
KE
24628

JO. ULRICI PREGIZERI,
U. J. D. Juris Publici, Eloquentiæ, Historiarum & Politices per complures Annos in Illustri Collegio, quod est Tubingæ, Professoris, Consiliarii Wirtenbergici, & in supremo Senatu Justitiæ & Dicasterio Assessoris, b. m.

SUEVIA
ET
WIRTENBERGIA
SACRA,

Sive

STATUS CHRISTIANÆ RELIGIONIS IN HIS REGIONIBUS POST EXTIRPATUM GENTILISMUM PER EPISCOPATUUM, ABBATIARUM, PRÆPOSITURARUM, COLLEGIORUM SACRORUM, MONASTERIORUM, ALIARUMQUE UNIVERSITATUM FUNDATIONES ET PROGRESSUS,

Conciliorum, Synodorum, Colloquiorum Canones, Decreta, Acta, Confessorum, aliorumque præcipuorum Ecclesiæ Doctorum Ministeria & Scripta publica, ipsamque adeò Reformationem,

JUXTA SECULORUM SERIEM SERVATO ANNALIUM ORDINE, BREVI COMPENDIO EXHIBITUS.

OPUS POSTHUMUM

Et planè novum,
Singulari cura revisum & cum variis supplementis editum

à

B. AUCTORIS FILIO,
M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO
ECCLESIÆ TUBINGENSIS DIACONO.

Cum Adprobatione & Censura Ducalis Consistorii Wirtenbergici.

Tubingæ, apud JOHANNEM GEORGIUM COTTAM, An. MDCCXVII.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

INCLUTI
DUCATUS WIRTENBERGICI
ORDINUM PROVINCIALIUM
UTRIUSQUE SENATUS
ASSESSORIBUS GRAVISSIMIS,
VIRIS

Summe Reverendis, Magnifico, Dignissimis, Excellentissimis, Consultissimis, Nobilissimis, Amplissimis, Prudentissimis & Spectatissimis,

DN. JO. ANDREÆ HOCHSTETTERO, SS. Theol. Doctori Profundissimo, Cœnobii Bebenhusani Abbati & Generali Superattendenti Meritissimo.

DN. JOHANNI OSIANDRO, Sacræ REGIÆ Majestatis Sueciæ & Poloniæ Consiliario Ecclesiastico, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliario Status Intimo, Ducalis Consistorii Directori, Academiæ Tubingensis Visitatori & Monasterii Hirsaugiensis Abbati, undique Gravissimo, Splendidissimo.

DN. JO. THEODORICO HOERNERO, J. U. L. & Ordinum Provincialium Consiliario Seniori Dexterrimo.

DN. JO. BERNHARDO SATTLERO, J. U. L. Curiæ Neostadiensis Directori & Ordinum Provincialium Consiliario Prudentissimo.

DN. ERNESTO CONRADO REINHARDO, Monasterii Alpirspacensis Abbati Dignissimo.

DN. CRISTOPHORO ZELLERO, Ducalis Consistorii Assessori & Cœnobii Laureacensis Abbati Meritissimo.

DN. JO. DANIELI HOFFMANNO,
J. U.L. & Supremi Dicasterii Assessori.

DN. JO. ADAMO KURRERO, J.U.L.
& Supremi Dicasterii Assessori.

DN. JO. PHILIPPO BRENNERO, Supremi Dicasterii Assessori.

DN. PHILIPPO FRIDERICO WEISSIO,

DN. JO. JUSTINO KERNERO.

DN. JOSEPHO JENISCHIO.

DN. HENRICO STURMIO, Serenissimi Wittenbergiæ Ducis Consiliario Expeditionum & Ordinum Provincialium Secretario.

} Stuttgardiæ, Tubingæ, Nirtingæ, Vayhingæ, Göppingæ & Leobergæ Consulibus spectatissimis

DN. JO. CHRISTOPHORO HEMMINGERO,

DN. JO. FRIDERICO BELLON.

DN. JO. PETRO WALTHERO.

DN. JO. FRIDERICO JÆGERO.

DN. JO. FRIDERICO SPITTLERO.

DN. JOANNI BELLING.

} Marpaci, Weinspergæ, Calvæ, Brackenhemii, Canstadii & Uraci Consulibus Meritissimis.

DOMINIS

resp.

Cognatis, Affinibus, Patronis & Fautoribus suis, decenti pietatis Cultu suspiciendis.

Non

On diu nobis dubitandum fuit, PROCERES PATRIÆ Sapientiſſimi, num SUEVIA & WIRTENBERGIA SACRA Chriſtianum Veſtrum PATROCINIUM ſibi polliceri queat. Nam cum præcipua & nobiliſſima pars curæ Veſtræ pro Patria ſit, Eccleſiæ inprimis Salutem quovis modo promovere & puram Religionem Evangelicam in his terris ſartam tectamque conſervare, hæreſes verò & ſcandala, quantum pote eſt, tollere, Syſtema hoc Sacræ Hiſtoriæ Suevo-Wirtenbergicæ ad vos etiam potiſſimum ſpectare, meritò judicavimus. Quippe non tantùm Anteceſſorum Veſtrorum, veterum PRÆSULUM Reverendiſſimorum, in tuendâ & propagandâ verâ Religione & Diſciplinâ Eccleſiaſticâ Zelus hoc opere, ut par erat, celebratur, ſed & propria Veſtra, Abbates Graviſſimi, merita, quibus ſtellarum inſtar coruſcatis, heic decenter ſuo loco recenſentur.

Præterea Beatus noſter PARENS, Sereniſſimæ Domui WIRTENBERGICÆ humilimo Cultu addictiſſimus, pro PATRIÆ egregio, BONOque Publico multùm deſudavit & veſtra quoque commoda, Jura ac Privilegia, quantùm in officiis ſuis potuit, naviter urſit & vobis ob Candorem ſuum quàm chariſſimus fuit. Agite ergò, VIRI de Communi PATRIA Meritiſſimi,

PRÆLATI, PROCERES, lectique ex pluribus omnes!

Agite & hunc Librum, quem piâ Veneratione vobis inſcribimus, Veſtro Paterno favore dignamini, deque Eccleſia & Politia Wirtenbergica bene mereri pergite, ut plura de Veſtris virtutibus cantare poſthac etiam atque commentari queat poſteritas. Inſpiret Vobis SAPIENTIA Cœleſtis porrò ſalutaria Conſilia. Coronet cana Veſtra & veneranda CAPITA ANTIQUUS DIERUM, PATER Æternitatis, Omnigena Benedictione & Splendidiſſimum Veſtrum COLLEGIUM ſub ſuo divino Præſidio in piâ Concordiâ usque ad finem Mundi ſalvum

& illi-

& illibatum conservet, ut Serenissima Domus WIRTENBERGICA semper inter Vos habeat VIROS JOSEPHO Sapientia & pietate, OBADIÆ fide & integritate similimos. Ita prævia sua obsequiosissima commendatione animitus & enixissimè precantur

Splendidissimorum

VESTRORUM NOMINUM

Tubingæ d. 6. Sept. A. MDCCXVI.

Cultores devotissimi,

B. AUTHORIS SUEVIÆ & WIRTENBERGIÆ SACRÆ Filii & Gener,

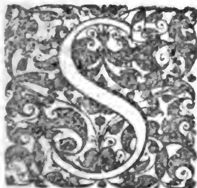
M. Jo. Ulricus Pregizer, Pastor inf. Türckemii,
M. Georg-Conrad Pregizer, Eccles. Tubingensis Diaconus.

Jo. Eberhardus Pregizer, J. U. L. Sereniss. Wirtenbergiæ Ducis in Senatu Justitiæ & Judicio Matrimoniali Secretarius.

M. Frid. Christophorus Weismann, Ecclesiastes & Præceptor Bebenhusanus.

PRAEFATIO.

Istit se tandem Conspectui Tuo, LECTOR benevole, desiderata toties à multis Patriæ Historiæ amantibus, SUEVIA & WIRTENBERGIA SACRA, à Beato meo PARENTE conscripta. Equidem potuisset jam diu cum Erudito orbe communicari hoc opusculum, sed modestia Hæredes B. Authoris usque huc detinuit. Nolebant mundum, sub mole librorum diu jam gementem, libro, à B. Authore non ad finem perducto, onerare. Interim urgebant Editionem hujus Historiæ sanctæ & jucundæ multi φιλοπατρίδες. Provocavit etiam nos publico scripto, satis quidem acriter, Pl. Reverendus Dn. M. LUDOVICUS MELCHIOR FISCHLINUS, hoc tempore Specialis Superintendens & Pastor Heidenheimensis, cujus Dignitati placuit, operis hujus mentionem facere in Præfatione Historiæ Theologorum Wirtenbergicorum.

Stimulavit inprimis Editores faventissimum de hoc opusculo Judicium Viri Magnifici Dni. JO. WOLFFGANGI IÆGERI, SS. Th. D. & Professoris in Illustrissima hac EBERHARDINA Primarii Celeberrimi, Cancellarii & Præpositi Academiæ & Ecclesiæ Tubingensis Splendidissimi, Domini, Patroni, & Antistitis mei, Parentis instar piè & submissè Colendi. Supervenit Inclyti Ducalis CONSISTORII Wirtenbergici solennis adprobatio, & benignissima eademque adcuratissima Censura hujus operis; ut adeò non sola, sed gravissimorum VIRORUM Authoritate munita, in publicum prodeat SUEVIA & WIRTENBERGIA SACRA.

Maximum pondus Editioni hujus operis dedit Sanctum Mandatum Sere-

nissimi & Clementissimi nostri PRINCIPIS, Cujus nutu & jussu B. meus Parens utramque Historiam Patriæ Sacram & Civilem ex ipsis Archivis magno studio concinnavit. Primum Decretum Ducale Mandatorium Clementissimum accepit à Serenissimo Principe ac DOMINO, DOMINO FRIDERICO CAROLO, Duce Wirtenbergiæ &c. Supremo tùm Administratore & Tutore; Cujus mandati mentionem facit Magnificus Dn. Cancellarius D. IÆGERUS in opere suo Historico, Hamburgi impresso, hisce verbis: *Vicennium est, ex quo Sereniss. Wirtenbergiæ Princeps FRIDERICUS CAROLUS, cujus memoria sit in benedictione, in favorem literarum disposuit, ut tres Viri in Ducatu Wirtenbergico Historiæ curam, præteriti inprimis Seculi XVII. susciperent. Primus erat eo tempore Dn. Pregizerus, Vir Professorius ac non in Jure tantum Civili, sed & Historia ac Antiquitate Versatissimus, Cui in commissis datum, ut, VVirtenbergiæ Historiam quoad diversas vices suas texeret, adeòque Ecclesiastica & Politica pari filo tractaret. Cui negotio Vir Integerrimus & diligentissimus ita se adplicuit, ut, quanquam in Consilio Justitiæ superiore multa haberet alia, pro Patriæ salute tractanda, plena scrinia dictæ Historiæ VVirtenbergicæ reliquerit. Fato autem functus est; ut opus pene consummatum, uti sæpe fit, in ultimo suo partu relinquere coactus fuerit, nondum planè vel absolutum, vel excoctum &c. Hæc de B. PARENTE faventissimè memorat* Magnificus Dn. Cancellarius D. IÆGERUS in Præfatione Operis sui Historici & addit, sibi etiam atque Beato Abbati San-Georgiano, Dn. ANDREÆ CAROLO, demandatam fuisse spartam, scribendi Historiam Sacram. Secundum Mandatum Ducale Clementissimum Dignissimo D.D. ANDREÆ ADAMO HOCHSTETTERO, Antistiti meo piè venerando, inscriptum, superiori Anno ad me delatum est, vi Cujus Editio SUEVIÆ & WIRTENBERGIÆ SACRÆ cum meis supplementis suscipienda & procuranda fuit.

Itaque magno studio diu noctuque huic operi incubui. Volvenda & tollenda mihi erant immania saxa. Manuscriptum Originale revidi, revisum describendum dedi, descriptum apographum cum autographo conferens correxi & allegatos Authores evolvi: Jussu Magnifici Domini Cancellarii D. IÆGERI supplementa addidi & Epilogum, adspersis ubique piis monitis & reflexionibus. Beatus LUCAS OSIANDER, Senior, unus ex Majoribus meis, Proaviæ scilicet meæ paternæ TABITHÆ PREGIZERIÆ, Natæ *Heschia*, quæ uxor fuit Cancell. PREGIZERI. Avus, omni veneratione dignissimus, LUDOVICI Pii, Ducis Wirtenbergiæ, gratiâ Ducali planè singulari suffultus, Historiam suam Ecclesiasticam scripsit. Laudatissimus Princeps non modo Clementissimo decreto illum in suo instituto pergere jussit, & hunc laborem, Historicum exquisitissimo suo judicio comprobavit, verum etiam in eodem decreto à quibusdam aliis occupationibus vacationem ipsi concessit, ut & liberius in hoc labore suscepto pergere, & vires animi atque corporis diutius conservare posset, unde memorato decreto manu suâ clementissimâ adscripsit versum:

Quod caret alternâ requie, durabile non est.

Me

Me etiam gratia Principis nostri Clementissimi in hoc Opere ita suffulcivit, ut sine illâ (gravissimo quippe & post B. mortem D. D. FROMMANNI, Desideratissimi & Integerrimi mei EVANDRI, duplici aliquandiu munere functus,) opus hoc perficere non potuissem. Hinc quia Clementissimus Princeps non vult, ut SERENITATIS SUÆ Ministri Ecclesiæ nimiis laboribus premantur, per Ducalis Stipendii Theologici Ephoros, Patronos meos Honoratissimos, novem Stipendiarios mihi adjunxit, nempe Dn. M. Paulum Bibersteinium, Dn. M. Matthæum Fridericum Ledererum, Dn. M. Georgium Conradum Mezium, Dn. M. Georgium Widmannum, Dn. M. Andream Christophorum Schollium. Dn. M. Jo. Christoph. Schüzium, Dn. M. Jo. Adamum Wæckerlinum, Dn. Ludov. Fridericum Hellerum , & Dn. Joannem Fridericum Huberum: qui describendo me strenuè juverunt , digni , ut heic publicè celebrentur & Mecænatibus decenter commendentur. Maxima etiam fuit in me sublevando & in corrigendo hoc opere diligentia atque dexteritas Nobilis & Præclarissimi juvenis, Domini Guilielmi Godofredi Gmelini, Medicinæ Studiosi, pietate & eruditione valdè conspicui, Parens cujus fuit VIR Excell. Dn. JOANNES GEORGIUS GMELINUS, Med. Doctor, Sac. Regiæ Majestatis POLONICÆ & totius Electoralis Domus SAXONICÆ nec non Serenissimi nostri Ducis Consiliarius & Archiater Celeberrimus. Hunc etiam Studiosum eximiæ spei, Maximorum Virorum, de Patria & Exteris Meritissimorum Filium & Nepotem, Patronis Literarum obsequiosissimè commendo.

Nullis verò laudibus satis deprædicare possum VIRI Maximè Rev. Amplissimi & Dignissimi, DN. ANDREÆ ADAMI HOCHSTETTERI, SS. Theol. D. & Profess. in Academia nostra ordinarii Celeberrimi &c. paternum favorem, quo me, uti aliâs sæpius, ita etiam in expoliendo & ornando hoc opere viriliter adjuvit, ut sub multis oneribus Ecclesiasticis , quibus tristissima funera tot CHARITATUM mearum & ipsius dilectissimæ, fidelissimæque MATRIS ultima accesserant, gemiscenti, imò fatiscenti, succumbendum fuisset, nisi gratia Divina summa & Christianum VIRI Optimi Patrocinium me languentem confortasset. Faventissimos etiam habui Excell. Dn. D. SCHWEDERUM, Excell. Dn. ASSESS. HARPPRECHTUM , Digniss. Dn. Abbatem REINHARDTUM, Excell. Dn. Prof. BRENNERUM, Excell. Dn. Prof. ROESLERUM, Excell. Dn. Prof. OSIANDRUM, Nobiliss. Dn. D. SCÆFFERUM, Nobiliss. Dn. Lic. BAIERUM, Nobiliss. Dn. Lic. ZEN[illegible]KIUM, Plur. Rev. Pastorem WALLISERUM, Venerandum Dn. Præceptorem FERBERUM, & Clariss. Dn. Repet. HOFFMANNUM , Quibus ut & Excell. Dn. Syndico SCHICKARDO , & Dignissimis Dnis WEISMANNIS pro communicatis mihi subsidiis literariis , publicas heic decentissimas gratias persolvo & felicissima fata toto corde adprecor.

Quid verò memorem de Te? VIR Excellentissime , Domine JO. JACOBE HELFFRICH, U. J. D. Serenissimi Nostri Principis Consiliarie, Historiarum,

Eloq. & Politices in Illustri Collegio Professor atque Societatis Anglicanæ Literariæ Collega Meritissime, Tu rarissimos & selectissimos libros, quos in laudatissimis Tuis Itineribus collegisti, amicissimè mihi communicasti, ultimam hac Tuâ Benevolentiâ pietatem exsolvens Antecessori Tuo, Beato meo PARENTI, Cujus in Cathedra ut diu de re literariâ benemerearis, & quàm prosperrimè cum Tuis porrò valeas, gratiâque cœlesti largissimè fruaris, animitus opto & voveo.

De cætero quid heic præstitum fuerit, res ipsa loquitur. Beatus Author breviter & nervosè præcipua momenta Veteris Historiæ Sacræ Suevo-Wirtenbergicæ hoc opusculo tradidit. Amanuenses habuit Fratres meos Dilectissimos, M. JOANNEM ULRICUM PREGIZERUM, Türckhemii inferioris prope Cantstadium Pastorem vigilantissimum (qui variis Operibus Historicis, ἀνωνύμως editis, bene de re literaria jam diu meruit, variaque amplissima itinera cum B. Parente excolendæ Historiæ gratiâ fecit) & JO EBERHARDUM PREGIZERUM, J. U. L. & Serenissimi nostri Ducis in Senatu Justitiæ & Judicio Matrimoniali Secretarium fidelissimum, deque Bono publico meritissimum, qui etiam B. PARENTEM in variis itineribus secutus, Scrinia & Manuscripta Paterna, collectumque in itineribus thesaurum inæstimabilem, disposuit & ordinavit. Mihi eadem felicitas obtigit, ut cum B. PARENTE excursum fecerim ad Burgundos, Helvetios, Bavaros, Palatinos, Cattos & Wetteravos. Finito in Academia Patria Tubingensi Studiorum meorum curriculo eundum mihi fuit cum Sereniss. Principe ac DNO. DNO. FRIDERICO LUDOVICO, Duce Wirtenbergiæ & Tecciæ, Comite Montispeligardi & Dynastâ Heidenheimii, S. Regiæ Majestatis POLONICÆ Generali vigiliarum Præfecto, DOMINO & PRINCIPE meo Clementissimo, in Saxoniam, ubi per biennium & ultra Officio Informatoris & Concionatoris itinerarii defunctus, peragratâ inferiori & superiori Germaniâ feliciter per gratiam DEI, ducentibus me ANGELIS, in Patriam redii. Diaconia Calvensi per quatuor annos defunctum divina Providentia Tubingam reduxit, ut loco hoc commodo ea etiam perficerem, quæ B. PARENS in sacra Historia Wirtenbergica inceperat. Ut ut verò timidiusculè ad hunc laborem accesserim, infirmitatis meæ satis gnarus, sensi tamen opem Divinam præsentissimam, quâ fretus & animatus, mare hoc ingressus sum. Nunc dùm ad portum deduxi naviculam meam, rogandus es, Lector Benevole, ut studiis meis faveas, & æquum de universo hoc opere Judicium feras. B. Author Sueviæ & Wirtenbergiæ Sacræ, ejusque Editor

Fecit, quod potuit: potuit, quod CHRISTE, dedisti;
Improba fac melius, si potes, Invidia.

Me certè nulla ambitio, sed innocens amor in patriam & B. Parentem ad suscipiendum tantum laborem permovit: Illustris semper fuit eorum fama, ut *Burcard. Gotthelff. Struvius* ad *Jo. Reinhardum Wegelinum*, J. U. L. scribit,

ſcribit, Illuſtris ſemper fuit eorum fama, qui patriam fortiter defenderunt: magnum eorum nomen, qui pro Patriæ ſtatu curam & quicquid vitæ erat, impenderunt. Neque tamen ſola laus armis debetur, ſed habent etiam litteræ ſuas prærogativas ſuasque vires, quæ pro Patriæ defenſione gnaviter impenduntur. Ingrati enim civis eſt, aliarum gentium res geſtas illuſtrare, de patria verò tacere. Grati è contrario civis eſt, argumentum, de patriis rebus potius eſſe ſolicitum, quàm de alienis. Hanc grati Civis notam in præſenti adimplere ſtudui, dum pro patria calamum arripui. Et quid magis me, verbi divini præconem, decuit, quàm Magnalia divina hoc etiam opere Hiſtorico decantare, quantaque à DEO Opt. Max. SION SUEVICA ET WIRTENBERGICA acceperit beneficia ſpiritualia, toto orbe quaſi ebuccinare. Veniant jam Momi & Zoili, meque dentibus ſuis arrodant, ſatis tutus ero ſub clypeo & protectione DEI, cujus in hoc opere laudes recenſentur. Qui ſapiunt & DEUM timent, illi gratias agent DEO pro hoc opere, quo rariſſimæ & utiliſſimæ materiæ pertractantur. Inprimis φιλοπατρίδες, Sueviæ & Wirtenbergiæ cives, Sacram hanc Hiſtoriam patriæ ſuæ cupidiſſimè legent.

Ordinem totius hujus ſyſtematis Hiſtorici quod concernit, ſiſtuntur heic ſedecim integra ſecula Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Suevo-Wirtenbergicæ. Sequitur Sueviam Sacram Suevia Gentilis. Inde progreſſus fit ad recenſionem originum & incrementorum Ducalis Stipendii Theologici, Seminarii Scholarum & Eccleſiarum Wirtenbergicarum Celeberrimi, quod par in Germania non habet. Siſtuntur hoc opere cætera Monaſteria Wirtenbergica utriuſque ſexus cum Abbatibus Evangelicis ad hæc uſque tempora. Recenſentur breviter omnes & ſinguli Rectores Academiæ Tubingenſis uſque ad Magnificum Dn. D. PFAFFIUM, cui interim in Rectorali munere ſucceſſit VIR Nobiliſſimus, Experientiſſimus & Excellentiſſimus Dominus RUDOLPHUS JACOBUS CAMERARIUS, Medic. Doct. & Profeſſor in Illuſtriſſimâ hac EBERHARDINA Ordinarius Celeberrimus, Societatis Naturæ Curioſorum Hector ſecundus, Dominus, Cognatus, & Patronus meus ſingulariter Colendus, cui de ſuperato haud ita pridem graviſſimo morbo animitus publicè gratulor, & ſupremum Numen ardentiſſimis precibus imploro, ut Virum, Scholæ & Reipublicæ noſtræ omninò NECESSARIUM cum Excellentiſſimo Fratre, Hectore tertio, per hanc æſtatem etiam languente, in integrum reſtituere, & quàm diutiſſimè ſalvum atq; incolumem præſtare velit. Repræſentantur etiam in hoc opere, tanquam in virtutum SPECULO, omnes Præpoſiti Evangelici Stuttgardiani & Tubingenſes, Academiæ Tubingenſis Cancellarii, Theologi cæteri celebriores & Sereniſſimi noſtri Principis hodierni Alumni. Agitur porrò in hoc opere de renovato Monaſterio Denckendorffenſi, de Ducali Synodo, de quatuor Generalibus Eccleſiæ Wirtenbergicæ Diœceſibus, de Ducali Conſiſtorio, de Senatu Eccleſiaſtico, de Pædagogiis & de Gymnaſio Stuttgardiano. Poſt hæc ducitur Lector Benevolus in Bibliothecam Suevo-Wirtenbergicam,

ubi

ubi varia occurrunt Repositoria, varii foruli comparent. Adjeci Mantissam & appendicis loco breviter recensui Episcopos Constantienses & Augustanos, nec non origines Christianismi in præcipuis Europæ Regnis. Denique supplevi Bibliothecam Suevo-Wirtenbergicam, quæ tamen ne sic quidem satis integra, tantò semper fiet auctior, quanto quis erit Studiosior, Historiam Literariam Suevo-Wirtenbergicam excolendi. Possent recensitis libris sequentes addi.

Abdruck des von Löbl. Theologischen und Juristen Facultäten auff der Fürstl. Wirtenbergischen Universität Tübingen ertheilten Bedenckens / betreffend die von Seiner Hoch-Fürstl. Gnaden zu Schwartzenberg Ihro treu-gehorsamster Evangelischer Gemeinde zu Marckbraith in Francken angemuthete Beobachtung der neuen Zeit und Veränderung des bishero daselbst üblich-gewesenen Kirchen-Calenders. Anno 1698. in 4. Abdruck dreyer verschiedenen Bedencken und Approbationen von Löblichen der Juristen und Philosophen Facultäten beeder Hohen Schulen zu Tübingen und Giessen / worinnen die Unrichtigkeiten des von dem Frey-Adelichen Weltlichen Stifft zu Lindau angeblichen Kayserlichen Gnaden und Stifftungs-Briefses / aus Historischer und Juristischer Wahrheit bestättiget werden.

Danielis Heideri, Syndici Lindaviensis, Acta Lindaviensia edita A. 1643. in fol.

Caspari Sagittarii Antiquitates Lacus Bodamici.

Kurtzer ex Actis gezogener gründlicher Bericht verschiedener und fürnehmsten Gravaminum, welche seither dem An. 1648. zu Münster und Oßnabrügg geschlossenen allgemeinen Frieden der des Heil. Römischen Reichs Stadt Lindau von seiten eines Löbl. Frey-Adelichen Weltlichen unser lieben Frauen-Stiffts daselbsten / wider die ausdrückliche Verordnung und klaren Innhalt nicht allein des Instrumenti Pacis, Executions-Recesses, und alter Verträgen / sondern auch deren des Heil. Römischen Reichs Abschieden und gemeiner Rechten in Sacris & profanis zugezogen worden. An. 1692. in fol. S. R. I. Liberæ Civitatis Lindaviensis Prærogativa Antiquitatis præ Illustri ad D. Virginem Cœnobio, ejusdemque famosi Diplomatis Ludoviciani falsitas contra iniqua Maximiliani Rasleri, Soc. Jesu, nuperæ vindicationis Argumenta per modum dissertationis denuò retecta à Jo. Reinhardo Wegelino J. U. L. Lindavia-Acroniano. Jenæ A. 1712. in 4.

Ferdinandi Fürstenbergii, Episcopi Paderbornensis, Principis doctissimi, Epistola, ad *Herm. Conringium* scripta, de falsitate Diplomatis Ludoviciani à Parthenone Lindaviensi pro genuino habiti, vid. syntagma Epistolarum H. Conringii à C. Corbero edit. Epist. 29. Epistolæ *G. Guilielmi L B. de Leibniz*, Serenissimi ac Potentissimi Electoris Brunsvic. Luneburgensis Consiliarii intimi nec non *Burcardi Gotthelffii Struvii*, U. J. D. Historiarum Professoris in Academia Jenensi Celeberrimi, super valore famosi Diplomatis Ludoviciani Lindaviensis. Lindauiæ A. 1712. in 4.

Best-gegründete Rechtliche und Historische Repræsentatio, was es mit dem von des (Tit.) Herrn Prälaten zu Zwifalten Hochwürden in dero zu Reuttlingen inhaben-

innhabenden Hof / nicht allein wider den / in Anno normali 1624. sondern auch bereits vor und nach dem Passauischen Vertrag und Religions-Frieden Annis 1552. & 1555. biß auff und in dem 30. Jährigen Krieg wie auch in nachgefolgten Zeiten / fürnehmlich ex ipsis Zwifaltensibus Annalibus repræsentirten Statum Religionis vor einigen Jahren Clancularie angelegten kleinen Capelle / und darinnen contra Pacem Westphalicam eigenmächtig und heimlich errichteten Actibus Religionis für eine wahrgründliche Beschaffenheit habe / aus höchsttringender Noth heraus gegeben in des Heil. Röm. Reichs Freyen Stadt Reutlingen. Anno 1714. in fol.

Basilea sacra, sive Historia Germanica Episcopatus Basileensis, quo 73. Episcopi Basileenses, quorum primus Justinianus Anno 346. Episcopatui Basileensi præfuit, recensentur. Brundruti 1685. in 8. opus valdè rarum, quia pauca fuere Exemplaria impressa: Multum autem ex illo opere ob viciniam illustratur Historia Sacra Suevica.

Historische Beschreibung aller Bischöffe zu Speyer / durch Philippum Simonis, Capituli Spirensis Secretarium, verfertiget. Freyburg in Breyßgau / 1608. in fol. Incipit hic Author à primo Episcopo, qui jam Anno 330. Episcopatui præfuit & desinit Episcopo Eberhardo, qui Anno 1583. Ordine fuit Episcopus septuagesimus secundus Multùm ex hoc opere Lucis accipit Historia Cœnobii Maulbronnensis, quod olim erat sub diœcesi Spirensi.

M. Davidis Stromajeri, V. D. M. in Ecclesia Evangelica Biberacensi & Scholarchæ, scriptum Antipapisticum Germanicum de noxia Apostasia ab Evangelica Religione ad Romano-Catholicam ex Matth. X, 32. 33. & de nullitate sacrificii Missatici. Augustæ 1709. in 4.

Austria, Christiani orbis contra Barbaros Hostes Tutrix, oratione solenni Honori Augustæ Domus celebrata in illustri Collegio à Georgio *Friderico de Bladowsky*, Eq. Siles. Tubingæ A. 1677. in fol.

Matthæi Christophori Pfaffii, Serenissimo Principi Hæreditario Württembergico à directione studiorum, Tractatus de genuinis Lectionibus Novi Testamenti, in Belgio editus in 8.

Jo. Rudolphi Osiandri, Græcæ & Orientalium Linguarum Professoris Ordinarii in Academia Tubingensi, Exegesis Cardinalis dicti Esajani cap. 9, 6, 7. Critico-Theologico-Practica. Tubingæ 1716. in 4.

Joh. Wendelini Bardili, Professoris Logices in Illustri Gymnasio, quod est Stuttgardiæ, Itinerarium Augustissimi Suecorum Regis, CAROLI XII. Linguâ Germanicâ scriptum sub hoc titulo: Reiß-Beschreibung von Pultawa durch das Desert dzike Pole nach Bender / und durch die Wallachey und Moldau nach Teutschland. Darinnen auf vielfältiges Begehren nebst vielen seltenen Begebenheiten die Beschaffenheit dieser Oerter und der Sitten derer Innwohner communicirt wird. A. 1714. in 8.

M. Georgii Jacobi Mellini dissertatio Historica de Fœdere Suevico in 4.

Status Circuli Suevici, qui in diætis, maximam partem Ulmæ haberi solitis, sessionem & votum actuale hodie habent, sunt vel Ecclesiastici, vel Politici. Ecclesiasticis accensentur Episcopus Constantiensis, Episcopus Augustanus, Abbas Campidunensis, Principalis Dignitatis, Præpositus Ellvvangensis; pariter Princeps Imperii, salvo cum priore alternationis Ordine. Abbatissæ, Buchoviensis, & Lindaviensis, ambæ Principali Dignitate gaudentes. Prælati Salmansvillanus, Commendator Balliviatus Alsatici & Burgundici Alschhusanus, Weingartensis, Ochsenhusanus, Elchingensis, Irseensis, Urspergensis, Rockenburgensis, Munchrothensis, Albæ Augiæ, vulgò Weissenau, Schussenriedensis, Marchtalensis, Petershusanus, Wettenhusanus, & Sancti Blasii propter Bohndorff. Abbatissæ, Gengenbacensis, Heggenbacensis, Guttenzellana, Roth-Monasteriensis, & Baindtensis.

Status Politici in Circulo Suevico sunt triplicis Ordinis, nempe Principes, Comites & Urbes Imperiales. Inter Principes Politicos primum locum in Circulo Suevico occupat Dux Wirtembergiæ, qui simul Director totius Circuli: Hunc sequuntur Marchiones Badenses, utriusq; lineæ Badensis & Durlacensis, Principes Zollerenses, Hechingensis & Sigmaringensis lineæ, Princeps Furstenbergensis, lineæ Heiligenberg, Princeps Oetingensis, Princeps Schvvarzenbergensis, ratione Sulz, & Princeps Lichtensteinensis.

Comites Suevici sunt, Oetingenses, Furstenbergici, Montfortii, Truchsessii de Waldburg, Kœnigseccii, Fuggeri, Graveneccii, Hohenemsienses, Rechbergii, Justingensis, Traun propter Egloffs, Stadion ratione Thanhausen, von der Lejen propter Hohen Gerolzek.

Urbes Imperiales Suevicæ sunt, Augusta Vindelicorum, Ulma, Eslinga, Reutlinga, Nerolinga, Hala, Rottvvila, Uberlinga, Hailbronna, Gamunda, Gaudium Mundi ob amœnissimum situm, Memminga, Lindavia, Dinckelsbihla, Dona-Werthum, cujus Votum de novo suspensum, Biberacum, Ravensburgum, Campidunum, Kauffbyra, Wila, Wanghemium, Isna, Leutkirch, Wimpina, Gienga, Pfullendorffum, Buchhorna, Ahlena, Bopfinga, Buchovia, Offenburgum, Gengenbacum, & Zella ad Hamersbacum.

Hic est conspectus Sueviæ synopticus, Lector Benevole. Contemnant alii Suevos & eorum simplicitatem in proverbium ducant,

Simplicitas RECTUMQUE Tuum me, CHRISTE, gubernent.

Suevi certè in Imperatoribus Suevicis toti fere Orbi imperarunt, & contra Dominatum Papalem strenue pugnarunt. Quis nescit Mare Suevicum? nempe Suevi totum orbem circumambularunt. Quis nescit, Augustissimum nostrum IMPERATOREM CAROLUM VI. Suevorum ex gente natum? Quis necit Potentissimum Borussorum Regem & Electorem Brandenburgicum esse Principem Zollerensem, ex Majoribus Suevum? Quis nescit, Sere-

Sereniss. Anglorum Regem, Electorem Hanoveranum Brunsvicensem ex Comitibus Guelphicis Altorffensibus esse?

Sed satis præfatus sum, cætera textus habet. Nævos Typographicos, quorum pauci erunt, Benevolus Lector ipse corriget. Sub finem TIBI, Clementissime DEUS, Sueviam & Wirtenbergiam Sacram, id est, Librum hunc totum, humillimè commendo, protege illum contra hostes veritatis & Lectorum corda flecte, ut Bonitatem & omnipotentiam Tuam, quæ circa conservationem Sueviæ & Wirtenbergiæ hucusque singularis fuit, agnoscant, laudent & celebrent. Sanctifica, DOMINE, Suevos in veritate Tua, verbum Tuum veritas est. Sparge semen verbi Tui in corda nostra, & fac, ut lætos feramus fructus, tolle Zizania errorum & peccatorum, conserva, auge & amplifica in hisce Terris Regnum Tuum, quod est Justitia, pax & Lætitia in SPIRITU Sancto. Destrue in nobis Regnum tenebrarum & ejice ex TEMPLO Tuo, quicquid TIBI displicet. Fac, ut vivum simus TEMPLUM sanctitatis Tuæ, & corda nostra IPSE consecra, ut sint TABERNACULA GLORIÆ TUÆ. Collegisti TIBI etiam in hac nostra Suevia & Wirtenbergia Ecclesiam, & sanctissimum cœlestis doctrinæ depositum apud nos conservasti. Circumda gregi Tuo sepem Angelicæ custodiæ. Erige in Ecclesia nostra altissimam paternæ Tuæ providentiæ speculam, ut ab omni devastatione tuti maneamus per Tuam Custodiam. Da & conserva nobis pios, sapientes & benignos Zeloque divino ardentes Magistratus. Emitte & extrude in messem Tuam operarios fideles & laboriosos, Pastorum atque Auditorum corda constringe arctissimo sanctæ charitatis vinculo, ut mutuis simul pugnent precibus, ac mutuo sese erigant solatio. Tandem ex hac Ecclesia militante nos transfer & educ in Ecclesiam triumphantem, ubi in æternum gaudebimus & psallemus! AMEN! HALLELUJAH.

Tubingæ d. XXVII. August.
An. MDCCXVI.

M. Georgius Conradus Pregizer,
Ecclesiæ Tubing. Diaconus.

Ad

D. T. O. M.

ET

Sereniſſimos Duces Wirtenbergicos,
Pro Stirpis hujus perennitate,
Ex Inſignibus Ducalibus Wirtenbergicis
deductum VOTUM

B. Jo. Conradi Brotbeccii, Med. D. & Prof. Ord.
in Academia Tubingenſi,
B. AUTHORIS Sueviæ Sacræ SOCERI.

TECCIA, ceu CORNU CERVI, Stent CORNUA Stirpis!
Atque AQUILAM Superet Solibus (a) *hæc AQUILA.*
Ut reſonat ſylvis fera BUCCINA VENATORIS,
Sic Templis reſonet Buccina vera DEI!
Tu VIRGO canos vivas non cana per annos!
Nec Canis ille canis dente feroce cadat.
Vos PISCES, fœcunda cohors, date ſymbola certa,
Haud raros nantes gurgitis usque fore.
Stet quoque VEXILLUM fidei, cui TESSERA REGNI (b)
Terræ ac Cœlorum transvolat Imperium.

(a) Id eſt annis vitæ rejuveneſcentis. Pſal. CIII, 5.
(b) Aquila Imperii Cœleſtis CHRISTUS, terreſtris CÆSAR.

INDEX GENERALIS,

SIVE

CONSPECTUS TOTIUS OPERIS.

PRÆFATIO ad Lectorem.

VITA B. Authoris Sueviæ & Wirtenbergiæ S. cum Epistolis Illustrium Virorum, Seckendorffii, Pufendorffii, & Hermanni von der Hardt / ad ipsum scriptis.

PROLEGOMENA de tristissimo Statu Religionis in Suevia ante Christianismum sub Gentilismo pag. 1.

SECULUM primum post CHRISTUM natum sistit Statum Religionis Christianæ in Suevia, sub Lucio Cyrenæo, Materno Eucherio, Valerio & Curio pag. 2.

SECULUM secundum agit de Lucio, Rege Britanniæ, & S. Emeritâ, Evangelii in his terris, secundum quosdam, præconibus. pag. 2. & 3.

SECULO tertio Eleuterius Evangelii in his regionibus fuit Præco. Monastica vita hoc seculo incipit pag. 3. & 4.

SECULUM quartum recenset Martyres Suevicos & Helveticos, nec non origines Episcopatus Augustani pag. 4. 5. 6. 7.

SECULO quinto Christiana Religio per Concilium Ephesinum, & per Fundationem Episcopatus Curiensis in his terris stabilitur pag. 7. Augusta Vindel. vastatur pag. 8. S. Severinus Afer cum fratre Victorino in his terris Evangelium prædicat pag. 9. Clotildis, Regina Francorum, Christianæ Ecclesiæ inter Suevos Mater pag. 9. Clodoveus, Francorum Rex, devictis Alemannis fit Christianus, & Christianæ Religionis in Suevia Restaurator pag. 10. 11. 12.

SECULO sexto S. Fridolinus in his terris Evangelium prædicat pag. 13. Monasteriorum Origines pag. 13. De Benedicto, Ordinis Benedictini Authore pag. 14. De Concilio Aurelianensi pag. 14. Suevi Hispanis imperant, & Christianam Religionem in Hispania stabiliunt p. 15. Origines Episcopatus Constantiensis pag. 15. 16. Incrementa Christianismi in Suevia sub S. Columbano, & S. Gallo p. 16.

SECULUM septimum infestavit Bonifacii III. P. R. impius dominatus, Arianismus & Gonzo, Dux Sueviæ, Christianæ Religionis hostis pag. 17. Origines Cœnobii San-Gallensis, S. Galli mors, Episcopatus Constantiensis incrementa p. 18. Origines Cœnobii Hirsoviensis. Brico, Episcopus Augustanus, cum S. Chiliano Arianos impugnat. Ethico, Dux Sueviæ, Monasteriorum quorundam in Alsatia Pater p. 19. Gottefridus, Dux Sueviæ, Cleri Benefactor p. 20.

SECULO octavo fundatur Ethonis Monasterium in Hercynia Sylva, S. Bonifacius, Anglus, in Germania Evangelium, sed non admodum purè, prædicat, p. 20. S. Ottmarus & S. Pirminius de Ecclesia Suevica bene meritus p. 21. Pipinus, Rex Francorum, nimium papizat: S. Magnus, præco Evangelii in Suevia p. 23. Cœnobii Elephantiaci, vulgo Elwangen, & Cœnobii Buchoviensis Origines p. 24. Orthodoxum Carmen de Merito Christi p. 25. Monasterii Ottenburensis, Campidonensis, & decem Episcopa-

ſcopatuum Germanicorum fundationes atque ſuperſtitionis incrementa p. 25. 26. Verus & primus Monaſteriorum uſus p. 29.

SECULUM Nonum pertractat Originem Cœnobii Lindavienſis, Murrhartenſis & San-Georgiani, p. 29. 30. 31. Nova fundamenta Monaſterii Hirſaugienſis p. 32. Teſtimonium Veritatis ex Trithemio contra Monachorum vitia p. 33.

SECULO decimo fundatur Cœnobium Urſpringen/Canonicatus Bacnangenſis, Nottingus, Epiſcopus Conſtantienſis, Studium Biblicum amat. Ducatus Suevicus extincta Stirpe Carolingicâ caput attollit; Ulricus, Epiſcopus Auguſtanus, per quinquaginta annos Celeberrimus p. 37. Wiborada Martyr: Diſciplina Hirſoviæ reſtauratur, Otho M. Imp. erga Epiſcopos Suevicos beneficus p. 38. Monaſterii Campidonenſis, ab Hunnis vaſtati, reſtauratio p. 39. Origines Cœnobii Anhuſani & Blaſiani p. 40. Imp. Othonis cura pro Eccleſia Suevica p. 41. Wolffgangus, natione Suevus, Epiſcopus Ratisponenſis, in Hungaria Evangelium prædicat. p. 41. Cœnobii Petershuſani fundatio p. 41. Origo Cœnobii Wettenhuſani p. 42. Eberhardus malus Abbas Cœnobii Hirſovienſis p. 42. Cœnobii Kircho-Teccenſis origo p. 42. Fundatio Monaſterii Minoris Augiæ, vulgò Minderau und Weiſſenau/ p. 42. Origo Cœnobii Oberſtenfeld/ p. 43. Monaſteria ex domiciliis virtutum & literarum fiunt ignorantiæ & vitiorum Aſyla p. 43.

SECULUM Undecimum recenſet vitia Monachorum, quorum gratiâ inſtitutæ Synodi ab Henrico II. Imp. p. 43. Hermannus Contractus eruditione clarus p. 44. Synodus Conſtantienſis ab Henrico Imp. habita p. 44. Eccleſia DEI hoc tempore ægrotans, aliquantum reſpirare incipit. 44. 45. aliqua affulget Eccleſiæ emendatio ſub Leonis IX. Pontificatu, intermixtis tamen nævis p. 45. Leo IX. P. Rom. Comes Calvenſis Calvam & Hirſaugiam venit, atque Agnatum Adelbertum, Com. Calvenſem, ut deſolatum Monaſterium Hirſovienſe reſtauret, hortatur. p. 45. Superſtitioſa peregrinatio ad Sepulchrum Chriſti incipit. p. 46. Monaſterii Hirſovienſis reſtauratio pag. 46. Wilhelmus, Abbas Hirſovienſis, unus ex melioribus 46. Conjugium Sacerdotum ab Othone, Epiſc. Conſtantienſi, defenditur 47. Monachorum avaritia, Epiſcoporum & Abbatum per Cæſarem Conſtitutio p. 47. Henrici IV. Imp. fata adverſa, diſſidia in Epiſcopatu Auguſtano, p. 48. Bellum inter Gregorium VII. P. Rom. & Henricum IV. Imp. Sueviæ valdè noxium. p. 48. Wilhelmus, Abbas Hirſovienſis, Cœnobium ſuum extendit p. 48. Baronum Hohenſtauffenſium evectio, Eccleſiæ & Scholis in hiſce terris proficua. p. 49. Hirſaugia ampliatur. p. 49. Origo Prioratus Reichenbach p. 49. Veri Benedictini p. 49. Præpoſituræ Syndelfingenſis fundatio & translatio p. 50. Lites inter Henricum IV. Imp. & Wilhelmum, Abbatem Hirſovienſem p. 50. Guelpho, Bavariæ Dux, Auguſtam Vindel. vaſtat. p. 51. Sigefridi, Epiſcopi Auguſtani, adverſa fata p. 51. Monaſterium Zwifaltenſe plantatum ex Monaſterio Hirſaugienſi ab Abbate Wilhelmo. p. 51. Wilhelmi Abbatis Hirſov. obitus p. 51. Iter in Palæſtinam ſuperſtitioſum, inde

de bellum sanctum, minimè sanctum p. 53. Cœnobii Blabyrensis fundatio p. 53. Origines Cœnobii Neresheimensis & Alpirspacensis. p. 45. Fundationes Albæ Augiæ, Ordinis Carthusiani, Cisterciensis & Bernardini, nec non Cœnobii Carthusiani Buxheim, & Monasterii Biblingensis p. 55. & 56.

SECULUM Duodecimum tradit Originem Monasterii Laureacensis, vulgò Lorch / p. 56. Agitur ibidem de Hospitalariis, Templariis & Teutonicis Equitibus p. 56. 57. De Ruperto Monasterii Ottenburani Reformatore p. 57. De Brunone, Comite Wirtenbergiæ, Abbate Monasterii Hirsaugiensis, pietate claro p. 57. De Tyrannide Pontificum p. 57. De Bernhardo, Abbate Claræ vallensi, Teste veritatis p. 57. Quid D. D. A. A. Hochstetterus de Bernhardo sentiat? p. 58. De Friderico Lusco, Duce Sueviæ, virtute insigni. p. 58. De discordi Electione Abbatiali in Monasterio San-Gallensi, p. 58. De Fundatione Cœnobii Braitenau p. 58. De transactione inter Henricum V. Imp. & Pont. R. Ecclesiæ noxiâ, Henricus V. Imp. confirmat Cœnobium Alpirspacense, 59. Monasterii Denckendorffensis & Anhusani Origines p. 59. Henricus V. Imp. moritur, indè dissidia in Imperio ob successionem pag. 59. Has lites componit Bernhardus, Abbas Claræ vallensis. p. 60. Fundationes Cœnobiorum Möncheroth/ Edelstetten / Urspringen p. 60. De Arnoldo Presbytero, Teste veritatis p. 61. Origines Cœnobiorum Elchingen/ Kaysersheim p. 61. Thomæ Lyreri Chronicon Suevicum inepte scriptum, non tamen planè spernendum p. 61. Origines Cœnobii Salemitani, Salmans-Weiler / Albæ Dominorum & Dominarum p. 62. Misera corruptio Cœnobiorum, de ea Testimonium veritatis antiquum p. 62. Bellum inter Guelphos & Gibellinos p. 63. Origo Cœnobii ad aquarum haustum, oder H. Creutzthal/ pag. 63. Fundatio Cœnobii Ochsenhusani & Herbrechtingensis p. 64. Bernhardus, Abbas Claræ vallensis, suâ alias laude dignus, nimium favet peregrinationi superstitiosæ, & multis fatali in Palæstinam 64. Per hanc expeditionem Germania & Suevia à multis prædonibus purgatur p. 65. Origines Cœnobiorum Maulbronn & Wiler p. 65. Ecclesia superstes mediis in tenebris p. 66. Hadriani, P. R. Ambitioni Principes Germaniæ se opponunt p. 66. Rupertus, Abbas Hirsoviensis, collapsæ disciplinæ restaurator p. 67. Origo Monasterii Adelbergensis, Bebenhusani & Irsingensis p. 67. 68. Mors Friderici Barbarossæ Imp. p. 69. Origo Ordinis Teutonici p. 69.

SECULUM decimum tertium refert Ordinis Dominicani initia p. 69. Ibi agitur de Thomâ Aquin. & Alberto M. p. 70. De Philippo Imp. Suevo, Cleri Reformatore p. 70. Adducitur Notabilis Confessio fidei Christianæ p. 70. 71. Fridericus II. Imp. natione Suevus odio Papæ petitur, & bellum sanctum prædicatione iteratâ urgetur p. 71. In conscientias per Inquisitionem sævitur p. 72. Ipsi scriptores quidam Pontificii Gregorii Papæ Tyrannidem agnoscunt & improbant pag. 73. Crusius notatur p. 73. Kirchemii, urbis in Wirtenbergia celebris, incrementa p. 74. Academiæ Viennensis & Cœnobii Sœfflingensis origines p. 74. Iterata Friderici II. Imp. excommunicatio p. 74. 75. Petri de Vineis & Aventini testimonia

nia veritatis p. 75. Diffidia inter Guelphos & Gibellinos Italiam turbant p. 76. Helvetii Fridericum II. Imp. contra Papam protegunt p. 76. Hic Cæsar Gregorio Papæ se masculè opponit p. 77. Etiam Eberhardus, Archi-Episcopus Salisburg. contra hunc Papam insurgit p. 79. Nec non Rudolphus Habspurgicus pag. 79. Henricus, Landgravius Hassiæ, Friderici II. Anti-Cæsar p. 79. Reuttlinga manet Friderico II. Imp. fidelis p. 80. Wilhelmus, Comes Hollandiæ Anti-Cæsar p. 80. Concilium Lugdunense. p. 80. Testes veritatis Suevo-Hallenses. pag. 80. Alberti Stadensis perversum studium hæretificandi p. 80. Mors Friderici II. Imp. p. 81. Sinistrum Antonini, Archi-Episcopi Florentini, de Friderico II. Imp. judicium p. 81. Melius de illo sentit Pandulphus p. 82. Dominicanus Ordo in Suevia invalescit p. 82. Cœnobii Offenhusani, vulgò Gnadenzell/ origo. p. 83. Hartmannus laudabilis Episcopus Augustanus p. 83. Corruptio Cleri. p. 83. Ulricus, Comes Wirtenbergiæ, Benefactor Cœnobii Adelbergensis. p. 84. Initia Monasterii Augustiniani Tubingensis. p. 84. Collegii Beutelspacensis fundatio p. 84. Disciplina hoc tempore fere in omnibus Cœnobiis collapsa. 84. Superstitio & luxuria hujus seculi p. 84. Conradinus, Sueviæ Dux, patitur odium Papæ. p. 84. Ejus mors Sueviæ fatalis p. 85. Esslingense Monasterium Carmelitarum, valde superstitiosum. 86. Iniquum Antonini, Archiepiscopi Florentini, de Ducibus Sueviæ, & inprimis de Conradino, judicium p. 86. Melius sentit Crusius 86. Suevis in Imperio Rom. succedunt Comites Habspurgici, & Archi-Duces Austriæ p. 86. Ignavia & luxuria Cleri p. 87. Probi Franciscani, Episcopi Tullensis, cordata contra Tyrannidem Papalem oratio, in conventu Herbipolensi habita p. 87. Godofredus, Abbas Hirsoviensis, frustra tentat emendationem collapsæ disciplinæ p. 88. Indulgentiæ Papales notatæ p. 88.

SECULUM decimum quartum recenset primum Jubilæum à Bonifacio VIII. P. R. ex avaritia institutum 89. Ibidem describitur fundatio Monasterii Regiofontani p. 89. Advocatia Cœnobii Zwifaltensis p. 90. Albertus Imp. fuit Monasterii Bebenhusani Protector 91. Fridericus Späth laudabiliter præfuit Episcopatui Augustano 91. Wirtenbergia sub Henrico VII. Imp. affligitur 91. Templarii in Concilio Viennensi condemnantur. 91. Wirtenbergia post mortem Henrici VII. Imp. respirat 91. Collegium Beutelspacense Stuttgardiam transfertur p. 90. Pauperes de Lugduno se Pontifici Rom. opponunt 91. Defenduntur à Ludovico Bavaro Imp. quem Papa proscribit, W. Occam defendit p. 91. Ulricus Hangenohr testatur de Veritate p. 92. Quomodo ea, quæ hactenus de Monasteriis scripta sunt, intelligi debeant? 93. Papæ se opponit Archiepiscopus Moguntinus p. 94. Indulgentiæ Papales p. 94. Judæorum malitia punita 94. Pontificis odium in Ludovicum Imp. 94. Ulma fit libera Urbs Imperii 94. Blabyrensis Cœnobii adversa fata 94. Judæi nimis rigide puniti p. 95. Ordo Flagellantium quibusdam ingratus p. 95. Origines Cœnobii Rothaldensis p. 95. Nundinatio Papalis p. 95. Tristis Bombardarum inventio p. 95. Trithemii invectiva in ignavos Monachos. p. 95.

p. 95. Pragensis Academiæ fundatio 96. Duo Parthenones Tubingenses pag. 96. Templum Lustnoviense reparatum p. 96. Schisma Papale 97. Müntziger, Rector Ulmensis, Testis Veritatis p. 97. Johannes Huss oppugnat Papatum p. 97. Academiæ Erfordiensis initia. p. 97. Wiclefi & Hussi doctrina etiam à multis Suevis adprobatur p. 98.

SECULO decimo quinto Annatæ instituuntur p. 98. Fridericus II. Abbas Hirsaugiensis disciplinam restaurat ibid. Cœnobium Elchingense reformatur, & Concilium Constantiense celebratur pag. 99. Jo. Huss & Hieronymus Pragensis Martyrio obeunt ibid. Recensentur Acta Concilii Basileensis & Florentini 100. 101. Dissidia inter Papam Nicolaum, & Johannem Spänlinum, Præpositum Herrenbergensem pag. 102. Hussi doctrina Augustæ Vindelicorum prædicatur 102. 103. Ibi Jo. Capistranus pœnitentiam prædicat 103. Jo. Reuchlini natalis 103. De corruptione Cœnobii Gnadenzellensis, de Origine Academiæ Friburgensis, augmento Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgardianæ, & H. Bebelio, Prof. Tubingensi, bono custode morum 104. De Jo. Nauclero, de itinere Eberhardi, Com. Wirt. in Palæstinam, & fundatione Monasterii Prædicatorum Stuttgardiani 105. De Johanne Reuchlino ibid. De Fundatione Academiæ Tubingensis 106. 107. De Ecclesiæ Tubingensis Parochialis elevatione; de Nauclero, primo Academiæ Tubingensis Rectore, & Dominicanis Tubingensibus eruditione Augustinianos superantibus 107. De Nicolao, pio in Helvetia Eremita p. 108. De Bursa, sive Contubernio Tubingensi, & de Augustiniani Monasterii Tubingensis Reformatione ibid. De Advocatia Cœnobii Zwifaltensis 109. De Magnificentia Templi Ulmensis, & Origines Cœnobii in Sylva Schönbuch/ ibid. Eximia Orationis Dominicæ Encomia 109. 110. Evectio Wirtenbergiæ in Ducatum ibid. Eberhardi, primi Ducis Wirtenb. & G. Bielis obitus ibid. Ducis Eberhardi, vulgò Barbati, virtutes 111. Natales Ph. Melanchthonis & Jo. Brentii ibid.

SECULUM decimum sextum tradit Initia Reformationis per Lutherum susceptæ 112. Jo. Reuchlini disceptationes cum Doctoribus Coloniensibus propter libros Judæorum 113. Acta Comitiorum Trevirensium, propter Reformationem Ecclesiæ habitorum 114. De capto per Ducem Ulricum Abbate Zwifaltensi ibid. Cur Leo X. Pontifex Rom. Duci Ulrico Electionem suam literis significaverit? ibid. Plura de Jo. Reuchlino 115. Natales Christophori, Ducis Wirt. ibid. Legatio Ulrici, Ducis Wirt. ad Papam ibid. Testimonium Veritatis H. Bebelii, Profess. Tubing. ibid. Indulgentiarum fœditas maturat Reformationem Ecclesiæ 116. Ad Comitia Augustana, ab Imp. Maximiliano morituro instituta, venit etiam Lutherus citatus 117. Amicitia inter Lutherum, Reuchlinum, Brentium, Melanchthonem & Frechtum ibid. Ultima Fata Maximiliani I. Imp. & Exilium Ulrici, Ducis Wirt. 118. Carolus V. Maximiliano I. Imp. succedit ibid. Lutheri primæ ob Evangelium persecutiones ibid. Lutherus se sistit Cæsari Carolo V. in Comitiis Wormatiensibus. ib. Plura de Reuchlino, ibid. Diepholdi, Confessoris Veritatis Exilium 119. De suc-

successu prædicationis Evangelii & de Ministerio Sacro Andreæ Osiandri ibid. Ultima Reuchlini 120. Halæ Suevorum & Augustæ Vindelicorum prædicatur Evangelium ibid. Encomium Hirsaugiæ ibid. Natales Victorini Strigelii 120. 121. de Reformatione Ecclesiæ Nerolingensis ibid. de Ulrici Zwinglii Reformatione apud Helvetios. ibid. de C. Schwenckfeldio, & belli rustici initiis ibid. De Jo. Hyglino, Martyre 122. de Anabaptismo in Suevia gliscente 122. 123. De Ambrosii Blaureri Sacro Ministerio & Reformatione 123. Natales Jac. Andreæ ibid. quando? & cur? Principes contra Papam protestati fuerint? ibid. De Iconoclastis & Exulibus Evangelicis Rottwilensibus ibid. Lutherus cum Zwinglio Marpurgi colloquitur 124. M. Mart. Clessii, cognomento Uhingeri, in profitenda veritate Evangelicâ Vigor & Constantia ibid. Panegyris Statuum Imperii Augustissima ab Imp. Carolo V. etiam ob causam Religionis Augustæ Vindelicorum instituta, ibid. Exhibitio sacratissimæ Confessionis Augustanæ solennissima ibid. Ejus Vindiciæ 125. Laudabilis principum Evangelicorum Zelus in tuenda Veritate Evangelica ibid. Providentia divina circa conservationem Christophori, Ducis Wirtenbergiæ, occupatissima 125. 126. De somniis Augustini Baderi, Anabaptistæ Augustani 126. de Fœdere Schmalcaldico ibid. De Reformatione Ecclesiæ Eslingensis ibid. De Statu Ecclesiæ Augustanæ Evangelicæ valde adflicto 126. 117. Ultima fata Martini Plantschii, Fundatoris Stipendii Martiniani Tubingensis p. 127. Gloriosus atque Felix Ducis Ulrici in Wirtenbergiam reditus ibid. de initiis Reformationis Ecclesiæ Wirtenbergicæ 128. 129. De fuga Abbatis Zwifaltensis, Reformationem recusantis 129. De discessu Ambros. Widmanni, Præpos. & Cancell. Tubing. ob eandem causam ibid. Felices successus Reformationis in Germania & Suevia ibid. Ecclesiæ Stuttgardianæ Reformatio 130. De Casp. Grætero, Concionatore Aulico Ducis Ulrici eximio ibid. Quando? & per quos Doctores Academia Tubingensis reformata fuerit? ibid. Quando Stipendium Theologicum Tubingæ florere inceperit? ibid. De Reformatione Cœnobii Albæ Dominorum, & Sacro-fœdere inter Lutherum atque Bucerum 131. Christophorus, Dux Wirt. Papam non vult adorare 132. De Colloquio Ratisponensi inter Evangelicos & Pontificios 134. Pius ex hac vita decessus Lutheri ibid. Ulrici, Ducis Wirtenbergiæ, secundum Exilium 135. Ejus cum Imp. Carolo V. reconciliatio 136. Librum Interim, à Theologis Evangelicis cordatioribus passim rejectum, Pontificii per vim in Wirtenbergia disseminant 137. Ultima Erh. Schnepffii, Reformatoris Wirtenbergici 138. Pontificii irruunt in Cœnobia Wirtenbergica p. 138. 139. Vergerii, Episc. Justinopolitani discessus à Papismo, & adventus in Wirtenbergia ibid. Obitus Ulrici, Ducis Wirtenb. ibid. Ejus optimus successor, idemque filius, Dux Christophorus 140. De Mauritii, Elect. Saxon. conatibus contra Cæsarem Carolum V. ibid. Christophorus, Dux Wirt. Theologos suos ablegat ad Concilium Tridentinum, & egregiam edit fidei suæ Confessionem 141. De Pace inter Cæsarem & Principes Evangelicos ibid. De Sacro Ministerio

Joh.

Johann. Brentii & aliorum Theologorum Wittenbergicorum 142. Natales Ludovici pii, Ducis Wirtenb. ibid. Sanctio Pacis Religiosæ 143. Memorabilis Caroli V. Imp. quietem animæ post tot turbas expetentis, abdicatio ibid. Verbi divini efficacia apud Nobilem de Liebenstein 144. Egregium veritatis Evangelicæ monumentum in Monasterio Paulino Rothaldensi prope Tubingam ibid. De notabili peregrinatione Theologorum Wirtenbergicorum in Galliam ad Colloquium Ecclesiasticum Possiacense 145. De Colloquio Maulbronnensi 146. Primi Truberi Carniolani, Pastoris Derendingensis prope Tubingam, sancti labores ib. Jac. Andreæ Ducatum Brunsvicensem luce Evangelii collustrat. ibid. Ultima pia fati Ducis Christophori & Brentii 147. Steph. Gerlachii, Theologi Wirtenbergici, iter sanctum Constantinopolitanum ibid. De Commercio literario inter Ecclesiam Græcam & Wirtenbergicam ib. Felicia initia Catechesis in Ecclesiis Wirtenbergicis 148. Piè obiit Maximilianus II. Imp. Evangelicis favens. ibid. Primum seculare Festum Academiæ Tubingensis ibid. Publicatio Formulæ Concordiæ ibid. Finis Commercii Tubingensium & Græcorum p. 149. De novo Crusii Commercio literario cum Thracibus & Ægyptiis instituto ibid. Evangelii novum Calendarium Papale non admittunt 150. De Gebhardo, Elect. Colon. Teste Veritatis, & Theologis Wirtenbergicis favente ibid. De Reconciliatione inter Jacobum Scheckium, & Theologos Tubingenses ibid. De Colloquio Mompelgartensi, & morte primi Truberi atque Theodorici Schnepfii 151. Crusii Celebritas Græcos quosdam Tubingam ciet ib. De Samuele Hubero 152. De Exilio Johannis Parsimonii, per gratiam Ducis Christophori finito ibid. Pia mors Parsimonii & Jac. Andreæ. ibid.

SUPPLEMENTUM Historiæ Sacræ Wirtenbergicæ ab A. MDXC. ad A. MDC. à Sueviæ Sacræ B. Authoris Filio M. Georgio Conrado Pregizero, Eccles. Tubingensis Diacono, scriptum. 153.

Notabilia de piâ morte Jac. Andreæ, Cancell. Tubing. 153. p. seqq. De successore ejus Jac. Heerbrando 155. Heerbrandi & Crusii litteræ ad Jeremiam, Protomystam Byzantinum, 156. 157. Responsum Patriarchæ pag. 158. 159. Quantum Brentius Heerbrandum æstimaverit? 159. De Providentia divina circa Ecclesiam Evangelicam Badensem occupata ibid. Illustris eruditione Fridericus Achilles, Dux Wirtenbergiæ, nascitur in decus literarum ibid. Plura de Samuele Hubero 160. seqq. De Puccianismo 163. 164. Pia ultima fata Ludovici pii, Ducis Wirten. 165. Ejus splendidissima Crypta ibid. Mausoleum aliorum Ducum Wirtenbergiæ in primario Templo Tubingensi valdè conspicuum p. 166. seqq. De Paulo Sperato à Rutilis, Nobili Suevo, & eximio Theologo 171. De Matth. Aulbero, Inclytæ urbis Imperialis Reutlingæ Celeberrimo Reformatore ibid. De Jacobo Beurlino, Cancell. Tubing. Lutetiæ Parisiorum beatè defuncto 173. seqq. De Andreæ Osiandri, Theologi Regiomontani, Controversia, per Theologos Wirtenbergicos mitissime, solidissimeque examinatâ, & per Filium L. Osiandrum egregiè descriptâ. 176. De piâ morte D. Henr. Weickersreutheri, Abbatis Hirsovien-

ſovienſis 178. Schopfii Academia Jeſu Chriſti 179. Inauguratio Illuſtris Collegii Tubingenſis ibid. Peſtis Stuttgardiæ & Tubingæ dormientes homines ex veterno peccatorum excitat 180. Mart. Cruſius cum Academia Tubingenſi gratias Deo agit publicas ob averſum peſtis malum, ib. Diverticulum Academiæ Tubing. tempore peſtis apud Calvenſes & Herrenbergenſes ib. de Morte Eberhardi Bidenbachii, primi Abbatis Evangelici Bebenhuſani 181. De libro Staffortenſi 182. Abit ex hoc ergaſtulo mundano Magnus Theologus Jac. Heebrandus ib. Epilogus Sueviæ & Wirtenbergiæ Sacræ cum doxologia & ſuſpirio ad Deum 183. 184.

SUEVIA Gentilis M. Georgii Jacobi Mellini, quondam Magiſtri, ut vocant, Legentis in Acad. Jenenſi, 185. ſeqq.

Die alte Heydniſche Schrifften und Bilder / ſo jetzo unter dem groſſen Luſt-Hauß zu Stuttgardt zu ſehen ſeynd / oder Heydniſche Monumenta in Wirtenberg. pag. 211. ſeqq.

M. Georgii Conradi Pregizeri, tum temporis Repetentis in Illuſtri Stipendio Theol. Tubing. Oratio Anniverſaria Auguſtiniana, nomine & juſſu inclytæ Facultatis Theologicæ Tubingenſis in Feſto S. Auguſtini de Origine, progreſſu & celebritate Stipendii Theologici Tubingenſis, Monaſterii quondam Auguſtiniani, habita. pag. 252. ſeqq.

Nicodemi Friſchlini, Poetices Profeſſoris in Academia Tubing. Aureum Carmen de Illuſtri Stipendio; ad latus recenſentur Rectores Academiæ Tubingenſis, Præpoſiti Stuttgardiani & Tubingenſes, Cancellarii Tubingenſes, Antiſtites Eccleſiæ Collegiatæ Stuttgardianæ, Concionatores Aulæ Wirtenbergicæ & Sacellani, Paſtores Eccleſiæ Tubingenſis ad D. Georgium, Vivum Stipendium Ducale Theologicum, ſive hodierni Alumni per aliquot Claſſes pag. 260. ſeqq.

MONASTERIA DUCATUS WIRTENBERGICI, à laudato Celeberrimo Poeta, Nicod. Friſchlino, deſcripta, ad latus recenſentur Abbates Evangelici omnium Cœnobiorum Wirtenbergicorum à Reformatione uſque ad hæc tempora pag. 314. ſeqq.

BIBLIOTHECÆ SUEVO-WIRTENBERGICÆ PARS PRIMA, ſive Recenſio Librorum Theologg. in omnibus partibus Eruditionis Theologicæ, Theticæ, Catecheticæ, Exegeticæ, Polemicæ, Practicæ, Caſualis, & Hiſtoricæ, à Theologis Suevis & Wirt. poſt Reformat. ad hæc uſq; tempora ſcriptorum, Sueviæ & Wirt. Sacræ inſerta & adornata, à M. G. C. Pregizero, Eccleſ. Tubing. Diac. pag. 369. ſeqq.

Ej. ſtudio adornata Biblioth. Suevo-Wirtenb. Pars 2. ſive Recenſio præcipuor. Scriptorum rerum Suevicarum & Wirtenbergicarum Ordine Alphabetico pag. 439. ſeqq.

Ej. LINEÆ HISTORICÆ in Compendio exhibentes Epiſcopos Conſtant. & Auguſtanos, ut & Origines Chriſtianiſmi in præcipuis Europæ Regnis, loco Mantiſſæ, ſive Appendicis, Sueviæ & Wirt. Sacræ inſertæ pag. 457. ſeqq.

SERIES EPISCOPORUM CONSTANTIENS. cum brevi deſcriptione Epiſcopatus Conſtantienſis pag. 458. ſeqq.

De EPISCOPATU AUGUSTANO in Suevia, & Epiſcopis Auguſtanis pag. 480. ſeqq.

Origines Chriſtianæ Relig. in Germania 495. ſeq.

Origines Chriſtianiſmi in Gallia, ex Epiſtola Petri de Marca, Archiepiſc. Toloſani & Pariſ. ad Henricum Valeſium ſcripta pag. 497. ſeqq.

Origines Chriſtianiſ. in Suecia ex Relatione Andreæ Burei, Sueci, cujus additur Hiſtorica commentatio de propagatione Relig. per Succiam ejusdemq; Reform. tempore Lutheri item ſerie Archiepiſcoporum Upſalienſium p. 513. ſeqq.

De Origine Chriſtianiſmi in Dania, p. 513. ſeq.

Origines Chriſtianiſmi in Polonia 526. ſeq. in Ruſſia 527. 528.

De Relig. Lapponum Chriſtiana ex Jo. Schæfferi, Argentoratenſis Hiſtoria Lapponica 529. ſeqq.

Orig. Chriſtian. in Hungaria 542. 543. in Italia 543. ſeqq. in Hiſpania 547. ſeqq. in Anglia 550.

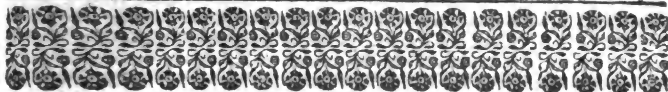
Reflexiones circa Hiſtoriam Originum Chriſtianiſmi in Regnis Europæis 554. ſeqq.

Supplem. Bibliothecæ Theologicæ Suevo-Wirt. 560. ſeqq. Bibliothecæ Hiſtoricæ 563. ſeqq.

Supplementum Scriptorum rerum Suevic. & Wirtenbergicarum 565. ſeqq.

Libri Theolog. Practici & Hiſtorici à Theologi Romano-Cathol. ſcripti & in Suev. editi 571. ſeq.

VITA

VITA
B. D. JO. ULRICI PREGIZERI,
AUTORIS
SUEVIÆ & WIRTENBERGIÆ SACRÆ,
Programmate Funebri Academico
delineata.

PErmultis Natalem suum diem non uno modo extitisse memorabilem ac insignem, cum in omni vitæ cursu, tum in exitu inprimis, passim adnotarunt Historiarum conditores illi, qui Vitas Illustrium Virorum curiosius descripserunt. De Timoleonte Corinthio, magno sine dubio omnium judicio Viro, memorat Nepos in Viris Excellentium Imperatorum, ad excellentem ejus reliquam bonitatem mirabiles accessisse casus, in eorumque refert numero illud, quod prælia maxima Natali die suo fecerit omnia, eoque factum sit, ut eundem festum haberet universa Sicilia. Enimvero ex adverso aliis inauspicatus fere ac fatalis accidit, ut exemplis comprobari potest pluribus. Nimirum Antipater Sidonius Poeta quotannis uno die Natali febri correptus, eoque demum etiam, cum ad summam senectutem vixisset, extinctus est, Plinio teste. Alexander M. sextum Thargelionis, id est, Aprilis diem primum extremumque vitæ suæ habuit. Cn. Pompejus Natali suo periit, & Julius Cæsar æmulus Idibus Martiis natus, interfectus fuit. E Philosophis veteribus divinus ille Plato, quo die lucem hanc adspexit, eo diem obiit supremum; ac sequiore ævo idem dies idemque thalamus, qui vitam olim dederat, Garsiæ, Francisci Petrarchæ Proavo paterno, abstulit; & Germaniæ Præceptor, æterna memoria dignus, Philippus Melanchton XIII. Kalend. Maji initium vivendi quondam finemque fecit. Ut verò ne plura è longinquo petamus exempla, facit novissimum, quod per hos dies intra pomœria hæc nostra fidem rei fecit. Decessit proximo die Martis, qui secundus *Februarii*, & in Fastis nostris Purificationis Mariæ nomine signatur, & à DEO O. M. circa tertiam pomeridianam è mortali hac vitâ ad immortalem illam translatus est VIR *Nobilissimus*, *Consultissimus*, atque *Excellentissimus* DN. JO. ULRICUS PREGIZERUS, U. J. D. *Serenissimi Wirtembergiæ Ducis in Supremo Justitiæ Senatu Consiliarius*,

)(*Consiliarius*,

filiarius, *Summique Provocationum Tribunalis Assessor per multos annos longè meritissimus.* Decessit, inquam, eodem, quo vivere ante unum & sexaginta hos annos hic Tubingæ cœpit. Fatalem igitur habuit hunc ipsum diem, & prorsus etiam memorabilem. Auspicatum verò dicam, an inauspicatum? Imò vero auspicatum! quod & nascendi eum sors melior illustravit, & æterni illius factus est natalis, uti supremum Vitæ diem homo etiam non Christianus appellavit Seneca. Editus enim in hanc lucem est Anno CIↃIↃCXLVII. D. II. *Februarii* Parentibus Majoribusque non generis minus splendore, quam munerum dignitate meritorumque gloria conspicuis. Pater *Vir Maximè Reverendus*, *Amplissimus atque Excellentissimus*, DN. JO. ULRICUS PREGIZERUS, *SS. Theol. Licentiatus*, *Philosophia Practica per annos XXIIX. Prof. Publ. Ordinar. & Superioris Principatus Padagogarcha Meritissimus* in hac ipsa Academia tunc docebat florebatque: Mater verò D. MARIA BARBARA, Celeberrimi tunc temporis Medici, D. GEORGII RENZII, *Archiatri Wirtembergici*, *Physicique Stuttgardiam Ord. Experientissimi*, ex antiqua inclutaque RENZIORUM familia, quæ olim Episcopis Augustanis & Elwangensibus Præpositis Cancellarios & Ministros dedit, singularique gratia etiam Maximiliani I. Augusti floruit, oriundi, *Filia*, inter sexus sui decora, matronasque probatissimas singulariter præfulgebat. Hunc Natalem excepit illico alter Natalis, uti pia quidem antiquitas amavit appellare, quo regeneratus initiatusque fuit ad cœlestem illam æternæ beatitatis hæreditatem. Inde, quoad licebat, in prima statim ætatula religionis veræ atque evangelicæ initiamenta tenello pectori instillarunt non modo qui ipsum genuere, sed & Venerandi Avi paterni institutio singularis accessit, VIRI nempe *Summe Reverendi*, DN. JO. ULRICI PREGIZERI, *SS. Theol. Doctoris*, *ac Professoris*, *Serenissimi Wirtembergiæ Ducis*, EBERARDI III. *gloriosa memoria*, *Consiliarii*, *Ecclesia nostratis Collegiata Prapositi*, *Academiaque Cancellarii Gravissimi.* Sic focillata provocataque sollicita educatione indoles eximia mox egregiis veluti præludiis magis se prodere in dies occœpit, & in primula illa ætate non in DEUM modo Conditorem suum, Custodem ac Conservatorem, luculenta non fucatæ nec fallacis, aut artificio simulationis eruditæ pietatis documenta edidit, sed & eas ingenii dotes ostendit, quæ natum ad studia melioresque literas sic satis significabant, magnumque Virum posteritati promittebant. Missus igitur est in ludum Patrium Anatolicum, & in tirociniis ibidem depositis in Academiam transire jussus est Anno CIↃIↃCLX. Fecit autem & heic, quod suarum partium esset, strenuè, ac sapientiæ doctrinis, moderantibus juxta Venerandum Parentem laudatissimum institutum reliquis Ordinis Philosophici Doctoribus, Graffrio, Mœglingio, Caldenbachio ac Cellario, animum probè excoluit, eosque profectus collocupletavit, qui non Prima tantum, quam vocant, sed & Secunda Philosophiæ Laurea, prolatis in publicum pulcherrimis eruditionis haud vulgaris speciminibus non multo post dignum ostendebant. Quæ pignora quasi fuere majorum prœmiorum, quæ singulari industria magis magisque deinceps emeruit. Neque verò in Scholis Jureconsultorum, inter quos præter Academicos Doctores publicos etiam audivit Celeberr. JCtum & Illustris Collegii tunc Professorem D. Scheinemannum, alium se exhibuit, sed in iis pariter aliquot annos, partim publicis privatisque

que

que auſcultationibus, Juriſque ſtudio exercita induſtria explevit, partim de arduis quæſtionibus propoſitis ſubtiliter & copiosè diſſerendo ſtrenuè pulcherrimèque contra adverſarios ſtetit. Atque ut parvam exigui temporis uſuram mortalibus conceſſam probè intellexerat, ita reliquum tempus optimis ſtudiis incredibili ſolertia impendit, & immenſum hiſtoriarum pelagus tentare auſus, in eo tam felici ſucceſſu profectus eſt, ut per omnium ætatum ſpatia ad exitus optatos, id eſt, incomparabilem Hiſtoriarum cognitionem perveheretur. Hinc ultimi ævi res geſtas omnes animo complexus eſt: Familias Illuſtres in numerato habuit, Artemque inſignium, ſi quiſquam, percalluit. Præcipue tamen Hiſtoria Germaniæ, Patriæque Wirtenbergiæ, utpote Juris Publici ſtudio olim inprimis profutura, in deliciis eſt habita. Latent ſane in ſcriniis ipſius non pauca, quæ cum ad univerſum Germaniæ Statum ſacrum civilemque generatim, tùm Wirtenbergiæ noſtræ ſigillatim illuſtrandum faciunt, ſatisque teſtantur, multi ſudoris laborisque patientiſſimum fuiſſe Virum. Sacram autem Hiſtoriam cumprimis amavit, intellexit, excoluit, Eccleſiæque patriæ antiqua & nova fata præcipuè notavit. Sueviam & Wirtenbergiam Sacram, poſthac edendam, ſcripſit; tum & ad Concilii Conſtantienſis Hiſtoriam, illuſtri opere à Celeberrimo Viro, Hermanno ab Hardt conſcriptam, ſchedas ſuas, in itinere, eam ob cauſam juſſu Sereniſſimi Ducis Brunsvicenſis RUDOLPHI AUGUSTI ſuſcepto, collectas, contulit, & Annales Zwifaltenſes, ab Arſenio Sulgero editos, Principis ſui voluntate ad hiſtoriæ veritatem exegit, atque è Tabulario Wirtenbergico, cum in ejusdem, tum Principis Heredis uſum, probatiſſimis excuſſis documentis Hiſtoriam Wirtenbergicam conſignavit. Sane autem Cl. Jo. Heinrico Bœclero Argentoratenſi, cujus convictu quoque uſus eſt, in hoc ſtudii genere permultum debuit, & ſub inſtitutione ejus, ſuaque ingenii bonitate, hoc aſſecutus, & exemplo etiam excitatus magis confirmatusque fuit. Egit hoc Tubingæ, egitque Argentorati, Doctoribus ibidem tam in Jure Publico, quam Civili uſus excellentiſſimis Viris, Rebhanio, Stœſſero ac Tabore per integrum quidem quinquennium, ut quod diebus melior eſſet ac doctior, & revectus in hanc patriam Academiam nil reſtare amplius exiſtimavit, quam ut publicis ſtudiorum ſuorum exiſtimatoribus, Viris in Magnifico Jureconſultorum Ordine celebratiſſimis, Lauterbachio, Gravio, Bardilio & Frommanno, quo Præſide etiam Diſſertationem auſpicalem, *De his, qui Reipublicæ cauſa abſunt*, habuit, ſeſe nunc ſubmitteret. Ita haud difficulter pro eo, atque commeruerat pridem, impetravit, ut, qui diſcendo ſeſe condignè exercuit, publica ſolennique renuntiatione Anno cIↄ Iↄc LXX. D. XXIV. *Octobr.* Doctoribus adſcriberetur. Quo die gemina felicitate aucto faces ſimul nuptiales accenſæ ſunt, cum in Thorum ſuum adſciviſſet fidiſſimam, optimamque, & felicis uteri uxorem, DN. REGINAM MAGDALENAM, *Viri Nobiliſſimi, Experientiſſimi atq; Excellentiſſimi*, DN. JO. CUNRADI BROTBEQUII, *Med. D. & Prof. Publ. Ord. in hac Academia Celeberrimi*; & DN. CHRISTINÆ, cognomento paterno BARDILIÆ, gnatam natu maximam, quæ in ſocietate hactenus fortunarum omnium ei fuit, ac rei familiaris piam prudentemque conſortem ſeſe adprobavit. Libero alii lectulo negent quidquam eſſe jucundius aut felicius: hoc utriusque thoro, ſive mutuum infinitumque conjugum amorem

morem, five amoris pignora & feptenam fobolem, quæ Dei beneficio procreata eft, five diuturnitatem ipfam conjugii, quod raro exemplo feptem & triginta annorum, & quod excedit, fpatio circumfcribitur, fpectes, nil fane felicius & jucundius extitit. Quid enim jucundius accidere poterat, quam prolem fuam reipublicæ & ecclefiæ natam admotamque videre? quid felicius obtingere, quam ejusdem domum atque rem familiarem florentem confpicere. Vidit autem tres filios, è quinque, fuperftites, ampliffima munia in Ecclefia & Cura Principis obire. Et natu maximus quidem *Vir Plurimum Reverendus atq; Doctiffimus* DN. M. JO. ULRICUS, præeft cœtui facro in Ecclefia Unter-Türckheimenfi, & matrimonio fecum junxit Anno CIↃ IↃC IC. DN. MARIAM DOROTHEAM MARGARETHAM, DN. JO. PHILIPPI BURCKII, *Præfecti Nürtingenfis* filiam, quæ quinque liberorum Avum eum fecit, è quibus tamen non nifi tres, *Dorothea* nimirum, *Philippus Ulricus*, & *Jo. Ulricus* fuperfunt. Alter *Vir pariter Plurimum Reverendus atq; Doctiffimus*, DN. GEORGIUS CUNRADUS, Ecclefiæ Calvenfis Diaconus eft, in matrimoniumque delegit A. CIↃ IↃ CCV. DN. MARIAM CATHARINAM, DN. JO. ISAACI ANDLERI, *Quæftoris quondam Bebenhufani gnatam*, quæ nullum adhuc marito prolem peperit, & cum eo orbitatem fuam divinæ voluntatis placito folatur. Tertius *Vir Nobiliffimus atq; Præclariffimus*, DN. JO. EBERHARDUS, U. J. L. & in Supremo quod Stuttgardiæ eft, Juftitiæ Confilio Secretarius exiftit, & & in conjugium affumfit A. CIↃ IↃ CCIII. DN. VERONICAM ELISABETHAM, DN. GEORGII LUDOVICI à KLEIN, *Senioris in Confilio*, quod vocant, *Expeditionis Redituum Cameral. per multos annos longè Meritiffimi*, filiam, quæ quidem quintam fobolem, fed nullam ex ea vivam, exemplo quodam plane luctuofo enixa eft. Ceterum filia unica, DN. LUDOVICA TABITHA, felici aufpicio in manus convenit *Viri Plurimum Reverendi atq; Doctiffimi*, DN. M. FRIDERICI CHRISTOPHORI WEISSMANNI, *Ecclefiaftæ atq; Præceptoris in Vicino Cœnobio Bebenhufano Digniffimi*, è cujus thoro beate defunctus tres nepotes, quorum tamen alter triennio abhinc jam vita exceffit, unamque neptim accepit, & fuperftites quidem ex illis *Fridericum Ludovicum*, *Jo. Ulricum*, & *Reginam Tabitham* vidit. Poft initum aufpicato matrimonium, partumque decus Doctoris, exceperunt ipfum mox labores varii, munera & honores, quibus dextre fungendis ab aliquot inde annis tanto ftudio fe præparaverat. Anno enim CIↃ IↃC LXXV. à Divo GUILIELMO LUDOVICO, Duce Wirtenbergiæ, nactus eft munus ampliffimum docendi publice Hiftoriam cum Eloquentia & Politica in Collegio heic Illuftri, in quo Principes Patriæ ac Germaniæ, tum Comites, Baronesque quamplurimos docuit, in quibus fummi Ordinis difcipulis, qui Regum, Electorum & Principum Curiis nunc præfunt, memoria illius perpetim viget floretque. Inde A. CIↃ IↃC XXCIIX. fplendidiffimo quoque Afefforum Supremi Dicafterii Collegio eum addidit Principatus tunc hujus Adminiftrator, Divus FRIDERICUS CAROLUS; qui & prætereaAnno CIↃ IↃC XXCIIX. Juris Publici Profeffionem in laudato Collegio Illuftri clementiffimè ipfi delegavit, cui per aliquot annos cum fingulari gravitate ac dexteritate præfuit, donec tandem à Sereniffimo Principe Regente, Domino,

Domi-

Domino EBERHARDO LUDOVICO, A. cIↄ Iↄcxcіv. locum in Consilio Supremo obtinere jussus, & ex hac Academia evocatus, Stuttgardiam concessit, ibique, non sine magno tamen & singulari Tubingæ suæ desiderio, annos tredecim & amplius exegit, & tam in sacris, quàm civilibus negotiis, publicisque Deliberationibus, moderatiora semper consilia in ore habuit ac fovit. Summatim autem tantum atque breviter cum Vita ejus signari heic possit, & præconiorum amplitudine Volumen impleri queat, potiora capita tamen brevi complexû subjicere, arbitramur interesse publice, quæ insignem Virum exerte ostentant, & semper ostentare debent. Quippe in Deum non pro seculi more fucata pietate, sed diligens Verbi divinioris auditor, & accuratus sacri Codicis Lector, quique non ad ostentationem cognitionis, sed verum usum emendationis legeret. De quo præterea testatur satis frequens sacri epuli usus, quo se nuperrimè ipso anniversario Thomæ Apostoli novissimè recreavit, & Librorum, pietatem præsertim informantium aut instigantium, selecta supellex, tùm condiscendæ demum Linguæ Hebraicæ studium, in quo tamen, quo minus optatos speratosque profectus faceret, concatenati labores impediverunt. Parentes vivos mortuosque reverentissime coluit: Uxorem, liberosque, sorores & affines, & charitates suas omnino omnes effusissime amavit: imo alios juxta se homines, inprimis vero afflictos miserosque, omni officiorum genere, quoad ejus fieri potuit, juvit, & benefaciendi ac inserviendi alacritate nulli secundus esse studuit. Cumque probe apud animum reputaret, neminem sibi solum nasci, ortusque partem præcipuam vindicare patriam, huic addictissimus extitit, utpote de qua non pauca etiam conscripsit, & A. cIↄ Iↄc xciii. sub exitiosam his regionibus Gallorum irruptionem periculosum pro ejus salute iter ingredi non dubitavit. De studiis literisque omnibus bene mereri omni ope connisus est, quod & superius præmissa commemoratio satis quidem comprobat, & quæ ex commercio literario, quod cum Viris excellentissimis, Theologis, Politicis atque eruditis aliis, frequentavit, magno numero supersunt epistolæ, varii selectissimique argumenti, demonstrant. Sed præterea devotus naturæ Scrutator fuit, & Patriæ nostræ Historiam Naturalem condidit, atque ante hoc octiduum demum Illustrissimo Comiti à Trautmansdorff, S. Cæs. Majest. ad Pagos Helveticos Legato splendidissimo, curiosa Naturæ, apud nos collecta, transmisit, eidemque præcipuo Augustissimi Imperatoris amico afflictam patriam enixè commendavit. Itinera, quæ Reipublicæ ac literariæ bono in diversas provincias comparavit, varia sunt ac periculosa. An. cIↄ Iↄc xxcIIx. Helvetiam, Alsatiam, Comitatum Burgundiæ, & Allobroges adiit, & jussu Serenissimi tunc Administratoris omnes Bibliothecarum ac Tabulariorum forulos, qua licuit, in usum Collegii Historici, quod Augusti Imperatoris Imperiique auctoritate instituebatur, curatè excussit, singularique inprimis Archiepiscopi Vesontini Grammondi gratia usus est. A. cIↄIↄccxc. ad JOSEPHI Romanorum Regis Inaugurationem Augustam Vindelicorum concessit, jussuque Serenissimi Principis sui Illustris Collegii nomine LEOPOLDO Augusto Panegyricum obtulit, qui ea ipsum singulari gratia dignatus est, ut pariter sermone Romano, quo ipse allocutus Eum fuerat, clementissimum responsum auferret. Anno cIↄIↄcxcv. cum Princeps, tunc Elector Brandenburgicus, nunc Augustus Borussorum Rex, universa-

que Serenissima Domus Brandenburgica Norimbergæ cum Serenissima Domo Zollerensi Pactum Gentilitium constitueret, & succedendi jure tractaret, ipse etiam à Serenissima Zollerensi Domo eo missus, negotium ex voto confecit, posteaque integrum Opus, quod in eruditorum manibus est, ac Berolini triennio abhinc jussu Borussorum Regis editum fuit, de rebus Zollerensibus concinnavit. Anno CIↃ IↃ CCI. Francofurtum ad Mœnum abiit, ut cum Illustri Ludolfo de causa Collegii Imperialis Historici, in quod & ipse antehac cooptatus fuerat collega, colloqueretur, suaque Analecta, eam ad rem & Historiam primi post Christum natum seculi, quam pene elaboratam nunc reliquit, pertinentia, coram exhiberet. Anno CIↃ IↃ CCII. in causa successionis Hispanicæ, jussu Cæsareo, suique Principis permissu, Vesontionem profectus est, ut Tabularium ibidem Imperiale Caroli V. Imp. per heredes Granvellanos eo delatum, perlustraret. Ut vero alia itinera complura, quæ diversorum munerum causa inire debuit, nunc taceamus, ultimum iter ad nuptias Tubingenses, ad nuptias, inquam, Cœlestes instituit. Stuttgardia discedens cum Filio natu majore tum præsente ad Jacobi I. Capitis comma duodecimum memorabilem sermonem habuit, & mente quasi præsaga sic laribus suis valedixit: in ipso vero itinere statim, ut olim B. Lauterbachius, male nonnihil habere cœpit. Huc delatus in ædes Dilectiss. sororis DN. ANNÆ ELISABETHÆ SCHWEDERIÆ divertit, ubi An. CIↃIↃCLXXVII. etiam *mense Februario* Optimus socer Brotbequius vita excessit, & ab ea non minus, quam Excellentissimo Marito, reliquisque Familiis Grassiana, Frommanniana, Reinhardina atque Brotbequiana, quas propinquitate conjunctas in hac vita habuit, prout per omnem antehac vitam, ita extremo hoc morbo tam prolixe beneficeque habitus & curatus est, ut superstites liberi, se nunquam inusitatam istam benevolentiam prædicare satis, aut redhostire posse, impense doleant. Morbus ipse originem ex tussi, illaque invaletudine traxit, qua ante triennium lethaliter decubuit, cum pulmonibus tunc exulceratis ruptisque phthisis eum invasisset. Pronuper vero D. XXV. *Januar.* cum recrudescere videretur, aucta nimis materia purulenta, increvit anhelatio, dolorque lateralis, cum vehementissima febri acuta continua, accessit, ut viribus tandem omnibus deficeretur. Ex quo autem hæc ingens vis morbi eum adorta est, præsenti semper erectoque animo fuit, & hinc visitanti Theologo optimo, quem semper singulariter suspexit, Dignissimo Dn. D. Hochstettero inter alia animose reposuit: MILITEMUS, OMNIA AB UNO AD UNUM. Hinc DEO se permisit, & ipso die decretorio iteratis vicibus repetiit: ITA DEO PLACUIT! MIHI BENE EST! Imo pridie ejus diei, cum ultimam omnino adesse horam adstantes putarent, tantas à DEO corporis animique vires recepit, ut sua sponte, lætus in DEO ac Servatore suo, alta & virili voce ex hymno sacro GLORIAM DEI ingeminaret, & inter supremas voces Psalmi quoque XXV. comma primum & secundum sæpius recineret. Delictorum veniam à DEO demississime petiit, & in pignus gratiæ divinæ Sacrum quoque epulum sumpturus fuisset, nisi certas ob causas pia veneratione abstinendum sibi potius existimasset. Sed interclusus tandem divinus spiritus ad eum reversus, à quo venit, sicque voti sui compos factus est Noster, quo Tubingæ mori, & apud Parentes, Liberos, ac Propinquos quiescere subinde præoptavit, eaque propter jam olim etiam,

am, cum Argentorati graviter aliquando ægrotasset, ultimamque voluntatem pio scripto complexus fuisset, non optavit modo, sed scripto quoque obtestatus efflagitavit, ut corpus ad cineres & ossa Parentum ac majorum Tubingam transferretur. Usum rationis ad ultimum fere usque vitæ halitum in tanto acutissimi morbi æstu singulari Dei beneficio integrum semper servavit, sæpiusque levatis in Cœlum manibus, oculisque defixis, ardenti corde atque ore luctantem animam commendavit, Principique, Patriæ & omnibus in ea Ordinibus, quod solenne alias in omni ei vita fuit, grato devotoque animo non una vice bene precatus fuit. Ita ergo, si quid judicamus, auspicatissimum omnino æterni gaudii natalem habuit NOSTER PREGIZERUS, & nunc inter Cœlites cum Simeone gaudet ac triumphat. Quid vestri nunc sit officii vel etiam me indicente intelligitis, CIVES! Jubet ipsa pietas ac humanitas, & imperat reverentia in amplissimas familias, quas tanti jactura Viri funestavit, atque in acerbissimum luctum conjecit. Valebit id quidem ad singulare mœstissimæ Viduæ liberorumque solatium, at vobis non minus perhonorificum erit, si frequenti comitatu meritissimo de re publica literariaque Viro justa funebria rite ac condigne persolvatis. Ducetur autem funus ex ædibus Excellentissimi Amantissimique Collegæ nostri DN. D. Schwederi, in quibus pie defunctus animam Deo suo reddidit. PP. *sub Sigillo Rector.* D. V. *Februar. ipsa Dom. Septuages.* Anno CIϽIϽCCIIX.

Viti Ludovici Seckendorffii, Samuelis Pufendorffii & Hermanni von der Hardt

EPISTOLÆ

ad

D. JO. ULRIC. PREGIZERUM,

SUEVIÆ SACRÆ AUTOREM,

scriptæ.

Literæ V. L. à SECKENDORFF.

VEreor, Vir Nobilissime & Excellentissime, ne minus urbane à me factum putes, quod ad literas Tuas, d. 24. April. ad me datas, tam sero respondeam. Menzingerus, cui eas ferendas tradideras, per occasionem eas ad me misit, ipse hucusque non comparuit, licet Lipsiæ versetur, & una atque altera vice spem fecerit, me conveniendi. Si vene-

venerit, ejus causa tuæque commendationis respectu, nihil omittam, quo ei amorem tester. Interim moræ culpa ex parte in illum transferri potest; ego verò officium diutius non differo. Sed quid in me sit, quo Tuæ humanitati, quam literæ Tuæ spiranti, paria præstem, equidem non facile invenio. Consolatur me æquitas animi Tui, quam ex epistola Tua, satis perspicere mihi videor: Inde enim est, quod mea studia laboresque plus justo æstimes, quanquam Tu ex illis sis, qui accurate examinare solent omnia, in ista certe materia, quam ipse, ut video, multis cum adminiculis tractas, erroribusque & defectibus, quos ipse non paucos agnosco, succurris. Plus sane à me expectare orbis literatus & Ecclesia nostra fortassis potuisset, si, quæ desiderabam, suggesta mihi essent ab omnibus, quos eo nomine solicitavi. Sed plurimi aut non potuerunt, aut causas habuere, cur noluerint. De rebus Wirtenbergicis multa se congessisse scripsit olim ad me D. Wildius b. m. quem Eslingâ Darmstadium vocatum, ibique inopinatâ morte post brevem novi muneris usuram defunctum esse, non ignorabis. Offerebat mihi etiam omnia, sed tardius, quam ut uti iis potuerim: Si ab hæredibus ad Te pervenire possent, quæ parata, aut effecta habuit, fortasse ad propositum Tuum aliquid conducerent. Gaudeo interim, quod paucula quidem, quæ ego de rebus illis observavi, Tibi non displicuerint. Postulant à me Viri egregii, ut compendium aliquod operis mei concinnem, inter alia hanc ob causam, ne alius, non satis instructus, aut diversa à me intentione id laboris suscipiat. Flagitant idem plurimi ex honestis Viris Fœminisque Latinæ Linguæ ignari, sed ordinem rerum in reformatione gestarum cognoscendi cupidi. Feci initium aliquod, & horum quidem causa lingua patria; Sed Senecta & multæ, quas non omnes vitare in otio hoc meo possum, interruptiones obstant, quo minus tam expedite, quam vellem, labor procedat. Videbo, quid hyeme sequenti, si Deus mihi vires vitamque servaverit, præstare possim. Illustrem Schertelium vicissim meo nomine, ut officiosissime salutes, peramanter rogo, lætus, quod ex familia, ex qua matrem & aviam paternam, optimas sane matronas, habui, extet, qui majorum & inprimis Sebastiani Abavi mei, &, ut puto, etiam sui, aut atavi, memoriam meritis in Rempl. illustribus renovet. Doleo, quod Diarium vitæ hujus, quod habeo, truncatum sit initio, nec ultra annum 1560. continuatum, cum tamen sexto demum post id tempus anno decesserit. Longe magis displicet cautela Avi mei Materni, Bürtenbachii quondam Dynastæ: in cujus scriniis Schediasma ante annos fere quadraginta casu quodam inveni, vel alius ex familia, qui priores Schediasmatis paginas sustulit, in quibus sine dubio parentes & educationem primæque juventæ suæ fata descripsisse Virum pro candore suo, oportet. Me profecto adeo non puderet, Majores ejus & tenuia principia nosse, ut mihi potius gloriæ ducam, ortus partem tali Viro debere, qui ex modico loco in illustriorem magna virtute & industria semel evexit, eo etiam cum successu, qui non omnibus, paria molientibus, contigit, & divinæ gratiæ argumentum præbet, ut jam in quintam generationem posteris dignitas & pars opum servata sit, incrementis forte non desperandis, si plures ex suis imitatores earum artium habuisset, quibus ipse inclaruit. Si tibi grave non est, literarium aliquod Commercium mecum continuare, mihi quoque id haud ingratum futurum esse confidas, nec alia literas ad me perferendi via.

opus

opus eſt, quam ut Lipſiam curentur, inde etiam meæ ad Te pervenire poterunt, has tamen Menzingio, per quendam ex cognatis meis, quo commenſali Lipſiæ utitur, commendavi. Vale Meuſelwiz, d. 4. Auguſt. 1692.

Excellentiæ Tuæ

dedititiſſimus officio & ſtudio,

Vitus Ludovicus à Seckendorff,
manu propria.

EPISTOLA I.

SAMUELIS PUFENDORFFII.

VIR Nobiliſſime & Conſultiſſime, attulit à Te Lagerlöfius literas, ita quidem gratas mihi, acceptasque, ut verbis id exprimere vix poſſim. Nam cum per ſe maximi ſit æſtimanda egregiorum Virorum benevolentia & amicitia; tum vero huic multum pretii accedit, ſi eadem ex ejusmodi cauſa originem duxerit, quæ non poſſit non animos, quantumcunque modeſtiæ ſtudium profeſſos, exquiſito quopiam jucunditatis ſenſu afficere. Eam benevolentiam cum & Tu tam multis ab annis alueris, & nunc tanta cum humanitate literis Tuis exprimas, importuniſſimus mortalium fuerim, ni eandem grato animo acceptarem, & tantum ſinceri affectus remetirer, quantum accepi, poſtquam vix alia officii documenta locorum intervalla reponere patiuntur. Cæterum quod aliquem è ſcriptis meis fructum Te cepiſſe profiteris, id non modico mihi ſolatio cedit adverſus moleſtias, quas mihi illorum nomine quorundam hominum importunitas excitavit. Quos quidem ego facile paſſus fuiſſem ſuo ſenſu abundare, ni per maligniſſimum calumniæ artificium pravas circa divina ſententias mihi impingere conati fuiſſent, quas tanto acrius à me repellendas judicavi, quo major labes habetur; quam iſtæ adſpergunt; cum illis, quibus per eruditionis defectum alicubi obrepſerunt lapſus, communis hominum conditio facilem veniam conciliet. Qui & ſimul, dum liquidiſſimas notiones, & per ipſam rerum naturam, ſenſuumque ſuffragio comprobatas, faſtidiunt atque cavillantur, ac novas ſubinde hypotheſes comminiſcuntur, & officia, præſenti mortalium conditioni quadrantia, e paradiſiaco ſtatu, dudum amiſſo, & nunquam in his terris recuperando, extruere ſatagunt, non parum remoræ effloreſcenti quam maxime diſciplinæ injecerunt. Eo ipſo enim eandem in Syrtes quæſtionum Theologicarum pertraxerunt, cum à me id præcipue ageretur, ut

eadem

eadem ad solius luminis Naturalis directionem revocata, in locum jejunæ Ethicæ Aristotelicæ officia vitæ civilis communia evolveret, ac solida principia studium Juris Civilis aggressuris substerneret. Quam feliciter autem in hoc studio progrediantur, qui universali isthac disciplina imbuti jura perpetua & immota à positivis, & ex indole civitatis Romanæ promanantibus discernere callent, ipse optime nosti. Sed quod iste labor, quem circa designandam viam ad historiam recentiorem posui, id felicitatis sortitus sit, ut ad formanda quoque Principum studia adhibeatur, eò magis mihi gratulari debeo, quod fructus scientiæ, quem id fastigii homines capiunt, in totam Rempublicam sese diffundere soleat. Et tantas habet illecebras historia, ut, qui semel eas degustavit, intra ista rudimenta non sit substiturus, sed longius semper in eo campo progredi sit gavisurus, prout & hominibus in Republica versantibus quotidie fere occasio subnascitur, eam scientiam augendi. Commentarii mei de rebus Suecicis suo jure aliquam sibi gratiam expectare posse videbantur apud eos, qui in historia solidam magis & incorruptam rerum notitiam, quam inania verborum lenocinia quærunt. Nam apud reliquos, qui sua suorumque acta silentio premi maluerunt, non potuit non ista odium pepetisse; quod tamen rationem & tempus apud plerosque mitigaturum, spes est sane in aula Cæsarea: cum initio non pauci indignarentur, Ferdinandorum consilia ita simpliciter à me expressa, post usque adeo præstare visum offensam dissimulare, ut & privilegio eum librum dignarentur. Quod idem circa Saxones meos contigit. Sed & iræ, puto, resederunt apud Ducem Lauenburgicum, quas concepisse dicebatur, quod patruum ipsius, Franciscum Albertum, cædis in Regem Gustavum Adolphum patratæ arguisse visus essem. Cum tamen non meam, sed communem Suecicæ nationis sententiam expresserim, quam aliquot rationibus adstruere placuit, ne is Princeps injuria istius facinoris insimulatus fuisse videretur. Quin à me duæ circumstantiæ præteritæ sunt, non parum ad rem facientes, quarum unam expressit Paulus Piasecius, quod ab isto Principe cædes Regis primum Walensteinio nuntiata sit. Altera enim paucis in Suecia cognita est, sed revera maximi momenti. Fuerat iste Franciscus Albertus aliquot ante bellum annos in Suecia, ubi, cum Rex eum aliquando in aula matris suæ licentius agentem deprehendisset, effervescente subito motu bile, alapam isti infregit; quo nomine & in Duellum descensuri fuerant, ni Axelius Oxenstierna id impediisset. Quanquam autem post qualiscunque reconciliatio intervenisset, mansit tamen alta mente repostus sensus ignominiæ, quæ quanti à Viris militaribus, ejus cumprimis fastigii habeatur, nemini ignotum est. Sed quod Seckendorffius patris sui mortem, sine affectu à me traditam, ulcisci velle videtur, instigato in me Valentino Alberto, ut Erotem Lipsicum pareret, id nescio, an ipsi valde gloriosum sit futurum. Saltem in responso meo ad id scriptum, quod Francofurti jam sub prelo est, adparebit, me istius Viri iras parum curare. Prelum quoque brevi subibit historia Caroli Gustavi Regis à me composita, & ipsa justum volumen impletura, etsi argumentum ejus Germaniam minus, quam prius volumen tangat. Libellus de habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem Saxonibus meis aliisque, ut audio, sic satis se adprobavit. Nostrates heic Sacerdotes mussitant, apud quos inolita est ista sententia, ordini Sacerdotum

divi-

divinitus aliquid jurisdictionis collatum, à potestate Summi Imperii civilis haud dependens. Quæ quomodo admitti possit, si quis radicitus Dominatum Pontificis convellere instituat, ego non video. De Religione ante lapsum Adami aliquid commentari, mihi nunquam in mentem venit: unde miror, quo autore iste amicus ex Holsatia tale quid ad te scripserit. Sufficere nobis potest, eam tueri Religionem, qua in præsens salvari queamus. Paradisiacam rimentur. qui magis ingenio & otio abundant. Quid deinceps laboris mihi sit suscipiendum, in ambiguo est. Nam ad componendam historiam Sereniss. Elect. Brandenburgici conditionibus honestis evocatus sum, accedente consensu Regiæ Majestatis. Sed post aliqui ostenderunt, parum convenire dimitti illum, qui plures per annos archivum Regni evolvit, ac fortasse in historia Electorali quædam occursura, nationi Suecicæ parum gloriosa. Quo tamen ista dubitatio evasura sit, intra paucos dies adparebit. Nam si utique migrandum est, ante pluviam autumni tempestatem, quæ his in oris fœdissima est, id fieri debet. Si Deus vitæ quid adhuc largiri velit, putem plus me utilitatis patriæ meæ afferre posse, si Berolini, quam si Holmiæ degam. Justo verbosiorem reposui epistolam, ut vel hoc indicio constaret, gratissimas Tuas mihi fuisse literas. De cætero profiteor, me pro affectu Tuo, quem tam effusum ostendis, magnopere Tibi obstrictum, eumque, ut deinceps quoque conservare velis, magnopere contendo, pro virili, quæ amicitiæ lex dictitabit, vicissim exhibiturus. Deum rogo, ut prosperrima quæque Tibi largiatur. Optime Vale

Holmiæ, d. 29. Julii, A. 1687.

Celeberrimo Nomini Tuo

addictissimus,

Samuel à Pufendorff.

EPISTOLA II.

SAMUELIS PUFENDORFFII.

VIR Celeberrime. Reddidit mihi literas, sub finem Superioris anni scriptas, juvenis quidem, sed qui de reditu suo in patriam eo tempore mihi significabat, ut responsum eidem tradere non vacaret. Nunc autem commoda valdè scribendi occasio sese offert, dum ad vos è peregrinatione remeat Dominus Hedingerus, qui instaurandæ valetudinis causa per duos menses in ædibus meis egit. Qui idem & testari poterit, quanti Te æsti-

mem, & quantopere instituto Tuo faveam, per quod insigne lumen patriæ Tuæ allatum is. Nec minus iste referre poterit, si id tanti est, quousque labores mei processerint, quos ipse coram inspexit. Iisdem per quadriennium fere, quo heic vixi, nemine interturbante vacare potui, postquam isti, qui olim inficeta me lite vexabant, vel in gratiam mecum redierunt, vel ad inglorium silentium redacti sunt. Ac spes est, ab ejusmodi me rixis, quod superest vitæ, immunem exacturum, postquam in aliud plane studiorum genus devolutus sum, contradictioni haut ita obnoxium, & quæ adhuc illustrandæ Juris naturalis scientiæ moditabar, aliis elaboranda commisi: Et ipsa ætas, ad sexagesimum jam annum provecta, me monet, ut de laboribus ad umbilicum deducendis potius satagam, ne illi post mea fata Vitrici cujuspiam arbitrium subeant, quam ut de novo quopiam opere suscipiendo cogitem. Etsi dum valetudo superest, vix sperem, plenum mihi otium indultum iri. Caroli Gustavi Historia dudum adspicere lucem poterat, ni malevolorum livor editionem hucusque impedire, ac præmio laboris me privare laborasset. Forte tamen istorum importunitatem brevi superabo. Saltem efficiam, ut ea historia haut interpolata lucem adspiciat, postquam non amplius iras mortalium extimescere licebit. Fridericus Wilhelmus me hucusque magnopere exercuit, quem indefesso labore ad A. 1679. deduxi, quo post tam gloriosa facinora bello patrata tam jejuna pax amplectenda fuit. Et reliqui anni, in pace exacti, haut uberem præbebunt materiam. Sed politura, quæ isti operi debetur, plusculum adhuc temporis absumet. Ex eo posteritas incorrupta fide cognoscet, quo consilio bellum novissimum gestum fuerit, & penes quos hæreat culpa, ut Neomagi tam indecora pax fieret: cum si integra fide & solida constantia ab omnibus res gesta fuisset, orbis Christianus bello hocce funestissimo supersedere potuisset. Equidem cum periculo conjunctum est, vera de potentibus dicere. Sed non deerunt, qui me protegent: & ipsa senectus audaciam addit. Ac interest patriæ, priores errores cognoscere, ne deinceps in eundem lapidem impingatur, aut saltem ut cujusque decora juxta ac dedecora posteritas recognoscat. Id tamen multi mirabuntur, quare ego potissimum, qui pro ingenii modulo partam Sueciæ Genti bello Germanico gloriam tradidi, ejusdem funeri memorando adhibitus sim. Equidem Tu speciosam causam conjectas, amorem recti. Sed qui penitius ista norunt, plerique indignationem, multi risum continere non possunt. Equidem postquam Sueci ob me dimissum erubescere cœperunt, solicite id agunt, ut post absolutum heic susceptum opus ad ipsos iterum remeem. Sed scrupulosæ res consultationis est, num mihi hac præsertim ætate eo revertendum sit, ubi natio, exteris alias admodum iniqua, me adspectura sit præconem vel infelicitatis suæ, vel prave consultorum. Sed istam quoque difficultatem Deus superare dabit. Cœterum id summopere probo, quod circa illustrandas patriæ antiquitates & historiam laborare instituisti, circa quam, quantum profecturus sis, insitata industria eximiam spem ostentat. Etsi suaserim, ut pro te solo nitaris, nec Collegium, quod tangis, moreris; circa quod tantas difficultates perspicio, antequam ad justam, ut ita loquar, consistentiam pervenerit, ut quem id minatur fructum, valde in longinquum prominere videatur. Me quidem, ut eidem Collegio nomen darem, unus & alter invitavit; Sed ut istum honorem declinarem, jam memo-

memoratæ causæ suaserunt, & quia tanti quisque habetur, quantum sine aliorum auxilio ipse potest. Quod de actis Caroli V. Vesontione repertis narras, magna me admiratione affecit: Tantamne socordiam cecidisse in eos, queis Tabularii Austriaci cura commissa fuit, ut tanti momenti scripta intra privati cujuspiam scrinia hærere paterentur? Quanquam & heic loci tale quid contigit, ubi XX. amplius volumina literarum publicarum in Cancellarii cujusdam ædibus superiore seculo permanserunt, & ad tertium usque hæredem pervenerunt, donec fama de iis ad defunctum Electorem delata monuit, ut investigata justo Domino vindicarentur, summa pecuniæ detentori exsoluta. Quæ res mihi persuadet, in archivis Germaniæ latitare quidem aliqua non spernenda, sed quæ haut quidquam ad justæ historiæ materiam sufficiant, & hoc demum seculo debita diligentia asservari cœpisse, quæ ad adparatum historiæ faciunt. Sic cum Archivum Moguntinum, ab Axelio Oxenstierna in Sueciam translatum, peculiari repositorio in Archivo Holmiensi asservetur, lubido me aliquando subibat inspiciendi, num quid ad antiquitates Germaniæ spectans tam alto sub pulvere latitaret. Sed paucis è speciminibus tantam ibi paupertatem deprehendi, ut non amplius manus sordidare operæ pretium ducerem. Ita frustra est de justa Historia Germaniæ superiorum seculorum cogitare, ubi nil superest, nisi Chronica & fragmenta compilare, etsi nec id ipsum laude ac fructu careat. Quod superest, ut mihi meisque studiis favere pergas, rogo, cui vicissim prosperrima quæque ex animo voveo.

Berolini, d. 3. Octobr.
Anno 1691.

Celeberrimo Tuo Nomini

addictissimus,

Samuel à Pufendorff.

TRES EPISTOLÆ HERMANNI von der Hardt / Professoris Helmstadiensis,

ad

D. JO. ULRICUM PREGIZERUM, Scriptæ.

Epistola Prima

P. P.

HIc ad B. Parentem A. 1696. d. 25. Febr. ita scripsit. Etsi ex inclyti Tui nominis Veneratione profectum intelligas, quod has ad Te dare sim ausus, animum tamen à Clarissimo Feurlino, Noricæ Ecclesiæ Doctore, magis additum mihi, non diffitebor. Accessit nutus Serenissimi Principis ac Heri mei Clementissimi, Rudolphi Augusti, Brunvicens. ac Luneb. Ducis. Cui cum exposuissem Tuam, Polyhistoris incomparabilis, exactam in Germanica Historia Notitiam, fontesque prope omnes exhaustos, indeque Tuum etiam in Ducis in Concilio Constantiensi illustrando operam propensam affectum: Et sibi & suæ ac publicæ rei sincere gratulatus est. Inprimis hanc Tuam benignam propensionem omni officii genere alendam, atque amicis precibus obtestandam judicavit. Quippe quod in tam magno eruditorum numero pauci sint hodie, quibus ea felicitas contigerit, cum ex judicii acie, tum ingenii sagacitate, fortunæque favore, ut genuina & antiqua Germaniæ fata vel agnoscere, vel dijudicare recte valeant. Quo vero excellenti Charactere præ aliis omnibus hac ætate excellis. Perplacuit porro Duci, quod benevole subindicare volueris reliquias manuscriptorum quorundam, ad Consilii Constantiensis, sub Sigismundo Imperatore celebrati, Historiam pertinentium. Ut adeo publicum rei literariæ commodum, ipsaque posteritatis necessitudo, TE, VIR illustris, per nos jam enixe roget atque obsecret, ut, quo pacto participes reddi laudatorum manuscriptorum queamus, ad majus decus superiori historiæ per TE conciliandum, subministrare non dedigneris. Vale, VIR Excellentissime, ac Literulis his meis benigne favere haud desine.

Ejusdem Epistola Secunda ad Eundem.

ILlustris atque Excellentissime Vir &c. Promptior sane ac benignior fuisti, publicam rem literariam juvando, quam nos TE impense rogando. Vix Verbulum nobis exciderat,

derat, quando non vota duntaxat nostra implere constituisti, sed & difficiles eo nomine labores subiisti. Vicinam Helvetiam & illustres ejus Bibliothecas perlustrasti, excussisti, si quid ad historiam manuscriptorum Concilii Constanstiensis pertineret, curate perscrutatus. Serenissimus Princeps noster, Rudolphus Augustus, verus literati Orbis Augustus, tenerrimum Tuum non solum in Celsitudinem suam, sed & publicam rem literariam affectum vehementer miratus, exuberanti ex TE affectus est gaudio. Vidit ac legit literatissimus Heros recensionem Tuam Historicam Manuscriptorum Concilii Constantiensis, quæ antiqua Concilii sedes Helvetia adhuc possidet. Luculentum hoc vota ac desideria Ducis longè superans beneficium Tuum, tam carum Celsissimo pectori, ut Tibi, Vir Illustris, absque mora explicare gratiosissime mandaverit, quam voluptatem ex hoc Tuo insperato & incomparabili officio percepisset. Quippe qui literis cætera omnia mundi oculiferia longissime postponit: Optime es meritus & hoc facto, non tantum de Historia Literaria, ipsaque adeo Ecclesia, sed & ipso Celsissimo nostro Capite. Quos in iter impendisti sumptus, proxime cum fœnore ad TE redire jubebit Serenissimus. Itinerarium hoc Tuum, nisi Tibi de eo aliter disponere placuerit, in eam redigam formam, ut Historiæ Manuscriptorum Concilii commode ac cum fructu publico inseratur, Tuorum in publicam rem meritorum haud immemor futurus, ut & posteritas sciat, quantum & Tibi in hoc negotio debeat. Inter cœteros Codices Helvetios in Augia divite, duo illi, Orationes in Concilio Constantiensi habitas complexi, palatum vehementer moverant. In octo Voluminibus Manuscriptis, quæ Serenissimus noster ex Augustissima Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi ad rem præsentem spectantia est nactus, ut & in aliis Manuscriptis variorum Principum liberali manu exhibitis, habentur aliquæ illarum Orationes: At in Augia Divite auctior ac ditior earum numerus. Celeberrimi Rumetschii Schediasma perplacuit Duci. Descriptum ad vos revertetur. Articulos Tigurinos Batavorum Legatus Illustris, Dn. Valckenier, Duci nostro novissime pollicitus est, & codicem historicum nostri argumenti ex Tigurinorum Tabulis reconditis. Habebit & Cl. Rumetschius (cui pio præstito officio gratias agas rogo Ducis nomine decentissimas) locum publicum in opere hoc historico. Ultra quinquaginta præclara ac rara Manuscripta huc pertinentia nobis jam sunt ad manus. In quibus & Gersoniana, Clemangiana, Alliacena similiaque hactenus vel non edita, vel admodum corrupte publicata. Cujus generis scripta, quibus occasio Concilii Constantiensis & fundamentum ejus describuntur, Tomus I. operis hujus historici comprehendet. Cujus indices, primæ quædam lineæ adjectæ. Quod si Cl. Rumetschius veram patriam Theodorici Urie detexerit, quem Hispanum fuisse, Hispanis ac Italis vindicandum puto, erit quare clariorem lucem & hæc historia debeat Viro Celeberrimo. Idque tanto impensius quæro, quanto firmius constitutum, Antiquorum Auctorum, quibus singula competunt opuscula, vitam addere luculentiorem. In controversia Schelstratenii, & Meimburgii, de formula sessionis IV. palma omnino videtur danda Schelstrateno. Quippe quod Actorum Codices Manuscripti locupletissimi, quos ex variis Principum Bibliothecis impetravimus, unanimi consensu pro Schelstrateno pugnant. Inter primas editiones Latinas Compendii Actorum Concilii Constantiensis possidefide-

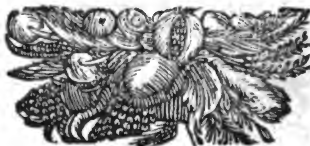
fidemus Hagenoensem. A. 1500. & Parisiensem A. 1510. Verum nondum incidimus in illas, quas commemoras, Hagenoensem A. 1510. & Mediolanensem. A. 1511. De cætero Vale, Vir Illustris, ac Studiis nostris benigne favere perge. Brunsvigæ A. 1696. d. 18. August.

Ejusdem ad eundem Epistola III.

IMpensus Tuus in Serenissimum Ducem Rudolphum Augustum, imò in totam Brunsvicensem Celsissimam Domum, affectus, multis à Te argumentis ipsaque Tua novissime manu roboratus, magnum Hero Meo Celsissimo peperit gaudium. Dignus hic Tuus animus Celsissima vestrate Curia, insolubili sed & suavi cum hac Brunsvicensi Domo colligata vinculo. Proindeque & hic loci sancte observabitur, quod jussisti, ut inter Germaniæ Principes, qui novum hoc Ducis nostri de Concilio Constantiensi opus sua ornarunt opera, quando suo publice commemorabuntur loco, dignissimus quicunque detur locus Serenissimo Wirtenbergensium Duci, EBERHARDO LUDOVICO, Domino nostro Clementissimo. Tomi I. finem hoc anno vix ac ne vix quidem videbimus, qui XX. fere constabit partibus. Quòusque simus progressi, ultimæ docebunt Chartæ, quas, ut modus saltem instruendi, adornandique operis constet, submittere libuit. Ignosces autem facile tum mihi, tum tardiusculo ac negligentiori typographo, sicuti nos lapsos conspexeris. Theodoricum Urie Germanis recte vindicare solertissime judicavit Cl. Rumetschius. Tantoque impensius de hoc nostro Cive Theodorico, Germanis reddito, gaudeo, quanto certior nunc sum factus, Westphalum & Osnabrugensem quidem conjunctissimum mihi Civem fuisse. Præterire hoc non sivit amor Patriæ, quin monere jussit f. 486. Celeberrimum Rumetschium merito, & noster amat Princeps: Suo quoque in nostro opere loco digne erit commemorandus. Meliori & Vita & fortuna & Seculo dignus Vir eruditissimus. Beatum hoc excellenti eruditionis thesauro Wirtenbergicum nunc Cœlum. Faxit DEUS orbi literario magno diu sit ornamento atque felicissimo adjumento.

De cætero Vale, orbis eruditi ac publicæ rei carissimum pectus.

Helmstad. d. 16. Novembr. Anno 1696.

PROLE-

I. N. D.

PROLEGOMENA
De tristissimo Statu Religionis in Suevia ante Christianismum sub Gentilismo.

INfelix olim terrarum Suevia & Alemannia, cùm ipsa nato quidem Christo, Mundi Salvatore, armis & libertate pollens, & a Romanorum imperio immunis, Regibus suis *Ariovisto*, *Maroboduo*, & aliis potens, falsis Diis serviret, & *Solem*, *Vulcanum*, *Lunam*, *Mercurium*, *Martem*, *Herculem & Isidem* pro Numinibus coleret.

Status Religionis in Suevia & Alemannia ante Christum natum miserrimus.

Ipsi *Semnones* stato tempore in sylva sacra cæso publice homine, Barbari ritus horrenda primordia celebrabant, ad honorem Sylvæ sacrificantes.

Reudigni, *Aviones*, *Angli*, *Varini*, *Eudoses*, *Suardones*, & *Nuithones*, *Hertham* colebant, id est, terram Matrem, eamque, tanquam inspectricem, intervenire rebus hominum, invehi populis, ut sic magis honestati & justitiæ studeretur, arbitrabantur.

Apud *Nabarvalos* antiquæ Religionis fucus erat. Sacerdos Muliebri ornatu Albin venerabatur, id est, Castorem & Pollucem.

Æstii, juxta Suevicum Mare habitantes, Matrem Deorum *Cybelen* adorabant, & istius Deæ cultu securi inter hostes sibi videbantur.

Hoc modo miseræ tunc gentes Suevicæ in tenebris Religionis sedebant, in regione & umbra mortis: Viæ ad salutem per unicum veri Dei nostri Filium, semen illud benedictum, prorsus ignaræ, ut scribit Suevorum Varro, *Crusius in Annal. Suev.* lib. I. part. I. cap. 4. Vid. *Stumpfius* in *Chron. Helvet.* l. 6. c. 23. ubi refert, templum Isidis in Helvetia in pago Wettinga, ubi nunc est Cœnobium ad flumen Limagum. *Philippus Cluverius* in Germania antiqua, l. I. c. 22. & seqq. ubi de Veterum Germanorum Religione & eorum cultu agit.

Ad Confluentiam fluviorum *Vendi* & *Lyci* legitur, Deam *Zizam* a Vindelicis religiosissimè cultam esse, ejusque templum barbarico ritu constructum, postquam Romani regione ista, ubi nunc Augusta Vindelicorum, potiti sunt, inviolatum permansisse, eodemque vetustate collapso, colli nomen Zizenberg, qui postea Eisenberg dictus, hæsisse: quam Zizam quidem Peutingerus Isin interpretatur, & ab illa nomen Isenberg deducit. vid. *Crusius* l. c. l. 1. part. 2. c. 10.

Bruschius in Chronologia Monasteriorum Germaniæ Cisam hanc Deam Suevorum vocat, cui fanum in colle Hilermontano supra Campidonam ducentis annis ante Christi incarnationem â Suevis conditum refert, antequam arcis ibidem Hilermontanæ fundamenta ab Essnero, Suevorum Duce, ponerentur, qui Dux primus ad Christum conversus legitur, & Gentilitium Cisæ Idolum A. C. CCCXVI. confractum & ejectum, ejusque loco â *Sylvestro* primo, Pontifice Romano, templum Christo, sanctisque ejus Apostolis, Philippo & Jacobo, inauguratum & conservatum fertur.

Essnerus, primus Suevorum Dux Christianus.

Secu-

Seculum Primum post Christum natum.

Status Religionis Christianæ in Suevia post Christum natum, prædicante primo Evangelium Christi in his terris Lucio Cyrenæo,

POstquam Christus, Salvator noster optimus anno a Nativitate suâ trigesimo quarto mortem pro peccatis humani generis in Cruce passus, tertioque die resurgens prædicatione Evangelii per discipulos institutâ, in Cœlum ascendisset, fertur proximis sequentibus annis LUCIUS, Cyrenæus, Pauli Apostoli cognatus & Commilito in Vindelicia, Rhætia, locisque, Danubio conterminis, Christianæ Religionis semina prædicando jecisse. teste *Crusio* l. c. l. 3. part. 1. c. 5.

Materno Eucherio, Valerio,

Sed & circa hæc tempora, aut aliquanto post, Maternus Eucherius, & Valerius, à Sancto Petro Apostolo emissi, doctores Evangelii perhibentur in vicinam regionem, ubi nunc Argentoratum, Coloniam item, & Treviros pervenisse, radios aliquot sole Justitiæ in loca hæc cis & trans Rhenum sita, iamtunc spargente: qui tamen subinde invalescente adhuc Gentilismo, obfuscati, vel extincti iterum fuerunt.

Sic circa annum Christi LXXIII. Vespasianus, cui non parum adjumenti ad imperium Romanum consequendum, Suevica gens, Ducibus Sidone & Italico, contulit, dicitur Nördlingæ in Rhætiâ fanum & aram ædificasse, DEO Flaviano, ubi postea Sancti Heimerani Ecclesia constituta, unde Nordlingæ nomen in aras Flavias mutatum: Religione autem Christianâ post annum Christi CCCLXIV ibi receptâ, rediit Nerolingæ nomen: Urbe tamen, exorta deinde Christianorum persecutione, rursum a Christianismo descissente, & diu illo carente, donec deinceps constans in hac fide mansit. vid. *Crusius* loc. cit, l. 4. part. 1. c. 3.

& juxta Lyrerum Curio.

Thomas Lyrerus in Chronico suo rerum Suevicarum refert, Romanum Principem quendam *Curium*, propter Christianæ Religionis cultum, in Rhætiam & Sueviam expulsum, cum filiis fratribus & pluribus nobilibus anno Christi CIIII in his terris consedisse, cui tamen *Crusius* & alii fidem hac in re, ut in multis aliis, haud tribuunt.

Seculum Secundum.

De Lucio, Rege Britanniæ, & S. Emeritâ, Evangelii in his terris, secundum quosdam præconibus.

ANno Christi CLXXVII. fertur S. LUCIUS, Rex Britanniæ, receptâ Religione Christianâ, & pluribus Episcopis constitutis, Regnum dimisisse, inque Germaniam venisse, & Barbaris non solum, sed Vindelicis quoque, Augustæ Evangelium prædicasse: inque Rhætos Curienses cum S. Emerita tendens, Christum docuisse: sociâ hac martyrio coronatâ, Trimis, semi-milliario ab oppido Curiâ: Lucio autem supra Curiam in specu montis Vitam tolerante, ac Christum docendo a barbaro populo per Præfectum in arce Curiæ Martiolâ interfecto. vid. *Stumpff.* in Chron. Helv. l. 10. c. 15. *Hermannus Æduinus* in Chronico manuscripto. *Petrus de Natalibus* scribit, *Lucium* hunc a *Timotheo*, S. Pauli Discipulo, baptizatum,

tum, & Confessorem illum, non Martyrem facit in Catalogo Sanctorum. Illi plura deinde Monasteria per Sueviam & alibi dicata fuere: quale illud est, quod adhuc hodie in principatu Zollerensi prope Hechingam cernitur. Crusius in Annal. Suev. l. 4. Part. l. c. 8. putat, alium Lucium fuisse, non illum Regem Angliæ, qui sic peregrinatus sit.

Cum a. circa finem hujus seculi Romani adhuc rerum in Rhætia potirentur, cernebatur quoque in illis locis, ubi hodie oppidum *Lauinga* & *Gundelfinga*, Deorum gentilium cultus, Mercurii & Apollinis Granni, quorum monumenta refert *Joannes Heroldus* in libello de Romanorum in Rhætia littorali stationibus.

Seculum Tertium.

CUm *Heliogabalo*, Scholarum & omnis humani moris hoste, imperante, Romani Imperii fines in Sueviam usque extenderentur, propagatus cum his Gentilismus quoque fuit, unde in his regionibus Genius loci & Fortuna, aliique Dii colebantur, de quibus testantur antiqui lapides, qui superiori jam Seculo Stutgardiam in Basilicam Ducis cum aliis Romanæ antiquitatis monumentis, transferebantur.

Eleuterius, Evangelii in his regionibus, præco.

Opponebant autem se his non adeò procul hinc isto tempore ELEUTERIUS, vel Eutharius, qui ex civitate *Fabiana*, sive *Vienna Austria*, ubi Christum docuit, ulterius tendens, *Laureacensi* Ecclesiæ, in Vicino *Norico*, Anno Christi CCCX. præsidebat, & *Sardicensi* Concilio præsens quoque interfuit; de quo vid. *Casp. Bruschius* l. 1. de *Patavio*.

Monasticæ vitæ Origo & Monasteriorum, ædificationes. Scholæ erant in Monasteriis. Paulus & Antonius, Eremitæ.

Cæterùm cum hoc seculo Romani Imperatores immani crudelitate in Religionis Christianæ cultores grassarentur, multi pii, ut effugerent istos cruciatus, malebant se abdere in sylvis, montibus & vallibus inter spinea ferarum, quam Christum abnegare, unde Eremiticæ & Monasticæ vitæ Origo, quam *Paulus* Eremita præcipuè instituit, & secutus illum *S. Antonius*, ipse quoque solitariam vitam degens. Invenit deinde *Paulus* iste plures asseclas, non tantum per *Egyptum*, *Syriam* & *Palæstinam*, sed & per *Germaniam* & *Sueviam*, ubi in memoriam *Pauli* Eremitæ varia Monasteria condita, inter quæ illud *Rorhaldense*, prope *Rotenburgum* ad *Nicrum*. Licet ergò tyrannicis in Christianos Imperatoribus, qui causam quærendæ solitudinis primi dederunt, successerint alii Christiani Imperatores, à quibus nihil tale metuendum, nihilominus a multis amabatur solitaria commoratio, existimantibus, se ita magis a curis rerum mundanarum vacuos fore, & sic attentiùs ad studium religionis & precum incumbere posse. Ea quoque vita vulgo magni putabatur; Interim tamen illi se non removebant ab Ecclesia, sed & ipsi docebant alios, & consolando aderant afflictis. Libertas quoque erat, ex separatâ vitâ ad communionem hominum redeundi, si ita res flagitasset, ac pluribus solitariis, in unum locum collectis, postea Cœnobia, Monasteria, Σεμνεῖα, Communitates, Cœtus honesti, non voluptuarii, fiebant. Scholæ etiam iis in locis ædificatæ, & docti homines educati, si in ullâ Germaniæ parte, certè in Sueviâ frequentissimæ, de quibus deinceps plura dicenda. Cùm autem solius Christi merito, fide vivâ nobis applican-

cando intendendum esset, successu temporis irrepsit opinio, vitam æternam hoc genere vitæ bonorumque operum cumulo promerendi: Variique exorti sunt Monachorum Ordines, variæ regulæ vivendi, multiplex Adstrictio, magna hypocrisis: tandem degener morum dissolutio, uti non minus piè quam doctè scribit *Crusius* loc. cit. l. 5. part. 1. cap. 2. NB. Sedes Ecclesiæ hoc Seculo fuit orbis cognitus propemodum universus, teste cumprimis *Tertulliano*, qua parte accessibilis Christianis fuit. Ita Fridericus *Spanhemius* in Hist. Eccles. p. m. 71. Testimonium hoc *Spanhemii* eo magis est notandum de amplitudine Regni Jesu Christi, quò acriores Reformati impugnatores sunt Gratiæ universalis.

Seculum Quartum.

INeunte hoc seculo, anno Christi CCCI. Impp. *Diocletiani* & *Maximiani* jussu *Titus Veturius*, Magister militum, Christianos milites, ut Deorum & Principum hostes, exagitare cœpit, quæ fuit decima Christianorum persecutio, anno præsertim CCCVI. valde gravis, & multos deinde annos durans: Quo tempore multi martyres utriusque sexus extiteruut, inter quos cruciamenta dira quoque senserunt, qui Augustæ Vindelicorum, sive Rhætiæ, Christum Servatorem confitebantur.

Martyres Augustæ Vindelicorum & Tiguri in Helvetiâ, necnon Soloduri.

Tiguri etiam propter eandem causam à Præfecto Decio, *Felix & Regula* interfecti sunt, quibus Episcopus Constantiensis, tempore *Caroli Crassi* Imp. a. 880. ferias ibi instituit.

Apud Valesiorum Civitatem *Sedunensem*, *Mauritius* Dux & *Exuperius*, signifer cum Thebæa ex Egypto Legione *Soloduri* verò *Victor*, Ursus, & socii ex eadem Legione, *Hyrtaco* Præside, Christum sanguine suo contestati sunt. vid. *Stumpff.* in Chron. Helvet. l. 6. c. 12.

Et in his igitur locis Seminarium Christianismi tunc fuit, per Alemanniam propagati, testante id *Arnobio*, Rhetore & Presbytero illius temporis clarissimo, l. 1. quem cum aliis sex contra Gentes scripsit. vid. *Flacius Illyricus* l. 4. Cent. 2. Hist. Eccl.

Origines Episcopatus Augustani.

Ad hæc tempora refertur initium & prima origo *Augustani* in Suevis vetustissimi Episcopatus, quanquam de illo *Casparus Bruschius* de Episcopatibus Germaniæ, propter varias, easque non bene consentientes, diversorum narrationes, vix certi aliquid polliceatur. Narrat tamen bonâ fide ex vetustissimis chartis ac monumentis, circiter annum Domini CCLXXXXVI. ex Hispaniis in Germaniam & ad Augustam Vindelicorum venisse sanctum quendam Episcopum *Narcissum*, plantandæ ac propagandæ ibi Christianæ doctrinæ ac religionis ergo. Nam etsi S. *Lucius*, Churiensis Rhætiæ Apostolus, Christum antea etiam Augustanis ac circumjacentibus Vindelicis concionatus esset, tamen a gentilitiis suis superstitionibus abduci tum non potuerunt. At Episcopo *Narcisso*, idem Christi Evangelium majore fortassis Spiritu ac Zelo annunciante, & luculentius populo rudi proponente, cœperunt emolliri tandem

Narcissus apud Rhætos & Vindelicos Evangelium prædicat.

Ferrea Suevorum, Mavortia & efferata corda.

Conver-

Conversos igitur ad Christi cognitionem ac professionem multos Vindelicos baptizavit S. *Narcissus*, imprimis verò Dominam HILARIAM, ejusque filiam AFRAM, nec non alias fœminas, & inter has *Dignam*, *Eumeliam*, & *Eutropiam*, quæ cum *Afrâ*, cum adhuc essent paganæ, cuivis petenti se prostituerunt, matre *Hilariâ*, quæstum ex hoc lenocinio exigente: quod dedecus, ut alii ab his removerent, matrem hanc & filiam Reginas Cypri fuisse commenti sunt, & nescio quomodo in Rhætiam venisse. *Narcissus* autem tunc quoque baptizavit *Sozimum*, *Hilariæ* patrem, præstantem ingenio & eloquio virum, quem, uti ipse etiam Christum DEI filium, rudi adhuc Alemannorum populo prædicaret, piè & graviter aliquoties exhortatus persuasit, illumque S. *Dionysium* appellavit, respiciens ad *Dionysium* Areopagitam, conterraneum & compatriotam suum, cujus sanctimoniam vitæ & virtutes illi ad imitandum proponebat. Sic certus Narcissus, Sosimum hunc, vel *Dionysium*, Christianam doctrinam graviter in Vindelicio & Alemannia prædicaturum, rediit in Hispanias: Et docuit quidem Dionysius ad biennium, acriter Idolomaniam infectans, Unumque solum & trinum Deum, acque salutem per Christum intrepidâ voce contra Ethnicos inculcans. Fuerat tunc *Diocletiani* Imp. præfectus *Cajus Aquilinus*, Vir Consularis, & Dux Romanorum Vindelici limitis, qui in *Sosimum*, ejusque totam familiam, piasque discipulas, & nuper Christianismo initiatas, *Afram*, *Dignam*, *Eunomiam*, *Eutropiam*, harumque Magistram & formatricem *Hilariam*, jussu Diocletiani summi Ecclesiæ Christianæ persecutoris, irruit, & hanc totam Sancti viri *Sosimi* novam adhuc Scholam & Ecclesiam, primùm exquisitissimis tormentis miserè cruciavit, postea cum nulla spes esset tyranno, redituros illos Christi confessores ad gentilitias abominationes, statim ut interficerentur etiam omnes apparitoribus suis præcepit, & rogo impositas fœminas has combussit.

Conversio Hilariæ, Afræ, Dignæ, Eumeliæ, Eutropiæ & Sozimi, sive Dionysii, primi Episcopi Augustani.

Martyria primæ Ecclesiæ Augustanæ.

Istum autem *Sosimum*, vel *Dionysium*, sanctum DEI martyrem, tota Augustensis Ecclesia primum suum Episcopum prædicat, & unanimi consensu profitetur. Post quem vacasse sedem Episcopalem aliquandiu dubium non est, propter summam Tyrannidem & crudelitatem Imperatoris, in Christianos pariter omnes, sine ullo ætatis, vel sexus, discrimine exercitam, donec Sosimo succederet BERWELPHUS Suevus, secundus Vindelicorum & Augustanorum Christum confitentibus Episcopus, piisque officiis quoque inclutus. Quem secutus TAGENBERTUS, pius ac sanctus DEI vir, veritatis Christianæ diligentissimus Doctor & Assertor, post cujus mortem propter summam Ecclesiarum Christum profitentium persecutionem, interim aliquandiu sine gubernatore fuit Ecclesia Augustana, usque dum MANNO, gente Suevus, & WICHO, Episcopi, fideliter illi, purè docendo Christianos, præfuerunt. vid. *Bruschius* l. c. *Petrus de Natal.* in Catalogo Sanctorum, *Aventinus* in Annal. Boicis, *Crusius* in Annal. Suev. *Welserus* in rebus Augustanis.

Berwelphus, Secundus Episcopus Augustanus, ejus Successores Tagenbertus, Manno, Wicho.

Cessabat verò post hæc persecutionum acerbitas, postquam Deus Romano Imperio Christi-

Christianos Cæsares, & inter hos Constantinum M. qui Suevorum auxilio Majestatem hanc adeptus, concessit: modo Doctorum ambitio, & a vero divini verbi tramite deflexio, falsarumque opinionum excogitatio abfuisset.

Arianismus in Suevia glisscens, extinguitur.

Ab hoc itaque Imperatore anno Christi CCCXIX. pax Christianis restituta est. A. CCCXXVIII. ut Funccius notat, fuit primum Concilium Nicenum (quod Eusebii Chronicon ad A. CCCXXIV. Græci ad A. CCCXVIII. referunt) contra Arii hæresin impiam, quæ statuit, non semper DEUM fuisse Patrem, nec semper fuisse verbum DEI, sed ex iis, quæ nihil erant, creatum esse. Patrum contra Concilii sententia fuit, filium esse ὁμοούσιον, & ejusdem essentiæ & æternitatis cum Patre. vid. Acta hujus Concilii. Quanquam autem ista nefanda Arii hæresis damnata tunc fuerit, serpebat tamen illa deinceps adhuc latè per Germaniam, & per ipsam hanc Sueviam aliquandiu, donec ex illa eliminata iterum fuit.

Cæterum sub istud tempus, Christianam Religionem, nec dum penitùs in Alemannia invaluisse, exemplo est, quòd Valentiniano Imp. anno Christi CCCLXXI. ad expeditionem profecto, Regalis quidam Alemannus Rando nomine, cum Moguntiacum præsidiis vacuum, ut Ammianus Marcellinus scribit, latenter irreperet, & casu Christiani ritus solennitatem celebrari inveniret, ipse cujusque fortunæ virilem & muliebrem sexum cum supellectile non parvâ, nemine defendente, abduxerit. Ergò quamvis doctrina Christi apud Moguntinos tunc floreret, eam tamen nondum ab Alemannis his receptam fuisse, apparere, scribit Crusius l. c. l. 6. part. 1. c. 2. ubi S. Hilarii, illis temporibus viventis, Epistolam ad Episcopos Romanæ Germaniæ refert his verbis: Dominis & beatissimis fratribus & Episcopis Provinciæ Germaniæ secundæ, & primæ Belgicæ, & Belgicæ secundæ, & Lugdunensis primæ, & Lugdunensis secundæ, & Provinciæ Aquitanicæ, & Provinciæ Novem populanæ, & ex Narbonensi plebibus & clericis, Tolossanis, & Provinciarum Britannicarum Episcopis, Hilarius Servus Christi; in Deo & Domino nostro æternam salutem: Gratulatus sum beatæ fidei vestræ literis sumptis, in Domino incontaminatos vos & illæsos ab omni contagio detestandæ hæreseos Arrianæ præstitisse, vosque comparticipes exilii mei, in quod me Saturninus (Arelatensis Episcopus) circumvento Imperatore (Constantio, Arianis favente) detruserat, negatâ ipsi usque hoc tempus toto jam triennio communione, fide mihi ac spiritu cohærere. Unde perspicitur, Religionem Christianam valdè tunc in Galliis & trans Rhenanâ Germaniâ dilatatam fuisse: unde postea ad Alemannos & Suevos pervenit.

Evangelii propagatio in Galliis usque ad Rhenum, & deinceps ad Alemannos & Suevos

Theodosius M Imp. cum Ambrosio, Episc. Mediolanensi, Christianam Reli-

Radices autem magis magisque doctrina Christianismi apud Germanos, & in his quoque regionibus egit, cum Theodosius Magnus Orientis Imperium anno Christi CCCLXXXIII. susciperet, & bienno post secundum Universale Concilium Constantinopoli contra Macedonium, Episcopum Constantinopolitanum, qui Spiritum S. ajebat non DEum, sed Creaturam esse, ageret: quo tempore Ambrosio, Episcopo Mediolanensi, non Italia tantùm, & illi vicina Suevia nostra cum Vindelicio, sed & tota res Christiana multùm

debuit,

debuit. Mellitissimus enim Pater iste Fritegilem, Rosemundi, Regis Marcomannorum, Suevicæ nationis, Bohemiam tunc usque ad Danubium tenentis, Uxorem, in Religione Christianâ instituit, & Regem istum per Uxorem hanc ad pacem cum Romanis servandam permovit, quod Christianæ Religioni, apud Suevos firmandæ, haud parum quoque profuit, præsertim cum apud nos juxta pietatem etiam fundamenta quædam literarum illo tempore jacerentur, uti ex Divo *Hieronymo* & *Aventino* observat *Crusius* l. c. l. 7. p. l. c. 6.

gionem in Suevia promovet.

Tunc quoque idem Sanctus *Ambrosius* legitur, Augustam Vindelicorum ab Arianorum hæresi repurgandi causâ sanctum *Albanum* & Episcopum quendam Philippensium *Theonestum* misisse, quibus severè reprehendentibus & acriter refutantibus Arianos errores, Ariani in eos magno tumultu consurgentes, & frementes, piis doctoribus graviter insidiati sunt, *Ursumque*, Comitem quendam eorum, captum trucidarunt. *Albanus* autem & *Theonestus*, Augustâ Moguntiam profecti, ibi etiam contra Arianorum furores acerrimè pugnarunt, concionando & docendo, donec uterque martyrii Coronam accepit, in cujus rei memoriam postea S. *Albano* templum apud *Moguntiam* ædificatum fuit. vid. *Bruschius* in Catal. Episcoporum Augustanorum, ubi ista circiter annum Christi CCCC. contra Arianos gesta esse refert.

Albanus & Theonestus, Evangelii in his terris præcones & Martyres.

Seculum Quintum.

STabilivit hoc seculo Religionem Christianam maximè tertium Concilium Universale anno CCCCXXXV. *Ephesi* habitum contra *Nestorium*, qui asserebat, *Mariam* non esse DEI Genitricem, sed Christi: ita ut duos de uni co Christo DEI Filios fingeret, & duas personas Christi, unam Verbi ex Deo Patre nati, alteram hominis ex Maria nati, cui respectu quodam & κατὰ χάριν Verbum esset unitum, & hoc quoque æquivoce dici Filium DEI. Contra quam hæresin pronunciatum est à Patribus, Beatam Virginem, *Mariam* veram esse Θεοτόκον, Deiparam, & unione duarum naturarum esse unam Christi personam, eumque & Deum & hominem esse in unitate personæ. Videantur Acta hujus Concilii.

Concilio Ephesino Christiana Religio in his regionibus stabilitur.

Secutum est hoc Concilium mox quarta Oecumenica Synodus, *Chalcedone* anno Christi CCCCLV. alii 451. Imperante *Valentiniano* & *Marciano* habita, ubi condemnati sunt hæretici *Eutyches*, *Dioscorus*, & *Nestorius*, qui dictabant, carnem Christi non esse ejusdem cum nostrâ naturæ: & unitas quidem in eo duas naturas dici, sed unam esse naturam factam post unionem, & Christum tantùm specie quadam non verè carnem, circumtulisse, & Deitatem passam esse. Pronunciatum autem contra fuit à Patribus, Christum esse perfectum DEUM, & hominem perfectum, atque duabus naturis constare, sine ulla confusione & divisione ἀσυγχύτως & ἀδιαιρέτως. vid. Acta hujus Concilii, cui *Asimo*, Episcopus *Curiensis* Ecclesiæ, interfuit. Ad hæc enim tempora refertur Origo Episcopatus *Curiensis* in Rhætis, qui unus ex vetustissimis Germaniæ Episcopatibus initium cepisse fertur circa a. Christi CCCCXXXX. Hujus primum

Origines Episcopatus Curiensis in Rhatia

mum Episcopum contendunt aliqui fuisse S. *Lucium*, de quo supra, sed numerus annorum non convenit, ut *Bruschius* monet. *Lucium* hunc aliqui Regio stemmate apud *Britannos* ortum & natum esse affirmant, conversumque esse ad Christianam fidem anno Christi CLXXVI. Imperante M. *Antonio*. Venisse autem illum amore propagandæ doctrinæ, de Filio DEI Jesu Christo, humani generis unico & solo liberatore, ex *Britannia* in *Germaniam*: ut Christum *Germanis* etiam, adhuc Idololatris, concionaretur, & eos ad Christum converteret. Id ajunt, illum primum fecisse *Salisburgi*, postea Augustæ Vindelicorum: ubi cùm ejiceretur ab infidelibus, dicitur *Churam* cum S. *Emeritâ* cessisse: ubi cum itidem Idololatricas opiniones reprehenderet, & aliquandiu concionaretur Christum liberatorem, ab infidelibus tùm Rhætis cæsi & martyrio coronati sunt S. *Lucius* & S. *Emerita*. S. *Lucius Chura* in Martis castro, S. *Emerita* apud *Trimontium*. Alii, quorum sententia *Bruschio* verior esse videtur, istum primum *Bavarorum & Rhatiorum* doctorem *Lucium Cyrenæum* fuisse judicant, *Simonis*, boni illius senis, qui Christo crucem portabat, filium. Hunc doctrinam de crucifixo Christo prædicasse *Ratispona* ad *Danubium*, certum videtur quoque *Bruschio*. Qui illum putat fortassis *Salisburgum & Augustam & Churam* etiam tandem pervenisse, in qua urbe extra muros Cœnobium S. *Lucii* pervetustum in vitifero colle situm, quod ab eo cœptum & oratorii loco conditum ajunt. Dicti autem *Asimonis* Episcopi Tom. I. Concil. hæc fit mentio: Ego *Abundantius*, Episcopus Ecclesiæ *Comensis*, in omnia supra scripta pro me, ac pro absente Sancto Patre meo *Asimone*, Episcopo Ecclesiæ Curiensis, primæ Rhætiæ, consensi & subscripsi: Anathema dicens his, qui de incarnationis dominicæ Sacramento impia senserint.

Augusta Vindelicor. per Attilam devastata, per Christianos restaurata non tamen sine Gentilismi reliquiis.

Isto tempore cum *Attila*, Hunnorum Rex, DEI flagellum, suscepta terribili expeditione contra *Valentinianum* Imperatorem in campis Galliæ *Catalaunicis* profligaretur, & in reditu post istam cladem Italiam petens, multas regiones circa *Danubium & Rhenum*, atque alibi in *Germania*, ipsamque etiam *Wirtenbergiam* nostram, & una *Vindonissam*, *Constantiam*, & ad ripam Nicri *Wimpinam*, *Corneliam* ante dictam, ferro & igni depopularetur, fuit in isto numero quoque *Augusta Vindelicorum*, quæ usque ad mortem hujus tyranni, qui haud parum quoque Christianæ Religioni nocuit, in ruderibus suis jacuit. Postea qui cladi isti superstites fuerunt, ex *Almangaviis* montibus & sylvis, ubi latuerant, prorepserunt, & in Patriam reversi, eam instaurarunt, ac denuò incolere cœperunt: quod potissimùm a Christianæ Religionis hominibus factum est, quæ ab isto tempore latiùs in his terris propagata fuit, ita ut quemadmodum antea Urbs *Augustana* civilitatem morum, favori Imperatorum Romanorum, ita instaurationem sui, fidei Christianæ acceptam retulerit. Receperat quidem illa, cum præsidio Romanorum & Legionis tertiæ Augusteæ Comitatensis Italicæ custodiretur, idola & sacra Gentilitia in commune, Christianismo apud pauciores locum habente, sed cultu Herthæ, seu terræ, Solis & Lunæ ac Cisæ (Cybelen, aut Cererem alii vocant) Mercurii quoque Sylvani, & Plutonis, cum Proserpina *Apollinis Granni & Martis* ibi celebrato, uti monumenta, ab *Apiano*, *Peutingero*, *Welsero*, & aliis collecta atque descripta id testantur inscu-

insecutis vero seculis a *Lucio* quodam, deinde *Narcisso*, uti paulò ante dictum, Christi fama, eo allata, Gentilium cultus aboleri cœpit, &Christiana religio per Episcopatum Augustanum primò, deinde post restitutionem Urbis nova conversione ad Christum facta, magismagisque crevit. vid. *Crusius* in Annal. Suev. lib. 7. part. I. cap. 10.

S. Severinus, Afer, cum fratre Victorino in his terris Evangelium prædicat, & piè in Martyrio moritur.

Post interitum *Attilæ S. SEVERINUS*, Africâ oriundus, pietate inclutus, integritate vitæ venerabilis, crudelitatem Vandalorum fugiens, in Noricum, Austriam, & Bavariam vicinam cum fratre *Victorino* venit, & regiones has, Romanis Imperatoribus destitutas & Germanis circumfrementibus expositas, fide sua in Deum, virtute ac precibus tutatus est, & ad Reges Germanorum trans Danubium Legatus aliquoties profectus, pervenit quoque ad *Gibuldum*, Suevorum, Bohemiæ, & finitimorum locorum Dominum, quem auctoritate sua ab incursionibus repressit, fœdere & societate cum Romanis conjunxit, atque exemplis docuit, DEO immortali confidendum esse, spemque omnem in Christo Domino & Præside mundi sitam, & Germanos hostes Reipublicæ & Religionis non armis & sagittis, sed innocentiâ & liberalitate in pauperes, vinci posse, sacerdotes quoque exhortatus est ad castitatem, & prædicare non fabulas, sed Christum, jussit. Deinde *Pataviam* vocatus, propter crebras Alemannorum incursationes habitavit in ripa *Oeni:* quò postquam Rex Alemannorum *Gibuldus* cum exercitu visendi, ut simulabat, *Severini* gratia venisset, obviam ei veniens, auctoritate Orationis suæ Regem a petendâ Pataviâ avertit, & optione acceptâ, postulandi quicquid vellet, petiit, ut Rex pacem cum Romanis coleret, & captivos dimitteret: quod & obtinuit, illo domum redeunte. Prædixit quoque *Severinus* hic exitium, quod *Hunnimundus*, Alemannorum Rex, oppido Pataviæ a. Christi CCCCLXXIX. intulit, cumque ipse Christianam religionem in Norico propagasset, dictus est Noricorum Apostolus: Vita decessit a. CCCCLXXXIII. VI. Id. Jan. vid. de illo Aventinus l. 2. in Annal. Boicis, Crusius l. c. l. 8. part. I. c. 3.

Crescebant circa finem hujus Seculi Francorum opes, quotidie auctiores & magis invalescentes, præsertim postquam illorum Regnum sub *Pharamundo & Clodione*, superato Rheno Galliæ jam immineret, quam *Meroveus & Childericus* prolatis finibus, sceptris suis addixerunt, & *Clodoveus* denique Rex, bello & pace clarissimus, totam Romanis eripuit, sicque omne Galliarum Imperium, quod a Julio Cæsare quondam in ditionem Romanorum venerat, anno Christi CCCCLXXXIX. ad Francos, sive Germanos, transtulit, non absque singulari quadam, ipsi Christianæ religioni, per Galliam atque Alemanniam hanc Sueviamque instaurandæ & propagandæ, profuturâ divinâ providentiâ: qua curante idem Rex conjugem quoque per Legatos, in Burgundiam missos, sibi petiit *Clotilden*, filiam *Chilperici*, Regis Burgundiæ, quæ promissa ipsi in thalamum fuit hac conditione, si ipse quoque Christianam religionem, a qua alienus adhuc fuerat, sed Burgundiones jam ab anno Christi CCCCXXXIV. eandem susceperant, profiteretur. Annuit conditioni Rex *Clodoveus* & *Clotilden* Uxorem circa annum Christi

Clotildis, Regina Francor. Christiana, Christianæ Ecclesiæ inter Suevos & Alemannos instauratrix.

CCCCXCV. celebratis nuptiis duxit, nec dum tamen ſtatim Chriſtianus factus.

Ut autem *Clotildis* calamitoſa in cognatis ſuis, *Sigismundo & Gottmaro*, Burgundiæ Regibus, quibus extinctis Regnum iſtud in Francorum ditionem venit, extitit: Ita felix in conjugio fuit, mater inde facta regni Francici, imo Chriſtianæ per illud regnum & vicinam huic Alemanniam Sueviamque Religionis.

Bellum inter Francos & Alemannos.

Servabant hactenus inter ſe pacem Franci & Alemanni, duo Principes Germanorum populi, quam diu intra limites Veteris Germaniæ, Mœno fines ipſorum interfluente, conſtiterant. Poſtquam verò collapſis Romani Imperii viribus Provincias hujus occupaſſent, Francis nimirum Germaniam trans Rhenum ſecundam, cum utriusque Belgicæ parte ad Oceanum usque: Alemannis verò Germaniam primam & Rauracos cum Helvetiis ab Alpibus usque ad Moſellæ influxum in Rhenum tenentibus, cum utrique Galliæ inhiarent, graves inter ipſos exortæ ſunt ſimultates, dum alter alterius creſcentem potentiam reformidabat. Hinc bellum inter utrumque populum, quod Alemanni infeliciter jam cum *Childerico*, Francorum Rege, geſſerunt, & infelicius cum filio ejus, *Clodoveo* Rege, anno Chriſti CCCCXCIX. (*Sigonius* ponit annum CCCCLXXXXV.) inſtaurarunt, inque ipſum illud novum Francorum regnum tranſtulerunt, trajecto Rheno *Tolpiacum* usque oppidum, tunc in Regione *Ubiorum* ad XXXII. a Colonia lapidem, hodie *Zulpich*, cum exercitu progreſſi, Bojorum quoque auxiliis, Duce *Adalogerione*, adjuti. Quibus Rex *Clodoveus*, inſtructus Francorum & Sociorum Sicambrorum copiis, occurrit. Pugnatum tùm fuit acerrimè & ad miraculum usque, dùm primò Franci & Sicambri, duæ bellicoſiſſimæ & inſtructiſſimæ gentes, ab unâ Suevicâ vincebantur: deinde autem fuſæ fugatæque, perturbatis Ordinibus rurſus in unum coibant, & victoriam victi victoribus extorquebant.

Clodoveus, Rex Francorum, ab Alemannis primò victus, per miraculum victoribus ſuis fit ſuperior & Chriſtianus.

Prius autem quàm Franci Alemannis ceſſiſſent, nec *Clodoveus* equitatum a fuga continere valeret, humana jam ſpe deſtitutus, ad opem cœleſtem in miſeris adeò rebus confugit, fidei uxori *Clotildi* in pactione nuptiarum datæ, memor. Dixerat hæc ſæpe ad maritum Regem: Nihil ſunt Dii, quos colitis: tantùm homines fuerunt, & ipſorum ſimulacra ex ligno, lapide, aut metallo facta: itaque nec ſibi, nec aliis ſubvenire poſſunt: quin & omnis generis ſceleribus iſti homines inquinati. Colatur DEUS, qui omnia verbo condidit, qui æternum ſuum filium, ſalutis noſtræ cauſsâ hominem naſci voluit, qui Spiritu ſuo Sancto Univerſa conſervat: huic ſoli confidamus, eum ſolùm invocemus.

Quanquam itaque *Clodoveo* Regi Chriſtiana Religio perſuaderi hactenus non potuerit, attamen cum exercitus illius ad internecionem tunc ruere inciperet, fertur lacrymabundus, ſubitò oculis in Cœlum ſublatis, hæc verba voto concepto protuliſſe: Jeſu Chriſte, quem uxor mea prædicat DEI vivi Filium, & in periculo implorantibus opem ferre, te toto animo nunc imploro, ut laboranti Exercitui ſuccurras: Si mihi Victoriam dederis, ſolus mihi DEUS eris, ſolo te confidam, te ſolum invocabo, & in nomen tuum baptizabor.

Sic

Sic nova exorta alacritate, Rex *Clodoveus* signum iterum pugnæ dedit, & turmas in hostem egit. Ibi fortunâ prælii tanquam cœlesti Numine afflictam rem Francicam aspiciente, mutata est, quique antea terga dederant, restitutis ad pugnam ordinibus, redibant. Suevi, re novâ attoniti, primò consistere, deinde impressione validâ pulsi, se Alemannos esse oblivisci, fugam denique inire trepidi cœperunt. Insecuta cædes ingens, ipsorumque Rex Alaricus cum *Adalogerione*, Bojorum Rege, occisus. Cecidit eo die universa Alemannica gloria: Suevia libertatem, quam strenuè adeò adversus Romanos tutabatur, amisit, & miserrimam a Francis impositam servitutem subiit.

Alaricus, Rex Alemannorum, cum Adalogerione, Bojorum Rege, occiditur.

Rex *Clodoveus* victor universum quaqua patebat nomen Alemannicum, Germaniam primam cum Elcebensi tractu, & parte maximæ Sequanicæ percursabat, Rhenumque & Danubium trajiciebat, illic Veterem Alemanniam, hic Rhætiam primam pervadebat, omnia ferro & igne subigens. Secutum deinceps ingens tributum, leges duræ latæ, Magistratus graves impositi.

Hæc fuit non minus pia quàm felix Francorum de Alemannis victoria, uti illam *Clodoveus* Rex in responso ad literas *Theodorici*, Ostro-Gothorum Regis, pro nobilitate Suevica intercessorias, appellavit.

Hinc autem mutatus valdè post tantam cladem Status Alemanniæ, in qua servitus, quæ tam frequens in his terris occurrit (die Leib-Eigenschafft) introducta: hinc servi illi fiscales, qui res & corpus fisco Regis cesserunt, hinc mancipia, monasteriis, tanquam vivæ hostiæ addicta: hinc coloni Regii & pensitationes variæ. Hinc ipsum Alemannicum Regnum, olim in plures Reges divisum, a *Clodoveo* Rege versum est in Ducatum, cui a Francis Regibus Duces ex consanguineis suis, vel aliâ familiâ nobili, præficiebantur, qui Duces Alemanniæ, vel Sueviæ, nuncupabantur. Quibus proximam dignitatem habebant Comites & Regiones, ipsæ per Centenas distinctæ, unde centenarii nomen Judicis.

Servitus (Leibeigenschafft) in Suevia.

Domum autem revertens *Clodoveus*, non sine omine quodam occurrentem sibi in Leucorum finibus habuit *Medardum*, Virum sanctum, Novionensem, Galliæ Episcopum, moxque memor, se voti convictum, nihil antiquius aut prius habuit, quam ut eo se exsolveret. Advenit quoque Conciliatrix & auctor tanti Operis Regina Conjux *Clotildis*, gratulabunda, quæ adducebat Remigium, Episcopum Rhemensem, ætate & sanctitate venerandum, qui Regem ad cultum veræ Religionis commovit & ne Ariana hæresi, per Galliam quoque tunc serpente, circumveniretur, perfecit, & habita concione militum quoque ad tria millia permovit, ut καληχήμενοι fierent. Rhemos ut ventum fuit, Rex sacræ lotioni se submisit, processitque in æde maxima, Candidatus inter Candidatos ad Baptisterium, sublimi cervice, Cæsarie promissâ & calamistratâ, quod solius stirpis Regiæ tunc inter Francos signum fuit. Ad quem *Remigius*: At tu mitis depone colla Sicamber, inquiebat: adora, quod incendisti (nam Ecclesias antea infestas habuerat) incende, quod adorasti. Et tunc Rex omni fastu deposito in humilitatem privati hominis descendens, mitis-

Clodoveus, Rex Francorum, cum Sororibus & magnâ parte sui Exercitus baptizatur.

mitissimè se tradidit Episcopo abluendum; cum quo baptizatæ quoque fuerunt non sorores solum, *Lantildis*, & *Alboftedis*, relictâ, qua infectæ quoque erant, *Arii* impietate & gentilitate, sed & de exercitu ejus tria millia militum. Colebatur antea quidem in *Gallia* quoque Christiana religio, a sancto *Dionysio* prædicata, & a Burgundis suscepta, sed *Clodoveus* suo exemplo fecit, ut ad illam quoque omnes *Franci* in *Gallia* se contulerint, quod factum est anno salutis Quingentesimo. Sic Rex *Clodoveus* magno cum suo & Francorum gaudio pro *Jove* CHRISTUM coluit.

Waiblinga. *Gibellini.* Sic idem Rex, cum novum Francorum Imperium cultu Christianæ Religionis donasset, eandem quoque invexit in *Alemanniam*, ubi in honorem Reginæ Conjugis *Clotildis*, oppidum Waiblingen / *Gibellinorum* Sueviæ Ducum, sedem ac Patriam condidit: trophæum in memoriam *Tolbiacensis* Victoriæ, ad proximum vicum *Beinstein* erexit, & *Wirtenberga* arcis fundamenta jecit, ex qua oriundi Comites atque Duces, vera *Gibellinorum* stirps, hunc quoque *Clodoveum* Regem, primum gentis suæ Conditorem agnoscunt.

Alemannia per Clodoveum, Regem Francorum, ad Christianam Religionem promota. Origines Episcopatuum, Constantiensis & Wormatiensis. Tanti autem fuit Alemannos ab hoc Rege ad *Tolbiacum* vinci & Regnum cum libertate amittere, ut ipsi vicissim incomparabile donum, Christianam Religionem, ab illo acciperent, & sic vero DEO servirent, atque in hæreditatem cœlestis Regni succederent. Etsi enim nec ante sacratissimum Christi nomen in utraque Romanorum Germania, & in his quoque *Alemanniæ* partibus, inque *Rhætiis* & vicino *Norico* inauditum fuerit, propagatum tamen illud in his locis magis fuit per *Francos*, rerum Dominos, qui omnem jam gentilitium cultum, ubi imperabant, abhorrebant, & abolebant. Sub hoc *Clodoveo* Rege ad Christum converso, & *S. Remigii* manibus baptizato, cepit quoque in hac Sueviâ nostrâ Constantiensis Episcopatus in *Ergovia* apud veterem *Vindonissam*, ad confluentes *Arola* & *Russa*, interfuitque mox Concilio Epaonensi, Anno Christi circiter 498. *Bubulcus*, sive *Boulco*, Episcopus Vindonissensis, Concilio isti subscribens, de quo vid. *Brusch.* & *Pet.* de *Natal.* in Diario.

Vangionum quoque, vel *Wormatiensis* olim Archiepiscopatus, nunc Episcopatus tantum, totius olim Germaniæ maximus ac opulentissimus, scribitur vulgò cœpisse Anno Christi circiter D. ex liberali constitutione ac munificentissima donatione *Clodovei* hujus, primi Galliarum Regis, qui Christianam professionem accepit, sed longe eum vetustiorem esse, Concilium Coloniense satis testatur & probat, in quo *Victor*, *Vangionum* Archiepiscopus, A. Domini 398. aut, ut alii volunt, a. 348. una cum aliis totius Europæ Episcopis *Euphraten*, Archiepiscopum Coloniensem, exauctoravit, & Ecclesiæ gubernatione exuit, propterea, quod Arianorum hæreseos labe infectus & erroribus pertinaciter inhærens, ad unionem Ecclesiæ redire nollet.

Regis Clodovei Encomium. Rectè igitur *Clodoveus* hic, Rex & Princeps Alemannorum, a *Johanne Heroldo* dicitur Religionis Francicæ Conditor, Arianæ impietatis Hostis, Germanicæ atque adeò ingenuitatis Orbis Christiani totius unica veraq; stirps.

Vide-

Videantur plura de hoc, deque religione Christiana sub illo per Galliam, Alemanniam & Sueviam, apud Scriptores rerum Francicarum & Alemannicarum *Gregorium Turonensem*, *Paulum Æmilium*, *Beatum Rhenanum*, *Carolum Sigonium*, *Johannem Stumpffium*, *Hubertum Thomam Leodium*, *Munsterum*, *Aventinum*, *Crusium* & alios.

Seculum Sextum.

INitium hujus Seculi doctrinâ Christianæ religionis illustravit *S. Fridolinus*, *S. S. Remigii* & *Benedicti* Discipulus, qui non Argentoratensibus tantum, sed & *Sequanis*, *Glaronensibus in Helvetia*, *& Churiensibus in Rhetia*, quæ regiones tunc Alemanniæ & Sueviæ accensebantur, Evangelium Christi annuntiavit, & *Curiæ* templum S. *Hilariæ*, quod nunc Divo *Martino* dicatum est, condidisse fertur: nec non Cœnobium Constantiense, Scotorum vulgò dictum, & facile primum Germaniæ, adeoque longè antiquissimum, post quod nobilissimum olim Virginum Benedictinarum ad Rheni fluenta Cœnobium *Seccoviense*, in Collegium Canonicarum Virginum Secularium deinde conversum, eundem *Fridolinum* auctorem habuit.

S. Fridolinus, Evangelii in his terris præco.

Jamque hoc seculo Reges, Francorum præsertim & Primates Monasteria in remedium suarum animarum, uti loquebantur, quod tamen aliter in merito Christi quærere debuissent, condebant, & valdè liberales in hæc se ostendebant.

Monasteriorum Origines.

Anno Christi DIII. vivebat *S. Crotholdus*, Episcopus Wormatiensis, qui cum ad urbis *Wimpinæ*, in Wormatiensi Diœcesi sitæ, ruinas, ab *Attila*, Hunnorum Rege, illatas, a *Clodoveo* autem, Rege Francorum, iterum reparatas, venisset, & locum istum egregiè adamasset, tanquam studiis piorum hominum maximè idoneum, cœpit venerandus Senex & religiosissimus Præsul egregium ibi templum condere, & habitationem satis amœnam pro duodecim Monachis & eorum informatore atque Gubernatore Præposito, construere. In quo templo conspiciebatur deinceps Imago *Crotholdi*, diademate ornata, cum hac Epigraphe:

S. Crotholdus, Episcopus Wormatiensis.

Porie jacet Sanctus *Crotholdus* in urbe sepultus,
Cujus fama patet, laus quoque vera DEO.
Spargere qui studuit divini semina verbi,
In Cœli regno semina læta metet.

Anno DXIV. obiit *Clodoveus* Rex, rerum gestarum gloria clarissimus, sed in puniendis adversariis valdè severus, quibus verò clementiam præstitit, eos in Monasteria relegavit, unde consuetudo hæc postea in Gallia, & apud Græcos observata fuit.

Mors Clodovei Regis. Monasteria, Exilii loca.

Post idem tempus *Sigismundus*, Burgundiæ Rex, Monasterium *S. Mauritii*, ad honorem ejus & Commilitonum a. circiter CCXX. apud *Vallesiæ* inferioris oppidum, Agaunum, Religionis Christianæ causâ contruci-

Monasterium S. Mauritii in Burgundiâ.

datorum, fundavit: ob quam fundationem ipse pro sancto superstitiose cultus, & adverses febrim invocatus fuit. Sepultus in eodem Monasterio, postquam prælio in Burgundia a *Clodomiro* superatus cum uxore & liberis necatus esset, anno Christi DXX.

Benedictus, Ordinis Benedictini Author, & Monasterii Cassinensis Conditor.

A. C. DXXXI. *Benedictus Nursinus*, nobili genere, e Sabinorum Civitate *Nursia* Montana, natus, & Romæ liberalibus artibus eruditus, Abbas Sublacensis Monasterii, paucis Monachis secum assumtis, *Cassium* oppidum Campaniæ venit. Ibi simulacro Apollinis, quod ab agrestibus hominibus colebatur, everso, lucoque succiso, novum sibi monasterium condidit: Monachis Occidentalibus (ordine eo instituto, quem antea *Basilius* in Oriente) leges severissimas dedit: victum tenuissimum panis & vini præscripsit. Quod monasterium deinde, numero Monachorum, dignitate Abbatum, muneribus ac privilegiis Principum, totâ Italiâ factum est celeberrimum, imò & in alias terras, ipsamque *Alemanniam* progressu temporis propagatum. Sicque ordo Benedictinus exortus, quem in altero sexu suscepit quoque Soror Benedicti, Scholastica. Fuit hic Benedictus primus, qui regulari vita Monachos complexus est, multumque ab isto tempore invaluit Monastica vita, non in Galliâ solùm, Hiberniâ, Scotiâ, sed deinde in Germaniâ, & hac Sueviâ inprimis quoque. Ædificabantur primò ad hanc colendam Oratoria, deinde exstructa Monasteria; docebantur ibi Christiana religio, boni mores, bonæ literæ. Aliæ tunc scholæ nondum erant. Ideò mittebantur in Monasteria erudiendi adolescentes, qui postea Ecclesiis & Reipublicæ servirent. Exulabant initio vitia, avaritia, voluptates, quæ posterioribus demum temporibus inundarunt. Erant honesta Collegia, & à Principibus Viris dotabantur, ut citra magnum laborem posset in studia & preces melius incumbi. Collegiis præerant Præpositi, Monasteriis Abbates, Episcopi Doctores & Inspectores Ecclesiarum erant, nec dominatus & regiones possidebant, sed iidem erant, qui Parochi: nec dum, difficilibus præsertim Italiæ temporibus, terrarum occupationem, Papæ, seu Pontifices, meditabantur: sed humiles erant, & obedienter subjacebant Regibus. Nullus tunc erat in principes anathematismus, sive excommunicatio.

Ejus Soror Scholastica etiam in suo Sexu Ordini Benedictino se addixit.

Concilium Aurelianense in Galliis.

A. C. DXXXVI. celebrabatur Concilium *Aurelianense* in Galliis, cui interfuit *Grammatius*, Episcopus Vindonissensis, isti Concilio quoque subscribens. Inde mox a. 553. secutum est Concilium quintum Oecumenicum, & secundum Constantinopolitanum, in quo damnati sunt errores *Origenis*, *Didymi* cœci, & *Evagrii*, qui, testibus *Cedreno* & *Zonarâ*, statuebant, animas corporibus tempore esse priores, non iisdem nos resurrecturos corporibus, finem suppliciorum inferorumfore, dæmonas in integrum restitutum iri. Damnata sunt & tria hæc capita. 1. *Theodori Mopsvestiani*, dicentis: alium esse verbum DEUM & alium Christum 2. Duodecim capitula *Theodoreti*, totidem capitibus B. *Cyrilli* ab eo opposita. 3. Epistola *Ibæ*, negantis: DEUM Verbum, ex *S. Maria* incarnatum, & hominem factum esse, videantur acta hujus Concilii.

Eodem

Eodem anno natum est *Narseti* Legato Imperatoris *Justiniani*, Francicum bellum, cui interfuerunt *Leutharis*, & *Bultinus*, Alemanniæ sub Francis Duces. Cum autem Franci in Italia tunc Religionis Christianæ reverentiâ ducti templis parcerent, Alemannorum contra exercitus, ut ab illa pietate diversus, fana diripiebat nullo respectu, & deformabat, aurea, divino usui dicata vasa, reliquamque supellectilem pretiosam diripiebat, pavimenta lucri quærendi causa evertebat, mortuorum cadavera e sepulchris trahebat, sanguine loca sacra fœdabat. Sed non durabilis erat Sacrilegorum felicitas: brevi adfuit vindex DEI oculus. Tempore enim maturæ fere messis, *Leutharis* consilium redeundi domum cepit, seque in opes male partas ingurgitandi, ubi mox in rabiem versus, vertigine rotabatur, ejulatus edebat horribiles, in solo se provolvebat, spuma os abundanti proluebat, oculis visu horrendis & inversis. Dentes denique brachiis imprimens, laceratâ carne suâ, bestiæ ritu vescebatur. Ita tandem ex humanis miserrimè excessit. Cæteri quoque passim moriebantur, peste, dolore capitis, apoplexiâ, mentis excessu, donec universi consumpti sunt. Fuerunt in isto bello Alemannicæ quoque mulieres vatidicæ, quæ Francis diem ad internecionem funestum prædixerunt. vid. *Agathias Smirnæus*, *Carolus Sigonius* de regno Italiæ, *Crusius* in Annal. Suev. l. 9. Part. I. c. 5.

Alemannorum ἱεροσυλία, punita à DEO.

A. C. DLXIV. Rex erat Suevorum in Gallæcia *Theodomirus* (Suevorum enim Reges in Hispaniarum Gallæciâ, s. Galliciâ ad annos 176. ab *Hermenerico* usque ad *Eboricum* adeoque ab. anno C. 410. usque ad annum 586. regnarunt.) per quem (annitente S. *Martino*, Dumiensi Episcopo, postea Bracarensi Archi-Episcopo) Suevi Hispanienses desciverunt ab Arianâ perfidiâ. Cujus studio & industria pax Ecclesiæ amplificata est: & multa in Ecclesiasticis disciplinis in Gallæciæ provinciâ sunt instituta, teste *S. Isidoro*. Eam autem hæresin, tempore *Remismundi* Regis (qui vixit circa annum 466.) *Ajax* quidam, natione Gallus, Apostata Arianus, Regis auxilio, qui hostis erat Catholicæ fidei, in Suevos sparserat. Quo contagio ea natio infecta mansit annos 90. usquè ad prædictum R. *Theodomirum*. Suevicorum deinde Arianorum memoria, simul cum eorum rebus gestis, a scriptoribus silentio est obliterata.

Suevi Hispanis imperant & Christianam Religionem in Hispaniâ stabiliunt.

Sub hoc Theodomiro, qui verus fuit *Thietmajer*, Θεόδουλος, Concilium & Bracarense, præside prædicto *Martino*, & Lucense celebratum est, ob confirmandam fidem catholicam & constituendum Ecclesiæ statum. In Lucensi concilio Ecclesiæ Bracarensi Metropolitanæ, & aliis Gallæciæ Cathedralibus Ecclesiis, sui cuique fines assignati sunt (Johanne *Vasæo teste*) quos non excederent.

Anno circiter DLXX. vixit *S. Maximus*, vel *Maximius*, qui ultimus Vindonissensis & primus Constantiensis Episcopus fuit. Erat enim initio Episcopatus ille in Ergovia, regnante in Gallia *Clodoveo*, Vindonissæ ad Confluentes *Arolæ*, *Russæ*, & *Limagi*. Postea autem *Clotarius*, Rex Franciæ, transtulit Episcopatum hunc è Veteri Vindonissa *Constantiam*, quæ regia villa dicebatur, & plus commoditatis habebat, concessis multis privilegiis & pagis Episcopatui huic

Translatio Episcopatus Vindonissensis Constantiam.

huic ab eodem Rege. Quanquam sint, qui a *Dagoberto* II. Rege Francorum potentissimo filio *Clotarii*, translationem hanc ajunt factam in illam *Constantii* urbem *Constantiam*, quæ inde *Dagoberti* regia villa fuerit appellata.

Profectus Christianismi in Suevia.

S. Columbanus.

Post illa jam tempora, circa annum Christi DLXXIX. Christiana religio in Alemanniam, Sueviam, Rhætiam, adhuc liberius fuit introducta, cum *S. Columbanus Scotus* (aliis *Hybernus*) & Socii Evangelium in his terris prædicarent. Postquam enim Monastica vita dudum apud Hybernos, Anglos, Scotos, & per *S. Benedicti* discipulum Maurum apud Gallos initium sumpsisset, *Columbanus*, trajecto Britannico mari, in Gallias venit, ibi per multos annos Christum docuisse fertur. Comites ejus erant *S. Gallus*, *Eustasius*, *Agilus* & alii. In Zurichgoviam autem & Turgoviam, adjunctaque loca ad Alemannos profectus, cum eos Numini suo Nudano (quod alii Mercurium appellant) vas capacissimum, cerevisia plenum, oblaturos vidisset, magna indignatione commotus, illud, vi Spiritus sui inflatum, confregit, cerevisiamque profudit. Tunc plurimi ab Ethnicis erroribus ad fidem Christi conversi fuerunt; idemque *Boiis* atque *Venedis*, seu *Slavis*, pietatis Doctor exstitit. Habitavit autem *Theodoreti*, Franci in Austrasia Regis, concessu, Brigantini lacus oram, ubi postea oppidum S. Galli conditum est. Brigantii dicitur quoque triennium docuisse, ipse & *Gallus*, sed expulsus esse a Sueviæ Duce, sive is *Gunzo* fuerit, sive alius. Ergo in Galliam rediit, Regi deinde *Theodorico* & *Bronichildi* iratus cedens, in Italiam ad Reginam *Theodelindam* abiit, relicto in Suevia Gallo, febri tunc laborante, a qua tamen convaluit, & in officio perrexit. vid. Speculum Vincentii L. 22. c. 7. *Petrus de Natal.* in vita Columbani, *Aventinus* l. 3. & 5. Annal. Boicorum. *Stumpfius* l. 4. Chron. Helvet. *Crusius* l. c. Part. I. c. 9.

S. Gallus.

Leander, Episcopus Hispalensis, tempore Regum Suevicorum, Hispanis imperantium.

Erat isto tempore circa ann. Ch. DLXXX. Sanctitate clarus *Leander*, Episcopus Hispalensis, qui Arianæ in Hispania persecutioni se opposuit, & Sacro Sancti Baptismi salutari aqua, Suevos ibidem in Gallæcia imperantes perfudit, quorum regum Hispaniense cum *Eborico* Rege & *Andeca* invasore finem circa annum DLXX[illegible]. accepit, *Leovigildo*, Gothorum Rege, illud sibi subjiciente, & Suevis plane Hispanis ibidem coalescentibus, inque horum nomen & naturam transeuntibus.

Pia Regina Theodelinda Maritum & gentem Longobardicam ad Christianismum perducit.

Longobardos quoque, longè lateque per Germaniam & Italiam imperantes, Suevos natione fuisse, certis rerum constat indiciis. Horum Reges *Autaris*, & *Agilulphus*, Arianâ hæresi & Gentilitiâ impietate imbuti quoque fuerunt, sed postquam utrique nupsisset pia & bella *Theodelinda*, *Garibaldi*, Bavariæ Reguli, filia, ipsa post mortem primi mariti *Autaris*, alteri marito Regi *Agilulpho* persuasit, ut, relictâ Gentilium & Arianorum impietate, cum tota gente *Longobardicâ* ad Christianam Religionem accederet. Sic Ecclesiæ quoque & Cœnobia, quæ bello hactenus afflicta fuerunt, instaurata sunt & commodis aucta: Longobardorum etiam infantes, qui nuper baptismo Ariano initiati fuerant, Catholicæ Ecclesiæ erant conciliati: gratias propterea *Theodelinda* Reginæ scri-

scriptis ad illam literis agente *Gregorio M.* Episcopo Romano, quod factum circa annum Christi DXC. vid. *Sigonius* l. 1. de regno Italiæ. *Crusius* l. c. c. 12. Assumebant autem ab isto tempore Longobardi *S. Johannem* Baptistam, Patronum, cui præcipua, sed superstitiosa, Religione deserviebant.

S. Johannes Baptista Longobardorum Patronus.

Seculum Septimum.

INitia hujus Seculi infestavit Principatus Romanæ sedis, quem *Bonifacius* III. Papa anno C. DCVI. ab Imperatore *Phocâ* obtinuit, ut Romana Ecclesia posthac omnium aliarum Ecclesiarum caput esset, a quâ proximum locum haberet Constantinopolitana, in qua Episcopus *Johannes* paulo ante titulum Oecumenici, vel Universalis Episcopi, affectavit, & insolentem de primatu Pontificiæ sedis contentionem introduxit.

Bonifacii III. P. R. impius dominatus.

Circa idem tempus fertur, Anglicus quidam Rex *Offo* venisse in Mortenavgiam, Regionem inter Brisgoviam & Marchiam Badensem, a Rheno ad Hercyniæ juga, & ad *Schuttara* ripam Cœnobium construxisse, quod *Offonis* cella dictum est. Transibant scil. tunc ex Britanniâ, Scotiâ, Hiberniâ Monachorum examina integra, in Galliæ & hos Germaniæ fines, nominanturque adhuc hodie Monasteria ad Scotos. vid. Crusius l. c. l. 10. part. 1. c. 2. Bucelinus autem in Germania Sacra, Parte 2da Offonis Cellam, præstantissimum situ atque opibus Benedictini Ordinis, in Diœcesi Argentinensi Monasterium, ab Habspurgi Comitibus, Brisiacæ Landgraviis, fundatum esse ait.

Cella Offonis.

A. C. DCXIII. *S. Columbanus*, qui ut supra dictum, bene de religione Christiana in Suevia quoque meruit, expulsus Galliâ a Rege *Theodorico*, instigante *Brunichilde*, in Italia benigne ab *Agilulpho*, Longobardorum Rege, acceptus est, & mox contra Arianos, qui multi adhuc ibidem hinc erant, verbis ac scriptis acriter pugnavit, & concessu *Agilulphi* Bobiense Cœnobium ædificavit, in quo Abbatiam gerens anno post obiit. vid. *Sigonius* de regno Italiæ l. 1. Crusius l. c. c. 3.

Columbanus Arianos impugnat.

Ejus mors.

Circa hæc tempora vixit *Conzo*, aut *Gonzo*, potens Princeps Sueviæ, infidelis tamen, & a fide Christi alienus, qui Iburingæ, sive Uberlingæ, curiam habuisse commemoratur, & antehac Brigantio expulisse fertur *S. Columbanum* & *Gallum*, qui idola Alemannorum destruxerant, & apud vicum *Thuconium* (Thucken) ad fluvium *Limagum*, ubi ex Gallia profecti Evangelium docuerant, simulacra ista in lacum abjecerant. Dicitur etiam *Conzonis* Ducis filia, *Fridberga*, dæmonio, quo obsessa fuerat, à Gallo liberata, sequenti tempore *Sigeberto*, Regi Austrasiæ, filio *Dagoberti*, nupsisse. vid. *Petr. de Natal.* l. 9. c. 72. Legenda *S. Galli.* *Munsterus* l. 3. Cosmograph. c. 247. *Crusius* l. c. c. 4.

Gonzo, Dux Sueviæ, Hostis Christianæ Religionis.

Habitabat adhuc *S. Gallus*, ex Hibernia oriundus, aliis Scotus, *S. Columbani* Discipulus Anno C. DCXXX, Cellam in Alemannicâ eremo, ubi deinde insigne Claustrum seu

ſeu Monaſterium, conditum eſt, de nomine S. Galli nominatum. Ita circa *Sangallum*, Arborem felicem (Arbonam) & alia loca Conſtantienſis lacus, Alemanniæque, Eccleſiæ illis temporibus multæ fuerunt conditæ. Interim tamen etiam multi Alemannorum, Deaſtros ſuos retinuerunt: idque usque ad tempora *Caroli* quoque M. & *Ludovici* Impp. id quod *Notgerus*, Monachus Sangallenſis, de hac regione conqueſtus hoc verſu eſt:

Origines Cœnobii Sangallenſis.

Dura viris & dura fide, duriſſima gleba.

Poſteriore autem tempore, quàm Cella Galli illo in loco, a Gallo facta eſſet, Monachis pluribus congregatis, Abbaſia ibi, ſumptibus *Auſtraſiæ*, Regis *Dagobertidæ Sigeberti*, & Conjugis *Fridbergæ Gonzonidis*, erigi cœpta eſt, principium ſc. illius celebris poſt ſecuti Sangallenſis Cœnobii. vid. *Stumpffius* in Chron. Helvet. l. 5. c. 4. Cruſ. l. c. c. 5.

S. Galli obitus.

Obiiſſe dicitur *S. Gallus*, cùm eſſet annorum 95. die 16. Octobr. Sangalli ſepultus anno DCXL. quanquam alii adhuc illum a. DCL. vixiſſe, & alibi ſepultum eſſe, dicant.

Martinus, Epiſcopus Conſtantienſis.

Anno C. DCXXXIII. *Martinus*, v. Marcianus, Epiſcopus Conſtantiæ claruit, cujus temporibus *Dagobertus* Rex Epiſcopatum hunc certis limitibus circumſcripſit, ut habetur adhuc in bulla Friderici Barbaroſſæ Imp. deditque idem Rex Epiſcopo huic multa inſignia Privilegia, quibus adhuc Eccleſia Conſtantienſis utitur.

Johannes, Epiſcopus Conſtantienſis, Beatus vulgò nominatus, S. Galli diſcipulus.

Succeſſit huic *Martino Johannes*, Epiſcopus Conſtantienſis, propter ſummam vitæ innocentiam Beatus appellatus, Patriâ & gente Rhætus Curienſis, diſcipulus *S. Galli* Eremitæ, & Concionatoris accolarum lacus Acroniani, qui cum ipſe ad gubernationem Conſtantienſis Eccleſiæ vocaretur, honorem oblatum humilimè deprecatus, hunc Johannem clariſſimum ſuum amicum & Sodalem ipſe in urbem ducens, Eccleſiæ commendavit, præſentibus aliis Epiſcopis & *Gonzone*, Suevorum Duce, anno Chriſti DCL. Expulerat antea *Gonzo* Dux, ut paganus, Gallum, ſed ob morbum filiæ, dæmonio obſeſſæ, illum revocaverat ad Urbem Conſtantiam, ut conſecrationi Epiſcopi hujus Johannis præſens eſſet; quo tempore Gallum adhuc mirificè verbum Domini in populo prædicaſſe, multos ab errore Gentilitatis ad Chriſtum iterum convertiſſe, & Epiſcopo Johanni fortunam commiſſæ ſibi Eccleſiæ gubernandæ præſcripſiſſe, poſtea in eremum ad cellam ſuam (quæ poſtea in bello Francico anno 658. capta & ſpoliata, ſed brevi a Conſtantienſi Epiſcopo reſtituta fuit) rediiſſe, ibique plures diſcipulos, tanquam in Schola docentem congregaſſe, & poſtea demum febre mortuum in Caſtro Bruningio quidam referunt. vid. *Petrus de Natal.* & *Cruſius* l. c. c. 6.

Incrementa Epiſcopatus Conſtantienſis.

Ab illo tempore valdè crevit Epiſcopatus Conſtantienſis, Moguntinenſi Archiepiſcopo deinde ſubjectus, & ſuffraganeus, omniumque in his regionibus ampliſſimus, quippe ſupra 1800. parochiis & 400. Monaſteriis conſtans. vid. Munſt. l. 3. Coſmograph.

Eadem

Eadem ætate populum docebant ordinarii Presbyteri, Monachi verò in Cœnobiis velut in Scholis vivebant.

Referuntur ad hoc tempus quoque initia Cœnobii *Hirsaugiensis* in Wirtenbergia, quod anno C. DCXLV. a nobili vidua Calvensium Nobilium, *Helisenâ*, fundatum, a nonnullis scribitur, teste Crusio in Paralipomen. Suev. Annal. c. 13. *Origines Cœnobii Hirsaugiensis.*

Circa finem hujus Seculi anno C. DCLXXXI. habitum est Concilium Sextum Oecumenicum, Authore Imp. *Constantino*, in Palatii *Byzantini* penetrali, quod *Trullum* dicebatur, contra *Monotheletas*, qui negabant duas voluntates in Christo, divinam & humanam, quod putarent, eas inter se contrarias esse. Demonstratum autem est a Patribus istius Concilii, duas esse τῷ θεανθρώπῳ Christi DEI & hominis voluntates & actiones, ex. gr. quod manducatio, actio humanitatis non pertineat ad immutabilem Deitatem, & mortuorum suscitatio, tanquam actio Deitatis non ad humanitatis operationem per se scilicet. *Concilium Trullum, contra Monotheletas habitum.*

Eodem tempore Germania multum adhuc infecta & contaminata fuit *Arianâ* hæresi, quam *Brico*, vel *Perichus*, Episcopus Augustanus, Comes Brigantinus, summo studio docendo & concionando oppugnavit: idem hoc strenue quoque faciente *S. Chiliano*, natione Scoto, qui cum popularibus suis, *Colomanno* & *Diethmanno*, in Angliam, Galliam & Germaniam, prædicandi CHRISTI gratiâ profectus est, jussus a *Benedicto*, Papâ, repurgare Germaniam ab Ariana hæresi & gentilitate, qui ipse *Gosbertum*, Franconiæ Ducem, CHRISTI ignarum, & totam fere regionem istam ad CHRISTUM convertit, & Evangelicæ lucis radios in vicinam Sueviæ Ecclesiam transmisit. Non docebat autem *S. Chilianus* solam Evangelii doctrinam, de gratuita remissione peccatorum propter filium DEI, de bonitate, de clementia & misericordia DEI, sed ex doctrina legis, etiam iram DEI adversus peccata hominum, auditoribus suis ostendens, acriter eorum vitia insectari, reprehendere & castigare solebat, nemini parcens in hac parte, sed omnibus tam summis quàm infimis ex æquo, ut par est, viam veritatis & salutis aperiens patefaciensque: in cujus *S. Chiliani* & sociorum ipsius Martyrum honorem, *S. Bonifacius* postea amplissimum Episcopatum *Herbipolensem* instituit, qui *S. Chiliani* patrimonium vulgo nominatur, & diœcesin suam in ipsam Sueviam quoque extendit. vid. *Petrus de Natal. Bruschius* in descriptione Episcopatus Augustan. & Herbipolens. *Crusius* l. c. c. 10. *Brico, Episcopus Augustanus, Arianos impugnat.* *S. Chilianus, Scotus, Arianis se etiam opponit.*

Anno C. DCXC. *Adelricus*, sive *Ethico*, ex familia *Erchinoaldi*, Majoris Domus Franciæ, oriundus, Dux Sueviæ & Alsatiæ, in monte altissimo & celeberrimo Alsatiæ *S. Ottiliæ* Arcem Regum Franciæ in Cœnobium *Altitonam*, vel *Hohenburgense*, Sacrarum Virginum *S. Ottiliæ* amplissimum Benedictini Ordinis commutavit, & amplissimis proventibus annuis in Alsatia, quæ ad Alemanniam tunc referebatur, donavit: reliqua bona sua idem Dux *Ethico* ad fundationem Cœnobii *S. Stephani*, Monialium Argentinæ: item ad *Ethico, Dux Sueviæ & Alsatiæ, Monasteriorum quorundam in Alsatia Pater & Benefactor.*

C 2 fun-

fundandum Monasterium *Ebersheimense* juxta Selestadium impendit. Ejusdem autem Consanguineus *Eberhardus* condidit postea Monasterium ad honorem *S. Mauricii*, consecratum deinceps a *S. Pirminio* in honorem S. *Leodegarii*, Heduorum Episcopi, dictum Vivarium peregrinorum Monachornm, nec non Monasterium *Murbacense:* ab altero Cognato, Masone, Duce Alemanniæ, fundatum legimus circa annum Chr. DCCXXX. Parthenonem Masonis Monasterium (Maßmünster) ad honorem quoque *Leodegarii*. vid. *Brusch.* in descriptione Monasteriorum Germaniæ, *Munsterus* l. 5. Cosmog. c. 126. *Crusius* in Annal. l. c. *Bucelinus* in Germania Sacra.

Gotefridus, Dux Sueviæ, Cheri Benefactor.

Exeunte seculo hoc Sueviæ Dux erat *Gotefridus*, benefactor Cœnobii San-Gallensis, cui pagum Nicro-Gojæ, *Biburbacum*, diplomate Canstadii ad Nicrum anno Christi DCXCVII, scripto, vix decennio ante *S. Ottmari* adventum, tradidit. Habitabat Dux hic *Gotefridus* in Castello Pfungæ, quæ hodieque arx prope *Vitodurum*, ad quem *S. Pirminius*, Abbas & Episcopus, ex Gallia cum quatuor Monachis in Helvetiam, & solitudinem mox ad montem vicinum, ubi fons à *Pirminio* nomen accipiens, coluit. Mortuo autem *Gotefrido Pirminius* cum suis profectus est in Augiam divitem, seu *Reichenojam*, vid. Chron. Reichenoviense. Stumpff. l. 4. Chron. Helvet. c. 30. & 34. & l. 5. c. 4. *Crusius* l. c. c. 11.

Seculum Octavum.

Ethonis Monasterii in Sylva Hercynid.

Cum hoc Seculo initium cœpit a *Vigerno* Monacho celebre *Ethonis* Monasterium, vel Cella Monachorum Benedictini instituti ad nigram Sylvam, prope amnem Kinzingam, non longe a Rheno: Renovatum deinde ab Ethone, Comite Habsburgi, Episcopo Argentoratensi, ex Abbate Augiæ divitis, anno DCCXXXIV, alii DCCLXXIX. quod cum ipse, tum Ernestus, Dux Sueviæ, magnifice ornarunt & ditaverunt.

S. Bonifacius, Anglus, Evangelium in Germania prædicat,

Illustravit quoqne mox primordia hujus Seculi *S. Bonifacius*, natione Anglus, ex illustri & augusto Regum stemmate ortus, *Beda* Venerabilis pius Discipulus, *Winefridus* dictus, quem *Gregorius II.* Papa in Germaniam circa annum Christi DCCXIX. misit, ut Evangelium, etsi jam antea hinc inde in hac Europæ parte maxima annuntiatum prædicaret, & Germanos plene ad fidem Christianam converteret, sicque e tenebris, proposita veritatis luce, educeret: qui ipse magnam Germanorum partem, Romam venientem, baptizavit, & prædicatione sua multos *Thuringos*, & vicinos *Francos* atque *Hessos* convertit, cæteros in fide plenius erudivit, & ab *Arii* impia hæresi abstraxit, falsos Sacerdotes, impudicos, arrogantes, fabularum præcones, exauctoravit & Monasteria utriusque Sexus primus in Germania instituit, postea quoque circa annum DCCXLV. Episcopatum Herbipolensem, Eichstettensem & Frisingensem plantavit, & Monasterium S. Salvatoris in Sylva Buchovia potentissimam Ordinis Benedictini Abbatiam *Fuldensem* erexit.

Fit primus Archiepisco-

Ipse primus Moguntinæ sedis Archiepiscopus anno C. DCCXLIV. interfuit præsens

præsens quoque Synodo Augustæ, ob fidem Christianam confirmandam celebratæ, sed nimium frequens Romæ, quò ter profectus fuit: plus satis carus Romanis Pontificibus *Gregorio II.* & III. *Zachariæ* & *Stephano*, qui eum fratrem & Episcopum suum, Collegam ac Legatum fidelem, ut ex epistolis illorum constat, appellarunt. Hinc ipse ob operum magnitudinem, pro *Winfrido* dictus est *Bonifacius*, imò Germaniæ Apostolus, nimium autem, uti dictum, dictis Pontificibus obnoxius, & juxta Romanæ Ecclesiæ non amplius ita pure dogmata atque ritus Gentilismi reformationem in multis suscipiens, & fæces alicubi Christianæ Religioni aspergens. Profectus jtandem ad convertendam a Gentilitiis superstitionibus Frisiam, trucidatus ibidem ab infidelibus, Martyr obiit. a. C. DCCLV.

pus Moguntinus, nimium papizat.

Martyr obiit.

Proximus hunc sequitur *S. Ottmarus*, primus San-Gallensis Abbas. Cella enim illa *S. Galli* ex Scholâ, unde multi docti Viri, etiam Sanguine nobiles, & ad Constantiensem Diœcesin Episcopi prodierunt, erepta fuit in præclarum illud Monasterium & Abbatiam sub Constantiensi Episcopatu. Videantur Scriptores Cœnobii San-Gallensis apud *Goldastum* in rebus Alemannicis. *Bruschius* in Monasteriorum Germaniæ Chronologia pag. 407. *Munsterus* l. 3. c. 79. & ante omnes *Walafridus Strabo*, insignis Seculi sui Historiographus, in vita *S. Galli* & *Ottmari*, quam ille scripsit a *Gosberto*, Abbate San-Gallensi, rogatus.

S. Ottmarus, primus San-Gallensis Abbas.

Fuit *Ottmarus* ille Natione Suevus, Curiæ Rhæticæ bonis literis & sacris institutus, melioris disciplinæ caussa San-Gallensibus Monachis & Presbyteris per *Waltramum*, Francici Regiminis præpositum, à *Victore*, Curiæ Comite, Abbas impetratus, Regulæ S. Benedicti retinentissimus, ante cujus administrationem *Ortwinus*, impius Dux Sueviæ, ejusque præfectus *Erchonaldus* S. Galli, Alemannorum Apostoli, discipulos *Magnoaldum* & *Theodorum*, nullum adhuc Ordinem profitentes, graviter persecuti fuerunt, Oratoriumque & sepulchrum Galli fregerunt, & sanctos Patres, studiis pietatis ibi operam dantes, misere tractarunt. Sed & *Warinus*, Dux & Altorffii Comes, fraterque illius, *Ruthardus*, *Ottmarum*, San-Gallensem Abbatem, ceperunt, & in insulam Rheni, supra *Steinum* sitam, relegarunt, maximè propter temporalia Monasterii San-Gallensis bona, obeunte deinde diem suum *Ottmaro* anno 750.

Ottmarus in Exilio moritur.

Addendus his tertius est *S. Pirminius*, Episcopus Meldensis, qui ex Gallia circa hæc tempora in Sueviam venit, ubi præfectus Francorum Regis *Sindelesius* insulam *Sindleosanam*, *Augiam divitem*, vulgò die Reichenau / in lacu Cellensi incolendam, illi concessit. In qua longe florentissima Insula *Pirminius Lantfrido*, Sueviæ Duci, commendatus, fundavit circa annum C. DCCXXIV. auxiliis & subsidiis *Caroli Martelli* præclarum & nobilissimum Monasterium Benedictinæ professionis, in quod assumi primùm solebant tantum Principes, Comites & Barones, ut illic educarentur & erudirentur a prima infantia ad adolescentiæ usque tempora, tum enim bene institutis ac libere educatis, liberum fuit, prodire iterum, & Uxores ducere, vel aulas Principum & militiam sequi. Erat igitur tantum Principum ac sublimi stirpe natorum Schola & Pædagogium quoddam

S. Pirminius, Episcopus Meldensis operâ Carol Martelli condit Monasterium Reichenau /

primus ejus Cœnobii Abbas, inde pulsus.

in quod Equitum, vel plebejorum liberi non admittebantur. Accepit autem divitis Augiæ nomen a potentia & opibus, quibus ex Regum & Imperatorum donationibus maxime crevit. Invenit *Pirminius* in hac insula adhuc Reliquias quoque Gentilismi, quem ille extirpavit, fuitque ibi in inferioris Cellæ templo veteris Alemanni, vel *Herculis* Alemannici, a Germanis olim in ista regione culti, idolum, quod *Maximilianus I.* Imp. anno 1511. ad *Oenipontem* transferri jussit. Ejectus autem mox insula ista *Pirminius*, quanquam primus Monasterii illius Abbas, a *Theobaldo*, Duce Sueviæ, & ejus fratre *Odilone*, anno DCCXXVII. secessit in Alsatiam, ubi Christum quoque docuit, atque Cœnobiis aliquot promovendis operam dedit. Coluerunt autem istius ævi homines *Pirminium* hunc ob sanctitatem ad superstitionem usque, in benedictionibus & gratiis agendis propter escam & pocula, quas DEO magis, imò unicè, adscribere debuissent. vid. *Nauclerus* in Chronol. *Stumpff.* in Chron. Helvet. l. 5. c. 9. *Munsterus* in Cosmogr. l. 3. c. 236. *Bruschius* in Chronol. Monasteriorum Germ. pag. 30. *Crusius* l. c. l. 11. Part. I. c. 2. Dedit autem Cœnobium hoc Episcopos plurimis Germaniæ Cathedralibus Ecclesiis, inprimis Constantiensi ac Argentoratensi, & ex illo, tanquam Equo Trojano, multi illustres & doctissimi viri in Suevia & alibi per Germaniam prodierunt. Mox autem hujus Augiæ divitis Abbates, iidemque Episcopi Constantienses, *Ebenfridus* atque *Sidonius*, in Alemannica Helvetia, juxta Magistratus, qui a Francicis Regibus in eam provinciam missi fuerant, ipsi quoque dominati sunt Seculo hoc octavo medio, uti *Stumpffius* & *Bruschius* observarunt.

Suasu quoque ejusdem *Pirminii* & sumptibus *Caroli Martelli*, regnante in Gallia & Alemannia *Theodorico* secundo anno C. DCCXXXIV. conditum est *Fabariense* Cœnobium locupletissimum & amplissimum divæ Virginis, DEI Genitricis, apud *Favarias* situm in Rhætiæ Curiensis pago, *Churwabala*, Germanice Pfeffers/ ordinis *S. Benedicti*, tota Europa notissimum & æque viris illustribus atque ob fontes Thermales miraculosos, notissimum, cujus Abbates postera ætate in numerum S. R. I. Principum assumpti.

Fundatio Cœnobii Murbacensis.

Primus autem omnium hujus Monasterii Abbas exstitit *Pirminius*, Cœnobiorum Pater & renovator. Ad cujus preces & petitionem quoque *Eberhardus*, Sueviæ & Alemanniæ Dux, circiter annum DCCXXIV. ad honorem S. *Leodegarii*, parentum suorum consanguinei, fundavit *Murbachium*, Cœnobium Benedictinæ professionis in superiori Alsatia, ad montana *Vogesi* situm, antiquitus peregrinorum Vivarium dictum, unum ex potentissimis Germaniæ Monasteriis, cujus Abbas inter quatuor Viros S. R. I. Principes in illa vulgari divisione Imperii in quaterniones numeratur, & singulari quadam prærogativa atque dignitate cæteris Abbatibus per Germaniam eminentior est. vid. *Bruschius* l. c. Bucelinus in Germania Sacra.

Non longe post annum DCCXL. Monasterium *S. Mariæ* in *Gengenbach* ad ejusdem nominis rivulum & amnem *Kinzigum* in Hercynia Sylva Benedictinæ professionis amplissimum condidit *Ruthardus*, Dux potens & illustris Alsatiæ & Comes Zæringensis, cum Conjuge *Irminswinde* multarum Ecclesiarum fundator, teste *Bruschio* in collectaneis mss.

Eodem

S. Bonifacii justus Zelus.

Eodem tempore, anno C. DCCXLIII. *S. Bonifacius* ad *Zachariam*, Pontificem Romanum, misit Epistolam, quæ exstat apud *Nauclerum* in Chronico, in qua inter alia indicat, idiotas Suevos, Bavaros, Francos, carnales homines, imitari bacchationes, quas se Romæ ad Calend. Jan. fieri vidisse dicant: choros ducendo per plateas, commessando dies ac noctes, carmina profana cantando, auguriis & incantationibus utendo, mulieribus etiam phylacteria & ligaturas in brachio & crure gestantibus, quæ omnia sint impedimento prædicationi & doctrinæ. Ad quam querelam Papa respondit: Hæc omnia à se & prædecessore suo, Gregorio P. fideliter amputata esse; ideo Germanis non illo prætextu esse utendum.

Pipinus, Rex Franciæ, nimium papizat.

Seculo hoc ad medietatem perveniente, defecit Galliæ regnum in *Childerico*, ultimo Francorum rege, ex familia Merovingica, sub qua ultra duo jam secula cum dimidio a tempore *Clodovei* Christiana religio non in Gallia tantum, sed in hac nostra Alemannia & Suevia multùm profecit, & cum nova regia *Pipini* atque Carolingica familia nova quoque augmenta utrinque cepit. Postquam enim tonso & in Cœnobium divi *Heimerani* Ratisbonæ detruso a regio sceptro *Childerico Pipinus* in conventu ordinum Francorum & Germanorum Augustæ Suessonum Rex salutaretur, & a *Bonifacio*, Moguntino Archimyste, ritu Christiano solenni inungeretur, ipse firmandæ atque propagandæ in his quoque terris Christianæ religioni multum incubuit, magnasque opes impendit, erga Pontificem Romanum autem *Stephanum*, a quo in occupando Regno multum juvabatur, nimis facilis ac liberalis.

S. Magnus, S. Galli discipulus, Monaster ii Füssen Pater.

Vivebat isto tempore *S. Vikterbus*, Episcopus Augustanus, a Rege hoc *Pipino* electus, in quo summum Christianæ pietatis ampliandæ studium emicuit; ad quem *S. Magnus*, S. Galli discipulus, unus ex primis quoque Germaniæ Apostolis, haud fortuito casu venit, petens ab illo veniam ac potestatem ædificandi pro se ac discipulis suis Cœnobii, quod mox sumptibus Regis *Pipini* & hujus Episcopi auxiliis construxit magnificum ordinis S. Benedicti ad Licum amnem in alpium Sueviæ faucibus, unde *Faucense* & hodie adhuc parum immutata voce Fussense Cœnobium ac oppidum appellatum fuit, quod a prima sua origine una cum arce Episcopo Augustano paruit. Hujus Cœnobii originem *Crusius* refert ad annum C. DCCLIII. *Munsterus* autem & *Bruschius* illud DCCXX. fundatum & ædificatum ajunt, cujus primus Abbas, idemque fundator, juxta fuit S. Magnus, de quo *Jacobus Philomusus* hos versus scripsit.

Cœnobium Fuessen regali dote Pipinus
Fundavit, Sancti permotus nomine Magni,
Vastatum Cæsar reparavit Carolus idem,
Atque Augustana Sympertus Præsul in Urbe
Austriaca posthæc Leopoldus Marchio terræ,
Guelpho, Suevorum Dux, ampliter augmentarunt.

vid. de S. Magno Emericus, doctissimus Elefancensis Monachus, qui vitam illius committente *Lanthone*, Episcopo Augustano, magno benefactore & illustratore Monasterii Faucensis descripsit.

Anno

Cœnobium Ellwangen fundatum.

Anno DCCLIV. juxta *Crusium*, vel DCCLXIV. juxta *Bruschium*, fundatum est *Elephantiacum*, hodie *Ellwangense*, magnificum Ordinis Divi Benedicti ad Jaxtum Monasterium, ab Hariolpho, Episcopo Lengonensi, Confessore Caroli Magni, quem Imperator hic & Pipinus Rex carissimum habuere, & Patrem salutare soliti sunt. Octavo a. Seculo post a. MCCCCLX. sub Abbate, *Johanne de Hirnheim*, hæc mutata est in Præposituram, & Monachi versi in Canonicos seculares.

Marsilius & Hildebrandus, Duces Sueviæ, Christianæ Religionis amantes. Adelindis, Hildebrandi, Ducis Sueviæ, filia Cœnobium Buchoviense fundat.

Floruerunt isto tempore in Suevia duo potentissimi Duces, *Marsilius* & *Hildebrandus*, uterque Christianæ religionis fautor. Ille arcem *Laureacensem*, (quæ postea in Monasterium hujus nominis a subsecutis Sueviæ Ducibus, Dynastis *Hohenstauffensibus*, in Wirtenbergia conversa fuit) sedem aulæ habuit, in qua ductum inter alios obsides Roma secum, Græci cujusdam Comitis filium, *Bonosium*, sacro baptismate ablutum, Christianæ religionis sacris initiabatur, Caldariensium deinde, sive Kesselburgiorum Comitum, in Suevia Conditorem. Alter Dux *Hildebrandus* Campidonæ in *Hillermontio* habitans, inter alias filias habuit illustrem *Adelindam*, quæ pulsis e Germania, & ingenti prælio, prope *Biberacum*, victis Hunnis, Buchoviense Monasterium, prope ipsum locum prælii, qui propter cladem Alemannorum & Adelindis hujus mariti Hattonis, Comitis Kesselburgici, triumque filiorum ipsius, *Berengeri*, *Regintsi*, & *Gerhardi*, dictus est Vallis planctus, vulgo Planckthal / institutum Sanctimonialibus Augustinianæ professionis, ad honorem S. Cornelii & Cypriani, condidit anno circiter DCCLVI. in quo suorum dilectorum mariti & filiorum corpora sepelivit: ipsaque deinde vitam pertæsa, abdicatis DEO omnibus facultatibus & bonis, mundo valedixit, & prima Cœnobii sui Abbatissa facta est, in quo etiam humata, & in divarum numerum propter insignem vitæ ac morum innocentiam relata fuit. Vivebant in isto Parthenone deinde ab anno Christi DCCCXXI. Canonissæ liberæ ab omni professione & voto immunes, tantum ex nobilitate, vel stemmate Comitum atque Baronum, probe sub disciplinâ Abbatissæ, ad pietatem & virtutem educatæ, quibus præter obstrictam Pontificia benedictione Magistram nubere & excedere licuit domo ista, quæ non Monasterium, sed honestæ disciplinæ magis domicilium ac Sacrarium, ut olim omnia Cœnobia erant, nominari debebat, revera Collegium potius liberarum Virginum, quàm Cœnobium: Cujus secundus fundator & instaurator fuisse legitur Imperator *Ludovicus* pius, sua auctoritate & privilegio ab omni professione ac regula Cœnobium hoc eximens, inque liberum adeo atque Imperatorium Canonissarum Collegium dicto anno 821. transmutans.

Suppar huic fuit alterum illustre Virginum Benedictini olim Ordinis Cœnobium *Caziense* in superiore Rhætia anno C. DCCLX. in honorem SS. Apostolorum, Petri ac Pauli, a Victore, Episcopo Curiensi, Comite Brigantino, fundatum: cujus templo memorabile Idyllion *Casparis Bruschii* de Christi Iesu, Salvatoris nostri, meritis, sumptis ex divo Augustino antithesibus, hisce versibus inscriptum, dignum est legi & observari:

Huc,

Huc, mortalis homo, tua corda & lumina flecte
Ac animo comprende tuo, quo Christus amore
Te sit complexus, Patris ingens Filius ille,
Cujus recta sequi merito vestigia debes:
Pauper is est factus, quo te ditaret abunde,
Contemtus mundo, quo tu cœlestis in arce
Urbis honore novo ornareris perpetuoque
Captus, ut ex omni te carcere liberum ubique
Redderet. At duris vinclis ferroque ligatus
Ut peccatorum e nodis te solveret, atque
Immunem faceret Solymarum ad mœnia civem.
Horrentem pro te de spinis ipse coronam
Gessit, ut æterno in cœlis diademate frontem
Ornaret faceretque tuam super omnia pulchram.
Vulnera quin etiam pro te quam plurima passus,
Ut tua sanaret medicamine vulnera tali.
Pro te mortuus, ut te ad vitam suscitet illam,
Quæ sanctis ante hæc est secula cuncta parata,
A morte æterna, a Phlegethontis libera flammis.
E tumulo æthereas victor surrexit in auras,
Ut te a peccatis faceret quoque surgere, ab omni
Labe injustitiæ, candorem mentis ad illum,
Qualem sacra a te Domini Scriptura requirit.
Ascendit cœlos, ut & ipse sequaris, & illic
Indivulsus ei seclis comes omnibus adsis.

Egregium & antiquum, verè orthodoxum, Carmen de Christi Merito.

Vixerat ista ætate quoque *Sylachus*, Vir illustris, Francorum Dux, Alemanniæ præfectus, & Hergoviæ Comes, qui cum Conjuge *Ermiswinda*, vel *Ermentrude*, anno Christi DCCLXIV. in *Gunziana* valle Monasterium præpotens ac pulcherrimum *Ottenburam*, Ordinis Divi Benedicti, in honorem D. O. M. & Apostoli *Petri* & Martyris *Alexandri*, fundavit. Privilegio mox a *Carolo M.* Imp. & ejus Conjuge *Hildigarda*, munitum.

Monasterii Ottenburensis origines.

Excitaverat DEUS *Carolum* hunc post mortem Patris *Pipini*, Francorum Regem, ut ipse collapsum in Occidente Romanum Imperium restauraret, orbi quietem, Germaniæ pacem redderet, & Ecclesiam Christiana Religione hinc inde augeret. Debuit hanc illi post victum longo & durissimo bello Regem *Witekindum* Saxonia, erectis ibidem decem Episcopatibus, *Werdensi*, *Bremensi*, *Mindensi*, *Halberstadensi*, *Hildesheimensi*, *Paderbornensi*, *Osnabrugensi*, *Monasteriensi*, *Magdeburgensi*, *Hamburgensi*: quibus Saxones simul, gentem adeo ferocem, in officio continuit, & in omnibus Regni sui Civitatibus & Monasteriis, ubicunque sitis, etiam in *Suevia* hac, Scholas esse voluit.

Carolus M. Imp. decem Episcopatuum Fundator.

Origenes Monasterii Campidonensis.

Incubuit in hanc curam quoque in his Sueviæ regionibus Uxor Imp. Caroli *Hildegardis*, magna & sancta filia *Hildebrandi*, Ducis Sueviæ, quæ magnificum & præpotens Ordinis divi Benedictini in Ilergovia Monasterium *Campidonam*, Divæ *Mariæ* & S. S. *Epimacho* ac *Evodiano*, Roma allatis, dicatum, pro nobilibus & illustribus viris, DEO & Ecclesiæ servituris, anno Christi DCCLXXIII. fundavit, marito *Carolo* Imp. anno proximo DCCLXXIV. illud confirmante, eodem præposito, & nobiles Germaniæ viri, qui pietatis, literarum ac Religionis studio se dederent, ibi sustentarentur: quibus primus Abbas præfuit *Andelgavius Grundfestius*, Brunsuigensis, *Rolandi filius*, ex genere illorum, qui postea Duces Brunsuicenses creati, qui ab *Adriano* Pontifice pro se & successoribus insigne Privilegium consecutus est, in quo Pontifex *Campidonam*, alteram Romam appellans, ab omni eam Episcopali jugo exemptam & perpetuo exemptam esse statuit: Abbati vero concessit plenam potestatem, ante meridiem Sacris operari, post meridiem verò gladii ad exercenda jura forensia, bonosque tuendos, ac e medio tollendos malos, usurpandi. Unde versus natus, quem Abbas & Princeps hic cum Herbipolensi Episcopo communem habet. *Campidona* sola, judicat ense, stola. Ejusdem *Adriani* Pontificis consensu, translata quoque ad Monasterium Campidonense, celebris tunc Academia San-Gallensis, quæ postea e Campidona propter tumultuantem ibi plebem *Herbipolin*, & anno MCCCXCVIII. ex *Herbipoli* in Episcopum suum seditiosa *Erfordiam*, a *Johanne*, Archiepiscopo Moguntino, translata legitur, *Bonifacio*, IX. P. M. privilegia dante. Imp. vero *Carolus* dictum *Andelgavium*, Abbatem Campidonensem, ad Principis dignitatem evexit: Advocatos vero & tutores Cœnobii instituit Ducem Bavariæ Mareschallum: Saxoniæ Ducem Pincernam: Montisfortis Comitem Dapiferum: Comitem de Nellenburg Camerarium Abbatis. Decedens autem *Hildegardis* fundatrix anno Christi DCCLXXXIII. sepulta fuit, ut moriens petierat, in Basilica sua Campidonensi, ubi adhuc imago illius & monumentum cernitur. Tanti autem tunc habita fuit *Hildegardis* hæc, ut vota illi persolverentur, & gratiæ DEO & *Hildegardi* actæ fuerint, nimia seculi istius superstitione, quæ in Monasteriis tunc cum falsa miraculorum credulitate & sanctorum adoratione invaluit: gloria, quæ soli DEO debebatur, aliis sic quoque communicata. Proficiscebatur cum hac Conjuge *Hildegarde Carolus M.* Anno 776. & 777. Romam, pietatis & fidei Christianæ augendæ gratia: Viderat enim Ecclesias dirè vastatas esse a multis paganis, quos ipse bello victos fidem amplecti adegerat, & si contra jusjurandum datum ad idololatriam relapsi fuerant, capite multabat. Studebat quoque tunc *Carolus* convocatis undique ex terris nobilibus & sapientibus viris unionem fidei in Christum efficere: & desiderabat ab *Adriano* Pontifice perfectius de singulis religionis capitibus informari, cum aliud sæpe aliis etiam doctis viris videretur, ne erraret in cogendis ad fidem hominibus. Recipiebat quoque undiquaque ex orbe terrarum adolescentes, discendi causa in aulam suam missos, existimans, hoc modo rectius & facilius nationes ad fidem Christianam adduci posse, quam vi & armis, quemadmodum de his constat ex *Gottfrido de Marsilia*, Imp. *Ludovici* Archi-Cancellario, quem ex M S C. Codice allegat *Crusius* in Annal. Suev. L. 1. Part. 2. c. 10.

Superstitionis incrementa.

Con-

Conversa autem ad fidem Christianam Saxonia cum *Widekindus* Rex, anno Ch. DCCLXXXV. baptizatus, Christi Religionem amplexus esset, habitum est mox anno Christi DCCXXXVII. septimum Occumenicum Concilium *Nicea*, urbe Bithyniæ, ab *Irene* Augusta, ubi sancitum, Spiritum S. & a Patre & a Filio procedere, & sanctas imagines, crucemque esse venerandas. Sic facta tunc fuit Ecclesiarum unio, prævalere tamen illud Christi dictum debuisset. Matth. 4. Dominum DEUM tuum adorabis & ei soli servies.

Widekindus. Rex Saxoniæ, baptizatur.

Hinc ad fundandam Academiam *Parisiensem & Papiensem* circa annum Ch. DCCXCI. se convertit *Carolus Magnus*, procurante rem Præceptore suo *Albino*, *S. Bedæ* Discipulo, unde non tantùm literarum studio, sed ipsi Christianæ religioni multum commodi accessit: fuit enim illa Parisiensis Academia, quasi Mater reliquarum non tantum per Galliam, sed ipsam Germaniam Universitatum studiorum.

Academia Parisiensis fundata.

Optime quoque *Carolus M.* in hac Suevia nostra de Christiana religione meritus est per Episcopatum Augustanum. Vixerat isto tempore *S. Sympertus*, Dux Lotharingiæ, Patre natus *Amberto*, Matre *Symphoriana*, *Caroli M.* Sorore, educatus in Monasterio Murbacensi Alsatiæ (quæ sub Alemannia tunc) cujus Abbas fuit, evocatus inde ab Avunculo *Carolo M.* ad Episcopatum Augustanum, quem *Carolus* confectis civilibus Bavariæ & Sueviæ Ducum bellis, deficientem aliquantum restauravit, circa annum Ch. DCCLXXIX. *Symperto* adeo pie ac honeste Episcopale munus obeunte concionando & docendo, ut toti conventui Exemplum innocentis vitæ præferret, & collapsa templa repararet, imò Episcopatum *Neoburgensem* quoque ad Danubium consensu *Caroli M.* suo Episcopatui uniret. Quo tempore Augustensis Ecclesiæ Episcopatus non adeo temporalibus pollens rebus, ut posteriore conspiciebatur ævo: Nec Prælatorum tanta gloria & pompa: sed erant Pastores & Rectores cum suis Clericis in commune viventes, juxta Apostolorum præceptum: Nec quisquam Ecclesiasticarum rerum quicquam suum, vel proprium, æstimabat, seu possidebat, sed omnia ut in primitiva fuisse Ecclesia constat, erant illis communia: Diligentes enim Christum imitando & Apostolos per sanctam paupertatem se a proprietatis labe custodiebant: nec pestiferum tunc animarum morbum Simoniam, credendum est Sacerdotum DEI corda tenuisse, sed habentes Victum & vestitum contentos fuisse, uti refert *Bruschius* in lib. quo vita Symperti describitur, de moribus Episcoporum Antiquorum, qui tamen mox, ut deinceps dicetur, mutati sunt.

Carolus M. Imp. de Episcopatu Augustano bene meritus.

Anno DCCXCIV. *Carolus M.* Imp. Wirceburgo venit in vicinam Francofordiam, ubi *Felicis*, Episcopi Orgellensis in Hispania, error proscriptus fuit, qui Christum non proprium, sed adoptivum DEI filium esse, impie putavit, cujus erroris, cum ipse Ratisbonæ in Concilio Episcoporum præsente *Carolo M.* convictus esset, & hunc Romæ quoque coram *Adriano* Pontifice abdicasset, relapsus tamen in eundem fuerat, & denuo damnatus in hac Synodo *Francofurtensi*, in qua septima illa Græcorum Synodus pro adorandis Imaginibus abdicata, & non universalis, sed

Synodus Francofordensis.

 super-

supervacua habita fuit. vid. acta hujus Synodi. *Aventinus* in Annal. Bavar. *Crusius* in Annal. Suev. l. 12. Part. I. c. 8. *Stumpffius* in Chron. Helvet. l. 3. c. 86. & 87. ubi scribit: Francofurti tunc damnatum esse Concilium Elibertinum Hispaniæ, quo aliquanto ante imagines e templis damnatæ fuerant.

Origines Cœnobii Weingarten.

Ad finem denique hujus Seculi pertinent initia *Vinearum*, potentissimi amplissimique instituti Benedictini Cœnobitarum in Constantiensi Diœcesi, Domicilii non procul a Ravenspurgo, Imperiali Sueviæ civitate, in perveteri pago Altdorff/ ad Schussium amnem, in quo antiquitus Patriæ natale solum & avita sedes Principum Altdorffensium fuit, & ex illorum sanguine natorum *Guelphorum*, potentissimorum olim Sueviæ Regulorum: quod ex arce Ducali in domum DEI conversum, pietatis ac literarum Gymnasium esse cœpit, an. Ch. circiter DCCC. temporibus *Caroli M.* Imp. ex liberalitate & munificentia Irmentrudis, illustris Heroinæ, quæ filia fuisse fertur *Hildebrandi*, Ducis Sueviæ, Soror *Hildegardis*, Conjugis Caroli M. Uxor *Isenbardi*, Principis Alemanniæ & Comitis Altorffii, Mater Guelphorum, de cujus πολυτεκνία & Origine Guelphorum, quæ circumfertur, sive historia, sive fabula, aliis credenda & examinanda relinquitur. vid. Brusch. in Monasteriorum Germaniæ Chronologia, *Crusius* l. c. c. 10. & præter alios *Bucelinus*, hujus Cœnobii Monachus & Scriptor in hoc argumento proprius, in Germania sacra & in historia Agilolfingica.

Invalescens in Cœnobiis Simonia, ambitio & luxuria.

Cæterum memorabilis est locus de Episcopis, Abbatibus & Monachis istorum temporum, quem refert *Crusius* in Annal. Suev. l. 9. Part. I. c. 1. ubi notat Monasteriorum abusum, & degenerantem statum in Sacris, post primævam puritatem temporibus hinc sequentibus his verbis: Postquam circa ann. Ch. DCCC. Carolus M. Imperium Occidentis nactus est, Episcopi numero pauciores facti, tantum nuncupati sunt illi, qui ditiones jam haberent. Fiebant autem tunc ex Monachis Abbates & Episcopi, quorum Electio & confirmatio penes Imperatores & Principes erant: sine quorum permissu nec Cœnobia condere licebat. Creverunt autem opes Episcoporum & Monasteriorum, cum Franci Reges crudeliter & libidinose vixissent, ac postea pœnitentes, se precibus Monachorum commendarent, aut etiam ipsi cucullatam vitam subirent. Item cùm Principes & nobiles liberos spurios in Monasteria ablegarent. Hinc factum, ut intercessiones monasticarum precationum multo auro emerentur: hinc magnæ donationes factæ: Ac raro Princeps, aut Comes, aut Nobilis, mortuus est, qui non ad remedium animæ suæ cœnobium aut construxerit, aut agris & reditibus ditaverit. Hinc non modo preces, sed etiam merita Monachorum, pecuniis empta, ne sc. quis ipse cogeretur pius aut probus esse, sed pro se alios haberet ad DEUM satisfactores. Ex eo secutum, ut Carolus Martellus, Pipinus, & *Carolus M.* Pontificis Romani facultates & potentiam auxerint. Et tamen nihilominus a *Carolinis* & Antecessoribus, Papæ, Episcopi, & Abbates a Regibus, aut Imperatoribus, confirmabantur. Abbates autem quia non sinebantur politica & externa bona tractare, habebant suos Patronos, Procuratores, Vice Dominos (Kasten Vogt / Vitz Domen) Nec etiam

vitæ

vitæ necisque potestatem habebant. Denique etiam adsciscebantur Episcopi & Abbates in Senatum Regum & Cæsarum. Simonia quoque invasit, ut Sacerdotia emerentur auro.

Verus & primus Monasteriorum usus.

Alius sc. erat primus Monasteriorum usus, scholis destinatus, docendo & exercendo DEI verbo, qui verus DEI cultus est, de quo noster quondam Balthas. Bidenbachius, insignis Theologus & Concionator Aulæ Wittenbergicæ, in homiliis ad libros Regum l. 1. Sam. c. 19. hæc verba refert. Dahin waren erstlich die Clöster angesehen/ nicht daß man darinnen sollte faule Wänst auffziehen und mästen/ die weder GOtt noch der Welt nutz seyen: Sondern es waren die Clöster dahin verordnet/ daß sie solten Schulen seyn/ darinnen junge studirende Leute ihre Ubungen hätten/ und von dannen zu Kirchen Diensten möchten mit Nutzen gebracht werden. Solche Gelegenheit hatte es damit zur Zeit *Basilii* und *Chrysostomi*, der alten Gottseeligen Vätter/ wie *Nicephorus* in seiner Kirchen histori meldet: daß *Aphraates*, *Julianus* und *Antonius*, welche sonsten auch Mönchen und in den Clöstern gewesen/ sich aus denselben gethan/ und darfür das Wort GOttes hin und wieder geprediget haben. Da sie viel für nutzlicher gehalten/ die Schäflein Christi zu weyden/ als in den Clöstern zu stecken. Nachdeme aber die faule Mönchen in Clöstern geblieben/ nicht herauß gewollt/ Mühe und Arbeit zu haben/ sondern sich fauler Tag angenommen/ da haben allerhand Aberglauben und grosse Zerrüttung in der Kirchen GOttes überhand genommen. Sc. in his quoque usus habet laudem, crimen abusus habet.

Seculum Nonum.

Origo Cœnobii Lindaviensis.

AD initia hujus Seculi refertur Origo *Lindaviensis* in Alemannia Cœnobii Amplissimi in Lacu *Acronio* & ejusdem nominis Civitate siti, Canonissarum, nobili stemmate natarum, ab omni voto immunium, nullaque Monastica veste indutarum, nec ullo cœlibatus juramento ab honestis nuptiis exemtarum, quod cœptum ajunt circa annum Christi DCCCX. ex munificentia *Adelberti* cujusdam, Comitis de *Rohrbach*, de cujus familia tamen alii dubitant. vid. *Brusch.* in Chronol. Monast. Germaniæ, & *Crusius* in Annal. Suev. l. 1. Part. 2. c. 4. uterque tamen cum cautela de hoc Monasterio legendus.

Caroli M. Imp. Mors.

Anno Christi DCCCXIV. moritur *Carolus* Magnus Imp. qui liberata Italia ac restituto Occidentis Imperio, & aucta valde re Christiana, Magni cognomen accepit, & hinc Orthodoxus Imperator nominatur in sepulchrali inscriptione Aquisgranensi, cujus curâ quoque Sacra Evangelia de salute nostra in Teutonicam linguam versa, & præter Episcopatus, supra nominatos, tot Monasteria hinc inde fundata leguntur, quot sunt literæ Alphabeti, quorum primum fuit *Aquisgrani*, ultimum *Tiguri* in Helvetica Alemannia, ubi multum habitavit Imperator ille, templumque extruxit, & Collegium erexit, in quo adhuc & imago illius lapidi incisa cernitur. vid. *Eginhardus* de vita *Caroli M. Stumpff.* l. 3. c. 88. in Chron. Helvet. & alii.

Ludovici pii Imp. virtutes & nævi.

Successit Parenti *Carolo* in Imperio, & pari Religionis Christianæ cura, filius *Ludovicus Pius*, quod cognomentum ipse non tantum propter erogatas pauperibus prolixas eleemosynas, summamque erga Clerum liberalitatem, sed a Pontifice Romano, cui valde addictus fuerat, multumque ipsi in Italia concesserat, promeruit. Quanquam autem bonitate ipsius multi, qui Religiosi videri volebant, & quibus ipse nimium indulsit, abusi fuerint, multum tamen ipsi Ecclesia quoque debet, in qua defendendâ constantem se Patris imitatorem fore, Legatis ad Papam missis, testatus est: extatque memorabile illius interdictum de luxu Sacerdotum, in conventu primorum Regni, quem *Aquisgrani* habuit, editum ann. Ch. DCCCXVI. ubi Imperator hic leges tulit, per quas Pontificibus & Monachorum Patribus, universis denique Sacerdotibus usus vestimenti pretiosi, serici, gemmarum, auri & argenti fuit prohibitus, dicente *Ludovico:* portentum esse & abominabile inferorum ludibrium, hominem aris addictum, & sacris devotum, qui paupertatem Christi amplecti, crucemque ejus portare deberet, ad gloriam luxumque prophanorum adspirare.

Cœnobium San-Gallense litem movet Episcopo Constantiensi.

Eodem anno Cœnobium San Gallense sub Abbate *Gosberto* litem movit Constantiensi Episcopo, quæ deinde ab Imp. *Ludovico*, & ejusdem nominis Rege Germaniæ *Ulmæ* sic composita fuit, ut Cœnobium hoc quoad temporalia esset separatum ab Episcopatu Constantiensi, & Monachi posthac dominarentur in Civilibus, in spiritualibus autem Episcopo subjecti manerent. vid. *Stumpff.* in Chronol. Helvet. l. 4. c. 31. & l. 5. c. 4. Educabantur tunc in isto sacro Collegio, ut in Schola literarum & humanitatis filii Illustrium, & inter eos *Cadalochi* & *Berchtoldi*, Comitum Montisfortis, qui ipsi & posteri illorum liberalissimi in hoc Cœnobium extiterunt: quæ laus in aliis quoque locis Sacris & Cœnobiis manet, antiquissimam hanc & Illustrissimam gentem Montfortiam, cujus historiam scribendam sibi sumsit gratæ memoriæ ergo Reverendus Pater *Burcardus*, Cœnobita San Gallensis doctissimus.

Origines Monasterii Murbartensis.

Cæterum *Ludovico* huic Imperatori Suevia & hæc Wirtenbergia nostra debet fundationem Monasterii *Murbartensis*. Venerat Imperator iste, multum a domesticis vexatus, in secessu suo ad Ducem Sueviæ a. DCCCXV. sustentans se aliquandiu apud fluvium *Murham*, in duabus juxta arcibus in confiniis Franconiæ, *Henneburgo & Wolckeburgo*, inter quas arces cellula quædam vetus & mansiuncula erat *Walterichi*, Sacerdotis Eremitæ, quæ solitaria vita tunc magni a multis habebatur. Ex ista cella, quæ regnante jam *Pipino*, Francorum Rege, memoratur, *Ludovicus* initium fecit *Murbartensis* Cœnobii anno C. DCCCXVII. illudque reditibus & annuis proventibus aliisque commodis & privilegiis dotavit & illustravit. Primus Abbas Cœnobii hujus fuit Eremita ille *Walterichus*, cujus adhuc sepulchrum in templo extra muros Cœnobii & oppidi cernitur, de quo antiqui Rythmi Germanici extant:

Waltericus der seelig Einsidel/ in grosser Andacht/
Bitt GOTT für die Christenheit Tag und Nacht.

Der

Der Kayser *Ludovicus* hätt ein Wohlgefallen in *Waltricus* Lehr /
Darum bat Er Jhn / daß Er sein Beicht-Vatter wär &c.

Vid. *Cruſ.* in Annal. Suev. l. 1. Part. 2. c. 12. & 14. ex Chronico MSC. *Georgii Widmanni*, Syndici Chomburgenſis, & *Laurentii Friſei*, Conſiliarii Würzburgenſis, qui in libro de fundationibus Monaſteriorum & Collegiorum Epiſcopatus Würzburgenſis refert: *Carolum M.* ſuo jam tempore in diplomate quodam mentionem feciſſe *Cellæ Murhartinæ*. Cæterum extat adhuc hodie monumentum fundatoris *Ludovici Pii* in Monaſterio hoc, cum hac inſcriptione: Anno Domini Octingenteſimo decimo ſexto, obiit Illuſtriſſimus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, *Ludovicus*, Filius *Caroli Magni*, cognomento Pius, Fundator hujus Monaſterii: cujus anima requieſcat in pace, Amen! ubi errorem Chronologicum ab Auctore, vel Sculptore, hujus Epitaphii commiſſum, recte notat *Cruſius*, anno Mortis *Ludovici* ſupra Octingenteſimum quadrageſimo, non decimo ſexto addito.

Ludovici pii Imp. bonæ conſtitutiones Eccleſiaſticæ.

Anno DCCCXIX. Imp. *Ludovicus* iterum Conventum *Aquisgrani* poſt Natalem Domini habuit, in quo multa de Statu Eccleſiarum & Monaſteriorum tractata atque ordinata ſunt, & legibus capita quædam neceſſaria, quæ deerant, addita. Speciatim actum eſt de vitiis ex Eccleſia extirpandis, de bonis moribus revocandis, de Scholis excitandis, de Clericorum delectu habendo, de Monaſteriorum diſciplina, de pace publica. Conſtituti tunc viſitatores (qui Miſſi nominati ſunt) qui ſingulis annis Monaſteriorum mores inviſerent. vid. *Avent.* l. 4. Annal. Bavaricorum.

Origines Cœnobii San-Georgiani in Sylva Hercynia.

Anno C. DCCCXXIV. abſolutum eſt egregium Monaſterium Benedictinum, *S. Georgii* in Nigra Sueviæ ſylva, jam undecim aut circiter annis ſuum quoddam ſemen habens: fundari quippe cœptum, ſi vetuſtiſſimo MSCto fides an. 813. apud villam *Nerbarteskirchung*, *ab Hezilone* & *Heſſone*, Viris Illuſtribus, in Modio illorum, rudi primum opere ex cella *S. Georgii* in magnum deinceps ſplendorem excreſcens, & obſcuriſſimam Hercyniam viris ſanctis illuſtrans. Cæterum cujus familiæ fuerint primi, vel ſecundarii fundatores, etſi incompertum, certum tamen eſt, alterutros fuiſſe Barones, generoſos Dominos de *Tegernau*, quorùm familia adhuc in Suevia ſupereſt, illorumque inſignia, iis quæ Cœnobium uſurpat, adjuncta cernuntur. vid. *Cruſius* ex MSCtis l. c. l. 2. Part. 2. c. 2. *Bucelinus* in Germania Sacra, Parte ſecunda.

Regiswindis miſerrima cædes.

Anno Ch. DCCCXXX. Interitus *Regiswindis*, à ſceleratiſſima nutrice trucidatæ, occaſionem dedit templo *Lauffenſi* ad Nicrum, quod facile unum ex antiquiſſimis Wirtenbergiæ, condito. Habebat iſto tempore Imp. *Ludovicus* in oppido Lauffen / quod tunc Auguſta Nicri nominabatur, & ad Epiſcopi Herbipolenſis ditionem pertinebat, Principem ex Norico *Erneſtum* Præfectum Calii Landgravium Leuchtenburgenſem fuiſſe arbitrantur, quanquam iſto tempore Germania Landgravios nondum habuerit. Is ex Conjuge *Fridburga*, exceperat unicam Filiolam, *Regis-*

gi windin. Hujus infantis nutrix habebat Germanum fratrem, servientem *Ernesto* Principi, a quo cum aliquando graviter verberaretur, quod negligentius curasset aliquid sibi a Domino commissum: adeo exarsit ira & indignatione nutrix, ut consilium secum caperet de trucidanda *Regiswinde.* Prodeuntibus itaque aliquando *Ernesto* & *Fridburga*, arripuit serva, sola domo relicta & furiis agitata, puellam, trucidat, & ex arce Lauffensi in præterfluentem Nicrum præcipitem dejicit. Puellam hanc, aquis suffocatam, quæ tamen fluminis vi nec a loco isto abripi, nec submergi, aut fluctibus opprimi potuit, *Humbertus*, Episcopus Herbipolensis, deinde ex aquis sublevavit, & expiando loco, ubi facinus hoc commissum, templum ibidem condidit, & decimo quinto Julii, qui adhuc memoriæ *Regiswindi* dicatus est, consecravit, per quietem tertia vice, ut hoc faceret, ab Angelo quodam, uti Monachorum somnia (quibus & multa miracula *S. Regiswindis* traduntur) tradunt, monitus & increpitus. Illatum deinde templo illi fuit funusculum *Regiswindis* solenni cum Pompa Presbyterorum, Scholasticis cantu prosequentibus. vid. *Cruf.* l. c. c. 3. Historia hujus *Regiswindis* & Parentum illius depicta fuit in templo Lauffensi, quod anno 1564. de Cœlo tactum, conflagravit. Placuit autem adeo illa Historia Serenissimæ quondam Principi *Barbaræ Sophiæ*, Conjugi *Johannis Friderici*, Ducis Wirtenbergiæ, natæ Marchioni Brandenburgicæ, ut illam novis picturis in arce oppidi *Uracensis* conservaverit, & posteris commendaverit.

Nova fundatio Cœnobii Hirsaugiensis.

Incidit in hæc tempora quoque, rebus *Ludovici* Imp. valde perturbatis, Monasterii *Hirsaugiensis*, Ordinis *S. Benedictini*, Diœceseos Spirensis, nova fundatio, quæ secunda dicitur. Prima enim facta dicitur anno 645. per *Helisenam* viduam, nobilem & piam mulierem, ex familia nobilium Servorum de *Calw*, *Egwarti & Leopoldi*, quæ templum in vertice collis prominentis *Ottenbrunn* juxta præterfluentem Nagoltum construxit, *S. Nazario* post mortem illius consecratum: Unde hodie quoque mons ille *S. Nazarii* nuncupatur, ad cujus crepidinem, vel radicem, cella *S. Aurelii* (antiquum nunc & transpontanum Monasterium dicta) postea fundata est.

Occasio ad hanc novam fundationem.

Florebat in Alemannia anno Christi DCCCXXX. *Erlafridus*, Comes de *Calve*, vir dives & potens, apud Imp. Ludovicum gratiosus, pietatis studiosus. Habebat is filium, cui *Nottingo* erat nomen, virum in S. literis egregie eruditum, qui sub *Carolo Magno* Vercellensis Ecclesiæ Episcopus erat factus. Hunc, cum diu bene præfuisset, desiderium charæ patriæ cepit revisendæ. Id vero non sine aliquo, claram facturo patriam, munere facere decrevit. Habebat porrò in Ecclesiæ suæ pulcherrimo Mausoleo, *Aurelii*, Episcopi Redicianæ Civitatis, Armeniæ minoris, corpus, sive reliquias, quas magnis precibus a Mediolanensi Archi-Episcopo impetraverat. Has secum, fidelibus aliquot hominibus stipatus, jumento impositas, trans Alpium juga, in patriam feliciter attulit, in domum saltus, quam in Nigra sylva Sueviæ habebat: ubi magna suorum lætitia fuit exceptus. Postea sarcinulam earum reliquiarum, cum Patre *Erlafrido*, & fratre suo *Ermefrido*, multisque nobilibus & plebeiis hominibus, in Ecclesiola vel Sacello, quod *S. Nazario* dedicatum

catum erat, situm in vertice prominentis collis, deposuit, quousque ad ipsam collis radicem condigno decore Ecclesia constitueretur. Unde & idem collis de Sancto *Nazario* nomen accepit.

Post paucos inde dies *Nottingus* orabat Patrem ac Fratrem, ut amore Omnipotentis DEI, ad honorem *D. Petri* Apostoli & *S. Aurelii* Episcopi, Monasterium Servorum DEI construerent, in loco, ubi cæco visus, si credere fas est, restitutus fuisse traditur. Promiserunt ambo facile se facturos, & *Nottingus*, exactis duobus mensibus, ad Ecclesiam suam *Vercellensem* rediit. Cœptum igitur est id Monasterium eodem anno, & 8. annis absolutum, in loco amœno, qui *Hirsaugia* vocatur. Interim autem Antistes *Nottingus*, ut eam sancti operis se faceret participem, magnum auri argentique pondus misit ad Patrem: Insuper cruces aureas & argenteas, calices & libros, nec non alia, ad divinum cultum tùm necessaria, tum decora. Satis, pro conditione illorum temporum, Cœnobium hoc, & Monachorum habitacula, fuerunt parata; Quanquam si nostri Monachi, inquit *Trithemius*, hodie similibus includerentur cellulis, se mancipatos vinculis & tenebris clamitarent. Veteres olim Monachi, cellas quidem, Ecclesias & alias mansiones, humiles habebant, & tenebricosas, sed eorum corda erant lucida valde in amore DEI Omnipotentis, & in scientia divinarum scripturarum. Nostri autem *Ecclesias*, cellas, domosque & omnes mansiones, jam lucidissimas fabricant, sed corda eorum, vitiis & desidia plena, tenebricosa sunt, quoniam nec DEUM, sicut debuerant, diligunt, nec lectionibus Scripturarum animum intendunt. Hæc Spanheimensis Abbatis querela est, quæ in Monacho *Martino Luthero* num locum habeat? consideret, qui volet.

Testimonium Veritatis ex Trithemio contra Monachorum luxum, fastum & ignaviam.

Consummato deinde tam insigni opere, anno scil. DCCCXXXVIII. non sine maximis impensis, pius Comes *Erlafridus* cogitare cœpit, unde eam veteris conversationis Monachos, ad S. Patris *Benedicti* Regulam bene institutos, in hoc suum Cœnobium plantare posset: Gute Professores in diese neue Schul / ut *Crusius* loquitur. Cum autem in Fuldensi Monasterio, Abbate *Rabano Mauro*, Monachi viverent tales, quorum laus & fama, etiam apud Imperatores, Reges, Principes, vigeret, tum propter Sanctitatem vitæ, tum propter scientiam S. literarum: Comes ille de consilio suorum, & mandato Moguntinensis Archi Episcopi *Odegarii*, a *Rabano* impetravit 15. Fratres, & Abbatem eis *Lindebertum*, al. *Lintbertum*, & *Luitbertum*, Senem venerabilem, ex nobili familia Sueviæ ortum, qui novum Cœnobium Anno 838. Indict. I. ingressi sunt, cum honorifice ab *Erlafrido* excepti fuissent. Mense postea Septembri ejusdem anni, prædictus Archi-Episcopus (comitibus, *Erlafrido* & *Ermefrido* filio, petentibus) hoc Monasterium consecravit, sub honore *D. Petri* & *S. Aurelii*, præsentibus multis Principibus, Episcopis, Abbatibus, ipso etiam *Rabano* Fuldensi. Consecratione peracta reliquiæ *Aurelii* de Sacello *S. Nazarii*, magna cum devotione, vel potius superstitione, allatæ, per illas illustres & reverendas personas, summo Altari honorifice inclusæ sunt. Tunc *Lindebertus*, Abbas

Erlafridus, Comes Calvensis, Cœnobii Hirsaugiensis dotator.

primus, baculum pastoralis curæ (*Erlafrido* & Monachis petentibus) ab eodem Archi-Episcopo, in conspectu omnium, accepit. Comes *Erlafridus* Omnipotenti DEO, & prædictis duobus Sanctis, tradidit hoc suum Monasterium, cum viculis, sylvis, pascuis, aquis, agris, pratis ac proventibus, circumjacentis loci ac multis aliis rebus, ipseque à prædicto *Odegario*, loco *Ludovici* pii Imp. & *Gregorii IV.* Papæ, advocatus hujus Monasterii constitutus est, & confirmationem dotationis hujus ab eodem Imperatore eodem anno impetravit, ipse denique Cœnobii hujus Monachus factus, & diem supremum claudens anno C. DCCCL. die 29. Jan. cujus monumentum anno 1566. translatum fuit in Monasterium *Hirsaugiense*, & ibi post summum Altare positum cum hac inscriptione in extremitatibus illius: *Ab incarnatione Christi anno 830. fundatum est hoc Monasterium a Generoso Domino Erlafrido, Comite de Calw: cujus depositio agitur 4. Cal. Febr.*

Perseveravit hujus Religionis institutio per annos circiter centum septuaginta duos, & supra, non sine magna laudis & religionis opinione, in plurimorum ædificationem, scilicet adusque beatissimi *Leonis* IX. Papæ, & *Adelberti*, Comitis de Calw senioris, prædicti *Leonis* Avunculi, (vel nepotis ex Sorore) tempora. Cujus quidem hortatu idem Comes, collapsam in Ecclesia & Monasterio Religionem per annos 64. instauravit: Monachos, quos inde expulerat, in integrum restituendo, quemadmodum infra suo loco amplius dicetur.

Celebritas Cœnobii Hirsaugiensis.

Atque hoc fuit religione & laudabili disciplina Celeberrimum *Hirsaugiense* Monasterium, quod Christi pauperibus semper apertum & benevolum receptaculum esse debuit: ex quo tot Monachi sanctitatis opinione clari, tot illustres & doctissimi Monachorum Præceptores, & Abbates, divinis & humanis literis insignes, & variis scriptis, commentariis quoque in S. Scripturam clari: tot Episcopi Ecclesiæ *Spirensi*, *Slewicensi*, *Herbipolensi*, *Constantiensi*, *Metensi*, Præfecti, & ipse Sanctus *Diemo*, Archi-Episcopus *Salisburgensis*, prodierunt, tot ac tanta benefica, in Germaniam universam redundarunt. Videatur de illo scriptor proprius Abbas *Trithemius* in Chronico Hirsoviensi, *Crusius* l.c.c. 5. & 6. Ubi multa debet in hoc argumento Collectaneis *Johannis Parsimonii*, Abbatis quondam hujus Cœnobii meritissimi. Quibus præter alios addi potest *Bucelinus* l. c.

Proximum huic fundationi fuit Monasterium Religiosarum DOMINARUM, *Tiguri* in sinistra parte fluvii *Limagi* anno C. DCCCXXXIII. ut *Bruschius* vult, vel 853. juxta *Munsterum* a *Ludovico*, *Ludovici Pii* Imp. filio, Germaniæ Rege, & cui tota Suevia parebat ex suo, & *Ruperti*, Alemanniæ Ducis, patrimonio, erectum: cui fundator jus & advocatiam *Tigurini* pagi, in Ducatu Sueviæ, & Turgoviensi tractu siti, dedit. Vivebant in hoc Gynecæo Canonissæ plerumque ex Illustribus Principum, Comitum, Baronum filiis natæ. Denique autem cum *Catharina*, Baronissa Cimberensis, ultima Abbatissa, anno 1524. dignitate, Consulibus & Senatui Tigurino tradita, accepta mediocri pensione annua, Nobili cuidam a *Rischach* nupsisset, mutatum est peramplum hoc Collegium in Scholam: e cujus regione in colle trans *Limagum* editiore, insignis & amplissima viginti quatuor Canonicorum a Francorum Rege *Carolo M.* circa annum Christi DCCLX con-

constructa Basilica Aat, in qua superiori & hoc nostro seculo, linguarum, artium & scientiarum, facultatumque superiorum Professores hactenus alebantur,

Anno DCCCXXXVIII. Præfati Monasterii *Hirsaugiensis* primus Abbas fuit *Lindbertus*, tanta virtute conspicuus, ut etiam Regibus & Principibus notus esset, multique viri nobiles filios suos, magisterio ejus instituendos, miserint, multi ultro se disciplinæ ejus amore Regni Cœlestis tradiderint, unde numerus fratrum valde excrevit, ipsumque Cœnobium multorum oblationibus auctum fuit. Eminebant autem tunc inter Monachos nobiles & doctissimos *Notgerus*, *Radobertus*, *Tutilo*, *Hartmannus*, *Eckartus*, *Geroldus*.

Lindbertus, primus Abbas Monasterii Hirsaugiensis, singulari virtute clarus.

Floruit etiam tunc sub *Cremobaldo*, Abbate, San-Gallense Cœnobium, in quo tanquam celeberrima, & doctissima Schola, multi optimi libri non tantum edebantur, sed & Principum & Nobilium filii ad eruditionem informabantur.

Anno C. DCCCLX. Eremitarum in Helvetiis pervetustum olim Idolion, deinde Cœnobium Ordinis Benedictini celeberrimum, & opulentissimum, Germanica lingua zum Einsidlen dictum, non procul a *Tiguro* cœpit, temporibus *Ludovici II.* Rom. Imp. ædificante ibi sacellum, & cellulam *Mainrado*, *Berchtoldi*, Comitis a Sulgau, ad Danubium habitantis, ex illustrissima Comitum Zollerensium familia, filio, Religioso: qui Monachus antea & Monachorum Pædagogus, amplissimi Cœnobii Divitis Augiæ, relicto Monasterio, in hujus loci tenebricosissimam Eremum Religionis ergo concessit, ubi mundi deliciis omnibus contemptis, DEO jejuniis & orationibus tamdiu serviebat, tenente tunc Episcopatum Constantiensem *Salomone I.* donec anno DCCCLXIII. a viatoribus duobus trucidaretur. vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. *Crusius* in Annal. Suev. l. c. c. 11. & auctor Chronici Monasterii hujus ad Eremum Helvetiæ. Vacavit postea Cella ista *Mainradi* collapsa, plus sexaginta annos, donec anno 923. refecta est & Eberhardo quodam Argentinensi, qui & ipse Eremiticæ vitæ studio, relictis omnibus rebus, in hanc Eremum ingressus est, & mediocre delubrum ibi construxit, in quo DEO precibus, & jejunio quoque servire solebat.

Origines Cœnobii Einsidel in Helvetiâ.

Anno C. DCCCLXIX. cœpit dissidium Ecclesiæ Romanæ & Græcæ, etiam propter processionem Spiritus S. & quod eodem anno, Synodo Universali octava, Constantinopoli acta, Græci *Bulgaros*, qui Romanæ Ecclesiæ subjecti erant, ad se traxerunt.

Dissidium inter Ecclesiam Latinam & Græcam.

Anno Ch. DCCCLXXXVIII. *Widegarius* ex Abbate insignis Monasterii *Ottenburani* eximie doctus fiebat Episcopus Augustanus, qui decennio post Anno DCCCXCVIII. in Helvetiam profectus; eos ab erroribus Gentilitiarum Idolomaniarum, quæ adhuc hinc inde superstites manserant, in viam Veritatis Christianæ & fidei piis concionibus & admonitionibus perduxit, & Helvetiorum Apostolus inde dici meruit. Mortuus & sepultus, apud Helvetios, anno Christi DCCCCII. Vid. *Bruschius* in Catalogo Episcoporum Augustanorum.

Widegarius, Abbas Ottenburensis, reliquias Gentilismi in Sueviâ tollit.

Studium Biblicum floret in Cœnobio Hirsaugiensi.

Anno DCCCXC. florebat S. HADERADUS, Hirsaugiensis Cœnobii Abbas doctissimus, qui antea publicam Scholam Monachorum in hoc Cœnobio rexerat, quemadmodum & in aliis Benedictini Ordinis Scholis fiebat, in quibus Monachi non solum in divinis scripturis periti, sed & Latinæ, Græcæ, Hebraicæ, Arabicæ Linguæ, artiumque mathematicarum, Rhetoricæ & Poëseos, apprime gnari, docebant. Teste *Trithemio* in Chronico Hirsoviensi.

Synodus Triburiensis.

Anno DCCCXCVI. celebrata est Synodus Magna *Triburiis* in agro Moguntino ad Ripam Rheni, præsentibus viginti septem Episcopis, & multis Abbatibus, Saxoniæ, Bavariæ, Sueviæ, Galliæ, & aliarum Provinciarum, quos inter fuit *Sigismundus*, qui ex Monacho Cœnobii Hirsaugiensis, propter vitæ meritum ac Religionis divinarumque ac humanarum literarum notitiam, ab Imp. *Arnolpho* factus est Episcopus Halberstadiensis, verbo & exemplo populum suum per annos triginta fideliter pascens; quem juxta eidem Synodo interfuit quoque *Theodulphus*, Episcopus Curiensis & *Haderadus*, Abbas Cœnobii Hirsaugiensis, nec non *Salomoni* ex Abbate S. Galli Episcopus Constantiensis, Comes, vel Baro a Ramswag, quæ familia Rhætiam nobilibus Heroibus implevit, inter quos primus meritò censendus *Salomon* hic, doctrina quoque insignis, ex Monacho factus Imp. *Ludovici II.* Sacellanus: post cujus mortem sequentibus etiam Imperatoribus quatuor servivit, omnibus longè charissimus, præsertim Arnolpho, qui illum duodecim Monasteriorum, inter quæ præcipua fuerunt San-Gallense & Campidonense, Abbatum Amplissimum, & postea Episcopum Constantiensem constituit, pietate & summâ sapientiâ præfulgentem, quique Episcopatui illi nova Privilegia ab Imperatore *Conrado* Salico impetravit, & irrumpentibus in Germaniam Hunnis, totum circumjacentis Provinciæ Clerum in Urbem Constantiensem, quam maximè ampliavit, tanquam in locum, naturâ munitum, transtulit: Ipse deinde a *Bertholdo* & *Erckingero*, Sueviæ Ducibus, capite propterea multatis, captus, & in castrum Algoviæ Theobaldisburgum abductus: quæ tyrannis seminarium fuit multorum dissidiorum & maximorum tumultuum in Ecclesia & Republica per Sueviam, & vicinas Germaniæ partes.

In ista autem Synodo *Triburiensi* multa statuta sunt in utilitatem Ecclesiæ, maxime contra quosdam seculares, qui auctoritatem Episcoporum deprimere conabantur. vid. *Trithem.* in Chron. Hirsaugiensi, *Bruschius* in Catal. Episcoporum Constantiens. *Aventinus* in Annal. Boic. *Crusius* l. c. l. 3. p. 2. c. 4.

Miserrimæ lites inter Episcopum Rom. & Patriarcham Constantinop. de statu primatus.

Circa finem hujus Seculi inter Episcopum Romanum, & Constantinopolitanum, qui summi tunc in Orbe Christiano habebantur, contentio de Primatu sic finita fuit, ut ambo Oecumenici appellarentur, Constantinopolitanus quidem Universalis Patriarcha, Romanus autem Universalis Papa, tanquam hoc nomen altero dignius esset, uti Genebrardus scribit ex Onuphrio Panphinio.

Seculum

Seculum Decimum.

CUm hoc Seculo initium cepit *Ursperingum*, Monialium, Nobilitate generis conspicuarum, insigne Cœnobium, Constantiensis Diœceseos, Ordinis Benedictini, ab *Ulrici*, Episcopi Augustani, de quo mox plura, Parentibus, ex familia Comitum Kyburgensium ac Dillingensium, fundatum, postea auctum a Germanis Nobilioris Prosapiæ militibus *Rudigero*, Adelberto, Equite aurato, & Waltero, Dominis de Schelcklingen: commendatum vero curæ & visitationi Wernheri, Abbatis Monasterii San-Georgii in Sylva Nigra a. 1127. *Origines Cœnobii Ursprïngen.*

Circa annum DCCCCXI. Canonicatus *Backnangæ*, oppido nunc ditionis Wirtenbergicæ, recens institutus fertur, in quem *Rudolphus*, Baro Weissachensis, arcis *Eberspergæ* conditor, ultimus suæ stirpis, bona sua contulisse, legitur: Marchionibus deinde Badensibus Collegium illud Canonicorum, circa annum 1240. longe liberalius dotantibus. Vid. *Crusius* l. c. c. 7. *Canonicatûs Bacnangensis fundatio.*

Anno DCCCCXIX. dignus *Salomone* in Episcopatu Constantiensi successor fuit *Nottingus*, Veringensibus Comitibus sanguine conjunctus, e San-Gallensi Monasterio, ad Mitram Episcopalem evectus, Vir eximie doctus, qui plurima scripsit, omnesque Evangelistas Commentariis illustravit, optimè meritus Pædagogus de *S. Conrado*, cui infulam reliquit. *Nottingus, Episc. Constantiensis, studium Biblicum amat.*

Deficiente in Germania *Caroli M.* Imp. stirpe cum *Ludovico* Cæsare, Ducatus Sueviæ vel Alemanniæ, qui sub Clodoveanis & Carolinis Regibus magis pressus fuerat, se attollere liberius cœpit. Rex enim *Conradus* Francia Orientali & Alemannia, Zurichgovia & Comitatu Badensi Imperio adjunctis, primum Alemanniæ Ducem, sibi Vicarium fecit nobilem Suevum Burcardum, natum ex Generosis ad Podamicum lacum Comitibus Buchornensibus, qui quidem in multis se tyrannicè gessit, & magnus Ecclesiasticorum adversarius fuit, hosque inter Engelberti, Abbatis San-Gallensis, & Heriberti, Abbatis Divitis Augiæ, ejusdemque Cœnobii Præpositi *Luithardi*, quem cum conventu Fratrum expulit. vid. *Crusius* l. c. c. 8. & 9. *Stumpffius* in Chron. Helvet. l, 4. c. 36. *Ducatus Suevicus extinctâ stirpe Carolingica caput attollit*

Sed meliorem Ecclesiæ Christianæ in Suevia causam egit *Henricus I.* Imperator, Anno DCCCCXXIII. ex Ducibus Saxoniæ, dum ille *Ulricum, Hugobaldi*, Comitis Kyburgensis & Dillingensis, filium, ex Canonico Augustano Episcopum Ecclesiæ Augustanæ fecit, cui hic pie & fideliter præfuit ad annos quinquaginta. Initium suum in Episcopali cura faciens illo ipso anno, quo *Eberhardus*, Decanus Argentinensis Collegii summi, solitariæ vitæ studio omnes res suas relinquens, in Eremum Mainradi egressus est, cellulam ejus in Helvetia reparans, & mediocri fano ibi constructo, precibus DEO & jejuniis serviens. *Ulricus, Episcopus Augustanus, per quinquaginta annos Celeberrimus.*

Erat *Ulricus* ille, Episcopus Augustanus, in Monasterio San-Gallensi ab eximiæ doctrinæ & sapientiæ Monacho *Waningo* in sacris literis & aliis disciplinis liberaliter institutus, & adfuit ipse postea anno DCCCCLIV. Imperatori *Ottoni M.* in prælio prope Licum contra Hunnos precibus suis instans, & ostensa Christi crucifixi Imagine per medias hostium catervas, quæ feliciter prope *Augustam* Vindelicorum profligatæ sunt, decurrens, & ipse deinde Urbem Augustanam amplians, cujus mœnibus templum S. *Afræ*, ab Hunnis misere vastatum, ipse inclusit, & eleganter instauravit, a suo deinceps nomine *S. Ulrici* templum appellatum. Idem quoque eo loco, quo Hunni, ab Imperatore *Ottone M.* cæsi, in perpetuam victoriæ illius memoriam, Monialium Cœnobium *S. Stephani*, fundavit, baptizans ibidem captum Hunnorum Regem, eundemque *Stephanum* appellans. Vid. *Bruschius* in Catal. Episcop. Augustan. *Crusius* l. c. c. II. & l. 4. c. 8. & porro *S. Johannis* Basilicam Augustæ construens, ut esset Laicorum parochia. vid. Witichindus Monachus in Vita *Ottonis* M. Imp. Abbas *Urspergens.* in Chronicis, *Crantzius* in Metropoli Saxoniæ, *Aventinus* in Annal. Boicis. *Bonfinius* Decade I. l. 10. rerum Ungaricarum.

Idem Hunnos precibus fugat.

Hunnorum Tyrannis.

Biennio post, anno scil. 925. Hunni iterum Alemanniam pervadentes, ad San-Gallense Monasterium pervenerunt, & *S. Wiboradam*, cellæ inclusam, occiderunt, quam *Clemens* P. R. in numerum Martyrum deinde retulit. vid. *Stumpff.* in Chron. Helvet. l. 4. c. 36. & l. 5. c. 5.

Wiborada Martyr.

Eodem anno DCCCCXXV. claruit *Dietmarus*, Abbas Cœnobii Hirsaugiensis, collapsæ ibi disciplinæ Restaurator.

Disciplina Hirsoviæ restauratur.

Anno DCCCCXXV. illustravit Sueviam *S. Conradus*, Episcopus Constantiensis, Patre natus *Henrico*, Comite Altorffensi, nobilissimo Alemanno, Constantiam plurimis præclaris ædificiis & templis amplians, & arctissimum necessitudinis vinculum cum *S. Ulrico*, Episcopo Augustano, colens: cum quo addito *Wolffgango*, Episcopo Ratisponensi, ultimo suæ familiæ Comite Pfullingensi, ipse inter Triumviros Sacros Sueviæ relatus fuit. vid. *Bruschius* in Catal. Episc. Constant. *Crusius* l. c. c. 12. *Raderus* in Bavaria sacra, & *Hermannus Æditues.*

Conradus, Episcopus Constantiensis, Ulrici, Episcopi Augustani, Amicus.

Cæterum in Monachos & Sacerdotes istius temporis hoc legitur Judicium *Aventini* l. 4. Annal. Boic. occasione *Arnolphi*, Bavariæ Ducis, tunc defuncti: *hi, amisso puro veritatis fonte, ad lacunas lutosas convertuntur, & pietatem quæstum, religionem prædam existimant. Homines suaves se adituos Cœli faciunt, ubi nec fuerunt, nec sunt, nec unquam erunt, nisi tandem nugari desinant.*

Monachi notati.

Cœperat isto tempore nova successio Imperii Romani, a Francis ad Saxoniæ Duces translati, quos inter post mortem *Henrici* Patris, *Otto I.* cognomen Magni a rerum gestarum magnitudine accipiens, gloriam Germanicam ad summam dignitatem evexit, idem quoque erga Episcopatus Sueviæ beneficus, quos inter cum Episcopatus Curiensis ista ætate per irruptiones Sarace-

Otto M. Imp. erga Episcopos Suevicos beneficus.

Saracenorum & Hunnorum multis damnis esset affectus, Imperator hic Curiensi Ecclesiæ quædam bona & prædia in pago *Zizers* & Alsatia, Episcopatu tunc fungente *Hardoberto*, concessit, imitantibus deinde hanc liberalitatem Patris & Avi, Othone II. & Othone III. Impp. quorum ille dicto Episcopatui pensionem vectigalium pontis Clavennensis in Bregallia, hic totum oppidum *Clavennam* dedit. vid. *Bruschius* in Catal. Episcoporum Curiensium, *Crusius* ex Chartis MSStis l. c. c. 2. 7. & 9.

Sed & *Otho I.* Imperator, redux ex itinere Italico in Germaniam, ex cella *Mainradi*, & humili Eremitarum in Helvetia domicilio, ad quod *Gregorius* quidam, *Edoardi*, Regis Angliæ, filius, *Edithæ*, primæ uxoris suæ Frater, Vir religiosus, Abbas accesserat, magnificam D. *Benedicti* Abbatiam *Einsidelensem* fecit, amplis illam Proventibus annuis & regiunculis donans, ut hospitale pauperum Principum, Comitum & Baronum, perpetuum esset: in quo deinde *Cuno* & *Henricus*, *Geroldi*, Saxoniæ Ducis, filii, *Ulricus* & *Dietlandus*, Sueviæ Duces, *Johannes*, Burgundionum Dux, & alii Principum liberi educati sunt: florente juxta Hirsaugiensi Monasterio in nostra Wirtenbergia, cujus Scholæ tunc post *Dietbardum*, *Linthelmus* Monachus, vir sacrarum literarum bene doctus, præfuit, cui in isto officio docendi successit deinde *Meginradus*; idemque in Monasterio S. Galli præstitit *Helpericus* Monachus; a quibus Præceptoribus multi docti discipuli pro conditione illorum temporum, quibus extra Monasteria Scholæ nondum erant, prodierunt.

Linthelmus, Abbas Hirsaugiensis, Bibliophilus.

Surrexit tunc quoque ex ruinis suis *Campidonense* Monasterium, tertia vice ab *Hunnis*, in Alemannia grassantibus, misere vastatum, quod antea a Suevorum Duce laudatissima *Hildegardi*, insigni pietatis Cultrice, tam splendide & munifice fundatum, in quo tot pii, docti, bene morati & prudentes Viri vixerunt, ex quo pasta totius viciniæ jejuna in fame plebecula: Unde Episcopi & Imperatorum prodierunt Consiliarii: ad cujus instaurationem *Ernestus*, Sueviæ Dux, alii *Hermannum* dicunt, primæ fundatrici propinquitate sanguinis conjunctus, circa annum Christi DCCCCXLVI. multum contulit, & novam Privilegiorum confirmationem, ab *Othone* Imp. cujus jussu *S. Ulricus*, Episcopus Augustanus, idemque Abbas Campidonensis, Cœnobium hoc aliquamdiu in tutela habuit, impetravit. vid. *Bruschius* in Chronologia Monasteriorum Germ. ex MSStis Campidonensibus, *Crusius* l. c. l. 4. Part. 2. c. 5.

Monasterii Campidonensis, ab Hunnis vastati, restauratio.

Seculo hoc medio innotuit *S. Pantaleonis* cella, Monialium Benedictinarum Cœnobium, infra Imperiale lacus Acroniani oppidum, *Buchornam*, a *Bertha*, Guelfonis, *Isenbardo* nati, sorore, *Othonis*, Comitis Buchornensis, Conjuge fundatum, & ab Episcopo Constantiensi, *S. Conrado*, ad honorem SS. Trinitatis, & S. Crucis, divæque Virginis *Mariæ*, & SS. *Stephani* atque *Pantaleonis*, dedicatum, gubernatrices Magistras, plerumque nobili genere natas, habens, postea in Præposituram commutatum, quæ Abbatiæ Wingartensi unita fuit. Vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 575. *Crusius* l. c. c. 7.

Proxi-

Proximum huic fuit fundatione Monasterium, quod *Burcardi* II. Sueviæ Ducis, secunda Conjux *Hedwigis*, *Henrici*, Bavariæ Ducis, filia, Græce & Latine apprime docta, Monasteriorum S. Galli & Augiæ Majoris Advocata, in castro *Duello*, vel *Thuella*, Wirtenbergici nunc juris, condidit, primum ibi Abbatem *Watsemannum* constituens, quod deinde ab *Henrico II.* Imp. pluribus illud bonis donante, a. MV. translatum fuit *Steinum* ad Rhenum. Vid. *Munsterus* in Cosmogr. l. 3. c. 252. Stumpfius in Chron. Helvet. l. 4. c. 38. & l. 5. c. 14.

Origo Cœnobii Anhusani.

Anno Ch. DCCCCLVIII. fundari cœptum est *Anhusium*, Benedictinum Cœnobium opulentum, in parte Sueviæ Rhætica, non procul Wassertruhedinga, oppido ad Wernicum Amnem, Aureatensis Diœceseos, situm: cujus fundator fuit *Ernestus*, Alto-Truhendingensis Comes, ejusque sororius, *Hartmannus*, Baro de Lodenburg, Missnius. Occasio fundationis hujus videatur apud *Bruschium* in Monast. Germ. Chronol. p. 28. *Crusium*, l. c. c. 9. Habuit Monasterium hoc ab initio Præpositos, deinde Abbates, Ordinis Benedictini, fueruntque prima illius initia in pago Langenau, duobus lapidibus ab Urbe Ulmensi. Secunda deinde fundatio facta fuit seculo duodecimo, a Palatinis Tubingensibus, de qua infra suo loco.

Monasterii S. Blasii, in Hercyniâ Sylvâ, fundatio.

Incidit in hæc tempora *S. Blasii*, præpotens Hercyniæ sylvæ Monasterium, Benedictini Ordinis, cujus origo altius repetitur a Christianis quibusdam, qui post sævissimam *Diocletiani* Imp. persecutionem, anno circiter Christi CCC. fugâ elapsi, in eo loco, qui hodie milliari uno ab oppido *Waldshuth* distat, convenerunt & Anachoretarum vitam agentes, Deum laudibus celebrarunt. Hisce cum S. *Blasius*, Cappadociæ Præsul, & sub *Licinio* Cæsare anno CCCXII. Martyr, apparere visus esset, (quales apparitiones quidem frequentes a Pontificiis ad alendam superstitionem finguntur) atque admonuisset, ut constanter pergerent, & mundi minas contemnerent, ab eo, tanquam Patrono, suam habitationem denominarunt. Postea cum Eremitæ ibi fere DCXL. annos humilitate summa, & duro manuum labore vixissent, fratres ad *Albam* fluvium dicti, *Reginbertus* Seldinburensis, juxta Tigurinorum ditionem, Baro, Cæsari acceptissimus Consiliarius, manu in prælio Hungarico contra Hunnos apud Augustam, de quo antea dictum, amissa, bonisque suis omnibus cum fratre *Conrado* divisis, se in communitatem *S. Blasii* contulit, suamque partem, Cæsaris voluntate, fratribus dono dedit, habituque eorum suscepto, annos plures cum eis sancte vixit. Sic ex Prioratu facta ibi est Abbatia, multarum opum etiam ex terræ mineralibus accessione ditata, quam Anno DCCCCLXII. *Bruno*, Corbejensis Monachus, *Hermanni*, Sueviæ Ducis, Cognatus, construxisse fertur: cujus primus Abbas *Berengarius*, Reginberto assentiente, fuit. Confirmavit hoc Monasterium quoque *Otho M.* Imp. dato Privilegio anno DCCCCLXIII. cui paria fecerunt *Henricus* III. Imp. anno MXLVII. *Henricus* IV. anno MLXV. *Lotharius* anno MCXXVI. qui datis immunitatibus indulgentissimi fuerunt in hoc Monasterium, cujus dotator quoque fuit *Albertus*, Wirtenbergiæ Comes, ex cujus familia unus & alter quoque Monasterium hoc ingressus, vitam ibi posuit. Vid. Chron. *S. Blasii*, *Munsterus* l. 3. Cosmogr. c. 314.

c. 314. *Pantaleon.* Part. III. de Illustribus Viris Germaniæ, *Crusius* l. c. c. 10. ex codice Manuscripto membranaceo.

Circa idem tempus anno scil. DCCCCLXV. ex vetustissimo *S. Afra*, de qua supra, fano, ab Episcopo Augustano, *S. Ulrico*, surrexit magnificentissimum *S. Ulrici*, Augustæ Vindelicorum Cœnobium, post cæsos ibi ab Imp. *Othone* Magno Hunnos, constitutis ibi primo Canonicis Regularibus, postea verò *Bruno*, Episcopus Augustanus, frater *Henrici II.* Imp. ejectis Canonicis, Abbatiam Benedictinam fecit, & novum templum *S. Ulrico*, Episcopo Augustano, consecravit anno Chr. MXII. primo ibi Abbate constituto *Reginboldo*, Comite Dillingensi, ex primi fundatoris, *S. Ulrici*, posteritate. Vid. Chron. hujus Cœnobii. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 493. *Crusius* l. c. c. 11.

Fundatio Monasterii S. Ulrici Augustæ Vindelicorum.

Quantum autem studium in promovenda Christiana Religione per Sueviam impenderit sæpe laudatus Imp. *Otho M.* ostendit ipse quoque instituta Monasteriorum Divitis Augiæ & San-Gallensis visitatione, per Archi-Episcopum Trevirensem, & Episcopos, Metensem, Spirensem, Wormatiensem, Herbipolensem, Abbatesque, Laureacensem, Weissenburgensem, & Ellwangensem: dato quoque Anno DCCCCLXXII. Episcopis Curiensibus, ad Sueviam ab antiquo pertinentibus, amplissimo Privilegio, quo res illorum a Saracenis collapsas iterum erexit. vid. *Stumpffius* in Chronico Helvetiæ l. 4. c. 38. *Crusius* l. c. c. 12.

Imp. Othonis cura pro Ecclesiâ Sueviâ.

Accepit ab hoc quoque Imperatore Episcopatum Augustanum Anno Christi DCCCCLXXV. *Henricus*, Comes a Gaisenhusa, qui cum ultimus familiæ suæ esset, omnem Comitatum suum Augustanæ Ecclesiæ dedit. Vid. *Bruschius* de Episcopis August. *Crusius* l. c. l. 5. c. I.

Floruit ista ætate quoque *Wolffgangus*, natione Suevus, & cum Ulrico Augustano, atque *Conrado*, Constantiensi Episcopo, ipse tertius inter sanctos Sueviæ Triumviros, natus ex familia Comitum de Pfullingen (qui Comitatus deinde ad Comites Achalmenses, postea ad Wirtenbergicos pervenit,) excultus bonis litteris, Monachus primo Benedictini Ordinis apud Treviros, postea in Bavariam evocatus ob contentiones in Ecclesia ortas sopiendas, apud *Othonem M.* Imp. impetravit, ut Ratisbonensi Episcopatui præficeretur Anno DCCCCLXVIII. deinde *Geizone*, Ungariæ Rege vocante cum *Pilegrinio*, Episcopo Pataviensi, profectus in Pannoniam, Religionem Christi ibi docuit, & quinque millia Ungarorum Sacro Baptismi fonte expiavit, mortem denique incidens anno DCCCCXCIV. de quo non frustra *Pilegrinus* ille sæpe exclamavit: O felicem Ecclesiam, quæ, Deo favente, hoc donabitur Sacerdote. Vid. *Bruschius* l. 1. de Patavia, *Hundius* in Metropoli Salisburgensi, *Pantaleon* de Viris Illustribus Germaniæ Part. 3. *Aventinus* in Annal. Boicis, *Mersens* & *Raderus* in Bavaria sancta, *Crusius* l. c. c. 2.

Wolffgangus, natione Suevus, Episcopus Ratisponensis, in Hungariâ Evangelium prædicat.

Anno Christi DCCCCLXXX. *S. Gebhardus*, ex Comitibus Brigantinis, Episcopus Constantiensis, qui multa ad hunc Episcopatum contulit, Monasterium *Petershusinum*, trans pontem civitatis Constantiæ, Cœnobium Bene-

Cœnobii Petershusani fundatio.

dictini instituti amplissimum, & munificentissime a se dotatum, fundavit, in usum Monachorum e cella *Mainradi*, ex Helvetia accitis. Vid. *Bruschius* de Monast. Germ. pag. 356. *Crusius* l. c.

Origo Cœnobii Wettenhusani.

Successit huic proximè *Wettenhusium* Monasterium, Marchionatus Burgoviensis in Suevia, Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini a. DCCCCLXXXII. fundatum, a *Conrado* & *Wernhero*, Comitibus de Rochenstein, & Matre illorum *Gertrude*. Vid. *Bruschius* de Monast. Germ. p. 645. *Crusius* l. c. c. 3.

Claruit tunc anno DCCCCLXXXIV. in Hirsaugiensi Monasterio *Adelbertus*, Nobilis Presbyter, scientia eruditionis & vitæ integritate per omnem Germaniam clarissimus, ita ut Principes & Pontifices ejus uterentur consiliis, teste *Trithemio* in Chronico Hirsaugiensi. Postea autem mortuo *Hartfrido*, Monasterii illius Abbate, per discordiam Monachorum, quæ exteris locum dedit, Cœnobium perditum ivit, postquam exulare cœpit summa Monachorum virtus, humilitas, regnumque tenuit maximum vitium, superbia, & præ aliis dominandi libido. Cum enim contra Abbatem *Conradum*, *Eberhardus* quidam eligeretur, qui Monasterio omnes Ecclesiæ thesauros abstulit, incitavit idem Comitem Calvensem, Monachis infensum, ad invadendas Monasterii, cujus Advocatus esse debuerat, possessiones, qui bona sacra diripuit, & in stipendium suis militibus convertit, quasi fas esset repetere illa, quæ parentes eo contulerunt, sicque ejectis Monachis in locum illorum introducti fuerunt Clerici Seculares, qui Monasterium illud fœdarunt, & devorarunt, ut Abbatia per annos 63. vacaret, quo tempore inter alia Cœnobio huic illata mala dissipata quoque fuit pretiosissima Bibliotheca, magno studio doctissimorum antehac Monachorum collecta. vid. *Trithem.* in Chron. Hirsov. *Crusius* l. c. c. 3. & 8. ubi magnæ querelæ de pravitate illa, quæ mansit usque ad tempora *Adelberti*, Com. Calvensis.

Eberhardus malus Abbas Cœnobii Hirsoviensis.

Cœnobii Kirchheimo-Teccensis Origo.

Anno DCCCCLXXXVI. Cœnobium Sacrarum Virginum Kirchemii, infra Castrum *Teck*, fundatum dicitur, quod demum anno MLI. valde crevit, & postea certam vivendi regulam accepit.

Fundatio Monasterii Minoris Augiæ, vulgò Minderaw / und Weissenaw.

Anno DCCCCXC. *Alba Augia* Sueviæ, aliis Minor Augia, vulgo Die Minderaw / und Weissenaw / prope *Ravenspurgum*, sedes antea aliquot Eremitarum, deinde instituti Præmonstratensis Monasterium magnificum fundatum est a *Gebizone* de Weissenburg, Equite Aurato, & ejus Sorore, *Loicarde*, *Henrici*, militis ex Asenhusen, Conjuge, accepitque hoc Cœnobium subsecutis temporibus magnos benefactores, & hos inter Guelfos, Saxoniæ, Bavariæ, & Spoleti Duces, & Imperatores, Henricum VI. Philippum Sueviæ Ducem, Rudolphum Habspurgicum. Vid. Cœnobii hujus Annal. *Bruschius* de Monast. Germ. pag. 15. *Crusius* l. c. c. 5.

Anno DCCCCXCIV. fundatum est sanctimonialium Virginum Nobilium *Oberstensel-*

stenfeldense, prope oppidum *Bottwaram*, in Ducatu Wirtenbergico, de cujus fundatore diversæ sunt opiniones; alii enim auctorem illius ferunt, *Othonem* quendam, Regulum Sueviæ, alii Nobilem quendam a *Beilstein*, alii Comitem Bottwariensem, uti ex *Georgio Widmanno* refert *Crusius* l. c. *Origo Cænobii Oberstenfeld.*

Circa finem hujus Seculi studia literarum in Monasteriis paulatim frigescebant, affluentibus undique opibus, & nimio Ceremoniarum studio consopita, Monachis quoque ob cæcum affectum erga nonnullos, multa confingentibus: qualia præsertim fuerunt miracula, quibus sancti coruscasse, inusitatum plane & incredibilem in modum narrabantur. *Monasteria ex domiciliis Virtutum & literarum fiunt ignorantia & vitiorum Asyla.*

Seculum Undecimum.

HOc Seculo memorandus primò venit *Henricus II.* Imp. cognomento Sanctus, qui Sacerdotes Monachosque multùm ditavit, potestatemque venandi inter alia iis indulsit, ut prorsus essent a rebus secularibus avulsi, & vitæ Angelicæ, carnisque expertes, mancipati. Monachi enim, teste Aventino, arrepta occasione ex paupertate, severioris religionis jugo excusso, licentius vivere cœperant. *Monachi semper magis in pejus ruunt.*

Hic Imp. *Henricus* una cum *Henrico*, Episcopo Herbipolensi, Comite Rotenburgico, qui *Pezelinus* dictus fuit, A. MIII. ex castro *Lauffensi* ad Nicrum construxit Cœnobium Sanctimonialium, idemque liberalissimè dotavit.

Biennio post anno sc. MV. Imp. hic *Henricus* cum Conjuge *Kunigunda* vitiorum Ecclesiæ emendandorum causa egit magnam illam Synodum in Saxonia, Episcoporum Germaniæ, cui Sueviæ quoque Episcopi interfuerunt, a quibus tamen multi errores in Religione permissas pro defunctis firmatas, & alia commissi, ut recte *Crusius* noster l. c. l. 6. c. 2. de ista Synodo judicaverit: utinam tunc S. Biblia, Jndicem Supremum viæ, ad salutem æternam monstrandæ, fecissent; tunc de solo egissent sufficientissimo Christi merito, fiducia firma nobis applicando, ac fide bonis operibus, quæ a S. Literis præscribuntur, declaranda, Sacramentisque, a Christo institutis, confirmanda, non autem in nostris benefactis confidendo, nec conscientias infinitis traditionibus humanis onerando. Sufficit enim Sacra Script. Joh. 20. Hæc scripta sunt, ut credatis, quod hic Jesus sit ille Christus. & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus. Joh. 5. Scrutamini Scripturas, & 1. Cor. 1. Christus est nobis factus a DEO Sapientia, Justificatio, Sanctificatio, & Redemptio. *Synodi, ab Henrico II. Imp. collapsa disciplina Ecclesiasticæ causâ, instituta, nævi à B. Crusio notati.*

Anno MXIX. *Bruno*, Episcopus Augustanus, jussu & expensis *Henrici* hujus Imp. fratris sui in media Urbe Augustana Collegium quadraginta popularium Mystarum, & novum fanum *S. Mauritio*, Thebeæ Legionis Duci, condidit & dicavit, atque ab eodem hoc Imperatore Episcopatus Augustani evectionem in Principatum Imperii impetravit.

 vid.

vid. *Crusius* l. c. c. 5. *Bruschius* in Catalogo Episcoporum Augustan. hujusque consilio post mortem *Henrici II.* Imp. *Conradus II.* Salicus ex Suevis Imp. factus est: quo tempore Wirtenbergiæ Comites *Beutelsbacum* tenuerunt: & *Welffo*, Comes Altorffensis, *Brunoni* Episcopo filium Imp. *Henricum III.* apud se habenti, & bonis literis ac virtutibus erudienti, gravissimum bellum intulit, quo multa mala Augustanus Episcopatus perpessus fuit, *Conrado* Imp. se liberalem erga Cœnobium *Murhartense* dato privilegio anno MXXVII. neç non erga Episcopatum Curiensem anno 1030. & 1037. datis immunitatibus, ostendente, vid. Chron. MStum Cœnobii Wingartensis, *Brusch.* l. c. *Aventinus* in Annal. Boicis, *Crusius* l. c. c. 6. 8.

Hermannus Contractus, Comes Veringensis, eruditione clarus.

Floruit hoc tempore in Alemannia Vir divinarum & humanarum literarum peritissimus, *Hermannus Contractus*, Comes Veringensis, cujus familia fundavit Cœnobium Isnense, in Algovia, ille cum omni membrorum destitueretur officio, inutilis ad tractanda negotia politica a Patre inclusus fuit Monasterio S. Galli, in quo & in Majore Augia, unus de cœtu Monastico toto vitæ genere claudus & membris contractus, traduxit, scriptor tamen doctissimorum librorum, de Mundo & ejus eventibus, de Astrolabio, Eclipsibus, Computo, Quadratura Circuli, Physiognomia, Musica, Viris Sanctorum, Chronici celeberrimi, & aliorum, de quo videndi *Hermannus Æditnus*, *Munsterus*, *Gesnerus*, *Crusius* l. c. c. 9.

Synodus Constantiensis ab Henrico Imp. habita.

Anno MXXXXIV. Imp. *Henricus*, pacata Hungaria in Germaniam reversus, Synodum & comitia Sacerdotum & Principum in Civitate Constantiensi egit, & pacem inter Principes ac Nobiles, omnesque ordines hactenus inauditam, tum in Suevia, tum in omnibus Regni sui Provinciis fecit, qualem diu post Germania nullam habuit, ad quam multum contulit *Eberhardus*, Episcopus Constantiensis, Comes Dillingensis & Kyburgius, qui triennio post anno 1047. Imperatorem *Henricum* in Italiam Schismatis tollendi causa, quod inter tres Pontificatus Rivales ortum erat, proficiscentem, secutus est, & ibidem obiit Romæ.

Magna tunc iterum perturbatio fuit Germaniæ, ex qua multum damni quoque sensit Suevia hæc & Wirtenbergia nostra, itaque *Henricus* Imp. una cum *Clemente II.* Papa, insignem atque memorandam inprimis labentis Ecclesiæ reformationem, assiduis diù omnium piorum votis expetitam, aggressus est, anno MXLVII. qua nullam aut opportuniorem unquam, aut majoribus difficultatibus (si sc. non tantum vita Ecclesiasticorum, sed etiam doctrina fuisset emendanda) impeditiorem fuisse *Carolus Sigonius* l. 8. de regno Italiæ scribit: quippe Ecclesia DEI graviter jam prope per ducentos annos ægrotans, & multa & ea valida remedia requisivit, usque adeò, ut ad extremum ne ignem quidem & ferrum, quæ ultima insanabilium sunt medicamenta, repudiarit: cum cæteris sanatis membris caput ipsum, nempe Imperator, Salutaria omnia Conciliorum decreta (uti illum sinistre

Ecclesia DEI hoc tempore ægrotans,

accu-

accusat *Sigonius*) respueret. Igitur ad tantam rem instituendam *Clemens*, Pontifex Romanus, quasi ipse optimè huic malo consulere & mederi posset, Concilium Episcoporum in *Lateranum* convocavit, cui cum aliis multis interfuit *Humfridus*, Archi Episcopus Ravennæ, Comes Montisbeligardensis, qui contentionem de præsessione Archi-Episcoporum diremit: & tunc omnis Sacrorum Ordinum nundinatio, caussa Simoniacorum agitata, improbata, & decretum fuit, ne posthac Pontifex Romanus sine auctoritate, Imp. Romani crearetur. Quod si verò tunc *Lutherus*, vel alius huic par, vixisset, felicius processisset desiderata adeò Reformatio Ecclesiæ, quæ subsecutis demum Seculis purior evenit, nec accusandus venit Imp. *Henricus*, quod tantam auctoritatem Conciliorum decretis non dederit, quantam *Sigonius* ab illo prætendit. Verbum enim DEI est supra Concilia: hoc convertendi sunt homines, non traditionibus humanis, nec gladiis & hastis, uti pie pro more suo scribit *Crusius* l. c. c. 10.

aliquantum respirare incipit.

Continuavit institutum hoc emendationis Ecclesiasticæ *Leo IX.* Pontifex Romanus, ex familia Comitum Alsatiæ Egesheimensi, & per Matrem ex Comitibus Calvensibus oriundus, qui post Synodum Romæ, Papiæ & Rhemis in Gallia habitam; hoc fine quoque aliam Moguntiæ coram Imperatore & Germaniæ Principibus, præsentibus quadraginta Episcopis, quos inter Suevia quoque suos misit, hoc fine instituit: de qua Synodo *Albertus*, Abbas Stadensis scribit: quod in illa multa sancita sint in utilitatem Ecclesiæ, inter quæ prohibita quoque fuerit Simoniaca hæresis; sed quod ibidem Sacerdotum conjugia, quæ *Albertus* ille nefanda vocat, universali Synodi manu perpetuo damnata sunt, hoc factum est contra S. Scripturam & D. Apostoli Pauli effatum, in priori Epistolâ ad Timoth. c. 3. & 4. ubi Episcopum unius uxoris maritum esse vult, & dæmonum doctrinam pronunciat, prohibere Conjugium, & genera quædam ciborum.

Aliqua affulget Ecclesiæ emendatio sub Leonis IX. Pontificatu intermixtis tamen nævis.

Postea Pontifex hic *Leo IX.* Anno MXLIX. Sueviam quoque ingressus est, in qua non solum Augiam Divitem, & Augustam Vindelicorum visitavit, sed & in castro Calvensi, apud *Albertum* Comitem, Nepotem illius, qui Hirsaugiense Cœnobium destruxerat, hospes fuit, qui cum ibidem cognovisset de Veteris Monasterii Hirsaugiensis præstantia, secutaque ejus desolatione, nec non de reliquiis *S. Aurelii*, tempore vastatæ per Normannos Galliæ, sub terra absconditis, & in Cœnobio Hirsaugiensi depositis, mandavit *Adelberto*, Comiti Calvensi, locum a Progenitoribus ejus cultui divino & Monasticæ Religioni dicatum, tanquam officinam Sanctarum Virtutum, observare, & Clericos Seculares Vitæ dissolutissimæ inde expellere, & Monachos atque Abbatem secundum regulam D. Benedicti, quemadmodum prima fundatio requisivit, cum omnibus ablatis bonis restituere, & alia de propriis facultatibus impendere: quod facturum se pro viribus Comes iste promisit, & sic Papa iterum ab isto discessit; vid. *Trithemius* in Chron. Hirsov.

Leo IX. P. R. Comes Calvensis, Calvam & Hirsaugiam venit, atque Agnatum Adelbertum, Com. Calvensem, ut desolatum Monasterii Hirsoviense restauret, hortatur.

 Eodem

Eodem tempore A. MLII. vel, ut *Bruschius* refert, A. MLVI *Eberhardus*, Comes Nellenburgius, Abbatiam Benedictinæ disciplinæ, quæ Scaphusæ est, fundavit magnis impensis valdè magnificam, consecratam mox ab eodem Pontifice *Leone*, Consanguineo Eberhardi fundatoris, honori sanctissimi Salvatoris.

Superstitiosa Peregrinatio ad Sepulchrum Christi incipit.

Circa illud tempus, anno MLIII. *Wernherus*, Comes Veringensis, *Hermanni Contracti* frater, Monachus Augiæ Divitis valdè doctus, peregrinationem suscepit ad sepulchrum Domini in terram sanctam, qualis tunc nondum admodum usitata, hinc autem in exemplum a multis deinceps Religiosis, sed & aliis Illustribus atque plebejis charitate Christi proposita fuit, ita ut anno MLXV. multi Germaniæ Episcopi, aliique Ecclesiastici & Seculares Proceres, & junctis Gallis hominum circiter 7000. Hierosolymam, visendi S. Sepulchri gratia, profecti sint.

Debere tunc multum iterum Religio cœpit Comitibus Calvensibus ex quorum familia *Gebhardus*, Episcopus Eichstadianus, postea Papa *Victor II.* Albam Augiam, Cœnobium Norici anno MLV. ad amnem *Suabachium* fundavit, de quo *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 13. & mox *Adelbertus*, Comes Calvensis, anno MLIX. crebris admonitionibus Vxoris piæ *Wiltrudis*, Ducis Poloniæ, tandem exoratus, restaurator factus est Cœnobii Hirsaugiensis, fundamentis Ecclesiæ jactis an. MLX. toto opere autem demum anno MLXXI. consummato, multùm sollicitante & instante *Wilhelmo* Abbate.

Monasterii Hirsoviensis restauratio.

Anno MLXV. ædificatione *Hirsaugiensis* Cœnobii tardius licet procedente ex Monasterio Solitariorum olim ad Eremitas dicto in Nigra Sylva, præ cæteris Sueviæ Monasteriis laudato, petente per legationem *Alberto*, Comite Calvensi, ab Abbate missi sunt duodecim fratres cum Friderico, quem ipsi sibi Abbatem Hirsoviæ præfecerunt, Pridie Nonas Decembris.

Wilhelmus, Abbas Hirsoviensis, ex melioribus.

Anno MLIX. factus est *Hirsoviæ* Abbas *Wilhelmus*, ex nobili Bavarorum Prosapia ortus, Religione commendatus, & scripturarum cognitione insignis adjuvante illo *Alberto*, Comite Calvensi, qui Monasterio libertatem literis quidem fallacibus concessit, ne in Advocatorum Comitum potestate amplius esset: Cognita autem *Wilhelmi* Abbatis illustri virtute, multi se & bona sua in hoc Cœnobium contulerunt, suntque septem deinceps in diversis Regionibus Monasteria, partim ab hoc Abbate Wilhelmo, partim a Discipulis ejus fundata, scilicet 1. Cella *S. Gregorii* in Reichenbach. 2. *S. Gregorii* Martyris in Nigra Sylva, Constantiensis Diœcesis. 3. in Bavaria ad Honorem *S. Martini*. 4. *Erfordiæ* in Honorem Apostolorum Petri & Pauli. 5, Ad duplicem aquam (Monast. Zwifaldense:) in honorem S. Mariæ. 6. in villa Weilheim postea conversum in montem S. Petri. 7. In Carinthia Lavense dictum, in quæ omnia Monachos ex Cœnobio Hirsaugiensi misit *Wilhelmus*, qui cum ab *Alberto*, Comite Calvensi, quindecim Monachis sustentationis subsidia provisa essent, Monasticæ vitæ Professores, oblationibus fidelium ad CL. usque perduxit, quos sub disciplina sua DEUM quotidie laudantes habuit. Ipse quoque Barba-

Barbatorum Fratrum, quos conversos vocant, Layßrüder/ usum vel primus in Germania Cœnobiis instituens, vel antiquatum renovans, ut ipsi nimirum laboribus manuum insistentes, temporalium rerum curam, ex Mandatis Seniorum agerent, & Monachis contemplationi & precibus continenter deditis, ad sustentationem corporum necessaria procurarent; Vid. plura de his apud *Trithemium* in Chronico Hirsaug. Monasterii.

Anno MLXXI. Structura Templi *Hirsaugiensis*, ante decennium ferme inchoata, consummata est, consecratione facta per *Henricum*, Episcopum Spirensem, in cujus Diœcesi Monasterium situm est, petentibus hoc *Alberto*, Comite Calvensi, ejusque devotissima Conjuge *Wiltrude* & *Wilhelmo* Abbate, qui a dicto *Adelberto*, Comite, pleniorem jam libertatem, abolitis prioribus literis, Monasterio impetravit. Vid. Trithemius l. c.

Conjugium Sacerdotum ab Othone, Ep. Constant. defenditur.

Hoc tempore *Otho*, Episcopus Constantiensis, a *Gregorio* VII. Pont. Romano, in Conventu Lateranensi ejectus est Episcopatu, quod ille a partibus *Henrici* Imp. steterit contra Papam, & defenderet Sacerdotum Conjugium. vid. *Bruschius* de Episcopis Constantiensibus & l. 2. de Patavia, & *Crusius* l. c. L. VII. C. VI. & VII. Ubi notavit, quam vehementer tunc Clerici fremuerint, qui Sacerdotium quam Conjugium maluerint, quod ipsi Græci quoque Sacerdotes colant, cumque Conjugium numeretur inter Septem Sacramenta Græcorum & Latinorum, negasse hoc Sacramentum Sacerdotibus Gregorium, qui verbum DEI, & D. Apostoli Pauli Præceptum pedibus conculcaverit.

Monachorum avaritia.

Illa tempestate autem nomen Monachorum tum in Augia Divite, tum alibi valde fuisse a Pseudo Monachis infamatum, qui, omisso rerum divinarum studio, omnem operam in pecuniis acquirendis insumserint, & Ecclesiasticas Dignitates illarum profusione emerint, ipse *Schafnaburgensis* conqueritur, qui miratum mundum fuisse scribit, unde tantus pecuniarum scateret fluvius, unde Croesi & Tantali opes apud Crucis Scandalum & paupertatis Titulum præferentes.

Episcoporum & Abbatum Constitutio per Cæsarem.

Hac etiam ætate *Gregorius VII.* Pont. Rom. imitatione *Gregorii Sexti* cœptum de investituris Episcoporum contra Cæsares negotium exequi voluit, ne hi amplius Episcopos & Abbates constituendi potestatem haberent, quasi eos gratia, aut pecunia constituerent, quod jus *Paschalis* Papa sub *Henrico V.* Imp. in Pontificum potestatem redegit; cumque *Fridericus I.* Imp. illud postea Imperio restituere conaretur, incidit ipse in maximas turbas; Lutheranæ autem, ex verbo DEI desumptæ Religioni, rem felicius successisse, *Crusius* ait. loco cit. C. VII.

Anno MLXXIV. *Theodoricus*, Comes Montisbeligardi, Monasterium *S. Walpurgis* Benedictinum prope Argentinam primo fundavit, quod tamen alii referunt a Fridericum, Ducem Sueviæ, cujus Filius, *Fridericus I.* Barbarossa, Abbatiam istam complevit Anno MCLXIV. vid. *Münsterus*, *Lazius*, *Vignier*, *Crusius* in Annal. Suev. L. VI. C. VII. VIII. & L. VII. c. VII.

Anno

Anno MLXXV. *Bernoldus* Suevus, Presbyter Constantiæ, Literis & virtute claruit, scribens inter alia librum, Ecclesiæ inservientem, cui Titulus: Ordo Romanus.

Henrici IV. Imp. fata adversa.

Anno MLXXVI. Conventus Ulmæ habitus est, ut Reipublicæ consuleretur, submoto Imperatore *Henrico*, quem *Wilhelmus* quoque Hirsaugiensis Abbas, cum aliis Episcopis & Ducibus deseruit, stans a partibus *Gregorii VII.* Pont. Rom. qui Germaniam civili bello, cognatosque inter se Principes odiis replevit, & Sueviæ quoque magnam malorum congeriem intulit, magna Religionis distractione propter coactum cælibatum inter Sacerdotes atque Laicos secuta. vid. *Schafnaburgensis*, & Abbas *Urspergensis*.

Vixit isto anno *Cunradus*, Wirtenbergiæ Comes, in magna auctoritate, detestatus contentiones inter Imp. *Henricum* & *Rudolphum*, Sueviæ Ducem, multumque in sedandis Germaniæ & Sueviæ turbis elaborans, in quo conatu illum quoque Frater *Bruno*, Wirtenb. Comes, Monachus Cœnobii Hirsaug. deinde Abbas adjuvit. Vid. *Trithemius* & *Pantaleon* de Viris Illustribus Germaniæ, *Crusius* l. c. c. 8. & Scriptores rerum Wirtenbergicarum, qui *Conradum* istum Comitem Hirsaugiense Cœnobium largiter dotasse, pariter referunt.

Dissidia in Episcopatu Augustano.

Anno MLXXVII. *Sigefridus* Comes, vel Marechallus Dornbergensis, electus est a majori parte Canonicorum summi Collegii Episcopus Augustanus, contra quem a cæteris constitutus est Episcopus quidam *Wigoldus*: ille Augustæ, hic Fuessæ residebat, uterque ex vicinis Regulis auxilium quærens: Sicque per septennium acerrime disceptabant, cum summa rerum Episcopatus jactura. vid. *Brusch.* in descriptione Episcop. Augustani.

Bellum inter Gregorium VII. P. R. & Henricum IV. Imp. Suevia valde noxium.

Anno MLXXVIII. innotuit *Henricus*, Episcopus Curiensis, qui interfuit Concilio, in quo *Gregorius VII.* Papa e communione Sanctorum expunctus fuit, licet huic magis quam Cæsari *Henrico* faveret, quod Imperator hic acriter ultus est, excitatis contra Episcopum hunc furoribus Guelforum, qui Curiensem Rhætiam rapinis & incendiis misere vastarunt; quod etiam isto tempore contigit reliquæ Sueviæ in bello civili, quod *Gregorius VII.* Papa excitavit contra *Henricum IV.* Imp. qui ob repugnantes sibi Suevos etiam Ecclesias illorum solo æquavit, Cœnobio Zwifaltensi, nuper fundato, per multos annos cum magna paupertate conflictante, vid. *Brusch.* in descriptione Episcoporum Curiens. & *Crusius* l. c. l. 8. c. 1. ex manuscripto Zwifaltensi, *Stumpffius* l. 4. Historiæ Helveticæ c. 44. & in vita *Henrici IV.* Imp. sed & alibi *Rudolphi* Anti Cæsaris Exercitus San-Gallense oppidum & Monasterium expugnavit & diripuit. vid. Scriptores San-Gallenses, & cum his quoque *Brusch.* de Monast. Germ.

Wilhelmus, Abbas Hirsaviensis, Cœnobium suum extendit.

Cæterum cum sub Abbate Hirsaugiensi *Wilhelmo* Monachorum numerus, quorum plus 150. & conversorum 40. erant, vehementer crevisset, ita ut loci angustia apud *S. Aurelium* eos difficulter caperet, cœpit Abbas novum Monasterium trans fluvium Nagoltum in loco nonnihil

editiore

editiore circa annum MLXXIX. construere, multis collationibus liberaliter facti: propter laudabilem vitam Monachorum, & inprimis *Wilhelmi* Abbatis. Quod autem tunc tam multi mundo renuntiarunt, seque ad monasticam vitam contulerunt, causa fuit eo tempore execratio & anathema Imperatoris *Henrici*, quo ipsum & suos Papa *Hildebrandus* percusserat: Unde factum, ut nemo fere potuerit tuto in seculo, ut loquebantur, consistere, quin aut Regis partibus consentire, aut contradicendo vindictam experiri, cogeretur. Unde causa plurimis data est, etiam potentibus tum ad alios Abbates, tum ad istum *Wilhelmum* in Cœnobia, tanquam ad asyla quædam, perfugiendi, uti scribit *Crusius* l. c. c. 1.

Baronum Hohenstauffensium evectio,

Hoc tempore cum *Henricus IV.* Imp. *Friderico*, Baroni Hohenstauffæ, Belli Pacisque artibus illustri, sibique in turbis civilibus valde fideli, Filiam *Agnetem* Conjugem dedisset, fecit illum Ducem Sueviæ, jam magis Hæreditario Jure, cui Ducatui postea Franconiæ quoque Gubernatio accessit, & sic semina tunc jacta fuerunt Imperialis Dignitatis, ad Suevos transferendæ, quam stirps hæc Dynastarum Hohenstauffensium, ex Weiblinga oriundorum, & Gibellinorum nomine insignium, per centum & viginti annos maxima cum Romani Imperii utilitate & dignitate, ipsiusque Religionis per Sueviam hanc & Germaniam incrementis, per Fundationes Cœnobiorum, & aliis modis, servatis quoque Imperatorum contra Romanos Pontifices juribus, & auctoritate circa Sacra administravit, cum qua stirpe literarum quoque studia, quæ & ipsa Religionem juvant, invalescere simul iterum cœperunt, cessante jam barbarica Eruditionis caligine, & apertis magis Germanorum oculis, quorum major posthac diligentia etiam in perscribendis Sueviæ rebus apparuit.

Ecclesiæ & Scholis in hisce terris proficua.

Hirsaugia ampliatur.

Anno MLXXXII. *Wilhelmus* Abbas majus Hirsaugiæ Cœnobium, cum vetus illud angustum nimis esset, construere cœpit, atque novem annis perfecit. Vid. Trithemius. l. c.

Origo Prioratus Reichenbach.

Proximo Anno MLXXXIII. idem Abbas *Wilhelmus* cellam *Gregorii* in *Reichenbach* fundavit, de qua fundatione vid. *Crusius* l. c. l. 8. c. 5. ex Archivo Badensi: institutus autem est in Monasterio Reichenbacensi Prioratus Benedictini Ordinis, Diœceseos Constantiensis, qui a prima fundatione Hirsaugiensi Abbati immediate plenoque jure subjectus fuit, idemque plane jus habuit quoque Cœnobii Hirsaugiensis Abbas in Prioratum *Schönrain*, in Franconia, Diœceseos Herbipolensis, & in Præposituram *Roda*, vel *Münchrota*, in Comitatu Oetingensi, Diœceseos Augustanæ, posseditque *Wilhelmus* Abbas plures Prioratus Benedictinos sub Jurisdictione sua, qui successu temporis in Abbatias mutati, a Jurisdictione Hirsaugiensis Monasterii exempti fuerunt. vid. *Trithemius* & *Crusius* l. c. ubi dilatationem Benedictini Ordinis in Europa notans, ipse se quoque Benedictinum profitetur, quia credat in solum Jesum Christum, qui est Benedictus in Secula, & Benedictinorum in Benedictum credentium Pater, & hos esse vere Christianos Monasticos Ordines, addens, si quisque in ea vocatione, qua vocatus est, maneat,

Veri Benedictini, ex testimonio Trithemii, qui credunt in Jesum Christum

Nomen Benedictum. neat, ut monet Paulus in Ep. I. ad Cor. c. 7. 17. & omnes & singulos Christianos, qui DEUM ex fide in Christum invocant, salvari, & benedictos esse cum nullum sit discrimen, neque in Sacerdote, nec in Laico, nec in viro, nec in fœmina, sed omnes unus homo in Christo JEsu, juxta dictum Pauli in Ep. ad Galatas c. 3. 28.

Ecclesiæ Sindelphingensis fundatio. Eodem Anno MLXXXIII. IV. Non. Julii dedicata est Ecclesia Syndelphingensis a *Gothardo*, Archi-Episcopo Salisburgensi, & ab *Alberone*, Episcopo Herbipolensi, in Honorem SS. Trinitatis, & S. Crucis, & S. Dei Genitricis Mariæ, omniumque Sanctorum, præcipue *S. Martini*, Episcopi & Confessoris, fuitque tunc Ecclesia ista subjecta Episcopo Constantiensi, vid. Chron. MStum Præposituræ Syndelphingensis. Fundatum autem est Monasterium hoc Syndelphingense (cujus initia quidam ad Annum MLXXXV. referunt.) ad instantiam *Alberti*, Comitis Calvensis, & Conjugis illius *Wilckae*, Ducis Poloniæ, institutis ibi primo Monachis Benedictinis, qui tamen mox ad Monasterium Hirsaugiense translati fuerunt, succedentibus in illorum locum Syndelphingæ Canonicis Regularibus, vel Choralibus Dominis S. Augustini; secutis autem temporibus Anno MCCCCLXXIV. ad instantiam *Eberhardi*, Comitis Wirtenb. & *Mechtildis*, Matris illius, ex Palatinis Rheni, secundis nuptiis Austriæ Ducis, Præpositura Syndelphingensis cum octo Canonicatibus, & totidem Præbendis, auctoritate Friderici III. Imp. & Sixti IV. Pont. Rom. translata est Tubingam in Ecclesiam *S. Georgii*, Diœceseos quoque Constantiensis, facta Secularium Canonicorum institutione Syndelphingæ. *Præpositura Syndelphingensis Tubingam transfertur.* Extinctis autem post Albertum Comitibus Calvensibus, in Bona illorum Comites Palatini Tubingenses successerunt, ut genere proximi hæredes, factique sunt Advocati & Patroni Collegii Syndelphingensis, ut & Canonici & Præpositi, quales in illo Collegio fuerunt præter multos alios Illustres & Nobiles Wirtenb. Comites, ad quorum familiam Comitatus Calvensis & Tubingensis cum Böblinga & Syndelphingâ pervenit. vid. Crusius l. c. c. 6.

Henrico IV. Imp. non vult se submittere Wilhelmus, Abbas Hirsaviensis, inde odium hujus Cæsaris in hunc Abbatem & Hirsaugiam. Anno MLXXXV, *Henricus IV.* Imp. vocabat *Wilhelmum*, Abbatem Hirsaugiensem, ad Synodum magnam *Moguntiæ* habitam, cui tamen ipse interesse noluit. In ista Synodo sancita fuit communi consilio Pax DEI, & excommunicati Rebelles Imperatoris, quos inter *Gebhardus*, Episcopus Constantiæ fuit. In alia tamen mox Synodo Quedlinburgensi *Henricus* Imp. Otho, Episcopus Constantiensis, & socii illorum excommunicati fuerunt. vid. *Trithemius* in Chron. Hirsaug. & Abbas Ursperg. in Chron. Germ. Imp. *Henricus* autem cum *Wilhelmum* Abbatem & fratres Hirsaugienses constantes in Romani Pontificis *Gregorii VII.* obedientia, sibique excommunicato, contrarios esse cognovisset, in publico Principum consessu præcepit, *Hirsaugiam* funditus destrui, & bona ejus in stipendium militibus erogari, quod licet factum non est, Imperator tamen hic odio Hirsaugiam persequi non destitit, quoad vixit, teste Trithemio loco citato.

Anno

Anno MLXXXVIII. *Guelpho*, Bavariæ Dux, Hostis *Henrici IV.* Imp. Augustam Vindelicorum vastavit, & Episcopum *Sigefridum*, quod is Guelfones pro Advocatis & Defensoribus Episcopatus Augustani habere nollet, ab ara abstractum, captivum duxit, substituens pro illo *Wigoldum*, qui Pontifici *Hildebrando* obnoxius. Auctor istius Belli fuit, in quo & Populus & Sacerdotes pro præda hostibus cesserunt. vid. Abbas Urspergensis in Chron. Germ. *Aventinus* in Annal. Boicis, *Bruschius* in Catal. Ep. Aug. ubi quam infeliciter Episcopatus Augustanus a quibusdam tunc affectatus fuerit, explicat, donec *Sigefridus* ad illum iterum rediit, non diu tamen superstes, vir meliore fortuna dignus.

Guelpho, Bavariæ Dux, Augustam Vindel. vastat.

Sigefridi, Episc. Augustani, adversa fata.

His turbidis temporibus Hildebrandinis, & sequentibus quoque, quibus Germania tot bellis a Romanis Pontificibus concitis infestabatur, plura construebantur Monasteria, præcipue per hanc Sueviam, in quæ homines tanquam asyla, collatis illuc bonis suis, tutum receptum haberent. Erat quidem jam antea satis frequens Cœnobiorum, uti alibi, ita in Suevia hac Monasteriorum numerus: sed Monachi ab institutis *S. Benedicti* longè degeneraverant, ideò Reformatio secuta per novos Ordines & societates.

Itaque Anno MLXXXIX. Monasterium *Zwifaltense*, sive ad duplices aquas, magnificum & opulentum, Benedictinæ Disciplinæ, Constantiensis Diœceseos, non longe a Danubio in Alpibus Sueviæ fundatum est, a *Luitholdo* & *Cunone*, Comitibus de Achalm, fratribus Germanis, in prædio suo Zwifaltacha, adhibito *Wilhelmo*, Abbate Hirsaugiensi, qui illud Monasterium dimensus est, & illuc duodecim Monachos, & quinque barbatos fratres in festivitate S. Michaelis ex Cœnobio Hirsaugiensi, cujus filia audit Zwifaltense Monasterium; misit: qui initio per Priores regebantur, & in magna paupertate religiosam vitam ducebant; anno autem tertio fundationis primum Abbatem *Noggerum* accepit Cœnobium hoc a Wilhelmo, Abbate. Præter fundatores autem liberalissimos Comites Achalmenses Cœnobium hoc donatum mox fuit reditibus quoque ab *Alberto*, Cœnobii Syndelphingensis auctore, & *Wernhero*, Comite Grœningensi, ex familia Comitum Wirtenbergicorum, proximo Fundatorum ex Sorore nepote. Defunctis autem mox Comitibus Achalmensibus, *Mangoldo*, Comiti de Vehringen, commendata fuit cura & tuitio hujus Cœnobii, quod temporum successu plurimas immunitates ac privilegia accepit a Romanis Impp. Regibus ac Pontificibus, illiusque Advocati & Tutores facti sunt Welffones, Bavariæ Duces, postea Comites Hohenbergici, & Emerckingenses, deinde Duces Austriæ, denique Comites & Duces Wirtenbergiæ. vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. Germ. p. 660. seqq. *Crusius* l. c. l. 8. c. 8. ex MStis membranaceis *Bertholdi*, Abbatis hujus Monasterii.

Monasteriū Zwifaltense plantatum ex Monast. Hirsaugiensi ab Abbate Wilhelmo.

Anno MXCI. majus Cœnobium Hirsaugiense ab Abbate *Wilhelmo* cœptum, nono a fundationis initio consummatum est, & Ecclesia ipso procurante, ab Episcopo Constantiensi dedicata, in honorem SS. Apostolorum Petri & Pauli: post cujus operis con-

Wilhelmi, Abbatis Hirsav. obitus

consummationem Abbas *Wilhelmus* eodem anno IV. Non. Julii obiit, dicens illud Pauli: *scio, cui credidi*, & fratres ad continuum DEI amorem, fervorem Monasticæ religionis, observantiam mutuæ dilectionis, curamque hospitalitatis, ante mortem cohortatus. Sepultus ipse fuit in medio novæ Ecclesiæ, erecto ibidem monumento adhuc hodie, post ruinas hujus templi & Cœnobii a Gallis nupero bello illatas, superstite, cui hoc incisum legitur Epitaphium: *Anno milleno nonageno primo, quarto nonas Julii, obiit venerabilis Pater & Dominus, Dominus Wilhelmus Abbas, & primus Fundator hujus Cœnobii Hirsaugiensis.* Conciliavit hic *Wilhelmus*, præter alia multa merita, Cœnobio Hirsaugiensi varias confraternitates plurimorum Monasteriorum, quas & successores illius in Abbatia auxerunt, sc. Monasterii Schaffhusani, Augiensis, S. Mariæ ad Eremitas, Rinaugiensis, Zwifaltensis, S. Georgii, Isnensis, Ochsenhusani, *S. Blasii*, Wiblingensis, omnia Constantiensis Diœcesis. Chomburgici, Diœcesis Herbipolensis, Monasterii Ottenbyrensis, Besselbrunnensis, Neresheimensis, Elchingensis, Deckingensis, omnia Augustensis Diœcesis, Petershusani, apud Constantiam, *S. Ulrici* Augustæ. Quarum confraternitatum usus, quatenus consistebat in orationibus, vigiliis, missis, disciplinis & eleemosynis pro defunctis, nostræ quidem Religioni, quæ extra Paradisum & infernum locum tertium animarum, post mortem separatarum, nescit, adversatur, quatenus autem fovebat jus quoddam hospitii & mutua charitatis officia inter fratres invicem tanquam domesticos exercenda, improbari non potuit. Mortuo autem *Wilhelmo* successit Abbas *Gebhardus*, Comes Uracensis, Sacrarum literarum haud rudis, nec moribus indecorus, sub quo & illius successoribus iterum inventi sunt Monachi, non latine solum & græce, sed hebraice quoque & Arabice docti, quos inter Seculo hoc & sequente claruit Conradus, Theologus, Philosophus, Orator, Musicus, Poëta, omnium sui temporis in Alemannia clarissimus, multorum librorum scriptor, in quibus nomen suum sub Peregrini nomine abscondit. Vid. *Truhemius* in Chron. Hirsaug.

Eodem anno Monasterium S. Petri in Nigra Sylva antehac a *Bertholdo* II. Duce Zæringensi, fundatum, a fratre ejus *Gebhardo*, Episcopo Constantiensi, consecratum fuit, locum posthac dans sepulturæ Ducum Zæringensium; Plantatum quoque a fratribus Hirsaugiensibus, vid. *Crusius* l. c. c. 10.

Anno MXCII. vel ut alii scribunt MXCIII. Hirsaugiensis congregatio migravit de *Aurelio* in majus Monasterium recens ædificatum, & anno proximo 1094. *Hildegardis*, Dux Sueviæ, extruxit Selestadii in Alsatia templum primo Dominico Sepulchro, cujus figuram Crypta, quæ sub adyto est, præ se fert, mox Divæ Virgini Fidei dicatum, uti tradunt literæ Fundationis apud *B. Rhenanum* l. 3. rerum Germanicarum. Hinc enatum Monasteriolum, cui *Hildegardis* filii, *Fridericus*, Sueviæ Dux, *Ludovicus*, *Walterus*, *Otho*, Episcopus Argentinensis, ab Imp. *Henrico IV.* constitutus, ex familia Dynastarum Hohenstauffensium, de Proventibus prospexerunt, donato omni eo, quod ad ipsorum ditionem Selestadii pertinebat. Interfuerat *Otho* ille Episcopus cum *Godofredo* Bullionæo, & aliis multis Germaniæ Præsulibus & Principibus Hierosolymitanæ in Palæstina expeditioni, cumque Hierosolyma Saracenis erepta, & *Godofredo* Rege ibidem anno MXCIX. creato, ipse

ipse feliciter domum rediisset, construxit cum Fratre suo *Friderico* & Matre *Hildegardi*, nata Comite Hohenloica, Selestadii Præposituram Sanctæ Fidei, Ecclesiamque illam Dominici Sepulchri appellatam, liberalissime dotavit.

Iter in Palæstinam superstitiosum, inde bellum sanctum, minimè sanctum.

Vivebat isto tempore Petrus quidam Eremita, genere Francus, Hierosolymitanus peregrinator, qui Principes & plebem concionibus ad terram sanctam recuperandam cohortatus est, & ab *Urbano*, Pont. Rom. impetravit, ut hic Concilium Claræmontanum in Arvernis toti occidenti magnis de Republicæ negotiis anno MXCV. indixerit, ubi omnes ad urbem Hierosolymitanam, Christi meritis celeberrimam, e manibus impiorum barbarorum eripiendam, ipse inprimis admonuit, omnibus, qui ad hoc bellum prodierint, piacula pro delictis relaxans, contra Verbum quidem Divinum, illosque sub Ecclesiæ tutelam, & SS. Petri ac Pauli clientelam suscipiens: Unde tantus bellandi ardor omnibus incessit, ut non Laici tantum, sed Monachi etiam & Clerici, qui lectionibus Sacris vacare debebant, militiæ & armis se devoverent. Signum fuit omnibus Crux e rubro panno, vestibus super dextram scapulam affigenda, hinc tales milites, cruce signati dicti, & ipsa expeditio Cruciata nominata. Vid. Scriptor præcipuus hujus belli Sacri *Wilhelmus*, Tyri Episcopus, qui necessarium fuisse hunc ignem purgatorium ait, quo præsentia, quæ nimia erant, diluerentur commissa, & occupatio ista utilis, qua declinarentur futura. Non enim jam erat inter mortales respectus DEI, nec ad homines reverentia.

Quanquam autem primæ isti expeditioni sub *Godofredo Bullioneo* multi Principes, Magnates, & Viri Nobiles ex Gallia, Italia, Lotharingia, & ex Germania Archi-Episcopus Salisburgensis & Episcopus Argentinensis interfuerint, minus tamen illi Saxones, Thüringi, Francones, Bavari, & Suevi nostri incubuerunt, propter discordias inter Imp. *Henricum IV.* & Papam *Urbanum.* Postea autem Suevi summo quoque studio atque ardore illis expeditionibus interfuerunt. Atque ita parvulus ille & despectus corpore Petrus maximi & diuturni belli in Oriente, cui religio prætextui fuit, semina jecit. Vid. *Crusius* l. c. c. 13.

Cœnobii Blabyrensis fundatio.

Hoc tempore quoque anno MXCV. dum classicum belli sacri canebatur, *Anshelmus* & duo ejus filii, *Henricus & Hugo*, Palatini Tubingenses, & Comites de Rugka, Domini Castri Gerenhusii condiderunt Monasterium Buronium, sive Blabyrense, ad fluvium Blavum, ante cujus constructionem exiguum ibi Sacellum *S. Johannis* Baptistæ, ipso oppido ejusdem nominis antiquius, ab *Anshelmo, Hugone, & Sigibothone*, fratribus Palatinis Tubingensibus & Rugkensibus fundatum erat, quod ita in magnificum Cœnobium, Benedictinæ olim disciplinæ, in Ducatu Wirtenbergensi excrevit. De hac fundatione *Felix Fabri* l. 2. Hist. Suevorum c. 15. refert, fontem Burronem cum suis vallibus & sylvis, olim Diis gentilium consecratum fuisse. Ac etiam supra fontem in Clivo reperiri fundamenta vetustissimarum structurarum, templorumque signa; præcipue tamen in loco Monasterii, ubi duorum fluminum Ach und Blaw/ confluentia est. At post, cum jam mundus fuse illuminatus esset, fideles Christi super fundamenta, Nymphis jacta, Ecclesiam in honorem S. Johannis Bapt. suscita-

ſcitaviſſe. Et addit *Felix Fabri* ſequentia verba: *Porro in tanto honore locus erat ille, ut Chriſti fideles indignum putarent, tam ſacrum locum eſſe abſque continuis Eccleſia officiis. Itaque anno 1095. Generoſi Viri, Nobiles Domini, Henricus & Hugo, Comites Palatini de Tiwingen, conſtructo ibi Cœnobio, ad S. Johannis Eccleſia latus, adduxerunt religioſos Viros, Ordinis S. Benedicti Fratres, eis Eccleſiam cum Cœnobio tradentes: abdicatis juribus ſuis, & plures alias poſſeſſiones pro eorum ſuſtentatione eis aſſignaverunt. Sed & ingenuus Vir Hartmannus Senior*, Comes de Rucka contulit Monaſterio fontem ipſum Blavii, cum clivo & rivo fluminis usque in Nydegg. Sic & alii Comites, Barones & Nobiles, religione Dominorum allecti, ſua in eorum ſubſidium *S. Johanni* tradiderunt. Primus hujus Cœnobii Abbas ex Hirſaugia *Azelinus*, vel *Anshelmus*, conſtitutus erat, ab *Henrico* & *Hugone*, Palatinis Tubingenſibus, qui ut & poſteri illorum usque ad annum MCCLXVII. Advocati & Defenſores Cœnobii hujus fuerunt.

Origines Cœnobii Neresheimenſis.

Compar ætate huic Monaſterio Blabyrenſi eſt Cœnobium Neresheimenſe magnificum, Benedictinæ Profeſſionis Monachorum, fundatum & ampliſſime dotatum, anno MXCV. ab *Hartmanno*, Comite Dillingenſi, & uxore illius *Adelheide*, Comitiſſa de Kyburg, conſecratum ab *Ulrico*, Epiſcopo Conſtantienſi, Patruo Fundatoris, cujus familia ex genere *Henrici* Aucupis Imp. oriunda, ſepulturæ locum in iſto Cœnobio ſibi quæſivit, quod conditum in illo Sueviæ tractu, qui propter ſoli arenoſi ſterilitatem, durus campus, Hertfeld / nominatur in Comitum Oetingenſium ab antiquo ditione: Vid. *Bruſchius* in Chronol. Monaſt. Germ. p. 337.

Origo Monaſterii Alpirſpacenſis.

Sed & hoc ipſo anno Monaſterii Alpirſpacenſis initium factum eſt, a *Rutmanno de Huſen*, *Adelberto*, Comite de Zollern, *Alwico*, Comite de Sulz, qui divini amoris igne accenſi cum conſilio *Gebhardi*, Epiſcopi Conſtantienſis, quæſiverunt, qualiter in prædio ſuo *Alpirſpach* Monachorum poſſit Cœnobium inſtitui, ut qui inibi aggregandi forent, ſine perturbatione DEO militare poſſent: Facta autem eſt hujus Monaſterii conſecratio in honorem S. Crucis, *S. Mariæ*, *S. Benedicti* & omnium Sanctorum, fueruntque ejusdem Monaſterii Advocati & Protectores primò Duces Teccenſes & Urslingenſes, deinde Wirtenb. Comites ac Duces. Literæ fundationis hujus Monaſterii innuunt, Monachos ſervituros eſſe DEO, & S. Benedicto, & in templi illius medio prope Aram hæc Lapidi inſculpta leguntur: *Comes Alewicus, in Chriſto ſemper beatus, inſtituit primus hic fieri laudes Benedicti, & Chriſti Domini.* At cur non huic ſoli? Cur ante Chriſtum Dominum mentio fit Benedicti? cur non ſufficit, ſervire DEO? quid juxta hunc ſerviendum Benedicto? Aliud Devteronomii c. 6. præcipitur, aliud Matthæi c. 4. a Chriſto injungitur. Dominum DEUM tuum adorabis, & ipſi ſoli ſervies. αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Nec opus eſt hoc loco diſtinguere inter δουλείαν & λατρείαν, quaſi una ex his DEO, altera Sanctis debeatur, neſcit enim hanc Pontificiorum diſtinctionem S. Scriptura, quæ memoriam quidem ſanctorum venerabilem nobis commendat, non verò cultum, qualem Pontificii illis tribuunt, & qualem reſpexiſſe quoque videtur eodem tempore, anno MXCVI. fundatio Isnen-

lenensis Monasterii in Algovia, Ordinis S. Benedicti, a *Magnigoldo*, Comite Veringensi, & *Waltbero* atque *Wolffrado*, filiis ejusd. facta in honorem SS. Jacobi & Georgii, cujus Monasterii Advocati ab antiquo sunt Dapiferi Waldpurgenses. Vid. *Bruschius* l. c. p. 274.

Cœnobium Alba Augia, sc. Mehrerau / fundatum.

Fundata est quoque circa hæc tempora Abbatia insignis *Alba Augia* Brigantinæ, sive Monasterium Brigantinum, quod vulgo majorem Augiam, die Mehrerau appellant, ad amnis Brigantii in lacum Acronium influxum, ubi quondam fuit Oratorium, vel Sacellum S. Galli exstructum, quod adhuc extat, & cujus gratia Monasterium hoc ob primam Originem suam antiquius putatur, quam ipsa Abbatia San-Gallensis. Visuntur adhuc hodie in isto sacello in montanis supra Brigantium, cavernæ scopulis incisæ, in quibus cubasse dicitur venerandus senex Gallus, in cujus proxima vicinia Monasterium extructum Monachorum & Monialium Benedictinæ Professionis, sed anno MXCVIII. abolitis Monialibus Abbatiam Monachorum fecit Ulricus, Rhætorum & Brigantiæ Comes, cujus uxor Bertha, filia Rudolphi Anti Cæsaris, Sueviæ Ducis & Reinfeldiæ Comitis, liberalissima Monasterii hujus Benefactrix extitit, templum illius dedicante *Ulrico*, Episcopo Constantiensi, Comite Dillingensi. Cum autem *Rudolphus*, Comes a Pfullendorff, Nepos ex filia dicti *Ulrici*, Brigantiæ Comitis, Comitatum hunc Brigantinum, a Matre *Elisabetha*, hæreditario jure acquisivisset, ipse Augiam Brigantinam sub initia mox subsequentis Seculi ita liberaliter dotavit, ut secundus illius fundator prædicetur. Sed & Comites Montfortenses tum hujus Cœnobii, tum aliorum per Sueviam, atque alibi benefactores fuerunt. Vid. *Bruschius* l. c. p. 10.

Ordo Carthusianus institutus.

Sub finem autem hujus Seculi cum Paparum & Episcoporum potentia, opes & voluptates nimium crevissent, displicebant hæc valde bonis & doctis Viris, unde ad coercenda hæc Seculi vitia cum Carthusiensium Monachorum Ordo in Galliæ Diœcesi Gratianopolitana ab Episcopo, *S. Hugone*, a. MLXXXVI. fundatus esset, sequebatur circa annum MXCVIII. (Trithemius ad annum Christi MXX. refert) Præmonstratensium Monachorum Ortus, quem *Notberdus* Lotharingus, Vir nobilis, potens & doctus, relicto mundo ad severiorem animæ curam se conferens, sub regula D. Benedicti, vel, ut alii scribunt, Augustini, cum tredecim sociis in Laudionensi Diœcesi instituit.

Origo Ordinis Cisterciensis & Bernardini.

Sed & hoc tempore ab Ardingo quodam, Anglo, excogitatus est Cisterciensis ordo in solitudine Burgundiæ, vel Eremo Cistercii, in Diœcesi Cabilonensi, qui ordo successu temporis mirabiliter numero Religiosorum & divitiis crevit, cumque illum *S. Bernhardus*, Abbas Claravallensis, ingressus esset, insecutis temporibus, dictus est ab hoc Bernhardinus, qui Ordo in Suevia quoque valde celebris est. Vid. *Trithemius* in Chron. Hirsov. & Jac. Phil. Bergomas.

Cœnobium Carthusianis Buxheim.

Frequens est uterque hic Ordo extra & intra Germaniam, & in ipsa quoque Suevia, in qua tamen ex ordine Carthusianorum solum cernitur Monasterium *Buxheim*, prope Memmingam.

Circa

Biblingensis Cœnobii Fundatio.

Circa idem tempus fundatum est quoque Cœnobium *Biblingum*, Ordinis Benedictini, Diœceseos Constantiensis, non procul ab Ulma, Sueviæ Metropoli, in honorem S. Martini, anno MXCIX. ab Othone & *Hartmanno* fratribus, Comitibus de Kirchberg, Religionem Christianam mirifice amantibus, qui postquam ab Hierosolymitana expeditione rediissent, Monasterium hoc extruxerunt, in quo ipsorum & posterorum Kirchbergensium Comitum conditorium, & monumenta supersunt. Vid. Felix Fabri in Hist. Sueviæ, & Brusch. l. c. p. 76.

Ipso autem Anno MC. in oppido Donawerda fundatum est S. Crucis Benedictinum Cœnobium, a *Manigoldo*, Comite Dillingensi & Kyburgensi, & ejus Conjuge *Tuta*, ut DEO dicatæ Virgines ibidem viverent, de quo vid. Brusch. l. c. p. 403. ubi notat, Abbates quosdam, qui post mutatas Moniales in illo Monasterio, successerunt. Quæ mala deinceps occasione hujus Monasterii circa initium finientis jam Seculi in Suevia exorta sint, infra suo loco dicetur.

Seculum Duodecimum.

Origo Monasterii Laureacensis, vulgò Lorch.

FOEcundum & insigne, tum aliarum in Ecclesia rerum gestarum, tum fundatione variorum per Sueviam Monasteriorum, fuit Seculum hoc, cujus initia autem occupavit Monasterium *Laureacense*, vulgò Lorch. Fuerat antehac in colle supra Rœmsiam vallem arx quædam, antiqua Ducum Sueviæ sedes, quam tempore *Pipini*, Regis Franciæ, anno Ch. 755. *Marsilius*, Sueviæ Dux, tenuit. Postea autem *Fridericus* Anticus, Dux Suevorum, & Francorum, primus ex familia Baronum *Hohenstauffensium* à Socero *Henrico IV.* Imp. factus, arcem illam circa annum Christi MCII. in monasterium commutavit, quod ipse una cum Conjuge *Agnete* & filiis, *Henrico* & *Conrado*, ad honorem Genetricis DEI Virginis Mariæ cum Ordine S. Benedicti fundavit, unde mons ille vocatur S. Mariæ mons, Unser Frauen Berg. Cœnobium verò Laureaci nomen accepit, à subjecto vico Lorch / & à lauris, quarum copia ibi olim fuisse perhibetur, factusque est locus ille sacer conditorium multorum Regum & Ducum ex familia Dynastarum Hohenstauffensium, ex qua seniori competebat jus Advocatiæ hujus Monasterii.

Antecessores autem prædicti Fundatoris *Friderici*, pii ac fideles, in allodio suo, Lorch pago, collegiatam Ecclesiam, sex vicariis & Præposito Divino cultui subservientibus, in suorum successorumque in Christo defunctorum commendationem precum & sepulturam fundaverunt: quam tamen sepulturam *Conradus* Imp. *Friderici*, Fundatoris filius, post fundationem Monasterii exhumatis in pago ossibus, transtulit in montem anno Christi. MCLXI. vid. *Crusius* l. c. l. 9. c. 2. & Part. III. l. 7. c. 11.

Hospitalarii, Templarii &

Circa initia quoque hujus Seculi receptis in Palæstina Hierosolymis, tres Ordines nati, *Hospitalariorum* scil. *Templariorum* & *Teutonicorum* Equitum, qui per Orientem primò, deinde per varias Europæ partes, per-

que Germaniam & hanc ipsam Sueviam, cum illustri dignitate & bonis juxta atque sacris suis se dilatarunt, de quibus plena est omnis sacra & profana Historia.

Teutonici Equites.

Anno MCIV. *Henricus IV.* Imp. in Rhætia Curiensi Episcopum instituit *Ulricum*, cujus frater *Eberhardus* Monasterium Benedictinum S. Mariæ Virginis condidit vid. *Crusius* l. c. part. 11. l. 9. c. 3.

Eodem anno *S. Rupertus* electus est Abbas Monasterii Ottenburani, cujus Reformator & locupletator fuit, cumque antea tantum nobiles vixissent in hoc Monasterio, ipse habitâ pietatis & virtutis, non solum generis ratione, homines etiam humilis conditionis admisit.

Rupertus, Reformator Monasterii Ottenburani.

Anno MCV. electus fuit Hirsaugiensis Cœnobii Abbas *Bruno*, Wirtenbergiæ Comes, Venerabilis Senex, & sanctitatis opinione Clarus, frater *Conradi*, Wirtenbergiæ Comitis, nobilibus & potentibus ortus natalibus, à *Richarto*, Hostiensi Episcopo, Romanæ sedis legato, in hoc Monasterio die S. Stephani ordinatus; qui cum post prima litterarum rudimenta Canonicus & Matricularius majoris Ecclesiæ Spirensis factus esset, videretque vanitatem divitiarum & voluptatum, sub *Wilhelmo*, Abbate Hirsaugiensi, cucullum induit, multosque annos innocenter ibi vixit, tria fere lustra Cœnobium regens, quietus planè, mitis & misericors, lectioni & precibus vacans, cæterum spem contra vim externam ponens in fratris Comitis potentia, cujus permissu ipse multa quoque bona Cœnobio huic contulit. Cernitur adhuc hodie non sine veneratione quadam tanti Præsulis statua illius in ruderibus Cœnobii hujus, busto Gallorum aliquantùm superstes.

Bruno, Comes Wirtenbergiæ, Abbas Monasterii Hirsaugiensis, pietate clarus.

Eodem anno *Henricus V. Henrici IV.* Imp. filius in Patrem jam sub specie Religionis, quod ille excommunicatus a Romanis Pontificibus esset, rebellis, conventum Episcoporum *Northusæ* in villa Regia habuit, obedientem se Patri promittens, si is ad Ecclesiam SS. rediret. Tanta vis tunc fuit excommunicationis sola autoritate Pontificum, populos omnes persequente, cum sacra Biblia tunc, manibus hominum exemta, in tenebris jacerent. Aderant isti conventui Episcopi non ex vicina tantum Franconia & Bavaria, sed ipsa quoque Suevia, condemnata ibidem tanquam Simoniaca hæresis fuit Imperatoria Ecclesiasticas dignitates conferendi potestas, & Sacerdotum matrimonium tanquam fornicaria Nicolaitarum commixtio proscriptum fuit, congruenter scilicet verbo DEI, unde bellum dehinc inter utrumque *Henricum*, Patrem & filium, enatum. Hic effectus fuit istorum sanctorum Patrum, divellere invicem Parentes & liberos, divellere divinitus institutam sine ulla exceptione maris & fœminæ conjunctionem, exclamat *Crusius* l. c. c. 3.

Tyrannis Pontificum.

Surrexit circa hoc tempus *S. Bernhardus*, Castellione, castro Burgundico, oriundus, & Cisterciensem ordinem anno 1112. vel 1113. ingressus, magnus Cœnobiorum Parens, quorum ille 140. vel 160. sui ordinis fundasse legitur. Primus Abbas Cœnobii Claravallensis a se quoque conditi. vid.

Bernhardus, Abbas Claravallensis, Testis veritatis.

Antoninus part. 2. tit. 17. c. 15. Vixerat quidem *Bernhardus* hic ævo corruptissimo, de fide tamen subinde dextre in scriptis suis & sermonibus pronunciavit: uti de eo judicat Max. Rev. Dominus *Andreas Adam Hochstetter*, SS. Theol. D. Prof. Ord. celeberrimus, in notis ad concionem funebrem Magni Theologi, *Joh. Adami Osiandri*, Eccles. Tubing. Præpositi, Acad. Cancellarii, a se habitam. Licet enim *Bernhardus* hic suis bonis operibus diu strenuè incubuerit, tandem tamen in illis desperans, ad solum Christi meritum confugit, & inter alia multa Religioni conformia dixit: *meritum meum in vulneribus Christi.*

D. D. Andr. Ad. Hochstetteri, Judiciũ de illo.

Hoc tempore vixit quoque *Fridericus Luscus*, magnæ virtutis Princeps, nec minoris pietatis quam Potentiæ, Dux Sueviæ, Alsatiæ & Franconiæ, qui Benedictinum Monasterium in honorem S. Virginis *Walpurgis*, in Alsatiæ Diœcesi Argentinensi extruxit, anno 1117. quod alii, quanquam non ita certa fide, adscribunt *Theodorico*, Comiti Montisbeligardi, qui quidem haud procul ab hoc Cœnobio in eodem nemore Haganoæ vicino circa villam Bibele aliud Cœnobium Virginum fundavit, in quo filia ejus, *Ganthildis*, prima Abbatissa fuit: vid. Trithemius in Chron. Hirsaug. *Munsterus* l. 3. Cosmographiæ, *Crusius* l. c. l. 9. part. 2. c. 3. B. C.

Fridericus Luscus, Dux Sueviæ, virtute insignis.

Circa annum MCXVII. disceptatum in Suevia fuit de potestate Imperatoris in Episcopos & Abbates, lectus apud San-Gallum erat *Manigoldus*, Abbas a parte una conventus; sed ab altera parte *Henricus de Duello*: *Henricus* Imp. confirmavit *Henricum*, reclamantibus illis, qui Pontifici Romano adhæserant, tanquam Episcoporum & Abbatum confirmationes non pertinerent ad Cæsarem, sed ad Papam: & hi auxilio *Conradi*, Ducis a Zæringen, armatâ vi *Manigoldum* Monachum in Monasterium introduxerunt. Cessit *Henricus* huic violentiæ. *Henricus* Imp. autem audito, alterum fraude, alterum vi in Abbatia consequendâ usum esse, utriusque electionem irritam fecit, *Manigoldum* tamen de novo confirmavit, & dum metuebat, ne non modo sacerdotiorum investitura, sed etiam Imperatoria auctoritate à *Paschale* Papa nudaretur, ipse hoc absente Romam ingressus, denuò Imperatorio diademate coronari se ab Episcopo Bracarensi curavit. Vid. *Crusius* l. c. c. 6.

Discors Electio Abbatialis in Monasterio San-Gallensi.

Eodem anno *Wernherus*, Comes Gröningensis, ex familia Comitum Wirtenbergicorum, cum *Henrico V.* in Hassiam profectus antea, & ab illo non longè a Castellio, amœno loco, donatus, auspicatus ibidem est Cœnobium *Braitenau*, Benedictini Ordinis, in honorem S. S. Petri & Pauli Apostolorum, quod ipse magnifice dotavit, & primum Abbatem ibidem ordinavit, ex Cœnobio Hirsaugiensi, *Druttwinum*, *Crusius* l. c. c. 7. & Scriptores rerum Wirtenbergicarum.

Fundatio Cœnobii Braitenau.

Anno MCXXI. qui insignis fuit nativitate *Friderici Barbarossa*, Imp. *Henricus V.* conventum Principum & Episcoporum habuit Herbipoli, ut componeret Regni & Sacerdotii dissidia; Verùm negotio excommunicationis, omnium malorum fontis, ad

Ponti-

Pontificem rejecto, pax in Imperio utcunque constituta est. vid. Abbas Urspergens. in Chron. Germ.

Proximo anno MCXXII. iterum Conventus Imp. & Procerum Imperii Ecclesiasticorum & Politicorum Wormatiæ, ubi post longam concertationem transactio tandem inter *Henricum V.* Imp. & Pontificem Rom. facta est, qua huic ille omnem Sacerdotiorum investituram liberam per Annulum & baculum tradidit, Papa autem Imperatori permisit, ut in præsentia illius fierent electiones Episcoporum & Abbatum Regni Germanici sine Simonia, ita ut saniori parti in electionis dissensione suffragari Imperator posset, a quo electus Regalia per sceptrum investitus reciperet. Atque ita Henricus Imp. & qui ipsi fideles manserunt, excommunicationis vinculo soluti fuerunt, & in gratiam cum Pontifice Romano redierunt, facta quidem maxima Imperii circa jus Sacrorum jactura, & imminuta inde valdè potentia.

Transactio inter Henricum V. Imp. & Pontificem Romo. Ecclesiæ noxia.

Paulò ante *Eichenbrunna*, Monasterium Benedictinæ sectæ magnificum, in Sueviâ prope *Gundelfingen*, Diœceseos Augustanæ, ad honorem SS. Apostolorum Petri & Pauli à Gumperto & filio ejus Cunone, Dominis Fachbergensibus, fundatum est, de quo vid. *Bruschius* in Chron. Monast. Germ. p. 162.

Anno MCXXIII. *Henricus V.* Imp. confirmavit fundationem Monasterii Alpirspacensis, dato illi privilegio.

Henricus V. Imp. confirmat Cœnobium Alpirspacense.

Anno MCXXIV. *Honorius II.* Pont. Rom. Ecclesiam S. Sepulchri Denckendorffensis cum bonis suis ab Illustrissimo Viro *Bertholdo* Comite pro animæ suæ remedio, uti tunc credebatur, oblatam, protectione suâ suscepit, hujusque Monasterii fundationem confirmavit, quod *Conradus II.* Imp. Sueviæ Dux, concessis quoque privilegiis itidem fecit anno 1139.

Monasterii Denckendorffensis fundatio.

Circa annum MCXXV. *Abusium*, corruptè Anhusium, præclarum Monachorum Benedictinæ professionis Monasterium in valle Brentiana, Diœceseos Augustanæ in honorem *S. Martini* Episcopi fundatum legitur à *Manegoldo*, Comite Palatino Tubingensi, ejusque filiis, Waltero, Episcopo Augustano, *Manegoldo*, *Adelberto & Ulrico*, inchoatum primo in pago *Langenau*, duobus milliaribus ab Ulma, & translatum deinde a Fundatoris *Manegoldi* filiis in vallem Brentianam, de quo vid. *Bruschius* in Chronic. Monast. Germ. p. 1. *Crusius* l. c. c. 10. cui verisimile videtur, quasi hoc Monasterium anno 1135. fundatum esse.

Monasterii Anhusani fundatio.

Ejus ætatis est Cœnobium *Urspergense*, Præmonstratensium institutorum magnificum, ad Mindolum fluvium in Augustana diœcesi anno MCXXV. fundatum a Wernhero, Comite de Suabeck & Balzhausen, ex regia stirpe Polonorum & Hungarorum oriundo, Vid. *Bruschius & Crusius* l. c.

Eodem anno 1125. vel ut alii 1126. mortuus est *Henricus V.* Imperator, in cujus locum *Lotharius*, Dux Saxoniæ. in Comitiis Moguntinensibus electus est Imperator, arte inprimis Archi-Episcopi Moguntini, & favore *Honorii II.* Papæ, qui *Henricos* Impp. & Sueviæ Duces ex Hohenstauffensi

Henricus V. Imp. moritur. inde dissidia in Imperio ob successionem.

 familia

familia odio habebat, unde *Fridericus*, Dux *Suevorum* & frater ejus *Conradus*, Weiblingæ in agro Wirtenbergico educatus, Nepotes *Henrici V.* Imperatoris ex sorore, propter cognationem sibi deberi existimarunt Imperium, apud quos etiam insignia Imperialia, mortuo Avunculo *Henrico* Imp. remanserunt, unde magna contentio in Imperio orta, quam maxime fovebat *Henricus Guelpho*, Bavariæ Dux, cognomento Superbus, qui se *Friderico & Conrado*, Sueviæ Ducibus, opposuit. Stabant autem a partibus *Friderici & Conradi* alii Principes & Civitates, Noriberga atque Spira, quæ Duces illos ob gratam Imperatorum ibi sepultorum memoriam, tanquam ejusdem sanguinis consortes, reverenter suscepit, ipseque *Conradus* a fratre *Friderico* & aliquot Principibus Rex adversus *Lotharium* declaratus fuit, & Modocciæ ab Archi-Episcopo Mediolanensi *Anshelmo* Italici regni Coronam accepit, anno MCXXVIII. *Lotharium* autem Papa *Innocentius II.* Romæ Imperatorem coronavit anno MCXXXIII. & *Conradum* diris devovit, qui deinde titulo Regis deposito, operâ *S. Bernhardi*, Abbatis Claraevallensis, una cum Fratre *Friderico* in conventu Bambergensi Imperatori *Lothario* reconciliatus est: atque ita belli & turbarum, quæ multos annos Sueviam miserè exagitaverant, finis factus, paxque aliquando rediit.

Bernhardus, Abbas Claraevallensis, lites has componit.

Anno MCXXVI. præclarum Præmonstratensis instituti in Suevia, Rhodium, vulgo Monachorum *Rothum*, Mönchs Roth / fundatum est ab *Hemma*, Henrici a Wildenwerck, Baronis & Equitis Aurati, Conjuge; cui Monasterio initio Præpositus, deinde Abbates præfuerunt. *Bruschius* l. c. p. 379.

Cœnobii Mönchs-Roth fundatio.

Ejusdem ætatis est Cœnobium *Roggenburgum* magnificentissimum, Præmonstratensis quoque disciplinæ, anno MCXXVI. cœptum a *Berchtoldo*, *Sigfrido*, & *Conrado* fratribus, Comitibus a Biberegg, & *Demutha*, Comite Zollerensi, Conjuge *Bertholdi* Senioris, cujus Monasterii tutela, deficiente familia Fundatorum, ab Imperatore civitati Ulmensi commissa fuit. vid. *Felix Fabri* in hist. Sueviæ, & *Bruschius* l.c.

His proximum fuit Collegium *Edelstettense* Nobilium Canonissarum liberarum fundatum, anno 1126. *Gisela*, *Werneri*, Comitis Suabeccii & Balzhusani, de quo supra, sorore. *Bruschius* l.c. p. 160. *Crusius* l. c. C. 12.

Origines Cœnobii Edelstetten.

Anno MCXXVII. *Ulricus II.* Baro de Castellis, factus est consensu Canonicorum Episcopus Constantiensis, cui Episcopatui ipse 2. annis cum summa laude præfuit. *Brusch.* de Episc. Constant.

Eodem tempore *Urspringum* Monialium, nobilitate generis conspicuarum, insigne Cœnobium, Diœceseos Constantiensis, ordinis Benedictini, post primam fundationem, quæ *S. Ulrici*, Episcopi Augustani, Parentibus adscribitur, auctum perhibetur a *Rudigero*, *Adelberto* & *Walthero*, Dominis de Schelcklingen, commendatum MCXXVII. curæ & visitationi *Werneri*, Abbatis San-Georgiani Monasterii in Nigra sylva. Tutores autem & advocati hujus Urspringensis Gynecæi ab antiquo fuerunt Duces Austriæ vid. *Bruschius* l. c. p. 620.

Fundatio Cœnobii Urspringen.

Anno

Anno MCXXVIII. *Lotharius* Imp. confirmavit *Wernherum* Abbatem apud San-Gallum, qui Monachorum inertiam & malitiam severiore disciplina emendare studuit, sed frustra.

Circa idem tempus *Arnoldus* quidam Presbyter, Concionator egregius, Romam veniens, similiter Clericorum lasciviam, avaritiam, fastum insectatus est: paupertatem contra Christi & Apostolorum, vitamque integerrimam omnibus imitandam proposuit. Hunc Romana quidem nobilitas ut verum Christi discipulum laudavit, sed Cardinalibus & Clericis nimio odio fuit. Itaque ab iis noctu captus est, & occulte interfectus. Dixerant antea: *Ego testem invoco cœlum & terram, quod annunciaverim vobis ea, quæ mihi Dominus præcepit, vos autem me & Creatorem, qui vos per unigenitum Filium redemit, contemnitis. Ne S. quidem Petro hodie parceretis. Vos omni spurcitiâ pleni, plebem vobis commissam præceditis ad infernum. DEUS vindex est!* vid. de hoc ipse *Trithemius* in Chron. Hirsov. & Crus. l. c. C. 13. Ubi *Arnoldum* hunc Concionatorem contra Clericos sui temporis, Lutherum quendam adpellat.

Arnoldus, Presbyter, Testis veritatis.

Incidit quoque in hoc tempus fundatio Monasterii *Elchingensis*, instituti S. Benedicti, Augustanæ diœceseos, cujus initia referuntur ad annum MCXXVIII. a *Conrado*, Duce Saxoniæ, ejusque Uxore *Luciâ*, Duce Sueviæ, *Conradi III.* Imp. Sorore. Brusch. l. c. p. 164.

Origo Monasterii Elchingensis.

Anno MCXXX. *Hermannus*, Marchio Badensis, qui conditor Claustri & templi in Backnang dicitur, diem supremum obiit. *Crusius* l. c. c. 14.

Anno MCXXXI. Concilium habitum est *Moguntiæ*, præsente Imp. *Lothario*, sed Præside *Matthæo*, Episcopo Albanensi, Romanæ sedis Legato. Adfuerunt multi Episcopi & Abbates, & inter hos ex Sueviâ Episcopus Augustanus, & *Volmarus*, Abbas Hirsaugiensis.

Anno MCXXXIII. Cæsarea, Cisterciensis regulæ Monasterium opulentum, Augustanæ Diœceseos, Germ. Kaysersheim/ non longe a *Werda* Suevica, ubi Licus Danubio miscetur, conditum est ab *Henrico*, Comite de Lechsgmund, & Conjuge ejus *Loicarde*, Comite de Abensperg, confirmante fundationem hujus Cœnobii *Walthero*, Episcopo Augustano, Palatino Tubingensi, qui in Comitiis Augustæ Vindelicorum ab Imp. *Lothario* habitis, Cœnobio huic Cæsariensi, quod limes est Episcopatuum Aureatensis & Augustani, insulam *S. Walrici*, Episcopi olim Augustani, contulit. *Bruschius* l. c. p. 80.

Monasterii Kaysersheim *Origo.*

Eodem anno *Thomas Lyrer*, Ranckwilensis, sub ditione Rhæticâ vel Kirchensi, Germanicum rerum Suevicarum chronicum descripsit, qui fuit Idiota, & scripsit, ut potuit, vel voluit, tempora non observavit & confudit, ineptus & in pluribus non fide dignus, uti recte judicat de illo *Crusius* l. c. c. 16. ubi tamen auctorem hunc, cum multarum nobilium in Suevia familiarum multorumque ibi locorum & rerum gestarum meminerit, non plane abjiciendum putavit.

Thomæ Lyreri Chronicon Suevicum inepte scriptum, non tamen plane spernendum.

Cœnobia, Alba Dominorum & Alba Dominarum fundata.

Ad annum MCXXXIV. referuntur præludia Cœnobiorum utraque *Alba Dominorum & Dominarum*, ab *Alberto*, Domino Zimbrensi, & *Berchtoldo*, Comite Eberſteinio. Nolo hoc loco fabulam, vetuſtis libris & manuſcriptis Codicibus inſertam, de venatione Cervi & ſpectri cujusdam expoſitione retexere, quæ ad purgatorii ignis liberationem præparare & credulos nimis & ſuperſtitioſos ſimplicis plebeculæ animos ſolebat, unde Parthenonis meritorii fundatio tunc orta, quales pro ſalute animarum, pleræque aliæ fuerunt, ſeculis jam depravatis fundationes Monaſteriorum, a primo horum inſtituto, de quo ſupra, cum purior adhuc fides & religio eſſet, degenerantes.

Cœnobiorum miſera hoc tempore corruptio.

Monaſterium Salemitanum, Salmanſweiler/ fundatum.

Anno MCXXXVII. *Guntramus*, Baro de Adelsreute, fundavit Salomonisvillam vulgò Salmanſweiler/ omnium Monaſteriorum Ciſtercienſis inſtituti in Germania opulentiſſimum, in quod mox *Conradus*, Rex Romanorum, Sueviæ Dux, & *Fridericus* Barbaroſſa multa dona munificentiſſime contulerunt, quos ſecuti ſunt Comites Monteforteuſes, & alii. Habitabant proximè huic Cœnobio Comites Heiligebergenſes (quibus Fürſtenbergii ſucceſſerunt) in caſtro ſancti montis, qui nomen hoc accepit a *S. Felice & Regula*, ibi ſepultis.

Habuerunt iſto tempore quidem multi boni homines, tùm in Cœnóbio Zwifaltenſi, tùm in aliis curam diligentem æternæ ac beatæ vitæ, & ſtrenuè faciebant, quæ tum docebantur: Veriora enim non ſciebant, cum nondum tanta ſolis Juſtitiæ lux fulgeret, quanta hodie, licet illam tenebricoſus humani generis hoſtis, identidem obſcurare conaretur, ut ſcribit *Cruſius* l. c. c. 20. ubi ex membranis dicti Cœnobii Zwifaltenſis, hæc memoriæ mandanda verba auctoris cujusdam inter Monachos refert: *Nunquam nobis profuit, imò multum nocuit, Martiali gladio nosmet defendere. Damnum noſtrum longo tempore experti ſumus, in hoc ſemper cumulare, non imminuere, nunquam ſedare. Et verum dico, non mentior: Monachum gladio non decet pugnare, ſed tantum jeiunio & oratione, maxime cum ipſe Dominus Petrum pugnantem, his verbis: mitte gladium in vaginam, ſtuduerit revocare. Auro & Argento cum DEI adjutorio, hactenus maximè ab invaſoribus protecti ſumus. Nam nullus noſter Advocatus, niſi pro ſuo lucro, noſtris oppreſſoribus fuit oppoſitus. Omnes enim, quæ ſua ſunt, quærunt. Nummus ſemper fuit præcipuus advocatus: ipſe, Rex noſter fuit & Dominus. Hoc quam maximè de manibus furentium potuimus nos liberare, bellantibus rebellare, diſcordes pacificare, indomitos domare, furentes contra nos refrenare; Unde verſus:*

Teſtimonium veritatis ex antiquo codice Manuſcripto, cujus Monachus quidam Zwifaltenſis Author eſt, per Cruſium excerptum.

Martyris Albini, nec non & membra Rufini
Si quis habet: Romæ quæque valet facere.

Sicut ſcil. Chriſtus præcipit: gratis accepiſtis, gratis date. Albinus argentum eſt, Rufinus aurum, ut explicat Cruſius l. c. c. 20.

Anno

Anno MCXXXVIII. mortuo *Lothario* Imp. *Conradus*, Dux Sueviæ & Franconiæ, de quo antea, Rex Romanus creatus est, contra quem mox *Innocentius*, Papa Rom. qui Suevos, Decessoribus suis molestos, & ad quos jam, DEO dirigente, rei Romanæ excellentia devoluta est, habebat odio, *Henricum* Superbum, Bavariæ Ducem, & Fratrem ejus *Guelffonem*, aliosque concitavit. vid. *Crusius* l. c. l. 10. c. 1.

Eodem anno *Hermannus*, Baro de Arbona, electus est a Collegio Episcopus Constantiensis, confirmatus proximo anno ab *Innocentio*, Pontifice Romano, cum *Conradus* Rex Sacellanum suum Brunigundum admovere Episcopatui huic non valeret.

Favebat *Conradus* hic Cœnobio Laureacensi in Wirtenbergia, cui ipse privilegium A. MCXXXIX. dedit: quo tempore ipse longo & gravi bello Guelfico Saxoniæ Bavariæque causâ implicitus est, quo bello initium Guelficæ & Gibellinæ concertationis factum est, quarum illa nomen accepit a Guelfis, Bavariæ Saxoniæque Ducibus, hæc a *Weibelinga*, Patriâ Conradi Imperatoris, Wirtenbergici nunc juris, civitate, quæ adpellata fertur ab uxore *Clodovei M.* quasi Weiblingen / & sedes olim fuisse dicitur illustris cujusdam gentis, a prædicto Rege *Clodoveo* oriundæ, ex qua Barones Stauffenses & Beutelspachii, ipsique Comites Wirtenbergiæ, profluxisse scribuntur, per ea, quæ supra dicta sunt Seculo quinto. *Bellum inter Guelfos & Gibellinos.*

Venit tunc res Anno MCXL. propter obsessum a *Conrado* castrum *Winsberg*, quod Guelffi tenebant, ad prælium, in quo clamor ad fortiter resistendum hosti in exercitu Welffonis, Ducis Bavariæ, Pontificio milite & pecuniâ suffulti, fuit: Hie Welff! unde *Fridericus*, Conradi Imp. Frater ad confusionem illius præcepit clamare: Hie Wibeling! vel hie Guaibeling / aut Gibeling! quoniam *Weiblinga* nutrix ipsum quoque infantulum cum Fratre *Conrado* lactaverat: quo significare volebat, ut Hermannus Æditaus explicat, se non Regali potentiâ Patris sui, nec Ducatus Suevici præeminentia velle Welphonem debellare, sed lacte nutricis suæ, i. e. auxilio rusticano, quod & fecit. Siculi, Itali, Lombardi, alii, non intelligentes exponi sibi ista Alemannica voluerunt, quibus significatum fuit: Papales intelligendos esse per vocem: Welff; Imperiales verò per vocem Giblingen. Ita hæc nomina inoleverunt, magna sæpe cum utrorumque calamitate & dirâ invicem sævitia, in Italia & alibi. vid. Abbas Urspergens. in Chronol. German. & *Crusius* l. c. c. 3.

Anno MCXXXX. *Egon*, Comes de Grüningen & Wullenstetten, ex familia Comitum Wirtenbergicorum, vetus quoddam Monasterium desertum, ad aquarum haustum, zu den Wasser Schapffen / dictum, renovavit, & sanctæ crucis vallem, Heiligen Creutzthal / nominavit, unde præclarum illud Cisterciensis instituti Monalium, nobili stemmate natarum, Cœnobium supra Riedlingen sub Salemitani Abbatis visitatione in Episcopatu Constantiensi surrexit, cujus prima Abbatissa fuit *Heilwilda*, fundatoris Soror. Supersunt adhuc hodie in hoc Cœnobio monumenta & sepulturæ Comitum de Grüningen & Landau, stirpis Wirtenbergicæ. vid. *Bruschius* l. c. p. 404. *Crusius* l. c. ex chartis MScriptis c. 4. & alii scriptores rerum Wirtenbergicarum. *Origo Cœnobii H. Creutzthal.*

Refer-

Fundatio Cœnobii Ochsenhusani.

Refertur ad hunc annum 1140, quoque fundatio Cœnobii Ochsenhusani, Benedictini instituti, facta a *Lutholdo*, Barone Ravenspurgico. Fuerat Abbatia hæc antea Præpositura, Abbati *S. Blasii* subdita, usque ad tempora Concilii Constantiensis, quo *Otho* de Columna, electus Pontifex nomine *Martini*, Præposituram hanc liberam & exemtam fecit Abbatiam, vid. *Lazius* l. 8. de migrationibus gentium, *Bruschius* l.c. p. 346. *Crusius* l.c. Crevit autem Monasterium Ochsenhusanum, uti alia quoque tunc temporis ex tenuitate, opibus, tum recipiendis multis fratribus barbatis, qui tenui victu contenti, opificia exercebant, & quotidiano labore omnia faciebant meliora: tum multis religionis studio bona multa conferentibus, tùm attentione ad rem & parsimonia.

Origo Cœnobii Herbrechtingen.

Anno MCXXXXIV. fundatum est Cœnobium Herbrechtingen / vel Herbertingen, Diœceseos Augustanæ, Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini in honorem *S. Dionysii* a *Friderico* Barbarossa, Duce Sueviæ, postea Imperatore, a quo Præpositos accepit ad hæc usque tempora durantes. Vid. *Bruschius* p. 7. *Crusius* l. c. c. 6.

Bernhardus, Abbas Claravallensis, suâ alias laude dignus, nimium favet peregrinationi superstitiosæ & multis fatali in Palæstinam.

Anno MCXXXXVI. *Bernhardus*, Abbas Claravallensis, qui sanctitate sua & eruditione omnibus admirationi fuit, prædicationem Crucis palam summâ contentione & gravitate instituit: venisse tempus, quo plenitudo gentium introire deberet, & sic omnis Israel salvus fieret. Itaque Spiræ ipsis natalibus Domini, *Conradum* Imperatorem & Pontificis Rom. litteris, & Francici Regis auctoritate ad crucem humeris excipiendam adduxit, illumque permovit, ut duos maximos ad frangendas Saracenorum opes exercitus destinaverit, unum adversus eos, qui littora Hispaniæ obtinebant, alterum contra eos, qui Syriæ & Hierosolymis imminebant, quibus, si Deus favisset, totus orbis debellari potuisset. Sed non acceptum habuit munus Dominus, quod fortasse indignis offerebat manibus, & fallebatur multum *Bernhardus*; non enim ex Galliâ, aut Germaniâ cum multis millibus armatus Francus & Suevus, sed ex Sione Prædicator Evangelii Christus cum Apostolis venturus erat, imò jamdudum venerat, qui liberaret & impietatem averteret a Jacobo, juxta Apostol. Paul. Rom. 11. Scilicet concionibus Evangelii contingit animæ salus, non corporalibus armis, declaravitque exitus vanitatem magnorum conatuum sacræ illius expeditionis, dum innumera hominum millia in perniciem præcipitata, nec tamen ad extremum Hierosolyma retenta fuit: uti bene scribit *Crusius* l. c. c. 6. vid. præter *Sigonium & Æmilium Wilhelmus Tyrius* lib. 16. c. 19. seqq. *Cremerus* l. 6. *Nicetas Choniates* l. 1. *Otho Frisingensis* ipse huic expeditioni præsens, in vita *Friderici* Imp. Itaque *Conradus* videns se gratia DEI destitui, omnibus fere amissis, cum paucis reversus est in Germaniam, in quam Filium fratris sui *Fridericum* ad cognoscendum & firmandum domi statum Imperii præmiserat, frustra Eugenio Papâ illum consolante, de infelici hac expeditione, quæ solum hunc optatum exitum habuit, quem *Crantzius* quoque in Metropoli Saxoniæ l. 6. c. 13. agnoscit, quod Germania tunc & Suevia purgata fuerit

Per banc tamen Expedi-

fuerit ab hominibus, qui rapinis consueverant vivere: nam tum devotione qualicunque omnes id genus homines pro remedio peccatorum suorum amplexi militiam, in expeditionem illam volentes nomina dederunt.

nem Germania & Suevia à multis prædonibus purgatur.

Maulbronnensis Monasterii fundatio.

A. MCXLVIII. Mulbrunnum, Monasterium Cisterciensis ordinis præpotens in diœcesi Spirensi Ducatus Wirtenbergici, fundatum est 18. Cal. Apr. à *Gunthero*, Episcopo Spirensi, Comite Leiningensi, ad quam fundationem multum quoque contulit *Waltherus de Lammersheim*, qui relicto Seculo, monasticum induit Cucullum, vitamque reliquam in hoc Cœnobio traduxit. Facta est dedicatio Basilicæ Maulbronnensis sub primo Abbate *Diethero*, ab *Arnoldo*, Episcopo Trevirensi, & mox sub quinto Abbate *Bertholdo* de Roswagen, monasterium de Paris in pede montis *Vogasi* situm, Monasterio huic Maulbronnensi unitum, & suppressâ abbatiali dignitate, in prioratum conversum fuit. Sed & ex hoc Maulbronnensi Monasterio olim primi Abbates & conventus assumti & exciti sunt ad exstruenda & plantanda duo potentissima in Franconia Monasteria, speciosam scil. vallem, Schönthal/ prope Meckmühl, & *Brunbacum*, prope *Werthemium.* Et quandoquidem semper in Maulbronnensi hoc Cœnobio præcipue viguit regularis observantia ordinisque institutio ac personarum regularium multitudo, ideo ex illo sæpe ad diversa ordinis Cisterciensis monasteria Abbates ordinati & missi fuerunt. vid. *Bruschius* l. c. p. 330. *Crusius* l. c. c. 8. *Boseldus* in documentis hujus Monasterii.

Ex illo primi Abbates & conventus desumti ad nova Cœnobia Schönthal & Brunbach in Franconia.

Fundatio Cœnobii Alba Dominorum.

Ejusdem ætatis cum hoc Cœnobio est Monasterium *Alba Dominorum*, vulgò Herren-Alb/ ordinis Cisterciensis ac Spirensis Diœcesis, fundatum a *Berchtoldo*, Comite Ebersteinensi, accedente consilio & consensu conjugis *Utha* & hæredum ejus. (Quanquam alii fundationem hanc ad annum MCXLVI. 2. Cal. Oct. referant) Crusius l. c. c. 6. & 3.

Novus Imp. Fridericus Barbarossa Cœnobium Laureacense confirmat.

Anno MCLII. *Fridericus* Barbarossa, Dux Sueviæ, Francofurti conventu Principum & Episcoporum electus est Imperator Romanus, intuitu singularis industriæ & virtutis, ac ut hac ratione æmulatio inter Duces illustres & potentissimas familias Henricorum Weiblingensium, & Welffonum Altorffensium sopiretur. Confirmavit mox Imperator hic fundationem Monasterii Laureacensis, concesso huic novo privilegio Anno MCLIV. quo anno ipse quoque Germaniæ pacem dedit.

Origines Cœnobii Wiler.

Circa hoc tempus cepit Parthenon *Wiler*, instituti Franciscani, inter Urspringum & Blabyram, quo loco A. MCLV. templum exstitisse legitur consecratum ad honorem Christi, D. Virginis Mariæ, *SS. Nicolai*, *Ægidii*, *Laurentii*, *Cæsarii*, *Wenceslai*, *Caciliæ*, *Zoæ* & undecim millium Virginum ab Episcopo Aldenburgensi *Geroldo*: Erat in istâ viciniâ castrum nobilium à *Wiler*, ex quo prodiit, multis exactis annis, prima Gynecæi hujus sacri inceptrix, religiosa virgo *Adelheidis*, cœnobiolo isti inclusa: & sola ibi jejuniis & precibus totos annos quadraginta Dei colendi causâ se macerans. *Bruschius* l. c. p. 626. *Crusius* l. c. c. 13.

I Sed

Sed & isto tempore multæ illustres & nobiles per Wirtenbergiam familiæ celeberrimum Hirsaugiense Monasterium donationibus suis ditarunt; ex quibus *Crusius* l. c. c. 15. perspici ait, quanta salutis animarum cura, quam incensa apud majores nostros fuerit, cum iis nec linguarum, Græcæ & Hebraicæ, quæ hodie, notitia, nec lectio S. Bibliorum, nec accurata explicatio esset, sed hujusmodi actionibus, quas identidem in historia & literis reperimus, vitam æternam mercari juberentur: Subinde S. Petro, cum ceteris sanctis, rete strenue in mare mundi ejiciente & ad eos, qui se mundo valedixisse videri volebant, omne genus possessionum expiscando attrahente. Idemque *Crusius* l.c.l.12.c.1. occasione bonorum, quæ collata sunt a Palatinis Tubingensibus, animæ ad alteram vitam conservandæ curam habentibus, in Cœnobium Bebenhusanum, notat: Ecclesiam aliquam semper mansisse tunc etiam in tenebris.

Ecclesia superstes mediis in tenebris.

Hadriani Papæ Ambitio.

Scripserat ista ætate Hadrianus Papa inter alia ad tres Archiepiscopos, Moguntinum, Trevirensem & Coloniensem, quasi Rom. Imperium â se haberet, & beneficio Papæ imperaret, in cujus potestate sit, dare Imperium, cui velit, tanquam ideò a Deo super gentes & regna constitutus, sed talis potestas nunquam data fuit Petro, cujus successorem se vidit Rom. Pontifex; & longe aliter Salvator noster Christus ad Apostolos Luc.22.v.26. inquit: Vos autem non sic. Itaque ipsi Germaniæ Principes tempore *Friderici Barbarossæ* negarunt Imperium Germaniæ constare beneficio Pontificis, & ipse Imp. Fridericus literis per Imperium sparsis, *Adriano* Pontifici hunc in modum inter alia respondit: Cum Divina Potentia (a qua omnis potestas in cœlo & in terra) nobis Christo vel uncto, ejus regnum & Imperium regendum commiserit, & pacem Ecclesiarum Imperialibus armis conservandam ordinaverit: non sine maximo dolore cordis conqueri cogimur dilectioni vestræ, quod a Capite S. Ecclesiæ (cui Christus pacis & dilectionis suæ characterem impressit) causæ dissensionum, seminaria malorum, pestiferi morbi venenum manare videntur, reliqua vid. ap. Avent. l. 6. annal. Boj. Crus. l. c. c. 16. Sed & Episcopi Germ. Pontifici Rom. tunc pro dignitate Imperatoria *Friderici* rescripserunt, agnoscentes, hunc habere coronam Imperii Divino tantùm beneficio, gradus ad eam factos hominibus acceptos referre; electionis vocem Archiepiscopo Moguntino, regalem unctionem Coloniensi, Imperialem Pontifici, addentes illis literis, *DEUS*, inquit ille, *per Imperium exaltavit Ecclesiam*, *Ecclesia* (non per Deum, ut credimus) *demolitur Imperium.*

Cui se principes Germaniæ sub Imp. Friderico Barbarossa opponunt.

Post hæc Imp. *Fridericus* Italiam petens, anno 1153. in campis Runcalianis frequentem conventum Germaniæ & Italiæ Procerum Cardinalium & Episcoporum habuit, & pace sancitâ, constitutionem inter alia fecit de Scholasticis & studiosis, qui studiorum causâ peregrinantur, & maximè de Divinarum atque sacrarum legum Professoribus, quibus hoc pietatis suæ beneficium indulsit, ut ad ea loca, in quibus literarum exercentur studia, tam ipsi, quam eorum nuncii veniant, & habitent in iis securè, defendens illos speciali dilectione ab omni injuria, & optionem dans, si litem illis quispiam super aliquo negotio moveri voluerit, illos coram Domino, aut Magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo,

ſcopo, quibus hanc Jurisdictionem dedit Imperator, convenire: qui verò ad alium judicem eos tradere tentaverit, cauſa, etiamſi juſtiſſima fuerit, pro tali conamine cadat.

Anno MCLXV. diſciplina Monachorum, quæ in Monaſterio Hirſaugienſi refrixerat, excitata iterum fuit a Ruperto Abbate. *Rupertus Abbas Hirſaugienſis, collapſa diſciplinæ reſtaurator.*

Eodem anno *Fridericus* Barbaroſſa Imp. Epiſcopatui Curienſi, cui tunc præfuit Conradus II. omnia privilegia confirmavit, & ſucceſſorem *Conradi* Eginonem, propter ſingularem ſibi præſtitam fidem circa annum MCLXX. primum inter Curienſes Epiſcopos Principem ſalutavit, quia hinc utriusque gladii Spiritualis & ſecularis jus ſibi ſumſit, teſt. Bruſchio in Catal. Epiſcoporum Curienſium.

Anno MCLXXI. *Hugo III.* Comes Palatinus Tubingenſis poſt infelix cum Welffone, Duce Bavariæ, bellum reverſus ad ſua, ex voto, quod in exilio & cuſtodia nuncupaverat, Monaſterium Marthalenſe collapſum reſtauravit, & ejectis ſeptem Canonicis ſecularibus, monachos ibi conſtituit Præmonſtratenſes ad honorem SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, qui ſuos habebant Præpoſitos, usque dum nova dignitas Abbatialis ex Concilio Conſtantienſi huic Cœnobio illata eſt. vid. *Bruſchius* in Chronol. Monaſt. Germ. p. 70. & *Cruſius* l. c. l. 11. c. 6.

Anno MCLXXXI. *Fridericus* Barbaroſſa Imp. frequentiſſimum Germaniæ Principum conventum Moguntiæ celebrans, conſultavit inter alia etiam de pace Eccleſiæ.

Eodem anno *Volcknandus*, Baro Ebersbergenſis, ex familia Dynaſtarum Hohenſtauffenſium juxta quosdam oriundus, fundavit monaſterium Madelbergenſe, ſive Adelbergenſe, quod ſtatim confirmavit, & immunitatibus inſignivit *Fridericus* Imp. Advocatia ejusdem Cœnobii ad familiam Stauffenſem perveniente. Cujus Cœnobii ſecundus fundator & conſervator dici poteſt Imperator hic, qui conſervationi hujus, anno MCLXXXVIII. menſ. Febr. factæ, ab Epiſcopo Monaſterienſi, interfuit cum tribus filiis, Henrico, Friderico & Philippo, Sueviæ Ducibus, tanquam teſtibus. *Origo Monaſterii Adelbergenſis.*

Adminiſtratum fuit hoc Cœnobium ab initio per Præpoſitos, usque ad annum MCCCCXXIII. Deinde ſecuti ſunt Abbates. Fuit quoque Cœnobium Sanctimonialium ordinis Præmonſtratenſis huic monaſterio adjunctum, quod ſuas etiam leges & cenſus habuit. Tranſlatum deinceps ſervandæ melioris diſciplinæ ergò in Cœnobium Monialium Lauffenſe. *Cruſius* l. c. c. 11.

Circa hoc tempus quoque *Rudolphus*, Comes Palatinus Tubingenſis, Brigantiæ & Curienſis Rhetiæ Dominus, conſentientibus Uxore ſua *Mechtilde* & liberis, in prædio Spirenſis Eccleſiæ, confirmante Imp. *Friderico*, ejusque Filio *Henrico* Rege, monaſterium Bebenhuſanum conſtruxit, Ordini Præmonſtratenſi illud deputans, in Diœceſi Conſtantienſi. Poſtea tamen pro eo ordine Ciſtercienſis Ordo S. Bernhardi fuit introductus, auctoritate *Henrici VI.* Imperatoris, qui anno MCXCIII. Monaſterii hujus fundationem & privilegia confirmavit, additis novis immunitatibus. *Cruſius* l. c. c. 11. ex Manuſcriptis chartis refert, Bebenhuſam antea a nobilibus *Fundatio Monaſterii Bebenhuſani.*

de Lustnau / fundatum, dictum hunc *Rudolphum* Comitem Palat. Tubing. reditibus liberaliter auxisse, additque Crusius, ibidem se invenisse, Bebenhusam fuisse dictam a Sancto quodam *Bebone*, qui cellam ibi habuerit. Huic Cœnobio multa bona quoque concessit *Fridericus*, Dux Sueviæ, anno MCLXXXVII. quod subinde fecit datis quoque Privilegiis *Rudolphus*, Comes Palat. Tubing. anno MCLXXXVIII. & MCXCI. Anno autem 1189. conventus Fratrum ex Schonaugia, permissu Regis *Henrici*, ingressus est Monasterium hoc sub Abbate primo *Diepoldo*, unde tum alibi, tùm in tabula quadam, quæ adhuc Bebenhusæ extat, fundatio hujus Cœnobii a *Rudolpho*, Comite Palatino Tubing. refertur ad hunc annum 1189. Cujus Cœnobii Advocati, defensores & Tutores post Comites Palat. Tub. fuerunt Comites Wirtenbergici.

Dicto anno 1181. *Fridericus II.* Dux Sueviæ, inter mortales candidissime vivens, juxta sententiam Bruschii: Vel ut Pantaleon part. 3. de illustribus Germaniæ Viris scribit: *Fridericus I.* Barbarossa prima fundamenta jecit Sacræ ædis, & Canonicæ congregationis Waldseensis, Canonicorum Regularium S. Augustini in ditione Dapiferorum Waldpurgensium, qui sepulturam & monumenta sua ibidem habent, *Bruschius* l. c. p. 641. *Crusius* l. c.

Monasterii Irsingen Fundatio.

Anno MCLXXXII. *Ursinium*, vulgo Irsingen Monasterium Benedictinæ regulæ amplissimum fundatum & locupletatum est ab *Henrico*, Marchione de Ramsberg, ejusque filiis, *Godofredo & Bertoldo* atque filiâ *Irmelgarde*, vid. *Bruschius* in Chron. Mon. Germ. p. 582.

Anno MCLXXXIII. *Fridericus* Barbarossa Imp. ex Italia in Alemanniam redux, Constantiæ, præsentibus Germanicis & Italicis Proceribus, quos inter quoque *Citalenus* Episcopus Curiensis, *Hermannus II.* Episcop. Constant. *Fridericus*, Dux Suevorum, filius Imperatoris, *Bertoldus*, Dux Zaringiæ, *Hermannus*, Marchio Veronensis, ex familia Badensi, fuerunt, pacem iniit, quæ dicta est pax Constantiensis, Commentariis postea Batti JCti explicata.

Eodem anno *Wingense* S. Michaëlis Archangeli Monast. instituti Regularium Canonicorum S. Augustini, Constantiensis Diœceseos. (quod nunc intra Ulmensem Urbem situm est) ædificari ceptum est a *Wittigovo*, Comite de Albeck, ejusque Conjuge, *Bertha*, in monte urbi vicino, qui adhucdum hodie S. Michaëlis nomen retinet. vid. *Bruschius* in chronol. Monast. Germ. p. 463.

Isto anno quoque *S. Ulrici & Afræ* Monasterium Augustæ Vindelicorum combustum est. vid. *Welserus* in annal. Augustanis, & *Crusius* l.c.c. 13. ubi miracula *S. Ulrico* Episc. Aug. adscripta invenies; Sed bene additur, decere monachos, si poëtæ esse velint, & fingere τὸ πρέπον, sive decorum observare; in tenebris quidem istorum seculorum ineptias & mendacia potuisse latere, non autem hodie, seculo tam erudito, quod illi nunquam fore putassent, alioquin aut temperaturi sibi a mendaciis fuissent, aut circumspectius mendacia conficturi. H[illegible] scil. erat bene promovere Christianismum, quasi denique necesse fuerit, innocenti[illegible]m [illegible]rum Episcoporum defendere, tanquam non fuerint & ipsi peccatores; at sacræ literæ [illegible] tegunt Davidis adulterium, aut Petri abnegationem. Longe igitur à S. Scri-

Scriptura recedunt, qui sanctos per omnia puros faciunt, & rebus leviculis miracula affingunt. Ideò raro aliquid hodie affingitur, aut si quid fingitur, non facile creditur.

Anno MCLXXXVIII. fundatum est *Sorethum*, vulgo Schussenriedt/ Præmonstratensis ordinis Cœnobium, Diœceseos Constantiensis, a *Berengario* & *Conrado*, Baronibus a Schussenriedt. *Bruschius* de Monast. Germ. p. 537.

Anno MCLXXXIX. *Fridericus Barbarossa* Imp. Monasterium Præmonstratensium *Haganoia* suis auspiciis condi curavit.

Mors Friderici Barbarossa Imp.

Annus MCXC. insignis fuit morte *Friderici Barbarossa* Imp. quam illi in expeditione Sacra attulit Serra, Armeniæ fluvius, inæstimabili damno Christianorum, fuit enim, ut *Radewickus* illum adpellat, vir Christianissimus, qui præ omnibus Christianis tunc Imperatoribus desiderio Christi flagrabat, ideoque Patriam, uti Choniates l. 2. de illo scribit, delicias regias, otium, felicem elatamque domi cum charissimis vitam despicatus, cum Palæstinæ Christianis ob nomen Christi maluit tolerare ærumnas. Vindex Imperii contra Papam non unum, nullum diem transire otiosum passus, quo non aliquid Imperio utile, & justitiæ tranquillitatique inter populos conservandæ conducibile gereret.

Origo Ordinis Teutonici.

Anno MCXCII. in Palæstina post Hospitalarios & Templarios, tertius sacræ militiæ ordo exortus est, Teutonicorum militum, quam multum adjuvit *Fridericus*, Dux Sueviæ, in obsidione urbis Ptolemaidis: officium autem illorum equitum fuit primò curam pauperum, qui in terra sancta versarentur, gerere deinde tàm terram sanctam, quàm alios Christianorum fines, armis defendere. Accessit postea confirmatio *Henrici III.* Imp. & Pontificis Cœlestini, qui illis vestem albam, nigrâ cruce insignitam, dedit, Funccius in Chronol.

Anno MCXCIII. *Udalscalcus*, Episc. Aug. Comes a *Thennenlohe*, S. crucis Augustanum Cœnobium, instituti & ordinis regularium Canonicorum S. Augustini transtulit Augustam Vindelicorum, quod primò a Mareschallis de Biberach in pago Muttenhoffen inchoatum, inde a *Conrado*, Episcopo Augustano, Comite *Luzelsteinio* in Hamelbergum montem, Augustanæ ditioni vicinum, locatum fuit. *Bruschius* l. c. p. 400.

Seculum Decimum Tertium

Ordinis Dominicani initia.

INitia hujus Seculi occupavit origo Dominicani prædicatorii ordinis, fundatore illius Dominico, *Calagaritano* Hispano, innotescente, qui Waldensibus multum adversabatur, peragrans varias regiones docendo, & confirmationem ordinis sui obtinens a Papa *Honorio*, multa quoque Monasteria erigens, quorum institutum asseclæ per varias *Europa* & *Germania* partes, & in hac ipsa *Suevia* nostra frequenter mox confitebantur. Institutus autem hic ordo est sub regula *S. Augustini*, viribus Christianorum per bella transmarina valdè consumtis. Ne autem prædicatores illi a docendo impedirentur, decretum est huic ordini terrenas possessiones abjicere, utpote contra hæreses prædicandi causâ instituto; cujus ordinis amplificator inter alios etiam

de Lustnau / fundatum, dictum hunc *Rudolphum* Comitem Palat. Tubing. reditibus liberaliter auxisse, additque Crusius, ibidem se invenisse, Bebenhusam fuisse dictam a Sancto quodam *Bebone*, qui cellam ibi habuerit. Huic Cœnobio multa bona quoque concessit *Fridericus*, Dux Sueviæ, anno MCLXXXVII. quod subinde fecit datis quoque Privilegiis *Rudolphus*, Comes Palat. Tubing. anno MCLXXXVIII. & MCXCI. Anno autem 1189. conventus Fratrum ex Schonaugia, permissu Regis *Henrici*, ingressus est Monasterium hoc sub Abbate primo *Diepoldo*, unde tum alibi, tùm in tabula quadam, quæ adhuc Bebenhusæ extat, fundatio hujus Cœnobii a *Rudolpho*, Comite Palatino Tubing. refertur ad hunc annum 1189. Cujus Cœnobii Advocati, defensores & Tutores post Comites Palat. Tub. fuerunt Comites Wirtenbergici.

Dicto anno 1181. *Fridericus II.* Dux Sueviæ, inter mortales candidissime vivens, juxta sententiam Bruschii: Vel ut Pantaleon part. 3. de illustribus Germaniæ Viris scribit: *Fridericus I.* Barbarossa prima fundamenta jecit Sacræ ædis, & Canonicæ congregationis Waldseensis, Canonicorum Regularium S. Augustini in ditione Dapiferorum Waldpurgensium, qui sepulturam & monumenta sua ibidem habent, *Bruschius* l. c. p. 641. *Crusius* l. c.

Monasterii Irsingen Fundatio.

Anno MCLXXXII. *Ursinium*, vulgo Irsingen Monasterium Benedictinæ regulæ amplissimum fundatum & locupletatum est ab *Henrico*, Marchione de Ramsberg, ejusque filiis, *Godofredo & Bertoldo* atque filiâ *Irmelgarde*, vid. *Bruschius* in Chron. Mon. Germ. p. 582.

Anno MCLXXXIII. *Fridericus* Barbarossa Imp. ex Italia in Alemanniam redux, Constantiæ, præsentibus Germanicis & Italicis Proceribus, quos inter quoque *Citalenus* Episcopus Curiensis, *Hermannus II.* Episcop. Constant. *Fridericus*, Dux Suevorum, filius Imperatoris, *Bertoldus*, Dux Zaringiæ, *Hermannus*, Marchio Veronensis, ex familia Badensi, fuerunt, pacem iniit, quæ dicta est pax Constantiensis, Commentariis postea Batti JCti explicata.

Eodem anno *Wingense S.* Michaëlis Archangeli Monast. instituti Regularium Canonicorum S. Augustini, Constantiensis Diœceseos. (quod nunc intra Ulmensem Urbem situm est) ædificari ceptum est a *Wittigovo*, Comite de Albeck, ejusque Conjuge, *Bertha*, in monte urbi vicino, qui adhucdum hodie S. Michaëlis nomen retinet. vid. *Bruschius* in chronol. Monast. Germ. p. 463.

Isto anno quoque *S. Ulrici & Afræ* Monasterium Augustæ Vindelicorum combustum est. vid. *Welserus* in annal. Augustanis, & *Crusius* l. c. c. 13. ubi miracula *S. Ulrico* Episc. Aug. adscripta invenies; Sed bene additur, decere monachos, si poëtæ esse velint, & fingere τὸ πρέπον, sive decorum observare; in tenebris quidem istorum seculorum ineptias & mendacia potuisse latere, non autem hodie, seculo tam erudito, quod illi nunquam fore putassent, alioquin aut temperaturi sibi a mendaciis fuissent, aut circumspectius mendacia conficturi. H[illegible]cil. erat bene promovere Christianismum, quasi denique necesse fuerit, innocenti[illegible]rum Episcoporum defendere, tanquam non fuerint & ipsi peccatores; at sacræ literæ [illegible] tegunt Davidis adulterium, aut Petri abnegationem. Longe igitur à S. Scri-

Scriptura recedunt, qui sanctos per omnia puros faciunt, & rebus leviculis miracula affingunt. Ideò rarò aliquid hodie affingitur, aut si quid fingitur, non facile creditur.

Anno MCLXXXVIII. fundatum est *Sorethum*, vulgo Schussenriedt/ Præmonstratensis ordinis Cœnobium, Diœceseos Constantiensis, a *Berengario* & *Conrado*, Baronibus a Schussenriedt. *Bruschius* de Monast. Germ. p. 537.

Anno MCLXXXIX. *Fridericus Barbarossa* Imp. Monasterium Præmonstratensium *Haganoiæ* suis auspiciis condi curavit.

Mors Friderici Barbarossæ Imp.

Annus MCXC. insignis fuit morte *Friderici Barbarossæ* Imp. quam illi in expeditione Sacra attulit Serra, Armeniæ fluvius, inæstimabili damno Christianorum, fuit enim, ut *Radewickus* illum adpellat, vir Christianissimus, qui præ omnibus Christianis tunc Imperatoribus desiderio Christi flagrabat, ideoque Patriam, uti Choniates l. 2. de illo scribit, delicias regias, otium, felicem elatamque domi cum charissimis vitam despicatus, cum Palæstinæ Christianis ob nomen Christi maluit tolerare ærumnas. Vindex Imperii contra Papam non unum, nullum diem transire otiosum passus, quo non aliquid Imperio utile, & justitiæ tranquillitatique inter populos conservandæ conducibile gereret.

Origo Ordinis Teutonici.

Anno MCXCII. in Palæstina post Hospitalarios & Templarios, tertius sacræ militiæ ordo exortus est, Teutonicorum militum, quam multum adjuvit *Fridericus*, Dux Sueviæ, in obsidione urbis Ptolemaidis: officium autem illorum equitum fuit primò curam pauperum, qui in terra sancta versarentur, gerere deinde tàm terram sanctam, quàm alios Christianorum fines, armis defendere. Accessit postea confirmatio *Henrici III.* Imp. & Pontificis Cœlestini, qui illis vestem albam, nigrâ cruce insignitam, dedit, Funccius in Chronol.

Anno MCXCIII. *Udalscalcus*, Episc. Aug. Comes a *Thennenlohe*, S. crucis Augustanum Cœnobium, instituti & ordinis regularium Canonicorum S. Augustini transtulit Augustam Vindelicorum, quod primò a Mareschallis de Biberach in pago Muttenhoffen inchoatum, inde a *Conrado*, Episcopo Augustano, Comite *Luzelsteinio* in Hamelbergum montem, Augustanæ ditioni vicinum, locatum fuit. *Bruschius* l. c. p. 400.

Seculum Decimum Tertium

Ordinis Dominicani initia.

INitia hujus Seculi occupavit origo Dominicani prædicatorii ordinis, fundatore illius Dominico, *Calagaritano* Hispano, innotescente, qui Waldensibus multum adversabatur, peragrans varias regiones docendo, & confirmationem ordinis sui obtinens a Papa *Honorio*, multa quoque Monasteria erigens, quorum institutum asseclæ per varias *Europæ* & *Germaniæ* partes, & in hac ipsa *Suevia* nostra frequenter mox confitebantur. Institutus autem hic ordo est sub regula *S. Augustini*, viribus Christianorum per bella transmarina valdè consumtis. Ne autem prædicatores illi a docendo impedirentur, decretum est huic ordini terrenas possessiones abjicere, utpote contra hæreses prædicandi causâ instituto; cujus ordinis amplificator inter alios etiam

Et addicti Thomas Aquinas, Albertus M. Origo ordinis Franciscani

tiam *Thomas Aquinas* fuit, Angelici nomen Doctoris inde adeptus. Item *Albertus* Magnus, *Jacobus* de voragine, & *Antoninus* Archi-Episcopus Florentinus. Postea etiam *Franciscanorum*, vel *Mendicantium* & *Minorum* ordo valdè, uti alibi per Germaniam, ita in Suevia quoque invalescens, a *Gregorio IX.* qui ipsum Dominicum numero Sanctorum ritu & more Ecclesiæ Rom. aggregavit, ratus habitus est, & Ulmam quidem Franciscani illi nudipedes Monachi anno MCCIX. ex civitate *Garmandensi* venerunt, monasterium ibi ædificantes, quod deinde, reformatâ per *Lutherum* religione, conversum est in Scholam Latinam.

Anno MCCII. mortuo *Udalschalco*, Episc. Aug. de quo ante, *Hartwichus II.* ab *Hirnheim* Episopus constitutus fuit: Hunc *Innocentius III.* Papa, qui creandorum Episcoporum meram potestatem, invitis Principibus, apud Germaniam & Angliam obtinuit, juxta novum morem, quia *Philippo II.* Imp. a se excommunicato contra *Othonem* Saxoniæ Ducem adhæsit, nunquam confirmare voluit, utut Episcopus *Hartwichus* in mera possessione & dignitate permanserit. vid. *Bruschius* de Episc. Augustanis.

Anno MCCVII. Idem Pontifex Rom. *Innocentius* Abbati Augiæ Divitis hoc privilegium dedit, quod Abbas hujus Cœnobii singulari gratiâ Romæ & in omnibus synodis jussus est sedere ad pedes Pontificis Romani, & tenere manu librum Sacramentorum, legum Pontificiarum positionumque, & ordinationum Sanctorum Patrum, de quo vid. *Bruschius* p. 44.

Philippus Imp. natione Suevus, Cleri Reformator.

Invaluerat isto tempore valdè hypocrisis & superbia Clericorum, quam odio habuit & correxit *Philippus* Imp. Dux Sueviæ, longiori vita & Imperio dignus. vid. Specul. exemplorum distinct. 6. exempl. 34. Hujus autem *Philippi* conjugis *Irena* obitum miserandum, dùm describit *Crusius* l. c. l. 12. c. 19. sperat, illi solidum fidei aurum in extremis angustiis firmiter mansisse, & stipulas, si quæ præter verbum Domini adstructæ fuerint, fine noxa animæ conflagrasse: quod de aliis quoque istius temporis moribundis non ubique desperandum est. Ceterum deplorat quoque *Crusius* adhuc quandam illius seculi barbariem in doctrina literarum, Græcarum præsertim, cum Academias Germania nondum haberet. Vixerat quidem circa annum MCCXII. *Alexander* de Villa Dei, Professione Monastica Minorita, qui edidit Grammaticam, inscriptam: *Doctrinale puerorum*, quod tùm in Sueviæ, tùm in aliarum partium Germaniæ scholis regnum & sceptrum betulaceum annos circiter trecentos, in pueros obtinuit: scriptum etiam pro novellis Clericis erudiendis, donec tandem seculo XV. *Johannis* Brassicani Tubing. & *Jac. Henrichmanni Sindelf.* aliorumque eruditiora Grammaticæ scripta extiterunt, quibus facilius & purius juventus institui cœpit.

Notabilis confessio fidei Christianæ.

Memorabilis est de cetero confessio fidei Christianæ, quæ circa annum MCCX. in *Helvetica Alemannia*, præsertim *Turgoja*, & valle Rhenensi usitata fuit, quam *Stumpffius* l. 4. Chronic. Helvet. c. 50. & ex illo *Crusius* l. c. c. 18. refert: **Jch widersag dem Teufel/ und allen sinen Wercken/**

und

allen sinen Gezierten: Ich geloub an ein GOtt Vatter / Allmächtigen: Ein Schöpfer Himmels und Erden / und aller Geschefde. Ich geloub an sinen einbornen Sun / unsern HErren JEsum Christum. Ich geloub an den heiligen Geist. Ich geloub / daß die Dreyebende ein wahrer GOtt ist: Der ye waß / und wyter ist ohn Ende. Ich geloub / daß derselbe GOttes Sun geandet ward (i. e. gemeldet oder verkündet) von dem hayligen Engel Gabriel. Ich geloub / daß er empfangen ward von dem hayligen Geist: und er geboren ward von Marien / der reinen Magende: Ich geloub / daß er an diere Welt (pro dieser Welt) was / als ein armer Mensche / wann daß er nien gesündt: Ich geloub / daß er am drißgesten Jar getouffet ward in dem Jordan von S. Johansen. Ich geloub / daß er verrathen ward von sinem Jünger Judas: Ich geloub / daß er gefangen ward von den Juden / und gebonden ward / und an das Creutz erhangen ward / und daran erstarb / an der Menschheit / nit an der Gottheit: Ich geloub / daß er ab dem Crütz genommen ward / und zer Erden begraben ward: und darinne lag dry Tag und dry Nacht: Ich geloub / daß er an dem dritten Tag erstund geware GOtt / und geware Mensche: Ich geloub / daß er erschien nach seiner Urstende sinen Jüngern / und sinen guten Freunden: Ich geloub / daß er an dem viertzigsten Tag nach siner Urstende zu Himmel fuhr / zu der Gesicht siner Jünger / und aller Mänge / die seyn wirdig warend: Ich geloub / daß er da sitzet zu der Zeschwunn (i. e. in Freud und Herzlichkeit) sines Vatters / Ihm eben gewaltig und eben ewig. Ich geloub in dannen künfftig an dem Jüngsten-Tag / zu erthailen (i. e. urtheilen) über lebend und über Todt / nach ihr Wercken: Ich geloub die Christenheit Göttlich und Allich / (allgemein.) Ich geloub gmeinsamb der Heyligen: Ich geloub Ablaß meiner Sünden / nach gewaren Reuwe. Ich geloub Urstende myns Libes: Ich geloub nach diesem Leben sein das ewig Leben: Ich geloub / daß mir gelohnt soll werden / nach meinen Wercken: den Lohn fürcht ich sehr / dann ich dick gesündet han / und mit Gedancken mehr.

Fridericus II. Imp. natione Suevus petitur odio Papæ.

Anno MCCXIII. *Fridericus II.* Imp. Dux Sueviæ, imperare cepit, quem Pontifex Romanus clam oderat, sciens, Sueviæ Duces & Imperatores ex hac gente multum hactenus Romanæ Ecclesiæ nocuisse. Dedit Imperator hic *Fridericus II.* varia privilegia multis Cœnobiis, Eremitano in Narissis, Citicensi, Hirsaugiensi, Lorchensi, Bebenhusano.

Iterata Cruciatæ prædicatio.

Prædicabatur anno MCCXV. iterùm *Cruciata* per Germaniam jussu Innocentii Papæ, declamatoribus ubique pro suggestu homines ad rem, ut putabant, tam piam excitantibus, assumsitque quidem Crucis tesseram Fridericus quoque Imp. sed ipse proficiscendo multis impedimentis diu avocatus fuit. Dederunt nomen tunc huic militiæ, cujus infelix fuit exitus, multi Ecclesiæ Antistites & Principes, quos

inter

inter in Suevia fuerunt Marchio Badensis, & Comes Palat. Tubing. vid. Abbas Ursperg. *Trithemius* in Chronol. Hirsaug. & *Hieroldus* in continuatione belli sacri l. 3. c. 3. seqq.

Dura & crudelis in conscientias inquisitio.

Eodem anno frater *Conradus* de Marpurg, ordinis Prædicatorum, inquisitor hæreticæ pravitatis a Papa missus, per diversa Alemanniæ loca & ipsam quoque Sueviam, comburebat quosvis utriusque sexus, quos ferrum candens inter portandum ussisset, tanquam hæreticos: sicque ipse, fatente *Trithemio*, plures innocentes damnavit, cum candens ferrum nullum reperisset immunem, etiamsi nullius hæresis macula infectum: Hinc sævus ille monachus instar rabidi canis anno MCCXXXIII. a quibusdam Nobilibus prope *Marpurgum* interfectus est. Scilicet longè alium modum probandi Spiritus Apostolus Paulus præscripsit, omnesque tunc hæretici & Nicolaitæ habiti sunt, qui non omnia Pontificum adprobaverunt, multisque atrocia citra culpam afficta fuerunt *Crusius* l. c. l. 1. Part. 3. c. 1. 9.

Anno MCCXVII. Teutonicus Cruciferorum ordo concessione *Friderici II.* Imp. primùm ingressus est Borussiam, invitatus a *Conrado*, Duce Massoviæ, contra hostes Pruthenos, quos ordo ille paulatim sibi subjecit. vid. *Funccius* in Chronol.

A. MCCXXI. rursus in Alemannia crux prædicabatur, expeditionis in terram S. suscipiendæ, Monacho quodam Prædicatore Argentinensi, ut facilius induceret, toties ultramarinæ militiæ pœnas dantem populum, ita laxas indulgentias proficiscentibus promittente, ut homines inde moti, gravissima prius scelera perpetrarent: statim enim cruciculâ assutâ se puros reddi, majori malitiâ & damnandâ hæresi putabant.

Eodem anno Ordo Prædicatorius primùm migravit Esslingam, ad quem se contulit *Berchtoldus*, Comes Uracensis, ut conversus quidam dimisso Comitatu, mortuus & sepultus in istius ordinis Cœnobio, quod intravit quoque *Cuno*, Comes Uracensis, vitæ monasticæ se ex voto dicans, partemque suam Comitatus Uracensis Cœnobio huic, in quo ipse familiæ suæ ultimus, sepultus jacet, conferens, quam partem deinde Eberhardus, Wirtenbergiæ Comes, permutatione ejus cum quibusdam ex Ulbaco reditibus facta, & ipsam ad se recepit. *Crusius* l. c. part. 3. c. 2. & 7. ex MScriptis.

Anno MCCXXVII. Poundi Cistercienfis Parthenonis prope Ravensburgum tenue quoddam principium extitit, de quo Crusius l. c. *Bruschius* ex vetustis libellis p. 366.

Tyrannis Gregorii P. R. Fridericum II. Imp. excommunicantis, & Expeditione contra Saracenos in Oriente susceptâ totam Germaniam decipientis.

Anno MCCXXVIII. *Fridericus* Imp. per plures jam annos cruce signatus, sextam illamque ultimam sacram militiam in Palæstinam suscepit, iter transmarinum tandem cum multis aliis Principibus arripiens, quem *Gregorius* Papa nihilominus excommunicatum per totam Alemanniam pronunciavit, maximè per fratres prædicatores, qui fax & tuba tunc talium motuum fuerunt. vid. Abbas Ursperg. *Cuspinianus* in vita hujus Imp. & *Heroldus* in continuatione belli sacri l. 3. c. 11. & 12. scilicet concionando purè Christi Evangelio, non gladio cogendæ gentes erant, nec animarum salus in possidendis Hierosolymis ponenda. Pontifices hortabantur ad has expeditiones, vel ut Cæsarem, si cujus potentiam metuerent, à se in Palæstinam averterent, & ipsi intereà Regiones ad se raperent: aut ut argento Sueviam & Germaniam emungerent.

Eodem

Eodem anno Johannitarum Collegium Halæ Suevorum fundatum est cum Xenodocheo quodam pauperum, quod duravit usque ad annum Christi MDXXXIX. quo Johannitis, emendatam Evangelii doctrinam recusantibus, Missæ celebratio a Magistratu Halensi abrogata est, & templum Johanniticum clausum *Cruf.* l. c c. 5.

Sed & hoc anno Prædicatores Monachi Ulmæ cœnobium sibi construebant, ope cujusdam *Mechtildis*, & Senis *Craffronis*, Cancellarii Friderici II. Imperatoris.

Interim absente Friderico II. Imperatore in Syria, & demorante ibi in servitio Christi, Papa Gregorius, captata hac occasione, quod nefandissimum est dicere, invasit illius ditiones atque abstulit, ipsos Cruce signatos prohibens, ne transfretarent, vel auxilio venirent Imperatori: quod indicium & quoddam portentum ruentis tunc Ecclesiæ, non diffitebatur Abbas Ursperg. Hancque Papæ in *Fridericum* iniquitatem accusat ipse *Pandulphus Collinucius* l. 4. vid. Avent. l. 7. Annal. Boicorum. Joannes CUSPINIANUS, in vita Friderici II. *Ipsi Scriptores quidam Pontificii Gregorii Papæ Tyrannidem agnoscunt, & improbant.*

Anno MCCXXIX. *Gregorius* Pontifex regulam vivendi præscripsit Monialibus in Parthenone Pfullingensi ordinis S. Claræ, Virginis nobilissimæ, quæ institutum Dominarum pauperum S. Damiani sequebatur, a primis annis Christi servitio mancipata, & a Francisco, ordinis Minorum fundatore instituta, ipsa ordinem pauperum inchoans, quem Innocentius Papa confirmavit. de quo vid. Petrus de Natal. & *Cruf.* l. c.

Circa annum MCCXXXIII. initium factum est *Heggenbachii* Cisterciensis, seu Bernardini instituti, Monialium præclari Cœnobii, Constantiensis Diœceseos, sub Salemitani Abbatis curâ & visitatione, vid. *Brusch.* p. 239.

Anno MCCXXXV. *Conradus*, Dux Teccensis, multas immunitates ac beneficia contulit Monialium Cœnobio Kirchheimensi, cujus initia fabulis aspersit *Thomas Lyrerus*, qualiscunque Scriptor Chronici Rerum Suevicarum, qui refert, Romulum, & fratrem *Wilpartum*, bellum cum Comite à Weck, quem Burgoviensis Marchio adjuverat, gessisse, adjuvante ipsos Domino quodam Filsensi, qui arcem Helffenstein â se conditam incoluerat, adjuvantibus quoque Palatino Tubingensi, Comite Achalmensi, aliisque Proceribus, commissum fuisse prælium in Valle Hausa, quo Weckius & Burgovius superati, postea Religionem Christianam, à qua alieni fuerant, amplexi sint. Weckii castellum fuisse Kircham, ubi Ecclesia Divæ Virginis ædificata sit, volente sic Burgovio, quod ibi in prælio captus esset: Weckensem autem postea adpellatam fuisse Deckensem. Sed fabulosa hæc esse ex multis apparet: ne quid enim dicatur de Romulo illo, quis fuerit, certe cum Gentilismus adhuc has Sueviæ ditiones obsedit, nec Weckenses Comites, nec Helffensteini & Filsenses Domini, nec Burgovienses Marchiones, nec Palatini Tubingenses, nec Comites Achalmenses his terris noti fuerunt, sed nomina hæc dignitatum, & illustres familiæ diu post sequentibus seculis, firmata dudum in his regionibus Christiana Religione, innotuerunt. Quicquid etiam *Crusius* in Annal. Suev. L. 1. p. 3. c. 11. de origine Castelli Deck scribat, hoc jam certius est, extirpato idolorum cultu, Christianam Religionem facile primis temporibus in *Crusius notatur.*

ista regione Sueviæ & Wirtenbergiæ introductam fecisse, ubi sequenti ævo celebres valde, & locupletes Helfensteinii Comites, inter duos amnes, Luteram & Lindachum, Ecclesiam in campo solitariam extruxerunt, circa quam postea casæ quædam positæ, ex quibus coalitus vicus, Kirchheim adpellatus, quasi mansio & domus Domini, τῦ Κυρίυ οἶκος. Conjungebant se scil. multæ Virgines, pietatis amantes, permultis annis ante ordinem prædicatorium institutum, & Tuguriola ibidem extruebant, ut eo propius ab ista Ecclesia abessent, sanctam & severam vitam ducentes, jam circa annum salut. 986: uti *Crusius* refert l. 5. p. 2. c. 3. & lib. 1. part. 3. c. 11. ubi de Chelidonio quodam scribit, cujus opera octoginta sex pauperculis Christi sponsis, quæ Kirchemii fuerint, vitam parce & duriter tolerantibus, domicilium & Cœnobium quoddam prope oppidum Kirchheim conditum fuisse: vigente autem temporibus *Friderici II.* Imp. Dominico ordine, cœtum istum virginum honeste & religiosè viventem, orasse Episcopum Constantiensem, ut ipsarum rationem vivendi certa regula comprehenderet, denique impetrasse regulam ordinis Prædicatorum: cumque jam multa privilegia S. Virgines accepissent, feliciter posthac sub Ducibus Teccensibus succreverunt, & augescens hinc vicus Kirchheim/ oppidi postea formam accepit.

Kirchemii, Urbis in Wirtenbergia non ignobilis, incrementa.

Fridericus II. Imp. Sueviæ Dux, datô Viennensibus Privilegio, Academiæ fundamentum in ista urbe jecit.

Anno MCCXXXVII. *Fridericus II.* Imp. Sueviæ Dux, dato Viennensibus privilegio, Academiæ fundamentum in ista urbe jecit, ut prudentia doceatur in populis, & rudis ætas parvorum instruatur, potestatem dans plenariam Magistro, Viennæ a se ad scholarum Regimen, assumtô, ut alios Doctores in facultatibus substituat, qui habeantur sufficientes & idonei circa suorum Auditorum studium. *Wolffg. Lazius* l. 2. rerum Viennensium c. 5.

Origo Cœnobii Sæfflingensis.

Eodem anno cœptum est Cœnobium opulentum *Sæfflingense*, Monialium S. Benedicti institutum sequentium, intra urbis Ulmæ mœnia, quod deinde extra muros illius civitatis translatum est in dextram Blavi ripam, assumta regula Francisci. vid. *Bruschius* p. 535. *Crusius* l. c. c. 12. Ubi judicium *Oswaldi Gabelcoveri*, Archiatri & Bibliothecarii Wirtenbergici, Viri de Historia Sueviæ & Wirtenbergiæ meritissimi, refert, de illis, quæ contra veritatem de hoc Cœnobio traduntur.

Sed & eodem anno Francisci sectatores, fratres Minores intrarunt Civitatem Esslingensem ad manendum, quibus hoc ipso anno Cœnobium S. Jacobi templariis primo Halæ Suevicæ, permissu *Conradi*, Abbatis Comburgensis, traditum est, qui anno 1524. illud in manus Senatus Hallensis resignarunt, quorum quidam pecuniâ inde acceptâ uxores duxerunt, aliis perpetuus victus in Xenodochio liberaliter datus fuit: curavitque inde Senatus Urbis, binas conciones, singulis septimanis in hoc Cœnobio habendas, Scholamque docentium pro indoctis Monachis ibi instituit, in qua Juventus Latine & Græce gratis erudiretur.

Fridericus II. Imp. iterum excommuni-

Anno MCCXXXVIII. *Gregorius* Pontifex *Fridericum II.* Imp. iterum excommunicavit, illumque per fratres Minores ubique diris devovit: unde insecuta sunt infinita mala, non tantum in hac Suevia, sed & in

omni

omni terra, Romano Imperio & Ecclesiæ subjecta. Vid. Abbas Stadensis, Trithem. in Chron. Hirsaug. Cranzius in Metrop. Saxoniæ. l. 7. c. 52. & l. 8. c. 6. Fridericus autem Imp. contra hunc Gregorium, & Successorem illius, Innocentium, Scriptis se defendit, quæ refert Petrus de Vineis l. 1. ep. 6. ad Cardinales, ubi miratur & stupet, quod tot Venerabilium Patrum congregatione, munita Ecclesia generali, sedens in solio (& utinam justus judex) velit inconsultè procedere, & in Romanum Imperatorem Fridericum II. educatum Ecclesiæ, & ad prædicationem Evangelii stabilitum, suis motibus intendere: Cujus Petri de Vineis hæc quoque leguntur verba: l. 1. ep. 1. *Super Cathedrâ Mosis sedentes hoc tempore Pharisæi, sic moti sunt contra Rom. Principem oberrantes, quod Actores malitiæ facti simul, & Judices, aperte judicium subverterunt. Iste Pater Patrum, qui dicitur Servus servorum Dei, omni prorsus exclusâ justitiâ, factus est aspis surda, non admittens Romani Principis allegata. Dic quæso, quid resurgens a mortuis dixit primò discipulis, ille Magister omnium Magistrorum? Non, inquit, arma & scuta sumite, nec sagittam vel gladium, sed pax vobis! Petrus Apostolus ad portam veniens speciosam: Nec argentum, nec aurum habeo, dixit, claudo. Tu verò, si forsan incipit acervus pecuniæ, quem adoras, minui, statim cum claudo claudicas, quærens anxiè, quæ sunt mundi. Ploret igitur mater Ecclesia, quod pastor gregis dominici factus est lupus rapax. Et epist. 2. Qui clerici censentur, pauperum eleemosynis impinguati, filios opprimunt, ipsique nostrorum filiis subditorum, paternæ conditionis obliti, nec Imperatorem, nec Regem, aliqua veneratione dignantur habere, quoties in Patres Apostolicos ordinantur.* Item Epist. 31. *Ipse Draco magnus, qui seduxit universum orbem, Anti-Christus est, cujus nos dixit esse præambulum. Hic est Angelus prosiliens ex Abysso, habens phialas plenas amaritudinis, ut mari & terræ noceat. Inseruit enim falsus Christi Vicarius suis fabulis, nos Christianæ fidei religionem non rectè colere, ac dixisse, tribus seductoribus mundum esse deceptum: quod absit, de nostris labiis processisse, cum manifestè confiteamur, unicum Dei Filium, coæternum & coæqualem Deo Patri & S. Spiritui, &c. Revera Imperialis felicitas Papali semper impugnatur invidia.* Rursus epist. 2. *Habemus conscientiæ puritatem, ac per consequens Deum nobiscum, cujus testimonium invocamus, quia semper fuit nostræ voluntatis intentio, clericos cujuscunque religionis ad hoc inducere, & præcipuè maximos ad illum statum reducere, ut tales perseverent in fide, quales fuerunt in primitiva Ecclesia, Apostolicam vitam ducentes, & humilitatem Dominicam imitantes. Tales nempe Clerici solebant Angelos intueri, miraculis coruscare, ægros curare, mortuos suscitare, & sanctitate, non armis, sibi Principes subjugare.* Et Epist. 3. ad Regem Franciæ. *Nunquam legitur divina, vel humana, lege Pontifici Rom. concessum, quod transferre pro lubitu possit Imperium, aut de puniendis temporaliter in privatione Regnorum, Regibus & Principibus judicare. Nam, licet ad eum de jure Majorum, & more antiquo, consecratio nostra pertineat, non magis ad eum depositio, seu remotio pertinet, quam ad quoslibet Regnorum Prælatos, qui Reges suos, prout assolent, consecrant & inungunt. A nobis incipitur, sed noveritis, quod finietur in vobis.* Et quam cordatum est Aventini in Annal. Bojor. l. 7. judicium? quando scribit: *Friderici postea vires, pruden-*

catur à Gregorio P. R.

Petrus de Vineis hanc excommunicationem graviter perstringit.

Aventini cordatum de Tyrannide Papæ judicium.

prudentia, magnitudo animi, rerum bellicarum peritia, vicinitas, (nam in Italia contra morem veterum Impp. habitabat, Germaniam per filium administrabat) formidolosa, atque suspecta fuere Romano Sacerdotum Senatui. Visum est Flaminibus Romanensibus, Imperium Germanum magis florere, quam illis utile foret. Placuit id contundere, atque discordia non solum debilitare, sed in cinerem quoque atque favillas redigere: Et Fridericum huncce a fastigio rerum humanarum deturbare. Itaque Gregorius in Germaniam misit cum excommunicationis literis legatos: Rainerium a S. Quintino, Trecassiorum Mystam: Philippum Assisium: & pracipue Albertum Beham, Bataviensis Templi Decurionem. Diplomata sunt reddita omnibus Episcopis Germania: Nemo ipsorum paruit, nec aliorum: sed cuncti fremere, indignari, stomachari. Omnia tumultu in Germania completa. Indignissimum facinus, prater fas & aquum, Romanum inceptare Episcopum clamitatum. Conradus Truxinensis Episcop. nullum jus Romano Flamini, absque consensu Pontificum Germania esse in Germania, propalam docet: suos, inquit, Romanensis Sacerdos pascat Italos: Nos a Deo constituti canes, a nostris ovibus lupos, ovinâ pelle tectos, arcebimus.

Dissidia inter Guelphos & Gibellinos Italiam turbant.

His tantis turbis à *Gregorio* Pont. excitatis, Italia in factiones duas capitales, perniciosas & diuturnas divisa fuit, Guelfos nimirum, & Gibellinos, quorum isti à parte Papæ stabant, hi Friderico II. Imp. adhærebant. Blondus nomina hæc, in Germania jam antea nota, apud Pistojenses in Italia tunc prima audita esse, ait, ipso pene tremenda sono, de quibus *Crusius* l. c. part. 2. l. 10. c. 3. & part. 3. l. 1. c. 14. Ita autem *Fridericus Imp.* in angustias tunc redigebat Pontificem *Gregorium*, ut hic contra illum crucem & indulgentias, sicut contra Saracenos, prædicandas curaret. vid. *Cranzius*, *Nauclerus*, *Trithemius*, & alii, qui persecutionem Sacerdotum in Ecclesia per Alemanniam propter Imperatoris excommunicationem describunt.

Helvetii Fridericum II. Imp. contra Papam protegunt.

Anno MCCXXXX. Papa *Gregorius* iterùm Archi-Episcopis & Episcopis Germaniæ institit, ut *Friderici II.* Imp. excommunicationem exclamarent, sed parum profecit. Imperatori enim huic, licet a Papa depresso, adstiterunt tamen plurimi, & præsertim Helvetii, quos inter Tigurini Ecclesiasticos suos, Friderico adversantes, expulerunt, remanentibus solum Monachis Franciscanis, unde Imperator hic Helvetios in tutelam recepit Imperii sui, & vetera illis libertatis privilegia renovans, nova concessit. Vid. Abbas Stadensis, in chron. Stumpffius in Chron. Helvet. l. 4. c. 50. Semlerus l. 1. de rep. Helvetica.

Cum autem Gregorius Pont. nihil non contra Frid. II. Imp. tentaret, & post multas conciones atque processiones, plenam omnium peccatorum remissionem indulgeret omnibus, qui contra Imp. hunc arma ferrent, cumque *Albertus*, Sacerdotulus, auctoritate ejusdem Pontificis Episcopo Augustano mandasset, ut Ulmam, Augustam, Werdeam, Lauingam, Weissenburgum, Nördlingam, Möringam Vindeliciæ: Eichstettensi vero Episcopo, ut Noribergam, Weissenburgum, Gredingam, Wirzburgenses, Gamundiam, Dünckelsbuhelam, Halam devoveant, eo quod milites auxilio Imperatori in Italiam miserint, neuter tamen obtemperasset, nec Gregorius impetrare posset, ut illorum

illorum loco alii Episcopi eligerentur, Imp. Fridericus II. his & aliis rebus cognitis, Principibus cunctis, præsertim Othoni, Duci Bavariæ, & Comiti Palat. Rheni literas misit, in quibus, uti Avent. l. c. in Annal. Boicis porro scribit: *pleraque sibi a Pont. Rom. objecta diluit, atque alia in illum retorquet, ostendens, Pontifices Rom. auctos divitiis & dignitate, a se ceterisque Impp. æmulos esse pertinacissimos, omnium Regum atque Principum, neque parem ultra ferre posse: Manibus pedibusque ideò dies & noctes conari, ut non tam se, quam S. Sancto Imp. Rom. tanquam capite oppresso, facile ceteris membris servitutem imponant. Affectare eos Dominationem atque Divinitatem, nempe ut ab omnibus haud aliter, imò magis, quàm Deus timeantur. Nam multos Anti Christos inesse Romanensibus illis, nec ullos alios, quemadmodum opera ostendant, exitio Christianæ Religioni esse. Se quidem optime sentire de Christo, atque ejus Religione, nihilque magis cupere, quàm ut suo tempore Resp. Christiana pristinam majestatem, simplicitatem & pacem recuperet. Quod fieri nequaquam possit, nisi spinæ eradicentur, h. e. ambitio, superbia, fastus, luxus Sacerdotum Rom. subtractis opibus atque divitiis extirpentur radicitus. Se summopere pro commisso sibi a Deo negotio, potestate, ensequae divinitus tradito, contra enisurum, ut ovili Pastorem, populo Pontificem, mundo Parentem, (detracta persona lupi, tyranni atque Domini) restituat, ut eundem, abdicata Regnorum, humanarum litium curâ, & profanorum negotiorum administratione, (quibus illi interdictum sit) ad æmulanda pauperis Christi, (cujus Vicarium se jactitat) vestigia cogat. Se non amplius passurum, ut Christianæ plebi lupus, ovina pelle tectus, diutius imponat. Hoc perniciem esse Religionis, ut homo ille, qui dicatur Papa, divitiis nimium auctus, maximo pietatis Christianæ detrimento, omnia sibi licere, more tyrannorum pessimorum putet: rationem actuum nemini, quasi sit Deus, reddere velit; id quod soli Deo conveniat, usurpet: se errare, ullave mendacii Religione adstringi non posse. &c.* Scriptæ sunt hæ literæ ab Imp. Frid. II. in obsidione Asculi, die duodevicesimo Julii; quales idem quoque per Legatos ad Wenceslaum, Bohemiæ Regem, misit, qui illum officii admoneant: *Duces Bohemiæ ab Avo, Patruoque Impp. Regio diademate donatos esse. Wenceslaum in officio retineant, ne fallacia Romanorum flaminum seducatur, qui operam dent, quomodo validissimas Germaniæ gentes, etiam Sacerdotes inter se committant, ut ipsi potentiam assequantur, illis mutuâ cæde oppressis. Jam pridem eos, qui Babyloniæ sint, i. e. Romæ, templo Dei incubare, & divinitatem affectare, quamvis dissimulent. Aliter non orbem terrarum, neque cunctas gentes conglobatas, robustissimis Germaniæ gentibus quicquam officere posse.* His rationibus Bohemiæ Rex, ceterique Principes Germaniæ, in fide Imperatoris hujus manserunt, atque Otho, Bavariæ Dux, Rhenique Comes Palat. Pontifici adhærens territus fuit.

Fridericus II. Imp. Gregorio P. R. se masculè opponit & Reformationem urget.

Scripsit quidem vicissim *Gregorius* Papa literas ad Bohemiæ Regem & *Othonem* Bavarum, aliosque, quos ad se trahere ingentibus promissis, cæli & divinitatis, conatus est, sed frustra: Inhiabant tunc Tartarorum immanissimæ gentes Poloniæ, & vicinæ Germaniæ, Ungariamque fœdè vastabant, cui Imp. *Fridericus II.* subvenire impeditus fuit propter odium Papæ, nulli reconciliationi locum dantis. Cumque jam quidam de alio Imperatore eligendo cogitarent, Imp.

Frustranei Conatus Gregorii P. Rom.

 Fride-

Fridericus Filio Conrado, & Germanis negotium dedit, viderent, ne quid Regnum caperet detrimenti.

Ad hunc annum MCCXXXX. refertur quoque nova fundatio Cœnobii Monialium Kircheimenſis, ſupra ad annum 1235. memorati, de quo *Cruſius* l.c.c. 15. hos, parum ornatos, rhythmicos verſus refert:

Anno milleno, bis centum, quadrageno,
Regnante Ludovico, de Teck, nuncupato:
Cum eſſet Illuſtris, ſequens ſuos progenitores:
Hoc ſignum virtutis reliquit, & ſua proles.
Nam hunc locum amœnum, quem hic Princeps ædificavit:
Quemque honore plenum, crebro inhabitavit:
Tandem ad DEI cultum geſtiens dedicare:
Atque Chriſti vultum volens ſibi placare:
Sponſas ſuas inclutas hic voluit morari:
Quæ laudes DEO debitas noſcerent modulari:
Quas ſuis amantiſſimis relictis, præ ceteris elegit.
Deinde intravit fœmina, annonam largam dedit:
Ut ſub regulari vitâ Chriſto militaret.
Hanc eis regulam annus poſt ſeptimus tulit:
Et perſonarum curam duodecimus annus fundavit:
Has vectura ingens ad Superos vocat:
Quas hic in terreno Paradiſo locat.
Chriſte, ſponſe Virginum, has genitrici devotas,
Semper conſerva vivas, poſt hujus Seculi annos.
Poſt annos mille, quadringentos, ſeptua octo,
Kalendas Julii pridie, Maji die triceſimo primo,
Ulricus Heros de Wirtenberg, monte Peligardi,
Et ſuus Natus, Eberhardus, Comites generoſi,
Denuò hunc conſtruunt locum, quia corruit ipſe,
Non Saxa componunt telluris, ſed lapides vitæ:
Reformant deformata pro ſua Patriæque Salute:
Hæc ſunt DEO grata ſacrificia: credas tute.
Sponſas ergò Chriſti veneremur corde ſincero,
Ut à morte triſti liberent, & hoſte ſevero.
Templum nempe DEI eſt virgo pudica:
Quod qui fœdant rei, Chriſto ſunt gens inimica.

Conventus Ratiſponenſis & Eccleſiaſticus & Po

A. MCCXLI. memorabilis fuit conventus Procerum Imperii Eccleſiaſticorum & Politicorum Ratisponæ, in quo Eberhardus, Archiepiſcopus Salisburgenſis, graviſſimè in ambitionem, avaritiam, invidiam, ſuperbiam,

biam, sitim sanguinis sub prætextu pietatis, inque conatum Impp. & Reges opprimendi, invehebatur, oratione habitâ, cujus Epilogus hic fuit: *Date operam Patres Consulti, ut a Germanica gente Christianissima, cædes, discordiæ, mala, incendia, crudelia facinora in cives, inque Patriam patrata, pellantur: Pax civilibus armis exacta, concordia bonis revocetur. Quod tùm fiet, si Imperatori Friderico II. Cæsari Augusto, Principum Christianissimo, a DEO constituto, obtemperabimus: ut pestem illam atque serpentem (Albertum Sacerdotem illum insidiosum) e Boiaria eliminaverimus.* Quod & factum est per decretum in hanc sententiam Avent. l. 7. annal. Bojorum.

lliticus Gregorio P. R. se fortiter opposuit, præeunte Eberbardo, Archi-Episcopo Salisburgensi.

Ceterum quamdiu vixit Imp. *Fridericus II.* prævalere contra ipsum, ut ipse Trithemius in Chron. Hirsaug. fatetur, nec Papa, nec aliquis Principum valuit. Non enim curans ipse Papæ sententiam, quam injustam & frivolam dicebat, se pro Imperatore gessit, magnumque Principum numerum, nobilium & civitatum sibi adhærentium, habuit usque ad mortem: Et tantis malis in Italia Papam quoque subjectosque ei populos afflixit, ut Pontificem vivere illum tæderet, voluissetque, se nunquam de ejus depositione cogitasse. Dira enim, Guelfforum & Gibellinorum, inter se per annos 260. persecutio, cum multa sanguinis effusione duravit.

Inter illos autem, qui fideliter adversus Pontificia fulmina excommunicationis pro *Friderico II.* Imp. steterunt, fuit Rudolphus, Comes Habspurgicus, e Sacro Baptismo ab hoc Imperatore Gentili sublevatus, ipse Suevus quoque, & qui non pietate minus, quàm animi fortitudine fasces Imperii post *Fridericum II.* meruit, à quo Friderico, cum propter illius excommunicationem, a Papa factam, inter quosdam Sueviæ proceres, *Fridericus*, Comes Zollerensis, aliquo tempore defecisset, ille graviter a Cæsareanis pressus, deprecatus, tandem veniam accepisse legitur, hac tamen conditione, & multæ instar, ut Parthenonem, sive Gynæceum sacrum *Stetta* sub monte Zollerensi conderet, quod Prædicatorii hujus Cœnobii, in quo deinceps Zollerenses Comites locum sepulturæ sibi elegerunt, principium fuisse fertur. vid. *Crusius* loc. c. l. 2. part. 3. c. 1.

Rudolphus Habspurgicus Fridericum II. Imp. contra Papam defendit.

Anno MCCXLVI. *Henricus*, Landgravius Thuringiæ & Hassiæ, ab Archi-Episcopo Moguntino & Coloniensi, & quibusdam aliis Principibus, adversus Fridericum II. Imp. Rex Romanus electus est, instinctu Innocentii IV. Papæ, qui Conrado quoque, Friderici filio, Regnum jam abrogaverat. Non probabant autem talia omnes Germaniæ Principes, sed quidam dicebant, ad Papam non pertinere Imperatorem vel instituere, vel destituere, sed electum a Principibus coronare, uti testatur Abbas Stadensis. Carebant scilicet boni Viri tunc *Martino Luthero*, qui illos ex Sacris literis solidè de Papa docere potuisset, sed nondum ita clarè lucebat, inquit Crusius l. c. c. 3. *Henricus* autem ille, ab *Innocentio* Papa obductus, per risum vocabatur, Rex Clericorum, Pfaffen König / contra quem constans in fide erga *Fridericum II.* Imperatorem, mansit oppidum *Reutlinga*, licet obsessa, quo tempo-

Henricus, Landgravius Thuringiæ & Hassiæ, Rex Romanus à Papa electus contra Fridericum II. Imp. laudatur ab his, culpatur ab illis, vulgò Pfaffen König.

Reutlinga manet Friderico II. Imp. fidelis.

tempore Cives illius voti rei, soluta obsidione, Sacellum Divæ Virgini Mariæ extruxerunt, in cujus ostio adhuc hujus rei memoria, tabellæ inscripta, his verbis legitur: A. MCCXLVII. *Heinricus* der VII. Land-Graff zu Thüringen/ hat die Statt Reutlingen belägert/ da haben die Bürger zu GOtt gebetten um Erlösung/ dann sie waren Kayser Friderich dem andern mit Gelübd verbunden. Dann er hat die Statt mit Mauren umfangen/ und haben verheissen unsrer Frauen ein Capell zubauen. Alsobald ist Heinricus abgezogen/ und die Statt erlediget worden. Nachmahls haben sie angefangen zu bauen/ wie man das Werck vor Augen sihet.

Wilhelmus, Hollandiæ Comes, Anti-Cæsar.

Mortuo autem ex lethali vulnere, in obsidione Ulmensi accepto, *Henrico*, *Innocentius* Papa novum hostem *Friderico* Imp. opposuit, *Wilhelmum*, Hollandiæ Comitem, electum Romanorum Regem, qui *Ulrico*, Wirtenbergiæ Comiti, Advocatiam Monasterii Denckendorffensis concessit, vid. *Nauclerus* in Chronogr.

Concilium Lugdunense.

Anno MCCXLVII. habitum fuit concilium *Lugdunense*, cui interfuerunt quoque Legati, a quodam Tartaro Principe, fidem Christianam amplexo, qui destinabantur quoque ad Pontificem mittendi, quod Patres illius Concilii dissuaserunt, quasi via longa nimis & periculosa esset, revera autem metuebant vulnera Christianorum, ne his Tartari offenderentur, si vidissent Cæsaris & Papæ, Guelfforum & Gibellinorum dissidia, totque vitia Ecclesiasticorum, impietatem, fastum, avaritiam tunc grassantem. Vid. Æmilius l. 7. & Heroldus in con.. belli sac. l. 4.

Prædicatores quidam Suevo-Hallenses, Testes veritatis, contra Papam insurgunt, inique ab Alberto, Abbate Stadensi, notati.

Anno sequenti MCCXLVIII. Concionatores novi in Suevia surgebant, quos *Albertus*, Abbas Stadensis, in Chronico suo mirabiles & miserabiles hæreticos in Ecclesia Dei vocat: Prædicarunt hi in publica statione, pulsatis campanis, & convocatis Baronibus atque Dominis, terræ Halæ-Suevorum, *primò quod Papa esset hereticus: omnes Episcopi & Prælati, Simonici & heretici: Inferiores quoque Prælati cum Sacerdotibus: Quia in vitiis & peccatis mortalibus non haberent auctoritatem ligandi & solvendi: & omnes isti seducerent & seduxissent homines. Item, quod Sacerdotes in peccatis mortalibus constituti, non possent conficere.* (Consecratione mutare panem & vinum, in corpus & sanguinem Christi.) *Item, quod nullus vivens, nec Papa, nec Episcopi, nec aliqui alii possent indicere divina: & qui prohiberent, essent heretici & seductores. Et licentiaverunt in civitatibus interdictis: ut missas audirent super animas ipsorum, & Sacramenta Ecclesiastica libere perciperent: quia ipsis perceptis mundificarentur a peccatis. Item, quod Prædicatores, & Fratres Minores, Cistercienses quoque, & omnes alii pravam vitam ducerent, & injustam. Item, quod nullus esset, qui veritatem diceret; & qui fidem justam opere servaret, nisi ipsi, & eorum socii: Et, si ipsi non venissent, antequam DEUS in periculum dimisisset suam Ecclesiam, prius ipsos de lapidibus suscitasset, vel alios: qui Ecclesiam DEI vera doctrina illuminassent.*

Prædi-

Prædicaverunt etiam: *Huc usque vestri Predicatores sepelierunt veritatem, & prædicarunt falsitatem: nos sepelimus falsitatem, & prædicamus veritatem.* Et in fine: *Indulgentiam, quam damus vobis, non damus fictam, vel compositam ab Apostolico, vel Episcopis: sed de solo DEO, & Ordine nostro.* Et sic: *Non audemus habere memoriam Papæ, quia ita perversæ vitæ est, & tam mali exempli homo, quod eum tacere oportet.* Male autem & nimis obnoxiè erga Pontificem Romanum Abbas Stadensis blasphemiam appellat, quod Prædicatores illi, minime perfidi, hæc concionibus suis adjecerint: *Orate pro Domino Friderico Imperatore, & Conrado Filio ejus, qui perfecti & justi sunt. Item, quod Papa non haberet auctoritatem ligandi, vel solvendi, quia non haberet vitam Apostolicam.* Quod illi per quandam glossam probare voluerunt. Bonum esse, ait *Crusius* l. c. l. 2. c. 5. si sententia illorum, qui ita hæretici ab *Alberto* Stadensi appellantur, scripto comprehensa essent; metuendum enim, ne interdum hæreseos nomine apud Græcos & Latinos condemnati sint, qui non ita per omnia sint hæretici, sicut non omnes sancti sunt, qui istis & sequentibus temporibus Sanctorum catalogo inserti fuerunt, quod dies Domini olim revelabit, & quod *Albertum* illum, Abbatem Stadensem, attinet, ipse *Reinerus Reineccius* in Editione Chronici illius dubitat, an is omnia bona fide de illis concionatoribus Suevo-Halensibus retulerit, quos *Conradus*, Filius *Friderici II.* Imp. non sine ratione fovit, & Patrem suum ita se defendere posse credidit, citra ullum venenum: & quanquam res lapsa sit in contrarium, quia Pontifici Romano adhærentes, Prædicatoribus illis audacter resistebant, unde liberi & Ministeriales, a *Conrado* Rege, destinato jam Patris sui Friderici II. Imp. successore, recesserunt, ut ille quasi exul ac profugus, ex Suevia in Bavariam migrare coactus fuerit: non mirum autem hoc esse, ait *Crusius* l. c. quia nondum erat Constantiæ *Johannes Hussius* combustus, nec centesimo post anno Cygnus, qui combustione superior esset, exortus.

Alberti Stadensis perversum studium hæretificandi.

Annus MCCL. memorabilis fuit morte *Friderici II.* Imperatoris, qui ante obitum Hierosolymitanis Equitibus, & Johannitarum Xenodochiis multa unciarum auri millia, & magnam pecuniæ vim ad recuperandam terram sanctam legavit, & Ecclesiæ omnia oppida, quæ ad eam pertinent, restituit. De hoc Imperatore, qui non sine ratione malleus orbis dictus fuit, sinistrum quidem judicium fert *Antoninus*, Archi-Episcopus Florentinus, vol. 3. tit. 19. c. 6. Melius autem de eo sentit Pandulphus Collinutius, ipse Pontificius & Italus. Tulit hic Imperator multas leges de fide Christiana, & libertate Ecclesiæ conservanda, nec non de literarum studiis, de quibus optime meritus est. Fundator quoque Academiæ Neapolitanæ & Pataviensis, cujus tempore floruerunt imprimis celebres Scholæ Valentiæ, Veronæ, Perusii in Italia, Parisiis in Gallia, Oxonii in Anglia, Coloniæ & Magdeburgi in Germania. Plus autem nocuit, quam profuit tunc bonis literis, & Theologiæ inprimis Scholasticorum Doctorum Origo, & mox eminentia, qui, ut Crusius l. c. c. 6. ait, & Centur. Magd. Cent. 13. c. 1. Academicorum more in utramque partem disputantes, hominibus dubitationes moventes, otiosas & spinosas quæstiones gignentes, Aristotelis

Mors Friderici II. Imp.

Sinistrum Antonini, Archi-Episcopi Florentini, de Friderico II. Imp. judicium.

ristotelis Philosophiam in S. Theologiam inferentes. Tunc Angelici & Seraphici existere Doctores, tunc Scholæ ingentibus commentariis repleri, in Magistrum sententiarum, Alexandri, Aquinatis, Scoti, Alberti.

Pandulphi de Friderico II. Imp. eximium judicium.

Quod autem a Pontificia sede hostis judicatus est Imperator hic Fridericus, quis prudens facile has causas refutaverit? De Pontificiis (ut apud Collinutium est,) nimis vera prædicavit: multa in eorum moribus, vitam Apostolicam sequi debentium, desideravit: Imperium autem acrius, quam ipsis liberet, defendit: Denique nimis illis in Italia potens videbatur. Ecce, si Cæsar omnia, quæ ipsi voluissent, projecisset: si oculis, auribus, mente, captus fuisset: Si prorsus se pedibus conculcandum præbuisset: forsitan haud gravatim ipsum in album Sanctorum adscripsissent. Estque autem omnino candidum judicium ejusdem Pandulphi Pisaurensis, de Friderico II. Imp. his verbis prolatum: *Judicium hujus rei, inquit, relinquam equidem æquo rerum à Friderico gestarum lectori: Sed interim, dùm cogito, Christum (quem Vicarii sui Pontifices, sicut præcepit, imitari: eique ceu Ministri parere debent) mandasse: Ut gladium in vaginas recondamus; nec septies tantum, sed septuagies septies, delinquenti condonemus: Et ex altera parte video tot insidias atque proditiones, adversus Fridericum institutas: Tot Legatos Ecclesiasticos, qui Pastores appellantur, contra eundem in Regnum, Picenum, Longobardiam, Æmiliam, Flaminiamque missos, tot Urbes atque Regiones, ob eandem causam devastatas: Tantum Christiani Sanguinis effusum: Et illum tamen victorem semper evasisse: Pontificios vero, qui adversus eum se conjunxerant, infortunatos semper succubuisse: Non possum non approbare, quod Pius Pontifex in Historia Australi scripsit: nil scil. excellenter in Ecclesiâ Catholicâ patrari, cujus prima origo a Sacerdotibus non dependeat: ni forte occulto quodam DEI consilio fiat.*

Eodem Anno 1250. varia Sanctimonialium Cœnobia per Sueviam fundata sunt, Parthenon scilicet *Lœwenthalensis*, Divi Dominici Ordinis prope Cellam Panthaleonis, antiquitus Cœligaudium, Himmelswonne/ Monasterium Augustanum Sanctæ Catharinæ, ejusdem ordinis, de quibus vid. *Bruschius* in Chronol. Monast. German. p. 483. item 580. item Cœnobium *Offenhusanum*, vulgò Gnaden-Cella in Alpibus, de quo satis multa, quæ edita non sunt, populari linguâ scripsit Frater *Felix Fabri*, Tigurinus, Monialium illarum Confessor Prædicatorii Ordinis Ulmæ, Vir Eruditione & unâ atque alterâ Hierosolymitanâ peregrinatione, à se quoque descriptâ & editâ celebris, & in rebus suæ Professionis gerendis industrius, uti de illo judicium fert *Crusius* l. c. c. 8. qui multa ex hoc Auctore in Annalibus suis Suevicis hinc inde desumsit.

Felix Fabri, Tigurinus, Ord. Dominic. eruditus hujus Seculi Scriptor.

Dominicanus Ordo in Suevia invalescit.

Nullus autem alius Monasticus ordo, quàm Prædicatorum, seu Dominicanorum, per Sueviam tunc quoque *Constantiæ*, *Rotwilæ*, *Eslingæ*, & aliis in locis invalescens, tot Cœnobia Virginum Illustrium quoque illo tempore sibi habuit commissa, quæ in illis vixerunt, tanquam captivæ in Custodia, cum paupertate, humilitate & patientia.

Uti

Uti autem Conditores Cœnobii Offenhusani fuerunt Comites Lupffenses, ita *Crusius* ex *Felice Fabro*, illud unum fuisse ex his Cœnobiis putat, quæ *Fridericus II.* Imperator pro sustentatione 72. Virginum extruere mandavit Comitibus in Suevia Zollerensibus, & Lupffensibus, & Dynastis Gundelfingensibus, atque Nyffensibus, in mulctam quasi, quod illi inobedientes Cæsari fuerint, militiamque hujus à Gregorio nono excommunicati, sequi noluerunt.

Cœnobii Offenhusani, vulgò Gnadenzell/ origo.

Erat tunc pagus *Offenhusa*, malorum hominum plenus, qui dissipati inde fuerunt, ipseque locus conversione in Monasterium destructus est.

Anno MCCLII. Episcopatui Augustano cum laude præfuit Hartmannus, Comes Kyburgensis & Dillingensis, postremus gentis suæ, Princeps Optimus & Charissimus, qui Ecclesiæ Augustanæ dedit arcem, & civitatem Dillingensem, universumque Comitatum Wittislingensem, cis & ultra Danubium, & omnes pagos, usque ad Suevicam Werdeam, fuitque Hartmannus ille Episcopus, fundator Xenodochii Augustani ad Sanctum Spiritum, & Cœnobii S. Catharinæ, atque Franciscanorum Monasterii Monialium Medingensis, in agro Dillingensi, & Xenodochii Dillingensis, de quo plura vid. apud Bruschium de Episcopis Augustanis, Gasserum & Henningum.

Hartmañus, laudabilis Episcopus Augustanus.

Anno MCCV. fundatum est Steinheimense Monialium Cœnobium, vulgò Mariæ Vallis, Marienthal/ ad Muram, prope Marpacum, cujus templo juxta imaginem fundatoris & fundatricis hæc inscripta leguntur ad dextram: Das Hauß / das ich begehr zu bauen / ist groß / dann Groß ist unser GOTT: ad sinistram: Das Haus ich Deinem Nahmen gebauet hab / auff daß Du erhörest ihr Gebett.

Ad annum MCCLVII. refertur Cœnobium Fabariense, cujus Fundatores fuerunt Barones de Hohen-Saxen in Rhætia, vid. Stumpffius in Chronico Helvetiæ l. 10. c. 29. Gulerus in Chronico Rhætiæ, Crusius l. c. c. 12.

Florebat isto tempore Gisela in Suevia, quæ Vaticiniis Sibyllam, & Velledam quandam Germanorum imitabatur, vid. de hac Heroldus & Trithemius de Ecclesiæ Scriptoribus.

Quales autem Sacerdotum his temporibus mores fuerint per vicinam Bavariam, unde de reliquis quoque judicium ferre licet, docet Epistola ipsius Alexandri Papæ, ad Archi-Episcopum Salisburgensem, & Episcopos Bavariæ anno 1259. scripta, in quibus vehementissimè Sacerdotes accusat ambitionis, stupri, incestus, inscitiæ, negligentiæ, avaritiæ, luxus: conqueritur, obtestatur, minatur: Vos, inquit, Sacerdotes corruptela, communisque pernicies Christianæ religionis estis, Populus, vestri non dissimilis, flagitia vestra æmulatur: licentia deteriores facti estis. Copia rerum male vos corrumpit, per vos nomen DEI male audit: Devoratis enim pauperes, exeditis, occiditis. vid. *Aventin.* l. 7. Annal. Boicor. ubi plura hujusmodi refert: Extiterunt tunc quoque quidam Adversarii Regularum Monasticarum in nonnullis Monasteriis, qui nominabantur Fratricelli, Beghardi & Beginæ, qui persuadebant mul-

Corruptio Cleri.

tis Cœnobiis, ut sine regulâ viverent, melius sic DEO serviri posse per libertatem Spiritus: Sed magnopere hoc genus hominum oderunt cæteri, quibus certæ disciplinæ præscriptio placebat. Proinde quibusdam Episcopis videbantur demolienda talia Collegia, quibus illa licentia studio esset.

Quanta Magnificentia tunc fuerit Abbatis San-Gallensis, apparet ex illo, quod *Bertholdus* a Falkenstein, Abbas illius Cœnobii, Anno 1261, *Wernerum*, Archi-Episcopum Moguntinum, Argentinam ingressum, mille instructissimis equitibus comitatus est. Quæ causa forsan fuit, quod Civitas Lindaviensis, excommunicato Friderico II. Imperatore, Abbatem tunc *Bertholdum*, Patronum sibi ascivit, donec alius Imperator fieret. Sed cum Abbas ille multa tyrannicè institueret, captus a Civitate, & deinde dimissus fuit. vid. Crusius l. c. c. 4. & 13.

Circa annum MCCLX. fundatum est *Mindelheimense* Cœnobium a Suicardo a Mindelberg/ & ejus Conjuge *Elisabetha*, Baronissa de Aicham, vid. Crusius l. c. c. 11. ex Manuscriptis Bruschii.

Ulricus, Com. Wirt. Benefactor Cœnobii Adelberg.

Anno MCCLXII. *Ulricus*, Comes Wirtenbergicus, Præposito & Conventui Cœnobii Adelbergensis concessit Privilegium, & immunitatem ab omni exactione Telonii per terminos Dominii sui.

Initia Monasterii Augustiniani Tubingensis.

Eodem anno Tubingæ Monasterium Augustinianum, ubi hodie Ducale Stipendium Theologicum est, inchoatum esse, reperisse se Crusius scribit. l. c. c. 15. quod parte deinde aliqua auctum fuit Anno 1464.

Collegii Beutelspacensis fundatio.

Anno MCCLXV. laudatus ante *Ulricus*, Comes Wirtenbergicus, fundavit Collegium Beutelspacense, in quo degerent Præpositus, sex Canonici & sex Vicarii, vid. scriptores Rerum Wirtenbergicarum.

Disciplina hoc tempore fere in omnibus Cœnobiis collapsa.

Eodem tempore disciplina Ordinis Benedictini, tùm in Cœnobio Hirsaugiensi, sub Abbate *Johanne* Bavaro, tùm in omnibus fere Germaniæ Monasteriis defecerat: omnia corrupta erant, omnia collapsa: Monachi simul cum Abbatibus in præcipitium vitiorum corruerant, nemo curabat, nec Rex, nec Papa, nec Princeps ullus: erat denique summa Monachorum ignorantia, uti constat ex *Trithemii* Chronologia Hirsaugiensi, & illis, quæ tradit *Crusius*, l. c. c. 16.

Superstitio & luxuria hujus Seculi.

De Superstitione quoque hujus Seculi in Religione, deque Moribus & Luxuria Cleri testatur epulum illud Pontificiale, ab Anshelmo, Comite Calvensi, in sui memoriam, animæque Salutem, quotannis in montis Wurmlingensis, medii inter Tubingam & Rotenburgum ad Nicrum, antiquo Collegio peragendum, circa hæc tempora institutum, quod duravit usque ad annum 1530. descriptum a Crusio l. c. c. 17.

Conradinus, Sueviæ Dux, patitur odium Papæ.

Vixerat isto tempore *Conradinus*, Sueviæ Dux, dignus *Conrado* Rege Parente, dignus *Friderico II.* Imperatore, Avo, & tantis Majoribus Heroum Sanguis, in quem hæreditarium quasi Pontificis Romani Clementis odium derivatum fuit. Impera-

Impetraverat ab hoc religioso Principe *Hartmannus*, Episcopus Augustanus, confirmationem omnium immunitatum ac privilegiorum, Advocatiam item Episcopatus, aliasque libertates Anno 1266. luctante tunc cum summa paupertate Episcopatu illo. Parabat Dux ille expeditionem in Italiam, Siciliarum recuperandarum causâ, cui non tantùm Carolus Andegavensis, sed & Pontifex Clemens, qui Solio Imperii à nullo certo Augusto insesso, curam ejus contendebat Pontificiæ esse potestatis, unde ipse *Carolum* Regem, & Imperii Vicarium creavit, & eundem *Conradino*, cui ex Paterna & Avita successione Regnum Siculum debebatur, objiciebat: Veniebat res tandem ad prælium decretorium, Anno 1268. quo *Conradinus* jam Victor, denique à *Carolo* victus, inque fugam actus est. Scripsit inde *Carolus* triumphalem Epistolam ad Papam *Clementem*, & *Conradinus* apud oppidum Asturam Annuli indiciò proditus, captus est. Postea accusatus *Conradinus* cum Sociis, a JCtis Neapolitanis, Capuanis, & Salernitanis, ad mortem condemnatus fuit, quam illi intentavit quoque Pontifex Romanus *Clemens*, qui consulenti *Carolo* respondit: *Vita Conradini, Mors Caroli: Mors Conradini, Vita Caroli.* Displicebat Sanguinaria hæc sententia melioribus & strenuis ex ipsâ Gallica Nobilitate Viris, & Genero *Caroli Ruperto*, Comiti Flandriæ, sed adfuit fatum Sueviæ, apparatur locus feralis Neapoli, *Conradinus* Dux, idemque Rex, & Socius Cognatus *Fridericus*, Austriæ Dux, & alii ex primâ quoque Sueviæ nobilitate luctuosum planè spectaculum miseri producuntur: pronunciatur quoque Capitalis sententia, negat *Conradinus*, se ullam Ecclesiæ injuriam inferre unquam voluisse, sed tantum recipere Regnum, quod sibi deberetur, & injustissime fuerit denegatum, cujus hæredem ipse detractâ, & adversus populum projectâ chirothecâ, instituit *Fridericum Castellanum*, Amitæ suæ filium, in cujus locum tamen successit *Petrus* Arragonius, etiam hæres antea à *Conradino* Cognato institutus. Percutiebatur tunc primo securi *Fridericus*, Austriæ Dux, Ultimus de familia Ducis Leopoldi, deinde Conradinus, multa de acerbitate & perfidia inimicorum conquestus, causâ summo Judici, ultori sceleris & parricidii, commissâ, & ad Christi tribunal provocatione factâ, genubus ad DEUM flexis, cui animam suam, veniâ peccatorum ab eo petitâ, commendaverat, sacro ferro Pontificio pulchram Cervicem præbuit d. 7. vel ut alii 4. Cal. Nov. anno 1269. Jacuit caput, jacuit vetus & incluta Hohenstauffensium familia, jacuit gloriosus plurimorum amor Sueviæ Ducatus, cum quo finitum quoque est Imperium nobilissimæ Suevorum familiæ, quæ Paterno & Materno genere jam inde a Clodoveis Carolisque, Galliæ Regibus, multos Imperatores, Reges, Duces produxerat, vid. *Nauclerus* in Chron. Avent. in Annal. Boicis, *Antoninus*, Archi-Episcopus Florentinus part. 3. tit. 20. c. 1. *Æmilius*, *Pandulphus*, *Collinutius*, l. 4. Histor. Neapol. *Guazzus* in Chronicis, *Crusius* in Annalibus Sueviæ l. c. c. 17. & seqq.

Adversa fata Conradini, ultimi Sueviæ Ducis

Postquam autem ita cum Conradino Illustrissima Ducum Sueviæ Stirps concidit, Ducatus Sueviæ in multas partes distractus est, nec unquam deinde totus coaluit, reviviscere tamen Dignitas hæc Ducalis in Sue-

Suevia in multas partes discerpta.

via iterum visa fuit, dum *Eberhardus I.* non quidem Sueviæ, Wirtenbergiæ tamen & Tecciæ Dux, à *Maximiliano I.* Imperatore Anno 1495. creatus est.

Eßlingense Monasterium Carmelitarum, valdè superstitiosum.

Anno MCCLXXI. Eslingæ fundatum est Monasterium Carmelitarum, de quo extat hæc plena Pontificiæ superstitionis inscriptio: *Virgo Deifera, Patrona Ordinis beata, sume labores passos ad laudem Tui oblatos, sub Divo Patre Joanne, Carpentarii regente Provinciam totam Alemanniæ Superiorem, per me tantillum mox, si quam validius possem, offerrem, utique in decus totius Carmeli in spatio octo temporis annorum explevi, quicquid ædificii conventus cernitur præsentis, mercedem sperans habiturum cum beatis. Ab ortu Christi, mille dum fluxerant anni, atque quadringenti quinquaginta quoque quini in die Conradi cecidit voraginis igne. Heu conventus ille mira cum velocitate. Res deflenda bene, sed ope Virginis Mariæ jam resarcitus, ut spectet populus cunctus, cui grates debitas solvamus per Secula cuncta.*

Iniquum Antonini, Archi-Episcopi Florentini, de Ducibus Sueviæ, & Conradino inprimis, judicium,

Cum anno MCCLXXII. *Entius*, Friderici II. filius naturalis, Rex Sardiniæ, obiisset, non potuit sibi temperare *Antoninus*, Archi-Episcopus Florentinus, Part. 3. Tit. 20. c. 2. quin scriberet, in illo finem habuisse progeniem vipeream *Friderici*, monens scilicet fideles universos, ut bene advertant, quem finem faciant persecutores Ecclesiæ, & invasores bonorum Ecclesiasticorum, miserrimum scilicet in anima & corpore. Cum enim excommunicati morerentur, Regnum Cœlorum illos ingredi haud posse, quibus Petrus claves ejus obtinens, clauserit per sententiam Regnum ipsum, & Regno Siciliæ, & Imperio Romano cum infinitis divitiis amissis, exterminatos fuisse, & ad inferos descendisse *Fridericum II.* cum patre *Henrico*, & cum filiis *Manfredo*, Entio, & Conrado, & nepote *Conradino*, rebellibus & persecutoribus Ecclesiæ, pene omnibus diebus vitæ, & periisse memoriam, & progeniem eorum. Quod atrox judicium *Antonini*, meritò refellit Crusius l. c. c. 22. ubi negat, ullo jure utramque Siciliam ad Papam pertinuisse, qui Italiam & Germaniam sanguine impleverit, Suevos autem Impp. minimè persecutos fuisse Ecclesiam, sed hoc fecisse Papas Ecclesiæ, non ex verbo DEI præsidentes, falsos Christi Vicarios, propter quorum excommunicationem Suevi a Regno Cœlesti haud exclusi sint, qui licet fraudibus Pontificiis eversi fuerint, non tamen propterea dicendum esse, illos ad inferos descendisse, de quibus aliud judicium aliis Scriptoribus fuerit: nec periisse memoriam illorum, sed eam passim in libris multorum cum honore vigere.

Melius sentit Crusius.

Suevis in Imperio Rom. succedunt Comites Habspurgici & Archi-Duces Austriæ.

Durante adhuc fatali Inter-Regno, cum Suevi Romanum Imperium per annos 114. feliciter, & magno cum incremento, rexissent, successit illis non minus præclara, & Illustris Comitum Habspurgensium & Austriæ Ducum Familia. Et observans quidem Romani Imperii dissipationem, & turbas atque grassationes præter modum in Alemannia, multùm quidem ab ipsis Romanis Pontificibus causatas, *Gregorius* Papa; cum nec Richardus amplius, Cornubiæ Dux, in Germania imperasset, nullusque Imperator esset, manda-

mandatum, de idoneo Rege eligendo, Pontifex ille dedit Principibus Germaniæ, alioqui se de Capite Imperii prospecturum. Habitis itaque Francofurti Comitiis, a. MCCLXXIII. *Rudolphus*, Comes Habsspurgensis, electus est Imperator Romanus, qui ipse Suevus ex incunabulis Sueviæ prodiit, fidelis quoque erga Suevos adversus hostes.

Eodem anno *Gregorius* Papa Concilium Lugduni habuit, ut terræ sanctæ studium recuperandæ a Principibus susciperetur, sed Germanica nobilitas aliena ab hoc fuit, propter nefariam *Conradini*, Sueviæ Ducis, paulò ante Consilio Papæ, & crudelitate *Caroli* Andegavensis, perpetratam cædem. Vid. plura de isto Concilio, in quo etiam Latinæ & Græcæ Ecclesiæ unio quædam facta in Tomis Conciliorum, & apud Æmilium l. 7.

Anno MCCLXXIV. *Rudolphus* Imperator, restitutâ Imperatoriâ Majestate, Comitia Germanici Regni habuit Augustæ Vindelicorum, in quibus Rudolphum Filium, Ducem Sueviæ, investivit, & curam tuendæ pacis inprimis egit, justitiâ non minus & legibus, quàm armis Imperium de integro quasi condens.

Fuit sub hoc *Rudolpho* Imperatore ævum adhuc ignaviâ plenum, neque curabant Monachi res gestas ad notitiam posteritatis per scripta deducere, sed ignavi & carnales effecti, vana & inutilia mundi amavisse, teste ipso Trithemio. *Ignavia & luxuria Cleri.*

Cæterum *Rudolphus* hic Imperator, *Waltherum* Abbatem, & Conventum Maulbronnensem commisit tutelæ Episcopi Spirensis Friderici.

Habitarunt hoc tempore quoque Iudæi in Wirtenbergia, & passim in Suevia.

Anno MCCLXXXII. Monasterium Albæ, vel minoris Augiæ Suevicæ, à *Rudolpho* Imperatore, & Conjuge ejus, Anna, Comite Hohenbergensi, ita locupletatum est, ut secunda ejus fundatio his merito adscribi possit.

Auxit quoque idem Imperator *Rudolphus* Cœnobium Dominicanorum, vel Prædicatorum *Esslingæ* anno MCCLXXXV.

Anno MCCLXXXVII. cum *Honorius* Papa Cardinalem Tusculanum in Germaniam misisset, ut quartam partem omnium proventuum per quadriennium postularet, & *Rudolphum* Cæsarem Romam ad suscipiendum Augusti nomen vocaret, indixit Imperator hic conventum Herbipolensem, Ecclesiastici cœtus, ubi multis Archi-Episcopis, Episcopis, & Prælatis considentibus & trementibus, surrexit *Probus* Franciscanus, Episcopus Tullensis, Tubiorum oppido in Suevia ortus, Sacrarum literarum Interpres, cujus tunc clara facundia, atque pollens erat, quo stans super baptisterio hanc orationem habuit: *Quousque, Collegæ charissimi, inquit, Romulei isti vultures, patientiâ nostrâ, ne dicam stultitia, abutentur? Quousque eorum flagitia, avaritiam, superbiam, luxum tolerabimus? Non cessabit hoc genus ἀρχιερεαγωγῶν pessimum, nisi omnes ad egestatem & servitutem durissimam redegerit: Discordiâ nostrâ hocce malum crevit: Discordiâ nostrâ isti nebulones tuti sunt. Nec unquam, quàmdiu illi salvi fuerint, Christianis festam pacem servare, ab armis feriari, pietatem inter se colere licebit.* *Probi Franciscani, Episcopi Tullensis, cordata contra Tyrannidem Papæ oratio, in conventu Herbipolensi habita.*

Nuper

Nuper Saxones atque Suevos (Philippum & Othonem,) inter se commiserunt. Deinde divum Fridericum Secundum, Reipublicæ Christianæ utilissimum, Conradum Quartum, Suevos, atque optimos Principes, Imperio simul atque vita privarunt. In Germania discordiæ malo, Satanæ & Anti-Christi Satrapæ seminarunt. Conradum postea insontissimum, immeritissimum, & optimæ indolis adolescentem, prolem Divorum, jure gentium hæreditatem repetentem, fraude & dolo interceperunt, ac crudelissime necarunt. Suevos atque Francos Westriacos (Occidentales) inter se armis, veluti spectaculum sibi ac paria componentes, commiserunt. Deinde adversus hos Hispanos concitarunt. Nunc nos adversus Galliæ atque Hispaniæ proceres, Cognatos nostros, ex Germania quondam profectos, concitare nituntur. In memoria habete, quid ante 12. annos ille sane egregius Decimus (Gregorius X.) cum decimis egerit. Idem Quartus (Honorius IV.) cum quartis agit. Ut illas Gregorius Vigilantissimus a nobis emungeret, Scythas, Arabes, Turcas, in nos armavit. Mentiar, nisi hosce, (nempe maximum vectigal) magis salvos, quam nos esse velint &c. Proinde, Patres Christo devotissimi, expergiscimini, consulite, succurrite rebus perditis, resipiscite atque capessite Rempublicam. Majores nostri, immunes Imperii, tamen Romanos, Gentium Victores, rerum Dominos, orbis terrarum domitores, non tulerunt, sed armis Imperium eorum solverunt. Nos pueris atque effœminatis (ne quid gravius dicam) æquo animo servimus? Qui sit iste Tusculanus, non sum nescius. Aurisuga est, venalis fœnerator, perfidus, vile pecuniæ mancipium. Ego minas ejus floccifacio. Senatum totius orbis Christiani appello. Hæc *Aventinus* l. 7. Annal. Boic. Collaudata fuit ab omnibus sententia ejus, & re infecta concilium solutum est. Das konnte der Tübinger. vid. *Crusius* l. c. l. 3. c. 8.

Godofredus, Abbas Hirsaugiensis, collapsam disciplinam restaurare volens, spe sua excidit.

Anno MCCXCIII. claruit Abbas Cœnobii Hirsaugiensis, *Godofredus*, ex militari stirpe Nobilium de Münchingen, qui libenter collapsam Monasterii disciplinam emendâsset, sed licentiæ jam assueti Monachi, tanquam indomiti caballi, bono ejus conatui resistebant; ipse tamen distracta & oppignorata Cœnobii bona diligentissime reparavit. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi.

Habuit tunc Cœnobium Lorchense defensorem & tutorem Eberhardum, Illustrem, Comitem Wirtenbergiæ.

Indulgentiæ Papales notatæ.

Anno MCCXCVII. Pontifex Romanus, *Bonifacius VIII.* subsignantibus 15. Archi-Episcopis & Episcopis indulgentias concessit omnibus, qui summis anni festis, aliisque in Schorndorffensem Ecclesiam fundadatam, in honorem SS. Basilidis Cyreni, Naboris, Nazarii atque Celsi Constantiensis Diœceseos verè pœnitentes & confessi accederent, quam superstitionem *Lazius* ex ipso diplomate Pontificio describit. *Crusius* l. c. c. 13. ubi & mendicorum anniversariam refectionem in Cœnobio Alpirsbacensi ab *Alberto* Abbate, institutam refert.

Seculum

Seculum Decimum Quartum.

Primum Jubileum à Bonifacio VIII. P. R. ex avaritiâ institutum.

INeunte hoc Seculo *Bonifacius VIII.* P. R. Jubilæum plenariæ remiſſionis & indulgentiæ omnium peccatorum a pœnâ & culpâ, primus Romæ instituit, & centeſimo anno poſt, denuò celebrari mandavit: res prius inaudita & nova: Itaque his indulgentiis priore anno per orbem terrarum, & per hanc Sueviam & Wirtenbergiam quoque denunciatis, anno MCCC. innumera multitudo hominum ex omni Germania, & aliunde Romam profecta eſt, non Vulgi modo, ſed Principum quoque, & nobilium, Epiſcoporum & Abbatum, inter quos *Godofredus*, Abbas Hirſaugienſis, quoque fuit, cum fratribus quibusdam, ſub ſpe mercedis æternæ, uti *Trithemius* ſcribit in Chronico Hirſov. Aliter autem ſcimus ex Verbo Dei, quotidie ſingulis reſipiſcentibus atque credentibus dari plenariam peccatorum remiſſionem quovis in loco a piis concionatoribus: ipſe enim Dominus attulit nobis prædicatione ſua & juſſu prædicationis jubilæum annum. Vid. Eſaiæ LXI. v. 1. Marc. XVI. v. 15. Luc. IV. v. 19. Nec Petro ſolùm, cujus quidem Succeſſor non eſt Pontifex Romanus, ſed omnibus & ſingulis Apoſtolis & Diſcipulis ſuis Chriſtus dedit plenam poteſtatem remittendi & retinendi peccata, nec illam ad certum locum aut tempus, nec certo ordini Monaſtico, qualis tunc non fuit, determinavit, nec genera indulgentiarum ſtatuit, nec bonis operibus, ſed credentibus indulgentias conceſſit. Vid. Joh. XX. v. 31.

Fundatio Monaſterii Regio-fontani.

Anno MCCCII. alii MCCCIII. *Albertus* Imperator, Auſtriæ Dux, & Conjux illius *Eliſabetha*, Dux Carinthiæ, fundarunt Monaſterium Regii fontis præclarum, Ordinis D. Bernhardi, vel Ciſtercienſis, Diœceſeos Conſtantienſis, ſub viſitatione Salemitana, in valle Brentiana, prope Brentii amnis pulcerrimum fontem, de qua fundatione hoc legitur Epigramma, prope ſummam aram templi hujus Monaſterii.

Anno milleno, tercenteno, adde ſecundum,
Inclytus *Albertus*, Romanæ gloria Gentis,
Rex Duxque Auſtrali note de ſanguine natus:
Eliſabeth Conjuxque Ducum Carinthia proles,
Addunt ecce manus fortes, ut regia Regis
Fundamenta locent fontis, quo cetera manant
Pro meritis tantis ſit parta quies ut eorum
Spiritui ante DEUM, lector, precibus rogitato.

Abbas autem Monaſterii in Salem Coadjutor fuit hujus fundationis Regio-fontanæ peractæ in honorem B. Mariæ Virginis, & Bernhardi Abbatis.

Eodem Anno MCCCII. Conventus Prædicatorum numero 570. Baſileæ fuit inſtitutus, quo Magiſter hujus ordinis Fratres hortabatur in Græciam ad Barbaros prædicandi cauſa, quo fine hic ordo inſtitutus, proficiſci. Sed ex tanto numero, ne unus quidem inventus eſt. qui periculum illud ſubiret.

Advocatia Cœnobii Zwifaltensis.

Anno MCCCIII. Austriæ Duces certis conditionibus Zwifaltensis Monasterii Advocati & Tutores esse cœperunt, curam tamen hanc & tutelam jam isto tempore interdum per aliquot annos committentes Comitibus Wirtenbergicis, tanquam Cognatis suis, teste Bruschio.

Albertus Imp. Monasterii Bebenhusani Protector.

Anno MCCCV. Albertus Imperator, Monasterium Bebenhusanum in suam protectionem suscepit, ut esset in rebus & in personis tutum ab omni incursu & molestia, data immunitate a vecturis, subsidiis, & cujuscunque generis servitiis.

Eodem Anno Dominicanorum templum Ulmæ consecratum est.

Fridericus Späth, laudabilis Episcopus Augustanus.

Anno MCCCVII. *Fridericus* Späth, Episcopatui Augustano cum summa laude & utilitate præfuit, fundans Cœnobium Dillingense, Minoris Congregationis Sanctimonialium, & constituens quatuor Provisores summæ Basilicæ Augustanæ, quibus otio Canonicorum consultum magis fuit. Vid. Bruschius de Episcopis Augustanis.

Wirtenbergia sub Henrico VII. Imp. afflicta.

Anno MCCCX. in bello, quod Henricus VII. Imp. per Conradum de Weinsperg gessit contra Eberhardum Illustrem, Comitem Wirtenbergiæ, cum tota Regione misere afflictum & vastatum fuit Collegium Sacrum Beutelspacense.

Templarii in Concilio Viennensi condemnantur.

Anno MCCCXI. *Clemens V.* Pont. translata jam sede Romana Avinionem, Concilium Viennense in Gallia celebravit, in quo damnatus fuit ordo templariorum tanquam hæreticorum & Sceleratorum, qui quondam peregrinos, ad sepulcrum Domini profectos, tueri solebant, & magnis deinceps opibus acquisitis per Syriam, Græciam, aliasque Europæ partes, & in ipsa Germania per Sueviam & Wirtenbergiam invaluerunt, quibus tamen multa crimina à *Philippo*, Franciæ Rege, afficta credebantur, ut ille facultatibus ipsorum potiri posset. Vid. *Æmilius* l. 8. Historiarum, *Trithemius*, aliique.

Wirtenbergia post mortem Henrici VII. Imp. respirat.

Cum Anno MCCCXIII. *Henricus VII.* Imp. in Italia veneno Eucharistiæ, per Monachum immisto, obiisset, revivixit quasi in Wirtenbergia Eberhardus, Illustris Comes, ditionem suam ereptam recuperans, & mox ad Johannem XXII. Papam profectus, potestatem Collegii Beutelspacensis, ubi Majorum suorum monumenta priori bello confracta fuerant, Stuttgardiam transferendi impetravit. Vid. Scriptores rerum Wirtenbergicarum.

Anno MCCCXIV. jacta sunt libertatis Helveticæ fundamenta, quæ paulatim ad gloriam gentis in majus excrevit. Vid. Scriptores rerum Helveticarum.

Collegium Beutelspacense Stuttgardiam transfertur.

Anno MCCCXVIII. *Eberhardus*, Illustris Wirtenbergiæ Comes, impetrata a Johanne XXII. P. R. potestate, Collegium Beutelspacense Stuttgardiam transtulit, & adjectis sex Canonicis auxit.

Eodem anno Monasterium Mariæ Reuthin, prope oppidum Wildberg, Ordinis Prædicatorum, Diœceseos Constantiensis fundatum a quibusdam

busdam scribitur, Monialibus dicatum, per Burckardum Comitem de Hohenberg, & Uxorem illius Rutgardin, Palatinissam. Sed ex aliis documentis constat Cœnobium hoc jam extitisse A. Chr. MCCLXXXVIII.

Anno MCCCXXI, venerunt Stuttgardiam, teste tabula ex Aurichalco, literis aureis inscripta, Canonici de Beutelspach, octav. Calend Julii. die S. Johannis Baptistæ, vel, ut alibi legitur: Stifft Beutelspach gen Stuttgardt veruckt / 1321. und gemehrt mit Capitul und Præbenden zu Berg / Wangen / Altenburg bey Canstadt / auff ein Probst 12. Chor-Herzen / 12. Vicarien / 3. Helffern / darnach 20. Caplan.

Occasionem huic translationi dedit vis illata Beutelspacensi Collegio, a *Conrado* Weinspergensi, hinc, ne amplius sepulchra gentis suæ violarentur, *Eberhardus* Illustris, Wirtenbergiæ Comes, illa cum Sacerdotio isto collocavit in oppido Stuttgardiensi munitiore, cumque antea Beutelspaci fuissent Præpositus, 6. Canonici, Chor-Herren & 6. Vicarii, addidit his Eberhardus alios Sex Chori Dominos & 6. Vicarios atque Præposito adjunxit 2. Diaconos, qui Sacramentis curarent populum: ita ut perpetuo in isto Collegio Sacro essent Viginti septem personæ, præter alios Diaconos, vel Capellanos, matutinosque missifices pro religione istius temporis, qui & ipsi præbendas & salaria in Collegio habebant. Hoc fuit Stuttgardianæ Præposituræ cum Sacro isto Collegio principium, cujus confirmatio facta hoc anno, die conversionis S. Pauli, ut docent literæ confirmationis, munitæ Sigillis Eberhardi Illustris, & Filii atque Nepotis illius Ulricorum, Wirtenbergiæ Comitum.

Pauperes de Lugduno se Pontifici Rom. opponunt.

Surgebant isto tempore Monachi quidam, Fratricelli dicti, & *Pauperes de Lugduno*, in qua Civitate ipsi orti fuerunt, in Germaniam verò deinceps quoque pertingentes, qui docebant Christum & Apostolos adeò fuisse pauperes, ut nihil haberent proprii; Imperatorem quoque Romanum Pontifici Rom. nequaquam esse subjectum, nisi tantum in Spiritualibus: Horum dogmate confirmatus *Ludovicus* Imp. Bavariæ Dux, tanto fortius restitit Pontifici *Johanni* XXII. in illumque ut ingratum erga Imperatores, a quibus omnem splendorem accepisset, scriptis invexit. Unde Secta illa, tanquam contumeliosa in Vicarium Christi, ab eodem Papa *Johanne* damnata & proscripta fuit. Vid. *Funccius* in Chronol. & Commentario. *Æmilius* l. 4. Historiarum. Nec cessavit quoque idem Papa, donec *Ludovicum* Imperatorem, nimium crescentem, quique ob coronam suscipiendam nolebat Avinionem accedere, & Galeatium Mediolanensem Vice Comitem hæreticum, ut appellabatur, fovebat, excommunicavit, volens Imperii nomen ex Italia exscindere, & Regem Gallorum ad Imperium Romanum evehere. Eandem excommunicationem expertus tunc est *Wilhelmus Occam*, Anglus, qui Papæ arrogantiam imperandi oppugnavit, & ad *Ludovicum* fugiens Imperatorem, inquit, tu me gladio a Papæ injuriis defende, & ego te verbis & scriptis indissolubili ratione defendam. Defendit tunc quoque Cæsarem, præter *Marsilium Patavinum*, *Aligerium Florentinum*, *Andream Laudensem*, Mystam Fruxinensem, & alios, *Ulricus Hagen-*

Ab illorum partibus erat Ludovicus Imp. Bavariæ Dux, quem Papa excommunicat, Wilhelmus Occam defendit.

Hangenohr, Patritius Augustanus, in Suevia sacro Cæsaris Scrinio Præfectus, qui omnes Papam Imperatori Subjectum, & qui servus servorum sit, nemini dominari, nec fratres in fratres armare debere, asserebant. Sed dum Pontifex res Imperii in Italia ad se rapuit, misit eo Ludovicus Imperator, ex illustri Sueviæ nobilitate, Berchtoldum de Neuffen, & Fridericum de Truhedingen, & alios, licet irrito effectu, Vid. Avent. in Annal. Boicis, Albertus Argentinensis in Chronicis & Trithemius, Crusius in Annal. Suev. l. 4. part. 3. c. 6.

Cum autem *Ludovici* Imp. & *Johannis* XXII. Papæ dissensio diutius durasset, Canones, vel Regulæ antea diligentius observatæ, iterum paulatim, exstincto calore & Zelo, refrigescebant, id quod tum in aliis Cœnobiis, tum in Parthenone Gnaden-Cellensi accidebat. Fecerat *Ludovicus* Imperator contra *Johannem* Papam alium Anti-Papam *Nicolaum*: alii ex interdicto Papæ in templis Imperii clausis silebant, alii ex edicto Imperatoris sacra exercebant: Corrumpebat tunc quoque disciplinam in Monasteriis ipsa pestis valdè grassans: Accedebant his concertationes de hæreditatibus, & quæ aliæ fuerunt malorum causæ, quas *Felix Faber*, & ex illo *Crusius* l. c. c. 7. explicat, & propterea Rudolphus quoque, Episcopus Constantiensis, Comes Montefortius, Anno MCCCXXVII. Synodum Constantiæ egit ob reformandam disciplinam, de qua vid. *Bruschius* in Catal. Episcoporum Constantin.

Ulricus Hangenohr, Testis Veritatis.

Anno MCCCXXIX. *Ludovicus* Imperator multa singularia jura & privilegia ob fidei integritatem, & devotam erga se constantiam concessit, quæ multum promovit gratissimus ex Augustanis Patriciis & fidelissimus Cæsari, *Ulricus Hangenohr* Cancellarius, commodum Patriæ Augustæ omni studio curans: quem mortuum Anno MCCCXLVI. licet Pontifici Romano maxime adversum, *Henricus*, Episcopus Augustanus, magnifice in Cathedrali Ecclesia sua sepeliendum curavit: quanquam ipse *Hangenohr* Pontificiam Tyrannidem & exhumationem veritus, testamento cavisset, ne in humo consecrata sepeliretur, de isto autem Hangenohre, qui, teste *Aventino*, adversarios vocabat Avinionenses Anti-Christos, Trithemius hoc judicium tulit: Habebat Ludovicus Cancellarium quendam, Udalricum nomine, de Augusta Rhætiæ oriundum, hominem temerarium, & superbum, Cleri & religionis æmulum, Ecclesiasticæ Dignitatis & libertatis maximum Osorem. Qui in literis ad Papam nomine Imperatoris, eo inscio, quædam indigna posuit: ipsumque Papam inter alia bestiam de mari ascendentem appellavit, multaque in eum opprobrio scripsit, quibus non immerito Pontifex ad indignationem provocatus, *Ludovicum* R. excommunicavit.

Sequebatur tamen partes Ludovici Imp. post *Henricum*, Episcopum Augustanum, Successor illius A. MCCCXXX. Ulricus, Nobilis Heros a Schœneck, colebat quoque Ludovicum Imperatorem, & propterea confirmationem in isto Episcopatu a Papa Johanne XXII. impetrare non potuit, quam tamen a successore ejusdem Benedicto Pontifice obtinuit. Vendidit hic Ulricus Episcopus Castra quædam & pagos Imperatori Ludovico, qui tamen illa vicissim donavit Cœnobio Benedictino Ebchal, in Episcopatu Frisingensi ad honorem

honorem B. Virginis Mariæ a se fundato, in quo duodecim Comites, vel Barones pauperes cum Uxoribus sub Abbate viverent, & DEO servirent.

Eodem anno confirmavit Ludovicus Imperator Monasterio Bebenhusano omnia privilegia & libertates.

Quæ autem de Monasteriis in Suevia, maxime ad propagandam Religionem Christianam dicta sunt hactenus, (nam subsecutis temporibus pauciora jam fundari cœperunt) intelligenda sunt de vero illorum usu, qui erat, Deo servire, artes & linguas docere, Nobiles etiam Virgines bene educare, effugere bella & turbas Mundi, pauperibus subvenire Eleemosynis, malos homines & terræ filios in illis coërcere, atque emendare, non verò de abusu, quem introduxerunt, missæ, pro mortuis celebratæ, & satisfactionis bonorum operum ad delenda peccata.

Quomodo ea, quæ hactenus de Monasteriis scripta sunt, intelligi debeant.

Anno MccccXXXIII. *Ludovicus* Imperator magna Comitia Principum, pacis Imperii causa Spiræ agens, conquestus de injuriis & violentia Papæ, multos Ecclesiasticos & Politicos Principes sibi conciliavit.

Eodem anno *Ulricus*, Comes Wirtenbergiæ, Patronus factus est Collegii Synadelfingensis.

Anno McccXXXVII. Henricus à Schœneck, Ulrici, Augustani Episcopi, Decessoris Frater, in locum ejus substitutus fuit, a Senatu Canonicornm, intercedente pro illo, Ludovico Imperatore, cui quia deditus erat, exauctoratus fuit a Papa Anno MccccXLIX, illique Successor datus, Marquardus Randeccius.

Anno MccccXLII. *Wickardus* factus est Abbas Hirsaugiensis, cujus Cœnobii privilegia Ludovicus Imperator quoque confirmavit. Renovavit ille Abbas quidem jura Cœnobii alienata, disciplina autem illa severior, quæ olim viguerat, adhuc languebat. Vid. Trithemius in Chronico Hirsoviensi.

Anno MccccXLIII. *Ludovicus* Imp. Avinionem ad Pontificem Clementem pacis conciliandæ ergo amore Reipubl. iram ponens, cum *Humberto*, Comite Viennensi, Legatos misit, *Ludovicum* juniorem, Comitem Oetingiæ, Sueviæ Regulum, & Magistrum Epistolarum, sive Cancellarium suum, *Ulricum* Hangenohr. Flamines vero, genus hominum pervicacissimum, uti Aventinus illos vocat, sufflaminabant hoc negotium: quo tempore calamitas Nobilium & Illustrium familiarum in Germania propter nimiam prodigalitatem seges uberrima erat Monachorum: devorabant quippe fundati suos fundatores: Pontifices pro ludibrio habebant Augustos: quibus persuasum erat, Religionem quidem rectam esse, tanquam Divina quædam oracula, sed in Personis tantum vitia hærere: donec tandem S. Martinus, ut Crusius scribit, l. c. c. 13. Verbo Veteris & Novi Testamenti, ceu gladio vibranti penetrantissimo, tenebras dispulit, & cornicum oculos transfixit.

Eodem anno *Ulricus*, Wirtenbergiæ Comes, illiusque filii, Eberhardus & Ulricus, Abbatem & Conventum Bebenhusanum, horumque Ecclesiastas, Sacerdotes, &

bona in suam tutelam ac defensionem receperunt, literis datis in Castello Wittenberga.

Papæ se opponit Archi-Episcopus Moguntinus.

Anno MCCCXLIV. *Clemens* Papa cruciatam, seu Passagium, in Turcas per Germaniam prædicare jussit, datis quoque indulgentiis, quas tamen Archi-Episcopus Moguntinus, *Ludovico* Imperatori deditus, non curavit, nec quidquam contribuere voluit, quo tempore idem Papa dictum Imperatorem denuò e Cœtu Ecclesiæ expunxit. *Trithemius & Palmerius.*

Indulgentiæ Papales.

Eodem anno primæ Indulgentiarum Bullæ Augustæ Vindelicorum venales prostiterunt, teste *Achille Gassero.*

Judæorum malitia punita.

Episcopatui Constantiensi præfuit tunc *Ulricus III.* sub quo Judæi passim combusti, quod veneno corrupisse fontes Germaniæ dicerentur: quo supplicio illorum 300. quoque paullò ante Uberlingæ Anno MCCCXXXI. tollebantur.

Caroli Pontificis odium in Ludovicum Imperatorem.

Anno MCCCXLVI. *Clemens* Papa mandavit Principibus, ut intra terminum præfixum, in locum *Ludovici* Imper. excommunicati, nisi velint jus Electionis amittere, alium eligant Imperatorem, qui mandatis Ecclesiæ, ut filium decet, pareat, alioqui se necessariò curam, ut supremum caput de Imperio habiturum: itaque a nonnullis *Carolus, Johannis,* Bohemiæ Regis, Filius, Marchio Moraviæ electus est: *Ludovici* autem Imperatoris partes tunc studiosè tuebantur tum alii Principes, & Status Imperii, tum Suevieæ & Helveticæ Civitates, cum Rhenanis.

Dedit tunc *Ludovicus* Imperator Privilegium Cœnobio Herren-Albensi, quo tempore reducti Constantiam fuerunt per Episcopum Fratres Prædicatores Minores, qui ubique cultum profanabant, præterquam Scaffusæ Brisaci, orto inter illos Schismate, cui mox *Ludovici* Imp. mors finem attulit.

Ulma fit Urbs Libera Imperii.

Ab hoc Imperatore Civitas Ulmensis impetravit, ut solveretur jugo Monasterii Divitis Augiæ, cum quo ipsa per sexcentos annos conflictabatur, vindicias adhuc tentantibus Monachis, sub *Carolo IV.* & *Sigismundo* in Concilio Constantiensi, & Basileensi. Donec *Fridericus III.* Imperator Civitatem illam omninò ab his Monachorum infestationibus liberavit. Vid. *Felix Faber, Sebastian. Francus, Crusius* l. c. cap. 15.

Blabyrensis Cœnobii adversa fata.

Anno MCCCXLVIII. grassante peste gravissimâ, extinctis Monachis Senioribus, pravisque juvenibus succedentibus, disciplina Monastica utriusque sexus corruit: nam Monachi in Civitates confugiebant, & moribus secularium corrumpebantur. Tunc Augienses bona sua Ulmæ dilapidabant, & in maximam paupertatem Monasterium Blabyrense incidit, sanctimonialiumque cœtus ad nihilum ibi redactus est. Redibant quidem sequenti tempore Monachi, opibus divitis cujusdam Viduæ Blabyrensis sublevati, regularem autem observantiam non colebant: sed tandem sub Abbate Henrico Fabri Reformatio secuta est. vid. *Felix Fabri*, & ex illo *Crusius* l. c. l. 5. c. 1.

Erant de pestilentia illa, tanquam veneno excitata, Judæi Augustæ Vindelicorum suspecti, ideò omnes ibidem die Cæciliæ combusti sunt, quod Ulmæ quoque, Eslingæ, Halæ Suevorum, & alibi factum est, non tamen ubique absque quadam injuriâ, quæ postea comperta fuit: quam frequentia autem Judæorum Collegia in Germaniæ quibusdam Civitatibus fuerint, tradit *Benjamin Tudelensis* in Itinerario, Stulta cum sua gente fiducia nixus. *Judæorum malitia nimis durè punita.*

Eodem tempore sub *Ulrico III.* Episcopo Constantiensi, Ordo flagelliferorum per urbes, in Suevia quoque, miris clamoribus circumire cœpit, specie singularis pœnitentiæ & sanctitatis, qui multis in locis tamen admissi non sunt, ita ut ipse Pontifex *Clemens* eos damnaverit. *Ordo Flagellantium non omnibus placet.*

Hoc ipso Anno 1348. *Carolus IV.* Imperator Rom. Cœnobii Bebenhusani jura Ulmæ confirmavit.

Anno MCCCXLIX. *Margaretha*, Comes Nassoviensis, Uxor Comitis Hohenbergensis, fundavit Cœnobium Rorhaldinum S. Pauli, primi Eremitæ, prope Rotenburgum ad Nicrum, de quo supra aliquid monitum fuit. Crusius l. c. *Origines Cœnobii Rorhaldensis.*

Per hæc tempora maxima fuit tribulatio in Suevia, & circumjacentibus Provinciis, propter censuras Ecclesiasticas, in adhærentes *Ludovico* Imperatori, de quibus ipse Nauclerus conqueritur, & istam Conscientiarum Carnificinam Crusius quoque narrat. loco cit.

Anno MCCCL. *Clemens VI.* Papa Annum Jubilæum, a Bonifacio VIII. institutum, de centenario numero ad quinquagenarium traduxit, quod rarissimę contingat, homini centum annos vivere. Fiebat autem mutatio hæc ad augendas magis ex concursu exterorum, opes Romani Pontificis, qui festum illud etiam in Germania celebrari permisit. *Nundinatio Papalis.*

Anno MCCCLIV. cum supra laudatus *Wickardus*, Cœnobii Hirsaugiensis Abbas, obiisset, Trithemius adhuc illud tempus plenum ignorantiæ tenebris conqueritur, quando fere in totius Germaniæ Benedictini Ordinis Monasteriis, pereunte observantia regulari, & Monachis carnis voluptatibus deditis, studia literarum abjecta: in quorum locum *Berchtoldus Niger*, Monachus Franciscanus, & professione Philosophus aliam, toti mortalium Ordini noxiam excogitavit artem, invento novo Bellico Bombardarum instrumento. *Tristis Bombardarum inventio.*

Sub idem tempus à *Carolo IV.* Imperatore post sancitam auream Bullam, Norimbergæ Abbates opulentiores passim per Germaniam & Sueviam quoque, titulo Principum Imperii ornati & vocati sunt.

Anno MCCCLIX. mortuo *Wickardo*, Abbate Hirsaugiensi, successit Wignandus, qui, cum propter iniquitatem temporis & hominum malitiam disciplinam Monasticam restituere non posset, coactus est, jacentem relinquere, qua occasione iterum Trithemius conqueritur de ignavia Monachorum, *Trithemii invectiva in ignavos Monachos.*

rum,

rum, Historias contemnentium, & nihil conducere existimantium, scire fundationis Monasteriorum antiquitatem, & successiones atque res gestas Abbatum, in pulvere mortis dormientium, quibus respondet *Trithemius:* O jam sepulti ignavi homines vivi, quorum peribit memoria cum sonitu. Quam sitis Asinini & rudis ingenii, palam ostenditis: qui bonum contemnitis Historiarum, quod assequi non potestis. Historia vivis, tam præsentibus, quam futuris conscribitur, non mortuis.

Pragensis Academiæ fundatio. Anno MCCCLXI. Bene de re Christiana meritus est Carolus IV. Imperator, fundata Academia Pragensi, circa quod tempus quidem Academiæ Germaniæ, Pontifici Romano juramento adstringi cœperunt.

Anno MCCCLXIII. Bonifacius Papa Avinione indulgentias dedit, devote visitantibus Capellam B. Virginis Mariæ & S. Pelagii in Muren prope Bœblingam, Constantiensis Diœcesis, Crusius l. c. c. 7.

Anno MCCCLXIV. Monasterium Murhartense usum est Patrono, Eberhardo, Wirtenbergiæ Comite.

Duo Parthenones Tubingenses. In oppido Tubinga memorantur hoc tempore duo Parthenones, sive Collegia Sacrarum Fœminarum, Blabyrense, & aliud quoddam, quæ durarunt usque ad tempora emendatæ religionis.

Templum Lustnoviense reparatum. Anno MCCCLXX. dirutum in Vico Lustnoæ templum solenni structura reædificari cœpit, multum impetratis Eleemosynis fidelium, huc conferente Wernhero, Abbate Bebenhusano, Patrono & Collatore hujus Ecclesiæ. Crusius l. c. c. 9.

Anno MCCCLXXVII. Ulmensium templum Parochiale omnium Sanctorum, antehac extra Urbem stans, amplissimum dejectum est, & solo complanato, in Urbem translatum: timuerunt enim Ulmenses, ne festis diebus, universo populo in suburbio sacris operante, Urbs perfidia & proditione aliqua interciperetur. Deinde ideò: quod pauci opulentiorum Civium exire ad parochialem Ecclesiam, sed plerumque ad Cœnobia, intra Urbem sita, commeare soliti essent, eoque suam liberalitatem & eleemosynas convertere: Sepulchra denique sua & posterorum ibi constituere. Emto igitur justo spatio, partim à *S. Clara* Monialibus (quarum Cœnobium ibi stabat, eis olim gratis concessum) & Franciscanis Monachis, partim vero a Wirtenbergensi Comite (qui propter Bebenhusanos Monachos aliquid tunc Juris in Civitate habebat, sed libenter annuebat, admirans magnanimitatem Ulmensium, qui tam stupendum opus, suis viribus perficiendum, suscepissent) atque illo spatio pulchre æquato & repurgato, fundamenta futuri maximi templi strenue fodi cœpta sunt. Absolutum fuit hoc opus III. Annis, nempe Anno MCCCCLXXXVIII. B. Virgini Mariæ dedicatum, consumtis in constructionem hujus templi novies centenis aureorum millibus. Vid. Felix Faber, & Crusius l. c. c. 11.

Eodem tempore celebrantur Schola Reutlingensis & Tubingensis, in quibus M. Eberhardus Barter, Canonicus Rotenburgensis ad Nicrum, Grammaticam, Logicam & Philosophiam, Scholares suos docebat.

Anno

Anno MCCCLXXX. Schisma fuit inter Urbanum VIII. & Clementem VII. Anti-Papas, de quo vid. Nauclerus in Chronicis, & Crusius l. c. c. 13. *Schisma papale.*

Eodem anno Wignando, Abbati Hirsaugiensi, successit Godofredus II. qui libenter & ipse Monasterii illius mores & res in pristinam integritatem restituisset, sed vires in statu corrupto deerant, ideo, non quod voluit, sed quod potuit, fecit.

De utroque Cœnobio Carmelitanorum, tum Rotenburgi ad Nicrum, tum Nerolingæ, vid. Crusius l. c. c. 11. & 13. ad annum 1377. & Anno 1381. qui & ad Annum 1384. l. c. c. 14. Judæorum Nerolingæ exstirpationem refert.

Circa idem tempus Cœnobium Augiæ, antehac Divitis, ad summam paupertatem redactum fuit, nec quicquam studiorum amplius ibidem inveniebatur. Contra autem claruit isto tempore Schola Ulmensis, cujus Rector, Johannes Munziger, Anno MCCCLXXXIV. publice orationem habuit, qua contendit, corpus Christi circumgestari solitum, non esse Deum, ideoque nec adorandum ut Deum adoratione, λατρέια. Eadem postea Scriptis defendit, ut scil. ostenderet, Sacramentum non esse adorandum. Asseruit idem, Christum in resurrectione omnem Sanguinem, quem effuderat in passione, secum assumsisse, innuens nimirum cruores istos, qui passim adorabantur, non esse Christi Sanguinem, neque adorandum. Opponentibus se ei Monachis, ne quid suo quæstui decederet, res de voluntate Senatus rejecta est ad Scholam Pragensem, quæ probavit quidem propositiones Munzigeri, sed tamen propter Divinitatis concomitantiam Sacramentum adorari debere asseruit, teste Crusio l. c. *Munziger, Rector Ulmensis, Testis veritatis.*

Anno MCCCLXXXIX. *Wigbardus III.* electus Abbas Hirsaugiæ, ut Monasterium in utroque Statu, Ecclesiastico & Politico, invenit ægrotum, ita & tale reliquit.

His temporibus valdè tenebricosis, *Johannes Hussus*, Religionem Romanæ Ecclesiæ oppugnare cœpit in Bohemia. *Joh. Huß, Confessor veritatis.*

Anno MCCCXCII. Schola universalis *Erfordiæ* in Thuringia fundata legitur, apud Funccium in Chronol. hanc tamen Bruschius A. 1398. Herbipoli propter plebis, adversus Episcopum, seditionem, Erfordiam translatam esse scribit. *Academiæ Erfordiensis initia.*

Anno MCCCXCIII. *Henricus*, quidam Presbyter, Augustam Vindelicorum venit, inquirens in Hæreticos, qui negabant purgatorium, & indulgentias dicebant ob nummos corradendos vendi, aquam item benedictam, & herbarum Cœmeteriorumque consecrationem nihili faciebant: qui ab hac sententia desistebant, eis flava crux in pectore & tergo pingebatur, totum annum gestanda, & octo dies quotidie a Basilica D. Virginis ad S. Ulrici bini ardentibus cum facibus ibant, ut dignosci ita a reliquis possent, quorum quidam magna pecuniæ summa, pœnitentiam hanc a se apud Episcopum removebant. Sic Johannis Hussi doctrina mox in Suevia quoque invenit Asseclas, quorum quidem complures Viros ac Fœminas Senatus Augustanus flammis consumsit, suntque alia multa dira inter

Cives

Cives istius Urbis tunc peracta, ob *Waldensium*, quos *pauperes de Lugduno* quoque vocant, dogma assumtum. Veniebat *Henricus* ille Sacerdos, evocatus per Decanum *Ulricum* ab Ebinga, Bamberga, Augustam Vindelicorum, primo contra usurarios, postea contra hæreticos concionatus, tanta cum vehementia, ut illi Episcopus Augustanus, in hos vitæ necisque arbitrium dederit: quapropter ille ducentos & quadraginta Cives comburendos apud Senatum judicialiter obtinuit, sævus adeo inquisitor, qui asperitate sua fere seditionem excitasset. Restitit tunc equidem disputando Petrus Ingerlinus, Magister in Theologia, Ordinis Dominicani Augustanus, Wiclefitis illis, sive Hussitis, quos tamen, quamvis textores & idiotæ plerique essent, ex verbo Dei satis refutare nequivit. Habebantur autem tunc eodem numero Waldenses vetustiores, & *Wiclefus* Anglus recentior, ejusque Discipulus *Hussus*, qui Papæ dogmatibus adversabantur, & docebant, Papam reliquis Episcopis parem esse, animas morientium in Cœlum, aut orcum mox venire, nullum esse purgatorium, vanum esse pro mortuis orare, confirmationem, & extremam unctionem, non esse Sacramentum, auricularem confessionem nihili esse: quam doctrinam puriorem cum testes illi Veritatis 240. Cives Augustani abjurare nollent, dirissimo supplicio, quo Johannem Hussum præiverunt, Confessionem hanc luerunt. Vid. Gassarus, & Henningus de rebus Augustanis. Crusius l. c. l. 6. c. 4. parte 3.

Wiclefi & Hussi doctrina etiam in Suevia à multis approbatur.

Anno MCCCXCIX. *Wengense* Cœnobium Ulmæ restitutum est.

Eodem anno de Secta nova Albatorum, (der weissen Leuth/) Ravenspurgum in oppidum Sueviæ venerunt, cujus Sectæ Sacerdos quidam Italus Auctor fuit, alba veste indutus, multitudinem hominum utriusque sexus secum trahens, gestans præ se simulacrum Crucifixi, tanquam propter peccata hominum lacrymantis. Sed *Bonifacius* Papa, fraudem subesse suspicatus, hominem exussit, Sectamque eradicavit. Expeditissima hæc disputandi, & homines convertendi via est, si Diis placet, inquit Crusius l. c. c. 6.

Seculum Decimum Quintum.

Annatæ institutæ.

SEculum hoc cœpit *Bonifacius* Papa, celebrato Jubilæo quarto, & institutis Annatis, ut, quicunque beneficium Ecclesiasticum consequebatur, primo anno pendat dimidium sui proventus Sedi Romanæ.

Fridericus II. Abbas Hirsaugiensis, disciplinæ Restaurator.

Mandata tunc Abbatia Hirsaugiensis fuit *Friderico II.* qui subditorum mores ad vitæ regularis normam dirigere voluit, & postea in Concilio Constantiensi multum pro libertate Monasterii sui, & contra inobedientiam fratrum in Roth & Reichenbach pugnavit.

Continuavit tunc doctrinam suam contra Romanam Ecclesiam, Johannes Hussus, cui cedens Germanorum Studiosa Juventus, è Pragensi Academia Lipsiam migravit, sicque Universitati Lipsiensi condendæ, occasionem dedit.

Hoc tempore quoque, cum disciplina Monastica Virorum & Fœminarum a persecutione

cutione usque ab Imperatore *Ludovico*, Bavaro, concidisset, Augiensibus Monachis bona sua Ulmæ luxuriose profundentibus, & Elchingensibus, Wiblingensibus, Ochsenhusanis, Blabyrensibus illos imitantibus, reformatum est Cœnobium Elchingense, & meliores mores restituti sunt, anno MCCCCXII., quos multùm promovit *Ludovicus de Berbas*, Patricius Venetus, Congregationem S. Justinæ Patavii inchoans, & conventus lapsos emendans, unde multa Monasteria per Orbem exemplo illius reformari cœperunt.

Reformatio Cœnobii Elchingensis.

Apud S. Gallum Abbatiam regendam cœpit *Henricus III.* Baro Gundelfingensis, electus propter Conventualium defectum a Monasterii Vasallis, & fratre quodam converso, eodem anno 1412. cum nemo Abbatiam illam, periculis ob Abbatis Cellenses turbas plenam, vellet suscipere: confirmatus deinde a Pontifice Romano fuit, & rogatus, multos bonos & maximi pretii libros misit ad Concilium Constantiense, quod & fecit Cœnobium Augiæ Divitis.

Anno MCCCCXIV. cum uno tempore tres Papæ adulterini essent, *Johannes XXIII. Gregorius XII. & Benedictus XIII.* atque *Johannis Hussi* doctrina Pontificiæ auctoritati magis magisque detraheret, cœptum est Concilium Constantiæ celebrari, cui ipse Imperator *Sigismundus* interfuit, præsentibus Italis, Germanis, Gallis, Hispanis, Anglis, aliisque Nationibus, quas inter Græca quoque fuit. Ex Suevia aderant huic Concilio, *Ulricus*, Dux Teccensis, *Eberhardus* Mitis, Comes Wirtenbergiæ, cum Filio *Eberhardo*, juniore, *Hugo*, Comes Montfortius, Comites Werdenbergici, *Hugo*, *Rudolphus*, *Henricus*, *& Johannes*: Item *Ludovicus & Fridericus*, Comites Oetingenses, *Conradus*, Comes Tubingensis, *Eberhardus*, Comes Kirchbergensis, *Eberhardus & Conradus*, Comites Nellenburgici, *Wilhelmus*, Comes Ebersteinius, *Conradus*, Baro de Weinsperg, aliique plurimi Nobiles & Equites. Venerunt etiam Legati Urbium Suevicarum, Ulmensis, Augustanæ, Halensis, Uberlingensis, Biberacensis, Ravenspurgensis, Lindaviensis, Isnensis, Buchhornensis, Memmingensis, Riedlingensis. Archi-Episcopi & Episcopi præsentes erant trecenti quadraginta sex: Abbates & Doctores quingenti sexaginta quatuor. Principes, Duces, Comites, Barones, Nobiles sedecim mille: Academiæ triginta septem: Dejecti sunt in hoc Concilio tres illi Anti-Papæ, & in horum locum electus *Martinus V.* Ademtus est Laicis Cœnæ Dominicæ Calix, & combusti sunt ob confessionem suam constantem Sancti Viri, *Johannes Hussus, & Hieronymus Pragensis*, etsi publica Cæsaris fide Constantiam venerant. Damnata quoque est in hac Synodo Doctrina *Johannis Wicleffi*, librique ejus comburendi judicati, & corpus exhumandum. Missus fuit inter alios Clarissimos Viros, ad hoc Concilium ab Universitate Viennensi, Rector illius, *Nicolaus Dunckelsbulensis*, Suevus, magnus & celebris valdè in Sacris & profanis literis, & vitæ probitate commendatus, qui multis scriptis innotuit, de quibus vid. *Trithemius* in Scriptoribus Ecclesiasticis.

Concilium Constantiense.

Jo. Hussi, & Hieronymi Pragensis, Martyrium.

Anno MCCCCXV. die 8. Julii, peractum est crudele illud supplicium *Johannis Hussi*, qui paulò ante mortem dixisse fertur, quod & Hussianæ monetæ inscriptum fuit,

Centum revolutis annis DEO respondebitis, & mihi. Eidem adscribitur quoque hoc dictum: *nunc quidem Anserem comburitis,* (Huss enim Bohemis anserem notat,) *sed post centum Annos Cygnus existet*, quem non comburetis. Decretum quoque inter alia in isto concilio fuit: hæreticis non esse servandum Salvum Conductum, quem Imperator, Reges, aut alii Seculi Principes illis dederint: quia tale ipsorum promissum nullum debeat afferre præjudicium fidei Catholicæ, vel jurisdictioni Ecclesiasticæ. Porro sancitum: ut Monasteria fœminarum, quæ lascive hactenus vivebant, reformata clauderentur, quod Moniales indigne ferentes, Cognatos & alios Fautores implorabant, & Patronos muneribus sibi conciliabant, præsertim illæ, quæ in Parthenone Gnaden-Cellensi, de quo supra, vivebant.

Anno MCCCCXVI. die 30. Maji, combustus quoque est in hoc Concilio *Hieronymus Pragensis*, Discipulus *Johannis Hussi.* Pertulerunt ambo Martyres animo constanti necem, & tanquam ad epulas invitati, ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium, ubi ardere cœperunt, hymnum cecinerunt, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit, uti testatur *Æneas Sylvius* in Histor. Bohem. c. 36. Episcopus Constatiensis isto tempore fuit *Otho III.* Marchio Hochbergensis & Rœtelensis, Vir eximie doctus & prudens.

Anno MCCCCXVIII. sublato Pontificum Schismate, circa festum Pentecostes finitum est Concilium Constantiense, de quo videatur Latino & Germanico idiomate olim conscriptum opus, & quod hodie Augustâ plane curâ, de hoc Concilio paravit Serenissimus Princeps, *Rudolphus Augustus*, Dux Brunsuicensis & Luneburgicus, operâ *Hermanni* von der Hardt/ Academiæ Juliæ Professoris celeberrimi.

Anno MCCCCXX. ab Imperatore Sigismundo, & Germaniæ Principibus, Bohemiæ bellum contra Hussitas illatum est, ad quod Sueviæ quoque Comites & Civitates copias miserunt, sed infelici successu.

Anno MCCCCXXIII. Cœnobium Adelbergense ultimum Præpositum habuit Rupertum, cui primus successit Abbas Gœttler.

Anno MCCCCXXXI. Initium factum est *Concilii Basileensis*, ad quod etiam Bohemi vocati fuerunt, missis ad eos *Johanne Nidero*, Isnensi, Theologiæ Professore, Dominicani Ordinis Basileæ, & Abbate Maulbronnensi, qui Noribergam Civitatem deinde ad Ecclesiam Romanam reducere audebat.

Concilium Basileense.

Anno MCCCCXXXIII. Patres Concilii Basileensis miserunt Legationem Constantinopolin, invitantes ibi Imperatorem & Patriarcham ad hoc Concilium, si forte concordia inter Ecclesias, Orientalem & Occidentalem, fieri posset. Venerunt itaque anno sequente Legati Græcorum Basileam, ostendentes, his maxime in votis esse piam unionem, de qua ineunda multùm tentatum fuit in isto Concilio, cui interfuit quoque inter alios *Wolffrannus*, Abbas Hirsaugiensis, auctoritate pollens, qui Melicensem primò, deinde Bursfeldensem Reformationem introduxit, & sic regularis vitæ observationem instaurare contendit: quia autem in isto Concilio, cujus Imperialis Protector fuit *Conradus*, Baro Weinspergensis, decretum fuit, Sacrum Generale

Con-

Concilium esse supra Papam, sine cujus voluntate illud conservari, & vim habere queat, quare hoc Concilium per aliquot annos quoque durans, displicuit Eugenio, Pontifici Romano, qui contra illud Concilium Ferrariæ atque Florentiæ postea habuit. Vid. de Concilio Basileensi Æneas Sylvius.

Displicet hoc Concilium Eugenio P.R.

Circa hoc tempus Episcopus Constantiensis fuit *Fridericus III.* Comes Zollerensis, qui Anno MCCCCXXXIV. Synodum habuit sui Cleri, cui aderant Abbates 26. Præpositi 6. Canonici 40. Sacerdotes 260. ultra Clerum Urbanum, fueruntque tunc Dioecesios Constantiensis numerata Monasteria utriusque sexus 350. Ecclesiæ Parochiales 1760. Sacerdotes amplius 17000. Vid. Bruschius de Episcopis Constant.

Anno MCCCCXXXVIII. Pontifex *Eugenius* Concilium Constantiense & Basileense, quorum utrumque Papam Concilio subjecit, improbans, Ferrariæ inchoavit Concilium, quod Florentinum appellatur, quia Florentiæ continuabatur, cujus acta Romæ Anno MDLXXV. græce edita sunt.

Concilium Florentinum.

Eodem Anno *Ludovicus & Ulricus*, Wirtenbergiæ Comites, Fratres, Collegium Guttersteinense, Uraco Vicinum, ubi fuerat Præpositura ad Zwifaltenses Fratres pertinens, Carthusiano Ordini tradiderunt.

Tunc Judæi quoque permissu *Alberti II.* Imperatoris, Augusta Vindelicorum in perpetuum cesserunt.

Judæi expulsi.

Anno MCCCCXXXIX. Basileæ adhuc durabat Concilium, quanquam Eugenius Papa Synodum Florentinam, attractis ad se Græcis, conflavisset: Quare is in Concilio Basileensi depositus fuit, & Papa Concilio subjectus: quibusdam tamen adhuc pro Eugenio pugnantibus, vehementes contentiones oriebantur, quibus se interposuit *Ludovicus*, Patriarcha Aquilegiensis, ultimus Dux Teccensis, Concilio isti immortuus, Vir non minus animi Constantia, quam nobilitate generis, præstantissimus. Vid. Æneas Sylvius, Crusius l. c. l. 6. part. 3. c. 2. aliique Auctores, qui de Concilio Basileensi scripserunt

Anno MCCCCXL. *Felix IV.* designatus est in Concilio Basileensi Papa, ex Duce Sabaudiæ, Abbati Lorchensi indulsit jus mitræ gestandi, & alia Pontificialia.

In eundem annum refertur inventio artis typographicæ, quæ immensum in modum literarum studia, & non parùm ipsam Religionem quoque promovit, & adjuvit. Vid. Paralipom. Abbatis Ursperg. Wimpfeling. *Bucholcerus*, & alii. *Crusius* l. c. c. 2. & 14.

Inventio artis Typographicæ.

Anno MCCCCXLII. die 5. Martii, magnus hominum concursus factus est ad quoddam Ligneum Simulacrum vespertinum S. Mariæ, quod in urticeo frutice, proxime fossam Oppidi Heilbrunnensis, in via Weinspergam versus, in basi stetit. Id namque Idolum verba quædam (surdo audiente, & Cæco vidente,) cum prætereunte personatâ rusticâ locutum fertur. Cæterum de Eleemosyna eò collata, pulchrum & dives Carmelitarum Monasterium, ad honorem DEI & S. Mariæ, conditum est. Eo populus Paschalibus præsertim feriis (priore ejus, Theol. D. Petro, prædictas res typis evulgante,) frequens

frequens veniebat. Finis non videbatur superstitioni futurus, nisi conjurati rustici, qui anno 1525. Weinspergæ in Nobilitatem sævierunt, Monasterium hoc occupassent, diripuissent, dilacerassent, templum conclusissent, ut scribit Crusius l. c. c. 3.

Anno MCCCCXLIV. obiit *Herboldus*, cognomine Gutegottus, Abbas Murhartensis, de quo varia memoratu digna refert Crusius l. c. c. 4. inter quæ etiam multa valdè superstitiosa.

Eodem anno primi Sermones super Epistolas Dominicales, inventa novissime arte Typographica, impressi sunt Tubingæ, illati Bibliothecæ Stipendii Martiniani ibidem.

Anno MCCCCXLVI. *Fridericus III.* Imp. in magno Christianorum dissidio, dum alii Romano Pontifici Eugenio, alii Basileensi Pontifici Felici IV. adhærebant, Comitia Francofurti habuit, ad quæ utriusque partis Legati venerunt, Concilio Basileensi parato, de Eugenio, Pontificia Sede moto, rationes reddendi.

Eodem anno *Ludovicus*, Comes Wirtenbergiæ, Monasterio in Kirchbach Cisterciensis Ordinis, Diœceseos Spirensis, cum illius Abbatissa & Conventus tantâ inopiâ premerentur, ut Personæ divinis obsequiis deputatæ, convenienter sustentari non potuerint, pietate motus, multa donavit, auxiliumque & relevamen præbuit.

Dissidia inter Papam Nicolaum, & Johannem Spænlinum, Præpositum Herrenbergensem.

Anno MCCCCXLVIII. *Nicolaus* Papa, indultum vescendi Lacticiniis in Wirtenbergia concessit, quod jussu *Ludovici & Ulrici*, Comitum Wirtenbergiæ, Johannes de Westernach, Præpositus & Antecessor *Johannis Naucleri*, in Ecclesia Collegiata S. Crucis impetravit. Illam verò indulgentiam Scripto impugnavit *Johannes Spænlin*, Theologiæ & Medicinæ Doctor, Præpositus Ecclesiæ S. Mariæ Herrenbergensis, qui Papam male narratis circumventum esse ostendit, unde Bullæ Papali contraivit, illamque ex regula Decretali rejecit, quod literæ Papales non valeant, quæ celata Veritate impetrantur, addens, non debere fieri dispensationem, nisi urgente magna necessitate, & vitanda esse scandala, quare provocavit ad Academias: Pontifex autem iratus, & diploma suum defendens, negotium hoc, ut inquireret de rebus a Spænlino allatis, *Reinhardo*, Episcopo Spirensi, commisit, qui Pontifici respondit: *Spænlinus* autem postea captus, & Constantiam deductus est, ubi Præpositura motus esset, nisi sententiam suam revocasset. Crusius l. c. c. 7.

Anno MCCCCL. *Nicolaus V.* Papa annum Jubilæum VI. Romæ in summa hominum frequentia celebravit.

Eodem anno *Fridericus III.* Imperator, Cœnobio Bebenhusano Privilegia confirmavit.

Anno MCCCCLI. *Petrus Schauenbergius*, Episcopus Augustanus, Roma secum indulgentias attulit pro noxis & pœnis, sed qui frui vellet, cogebatur quisque dimidium Viatici Romam in Gazophylacium mittere, ita vicies mille floreni collecti sunt.

Hussi doctrina Augustæ

Circa hunc annum, cum *Johannis Hussi* doctrina apud complures in Urbe Augustana radices egisset, porticus prope Monasterium S. Ulrici, (quo loco

loco adhuc etiam hodie Evangelicæ Conciones habentur,) ampliata, & Hussitis Civibus ad Conciones ibi habendas concessa est, ne scilicet templum ipsum isto dogmate, uti falso credebatur, pollueretur. *Gassarus* de rebus Augustanis. *Vindelicorum prædicatur.*

Anno MCCCCLII. & sequenti, *Johannes Capistranus* Aprucius Franciscanus, hinc inde per Germaniam concionatus est, ut homines pœnitentiam agerent propter vim Turcicam avertendam, qua Occasus Imperii Orientalis Christianorum, expugnata tunc a Mahumede, secundo Turcarum Sultano, Constantinopoli contigit. Animabat equidem Capistranus ille populum, contra Turcas, qui in Thraciam Exercitum duxerant, si quid Concionibus efficere potuisset, quas ipse Augustæ Vindelicorum octo dies continuavit, Viris & Fœminis seorsim auscultantibus. Crusius l. c. c. 10. *Io. Capistranus Augustæ Vindel & alibi in Germaniâ pœnitentiam prædicat.*

Anno MCCCCLV. *Johannes Reuchlinus* Phorcensis, die 28. Decemb. natus est, qui Linguam Hebraicam & Græcam præcipuus in Germaniam intulit. *Ioh. Reuchlini Nativitas.*

Anno MCCCCLVI. Legatus quidam Roma veniebat Augustam Vindelicorum Crucis prædicator contra Turcas; quo tempore Capistrano (ad quem multi se studiosi aggregaverant) de alta turri milites cohortante, & Crucis signa vibrante, Mahomedes 150000. Militibus Belgradum obsidens, a Johanne Hunniade victus & fugatus est.

Eodem tempore circa Halam Suevicam peregrinationes fiebant ad Orindæ Salum & Schuppachium, in Comitatu Hohenloico, tracta origine ab Anachoretis, qui initio Cellulas ibi faciebant, unde superstitio Religionis ergò eò peregrinandi nata est, surdis præsertim Orindæ Salum versus; aliis vero Schuppachium propter D. Virginem Mariam loci illius Patronam, uti Crusius l. c. c. 11. refert ex Widemanno.

Sed & isto anno *Fridericus* Imperator, Cœnobio Alpirspacensi Privilegia & jura sua confirmavit.

Anno MCCCCLVII. Iterum Legatus Roma venit Augustam Vindelicorum, & in alias Germaniæ partes, qui nomine *Calixti III.* Papæ singulis Mensibus die Sabbathi supplicationem cum Crucibus faciendam, Creutzgang / præcepit.

Anno MCCCCLVIII. reformatum est Gynæceum Sacrum Bergense, prope Neuburgum ad Danubium.

Eodem anno Halæ Suevorum amplius centum pueri invitis Parentibus ad S. Michaëlem peregrinabantur. Aventinus Annal. Boicis & Crusius l. c. c. 12.

Anno MCCCCLIX. obiit Gregorius, Monasterii Alpirspacensis de primis Reformatoribus, Abbas primus.

Eodem anno initium factum est Academiæ Basileensis, per Pium II. Pontificem Romanum.

Anno MCCCCLXI. *Ulricus*, Wittenbergiæ Comes, Patronus fuit S. Collegii Canonicorum Synadelphingensium, ut & Monasterii Lorchensis, quod ipse sequente Anno reformavit, sub Abbate Nicolao Schenk, de Arberg, primo Abbate infulato hujus Cœnobii,

nobii, secundum observantiam Mellicensium, *Crusius* l. c. c. 13. ubi refert quoque modum celebrandi, anniversarium diem fundatorum Illustrium, Lorchensis Monasterii, in die S. Antonini Martyris a primis Reformatoribus introductum.

Corruptio Cœnobii Gnaden-Cellensis.

Duravit quoque adhuc isto tempore Monialium Gnaden-Cellensium licentia & petulantia, quare *Eberhardus*, Wirtenbergiæ Comes, Religiosæ severitatis Anno MCCCCLXIII. cum Consiliariis suis Monasterium illud accessit, ut hoc ad observationem Canonum pristinam reformaret, impetrans ad hoc opus, a Provinciali Magistro quasdam bonæ famæ reformatrices, ex Claustro Pforzheimensi, per quas tamen nihil profectum fuit, prolapsis semper in deterius fœminarum istarum moribus, adeò corruptis, ut interdictum tunc per Wirtenbergiam fuerit sub pœna, ne quis amplius Gratiæ Cellam adiret, nec Sacerdos, nec Monachus, nec Eques. Denique, cum post aliquot annos magna paupertas & Cœtus Virginei imminutio sequeretur, Princeps *Eberhardus* existimans, satius esse, ut nulla ibi amplius Congregatio Sacrarum fœminarum esset, prohibuit, ne ulla amplius in eum locum vestalis Virgo caperetur. Crusius l. c. c. 14.

Origo Academiæ Friburgensis.

Anno MCCCCLXIII. *Albertus*, Austriæ Dux, suasu Conjugis Mechtildis, Com. Pal. Rheni, Universalem Scholam Friburgi in Brisgoja fundavit. *Funccius* in Chronol. & Mittendorpius de Academiis.

Ulricus, Comes Wirt. Ecclesiam Collegiatam Stuttgardianam auget.

Anno MCCCCLXIV. *Ulricus*, Wirtenbergiæ Comes, Collegiatam Ecclesiam S. Crucis in Urbe Stuttgardiensi a progenitoribus suis inceptam, certis Canonicatibus & Præbendis ac perpetuis Vicariis, quasi de novo fundavit, & pro illius dotatione 15000. pro ædificatione verò tria millia florenorum Rhenensium liberaliter contribuit, quæ, cum nec dum ad Complementum Ecclesiæ sufficerent, Pius II. Papa indulgentias bene sentientibus & merentibus, qui manus huic operi amplius admoverent, concessit, teste Crusio. l. c.

Eodem anno Tubingæ in peristylio Cœnobii Augustiniani, ubi nunc Ducale Stipendium Theologicum est, hæc verba incisa leguntur: Anno Dn. 1464. Monasterium hoc exstrui inchoatum est. Fuerunt autem antea vel in isto loco, vel alibi in Oppido Tubingensi, Monachi Augustiniani, quemadmodum supra laudatum, ita ut inscriptio hæc de ampliatione quadam, vel nova structura hujus Cœnobii intelligi possit.

Henricus Bebelius, Prof. Tubingensis, vitia Cleri notat.

Quales autem isto tempore multi Sacerdotes & Monachi tùm in Suevia, tum alibi, in tenebris doctrinæ Ecclesiarum fuerunt, testatur *Henricus Bebelius*, unus ex primis Professoribus fundatæ mox Academiæ Tubingensis, qui varias artes fœneratorias, divitias acquirendi in Clero notat, ut & libidinis Monialium ac Monachorum, ex quibus, cum Tubingæ Frater quidam Minorum in Cœnobio Franciscanorum, propter Sermones impuros, contra votum Castitatis argueretur, respondit ipse: se tria nosse, paupertatem in balneo, obedientiam in mensa, & castitatem in altari. Quare & Civis quidam Tubingensis,

gensis, Franciscanis illis hoc dicterium objecit: vestrum Monasterium mutabitur in equile, ac pudebit aliquando Monachos rasuræ suæ in capite. Quod factum deinceps ita fuisse ab anno 1536. Crusius notat. l. c. l. 8. part. 3. c. 1. Certe longe melius Franciscano Cœnobio isti successit deinceps, fundatum in locum illius Illustre Collegium a Ludovico Pio, Wirtenbergiæ Duce.

Anno MCCCCLXVII. Johannes Nauclerus, celebris Chronographus, Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgardiensis præpositus fuit, & mox Legatus Ulrici, Wirtenbergiæ Ducis, ad Carolum Audacem, Burgundiæ Ducem. *Joh. Nauclerus.*

Anno MCCCCLXVIII. *Eberhardus*, Wirtenbergiæ Comes, religionis ergò cœpit transmarinam profectionem, pro more & devotione istorum temporum, ad sepulchrum Salvatoris Christi in Palæstinam, cujus peregrinationis Ephemerides ipse sua manu scripsit: Comites secum ducens 24. lectos ex Nobilitate Sueviæ, qui omnes cum ipso Equites creati sunt S. Sepulchri Hierosolymitani. Crusius l. c. c. 5. *Eberhardi, Comitis Wirtenberg. iter in Palæstinam.*

Altero Anno *Eberhardus* ille Comes, redux ex Palæstina, jamque Barbatus dictus, Fridericum III. Imp. Romam denuò Religionis ergò proficiscentem, comitatus est.

Anno MCCCCLXX. *Ulricus*, Beneamatus, Wirtenbergiæ Comes, Monasterium Prædicatorum Stuttgardiæ fundare cœpit, mutatum postea in Xenodochium, in cujus peristylio hæc leguntur verba, lapidi incisa: Anno 1473. in Vigilia Assumtionis Mariæ Virginis venerunt Fratres Prædicatores, de conventu Nurnberg, & obtinuerunt aream istam a Generoso Comite Ulrico de Wirtenberg. Ibi in pariete Cœnaculi æstivalis hi quoque Versus: *Monasterium Prædicatorum Stuttgardiæ ab Ulrico Beneamato, Com. Wirt. fundatum.*

Bis septingentis decies septem tribus annis,
Sol in Virgineos postquam se contulit artus,
Lapsus, & Ulricus Pater hic Comitumque Ducumque,
Hoc dedit esse Sacrum Mariæ venerabile septum:
Ordinis & nostri, prædictum contulit esse.

Eodem Anno 1470. templum S. Georgii Tubingæ, ex lapide cæso instauratum est ab *Eberhardo*, Wirtenbergiæ Comite, cum antea fanum ex ligno ibi fuisset.

Anno MCCCCLXXI. prope Halam Suevorum in agro quodam pagi Rieden, ferrea quædam rubri coloris Crux, cum sanctis, ut credebatur, reliquiis reperta est, quæ causam dedit templo D. Virgini Mariæ ibi condendo, ad quod frequens hominum concursus, omni Sabbathino die, præsertim postridie Dominicæ Jubilate fiebat. Sed hic cultus, luce pari Evangelii salvificâ exortâ, ceu lac vaccæ exaruit, uti ex Georgio Widmanno *Crusius* l. c. c. 8. refert. *Peregrinatio Riedensis.*

Anno MCCCCLXXIII. *Johannes Reuchlinus* adolescens Lutetiæ Parisiorum erat, ubi discebat Græcam Linguam ex discipulis Gregorii Tiphernatis. Tunc etiam *Johannem Lapidanum*, Theol. D. in Sacris Grammaticis, ad Sorbonam, & Guilielmum Tardivum Amiciensem, in vico S. Genovefæ: & Robertum *Johannes Reuchlinus.*

tum Geguinum, apud Maturinos in Rhetoricis Præceptores, audivit. Post aliquot autem annos e Suevia Parisios repetens, Georgium, Hermonymum Spartiatam, Græce docentem, nactus est: Post hæc Græcas & Hebraicas literas, quasi primus in Germaniam introduxit: Videatur ipse Reuchlinus in Epistolis suis.

Anno MccccLXXV. celebratus est Romæ Jubilæus VII. a Sixto IV.

Eodem anno Mechtildis Palatina Rheni, Uxor secunda Alberti, Ducis Austriæ, Mater Eberhardi Senioris, Com. Wirtenb. Parthenonem Urspringensem reformavit, coactis rebellibus Monialibus per rusticos ad officium, & pertinacibus in Exilium relegatis. Sic ab Anno 1348. ad hæc usque tempora collapsa jacebat disciplina Monastica utriusque sexus.

Hoc Anno quoque Templum S. Leonhardi Stuttgardiæ in Suburbio Eslingensi fundatum est.

Anno MccccLXXVI. vel, ut alii, Anno sequente, regnante Ulrico, Comite Wirtenbergensi, Monasterium Monialium Adelbergæ, Præmonstratensis Ordinis, seorsim ibi viventium, Berchtoldo Dürrio, Abbatiam ibi administrante, ex concessione Papæ translatum est in Cœnobium Virginum, prope oppidum Lauffam. Discesserunt Sanctimoniales illæ, quarum Abbatissa erat Catharina, Ulrici, Wirtenbergiæ Comitis, Filia, invitæ, nec ulla sua culpa, sed tantùm favore Ulrici, Wirtenbergiæ Comitis, & Abbatis Dürrii, qui credebant, devotius & securius segregatim a Monachis famulitium DEO præstari posse. Deinde Monasterium illud pervenit ad Duces Wirtenbergiæ.

Fundatio Academiæ Tubingensis.

Annus MccccLXXVII. insignis est fundata Academia Tubingensi ab Eberhardo Barbato, Comite Wirtenbergiæ, hortatu Matris suæ Mechtildis, natalibus Palatinæ Rheni, secundis nuptiis Ducis Austriæ, (quæ Mater quoque fuit Academiæ Friburgensis) & Patrui Ulrici Beneamati, Wirtenbergiæ Comitis, auxilio. Fecit magnum hoc opus Eberhardus, ut ipse semper haberet copiam Eruditorum Virorum, quos honorabat, & illis impensè delectabatur. Hunc enim sibi Thesaurum, ac toti posteritati ad honorem DEI, utilitatem Ecclesiæ ac Reipublicæ, ornamentum celebritatemque Ecclesiæ suæ, maximum fore existimabat. Digna sunt verba, quæ in ipsa fundatione, & privilegiorum, Universitatis Tubingensis, concessione, Eberhardus ille refert, Pontificiæ quidem Religioni adhuc addictus, hujus tamen Reformationem subinde optans, & obtinendæ huic ipsam quoque Academiam fundans: Wir Eberhard/ Grave zu Würtemperg und zu Mümpelgardt/ rc. der Eltere/ bekennen und thuen kund und offenbahr allermänniglichen mit diesem Brieve/ für uns und alle unser Erben und Nachkommen: Dieweil nun wir von sondern Gnaden deß Allmächtigen GOtts/ unsers Schöpffers/ von Gepurth/ und sonst zeitlicher Mächtigkeit Lands und Leuth die zuregieren und zu versehen/ hochgeporn begabt seynd/ so ist in uns wol Erkandtnus/ daß wir seiner Allmächtigkeit desto mehrer schuldig werden an der Rechnung unsers Ampts darzulegen/ und zubezahlen/ und doch durch Blödigkeit menschlicher Natur gebrächlich und sömig an den Gebotten desselbigen ewigen GOtts erfunden werden: Demselbennach uns billich gepürte/ nach unterthäniger Erkanntnus/ mit

mit demütigen Hertzen / so groß wir mögen unser Schuld labzulegen / und nach Gröſten denselben unsern ewigen GOtt und Schöpffer gögen uns in Barmhertzigkeit zu ermiltern / dem zu Fürderung / und auch darmit wir der Hochgelobten Himmel-Königin / und Jungfrau Maria / der Mutter GOttes / und in allen Gottgeheiligten Wohlgevallen / und der gantzen Christenheit Trost / Hülff / und Macht / wider die Feind unsers Glaubens unüberwindlich geperen / dardurch wir dann nit minder hoffen / allen unsern vorfaarn und Nachkommen seelich Heil auch zu bauen / uud unser gantzen Herrschafft Würtemperg / Lob / Ehrn / und Nutz zu erwerben / auch ußwendig Schäden / den die unsern / nnd unsere zugewandten / bißher vilfältig gelitten haben / zu verhüten. So haben wir in der guten Meinung helffen zugraben den Bronnen deß Lebens / daraus von allen Enden der Welt unersichtlich geschöpfft mag werden / tröstlich und heilsam Weißheit / zu erleschung deß verderblichen Feurs / menschlicher Unvernunfft und Blindheit / uns aussertwehlt / und fürgenommen / ein Hoch-gemein Schul / und Universität in unser Statt Thüwingen zu stifften / und ufzurichten / die dann von dem heiligen Stul zu Rom / mit Päbstlicher und vollkommenlicher Fürsehung begabt / und darzu mit gnug nottürfftigen gepürlichen und erbarn Statuten zu halten angesehen ist. Darauff wir dann geraitzt werden / unser sonderlich Gnad und Freyheit darzu auch zugeben / als wir dann das für uns / unser Erben und Nachkommen thuen. Data sunt hæc privilegia die S. Dionysii, anno 1477.

Idem Fundator *Eberhardus*, eodem tempore Parochialem Ecclesiam Tubingensem S. Georgii elevavit in Collegiatam, ex Præposito & Canonicis idoneis constantem, translata hac dignitate e Syndelfinga Tubingam, permissu Sixti IV. Papæ, & Friderici III. Imperatoris. *Ecclesiæ Tubingensis ex Parochiali in Collegiatam elevatio.*

Alicubi de fundatione Academiæ Tubingensis hæc leguntur verba. Anno 1477. ist die Hohe-Schul zu Tübingen / durch den Grav Eberhard / den Bartmann gestifft / und durch Gabriel Bihel, einen Kapplins Münch / gepflantzt.

Primus Rector almæ hujus Universitatis fuit *Johannes* Vergenhanns / sive *Nauclerus*, Decretorum Doctor: primus autem Præpositus Ecclesiæ & Cancellarius Academiæ fuit Johannes Tügen, quem secutus est dictus Johannes *Nauclerus*. *Crusius* l. c. c. 13. *Nauclerus, primus Rector Acad. Tubingensis.*

Anno MccccLXXVIII. *Eberhardus*, Wirtenbergiæ Comes, una cum Patruo *Ulrico*, Comite, instauravit Parthenonem Kircho-Teccensem, atque iterum laboravit in instaurandis bonis moribus, Parthenonis Gnaden-Cellensis, quibus Magistros quosdam præfecit, sed exiguo cum successu melioris disciplinæ.

Cæterum, erecta Academia Tubingensi, *Eberhardus*, Fundator, libenter ibi Conventum Prædicatorum habuisset, in quem docti Patres & Studiosi S. literarum mitterentur, ideò Patres quosdam ad se vocavit, cum quibus de Cœnobio Prædicatorum erigendo, & Eremitis S. Augustini, non admodum doctis, in Eremum Gnaden-Cellensem transmittendis, & illorum *Dominicani hoc tempore Augustinianis in Wirtenbergiâ doctiores.*

O 2 loco

loco Prædicatoribus Tubingæ introducendis, consultavit. Sed non successit Consilium hoc, nec poterant Augustiniani Monachi Tubingâ tunc expelli, usque dum hoc factum deinceps est ab *Ulrico*, Wirtenbergiæ Duce, Vid. Crusius l. c. c. 14. ubi de emendatione Parthenonis Gnaden-Cellensis, & Reformatione denique subsecuta, plura refert.

Anno MCCCCLXXIX. Episcopus Augustanus, Petrus, Cardinalis Ottenburensis Monasterii, disciplinam erigere conabatur, missis Reformatoribus, quos Monachi expulerunt, quibus cum Legatus Pontificis supervenisset, ipsi Cœnobio excesserunt, & magnas turbas dederunt, quibus immixtus *Georgius*, Bavariæ Dux, Episcopo infestus, Monasterium occupavit, & expulso Abbate, reformata destruxit: novo autem Episcopo Augustano, *Friderico*, Comite Zollerensi, instituto, Dux Monasterium reddidit, & Abbas reductus est. Felix Faber in oratione de Suevorum laudibus.

Nicolaus, pius in Helvetia Eremita.

Anno MCCCCLXXX. Eremita Helvetiæ, Nicolaus, Bruder Clauß/ in Sylva Underwaldina vivebat, angustæ cellulæ inclusus, pietatis & Virtutum adhortator, Ecclesiam suam frequentans, bene ex sacris literis, quanquam Idiota, locutus, & hoc continuò orans: *Deus me mihi adime, & tibi totum tribue.* Vid. Pantaleon de Viris Illustribus Germaniæ, Stumpffius, & alii Scriptores rerum Helvetiæ.

Anno MCCCCLXXXII. *Eberhardus* Senior, Wirtenbergiæ Comes, iterum Romam profectus est, ut impetraret a Sixto Pontifice potestatem novi Cœnobii condendi, quam ipsi Papa non tantùm concessit, sed & auream Rosam, qualis in Dom. Lætare consecrari solet, dono dedit.

Bursa, seu Contubernium Tubing.

Eodem anno aucta est Academia Tubingensis Contubernio, quod Bursam vocant, de quo Crusius. l. c. c. 17.

Augustiniani Tubingenses reformantur.

Anno MCCCCLXXXIII. reformati sunt Augustiniani Monachi Tubingæ, postridie die S. Crispini, qui annus insignis fuit nativitate Martini Lutheri, Monachi Augustiniani, & Reformatoris deinde Germaniæ in Religione diu desiderati, quo cum nova lux effulsit in tenebris.

Anno MCCCCLXXXIV. facta est Reformatio Cœnobii Sœfflingensis per Ulmenses, quibus adjuncti quoque fuerunt Consiliarii Eberhardi, Wirtenbergiæ Comitis, ut Moniales illæ iterum ad regularem disciplinam redigerentur, de quibus vid. Felix Faber.

Eidem Eberhardo, Comiti, curæ quoque fuerunt Religiosi, in Monasterio Lorchensi, ne in studiis liberalibus & obeundis sacris cum Venatoribus & canibus impedirentur. Vid. *Crusius* l. c. ubi hanc curam Principis Eberhardi commendat, cap. 20.

Habebat hactenus Monasterium Roggenburgense Tutores, ex commissione Imperatoris Ulmenses, quam curam *Georgius*, Bavariæ Dux, illis adimere conabatur, c[illegible]re multi Conventus sunt habiti, sed Anno 1486. die sanctificationis B. Virginis Mariæ Abbas & Monachi militari vi coacti fuerunt, abnegatis Ulmensibus Bavari tutelam assumere. vid. Felix Faber l. c.

Eodem

Eodem tempore dissidium fuit inter *Sigismundum*, Austriæ Ducem, & *Eberhardum*, Wirtenbergiæ Comitem, de Advocatia Cœnobii Zwifaltensis: lite autem apud Othonem Episcopum Constantiensem pendente, res ab Imperatore Maximiliano composita fuit. *De Advocatia Cœnobii Zwifaltensis.*

Anno MCCCCLXXXVIII. Templum illud Marianum, immanis magnitudinis, Ulmensium anno centesimo undecimo, post prima fundamenta jacta, absolutum est, quo nullum in Germania amplius, nec post Argentoratense magnificentius esse scribit, Crusius l. 9. part. 3. c. 1. *Magnificum Templum Ulmense ad finem perductum.*

Circa hoc tempus *Jodocus Nicolaus*, Comes Zollerensis, in animo habuit, Collegium sacrum erigere, & dotare Hechingæ, ad honorem Dei, & Cœlestis Reginæ, Virginis Mariæ, ac militiæ totius cœlestis, quod opus ipse deinceps post mortem Filiis suis reliquit.

Eodem anno Monasterium Comburgense, postquam triginta Abbates habuit, in Collegium liberum, vel seculare mutatum est.

Anno MCCCCLXXXIX. Lorchensia & Noribergensia Cœnobia confraternitatem quandam Monasticam inter se inierunt, in qua multum hæresis prævaluit. *Crusius* l. c. c. 2. cui confraternitati alia accessit, quam Cœnobium Lorchense cum Monasterio S. Ulrici & Afræ iniit Augustæ Vindelicorum. Anno 1497.

Anno MCCCCXC. Johannes Beham, Ulmensis, primus omnium in Germania Lexicon Hebraicum, & libros aliquot Grammaticos a Judæis comparavit, quibus Johanni Capnioni, Pelicano, & aliis præfuit, teste Gesnero in Bibliotheca.

Anno MCCCCXCI. cum *Thomas Perloverus*, Episcopus Constantiensis, à Papa impetrasset, ut Episcopatus attenuati incommoda resarciret, Sacerdotes & Prælati quintam partem suorum redituum ad aliquot annos dare recusabant, provocantes ad Concilium generale: interveniente autem *Eberhardo* Seniore, Comite Wirtenbergensi, cum fœdere Suevico dederunt vigesimum nummum.

Anno MCCCCXCII. *Eberhardus* Senior, Comes Wirtenb. impetratâ, uti antea dictum est, a Pontifice Romano veniâ, fundavit Cœnobium S. Petri apud Eremitas, in nemore Schœnbuch, in quo sub Præposito quodam viverent Sacerdotes, Nobiles, & Cives Wirtenbergiæ & Sueviæ, ad colendos juxta Religionem bonos mores, & Virtutum atque literarum Studia, omni Ordini Provinciæ Wirtenbergiæ, quæ ex istis tribus Ordinibus jamtùm constabat proficua. Descripta legitur hæc fundatio valdè utilis & memorabilis, & plus in recessu habens, quam quidam opinantur, peculiari libello, quem allegat *Crusius* l. c. c. 5. *Eberhardus Senior, Comes Wirtenbergicus, Fundator Cœnobii in Sylva Schönbuch.*

Non prætereunda quoque hoc loco sunt, quæ isto tempore legebantur in libro quodam, Parthenonis Kirchheimensis scripta, de Oratione Dominica, & Sacrâ Scripturâ, unde Moniales illæ ad puriorem Religionem duci & informari potuissent, si satis ista perpendere voluissent: Das Vatter Unser ist dem Allmächtigen GOtt für die andern Gebet gefälliger / *De Oratione Dominicâ & S. Scripturâ eximiæ Reflexiones.*

Zum ersten / daß wir damit allein solche heylsame und nutze Ding bitten: die da dem göttlichen Willen gar wohl gefallen. Zum andern / daß das Gebett gedicht und gemacht ist worden von dem allerliebsten Kind GOttes / dem da sein himmlischer Vatter nichts mag versagen ꝛc. Welcher Mensch begehret / daß er stetiglichen wohl geschickt sey zu dem Dienst GOttes / und zu den guten Wercken / der lese gern / oder höre gern lesen / oder predigen das GOttes Wort. Dann die H. Schrifft hat eine solche Krafft / daß sie dem Menschen sein Verständnuß erleuchtet. ꝛc. Ergò Sacra Scriptura ab Auctore hujus libri isto tempore non tam obscura, nec materia litium credebatur, quemadmodum Pontificii asserunt contra doctrinam Pauli, 2. Corinth. 4. v. 6. & 2. Timoth. 3. v. 15. 16. 17.

Eberhardus Senior ex Comite fit primus Dux Wirtenbergiæ.

Anno MCCCXCV. *Maximilianus* I. Imp. die 21. Jul. *Eberhardum* Seniorem, Comitem Wirtenbergiæ, creavit Ducem Wirtenbergiæ & Tecciæ, solenni ritu, unde multa posthac commoda toti Imperio, & ipsi Religioni Evangelicæ accesserunt: sicque res Wirtenbergicæ a parvis initiis, pietate non minus, quam prudentia, justitia & industria, in majus per istam dignitatem Ducalem creverunt, & hactenus a piis & sapientibus Principibus regebantur, quibus duo excellentissima DEI dona, tanquam lumina Vitæ, hucusque constanter accesserunt, veræ nimirum Religionis ex Verbo DEI doctrina assidua & Tubingensis præstantissimorum in omni genere artium ac disciplinarum Doctorum, Academia, quos Thesauros non domestici tantùm, & Cives, sed exteri quoque æstimant & prædicant.

Eodem tempore Monasterium Monialium Canonissarum Regularium, Ordinis S. Augustini extra muros oppidi Owen, in honorem B. Virginis Mariæ & SS. Martini ac Fridolini, Catharinæ quoque & Barbaræ Virginum consecratum, de novo construebatur, & indulgentias juxta hujus Seculi hæresin Roma accipiebat a Cardinalibus.

Gabriel Biel moritur.

Eodem anno nempe MCCCCXCV. *Gabriel Biel*, (in pago Biel prope Rotenburgum ad Nicrum, unde nomen accepit, natus) è Societate Clericorum vitæ Communis, Theologiæ Licentiatus, & Publicus in Academia Tubingensi Professor, obiit. Natalis Alexander (qui alias in multis Testimonia veritatis contra Papatum edidit, uti B. Elias Veiel, Theol. Ulmensis, peculiari dissertatione exposuit) hunc G. Bielem commentariis in Libros IV. Magistri sententiarum, Expositione canonis Missæ, & Sermonibus editis, claruisse, scribit, sed notum est, hunc *G. Bielem* Aristotelem in suggestu Ecclesiastico Tubingæ exposuisse, cum Verbum DEI prædicare debuisset.

Mors Eberhardi primi, Ducis Wirtenberg.

Anno MCCCCXCVI. die S. Apostoli Matthiæ *Eberhardus*, Wirtenbergiæ Dux, Tubingæ in arce Palatina vita defunctus est: Princeps inter alias Virtutes Religionis quoque studio commendatissimus, cujus gratia ipse non tantum Alpes Rhæticas transiens, bis Romam accessit, sed & Civitatem Hierosolymitanam, visionem pacis, typum Matris nostræ, quæ in Cœlis

Cœlis est, æterni Regis olim in terris solium, oculis contemplatus est. Pro S. Petri Religione, (quæ Canonicorum Regularium secularium dicitur) domum fundavit, ac pinguibus munivit reditibus. Ecclesiastici ac vere Catholici Gymnasii, seu Universitatis Academiæ Tubingensis fundamenta primus omnium jecit, atque Patronus extitit, hancque Universalem plantando Scholam, Ecclesiæ vineam plantavit electam, semen verum, quo implevit terram, cujus umbra operuit montes & arbusta, cedros DEI, extendens palmites suos usque ad Mare, & usque ad flumen propagines ejus. Ipse quoque V. & N. Testamenti Canonem (in quo solo, ut in fonte omnem literarum Sapientiam residere, primus Academiæ Tubingensis, nondum in Religione reformatæ, Professor Theologiæ Sommerhartus agnoscebat) legendo complevit sæpius, tamque tenaci memoriæ commendavit, ut illum Sacrorum Bibliorum quasi defensorem censuisses. Addidit his Augustini meditationes & soliloquia, frequens adeo in Disputationibus Theologicis publicis, fundatæ a se Academiæ & indefessus Sacrorum Auditor, bonorumque Verbi DEI Præconum, uti ætas illa tulit, explorator sagacissimus, incomparabili ardens desiderio, ut eo viveret, quoad usque universale Concilium ad reformationem Ecclesiæ fieret, in membris atque Capite. Videantur de hoc domestici rerum Wirtenbergicarum Scriptores omnes. Nauclerus, quem Magistrum suum tanti Princeps hic æstimavit, Sommerhartus, Crusius, aliique, non Germani tantum, sed Itali quoque, qui Principem hunc, tanquam de Cœlo missum, venerabantur. *Ejus Virtutes.*

Anno MCCCCXCVII. infra Civitatem Suevo Hallensem, ad fanum quoddam in pago Enslinga peregrinatio celebrabatur, ad tres miros sanctos, quæ externum tantum ornatum & opes respiciebat, & paupertatem contemtui habebat, ridicula ævi istius superstitione, quæ per annos 28. duravit, & demùm Civili Rusticorum bello desiit. *Crusius* l.c. c. 8. ubi addit. Der Luther hat solchen Wallfahrten ein böse Schalckheit gethan.

Eodem anno die 16. Febr. in oppido Craichgojæ Bretta, natus est *Philippus Melanchthon*, expugnator barbariei, & artium excultor, dictus Præceptor Germaniæ. *Nativitas Philippi Melanchthonis,*

Anno *MCCCCXCIX.* Templum Parthenonis Gnaden-Cellensis, magnis impensis restauratum fuit a Monialibus, quibus antea multum contulit *Eberhardus* Barbatus, Wirtenbergiæ Dux, mitis Ecclesiarum Patronus. *&*

Eodem anno in Oppido Suevico Wila, die 30. Junii, natus *Johannes Brentius*, fulgentissimum novi, mox etiam in Religione, Seculi Lumen. *Johannis Brentii.*

Seculum Decimum Sextum.

Initia Reformationis per Lutherum suscepta.

HOc ineunte *Maximilianus I.* Imp. ipse auctor quoque melioris Seculi, Cœnobio Lorchensi Privilegia confirmavit, & altero mox anno *Martinus Lutherus*, futurus Ecclesiæ Repurgator, ad Ecclesiam Erfordensem studiorum causa profectus est, extirpaturus primo indulgentiarum nundinas, quæ initio hujus Seculi Calvam quoque, oppidum Wirtenbergiæ, pervenerat, præsente Legato Pontificis Cardinale, Raymundo. Cum autem Megalander ille noster, Magister artium, Erfordiæ quadriennio post crearetur, Studio Juris operam destinans, fulmine deterritus, contulit se in Cœnobium Augustinianum.

Isto tempore Monachi Cœnobii Murrhartensis cum Abbate Philippo Rennero conabantur cucullum abjicere; audentes Cœnobium hoc in seculare Collegium convertere, translato Ecclesiastico & Seculari Feudo ad Domum Wirtenbergicam; sed recusabat hoc Leo X. Pont. Rom. & Murrhartensibus, Romæ hærentibus, Ordinis tantùm conversionem concessit absque Feudo Wirtenbergico. Illi autem, pecuniâ defecti, Bullam Conversionis pro certâ pecuniæ summâ Fuggeris Augustæ Vindelicorum pignori dederunt, quam Ulricus, Wirtenbergiæ Dux, a mensa Fuggerana redemit, & priorem Cœnobii Murrhartensis, ultra biennium in turri Aspergensi detinuit, Monasterium autem Murrhartense in suo statu permansit.

Anno MDIV. Ulricus, Wirtenbergiæ Princeps, in Bello Bavarico, Cœnobium Maulbronnense, antehac ad tuitionem Comitis Palat. Rheni pertinens, occupavit, inque tutelam suam recepit. Vid. Baselius, Continuator Chronici Naucleri, *Crusius* l. c. c. 15. & Scriptores rerum Wirtenbergicarum.

Anno MDVI. Johannes Capnio Hebraicam Grammaticam primus Latine scripsit, & edidit cum Lexico Hebraico.

Quam levem autem, & ridiculam animarum curam Sacerdotes isto tempore habuerint, *Crusius* l. c. c. 14. ex Bebelii libello facetiarum colligit, quod isto anno in die resurrectionis Dominicæ, frater quidam Ordinis Prædicatorum (sicut antea quoque Sacerdos quidam Waiblingensis fecerat,) mandavit Triumphalem istam Cantionem; Christ ist erstanden / illi exordiendam, qui Domi suæ Imperium in uxorem haberet. Ubi, cum nemo Virorum inciperet, idem jussit facere mulieres, quæ Domi imperarent, & tunc omnium statim Symphonia peracta.

Extollebatur quoque adhuc isto tempore in omnibus templis & aris, tanquam Dea B. Virgo Maria, omnesque studebant, suis operibus salutem apud DEUM consequi. Inter alios autem Johannes, Præsul Misniensis, in superstitionem istorum temporum, ipse sæpe jocabatur, dicens aliquando: *Si S. Biblia lego, aliam invenio Religionem, quam quæ nostra hodie est, & illam nostris moribus ac institutis valde dissimilem.* Uti testatur Georgius Fabricius l. 3. Annal. Misniensium. Cœpit scil. attollere oculos Præsul iste, & Paulo Apostolo credere, qui unum tantum Mediatorem, Christum, asseruit, qui nos venire ad

se

se immediate sine Matre sua jussit. Et valet omninò illud Epiphanii l. 3. Hæresium 79 *Sancta quidem Maria, non tamen Dea: Virgo quidem honorabilis, non tamen ad adorandum nobis data.*

Celebris isto tempore fuit in Wirtenbergia Petrus Jacobi Arlonensis, Jurium Doctor, beneficio Eberhardi Probi, Ducis Wirtenb. Ecclesiæ S. Pancratii in Backnang Præpositus, Canonicus Ecclesiæ Collegiatæ S. Crucis Stuttgardiensis, & Rector Ecclesiæ Parochialis in Waiblingen.

Anno MDIX. singulare fuit supplicium, quo Bernæ Helvetiorum quatuor Monachi Dominicani flammis combusti sunt, quod variis technis & arte Magica per Juvenem quendam populo persuadere conati fuerint, B. Virg. Mariam esse in peccato a Matre conceptam. Debuissent scil. & potuissent illi aliis, & melioribus ex S. Scriptura desumtis argumentis sententiam suam probare, contra Parisinam, Coloniensem, Basileensem, & Moguntinam Studiorum Universitatem, qui tradebant, B. V. Mariam absque peccato Originali conceptam esse singulari quodam Privilegio ignorare se, ubi in sacris literis extet. *Crusius* l. c. c. 16.

Jo. Reuchlini cum Coloniensibus Doctoribus habita disceptatio propter libros Judæorum.

Anno MDX. bellum inter Johannem Reuchlinum, & Colonienses Doctores natum est; Cum enim Imperator Maximilianus I. mandasset Reuchlino, ut suam sententiam de Judæorum libris scripto explicaret, num omnes (sicut quidam faciendum instarent,) nec ne, cremandi essent, Archi-Episcopoque Moguntino id scriptum transmitteret, Cæsari reddendum: fecit id *Reuchlinus*, sententiamque suam aperuit in libro, quem oculare speculum inscripsit. Igni autem adjudicabat non omnia Judaica scripta, sed tantum quæ blasphema, hæretica, famosa, & reprobatæ lectionis essent. Hoc displicuit cuidam Judæo baptizato, *Pfefferkorn* dicto, Coloniæ viventi: qui postea MDXIV. propter panem *Eucharistiæ* prophanatum, Halæ Saxonicæ carptus ignitis forcipibus, & crematus est. Hic omnes Hebræorum libros, præter sola Biblia, comburi volebat. Sperabat forte lucrum, si pecunia hoc malum à suis libris redimerent Judæi. Huic suo consilio adversari videns *Reuchlinum*, famosos libellos in eum ejaculatus est, & Colonienses *Capnionis* librum combusserunt. Res ita exagitata fuit, ut ad Parisienses etiam deduceretur, qui & ipsi *Reuchlino* infesti erant. Pontifex vero Rom. & Cardinales, qui favebant Eruditioni *Reuchlini*, non acceptabant accusationem Jacobi Hochstrati, qui Coloniâ Romam ob illum oppugnandum profectus erat. Hinc natus est facetus ille libellus, qui inscribitur: Epistolæ obscurorum Virorum: quibus mirificè barbaries Coloniensium Professorum exagitatur. Ac tandem majore negotio *Lutherano*, hoc minus dissidium exstinctum est, *Reuchlinique* existimatio & auctoritas tanto magis crevit. Vid. *Sleidanus* in libro de Statu Religionis & Reipub. sub *Carolo V.* l. 2. *Crusius l. c.*

Anno MDXI. *Matthæus Lang*, Patria Augustanus, Episcopus Gurcensis & Salisburgensis, atque Cardinalis invalescere, ut alibi, ita per Sueviam quoque cœpit; ubi Capitulo Cathedrali Augustano, cujus Præpositus quoque fuerat, nova Insignia, & Privilegi-

vilegium a Papa impetravit, ut potestatem in posterum liberam haberet, eligendi sibi Majoris Præpositi quovis tempore. Vid. Scriptores rerum Augustanarum, *Gassarus*, *Henningus*, & alii.

Comitia Treviris habita propter Reformationem Ecclesiæ. Abbas Zwifaltensis à Duce Ulrico captus.

Anno MDXII. Comitia Cæsaris & Principum, præsentibus multis exteris Legatis, acta sunt Treviri, in quibus inter alia actum fuit de Declinatione Papæ ab Imperatore, deque variis gravaminibus in Religione, mox reformanda. Interfuit his Comitiis quoque *Ulricus*, Wirtenb. Dux, qui ab Abbate Zwifaltensi non impetrans, quæ voluerat, domum properans, captum illum in arcem Neuffensem deduxit, hinc Episcopum Constantiensem sibi adversantem, Papam verò faventem habuit, biennio autem post Abbas liber factus, & res composita fuit. *Crusius* l. 10. part. 3. c. 2.

Hoc anno male adhuc habuit Cœnobium Murrhartense, valdè obæratum, & Monachis in alia Cœnobia dispersis, qui demum *Ulrico*, Wirtenbergiæ Duci, anno MDXIX. in castris ad Reutlingam supplices postliminio restituti fuerunt, adjuvante Cœnobium *Ulrico* Duce, qui *Martinum Merlinum*, Abbatem, ibi firmavit. *Crusius l. c.*

Leo X. novus Papa Ulrico, Duci Wirt. Electionem suam literis significat.

Anno MDXIII. *Leo X.* in locum Julii II. Papa electus, *Ulrico*, Wirtenbergiæ Duci, electionem hanc literis significavit, his inter alia verbis usus: *Hanc autem assumptionem nostram, ad tuam consolationem significandam duximus Nobilitati tuæ: quem, uti peculiarem nostrum, & Ecclesiæ filium, singulari complectimur charitate: hortantes eundem in Domino: primum, ut porrigi facias preces solennes ad Dominum DEUM nostrum, ut nobis suâ gratiâ assistat, ut Ecclesiam suam sanctam, ad gloriam & honorem ejus, exaltationem fidei, & extirpationem hæresium, ac pacem & quietem populi Christiani, feliciter in Domino gubernare valeamus. Tua igitur Nobilitas, (ut etiam Duces decet, a quibus bene vivendi exempla debent assumi,) fidem Catholicam nostram, & Apostolicæ sedis auctoritatem, honorem & libertatem Ecclesiasticam, protegere & defendere velis: ut cæteri fideles exemplo tui ad similia invitentur.*

Observabat scilicet Pontifex Leo, res in Ecclesia jam paulatim vergere ad quandam Reformationem, in qua, quantum *Ulricus* per Sueviam nocere sibi posset, intelligebat: quare hunc magis sibi conciliare studebat. Et stetit quidem *Ulricus* Dux post illud tempus adhuc aliquandiu a parte Ecclesiæ Romanæ, sed postea armis fœderis Suevici avitis ditionibus suis pulsus, paulatim Evangelicæ Religioni assensum præbuit, illamque deinceps, recuperato Ducatu suo, in terras has introduxit, exaltans fidem vere Catholicam & Apostolicam, & extirpans hæreses, pacemque & quietem populo suo largiens, & honorem item, atque libertatem Ecclesiasticam cum aliis fidelibus Imp. Electoribus & Principibus protegens, atque defendens.

Eodem Anno die 15. Januarij, *Philippus Melanchthon* Tubingæ factus est Magister Philosophiæ, vid. M. *Joh. Casp. Zeumeri* vitas Professorum Theologiæ Jenensium. p. 10.

Post

Post hæc *Ulricus* hic Dux causam Capnionis, quam magis invidiæ, quam fidei esse credidit, strenue per literas egit apud Sacræ Theologiæ Professores, Academiæ Parisiensis, uti *Crusius* refert l. c. c. 4.

Ulricus, Dux Wirt. protegit Reuchlinum.

Sequens annus MDXV. insignis fuit nativitate, re & nomine *Christophori*, Wirtenbergiæ Ducis.

Nativitas Christophori, Ducis Wirt.

Anno MDXVII. *Ulricus*, Wirtenbergiæ Dux, Romam misit Oratores quosdam, quos inter *Ernestus Bamff*, Ecclesiæ Collegiatæ Georgii & Martini in Tubingen, Canonicus fuit, qui *Leoni X.* Papæ humiliter supplicabant de confessore eligendo, qui ipsos a quibusvis peccatis absolvat, & ut a peregrinationibus longinquis, præsertim transmarinis, liberentur: exceptis tantum religionis & castitatis votis; de altari portatili habendo; de vescendo per Quadragesimam, & alia prohibita tempora, ovis, butyro, caseo, aliisque lacticiniis, & carnibus: liberè & absque conscientiæ scrupulo. Item, ut singulæ Oratrices, cum aliis 4. honestis mulieribus, quater in anno Monasteria ingredi Monialium possint, dummodo ibi non pernoctent. De corporibus Oratorum, tempore etiam interdicti, Ecclesiasticæ sepulturæ tradendis; quæ omnia *Leo* Papa, Ulrico Duci, & Domui Wirtenbergicæ indulsit.

Ulricus, Dux Wirt. Romam Legatos mittit, & in quibusdam à Papa dispensationem petit, eamque impetrat.

Quales autem fuerint adhuc his temporibus plerique, qui in Suevia & alibi per Germaniæ Ecclesias docuerunt publicè, vel ex illis constare potest, quæ *Henricus Bebelius*, Professor Academiæ Tubingensis, in Commentariis suis Latinæ Linguæ, ante initia reformatæ Religionis in ipsis Papismi tenebris, terras has obfuscantibus, scripsit hunc in modum: *Aniles fabulas detestor, quod plures inveniantur, qui has populo prædicando, non solùm inducunt homines ad earum fidem, verùm etiam in iis demorantes, ea, quæ vera sunt, & in salutem animarum dici possunt, omittunt. Sunt enim plures, & præsertim aliqui Monachi, qui, dum concionantur ad imperitam plebem, ut phaleratis & ampullosis verbis populum demulceant, ut famam eruditionis consequantur, & ut culinam suam, vel fratrum, lautius instruant (vel potissimum, dum Evangeliis tanquam consuetis, atque rebus quotidianis, pudet esse contentos) non verentur excogitare nunc somnia, nunc revelationes (ut ipsi ajunt) Sanctorum Patrum, quibus in Christum, nedum Sanctos, falsa & mendacia aliquando comminiscuntur: dum non credunt, satis placere se, nisi exotica aliqua, atque peregrina, in medium afferant, ut plebs postea gloriabunda jactet: se audisse a D. Sixto, vel fratre Johannutio, quæ antea nunquam audiverit a quoquam. Ac dum Dom. Sixtulus, vel frater Lothardus, in nigra barba, sic famam suam illustravit: ne existimationem suam in posterum extenuet, aut plebem in laudem suam lepidiorem reddat, non dubitat dies atque noctes somniare, & figmenta componere, quo semper clariorem se reddat. Tandem eò progreditur, ut fabulis (quas ipsi exempla vocant) totos dies consumat (quas ipse pro sua existimatione magnificanda, satis admirabiles jam primum excogitavit) & nihil vel parum de sacris literis proferat, parùm dicat, quod sit animæ salutiferum. Nec reformido illa eorum exempla fabulas*

Henrici Bebelii, Professoris Tubing. Testimonium Veritatis.

nuncupare, quia scil. non sunt illorum Doctorum scripta, quæ S. Romana Ecclesia annumerat inter Canonica: quoniam, (ut vult Hieronymus) quod absque certo auctore, vel ratione dicitur, eadem facilitate contemnitur, qua profertur, &c. Nemo igitur mihi persuadebit: Veronicam venisse Romam ad Imp. Vespasianum, & illum sudario liberasse à vespis, quæ intra nares ejus nidificasse dicuntur, indeque Vespasianum esse nuncupatum; & factum Christianum, & expeditionem suscepisse Judaicam, &c. Manifestis mendaciis velle adstruere aut illustrare fidem nostram, & divina miracula, cum Evangelica historia atque veritate possis firmissime, insania est, &c. Illud etiam ridendum mihi videtur, quod Concionatores isti cujuscunque sancti Festum celebrant, concionando clamant: fuisse illum super omnes alios sanctos, virtutibus & vita Sanctimonia, vel singulari sanctitatis Privilegio dotatum persuadent. Postquam ad alium venerint sanctum, itidem faciunt, semper præsentem super omnes alios extollendo. Taceo de laudibus, quas aliquando præter fidem tutelaribus sanctis, quos Patronos vocant, Sacerdotes in dedicationibus adscribunt, &c. Ortum Mariæ Virginis, simul & nativitatem, atque infantiam Domini nostri JESU CHRISTI, (inquit S. Hieronymus,) in Apocryphis invenimus libris: in quibus multa contraria nostræ fidei considerantes scripta, recusavimus universa: ne per occasionem Christi lætitiam Anti-Christo traderemus, &c. Dubitatur etiam de assumptione B. Mariæ Virg. Fabulantur item de Legenda Brandonis, de Purgatorio Patricii, de lepra Constantini M. quæ apud nullum Græcum nec Latinum Scriptorem invenitur. Item de colloquio Sibyllæ cum Augusto. Novi quendam, qui ex Theoderico Veronensi, concioni suæ fidem adhibuit, cum merum sit commentum: Sicut aliæ omnes (more antiquissimo Teutonum) cantiones vernaculæ de Gigantibus (de Fasoldo, Hiltebrando, Duce Ernesto) mera commenta sunt.

Indulgentiarum Papalium Mercatus occasionem dat ad Reformationem Ecclesiæ.

Hoc ipso anno, MDXVII. mercatus Indulgentiarum, de quibus sæpius hactenus dictum, ad summum pervenit sub *Leone X.* Pontif. Rom. qui generalem peccatorum remissionem, toti Germaniæ venalem præbuit, commendata hac nundinatione ipsi *Alberto*, Archi-Episcopo Moguntino. Institor hujus mercatus inter alios nundinatores fuit etiam *Johannes Tezelius*, Pirnensis Misnius, qui Francofurti ad Viadrum crucem cum Papæ insignibus in templo erexit, quam ejusdem efficaciæ & dignitatis cum cruce Christi affirmabat, & ut plurimum auri pro literis indulgentiarum colligeret, dicebat; animas hominum, qui igne purgatorii cruciarentur, ad sonitum aurei in arculam indulgentiarum conjecti, ex templo liberari omni cruciatu, & subvolare in Cœlum, uti *Johannes Pomarius* testatur. Displicuit ista impudentia valdè *Johanni*, Præsuli Misniensi, ante memorato, qui dixit: hunc fore ultimum Indulgentiarum institorem, nullumque animal audacius esse illo, quod e cucullo prospiceret, referente Georgio Fabricio l. 3. Annal. Misniens.

Lutherus Tezelium impugnat.

Commovit quoque summa hæc *Tezelii* audacia inprimis *Martinum Lutherum*, jam Theologiæ Doctorem, ut ille ultimo die Octobris, contra indulgentias illas, ad valvas templi omnium Sanctorum propositiones affigeret

figeret, & ab Archi-Episcopo Moguntino per literas peteret, ut ille pro indulgentiis Evangelium potius doceri juberet.

Et hinc jam occasio atque principium diu desideratæ Emendationis & Reformationis in Religione Christianorum: hinc multorum Principum & Urbium a Pontificia doctrina, tot erroribus referta, recessus: hinc tot labores, tot pericula, & calamitates, dum Romani Pontif. diu inolitos errores non agnoscebant, sed ferrô, flammâ, omnique modo pro suis dogmatibus & hæresi contra Evangelicos pugnabant. De quibus, præter alios multos, *Sleidanus* in Comm. de Statu Relig. & Reipubl.

Præfuit isto anno in Suevia Episcopatui Augustano, *Christophorus à Stadion*, fautor Doctorum ipse Doctissimus, qui propter mutatam ab Augustanis Religionem, Augustâ Dillingam cum Clero secessit. Vocans ille inter Concionatores templi Cathedralis Augustani, *Johannem Oecolampadium*, *& Urbanum Regium*.

Maximilianus I. Imp. in Comitiis Augustanis Imperio, quasi proximè moriturus, valedicit. Citatur etiam ad hæc Comitia Lutherus.

Anno MDXVIII. *Maximilianus I.* Imp. Augustæ Vindelicorum, præsentibus omnibus Imperii Principibus, Electoribus, ultima sua Comitia habuit, ipse mortem suam brevi præsagiens, & Proceribus Germaniæ valedicens, tanquam non amplius in Comitiis videndus. Sollicitus inprimis quoque ob turbas, quas instare dixit in Religione, quibus invigilandum sit. Actum itaque tunc fuit de Doctrina *Lutheri*, quæ multos offendebat, multos quoque Fautores habebat. Venit ipse citatus Augustam ad Comitia, ubi cum Cardinale *Cajetano* sermones contulit de Potestate Papæ, & de fide justificante: cumque sententiam suam, tanquam erroneam, revocare juberetur, demonstrari sibi hoc petens, re infecta rediit in Saxoniam. In istis Comitiis quoque *Albertus*, Archi-Episcopus Moguntinus, Cardinalis Rom. Ecclesiæ inaugurabatur, summis muneribus à Cæsare & Pontifice ad hoc invitatus, ut auctoritatem Papæ apud Germanos fortius tueretur. Veniebant quoque eò duo Monachi Dominicani, & totidem Franciscani, ex India oriundi, qui in templo Cathedrali, præsente Imperatore *Maximiliano*, Liturgiam Chaldæorum lingua & Ceremoniis celebrabant, teste *Achille Gassaro*.

Lutherus Reuchlinum amat.

Scripsit isto tempore quoque *Martinus Lutherus* literas ad *Johannem Reuchlinum*, quem Organon Consilii Divini, omnibus Studiosis puræ Theologiæ expectatissimum appellat, seque illi ingenii & eruditionis viribus minorem dicit: pari tamen contra adversarios animi fiducia addens: hoc in *Reuchlino* egisse Dominum, ut Tyrannus Sophistarum aliquando, & tardius & mitius disceret veris Theologiæ Studiis resistere, ac respirare inciperet Germania, Scripturarum doctrinâ tot heu! annorum centenariis non tàm oppressâ, quam extinctâ.

Luthero Jo. Brentius, Phil Melanchthon & Mart Frechtus se associant.

Assequebatur quoque mox Doctrinam DEI ex *Luthero Johannes Brentius*, Wilensis, & *Martinus Frechtus*, Ulmensis, ipseque *Philippus Melanchthon*, Suevus Brettanus, a Friderico, Electore Saxoniæ, ad docendas literas Græcas in Academia Wittenbergensi vocatus, sic quoque facem accendit coruscanti Evangelicæ Religioni.

Mors Maximiliani I. Imp. Exilium Ulrici, Ducis Wirtenbergiæ.

Anno MDXIX. die 12. Januar. *Maximilianus I.* Imp. ex Auguſtanis Comitiis profectus in Auſtriam, obiit Welſæ, bene ſe ad mortem præparans: cui *Ulricus*, Wirtenbergiæ Dux, Stuttgardiæ ſolennes exequias quoque, præſentibus omnibus Prælatis, more Pontificio, fecit; ob captam Civitatem Reutlingenſem bellum incurrens fœderis Suevici, à quo Ducatu Wirtenbergico pulſus eſt, dato huic Præſide Chriſtophoro, Barone Schwarzenbergio.

Carolus V. novus Imperator.

Electus tunc Imp. Romanus fuit *Carolus V.* Rex Hiſpaniæ, & Archi-Dux Auſtriæ; ſub quo multum laboravit Wirtenbergia: Diſputatione interea Lipſiæ inſtituta, inter Lutherum & Eccium, de Primatu Pontific. Rom. deque indulgentiis.

Anno MDXX. è Cancellariâ Stuttgardianâ literæ emittebantur, ut ſupplicationes cruce circumferendâ fierent pro pace, quæ hac regione cum Duce Ulrico exulabat.

Vendiderunt deinde Auguſtæ Vindelicorum Socii fœderis Suevici *Carolo V.* Cæſari, pro recipiendis ſumptibus expeditionis in Wirtenbergiam, Ducatum hunc: cujus Dominus jam Carolus vetera Civium inſtituta & conſuetudines ſervavit, & inter alia Præpoſitum & Cancellarium Academiæ Tubingenſis, quandocunque locus vacaret, conſtituere potuit.

Lutherus anathematizatus Leonem X. P.R. pro Anti-Chriſto habet.

Hoc anno Auguſta Vindelicorum recepit Evangelium juxta doctrinam *Lutheri*, qui, quoniam deſiſtere ab hac noluit, diris devotus fuit a *Leone* X. Papa, quare ipſe ad Concilium provocavit, Papam Anti-Chriſtum appellavit, & multis ſcriptis Papatum oppugnavit.

Lutherus Wormatiæ in Comitiis veritatem Evangelicam magno animo profitetur.

Anno MDXXI. *Carolus V.* Imp. prima Comitia Wormatiæ habuit, ubi Pax per Germaniam propter diſſidium Religionis multum jam laborans, decreta eſt. Venit illuc *Lutherus* quoque, publica fide citatus, & de ſua doctrina conſtanter reſpondens: qui tamen a Cæſare proſcriptus, & libri illius, tanquam novator & hæreticus eſſet, cremari fuerunt. *Fridericus* autem, Elector Saxoniæ, ipſum in arce Wartberg, prope Iſenacum, ſecurius abditum ſervavit: quem ſi quondam *Friderici* Impp. & Sueviæ Duces Doctorem habuiſſent, potuiſſet jam tum a Pontificio jugo Suevia hæc & Germania liberari. Sed nondum erat tunc tempus impletum tanti Operis, quod DEUS in hoc Seculum ſervavit.

Reuchlinus Tubingæ docet.

Eodem anno Academia Tubingenſis amore politioris literaturæ, miſit ad *Johannem Reuchlinum* Ingolſtadium, ut, quod in Bojis ipſe Hebraice & Græce cœpiſſet, deinceps inter conterraneos ſuos Suevos continuaret, qui Tubingam veniens, Grammatica, Hebraica, R. *Kimchi*, & S. Biblia docuit: primus etiam Publicus Doctor Græcus in hac Schola, uti *Cruſius* de illo ſcribit, l.c. c. 10.

Anno

Anno MDXXII. *Carolus V.* Imp. fratri suo *Ferdinando*, Infanti Hispaniæ, & Archi-Duci Austriæ, in divisione hæreditatis paternæ, tradidit Ducatum Wirtenbergicum, quem hic postea ingressus, suscepit, & mox 26. Novemb. gravissimum Edictum contra illos proposuit, qui nollent Pontificiæ Doctrinæ parere, præmiumque delatoribus illorum constituit.

Hoc anno *Diepholdus*, Concionator quidam in oppido Imperiali Wila, quæ Patria fuit *Joh. Brentii*, docebat publicè, V. Mariam non esse Mediatricem hominum ad DEUM, nec cæteros Sanctos, neque esse purgatorium. Christum esse Mediatorem, in altero seculo tantùm esse cœlum & infernum. Concursus fiebat ad audiendum magnus. Sed monitus Senatus à Regiis Moderatoribus è Stuttgardia illum removit. Quod plebs ægre tulit & pauci ad altaria oblationes faciebant. Idem Monacho in Cœnobio Augustiniano sanctos intercessores commendanti, contradixit: ac favebant quidam huic *Diepholdo*, teste *Crusio* l. c. c. 11.

Diepholdus Wild Imperiali, ubi Evangelium professus est, ejicitur.

Sed & hoc ipso anno & priori jam doctrina Evangelii in vicinam Craichgojam introducta est, errores Pontificios primò omnium taxante & abolente, *Erhardo Schnepffio*, qui in oppido Guteberga, sub ditione & Patrocinio *Theodorici* a Gemmingen, (Viri Nobilis, omni laude dignissimi, & cui multum vera Religio in his locis debuit) & postea Wimpinæ quoque, Urbe Imperiali, sanæ doctrinæ semina sparsit, Collegas hujus muneris habens *M. Bernhardum Grublerum* Gemmingæ, & *M. Martinum Germanum Furfeldæ*, atque *Johannem Gallum*: quos secuti sunt *Wolffg. Busius*, Pastor Ecclesiæ Gemmingensis, & Collega ipsius, *Franciscus Irenicus*, qui Germaniam doctissime descripsit. Vid. *David Chytræus* in Oratione de Craichgoja.

Prædicationis Evangelii Successus.

Docuerunt quoque eodem tempore puram Evangelii doctrinam in vicinis oppidis & pagis, *M. Joh. Rudolphi*, & *Matthæus Chytræus*, Pater *Davidis Chytræi*, in vico Menzingen, (cujus nobiles in hunc usque diem Religio & literarum studia semper Fautores & Patronos habuerunt) *Nicolaus Trabantius Flebinga*, postea *Joh. Siderocrates Brettæ*, *Georgius Junior*, *M. Petrus Ebermann*, & *Thomas Rana*, in oppido Eppingen, *M. Melchior Hippovius*, (qui primò Academiæ Regio-Montanæ initia docendo adjuvit,) in oppido Bischoffsheim: quorum nomina meritò servavit, & posteritati commendavit *Crusius l. c.*

Cœperunt quoque circa hoc tempus Concionatores Lutherano Evangelici uxores in matrimonium ducere, & Monachi, lectis Lutheri scriptis, è cucullis suis exsilire.

Præterea Noribergæ die Dominico 23. Febr. primam Concionem puriorem de semine Verbi Divini habuit, *Andreas Osiander*, ex Gunzenhusa, Franconiæ oppido, oriundus, cujus familia deinceps in Ducatum Wirtenbergicum Regio-Monte translata, optimè in hunc usque diem de vera Religione voce & scriptis meruit.

Andreas Osiander Noribergæ prædicat Evangelium.

Eodem

Mors Reuchlini.

Eodem hoc anno Stuttgardiæ obiit die 30. Jan. *Johannes Capnio*, trilinguis Eruditionis Antistes, cui Joh. Alexander *Brassicanus*, Poëta & Orator Epitaphium composuit, quod *Crusius l. c.* refert. Vid. vita illius à *Johanne Henrico Majo*, SS. Theol. D. & Profess. in Academia Giessensi, Celeberrimo, scripta.

Prædicatores Evangelii Halæ Suevorum.

MDXXIII. *Johannes Eisenmannus*, Parochus Halæ Suevorum fuit, ubi & *Johannes Brentius* biennium jam docebat. Sequenti anno Papisticæ Ceremoniæ paulatim in hac urbe cadebant. Anno 1527. Missa abrogata est, quam soli Johannitæ adhuc servabant usque ad annum 1534. frequentantibus illam apud hos Patriciis, donec & hæc templo concluso silere jussa est, quod & extra Urbem in ditione hujus factum est anno 1540.

Circa annum 1523. *Matthæus Mareschalcus* a Biberach, Ecclesiæ Augustanæ Canonicus scripsit Historiam de Antiquitate, & Initio Episcopatus Augustani, ex qua multa Annalibus suis inseruit Achilles Gassarus.

Speiserus Concionator Augustæ Vindelicorum.

Eodem anno *Joh. Speiserus*, Theologus, Parochus Augustanorum, verbum DEI sincerius magno cum fructu prædicavit; discedens tamen deinceps iterum ad Pontificios, & horrendo genere mortis vitam claudens, uti *Gassarus* & *Henningus* de illo testantur.

Anno MDXXIV. *Johannes II.* Abbas Hirsaugiensis obiit, ultimus ex illis triginta Abbatibus, apud quorum Imagines in refectorio æstivali istius Cœnobii hi versus adscripti legebantur antehac:

Encomium Hirsaugiæ.

In fragili angelicam duxerunt corpore vitam
Et fuerant mundo mortua turba malo.
Hic locus effulsit Patribus virtute probatis:
Virtuti Sophiam junxerunt semper utramque
Abdita divinæ penetrarunt dona Minervæ:
In lucem egregios, variosque dedere libellos.
Mundities animi cibus est, & summa voluptas.
Qui satur est illa, ditior esse nequit.
Qui tribuere cibos, dapibus vescuntur Olympi:
Pro donis capiunt cœlica regna suis.
Si cibus est modicus, non lautus, sed nec opimus;
Vos Christi sermo, & lectio sancta, cibet.
Quando Monasterium cœpit moderarier illis:
Et decor accessit, commoditasque loco.
Magnus amor recti, sacræ quoque Religionis.
His fuit, atque loci cura laborque frequens.

Nativitas

Hoc etiam anno die 26. Dec. in Sueviæ oppido Kauffbeuren natus est,

Victorinus Strigelius, qui notus est ex certamine, quod cum Illyr. Flacio habuit. Vid. M. *Jo. Casp. Zeumeri* vitæ Prof. Th. Jenens. *Victorini Strigelii.*

Cæterum proficiente hoc tempore Religionis emendatione, Evangelium Nerolingæ quoque pure annunciare cœptum est. *Nerolingæ prædicatur Evangelium.*

Tunc quoque Abbas & Conventus Cœnobii Schaffhusani, de quo supra suo loco aliquid dictum, Magistratui hujus Urbis Cœnobium suum reformandi causa tradiderunt. Missâ deinde anno 1529. totâ hac Urbe expulsâ.

Idem fecit Catharina de Cimbern, Abbatissa Parthenonis Tigurensis, quæ traditis omnibus rebus Magistratui istius Urbis, & acceptâ provisione perpetuâ, Nobili cuidam Reilchachio nupsit.

Sed et reliqua Helvetia magis magisque ab illo tempore a Doctrina Pontificia in variis pagis, quos Cantones vocant, secessit: Procurante hoc inprimis *Ulrico Zwinglio*, qui tamen in articulo de S. Cœna magnum errorem commisit, quem primo *Matthæo Aulbero*, Ecclesiasti in Civitate Reutlingensi, jam tunc Evangelico, literis detexit, in quibus verbum institutionis S. Cœnæ Dominicæ EST, explicat per SIGNIFICAT, adjurans in extremo Epistolæ Aulberum, ne cuiquam hanc explicationem communicet, nisi sincera in fide. Vid. *Bucholcerus* in Chronologia. Itaque mox inter *Zwinglium* & *Lutherum* dissidium de verbis Cœnæ Domini cœpit, quod hic ea simpliciter intelligebat, servans τὸ ῥητὸν, corpus & sanguinem Christi verè esse IN, aut CUM pane, ac sic ore quoque percipi, etiam ab indignis: non tamen crasso Capernaitico, sed Deo noto modo. *Zwinglius* autem τρόπον esse contendebat, quærens διανοίαν hac expositione, hoc SIGNIFICAT corpus meum: cui subscripsit Oecolampadius, & postea Calvinus, illiusque asseclæ. Utraque tamen pars rejicit transsubstantiationem Papisticam. Nos quoque, ait *Crusius* l. c. c. 14. τὸ ῥητὸν tuemur in Wirtenbergia DEO gloriam dantes. *Reformatio Ecclesiæ Helveticæ ob Ulrici Zwinglii errores manca.*

Eodem anno *Caspar Schwenckfeldius*, Nobilis Silesius, Jacobum Episcopum Uratislaviensem, ad puram Evangelii Doctrinam amplectendam, scripto hortabatur, sentiens tunc adhuc cum *Luthero*, qui cucullum Monasticum hoc anno gestare desiit. Postea autem *Schwenckfeldius* a Dogmate *Lutheri* in quibusdam Articulis discessit, & multos etiam Nobiles in Suevia seduxit. Ex Silesia enim Argentinam usque profectus est, ut plures hæresi sua inficeret, docens inter alia: Pronomen HOC in verbis institutionis S. Cœnæ ostendere Spiritualem & Cœlestem cibum. *Casparo Schwenckfeldio ab initio Lutheri Doctrina placet.*

Inciderunt in hunc annum quoque semina belli servilis, vel Rusticani, primò contra Abbatem quendam prope Ulmam, ob exactum ex veteri consuetudine jus mortuarium, deinde contra *Sigismundum*, Comitem Lupffium, ob exacta nimis onera moti, & postea latius in vicinos Magistratus serpentis ac sævientis. Obtendebant rustici causam huic seditioni, quasi Doctrinam Evangelii tueri, & servitutem jam à Clodovei Francorum Regis temporibus gravantem, excutere vellent: *Belli rustici Origo.*

quo nomine non tantum in Suevia, sed & Franconia, Thuringia, circa Rhenum & Palatinatum, in Alsatia & Lotharingia, commoti fuerunt, & duodecim postulata ediderunt, quorum unum quoque fuit de bonis Ecclesiæ Ministris præficiendis, & decimis posthac à se, nisi certarum rerum, non solvendis. Quos tumultus *Lutherus* scripto improbavit, eosque ad obedientiam cohortatus est, Principes quoque moderationis admonens, sed cum videret, rusticos obstinate nimis & crudeliter agere, suasit illos armis coercendos: Senatui quoque Halensi consultanti, quid cum rebellibus agricolis faciendum esset, *Johannes Brentius* respondit, illis nihil esse concedendum, alioqui ventre superbia tumefacto plus postulaturos.

Sic origo rusticæ conjurationis per Sueviam & alibi, non ex doctrina *Lutheri*, uti falso Pontificii arguunt, sed ex Procerum quorundam austeritate, & male intellectis Concionibus de libertate Christiana, quasi per hanc Magistratus tollere liceret, extitit, uti solet diabolus tritico Zizania interserere.

Cæsi deinceps fuerunt hi rebelles rustici variis pugnis, præsertim apud oppidum Leippheimum, Duce *Georgio Dapifero*, Waldpurgensi, qui illos quoque ad Bœblingam magna cæde stravit: sumptis etiam suppliciis contra sævitiem illorum. Fuit hoc bellum omnium nocentissimum, quo non tantum multæ arces & castella, sed Monasteria quoque destructa & direpta fuerunt: ex illis quidem in Wirtenbergia, Hohenstauffa & Tecca, ex his, Maulbronna, Lorcha, Adelberga, Alba-Dominorum, Bebenhusa, & Hirsaugia, in quibus documenta & scripta antiqua, diplomata, Bibliothecæ, comburebantur, lacerabantur, & cum ipsa memoria delebantur, incredibili cum jactura. Vid. Scriptores proprii de hoc bello rustico, & *Crusius l. c.*

Johannes Hyglinus Martyr.

Anno MDXXVI. *Johannes Hyglinus*, Lindavus Presbyter, Mœrsburgi jussu Hugonis, Episcopi Constantiensis, combustus est, quod contra dogmata Pontificia docuisset. Non longe post Episcopus hic Hugo cum Canonicis suis ex Oppido Constantia, propter dissidium Religionis, migravit Mœrsburgo Uberlingam, inde Cellam, & Augiam Divitem.

Anno MDXXVII. Augustæ Vindelicorum vivebant Concionatores, *Stephanus Agricola*, *Urbanus Rhegius*, *D. Johannes Froschius*, D. & M. *Michael Cellarius*, qui jussu Senatus disputarunt, in Senaculo contra Anabapistas, Prædicatorem habentes Jacobum Pellificem, Waldshusanum, quorum utriusque sexus circiter 104. captivi erant, inter quos quidam Civitatem ejurantes, dimissi sunt, alii verò acrius puniti. *Gassarus* & *Henningus* de rebus Augustanis.

Anno MDXXVIII. mense Jan. *Caspar Huberinus*, Theologus Augustanus, (qui postea libellum Interim recepit) missus est Bernam Helvetiorum, ubi Disputatio & Colloquium instituebatur, contra essentialem corporis Christi in S. Cœna præsentiam, & de tollendis e templis simulacris ac altaribus: cujus colloquii acta manuscripta extant in Archivo Ducali Wirtenbergico Stuttgardiæ.

Anabaptismus Suevi-

Spargebatur hoc tempore multis in locis hæresis Anabaptistarum extra Thuringiam quoque, in ditione Noribergensium, & per Sueviam in Civitate

vitate Augustana, ubi *Eitelius Johannes Langenmantel* de Cuneo, primus inter Patricios illam recepit, relegatus propterea à Senatu in villam suam Leitershofam. Restabant tamen adhuc multi illorum Sectariorum in ista Urbe, quorum quidam in carcerem conjecti sunt, qui tamen denique errorem revocantes, in Urbe manserunt, reliqui autem expellebantur.

am quoque turbat.

Eodem anno *Conradus Somius* Civitati Ulmensi Auctor factus est recipiendæ doctrinæ Evangelicæ.

Civitas Constantiensis quoque hoc tempore post Bernensem disputationem Missam abrogavit, atque aras & imagines è templis sustulit, docente apud eos *Ambrosio Blaurero*, qui antehac Monachus fuerat in Cœnobio Wirtenbergensi Alpirspachio, sed lectione motus librorum *Lutheri*, inde excesserat, singulari Divinâ providentiâ, Studio Theologico devotus; Unde factum quoque, ut mox ipse secutis annis Religionem quoque in Ducatu Wirtenbergico una cum *Erhardo Schnepffio* in melius reformaret; de cujus Studio in Religione merentur legi, quæ habentur in Chronico quodam manuscripto Civitatis Constantiensis.

Ambrosius Blaurer Constantiæ Evangelium prædicat.

Notabilis quoque fuit annus hic nativitate *Jacobi Andreæ*, Theologi insignis, Waiblingæ d. 25. Martii.

Nativitas Jacobi Andreæ.

Anno MDXXIX. *Carolus V.* Imp. Spiræ Comitia celebravit, in quibus inter alia de Religione maximè actum fuit: cumque ex pauciorum sententiâ quædam pro Pontificia Religione contra Evangelicam decreta essent, *Johannes*, Elector Saxoniæ, *Georgius*, Marchio Brandenburgicus, *Ernestus* & *Franciscus*, Duces Luneburgici, *Philippus*, Landgravius Hassiæ, *Wolffgangus*, Princeps Anhaltinus, scripto contrario die 19. Apr. illis contradixerunt, unde nomen PROTESTANTIUM exortum. Cum quibus se conjunxerunt primi nominis Civitates, Argentina, Noriberga, Winsheimium, Weisseburgum, San-Gallum, & in Suevia Ulma, Constantia, Reuttlinga, Nerolinga, Heilbronna, Isna, Lindavia, Campidunum, Memminga. Omnes hi Protestantes provocarunt ab actione Spirensi ad Cæsarem, (cui quidem discessio illa à Pontificia Religione bilem movit) & ad futurum Generale Concilium legitimum, & denique ad omnes non suspectos judices.

Spirensia Comitia, ubi Principes Evangelici contra Papam protestantur.

Fiebat etiam tunc Reformatio Religionis Basileæ, exustis simulacris, quorum quadraginta sex plaustra, e templis suis evecta, San-Gallenses flammis manciparunt: facta pari εἰκονομαχίᾳ Constantiæ, decreto Senatus. *Stumpffius* l. 5. c. 7. Hist. Helv.

Rigor Iconoclastarum.

Halæ Suevorum quidam Senatores dignitate sua moti sunt, quod vehementer se Doctrinæ Evangelicæ opposuerint.

Contra ex Civitate Rottwilensi 400. homines ejecti sunt, quod à Papatu deficerent. Gamundiæ quoque septem homines propter Religionem interfecti sunt, præsidio ex Wirtenbergia Austriaci tunc Juris, dum id eragereтur, adducto.

παθήματα Evangelicorum.

Bœblin-

Bœblingæ autem septem homines, quibus hæresis Anabaptismi imputata fuit, cremati sunt.

Mense Octobri Legati Principum & Civitatum Protestantium conveniebant Suabachii, ob ineundum Religionis causa fœdus. Sed Argentinenses & Ulmenses negabant, sibi aliquid à suis de comprobanda per omnia Saxonum doctrina mandatum esse: quæ duæ Civitates etiam postea Smalcaldiæ reliquis fœderatis non assentiebantur.

Colloquium Marpurgense inter Lutherum & Zwinglium.

Sub initium ejusdem Mensis Octob. sollicitatione *Philippi* Landgravii Hassiæ habitum est Colloquium Marpurgense de Cœna Domini inter *Lutherum* & *Zwinglium*, quorum consensus tamen circa hoc dogma impetrari non potuit. Aderant cum *Luthero* collocutores *Philippus Melanchthon*, *Justus Jonas*, *Andreas Osiander*, & *Joh. Brentius*: cum *Zwinglio Oecolampadius* & *Bucerus*.

M. Martinus Clessius, cognomento Ubinger, Constans Evangeli Confessor.

Isto tempore *M. Martinus Clessius*, cognomento Uhinger, Canonicus Collegii Sacri in Faurndau, prope Göppingam, cum aliis Collegiis suis Canonicis odio esset, propter Doctrinam Lutheri, quam amplectebatur, discessit inde cum Matre sua, relictis omnibus bonis, & profectus ad *Philippum de Rechberg*, vixit aliquandiu in arce illius Ramsperg, ubi Pontificio Regno nuncium remisit, seque totam Christi Evangelio addixit: præfectus anno sequente Ministerio Ecclesiæ in oppido Imperiali Biberaco, multa ob Confessionem Evangelicam passus: uti multi alii præcones Evangelii isto tempore: inter quos etiam Annal. Suev. Scriptor *Crusius* l. c. l. 11. part. 3. c. 4. Parentem suum *Martinum Crusium*, Pastorem in Vico Greberna sub Noribergensibus refert.

Comitia Augusta Vindelicorum habita à Carolo V. Imp. etiam ob Religionem.

Anno MDXXX. *Carolus V.* Imperator Bononiæ coronatus, ex Italia in Germaniam pervenit, cui Ulmenses gratulatum ob viam mittebant, sed vix admissis, postulabat Cæsar, ut a superioris anni Protestatione Spiræ facta, discederent, seque imperata deinceps facturos, spondeant. Tendebat tunc Carolus Augustam Vindelicorum, Imperii Comitia ibi habiturus, cui Sacra celebranti in D. Virginis templo, *Johannes*, Elector Saxoniæ, adfuit comitante *Georgio*, Marchione Brandenburgico, non missæ sed officii gratia, quod gladium Cæsari præferre ad ipsum pertineret. Cæterorum autem Evangelicorum Procerum nemo templum illud intravit. Deliberabatur tunc inter alia præcipue de causa Religionis, & Cæsar statim interdicebat, donec hæc decideretur, ne quisquam utriusque Religionis Doctorum Conciones haberet: quod Protestantes ante causæ cognitionem iniquum esse dicebant.

Confessio Augustana Carolo V. Imp. oblata.

Die ergo Sabbathi, qui erat 25. Junii, Protestantes hi Confessionem suam Imperatori *Carolo V.* exhibuerunt, cui subscripserunt *Johannes*, Elector Saxoniæ, & filius illius, *Joh. Fridericus*, Dux Saxoniæ, *Georgius*, Marchio Brandenburgicus, *Ernestus* & *Franciscus*, Duces Brunsuicenses & Luneburgici, *Philippus*, Landgravius Hassiæ, *Wolffgangus*, Princeps Anhaltinus, & ex Civitatibus Imperii liberis, Noriberga & Reutlinga,

Et

Et hæc est illa toto Orbe Christiano celebris Confessio Augustana, quam *Carolus V.* Imp. in Palatio suo, præsentibus Electoribus, & absentium Legatis, aliisque Principibus & Ordinibus Imperii, publice recitatam audivit, & statim in Linguam Gallicam & Italicam converti jussit.

Opponebant huic mox Pontificii Refutationem, quæ recitata quoque Augustæ fuit die 3. Aug. in Consessu Imperii.

Regerebatur deinde Apologia Aug. Confessionis, a *Philippo Melanchthone* conscripta, & die 22. al. 27. Sept. Cæsari *Carolo* exhibita, quam tamen ille recipere noluit. *Ejus Apologia.*

Ex reliquis autem Civitatibus Imperii, Argentina, Constantia, Memminga Lindavium, propriam quandam Confessionem per Casparem Hedionem, D. Concionatorem Argentinensem, exhibuerunt, quæ non est publice lecta.

Cæsar *Carolus* totus eo spectabat, quomodo dissidium Religionis absque Concilio, quod Protestantes volebant, pacaretur. Papa *Clemente* quoque huc collimante, ut aut leniter hæc causa sopiretur, aut armis opprimeretur.

Idibus deinde Aug. delecti fuere septem utrinque Viri, qui Concordiæ rationes in Religione inirent. Ex Pontificiis *Christophorus*, Episcopus Augustanus, *Henricus*, Dux Brunsuicensis, Theologi tres, *Wimpinus*, *Eccius*, & *Cochlæus*; Jure-Consulti duo Coloniensis scil. & Badensis. Ex Protestantibus autem *Johannes Fridericus*, Dux Saxoniæ, *Georgius*, Marchio Brandenburgicus, Theologi tres, *Philippus Melanchthon*, *Johannes Brentius*, & *Erhardus Schnepffius*, atque duo item Jure-Consulti. Sed inter hoc convenire non potuit: præsertim de Missa, & votis Monasticis. Urbis quoque Augustanæ Syndicus, *Johannes Rehlingerus*, die 13. Nov. coram *Carolo* Cæsare, & *Ferdinando* Rege, nomine Senatus, verba fecit, longa & arguta oratione protestans, cur decretum Cæsaris de Religione Pontificia, quam is imponebat, recipere non possent.

Exitus tandem horum Comitiorum is fuit, quod Cæsar Protestantes, Principes, & Civitates Imperii frustra hortatus ad revertendum in Pontificiam Religionem, hanc confirmavit, istos autem additis minis objurgavit; qui causam suam DEO commendantes Augusta discesserunt, tanta cum constantia fidei, ut *Johannes*, Elector Saxoniæ, dixerit: *potius se Regionem & homines, corpus & vitam, quam istam amissurum.* *Georgius* autem, Marchio Brandenb. Cæsari in faciem, modeste tamen hæc Verba prætulit: *Potius quam mihi Verbum DEI eripi patiar, DEUMque meum negem, nunc statim procumbens, Cervices gladio prabebo.* *Constantia Principum Evangelicorum.*

Fertur contra quendam Principem Pontificium dixisse: *Lutheranos scripsisse Confessionem atramento: Cæsaris esse, scribere Confessionem rubrica: Respondisse alium Principem: sed videndum ei erit, ne ruber ille color in oculos ipsi saliat.* Augustanum Episcopum his addidisse: *Videndum esse, ad utras partes se rustici essent aggregaturi.* Vid. Sleid. l. 7. Chytræus in hist. Aug. Conf.

Interfuit his Comitiis quoque *Christophorus*, Wirtenbergiæ Dux, aulam *Caroli V.* Imp. secutus, enixe apud hunc, & Principes Imperii de re- *Christophorus, Dux*

Wirtenb. singulari DEI Providentia conservatus,

stituendo avitis ditionibus Parente, *Ulrico* Duce, agens: pro quo *Philippus*, Hassiæ Landgravius, maxime causam egit, sed mansit Ducatus Wirtenbergiæ apud *Ferdinandum* Regem, cui Frater *Carolus* Imp. publice Augustæ Vindelicorum illum in feudum concessit. Prolata etiam hac voce: *ferro amisit ditionem Ulricus, recuperet ferro.* Hispania autem Christophoro gratiam Cæsaris in reliquis invidentes, destinabant illum, tanquam unicum Filium & hæredem Parentis, clam in Hispaniam deducere, & Monasterio includere. Servavit autem illum DEUS per tot discrimina rerum, paterni Regiminis quondam successorem, non Wirtenbergiæ tantum, sed ipsius Ecclesiæ bono atque incremento.

Augustini Baderi, Anabaptistæ, delirium atque supplicium.

Eodem tempore Anabaptistarum Secta hinc inde per Sueviam adhuc vagabatur, ex qua Pellio quidam, *Augustinus Bader*, Augustæ Vindelicorum Regem se parato Sceptro, corona, gladio, pugione & aliis regiis ornamentis professus est: qui prope Blaubyram captus, Stuttgardiæ candentibus forcipibus laceratus, capite plexus est: mulctatio etiam aliis hujusmodi Sectariis capitali supplicio ibidem, ut & Eslingæ & Tubingæ, quorum quidam incendiarii putabantur: quibusdam autem Anabaptistarum nomen odio Confessionis Evangelicæ impositum fuit: qui tamen juxta morem a Salvatore Christo & Apostolis præscriptum, docendi magis mansuete ad agnoscendam Veritatem, quam capite & exilio mulctandi fuissent, si non arma contra Magistratum corripuerunt.

Fœdus Schmalcaldicum.

Circa finem hujus anni, die 22. Dec. a Protestantibus, qui Schmalcaldiæ convenerant, fœdus neminis offendendi, sed tantum sui defendendi causa initum est, quod Schmalcaldium appellabatur, firmatum deinceps & auctum altero Conventu, die 29. Mart. anni sequentis Schmalcaldiæ, ubi quidem *Georgius*, Marchio-Brandenburgicus, & cum Noriberga Civitates Imperiales Sueviæ Campidunum & Heilbrunna, fœderi isti accedere renuebant, Camerali tamen cautione se adjungebant, ne Religioni, quam profitebantur, periculum in supremo Judicio Imperii crearetur.

Eßlinga à Papismo liberata.

Anno MDXXXI. inter liberas Sueviæ Civitates *Esslinga* quoque receperat doctrinam Evangelii, Missam & idola templis suis removens, quod & antea fecerat Civitas *Ulmensis*, quæ hoc anno ad se vocavit *Martinum Bucerum*, *Johannem Oecolampadium*, & *Ambrosium Blaurerum*, qui ditionis Ulmensis Ecclesias constituerunt, & Religionis formulam conscripserunt. *Crusius* l. c. c. 7. Accessit tunc quoque Esslinga Fœderi Schmalcaldico d. 19. Dec. Conventu Protestantium Francofurti habito.

Eodem anno *Johannes Fabri*, Suevus, ex oppido Algojæ Leutkirch, Theologiæ Doctor, *Ferdinando* Regi a Confessionibus Sacris, factus est Episcopus Viennensis, quia una cum Eccio scripserat Refutationem Aug. Confess. unde Erasmi Roterodami jocus: pauperem & tenuem *Lutherum* locupletare multos.

Status Ecclesiæ

Isto tempore Augustæ Vindelicorum *Johannes Froschius*, & *Stephanus Agricola*, Concionatores dimissi sunt, ob dissidium rei Sacramentariæ, & in

in illorum locum vocati *Wolffgangus Musculus*, & *M. Bonifacius Wolffhardus Francus*. Concionabatur ille in Ecclesia Crucis, hic apud *S. Mauritium*. Vocati etiam, *D. Sebastianus Majer*, docens in San-Georgiano, & *Theobaldus Nigri*, in Ulriciano Templo. Hi non hebdomadatim Cœnam Domini celebrabant, sicut antehac usitatum fuerat: sed vix in mense semel. Nec in aris, neque ex calicibus, sed in ligneis mensis, & ex vulgaribus poculis. Non etiam quotidie baptizabant, sed tantum die Dominico, & infantibus ter aliquot guttas aquæ aspergebant, omisso exorcismo. *Gassarus & Henningus* de rebus Augustanis.

Augustanæ Evangelica.

In hoc tempus incidit quoque Origo Scholæ *Annea* apud Augustanos, ex qua multum emolumenti rei literariæ, & ipsi quoque religioni Evangelicæ accessit: cui occasionem dedit *Ulricus Langenmantelius*, Patricius Augustanus, Canonicus Collegii S. Mauritii, legans Stipendium 5. pauperibus Studiosis, artium Baccalaureis, Civibus Augustanis, ad doctrinam Theologiæ Scholasticæ adipiscendam, quod studium cum ista ætate refrixisset, Senatus Urbis fundationem in melius putans, Scholam ex illo Legato apud Divam *Annam* aperuit, cujus primus Rector fuit *Gerhardus Geldenhaurius*, multorum operum Scriptor: nunc Gymnasio illi multa cum laude præest, doctrina & nomine Magnus.

Anno MDXXXIII. Protestantes conquerebantur de Papa, quod is detrectaret liberum in Germania Concilium, atque extra Germaniam haberi vellet, ubi Reges sibi ad vim inferendam conciliare posset: & quod ipsorum doctrinam, non solum præjudicio, sed etiam exurendis hominibus damnaret: ac quod non ex S. Bibliis solis, sed potius ex Scholasticorum Theologorum libris, Controversias Religionis disceptari vellet: quod denique non ab æquis judicibus & viris bonis, sed a se, & emissariis suis, dijudicari postularet: & ita ipse, qui adversarius esset, partes Judicis sibi sumeret. Itaque Cæsaris opem requirebant.

Hoc anno die 18. Julii, obiit Eximius Vir, *Martinus Plantschius*, S. Theol. Doctor famosissimus, & Ecclesiastes Tubingensis, cujus oppidi Cives ipse in fide erga *Ulricum*, Wirtenbergiæ Ducem, cohortatione sua servavit, Monasterio Bebenhusano ducentos aureos legavit, & in Academia Tubingensi opulentum Stipendium a suo nomine *Martinianum* dictum, fundavit: ex quo multi Viri docti, & inter hos *Michael Heldinus* Episcopus Mersebur-gensis prodiit.

Mors Martini Plantschii, Fundatoris Stipendii Martiniani Tubingensis.

Anno MDXXXIV. die 10. Febr. *Ferdinandus*, Rex Romanorum, Stuttgardiæ Edictum promulgavit ad Præfectos & Magistratus Wirtenbergiæ, ut Anabaptistas, aliunde in hunc Ducatum venientes, coerceant.

Repetebat hoc anno *Ulricus*, Wirtenbergiæ Dux, Exul, Ducatum hunc armis, quem & feliciter ope *Philippi*, Landgravii Hassiæ, recuperavit, superato *Philippo*, Comite Palatino Rheno, Gubernatore hujus Provinciæ, cum Copiis Regiis in pugna prope Lauffam ad Nicrum.

Ulricus, Dux Wirt. Ducatum armis recuperat.

Deinde

Deinde cum eodem anno *Albertus*, Archi-Episcopus Moguntinus, & *Georgius*, Dux Saxoniæ, *Cadami* in Bohemia, transactionem iniissent inter *Ferdinandum*, Regem Romanorum, & *Johannem Fridericum*, Electorem Saxoniæ, ut hic cum Sociis *Ferdinandum* pro Rom. Rege agnosceret, & *Ferdinandus* Rex vicissim apud fratrem Imperatorem *Carolum* efficeret, ut Fiscus vel Camera Imperii ab omni actione contra Protestantes cessaret, transegerunt iidem Principes quoque inter *Ferdinandum*, Regem, & *Ulricum*, Wirtenbergiæ Ducem, qui Ducatum suum quidem retinuit, sed tanquam beneficium & sub Feudum Domus Austriacæ. Post hæc *Ulricus* ad solvendos sumptus bellicos pecuniam a subditis exegit, cui etiam Prælati Monasteriorum per Ducatum bonam partem contulerunt. V. *Scriptores* rerum Wirtenb.

Tunc quoque promovendæ Religioni Civitates Sueviæ Constantia, Lindovia, Isna & Biberacum, Stipendia aliquot ad sustentationem Civium suorum, Theologiæ Studiosorum, condiderunt, qui, ut in Academia Argentoratensi commodiorem locum haberent, Senatus hujus Urbis proximo anno Collegium Prædicatorum destinavit, in quo & suorum Civium filii, & alii idonei Alumni studiis sacris vacarent. Triennio autem post, anno nimirum 1537. *Joh. Sturmius*, Lutetiâ Professor Linguarum & Eloquentiæ, Argentinam vocatus, Scholæ ibi aperiendæ gratia, initium ejus fecit altero anno in hoc Cœnobio Prædicatorum. Institutis ibi decem Classibus, in quas Juventutem per Urbem dispersam collegit: adjutus in hoc opere tum ab aliis, tum à Nobili Viro, *Jacobo Sturmio*, & à Theologis, *Wolffgango Fabro*, *Capitone*, *Martino Bucero*, & *Casparo Hedione*. Unde celebre Gymnasium, & ex illo deinde Academia Argentoratensis, Viris in omnibus artibus & linguis, ipsaque etiam Theologia præstans surrexit.

Reformatio Ecclesiæ Wirtenbergicæ, & liberatio à jugo Papali.

Annus MDXXXV. omnium felicissimus Wirtenbergiæ fuit, dum hoc ipso *Ulricus* Dux, Religionem ex formula Augustanæ Confess. in illo emendavit, adhibitis ad tantum opus Stuttgardiæ, ubi Missa die Purificationis Mariæ abrogata, *Erhardo Schnepffio*, Wimpinensi, qui strenue Evangelium contra superstitiones Pontificias, & Ordines Monachorum prædicavit. Tubingæ vero *Ambrosio Blaurero*, Constantiensi, qui primam ibi Concionem Evangelicam habuit, die 2. Sept. Et hi Duum-Viri Waiblingæ, & in aliis quoque locis Ducatus Ecclesias reformarunt: cumque *M. Leonhardus Wernher à Schnepffio* ordinatus, primam Concionem Evangelicam Waiblingæ haberet, & cantatum in illa esset; Es ist das Heyl uns kommen her / aus Gnad und lauter Güte &c. Sacerdotes, Papicolæ & Capellani expuentes, indignabundi templo excurrerunt. Habuit deinde *Wernherus* ille Successorem, in Ecclesia Dignissimum, *M. Georgium Halam*, Virum trium linguarum Doctissimum. In more autem *Blaurero* fuit, ut omnes imagines & Statuas Christi & Apostolorum, aliorumque Sanctorum, ex Templis Superioris Tractus Ducatus Wirtenbergici, in quibus ipse Reformationem Religionis suscepit, eliminaret: unde & ipso curante, Statuæ lapideæ magnæ, Christi & Apostoli Matthiæ, in templo Ecclesiæ collegiatæ Tubingensis depositæ fuerunt, quæ tamen deinceps sociatæ iterum fuerunt reliquis, quarum depositionem difficultas impedierat. Teste *Crusio* l. 12. c. 36. part. 3.

Secuta

Reformatio Monasteriorum in Ducatu Wirtembergia.

Secuta deinde mox est Monasteriorum per Ducatum Wirtenbergicum Reformatio in Religione: Cum enim in iis magnus esset Monachorum numerus, cum illis hoc a Principe actum est; ut aut Ecclesiæ, docendo Evangelio, inservirent, aut alio Cœnobiorum, vel locorum, se conferrent cum bonis suis, aut privatim agerent, ubiubi placeret; aliquam summam pecuniæ ex Monasterii reditibus ad victum & amictum accepturi. Harum conditionum alii aliam acceperunt: & quos privatim vivere juvabat, in singulos annos singuli 40. florenis donati sunt: Laicis fratribus, qui uxores ducerent, quotannis 25. fl. decreti. Abbas Hirsaugiensis, *Johannes*, solus in eo Monasterio manens, & privatus agens, 500. florenos ex ejus reditibus accipiebat.

Murrhartensis Abbas, *Martinus*, favore nobilium ibi relictus est (una cum Priore *Thoma Carlino*) præfecturam gerens, retento habitu suo.

Et tunc Herren-Albensibus Monachis, aliisque in Monasterio vivere volentibus, per *Johannem Fridericum à Thumm*, Præfectum Majorem Kirchheimensem, & *Erhardum Schnepffium*, *Ulrici* Ducis Legatos, hæc regula tradita est: Legendæ suis horis sacræ literæ, canendi Psalmi, Cœna Domini percipienda, Missa tollenda, coacta per omnium peccatorum enumerationem Confessio omittenda, pro cucullo alius honestus vestitus accipiendus, honesta opificia exercenda, conscientiæ non gravandæ, Monasticis omnibus utriusque sexus Verbum DEI audiendum, nulli amplius μονάζοντες in Cœnobia recipiendi.

Abbas Zwifaltensis, Reformationem respuens, Viennam fugit.

Hanc innovationem Religionis, cùm etiam Abbas Zwifaltensis inter Ordines Provinciales Ducatus Wirtenbergici metueret, Viennam ad Regem *Ferdinandum* confugit; sed transacta res est, dante Abbate aliquot aureorum millia *Ulrico* Duci, sub cujus protectione & Advocatia mansit quoque Cœnobium illud: Abbate aliquandiu in Diætis Provincialibus adhuc comparente, sed postea se his eximente, unde novæ lites ortæ.

Ob eandem causam Ambrosius Widmann, Præpos. & Cancell. Tubing. discedit.

Discessit quoque tunc clanculum Tubinga *Ambrosius Widmann*, Jurium Doctor, Ecclesiæ Collegiatæ Præpositus, & Universitatis Cancellarius: qui, ut ipse dicebat, Psalmos germanicâ linguâ compositos in Ecclesiam noluit cum reliquis canere: &, licet postea sæpe solenniter ad officium requisitus esset, ex vicino oppido Rotenburgo ad Nicrum, & aliunde, noluit redire, promotiones tamen Academicæ ipso absente processerunt, non tamen sine quibusdam difficultatibus, de quibus videnda sunt Acta illius Academiæ.

Prædicationis Evangelii in Germaniâ & Sueviâ felix successus.

Isto anno quoque *Martinus Bucerus* Argentorato venit Augustam Vindelicorum, qui aliquandiu in Ecclesia parochiali D. Johann. concionatus, Senatui ansam dedit, ut Cal. Jul. *Genonem Sailerum*, Medicum, & *Casparum Huberinum*, Concionatorem, cum omnium ibi concionatorum literis, Wittembergam ad *Lutherum* mitteret, & spe concordiæ facta, *Urbanum Regium* Augustam remitti peteret. Sed cum is a Luneburgico Duce discedere

R nollet,

nollet, loco ejus missus est huc *M. Johannes Forster*, Civis Augustanus; qui Wittembergæ Diaconum egerat: Triennio autem post dimissus, Hebraicæ Linguæ Professor Tubingæ & Wittenbergæ fuit. Ita Augusta, omni sublata dissensione, quæ antea fuerat, hoc anno doctrinam Evangelii simpliciter recepit. *Gassarus* & *Sleidanus* l. 9.

Renovatum porrò sub finem hujus anni, die 24. Dec. fuit fœdus Schmalcaldicum in decem annos: cui accessit quoque *Ulricus*, Wittenbergiæ Dux, cum aliis Principibus, qui Augustanam Confessionem interea amplexi sunt, *Barnimo* scil. & *Philippo*, Ducibus Pomeraniæ. & *Ruperto*, Duce Bavariæ, Com. Palat. Rheni Bipontino, *Wilhelmo* quoque, Comite Nassovio, & Civitatibus, Francofurto, Hamburgo, Hanovia: quibus in Suevia accesserunt etiam Augusta Vindelicorum & Campidunum.

Stuttgardia reformata.

Anno MDXXXVI. die 8. Maji simulacra Sanctorum Stuttgardiæ e templis remota sunt, & Monachis utriusque sexus potestas facta est contrahendi matrimonii, si qui noluerunt, annua pensio data: deinde Die Lunæ post Festum Pentecostes publice in foro Stuttgardiæ hæc pronunciata sunt: 1. Nemo insectetur Evangelicas ex verbo DEI conciones. 2. Quisque singulis diebus Dominicis & Festis ad Conciones accedat: eodem mittat suam familiam, saltem semel in die. Qui neglexerit, primo uno floreno mulctator, iterum duobus. Qui mulctam solvere non poterit, is quatriduum pane & aqua pascitor. 3. Nemo aliò evagetur ob Missas audiendas, sub pœna modo dicta. 4. Nemo inter Conciones ludito, saltato, convivator, in publico sedeto, statove, sed ad minimum semel concioni interfuerit, & domi maneat. Mulcta 5. fl. aut diem & noctem in Carcerem. 5. Imagines, quæ adorantur, tolluntor; sed quæ scandalo carent, ferri possunt. Tolluntor verò illæ priores, sciente Magistratu & Concionatoribus.

Casp. Grater, Ecclesiastes in Aula Ulrici Ducis Wirtenbergiæ diligentissimus.

Fuit tunc in Aula Wittenbergica Concionator, *Casparus Grater*, fidus *Ulrici* Ducis in exilio, veræ Religionis semina apud *Philippum*, Hassiæ Landgravium, & Electorem Saxoniæ percipientis, Comes, multum inter primos Evangelii Doctores de Ecclesia Wittenbergica meritus. Singulis diebus singulas habuit conciones in præsentia ipsius Principis, qui nec venatum abibat, nec balneo utebatur, nisi audito prius Verbo DEI, Exemplo uti rarissimo, ita in omnia secula memorabili. Vid. *Philipp. Grater* in Præf. T. I. Histor. Biblicæ.

Academiæ Tubing. per Brentium & Grynæum Reformatio. Stipendii Teologici fundatio.

Præterea hoc anno *Ulricus*, Wittenb. Dux, *Johannem Brentium* Hala Suevorum evocavit, ut ipse Statum Religionis in Academia Tubingensi ordinaret, quem ipse quoque juxta normam S. Scripturæ, & innixæ huic Aug. Confessionis intra annum feliciter composuit: cooperante quoque in eundem finem *Simone Grynæo*, Viro excellenter docto, qui Basilea accersebatur, & tunc eodem tempore, idem Dux *Ulricus*, in hac ipsa Academia, Stipendium Theologicum Illustre, opus vere Divinum, & cui par hactenus in Germania nullum, fundavit: commutans Monasterium ibidem Augustinianum in longe aliud Seminarium Ecclesiæ, ut in illo devoti S. Theologiæ Studiosi, munificentia vere

re Principali, alerentur, & digne Ministerio Sacro obeundo, educarentur: convenienti scil. primo & antiquissimo instituto Monasteriorum, quæ pro Scholis inserviebant, in quibus Religiosi & Monachi sacras & humanas literas docerent.

Eodem anno Lucas, Monasterii B. Mariæ Virg. in Alba Dominorum Abbas, habitum Monasticum, ad tempus saltem, quamdiu expediens aut necessarium sibi videbatur, mutandi, & sub alio decenti Clericali habitu incedendi veniam a Paulo III. Papa rogavit, non in despectum S. Ordinis Cisterciensis, ut ipse dicebat, aut animo Ordinem Monasteriumve, & habitum deserendi, sed solum propterea, ut istis temporibus periculosis, quietius & diutius in Monasterio Albensi permanere, & Regimine suo commoda ipsius conservare, damnaque huic & sibi imminentia avertere facilius posset, monentibus ipsum, ut hoc faceret fratribus ibi præsentibus, sed migrare jussis, qui Abbatem suum hortabantur, ne Monasterium ipsorum dimitteret, sed potius habitum mutaret, an forte auspicante Altissimo, ad pristinum Statum Regularem, ipsos, ut gallina pullos suos sub alas recolligere posset. Impetravit hanc habitus mutationem Abbas a Pontifice; *Ulricus* autem, Wirtenbergiæ Dux, Cœnobium illud in longe meliorem Statum & habitum, illata huic vera Evangelica Religione, mutavit.

Cœnobium Alba Dominorum post multas tergiversationes tandem reformatur sub Regimine Ulrici, Ducis Wirtenbergiæ.

Notanda quoque hoc loco est Formula Concordiæ, inter *Lutherum* & *Bucerum*, aliosque Theologos, de S. Cœna Domini, a *Melanchthone* die 29. Maji conscripta. Sc. cum mense Aprili *Bucerus* Augustæ Vindelicorum, Senatu vehementibus Concionibus contra Canonicos & idola concitato, effecisset, ut *Bonifacius Wolffhardus*, & *Wolffgangus Musculus*, Theologi, Pacis studio à prædicto Senatu Augustano ad Conventum Theologorum Isenaci in Thuringia mitterentur, hi tantum non Palinodiam, *Melanchthone* modestam formulam præscribente, cecinerunt, quod tamen domum reversi, egregie dissimularunt, uti scribit *Gassarus* de rebus Augustanis.

Concordia inter Lutherum & Bucerum.

Anno MDXXXVII. cum Augustæ Vindelicorum Religio mutata esset, Episcopus & 40. Canonici Nobiles, aliique Dillingam concesserunt. Item Judicium Ecclesiasticum (Das Chor-Gericht/) & Præpositus S. Crucis cum conventualibus suis. Præterea Sanctimoniales S. Ursulæ. Abbas vero *S. Ulrici* cum conventu, præter unum Monachum, Wittelspachium emigravit: Præpositus S. Georgii, & sui, Guggenbergam: Chorales autem S. Mauritii, præter tres, Landspergam Bavariæ. Abbatissa S. Stephani cum Virginibus suis Hœchstadium; manserunt decem annos extra urbem. Altaria omnia remota sunt. Cum ergo illi irati excessissent, Senatus Augustanus, edito scripto ad Cæsarem & Regem, omnesque Imperii Ordines, facti sui rationem explicuit: commemorans etiam, quam amice cum illis egerit; quam odiose contra se illi gesserint, aliquotiesque in urbe seditionem excitare voluerint. Adversus hæc Episcopus *Christophorus* scripto respondit, & a multa criminatione potentissimos illos hortatur, ut in medium consulant, cum res ad ipsorum quoque periculum pertineat. Conventu deinde Prote-

stantium Schmalcaldiæ congregato, *Matthias Heldus*, Cæsaris Pro-Cancellarius, Augustanis infensus, ait, quæ cum Protestantibus acturus sit nomine Cæsaris, ea ad illos, qui novissime Religionem inconsulto Cæsare mutaverint, nihil pertinere, maxime ad Augustanos, quod in eo Cæsarem manifesto contempserint. Vid. Gassarus & Sleidanus l. 11.

Bucerus autem Argentorato Religionis causâ Augustam vocatus, mense Junio hujus anni instituit, ut in hac urbe tribus cujusque Septimanæ diebus, (*Lunæ, Mercurii, Veneris*) summo mane, in fano Mauritiano S. Scriptura Latine explicaretur. A Forstero Psalterium Davidis: a *Cellario* Divi *Matthæi*: a *Wolffhardo* Genesis: a Musculo, Epistolæ Paulinæ. Sed cum pauci essent Auditores, relegata est ea tota docendi ratio ad Scholas. Matutinæ quoque Conciones & preces cœptæ sunt haberi populari lingua quotidie, iisdem diebus, in usum vulgi: in Basilica D. Mariæ, in templo Ulriciano, & apud Nudipedes sive Franciscanos. Die autem Sabbatino in omnibus templis reliquis, vesperi.

Concesserat quoque jam Argentorato Augustam Vindelicorum *Caspar Schwenckfeldius*, hospitium eligens apud *Bonifacium Wolffhardum*, Theologum Augustanum, qui ab illo labem quandam traxisse ferebatur, a qua tamen ipse se purgavit, cum actis Theologorum, qui Schmalcaldiæ convenerant, manu sua subscriberet.

Christophorus Dux Wirtenbergiæ Papæ se non submittit.

Anno MDXXXVIII. enituit singulari exemplo pietas *Christophori*, Wirtenbergiæ Ducis, qui Niceæ quidem in Italia cum laude ministravit ad mensam *Carolo V.* Imp., Paulo III Pontif. Rom, & Francisco I. Galliæ Regi: aliis vero, & Rege quidem *Francisco* ipso, cum variis Principibus, dextrum pedem Papæ osculantibus, ipse, quamvis à Connestablio monitus, id facere noluit: suoque Exemplo, nullum curans periculum, alios quoque Proceres ab ista osculatione inhibuit, inter quos fuit *Wilhelmus*, Comes Fürstenbergius.

Eodem anno, cum *Ludovicus* & *Wilhelmus*, Bavariæ Duces, Ingolstadium vallo & fossâ novis operibus cingerent, *Ulricus*, Wirtenbergiæ Dux, tuendæ Religionis & libertatis ergò, ex consilio *Philippi*, Hassiæ Landgravii, oppida, Kirchhemium ac Schorndorffium, munire aggressus est: primùm quoque Ecclesiæ Schorndorffensi Parochum Evangelicum dans, *Balthasarum Hmmelbergerum*, Campidonensem, Virum egregie doctum, qui Auditores suos ad fiduciam in Christum tantum unice invitavit.

Mense Julio hujus anni, Isenaci Conventus erat Protestantium, Pacis & Concordiæ cum Cæsare ineundæ causa, ubi Civitates Hala Suevorum & Heilbronna, se quoque in fœdus admitti petebant, quæ res Augustanis & Ulmensibus demandata fuit.

Anno MDXXXIX. Conventus Protestantium habitus fuit Francofurti, ut pax inter ipsos & Pontificios servaretur. Ad quem Conventum Augusta Vindelicorum *Conradum Heelum*, D. & *Joachimum Langenmantelium*, Patricios, misit. Cum autem Protestantes ibi tunc ab insidiis Pontificiorum metuerent, multi clam, & inter hos quoque *Ulricus*, Wirtenbergiæ Dux, ut se munirent, milites conducebant, quorum ducentos Hala Suevorum in suo territorio habuit.

Mense

Mense Junio hujus Anni, *Ambrosius Blaurer* Constantia venit Augustam Vindelicorum, Religionis omnino confirmandæ causa, Auctore præcipue *Conrado Stierlino*, plebejo, Ecclesiæ Præposito, habuitque vehementes Conciones in templo S. Mauritii, quibus etiam studebat excommunicationem introducere. Sed *Wolffgangus Rehlinger*, Consul, præter expectationem illum discedere jussit: cæteroquin Senatus, *Blaureri* monitu auxit studiosis pauperibus Stipendia, & duo æraria in stipem illorum & advenarum instituit, suosque beneficiarios studiosos, meliori ita successu, in Academiam Tubingensem misit.

Anno MDXL. cum Protestantes mense Februario pacem a Cæsare petiissent, ut Religio inprimis constitui posset, & sic melius de bello Turcico agi, ambiguum responsum tulerunt, unde Calendis Martii Legatos Schmalcaldiam miserunt, quibus Theologi quoque aderant, *Justus Jonas*, *Pomeranus*, *Melanchthon*, *Cruciger*, *Bucerus*; qui jussi, formulam conciliandæ doctrinæ cum adversariis scribere, responderunt: non esse a vestigiis Aug. Conf. & hujus Apologiæ discedendum: cumque avaritiæ in Ecclesiasticis bonis arripiendis insimularentur Status Protestantes, responderunt: sibi non tanti esse tam exiguam pecuniam, ut ideo vellent tantam invidiam, offensionem, pericula, sustinere: habere se Ecclesias bene constitutas, excitasse Scholas frequentes, ut meritò suspicione questus liberi esse debeant. Suadebant tunc etiam iidem Civitati Heilbronnæ, ut Missam Pontificiam è certis templis ejiciat, se illi auxilio fore, si quis ideò motus existat, promittentes.

Mense Julio Conventus Religionis causa habitus fuit Hagenojæ, ad quem Augusta Vindelicorum misit *Matthæum Langenmantelinm* de Cuneo, & *Conradum Heel*, *D.*

Mense Novembri Colloquium Wormatiense habitum fuit, cui a Civitate Augustana missi aderant *Wolffgangus Musculus*, unus ex Notariis Colloquii, *Joachimus Langenmantelius*, & *Jacobus Heerbrodtus*, Tribunus plebis.

Ulmensium Ecclesiarum Antistes celebris tunc fuit *Martinus Frechtus*, S. Theol. Licent. qui populari lingua in magno illo templo, & Latine die Jovis in Choro ejusdem concionabatur, missus quoque ad Wormatiense Colloquium, & ad Comitia Ratisponensia.

Migrabant isto anno ex Parthenone Pfullingensi Moniales Leobergam, in Cœnobium Franciscanorum, in quo habitabant, usque ad annum 1551.

In Austria circa hoc tempus 24. Proceres a Rege *Ferdinando* sinceram Evangelii doctrinam, qua multæ jam Germaniæ Provinciæ gaudebant, sibi permitti petebant, tot clades a Turcis propter corruptum DEI cultum, Austriacis terris inferri causati: Sed Rex ad Concilium futurum illos rejecit, teste *Sleidano* l. 14. Agebantur quidem hoc anno MDXLI. Comitia Ratisponæ, de componenda Religione, quibus a parte Protestantium Theologi interfuerunt, *Melanchthon*, *Bucerus*, & *Johannes Pistorius*, a parte vero Pontificiorum, *Julius Pflugius*, *Johannes Eccius*, & *Johannes Gropperus*: sed discessum inde fuit sine effectu.

Anno MDXLV. Comitia Imperii Wormatiæ habebantur, in quibus Protestantes a *Ferdinando* Rege petebant, ut de Religione transigatur amice, vel pax sibi usque ad legitimum in Germania Concilium concedatur: se enim non curare, quale Concilium Pontifex paret Tridenti, quia hoc non sit liberum & Christianum: Cum *Lutherani* antea sint damnati a Papa, qui sustineat personam rei & Judicis; cumque jam Imp. *Carolus* ipse venisset Wormatiam, sequente illum Cardinale *Farnesio*, gravidi erant Pontificii bello, contra *Lutheranos* pariendo: fuitque res suspecta, quod Cardinalis ille Wirtenbergiam, in quam tamen illum via ducebat, transire noluerit, quamvis fides illi impetrata fuerit.

Fuit & alibi operosus tunc Diabolus, qui ferebatur Rotwilæ, magno Civium timore, per urbem ambulare visus, cum Evangelii doctrina in ista graviter à quibusdam exagitaretur, & multi profitentes, se sola in Christum fide salvari, relictis bonis emigrarent: teste Lycosthene.

Annus MDXLVI. multis rebus memorabilis fuit, bello præcipue, quod *Carolus* Imp. Protestantibus intulit, quo non tantum Suevia hæc, sed reliqua Germania misere perturbata fuit.

Reformabat quidem initio hujus anni *Fridericus*, Elector Palatinus, Ecclesias suas ad normam Augustanæ Confessionis, quem Protestantes orabant, ut pacem Cæsari suaderet Religioni concedendam: qua de re Conventus quoque Francofurti ad Mœnum habitus est, sed irrito successu, quem impedivit maxime cœptum tunc Concilium Tridentinum.

Colloquium Ratisponense inter Evangelicos & Pontificios.

Habebatur quidem etiam Mense Februario Colloquium Ratisponæ, de Capitibus Aug. Confessionis, præsertim inter Petrum Malvendam, Hispanum, cui Carmelita Billicus successit, eruditior visus, & *Martin. Bucerum*, promptissimi & acerrimi ingenii Virum, cui duo illi adversarii minime pares fuerunt. Aderant quoque tunc *Martinus Frechtus*, *Johannes Pistorius*, *Georgius Major*, & ex Theologis Wirtenb. *Johannes Brentius*, atque *Erhardus Schnepffius*: sed cum rumor de bello, quod Cæsar contra Protestantes pararet, increbuisset, abruptum est Colloquium illud eodem adhuc mense.

Mors Lutheri.

Accessit his malis mors quoque *Martini Lutheri*, ipso Concordiæ die 18. Febr. Islebii in Patria pie defuncti: qui tantas res verbo DEI & calamo egit, quantas nec *Alexander M.* nec *Julius* Cæsar, nec *Carolus M.* ferro.

Concesserat deinde *Carolus* Imp. Spiram, quo *Fridericus*, Elector Palatinus, *Philippus*, Landgravius Hassiæ, & *Ulrici*, Wirtenbergiæ Ducis, Legatus, una cum Navio & Granvellano convenerant, quos inter de variis rebus collocutio instituebatur. Cæsare rumorem belli de se, Landgravio sermones de Protestantium contra ipsum Francofurti conjuratione, extinguere allaborante, omnibus de ineunda Religionis Concordia inter se dissentientibus, quam *Philippus*, Landgravius, per Concilium Nationis Germanicæ instituendam

dam

dam esse censebat, sed frustra: Verbo enim bellum negabatur a Cæsare, re ipsa autem parabatur.

Interrogatus autem iterum Imp. a Protestantibus de bello, respondit: Parare se bellum in rebelles quosdam, & Pacis publicæ perturbatores; deinde per literas plerisque Civitatibus Protestantium, Argentinensi, Noribergensi, & in Suevia, Augustanæ atque Ulmensi, significat, non in ipsas bellum suscipi, sed in quosdam rebelles, ipsis etiam non amicos. Et hunc in modum quoque ad *Ulricum*, Wirtenb. Ducem, *Carolus* Imp. scripsit, sed omnia simulate.

Itaque Dux *Ulricus* viginti quatuor signa peditum scribit, & his Ductorem præfecit *Johannem*, Baronem Heideggum, quibus adfuit quoque *Georgius*, Wirtenb. Comes, Frater *Ulrici* Ducis, & cum hoc *Balthasar* à Gultlingen, & *Johannes Harderus*. Conscripserant quoque Civitates Sueviæ, & aliæ Superioris Germaniæ Exercitum, cui *Sebastianus Schertlinus* præfuit, qui Alpium angustias prope Fuessam & Ehrenbergam arcem occupavit. Interea Cæsar Ratisponæ copias expectans, *Johannem Fridericum*, Electorem Saxoniæ, & *Philippum*, Hassiæ Landgravium, ut turbatores pacis proscribit: ipsis Protestantibus, publice antea per literas testántibus, sibi ob veram Religionem profligandam, & Tridentini Concilii executionem inferri: unde & Epistolam ad Imp. *Carolum*, quam ipse quidem non admisit, scripserunt, in qua declararunt, se injusto bello peti, simulque fidem Imperatori renunciant, non inferendæ quidem, sed propulsandæ injuriæ causa.

Cæsare itaque cum copiis Ratispona Ingolstadium tendente, Protestantes eidem obviam proficiscuntur, ne Neoburgum ad Danubium, & Donawerdam occupet, sicque Ducatum Wirtenbergicum invadat. Cæsar autem, cum bellum à parte Protestantium non ita gerebatur, ut debebat, quod videns etiam *Schertlinus*, è castris discessit, non Neoburgum tantum, & Donawerdam, sed Lauingam quoque, & omnem Danubii tractum in suam potestatem redegit, Ulmam jam petiturus. Cum alibi *Mauritius*, Saxoniæ Dux, ditionem *Johannis Friderici*, Electoris Saxoniæ, *Ferdinandi*, Rom. Regis, auxilio invasisset, Elector copias suas in Saxoniam abduxit, ad propria tuenda, unde spes Protestantium in his Regionibus collapsa: præsertim cum ipse quoque *Philippus*, Hassiæ Landgravius, domum tenderet: quo facto *Ulricus*, Wirtenb. Dux suas quoque copias 10000. militum retrò in Patriam deduxit.

Carolus V. Imp denuò Wirtenbergiam occupat.

Ita cedentes Principes Cæsar insequitur, plures mox Civitates occupans, Bopfingam, Nerolingam, Oetingam, Dunckelsbüelam, Rotenburgum ad Tubarum, ex qua Urbe ipse ad *Ulricum*, Wirtenb. Ducem, literas dedit, quibus illum hortatus est, ut se suaque omnia absque ulla conditione dederet, alioqui male cum ipso actum iri: Quem in modum etiam Cæsar ad Ordines Provinciæ scripsit: ipsi Wirtenbergiæ occupata Hala Suevorum & Heilbronna jam instans. Itaque *Ulricus* Dux a reliquis Principibus & Civitatibus destitutus, totius belli molem, cui impar erat, in se devolutam cernens, contulit se in Castellum Tuelam, ex quo veniam per Legatos supplex a Cæsare petiit. Cæsareani autem milites, varia oppida,

da, & ipsam quoque Stuttgardiam occupabant, & in fidem Cæsaris jurejurando adigebant, in cujus ditionem mox totus Ducatus cessit; & sic Fœdus Schmalcaldicum dissolutum fuit: quo tempore valde tristis Wirtenbergiæ ac Sueviæ omniumque Evangelicorum Status fuit. Fiebant supplices Victori Cæsari Ulmenses, & ipse Elector Palatinus, qui Halæ Suevorum veniam deprecatione obtinuit: & hic Reformatio Heidelbergensis Ecclesiæ intercidit. Vid. *Sleidanus* l. 18.

Ulricus, Dux Wirt. redit in gratiam Cæsaris.

Anno MDXLVII. ineunte statim, *Ulricus* Wirtenbergicus, intercessione Electoris Palatini, ab Imp. *Carolo V.* Heilbronnæ, transactione per Legatos, *Balthasaro Gultlingio*, *Ludovico Frauenburgo*, & *Johanne Fesslero JCto*, inita, in gratiam receptus est: coactus tamen inter alias conditiones, quibus & confirmatio transactionis Cadaviensis inserta fuit, de recognoscendo Ducatu Wirtenb. tanquam sub Feudo Austriaco, solvere 300000. aureorum, & cautionis loco tradere Aspergam, Kirchemium & Schorndorffam, quibus Castellis & Urbibus Cæsar præsidia Hispanica imposuit, & sic subditi priore jurejurando liberati, in fidem Ducis *Ulrici* redierunt.

Post Legatos Wirtenbergicos ad Cæsarem venerunt Algoviæ Civitates, Legati Memmingenses, Biberacenses, Ravenspurgii, Campidunenses, Isnenses, qui supplices facti, pœnam deprecabantur, & veniam impetrabant: reconciliata quoque tunc Cæsari Civitate Lindaviensi & Eslingensi.

Tendebat tunc amplius Cæsar cum Exercitu in Saxoniam, ubi *Johannem Fridericum*, Electorem Saxoniæ, prælio ad Muhlbergam superavit, & cepit, ipsaque Septem-Virali dignitate exuit; nullo modo autem, ut Tridentini Concilii Sanctiones acciperet, Herôem inclytum movere potuit: castris autem ad Witebergam positis, Comitia Ordinum Imperii Ulmam indixit, in quibus per Legatos petiit, ut ad compescendos in posterum Germaniæ motus fœdus iniretur, quale olim Suevicum fuit: hanc vero deliberationem pestis exorta abrupit, & inde Ordines Imperii Augustam Vindelicorum transiverunt, in quam Urbem rediit tunc *Othonis*, Episcopi Augustani, universus *Clerus*, qui antea ob Reformationem Religionis inde discesserat.

Rebus ad Witebergam constitutis, Cæsar Halam Saxoniæ proficiscebatur, quo, cum & *Philippus*, Hassiæ Landgravius, submittendi se, & transigendi causa venisset, captivus contra datam fidem detinebatur.

Venit deinde *Carolus* Imp. Nerolingam, urbemque hanc in gratiam recepit, à qua tamen *Georgium*, Wirtenbergiæ Comitem, *Johannem Heideggum*, *Ludovicum*, Patrem & Filium, Oetingiæ Com. & *Sebastianum Schertlinum* exclusit.

Secuta hinc sunt Comitia armata, quæ Imp. *Carolus* Augusta Vindelicorum habuit: ubi in templo primario, prius tamen a Lutheranismi contagione, ita falso credebatur, expiato, sacra Pontificio ritu fieri jussit, conciones de Missa habente, Michaele Sidonio, Episcopo, Studioso antehac in Academia Tubingensi. Contendebat tunc Cæsar à Principibus & Civitatibus, ut se Tridentino Concilio subjicerent, sed impetrare hoc, uti

uti voluit, non potuit. *Sleidanus* l. 19. Itaque inventa alia ratio fuit, in perniciem Religionis nostræ sufflaminandæ, & Pontificiæ stabiliendæ.

Liber INTERIM à Theologis Evangelicis non admittitur.

Nam anno MDXLVIII. jussu *Caroli* Imp. *Julius Pflugius*, Episcopus Naumburgensis, *Michael Sidonius*, atque *Johannes Agricola* Islebius apostata libellum clam architectabantur de Religione, quæ servanda interim omnibus esset, donec Concilio, quod præterito anno propter aëris infectionem diffluxerat, rursus Tridentum reverso, finis fieret. Appellatum est ob eam causam hoc scriptum INTERIM. Ideò honos est Auctoribus habitus a Cæsare & Rege. *Michaeli* quidem Merseburgensis Episcopatus datus. Eum verò libellum improbarunt, & voce & calamo Theologi multi: ut *Martinus Bucerus*, Argentorato Augustam vocatus: ut *Wolffgangus Musculus* ideò Augustâ Bernam discedens: ut *Johannes Brentius*, cujus domum propterea Halæ perscrutati sunt postea Hispani, quæsiveruntque, ut ad Granvellanum ducerent. Is vero aliquanto ante excesserat, & uxor cum liberis alio in loco exulabat. Ipsum dehinc Wirtenbergicus *Ulricus* cum tota familia hospitio recepit, ac nullâ periculi ratione habitâ, texit. Præterea refragati quoque sunt Interimico libello, *Melanchthon*, & alii in Saxonia Theologi. Etiam *Valentinus Vannius*, qui postea Maulbronnensis Abbas fuit, ipsum oppugnavit. Cæsar autem Ordines cohortatus, ut hanc Religionis emendationem susciperent, cum Moguntinus Antistes communi notione, sine mandato tamen assensus esset, continuò tanquam omnibus nominatim assensis, librum excudi & evulgari jussit. Ita publicari cœptum est INTERIM, à 15. die Maji, cui sane Principes aliquot & Civitates assentiri noluerunt, nonnulli timidiores erant. Argentorati autem *Ludovicus Raabus*, Memmingensis, Concionator in summo templo, vehementer quoque in Interimisticam Doctrinam, tanquam Papisticam invehebatur.

Liber Interim per vim in Wirtenbergia introducitur.

Venerat libellus hic quoque Interim in Wirtenbergiam, ubi, quia Cæsar *Carolus* militaria præsidia sua Aspergæ, Kirchemii, & Schorndorffæ habebat, quibus tanquam frenis totum Ducatum coercebat, recitata est illa formula doctrinæ pro Concione, & Edictum impetratum fuit, ne quis contra illum faceret: unde & Missa iterum ibi permissa. *Sleidanus* l. 20. *Crusius* l. c. c. 22. & Scriptores rerum Wirtenbergicarum.

Interea *Mauritius*, Dux Saxoniæ, loco Electoris *Johannis Friderici*, Elector Saxoniæ investitus fuit, solenni ritu Augustæ Vindelicorum ab Imp. *Carolo V.* qui, durantibus adhuc ibidem Comitiis, decretum fieri curavit de continuando Concilio Tridentino, quod publice recitatum fuit, & illud simul, quod erat de Religione ex Interimico scripto instituenda. Parebant tunc Sueviæ Civitates auctoritati Cæsaris; ideo pii & docti Theologi ab illis discedebant. Recepit Esslinga Interim die 22. Jun. Reuttlinga die 25. ejusdem Mensis: & sic Missa in his Civitatibus fuit restituta, retento tamen etiam Evangelio. Quod pariter Stuttgardiæ ita quoque factum fuit, die 15. Aug. Itaque *Erhardus Schnepffius*, Theologus, & alii Concionatores ex Wirtenbergia abierunt. A quibusdam etiam Principibus Electoribus, licet causam habebant, Cæsari non admodum reclamabatur.

Finitis deinde Comitiis Augustanis, cum *Carolus V.* Imp. Ulmam reverteretur, comprehensi ibi fuerunt Concionatores, qui Interim recipere nolebant: *Martinus Frechtus*, *Martinus Rauberus*, *Bonaventura Stölzer*, *Jacobus Spiessius*, *Georgius Fuessius*: qui quatriduo in Carcere publico detenti fuerunt. Postea cum Cæsar inde abiret, catenis vincti, & currui impositi, (quem pone sequebatur alter currus, cui *Johannes Fridericus* captivus insidebat) devehebantur in oppidum Wirtenbergense Kirchheimium, stipati à ducentis Hispanis. *Crusius l. c.* ubi plures recenset Pastores in ditione Ulmensi, qui formulam illam credendi Interimicam agnoscere noluerunt, quos inter Parentem quoque suum refert, qui Exilium, quam Interim, maluerit. Anno autem sequente captivi illi, Ecclesiæ Ulmensis Ministri, cum per 7. menses in custodia una omnes catena vincti, sub Hispanico Centurione, Madronio, atque huc & illuc circumducti essent, tandem die 3. Martii libere dimissi sunt. *Sleidanus* l. 21. Ex quibus deinde *Martinus Frechtus à Christophoro*, Wirtenb. Duce, Theologiæ Doctor in Academia Tubingensi, & Illustris Theol. Stipen. Ephorus assumptus est.

Mansit tunc adhuc constans in fide nostra Civitas Constantia in Suevia, inter summas persecutiones, uti alibi Brema, & Magdeburgum in Saxonia. Cum autem Imp. *Carolus* fratri, *Ferdinando* Regi, hanc Civitatem tradidisset, & Cives illius proscripti nullam aliunde opem sperassent, ipsi se Austriacæ Domui dediderunt. Tunc autem *Ambrosius Blaurer*, Ecclesiastes Constantiensis, & permulti cum illo Cives, propter Religionem Patria excesserunt.

Mutatus isto tempore quoque fuit Status Reipublicæ Ulmæ, & Augustæ Vindelicorum, ubi Episcopus aliquot Sacrificos suspectos Evangelii doctrinam abjurare coegit. Ulmæ autem Consulares Viri & Senatores, qui Interim recusabant, loco suo moti fuerunt: uti Ravenspurgi, *Petrus Sonnerus*, & Biberaci, *Vitus Bæcklinus*, & *Johannes Egelspachius*, qui recipiendi olim Evangelii Civibus suis Auctores fuerant. De quibus vid. Pantaleon, in descriptione Virorum Illustrium Germaniæ.

Erhardus Schnepffius Jenam discedit.

Ex Wirtenbergia *Erhardus Schnepffius*, Professor Theologiæ, discessit Jenam, pari munere ibi functus: *M. Georgius Hala*, Pastor Ecclesiæ Waiblingensis, pervenit Zwickam, & deinde Lipsiam, cui successit in Ecclesia Waiblingensi Ivo *Heinzelmannus*, olim Monachus. *Johannes Jacobeus* quoque Ecclesiastes Siessensis, dimissus est, & cum illo circiter 40. Ministri Ecclesiæ, ditionis Ulmensis, in qua tamen novem permanserunt, novam Religionis formulam amplexi, qui binas, quaternas, & senas parochias administrare cogebantur. Quidam autem tranquillioribus postea rebus ab exilio iterùm revocati fuerunt.

Isto tempore Civitati Nerolingensi quoque obtrusus fuit Missifex, quo Sacris primum operante, textorii pueri per fenestram templi lapides contra eum in altare jaciebant, & nemo illum sacrificantem audivit, ideò diu manere non potuit.

Monasteria Wirtenbergica occupant

Alibi autem Abbates & Monachi passim Cœnobiis iterùm restituti fuerunt, quod factum quoque est in Ducatu Wirtenbergico, ubi Abbates pristinam Jurisdictionem in subditos suos exercebant, & Duci *Ulrico* nil præter

ter Jus Patronatus relinquebant. Talem itaque Abbatem accepit iterum Cœnobium Murrhartense, *Martinum*, eodem quidem anno 1548. defunctum, pro quo Melchior, Episcopus Herbipolensis, Abbatis honore affecit *Thomam Carlinum*, Priorem: in Cœnobio autem Hirsaugiensi, *Johannes* Abbas, qui remanserat recepta jam potestate ab Imperatore, Monachos dispersos recolligebat, & novitios adolescentes recipiebat.

iterùm Pontificii.

Hoc anno *Petrus Paulus Vergerius*, Episcopus Justinopolitanus in Istria, qui jam viginti abhinc annis missus primùm à Pontifice ad *Ferdinandum*, Rom. Regem, erat, Lutheranis, quacunque poterat, incommodans, deinde Legatus quoque Papæ in Germaniam, ad promovendum Concilium Tridentinum, cum suspectus Pontifici de Lutheranorum, ut vocabatur, hæresi, purgandi sui causa scribere contra hos instituisset, atque ideo diligenter libros eorum evolveret, ex illis ad ipsorum doctrinam conversus est; perterritus præsertim Exemplo *Francisci Spieræ*, Itali, qui Evangelium amplexus, cum iterum ad Papatum descivisset, in desperatione salutis suæ perierat. Hinc *Vergerius* Romæ, valedicens, concessit primo in Rhætiam, postea in Wirtenbergiam, ubi a *Christophoro* Duce liberaliter Tubingæ receptus fuit. *Sleidanus* l. 21. *Crusius* l. c. Obiit deinde anno 1565. 4. Octob. parentante illi *Jacobo Andreæ*, *Crusius* l. 12. c. 11. part. 3.

Vergerius, Episc. Justinopolitanus, Papismo relicto ad Ecclesiam Evangelicam accedit.

Anno MDXLIX. duravit adhuc persecutio Evangelicorum Ecclesiæ Ministrorum, in Suevia & vicinis locis. *Fridericus* enim, Comes Oetingiæ, expulit Evangelicos Ministros, quod nollent S. Cœnam Domini aliter, quam initio à Christo instituta fuerat, administrare: idemque Comes *Johannem Jacobeum*, Concionatorem Siessensem, Exulem, de quo ante, Oetingiæ conjecit in vincula, & Comitatu suo expulit; qui deinde Ecclesiæ Eberspacensi, Heidenheimensi, & Heubacensi in Wirtenbergia præfuit. Argentorati quoque *Bucero* & *Fagio* interdictum est, ne amplius concionarentur, qui deinde in Angliam profecti, succedentibus in eorum locum *Casparo Hedione*, & *Johanne Marpachio*, Theologiæ DD.

Tunc quoque Frater *Theobaldus*, Monasterii Herren-Albensis Visitator, Abbatem illius Cœnobii elegit, *Georgium*. *Crusius* l.c. c. 23.

Anno MDL. *Carolus V.* iterum Comitia Augustæ Vindelicorum habuit, ubi *Mauritius*, Elector Saxoniæ, nisi suis Theologis potestas decidendi fiat, & Papa se Concilio libero subjiciat, frontem opposuit. Sub finem autem hujus anni die 6. Nov. obiit in Wittenbergia *Ulricus* Dux, Tubingæ, turbido adhuc Religionis Statu, quem Pontifex Romanus variis modis tentavit: Dum priori anno tres Legatos Episcopos misit cum indulto toti Germaniæ proponendo: ex cujus formula omnes, qui in Ecclesiæ gremium redire vellent, reciperent, delictis condonatis, & auctoritate Pontificis, cœnæ Dominicæ species ambas distribui permitterent. Quod indultum ab Hassiacis Ecclesiæ Ministris repudiatum est. *Sleidanus* l. 21.

Mors Ulrici, Ducis Wirtenbergiæ.

Ulrico Duci in Regimine Ducatus Wirtenbergici successit filius, Dux *Christophorus*, qui Halcyonia Ecclesiæ his regionibus secum reduxit, & Wir-

Ei succedit filius

Christophorus, Princeps optimus.

tenbergiam primò statim Regiminis sui anno, qui erat MDLI. gravi onere liberavit, dum Kirchemio & Schorndorffio præsidia militum Hispanorum in Italiam deducta sunt, & Asperga pro Hispanis milites Germanos præsidiarios accepit, qui & ipsi altero anno inde discesserunt.

Finivit hoc anno *Carolus V.* Imp. Comitia Augustana, cum hoc decreto, ut omnes Imperii Ordines Concilio Tridentino se subjicerent, atque accepta fide publica, ad illud venirent: cui decreto, cum Ministri Ecclesiæ Augustanæ obtemperare nollent, jussi sunt 16. Aug. ab Episcopo Attrebatensi procul ab Imperio exulare: quod & Memmingensibus Concionatoribus, Augustam vocatis, accidit: quorum præcipuus erat *Barthelomaus Berthelinus*, Vir doctus & bonus.

Redierunt autem hoc anno Leonberga Moniales Pfullingenses ad pristinum Parthenonem, ubi paulatim vivere desierunt, nullis aliis in illarum locum succedentibus.

Cæterum magnum hoc anno Ecclesiæ in Wirtenbergia lumen affulsit in *Johanne Brentio*, quem, diu alio civili habitu, se tegere coactum, *Christophorus* Dux ministerio sacro hoc anno restituit: qui ipse quoque Religiosissimus Princeps, per hunc *Brentium* capita Doctrinæ Christianæ tunc jussit conscribi, Concilio Tridentino exhibenda: qualia quoque *Mauritius*, Elector Saxoniæ, jussit per *Philippum Melanchthonem* stylo comprehendi, quorum Principum instituto Senatus Argentoratensis Civitatis se adjunxit, & *Casparum Hedionem*, *Johannem Linglinum*, *Christophorum Sellium*, *Buceri* generum, ad Theologos Wirtenbergicos misit, qui cum his de Concilio Tridentino deliberarent. Misit itaque *Christophorus*, Wirtenbergiæ Dux, mox Tridentum Legatos, *Johannem Theodoricum Plieningerum*, & *Johannem Hæcklinum*, qui Confessionem suam Doctrinæ Concilio publice exhiberent, & annunciarent, venturos eo quoque Theologos suos, modo de fide publica iis satis caveatur, qui omnia essent copiosius explicaturi, & defensuri. Venerunt Legati hi sub finem Octobris Tridentum, noluerunt autem Comiti Montfortio parere, ut ad Pontificis Legatum irent, ne auctoritatem ullam illi videantur tribuere. Postea die 24. Jan. anni sequentis Legatus Wirtenbergicus Patribus Tridentini Concilii, vocatus ab his, Confessionem Ducis *Christophori* exhibuit, & Theologos venturos promisit, qui ex S. literis hanc tueantur: quod eodem die fecerunt Legati *Mauritii*, Electoris Saxoniæ. Cum autem de formula cautionis inter Patres Tridentinos, & Legatos Wirtenbergicos non satis conveniret, hi die primo Februarij domum Tridento discesserunt.

Mauritius, Elector Saxoniæ, libertatis Germanicæ contra Cæsarem Vindex, à Gallis petit auxilium.

Hoc tempore quoque *Mauritius*, Elector Saxoniæ, & *Albertus*, Marchio Brandenburg. cum *Henrico II.* Rege Galliæ fœdus ineuntes, ad vindicandam Germaniæ libertatem, & captivos Principes, Saxonem & Hassum, liberandos, occeperunt. Itaque Elector *Mauritius*, liberata obsidione Civitate Magdeburgensi, ad asserendam firmius Evangelii doctrinam scriptum edidit mense Martii anni MDLII. quo graviter conquerebatur de Religionis dissidio, ex quo commodis suis quidam consulant, & de Landgravii Hassiæ, *Philippi*, detentione, ad dedecus Germaniæ facta, cui par scri-

ſcriptum edidit quoque *Albertus*, Marchio Brandenb. de duriſſima Germaniæ ſervitute, ex Eccleſiaſticorum culpa. Quibus acceſſit *Henricus II.* Galliæ Rex, qui literis quoque publice profitebatur, ſe excitari, ut priſtinam Germaniæ libertatem contra Cæſarem reſtituat, & Principes captivos liberet, pro quibus hactenus fruſtra Germaniæ Principes, & inter hos quoque *Chriſtophorus*, Wirtenbergiæ Dux, apud *Carolum V.* Imperatorem intercesſerunt.

Priusquam autem nova hæc expeditio bellica cœpit, *Chriſtophorus* alios Legatos ad Tridentinum Concilium miſit, *Wernberum* à Munchingen, & *Hieronymum Gerbardum*, JConſultum, rogantes, ut ſibi de cautione & exhibita doctrinæ Confeſſione reſponderetur. Secuti hos ſtatim fuerunt eodem Menſe die 18. Martii, Tridentum quoque venientes, Theologi Wirtenbergici, *D. Johannes Brentius*, *D. Jacobus Beurlinus*, *Jacobus Heerbrandus*, *Valentinus Vannius*, & optime in Lectione SS. Patrum verſatus, *M. Jodocus Neobolus*, Concionator Entringenſis, quibus Argentinenſes Legati, *Johannes Marpachius D.* & *Chriſtophorus Sellius* acceſſerunt.

Chriſtophorus, Dux Wirtenb. Theologos ſuos mittit Tridentum ad Concilium.

Ivit in gentes & populos tunc pia Confeſſio *Chriſtophori*, Ducis Wirtenb. typis jam publice excuſa, cujus exemplaria Patribus quibusdam Tridentinis diſtribuebantur, magno quoque cum cæterorum deſiderio. Quod indigne tulit Legatus Pontificius, qui antea publicè Confeſſionem hanc, à Legatis Wirtenbergicis exhibitam, ad ſe receperat, oppreſſam illam cupiens. Poſtulabant autem prædicti Theologi Wirtenbergici actionem ſecum inſtitui, & collationem ſententiarum de hac Confeſſione, ſed nequicquam. Illorum enim doctrina, ipſis non auditis, habebatur jam pro damnata. Alibi quoque Memmingæ non licebat habere pias Conciones, nec Sacramenta adminiſtrare, expulſis inde Evangelicis Miniſtris.

Confeſſio fidei Chriſtophori, Ducis Wirtenbergiæ, egregia.

Jamque ad arma res iterum pervenit, dum *Albertus*, Marchio Brandenburgicus, cum copiis ſuis contra Cæſarem *Carolum V.* movens, Sueviæ oppida, Halam, Nerolingam, & alia, inter quæ Rotenburgum quoque in Franconia, occupavit. *Mauritius* quoque, Saxoniæ Elector, Auguſtam Vindelicorum deditione cepit, & veterem ibi Senatum reſtituit. Metenſem Urbem *Henricus II.* Galliæ Rex, occupavit, ſed & Imperio eripuit. Unde proximi Argentinenſes animo ab ipſo averſi fuerunt. Ulma quoque à fœderatis Principibus, ſed fruſtra obſeſſa, Memmingæ autem, his appropinquantibus, Evangelium rurſus publice prædicari cœpit; inde iidem Principes omnem Epiſcopi Auguſtani ditionem ſibi ſubjiciunt, & *Othoni Henrico*, Palatino, terras à Cæſare occupatas reddunt. Quo armorum tumultu excitato, diffugerunt Tridento ex Concilio Itali & Germani Patres, protrahentes illud ad aliud tempus, quæ abruptio multis ex ipſo Concilio grata fuit. *Mauritius* autem, Elector Saxoniæ, una cum Sociis, cæſis militibus Cæſareis, ad Rutham & Fueſſam, & capta Ehrenberga, [illegible] alpes munitiſſima, Oenipontem jam usque con-

Pax inter Cæſarem, & Principes Evangelicos.

tendit. Sed Imperator *Carolus* subito se Villacum inde recepit, dimisso prius *Johanne Friderico*, Duce Saxoniæ, ne hostes de illo gloriari possent. Hinc jam inter Electorem *Mauritium*, & Imperatorem *Carolum V.* de pace agebatur, sollicite hanc curante *Ferdinando*, Rege Romano, & successit quidem hæc res feliciter, die 24. Julij, transactione Passavii inita, quæ pacem Religioni dedit, & Philippum, Hassiæ Landgravium, libertati restituit: Consiliarios Religionis Evangelicæ & August. Confess. ad supremum Cameræ Imp. Judicium admisit, & temporariam in Religione formulam Interim interemit. Qua transactione quoque res inter *Ferdinandum*, Regem Romanum, & *Christophorum*, Wirtenbergiæ Ducem, ratione Ducatus Wirtenbergici, lite instituta, composita fuit.

Hinc mox Imperator *Carolus V.* Augustam Vindelicorum cum Exercitu Germanorum, Italorum, & Hispanorum venit, & ibi tres ex Concionatoribus rejicit, reliquis Verbum Divinum ex præscripto Augustanæ Confessionis docere permittit. Concionatores quoque Evangelici Memmingenses, *Bartholomæus Berthelinus*, & *Magnus Michael* Civitati restituti sunt. Oetingiæ quoque Comites à Cæsare in gratiam recipiebantur.

Brentius, primus Præpositus Evangelicus Stuttgardianus,

Interea cum Stuttgardiæ ultimus Ecclesiæ Collegiatæ Præpositus Pontificius diem obiisset, *Christophorus*, Wirtenbergiæ Dux, *Johannem Brentium*, primum illius Collegiatæ Ecclesiæ Præpositum constituit, eidemque inspectionem Academiæ Tubingensis mandavit. Monasterio autem Königsbronnæ Abbatem præposuit, *Johannem Epphrium*, *Ambrosio Bæchslero* propter minus commodam administrationem remoto. Præerat simul idem Abbatiæ Maulbronnensi, Coadjutore *Jacobo Schroppio*. Sicque cum *Christophorus* Dux Confessionem suam Tridentino Concilio obtulisset, paulò post cum Abbatibus in Ducatu suo egit, ut secundum hanc omnia facerent in Sacris, & præsertim Scholas, olim Monasteriis usitatas, restituerent, inque illis Cœlestem Doctrinam traderent.

Dùm autem *Carolus* Imperator Civitatem Metensem frustra obsedit, *Wolffgangus May*, Ord. Teutonici, oppidum Ellwangense occupavit, Præfecturam ibi Ecclesiasticam, ceu pinguem Præposituram, affectans. *Christophorus* autem, Wirtenbergiæ Dux, tanquam Patronus illius Præposituræ, jam inde à Majoribus suis auxilio à Canonicis invocatus, urbem & arcem illam obsidet atque recuperat, ipsisque Canonicis libertatem eligendi, quem vellent, Præpositum, restituit.

Altero anno MDLIII. *Christophoro*, Wirtenberg. Duci, magna lis fuit cum Abbate *S. Blasii* in Sylva Hercynia, quæ per arbitros, à *Ferdinando*, Rege Rom. constitutos, composita fuit Nellingæ.

Nativitas Ludovici Pii, Ducis Wirt.

Anno M D L I V. ipsis Calendis Jan. natus est, parente *Christophoro*, *Ludovicus Pius*, Wirtenbergiæ Dux, cui multum quoque Christiana Religio in his terris debuit.

Anno M D L V. *Carolus V.* Imperator ultima Comitia Augustæ Vindelicorum habuit, quibus frater illius *Ferdinandus*, Roman. Rex, præfuit. Jacebat tunc omnium oculis

oculis Principum exposita vastatio Germaniæ, quam ipse Cæsar attribuebat dissidio Religionis, & existimabat, remedium huic malo adhuc afferri posse per Colloquia Theologorum, agebat etiam de juvandis auxilio afflictis Ordinibus, & perturbationibus otii publici coercendis. Cumque Comitia hæc in octavum usque mensem durassent, decretum tandem in illis factum est, nemini propter Augustanæ Confessionis Religionem, nec Principi nec Civitati bellum inferendum esse. Et hæc est diu adeò desiderata Pax illa Religiosa, qua Religioni & Germaniæ securitas denique reddita. Interfuerunt inter alios Imperii Status & Principes Comitiis his, ex Suevia, *Otho*, Episcopus August. *Christophorus*, Dux Wirtenbergiæ, *Carolus* & *Philibertus*, Marchiones Badenses, & *Wolffgangus*, Abbas Campidonensis.

Pax Religiosa sancitur.

Posthæc Imperator, *Carolus V.* ætate & mole rerum defatigatus, statuit Germaniâ discedere, & Regna Hispanica revisere, inque illis reliquum vitæ cum tranquillitate peragere; quapropter ipse Filio *Philippo*, gubernationem primo Provinciarum Belgii, deinde Regnorum Hispaniæ, & denique ipsius Romani Imperii fratri suo *Ferdinando*, Rom. Regi, tradidit. Vid. *Sleidanus* L. 25. 26. & Script. rerum Germanicarum de Vita & abdicatione *Caroli V.* Imp.

Carolus V. Imp abdicato Imperio quietem animæ quærit.

Anno MDLVI. die primo Junij prodiit Ecclesiastica Ordinatio, conformis Confessioni Augustanæ Pforzhemii, nomine *Caroli*, Marchionis Badensis, Ecclesias suas tunc reformantis, quam ad rem inter alios usus quoque est operâ Wirtenbergicorum Theologorum, *Jacobi Andreæ*, & *Jacobi Heerbrandi*. *Beutherus* in Observ. Histor.

Institutæ quoque sunt hoc tempore Scholæ in Monasteriis Wirtenbergensibus, in quibus pro indoctis Monachis Juventus ingeniosa ad veram pietatem, & utilem rei Christianæ doctrinam erudiretur. Quam ob causam Hirsaugiam vocatus est *M. Henricus Weickersreuter*, Calvensis Ecclesiæ Pastor, postea Theologiæ Doctor, & Abbas hujus Monasterii; cujus Abbate *Johanne Sculteto* hoc anno mortuo, successit *Ludovicus* Abbas, qui relicto Monasterio anno 1534. in Patriam se ad vitam privatam receperat. Cum autem plurimos annos Conventualis & Prior fuisset, supplex factus Duci *Christophoro* Abbatiam hanc petiit, & impetravit, illique usque ad annum MDLX. præfuit.

Anno MDLVII. Pax religiosa firmata fuit in Comitiis Ratisponensibus, (quod & in omnibus subsequentium Imperii Comitiorum Recessibus factum) & Colloquium Theologorum Wormatiæ institutum est, cujus initium factum mense Septembri, Præside *Julio Pflugio*, Episcopo Naumburgensi; Collocutores ex Pontificiis erant, *Michael*, Episcopus Merseburgensis, *Delpheus*, *Suffraganeus* Argentoratensis, *Canisius*, *Staphilus*, & duo Theologi Lovanienses. Ex August. Confessionis Theologis Collocutores erant *Philippus Melanchthon*, *Johannes Brentius*, Præpositus Stuttgard. *Erhardus Schnepffius*, Prof.

Prof. Jenensis, *Jacobus Rungius*, Pastor Grypswaldensis, *Georgius Kargius*, Onolzbacensis, & *Johannes Pistorius*, Nidanus. Notarius in hoc Colloquio fuit ex parte Evangelicorum, *Jacobus Andreæ*, Pastor Gœppingensis, cum *Paulo Ebero.* Normam vel Criterium hujus Colloquii, & Controversiarum in Religione Pontificii statuebant perpetuum Ecclesiæ Consensum: Evangelici scripta Prophetica & Apostolica, atque Symbola, & pura etiam scripta Ecclesiasticorum. Cum autem de Criterio non conveniret, & dissensio inter ipsos Lutheranos de rebus Adiaphoris orta esset, nullum effectum hoc Colloquium habuit, illique abrumpendo occasio data est, non invitis Pontificiis. Vid. Chronol. & Historia *Bucholceri* & *Beutheri.*

Nobilis de Liebenstein, accedit ad Ecclesiam Evangelicam.

Vivebat isto tempore *Johannes de Liebenstein*, Gœppingæ, qui per octo annos concionantem ibi audiverat, *D. Jacobum Andreæ*, semper tamen missificem secum habens, & expectans, quando tandem decisio de Religione fieret. Cum vero audiret, nihil in Colloquio Wormatiensi effectum esse, & Pontificios dicere, Scripturam non esse vocem Judicis, sed materiam litis, ipse hoc ægrè ferens, mox Ecclesiam suam reformavit ad normam Evangelii. Vid. Parentatio, quam *Jacobus Andreæ* Nobili huic *Liebensteinio*, optimè de literarum quoque studio merito, habuit, cui multa insunt lectu digna, de Statu Religionis in Suevia isto tempore.

Anno MDLIX. in Monasterio Kœnigsbronnensi Schola cœpta est sub Abbate, *Jacobo Schroppio*, accurante *Johanne Brentio.* Quem in modum in aliis quoque Monasteriis Ducatus sub Abbate & duobus Magistris alebantur Studiosi; qui postea Tubingam in Illustre Stipendium Ducale transmittebantur, ubi Gradum Magisterii Philosophici adepti, Theologiæ Studiis mancipabantur, & postea Ecclesiis Ducatus præficiebantur; quin & sæpius extra Wirtenbergiam longè lateque emittebantur, quando Procerum aliquis, aut Nobilis, aut Civitas, Ministrum Ecclesiæ à Serenissimis Wirtenbergiæ Ducibus petebant: facta tamen prius in templo, præsente populo, Ordinatione: Et talis Schola Evangelica, anno MDLX. à *Christophoro*, Wirtenbergæ Duce, erigebatur quoque in Monasterio Hirsaugiensi, sub primo August. Confess. Abbate, *Henrico Weickersreutero*, qui antea ejecto per Ducatum INTERIM Ecclesiæ Calvensis Superintendens erat.

In Cœnobio Rorhaldensi, prope Tubingam, olim extabat publicum testimonium Veritatis.

Anno MDLX. in Cœnobio Rorhalda prope Tubingam, supra ostium templi in parte interiore incisum in saxo hoc distichon majusculis literis legebatur:

Ex merito Christi tantum salvamur abunde,
Ergò tuis factis ne fidas optime frater.

Itaque in medio etiam Papatu fuit Evangelium, sed tenebris obscuratum, de solo conservante Christo, uti *Crusius* ait, Part. 3. l. 12. c. 6. ubi lapidem illum postea evulsum esse refert: Similem autem inscriptionem Argentorati in summo templo supra Altare

tare, ubi missificabatur, narrat; frustra me colunt, docentes doctrinas, traditiones hominum Matth. 15. ✝. 9.

Hoc anno quoque *Johannes Brentius* curavit Scholam Monasticam in Cœnobio Bebenhusano sub Abbate, *Eberhardo Bidenbachio*, SS. Theologiæ Doct. quem ipse Sacris initiavit.

Anno MDLXI. Pius IV. Pont. Rom. Concilium Tridentinum continuare studuit, quo ipso anno *Christophorus*, Wirtenb. Dux, iter ad Magnum Conventum Principum, Naumburgum in Thuringia suscepit, cui interfuerunt quoque duo Nuntii Pontif. Rom. qui invitabant Principes Germaniæ Evangelicos, ad Concilium Tridenti celebrandum, commendantes curam Pontificis, quomodo possint errantes reduci ad unionem Ecclesiæ, cum jam fere tot essent Evangelia in Germania, quot Doctores. Responderunt autem Principes & illorum Legati, se manere in Augustana Conf. anno 1530. *Carolo* Cæsari exhibitâ: nec agnoscere Papam, utpote Ecclesiæ perturbatorem, qui & in doctrina erret, nec potestatem indicendi Concilii, nec sumendi sibi Judicis partes habeat: cum de gravissimis erroribus accusatus sit. Papam quoque suam, non Christi gloriam quærere. Cæsares & Reges sibi subjicere, & nationes bellis inter se concitare. Nec verum esse, quod dicatur, quasi ipsi nil certi in doctrina, & alii aliud Evangelium habeant. Patere constantiam suæ rectæ Religionis in Confessione August. neminem a se agnosci superiorem, quam Cæsarem *Ferdinandum*: se Legatis quoque, nisi Papæ nomine talia nunciassent, benevolentiam & honorem declaraturos fuisse, ut viris sapientibus, & amplo genere natis: cum præsertim ipsi erga Venetos animis bene affecti sint. Ita Pontificis nuntii dimissi, & Papa postea in Concilii fabricatione perrexit, ad quod tamen ex Germania, Galliâ, & aliunde non multi venerunt. *Crusius* l. c. c. 7. & Acta atque Scripta publica de hoc Conventu Naumburgensi.

Theologi Wirtenbergici à Duce Christophoro mittuntur ad Colloquium Possiacense in Galliam.

Sed & eodem anno *Christophorus*, Wirtenbergiæ Dux, optimè de Religione Christiana mereri studuit, dum Mense Octobri Lutetiam Parisiorum ad Antonium, Regem Navarræ, propinquum suum, ob Colloquium de rebus Religionis, Possiaci in Gallia institutum, misit suos Legatos, *D. Jacobum Beurlinum*, Cancellarium Academiæ Tubingensis, (qui in ista Legatione die 28. Octob. Lutetiæ obiit) *Melchiorem à Salhausen*, *Balthasarum Bidenbachium*, Concionatorem Aulicum, & *Jacobum Andreæ*, Superintendentem Diœceseos Gœppingensis.

Anno MDLXII. perrexit amplius Dux *Christophorus* in tam pio Zelo, dùm Mense Februario cum *Johanne Brentio* profectus est ad Tabernas Alsatiæ Cardinalis Lotharingi, & Fratris ejus, *Francisci Guisii* Ducis oratu, tanquam colloquendi causâ de controversia, & compositione Religionis; sed revera agebatur ab illis callidè, ne auxilia Principum Germanorum in Galliam contra Pontificios venirent; unde deinceps Civilibus armis inter partes diversæ Religionis, Condeanos & Guisios, atrociter certatum fuit. *Bentherus* L. 28. & Script. hujus belli Civilis, & rerum in Galliâ istius temporis.

Eodem anno *Jacobus Andreæ* defuncto *Jacobo Beurlino* successit in Præpositura Ecclesiæ Tubingensis, & Cancellariatu Academiæ.

Anno MDLXIII. Ordinatio facta fuit à Circulo Suevico, qua Paci Civili non tantum, sed & Religionis per Imperium, præsertim in Suevia, contra vim externam bene provisum fuit. Ad quam Ordinationem, typis impressam, plurimum contulit *Christophorus*, Wittenberg. Dux, idemque Circuli Suevici Director. *Crusius* l. c. c. 9.

Expiravit etiam hoc anno Concilium Tridentinum, die 4. Decembr. ad finem perductum.

Anno MDLXIV. *Christophorus*, Wirtenbergiæ Dux, interdictum in templis publicavit, ne Anabaptistarum, Schwenckfeldianorum, Sacramentariorum scripta in hoc Ducatu venderentur, aut legerentur.

Colloquium Maulbronnense.

Eodem anno, die 10. Apr. habitum est Colloquium Maulbronnæ, inter *Christophori*, Wirtenb. Ducis, & *Friderici*, Electoris Palatini, Theologos, de præsentia Christi, in S. Cœna Dominica, Collocutoribus Palatinis, *Michaele Tilleno*, *Petro Bocquino*, *Casparo Oleviano*, *Zacharia Ursino*, & *Petro Dattheno*: Wittenbergicis autem, *Johanne Brentio*, Præposito Stuttgardiano, *Valentino Vannio*, Abbate Maulbronnensi, *Jacobo Andreæ*, Præposito & Cancellario Tubing. *Theodorico Schnepffio*, Pastore Tubingensi, & *Balthasaro Bidenbachio*, Concionatore Aulico. Duravit hoc Colloquium per 7. dies, cujus acta extant.

Primus Truberus libros quosdam S. Scripturæ, & scripta quædam Theologorum in Slavonicam linguam transfert.

Anno MDLXV. Mecœnate, Duce *Christophoro*, & *Johanne Ungnadio*, Barone, quem Dux ille, cum exulibus quibusdam, ex Stiria & Carinthia propter Evangelii doctrinam pulsis, clementissimè in Wirtenbergiam receperat, Viri quidam pii ac Docti, Primus *Truberus Carniolanus*, Pastor Derendingæ, *Stephanus*, Consul Histrianus, & *Antonius Dalmata*, libros quosdam S. Scripturæ, & alios Symbolicos, nostrorumque Theologorum scripta, & inter hæc, Catechismum *Martini Lutheri*, Græcè conversum, in Slavonicam, vel Croaticam Linguam, transtulerunt, & in officina *Georgii Gruppenbachii* Tubingæ typis excusos, non tantùm ad conterraneos suos ad firmandam horum fidem, sed & in Græciam & ad Turcicas gentes, ut ita Christianismo imbuerentur, transmiserunt.

Anno MDLXVI. *Jacobus Andreæ* reformavit Ecclesiam Hagenoensem in Alsatia, quæ primum Evangelii Doctorem accepit *Philippum Heerbrandum*.

Anno MDLXVII. *Ulricus*, Comes Helffensteinius, metuens *Philippum II.* Regem Hispaniæ, & executionem diram Concilii Tridentini, quæ instare putabatur, relictâ Evangelii professione, quam susceperat, rediit ad Pontificiam Religionem, & Concionatores Lutheranos dimisit, quos inter fuit, *M. Jac. Dachtlerus*, Pastor deinde, & Hebraicæ Linguæ Prof. Tubingæ.

Jac. Andreæ, Reformator Ducatus Brunsuicensis.

Anno MDLXVIII. *Jacobus Andreæ* Tubinga profectus est in Ducatum Brunsuicensem, Cal. Sept. post mortem Ducis *Henrici*, à successore filio ejusdem Julio, Duce Brunsuicensi & Luneburgico vocatus, ad reformandum a Pontificia doctrina Ducatum illum.

Fuit

Fuit autem hic annus tristis Ecclesiæ Wirtenbergicæ, ob mortem Christianissimi Ducis, *Christophori*, die 28. Dec. qui tamen dignum, & in Religionis quoque curâ, similem sibi nactus est Successorem, Filium, Ludovicum Pium.

Mors Christophori, Ducis Wirtenbergiæ, Principis optimi

Anno MDLXX. obiit Stuttgardiæ *Johannes Brentius*:

Voce, stylo, pietate, fide, candore probatus.

Mors Joh. Brentii.

Cui epitaphium erectum est in templo Ecclesiæ Collegiatæ, cujus Præpositus fuit, cum hac inscriptione: *Johannes Brentius, natione Suevus, patria Wilensis, Theologus Clarissimus, Ducum Wirtenbergensium Consiliarius: inter primos repurgatæ Ecclesiæ restaurator fuit. Scripturas Propheticas & Apostolicas in Scholis, Sacris Concionibus, Comitiis Imp. Rom. & lucubrationibus suis illustravit ac propugnavit. Confessionis causâ exilium constanter tulit: Consiliis Ecclesiam, & communem Patriam juvit: vita innocentiâ Professionem ornavit. Et cum in hoc suo curriculo quinquaginta & amplius annos magno Ecclesiâ commodo elaborasset, placide in Christo obdormivit, & summo piorum omnium luctu hic sepultus est. Anno Dom. 1570. mense Septembr. d. 11. Cum vixisset annos 71. menses 2. dies 8.* Vide plura de *Brentio* apud *Crusium* in Germano-Græcia l. 6.

Anno MDLXXIII. *David Ungnad*, Baro, *Maximiliani II.* Imp. Legatus ad Portam Ottomannicam, rogavit *Ludovicum Wirtenb.* Ducem, ut sibi pium & eruditum quendam Theologiæ Studiosum, Concionatorem Legationis suæ Constantinopolitanæ concederet. Electus est itaque *Stephanus Gerlachius*, Magister Repetens in Stipendio Ducali Tubingæ, cui *Jacobus Andreæ*, & *Martinus Crusius* literas Græcas commendatitias (& hic quidem periculum commercii literarii cum Græcis facturus) ad Jeremiam, Patriarcham Constantinopolitanum, dederunt. Abiit cum his Gerlachius die 9. Apr. Tubinga, & Constantinopolin intravit die 6. August. Hoc jam principium extitit divinitus multarum & magnarum in Religione actionum, scribente Patriarchâ Constantinop. vicissim, non tantum ad *Crusium*, sed & ad reliquos Theologos Wirtenbergicos, & Professores Academiæ Tubingensis, qui & ipsi sæpius rescripserunt Pontificiis, & aliis oppugnantibus. Vid. *Martini Crusii* Turco-Græcia, & soror ejus, uti ipse appellat, Germano-Græcia: ut & Itinerarium *Steph. Gerlachii*, insignis postea Theologi, quod ante plures annos Nepos illius, *Samuel Gerlachius*, Abbas Monasterii S. Georgii in Wirtenbergia, typis evulgavit.

Steph. Gerlachius, Concionator Legationis Davidis Ungnadii, Legati Cæsarei ad portam Ottomannicam.

Eodem anno Memmingæ Monasterium *S. Elisabethæ* in Scholam Latinam conversum fuit, curâ præsertim *Melchioris Stebenhaberi*, Senatoris nobilissimi, nec minoris pietatis, quam Eruditionis Viri.

Anno MDLXXIV. *Jacobus Andreæ*, & *Martinus Crusius*, Patriarchæ Constantinopolitano Augustanam Confessionem, a *Paulo Dolsico* Doctore in Græcam Linguam conversam, miserunt: quibus mox humaniter respondit Patriarcha: præter quem etiam *Johannes Zygomala*, Rhetor Patriarchicus, & ejus filius *Theodosius*, protonotarius, eruditas & benevolas literas ad eun-

Commercium literarium inter Jacob. Andreæ, Crusium & Ieremiam.

Patriarcham Constantinopol. eundem *Crusium*, & ejus Auditores Græcæ linguæ in Academia Tubingensi scripserunt, & pares a *Crusio* receperunt: dante etiam responsum ad Aug. Confessionem Patriarcha Jeremia.

Anno MDLXXV. die 29. Jun. *Jacobus Andreæ* in oppido Imperiali Aala Ecclesiam reformavit, & puram Evangelii doctrinam ibidem plantavit, atque rigavit.

Anno MDLXXVI. *Jacobus Andreæ* primum iter Saxonicum ingressus est, die 24. Martii, vocatus ab Augusto, Electore Saxoniæ, propter Calvini Dogma, in Saxonia irrepens.

Examine Catechismi Juventus Wirtenbergiæ eruditur. Eodem anno & mense diebus Dominicis, usque ad Dominicam Palmarum, cœpit Tubingæ & in aliis Wirtenbergiæ Ecclesiis, horâ primâ post prandium, puerorum & puellarum Examen ex Catechismo in templo à Ministris Ecclesiæ, de sex capitibus Religionis Christianæ, Baptismo, Symbolo Apostolorum, Oratione Dominicâ, Decalogô, S. Cœnâ, & Potestate Clavium: quod ita quotannis fiebat, Juventute in tres partes, vigilias vocabant, divisâ, & unaquaque earum in duas dimidias partes; quarum una dimidia pars singulis diebus Dominicis jubebatur comparere in templo, & discere prius Catechismum in Scholis, & Domi apud Parentes, priusquam publice in Ecclesia examinaretur: Atque ita diligentissima Juventutis ratio in ipsis Christianæ Religionis fundamentis percipiendis, habita fuit.

Mors Maximil. II Imp. Evangelicis faventissimi. Cæterum tristis fuit hic annus morte *Maximiliani II.* nostræ Religioni faventissimi, qui aliquando Pragæ ad *Jacobum Andreæ* mitissimè dixit; O Doctor Jacob / wie habt Ihr so viel Widersacher: Aber fahret in negotio Concordiæ beständig fort.

Anno MDLXXVIII. ipsis Cal. Jan. *Joachimus à Sinzendorff*, *Rudolffi II.* Legatus, & Concionator ejus Evangelicus, *Salomon Schweicker*, Sulzensis Wirtenbergicus, qui Itinerarium in terram Sanctam conscripsit, & typis edidit, *Ungnadio* Baroni, & *Stephano Gerlachio* successuri, urbem Constantinopolin intrarunt.

Primum Jubilæum Academiæ Tubingensis. Eodem anno die 20. Febr. Annus Secularis, seu Jubilæus, Academiæ Tubingensis, celebratus est solenniter, præsente *Ludovico Pio*, Wirtenbergiæ Duce, cum Conjuge, *Dorothea Ursula*, Marchione Badensi, hujusque duobus fratribus Marchionibus. Vid. de hoc primo Jubilæo Academico, Acta publica typis impressa, & *Crusius* l. c. c. 24.

Formula Concordiæ publicatur. Anno MDLXXIX. negotium Concordiæ in retinenda Confessione Augustana, cujus gratiâ *Jacobus Andreæ* in Saxonibus fuit, perficiebatur, & prælo commendabatur, redeunte propterea *Jacobo Andreæ* Tubingam, die 10. August. Postea anno MDLXXX. die 24. Apr. publicata est Dresdæ FORMULA CONCORDIÆ, opus in Christiano Orbe maxime memorabile, DEO gloriosum, hominibus salutare, cui multi Principes, Comites, Civitates, (ne quid de Theologis & Pastoribus passim per Germaniam dicam) & ex Suevis quidem *Ludovicus*, Dux Wirtenbergiæ, *Fridericus*,

ricus, Comes Wirtenb. & Mompelgard. Marchionum Badensium, *Ernesti & Jacobi*, Curatores; *Gottfridus*, Comes Oetingensis, *Henricus de Lympurg*, Semper-Liber, Ulma, Eslinga, Reutlinga, Nordlinga, Suevica Hala, Hailbrunna, Lindavia, Memminga, Kauffbeurum, Isna, Campidonum, Gienga, Ala, Bopfinga, Donawerda, Wimpina. Constituta ideo hæc Concordia est, quod ab adversariis dictabatur: ne duos quidem, aut tres *Lutheranos* esse, qui de confessione Augustana consentirent per omnia. Vid. *Leonhardi Hutteri* Concordia-Concors, cui frustra ab Hospiniano opposita fuit Concordia Discors.

Augustæ Vindelicorum hoc tempore Jesuitæ ex destructis *Christophori Fuggeri* ædibus ædificabant novum Collegium Studiorum; & contra Evangelici Cives nacti aliam ejusdem *Fuggeri* domum, condebant aliud Collegium, contributione in illud a Civibus facta.

Commercium inter Græcos & Tubingenses cessat. Errores Græcorum.

Anno MDLXXXI. nolebant amplius Græci cum Theologis Wirtenbergicis de Religione agere, quod hi cum ipsis certarent, rejectis humanis commentis & traditionibus, nixi solis Sacris Literis V. & N. Testamenti, quibus resistere adversarii non possunt. Dissentiebant autem Theologi nostri à Græcis, 1. in Articulo de processione Spiritus Sancti 2. de libero Arbitrio. 3. De Iustificatione hominis coram DEO. 4. De numero Sacramentorum. 5. De invocatione Sanctorum, & 6. de meritis Vitæ Monasticæ. Extant de his omnia Theologorum Wirtenbergicorum cum Græcis acta & Scripta, Græcè & Latine anno 1584. Wittenbergæ excusa, quæ deinceps à Pontificiis certatim oppugnata sunt, Sed DEI Consilium everti ab irrisoribus non poterat, bene ait *Crusius* l. c. c. 28. Primus autem inter Pontificios *Stanislaus Socolovius*, edidit Conversionem Latinam, primi Patriarchici ad Tubingenses Theologos responsi, Cracoviæ typis excusam: calumnians, *Lutheranos* hæreticos voluisse sibi caput præficere Patriarcham Græcum. Sed acriter illi responsum fuit, anno MDLXXXIV. non Lutheranos, sed Papistas esse hæreticos: Nec Lutheranis deesse Caput, quia habeant Christum, qui sit Ecclesiæ caput. Responsum quoque tunc fuit adversus Scripta *Wilhelmi Lindani*, & *Johannis Baptistæ Fickleri*. Vid. præfat. Actorum & Scriptorum Constantinop.

Novum Commercium literarium inter Thraces, Ægyptios & Mart Crusium.

Quanquam autem cessaverit tunc commercium literarum in Religione, quo Thracia Wirtenbergiæ, & Byzantium Tubingæ jungebatur, cœpit tamen *Crusius* mox aliud, quod ipse Ægypto intulit, dum ad Meletium Magnum Proto-Syngelum, & Procuratorem *Alexandrini* Papæ, Patriarchæque judicis Oecumenici Epistolas, una cum Compendio Theologico, in Wirtenbergia usitato, misit: & vicissim literas ab illo, ex urbe Cairo anno 1583. die 14. Octob. scriptas, anno sequente 1584. accepit. Et deinde iterum novum literarum commercium in Thraciam anno 1585. ad cognoscendum Ecclesiæ Græcæ statum, instituit. Vir sanè non solum de Græcis literis, quibus Athenas Sueviæ intulit, incomparabiliter, sed & de nostra Religione, optimè inter exteros meritus.

Novum Calendarium à Gregorio XIII. P.R. orbi obtrusum, ab Evangelicis rejicitur.

Anno MDLXXXII. Pontifex *Gregorius XIII.* novum Calendarium exemptis decem diebus, qui inter 4. & 15. diem Mensis Octobris erant, edidit: quod non Theologi solùm nostri, sed & alii Viri clari & sapientes, non esse approbandum existimabant, quod emendatio illa non jussu Imperatoris, Electorum & Principum, per Mathematicos, licet eruditos & accuratos, facta esset. Vid. de hoc Calendario Gregoriano scripta in utramque partem, & ex nostris Mathematicis, *Mich. Mæstlini*, cui ex Pontificiis se opposuit Clavius. Cœptum est autem hoc Calendarium Novum à Pontificiis observari, die 10. Febr. anno MDLXXXIII. Cum autem annus habeat dies 365. horas quinque & minuta 49. fuissent à nato Christo fere quatuordecim dies, ex illa minutorum collectione, usque ad annum 1583. sed Papa accommodavit computum suum ad tempus Concilii Niceni, quando æquinoctium vernum incidit in diem 21. Martii. Quanquam autem *Possevinus* scribat, *Jeremiam* Patriarcham Constant. Calendarium hoc in Ecclesia Græcâ recepisse, ipse tamen in literis ad *Crusium*, hoc unquam â se factum fuisse, pernegat, quia illud Calendarium inconsulto se à Papa *Gregorio* editum sit, & Patribus Ecclesiæ, atque priscæ Paschatis rationi adversetur. *Crusius* l. c. c. 38.

Gebbardus, Elect. Coloniensis, ad Ecclesiam Evangelicam accedit, Theologis etiam Wirtenbergicis additis.

Eodem anno 1583. mense Jan. ad Coloniensem Electorem, *Gebbardum*, qui Evangelicæ doctrinæ cupidus erat, ex Ducatu Wirtenbergensi missi sunt, D. *Lucas Osiander*, *Johannes Dapifer*, *L. B. D. Balthas. Eisengrien*, & Nobilis *Ostheimer*. Scriptum etiam ejusdem Archi-Episcopi exiit, quo potestatem suis omnibus faciebat, Evangelii secundum Augustanam Confessionem prædicandi. Nuptias cum Agnete Mansfeldensi celebravit. Hæc intolerabilia erant Pontificiis. Quare Pontifex anathemate feriit *Gebbardum* hunc Waldpurgium, Elect. Coloniensem, (in cujus locum multis contentionibus, & armorum quoque disceptatione Cardinalis Austriacus obtrusus fuit,) contra quem Anathematismum scriptum prodiit, quo monstrantur Papæ impietas, tyrannis, superbia; qui indictâ causâ, inconsulto Cæsare, *Gebbardum* condemnet. Eum sibi arrogare in omnes (Cæsarem etiam) potestatem. Dicit Papa in Anathematismo: Christum suam S. Catholicam Ecclesiam in Petro & successoribus ejus Romanis Pontificibus collocasse, ut ii super regna & gentes constituti, potestatisque divinæ Principatum in terris obtinentes, decernant, quicquid in ea plantari & evelli debeat.

Jac. Schecki- us, Philosophus Tubing. cum Theologis reconciliatur.

Dissentiebat etiam hactenus in uno & altero dogmate à nostris Theologis *Jacobus Scheckius*, Philosophus celeberrimus in Academia Tubing. uti scripta utrinque edita testantur. Sed anno hoc ipse rediit ad meliorem mentem, & S. Cœnâ Dominicâ potitus, profitebatur, 1. non in utroque Testamento S. literarum umbras esse, sed in Veteri tantum typos, in novo verò rem ipsam. 2. Indignos etiam percipere corpus Domini, sed sibi ad judicium. 3. non statueret Capernaiticam, seu crassam manducationem, sed simpliciter & sine tropo, nobis dari Domini corpus, sicut verba institutionis sonent.

Anno MDLXXXIV. regente Palatinatum *Johanne Casimiro*, Palatino Administratore, præsente *Joh. Jac. Grynæo*, D. Doctrina Calviniana introducebatur.

An-

Anno MDLXXXV. August. Vindelicorum persecutio nostræ Religionis fuit, dum aliquot Patricii, cum alteri parti in rebus, ad ministros Ecclesiæ Lutheranæ spectantibus, assentiri nollent, assentientibus quibusdam Senatoribus, subito ante noctem Urbe excedere coacti sunt: quod malum duravit adhuc anno sequente, quod dissidium inter Senatum hujus urbis & Concionatores flagrabat; dùm hi jus eligendi & vocandi Ministros Ecclesiæ ad se, non ad Senatum pertinere dicebant: Expulsi propterea in Exilium, nimirum *M. Christophorus Neubergius*, Parochus deinde Ecclesiæ Heidenheimensis in Wirtenb. *M. Christophorus Meggenhardus*, *M. Magnus*, *Zacharias Bechel*, *Jeremias Hermann*, *M. Martinus Rieger*, *M. Johann Georg Gros*, *Georgius Sonder*, *Reisser*, *M. Nicolaus Falco*, *M. Christophorus Bogner*, *M. Johannes Baptista Hebenstreit*, *Matthæus Herbst*; qui diu exules Ulmæ benignum hospitium impetrarunt, donec alibi iterum ad functiones sacras pervenerunt. Quæ quidem populus Augustanus ægrè ferebat ita fieri; quare urbs à Proceribus præsidio militum custodiebatur. Qua de re videantur Scripta publice edita.

Colloquium Mompelgardense.

Incidit quoque in annum MDLXXXVI. Colloquium Mompelgardense, quo *Jacobus Andrea*, & *Theodorus Beza*, de Cœna Domini & aliis Capitibus controversis Religionis, disputando inter se congressi sunt, præsente ipso *Friderico*, Wirtenb. Duce, qui disceptationes colloquentium magno cum judicio ipse calamo excepit.

Mors Primi Truberi.

Hoc anno Primus *Truberus*, qui primus Labaci in Carinthia Evangelium Christi docuit, Patria Rastzhiza, Pastor deinde Derendingæ, in pago Tubingæ Suburbano, fidelissimus, die 29. Jun. obiit: Parentationis justa illi habente *Jacobo Andrea*, de quo hoc extat Epitaphium in templo prædicti pagi:

Vir tumulo hoc sanctus de Sclava est gente sepultus,
Primus, qui Christi nomine multa tulit.
Transtulit in Patriam divina volumina linguam:
Sparsit in Eoas dogmata Sancta plagas.
Pulchrè certavit, cursum ratione peregit.
Nunc ipsum in Cœlo pulchra corona manet.

Mors Theodori Schnepffii.

Eodem anno die 9. Nov. obiit Tubingæ *Theodoricus Schnepffius*, S.Th. D. & Professor, filius *Erhardi* dignissimus, & perbene de Ecclesia Scholâque meritus.

Græci Tubingam veniunt ad Mart. Crusium.

Frequentabant hactenus multùm Græci Tubingam, non solùm colligendæ stipis, pro liberandis Gentilibus suis ex captivitate Turcicâ, sed & Academiæ, & in hac *Crusii* præsertim Professoris gratia. Memorabilis autem inprimis fuit anno 1587. die ultimo Aug. adventus *Gabrielis*, Patriarchæ Bulgariæ, qui commendationem, Græcis literis scriptam, ad omnes Principes habebat, à pluribus Patriarchis in Synodo magna Constantinop. anno priori 1586. congregatâ, præsentibus. Nec non ab aliis 31. Episcopis Græcis. Ab hoc Patriarcha, licet multa experiretur *Crusius*, ipse tamen nihil admodum de Religione conferre voluit.

Anno

Anno MDLXXXVIII. die 7. Mart. destructo Cœnobio Franciscanorum, Tubingæ jacta sunt prima fundamenta Illustris Collegii in Academia, fundatore *Ludovico Pio*, Wirtenb. Duce.

Samuel Hubertus. Hoc anno *Samuel Huberus*, mense Julio ex Bernatium Helvetiorum ditione confugit in Wirtenbergiam, factus Pastor Ecclesiæ Derendingensis, & scriptis mox prosequens Pontificios & Calvinianos.

Johannes Parsimonius. Clausit cum fine hujus anni vitam quoque *Johannes Parsimonius*, Abbas Hirsaugiensis, Auditor Lutheri & Melanchthonis. Pulsus munere Diaconi ex Patria August. Vindelicorum propter formulam credendi Interimisticam, quam respuebat, Basileæ propterea Exul. Vnde licet in Patriam iterum redisset, & in illa ludum literarium aperuisset, ejectus tamen inde fuit secundâ vice, quod nollet Scholam regere, ex præscripto ipsius Interim, dicens id constare ex horrendis contra Dei verbum mendaciis. Suscepit itaque illum *Christophorus*, Dux Wirt. & illum primo Diaconum Ecclesiæ Tubingensis, postea Pastorem & Superintendentem Blaubyræ & Cantstadii, sed & Concionatorem Aulicum Stuttgardiæ, & denique Abbatem digniss. dicti Cœnobii, optime de hoc merentem, fecit. Ejus ex sanguine prodiit D. D. *Andreas Adamus Hochstetterus*, SS. Th. D. PP. & ipse quondam Ecclesiæ Tubing. Diac. nunc Pastor & Superintend. dignissimus, vigilantissimus.

Anno MDLXXXIX. habitum fuit Colloquium Marchio-Badenæ, contra *Johannem Pistorium Nidanum*, ad Pontificios deficientem, a Theologis Wirtenbergicis, *Jacobo Andreæ*, *Jacobo Heerbrando*, & *Stephano Gerlachio*. Vid. Acta Colloquii hujus typis edita.

Mors Jac. Andreæ. Anno MDXC. die 7. Jan. obiit Tubingæ *Jacobus Andreæ*, Princeps Theologorum Wirtenbergicorum, cui successit *Jacobus Heerbrandus*, Præpositus Ecclesiæ, & Cancellarius Academiæ Tubingensis.

* * *

Habes, Lector Benevole, brevem & nervosam Sueviæ & Wirtenbergiæ Sacræ deductionem, cui Author Anno 1708. immortuus est. Absolvisset hoc opus, si DEUS vitam ipsi temporalem diutius concessisset, aut si officio Professionis Historiarum in Illustri Collegio, quod est Tubingæ, ad finem vitæ, uti optavit, defungi potuisset. Sed placuit Serenissimo nostro & Clementissimo Principi, B. Parentem meum Anno 1694. Stuttgardiam vocare, eique officium Consiliarii in Senatu Justitiæ clementissime nutu conferre; hinc in mare negotiorum Curialium immersus, Historiam hanc Sacram non potuit ad finem perducere. Fecit ergò quod potuit. Supplevi & continuavi post beatam mortem optimi Parentis, suasu & mandato Magnifici Dni, Cancellarii, D. JÆGERI, hanc Historiam usque ad Annum 1600.

sequitur ergò

Supple-

SUPPLEMENTUM
Historiæ Sacræ Wirtenbergicæ,
ab Anno MDXC. ad MDC.
à
SUEVIÆ SACRÆ
B. AUCTORIS FILIO
M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO,
Ecclesiæ Tubingensis Diacono,
Scriptum

Notabilia de B. morte Jac. Andreæ, Cancell. Tübing.

NOtatu dignissima sunt, quæ de beata morte, *Jacobi Andreæ*, Cancellarii Tubingensis, Avi sui, memorat *Johann Valentinus Andreæ*, S. Sanctæ Theologiæ Doctor & Monasterii Bebenhusani Abbas longè Celeberrimus. Ita placidè mortuus est, ut non mori, sed obdormiscere omnibus adstantibus, ne minimo quidem apparente corporis motu, videretur: Cum pridie ejus diei sentiens, sibi instare extremam horam, vocasset ad se Rectorem, Decanos & aliquot amicos, Ministeriique Ecclesiastici Collegas omnes, clarâ & diserta voce, constanti animo piam & luculentam fidei suæ edidisset confessionem, quam quadraginta quatuor totos annos publicè & privatim, in Scholis & Ecclesiis, professus fuerat: de qua dixit: se nequaquam dubitare, sed præsente animo velle coram Tribunali Christi Jesu & confiteri & defendere, eam ultimò acceptâ Cœnâ Dominicâ ex manibus Pastoris Ecclesiæ nostræ confirmavit, cujus actus totius nos omnes, qui interfuimus ipsi, ad posteritatem contra invidorum & calumniatorum maledicta & convitia testimonium perhibere non dubitamus. Hæc leguntur in programmate funebri in honorem *B. Jac. Andreæ*, a Magnifico Academiæ Tubing. Rectore ejus temporis, *Andrea Planero Athesino*, Medicinæ Doctore, nomine totius Senatus Academici scripto, quod ipsum Programma *Joh. Valent. Andreæ* famæ Andreanæ, sive vitæ *Jac. Andreæ*, inseruit, inter alia etiam de hoc Avo suo sequentia referens: Cum DEO Opt. Max. visum esset, fidelissimum suum Ministrum rebus eximere humanis, & ex hoc ergastulo corporis liberare die 18. Decemb. 1589. in morbum incidit, cujus initium fuit cathar-

rus vehementissimus. Toto autem morbi tempore miram præstitit inter cruciatus & punctiones fidem, constantiam, pietatem, patientiam. Cum igitur finem vitæ sibi appropinquare sentiret, paulatim deficientibus viribus, die festo Epiphaniorum pridie sui obitus a concione matutinâ ad se vocavit Magnificum Dn. Rectorem, Decanos tres, D. *Brentium*, Dn. Parochum, & duos Diaconos, præsentibus etiam tribus filiis, & Genero *D. Antonio Schweickardto*, hisce verbis illos compellavit: Magnifice Domine Rector, Clarissimi & Ornatissimi Viri, fratres in Christo Charissimi: meministis, quam coram vobis ante triennium circiter, cum etiam graviter ægrotarem, confessionem fidei & doctrinæ meæ ediderim, vosque & alios tum præsentes Dominos rogaverim, ut ejus mortisque meæ testes essetis: Siquidem adversarii mei spargere possent, nescio, quo horribili mortis genere extinctus sim, cum non Ecclesiæ ipsorum membrum fuerim, sed eam gravissime impugnaverim. Ad istam confessionem etiamnum me refero, & sentio & judico, hanc doctrinam, quam in Scholis ac Ecclesia scriptisque editis defendi, veram & divinitus esse traditam, quam etiam coram Tribunali Christi infracto animo ex verbo ipsius defendam. In cujus rei fidem & confirmationem jam etiam in conspectu vestrum omnium Sacro Sanctam Domini Cœnam percipiam. Commendo Magnifico Rectori & Senatui Amplissimo Fidelissimam Uxorem meam & Liberos morigeros, ut, ubi illis vestrâ opus fuerit operâ, vestro auxilio & consilio adsitis. Et quia etiam homo sum, & humanis infirmitatibus obnoxius, unde fieri potuit, ut vel universum Senatum Academicum, vel unum, vel alterum ex isto ordine, vel etiam alios verbis, aut factis offenderim, peto, mihi ignosci. Maxime autem mihi curæ fuit sincera religio, boni mores & disciplina, quam etiam curabitis sincerissimè. Permagnum enim est, si Juvenis, qui huc studiorum causa mittitur, disciplinæ neglectu corrumpatur. Postea publicam peccatorum suorum fecit Pastori confessionem, absolutionem petiit & accepit. Quibus ita iste confectis, Cœnam Domini ex manu Pastoris percepit. Postea DEO Patri Cœlesti ex animo gratias egit pro donato Filio, & verbi Divini patefactione, proque verâ fide datâ. Quibus peractis, Rector Universitatis de sua & voluntate Senatus testatus est. Ad hæc singuli Domini manu datâ ultimum vale dixerunt; neque absque lacrumis discessum est.

Eodem die a meridie, quia in Vicinia erant Bebenhusæ, *Joh. Magirus*, Præpositus Stuttgardianus, Consocer *Jac. Andreæ*, nec non Affinis, *Lucas Osiander*, Ecclesiastes Aulæ Wirtenbergicæ, cum intellexissent, graviter eum & lethaliter decumbere, ad eum venerunt, & cum eo ad horas aliquot postremum familiariter conversati sunt, quibus etiam tranquillo significavit animo, se totum ad felicem migrationem ex hac vita paratum esse. *D. Mæglingio*, de valetudine quærenti, &, quomodo haberet? exploranti, respondit: Von GOTT ungeschieden. Cum autem hora sexta audiretur, quæsivit, quota hora esset? cumque responderetur, sexta, mox, inquit, hora mea appropinquabit. Ad Pastorem conversus, dixit: Mein lieber Pfarrer/ es muß geschieden seyn/ da wird nichts anders auß. Cui Pastor respondit: Artem, mi Domine, alios docuisti per 44. annos, quomodo videlicet piè sit moriendum, jam tempus adest, ut ipse eam exerceas. Annuit moribundus & dixit: Necesse est, ut alium quempiam nobis adjungamus, qui sit nobiscum;

cum; Christum, respondit Pastor, habemus, qui pugnat nobiscum & pro nobis, ut victoriam reportemus. Ad quod ille: Scriptum est Rom. 8. in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. In quam sententiam plura hinc inde dicta sunt ex S. Scriptura, consolationis plenissima, ad quæ ille semper appositè respondit, semper de suæ fidei constantiâ in Christum locutus & testificatus, quod Domino velit vivere & mori. A Pastore interrogatus denuò, num adhuc in eâ doctrinâ, quam Ecclesiæ per annos 44. proposuerit, constanter perseverare velit? respondit, ita in hac confessione moriar. Prætuntem etiam Pastorem verba hæc: In manus tuas, Domine, commendo Spiritum meum, secutus est. Cum autem postremò vires omnes deficere viderentur, filius *Johannes*, Parenti proximus assistens, sententiam Apostoli: Bonum certamen certavi &c. de cætero reposita est mihi corona justitiæ &c. inclamare ei cœpit in aurem, Patrem interrogans, num sibi quoque hanc justitiæ coronam repositam crederet? apertis oculis intuitus illum, annuit, & longè petito attractoque Spiritu, respondit: ita; quæ postrema ejus fuit vox, postea enim nihil prolocutus, sed intra se precatus est, & sic in precibus & εὐφημίᾳ placidè, nullo incomposito gestu, vel motu, multò minus membrorum distractione, morienti similis, beatam animam exspirando DEO reddidit, & in fide Christi, unici Salvatoris & Redemtoris, obdormivit Theologus Summus, die 7. Januarij, cum vixisset annos 61.

Funus elatum est humeris Vicinorum Pastorum octo, qui postremum hoc pietatis officium Præceptori, optime de se & aliis merito, præstiterunt, portantes ad templum Ecclesiæ Collegiatæ, ubi sepultus est die 9. Jan. in quo templo per annos 34. primum Diaconus, postea Præpositus, magnâ cum laude fidei suæ commissum gregem pabulo verbi Divini incorrupto pavit. Hæc & alia plura vid. in fama *Andreana*, a *Joh. Valent. Andrea*, Magni nominis Theologo, & Abbate Bebenhusano, scripta. Consentit *B. Lucas Osiander*, in Epitome Histor: Eccles. Centur. 16. Lib. 4. c. 43. p. 1084.

Successit B. *Jac. Andreæ* in officio arduo Præposituræ & Cancellariatus *B. Jacobus Heerbrandus*, Theologus per Orientem & Occidentem Celeberrimus. Hic enim est, cum quo *Jeremias*, Patriarcha Constantinopolitanus, magnus Ecclesiæ Græcanicæ Antistes, commercium instituit literarium, idque sanctum & religiosum, de quo *Crusius* in Epistola dedicatoria Compendii Theologici Heerbrandiani, ab ipso in Græcam linguam translati, ad Sereniss. Saxoniæ Electorem, Augustum, verè Augustum, sequentia scribit.

Successor B. Jac. Andreæ Jac. Heerbrandus.

Cum Clarissimus Vir, *D. Stephanus Gerlachius* (quando in Illustri Aula Generosi & Sapientis Herois, *D. Davidis Ungnadii*, Imperatorii ad Turcam Legati, Constantinopoli Concionatorem agebat) exemplar primæ editionis nactus esset, vidit id apud eum Doctissimus Vir, Patriarchicus antea Rhetor, nunc Magnus illius Ecclesiæ Sacrorum Interpres, *Johannes Zygomalas*, Protonotarii *Theodosii* Pater, cumque in eo quædam legisset (intelligit enim Latinam Linguam) de eo ad D. Patriarcham retulit. Hic ab

Johanne commendari audiens, se conversionem illius haberi posse Græcam optavit: Joannesque convertere, quanquam extrema jam senectute, paratus erat, si præmium ex labore acciperet. Cum autem *Gerlachius* sæpius inde huc scribens, converti ab aliquo, nostrum urgeret: laborem ego (auctoritate ea, cui denegare non debui, injungente) non modo non obedienter, sed etiam libenter suscepi: & sic feliciter satis absolvisse visus sum. Missa enim cum alio Scripto in Constantini urbem ea conversio fuit, quam in Thessalia tamen ob Ecclesias visitandas tunc peregrinans Patriarcha accepit, & quidem grato animo; sicut ex responso ejus, quod postea huc misit, manifestum est.

Non multò post factum est, ut idem opus, ab Authore sub incudem revocatum, fere altero tanto auctius exiret, cum non prorsus falsum sit illud:

> Excitat auditor studium laudataque Virtus
> Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Quanquam ut ipse, ita omnes nos, qui Christo verè servimus, ipsius gloriam & Ecclesiæ utilitatem, non nostram quærimus. Quo incremento libri facto, ego etiam conversionem meam resumsi, accessionemque innumeris prope locis factam, acerrimo studio, summâque fide, pro mea qualicunque parte, ipsam quoque Græcam feci

Tota ergo hæc preciosissima Compendii Theologici margarita utrâque nunc linguâ exit.

Epistola B. Heerbrandi, & B. Crusii ad Ieremiam, Patriarcham Constantinopolit.

Lectu hinc dignissimæ sunt Literæ *Heerbrandi* & *Crusii*, ad Patriarcham *Jeremiam* scriptæ:

ΤΩ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΩ,

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΕΠΙΣΚΟΠΩ,
Καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ. Κυρίῳ Ἱερεμίᾳ ἐν
χριστῷ εὐπραγεῖν.

ΚΑὶ περὶ τῶδε εὐνοϊκῶς ἐδέξω, Παναγιώτατε καὶ αἰδεσιμώτατε Κύριε Πατριάρχα, ἀνδρῶν Γερμανῶν γράμματα, καὶ νῦν ἂν φιλοφρόνως δέξῃ, ὡς πάνυ ἡμεῖς ἐλπίζομεν, καὶ τὴν ἁγιότητά σου λιπαροῦμεν, τὸ δὲ πρᾶγμα, βραχέως εἰπεῖν, ἐστὶ τοῦτο.

Ἐπειδὴ ἡ μὲν ἁγιότης σου, τὸ βιβλάριον τῆς πίστεως ἡμῶν, ὃ Αὐγουσταίαν καλοῦμεν ὁμολογίαν, ἐνθένδε πρὸς ὑμᾶς, ἐπ᾽ ἀπολύσει τῶν διαβολῶν, ἃς τινες ἡμῖν ἐναντιούμενοι ἐπεποίηντο

πρόσθ

παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς, πεμφθὲν, μετὰ τοσαύτης εὐνοίας ἐδέξατο: ὥστε καὶ ἀποκρίσεως αὐτὸ μακρᾶς καὶ φιλόφρονος ἀξιῶσαι: καὶ ἐντεῦθεν πάλιν, οὐ περὶ πολλοῦ, ἐπιεικὴς καὶ αἰδήμων, ἀπόκρισις (Κυρίου Λουκᾶ τοῦ Ὀσιάνδρου, ὑπὲρ Κυρίου Ἰακώβου τοῦ Ἀνδρέου, ἐν Σαξονίᾳ ἀποδημοῦντος, ὑπογράψαντος) πρὸς τὴν ἁγιότητά σου ἐπέμφθη, ἣν αὐτῇ ἤδη ἐπιδοθῆναι ἐλπίζομεν: τοῖς δὲ βιβλαρίοις τούτοις ἀμφοῖν, τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν κεφάλαια, οὐ πάντα καὶ τὰ κείμενα, βραχύτερα τοῦ δέοντος, ὄντα, τάχα οὐκ ἐξεπλήρωσαν τὴν τῆς ἁγιότητός σου μεγαλόνοιαν καὶ θέλημα. καὶ ἡμεῖς δὲ ἑαυτοῖς δοκοῦμεν οὐκ ἀμυδροῖς σημείοις τεκμήρασθαι: τὴν ἁγιότητά σου, μείζονα διασάφησιν, καὶ πάντων τῶν τῆς ἡμῶν χριστιανικῆς διδασκαλίας κεφαλαίων ἔκθεσιν, ἐπιζητεῖν: διὰ δὴ ταῦτα πάντα, νυνὶ δέξεται ἡ σὴ ἁγιότης παρ' ἡμῶν τουτὶ τὸ βιβλίον: οἷον οὐ μόνον τὰ ἀνὰ μέσον ἡμῶν καὶ τῆς παρὰ τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ ἐκκλησίας, διαμφισβητούμενα: ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Χριστιανοπρεποῦς διδαχῆς μέρη, ἱκανῶς εἰς τὸ παρὸν ἐκτεθέντα περιέχειν. Ὃ βιβλίον, ἐγὼ μὲν Ἰάκωβος ὁ Ἑρβράνδος, πρὸ τεσσάρων που ἐτῶν, τοῖς τῆς θεολογίας σπουδασταῖς χαριζόμενος, λατινιστὶ μεθοδικῶς συνέθηκα: Ἐγὼ δὲ Μαρτῖνος ὁ Κρούσιος, αὐτὸ ἤδη κοινῇ δοκιμασθὲν, καὶ τὸ παρ' ἡμῖν, καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ, Ἐκκλησίαις καὶ παιδοτριβείοις παρέχον χρείαν: μεθ' ὅσης ἐδυνήθην πίστεως καὶ ἐπιμελείας πονῶν, προσφάτως εἰς τὴν ὑμετέραν μεθηρμήνευσα γλῶσσαν: Τῇ σῇ ἁγιότητι χάριν καὶ ὑπηρεσίαν, ἐνδιαθέτῳ αἰδοῖ καὶ τιμῇ φέρων: ὑφ' ἧς ἀγαθῆς διαθέσεως, καὶ περὶ τετραετίας, τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν Γερλαχίου εἰς τὴν μεγαλόπολιν ἡμῶν καταβαίνοντος. οἷα δὴ φιλέλλην ὤν, τοῦ πρὸς τὴν σὴν ἁγιότητα γράφειν κατήργμην.

Ἀξιοῦμεν τοίνυν οἱ προειρημένοι ἄμφω, μεθ' ὅσης ὀφείλομεν ταπεινοφροσύνης καὶ αἰδοῦς: τὴν ἁγιότητά σου, τὸ γράμμα τοῦτο καὶ τὴν σπουδὴν ἡμῶν, πατρικῷ φρονήματι προσδέχεσθαι: καὶ κατὰ τὴν διαφέρουσαν ἑαυτῆς σοφίαν, καὶ εὐσεβείας ἀληθείας τε σπουδὴν, εὐνοϊκῶς κρίνειν: καὶ ἡμᾶς τῆς ἑαυτῆς ἀγάπης καταξιοῦν: τὸ βιβλίον τόδε, καὶ τοῖς ἄλλοις Ἐπισκόποις εἰς ἀνάγνωσιν μεταδιδοῦσαν. Οὐδενὸς δὲ κατάκρισιν αὐτὸ ἔχει: εἰ μὴ τοῦ χριστομαχοῦντος: Καὶ τοῦ ἑαυτὸν, τῶν ἁγίων γραφῶν, καὶ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀληθείας, ὑπέρτερον καθίσαντος, καὶ ἄντικρυς αὐταρχίαν ἑαυτῷ κατασκευάσαντος· τὰς δὲ Ἐκκλησιαστικὰς βαθμίδας, ἐφ' ὅσον εὐταξίᾳ ὑπηρετοῦσιν, εὐγνωμόνως φέρομεν.

Ἔρρωσθω ἡ ἁγιότης σου, σεβασμιώτατε Κύριε, μετὰ τοῦ αἰδεσίμου τῆς ἐκκλησίας πληρώματος. Ἀπὸ Τυβίγγης, τῇ α'. μηνὸς ὀκτωβρίου ἔτει τῆς σωτηρίας α φ ο ζ.

Ἰάκωβος ὁ Ἑρβράνδος, θεολογίας Δόκτωρ, καὶ
ἐν τῇ Τυβιγγίδι Ἀκαδημίᾳ διδάσκαλος.

Μαρτῖνος ὁ Κρούσιος, ἐν Τυβίγγῃ τῆς Ἑλλάδος
καὶ λατινίδος φωνῆς καὶ παιδείας
Διδάσκαλος.

Patriarchæ Hieremiæ Responsio,

ΤΩ ΣΟΦΩΤΑΤΩ ΚΥΡΙΩ

ἘΕΡΒΡΆΝΔΩ ΚΑῚ ΔΙΔΑΣΚΆΛΩ

τῆς Θεολογίας

ἹΕΡΕΜΊΑΣ ἘΛΈῼ ΘΕΟΥ͂ ἈΡΧΙΕΠΊΣΚΟΠΟΣ

Κωνσαντινουπόλεως, νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς

Πατριάρχης.

Jeremiæ, Patriarchæ Constantinopolitani, Responsio ad Epistolam Heerbrandi, Cancellarii Acad. Tubing. & Crusii, Professoris Græcæ Ling.

ΣΟφώτατε, σπουδαιότατε, καὶ φιλομαθέστατε Κύριε Ἐρβράνδε, τῆς θεολογίας Δόκτωρ, καὶ Διδάσκαλε τῆς αὐτόθι Ἀκαδημίας, τῆς ἐν τῇ Τυβίγγῃ: χάρις εἴη σοι καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ. Τὸ μὲν περὶ τῶν ἀποκρίσεων, ὧν ἔτι ἠρωτήσατε, ἐδηλώσαμεν ἐν τῷ κοινῷ ἡμῶν γράμματι. Περὶ δὲ τοῦ βιβλίου τῆς ἐπιτομῆς τῆς θεολογίας, ὃ φιλοπονώτατα συνεγράψω, ἔτι, ὡς ἔδει, οὐκ ἐσκεψάμεθα: καιροῦ σχολὴν ἡμῖν μὴ παρέξαντος. Ὅτε οὖν κατὰ ἀκρίβειαν ἀναγνῶμεν: τότε δὴ καὶ τὴν προσήκουσαν μαρτυρίαν πέμψαμεν σὺν Θεῷ. Οὗ ἡ χάρις, καὶ τὸ ἔλεος, διαφυλάττοι σὲ μακρόβιον καὶ εὐδαίμονα, καὶ τῆς αὐτοῦ ἄξιον βασιλείας. Ἀμήν. Μηνὶ Μαΐῳ, Ἰνδικτιῶνος ἕκτης, ἐν ἔτει - ͵ϛ ͵ϙ ͵φ οη ἀπὸ Κωνσαντινουπόλεως.

ΤΩ ΣΟΦΩΤΑΤΩ ΚΥΡΙΩ,

ΜΑΡΤΊΝΩ, ΤΩ ΚΡΟΥΣΊΩ, ΔΙΔΑΣΚΆΛΩ

ἀρίστῳ γλωσσῶν ἑκατέρων,

ἹΕΡΕΜΊΑΣ ἘΛΈῼ ΘΕΟΥ͂ ἈΡΧΙΕΠΊΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΌΛΕΩΣ, νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς

Πατριάρχης.

ΣΠουδαιότατε καὶ λογιώτατε Κύριε Μαρτῖνε Κρούσιε, ἐν Τυβίγγῃ τῆς ἑλλάδος, καὶ τῆς λατινίδος φωνῆς καὶ σοφίας διδάσκαλε: εἴης ὑγιαίνων, τῇ θείᾳ φρουρούμενος χάριτι. Τὸ φιλόπονόν σου καὶ ἐρευνητικὸν ἀποδεχόμενοι: προσέτι καὶ τῶν αὐτόθι σοφῶν λοιπῶν ἀνδρῶν: τὴν ἀπόκρισιν, εἰς ἃ ζητεῖτε, σπεύδομεν. Ἀλλ' ὁ καιρὸς ἐμποδών: ἄλλοθι διατελούντων ἡμῶν. Ὅθεν καὶ πληροφοροῦμεν ἐν κοινῷ γράμματι: ὅτι ἄχρι τοῦ Αὐγούστου προσταχθήσεται καὶ πεμφθήσεται ὑμῖν. Ὁ δὲ τῶν ὅλων θεὸς εἴη διαφυλάττων σε χάριτι αὐτοῦ, ὡς χαρίτων τρόφιμον. Εὐχαριστοῦμέν σοι

καὶ

καὶ περὶ τῶ ἱερολ:ᾴ : ὁ ἐπίμψαπτν μετὰ τῶ Κυρίω Ἰακώβω, τῶ καγκελλαρίω. Μηνὶ Μαΐῳ, Ἰνδικτιῶνος ἕκτης. Ἐν ἔτει - φ ά Φ οη ἀπὸ Κωνςαντινεπόλεως.

B. Brentius B. Heerbrandi æstimator.

Exinde patescit, quanto in honore fuerit apud Græcorum Archiepiscopum & Patriarcham *B. Heerbrandus*, cujus compendium Theologicum non tantùm Constantinopolin ad Patriarcham *Jeremiam*, sed etiam Alexandriam in Ægyptum, imò in Tartariam usque, penetravit, præsagiente hæc *B. Johanne Brentio*, qui *Heerbrandi* familiaritate mirificè delectatus, aliquando in hæc verba erupit: Quoties Te video, toties gaudeo. Quærenti *Heerbrando* causam, respondit: nam & tu Ecclesiam docendo juvabis, longè lateq; doctrinam sparges, eris Ecclesiæ præsidio & ornamento. Protulit hunc Magnum Theologum urbecula Imperialis Gienga, ubi Anno 1521. die 12. Aug. natus est. Anno 1538. a Patre Witebergam ablegatus, ut *Lutherum* & *Melanchthonem* audiret, studiis ibi tam sedulus incubuit, pravaque aliorum consortia eò usque vitavit, ut inde Noctua Suevica a quibusdam convictoribus, potui & aleæ deditis, vocatus fuerit. In Patriam reversus, Stuttgardiæ *Erhardo Schnepffio*, Magno Theologo, pietate & eruditione sua singulari se commendavit; crebras conciones in Arce Tubingensi habuit coram Principe *Ulrico*, qui Juvenem *Heerbrandum* amavit, magnum aliquando Theologum prædicens futurum. Hæc & alia multa de *B. Heerbrando* post *Brentium*, *Erhardum Schnepffium* & *Jacobum Andreæ*, in his terris Theologo summo, Marchionatus Badâ-Durlacensis Reformatore, & verbi Divini puræque doctrinæ per orientem & occidentem Propagatore felicissimo, memorat Plurimum Rever. Dn. *Fischlinus* in Memoria Theologorum Wirtenbergensium parte 1. p 70. seq.

Evangelium mirâ providentiâ divinâ in Marchionatu Badensi conservatum.

Eodem anno MDXC. *Jacobus*, Marchio-Badensis, *Caroli* Filius, cum a sincera Evangelii doctrina defecisset, jamque omnibus suis Ministris Evangelicis mandasset, ut intra paucos dies ex ipsius ditione discederent, priusquam constitutus ille dies veniret, mortuus est dysenteria correptus & extinctus, anno ætatis vigesimo octavo. Et per hunc eventum Evangelii doctrina in illa parte Marchionatus conservata est divinitus magno cum Pontificiorum dolore, qui jam suas putidas merces, panopliam Pontificiam in Marchionatum illum invexerant, ut paulò post missas celebrarent: sed DEUS conatus Pontificiorum elusit. Vid. *B. Lucæ Osiandri* Centur. Hist. Eccles.

Celebritas Friderici Achillis Ducis Wirtenb.

A. MDXCI. die 15. April. natus est *Fridericus Achilles*, Dux Wirtenbergiæ, *Friderici* Ducis Regentis, cognomento Magnanimi, septimus Princeps Filius, ex *Sibyllâ Anhaltinâ*, fœcundâ Serenissimæ domûs Wirtenbergicæ, ad paucitatem Principum redactæ, Matre, quam Summum & providens in Cœlis Numen Ecclesiæ Wirt. concessit, ut ei daret Principes Filios & Nepotes, qui Ecclesiam suam in his terris contra Regnum tenebrarum defenderent. Fuit certe septimus hic Filius Princeps Ducis *Friderici* re & nomine Princeps pacis, qui studia pacis amavit, & in Illustri Collegio sub institutione *Magni Lansii* valdè profecit. Hic enim est Magnus ille studiorum Illustrium in Illustri Collegio Tubingensi Præses, sub quo & a quo Consultatio de Principatu inter Provincias Europæ cum Cognatis Principibus, Inclutis Ducibus Saxoniæ,

Franc-

Francisco Carolo, & *Rudolpho Maximiliano*, Duce Sleswici-Holsatiæ, *Joachimo Ernesto*, Baronibus & Nobilibus in Illustri Collegio Anno 1613. habita fuit, quam magni Principes in Germania & extra Germaniam, aliique Summates Viri præcipuæ dignationis & Eruditionis edecumatæ magnis exornarunt elogiis. Romæ vero purpurati Patres à *Paulo V.* Pontifice Romano censendis & expurgandis libris auctorati, Consultationem hanc cum aliis bonæ monetæ libris e Reipublicæ Literariæ confinio, omnique hominum commercio, quantum in ipsis fuerat, pœnali decreto proscribebant, offensi liberæ subinde, sed non immaturæ sententiæ, in Romanos errores objectu. vid. Lansii Præfatio dedicatoria ad Serenissimum Ducem Wirtenberg. *Johannem Fridericum* scripta, & Consultationi huic præmissa. Vid. etiam *Ephemerides* Wirtenb. ad Annum 1591. p. 94.

Recensio factorum Samuel. Huberi.

Anno 1592. nova Religionis Controversia orta est, excitata a *Samuele Hubero*, Bernate, Helvetio, olim Pastore Ecclesiæ in vicino pago, non procul a Berna urbe, postea verbi divini Ministro in Vico Derendinga prope Tubingam. Legerat is Pastor Acta Colloquii Mompelgartensis: cumque in iis reperisset impias Bezæ & Sociorum assertiones. I. Christum non pro omnium hominum peccatis, sed tantùm pro Electorum delictis esse mortuum. II. Promissiones Evangelii de gratia & Clementia DEI non esse universales, sed tantum ad solos Electos spectare. III. DEUM maximam hominum partem nullo respectu incredulitatis, sed ex mero suo beneplacito tantummodo ad æternam damnationem destinasse, ut in iis justam suam iram demonstret. IV. Incertum esse, an pueri, qui baptizantur, in Baptismo regenerentur, & hæredes Regni DEI fiant, vel non. Cum igitur has impias sententias *Huberus* legisset, non modo ab iis meritò abhorruit, sed etiam Magistratum suum Bernensem admonuit, caveret, ne tam profana doctrina in Bernensi ditione spargeretur.

Senatus Bernensis rem tantam non contemnendam ratus, convocavit *Abrahamum Musculum*, *Grynæum*, *Jezlerum*, Theologos, eosque cum *Samuele Hubero* commisit, ut de prædictis assertionibus disputarent. Cumque *Huberus* prædictas quatuor propositiones acriter oppugnaret, Theologi verò prædicti eas defendere niterentur, nec *Huberus* de sua sententia cederet, Senatus *Huberum* exauctoravit, & exulare jussit.

Dimissus Bernâ *Huberus*, statim in Ducatum Wirtenbergicum sese contulit, ibi Consistorio Ecclesiastico Stuttgardiano, quid Calvinistici Theologi Bernæ cum ipso egerint, exponit: & piam fidei suæ confessionem edidit. Unde voluntate & consensu Illustrissimi Ducis Wirtenbergici, *Ludovici*, in Ministerium Ecclesiasticum receptus, & pago Derendingensi, ut Pastor, præfectus est, qui locus ita vicinus est Tubingensi Academiæ, ut quotidie, si vellet lectiones Theologicas audire, & in vera Religione proficere, simul etiam observari posset, qualem constantiam esset præstiturus. Insinuavit ille sese exiguo tempore in notitiam, amicitiam atque familiaritatem præcipuorum Theologorum Tubingensium & Stuttgardianorum, quibus tamen postea (ut infra suo loco dicetur) malam gratiam retulit.

Cum

Cum illi jam plenè fides haberetur, in lucem edidit, & publicè in Academia Tubingensi defendit disputationem, ex plurimis Thesibus constantem, in qua Calvinistarum tetros errores verbo DEI confutavit, hos præcipuè: quod DEUS maximam partem humani generis ad æternam damnationem creaverit, nec velit, ut unus saltem ex illis salvetur: Quod Christus non pro omnium hominum peccatis passus sit & satisfecerit: quod promissiones Evangelicæ non ad omnes homines dictæ sint, sed tantùm ad Electos pertineant, de quibus tamen, quinam illi sint, affirmari nihil certi possit: cum (secundum Calvinistarum doctrinam) non omnes pueri in Baptismo regenerentur, & in filios DEI adoptentur. Hæc disputatio ab omnibus bonis propter Calvinismi justam rejectionem fuit approbata, & obviis ulnis accepta. Etsi enim in ea fuerunt aliqua semina, de universali omnium hominum electione & prædestinatione, sparsa, tamen quia *Huberus* ea sic commode interpretabatur, quod nihil aliud vellet, quam quod *Paulus* scripsit: DEUM velle omnes homines salvari, & ad agnitionem veritatis pervenire: & *Petrus:* DEUM non velle, ut quisquam pereat, sed ut omnes ad pœnitudinem convertantur. Hac *Huberi* explicatione boni Viri fuere contenti, nihil mali suspicantes, nec metuentes, forte, ut *Huberus* in hoc Articulo Prædestinationis aliquid contra Librum Concordiæ moliretur, aut novas in Ecclesia turbas daret.

Samuel. Huberi error.

Accidit autem *Hubero*, quod stultis evenire Poëta dicit, inquiens: Stulti, dum vitant vitia, in contraria currunt. Dum enim ab impia Calvinistarum doctrina, de Prædestinatione, refugit, eamque refutat, in alterum errorem incidit, ut Electionem, ad solos Filios DEI spectantem, ad omnes homines in universum, etiam ad eos, qui damnantur, extenderet, contra expressum Christi verbum, dicentis: Multi vocati, pauci electi. Errorem autem suum, de Prædestinatione illa universali, occultè primò cum Pastore quodam, sibi familiari, communicare, & Theologos Tubingenses, quasi in Calvinismum (in Articulo Prædestinationis) inclinarent, suggillare cœpit: inde cum aliquid ad Theologos Tubingenses emanasset, & ipse super ea re appellatus esset, cœpit pleraque negare, aut certe ita explicare, ut Theologi contenti essent, neque quicquam turbarum metuerent: quin imo, cum ab Universitate Wittebergensi ad Professionem Theologicam in illa Academia vocatus esset, valedictionis loco donavit Academiam Tubingensem aliquot suis opusculis, pulchrè compactis: in quo libello manu sua inscripsit, se cum Theologis Wirtenbergensibus per omnia & in omnibus articulis consentire. In specie autem nominatim approbavit Disputationem in lucem editam Doctoris *Stephani Gerlachii*, in qua particularis Prædestinatio ad vitam æternam (quæ ad solos electos DEI filios spectat) perspicuè asseritur. Itaque ut amicus amicè a Theologis & Professoribus Tubingensibus dimissus est, ut recta in Saxoniam proficisceretur.

Ubi in Saxoniam venit, non potuit errorem suum (de universali Prædestinatione) in scrinio pectoris sui retinere, sed paulatim, occultius tamen, Stud[illegible]s, qui ipsius alacritatem contra Pontificios & Calvinistas admirabantur, instillare. Cumque ille nihilominus gradum Doctoratus in Academia Wittebergensi peteret, & Facultas Theologica

Samuelis Huberi Artes & fraudes.

inciperet de ipsius sinceritate nonnihil dubitare: candidè, quæ jam de ipsius dogmate spargerentur, ipsum admonuerunt, neque dissimularunt, si contra S. Scripturam & Librum Concordiæ sentiret, & docere vellet, se ipsi Doctoratus gradum conferre non posse. Cum in his angustiis hæreret, neque existimationis suæ jacturam facere vellet, rediit ad priores illas suas artes, ut quædam negaret, quædam commodè interpretaretur & sanctissimè protestaretur, atque juramento solenni confirmaret, se per omnem vitam suam nihil prorsus docturum, quod cum Libro Concordiæ non per omnia consentiret: ita admissus est ad Doctoratus gradum, quem dolis & versutia sua illi laudatissimæ Academiæ suffuratus est.

Adepto gradu, securior factus est *Huberus*, dogma suum jam non tantum scriptis privatis inter Studiosos Wittebergenses sparsit, sed etiam per Epistolas privatas in aliis ditionibus disseminavit. Theologi itaque Wittebergenses, & Theologi Tubingenses collectis hinc inde *Huberi* privatis scriptis, non unum jam, sed plures errores deprehenderunt & notarunt. Hos nimirum (præter alios minus principales) quod DEUS ab æterno omnes homines in Christo ad fidem elegerit & ordinaverit, ante omnem & sine omni respectu fidei, sive homines credituri erant, sive non. Merum figmentum & ludibrium esse, quod DEUS hunc magis diligat, qui credit, quàm alterum, qui non credit. Omnes homines ita a DEO propter Christum electos esse, ut acta sint in gratia DEI, in numero dilectorum, Electorum, justificatorum & sanctificatorum, filiorum & hæredum DEI: e quo numero tamen maxima pars hominum per incredulitatem se iterum excludat & nomina ista amittat. Omnes promissiones Evangelii simpliciter universales esse ex DEO, nec aliquas ad solos credentes a DEO restrictas esse. Quod in baptismo etiam hypocritæ (puta, Judæi adulti, simulantes fidem, & mentientes Christianismum) regenerentur. Quod ex parte DEI una tantum sit remissio peccatorum, qua ex æquo omnibus hominibus propter Christum a DEO sint remissa peccata, sive credant, sive non. Justificationem esse universalem, qua omnes homines sint ex æquo a DEO propter meritum Christi justificati, adoptati in filios & hæredes DEI, sanctificati, salvati, glorificati, & hæc omnia absque respectu fidei; & similia portenta, ex his erroribus dependentia.

Admonitus est autem *Huberus* per Theologos Wittebergenses coram & per Wirtenbergenses literis amicis, & gravibus adductis rationibus, ut errores deponeret: & si forte apud se melius sentiret, ut linguam & stylum corrigeret. Datis etiam literis ad Wittebergenses Theologos Wirtenbergici solenniter protestabantur, se nulla in parte erroneis *Huberi* dogmatibus consentire: falso enim in Saxonia, & sparsis suis literis apud alios etiam, (fraudulenter tamen) jactaverat, se habere Theologos Wirtenbergicos consentientes.

Ut autem rem in pauca contraham: postquam *Hubero*, repudianti sanas admonitiones, non amplius Wittebergæ concessum est, publicè in Schola & Ecclesiâ docere, vagatus est *Huberus* per inferiorem Saxoniam, si forte Theologos invenire posset, qui absurda ipsius dogmata approbarent. Et quidem uno in loco Theologis verborum præ-

præstigiis imposuit, & commoda interpretatione (quæ tamen ab ipsius verbis & corde dissentiebant) imposuit illis bonis Viris, (nominibus parco) ut dogma ipsius de universali electione non damnarent. Cùm autem alio quodam loco eodem modo Theologis fucum facere vellet, illi ejus astutiam & versutiam animadvertentes, mox hominem a se ablegarunt, & datis literis sinceros Theologos admonebant, ut ab *Hubero* versipelli & Vafro caverent, nec sibi callidis suis interpretationibus imponi paterentur. Inde rediens *Huberus* in Saxoniam per amicos, Viros auctoritate politicâ pollentes, id obtinere conatus est, ut suæ Vocationi Wittebergensi, in Schola & Ecclesia, restitueretur. Responsum autem accepit ab Illustrissimo Principe, *Friderico Wilhelmo*, Administratore Electoratus Saxonici, (qui tum in Comitiis Ratisponensibus erat) ut cum Wirtenbergensibus Theologis (quorum aliqui Ratisponæ erant) de suo dogmate conferret, & cum illis consentiret, aut in Saxoniam non rediret amplius. Theologi Wirtenbergici, qui cum *Hubero* conferre debebant, Ratisponæ erant: *Eberhardus Bidenbach D.* Abbas Bebenhusanus, *Christophorus Binder*, Abbas Adelbergensis, *Lucas Osiander D. M. Felix Bidenbach*, uterque Concionator Aulicus. His (petente Domino Administratore) adjunctus erat Doctor *Jacobus Heilbronner*, Illustrissimi Principis ac Domini, Domini Palatini, *Philippi Ludovici*, Aulicus Concionator. Actum & disputatum est cum *Hubero* per aliquot dies ex S. Scriptura & ex libro Concordiæ, & refutatum est ipsius dogma, de universali Electione & prædestinatione omnium hominum ad æternam Salutem. Opiniones enim reliquas (quod in Christo omnes homines sint adoptati, hæredes Regni Cœlestis, justificati, sanctificati, glorificati) non amplius urgebat *Huberus*. Sed conferendo & disputando cum eo, nihil prorsus est effectum. Cumque postremæ disputationis die sub vesperam significasset, se crastinâ die rediturum ad ulteriorem collationem, nihilominus altera die summo mane Ratisponæ clam discessit.

Plura de Samuele Hubero maximam partem scandalosa, & tristia.

Post aliquot septimanas *Huberus* profectus est Tubingam, & per literas supplices a Duce Wirtenbergico petiit, ut sibi liceret cum Theologis Tubingensibus de suo dogmate conferre: concessit id Illustrissimus Dux Wirtenbergicus; disputatum est cum *Hubero* per aliquot dies: effectum est ad illius conversionem tantùm, quantùm Ratisponæ, hoc est, nihil prorsus. Cum itaque *Huberus* incorrigibilem se præberet, jussus est ab Illustrissimo Principe e Ducatu discedere, ne aliquos falso suo dogmate (quod jam facere cœperat) inficeret. Post illa tempora cum familiâ se Spiram contulit: inde aliquot libellos admodum acerbos & virulentos, contra Theologos sibi adversantes, in lucem emisit, in quibus eos per calumniam Calvinismi accusavit. Illi vero respondentes, calumnias ipsius refutârunt, & innocentiam suam plenissimè demonstrârunt. Post aliquod tempus Spira discessit. Si quis pleniorem relationem optat, is inspiciat acta *Huberianæ* controversiæ, Tubingæ impressa, in quibus etiam Scripta *Huberi* & Theologorum, ipsi adversantium, ad verbum sunt inserta. vid. *B. Lucas Osiander*, in Cent. Hist. Eccles.

Hoc etiam anno fanaticus quidam homo *Franciscus Puccius Filidinus*, scriptum, uti *B. D. Lucas Osiander* vocat, planè Satanicum in lucem emisit,

Francisci Puccii errores.

ſub titulo: De Chriſti Servatoris efficacitate, in omnibus & ſingulis hominibus, quatenus homines ſunt &c. Et in eo ſcripto ſuo jactavit, quod ipſius ſententia, in libello illo comprehenſa, ſit aſſertio catholica, æquitati divinæ & humanæ conſentanea, Univerſæ Sacræ Scripturæ & Sanctorum Patrum conſenſu, Spiritu diſcretionis (centum & viginti rationibus) probata. Se DEI Chriſtique ſervum eſſe, vocatum ad inſtans DEI judicium, & donatum Sancto diſcretionis Spiritu, ad divinos ſermones interpretandos omnibus hominibus, qui rationis uſum habent, ac præſertim nationibus, quæ profiteantur fidem in unum DEUM, Cœli & Terræ Conditorem. Et hanc interpretationem ſuam ubique obtenturam eſſe; eamque jam arridere multis in Anglia, in Germania, in Polonia, in Gallia, in Helvetia, & ubicunque de illa cum aliis contulerit. Summa autem dogmatis hæc eſt: fidem ſalvantem in unum DEUM Creatorem eſſe naturalem, & omnibus hominibus communem: & tali fide naturali & notiſſima Patres priſcos juſtificatos eſſe aſſerit, & omnes illos, qui pro hac generali & omnibus communi fide obſcuram ſpem antiquorum, ex promiſſionibus acceptam, pro Patrum fide juſtifica accipiunt, toto Cœlo errare. Neque ſimplicem ignorantiam & incredulitatem Evangelii, & defectum Baptiſmi, ubi non ſit ſcelus, cuiquam ad ſalutem obeſſe. Singulos, qui naturali fide vere DEO fidunt & adhærent, divino afflatu animari, & cum ingenuis Chriſtianis conſentire: implicitè, cum non explicantur; explicite verò, cum explicantur myſteria, unumquemque hominem, cujuscunq; ſit religionis, modo homo ſit, ſine ſpeciali DEI gratia ſalvari poſſe, modo non extremè ſceleratam & omnino beluinam, naturæ & DEO repugnantem vitam, ducat, modo tales humani ſint & benefici erga alios homines. In ſingulis hominibus eſſe hypoſtaſin, ſive ſubſtantiam ſalvificæ fidei, ac proinde omnes aptos eſſe natos ad vitam æternam. Hominem, etiam poſt lapſum generis humani, habere naturaliter tantas vires humanas, ut poſſit reſiſtere Diabolo, & vitam æternam conſequi. Peccatum nullum eſſe, niſi voluntarium: & peccatum originis non eſſe peccatum, ſed fomitem: nec primos Parentes eſſe ſpoliatos donis & beneficiis, quibus ab optimo Creatore ornati fuerant. Hæc atque ſimilia opinionum impiarum portenta *Puccius* in libello ſuo evomuit, & centum atque viginti rationibus palliare conatus eſt, adductis S. Scripturæ dictis, a ſe monſtroſè depravatis, & jactatione conſenſus Patrum, quem meretricia fronte mentitus eſt: adduxit etiam de ſuo rationes quaſdam carnales, e ſuo cerebro fanatico depromtas, rationi humanæ conſentaneas.

Dùm igitur videri voluit *Puccius*, quaſi amplificaret Efficacitatem meriti Chriſti, revera totum Chriſtianiſmum cum omnibus aliis religionibus confudit, ejusque diſcrimen verum ſuſtulit, occultè cum Alcorano Mahometico colluſit, Judæos, Servatoris noſtri juratos hoſtes in Eccleſiam filiorum DEI apertè introducit: Ethnicis etiam Cœlum promittit: Cum Anabaptiſtis peccatum Originale negat: cum Pontificiis liberum arbitrium incorruptum ſtatuit: cum Schwenckfeldianis totius Evangelici Miniſterii neceſſitatem tollit: Cum Calviniſtis Sacramentorum vim & ſubſtantiam enervat: Cum Chiliaſtis Regnum Chriſti in his terris corporale confingit: Denique totius Chriſtianiſmi fundamenta convellit. Fuitque Puccius monſtrum quoddam ex Mahometiſmo, Judaiſmo, Ethni-

Ethnicismo, Papismo, Schwenckfeldianismo, Anabaptismo, Calvinismo compositum, & Chiliastarum errore inebriatum. Ejus Libellum, omnesque adductas rationes (numero CXX) *Lucas Osiander*, Theologiæ Doctor, in publico scripto (quod Facultas Theologica Tubingensis præfatione luculenta ornavit & commendavit) refutavit: Editum est illud scriptum Tubingæ Anno Christi 1593. Fama de Puccio sparsa est, eum in ditione Episcopi Salisburgensis captum, vinctum Romam abductum, ibique combustum fuisse.

Mors Ludovici Pii, Ducis Wirtenbergiæ.

Anno MDXCIII. die 8. Augusti mortuus est Stuttgardiæ *Ludovicus*, Dux Wirtenbergiæ, sub quo Ecclesia Wirtenbergica valdè floruit. Erat enim Princeps valdè Pius, & sinceræ doctrinæ studiosissimus, vitæ innocentis, humanissimus, liberalis, cum Ducatum Wirtenbergicum prudenter & feliciter in pace gubernasset annos viginti quinque, obiit anno ætatis quadragesimo. Paulò ante mortem suam laudatissimus hic Princeps Stuttgardiæ Palatium quoddam verè Regium (Lust-Hauß) extruxerat; illo, die 1. Aug. ad finem perducto, Conditor ejus Serenissimus in Cœlestia Palatia & Tabernacula transfertur. Imò & aliud longè illustrius Palatium Dux *Ludovicus* paulò ante beatum ex his terris excessum condiderat, nempe Illustre Collegium, alterum Tubingense Lyceum splendidissimum; illo vix extructo, Illustrissimus Fundator in Illustre, imò Illustrissimum Collegium Angelorum & Cœlitum ex his obscuris terræ regionibus avocatur. Humatus Tubingæ & Cryptæ Ducali illatus, hoc accepit virtutis suæ meritissimum Elogium, Tumulo inscriptum:

Tumulus & Epitaphium Ludovici Pii, Ducis Wirtenb.

Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Ludovicus*, Dux Wirtenb. & Tecciæ, Com. Mont. Pelig. *Christophori* Propagatoris Filius, *Ulrici*, sinceræ Religionis per hunc Ducatum Restauratoris, Nepos, Ducum Wirtenbergicorum Princeps, pietate & humanitate nulli secundus. Patris & Avi in propaganda pia Religione Studium supergressus, hic tubam Archangeli expectat. denatus 6. Id. Aug. 1593. vixit Annos 39. menses 7. dies 7. Horas 16.

Mausoleum Ducale Wirtenbergicum in Templo San-Georgiano Tubing.

Claudit Dux *Ludovicus* in crypta Ducali Wirtenb. quæ est in templo San-Georgiano Tubingensi, Chorum Principum, Tubingæ quiescentium, uti illum primus Dux Wirtenbergiæ, *Eberhardus*, probus & sapiens, vulgo Barbatus, cum illustrissimis Parentibus, *Ludovico* Seniore, Comite Wirtenb. & *Mechtilde*, natâ Palatinâ Rheni ac Bavariæ Duce, incipit.

Anno enim MCCCCLIV. *Ludovicus Senior*, Comes Wirtenb. IX. Calend. Octob. mortuus & in Æde B. Virginis ad Bonum Lapidem (Gutten-Stein) sepultus, à *Christophoro*, Duce Wirtenb. officiosæ pietatis ergò Tubingam traductus est.

Eâdem pietate & ratione huc quoque tralata est, uti memoratum, Domina *Mechtildis*, Palatina Rheni ac Bavariæ Dux, *Ludovici* Sen. Comitis Wirtenb. Conjux & *Eberhardi*, primi Wirtenb. Ducis, Mater quæ licet post *Ludovicum* defunctum *Alberto Au-*

ſtriaco nupſiſſet, defuncta Heidelbergæ Anno 1482. Kalend. XI. Octob. evidentiſſimo ſinceri amoris argumento illic cum priore marito & eodem hic ſimul conditorio reponi placuit.

CIRCA TUMULUM EBERHARDI,
Primi Ducis Wirtenbergiæ hæc leguntur.

ILluſtriſſimus pietate & prudentia Princeps, *Eberhardus* Barbatus I. Dux Wirtenb. & Teck. Montisque Peligardi Comes, hujus Scholæ fundator.
Kalend. Mart. Ann. 1596.

IN TABULA CUPREA AD MURUM.

ILluſtriſſimus, & tam ſapientiâ, quam honeſtate Vitæ excellens Princeps, *Eberhardus*, DEI gratiâ, primus Dux Wirtenbergenſis, & Tecc. ac Comes Montis-Pellicardi, fundator hujus Scholæ, obiit die 1. Matthiæ Apoſtoli, Anno 1496.

CIRCA TUMULUM ULRICI,
DUCIS WIRTENBERG.

Epitaphium Ulrici, Ducis Wirtenb.

PRincipis Ulrici potuiſti tollere corpus,
Invida mors animam tollere nulla potes,
Scilicet hoc ſolo fuerat mortalis, at idem
Parte tamen vivit nobiliore ſui.

IN TABULA METALLICA
Deaurata ad parietem

V. D. M. I. Æ.

D. O. M. S.

ILluſtriſſ. Princeps *Huldericbus*, Dux à Wirtenberg. & Teck, Montisque Pelicardi Comes, dum inter mortales fuit, variis fortunæ procellis agitatus, & patriâ ſuâ deſtitutus, exilium XV. Annis conſtanter tulit, quâ tandem recuperatâ, Sacroſanctum Chriſti Evangelium ſincerè prædicari curavit, idololatriam comminuit, potentiam Antichriſti debilitavit, laudabilem Urbis hujus incìytæ Scholam reſtituit; doctis Profeſſoribus, juſtis Salariis & Stipendiis, avitos ſecutus mores, illuſtravit, Rempubl. prudentiâ non vulgari, ſicque ſatis feliciter adminiſtravit, cujus gubernacula inter tot quoque graviſſimos Adverſariorum inſultus, ad extremum usque Vitæ ſuæ halitum, fortiter retinuit. Tandem Deo Opt. Max. finem ærumnis dante, Spiritum Cœlo, reliquum verò mortalitatis ſuæ hoc deponi voluit Conditorio: Regnavit An. LII. Menſ. V. |vixit An. LXIII. Menſ. VIII. D. XXVI. Anno Chriſti M. D. L. Menſ. IX. br. DI. VI.

PAULO INFERIUS.

HOc Lector potes æſtimare Saxo;
Humani nihil eſſe non caducum,

Heroum

Heroum quoniam tegit duorum
Ebrardi Ducis ossa, & Hulderici.
Ex iis alter erat bonis amandus,
Ex iis alter erat malis timendus,
Et dilectus uterque valdè Christo.
Corrupta tamen hic uterque carne
Leto deposita; simul quiescunt.

CIRCA TUMULUM ANNÆ, DUCIS WIRTENBERG.

Epitaphium Annæ, Ducis Wirtenberg.

ILlustriss. Principi ac Dominæ, D. *Annæ*, Duci Wirtenberg. Ducis Ulrici, &c. Filiæ dulciss. quam benigna Dei manus ex ista fragili & caduca rerum humanarum conditione, ne diutius calamitosis & tumescentibus ærumnarum procellis misera quateretur, adolescentulam tenerr. atque adeo in ipso blandiss. intemeratæ Virginitatis ejus flore, An. Dn. M.D.XXX. Mens. Junii XXIX. ætatis ejus verò XVII. feliciter eripuit. Huic inquam in hunc locum amæniss. ubi jam Chartusianorum latibula Auraci, cum illic An XXIIII. sepulta jacuisset, collaberentur traductæ, Illustriss. *D. Christophorus* Dux Wirtenb. Clementiss. unicæ Sororis suæ dilectiss. ad perpetuam memoriam hic erigi voluit. An. Dn. M.D.LIIII.

IN TABULA DEAURATA,
ad Parietem.

D. O. M. S.

Epitaphium Maximiliani, Ducis Wirtenb.

UT omne natum caducitati subjectum, ita & eodem decreto Illustriss. Princeps *Maximilianus*, Dux à Wirtenberg, &c. An. salutis MDLVI. XXVII. Die Aug. natus Mens. VI. Die XXII. superstes, infans dulciss. Parentes optatæ vitæ desiderio privavit. An. Chr. M. D. LVII. Mens. Mart. Die XVII. cujus ossa XIX. Ejusdem Mens. huc ad Avita conditoria translata sunt.

IN TABULA DEAURATA,
ad Parietem.

C. H. R.

CRUCIF. GLOR.

MEmoriæ Illustriss. Principis *Ulrici*, Ducis de Wirtenberg, &c. Infantis dilectiss. P. qui vixit Mens. II. D. I. An. Chr. M.D.LVIII. Mens. Jul. Die VIII. ejusdem Mens. huc ad Avita conditoria posita sunt.

V. C. V.

CIRCA

CIRCA TUMULUM SABINÆ, D. WIRT.
Anno Domini M.D.LXIV.

Epitaphium Sabinæ, Ducis Wirt.

DEn XXX. Tag Augusti starb die Durchleuchtig Hochgeborne Fürstin/ Fraw Sabina/ Hertzogin zu Würtemberg und Teck/ Grdvin zu Mümpelgart/ ein geborne Pfaltzgrävin beym Rhein/ Hertzogin in Obern- und Nider-Bayern/ ihres Alters LXXIII. Jahr/ IV. Monat/ VII. Tag.

CIRCA TUMULUM EBERHARDI,
Ducis Wirtenb.

Epitaphium Eberhardi, Ducis Wirt.

SUb hoc saxo requiescit *Eberhardus* Dux Wirtenbergiæ & Teck, Comes Montispeligardi, obiit Die II. Mensis Mai. Anno salutis. M.D.LXVIII. vixit An. XXIII. Mens. III. Dies XXVII.

IN TABULA METALLICA,
ad Parietem.

D. O. M. S.

ILlustrissimus Princeps, *Eberhardus* Dux Wirtenbergensis ac Teccensis, Comes Montispeligardi, &c. Illustrissimorum ac Christianissimorum Parentum, *Christophori* Ducis Wirtenbergensis, &c. Principis laudatissimi, & *Annæ Mariæ*, Marchionissæ ex clarissima familia Brandenburgensi, Filius primogenitus, indolis egregiæ, à primis Annis piè ac liberaliter educatus, & literis institutus, sinceriorem Religionem amavit, Antichristi idolatricas superstitiones, atque omnes fanaticas opiniones detestatus est, Parentes dignâ pietate coluit, in Fratrem & Sorores Germanas benè affectus, & pro ætate rarâ gravitate præditus fuit, ita ut maximis rebus natus videretur. Eum, immaturâ morte abreptum, Parentes lugent, Provinciales deflent. Anima Christo, Reliquiæ his monumentis commendatæ sunt. Vixit Annos XXIII. Mensis III. Dies XXVI. Vitâ functus est, Anno M.D.LXVIII. Mensis Maii Die I.

MAjorum merito sacris sepulchris,
Ebrardi Ducis inferuntur ossa.
Barbati Veteris gerit celebre
Nomen, si modo longior daretur.
Ætas, mox similis futurus illi
Justo, Pacifico, gravi, diserto.
Herois referebat Hulderici
Primis ingenium nepos ab annis,
Permagnis animis Avo futurus,
Ni Vitæ spatium DEUS negasset.
Ambobus pietate junctus, una
Vita jam fruitur beatiore.

CIRCA

CIRCA TUMULUM CHRISTOPHORI,
Ducis Wirtenb.

SUb hoc Saxo quiescit *Christophorus*, Dux Wirtenbergiæ & Teck, Comes Montispeligardi. Obiit Die XXVIII. Mensis Decembris, Anno Salutis, M. D. LXVIII. ætatis verò suæ LIII.

Epitaphium Christophori, Ducis Wirtenberg.

IN TABULA METALLICA
ad Parietem

D. O. M. S.

ILlustrissimus Princeps, verè *Christophorus*, Dux Wirtenbergensis & Teccensis, Comes Montis-pelicardi, & à puero variis casibus jactatus, literis excultus, exteros expertus, Linguarum peritus, experientiâ clarus, periculis infractus, bello strenuus, imperio justus, consilus prudens & pacificus, orator gravis, Ecclesiæ Nutritius, Hæresum & idololatriæ hostis, studiorum Mæcenas, Exulum asylum, virtutis theatrum, pietatis exemplum, Pater Patriæ, infinitis laboribus exhaustus ac placidè in Domino obdormiens, corporis reliquias hoc conditorio, quod vivus sibi adornarat, deponi voluit. Earum optatam resurrectionem beata anima cum Christo vivens expectat. Memoria tanti Herois apud omnem posteritatem Sacrosancta erit. Vixit annos LIII. Menses VII. Dies XVI. Regnavit annos XVIII. Mensem I. Dies XXII. Obiit anno Domini M. D. LXVIII. Die XXVIII. Mensis Decembr.

WIrtenbergiaca domus decorum,
Princeps Christophorus sub hoc sepulchro
Ut terræ sua reddit ossa Matri,
Cœlestis quoque Spiritum parenti,
Sic, Christo mediante, consecravit.
Non regno patrio, sed exterorum,
Succrevit puer, exulante patre.
Magni Cæsaris est secutus aulas,
Et Regnum, teneris Ephebus Annis.
Mox Martis Juvenis capessit arma.
Ductis ordinibus triumphat heros.
Bis sex pignora suscipit Maritus,
Curis canus Avus fit, & senecta.
Magnam Justitiæ tulitque laudem,
Dum rexit Populos, deditque Jura,
Optatam coluit ferendo pacem.
Lites composuit, sopivit iras.
Illi Ecclesia maxima piaque

Cura vera fuit, fideique cordi.
Idolis inimicus, Hostis acer
Damnatis simulantibusque sectis.
Mecenas studiis, & eruditis
Linguis fautor erat, Scholis Patronus.
Naturâ ingeniosus, arte doctus,
Orator bonus, aptus, & Trilinguis.
Prudens, sobrius, atque liberalis,
Plures Herculeis ferens labores,
Dignus qui Imperio fuisset orbis.
Hunc Patrem Patriæ fatetur ætas
Præsens, posteritas fatebiturque
Wirtenbergiaca domus decorum.

CIRCA TUMULUM EVÆ CHRISTINÆ, DUCIS WIRTENB.

Epitaphium Evæ Christinæ, Ducis Wirtenb.

ILlustriss. Princeps & Domina, Domina *Eva Christina*, Wirtenbergæ Montisque Peligardi Filia, *Georgii*, ex Barbara Hassiæ Landgravia, sub hoc conditorio quiescit. Animam verò Deo reddidit, III. Kalend. April. M. D. LXXV. cum vixisset Ann. XVI. Mens. V. Dies XV.

CIRCA TUMULUM ANNÆ MARIÆ, DUCIS WIRTENB.

Epitaphium Annæ Mariæ, Ducis Wirtenb.

ILlustriss. Pr. & Dominæ, Dominæ *Annæ Mariæ*, Georgii, Brandenburg. March. F. ac opt. Pr. *Christophori* Wirtenbergiæ Ducis, Conjugi fideliss. XII. Liberorum Matri, *Ludovicus* Dux Wirtenberg. Filius. M. H. P. E. M. E. P. obiit.

CIRCA TUMULUM DOROTHEÆ URSULÆ, DUCIS WIRTENB.

Epitaphium Dorotheæ Ursulæ, Ducis Wirtenb.

ILlustriss. Pr. ac Domina, Domina *Dorothea Ursula*, Illustriss. Pr. ac Domini, Domini *Ludovici*, Wirtenbergensis & Teccensis Ducis, Conjunx, I. Illustriss. Caroli Badensis Marchionis F. quæ A. M. D. LXXXIII. XIX. Maii, pie decessit; cum vixisset An. XXIII. in matrimonio An. VII. M. VII. D. VIII. hic tubam Domini expectat.

SUPPLEMEN-

SUPPLEMENTUM ad An. 1522.
De
PAULO SPERATO à RUTILIS,
Nobili Suevo.

AN. 1522. Innotuit *Paulus Speratus à Rutilis*, Nobilis Suevus, qui diu Lutetiæ Parisiorum & apud Italos studia sua tractavit, constans & ardens veritatis Evangelicæ Confessor, atque Author egregii Hymni, etiam à *B. Luthero* valde æstimati: Es ist das Heil uns kommen her ꝛc. Anno 1522. Viennæ in Austriâ Evangelium docuit contradicentibus aliis, docuit autem in celeberrimo templo Viennensi *S. Stephani* die 12. Januar. & in hæc etiam, rixantem Scholasticum perstringens, erupit verba: Du heissest ein Schul-Gelehrter / wäre besser / du hiessest ein GOttes-Gelahrter. Pulsus Vienna Budam venit, ibi etiam multa ob Evangelium passus, Providentiam Divinam, quæ ipsum ex vinculis liberavit, satis superque sensit. Tandem in Borussiâ factus est Episcopus Evangelicus Pomezanus. Vid. M. Cyriaci Spangenbergs Adelsspiegel.

Paulus Speratus, Nobilis Suevus, pius veritatis Evangelicæ Confessor.

SUPPLEMENTUM
De
MATTHÆO AULBERO, Inclytæ
Urbis Imperialis Reuttlingæ Celeberrimo Reformatore.

MAtthæus Aulberus, S. S. Theologiæ Doctor, Ecclesiæ Cathedralis Stuttgardianæ Antistes Evangelicus & Abbas Blabyrensis; quo in oppido natales suos habuit, ut *A. Brunnius* testatur, An. 1495. Studiis operam navavit Tubingæ (ubi anno 1518. sub Decano *Balthasare Sellario* Magister renunciatus) & Witebergæ, ubi *Lutherum* & *Melanchthonem* audivit. Quorum ex informatione cum Evangelii doctrinam feliciter imbibisset, & Ministerio in Civitate Imperii Reuttlinga, circa 1519. adhibitus esset, in causâ fuit, quod Reuttlingenses An. 1530. hostibus undiquaque circumdati, Augustanæ audacter subscripserint Confessioni. Passim itaque famâ florens cum Viris celeberrimis, B. *Luthero*, *Melanchthone* & aliis literarum habuit commercium. Sanè *Ulricus Zwinglius* jam Anno 1524. Epistolam ad eum dedit, quâ sententiam suam de S. Cœnâ publicavit. Hinc etiam *Aulberus* à Wirtenbergico Duce *Ulrico*, ad opus Reformationis cum *Schnepfio*, *Ambrosio Blaurero* & aliis peragendum accitus est. Anno autem 1548. Eslingam vocatus, ut Interimisticam doctrinam approbaret, illis qui nomine Cæsaris cum eo age-

Matthæus Aulberus, Primus Theologus Evangelicus & Reformator Reuttlingensis.

 bant,

bant, inter alia scite respondit: Papæ indulgentia purgat crumenas: Remissio Christi verò malam conscientiam. Deß Pabsts Ablaß butzt und fegt die Seckel; Christi Ablaß reiniget das böse Gewissen. Eslingam abeuntem quinquaginta è Civibus Reuttlingensium sunt comitati usque ad portas, tamdiu ibidem commorati, donec salvum & incolumem possent reducere. Cum verò Reuttlinga Decretum Intermisticum recipere teneretur, quod factum die 25. Junii Anno 1548. officio, quod jam 29. annis ornaverat, motus, Stuttgardiam ad Antistitis Ecclesiæ Collegiatæ & Assessoris in Consistorio munus ab *Ulrico* Duce vocatus, per quatuordecim annos pio cum Zelo stationi præfuit. Tandem rude donatus & Cœnobii Blabyrensis Reformati Abbas declaratus An. 1562. Juventutem Scholasticam suæ Inspectioni demandatam formavit. Ex conjuge, quam duxit, filium suscepit cognominem, duasque filias, quarum una, *Jacobo Beurlino*, Cancellario Tubingensi; altera, *Martino Clessio*, Stuttgardiano Superintendenti, elocata. Surculus *Aulbertanus* est Vir Dignissimus Dominus M. *Christophorus Aulberus*, Ecclesiæ quondam Posoniensis Evangelicæ in Hungariâ Antistes Meritissimus, suisque Auditoribus gratissimus, nunc Ecclesiæ Kircho-Teccensis Pastor & Superintendens vigilantissimus, *Matthæi Aulberi*, Abbatis Hirsoviensis, Anno 1689. Stuttgardiæ cum Patriæ commodis invigilaret, citâ sed beata morte abrepti, filius, cujus sororem in matrimonio habet VIR S. R. Dn. *D. Pfaffius*, Theol. Tubing. famigeratissimus. Ipse *Matthæus* Theologus erat Reformationis tempore propter constantiam, pietatem & eruditionem percelebris, qui Theologiæ Doctoris gradum Tubingæ accepit. A. 1557. una cum *Joh. Brentio* & *Jacobo Andreæ* Conventui Wormatiensi interfuit, & *Philippum* Consensus sui cum Articulis Schmalcaldicis admonuit. Cum enim *Brentius* renovationem Consensus, inter Suevicas & Saxonicas Ecclesias vivo *Luthero* 1536. initi, urgeret, *Philippus* respondit: Nolo. Cur, inquit *Brentius*? *Philippus*, quia non placet. Pergebat *Brentius*: Domine *Philippe*, tamen vos scripsistis illum Consensum. *Philippus*, Ego scripsi aliorum non meam sententiam. Interloquebatur *D. Matthæus Aulberus*: Domine Præceptor tamen vos etiam subscripsistis. Respondet *Philippus*: Mi Matthæe, ego multa scripsi, quæ mihi jam non probantur. Putatis? me intra triginta annos nil profecisse. Mortalitatis exuvias deposuit *Aulberus* Anno 1570. ætatis 75. Stuttgardiæ in Templi Xenodochialis Adyto, Chorum alias vocant, sepultus, ubi & Epitaphium ejus extat tribus tantùm verbis Germanicis. Oratione Funebri eum Tubingæ laudavit *Jacobus Andreæ*. vid. *Frischlini* Memor. Theol. Wirtenb.

Nicodemus Frischlinus his eum mactat encomiis.

Qualis enim quantusque olim pietatis in armis
Aulberus fuerit, fama recenset anus
Nempe COMES MAGNI FIDUS *fuit ille* LUTHERI,
Reutlingæ sanctas pascere jussus oves.
Non illum rabies Italorum insana luporum
Terruit: infracti mens erat aqua Viri.
AULBER *hic in toto jam pridem innotuit Orbe,*
Casurum nullo tempore NOMEN *habens.*

SUPPLE-

SUPPLEMENTUM
De
JACOBO BEURLINO, Cancellario Tubingensi.
Lutetiæ Parisiorum beatè defuncto.

Jacobus Beurlinus, Cancellarius Tubingensis.

JAcobus Beurlinus, SS. Theologiæ Doctor, & Professor, Academiæ Tubingensis Cancellarius & Ecclesiæ Præpositus ex Evangelicis primus, lucem aspexit Acanthopoli, (in Dornstetten) oppido in sylva Hercynia, anno 1522. Parentibus, Viro Consulari, *Jacobo Beurlino*, & Matre *Ursula*, Pontificiæ religioni admodum addictis, sed à filio ad veram religionem deinceps Dei gratia conversis. Scholas frequentavit ab initio in patria. Postea verò Horbam, ubi aliqui Beurlini Consanguinei erant, studiorum causa missus, tantos fecit profectus, ut 1533. adeoque nondum duodecennis, Tubingam in Stipendium Martini Plantschii, Pastoris Tubingensis, *Beurlino* quâdam necessitudine conjuncti, admitteretur, non obstante, quod statuto fundatoris interdiceretur, ne annis quindecim minores reciperentur. Ibi per privatam *Matthiæ Garbitii*, Illyrici, Informationem non tantum ea, quæ ad dicendi rationem, sed & quæ ad morum elegantiam pertinent, felicissimè hausit, quapropter & Professores primam Lauream 1537. honorem verò Magisterii 1541. illi contulerunt. Postmodum Philosophiam ulterius ita excoluit, ut *D. Michaelis Schweickeri*, qui Physica tum profitebatur, Vices cum laude sæpius obiret. Elapsis aliquot annis Oeconomicam Inspectionem supra dicti Stipendii sibi demandatam eâ cum prudentiâ administravit, ut Alumni cæteri eum haberent charissimum. Interim ipse Religioni Papææ nondum renunciaverat, idque partim ob monita Parentum, partim ob conservationem domesticam cum D. *Petro Bruno*, Scholasticæ olim Theologiæ Professore, homine acuto, & ut ferebant superiora tempora, docto. Is quotidie hortator ei erat, ne à Romanensi Ecclesia desciseeret, vel monita Parentum sperneret. Deterrebat eum etiam opinio tum pervulgata: Ecclesiæ Romanensi sine dispendio salutis æternæ ne in minimo quidem contradici posse. Tandem auditis sæpissimè Doctorum Evangelicorum Concionibus, iisque cum Scriptura Canonica & Antiquitate diligenter collatis, non tantum ipsemet Veritatem amplexus, sed & Patrem sibi ab initio maximè adversantem, Christo lucri fecit. Anno 1546. conjugium iniit cum Anna, D. Matthæi Aulberi, Pastoris tum Reutlingensis, postea verò Antistitis Ecclesiæ Cathedralis Stuttgardianæ filia, ex qua duodecim Liberos suscepit. E quibus quinque filiæ honestissimis Viris in connubium ductæ sunt. vid. *Frischlini* Libr. IX, Eleg. 1. Eodem anno Parochiam Derendingensem ornare cepit, in qua & 1551. gradum Doctoris unâ cum *Jacobo Heerbrando* publicè reportavit. Restitutâ Pace in Professorem Theologiæ cooptatus, Evangelium Johannis, ejusque Canonicam Epistolam, nec non illas ad Romanos & Hebræos, cum Locis Theologicis Philippi Melanchthonis summâ cum dexteritate interpretatus est. Sed & vices Cancellarii multis annis gessit, donec tandem anno 1561. post obitum *Ambrosii Widmanni*, Juris Canonici Do-

ctoris, Pontificii, Præpositura Ecclesiæ & Cancellariatus simul ei committerentur. Quantus de cætero Vir fuerit, ex eo dispalescit, quod novem Legationibus in rebus perquam arduis jussu Principis *Christophori* defunctus fuerit; duabus nimirum ad Patres Concilii Tridentini, ut Confessionem Wirtenbergicam Patribus conscriptis exhiberet, illamque defenderet, unâ in Borussiam in causâ *Osiandri* anno 1552. aliis binis ad Comitia Wormatiensia, 1557. & Erfurdensia 1561. reliquis in Saxoniam, ultimâ vero in Gallias ad Colloquium Possiacenum. an. 1562; Quibus Officiis eximia prudentia gestis, tantam sibi authoritatem conciliavit, ut Principibus & summis Viris admirationi esset. Hinc & Borussiæ Princeps ad Episcopatum Ditionis suæ suscipiendum honestissimo illum Salario invitavit. Dux verò *Christophorus* tanti æstimavit, ut à latere suo in publico incedere, suumque charum Dominum (seinen lieben getreuen Herren/) appellare dignatus fuerit. Sed & generosus Baro Johannes Ungnad à Sonneck, adeo familiarem habuit, ut eum Filio suo Wolffgango Compatrem expeteret. Neque minus alii Viri apprimè nobiles, imò Principes, literas ad eum propriâ manu exarârunt. Erat prætereà Concionator excellens & perspicuus, Disputator acutus & gravis, sacrarum Literarum Interpres fundamentalis, puræque fidei Assertor acerrimus. Ab infantia quidem τραυλότητος & Linguæ nonnihil titubantis, balbutientis & blæsæ; Verùm extructo propriis manibus in Anatolico monte tuguriolo, Tertulliani opera horis succisivis, altâ, & distinctâ pronuntiatione tam diu recitavit, donec vocis exilitatem & linguæ vitia corrigeret, unde diligentia Viri æstimari potest. Pari felicitate animum quoque subtimidum roboravit; Cum enim Erhardi Schnepffii hortatu suggestum Templi primarii, quantumvis reluctans, primâ vice conscendisset, post prælectum Textum frequentiâ & aspectu tot Auditorum perculsus, penitus obticuit, adeò, ut Cathedram relinquere cogeretur. Enimvero ab Erhardo Schnepffio admonitus post octiduum denuò, præmissis ardentissimis precibus, umbonem Ecclesiasticum repetiit, atque cum Auditorum admiratione summa & applausu maximo elegantissimam Concionem habuit. Reliquas Virtutes, puta pietatem erga Deum; pacis studium erga Collegas; hospitalitatem erga peregrinos; liberalitatem erga pauperes; humanitatem erga inferiores; sinceritatem erga omnes deprædicant Parentatores. Accedebat Forma Corporis decora; Statura quippe fuerat justæ magnitudinis, cum habitudine, vestitu & proportione decora, erecta, eleganter & perpulchrè compositâ. Vultu & facie speciosus; claris & perspicacibus oculis, nec nimium emissis, nec vagis, nec etiam depressis; sed suaviter abblandientibus cœruleis; superciliis flavis; genis cum rubore paululum tinctis, comis flavis, barba ejusdem coloris mediocre acuminata, non admodum promissa aut læta; Voce satis sonora, suavi & prædulci; probe articulata & correcta. Quibus donis ante omnes alios excellens à pientissimo Duce Christophoro in Gallias ad Colloquium Possiacenum ablegatus cum aliis duobus Theologis, Jacobo Andreæ, & M. Balthasare Bidembachio, Concionatore Aulico, nec non Consiliario, Melchiore à Sahlhausen. Ejus verò profectionis aliquot omina præcesserunt: Nam cum palla ipsi Stuttgardiæ adhuc commoranti afferretur prolixior, excepta vox ejus: Quid mihi vestem tam prolixam & lugubrem affertis, fortassis citius, quàm velim, mihi lugendum fuerit? Idem præsagiebat paulo obscurius, cum Conjugi, Liberis & Amicis

Amicis valediceret. Secutum enim istiusmodi sermonem portentum. Jusserat Serenissimus Princeps, ut ad vitandam viæ molestiam ac difficultatem Legati alterius uteretur curru & equis; ac Stuttgardia quidem equis iter ingressi, currum præmisserant, quadrigeminis equis junctum. Vix autem ad mille passus egressi, everso per præcipitium vehiculo, generosissimus equus moritur, haud dubio omine, ut ipse Beuerlinus interpretabatur, ex quatuòr legatis præcipuum brevi moriturum. Quod & factum Parisiis, ubi *Beuerlinus*, dum Bibliothecam in Sorbonæ Collegio perlustrat, grassante tum peste correptus d. 28. Oct. 1561, expiravit. Postero die in Cœmiterio SS. Trinitatis sepultus, cum vixisset annos 41. Moribundus sæpius ingeminavit: pessime quidem habeo: Sed nolo, ut abeat dolor: valedixi Mundo. Nihil mihi dicatur nisi de Christo, quia Christianus sum. Causam nostram Deo & vos omnes, meum verò Spiritum Cœlesti Patri per Jesum Christum, nec non Orphanos meos & Viduam Deo & Principi commendo. Extincto illo re infectâ redierunt cæteri. Dux verò *Christophorus* relictæ Viduæ ad dies Vitæ ducentos, quotannis florenos, singulis filiarum octo, ad Conjugium aspirantibus dotis nomine ducentos, filio autem unico Johanni Jacobo, ultra Stipendii Martiniani beneficium, 25. florenos quotannis usque ad gradum Doctoratus obtinendum clementissimè legavit. Parisiis *Beuerlinus* Licentiam dedisse perhibetur *Jacobo Andreæ*, ut *Balthasarem Bidenbachium* in Lectorio Theologorum Sorbonico Doctorem Theologiæ crearet. Epitaphium ejus Tubingæ suspenderunt Academici in Templo D. Georgii, Oratione Funebri & Concione eum laudavit *Theodoricus Schnepfius* ab *Israele Wielando* cum præfatione luculenta in lucem editis, quas omnino vide. *Fischlini* Mem. Theol. Wirt.

EPITAPHIUM B. BEUERLINI IN TEMPLO SAN-GEORGIANO TUBINGENSI.

Epitaphium B. Beurlini, Cancellarii Tubingensis.

CLarissimo Viro, *Jacobo Beürlino*, Doctori Theologo, Eccles. hujus Præpos. & inclytæ Universitatis Cancell. in Legat. Lutetiæ Paris. V. Calend. Nov. Anno M. D. LXI. ætatis verò suæ XLI. mortuo Senat. Academicus optimè merito F. F.

Quisquis in hanc oculos defigis & ora figuram
Sis memor hoc firmum quod sit in orbe nihil.
Sic cecidit quondam Martinus Frechtius arte
Maximus: hic cujus molliter ossa cubant.
Sic cadit hen fatis æternum vivere dignus
Beürlinus, nostra nomen honorq́; Schola.
*E Patria *, inprimis huc qui se contulit annis*
Cui polis & nomen spina dedere solo.
Ingenioque potens, linguas industrius omnes
Atque artes hausit cum pietate sacras.
Donec ad officium Templique Scholæque vocatus
Præfectusq; simul summo in honore fuit.
Quid grave judicium & sapientis fulmina linguæ
Virtutesq́; viri donaque mille canam?

* Dornstetten.

Non

Non tantum populo fuit observatus ab omni,
Wurtembergiaco sed quoque cura Duci.
Quo mandante adiit millena pericla Tridentum,
Ut veram assereret, quo decet ore fidem.
Inde Borussiacas sese commovit in oras,
Componens litem, quæ fuit orta gravem,
Tandem etiam fatis (dolor heu) volventibus atris,
Adscitus Galli sub Regione cadit.
Vir Magnus magna celebrique sepultus in urbe,
Parisiâ Celsæ stant ubi tecta Scholæ.
Ne tamen omne viri nomen sine honore periret,
Struxerunt patres hæc monumenta Scholæ,
Spiritus in Cœlis carnis jam mole solutus,
Virtutesq; Dei justitiamque canit.

SUPPLEMENTUM AD A. 1552.

De

ANDREÆ OSIANDRI, THEOLOGI Regiomontani, Controversia, per Theologos Wirtenbergicos mitissimè, solidissimeque examinatâ & per filium LUCAM OSIANDRUM *egregiè descriptâ.*

Osiandrica controversia in Prussia exorta.

LUbet addere, quæ de Beato parente suo adnotavit *B. Lucas Osiander* in Epit. Hist. Eccles. Cent. XVI. lib. III. cap. 1. ubi hæc lectu dignissima habentur: Cum *Andreas Osiander* in primaria Prussiæ urbe Regiomontana, in parochia veteris urbis, & in schola universali publice doceret, dissidium inter ipsum & collegas ejus incidit. Etsi autem hic *Osiander* parens meus fuit: tamen, semotis affectibus, candidè referam illius controversiæ initium & progressum: eo enim ipso tempore in Prussia (adhuc in ædibus paternis) vixi.

Controversia prima Osiandri, de incarnatione Filii DEI.

Andreas Osiander susceperat in Academia ibidem explicanda quatuor priora capita Geneseos (eo quod in iis de præcipuis articulis Christianæ Religionis tractatur:) & inter alia, in lectione, dixerat: sperare se, diligenter tractato loco, de imagine Dei, effulturum filium Dei fuisse incarnandum, etiamsi homo non peccasset. Legerat enim *Osiander* in Scholastica Theologia, hanc quæstionem olim in scholis Theologicis in utramque partem fuisse tractatam & putabat, se rem gratam auditoribus facturum, si ea de re suam sententiam aperiret, eamque conjecturis ex Sacra Scriptura desumptis confirmaret. Sed res longè aliter cecidit. Quidam enim ad hanc assertionem, tanquam ad sententiam planè novam & absurdam, obstupuerunt: alii maligne interpretabantur, & in vulgus spargebant, quasi *Osiander* doceret,

ceret, filium Dei non tantum incarnandum, sed etiam crucifigendum & moriturum fuisse, etiamsi Adam non peccasset: quorum tamen *Osiander* nihil (ne per febrim quidem) somniaverat. Ut autem his calumniis obviam iretur, & offendiculum averteretur, edidit in lucem scriptum quoddam Latinum: in quo sententiam suam de illa quæstione perspicue declaravit & conjecturas suas è scriptura desumptas, recitavit & protestatus est, se cum nemine rixaturum, qui diversim sentiat. Itaque publicato & lecto illo scripto, plerique acquieverunt & hoc modo controversia illa paulatim sepulta est.

Osiandri controversia alia de pænitentia, & de inhabitatione Dei in nobis.

Hunc verò mox excepit alia. In publica enim quadam sua disputatione *Osiander* Pœnitentiam aliis verbis definierat, quam *Philippus Melanchthon*, in hanc, videlicet, sententiam: Pœnitentiam esse agnitionem & detestationem peccati, cum proposito emendationis vitæ, & spe veniæ à Deo consequendæ. *Philippus* autem solebat Pœnitentiam describere contritione & fide. Et offendebantur aliqui, quòd *Osiander* in concionibus crebrò inculcabat, Deum habitare in nobis, cavendum igitur, ne sceleribus contra conscientiam tam præstantem hospitem à nobis repellamus. Utranque controversiam *Philippus*, privatis literis suis ad discipulos suos datis, sedavit, cum ad ipsos scriberet: *Osiandri* definitionem non esse reprehensione dignam: se enim cum pœnitentiæ partes constitueret, contritionem & fidem, complecti totam hominis ad Deum conversionem. Sed & non negandum, verùm concedendum esse, Deum habitare in nobis. Ita hæc duo incendia quasi inter parietes oppressa sunt & extincta.

Osiandri controversia de Justificatione.

Ultima controversia Osiandrica fuit de Justificatione fidei. Ediderat enim *Osiander* disputationem de Justificatione, in quâ asserebat, hominem justificari essentiali Dei (in nobis habitantis) justitia & Christum, secundum divinam suam naturam, esse nostram Justitiam & Justitiam esse id, quod nos impellat ad juste agendum. His suis phrasibus nihil aliud volebat, quàm quod Paulus scripsit: Deum esse, qui in nobis operatur & velle & perficere: hanc enim animi sui declarationem sæpè ego privatim ex ipso audivi. Interim minime negabat, sed docebat etiam, Christum pro nobis perfectè legem implevisse, & pro totius mundi peccatis plenissimè satisfecisse, & hominem per fidem in Christum Redemptorem consequi omnium peccatorum suorum remissionem & hominem niti debere coram Dei iudicio Christi merito. Sed quia abutebatur vocabulo Iustificationis pro Regeneratione seu Renovatione hominis & dicta Pauli, quibus Apostolus de gratuita Iustificatione (quæ constat remissione peccatorum, & imputatione meriti Christi) agit, detorquebat ad Inhabitationem essentialis Iustitiæ Dei, causam dedit suis collegis, & alijs etiam Theologis in Germania, ut ipsius doctrinam de Iustificatione, concionibus & scriptis publicis oppugnarent: præsertim, cum Osiander libellis editis adversarios suos impugnaret atque dogma suum defenderet. Inprimis verò ipsius Confessionem de Iustificatione, Germanicè & latinè editam, confutabant, *Philippus* (adiuncto Testimonio Pomerani & *Forsteri*:) Doctor *Joachimus Mørlinus*, & alij plerique celebres Theologi Evangelici in Germania. Omnes enim Osiandri dogma (exceptis Wirtenbergicis Theologis,

Philipp. 1.

& perpaucis aliis) sic interpretabantur, quasi sentiret, non meritum Christi, sed inhabitantem essentialem DEI Iustitiam opponendam esse coram Iudicio DEI in terroribus conscientiæ. Würtembergici autem Theologi, quibus Osiander familiariter notus erat (diligenter evolutis ipsius scriptis) mitiùs & commodiùs ipsius dogma interpretabantur: animadvertebant enim, ipsum sub Iustificationis vocabulo non de eo agere, quomodo homo peccator consequeretur peccatorum remissionem per fidem: sed quomodo homo DEO reconciliatus, reipsa iustus fieret, hoc est, per Spiritum sanctum renovaretur, ut iustè vivere inciperet: itaque Würtembergici (inter quos præcipuus erat *Brentius* à multis annis *Osiand.* intimus Amicus) eum pro hæretico damnare noluerunt.

A. Osiander moritur. Duravit hæc controversia inter *Osiandrum* ejusque adversarios biennium. Altero hujus dissidii anno (qui fuit quinquagesimus secundus) mense Octobri decumbere cœpit *Osiander*, ac videbatur initio febri laborare: sed paulatim ingravescente morbo, die decimo quarto manè complicatis manibus (quo gestu aliâs orare solebat) spiritum suum, sine ullo motu corporis, aut ulla doloris significatione, DEO reddidit: in agone nullum verbum protulit: puto enim fortem apoplexiam tunc accessisse, quæ illi spiritum intercluserit. Funus honorificè deductum fuit in templum, in quo vivus docuerat: comitantibus, Duce, *Alberto Marchione*, & *Alberti* Ducis fratre *Wilhelmo*, totoque Gynæceo, aliisque quam plurimis honestis viris atque matronis. A morte *Osiandri* cœpit paulatim hæc controversia quiescere: nec fuerunt, qui ipsius causam odiosè, aut pertinaciter agerent, aut urgerent. Et Dux *Joannes Albertus Megelburgius*, Ducis Prussiæ gener, consensu soceri, omnibus Ecclesiæ Ministris in Prussia persuasit, ut promitterent, se iuxta Confessionem Augustanam docturos: sic pax Ecclesiis Prutenicis restituta est. Natus autem fuit *Andreas Osiander* in oppido Guntzenhausen, in Marchionatu Brandeburgico, parentibus Christianis, *Andrea Osiandro*, viro consulari, fabro ferrario, & Matre *Anna Hertzogin*, tenuis fortunæ, sed probis hominibus. Itaque filius scholas secutus, Lipsiæ atque Aldeburgi literis (ostiatim panem colligens) operam dedit. Postea Ingolstadii in album universitatis inscriptus, nactus est discipulos nobiles: inde presbyterii dignitatem nactus, Noribergæ Concionatorem Evangelicum egit per annos viginti septem. Propter Interimisticum librum verò Noriberga relicta, in Prussiam profectus, ibidem propemodum quadriennium docens, anno ætatis quinquagesimo quarto mortuus est: ab ejus morte controversia illa paulatim expiravit. Linguarum, Græcæ, Latinæ, Hebraicæ, Chaldaicæ fuit peritissimus: sed & in Philosophia & Medicina iudicio excellenti præditus erat: ita ut doctissimus quisque ipsius eruditionem multiplicem admiraretur.

SUPPLEMENTUM ad A. 1569. de piâ morte

D. HENRICI WEICKERSREUTERI,

Abbatis Hirsoviensis.

De beato *Henrici Weickersreuteri*, SS. Theol. D. & Abbatis, (post *Ludovicum Veldererum*, d. 16. Jul. 1560. defunctum) Hirsoviensis obitu, libro ex incendio adhuc superstiti inscripsit successor, Jo. Parsimonius: A. 1569. Uff den 8. April am Charfreytag daran unser

unser HErr JEsus Christus für uns gestorben, ist der Ehrwürdig und Hochgelehrte Hr. Heinrich Weickhersreuter / erster Evangelischer Abt zu Hirsau / der H. Schrifft D. in Christo und mit Christo seeliglich verschieden / dem der Allmächtige Gott eine fröliche Aufferstehung verleyhen wolle. Amen. Filium habuit *Jo. Weickersreuterum*, A. 1574. ejusdem Monasterii Præceptorem & Ecclesiastam. Cæterum idem *B. Weickersreuterus* inter primos Stipendii apud nos Martiniani Oeconomos fuit, Alboque ejus hæc sua manu verba inscripsit: A. 1538 d. Martis, ante assumtionem Christi Domini Superintendentes Stipendii mihi *Henrico Weickersreutero* rei domesticæ curam committebant, quam curam gestam per biennium resignavi. Erat *B. Henricus Weickersreuterus*, juxta *Nicod. Frischl.* elogium,

Magnus Consilio, nec minor ore sacro.
Vir verè pius & studii sectator honesti,
Quo vix alter erat religione prior.
Quem pietas nostroque fides rarissima sec'lo
Fecit honoratum conspicuumque Virum.
Quem studia & longis vigilata noctibus artes
Nomina Doctoris ferre dedere sacri.
Pectore qui didicit Domino confidere soli,
Auxilio fretus subsidioque Dei.

Superstes & redivivus hodienum est *B. Abbas Weickersreuterus* in posteris, inter quos post consulem Esslingensem, *Ioh. Philippum Weickersreuterum*, de Republica Esslingensi præclarissimè meritum, d. 15. Mart. 1699. beatè defunctum, eminet filius ejusdem nominis & cognominis, *Io. Philippus Weickersreuterus*, U. J. D. Minoris Senatus Esslingensis Assessor, Steurarum & sylvarum supremus præfectus, cujus sororem natu majorem, *Ursulam Dorotheam*, in conjugio quondam habuit *Andreas Bardili*, Consistorii Ducalis Wirtenb. quondam Director, cui in Matrimonio successit Vir Illustris & Excellentiss. *Dn. Io. Rudolph Seubertus*, Sereniss. Wirtenb. Ducis Consiliarius Intimus & Senatus Ecclesiastici Director. Alteram sororem, *Christinam Dorotheam*, natam *Weickersreuteriam* in conjugio habet *Frid. Balth. Rau*, U. J. D. & Immed. Nobil. Sueviæ Consiliarius. Tertiæ sororis, *Mariæ Barbaræ*, Maritus est *Conradinus Abel*, J. U. L. Sereniss. Witt. Ducis Consiliarius in Senatu Justitiæ.

Schopfii Academia Jesu Christi.

Intercalatis hisce, quæ de Mausoleo Tubingensi, de *Sperato*, *Aulbero*, *Beurlino*, *Osiandro*, & *Weickersreutero* memorata sunt, jam pergimus ad alia A. 1593. editus est liber eximius *Joh. Schopfii*, Abbatis Blavifontani, Academia Jesu Christi, scripta jam Anno 1588. & edita primùm Tubingæ 1593. postea etiam 1616. Spiræ. Incipit Auctor a Nativitate Jesu Christi, & desinit in *Luthero*.

Inauguratio Illustris Collegii Tubingensis.

Anno MDXCIV. Inauguratio Illustris Collegii Tubingensis, a *Ludovico Pio*, Duce Wirtenbergiæ, fundati, suscipitur a Successore, Duce *Friderico*. Habita fuit Ducali jussu Tubingæ in Templo *S. Georgii* Concio inauguralis a B. *Osiandro*, Aulæ Wirtenb. Ecclesiasta, qui in hoc sermone Sacro, quam necessaria & salutaria sint bona studia Principibus atque Magnatibus, exposuit. Quanto vero studio *Ludovicus* & *Fridericus*, Duces Wirtenbergiæ, & Fundatores

 Illu-

Illustris Collegii, ut hoc Lyceum vere illustre fieret, contenderint, exinde etiam patet, quia *Jacobum Heerbrandum*, supra laudatum Eximium Theologum, Illustris hujus Collegii Animarum Ephorum constituerunt, satis gnati, etiam Principes & Nobiles, diaboli, mundi, & carnis infestationibus præ aliis expositos, solicitâ animarum curâ præ aliis etiam indigere. Vid. plurimum Reverendi *Fischlini* Memoria Theologorum Wirtenb. Parte 1. p. 73.

Pestis Stuttgardiæ & Tubingæ grassatur.

Hoc etiam anno Pestis Stuttgardiam & Tubingam valde vexavit; hinc Dux *Fridericus* cum Principe Familia, & Aulâ universâ Kirchhemium, Academia Tubingensis Calvam & Herrenbergam, Curia Ducalis Bietighemium & Backnangam, Dicasterium verò supremum miserrimo hoc tempore Marpacum concessit. Lectu dignissima & jucundissima est de hac memorabili fugâ Academiæ Tubingensis, Oratio Celeberrimi *Martini Crusii*, de vetustissimo Wirtenbergensis Ducatus oppido Calva, & de Generosis Illustribusque ejus Rectoribus in renunciatione XXI. Studiosorum Adolescentum, primâ Laureâ Philosophicâ Ornatorum, habita ab ipso Tubingæ anno 1595. gratitudinis ergò pro Benevolo Beneficoque Hospitio, quo pars Academiæ Tubingensis Anno 1594. pesti, in oppidum Tubingense illapsæ, cedens Calvæ recepta & tecta fuerat.

Mart. Crusius superato Pestis periculo publicas DEO gratias agit.

Quid reddam Domino, incipit B. *Crusius*, in illa Oratione, Magistratui Calvensi dedicata, pro omnibus ejus erga me beneficiis? Ait Regius Vates Davides: cum a Saule, infestissimo adversario suo, in deserto Maonio circumventus esset: sed subita irruptione Philistæorum, Saul a capiendi illius proposito retractus fuit, ipseque hoc modo insperata salute est potitus. Hinc ipse pro tanto beneficio aliisque omnibus gratias toto pectore agit, crucemque salutarem toleranter se laturum, nomen Domini invocaturum, & illius beneficia in Cœtu piorum celebraturum, pollicetur. Et nos igitur non minus, & quidem pleno ore, dicamus, magnifica & præclara Concio: quid reddemus Domino pro omnibus, quæ in nos contulit, beneficiis? Medio quidem mense Septemb. proximi anni, gravi & formidabili pestilentia Tubingam & circum incidente, expulsi fuimus: non equidem in Maoniam solitudinem, sed in Oppidum nigræ Sylvæ (quondam Hercyniæ) Calvam. Huc enim Theologica & Philosophica Facultas migravit: Herrenbergam autem, dimidio viæ propius a Tubinga absentem, Facultas Juridica & Medica: Clemente Illustrissimi Principis nostri, ac Domini, Domini *Friderici*, gratia sic disponente. Annon eodem pestifera lues, ceu Saul alter, persequi nos potuisset? Sanè potuisset. Sed ἀνεπιφθόνως, intactos & incolumes ab illa, Cœlestis Patris benevolentia nos conservavit, unoque solo adolescente, pio & studioso, *Antonio Schweighardo*, Ornatissimi Viri, *Antonii*, Ecclesiastici hic Procuratoris, filio, per aliud morbi genus piè defuncto: nos cæteros, sexto post hoc quasi exilium mense, Februario ad finem decurrente, grassatore illo Angelo, qui ad CCCC. homines in hoc nostro oppido sustulisse putatur, remoto, planeque salubri aëre restituto, in pristinas sedes *ἀσφαλῶς* magna cum gratulatione nostra, reduxit; ut rursus jam & doceamus & discamus. Quam igitur gratiam Domino pro tanta ejus beneficentia erga nos referemus?

Calva & Herrenberga Professores Tubingenses tempore pestis officiis suis funguntur.

mus? Nullam profectò aliam possumus, quam hanc, quam omnino præstare debemus: ut videlicet semper DEO gratias agamus, idque ὁλοψύχως, toto ex animo. Davidis exemplo, quoties crux aliqua incubuerit, patienter eam feramus: Dominum, spe liberationis nunc quoque secuturæ, seriò invocemus, atque beneficia ipsius in Ecclesia etiam Sanctorum prædicemus; officia denique singuli, ad quæ divinitus vocati sumus, naviter faciamus. Tum temporis in templo Calvensi Theologicæ lectiones & disputationes habebantur; ibidem etiam duodecim Philosophiæ Magistri. die 13. Februarii a *Michaele Mæstlino* creati fuerunt.

Professores, qui ex Academia Tubingensi Calvam secesserant, erant sequentes: Pro-Rector, *Stephanus Gerlachius*, Cancellarius, *Jacobus Heerbrandus*, Doctor *Matthias Hafenrefferus*, *Georgius Weigen-Mayer*, S. Linguæ Professor. *Georgius Burckardus*, tunc Decanatum gerens. *Martinus Crusius*, Oratoriæ cum Linguis Professor. Domi *Jacobi Schillii* habitans, fratris *Joh. Judicis*. *Michael Mæstlinus*, Mathematicus: post *Socerum Burckardum* Decanus. *Erhardus Cellius*, Poëta & Historicus. *Vitus Müllerus*, Ethicus. *Michael Zieglerus*, Physicus. Hactenus Collegium Philosophicum; nunc cæteri humanitatis Doctores: *M. Caspar Bucherus*, *M. Henr. Wellingus*, *M. Erh. Uranius*, Contub. Rector. *M. Sam. Magirus*, Musicus. Beneficiarii Illustr. Stipendii in domo Nonnarum alebantur, Procuratore *Joh. Gusmanno.*

Studiosi passim apud Cives: Generosus Dominus, *Johann Ortolphus Geimannus*, cum Præceptore *M. Friderico Volimhusio*. Generosi Domini *Hohenfelderi* fratres 5. partim Calvæ (*Marcus*, *Otho* & *Christophorus*) partim Herrenbergæ (*Wolffgangus* & *Ludovicus*) ubi & Generosus ac Liber Baro, *D. Georgius Acacius Enenckelius*. Sed & Generosus *D. Johann-Fridericus à Spaur*, Dominus *in Pflaumb.* &c. *M. Eliæ Cellii* Convictor.

Anno MDXCV. *Johannes Fridericus*, Princeps Juventutis, Wirtenbergiæ Ducis, *Friderici* Primogenitus, inter Candidatos Episcopatus Argentoratensis unus ex præcipuis fuit, a quibusdam Evangelicis Capitularibus electus. Vide Ephemerides Wirtenberg. p. 98.

Anno MDXCVI. *Augustus*, Dux Brunsuicensis, Rector Academiæ Tubingensis Magnificentissimus creatus est, Princeps Pius, Doctus, Sapiens, & Wirtenbergiæ nostræ Amantissimus. Nam & Filiam suam, *Claram Augustam*, *Friderico*, Duci Wirtenbergiæ, Neostadiensis Lineæ, in Uxorem concessit, & *Valentinum Andreæ*, Theologum Wirtenbergicum Celeberrimum, inter Consiliarios suos Ecclesiasticos habuit.

Mors Eberhardi Bidenbachii, Abbatis Bebenhusani.

Anno MDXCVII. pie obiit in Domino *Eberhardus Bidenbachius*, SS. Theologiæ Doctor, Monasterii Bebenhusani Abbas Evangelicus primus, Vir sobrius, sedatus, honestus, pius, luxuriæ & fastus Osor acerrimus; pauperum, inprimis viduarum, orphanorum, & exulum Consolator beneficus; Alumnorum non tam præsul, quàm Pater fidelissimus, teste *Nicodemo Frischlino*, discipulo, Spiritum DEO reddidit placidâ morte die 24. Aprilis, ætatis suæ 68. Concionem exequialem habente, *Henrico Bollingero*, Collegii Præceptore Bebenhusano, ex 1. Thess. 2. v. 11. Vid. *Fischlini* Memoria Theologorum Wirtenb. parte 1. p. 124. & 125.

Anno MDXCVIII. *Fridericus*, Dux Wirtenbergiæ, dictus Magnanimus, formulæ Concordiæ se addicendo, & eam iteratò edi curando infestationes Pontificiorum, illum ad se trahere allaborantium, elisit & elusit. Vid. Ephemerid. Wirtenb. p. 100.

Anno MDXCIX. Freudenstadii nova Christo Ecclesia colligitur ex peregrinis, advenis, & exulibus Austriacis, propter Evangelium pulsis. Vid. Ephem. Wirtenb. p. 101.

Liber Staffortensis. Eodem anno Marchio-Badensis Librum in lucem emisit contra pium Librum Concordiæ, qui vulgò Liber Staffortensis vocatur. Ut olim, tempore Lutheri, Rex Angliæ, *Henricus VIII.* sibi a Pontificiis persuaderi passus est, ut librum sub Regio nomine contra *Lutherum* in lucem emitteret, haud dubie male persuasus, librum illum tantò plus ponderis habiturum, si sub Regis Potentis nomine potius, quàm alicujus Theologi in lucem prodiret: ita Illustrissimus Princeps *Ernestus Fridericus*, Badensis, (Princeps alioquin non malus) imponi sibi passus est a Cinglianis seu Calvinistis, ut sub suo Illustri nomine pateretur in manus hominum pervenire librum quendam, contra pium librum Concordiæ scriptum: is in Typographia Staffortiana (ubi ea lateat, ignoro) excusus est. Sed & inventio & dispositio, & stylus satis testantur, non bonum illum Principem, sed malum & virulentum quendam Calvinistam, istius acerbi libri auctorem esse. In eo libro Calvinisticus Concipista (quisquis tandem ille fuerit, sub alieno habitu incedens, personatus) ut omnibus modis librum Concordiæ arroderet, fingit, Augustanam Confessionem discrepare a genuino exemplari, ab Electoribus & Principibus Evangelicis, Naumburgi subscripto & obsignato: cum tamen exemplar Confessionis, quod in Libro Concordiæ continetur, sit ad verbum descriptum ab exemplari, quod Cæsari *Carolo V.* Augustæ Anno 1530. est oblatum; & illæ discrepantiæ, quæ sub Marchionis nomine obtruduntur, prorsus nullius sunt momenti, quibus Concipistam & malitiose cavillari non puduit. Deinde Auctor istius Stafforticі libri narrat, dicta Patrum, in appendice libri Concordiæ affixa, non rectè & candidè recitata esse; quorum tamen cavillator ille (author hujus libri) nihil probare potuit: quin potius ipse facile falsi convinci potest. Doctrinam de Persona Christi, videlicet de Omnipotentiâ, Omnipræsentiâ, & Omniscientiâ & adoratione Carnis Christi Calviniano more proponit, & argumentis Calvinisticis, tanquam fuco, pingit, ut dicas, te ipsum *Theodorum Bezam* disputantem audire. Idem etiam facit in aliis articulis, verbi gratia: de Sacramentis in genere: De baptismo: de Cœna Domini: De libero arbitrio: de prædestinatione: & tamen personatus ille Calvinista nequaquam vult Calvinista videri, sed in Angelum lucis sese transfigurat. Cum autem Concipistæ petulantia, qua sanctum Concordiæ librum conspuere non veritus, minimè toleranda videretur; tandem jubentibus & volentibus aliquibus Principibus, Confessionem Augustanam sincere amplectentibus, adornata & in publicum emissa est gravis, solida, prolixa, nervosa Staffortici Calvinistici libri refutatio, in qua cavillationes, calumniæ, Sophismata, & doli atque imposturæ sunt detectæ, & Auctori remissæ, atque in jugulum regestæ: adjunctâ tamen repetitâ protestatione, quod in Marchionis Principis personam nihil contumeliosè dictum velint auctores istius confutationis. vid. *L. Osiand.* Cent. Hist. Eccles.

Mors Jac. Heerbrandi, Cancell. Tubingensis. Anno MDC. obiit *Jacobus Heerbrandus*, Præpositus, Cancellarius & Theologus Tubing. Celeberrimus. Valetudine fuit firma, nec unquam morbo tentatus, nisi sub finem vitæ, quo per dies aliquot lethargo correptus, quasi jam-

lampas, oleo deficiente, exstinctus est die 21. May, ætatis 80. Ministerii 56. Exequias ejus pro Concione coronavit *Matthias Hafenrefferus* ex Hebr. 13. v. 7. Pro Cathedra Oratoria *Erhardus Cellius*. Vid. *Fischlinus* in Memoria Theologorum Wirt. Part. I. p. 76.

Epilogus Sueviæ & Wirtenb. S.

Hæc sunt, Lector Benevole, potiora Sueviæ & Wirtenb Historiæ Sacræ momenta per sedecim Secula. Decimum Septimum Seculum recensuit Magnificus Cancellarius Tubingensis, D. Joh. Wolffg. Jægerus, Sueviæ hujus & Wirtenbergiæ Sacræ Censor atque Adprobator faventissimus, cujus Historia Ecclesiastica Seculi decimi septimi Hamburgi edita, etiam res Wirtenbergicas describit, sed & conferri meretur B. *Carolus*, Abbas Monasterii San-Georgiani, in Memorabilibus Ecclesiast. quibus etiam Res Wirtenb. tùm Politicas, tùm Ecclesiasticas fideliter inseruit. Eò Lectorem Historiophilum remittimus, & sub finem Divino Numini debitas laudes & Gratias pro ornata tot beneficiis Corporis & animæ Wirtenbergiâ, dulcissimâ Patriâ nostrâ, dicimus.

Doxologia & suspirium ad DEUM.

GLORIA SIT PATRI, NATO SIT GLORIA, SANCTO
GLORIA SPIRITUI, TRIADI SIT GLORIA SANCTÆ.

Serva nobis, Pater Cœlestis Optime, serva nobis integrum depositum verbi Tui Divini inæstimabile, quod unicum & optimum est animarum nostrarum delicium. Protege Naviculam Tuam Ecclesiasticam Wirtenbergicam ulterius contra tot insultus & Impetus hostium infernalium, contra tot monstra hæresium & scelerum, contra tot procellas afflictionum: deduc nos, summe Nauclere, deduc nos in silentio & spe inter tot syrtes & abyssos, inter tot immania pericula & discrimina navigantes, in portum, nosque in Tua Regna repone. Per tuam Gratiam, JESU Lux Gentium, Lumen Evangelii, fœdis Gentilismi tenebris dissipatis, Sueviam & Wirtenbergiam quoque collustravit.

Vespera noctescit, nobiscum, CHRISTE, maneto,
Extingui lucem ne patiare Tuam.

Tolle λείψανα Gentilismi ex cordibus nostris, dejice idola ambitionis, ignorantiæ, lasciviæ, inobedientiæ, crudelitatis & malitiæ. Regna in cordibus nostris, Salvator & Rex Gentium Oecumenice, erige thronum tuum in animabus nostris & rebelles compesce, discordes uni, fideles subditos in fide & obsequio serva atque confirma. Eduxisti nos, Redemptor optime, cessante inter nos nocte Gentilismi in Papisticas tenebras illapsos ex servitute Papali, ex alterâ Ægypto; Transeundum fuit Confessoribus verbi tui per mare rubrum afflictionum, per eremos miseriarum; pugnarunt sub vexillo tuo candido & rubicundo contra hostes, Pharaone, Sihone & Ogo potentiores, sed vicerunt in sanguine tuo per Verbum tuum. Venimus in terram Canaan, ubi Mel fluit Evangelii tui, ubi stillant Rivi Sanguinis tui, qui Animas nostras mundat ab omni peccato. Non Tibi sufficit, cibasse nos in Eremo & potasse corporaliter, pane cœlitus delapso & aquâ vitæ, dedisti nobis etiam MANNA VERBI TUI, veram & æternam vitam dantis animabus nostris. Ex Te, Petrâ salutis nostræ, fluxerunt flumina, imò Maria consolationum, sine quibus pereundum nobis fuisset in arido Gentilismo & Papismo. Jam accessum habemus liberum ad Te, fontem inexhaustum gratiæ & salutis. Fac nos esurientes & sitientes,

tientes, imple nos fide & sancto Tui desiderio. Satia nos, qui cibus & panis noster es in Evangelio & cœlesti Tuo Epulo: Pota nos, qui fons noster es in S. Baptismo & in S. Cœnâ: pelle nostram Acediam, & miserere Ecclesiæ nostræ, in quâ multi fastidiunt & contemnunt Verbum Tuum, spernunt Sacramenta Tua: Multi his abutuntur, multi Verbum Tuum quidem audiunt, sed in Ægypto Mundi manent, tenebras peccatorum magis amant, quàm Lucem. Exosa est vera pietas, virtus laudatur & alget, Duc nos, JOSUA cœlestis, duc nos in vias Tuas. Dirige gressus nostros, ut Te nostrum Ducem & promachum nostrum læti, non gementes, sequamur: Duc me, suspirat Zion Tua, duc me, clamat Ecclesia Tua Wirtenbergica, Duc me, gemit Israel Tuus,

Duc me, nec sine me sine Te, DEUS optime, duci,
Nam Duce me pereo, Te Duce salvus ero.

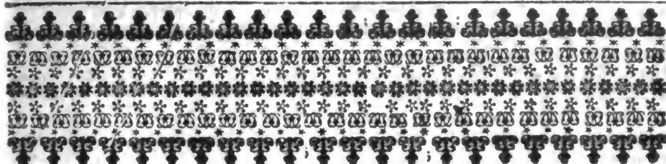
O benignissime Pastor ausculta, qui ducis nos sicut oves, qui sedes & triumphas inter Cherubim, audi & exaudi preces nostras. Adjuva nos, o DEUS Salutis nostræ, adjuva nos, contra Regnum Tenebrarum pugnantes, & erue nos propter gloriam Nominis Tui. Da nobis & serva Principes & judices pios, Sapientes, fortes & Tui amantes, qui nos contra Cananæos hujus ævi plurimos atque potentissimos in virtute Tua tueantur, Qui cum Josua muros Jerichuntis paganæ, papalis & mundanæ dejiciant, Tuamque Ecclesiam, eheu! in partes scissam, restaurent. Da nobis, & serva inter nos Animarum pastores & Episcopos fideles, Zelo divino ardentes, & divinâ sapientiâ præditos. Da Scholis & Familiis Patres atque Antistites, non sua, sed publica commoda, quærentes. Revertere ad nos gratiâ Tuâ, respice è Cœlo, & visita Ecclesiam Tuam. Sic populus Tuus lætabitur in Te, & nos oves Gregis Tui Sanctissimum NOMEN Tuum celebrabimus in æternum, Amen.

Possemus hic subsistere, sed placuit addere Historiam Gentilismi in Suevia & Wirtenbergiâ ante & post Natum Christum per multa secula dominantis. Nempe contraria juxta se posita magis elucescunt. Ex idololatriæ Gentilitiæ tristissimâ descriptione videmus, quantum per præconium Evangelii beneficium animæ nostræ acceperint.

Populus Suevicus & Wirtenbergicus, qui ambulavit in tenebris, cùm in his terris fulgere inciperet Lumen Evangelii, vidit magnam lucem, nos & majores nostros, considentes in terrâ umbræ lethalis, splendor gratiæ cœlestis lustravit. Surge ergò Suevia, surge Wirtenbergia, Patria dulcissima, luce, splendesce, quia etiam ad Te venit Lux Tua. Tenebræ peccatorum & ignorantiæ per tot annos operiebant terras hasce & caligo Gentilismi obfuscabat universam Sueviam: Sed jam visitavit nos oriens ex alto & apparuit nobis, qui in tenebris & umbrâ Mortis positi eramus, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Hem quàm horrenda, quàm tetrica fuit facies Sueviæ & Wirtenbergiæ nostræ sub Gentilismo, cujus turpitudinem, utinam! ut par est, quotidianâ pœnitentiâ abjiceremus, nec amplius Baccho, Veneri, Marti &c. id est Vino, libidini & affectibus, sed Christo Domino sacrificaremus. Itaque sistimus tibi, Lector Benevole, Sueviam etiam Gentilem à Domino M. *Georgio Jacobo Mellino*, Magistro, ut vocant, Legente in Universitate Ienensi doctissimo, rerumque Suevicarum peritissimo, sequentem in modum accuratissimè scriptam.

Domini M. Georgii Jacobi Mellini Suevia Gentilis.

SUEVIA

SUEVIA GENTILIS.

Suevia celebritas.

SUeviam, nobilissimam, & nunc & olim facile principem totius ferme Imperii Provinciam, Principum quondam & Imperatorum Germaniæ Matrem fœcundissimam, monumenta ejus tum Gentilia, tum Christiana ordine lustraturus, multis licet itineribus ab ea nunc sim dissitus, & quod primum videtur, ætate longe inferior, quam qui aut pridem senescentia, & quo merito lætamur omnes, in ruinis suis alte abscondita Gentilismi rudera attingere, aut reliquias cunarum Christianismi Suevici spectare valuissem, demum cum paucis quibusdam, & sæpius vix semidoctis scriptoribus, aut iis certe, qui patrios annales faciles nimis, & obsequiosos habuere, conflictaturus, dum ingredior, otio, forte & ingenio meo iniquum suscipio laborem. Succurrit autem in hoc negotio, quod memini apud Virgilium me legere: Vincet amor patriæ, Studiique immensa cupido. Et sane, cum post sacrum non aliud magis studiorum genus animum meum alat, non aliud oblectet magis, ac antiquarium historicum, illud etiam mihi facile sum passus persuaderi, quod nulli satis in hoc videantur eruditi, quibus domestica sint ignota, & rem dignam judicavi, in qua erubescerem, in urbe propria si reperirer hospes, & in patria mea peregrinus audirem. Unde & illud mihi, ut si alicui argumento temporis nonnihil dandum esset, in patrio isthoc, difficili quamvis, & multum laborioso, jucundo tamen (patria enim quid jucundius?) ac, quod puto, non inani posthac desudandum ducerem. Neque vero omnium omnino ætatum inde à ferali illo terrarum orbis diluvio, aut Japhetæorum, ex quibus non postremos sese credidisse potuere Suevi, migratione septentrionem versus & occasum ex oriente facta; nec Nationum LIV. & plurium, in quas divisa gens Suevorum pervetusta Scriptoribus Æthico, Straboni & Tacito celebratur, documenta quisquam a me expectet velim. Ad extimas enim illas Celticæ Cis-Rhenanæ oras, & ad mare Germanicum usque, quod a priscis accolis Suevicum historicis audiebat, excurrere, nec temporis, nec instituti ratio permittit. Jubet autem utrumque eos intra limites consistere, quos Hermundurorum genti (qui soli Romanis SUEVI dicebantur, & civitas ipsorum fida Romanis, sat magna alias, &, si Cluverio *a.* credimus, a Salæ confluente ad Danubium usque in longum pro-

a. Lib. III. G. A. c. XXVIII.

tracta SUEVIA) decrepito in Occidente Romano Imperio, ditionis suæ ultra Rheni Danubiique ripas facilis protensio, & victor demum Clodovæus, Francorum Rex, ad Tolbiacum una cum reliquiis Alemannorum, fidis tunc & fortunæ & nominis sociis, debellatæ constituerat α. Eos scilicet, queis SUEVIA conclusa, & ætatum & migrationum ratione habita, non incommode MEDIA audit, &, qua septentrionem vergit, in angustiores redacta est terminos, Francis ibidem novam condentibus Provinciam, qua vero meridiem spectat, multum protensa utramque Rhætiam & Helvetiorum Alemanniam β. Ducis sub Imperio comprehendit. Ex eo autem hoc est, quod non alibi forte vestigia gentilismi tutius relegere, primitiasve Sueviæ Christianæ colligere liceat. Sentio quidem nec sic omnem ab opere difficultatem sublatam, & lateres potius duplicatos. Varia enim & diversa gentilium, Barbarorum nimirum, & Romanorum sacra hic exponenda venient, propterea quod Suevia maximam partem, & omnis quidem, quæ trans Danubium Galliam versus in dictas Provincias divisa a Cæsarum temporibus ad Francorum usque ætatem Romanis patuit, patriosque Deos cum patrio cultu admisit, pristinis, quos a majoribus, qui vulgo Germani creduntur, habuere, abrogatis; reliqua, uti nunquam a Romanis subactâ, in barbara religione persistente. Est autem & in his aliquis nobis Moses, & quod ex hac parte laborem reddet difficilem, ex altera, & cum ad efflorescentis Christianismi seculum Deo duce fuerit perventum, multum operam nostram sublevabit puto: quandoquidem, quæ olim Romanorum castra fuere, postea Sion facta, unde in omnem Sueviam sonus Evangelii de Christo exiit. Ne tamen multum ita auctus labor in immensum crescat, operam navabimus sedulam, & facile, quod spero, rem omnem justos intra limites cogemus, si in adscribendis Romanorum sacris, pluribus & veteris & recentioris ævi Historicis tritis, non magis erimus occupati, quam antiqua jusserint Augustanorum documenta; in barbaris vero, non ita notis, aut undique obviis, nec minus in Christianis utrique parti communibus curatius aliquanto versaturi. Dispescimus hinc omnem operam in dissertationes duas, quarum hæc Lectori Benevolo SUEVIAM nostram GENTILEM, altera CHRISTIANAM adumbratam sistet. Utraque ostendet I. ORIGINES, II. PROGRESSUS III. Illa FINEM GENTILIS; hæc FLOREM CHRISTIANÆ, religionum. Faxit Deus, feliciter!

I.

Barbaries antiqua Sueviæ.

Barbaros & nomine & omine olim fuisse Suevos, nemo forte, nisi in antiquitate hospes, negaverit. Nec tamen facile cum iis stabimus, qui immanitate ita efferatos credidere, ut per plura secula, & ad Romanorum usque in Germaniam transitum, sine Deo vixerint in orbe, ita ut ne suspicionem ullam, neve notitiam habuerint religionis γ. Enim vero societates gentis hujus bene & inprimis constitutas, ac ab ipso Tacito δ. multum collaudatas, si e longinquo intueri datum nobis esset, vix aliter, ac Lactantius olim, sentiremus, qui religionem & timorem Dei solum esse, inquit, qui custodiat hominum inter se societatem. ε. Quæ adeo vera sunt, ut ad vanam quoque extendi mereantur religionem. Ita enim alicubi Plutarchus de sua h. e. Ethnica

α *B. Rhenanus lib. I. Rerum Germ. p. 39.* β. *Idem lib. cit. p. 119.* γ. *vide Cluv. G. A. lib. I. c. XXII. p. 109.* δ. *lib. de Moribus Germ.* ε. *de ira Dei. c. XII.*

Ethnica religione: *mihi videtur Urbs citius fine solo, quam Respublica fine opinione de Diis aut constitui, aut constitutá servari.* Nec juvat hic in contrarium adduxisse Cæsaris verba α. neque Druides habent (Germani) qui rebus divinis præsint, neque sacrificiis student. Nam, ne dicam, auctorem hæc & alia prius, quam comperta satis habuerit, in suos commentarios perscripsisse, ipse Cæsar commentum illud oppido absurdum paulo post ita convellit: *Deorum numero eos solum ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur. Solem & Vulcanum & Lunam. Reliquos ne fama quidem acceperunt.* Et absque Cæsare si essemus, sufficeret Cicero ex Epicuri libris β. *quæ est gens, aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrina* πρόληψιν i. e. *anticipationem quandam de DEO, quam non instituto aliquo, aut more, aut lege constitutam opinionem, sed insitam, vel potius innatam Deorum cognitionem appellat.* Dionysius autem Halicarnassensis γ. in iis Barbaris, οἳ τὰς περὶ Θεῶν καὶ Δαιμόνων πατρίους σεβασμοὺς ἐπὶ μήκιστον χρόνον διὰ φυλακῆς ἔχουσι, καὶ οὐδὲν ἀξιοῦσι, καινοτομεῖν εἰς αὐτὰ ὑπὸ δείματος κρατούμενοι μηνιμάτων δαιμονίων. - καὶ χρόνος οὐδεὶς μήκιστος τῷ παρόντι ἀπομαθεῖν, ἢ παρανομῆσαί τι περὶ τοὺς ὀργιασμοὺς τῶν θεῶν ἔπεισεν: *qui patrios Deorum & geniorum cultus jam diutissime servant, nec quicquam in iis judicant immutandum, ira divina metu - - - nec longa temporum serie adduci hactenus potuerunt, ut, quæ Sacra patrio ritu celebrant, dediscerent, aut aliqua ex parte immutarent*, diserte nominat ΚΕΛΤΟΥΣ, quorum nepotes si dixeris SUEVOS, a vero non aberrabis, cum, uti alias notabimus, *Suevi Celtarum Nepotes.* ipse Dionysius Germanos Celtarum nomine non semel appellarit. Adeo, ut de prisco & idololatrico apud Suevos cultu amplius dubitare nihil habeamus. Exigit proinde instituti nostri ratio, ut primum in hujus inquiramus

ORIGINES.

II.

Ad has ut deveniamus rectius, fundamentum Religionis universe consideratæ ex Sacris Scripturis liceat repetere brevibus. *Origines Gentilismi in Suevia.*

III.

Constituunt hoc proxime tempora postdiluviana. Quanquam enim nec nos sentimus cum illis, qui toto illo primo mundi Seculo nullam inter mortales deastrûm fuisse venerationem, & ab ipso etiam Caino & nepotibus verum & æternum Deum constanter cultum hactenus credidere, numero plures δ. nec cum Maimonide ε. tempus Enosi, quo idololatria cœperit, definimus: in his tamen minus tuto collocari statuimus, ex eo, quod vetus ille orbis diluvio interciderit totus, Noacho solo cum familia ejus servato. ζ.

IV.

Ex hoc ergo Parente, qui ortum duxere filii, in censum hic nobis veniant necesse est.

α. *VI. Comm. de Bell. Gall.* β. *lib. II. de N. D. n. 43.* γ. *VII. Antiqua. Rom.* δ. *vid. Cluv. G. A. lib. 1. c. XXIV. p. 213.* ε. *lib. de Idol. c. 1.* ζ. *Conf. Vossius lib. I. Theologiæ Gentilis c. 1.*

est, velut Auctores religionis universæ: *Sem, Cam, Japhet.* Tres illi, quorum posteros in duas dispescere partes placuit Celeberrimo Vossio l. c. Nec inepte: enim vero Deus, licet singularem descendentibus ex Semo, *Abraha* & semini ejus, fecerit gratiam, ut in populum suum elegerit, non propterea omni gratia destituit cæteros. Siquidem in iis DEI notitiam non vulgarem, & quod mundum administraret, & colendus esset, & cultores præmium, contemtores sua maneret pœna, traditione servavit: cujus titulo Chamei inprimis, & Japhetæi extra & contra scripturas religiones suas palliare, & tueri sunt conati α. sed infeliciter, & quantum per fabulas & ænigmata, quorum denique naturam induerat, licebat. Hoc constat, β. Celtas, prosapiam Japheti, postquam in Europam immigrarunt, ultro parum solicitos de natura rerum, quam tamen DEUS aliis, & qui humanitatem non tam exuerant, præter traditiones, magistram in religione dederat, misere a Philosophis suis esse deceptos, ita ut imperiti non nisi corticem, & ænigmaticam acciperent Theologiam, nucleo, & veris de DEO vero, ejusque essentia sermonibus in pectore & scriniis præceptorum relictis. Quamvis nec hic satis tuto custoditos communis omnium postea docuit superstitio.

Celtarum perversus de vero DEO sensus.

V.

Interea ita efferatam plebem quis non crediderit, ut denique, quam laudatus Vossius γ. merito primam omnis idololatriæ causam judicavit, stupor & inscitia omnium occuparit animos, adeo, ut cum DEUM cognoscerent, eum tamen non cognoscerent ut DEUM, & utplurimum ignoto struerent aras;

VI.

Unde denique facilis in contrarium lapsus & cultus Creatori debiti in creaturam translatio, Satana instinctu suo ad hæc non negligenter cooperante. Licet id definiendum hic nobis non sumamus, qua ratione Celtæ, & in his demum Suevi etiam nostri, vel ad Dæmoniorum, vel ad manium defunctorum, vel etiam siderum cultum a vero DEO deflexerint. Τὸ ὅτι propalam ex infra producendis scriptoribus constat.

VII.

Caini nepotes Solem primi venerantur. ex Cluverii sententiâ, quæ examinatur.

Plures interim varias assignant ejus rationes; e quibus tamen vix ulla magis displicet, ac ista Cluverii δ. qua auctor est, falsorum numinum, Solis præsertim & siderum, venerationem, esse quandam quasi hæreditatem ex Caini nepotibus, uxoribus filiorum Noæ, dum cum suis degerent, ante aquarum eluvionem contractam, & mente servatam; exercitam vero velut priscam, simul ac arcâ cum viris suis fuerint egressæ, sicque ad posteritatem propagatam: suis nimirum, iisque non levibus difficultatibus laborans. Verisimiliora autem sunt, quæ observat Vossius, minimum quoad naturam corpoream in Deos relatam. *Homines*, scribit, ε. *terris & terrestribus adsueti, adduci vix poterant, ut esse crederent, quod non viderent, atque ut colerent, quod*

α. *vide Chemnitii Examen Conc. Trid. p. I. p. 26.* β. *Cluv. G. A. l. c.* γ. *lib. I. c. IV.* δ. *sub finem cap. XXV. lib. I.* ε. *Lib. II. cap. I.*

quod esse non putarent. His si junxeris *Plinii* illud α. *DEUS est mortali, juvari mortalem,* habebis forte, quæ barbari omnes, & in majoribus suis etiam SUEVI, teste Cæsare, in cœlis stulte sunt mirati, ac in diis manibus superstitiose venerati: sublimitatem scilicet siderum omnibus conspicuam, & excellentiam, ut judicare poterant, humana sorte majorem; beneficia etiam utrinque cumulate ad se delata, solis digna Diis. Id quod etiam testatur Max. Tyrius β. & exemplo est Isis Suevorum, quæ ob id solum pro Dea habita fertur, quod agriculturæ, oleæ, vini, cannabis, lini, ac metallorum ostenderit rationem γ. sunt quoque e Regibus Germanorum plures, quorum manibus ob bene merita in patriam honos hic habitus est δ. Genios autem, vel metu iræ, vel spe favoris pro ratione cujuscunque, sive bonus is fuerit, sive malus, a gentibus, etiam Suevis, cultos, si quis cum *Vossio* asseruerit, ad assensum pronus ero.

Isis Dea Suevorum.

Genii à Suevis culti,

VIII.

Utut vero hæc habeant, certissima inde πολυθεότητος apud gentes, maxime Barbaros, colliguntur fundamenta puto.

IX.

Quando autem hæc SUEVIS nostris plenius innotuerit, in tanta discordia, & Scriptorum Germanicorum raritate certo constituere difficilius est. Si tamen nonnihil dicendum, videtur *Suevus*, Tuisconum Rex VIII. & ipse a gente, cui de suo condidisse nomen probabile est, in Deorum numerum adscitus, SUEVIS suis a majoribus, Germaniæ Regibus, acceptam, & hactenus ad posteritatem carminibus celebratam religionem de meliori commendasse. ε.

Suevus. Tuisconum Rex, à suis pro DEO habitus.

X.

Atque hinc tandem ad Progressus gentilitiæ apud Suevos religionis, & ad falsorum Numinum, quotquot apud probatos legimus Scriptores, omnium ac singulorum cultum, & sacra gentis antiquissima, eorumque pleniorem disquisitionem descendere possumus, si prius, quod polliciti sumus, & verbulo monuerimus, Vindelicos, Rhætos & Helvetios sub initia Novi Fœderis in Romanorum potestatem redactos, ritus victoris ejusque sacra coactos recepisse. Id quod Dionys. Halicarnass. l. c. de omni barbarorum gente victa, & nos de his cumprimis asserere nulli dubitamus. De quorum ratione similiter in sequentibus.

Vindelici, Rhæti & Helvetii Romanorum, victorum suorum Cultum gentilitium coacti recipiunt.

GENTILISMI PROGRESSUS.

XI.

In proxima igitur ab origine secula & in ipsam temporum barbariem, *Progressus fœdi*

Aa 3 cum

α. *Hist. Nat. Lib. II. c. VII.* β. *Diss. XXXVIII. Conf. Petr, Danj. Huetius Demonstratione Evangel. Prop. III. n. XVIII. p. 61.* γ. *vid. Crusium Annal. Suevic. lib. I. P. I. c. 1. p. 4. & Iod. Willichium in notis ad Tacit. de moribus German.* δ. *Crus. l. c.* ε. *Idem ibidem.*

Gentilismi in Suevia.

cum animum advertimus, tanta proh dolor! turpissimæ Suevorum εἰδωλομανίας, & Satanæ in his terris odiosæ malitiæ incrementa deprehendimus, quanta mens pia cogitare non potest. Ingens hic Deorum turba, nefanda sacra, & diri ritus oculis offenduntur, & a populo ferocissimo consecratum devotumque reperimus, quicquid fere impia omnium reliquarum gentium superstitio templorum areis arisque jam olim intulerat.

XII.

Polytheismus in Suevia.

DEORUM agmen si respicimus; parum abest, quin cœlum & omnia elementa Deorum matres ipsis extitisse dicamus. Ita sane Procopius α. de Sueonibus, antiqua Suevorum gente: *Deos ac Dæmones plurimos colunt, cœlestes simul ac aërios, simulque terrestres & marinos, & nonnulla alia Dæmonia, quæ in fontium fluminumque undis esse traduntur.* Nec dubium est, quin plures cum reliquis Suevis nostri communes habuerint. Germanos omnes olim coluisse Solem, Lunam & Vulcanum, supra audivimus ex Cæsare. His post Dionysium & Strabonem, immortaliter de Germanorum gente meritus Tacitus, plures & ex natura, & ex animalibus, ut ita cum Vossio distinguamus, accenset, illumque Cæsaris errorem, quasi Germani reliquos ne fama quidem acceperint, ex prisco ævo & antiquitate convellit.

XIII.

Ex illis quidem refert Mercurium, quem natio Gallorum omnis, religionibus admodum dedita, Cæsaris ætate Deum maxime coluit, Martem & Isidem, β Terram Matrem, sive Herthum, γ. & Matrem Deum δ. Ex his vero Deos interpretatione Romana, Castorem & Pollucem, ε. Tuistonem, Deum terra editum, & filium ejus Mannum ζ. & Herculem η. Alii alios & plures præsertim genios recensent, de quibus prolixe Cluverius, ϑ. Schedius, ι. Hachenbergius, κ. &, quem post fata merito colimus, B. noster Sagittarius, λ. legendi. Nos in præsentiarum de SUEVIA MEDIA solliciti, in illos saltem inquirimus curatius, de quorum cultu in ipsa gente certo olim constabat. Fuere enim singulis etiam sui indigetes..

Indigetes Suevorum.

XIV

Hermunduri ergo, sive Suevi nobis dicti, præter principia ista bina, omnibus communia, auctorem boni unum, alterum mali, ex Noachi Nepotibus corrupta traditione derivata, nec inepte per fratres illos juvenes, lucorum apud Hahatvalos, Suevicam gentem, præsides significari credita, geniosque plures sed incertos, (quorum olim simulacra deaurata in æde, postea S. Aureliæ Brigantii ad Lacum Bodamicum sacrâ, Gentiles adorabant, teste Walafrido μ.) antiquitus cum reliquis ex animalium sorte venerabantur manes defunctorum, primo Tuistonis & Manni. Illum Deum terra editum Tacitus

α. *Lib. II. de Sueonibus.* β. *cap. IX. de moribus German.* γ. *c. XL. ibid.* δ. *c. XLV. ibid.* ε. *cap. XLIII.* ζ. *c. II.* η. *cap. III. & IX.* ϑ. *G. A. lib. c. XXVI. seqq.* ι. *Syngr. I. & IV. de Diis Germ.* κ. *Germania Media diss. VIII. de religione Germanorum Gentili.* λ. *in Gentilism. & Christianismo Thuringiæ.* μ. *in vita S. Galli lib. I. cap. VI. apud Goldastum Tom. I. Scriptorum rerum Alemannicarum.*

citus nominat, celebratum carminibus antiquis. Sunt, qui veteres hoc nomine Deum, cœli & terræ Creatorem, dixisse & coluisse contendunt. Et merito in his nomen meretur Cluverius, qui, uti totus in eo est, ut Germanis nostris unius & veri Dei cultum asserat, ita & in his operosus, varia cum ex ipso Tuistonis nomine, quod idem veri Dei sit, & rectius scribatur Tuito, vel Teutho; tum ex voce Mannus, quo Germanis vir; Tacito, filius Tuitonis, sive Dei de signetur, qui non nisi Adamus ex terra a Deo productus esse possit, pro sententiæ suæ veritate argumenta deducit α. quorum ultimum ipsum etiam Celeberrimum Vossium secus, ac alias volebat, suspicari fecit. β. Verum uti gloriam agnitæ veritatis avitam majoribus neutiquam invideremus, si vel ad momentum eandem olim participasse posset evinci; ita illam vanis verbis, & rei veritati detrahendo, nunquam eis vindicabimus. Quicquid enim sit de voce Theuto, sive soli Deo illud competat nomen, sive etiam vi originis suæ, qua sermone populari & antiquo Celtico virtutem, qualis heroum priscis temporibus credita, exprimit excellentem, conditori illustris alicujus gentis sæpius obtigerit, uti non abs re suspicatur æternum Augustæ decus, illustris Marcus Velserus; γ. quicquid sit de Manno, sive Adam, sive alius ex posteris Adami denotetur: nobis certe Cluverii assertum temere prolatum visum est. Qui enim verus DEUS terra editus? qui filius ejus (procul dubio naturalis hic intelligendus) Mannus, sive Adamus? quomodo Adamo tres filii, e quorum nominibus proximi Ingævones, medii Hermiones, cæteri Istævones vocentur? Viderat quidem Cluverius Gordios hos nodos, sed videtur, nec ipsius interfuisse, quomodo solvantur, modo sors exoptata impleatur. Unde & vetustate, & gentis barbarie corruptam omnino judicavit traditionem, quam Tacitus ex antiquis Germanorum legerit carminibus, totamque ad sacratissima Mosis documenta quovis modo emendandam. Quod & conatus: feliciter, si temporum illorum, & Scriptoris Romani probata veritas sibi nec constare, nec Annales Germanorum vetusti ita vestiti, vel ulla sui parte sibi similes amplius esse debent. Satius interim nobis videtur, non tam patriæ amori, quam veritati in his indulgere, &, quod per Tuistonem non potuerint non coluisse virum virtutis excellentis, affirmare. Præter enim id, quod vetustis carminibus terra editus celebratur, forte non ficulneæ sunt rationes, quod homini forti Manno jungitur, pari cum illo honore afficitur, & ab ipsa gente Marti & Mercurio, summis Diis, posthabitus recte creditur. Taceamus, quod unum, verum, & æternum Deum eos agnovisse, ne vel apice vetusta doceant monumenta, nec rationibus firmis id docere queant Cluverius Schediusque, ob facilitatem suam merito notati a Cl. Vossio, δ. & Dn. Omeisio, Professore in Illustri Noricorum Universitate celeberrimo. ε.

Cluverius, Suevos Verum DEUM coluisse, statuit.

Theuto an DEUM? vel an Virtutem significet?

Cluverius & Schedius à Vossio & Omeisio notati.

XV.

Quinam autem fuerint Thuisto, Mannus, hujusque tres filii, singuli postea, velut

α. *G. A. lib. I. c. IX.* β. *lib. I. c. XXXVIII.* γ. *Lib. III. rerum Boi. p. 77.* δ. *Lib. I. c. XXXVII.* ε. *Diss. de Germanorum Veterum Theologia, & religione pagana.*

Quinam fuerint Thuisto & Mannus incertum.

velut gentium conditores DEO orti, in DEOS relati, ut memorat *Crusius* l. c. ex tanto temporum & historiarum intervallo certo non constat. Sunt, qui proximos Germanorum parentes, Gomerum scilicet & Ascenazum, filium illum, hunc nepotem Japhetis, nominatos credunt; quorum opinioni temporis etiam ratio potissimum respondet α. Alii, in quibus Vossius, Hachenbergius & plures, causæ nihil advertere volunt, cur hos apud Plinium habeant intelligere, & ex Taciti verbis reliquias veteris doctrinæ de Adamo, terra edito, eruunt, ut is sit Tuisto; item de Noacho, trium filiorum parente, ut is sit Mannus. Alii aliter sentiunt, & nos in his obscuris quemque suo patimur abundare sensu.

XVI.

An Hercules & Mars idem?

Herculem adhuc inter animales numeramus, & hunc Suevis optime notum. Cluverius β quidem Herculem & Martem unum esse contendit, atque hinc in Naturalium ordinem referendum. Videtur tamen Taciti denuo historia nobis favere, qui non solum a Marte diversum docet, ubi de Germanis omnibus notat γ: *Herculem & Martem concessis animalibus placant.* Sed & Heroem gentis fuisse diserte dicit: δ. *fuisse apud eos, & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium ituri in prælia canunt.* Conferatur Ammianus ε. Berosus, & ex hoc *Willichius,* ζ. Aventinus ex Stabio, *Maximiliani* I. Imper. Historiographo η. Quis autem fuerit, an *Thebanus*, an *Lybius Hercules*; an vero alius eximiæ fortitudinis heros? non constat. *Thebanum* Alpes ad Taurisci (a quo Tauriscos, postea Noricos dictos, nomen habuisse *Plinius*, θ. auctor est) tyranni perniciem transiisse, ipsique ab incolis divinos habitos fuisse honores, ex antiquis Scriptoribus ostendere nisus est Dn. Omeisius l. c. Verum frustra hæc de Alemannorum Hercule, ut nos judicamus. Videtur enim Herculis nomen non a Germanis, sed rursus, ut plura alia, a Romanis conditum, & vicino heroi inditum, forte quod non aliud rectius conveniat, non ex alio virtus incluta dijudicari melius queat. Quin autem apud gentes postea obtinuerit, eadem compellandi ratio, dubium non est, inprimis, qua proxima erat Romanis. Comprobant certe hoc pervetusta Sueviæ de Hercule suo monumenta, non frustra ab Aventino, *Stumpffio & Crusio* in Annalibus tradita, in quibus primum simulacrum illud *Herculis* Alemanni usque ad *Maximiliani* I. ævum in Augia lacus Bodamici majori, divite post appellata, servatum, mox jussu Augustissimi Oenipontem deportatum: prout hujus rei oculatus erat testis laudatus Stabius. Est quidem Cluverius, qui *Herculem* hunc Alemannum velut *ridicule a vanissimo* (ut nominat) *juxta ac ineptissimo Annio Viterbiensi in falsis suis sub Berosi nomine commentariis confictum* explodit, ratione hac potissimum usus, *quod Alemannorum nomen Augusto demum Romanis imperitante fuerit natum:* quasi hæc obstarent, quo minus postea ab incolis Alemannis *Hercules*, velut indiges, Alemanno nomine, aut a reliquis distingui, aut, quod minime absonum, in nominis sui honorem & gentis gloriam ita compellari potuerit.

XVII

α. *vid. Sched. Syngr. I. de Diis Germanorum, & Idocus Willichius Comment. in Tac. Germ.* β. *G. A. lib. I. c. XXVIII.* γ. *c. IX. de M. G.* δ. *c. II. de M. G. conf. c. XXXIV.* ε. *lib. XVIII.* ζ. *num. III. 1. & 10.* η. *XV. Annal. Boj. lib. I. & III.* θ. *H. N. lib. III. c. 13.*

XVII.

Plures præter hos ex hominum genere, ut jam diximus, recenset *Crusius*, *α.* quibus post fata, vel ex mandatis Regum, vel ex affectu plebis honor is habitus. Suevis præsertim Suevum carum fuisse credibile est. Quod vero quisque eorum ex instituto Ingævonis sub certo sidere, & *Mannus* quidem sub Luna, uxor ejus *Sunna* sub Sole; ipse *Ingævon* postea, velut Dei nuncius, ac dator sapientiæ & eloquentiæ sub Mercurio; *Istævon* sub Marte; *Hermion* sub sidere ursæ, sive eo, quod vulgo dicitur Heermannswagen; & ita porro fuerint culti? testem præter *Crusium* producere nequimus. Si tamen, quæ communis fere est sententia, Sol masculum inter Deos, & Luna fœminam, sive Deam, denotavit, fabula se ipsam confundit.

XVIII.

Siderum cultus in Suevia.

Cæteros natura progenuit. Cælum quidem in immensum patens superstitioni campus erat. Præcipua tamen in veneratione, uti omnibus Germanis, ita procul dubio etiam Suevis nostris fuere sidera erratica, quæ Planetas dicunt. Nec tamen sua ætate distincta Genealogia, aut Latina interpretatione, veluti Romani & Græci, considerabant; sed promiscua siderum ac Deorum nominatione, modo per *Mercurium*, modo per *Martem*, *Jovem* aut *Solem* intellexere: uti id exemplis ex antiquitate non obscure docet Clarissimus Hachenbergius; *β.* & Historia Taciti ipsa loquitur. Enim vero, quos Cæsar velut omnibus Germanis communes refert Deos, *Solem* & *Lunam*, Tacitum aut latere oportuit, aut necesse est, *Mercurium* & *Martem*, quorum utrumque, quamvis ut recte judicat Vossius, diverso tempore & occasione etiam sub nominibus aliis; & hunc quidem Hesi, forte & *Erici* (Erich;) illum vero Teuthi, Teutanis, Wodanis, Nudani &c. *γ.* maxime Deorum cultum *δ.* & Hermundurorum genti inprimis æstimatum scribit, *ε.* eosdem, quales etiam gentium Theologis creduntur, statui cum Sole Cæsaris; Deas autem, si quas recenset, cum *Luna* convenire. Unde nec abs re esse videtur, quod magna in his nomina, *Cluverius*, *Vossius*, & *Schedius ll. cc.* *Macrobio*, *ζ.* & aliis in partes vocatis, pro hac sententia prolixe scripserunt, ac Soli, summo DEO, a variis virtutibus & effectibus varia a mortalibus nomina & numina in sidere vario tributa esse existimarunt, ac asserti veritatem partim ex nominibus ipsis, eorumque nativa significatione, partim vero ex muniis, quibus uterque ex superstitione præerat Deus, singulis non alii magis, quam ipsi Soli convenientibus; eruditissime adstruxerunt. Ad quos etiam in hac causa B. L. remisisse nunc sufficiet.

XIX.

Saxonum Idololatria.

Num Suevi reliquos etiam ex maribus Planetis Deos admiserint, audacter non asserimus. A Saxonibus certe, Cattis, reliquisque septentrionem versus spectantibus populis *Jovem* & *Saturnum* sub Thori, aut Taranis, (quod

α. Annal. Suev. l. c. β. Diss. citata. γ. Paulus Diaconus, rerum Longobard. lib. I. cap. IX. Crus. Ann. Suev. P. I. lib. IX. c. IX. vid. Cluv. l. c. Voss. lib. II. c. XIII. & XXXIII. δ. cap. IX. de M. G. Conf. Hist. lib. IV. cap. LXIV. ε. Ann. lib. XIII. c. LVII. ζ. Saturnal. lib. I. c. XVII.

antique est Tonantis) & Crodi nominibus cultos meminere scriptores. Et potuere sane iis vel fama saltim eorum innotuisse sacra, quibus etiam accepti erant dies omnibus planetis hebdomadatim sacri. α.

XX.

Cluverii & Taciti de Luna & Iside sententia.

Certiora interim sunt, quæ de *Luna* memorat Cæsar. Ad hanc omnium Dearum nomina pertinere contendit *Cluverius*, ita ut non solum *Venerem*, *Æstyorum Matrem* Deûm, quamque etiam apud VII. Suevorum nationes, quæ proxime Oceano accolebant, cultam testatur Tacitus l. c. & Herthum i. e. Terram Matrem; sed & Isidem, de qua Tacitus β: *Pars Suevorum Isidi sacrificat*, eandem cum *Luna* esse scribat, & ex variarum gentium Theologia asserti veritatem probare nitatur. Quam bene in singulis, alii quibus plus otii Deus fecit, videant: de ultimis duabus nos hic nonnulla dicemus.

XXI.

Observationes Vossii de cultu Gentilium idololatrico.

Herthum quidem, sive Matrem Terram, quod attinet, non possumus, quin eam cum *Vulcano Deo*, h. e. igne elementari, γ. (quem idem ille, quasi cum *Marte* eundem, at male, judice *Vossio*, δ. inter sidera extulit, utpote in eo jam a *Marte* diversum, quod Cæsar ipsum ex mente vulgi a *Sole* distinxerit) de cœlo deturbatam in sublunaribus Diis censeamus. Matrem quidem Deum vocari non inficias imus ε. at, quod inde colligit *Cluverius*, ζ. vanum est; nimirum, *quasi tum satis fuerit probatum, Terram Matrem eandem esse Lunam, quum eandem & Matrem Deum esse patuerit.* Præter enim id, quod plures in orbe nationes cum *Sole* & *Luna*, elementa quoque crediderint Deos, observavit eruditissimus *Vossius*, η. quod in his ante alia tellus illos obtinuerit honores, & prope omnium opinione fuerit *antiqua Mater*, quam cœlo, quod in rerum generatione marem referat, nuptam dixerint. Quam autem utrique, & *Lunæ*, & Terræ, magnæ Matris Deum nomen conveniat, erudite ostendit, & quod illa in cœlestibus, hæc in elementis principium totius naturæ passivum designet, pluribus deduxit θ. Et qui quæso dubium erit a Germanis ipsam Terram, velut Matrem Deum, cultam, qui potentissimos Deorum terra editos celebrarunt, generisque sui origines ad terram retulerunt, ut supra ex Tacito vidimus. Patrii annales si sibi constarent, *Crusium* producerem, qui traditionibus acceptum refert, ι. terræ, quæ mater fuerit Tuistonis, & ab Ingævone, Germanorum Rege III. in Deorum numerum relata, famam more veteri ad posteritatem propagatam esse; sed cum hi incertis & fere fabulosis videantur inniti fundamentis, iis rei veritatem dubiam non reddemus. Ad *Isidem* progredimur.

XXII.

Diodori & Plutarchi

Isis quænam fuerit, non convenit scriptoribus. Domesticam Ægyptiis Deam fuisse, *Diodorus*, κ. & *Plutarchus* λ. testes sunt. An regina fuerit

α. *Cluverius l. c.* β. *Cap. IX. de M. G.* γ. *lib. II. c. LXVI.* δ. *l. c.* ε. *vide Macrob. Saturnal. lib. I. c. XII. & XXIII.* ζ. *lib. I. c. XXVII. G. A.* η. *lib. II. c. LI.* θ. *lib. II. c. LIV.* ι. *An. Suev. l. c.* κ. *lib. I. Bibl. c. XIV.* λ. *lib. de Iside & Osiride.*

rit Ægypti, videant alii. In Germaniam cum filio, *Hercule Lybio*, ad Gambrivium Regem venisse, ipsi nupsisse, primamque ibidem frugum inventricem pro Dea habitam fuisse, ex pervetusta Calletiæ Hisp. inscriptione, quæ tamen *Grutero* conficta creditur, refert *Crusius*, α. nescio, annon in bellis fabellis. Sacra interim ejus, licet peregrina, in Germania erant, Teste Tacito: β. quamvis *Vossio* aliter fere videatur, γ. ut qui difficulter in animum adducere potuit, Germanos vetus Isidis Numen, cujus sera adeo notitia Græcis & Romanis, ab Ægyptiis accepisse; ideoque in superstitione tot seculis intermortua conjecturæ locum reliquit, quasi Germanis hic quoque fuerint reliquiæ primævæ de Adamo & Eva traditionis, quorum ille *Mannus* Germanorum, hæc *Ischa* (Hebr. אִשָּׁה) fuerit, quæ interpretatione Romana sit Isis. Non enim perspicere licet, quomodo Celebratissimi Viri conjectura conciliari queat cum istis Taciti: *Pars Suevorum Isidi* sacrificat. Unde vero fuerint allata, non una est sententia. *Cluverius* certe, Isidem eandem prorsus cum Luna falso persuasus, non fuisse peregrina judicat, sed una cum ipsa gente ex *Asia* in *Europam* immigrasse δ. Sed obstat, puto, *Cornelius*, verbis jam adductis, nisi etiam hoc ipso, quod peregrinum sacrum diserte dicit. Penes quem in his merito est fides, judice Illustri Conringio ε. Forte igitur potiores, qui ad Suevos ea a Pannonibus & Græcis, Istri olim accolis; ad hos a Syris; ad Syros ab ipsis Ægyptiis manasse arbitrantur, quibus etiam, posito, quod sint peregrina, pollicem premit *Vossius* l. c.

de Iside traditiones.

Gruteri, Crusii, Taciti, Vossii, Cluveri & Conringii de Idololatria Gentilium, inprimis Germanorum effata.

XXIII.

Facile autem sic datur intelligere, quinam ex Suevis sacra hæc peregrina susceperint. Et sane non alii magis, quam qui proximi Istri oras antiquitus tenuere Hermunduri nostri. Ad hos enim adverso flumine, & sic mari, navigio omnino potuere advehi, quod ex Taciti verbis velut necessarium exsculpere nisus est *Cluverius l. c.* An vero fluminibus trajectis ad reliquos etiam gentis socios devenerint, ita ut ex ipsius Isidis nomine varia condita sint urbium nomina, qualia hodienum sunt Isenacum, Isenberga, Islebia &c. curare nostrum nunc non est, num vero ex hoc ipso Taciti loco Augustæ Vindelicæ, & confiniis Isidis cultus commode a Schedio, ζ. & asseclis addicatur, plenius hic dispiciemus.

Isenacum, Isenberga, Islebia, an ab Iside nomen suum acceperint?

XXIV.

Verbo autem mentem exponimus: minime. Neque enim Vindelici Suevis prius accensiti, quam ab ipsis sunt subacti. Quod autem Munsterus, η. quem in subsidium vocat *Schedius*, scribit: *Vindelici etiam pars Suevorum*; aut novam, & ut tempore Francorum constituta est, intelligit Sueviam, aut judicio suo turpiter lapsus: quod ex consensu veterum, & limitibus Sueviæ antiquæ haud difficulter ostendi

Munsterus notatus.

α. *P. 1. lib. 1. c. 1. A. S. Conf. Aventin. lib. V. Annal. Boj.* β. *cap. IX. de M. G.* γ. *lib. II. c. XXXVIII.* δ. *G. A. lib. I. c. XXVII.* ε. *in Præf. in Tacitum de Morib. Germ.* ζ. *Syngr. I. de Diis Germ. c. IX.* η. *Cosmograph. lib. III.*

stendi posset, nisi crederem omnibus, qui modo limina Geographiæ antiquæ salutarunt, satis nota.

XXV.

Isidis Cultores.

Neque tamen id propter Isidis sacra his Provinciis arcita prorsus, aut cum semel fuerint suscepta, pulsa iterum dicemus. Novimus enim, quod difficulter admodum hic cessisset conatus, & frustraneus etiam Romanorum hic fuerit labor. α. Habuit certe Isis in singulis suos cultores, etiam superstitiosos: id quod docent monumenta illi a privatis in agro Norico posita, & annalibus ab Aventino illata; β. templum etiam Deæ in pago Helvetico, Wettinga, ubi nunc Cœnobium est situm ad flumen Limagum, Romanis olim ibi imperitantibus, a quodam Lucio Magiano, Vitaquensi, extructum, teste *Stumpfio*, γ. At quo tempore coli ibidem cœperit, forte non tam patet: patebit autem, quando certas gentilitiæ religioni in his oris constituerimus periodos, singularum rationes nunc brevibus ducturi.

XXVI.

Tres periodi Idololatriæ Suevicæ.

Tres autem præcipuas patria nobis sistit historia periodos. Prima erat, cum sui juris viverent Rhæti, Vindelici & Helvetii, prout Celtarum nationes reliquæ. Secunda, cum jugum Romanum rigida cervice subirent singuli, & sacris & moribus & linguæ Romanæ commercio imbuti. Tertia demum cum terga hostium sequerentur Suevi, &, trajecto Danubio atque Rheno, castra & domicilia sua in Provinciis a Romanis derelictis collocarent. Quæ temporum in singulis discrimina supra jam notavimus.

XXVII.

Campodunum, Kempten / urbs antiquissima, olim pagus fuit, ante Christum natum conditus.

Ad primam quod attinet, non superest probatum documentum, quo certi reddamus de Iside tum temporis in his terris culta, nisi eam velis vel ex Lunæ, vel ex Terræ cultu, quas Isidem alias significasse plures crediderunt, & nos verbo saltim monuimus n. XXII. colligere. Est quidem *Crusius*, qui, cum vetustatem Campoduni, oppidi hodie in Suevia Imperialis, probare nititur, δ. *ducentis ante natum Christum annis, & cum nondum oppidum, sed pagus esset, Cisæ ibidem, vel Isidis fanum fuisse*, scribit. Quale quid etiam fragmentum historicum multimodis interpolatum (quod interdum inscriptionem præfert Historiæ Galliæ, & a *Conrado Liechtenavio*, Abbate Urspergensi, ad verbum fere in Chronicis est relatum, at acerrime, nec temere tamen, velut spurium per paginas plures notatum ab Illustri Velsero, ε.) de ligneo Cisæ Deæ templo, quod Augustæ post deductam Romanam Coloniam inviolatum manserit, donec tandem vetustate collapsum Colli dederit nomen, profert. Verum omissis aliis, quæ diffuse legi possunt in opere eximio Velseriano, duo insignes in relatis nævi hic observari merentur, qui singuli sufficiunt ad confundendos Isidis Suevicæ in Vinde-

deucia

α. *Valerius Max. lib. I. cap. III.* β. *lib. III. Annal. Boj.* γ. *Chronici Helvet. lib. VI. cap. XXIII. Conf. Crusius Annal. Suev. l. c.* δ. *Annal. Suev. P. I, lib. XII. cap. VI.* ε. *lib. III. rerum August.*

delicia Patronos. Primùm quidem templorum Isidi Deæ in Germania structorum utraque pagina meminit: & tamen Tacito teste majores nostri non habuerunt templa, uti id inferius demonstrandum venit. Dein Cisa Vindelicorum, quæ, si tamen, topica Dea fuit, cum Iside Suevorum confunditur. *Quod si Cisa Suevorum Isis fuisset, ineptirent adhuc de muliebri oris specie, parumne testato Tacito, signum ipsum in modum Liburnæ figuratum docet advectam religionem*, verba sunt toties celebrati Velseri l.c. Unde mirari subit Dn. Omeisium in dissertatione laudata, cum Isidis Sacra apud Suevos doceret, & volveret Velseri opera nitidissima, tamen cum Schedio fecisse, qui in pervetusto hoc, quod Augustæ in Prætorio conspicitur, monumento,

QUEM. MALE. POLLUERAT. CULTURA. NEPHARIA. DUDUM.
GALLUS. MONTICULUM. HUNC. TIBI. CISA. TULIT.

Nescio quem nævum deprehendisse videri vult: *quippe*, scribens, *Isidi Collis sacer erat, non Cisæ. Nec enim Cisæ mons, sed Isidis, Eisenberg.* Namque & huic argumento Velserum satisfecisse puto α. *Inde, pergit, ineptiarum etiam, quod Collem a Cisæ templo nomen invenisse memorat (fragmentum.) Appellationem, qua ad Cisam forte fortuna, ut fit, alluderet, fabulæ occasionem dedisse, & auctori asserendi audaciam addidisse satis video; nisi cui tamen clivus a fabula demum, quod fieri nihilominus potuit, videatur indigetatus: nam in censualibus Reipublicæ libris clivus* Zizenberg *inter D. Udalrici & D. Dominici, qui ridiculo vulgo nomine* Affenwald / *simiarum sylva est, describitur. Alius* Eisenberg / *proxime curiam, cujus originatio a publico carcere aperte Germanica*, β. *substituere visum, quod Cisam eandem Isidem comminiscantur.*

XXVIII.

Mercurius à Suevis magni habitus.

Forte autem feliciori fato Isis in his oris usa est, postquam prima periodus defluxit. Patrios DEOS cum patrio cultu Coloniæ novæ intulisse Romanos innuimus γ. Nec dubium de his esse potest, cum in opere Velseriano prostent plura monumenta, uti Augustæ servantur, æri eleganter incisa, quibus Mercurium, quem omnium maxime Deûm in hac vicinia cultum colligit Illustris Auctor; duabus præcipue de causis; scilicet *quod mercaturæ, quodque viarum præses. Cum ei & negotiatores, quorum magnus in Provincia numerus, & qui quacunque alia occasione iter huc haberent sacra fecerint* δ. Martem ε. Apollinem *Crannium:* quo titulo præcipue apud Rhætos cultus ζ. Sylvanum, quem totius territorii tuendi causa lacte in templo demulsere η. Plutonem & Proserpinam θ; DEOS Deasque communes honorarunt. Jam vero Isidis etiam cultum Romæ fuisse, per Græcos advectum Dn. Omeisius ι, & Deam civitate donatam præter Valerium Maximum *l. c.* Lucanus κ, non obscure docent. Lampridius etiam memorat de Commodo Imperatore, quod sacra Isidis coluerit; & *Ælius Spartianus* de Caracalla, quod

α. *lib. cit. p. 222.* β. *Conf. Voss. lib. I. cap. XXXVIII.* γ. *vid. Gabr. Bucelini Chron. Rhæt. ad annum Christi XLI. & CCXX.* δ. *lib. V. & VI. Rer. August.* ε. *Crus. A. S. P. I. lib. VII. cap. IX.* ζ. *Velserus in Monum. agri Aug. n. I. II. III. seqq.* η. *Monum. August. n. II. Crusius An. Suev. l. c.* θ. *Monument. August. n. III.* ι. *Dissert. cit.* κ. *Pharsal. lib. VIII. v. 831.*

quod Deæ Isidi templa ubique magnifica fecerit. Quod vero in *Augustanis* monumentis non ullum reperit Velserus, quod Isidis habuisset sacra, forte in causa fuit, quod scripsit, *ineptus cassusque labor est, Barbara numina Romanis Græcis conferre velle.* Quamvis hæc in eos dixisse videri possit, qui Cisam ex Tacito Isin sunt interpretati. Utut autem hæc habeant, nollem ego audacter obstrepere documentis Aventini, ex agro Boico collectis; licet non ignorem, & hujus fidem nonnunquam multum fuisse suspectam *Velsero*.

XXIX.

Certiora tertia periodus de Jside Suevo-Vindelica nobis pollicetur, ubi nec metus ultra a Chronologiæ lapsu esse potest. Immigrantes autem Suevos circa an. Chr. CCCCL. una cum aliis, Jsidis etiam sacra & Augustam & in Vindeliciam, Rhætiam Helvetiamque omnem secum deduxisse, credere fas esse puto. Hoc enim licet antiquis documentis comprobatum dare nunc non possimus, suadet tamen firma ratio, & consentit Vir Nobilissimus Dn. *Jo. Baptista* Crophius, a Kaiſerſieg/ in Schediasmate MS c. de primordiis & antiquitate Ecclesiæ Augustanæ.

XXX.

Atque hæc hactenus de Diis Sueviæ nostræ, in quorum recensione potissimum animum occupatum voluimus. Licet enim non ignoremus, plures a pluribus esse consignatos; selectum tamen vel instituti nostri ratio suadebat: inprimis, cum certi simus, vix aliud, præter recensita apud Auctores superesse Suevicum numen, cujus quidem probata haberi possit notitia, quod non alterius veluti agnati numinis aut naturam, aut cum natura etiam nomen, postquam scilicet *πολυθεΐα* apud gentes obtinuit, induerit: ita ut & hic loci pro eodem facile haberi possit.

XXXI.

Duplex Gentilium Cultus, proprius & Symbolicus.

Igitur ad cultum numinum pergimus. Duplicem illum apud gentes olim fuisse ex Historicis plures observarunt: proprium unum, alterum Symbolicum. Illum cum Clarissimo Vossio liceat vocemus, *quando, quod colitur proprie & in se DEUS esse existimatur*: hunc, cum quid colitur, *non quia credatur DEUS, sed quia DEUM significet* α. Utrumque receptum fuisse apud Suevos nostros, fortassis difficile videbitur demonstratu. Enim vero licet nos omnium omnino terrarum orbis nationum communis consensus de proprio numinis in gente Germana cultu, ejusque hinc inde tot deprehensa, etiam evidentiora vestigia non reddant dubios; de Symbolico tamen difficultatis non nihil ex istis Taciti verbis β exoritur: *cæterum nec cohibere parietibus DEOS, neque in ullam humani oris speciem assimilare ex magnitudine Cœlestium arbitrantur*; & rursus paulo infra γ testantis: *apud Nabarvalos nulla simulacra.* Cum quo tamen rei ipsius vel hodienum apud Magnates Germaniæ servata monumenta diu nos luctari non patiuntur. Notum est idolum deastri cujusdam Thuringorum cognomento Püſterich/ quod Sondershusæ ostenditur, & pluribus describitur a curiosissimo olim antiquitatis Thuringicæ scrutatore, B. Sagittario nostro δ. Nota, quam superius diximus sub Glorio-

α. *Theol. Gent. l. I. c. V.* β. *c. IX. lib. de M. G.* γ. *c. XLIII. ejusd. lib.* δ. *Gentil. Thuring. cap. II.*

Gloriosissimo *Maximiliano I.* Oenipontem translatum, columna hactenus in Augia Divite Lacus Bodamici Superstes, *Herculis Alemanni.* Nota ex Augustanis monumentis Mercurii imago, *corpore nudo, nisi quod a tergo pallium sustinet, sinistra caduceum gestans, dextra capiti bovis pedibus adjacentis insjecta, assistente gallo gallinaceo*, visenda in ædibus Peutingerorum, & in ære exhibita a celebratissimo *Velsero.* α: & quod alias in Thesauro Palatino β. recenset *Begerus* Clarissimus, huc maxime congruum *Mercurii* Germanici, (nisi quidem id potius est *Alemanni Herculis*, quod nobis valde probatur) simulacrum, memorabile visu; cujus de hoc verba, licet prolixiora, hic inseremus. *In Electorali*, inquit, *Cimeliarchio statua est, antiquitatis & raritatis veneranda area. Alemannum exhibere, DEUM Germanorum, ac à Maximiliano Imperatore in pago Alma, prope Constantiam anno MDVII. inventum sequens veteris membrana, qua juxta asservatur, inscriptio, si opinio vera, testatum facit:*

Alemannus Hercules.

Almann Abgott bin ich/
Die Teuschzen iren nam hambt durch mich/
Von grossen Streiten der Walhen dich versich/
Alamanna Teuschzland nent sich/
Bey Costnitz im Dorff Alma lag ich/
Durch Künig Maximilion schickt es sich/
Im XV c und VII. Jare in die Lad legt er mich.

Quid, inquis, Alemannus cum Mercurio? dicam: alium non esse, vel ipsa statua evincit: in capite pileum cernimus, non obscuris alarum vestigiis; dextram extensam gerit; sinistram deorsum inclinatam, plane qualis marsupium & caduceum gestare consuevit. Imo & inferiorem caducei partem adhuc superesse videmus. Quæ omnia Mercurium hunc Germanorum fuisse extra ponerent dubitationis aleam, nisi Tacitus Germanos nec cohibere parietibus DEOS, nec in ullam humani oris speciem assimilare ex magnitudine cœlestium arbitratos, assevararet. Non jam dicam alia famosa in gentium quondam & gentilismi debellatione ab ipsis victoribus destructa Germanorum idola: de quibus tamen legi merentur annales Francici a Pithæo editi γ, Cranzius δ, Lindenbrogius, ε Vossius, ζ Hachenbergius, η. aliique.

XXXII.

Et ex his plures de veritate cultus Symbolici convicti, laborarunt, quomodo fidem faciant Tacito, scriptori alias & fide & prudentia maximo, secus quidem ac doctissimus *Begerus*, qui motus exemplo Mercurii Palatini, contra quam sentit Cluverius in Præfatione Germaniæ suæ Antiquæ, ac Illustris Vir Hermannus Conringius θ, *Tacitum errasse, aut certe minus solide instructum fuisse de rebus Germania* concludit, *nec credendum esse, Germanos, præsertim eos, quibus Romana consuevit natio, solos divina natura formam captu suo angustiorem putasse, cum sapientiores etiam non tantum humana figura incluserint, sed humanas quoque res ad divina potentia fastigium evexerint.*

Tacitus ab Hermanno Conringio notatus.

α. *Operum p. 367.* β. *p. 16. seq.* γ. *ad an.* IↃCCLXXII. δ. *Sax. lib. II. c. IX. & XIII.* ε. *in Vita Caroli Magni.* ζ. *Theol. gentil. lib. II. c. XXXII.* η. *Diss. citat. n. VI.* θ. *lib. cit.*

rint. Suspicantur autem illi simulacra ista Deorum, omnemque cultum Symbolicum aut demum post Taciti tempora manasse a Gallis vicinis, quibus jam Cæsaris ætate solennis erat α, in Germaniam; aut irrepsisse illum per Romanos, qui Germanorum agros occuparunt. Quæ conjectura auctorem, uti quidem nobis innotuit, primum habuit Christ. Colerum, β. cui in tantum lubenter consentiemus, in quantum ipse Tacitus permittit. Hic autem scriptor in hoc minimum asserto sibi totus constare non videtur: equidem ipse non unum cultus symbolici monumentum in ipsa Germania & apud Suevos nostros prodit. Quid enim, quæso, istud, quod paulo ante citata verba de Isidis cultu memorat? *Unde*, ait, γ, *Causa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum Liburnæ figuratum docet advectam religionem.* Peregrinum si forte quis hoc dixerit, & domesticum ex eodem libello δ sibi habeat, ubi auctor de Herthi, i. e. Terræ Matris cultu ita scribit: *Est in Insula Oceani castum nemus dicatumque in eo vehiculum veste contectum attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrali Deam intelligit, vectamque bubus fœminis multa cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcunque hospitio adventuque suo dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum, pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem Sacerdos satiatam conversatione mortalium Deam templo reddat. Mox vehiculum & vestes, &, si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit illud, quod tantum perituri vident.* Quo de Symbolo, aliisque videatur Jodocus Willichius ε. Sunt &, qui acinacem Marti sacrum, ζ. Symbolum Dei hujus censent. Et Scythas quidem adorasse ipsum meminit Clemens Alexandrinus. η. Sed Scytharum hoc fuisse ostendit *Elias Schedius*, & aliam longe symboli hujus dedit rationem. θ. Cæterum Tyrius etiam Maximus ι. quercum, Jovis Dei Symbolum, religiose a Celtis cultum deprehendit. Nisi forte etiam adversus hæc Tacitus defendi potest, si, quod nunc maxime in mentem venit, humani oris speciem attendisse dicatur. Sed videant alii, quomodo eum concilient. Nos ad proprii cultus considerationem, eamque brevissimam tendimus.

XXXIII.

Preces & Sacrificia Gentilium.

Preces & sacrificia constituisse apud gentes cultum numinis proprium, res ita manifesta est, ut ineptus fortassis essem, si rationibus eam persuadere conarer, aut testimoniorum cumulo confirmarem: dabit tamen in hanc sententiam plura ipse dissertationis hujus cursus. Illas in ipso sacrario, quod & templum alias Tacito audit, & est penetrale luci; aut etiam ad *ripas fluminum, gignendo sale fœcundorum* dicebant: *religione insita, eos maxime locos propinquare cœlo, precesque mortalium a Deis nunquam propius exaudiri.* κ. *An simul*, *quod* Schedius *notavit*,

α. *vid. Cæs. de B. G. lib. VI. Comm. c. XVII.* β. *in Comment. ad hunc Taciti locum. conf. Dn. Omeisius Diss. laudata.* γ. *cap. IX. de M. G.* δ. *Ibid. c. XL.* ε. *Comment. in Tacitum de Moribus Germanorum, num. XIX.* ζ. *Pomp. Mela lib. I. c. I. Bonfinius lib. III. decade 1.* η. *in protrept. conf. Vossius lib. I. c. XXXII.* θ. *Syngr. I. de Diis Germ. cap. VI.* ι. *Diss. XXXVIII.* κ. *Tacit. An. XIII. c. XVII. Conf. Saubertus de Sacrificiis veterum c. XIII.*

vit, α. πλυωνύμως compellarint Deos suos, *multiplici*, ut ait, *nominum cultu, multiplicem quoque potestatem iis accedere arbitrati*, exemplis non constat. Græcis hoc solenne fuisse, Poetarum fabulæ docent. Hæc autem, sacrificia videlicet, rude aliquot & infectum pietatis genus præ se ferebant, & ferales ritus κακοζηλίαν Judæorum spirabant, Varia autem gentibus sacrificia fuisse ex variis colligimus victimis. Solenniora illa, *quorum horrenda primordia cæso publice homine celebrabant*, β. ut plerique omnes, sic etiam Suevi, & quod credibile est, cum Romanis, γ. novi etiam Romanorum in Provinciis coloni. Germani omnes Mercurio hostiis istiusmodi litare fas habebant δ. Iisdem etiam Martem nonnunquam placasse Hermunduros, idem tradit scriptor ε. Cæterum βοσκήματα καὶ παντοῖα θηρία, καὶ ἀνθρώπους ὁλοκαύτουν: *pecudes & omnis generis* (nonnulli addunt, omnis etiam coloris, inprimis in publicis & majoribus sacrificiis. Nam in minoribus uti in sacris reliquis candidum superis, atrum inferis quærebant, teste Plinio ζ.) *animantia (& homines) concremabant*, juxta Strabonem. η. Imo viscum etiam, quem veteres Germani e cœlo missum putarunt, θ. herbasque ex agro in victimas adhibitas ostendit Schedius ι. Næniæ, quæ in his actibus plures erant, & inhonestæ, judice Adamo Bremensi, satius reticentur: notatæ tamen sunt a *Cluverio* & *Schedio* in operibus ipsorum, ubi, si volupe est, ad nauseam legi possunt. Nos, ut sacrorum compendium faciamus, non nisi necessaria, & verbo quidem, tangemus.

XXXIV.

Stati & fixi dies Cultus Gentilium.

Observatu autem dignissimum, quod ordinarie non nisi statis, Diisque sacratis diebus, κ. quos nonnulli eosdem hebdomadis esse judicarunt, qui vel hodienum apud Germanos Mercurii, Martis &c. dicuntur, sacra ista fiebant. Alias & prælium ingressuri, aut victoria potiti, aut periculum etiam adituri, cultibus istis publicis vacabant. Quo in eosdem cum vicinis Rheni atque Istri accolis Romanis servarunt mores, ejusque memorabile in his oris prodit exemplum Aventinus λ. scribens: *atque hi amnes cum aucti aquis erant, ab omnibus, qui oram Galliæ, Rhætiarum, Vindelicorum, Noricorum, Pannoniæ, Mœsiarum incolebant, Diis bonos habitus, gratiaque acta: quod si defecissent, aut siccitate decrevissent, aut denique glacies ripas conjunxisset, omnis tunc ætas atque sexus, viri, mulierculæ, senes, pueri, atque puellæ, publice & privatim indixere justitium, ab auguribus, sacerdotibus, sacrificulis feriæ conceptæ, supplicationes decretæ, circa omnia pulvinaria Deorum supplicatum est, hostiæ majores minoresque mactatæ, & peculiaribus ceremoniis, sacris solennibus, votis & comprecationibus Jovi Elicio operati sunt Pontifices minores & Flamines maximi, ut impetrarent pluviam inundationemque*

α. *Syngr. l. c. IV. conf. eund. Saubertum l. c. p. 294. seq.* β. *Strabo lib. IV. Tacitus de moribus Germ. cap. XXXIX. Saubert. lib. cit. c. mmI.* γ. *Quintil. declam. c. 234. & Tertull. apolog. c. Im.* δ. *Tacitus cap. Im. de Moribus Germ.* ε. *Ann. lib. mIII. c. LVII.* ζ. *Hist. Nat. l. XIX. c. XLVI.* η. *l. c. conf. Saubert. l. c. cap. XXII. seq.* θ. *conf. Aventini Ann. Boj. lib. III.* ι. *Syngr. II. cap. XXXVII. seq. Conf. Saubertum de sacrificiis Veterum cap. XXIV. Tacit. cap. IX. de M. G.* κ. *Tacit. Annal. lib. XIII. c. LVII.* λ. *Annal. Boj. lib. II.*

nemque horum fluminum, ne Germanis pateret transitus. Sacra præterea annua Jovi regi, Terræ Matri, genioque coloniæ, sive Cisa fuerit, sive alia, Augustæ & in Provincia facta observavit Illustris Velserus. α.

XXXV.

Suevi in Sacris suis πύξεως amantes.

Ita autem & hi gentiles, (Suevos dico) cum sacra peragerent, πύξιν adverterent, ut nulla unquam prius conficerent, quam aris, quas ex cespite ita extruxerant, ut ex earum medio quercus, quæ sacra ipsis dicebatur, surgeret, figura triangulari perfectum trigonum reddente; β. aut etiam plano arborum injecissent frondes. γ.

XXXVI.

Usus lucorum, nemorum & Templorum ad Sacra Gentilium.

Hoc ut possint facilius, *lucos ac nemora consecrarunt, Deorumque nominibus appellarunt secretum illud, quod sola reverentia viderunt:* δ. secus ac Romani. Hi enim, licet Numæ temporibus res divina apud ipsos nondum aut simulacris, aut etiam templis constiterit, & sacra in lucis, non sine religione positis, fuerint operati: ε. Cæsarum tamen ætate non simplicia, sed auro & ebore fulgentia templa condidere, eorumque usus victis etiam commendarunt victores. Præstabit hanc in rem volvisse Monumenta Velseri Augustana, ζ. ubi Capitolio olim, velut alias illustres Romanorum Colonias, Augustam quoque ornatam docet ex Actis S. Afræ, ac Vitruvii auctoritate fretus, idem in excelsissimo urbis loco situm fuisse judicat. Præter hoc ex inscriptionibus vetustis rudera, & vestigia ædium Sylvano, Plutoni, Proserpinæ, Mercurio, aliisque Diis Deabusque sacrarum colligit, tandemque ludorum quinquennalium pene oppidatim per Provincias constitutorum meminit. De queis videsis plura apud ipsum auctorem. Nos ad priscos ex Provincia redimus Suevos.

XXXVII.

Rationes interiores cultus Gentilium in sylvis & nemoribus exerciti.

Damnarunt hi, ut jam supra innuimus, templorum usum, donec in sedes Romanorum concessere. Causam Tacitus prodit η nimirum ex magnitudine cœlestium Deos parietibus cohibere non arbitrabantur. Atque eandem alios quoque gentiles commovisse, ut pluribus in locis Diis suis ὕπαιθρα templa ædificarent, autumat *Berneggerus.* θ. Unde autem illi lucorum religioni occasionem mutuarint, diversæ sunt opiniones. Plerique κακοζηλίας fœtum suspicantur, qua V. T. Patriarchas imitari studuerint gentiles. ι. Sed forte potior est ratio, ex superstitione petita. Hanc enim, uti non aliud magis auget fovetque, atque timor; hic autem umbra etiam alitur, & tenebris; κ. ita advertere omnino potuerunt homines inter ipsos callidi, ac coercendæ superstitione plebis gnari Philosophi, hujusmodi lucos & nemora opacitate sua tacitum quendam ac religiosum horrorem animis incussura, qui & arborum proceritate, & solitudine loci, silentioque præsertim accedente

α. *rerum Augustan. lib. V. p. 258.* β. *Sched. Syngr. II. c. XXV. de D. G.* γ. *Plinius l. c.* δ. *Tacitus de M. G. c. X.* ε. *Plin. H. N. lib. XII. c. 1. Tertull. in Apolog. c. XXXV.* ζ. *Conf. Rerum August. lib. V.* η. *de M. G. c. IX.* θ. *Quæst. XLVIII. in Tac. Germ.* ι. *Conf. eund. l. c.* κ. *vid. Scaliger. Exerc. CCIIC. n. 4.*

dente, præconcepta falsi numinis opinione, mirum augetur. Propterea non quosvis, nec in quovis loco serebant, & seligebant lucos, sed eos potissimum, queis in vetustissima ac maximæ molis robora florescebant, quosque vel maria, vel lacus, vel flumina alluebant: id quod indicat exemplum de Herthi luco apud Tacitum, α. & ultra dari potest comprobatum ex confiniis Sueviæ nostræ. Proximè Reginoburgium, sive Ratisponam lucum & montem Danubio olim imminentem, a Theodone, Bojorum Rege, Herculi olim Alemanno majorum more dicatum, ejusque nomine appellatum; post Monachis S. Emmerani a Principe Theodone circa annum IↃCXCVII. concessum, memorat Aventinus. β. Quin autem in ipsa etiam Suevia consiti olim fuerint luci, postea a Francis Christianis excisi, quis dubitabit, cum vastitas sylvarum veterum scriptis sit celebrata, & id propter Germania in nummo M. Aurel. Antonini Imp. abiete designata, uti acute observavit Ortelius, judice Velsero γ. Imo, si quid conjecturis dandum, idem nobis videtur de Aichstettio, oppido, si ad veterum lineas dimentienda est regio, in Hermunduris sito, quod Illustris Velserus de utroque Cœnobio Bavarico, vernacula nostra Alt-Aich dicto, censebat. *Fama*, scribit, δ. *manet, nec a nominis ratione, nec a vero abhorrens, stetisse iis, locis ad Danubii ripam prægrandes & annosas quercus, Deorum superstitioni dicatas, quas victimarum sanguis sæpe resperserit. Bojos, quum jam gentiles errores excussere, excidisse, Ecclesiis Christiano ritu substitutis.* Adeo, ut in his locis nominis etiam appellatio insignis instar testimonii de lucis, & quercubus perpetim ibi sacris, esse possit, etsi vel maxime non aliud ex antiquitate vestigium supersit. Quanquam nec hoc sibi deesse putarunt, qui Suevos sylvam Martianam, & postquam cùm Alemannis coaluere Sylvam Mercurio, sive Wodani, sacram (Odenwald / quæ hodie dicitur, credo intelligi) tenuisse contendunt: ε. ubi sane nec cespes aris struendis, nec roborum frondes iis ornandis, nec alia religioni & sacrificiis conficiendis apta unquam defecere. Quam sancte cæteroquin habuerint lucos, Plinius ζ. docet, *nihil*, inquiens, *habebant Druides robore sacratius.* Cui Senecam η. jungimus: hic, *si tibi*, inquit, *occurrit vetustis arboribus, & solitam altitudinem egressis frequens lucus, & conspectum cœli densitate ramorum aliorum alios protegentium submovens, illa proceritas sylvæ, & secretum loci, & admiratio umbræ, in aperto tam densa atque continua, fidem tibi numinis facit.* Et ipse Tacitus diserte de Suevis dicit: θ. Est & alia luco reverentia, nemo nisi ligatus vinculo ingreditur, ut minor, & potestatem numinis ante se ferens. Si forte prolapsus est, attolli & insurgere haud licitum. Per humum evolvuntur. Eoque omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, ibi Regnator omnium Deus, *cætera subjecta omnia atque parentia.* Quod nec mirum, cum *nullus unquam lucus sine religione sit positus*, teste Servio. ι. Qua de religione, quam consecrationem dicunt, vide sis Schedium, κ. & Dn. Omeisium. λ.

Lucus in vicinia Ratisponæ memorabilis.

Sylva Wodana, Odenwald.

Cc 2 XXXVIII.

α. *de M.G. c. XL.* β. *Annal. Boj. lib. III. conf. Marcus Velserus Rer. Boj. lib. IV. p. 129.* γ. *rerum Aug. lib. IV. p. 249.* δ. *rerum. Boj. lib. V. p. 151.* ε. *B. Rhen. lib. I. rerum Germ. p. m. 118.* ζ. *l. c.* η. *Epistola XLI.* θ. *l. c.* ι. *ad lib. III. Æneid.* κ. *Syngr. II. c. XXIII. seq.* λ. *l. c.*

XXXVIII.

De Ministris Sacrorum Gentilium.

Demum ad ministros sacrorum accedimus. Veteres Germanos nullos habuisse temere asseverat Cæsar, & contra reliquorum fidem. Nam quis unquam populus Deos sine cultu, aut cultum Deorum sine administratione habuit? sane Tacitus quoties sacerdotum meminit apud Germanos, Cæsari aperte reclamat: Strabo α. autem, & Diodorus, β. *Druidas* apud ipsos nominatos diserte testantur. Unde hoc nominis ipsis fuerit, non una est conjectura.

Druides ex Schedii sententiâ Scrutatores.

Aventinus γ. ab Auctore Druide, qui quartus a Samothe fuerit, institutos & nominatos putat. Schedius δ. ex Rabbinorum scriptis vocis origines legit, & a Rabbinico דרושן *concionator* ex radice דרש, quod idem, ac *quæsivit, consuluit, scrutatus est*, derivat, quod hoc maxime cum Druidarum officio quadret. Sed dubio procul denominatio est origine Celtica: nec enim verisimile videtur, Germanos ab exteris mutuasse nomina, quæ de vernaculo idiomate haud difficulter condidissent. Supersunt sane apud scriptores ex antiqua linguæ Celtica vocabula non dissona multum, *trutas*, quod divinos sive Dei interpretes; *dry*, quod magnum, *drau*, vel *dru*, quod fidem denotabat; singula origini nominis Druidum reliquis propriora.

Alia de illis & commodior Pontani sententia.

Quanquam non pugnabimus, si fortassis cuipiam altera illa, ac perquam commoda J. Isaaci Pontani sententia magis placeat, qui Druidum nomen ex lingua Britannica deductum existimat, ε. a duobus nimirum vocabulis try arbor, & *Wiis* sapiens, Philosophus; ut ita dicti sint, quasi sylvestres Philosophi, Waldweisen/ quum sub quercubus, arboribusque aliis eos philosophatos esse inter omnes constet: utpote cui ipse etiam Illustris Baro Puffendorffius ζ. vel propterea subscripserat, quod præter appositam nominis rationem, quæ hic detur, manifestum sit ex Cæsare, η. & Tacito, θ. in Britannia primum Druidarum disciplinam esse inventam; quodque eadem salvum præstet a plerorumque Cæsaris Commentatorum insultibus Plinium, qui *Druidas* Græca interpretatione ἀπὸ τῶν δρυῶν appellatos videri posse scribit. ι.

Druidum apud Gentiles magna authoritas.

Cæteroquin insignis collegii hujus in gente erat auctoritas, honosque summus; ita ut præter sacra res etiam curarent civiles, & ad nutum ipsorum cuncta agerentur, & pacis & belli consilia. κ. Res tamen divinæ apud ipsos, & solos quidem, λ prima curarum fomenta. His pervigiles interesse, has docte explicare, ac partim sacrificando, partim augurando, μ. religiose conservare sacerdotum erat; adeo, ut videri possint veteres, omne sapientum corpus sub uno Druidum nomine comprehendisse.

Druides Illustris sanguine clari.

Datur autem vel ex his cognoscere, non ex plebe homines, aut ingenuos sacris apud

α. *VI. Comment. de Bell. Gall.* β *lib. IV. Geogr.* γ. *lib. V. Biblioth.* δ. *lib. I. ann. Boj.* ε. *in Gloss. prisco Gall. p. 292.* ζ. *in insigni, quam anno 1650. de Druidibus Lipsiæ habuit, Dissertatione, c. I.* η. *l. c.* θ. *in vita agricola* ι. *libr. XVI. hist. nat. c. XLIV.* κ. *Cæsar lib. VI. Comm. B. G. Diod. l. c. Tacitus de M. G. c. VII. & XI. quorum loca adduxere Cluverius G. A. lib. I. c. XXII. Sched. Syngr. II. c. XIII.* λ. *conf. Strabo & Diodorus ll. cc.* μ. *Tac. de M. G. cap. X.*

pud Germanos olim initiatos, sed eos solum, qui ex nobilitate prima, & quos ipsi Doctores ex disciplina sua emissos, dignos habuerint, qui, quod ipsimet, α. Theologorum, Medicorum, Philosophorum, Haruspicum agerent vices, & arcanis imbuti scientiis, sacra perficerent superstitiosa. Unum adhuc notatu hic dignum censeo, quod & fœminas in consortium suum admiserint, quæ & domi, β & in castris sortes, Deorumque nutus explorarunt, non impari cum viris sacerdotibus, & ea quidem dignitate fruitas, ut secretiora cum Diis alloquia agitare creditæ, pro Deabus colerentur. γ. Exempla harum cum in Suevia non nisi generatim, & ab Agathia quidem, Scriptore Græco, cum subsidii Gothis a Francorum Rege Theobaldo adversus Narsetem missi meminit, his notata verbis: *erant in exercitu vates Alemannicæ, quæ prædicebant incipiendi prœlii tempus & eventum*: occurrant ex omni Germania nomina Velledæ cujusdam δ. producimus, & Gannæ: qua de postrema *Dionysius* Halicarnassensis: ε. ἦν δ' μετὰ τὴν Βελήδαν ἐν Κελτικῇ θειάζουσα: i. e. *erat hæc post Velledam in Celtica sive Germania, vates oracula reddens.* Omnes autem unum sibi præfectum habebant sacerdotem, quem dicebant summum. *Hic aut dignitate in cæteris excellens succedit, aut si pares plures, Druidum suffragio adlegitur, aut armis etiam de principatu contendit*, teste Cæsare. ζ. In hoc ipso autem Germanorum illud, Suevis etiam nostris gratum olim, & acceptum sacerdotium cum Romano, & quod erat in Provinciis conveniebat. Namque & hi Pontificem summum respiciebant inde a Numæ temporibus, cui suberant Pontifices reliqui, etiam provinciales & colonici novi; η. Flamines, Augures & Haruspices, quorum omnium numerum grandiorem fuisse, quam hodie quispiam cogitatione percipiat, idem colligit Velserus; contra vero ex lege Rulli centum Decuriones, decem Augures, sex Pontifices Augustæ, totidemque in reliquis Coloniis Augustis constitutos autumat l. c. Plura desiderantibus satisfaciet opus ipsum, quo in & dignitates, & titulos, & vestitus prolixe legent descriptos.

Pontifices, & Sacerdotes Provinciales, & Colonici, Flamines, Augures, & Haruspices Gentilium.

XXXIX.

Placita denique Druidum Philosophica & capita religionis; catalogum etiam reliquarum paganiarum traderem, nisi ex illis præter nota de condito mundo, eoque igne iterum perituro, ac animarum immortalitate, vel scriptorum penuria, vel severa lex, qua doctrinæ divulgatio est prohibita, cuncta nobis invidissent; dicta autem jamdum illustrata satis essent, & ex veterum scriptis a Cluverio, θ. Schedio, ι. & illustri Puffendorffio κ. comprobata. His autem, cum omnium fere, quæ in gente Germana ævo adhuc Carolingico obtinuere, & prohdolor, ne quidem post illud ita abrogatæ, ut non hinc inde apud infimos etiam posteros nonnullarum deprehendere liceret vestigia, indicinam exhibeant magni Viri, *Ferdinandus*, Episco-

Scriptores Theologiæ Gentilis.

Cc 3

α. *conf. Cluverius G. A. l. c.* β. *Tacit. Hist. lib. IV. c. LXI.* γ. *conf. Illustris Velserus rerum Boj. lib. II.* δ. *Tacitus de M. G. cap. VIII.* ε. *lib. XLVII. Antiqu.* ζ *l. c. conf. Illustr. Puffend. diss. cit. cap. IV.* η. *Vid. Velserus rerum August. lib. V.* θ. *G. A. lib. I. c. XXIII.* ι. *Sched. Syngr. II. c. XX.* κ. *Diss. cit. c. VI.*

Episcopus Paderbornensis; α. Conringius, β. Baluzius, γ. Sagittarius; δ. plures insuper earum dictu impiæ sint ac horrendæ, nonnullæ tamen mox producendæ; non ulterius immoramur, sed pertæsi dudum superstitionis gentilis, & lassi monstrosis majorum erroribus, tandem ex tenebris revertimur, &, postquam paucis adhuc felicem earum discussionem monstraverimus, brevi nos vero Deo assertos, beatissimamque Christianæ religionis lucem in his oris respiciemus.

FINIS GENTILISMI.

XL.

Cessat per immensam DEI gratiam in Suevia sensim sensimque Gentilismus.

Eo lætior gratiorque nobis hæc est meditatio, quo magis ista ad providam Dei de Patrum nostrûm salute curam, & ad Θεῖα Thearchias Suevica agnoscenda ac deprædicanda nos inducit. Fatendum autem est, non tam felicibus esse licuit Suevis nostris, ut, quando Asiaticæ gentes, & Græcorum Latinorumque magna pars sacris Christianis initiati, illi a gentili cultu & religione discederent: sed diu spissis suis obruti tenebris jacuere. At o utinam superstitionis suæ non ita fuissent tenaces, ut vel tum cohæruissent religioni & moribus Christianorum, cum, Deo O. M. ita dirigente, in suis finibus haberent, qui alliciebant, impellebant, vi adigebant. Non dicimus eos, qui oras trans-Danubianas tenuere, Rhætos, puta, Vindelicos Helvetiosque, qui utique, mitioribus ingeniis imbuti, sponte sua Christo nomina dedissent, nisi idololatricorum Imperatorum armis diu fuissent contenti, & sicubi paulum pullulascere videbatur res Christiana, in ipsa herba iterum esset extincta. Sed Hermunduros antiquos & Alemannos loquor, qui non in hoc solum reliquis Germanis feliciores, ut præter periculi metum cum hoste consuescere, atque adeo non potuerint non de novæ fidei præceptis vel rumore aliquid percipere; sed & sedes nationis hujus si spectaveris, & fortunatos belli eventus, amplissimasque in Provinciis Romanis occupationes, in singulis primas ipsis a Deo concessas dices.

XLI.

Augusta Vindelicorum ab Hunnis vastata reparatio.

Quæ quæso non benignitas numinis divini? anno CCCCLI. Augusta, cujus Ecclesiæ procul dubio lætior nunc erat facies, veluti sub Imperatoribus Christianis reflorescentis post funestam Attilæ in Gallias expeditionem & cladem inde acceptam reparata a Christianis, ultro Suevis patebat. Ita enim Gassarus sentit, ε tempestate cessante, cladi superstites e vicinarum alpium latebris proreptantes, præcipue Christi fideles, patriam repetivisse, ac Ecclesia qualicunque accessione hic loci reparata, proximos quosque extorres ad cohabitandum sua innocentia, solique opportunitate invitasse. Concessisse etiam eo non multo post Alemannos, atque Hermunduros, at non ut hospites, sed ut dominos; debellatisque

α. *sub finem Monument. Paderbornensium.* β. *libr. de Orig. Juris Germ. ed. III. p. 349.* γ. *Tom. I. capitul. Reg. Franc. p. 150. seq.* δ. *Gentilism. Thuring. cap. III. n. VIII. p. 16. seq.* ε. *Annal. August. MS. p. 20. Conf. Marcus Velserus lib. VIII. rerum August. p. 332.*

latisque in utraque Rhætia atque Helvetia Romanis militibus, vastissimum trans Rhenum conditum Regnum de suo nomine (hi enim soli Suevorum nomen retinuerant) SUEVIAM dixisse constans scriptorum est traditio; α. felices futuros, si & Christianam. Sed uti animos nihil unquam efficacius atque superstitio rexit, ita etiam hic familiaritate, quæ ipsis cum Provincialibus hactenus intercedebat, in odium versa, Christiana sacra undiquaque sunt excisa, & tam in ipsos homines, quam in templorum parietes & altaria, immane quantum sævitum est: quemadmodum anxie cladem hanc Suevicam deplorat D. Hieronymus. β.

XLII.

Suevi & Alemanni Gallia inhiantes, à Clodovæo, Francorum Rege, subjugantur, & sensim sensimque ad Christianam Religionem perducuntur.

Excedens fidem & incredibilis populi hujus felicitas usque ad annum Christi CCCCXCIX: sed & superba. Emensi plures terrarum tractus, & jam ad Burgundionum delati campos, de summa rerum, & exigendis e novo Galliarum Regno Francis, cum quibus, ut adamatæ Galliæ rivalibus, non conveniebant, cogitarunt. Sed uti nunquam simpliciter indulget fortuna, ita hic, quantamcunque habuerint felicitatem, invidiam tamen senserunt majorem. Mox enim inauspicato prælio ad Tolbiacum in Ubiis victi, ac maximam partem cum ferro, tum servitio sunt subjugati; ita quidem, ut, quum victor *Clodoveus*, Francorum Rex, non desisteret persequi, quam late patebat nomen Alemannicum, Suevi plures, donec licebat, in sedibus suis exularent, pauci tandem trans Alpes ad confoederatos Ostrogothos fugerent, inque Theodorici Regis fide, ac dextris sociorum, libertatem, opem, spemque futuri temporis omnem gererent λ. Hic finis erat Regni & gloriæ Alemannicæ; potuisset etiam esse finis gentilitiæ religionis, nisi ingenitam omittere, vel coacti quoque recusassent. Jam enim vota sua Christo solverat Clodovæus, unaque cum Proceribus Regni Francici, ac plebe multa, nomen ejus publice profitebatur, cultu ejus simul cum imperio etiam in Alemanniam invecto. Constat autem ex Agathia, quamvis Græco scriptore, Alemannos fugitivos demum post Theodorici δ. mortem a Gothis ob difficillima, quæ in Italia gerebant, bella dimissos, & a Theodeberto Rege in patriam receptos, ne post plures quidem annos sacra & mores victorum expertiisse. Adscribam Interpretis verba, uti apud B. Rhenanum δ. habentur: *Alemannorum gentem*, inquit, *per Gothos dimissam, Theodebertus in ditionem accepit. Quo mortuo, ut supra jam diximus, ad Theobaldum filium cum ceteris & hi simul in potestatem cesserunt. Huic genti legitima quædam & patria sunt instituta, siquidem in rebus publicis administrandis & magistratibus Francorum politiam sectantur & leges.* „ In his tamen, „ quæ ad Religionem ad Deum spectant, ab his longe dissentiunt, nimirum „quasdam adorent, propitientque, nec secus fontes & fluminum aquas, collesque „ & saltus, quibus perinde, ac religiose id agant, equos & boves, & infinita hujusmodi pecora dissectis cervicibus immolant.„ *Sed cum Francis assidua conversatio maximum his in* commo-

α. *vide Munsterum Cosmogr. lib. III. c. 18. Stumpfium, Chron. Helv. lib. IV. cap. XXVII. Rhenanum, lib. I. rerum Germ. Crusium p. I. lib. VIII. c. IX. Bucelin. in Chronicis ad annum 498.* β *Epistol. VII. Conf. Rhenanus lib. II, p. 161.* γ. *vide Rhenanum & Crusium ll. cc.* δ. *l. c.*

commodum conducit, & ornamenti plurimum affert, ad seque cotidie trahit, qui sui compotes sunt. Et spero fore, ut non longo post temporis intervallo istorum pervicacia sit pertinaciam. Et sane non vanus erat vates hic scriptor. Multum omnino apud Barbaros mollior consuetudo valuit, &, quos natura non poterat, longior dies mitigavit; quamvis adhuc dum difficile fuerit deliria superstitionum penitus relinquere.

XLIII.

Antiquæ leges Alemannicæ à victoribus Francis partim conservatæ, partim auctæ & emendatæ, partim abrogatæ.

Nec inanes in hac causa fuere leges Alemannicæ (ad quas, quantum ego perspicio, ipse Agathias hic respicit,) quæ partim ex consuetudinibus, partim e scriptis Alemannorum traditionibus a Theodorico, qui parens erat Theodeberti Regis, filius autem Clodovæi M. Francorum Rege primum erant constitutæ; repetitæ deinde & auctæ, utut nondum publicatæ, a Childeberto II, sed mox a successore Clothario in Comitiis Regni publicis promulgatæ; demum a Dagoberto M. sub initia seculi Christiani VII. recognitæ, & in formam redactæ α. Singuli enim Reges pro ratione status & cognitionis, capita ista, quæ superstitionem redolebant, & penitus Christianorum religioni & fidei adversabantur, sustulerunt; pluribus, quæ gentilium errorum vepretis vestita fuerant, abrogarunt, imo metu pœnæ, aut servitutis perpetuæ, servos simul atque libertos (nihil enim pauciores hi, utut rigida cervice jugum hoc subibant, inter innumeros servos potuere) ad servandas, quæ præscribebantur leges, adegerunt: id quod non obscure docet lex ex antiquitate superstes, *non ferianti die Dominico perpetuam interminans servitutem.* β.

XLIV.

Columbanus ejusque discipulus Gallus magno Zelo Gentilismum in Suevia impugnant.

Zelo insuper, quo pii Ecclesiæ Suevicæ restauratores, Columbanus Abbas, ejusque discipulus Gallus, uterque natione Scotus, circa annum IↃCXX. in oris Alemannorum, & cumprimis in ripa lacus Bodamici in gentiles, eorumque sacra invecti, multi commoti sunt. γ. Neque tamen vires Regiæ, vel verba horum monachorum tantum potuere, ut non solum tum temporis Sueviæ Dux, Gunzo, Iburingæ ad dextram lacus alias considens, eos aliquandiu non persequeretur, & plures ex plebe ira ac invidia velut sacrorum suorum violatores insectarentur, consilioque communi perimere gestirent; sed & in seris eorum posteris aliquam multi hujus farinæ homines, non tam convertendi, quam cogendi, non occurrerent δ.

XLV.

Bonifacii Germanorum Apo-

Mira sane sunt, quæ Alemanni una cum vicinis nationibus in sequenti etiam seculo *Wunefrido* Episcopo, *Bonifacio* alias, & Germanorum Apostolo dicto, facessere negotia. Paucis omnino mite erat ac tractabile ingenium, & quod

α. *Vide præf. amen ad Legem Alemannicam uti & Præfationem Vadiani in libros de Collegiis & Monasteriis Germaniæ apud Goldastum Tom. III. Scriptorum Alemannic.* β *Rhenanus l. c. p. 162.* γ. *Conf. capp. VI. priora in vitis S. S. Galli & Columbani, a Walafrido Strabo collectis, apud Gold. Tom.* I. *Scriptorum rerum Alemannicarum.* δ. *Ibidem.*

& quod *Notkerus*, monachus, *Caroli* Magni adhuc & *Ludovici* Jmpp. ætate, de ora Bodamici lacus & Alemannia cis-Rhenana queri necessum habuit α. *stoli, πατῆμα*.

Dura viris & DURA FIDE durissima gleba.

illud *Bonifacii* ævo, & sub initia seculi octavi undiquaque per Provincias obtinuisse videtur.

XLVI.

Inprimis autem altas in gente radices egere actiones quædam gentiles & ritus idololatrici: ut erant sortilegia, aruspicia, phylacteria, fontium auguria, divinationes dæmonum, incantationes, præstigiæ, sacrificia mortuorum, sive locorum, aliaque nefanda sacrilegia, ut Otho β. ea recenset, & numerantur in epistola quadam Gregorii P.R. ad Bonifacium, quam totam fere antiquitatibus suis Gentilismi Thuringici inseruit γ. B. Sagittarius noster; quæ difficulter admodum ex animis Barbarorum evulsa. Hinc anxii *Bonifacii* labores, & literæ ad Papam, queis duram Germanorum, ac seorsim quoque Alemannorum cervicem accusavit. Illa autem Gentium consuetudo singulariter hic notanda venit, qua *diem*, ut loquitur Tacitus, *noctemque continuare potando non erat probrum.* Hanc autem statis temporibus ac sub Calendas quoque Januarias observasse, ex jam producenda *Bonifacii* Epistola ad Zachariam Pontificem patebit. Non possumus autem, quin prius, quod docte admodum in hunc morem commentatus est Beatus Rhenanus, δ. hic inseramus. *Hinc*, scribit, *quibusdam adhuc festis diebus apud nos a nocte cognomentum, ut est ille sub Kalendas Januarias, quo juxta ritum Christianum Servatoris nostri natalem celebramus, antiquo vocabulo, & haud dubie EX ETHNICORUM OBSERVATIONIBUS relicto, VUIN-HACHT appellatus, à vino videlicet, conviviisque.* *Vitia Germanorum.*

XLVII.

Reprehendit autem *Bonifacius* sive simulatos Christianos, sive gentiles, uti propter alias paganias, sic tum præ reliquis propter barbaras ac superstitiosas commessationes. Prætexerant autem isti, eosdem esse Christianorum mores, & Romæ circa templum D. Petri quotannis observari. Literæ, quibus ad Pontificem hanc causam detulit *Bonifacius*, ita habent: *Quapropter, Paternitas vestra hujus rei veritatem indicare non dedignetur, ut Ecclesiæ sacerdotibus, vel populo Christiano inde scandala & schismata, vel novi errores non oriantur, & concrescant: quia carnales homines, idiotæ Alemanni vel Bajoarii, vel Franci, si juxta Romanam urbem aliquid facere viderint ex his peccatis, quæ nos prohibemus, licitum & concessum a sacerdotibus esse putant, & nobis improperium deputant, sibi scandalum vitæ accipiunt. Sicut affirmant, se vidisse annis singulis in Romana urbe, & juxta Ecclesiam in die ac nocte, quando Kal. Ianuarii intrant, paganorum consuetudine ducere choros per plateas & acclamationes ritu gentilium & cantationes sacrilegas celebrare: & mensas illa die vel nocte dapibus onerare, & nullum de domo sua vel ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino suo præstare velle. Dicunt quoque,* *Germanorum commessantium miserrimi prætextus.*

 que,

α. *Joh. Stumpf. Chronic. Helvet. lib. V. c. IV.* β. *in historia vitæ Bonifacii lib. I. c. XXVIII.* γ. *cap. III. n. IV.* δ. *lib. I. rerum Germanic. p. 5. seq.*

que, se vidisse ibi mulieres pagano ritu phylacteria & ligaturas & in brachiis & in cruris ligatas habere, & publice ad vendendum venales ad comparandum aliis offerre. Quæ omnia eo, quod ibi a carnalibus & insipientibus videntur, nobis hic & improperium & impedimentum prædicationis & doctrinæ perficiuntur. Nec negavit Pontifex, cum ad literas Bonifacii rescriberet, majorum hos mores aliquandiu â Romanis fuisse retentos: sanctè tamen est testatus, prædecessorem suum Gregorium III. eos, veluti *detestabiles & perniciosos, abolvisse, ac se ipsum denuo per instigationem diaboli pullulascentes a die, qua ipsum divina clementia jusserit Apostoli vices agere, amputasse; indeque non esse, cur sese excusent Germani, eadem scelera patrantes.* Et videri potest Zacharias anno 743. in Synodo Romana denuo ab istis cavisse, cujus aliquod est decretum: *ut nullus Calendas Januarias, & Broma colere præsumserit, aut mensam cum dapibus in domibus præparare, aut per vicos & plateas cantationes & choros ducere, quod maxima iniquitas coram Deo, anathema sit.* α.

XLVIII.

Crassioris Gentilismi in Suevia abolitio.

Tandem divini Numinis gratia feliciter singulis idolomaniis Suevicis, eodem anno 743. in Synodo Liptinensi, cui ipse intererat Bonifacius, à Carolomanno Rege obicem positam crediderim. Universale enim extat decretum, β. *ut, qui paganas observationes in quadam re fecerit, multetur & damnetur quindecim solidis*: cautela etiam est addita, *ne quis mancipia Christiana paganis tradat*; de qua quorundam impietate pluribus in Ep. ad Gregorium jam anno 731. est conquestus Bonifacius. Cæterum, quæ in posteris plures boni legerunt gentilismi vestigia & errores, præsertim famosæ illæ aquæ, ignis, ferri, cerei & aliarum rerum Benedictiones, quas ex primitivis Alemanniæ Ecclesiis servavit Goldastus, γ. non tam vulgi pertinaciæ, quam Doctorum, & ipsius Pontificis Romani, sive negligentiæ, sive malitiæ una cum aliis acceptæ sunt ferendæ; id quod, si Deo ita visum fuerit, pluribus in Suevia Christiana ostendemus. TANTUM!

Hæc sunt, quæ Doctissimus *Dn. Mellinus* de Sueviâ Gentili uberius, de Suevia autem Christiana aliquantum parcius commentatus est. Utinam quæ de orginibus Christianismi in Suevia elaborare incepit, ad finem perduceret, & cum orbe literato benevolè communicaret. Mellea sine dubio Mellinus, Antiquitatum Suevicarum peritissimus, communi nostræ Patriæ Charissimæ SUEVIÆ propinaret. Interim Viro optimo non molestum erit, suum in Suevia & Wirtenbergia Sacra Clarissimum Nomen cum debitis laudibus signatum videre.

De cætero supersunt inter nos tristia Gentilismi monumenta tùm viva, tùm lapidea, hæc recensuit Author quidam Anonymus idiomate Germanico sequentem in modum:

Die

α. *Vid Baron. ad A. 743. no. 20.* β. *B. Sagittar. l. c. c.* III. γ. *T.* II. *Script. R. A.*

Die alte Heydnische Schrifften und Bilder / so jetzo unter dem grossen Lust-Hauß zu Stuttgardt zusehen seynd.

Sind alle in Wirtenberg gefunden / meistens von M. Simon Studion einem Schulmeister zu Marpach mit grossem Fleiß auffgesucht / Herrn Hertzog Ludwig ums Jahr Christi 1538. angezeigt / beschrieben / nach Stuttgart geführt / und in die vier Thürn an dem grossen Lust-Hauß / gesetzt worden. Weilen sie aber an diesen Thürnen gantz verborgen / und vergeblich gestanden / sind sie 1691. herauß gethan / und unten her an die Fenster dieses Fürstlichen Lust-Hauses gesetzt worden / damit sie desto känntlicher seyen / und jedermann sie lesen und betrachten könne / als Zeichen der alten Innwohner im Würtenberger Land / ihrer Sitten und Gottes-Diensts.

M. Simon Studion beschreibt die Alten Heidnische *Monumenta* in Würtemberg.

Der I. Stein.

Ist ein Altar / mit seinen Haupt- und Fuß-Gesimsen einem Feuer-Kessel / und neben ligenden Waltzen gezieret / und zugleich ein Grentz-Stein der alten Römer / wie weit sie in Teutschland damals eingedrungen / die Gräntzen ihres Reichs gesetzet / und mit verschiedenen Besatz Stätten und Vesten verwahret / deßhalben vor andern der vornehmste und hoch zu halten.

Heidnischer Götzen Altar.

Dieser ist gefunden worden / Anno 1583. bey Binningen einem Dorff / jenseits Marpach unter dem zackern an einem Ort / wo man hernach Anno 1597. auff Befehl Herrn Hertzog **Fridrichs** / die Mauren einer Römischen Vestung / oder Burg / Castri Prætorii, darinnen der Gubernator, oder General, Besatzung und Hof gehalten / mit seiner Wasserleitung / Zisternen / Vormauren und dergleichen Anzeigungen hervor gegraben / und in Grund gelegt. Daher gedachter Hertzog bewogen worden / daß er solchen Stein mit einem schönen Postement wieder an seinen alten Ort auffgerichtet / und etliche Verß darunter verzeichnen lassen.

bey Binningen gefunden.

Die Schrifft deß Steins lautet also.

CAMPESTRIBUS.
SACRUM.
P. QUINTIUS. L. FIL.
QUIR. TERMINUS
DOMO SICCA.
VENERIA. TRIB.
COH. XXIV. VOL. C.F.

Alte Uberschrifft.

Und ist der Verstand davon / daß zu Ehren den Feld-Göttern / oder Göttinnen / oder auch den Kriegs-Göttern / Publius Quintius Lucii Sohn gebürtig von Sicca Veneria, einer Stadt in Africa, ein Oberster von der XXIV. sten Cohorte, oder Bataillon, Freywilliger Knechte / welche bestanden von 420. biß 5. 600. und 1000. Mann / sonderlich

zur Zeit deß Kaysers Probi, als Gubernator dieser neuen Teutschen Provintz am Neckar diesen Stein für einen Grentz-Stein deß Römischen Reichs setzen lassen / welches auß den beeden Worten QUIR. TERMINUS, das ist Quiritium, oder der Römer Grentz-Stein / abzunehmen. Wobey zu wissen / daß eine Römische Legio von Anfang 4200. Fuß-Knecht biß in 6000. zuletzt bestanden / und zehen Cohortes unter sich gehabt / über welche sechs Tribuni gesetzt worden / also ein jeder Tribunus eine Bataillon unter sich gehabt / eine Legion aber nicht nur für ein Regiment / sondern für eine Brigade kan gerechnet werden / welche etliche Regimenter unter sich hat.

Deß Postements Verse lauten auff Lateinisch.

Neue Uberschrifft.

UT. DE. ROMANIS. ALBMANNAS. FINIBUS. ORAS.
DIVIDEREM. FUERAM. TERMINUS. IMPERII.
NAM. ME. GERMANIS. CÆSAR. PROBUS. INDE. REMOTIS.
JUSSIT. IN. HOC. STATUI. RURE. JUGISQUE. NICRI.
ME. REPERIT. VOMIS. SED. IN. HOC. ME. MARMORE. SISTIT.
WIRTENBERGIACI. DUX. FRIDERICUS. AGRI.
HIC. STETIT. URBS. CASTRIS. MUNITA. VENERIA. MILES.
TEUTONUS. HANC. ET. REX. ATTILA. STRAVIT. HUMI.

Welches Teutsch kan geben werden.

Ich wurde für den Grentz- und Bann-Stein auffgestellt /
Daß ich der Römer-Reich abtheilt vom Teutschen Land /
Durch Käyser Probus hier an diesem Necker-Strand /
Wo er die Teutschen weg verjaget und gefället.
Herr Hertzog Friedrich hat mich wieder auffgerichtet /
Als ich durch pflügen ward gerissen auß dem Grund /
Wo vor Veneria die Stadt und Vestung stund /
Vom König Hetzeln und den Teutschen gantz vernichtet.

Auß welchen Geschicht-Schreibern dieser Herr versichert gewesen / daß allhier die Besetzstatt und Vestung Veneria gestanden und geheissen / auch Binningen ihren Nahmen davon / gleichsam Veneringen bekommen / ist zweifelhafftig. Vermuthlich mag es deß Studionis Meynung und seine Verse gewesen seyn / welcher das Alter deß Steins auffs Jahr Christi 280. setzet / und die Verstörung vom Attila auffs Jahr 451. gleichwol nicht gar ohne Grund / weil Käyser Probus nur fünff Jahr regieret / 70. Städte eingenommen / 40000. Teutsche erleget / 9. Könige zu seinen Füssen liegen sehen / Teutschland zu einer Provintz machen wollen / deßwegen zu Rom im Triumph eingezogen / und Anno 282. umkommen.

Die zwo Zeilen am untersten Fuß-Gesims:

TERMINUS. HIC. ROM. IMP. INSCRIPTIONE. SUPPEDANEA.
STUTGARDIAM. BINNINGA. TRANSLATUS. ET. ERECTUS. EST. HEIC.

zeigen an / daß der obere alte Grentz-Stein von Binningen (welches Veneria soll gewesen

sen seyn) hieher nach Stuttgardt gebracht / und mit deß Postements nachgemachter Schrifft auffgesetzet worden / im Jahr Christi 1692.

Von dieser XXIV. sten Cohorte, oder 24. ten Bataillon, finden sich zwey Stein (neben etlich andern) zu Murhart / zwo Meilen von Marpach / deren einen mit folgender Inscription.

S. I. M.
SEX. JULIUS. D.F. HOR. FLORUS. VICTORINUS.
TRIBUNUS. COH. XXIV. V. C. R. TEMP. A. SOLO.
RESTITUTO. VOTUM. PRO. SE. AC. SUIS. COLUIT.

Ein Oberster nach dem er für sich und die Seinigen einen Tempel von Grund auff wieder auffgebauet:

Den andern ASSON. JUSTUS MIL. COH. XXIV. VOL. hat ein Soldat auffgerichtet. Welche Gedancken machen / daß diese Bataillon / oder Völcker / von derselben nicht nur zu Binningen bey Marpach / sondern auch zu Murhart gelegen. Ob aber dieser Victorinus und P. Quintius von einerley Authorität / oder welcher älter gewesen / ist nicht wol zu entscheiden. Victorinus muß eben so wol ein grosser Capitain oder Mann gewesen seyn / weil er einen Tempel von Grund auff wieder auffgerichtet. Und ob wol dessen Anzeigungen nicht mehr zu finden / oder bißher nicht auffgesucht worden / so ist doch zu glauben / daß auch allda / gleichwie zu Binningen eine Burg / oder Vestung / gewesen / auß dessen Steinen vielleicht / daß bey Murhart annoch mercksame Hunenburg / vor oder nach Verstörung deß Attila und der Hunnen gebauet worden / welches Käyser Ludovicus Pius Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXVII. CASTRUM. NOSTRAE PROPRIETATIS. sein eigenthumliches Schloß nennet.

Der II. Stein.

Noch ein Heidnischer Götzen-Altar bey Canstatt gefunden.

Ist bey Cantstatt gefunden / von Andrea Rittelio Antiquario und Registratore deß Fürstlichen Archivs, in seine Garten-Maur eingemacht / und endlich hieher gebracht worden / ist ein Altar / darauff ein Feuer-Heerd / oder Kessel / mit folgender Uberschrifft.

Dessen Inscription.

IN. H. D D.
BIVIIS. TRIVIIS. QV
ADRIVIIS. SATTO
NIUS. JUVENILIS
B. F. COS. PRO. SA
LUTE SUA ET SUO
RUM. POSUIT. V. S.
LLM ID DEC. CRR.

Die bedeutet / daß Sattonius Juvenilis Beneficiarius Consulis eines Burgermeisters Favorit, oder Leh-Mann / diesen Stein gesetzet hat zu Ehren den Weg-Göttern an den

Creutz-Wegen/ da zwey/ drey und vier Strassen zusammen gehn / für sein und der seinigen Gesundheit/ oder Wolfahrt / wegen eines Gelübdes/ willig und schuldiger Massen: Voto Soluto Libens Lubens Merito, den dreyzehenden Christmonat. In welchem Jahr aber/ ist nicht genennt / oder bekannt / weil die letzten Buchstaben scheinen zu sein/ C.R.V. aber keinen Verstand und Nachricht geben.

Auslegung dieser *Inscription.*

Sonst sind von den ersten Buchstaben IN. H. D. D. verschiedene Meinungen der Gelehrten / in dem etliche lesen In Honorem Dedicavit, das ist/ zu Ehren gewidmet / andere In Honorem Domus Divinæ: das ist/ zu Ehren deß Göttlichen Hauses / verstehe deß Kayserlichen / welches auch DOMUS AUGUSTA genennt worden/ wie die Römer ihren Kaysern tapffer gefuchsschwäntzet / sie bey Lebzeiten Göttlich verehret / und nach dem Tod gar vergöttert. Und ist die Ursach solcher Widmung / so diesen Strassen-Göttern geschehen / leicht abzunehmen / indem zu Cantstatt eine Land-Strasse auff Heylbronn / Heydelberg/ und Franckfurth / eine auff Eßlingen/ Göppingen/ und Ulm /eine auff Waiblingen / Schorndorff / ins Hallische Land und Rieß / und eine auff Stuttgardt/ Calw und Straßburg / neben dem Zoll geht / auch ein Post-Statt wie itzo/ also vor diesem gewesen seyn muß/ so wol daß Reich hinab / als hinauff. Dann die Römer haben eben so wol ihre unterlegte Posten gehalten / erstlich mit jungen Soldaten zu Fuß / hernach mit Wagen/ oder Fuhren/ auch mit Pferden / wie das genugsam bey den Geschicht-Schreibern zu erlernen.

Der III. Stein.

Ist im Kloster Maulbronn an der Kirch-Mauer gestanden / und hieher geführet worden / hat vier fast gantz unverbrochene Bilder. Das erste ist Juno mit einem langen Rock und Haupt-Schleyer / an deren Achsel der Pfau stehet / hält in der rechten Hand eine Schaal / das Rauchwerck auff dem dabeystehenden Altärlein zu opfern / und in der lincken Hand ein Kistlein / darinn das Rauchwerck zu behalten.

Junonis,

Das andre ist die Pallas mit einem gefiderten Helm/ Schild/ Spieß und Nacht-Eul / die zwar etwas unerkänntlich.

Palladis,

Das dritte der halbnackete Apollo mit seiner Harpffe und einem Löwen.

Apollinis und *Herculis* Götzen-Bilder / waren ehmal im Closter Maulbronn an der Kirch-Mauren.

Das vierte der Hercules mit der Keule / Löwen-Haut und Becher / darinn drey Aepffel liegen / so er auß dem Hesperischen Garten geraubet.

Dieser viereckete Stein kan wol ein Altar gewesen seyn / ob sich wol der Feuer-Kessel nicht daran weiset / weil die ober und untere Leisten abgehauen / und er für einen Fuß / oder Postement, gebraucht worden / eine Schaal darauff zu setzen / darauß Wasser / so durch das mitten hinab gemachte Loch und durch-geführten Teuchel geleitet worden / gesprungen / wie dergleichen Löcher / zu eben diesem Gebrauch in andern mehr Steinen / als im VIII. XIII. und XVII. werden zu sehen seyn.

Der

Der IV. Stein.

Ist ein Altar mit seinem Feuer-Kessel/ welchen dem sogenandten Heiligen Glück Juvencius Justinus für sein und der seinigen Wolfahrt auffgerichtet hat/ mit der Schrifft. Fortunæ Götzen-Altar.

FORTUNÆ
SANCTAE
JUVENCIUS
JUSTINS
PRO SA
LUTE SUA
ET SUORUM
P.

dessen Inscription.

Wo er gefunden und außgegraben worden/ ist nicht bekant/ noch auch wer dieser Mann gewesen sey. Es kan aber zu diesem Stein nicht unfüglich gezogen werden/ die bey nachfolgendem Vten Stein angezogene Schrifft/ so in Bromberg gefunden worden.

Der V. Stein.

Ist in einem alten Keller/ deß Dorffs Binningen/ nechst an der Kirch/ Anno 1538. so über dem Neckar gegen Marpach gelegen/ gefunden/ dessen Schrifft. Götzen-Stein. Vulcani.

IN. H. D. D.
VOLKANo
SACRUM
VICANI
MURREN
SES. V. S. L. M.

So viel sagen wil/ daß zu Ehren deß Göttlichen Hauses/ dem Vulcanus, oder Feuer-Gott/ gewiedmet haben die Innwohner deß Flecken Murr/ welches zwischen dem Neckar und der Murr ligt/ nach ihrem Gelübde/ willig und auß Schuldigkeit. An diesem Stein sind zu beeden Seiten etliche Figuren eingehauen/ als auff der lincken oben ein Krüglein/ unten eine Pfann mit einem Stihl/ wie eine Brey-Pfann/ dergleichen Geschirr eingehauen waren zu beeden Seiten eines Altars/ so zu Breunburg/ wie es Studion nennet/ Anno 1543. unter der Erden in einem russichtem Gewölbe gefunden worden/ mit der Uberschrifft.

FORTUNAE SACRUM
L. CURIATIUS URSINUS

Welchen nehmlich dem Glück L. Curiatius Ursinus geheiliget habe/ wie Simon Studion n.. det/ bey seinem sibenden Monument.

Auff

Auff der rechten siehet man oben eine Pflug-Schaar / oder wie es möchte außgeleget werden / ein / oder etliche Opffer-Messer in ihrer Scheide / unten einen Hammer / oder Schlegel: Zu oberst in dem Kessel / weil es für einen Altar gemacht worden / ein ablange Schüssel mit etlichen Körnern / villeicht vom Weyrauch / der darinn sollen angezündet werden.

Der VI. Stein.

Götzen Altar zu Cantstatt gefunden.

IST auch ein Altar-Stein und Gedächtnuß-Mahl / so bey Cantstatt gefunden worden / und an einem Kirch-Hof eingemauret gewesen seyn soll / mit seinen ober- und unter-Gesimsen / wiewol dieselben vornher sammt dem Feuer-Kessel abgehauen / und nur noch auff der Seite zu erkennen seyn. Die Schrifft daran ist wol zu bemercken / so also zu lesen.

Dessen *Inscription.*

IN. H. D. D. JOVI.
ET. JUNONI. REG.
GENIO. LOCI.
ET. D. D. OMNIB.
P. SEDULIUS.
JULIANUS. MI.
LEG. VIII. AUG. A.
ToNINIANE. BF. CoS
PRo SAL. SUA. ET. SUoR.
STAT. ITERATO POSUIT. IMP.
DIVI. ANTONINI AUG. P. E. V. R.

Außlegung dieser *Inscription.*

Welche verteutschet kan werden / daß es zu Ehren deß Göttlichen Hauses / dem Jupiter und der Königin Juno, dem Schutz-Gott deß Orts / und allen Göttern und Göttinnen Diis. Deabus OMNIBUS Publius Sedulius Julianus, ein Soldat von der achten Kayserlichen Antoninianischen Legion: eines Burgermeisters lieber getreuer / oder Client, für sein und der seinigen Wolfahrt gesetzet hat. Dann ob wol in dem zerbrochenen Stein mit erneuerten Buchstaben (wie sie fast alle erneuert seyn) gelesen wird / MILES. VIII. AUG. so hat doch dieses keinen rechten Verstand / und ist von einem unverständigen Stein-Hauer verändert / oder vielmehr verderbet worden. Was aber die letzten theils unleßliche / theils sich nicht in einander reimende Wörter / STAT. ITERATO POSUIT. IMP. DIVI. ANTONINI. AUG. P. F. V. R. anlangt / scheinen solche / weil sie kleiner / als obere Schrifft / und das Wort POSUIT, welches nothwendig zu der obern Schrifft gehöret / von neuem von einem vielmehr vorwitzigen / als verständigen Critico dazu gesetzet / oder verändert. Ich will aber lieber mehr verständigere Leute davon richten und nachsinnen lassen / was sie bedeuten möchten / und zwar ob sie muthmassen können / wann ja diese letzte Buchstaben auch alt / welcher Kayser Antoninus hierunter zu verstehen sey / darauß auch das Alter dieses Steins zuschliessen: Wiewol leicht zu glauben / daß er deß Alters sey / wie der XI. nachfolgende Stein. Hieben

ist

ist zu mercken / daß verschiedene Authores als Crusius, Zeiler, Merian, Bertius schreiben / daß aus etlichen auff einem Marmor zu Cantstatt gefundenen Wörtern / LEG. ANT. STAT. nach wegwerffung der ersten Buchstaben L. E. und Veränderung deß G. in C. der Nam itzigen Wirtenbergis. Cantstatt entsprungen sey; Aber gantz ungereimt / wann sie es von diesem Sand-Stein deß Seduli Juliani abgemerckt haben / weil sonst von keinem andern Marmor-Stein niemand weiß / und die Worte LEG. ANT. STAT. in diesem Stein weit voneinander stehen. Scheint es komme solches von deß Johann Heroldi abgeschmackten Derivationibus her / wie es denn Mart. Crusius von ihm und villeicht die andere auß dem Crusio genommen.

Die Statt Cantstatt führet zwar in ihrem Wapen eine Kann / oder Schenck-Faß / wie auch die Edelleute Schilling von Cantstatt / so vor diesem ihre Burg allda gehabt / deren Burgstall oder rudera annoch in der Vorstatt an der lincken Hand deß Neckars zu sehen seyn / wie dann ein Schilling Obrister Præsident im Namen eines Grafen von Würtenberg in dem offenen Land-Gericht zu Cantstatt auch Erb-Schenck eines Hertzogs in Schwaben gewesen.

Von wem aber / und wann die Kann ihnen zum Wapen sey gegeben worden / ist nichts gewisses: Es sey dann / daß die Schillinge das Schenck-Faß zum Zeichen ihres Erb-Schenck-Ampts geführet / wie andere mehr Erb-Geschlechter. Bertha, eine Frey-Frau von Beutelspach / soll ums Jahr Christi 1020. zu Alt-Cantstatt S. Amand, welches die Kirch auff dem GOttes-Acker ist / angefangen / und die Statt mit Hülff Kayser Conrad deß II wieder auffgebauet haben / da der König in Schwaben Canutus die Statt Anno 392. zum ersten erbauet hat. Kan also eher von disem Canutus, Canutus- oder Canut-Statt / und endlich Cantstatt / wenn einige Muthmassung gilt / als von den Buchstaben eines Marmors oder obigen Steins genennt seyn worden.

Der VII. Stein.

Ist zu Beyhingen bey Marpach an deß Adelichen Hallweilischen Schlosses Mauer gefunden / und hieher von M. Studion gebracht worden. Hat zwey Felder / deren das untere etliche Stück deß Eleusinischen Festes vorbildet. Dann auff dem langen Wagen / so wie ein Schiff gestaltet / sitzet Triptolemus der Fuhrmann / den die Ceres außgeschicket die Länder zu lehren / wie sie Frücht außsäen und einerndten sollen / welche vorhin von Eycheln gelebet: und zwar zum ersten in Griechenland / daher der Griechische Priester in seinem kurtzen Rock auff dem brennenden Altar etwan erstlich Weyrauch / hernach die Sau opffert / welche der Opffer-Knecht beyführet: zwischen denen ein Krug stehet / nicht mit Wein / sondern mit einem Tranck von Mehl oder Korn gekocht / weil bey der Ceres Fest der Priester und opfferende Mensch deß Weins sich enthalten müssen. Daß der Wagen wie ein Schiff außsiehet / kommt daher / weil man schreibet / die Ceres sey auff einem Schiff in die Länder gefuhren / oder auch mit Drachen und gefliegelten Schlangen geführet worden. In dem aber Triptolemus hier mit drey Pferden fahret / ist sonderlich in acht zu nehmen / daß

Götzenstein zu Beyhingen bey Marpach gefunden.

daß das euserste Pferd ein Hals-Band anhat/ er eine Peitsche/ oder Stachel/ in der einen Hand / in der andern ein Leitseil / welches über einer Rolle an einem auffstehenden Stock gezogen wird.

Ob der halb-runde Kasten auff dem Wagen ein leerer Sitz/ oder verschlossene Kiste sey / ist schwer auß der Figur zu erkennen / weil man der Götter Wagen an solchem hohen Fest so wol leer zu grösserer Majestät geführet / als verschlossen/ oder gar bedeckt / zu desto grösserem Heiligthum.

Auß dem untern Feld läßt sich deß oberen sonst fast tunckele Bedeutung desto leichter verstehen / weil bey diesem Fest und Cerealibus ludis, so mehrentheils zu Rom in dem grossen Renn-Platz Circo maximo, wiewol auch hernach in den Provintzen und Colonien, oder Besätzstätten vorgieng / dabey das Pferd-Rennen auff bloßen Pferden und mit Wagen zu 2. 3. 4. und mehr Pferden / welche vorhin beschauet / außerlesen / und privilegirt wurden / gehalten ward / sitzet allhier ein vornehmer auff Römische Art gekleideter Mann / als ein Bau-oder Spiel-Herr in beeden Händen wie eine halbe Kugel oder halbes Ey haltend / vor welchem sieben blosse Pferde / drey zur Rechten / vier zur Lincken stehen / weil in solchem Rennen sieben Lauff um den Crayß gehalten wurden / dazu diese Pferde gewählet sind. Das halbe Ey in den Händen bedeutet das jenige / welches dieser Schau-Herr nach einem jeden verrichteten Lauff auffgesetzt / und dadurch die sieben Läuff gezehlet / daß die Läuffer und Renner nicht irre würden. Welches Schau-und Renn-Spiel mit grossem Pomp / Eyfer und Kosten gehalten worden / und die viererley Art der Pferde die man nach den Jahrs Zeiten / als nach dem Herbst die weiße (alba,) nach dem Sommer die rothe (rufa,) nach dem Winter die blaulechte (veneta,) nach dem Lentz die grüne (prasina) genennet / mit solcher Verbitterung der Factionen und Partheyen der Läuffer oder Renner und der Zuschauer / also / daß manchmahl grosser Streit und Blut-vergiessen darauß entstanden.

Der VIII. Stein.

Götzenstein zu Binningen gefunden.

Ist achtseitig / zu Binningen An. 1583. in demselben Keller / wo der V. Stein / gefunden / und an statt eines Thür-Gestells gebraucht worden/ daher noch eine Faltz und ein Loch für den Kloben zum Schloß eingehauen/ dadurch das eine Bild verderbet und verschlagen worden / deren achte hier seyn mit allerhand Posturen kleiner Kinder / unter ihren Füssen / welche fast nicht wol mehr zu erkennen / obs Götter oder andere Bilder seyn. Doch wann man sie genau betrachtet: so scheinet / vom Fenster anzufangen / das erste nacket / haaricht und bartischt/ mit einem Mäntelein über die Brust bedeckt zu seyn / mit unter sich hangendem rechten Arm / darauß nichts gewisses zumachen / hat ein Kind unter seinen Füssen mit außgestreckten Armen.

Das andere ist der halbnackete Mercurius an seinem Schlangen-Stab und Flügel auff dem Kopff genug zu erkennen / hat zwey geflügelte einander sich haltende Kinder unter sich.

Das

Das dritte auch nackete hat wie einen Sturm-Hut mit einer Feder/ oder Knopff/ in den auffgehabenen Armen/ weiß nicht was haltend/ dessen Kind den Kopff zurück haltend/ scheinet die Arme für sich zu strecken.

Das vierte ist eine Weibs-Person mit einem langen und doppelten Kleid/ hält die rechte Hand unter sich/ in der Lincken wie ein Horn deß Uberflusses/ unter welcher zwey wie miteinander spielende Kinder sitzen/ oder knien.

Am fünfften nacketen erkennet man nichts mehr/ als den Schild in dem Lincken Arm zu haben/ unter dem ein Kind mit außgestrecktem rechten/ und abhangenden lincken Arm stehet oder kniet.

Das sechste nackete scheinet einen Helm auff dem Kopff/ und in dem lincken gekrümten Arm etwas zu halten/ den rechten aber über sich zu heben. Unter dem zwey Kinder einander mit den Armen fassen.

Das siebende ist gantz weggehauen zur Thier-Faltz.

Das achte ist vor nichts/ als auß einigen Strichen eines langen Kleides für ein Weibs-Bild zu erkennen/ unter dem zwar Studion ein kniendes Kind mit außgestreckten Armen zeichnet/ so aber am Stein selbst nicht kan gesehen werden.

Was nun diese Bilder vor Götter seyn/ und was ihre Kinder bedeuten sollen; ob sie deren Götter Regirung nach sich arten/ oder ob sie von dem Steinmetzen nach eigener Erfindung und Phantasey gemacht seyn/ kan ein curioser Mensch sich bedencken und außsinnen.

Der IX. Stein.

Ist gleichfals ein Altar-Stein/ mit einem tieffen Feuer-Kessel/ von einem groben Sand-Stein mit fast sehr verfressenen vier Bildern/ deren eines die Pallas mit ihrem Schild/ Spieß und Nacht-Eul/ so noch nur wie eine Kugel außsihet/ in ihrem langen Kleid. *Palladis.*

Das andere ist die Juno mit ihrem Pfauen/ Altärlein/ Schal in der rechten/ und mit einem Zepter in der lincken Hand. *Junonis.*

Das dritte der Mercurius am Schlangen-Stab leicht zu erkennen. *Mercurii* und

Das vierdte der Hercules mit seiner Keul und Löwen-Haut. *Herculis* Götzenbilder.

Wo er gefunden worden/ ist nicht bewußt.

Der X. Stein

Ist zu Marpach auff dem Marck in der Mauer bey dem Rathhauß anffgerichtet gewesen/ und mit den andern hieher nach Stuttgart gebracht worden/ hat zwey Felder und viel Bilder in einer Taffel/ in deren Mitte der Mercurius nacket und nur mit einem Mäntelein über die Achsel bekleidet stehet/ mit Flügeln auff dem Kopff/ welche kaum zu erkennen/ halt in der Rechten einen Beutel/ darunter der Bock stehet/ in der Lincken den Schlangen-Stab/ dem unten der Han auffwartet/ und zu den Füssen etwas rundes mit einer Spitz/ wie ein Helm liget. Götzenbild *Mercurii.*

Wird hier vorgestellet als ein Erfinder und Vorsteher der Fecht-Schul und Exercitien

rien der Lehrling / deren allerhand Arten hier abgebildet seynd. Denn im untern Feld zur Rechten hält ein nacketer Jüngling einen Spieß oder halbe Pick in einer Hand / in der andern ein blosses Pferd / dem ein ander gleichfals nacketer Knab / den Schild oder Wurff-Scheibe (discum) im Arm haltend / an der Seite stehet.

Zur Lincken hält ein blosser nacketer Mann / in der rechten Hand einen Prügel / oder Keule / auff die Erde nechst an dem vorgedachten runden Helm stellend / in dem lincken Arm wie ein Löwen-Haut hangend hat / es sey dann / daß es ein Helm mit seinen abhangenden Riemen sey. Darauß entweder der Hercules selbst / wie etwan der Götter Bilder auch in den Fecht-Schulen sind gesetzet worden / oder ein alter außgelernter Fechter (rude donatus) kan verstanden werden.

Das vierte ist dem ersten Reit-Schüler oder Scholaren gleich / ohn daß es an statt eines Spieses nur einen kurtzen Stock mit der Hand auffhebt.

In dem obersten Feld sind wieder vier Bilder zur Rechten deß Mercurii, und drey zur Lincken / welche sehr verschlissen und veröhsset seyn / daß man nicht wol abnehmen kan / was sie bedeuten möchten.

Das erste mit einem langen Rock bekleidet / scheint in beeden Händen einen Ballon / grosse Kugel oder Wurff-Scheibe zu halten / als ob es mit gebogenem Leib von gantzen Kräfften solche wolte außwerffen.

Das ander halb-nacket und mit einem Mäntelein bedeckte / in der Rechten einen Prügel / in der Lincken eine Gabel haltend / mag wol einer von den Fechtern seyn / welche mit einem Netz unter dem Schild / dessen einige Anzeigung scheinet hier zu seyn / versehen ihren Gegner damit gefangen und zu sich gezogen / daher Retiarii genennet.

Das dritte kan ein Frauen-Bild in ihrem langen Kleid seyn / die in der rechten Hand ein Horn deß Uberflusses zu halten / mit der Lincken / den Rock auffzuheben scheinet / und am Kopff mit einem Schleyer bedecket / von welchem schwer zu muthmassen / was es seyn soll.

Von dem vierten ist viel weniger zu sagen / was es für eine Person sey / männlich oder weiblich / ein Lehrmeister oder Schuler / ob wol daran abzunehmen / als ob es die Hände zusammen geschlagen halte.

Das erste Bild auff der lincken Hand in einem langen Rock hat in der rechten Hand unter sich ein Geschirr wie eine Pfann / mit einem langen Stihl / in der Lincken über sich einen Stock / mit einem Knopff und hangenden Strick oder Riemen / gleichsam wie eine Peitsche / damit er als ein Lehr- oder Fecht-Meister die Lehrling abgestraffet; Wo nicht das Geschirr zur rechten ein Opffer-Pfann / und zur lincken / der krumme Spieß oder Priester-Stab lituus damit angezeiget würde.

Die andere halb-nackete scheint / ihre abgebrochene Hände auff die Brust zu legen / zu was Ende / ist unbewust.

Was die dritte im auffgeschürtzten Röcklein / mit den verbrochenen Armen wollen andeuten / stehet jedem frey außzulegen: wie auch / was den zwischen den beyden Bildern ligend / und dem andern nechsten mit auffgereckten Kopff liebkosende Hund andeuten soll.

Der

Der XI. Stein.

Ist ein Altar- und Gedächtnuß-Stein 4½. Schuh hoch/ 2. Schuh breit/ mit einem Feuer-Kessel/ zwischen zwey ligenden Waltzen/ so bey Cantstatt im Waiblinger Feld gefunden/ und von Andrea Rüttelio Fürstlichen Archivario, Hertzog Ludwigen überliefert worden/ dessen Schrifft ist diese noch gantz leßlich. Götzen Altar bey Cantstatt gefunden.

Dessen Inscription.

IN. H. D. D. I. O. M
GENIO LOCI. ET FOR
TUNAE. DIS. DEAB.
QUE. EMERITIUS
SEXTUS. MILES
LEGIONIS. XXII
PR. P. F. SEVERIA
NAE. B. F. COS. PRO
SE. ET. SUIS. POSU
IT. V. S. L. L. M.
MAXIMO. ET
AELIANO. CoS.
IDIBVS. JANU
ARIIS

Der Verstand aber/ daß IN Honorem Domus Divinæ, zu Ehren deß Göttlichen Hauses/ Jovi Optimo Maximo, dem gütigsten und grösten Jupiter/ dem Schutz-Gott oder Engel dieses Orts/ und dem Glück/ den Göttern und Göttinnen/ Emeritius Sextus ein Soldat von der XXII. legion oder Brigade, so den Namen PRimigeniæ Piæ Fidelis der Erstgebohrnen/ Frommen/ Getreuen/ und Severianischen vom Kayser L. Septimio, oder glaublicher/ von M. Aurelio Alexandro Severo, weil dieser die Teutschen am Meyn bekrieget/ und bey Maintz zu Schicklingen umgebracht worden/ bekommen/ Beneficiarius COnSulis, ein favorit, oder client, eines Burgermeisters/ für sich und die seinigen gesetzt hat/ Voto Suscepto Libens Lubens Meritò wegen gethanen Gelübdes/ gern/ willig und gebührend/ als Maximus uud Ælianus Burgermeister zu Rom gewesen/ nemlich im Jahr Christi 224 den XIII. Jenner. Außlegung dieser Inscription.

Der XII. Stein.

IST ein groß Bild eines Manns/ so einen Ochsen unter sich geworffen/ und eine Plaute in den Halß sticht/ mit andern Figuren eines Hundes/ Löwens/ Schlangen/ Wasser-Napffs/ Scorpion/ Raben/ Altar/ Lampen/ Sonn und Monds Brust-Bilder; bey Felbach/ oder Feldbach/ einem Dorff zwischen Canttstat und Waiblingen in einer Weingarts-Maur/ wo man über einen Götzenstein bey Felbach gefunden.

Hügel auff Eßlingen geht / gefunden worden / dergleichen zu Rom in Octaviani Ceno Pallast mit etwas mehr Figuren stehet / so in dem Speculo Magnificentiæ Romanæ abgedruckt und außgelegt wird / für einen Acker-Mann / der den Ochsen wie die Erde durch grosse Gewalt bezwinget / welches das Schwerdt in den Halß gestochen bedeutet / darauß daß Blut / wie auß der Erden allerhand Früchte fliesset / so wol bey Tag als Nacht / so Sonn und Mond Bildnüß / auch der Lampen Licht anzeiget / mit grossem Fleiß durch den Raben / Fürsichtigkeit durch die Schlange / Fruchtbarkeit durch den Scorpion / Stärcke durch den Löwen / Treu und Liebe durch den Hund angedeutet / seine Arbeit verrichtet / und allerhand Früchte / welches deß Ochsens mit dreyfachen Aehren vertheilter Schweif anzeiget / und herfür bringt.

Wiewol auch nach anderer Natur-verständiger Meinung / durch den Hund die Hunds-Tage / durch den Löwen die heisse Zeit im Heumonat; Durch die Schlang die Nässe / durch die Aehren die Erndte / durch den Raben und Wasser-Napff der Frühling / durch den Scorpion der Herbst / oder Weinmonat / und also die gantze Zeit eines Land- oder Acker-Manns kan verstanden werden.

Dahingegen andere / als Martinus Smetius und Caspar Barthius solches Bild / dergleichen noch etliche zu Rom zu finden seyn / für die Sonn auslegen / welche auf Persische Art / zu Rom mit dem Namen Mithra geehret worden / da der Mann in einer Höle mit einem Löwen-Gesichte / wie hier abgebildet wirdt / und in seiner fremden Persianischen Mütze die Sonne / der Ochs den Mond bedeutet / und wie der Mann den Ochsen mit den Hörnern / also die Sonne den Mond / und die andern Sterne / als Löwen / Hund / Scorpion und Schlange mit Gewalt nach sich ziehet.

Der XIII. Stein.

Götzenstein zu Steinheim an der Murr gefunden.

Ist ein grosser schwehrer Stein / ohn Zweiffel auch ein Altar gewesen / als man ihn zu einer Wasserleitung gebraucht / daher mitten durch ein Loch gebohret worden / wie in andern mehr Steinen zu sehen: zu Steinheim an der Murr Anno 1583. gefunden und hieher geführet worden. Hat auff einer Seite an einer Tafel / so von zweyen nacketen Bildern / gehalten wird / zwischen denen ein andere halb-nackete Person / so ein Horn deß Uberflusses hält / (so viel man sehen kan) vielleicht ein Schutz-GOtt / oder Genius, eine Schrifft / die aber nicht mehr auß etlich noch übrigen gantzen Wörtern zu verstehen / als daß einer für all der seinigen Wolfahrt Gelübde halben dieses gesetzet. Auff der andern Seite stehet der Mercurius mit seinem Fridens-Stab / Beutel und Mäntelein / stellet den rechten Fuß auff einen ligenden Bock / zur rechten ein ander Bild / in einem langen Rock mit dem Horn deß Uberflusses / so vielleicht eine Göttin seyn kan; Auff der dritten Seite wird abgebildet die Venus; auff den Knien sitzend / und über sich sehend nach dem Vulcanus, der das Netz über sie spannet / als er sie und den Mars beysammen angetroffen / so von der Sonn verrathen worden / nachdem deß Martis bestellter Wächter Gallus eingeschlaffen / welchen das Bild mit geneigtem

Kopff

Kopff und geschrenckten Füssen auff eine Seul sich lehnend / bedeuten kan. Wer diese Person sey / die bey der Venus stehet / ist schwer zu muthmassen / es wäre dann der noch halb-nackete Mars selbst / oder von denen zusammen geruffenen Göttern / oder Göttinnen / eine / wie dann oberhalb deß Netzes / mehr Personen abgebildet scheinen zu seyn / die aber wegen zerschlagenen und verbrochenen Steins nicht mehr zu erkennen.

Auff der vierdten Seite hält Hercules den Riesen Anteus so lang an der Brust / und quetschet ihn / biß ihm der Athem ausgehet / damit er nicht wieder auff die Erde kommen kan / davon er sonst neue Kräffte bekommen soll haben / so bald er darauff gelanget. Auch sitzen hier zwey Bilder / deren eins vorn-her halb nacket / und mit weiblichen Brüsten auff einen Stein / oder sonst etwa auff ein Thier sich zu lehnen scheint / hinter demselben aber die Pallas mit ihrem Spieß und Helm sitzet.

Der XIV. Stein.

Ist ein fast runder Mercurius auff einem steinern Fuß / oder Klotz / stehend / sechsthalb Schuh hoch / hält seinen Schlangen-Stab in der lincken Hand / in der Rechten einen Beutel / dessen Stücklein noch an der Hand hänget / weil er mit sammt des ligenden Bocks-Hörnern und Kopff abgebrochen / hat Flügel auff dem Haupt ohn Helm / oder Hut / ein Mäntelchen über die Schulter hangend. Dieser ist gefunden worden bey Böblingen / in einem Wiesenthal auff dem Weg / wo man nach Waldenbuch gehet / und soll vor diesem in dem Wald Schonbuch gestanden seyn. *Mercurii Götzen-Bild.*

Solchem Mercurio ist der jenige gantz gleich / so zu Blitzhausen einem Dorff zwischen Nürtingen und Reutlingen / an der Kirch hinter dem Thurn eingemauret ligt / nur daß er ein Hütlein und Flügel auff hat / und sehr verfressen ist.

Ist also wol aus diesen beeden / als nechst angesetzten verstückerten Mercuriis, Dem XV. und XVI. Stein.

Von welchen nicht bewußt / wo sie gefunden worden / wie auch auß denen andern Altären als dem III. VIII. IX. X. XIII. XVII. und XVIII. Stein / ohn ander vielen in Teutschland befindlichen Bildern und Schrifften offenbahr / daß der Mercurius der Teutschen eigner und lieber Gott / oder vielmehr Abgott / gewesen / den sie Theut / Deut / Dit und Güt genennt haben.

Der XVII. Stein.

Ist ein vierecketer grosser schwerer Stein / $3\frac{1}{2}$. Schuh hoch und 2. breit / scheint auch ein Altar gewesen zu seyn / wiewol er oben gleich gehauen / und mit keinem Loch zum Wasserleiten durchboret / sonst fast verfressen / ist zu Wildberg im Schwartzwald gefunden worden / und fast schwartz wie vom Rauch.

Daran auff einer Seite Diana eingehauen mit einem auffgeschürtzten Rock / mit der Rechten einen Pfeil auß dem Köcher reichet / in der Lin- *Dianæ Götzen-Bild.*

cken

cken einen Bogen zu halten scheint / und neben sich einen Jagt-Hund lauffen hat. Auff der andern Seiten stehet gleichfals eine Person mit einem kurtzen Rock / und längerem Mantel / in der Rechten einen Spieß / in der Lincken etwas kürtzers wie einen Pfeil haltend / zu dessen Füssen ein dickes vierfüssiges Thierlein sitzet / welches villeicht eine Katze seyn kan / die der Diana zugeben wirdt / wann anders auch die Diana durch dieses Bild soll angedeutet seyn: wo nicht etwan Mars dadurch vorgestellet wird.

Martis, Victoria und Apollinis Götzen-Bilder.

Auff der dritten stehet man ein geflügeltes Bild mit einem flügenden Rock / stehend auff einer Kugel / so ohn Zweiffel Victoria, oder der Sieg ist / wie sie überall in Stein und Müntzen abgebildet wird / halt in der rechten Hand einen Krantz ohnzweiffel von Lorbeer / was / oder ob etwas aber in der Lincken / ist unerkandtlich.

Auff der vierdten stehet Apollo mit seiner Harpff / auff geschrenckten Füssen.

Zu welcher Zeit und zu wessen Gedächtnuß und Ehren dieser Stein gemacht worden / ist nicht leicht zu erweisen / ist aber wegen deß Siegs-Bilds in acht zu nehmen / als ein Zeichen eines gewissen Siegs in Schwaben.

Der XVIII. Stein.

Mercurii und Apollinis Götzen-Bilder.

IST sehr ansehnlich mit halb-runden Figuren in Lebens grösse und anderen kleineren gezieret / unter zwey Schwibbogen im Flecken Weiler bey Neuenbürg gefunden / weiset zur Rechten den Mercurium mit seinem Schlangen-Stab / Flügeln am Kopff / Mäntelein über die Achsel und einem Seckel / zur Lincken den Apollo mit einem Stäblein / oder Pergament-Roll in der rechten Hand / als Götter der Wahrsagung / wie solches die andern Bilder genugsam anzeigen. Denn oberhalb den zwey Bögen / darunter diese Götter stehen / ist ein Han mit seinem ausgestreckten Hals / welcher dem Mercurio gewidmet / und ein ander Vogel entweder eine Taube / oder viel eher ein Rabe / deß Apollinis eigener Vogel / welcher seinen Schnabel neiget zu einer vier-Blättergen Rose / oder Blum / (wann nicht etwa dadurch haben angedeutet sollen werden etliche Bissen oder Kügelein / zum ätzen;) auß deren Geschrey / Bewegung / Art / Lust / oder Unlust zum essen / und Sitten die Vogelschauer ihre Vordeutung nahmen.

Zu den Füssen der beeden Götter stehen zwey kleine Männlein / die man für ihre Priester nehmen kan / und ist an dem einem / so zwischen ihnen stehet / sonderlich in acht zunehmen das jenige breite Band / so er um den Hals gezogen / mit beeden Händen hält.

Unterhalb dem Fuß-Gesims stehet in einer Feldung / oder Platte / ein Mann / auff einem Kessel mit einem Beiel in der Rechten (so vor diesem noch erkänntlich gewesen) der einen Ochsen mit der Lincken an dem Horn hält / als ein Opffer-Vieh deß Apollinis, welcher Mann ohne Zweiffel ein Priester und Wahrsager ist / der Kessel aber ein Dreyfuß (ob er wol keine Füsse hat) darauff in den Tempeln sonderlich zu Dodona, oder

Delff

Delff der Abgott geweissaget. Neben dem Kessel stehen etliche Gefäß/ oder Säulen/ mit Schlangen/ oder einem langen Strick umschlungen / welche zweiffels ohn von schönem/ hellklingenden Ertz gegossen/ solche seynd/ wie zu Dodona um den Dreyfuß gestanden / daß/ wann sie von einer überhangenden ehrenen Peitsche angerühret worden / lange geklungen/ deß Abgotts Außspruch desto ansehnlicher/ oder auffmerckens-würdiger zu machen.

Die hinter dem Ochsen stehende Figur kan auch wol ein Priester/ oder Wahrsager seyn/ als der in einem langen und einem auffgeschürtzten Rock einen Priester-Hut auffhat/ in der Rechten den Priester-Stab / in der Lincken die Opffer-Schüssel/ und an seinem Gürtel ein Opffer-Messer (der gleichwohl auch einer Pallas gar gleich siehet) zur Lincken aber einen Bock und Schwein stehen hat: welcher Bock dem Apollini geheiliget ist. Wie aber das Schwein hieher kommet/ welches sonst der Ceres ist gewidmet / laß ich andre außdencken.

Und obwohl der Dodonische Tempel und Orackel/ oder Außspruch dem Jupiter und nicht dem Apollo zugeschrieben/oder geheiliget gewesen/so kan doch wol ein Ab-gott für den andern genommen werden/ in dem die Heyden manchmal solches gethan / als die Sonn für den Jupiter/ den Apollo für die Sonn und Phœbus, wie dann Hercules für die Sonn / und so fort / genennet und geehret. Oder auch können diese allerley Wahrsagungs-Zeug / Geschäfft und Arten / so wol auß den Vöglen/ Opffer-Viehs verschiedenen Arten / alß auß dem Dreyfuß und Kessel / verschiedener Götter zusammen gezogen verstanden werden.

Letztlich ist zu wissen/ daß noch viel dergleichen alte Heydnische Schrifften und Bilder in dem Wirtenbergischen Hertzogthum zu finden seynd / die der Curiose Liebhaber suchen kan / deren zwar zum Theil hieroben gedacht worden / als zu Meimsheim / Murrhart / Erbstätten / Blitzhausen / Tübingen / Ober-Ensingen / Beking / Bürck / Neustatt an der Linde / Heydenheim / Mömpelgart / Maudürr / Harburg / Kuppingen/ Kusterdingen / Meßingen / Belsen/ nnd in den benachbarten Orten / wo eben diese Völcker / die das Wirtenberger Land ingehabt / gewohnt / als zu Heylbronn / Winipfen / Pfortzheim / Durlach / Baden / Horneck / Sandweyer / Obrigkeim / Reutlingen / Hechingen / Reichenau / Rohrbach / und anderswo in der Pfaltz / und im Odenwald.

Auß allen diesen Schrifften und Bildern kan geschlossen werden / daß sie viel eher von den Römern / so in diesem Hertzogthum gewohnet haben / oder in Besatzung gelegen/ als von den Teutschen seyen gemacht und auffgerichtet worden. Dann was die Schrifften anlanget / so ist es gewiß / daß sie fast alle Römisch seyn / wiewol auch die Gallier ihr Gedächtnuß und Schrifft hier gelassen / weil man bey Marpach folgende Schrifft in einem viereckketen Stein oder Altar gefunden.

EANAE
JLORATIJ
TRIBOCI

 ET

ET BOI
L. L. M.

Welche bedeutet / daß die Elsässer und Bayer diesen Stein der Dianæ zu Ehren auffgesetzet: von denen letzteren vielleicht auch das nechstgelegene Dorff Bayhingen / und die beede Ober- und Unter-Boingen bey Nürtingen ihren Nahmen bekommen haben.

Diese Boi werden mit den Helvetiis für ein Gallisches Volck vom Corn. Tacito gehalten / der von ihnen schreibet / daß diese / als sie über Rhein in Teutschland übergangen / sich zwischen dem Schwartzwald / Rhein und Mayn / jene aber weiter hinein gesetzet / und in Böhmen gewohnt / davon noch der Nam und Gedächtnuß bleibe: Welches schon 600. Jahr vor Christi Geburt geschehen soll seyn / als sie König Siegweiß zu Tarquinii Prisci deß Römis. Königs Zeiten herauß geführt. Von darauß sie unter Kaysers Augusti Regirung von den Marcomannern verjaget / zwischen die Donau und Inn an dem Lech in Vindelicien sich nidergelassen / da die Haupt-Statt Augspurg ist / daher das Bayerland seinen Namen bekommen / wie Cluverius wider M. Welsern mit Ernst behaupten will. Wie offt aber die Gallier, Celten, oder Schwaben und Teutschen / welche mehrentheils für ein Volck genommen und die Boi darunter gerechnet werden / hin und wieder gezogen / diese oder jene Länder eingenommen / gewonnen / oder verlohren / wie sie dann unter Hertzog Brenno auch die Statt Rom eingenommen und verbrandt / ums Jahr 400. vor Christi Geburt / hat gedachter Welser außführlich außgeführt. Mögen also diese Boi, oder Bayer im hin und her ziehen ihr Gedächtnuß auch wol im Wurtenbergerland gelassen haben.

Die Bilder aber können so wol von Römern / als Galliern und Teutschen / oder Schwaben auffgestellt seyn worden. Dann die Römer haben nicht nur die hie vorngenante Götter abgebildet und beehrt / sondern noch viel andere mehr / deren Augustinus 30000. zählet. Von den Galliern nun schreibet Julius Cæsar, daß sie sich vom Vatter Diten erzeuget rühmen / den Ab-gott Mercurium am meisten ehren / nach diesem den Apollo, Mars, Jupiter, und Minerven. Von den Teutschen aber (die er an Sitten und anderm gantz von jenen unterscheidet) daß sie die jenigen allein vor Götter halten / die sie sehen / und deren Hülffe sie augenscheinlich geniessen / als die Sonn / Vulcanum und Lunam, von den andern nicht einmal was gehört. Deme zu wieder Tacitus, welchem mehr zu glauben / weil er zu Kayser Trajani Zeiten geschrieben / als Teutschland schon weiter bekrieget und besieget worden / setzet / daß die Teutschen allermeist den Mercurium an gewissen Tagen mit menschlichen Opffern ehren: Den Hercules und Mars mit andern Vieh-Opffern versöhnen / ein Theil Schwaben der Isis Opffern. Und anderswo von den vertheilten Schwäbischen Völckern / daß sie insgemein Herthum, das ist / die grosse Mutter die Erde anbetten / als die der Menschen Geschäffte regiere / und über die Völcker herrsche. Welche Göttin ihren eigenen Sitz in der Insul Rügen am Belt gehabt / wie Cluverius will / oder im Heiligen-Land einer Schleßwigischen Insul / wie M. Trogillus Arnkiel von der Cimbrischen Heyden-Religion erweißet / und daß durch deß Taciti Castum nemus der

Hayn

Hayn daselbst / darinn der Castor und Pollux mit dem Namen Alcis verehret worden / zu verstehen sey.

Sonst erzehlet gemeldter Arnkiel viel Götter die die Sachsen / Guthen / Wenden und Fresen / neben den Mitternächtischen Völckern gehabt / als Othin / Thor und Frigge / oder Freye / Fro / Mithothin und Vagnoff / Tuisco / Wodan / Frey / Sater / Ermenseul / Fosta und Weda / Herthe / Deumo, Ridegast / Prone / Siwe / Swantevith / und Flins / welche auch Herr D. Osiander in seiner Theologia Morali anführet / und über diß noch den Crodo, Trigli, Sceba, oder Syba, Rudianot, Perowiz, Hasebund, Zedut, Tibulin, Kruzmann, Zuttiber nennet / sie außleget / und für die bekante Römischen Götter nimt / deren Bildnüß und Beschreibung unsere Wirtenbergische doch nicht gleich seynd / als die vielmehr den Römischen / oder Griechischen nachgemacht seynd.

Wir führen aber die Heydnische Abgötter nicht deßhalben ein / als ob wir ein Gefallen daran hätten / oder sie zu Ehren suchten / sondern dancken GOtt / daß er uns aus diesem Götzen-Dienst und Aberglauben gebracht / dabey er uns biß ans Ende der Welt erhalten wolle.

Wer endlich von vorgemelten Schrifften und Bildern weitläuffigern Bericht verlanget / kan solchen suchen in dem Tractätlein / genennt / Antiqua Gentilium Wirtenbergica Salomonis Reiselii D. Consiliarii & Archiatri Wirtenbergici.

Hæc Idola & Monumenta Gentilitia Stuttgardiæ conspiciuntur, uti supra memoratum, in Palatio Ducali Ludoviciano. Prope Tubingam ad extrema pagi Messingen in Colliculo Fanum adhuc conspicitur, in quo juxta sententiam B. Io. Ad. Osiandri, Cancellarii Tubing. diabolus fuit cultus: vidimus ipsi, scribit Theologus hic celeberrimus, vidimus ipsi in facie illius supra portam figuram hominis, divaricatis cruribus insidentem tripodi, & circumcirca amputata capita vitulorum & boum, quæ in sacrificium cesserunt; Locus dicitur Belsen, ni conjectura nos fallit, ἀναλόγως ad vocem Beelsamen, qui Phoenicibus fuit Sol, unde Eusebius de illis: cum, siccitas obrigisset, sustulisse eos manus in cœlum ad Solem. Hunc enim solum DEUM existimabant, eum vocantes Cœli Dominum Beelsamen. In vicina Urbe Imperiali Reuttlinga videtur abominandum simulacrum, apud Nosodochium Marti simile expressum & cultum quondam ab incolis illius loci, tum adhuc gentilismo deditis, sub quo hæc verba.

Da man zehlt IIII. Jahr
war diese Figur gemacht fürwahr
Mars G. M. C. XI.

Vorzeiten war diß ein Abgott
Jtzt ists bey den Christen ein spott.

Consimilis figura in lapide invenitur Kuppingæ prope Herrenbergam Vid. B. Cancell. Osiand. Theol. Mor. p. 94. cap I. de præcepto I.

Utinam lapidea tantùm ista & muta inter nos haberemus idola, nec alia longè tristi-

ora Gentilismi λείψανα. Sed non est, proh dolor! tam sacra nostra Suevia & Wirtenbergia, uti esse deberet, uti esse posset per Gratiam Ejus, qui nos è Gentilismi & Papismi tenebris potentissimâ manu suâ extraxit. Redeunt multi ad vomitum, fingunt se Christianos, & Gentilibus sunt pejores. Quod Paulus Galatis suis objecit, idem quàm plurimis inter nos objici potest. In Spiritu incepistis, in carne perficitis. O vos insensatos & amentes! quis vos fascinavit, ne obsequeremini veritati, quibus ob oculos positus fuerat Jesus Christus. Uti verò Paulus & Corinthios & Ephesios, & Galatas cæterosque ex Gentilismo ad Christum conversos Auditores suos vacillantes & nutantes erexit iterum repetitis monitis, uti hinc inde Ministros constituit, Timotheum, Titum, Sosthenem, Epaphroditum aliosque, qui inceptum à se opus conversionis ope divina continuarent & perficerent, ita hodienum non desunt Sueviæ & Wirtenbergiæ nostræ pii Ministri & Antistites Ecclesiæ, qui agrum Ecclesiasticum & Scholasticum inter nos colunt, semenque verbi divini spargunt, & zizania, quantùm possunt, evellunt. Tales formantur, formari certè debent & possunt, in Celeberrimo apud nos & Ducali Stipendio Theologico, Ecclesiarum & Scholarum Wirtenbergicarum in Academia Tubingensi Seminario fæcundissimo. Ejus Historia, uti nobilissima pars est Wirtenbergiæ Sacræ, sive Historiæ Ecclesiasticæ Wirtenbergicæ, ita illam quoque tecum, Lector Benevole, communicare nulli dubitavimus. Miraberis heic quoque & celebrabis divina Magnalia. Sequitur ergò Oratio mea Historica de Origine, Progressu & Encomiis Ducalis Stipendii Theologici jussu & Authoritate Venerandæ Facultatis Theologicæ in festo D. Augustini A. 1702. Tubingæ habita, ad quam Vir Maximè Reverendus, Amplissimus & Excellentissimus, Dn. Christophorus Reuchlinus, SS. Theolog. Doctor & Professor Ordinarius Celeberrimus, Ecclesiæque Tubingensis Pastor Vigilantissimus, Patronus quondam meus & in Christo Pater, etiam post pia fata decenter Honorandus, Proceres & Cives Academiæ sequenti Programmate elegantissimo invitavit.

DECANUS
ET
COLLEGIUM FACULTATIS THEOLOGICÆ, IN ALMA EBERHARDINA *TUBINGENSI.*

LECT: BEN: SAL:

Programma Invitatorium Inclyta

INter Præsidia ac fulcra, quibus Monarchiam suam, multa fraude & miris artibus ad summum tandem sub Hildebrando fastigium evectam, & munire olim & in hunc usque diem conservare consuevit Romanus Pontifex, non

postremo

Facultatis Theologicæ Tubingensis ad solennem Orationem Anniversariam Augustinianam de Ducali Stipendio Theologico, Monasterio quondam Augustiniano, habitam.

postremo loco haberi debere innumeros Monachorum ordines, nemo facile iverit inficias. Postquam enim Curiæ Romanæ Auctoritate Monachi, laicorum antea numero habiti, Clericorum ordini adscripti, ab Episcoporum potestate exemti, sedi Apostolicæ immediate subjecti fuerunt, numerosissimo quasi milite instructa Papalis Potentia, & Episcopos, ne quid novarum rerum molirentur, coercere, & totum Christianorum Orbem in obsequio continere, haud difficulter potuit. Quot enim numerabantur Monasteria, totidem Castella Regum Gentiumque cervicibus imposita erant. Quot Monachorum ordines, tot ad nutum suum paratos Papa habuit exercitus, nihil non pro ipso ejusque Imperio defendendo augendoque ausuros. Quibus nequid rerum necessariarum deesset per Missæ Sacrificium, Purgatorii figmentum, Matrimonii interdictum, aliasque non Petri, sed Judæ proditoris artes abunde prospectum fuit. Quam aliena hæc sint a Genio regni Christi, quod non de mundo hoc esse ipse non semel inculcavit; quam adversa indoli primorum Christianorum, quorum omne in abnegatione mundi rerumque cœlestium cura fuit studium, res ipsa loquitur: ut jure meritoque utamur verbis Salvatoris, cum Pharisaicas corruptelas graviter reprehenderet, dicentis: Ἀπ' ἀρχῆς οὐ γέγονεν οὕτω. Quod ne gratis dixisse videamur, rem altius paulo & a prima origine repetere, ejusque quantum paginæ feret angustia, incrementa & progressum veluti in tabula exhibere juvabit. Primordia ad medium tertii a Nato Christo seculi pertinent. Cum enim crudelissima inter sanguinarias illas bestias, ut persecutores Christiani Nominis Lactantius appellat, Decius, exquisitissimis lentisque cruciatibus enecaret fideles

—— —— Plerique Patres cauti, cum tale viderent
Excidium, fugere urbes & more ferarum
Per deserta vagi cæcis latuere sub antris.

Quod vitæ Genus adeo multis deinceps placere cœpit, ut, cum desæviisset persecutio, in solitariis istis locis perseverare potius, quam ad sua suosque redire maluerint. Primo inter hos loco nominandus Paulus Thebæus, natione Aegyptius, Eremitarum, testibus Macario, Athanasio, Hieronymo, Sulpitio, Sozomeno, Cassiano &c. parens. Qui, cum XV. annorum puer, in specum saxei montis in Ægypto se contulisset, integros XC. annos in eremo procul ab omni mortalium consortio moratus fertur, nemini nisi sub horam mortis soli Antonio, in hoc vitæ genere successori, visus. Ad Antonium, qui XX. annos natus, in loca solitaria recesserat, multi confluxere, quibus, regulam vivendi petentibus, non nisi Scripturæ sacræ codicem dedit. Excepit hunc Hilarion Palæstinus, & hunc alii: quibus Auctoribus hoc institutum ex Ægypto, Thebaide, Syria, Palæstina, mox late per Orientem invaluit, atque in Occidentem tandem penetravit. Quarto Seculo ad finem properante Basilius, ex Presbytero Eremita, Monachos, ex latebris & speluncis suis, in quibus hactenus latuerant, protractos, in certa collegia distribuit, Cœnobia in urbium vicinia esse voluit, regulamque certam primus tradidit, quæ fere sola ab eo tempore in oriente obtinuit. Eò autem tendebat vitæ Monasticæ prima institutio, ut procul curis secularibus, otio, mollitie,

 divitiis,

divitiis, voluptatibus, unice rebus divinis intenti, in pietate proficerent: Hinc ſolitaria habitatio, victus parcus, veſtes ſordidæ, preces aſſiduæ, jejunium frequens, vita cœlebs, diſciplina auſtera, operaque manuaria. Quibus rebus cum ingentem ſibi apud omnes ſanctitatis opinionem conciliarent, adeo Monachorum numerus brevi excrevit, ut ipſi Reipublicæ gravis videretur, & propterea Valens Imperator militiæ adſcriptos contra hoſtes Gothos adegerit, alios ad munia Civitatum patriarum obeunda coegerit, a reliquis autem tributum exegerit. Quemadmodum vero benedictione divina quævis ἐθελοθρησκεία, bono licet animo ſuſcepta, deſtitui ſolet, ac propterea, quicquid prioribus Chriſtianiſmi ſeculis, humano, licet, ſi intentionem ſpectes, non malo conſilio ex Judaiſmo & Gentiliſmo ad alliciendos ad cultum ſanctiorem infideles traductum fuit, mox in innumeros abuſus degeneravit, & omnis illius ſuperſtitionis, quæ torrentis inſtar Eccleſiam deinceps inundavit, cauſa, vel prima ſaltim occaſio, extitit: ita & hic evenit. Quicquid enim eſt anilium fabularum, quarum hodie perſpicaciores inter Pontificios, CANUM & LAUNOYUM pudet, quicquid vanæ religionis, perquàm Sacra puriora profana idololatria contaminata ſunt, id omne Monachis vel originem, vel incrementa debet. Illi Invocationem ſanctorum, cultum reliquiarum, imaginum venerationem, transſubſtantiationis monſtrum, aliaque ſimilia introduxerunt: ut de turbis, quas ſubinde, in bello maxime Iconoclaſtico, dederunt, & horrendis contra teſtes veritatis perſecutionibus nihil dicam. Cæterum ut in Oriente Baſilius, ſic in Occidente Benedictus Nurſinus Monachorum Patriarcha audit. Qui coactis per Italiam hactenus diſperſis ſolitariis, XII. Monaſteria, & in iis primo omnium A. C. DXXX. Caſſinenſe condidit. Ejus regulam & inſtituta Maurus in Gallia, Gallus in Helvetia, Bonifacius in Germania propagarunt: cumque ampliſſimis Principum & privatorum donationibus ditеſcerent Monaſteria, non amplius labore manuum, ut antiquiores illi victum ſibi parabant Monachi, ſed libros conſcribere, & novitios in literis pariter, ac pietate informare cœperunt. Factum hinc, ut ex laudabili pietatis & literarum ſtudia promovendi Zelo paſſim Cœnobia, ut hodie Academiæ & Gymnaſia, conderentur: & quidem, doctrinâ de meritis operum, Monachorum interceſſionibus & purgatorio, per conficta ſomnia, ſpectra, miracula, dæmonum etiam procul dubio præſtigias, invaleſcente, tanto numero, ut oneri potius Orbi, quam ornamento fuerint. Errores enim & ſuperſtitiones, quæ jam ante Benedicti ætatem Monaſticum vitæ Genus invaſerant, majora indies incrementa ſumſerunt. Pertinent huc votorum laquei, peculiaris habitus, raſura & tonſura a ſacrificulis Ethnicis mutuo ſumta, diſcrimina ciborum, cultus imaginum & reliquiarum, multiplicatio feſtorum, flagellatio pro expiandis peccatis, & quæ precibus pretio venditis exercebatur mercatura, Prælatorum denique ſuperbia & laſcivia. Cui corruptiſſimo ſtatui cum mederi vellent, qui ſanctiores videri volebant, novos, omnes quidem ſub regula Benedicti, ordines Cluniacenſium, Camaldulenſium, Vallumbrenſium, Grandimontenſium, Cartuſianorum, Ciſtercienſium, Bernhardinorum, Humiliatorum, Antonianorum, Præmonſtratenſium &c. Ordinibus impleverunt. Tantum autem abeſt, ut malis medicinam fecerint, ut eadem potius, quæ ipſius Bernhardi querela eſt, accumulaverint. Tandem Sec. XII. Mendicantes, oſtiatim victum petentes, non in agris, ut priores, ſed in urbibus

bus Monasteria exstruxerunt. Quorum omnis conatus cum eo tenderet, ut superstitiones Paparum tyrannide obtrusas, ejusque Monarchiam tot jam fulminibus, arte & Marte stabilitam, defenderent, eos rebus suis augendis valde conducibiles esse, facile Pontifices animadverterunt, eaque propter nihil non illis indulserunt. Præcipui inter eos AUGUSTINIANI, CARMELITÆ, DOMINICANI, FRANCISCANI, & qui recentissimi omnium Anno MDXL confirmati, IESUITÆ. De quibus omnibus, cum pro meritis dicere non liceat, sufficere nobis potest CASSANDRI judicium, ita vero ille: Quam longe Monachatus hodie a prima sua origine degeneraverit, & quantis abusibus contaminatus & deformatus sit? satis per se manifestum est. Nam paulatim religio vera & solida in superstitionem & inanem religionis speciem conversa est, & accrescentibus opibus decrevit pietas, & in ejus locum larvæ Ceremoniarum successerunt, in quibus veræ pietatis operibus pene neglectis, summa totius religionis constituta est. Immortales interim DEO Opt. Max. debemus gratias, qui salutarem Evangelii doctrinam, horum hominum fraudibus corruptam, ministerio MEGALANDRI LUTHERI nobis restituit, piosque excitavit Principes, qui ejectis pigris ventribus Monasteria in Scholas rursus publicas, pietatis officinas, seminaria Ecclesiæ converterunt. Exemplum nobis Illustrissimum INCLYTUS WIRTENBERGIÆ DUCATUS & ILLUSTRE hic loci STIPENDIUM THEOLOGICUM, Monasterium quondam Augustinianum, præbet. De cujus origine, progressu, & Encomiis die crastino, qui Augustino sacer est, vigore Statutorum Scholæ nostræ, B. Patris memoriam hac celebritate repetere jubentium, hor. IX antemerid. dicet Vir Juvenis Venerabilis & Clarissimus Dn. M. GEORGIUS CONRADUS PREGIZERUS, Tubingensis, in Illustri hoc Stipendio hactenus Repetens, nunc a *SERENISSIMA PRINCIPE AC DOMINA, DOMINA ELEONORA JULIANA*, nata Marchionissa Brandenburgensi, Gloriosissimæ memoriæ Principis FRIDERICI CAROLI, Wirtenbergiæ Ducis &c. etiam post fata Magni, Vidua, vocatus ad munus Informatoris & Concionatoris apud Filios PRINCIPES, Genevæ Allobrogum heroica studia & exercitia tractantes, obeundum. Academiæ adeo nostræ Illustrique Stipendio publica erga DEUM, Principem, Patriam & Patronos gratiarum actione valedicturus. Omnes igitur tam Academiæ Proceres, quam Studiosos ad audiendum designata hora dictum Oratorem, ea, qua par est, observantia & Humanitate invitamus. P. P. Sub Sigillo FACULTATIS d. 17. Augusti A. O. R. MDCCII.

Quod

Quod felix faustumque sit,
ORATIO solennis Anniversaria in honorem DIVI AUGUSTINI,
Episcopi Hipponensis, nomine & jussu Venerandæ
FACULTATIS THEOLOGICÆ,
DE

ORIGINE, PROGRESSU & CELEBRITATE

Illustris Stipendii Theologici, Monasterii quondam AUGUSTINIANI, per aliqua jam Secula celeberrimi, ipso Die AUGUSTINI, A. MDCCII.
Tubingæ habita
â

M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO,

Duc. Stipendii Repetente.

ALMÆ hujus EBERHARDINÆ

Magnifice Domine Rector,
ILLUSTRISSIMI COMITES,* DOMINI MEI PERQUAM GRATIOSI
DIGNISSIME DOMINE PRO-CANCELLARIE, PATRES ACADEMIÆ CONSCRIPTI, *VIRI* MAXIME REVERENDI, AMPLISSIMI, CONSULTISSIMI, NOBILISSIMI, EXPERIENTISSIMI, EXCELLENTISSIMI, DIGNISSIMI
Concio reliqua Illustris, Generosa, Nobilis, Clarissima, Per-eximia, Præstantissima,
SPES SECULI, EXPECTATIO PATRIÆ.

Exordium desumtum a Laudibus AUGUSTINI.

DIVI AUGUSTINI, Episcopi Hipponensis, memoriam dùm solenni hac PANEGYRI denuò celebramus. AUDITORES, tot & tanta nobis occurrunt de laudatissimo hoc ECCLESIÆ PATRE dicenda, ut, si præcipua saltem, & quæ ad Laudes EJUS maximè spectant, exponere vellemus, vix integri dies ad dicendum sufficerent. Quid enim in AUGUSTINO converso non AUGUSTUM? quid non præclarum & commendatu dignissimum? Lucebat nobile hoc SIDUS Ecclesiæ quarto post Nativitatem CHRISTI Seculo, eo scilicet tempore, quo Ecclesiam DOMINI MAGNATES THEOLOGI & EPISCOPI, GREGORIUS scil. NAZIANZENUS, GREGORIUS NYSSENUS, EPIPHANIUS, AMPHILOCHIUS, AMBROSIUS, MARTINUS TURONENSIS, qui Ejus σύγχρονοι erant, ornarunt. Nem-

AUGUSTINI Coætanei

* *Erant duo Comites Suecici de Bonde, Fratres Germani.*

Nempe ita sapientissimo DEI Consilio factum fuisse credimus, ut, cùm Imperium Romanum sub Valente Cæsare, Vandalis, Gothis, Longobardis, Hunnis & aliis Barbaris se commoventibus, ad interitum fere inclinaret, ECCLESIA vicissim magnis adeò Theologis floreret, quos omnes Paulus Diaconus virtutibus & Doctrinâ ubique radiasse commemorat. Matrem habuit AUGUSTINUS, eximiæ Virtutis Fœminam, MONICAM illam, Sexus sui Decus & veram Pietatis IDEAM. Sanctæ huic Matronæ hæc inprimis cura animo sedebat, ut tenerâ adhuc ætate AUGUSTINUS Filius Religionis Christianæ saluberrimam Doctrinam addisceret. Pater autem AUGUSTINI longè alius, eâ pietatis & amoris Divini flammâ non urebatur; sed Filium hunc suum ad honores provehere, ad dignitates promovere unice intendit. Itaque id egit, ut Filius Viri docti famam consequi, & in hoc Theatro Mundi personam suam rite agere posset, parum de sanctiori vitâ, Filio inculcandâ, solicitus. Factum hinc est, ut AUGUSTINUS profanis scientiis se dederet totum & Divinissimis Scripturæ Sacræ Oraculis insuper habitis ad impia Manichæorum Dogmata deflecteret. Anno demum trigesimo secundo ætatis suæ ad meliorem mentem rediit, commotus S. Ambrosii, Mediolanensium Præsulis, Oratione. Nec enim perire potuit Filius tot precum & lacrymarum, quas largissime pro AUGUSTINO effuderat Mater MONICA. Ejus etiam conversionem non promovit saltem, sed perfecit diligens Epistolarum Divi Pauli Lectio. Sic demùm indagandæ veritati seriò se applicuit AUGUSTINUS, animum præparans ad Sacrum Baptismum, quem, more tùm Christianis usitato, Paschatis Festo accepit. Abdicatâ penitus Rhetoris professione, crebris jejuniis, precibus, cæterisque id genus piis operibus se exercuit, adjungens hisce omnibus noctu diuque attentam & devotam Legis Divinæ meditationem. Tantam autem habuit AUGUSTINUS pietatis famam, ut, qui vitam vellent piam et ad normam Verbi Divini compositam amplecti, Ejus consiliis auspiciisque rem tantam suscipiendam putarent. Sane cum ab Ecclesia Hipponensi in Presbyterum primo, mox in Episcopum eligeretur AUGUSTINUS, nihil tale cogitans, in solitudinem se statim recepit, præparaturus se hoc modo ad gravissimum Munus, quod Ipsi erat impositum: & sic præclarissimo hoc suo exemplo docuit omnes, qui ad Ecclesiæ Ministerium adspirant, non cæco impetu ruendum esse ad gravissimum hoc munus, ipsis etiam Angelicis humeris tremendum. De cætero, quæ Laudes AUGUSTINI? quæ Vitæ Sanctitas? quæ morum puritas & lenitas? quanta VIRI, dùm viveret, fama & admiratio fuerit? quanta cum Pelagianis & Donatistis certamina habuerit? præterquam quod ex nostri instituti, ordinisque, quem nobis proposuimus, legibus non tenemur, tam late patentem laudum campum ingredi, satis est, AUGUSTINI nomen præmisisse, præ quo langueat omne aliud encomium, diminuatque magnam illam opinionem, quam audito AUGUSTINI nomine quilibet statim animo concipit. Dicat pro me Cornelius JANSENIUS, Ep. Iprensis celeberrimus, qui tanto in pretio habuit AUGUSTINUM & Ejus scripta, ut familiaribus suis quandoque fassus fuerit, se decies & amplius universa opera AUGUSTINI

Mater AUGUSTINI pia.

Pater profanus.

Augustinus vitia Juventutis emendat.

Fit ex Presbytero Episcopus.

Corn. JANSENIUS magno in

pretio habet Augustinum. attentione acri, annotatione diligenti, libros verò contra Pelagianos facile trigesies a capite ad calcem evolvisse. Patres cæteros utiles esse, sed AUGUSTINUM necessarium, imò unum pro omni materiâ Theologicâ sufficere ajebat. Ubertatem enim ejus, & fœcundum illud pectus cum stupore admirabatur. Nullum aut Aristotelis, aut Archimedis, aut cujuscunque sub Cœlo ingenium dicebat æquale AUGUSTINO, & tale a DEO factum, ut Ecclesia haberet, quem subtilissimæ omnium Pelagianæ hæresi opponeret, cui ullum cæterorum Sanctorum Patrum negabat fuisse parem. Non semel dixisse fertur Jansenius: Vitam sibi jucundissimam fore, si in Insulâ aliquâ, aut cautе Oceani extra omne humanum consortium cum solo suo AUGUSTINO deponeretur. Breviter, post DEUM & Scripturam Sacram in deliciis ei erat AUGUSTINUS. Statim enim advertit Jansenius, plurimos Scholasticos in materiâ illâ capitali de Gratia & libero arbitrio longè abire non saltem a Scripturâ Sacrâ, sed & ab ipsa AUGUSTINI mente. Hinc crevit cum ætate amor, id certius noscitandi, nec ab eo tempore ad finem vitæ omisit hanc curam, & assiduam AUGUSTINI Lectionem.

Etiam LUTHERUS præclare sensit de Augustino. Ipse Megalander LUTHERUS, Monachus quondam AUGUSTINIANUS, AUGUSTINUM præ aliis, ante & post Reformationem, in pretio habuit, & illum contra Pontificios sæpius pro causa sua allegavit, imò contra ERASMUM, qui primò non magnifice sentiebat de AUGUSTINO, vindicavit. Nec dubitavit Lutherus, ipsum AUGUSTINUM in Scripturæ Sacræ explanatione ipsi Hieronymo præferre. Sanè ad amicum quendam, notante Seckendorffio, ita scripsit: Theologia nostra & S. AUGUSTINUS prosperè procedunt, & regnant in nostra Universitate, Aristoteles descendit paulatim, inclinatus ad ruinam prope futuram sempiternam.

Judicium Chemnitii de Augustino. Sed audite etiam magnum nostrum CHEMNITIUM, de AUGUSTINO in Oratione, quomodo Patres legi debeant, ita disserentem: AUGUSTINO omnium eruditorum judicio conceditur Palma, quia magis propriè & commodè veram Ecclesiæ sententiam proponit & explicat, quam reliqui Patres, qui nondum motis disputationibus securius locuti sunt sæpius, ut ipse AUGUSTINUS dicit, & propterea etiam conatus est, multa antiquorum incommodius dicta interpretatione commodâ corrigere. Et dignum est observatione, quod ante AUGUSTINI tempora nimium tribuebatur autoritati Patrum. Hinc cùm Hæretici suos errores sine Scriptura tantum ex patrum interpretatione & incommodè dictis vellent stabilire, adegerunt sanè AUGUSTINUM, ut sæpe in suis libris repeteret illud axioma, quod omninò necessarium est in Ecclesia, nempe ex solis libris Canonicis probandos esse Articulos fidei, reliquorum verò scripta ita legenda, ut liceat in illis improbare, quæ cum Veritate Canonicâ non congruunt.

Talis tantusque fuit AUGUSTINUS, qui expletis septuaginta & sex vitæ suæ annis paulò ante obsidionem & interitum Urbis Hipponensis calamitatibus humanis ereptus, beata morte ad CHRISTUM perrexit, VIR omni nostra laude major & veneratione, non qualem Pontifex Romanus, sed Paulus, Doctorum nostrorum memoriam commendans, præscribit, omninò dignissimus. *Hebr. 13. 17.*

Cum

Eum in finem convenimus AUDITORES, incidit enim in hunc ipsum DIEM solennis memoria & illa quidem anniversaria D. AUGUSTINI, ejusque festivitatem, sive natalem, sive nominalem, sive, quod verosimilius est, emortualem publicâ hodie solennitate & piâ devotione celebrat Alma nostra EBERHARDINA & in hac VEN. FACULTAS Theologica: non quod jam dictum est, ritu Papistico, sed Christiano, qualem Paulus demandat ita scribens: Memores estote Ductorum & Doctorum vestrorum, qui locuti sunt vobis sermonem Dei: quorum imitamini fidem, contemplantes, quis fuerit exitus conversationis ipsorum.

Scopus Anniversarii Festi instituti in honorem Augustini.

Cum itaque festivus hic DIES pro more hactenus recepto solenni aliquâ Oratione condecoratus fuerit, SPARTAM hanc, humeris meis equidem imparem, auctoritate & jussu Ven. Facultatis Theologicæ in me recepi, dicturus de ORIGINE, PROGRESSU, & CELEBRITATE Illustris Stipendii Theologici, MONASTERII quondam AUGUSTINIANI, per aliqua jam secula inter nos celeberrimi.

Favete, Auditores, meo instituto, &, dùm ultimâ hac Pietate Matrem ACADEMIAM & in hac nobilissimum Ecclesiæ Patriæ SEMINARIUM discedens hinc, veneror, dicturo de re gravissimâ æquis animis & auribus adeste.

Magna fuit quondam gloria Principis EBERHARDI, primi Wittenbergiæ Ducis, quem BARBATUM vulgò, rectius PROBUM nominamus. Ille BONARUM Artium Patronus, ille PATER fuit Sapientiæ. Docuit hoc satis fundatio nostræ Academiæ, quam FONTEM SAPIENTIÆ esse voluit. Docuit hoc erectio NOBILIS istius SEMINARII, in vicinâ SYLVA FAGORUM exstructi, postea a Ludovico PIO, Duce Wittenbergiæ, Tubingam in Illustre Collegium translati. Denique hoc docuit Monasterii, quod laudamus, AUGUSTINIANI, Stipendii nostri Theologici, per injuriam temporum devastati, suscepta per EBERHARDUM restauratio. Nimirum laudatissimus Princeps post iniquè combustum Ioannem Hussum & Hieron. Pragensem satis agnovit, imminere gravem & notabilem Ecclesiæ revolutionem. Ipse etiam cum ROMÆ esset, laxatam & luxatam undique disciplinam Ecclesiasticam observans & fracturis SOLYMÆ Mysticæ, id est, vulneribus Ecclesiæ graviter ingemiscens Reformationem in capite & membris, in doctrina & moribus piè optavit, & eò usque, donec talis eveniat, vivere desideravit. Imò non satis fuit EBERHARDO optasse correctionem, sed Ipse eam in his terris suis ursit & promovit. Nam Parthenonem Gratiæ-Cellensem nimia licentiâ Monialium diffluentem, ut & Cœnobium Monialium Kircheimense, Pfullingense & ipsum nostrum Monasterium Augustinianum in melius aliquantùm pro Religione istius Seculi reformavit. Quo præterea animo fuerit in Salvatorem unicum J. C. videmus ex statua, quæ in Cœnaculo Stipendii sistit EBERHARDUM, flexis genibus Christum Dominum hoc suspirio venerantem: O JESU, Fili DEI, miserere mei. Sistitur etiam in eadem Statuâ D. AUGUSTINUS, EBERHARDUM Christo quasi commendans, utpote vocatus in auxilium ab Eberhardo exclamante: Ora pro me

EBERHARDUS primus Dux Wirtenb. Fundator Monasterii Augustiniani Tubingensis, quod postea dictum est Stipendium Theologic.

EBERHARDUS Dux optat Reformationem Ecclesiasticam.

DOMINE S. AUGUSTINE! Unde equidem videmus, Auditores, nondum ex omnibus tenebris Papalibus emersisse Principem Optimum, cum opem adhuc imploraverit hominis, quam a Solo Deo petere debuisset. Sed quis de Eberhardi Pietate plane dubitaret? qui subinde vitam eò usque prorogari sibi exoptavit, dum Concilium Universale ad impetrandam istam, quam dixi, Reformationem Ecclesiæ, fieret. Subit nos mirari, quod in tantis tenebris Solem Iustitiæ Christum Salvatorem videre potuit EBERHARDUS, qui sine dubio solidam e verbo DEI Informationem non respuisset, modo eam tùm temporis habere potuisset.

Monasterium ergò nostrum, cujus primum fundatorem ignoramus, sub EBERHARDO insigniter crevit, & profecit. Equidem Academia hæc nostra tùm adhuc recens, libenter conventum Prædicatorum, sive Monachos Dominicanos, eruditione celebres juxta se habuisset, optavitque, ut docti Patres in hoc nostrum Monasterium mitterentur, & Studiosi Sacrarum Literarum per eos instruerentur. Ideo Princeps EBERHARDUS Provincialem hujus Ordinis & Vicarium cum Patribus quibusdam convocavit, sicque de erigendo Cœnobio Prædicatorum & de Augustinianis Monachis, qui Eremitæ S. AUGUSTINI vocabantur, nec admodum docti erant, in Eremum *Gnadenzell* transmittendis consultavit, in quorum locum Prædicatores, sive *Dominicanos*, immittere *Augustiniano* huic Monasterio nostro animus fuit EBERHARDO. Consilium autem hoc non successit, quia non videbantur AUGUSTINIANI expellendi, quos deinde EBERHARDUS aliter formare studuit, & in gratiam horum ipsum Cœnobium hoc ex fundamentis denuò & amplius restaurari fecit, anno supra millesimum, quadringentesimum, nonagesimo. Quo tempore cùm Universitas Studiorum Tubingensis Lectoria, seu Auditoria, pro singulis Facultatibus in locis aptioribus nondum haberet, ipsi *Augustiniani* Monachi actibus Scholasticis Theologicæ Facultatis locum inter se ad Orient. plagam pro Auditorio concesserunt.

Hæc erant initia Monasterii nostri AUGUSTINIANI, tùm quidem non adeò AUGUSTI, sed fœdis admodum erroribus Papisticis inquinati, & AUGUSTA Evangelii luce infeliciter privati, verùm absit, ut primævam hanc fundationem acerbè nimis impugnemus, aut lacessamus, gratias potius agamus DEO, quod impletum mox fuit EBERHARDI, pii Principis, Votum, Reformationem Ecclesiæ seriò optantis. Anno enim ab excessu EBERHARDI vigesimo primo respirare cœpit Ecclesia, liberata a jugo Papali magis quam Tyrannico per Ministerium LUTHERI, nundinationes primò Papales impugnantis, mox ipsum COR & Pontificis Romani jugulum petentis. Erat quidem tùm Status Ecclesiæ & Reipublicæ Wirtenbergicæ miserrimus.

Ulricus enim Dux (post cædem Huttenii & expugnatam Reutlingam) a fœdere Suevico terris & ditionibus suis exutus, per quindecim annos sedibus incertis extra Ducatum vagari debuit. Durum hoc fuit Optimi Principis exilium & acerbum satis; sed ita factum est singulari nutu Dei, ut Princeps Exul, omni humano auxilio destitutus, Divinum anhelaret, & ad cognitionem Veritatis Evangelicæ perveniret. Inprimis profuit ULRICO Duci pia conversatio cum JOANNE FRIDERICO, Electore Saxoniæ, Ejusque Theologis instituta de rebus Fidei disquisitio. Hausit etiam doctrinam puriorem in Aula

Philippi

Philippi, Hassiæ Landgravii, Principis pii, fortis & Magnanimi. Felix tandem fuit exilium Ulrici Ducis, quo Deum suum cœpit rectè agnoscere. Felices & nos reddidit Exul Princeps, dùm Victor in Patriam reversus OLEAM Pacis Divinæ, id est, Evangelium Wirtenbergiæ huic nostræ inferret. Recuperato enim patrio Ducatu, omnes curas & cogitationes ad constituendam Ecclesiam, Academiam & Rempublicam contulit ULRICUS. Ecclesiam inprimis ad Augustanæ Confessionis normam direxit & conformavit, & ut Doctores, Pastoresque haberet idoneos ac fideles, operam dedit. Tum, ut SEMINARIUM Ecclesiæ perpetuum extaret, subsidia certa, Theologiam discentibus destinavit, qui alumni, qui beneficiarii Principis essent, & ad usus Ecclesiasticos sese instruerent ac præpararent. Hos in unis Ædibus habitare jussit, ut non tam domiciliis, quàm mentibus conjuncti esse discerent. Sic ergò alteros suos quasi Natales Stipendium nostrum debet ULRICO, quem EJUS REFORMATOREM optimo jure dicere possumus. Usus fuit ULRICUS in Reformatione Stipendii nostri, & Ecclesiæ universæ Ministerio Ioannis Brentii, Halâ Suevorum ad hoc negotium evocati, item operâ Erhardi Schnepffii, ex Craichgovia oriundi, & Ambrosii Blaureri Constantiensis, Theologorum omni laude majorum.

ULRICUS Dux REFORMATOR.

Prima Evangelica concio ab Ambrosio Blaurero Tubingæ habita fuit die 2. Dec. A. 1534. Stuttgardiæ autem missa abrogata fuit A. 1535. ipso Festo Purificationis Mariæ, & loco Missæ restituebatur verus & genuinus usus S. Cœnæ, quam juxta mentem & institutionem Jesu Christi dispensare inceperant fideles Ecclesiæ Ministri, & Reformatio Ecclesiæ Patriæ fuit suscepta, quam ULRICUS habitâ etiam Diætâ Ordinum Provincialium, ipsâ DOMINICA LÆTARE convocatorum, pio Zelo ursit.

Tum demùm Stipendium nostrum cœpit esse verè AUGUSTINIANUM, verè AUGUSTUM, AUGUSTA Evangelii luce collustratum, adeò, ut in toto Orbe mox radiare inceperit. Longè alia Ejus facies erat in Papatu, siquidem fœdis Manichæorum erroribus, quibus laborabat etiam AUGUSTINUS, nondum conversus, inquinatum erat. Non enim difficile nobis est, Auditores, analogiam ostendere inter Papismum & Manichæismum. Manichæi impugnabant Scripturas Veteris Testamenti. Sanè Pontificii non clandestini, sed professi sunt hostes Verbi Divini, nec Vetus saltim Testamentum, verùm totum Codicem Sacræ Scripturæ e manibus Auditorum eripiunt. Manichæi, ut auctoritatem suæ hæresi conciliarent, miracula jactarunt. Totus Papatus scatet Pseudomiraculis. Manichæi utrumque Testamentum inter se pugnare, & Sacram Scripturam corruptam fuisse augati sunt. Idem Pontificii fingunt, ne S. Literarum testimoniis convinci queant. Manichæi nuptias, quasi à Diabolo institutas, damnarunt, eum, qui Uxorem duxerit, post mortem in aliud Corpus transire somniarunt. Pontificii non tantùm magnæ hominum parti, suis nempe Monachis, Monialibus & Sacerdotibus conjugio, quod tamen Sacramentum esse volunt, interdicunt, eâque unâ lege horrendis flammarum libidinibus & cædibus innumeris totum Christianum Orbem impleverunt; sed ipsi quoque ordini Conjugali iniqui sunt, quod dictum Rom. 8. qui in Carne sunt, Deo placere non possunt, ad conjugium detorquent,

Papistæ Manichaizant.

atque eos, qui in Conjugio vivunt, immundos, contaminatos & carnales esse scriptitant, qui nec Deo placere, nec deprecantes a Deo exaudiri possint. Manichæi etiam Magistratui infesti erant. Pontificum Romanorum tantus est fastus, ut abjectissime de Magistratu, ejusque officio sentiant. Sic enim Sylvester I. in Concilio Romano statuit: Nemo Clericus, vel Diaconus, aut Presbyter propter causam suam quamlibet intret in Curiam, quoniam omnis Curia cruor dicitur, & immolatio simulacrorum est. Manichæi putarunt, nefas esse animal occidere, & carne vesci, dicentes cum Pythagoræis ex Ovid. Libr. XV. Metamorph.

Heu quantum scelus est, in viscere viscera condi,
Alteriusque animantem animantis vivere letho!

Ita errant Pontificii, inprimis Monachi *Carthusiani*, qui in perpetua degunt carnis abstinentia, alii autem in quadragesimali carnis privio non solùm peculiarem aliquam sanctitatem, sed & satisfactionem pro suis & aliorum peccatis quærunt. *Cornelius* a *Lapide*, de carnis macerandæ causa a carnibus ipsos laudabiliter abstinere censet. At qualis hæc est maceratio a carnibus abstinere & vino se ingurgitare? Manichæi Deorum Dearumque nomina, ut Pagani invocarunt. Quid agunt Pontificii? Sanctos Sanctasque, Mariam inprimis, velut Numen quoddam præsentissimum colunt & venerantur. Manichæi carnibus & vino non utebantur quidem: sed aliis cibis longè præstantioribus & succis dulcissimis sese reficiebant. Carnem appellabant domum stercorum. Pontificii certis diebus a carnis esu abstinent, sed piscibus & aliis cibis exquisitissimis se satiant.

Luc. Osiand. Epit. Hist. Eccles. Cent. III. Libr. 4. c. 3. pag. 99. 100. Cent. V. Libr. 1. c. 35. p. 164.

Hæc eum in finem adducuntur, AUDITORES, ut quam necessaria fuerit Reformatio nostri etiam MONASTERII quondam AUGUSTINIANI, istis erroribus inquinati, mecum agnoscatis. Mortuo enim Duce *EBERHARDO BARBATO*, Dotatore Monasterii nostri Augustiniani Munificentissimo, mirum in modum decrescere incepit Cœnobium hoc Augustinianum: Diminutæ sunt facultates, crevit Superstitio; Protrita & conculcata fuit a Monachis severior disciplina, contaminatus est denique cultus DEI adeò, ut Magistratus Oppidi Tubingensis, a quo beneficia maxima, largissimas Eleemosynas, & ipsas ædes Claustrales acceperant Monachi Augustiniani, hos tantos errores satis observans, correctionem seriis votis expeteret. Non enim existimabat, abutendum esse beneficiis, quæ liberali manu multi cives & incolæ Tubingenses in Augustinianos erogaverant. Hinc cum *Ulricus* Dux exularet, Magistratus Tubingensis a Regimine Austriaco, quod Stuttgardiæ tùm fuit, seriò petiit, ut in pristinum statum reduceretur Monasterium Augustinianum, cultus DEI verus cum Disciplinâ strictiori nimiùm neglectus, postliminiò revocaretur, & conservaretur. Id ut obtineret Magistratus Tubingensis, submissas scripsit literas A. 1532. d. 8. Aprilis ad Consiliarios Regiminis Austriaci. Sed quod ab istis obtineri tùm non potuit, id præstitit ULRICUS, Dux Wirt. Hic enim avitis ditionibus restitutus, velut HISKIAS quidam,

Tristis Monasterii Augustiniani Tubingensis post mortem EBERHARDI BARBATI, Ducis Wirt. facies.

Magistratus Tubingensis pia cura pro Religione & Disciplinâ Ecclesiasticâ.

aut

aut alter JOSIAS, incepit Sanctuarium DOMINI repurgare, & non Disciplinam modo collapsam, sed & doctrinam Cœlestem mendaciis humanis & traditionibus pessimè contaminatam, Ecclesiæ nostrati, & in Hac Illustri Stipendio restituere laboravit. Erat hic animus Duci ULRICO laudatissimus, terras & ditiones suas a DEO sibi restitutas, optimè tueri & subditis clementer imperare. Hinc ad promovendam Gloriam DEI Seminarium hoc Ecclesiæ nobilissimum, Augusta Evangelii Luce collustratum fundavit, uti filii subditorum a tenera ætate veram & salutarem DEI cognitionem in hoc Templo Virtutum melius addiscerent, & ad alios etiam feliciter propagarent. Itaque Anno 1536. d. 24. Septembris, piè præcepit, ut ex universo Ducatu, inprimis Districtu Tubingensi (nam prærogativam primùm Tubingenses præ aliis tum habuerant) filii piorum Parentum Tubingam mitterentur, ibidemque sumtibus Principis in moribus & Studiis probe instruerentur. Eum in finem Anno 1537. per universum Ducatum Rescripta & Mandata sunt emissa, quibus monebantur etiam status & Ordines Provinciales, ut cogitarent de sumtibus & subsidiis, huc pertinentibus. Ædes autem tùm deerant Stipendiariis, nec enim ob numerum omnes poterat capere Monasterium Augustinianum, hinc in Bursa, sive Contubernio, per aliquot annos degebant. Anno demum 1547. amplificatæ sunt ædes Monasterii Augustiniani, & Stipendiarii Principis ex Bursa, seu Contubernio, eò translati.

ULRICUS, Dux Wirtenbergiæ, dicti Monasterii Augustiniani Reformator.

Stipendiarii Principis Wirtenb. ex Bursâ in ædes Monasterii Augustiniani, restaurati & ampliati, transferuntur.

Sanè quod olim *Jacobus Andreæ*, Cancellarius & Præpositus Ecclesiæ & Academiæ Tubingensis meritissimus, frustra a malevolis hactenus vellicatus, in Oratione de Principum Officio in Collegiis Monasticis tuendis & studiis literarum fovendis de *Julio* Duce Brunsvicensi in inauguratione Collegii Gandersheimensis dixit, idem de *Ulrico*, Duce Wirtenbergiæ, affirmare licet: per quem scilicet DOMINUS hoc beneficium ad reliqua innumera adjicere voluit, ut Collegiorum Monasticorum, quæ ab initio Spiritus Sancti Academiæ fuerunt una cum Ecclesiis passim in hoc Ducatu inclyto pia instauratio fieret, quæ propter impietatem superioris Seculi, & quod a Majorum pio instituto recessissent, propemodùm conciderant, & nostrâ ætate in pulvere jacebant: In quibus omnibus & singulis, Spiritu Sancto Duce, Illustrissimus Princeps noster ludos aperuit, ex quibus, tanquam ex penu & Equo Trojano, omnibus temporibus ad ruinas Ecclesiæ sarciendas & instaurandas depromantur Doctores idonei, divinis & necessariis donis exornati & instructi, qui tanquam Duces militiæ Spiritualis adversus potestates, quæ sunt in aere, ad Exercitum DEI instruendum omni tempore expediantur.

Jac. Andreæ, Cancellarii Tubingensis, de conservandis in Ecclesiâ Collegiis Monasticis egregium judicium.

Qua in re singularis & eximia pietas & Sapientia Optimi Ducis meritò laudanda est. Nisi enim selecta ingenia a puero in Sacrarum & Bonarum ac Liberalium artium & Linguarum studio instruantur, accensa Lux Evangelii paulatim exstinguetur, & Barbaries ab Orco revocabitur. Concordia quoque inter docentes & discentes facilius conservari potest, quando eadem educatio, doctrina, & disciplina cum ingeniorum conformitate conjuncta est,

eſt, quam videmus miſerè diſſipari, ubi diſſimilitudo ingeniorum diverſitate educationis, diſciplinæ & doctrinæ confirmata eſt.

Accedit animorum quoque ingenuitas & Patriæ quidam innatus, occultus & dulciſſimus amor, ut liberalitatis perpetuò memores, qua ſua ſtudia ab infantia juvari vident, nunquam non & precibus & vocationis ſuæ officiis de Salute Patriæ & Eccleſiæ cogitare poſſint, operam dantes, ne pernicioſa & offendiculis plenâ diſcordiâ perturbentur, ſed in pia, ſanctâ, DEO & hominibus gratâ concordiâ & pace conſerventur. Hoc beneficium majus eſt, quàm ut quisquam animo concipere, aut oratione explicare poſſit, cujus magnitudinem tum demùm conſpicimus, cùm acerbiſſimis litibus & contentionibus non neceſſariis omnia perturbari & involvi videmus, quorum malorum non poſtrema cauſa eſt, Diſciplinæ & educationis diverſitas: Quæ res animum quoque Ducis *Chriſtophori* confirmavit, ut de conſervandis his cœtibus Scholaſticis & Monaſteriis per Gratiam Dei ubique in Ducatu reſtitutis, rectè inſtaurandis, piè cogitaverit.

Chriſtophorus, Dux Wirtenbergiæ, Illuſtri Stipendio Theolog. piè favet.

Et hæc fuerunt juxta Prophetæ vaticinium mammæ Principalis pectoris, quibus hic quoque Princeps ſubditis ſuis lac ſuppeditavit æternæ ſalutis, & nihil bonorum Eccleſiæ ad ſe contra pietatem rapere voluit, ſed iſta magnificè & liberaliter ex ærario ſacro poſt mortem Patris *Ulrici* ad rectè conſtituendas Eccleſias & Scholas inclyti Ducatus hujus protulit, nec ullis ſumtibus parcere voluit, ut haberet Viros eruditos & pios, quorum operâ ſubditi, in verâ agnitione Filii DEI piè & rectè inſtituti, DEO Patri adducerentur.

Neque verò hinc detrimentum aliquod bonorum accepit DUX CHRISTOPHORUS, quin potius fateri neceſſe eſt, quod DOMINUS pro ſuâ infinitâ Bonitate & promiſſionum ſuarum Veritate ipſi Theſauros Terræ aperuerit, majoribus ſuis ignotos, ut ipſi quoque Julio, Duci Brunsvicenſi, leges illæ & inſtituta Ducis CHRISTOPHORI valdè placuerint. Inter alia laudatiſſimus Princeps CHRISTOPHORUS, ut Juventus quoque in Scholis rectè & piè inſtitueretur, ſimilem docendi rationem in omnibus Ducatus ſui Scholis præſcripſit. Monaſteria, quæ antea latibula ignavorum Monachorum fuerant, ad antiquiſſimam formam revocavit, nec reditus eorum ad ſuos privatos uſus transtulit, ſed ad educationem puerorum in literis & bonis moribus contulit, atque ita in Scholas transformavit: inſpectiones quoque Scholarum, quæ tùm in Monaſteriis, tùm in oppidis inſtitutæ erant, frequentes & diligentes fieri mandavit, omnesque ad Academiam Tubingenſem, tanquam Caput, reſpicere voluit, ad eamque accommodari, ut ex omnibus totius ſuæ Ditionis Scholis jam quaſi una facta eſſe videatur, uti verba habent *G. Liebleri*, Prof. Tubing. in Orat. funebri de vita, ſtudiis, moribus & morte *Caſp. Wildii*, Conſiliarii Wirtenbergici, cujus in conficiendis, & in ordinem eligendis ordinationibus & conſtitutionibus Scholaſticis & Eccleſiaſticis hujus Ducatus primæ partes fuerunt, materiam ſuggerente nunquam ſatis laudato, & de his terris, Academia & Eccleſiis omnibus optime merito, *Jo. Brentio*.

Caſp. Wildius, Conſiliarius Wirtenbergicus, pius Scholarum Patronus.

Cum

Cum ergo Dux ULRICUS, tertia vice e Patria ejectus, cœptum Opus Reformationis perducere ad finem non posset, mox Filius CHRISTOPHORUS, naviter vestigiis Paternis insistens, imò Patrem in multis superans bene, Ecclesiæ, bene Reipublicæ providit. Hic est Princeps ille, quem alterum NUMAM Legislatorem Patriæ nostræ, imò quem SALOMONEM Wirtenbergicum vocare solemus. Hic Theologos, propter Edictum Cæsaris de abroganda Evangelica doctrina dispersos, ab exilio revocavit, fovit & in Ecclesiæ, Scholarumque suarum Ministeriis collocavit. Hinc mirifice sub Eo crevit Monasterium, quod laudo, AUGUSTINIANUM, aucta sunt liberalia studia, & doctorum tantus extitit numerus, ut non solum domi copia esset justa, sed ad alias etiam Civitates atque Ecclesias Theologi e Stipendio nostro mitterentur; Ex quo usus SEMINARII hujus incomparabilis, in omnes partes Ecclesiæ Reformatæ per Germaniam longe lateque diffusus apparuit.

Zelus Ducis CHRISTOPHORI, in propaganda Veritate Evangelica.

Sed & numerum Alumnorum in Stipendio auxit CHRISTOPHORUS, & cum sub ULRICO septuaginta tantum alerentur, istis adjecit triginta, ut centum essent, mox addidit quinquaginta.

Nec silendus hic GEORGIUS, Comes Montispeligardi Illustrissimus, ille Confessor VERITATIS intrepidus, excellentis memoriæ HEROS, qui, ut in suo etiam Comitatu sonaret Evangelium & personaret, annua solvit Stipendia, & largissima dedit munera, nempe summam decem millium florenorum pro alendis decem Studiosis Mompelgardtensibus, qui Corpori nostro inserti, iisdem nobiscum legibus vivunt.

GEORGIUS, Com. Momp: Dotator Stip. Theol.

Præterea æternam quoque laudem meretur Michael TIFFERNUS, Illyricus Professor Viennensis celeberrimus, Præceptor quondam Ducis CHRISTOPHORI ad exemplmu usque fidelissimus, Ille etiam sumtus dedit pro quattuor Studiosis, in perpetuum apud nos alendis. Hic fuit TIFFERNUS ille, qui Principem CHRISTOPHORUM jam in Hispaniam, nescio in quale Claustrum & Ergastulum a Pontificiis abducendum, ex faucibus eorum, DEO bene juvante, feliciter eripuit, & salvum in Patriam reduxit. Hinc

Michael TIFFERNUS. Ejusdem Stipendii Evergeta.

Semper HONOS, nomenque VIRI, LAUDESQUE manebunt.

Sed ad CHRISTOPHORUM, Patrem Patriæ, Stipendii nostri Ampliatorem, redeamus. Ille non Ædes saltem Stipendii in Gratiam Alumnorum Mompelgardtensium ampliavit, sed & sumtus dedit ad insignem Bibliothecam, quæ posterioribus temporibus valdè minuta & a Monachis sæpius, militibusque distracta fuit.

Christophorus, Dux Wirtemb. Bibliothecam instaurat inIllustri Stipendio.

Redditi sunt sub Ejus Regimine felicissimo Ecclesiæ reditus, & sancita fuit PAX Religiosa perpetua, quæ fundamentum est LIBERTATIS nostræ Ecclesiasticæ, Pax multo sanguine parta, sed sanguine carior, sine qua nobis non licuisset hactenus tam quietè in Cellis nostris vivere.

Pax Religiosa.

Ista ergò PAX fulcrum quasi est Ecclesiæ, & Stabilimentum etiam Illustris nostri Sti-

pendii perpetuum. Servet illam DEUS, Supremus irenarcha, ad seram posteritatem & ex nobis faciat Nuncios pacis, praecones aeterni foederis Evangelici.

Caeterùm CHRISTOPHORUS, sanctissimus Heros, non Ducale tantùm Stipendium auxit, sed caetera quoque Patriae Coenobia, quae A. 1553. reformare incepit Princeps Optimus, ex Officinis superstitionum, ac foedissimarum Voluptatum latibulis in Gymnasia egregia convertens, ad genuinum Reip. & Ecclesiae usum traduxit. Idem laudatissimus Princeps Tridentini Concilii Decretis se mascule opposuit, & Confessionem suam eò missam contra criminationes Petri a Soto per *Joannem Brentium* vindicavit. Exules & oppressos ad se, tanquam ad Aram, vel Asylum, confugientes recepit, imò invitavit, & honestis salariis conduxit. Inter eos fuit etiam *Petrus Paulus* VERGERIUS, Episcopus quondam Justinopolitanus, & Legatus Pontificis ad *Ferdinandum* Regem & alios Principes quibus jussu Papali concilium indixit. Mirabili & planè Divinâ Providentiâ factum est, ut *Francisci* Spierae miserrimus casus, huic nostro VERGERIO ad aeternam animae salutem vergeret: abjuratis enim Papisticis erroribus nostra sacra amplexus est. Inde a Duce CHRISTOPHORO in Ducale Stipendium receptus, & ab Eodem liberaliter usque ad vitae finem sustentatus, multos Libellos, Latinè & Italicè, contra Pontificiorum falsam Doctrinam scriptos, edidit & typis evulgavit, qui procul dubio in Italia suo fructu non caruerunt.

Confessio CHRISTOPHORI Ducis vindicata.

VERGERIUS conversus.

Nec silendus hic *Jo. Georgius Weberus*, Unter Türkheimensis, in hoc Ducatu nostro honestis Parentibus natus, iisdemque sub dehiscente communi Patriae infortunio, in infantia peste orbatus, dehinc Eslingae in literis & Religione usque ad decimum sextum aetatis suae annum ita informatus, ut a Duce *Eberhardo* in Stipendium Theologicum fuerit receptus, adeòque jam tum quamvis adhuc puer sciverit, quid in religione distent aera lupinis; Hoc autem non reputato, a quodam Jesuita, politicam personam sub seculari vestitus genere mentito, in ipsa Patria ad experiendam humanitatem Jesuiticam tam efficaciter inductus, ut ad Papistica Castra infelici sidere transierit, & ad sexennium apud Pontificios permanserit. Tandem singulari providentiâ DEI & Spiritus S. ductu pristini radii Evangelicae nostrae Confessionis, quam ἀπὸ τῦ βρέφυς noverat, ei oculos denuò perstrinxerunt, ut illuminatus viderit quantùm caecutiret seductus, quemadmodum ipse hanc sui seductionem & reductionem ab ovo usque ad mala in Oratione sua revocatoria A. 1655. hic habitâ, multis circumstantiis publicè retulit. Qua de re videri potest ipsa Oratio Revocatoria, typis impressa, cujus inscriptio est: Ovis perdita & reperta. Erat hinc *Weberus*, quem dico, longè melior *Kirchero*, qui & ipse quondam Stipendiarius Principis & Civis Wirtenb. in vera & salutari doctrina Evang. solicite educatus, ad Romanenses transiit, nec ut *Weberus* rediit, sed in erroribus perstitit, de quo videri & legi potest B. Dorschei Dissertatio, cujus Ephigraphe: KIRCHERUS DEVIUS.

Redeamus autem ad DUCEM CHRISTOPHORUM, qui non alia re magis delectatus est, quam felicibus incrementis Ecclesiae in suo Ducatu. Id enim egit inprimis Dux CHRISTOPHORUS, ut Ecclesiam Patriam in unitate & conformitate doctrinae rituum & Disciplinae

Disciplinæ perpetua conservaret illibatam, quod obtinere se posse credidit per solicitam educationem Alumnorum, quos iisdem legibus vivere, eadem Studiorum Methodo uti voluit. Nec fructu caruit sanctissima cura Optimi Principis. Nam complures laudatissimi Principes, Comites & Nobilitates, imò Civitates Imperii non paucæ reformandis suis Ecclesiis & Scholis, dirimendis litibus & solvendis dubiis casibus adhibuerunt Theologos, ex Stipendio nostro Illustri desumtos. Et constitutiones Ecclesiasticæ, jussu & Auctoritate Ducis CHRISTOPHORI conscriptæ, tanto in pretio fuerunt apud exteros etiam status Evangelicos, ut multi non dubitarent suas Ecclesias ad normam ordinationum istarum sapientissimarum conformare. Optimus hic & sapientissimus Princeps, quem laudo, CHRISTOPHORUS, Ecclesiam & Remp. suæ ditionis tantâ Prudentiâ reformavit ad antiquitatis imitationem, ut exemplo multis esse possit & debeat salutaris instituendæ gubernationis & felicissimus sine dubio futurus sit totus hic Ducatus, quamdiu constitutiones illæ & instituta Ducis CHRISTOPHORI servabuntur.

Piè defuncto Duci CHRISTOPHORO successit LUDOVICUS, PATRIS Boni & salutaris BONUS & salutaris FILIUS, qui veræ Doctrinæ Artium & Legum Custos fidelis fuit, reditus Ecclesiasticos, jam ante ad usus Ecclesiæ Scholarumque destinatos, curâ magnâ conservavit, & ne ulla in parte diminuerentur, solicitè cavit. Ab hoc laudatissimo Principe publicatus est Liber, Doctrinam & ritus Ecclesiarum nec non Cœnobiorum in Ducatu Wirtenb. continens, accommodatus omni ex parte ad normam & præscriptum Augustanæ confessionis nativæ & incorruptæ. Qua quidem Reformatione non destructa, sed in Gymnasia sunt conversa Monasteria, nec abolitus eorum usus, sed correctus tantùm & emendatus, ut nempe ad Verbi Cœlestis Regulam congrueret. Nam cum in Ducatu nostro multa sint Cœnobia, in quibus olim magna Turba Monachorum, otio diffluentium, nullo Ecclesiæ fructu & commodo alebatur, Princeps CHRISTOPHORUS & post illum Filius LUDOVICUS exemplo purioris Antiquitatis & primitivæ Ecclesiæ inducti, in his Cœnobiis Scholas instituerunt, in quibus pueri & Adolescentes a cunabulis quasi in moribus, studiis & pietate ad subsidium Ecclesiæ præparantur; nec permittere unquam voluit LUDOVICUS Pius, ut numerus Alumnorum, quorum ultra trecentos & triginta in Stipendio & Cœnobiis reliquis habuit, minueretur. Maluit enim abundantiam & copiam habere fidelium Ministrorum, quam concedere, ut Ecclesiæ Doctoribus destituerentur, quod invalescente pest. ferâ lue, vel alio malo, facile fieri posse, sapienter judicaverat. Multos etiam e Stipendio in Austriam & alias provincias Statuum Evangelicorum misit LUDOVICUS, desuper rogatus, & hoc ipso maximam sibi Gloriam acquisivit. Quoties Tubingam pervenit, disputationibus Theologicis interfuit Princeps LUDOVICUS, & attentè omnia responsa observavit. Imò cum Stipendium Theologicum aliquando intraret, ipse Stipendiariis suis Problema Theologicum ad ventilandum proposuit, eosdem ad unitatem Spiritus in vita & doctrinâ servandam excitavit, eosque filios suos & DELICIAS suas clementissimè vocavit.

Status Stipendii Theol. sub LUDOVICO pio Duce Wirtenb.

Noster ergò LUDOVICUS, AVO ULRICO & PATRE CHRISTOPHORO non minor, Stipendii nostratis, a Majoribus fundati & ampliati CONSERVATOR extitit, statuta & leges, quibus

Disciplina & Studia conservantur, auxit & confirmavit: ordinem certum studiorum & Graduum Academicorum Alumnis in Stipendio præscripsit, ne periculosos saltus facerent Studiosi, & Phaethontæo ausu relictis inferioribus ad superiora nimiùm festinarent. Eum in finem etiam octo Magistris id munus demandavit, ut & mores Alumnorum observarent, & cum junioribus disciplinas inferiores repeterent, cum adultioribus autem ipsi etiam in Theologia se mutuò exercerent, & sic cum illis proficerent.

Formula Concordiæ.

Nondum dimitto LUDOVICUM PIUM, Illustris nostri Stipendii CONSERVATOREM & STATOREM integerrimum, cujus incomparabili & Prudentiæ & Pietati debemus etiam Formulam CONCORDIÆ, quam alterum Ecclesiæ & Stipendii nostri FULCRUM dicere nulli dubitamus. Equidem si malevolos quosdam, in sinu Ecclesiæ nostræ viventes, audire vellemus, illi nihil nos ob FORMULAM CONCORDIÆ, quam aversantur, LUDOVICO Principi debere, garrirent. Sed quid opus est attendere iis, qui dùm ex una parte Tyrannidem Papalem evitare volunt, ex altera parte in periculosam credendi & admittendi omne, quod velis, libertatem degenerant. Nos mediâ, i. e. tutissimâ viâ incedentes, CORPUS illud Doctrinæ purioris, quam FORMULA CONCORDIÆ tradit pro insigni Ecclesiæ universæ, inprimis autem Wirtenbergicæ, Cimelio habemus. Inde enim est, Auditores, quod nos in Ducatu nostro, aliis in diversa abeuntibus, harmonicum illum fidei Consensum per DEI Gratiam sartum tectumque conservavimus. Non trepidas & anxias conscientias terrere animus est nostris, non impulsum θείπνευστον adscribimus Symbolis, quem sola Sacra Scriptura sibi vindicat, non absolutam denique necessitatem librorum Symbolicorum statuimus, sed nec detrahi aliquid Symbolis istis, ex S. Scripturâ desumtis, patimur, eo fine etiam scriptis, ut contentiones nonnullorum ingeniorum compescerentur, scandala apud infirmos præverterentur, vafrities autem & malitia hæreticorum cognosceretur.

Quis hinc LUDOVICI Pii Principis, Concordiæ Formulam procurantis, consilium non approbaret? quis non Ecclesiæ, tot in partes, eheu! distractæ, concordiam & veram unionem seriis votis & gemitibus optaret & expeteret?

Status Stipendii Theol. sub FRIDERICO, Duce Wirtenb.

Sed pergendum est, AUDITORES, LUDOVICO ex vivis erepto successit Agnatus FRIDERICUS, ex Comite Mompelgartensi Dux Wirtenbergiæ factus, munificentiâ, magnitudine animi, prudentia & pio Zelo nulli Antecessorum secundus, Monasterii nostri, quod laudamus, AUGUSTINIANI PROTECTOR, & contra Pontificios ASSERTOR acerrimus. Hic enim fuit FRIDERICUS ille, quem Pontifex Romanus, Clemens VIII. Monasteriis inhians nostris, ad amplexus Ecclesiæ Romanæ semel atque iterùm invitavit, non minus largissimis beneficiorum pollicitationibus, quam verborum blanditiis mellitissimis. Per Cardinalem ANDREAM Austriacum promisit FRIDERICO, Duci Wirtenberg. pensiones, Canonicatus, Præbendas & Episcopatus pro Filiis, quales saltem expeterent. Actum tùm fuisset cum Stipendio nostro Theologico, actum cum bonis Ecclesiasticis universis, at constans mansit FRIDERICUS, nihil motus blandimentis Tyberini Patris, Cujus Sacra Romæ etiam, cum solenne JUBILÆUM celebraretur, animosè contempsit,

psit, & flectere genua noluit, sed stetit erectus, cum VENERABILE circumferretur, adeò, ut etiam se periculo vitæ hoc modo exponeret, jam enim hastam in faciem Ejus direxerat Helvetius Papista, Pontificis σωματοφύλαξ, & graviter sauciaturus fuisset Principem FRIDERICUM, nisi tempestivè discessisset. Tanti animi fuit in Religionem & Monasteria Princeps FRIDERICUS, ut mallet carere favore Pontificis, quem totus Mundus tùm adorabat, quam offendere DEUM & Ecclesiæ bona auferre. Nec quidquam prætermittebat FRIDERICUS, quod vel ad Ecclesiæ tranquillitatem, vel ad subditorum Salutem pertinere videbatur. Sanè antequam Dux esset, Gallos exules, ob Religionem a patria pulsos recepit, & in gratiam illorum Mompelgarti solenne & celebre illud Colloquium inter *Jacobum Andream* & *Theodorum Bezam* instituit. Imò primis statim annis Regiminis sui Princeps pientissimus in Sylva Hercynia pro exulibus ex Austria, Stiria & Carinthia ejectis, Freudenstadium incredibili sumtu condidit. Quod Beneficium summum celebrat *Lansius* ipse exul, quando de FRIDERICO Duce ita scribit. Dare stipem ostiatim petentibus pium est, & naturali æquitati conveniens, sed profugis, nudis, miserè animo & corpore excarnificatis, domos, alimenta, securitatem & incolumitatem dare, labantibus eorum conscientiis succurrere, id verò supra communem hominum caritatem heroicum quid & prorsus Divinum sapit ac spirat. Quid quod Belgas etiam pauperes Gratiâ suâ & liberalitate recreavit Princeps *Fridericus*, multum Batavorum operâ Architectonicâ adjutus: hinc duobus Studiosis, ex Belgio oriundis, sumtus dedit, ad tractanda studia in Universitate Tubingensi necessarios.

Factum hinc est, ut FRIDERICUS Dux opem & Gratiam DEI affatim sentiret. Nam sub hoc Duce incredibile dictu est, quantùm auctæ fuerint res Wirtenbergicæ: Primus Ille Comitatum Mompelgartensem cum Wirtenbergico Ducatu conjunxit, & Principatum Alenzon, nec non districtum Dynastiæ Ober Kirchensis oppignoratum sibi possedit: unde in maxima fuit Auctoritate apud Imperatorem, Reges & Principes, ut etiam ELISABETHA, Angliæ Regina, Ducem FRIDERICUM solenni & splendidâ LEGATIONE non tantùm honoraret, sed & ordinem Regium PERISCELIDIS Ei transmitteret. Eo tempore Princeps FRIDERICUS Legatum Anglicanum Regium SPENCERUM, nobilissimum Virum, Tubingam Ipse perduxit, Eumque cum universo Comitatu suo, qui fuit eximius, in hoc ipso nostro Stipendio solennibus EPULIS excepit. LEGATUS Britannicus & numerum Alumnorum, & Ordinem, & Disciplinam apud nos vigentem, & conciones etiam in Anglicâ Linguâ habitas, observans, totus factus est stupor.

Eadem admiratione occupatus fuit animus MAURITII, Landgravii Hassiæ, Principis quondam literatissimi, quem ipsum a *Johanne Friderico*, Duce Wirtenberg. huc etiam perductum, Alumni principis quindecim linguis salutarunt, quarum potissimas, Græcam inprimis calluit HOSPES Landgravius, magnus Admirator nostri Stipendii.

JOANNES FRIDERICUS, Dux conservat &

Sed & Metrophani Archimandritæ Græco multùm honoris exhibuit Dux JOANNES FRIDERICUS, ille TITUS, illud DELICIUM WIRTENBERGIÆ, Monasterii nostri ILLUSTRATOR eximius: Hic enim cùm advenam ABBATEM & Præsulem Græcum, METROPHANEM

magis illustrat Stipend. Theol.

CRITOBULUM & ſupra laudatum MAURITIUM, Landgravium Haſſiacum, ſummo honore afficere vellet, EIS Ducale Stipendium, illud PRYTANEUM Studioſorum & ALUMNEUM in toto Chriſtiano Orbe celeberrimum oſtendit. Iſte ergo ABBAS Græcus Studioſos noſtros, Helleniſtico Stilo inter prandendum perorantes, cum ſummâ delectatione audivit, & haud ſecus ac MAURITIUS, Haſſiæ Landgravius, in admirationem verſus, Suevorum in pronunciandа Græcâ Linguâ promptitudinem plenis buccis celebravit.

Fuit hic METROPHANES ille, quem CYRILLUS LUCARIS, Patriarcha Byzantinus, poſt relegationem in Inſulam RHODUM, Eccleſiæ ſuæ reſtitutus, in Angliam & Germaniam miſit ad propius cognoſcendum ſtatum Eccleſiaſticum, ut memorat CONRINGIUS, qui METROPHANEM optimè noverat. Iſte Græculus ergo, CYRILLI mandata fideliter executus, amore Doctrinæ purioris, in famigeratiſſimis Academiis, *Helmſtadienſi*, *Altorffina*, *Wittebergenſi*, *Tubingenſi*, & *Argentinenſi* diutius ſubſtitit, & in doctiſſimorum Virorum intimam familiaritatem ſe inſinuavit. Reverſus in Patriam factus eſt Patriarcha *Alexandrinus*, & edidit Confeſſionem Eccleſiæ Græcæ, lectu digniſſimam, quam publici juris fecit & latine vertit Hornejus. Cum hoc ipſo Metrophane literas miſcuit Jo. Conr. Brotbeccius, Secretarius Wirtenb. græcis epiſtolis, iisque humaniſſimis & multa eruditione refertis, ab eodem honoratus. Id etiam ad Laudem JOANNIS FRIDERICI, Ducis Wirt. omninò pertinere putamus, quod Pontificiis, Anno ſuperioris Seculi vigeſimo nono Bona Eccleſiaſtica repoſcentibus, nequicquam ceſſit, ſed itentidem reſtitit, dicens: Er wolle ſich lieber in Stücken zerhauen laſſen / als ein einigs Cloſter abtretten. Et ſanè ſartum tectumque manſit ſub Regimine *Joannis Friderici* Stipendium noſtrum, cui non ſolùm, ſed & Monaſteriis noſtris univerſis inſidiabantur Pontificii.

EBERHARDUS III. Dux, Stipendii Theolog. Reſtaurator.

IOANNEM FRIDERICUM optimum Ducem ſecutus eſt in Regimine EBERHARDUS, Princeps laudatiſſimus, Stipendii Theologici poſt funeſtiſſimum tricennale bellum RESTAURATOR feliciſſimus. Alma enim pace reſtitutâ & confirmatâ, mox Academia, & in hac Stipendium Ducale cœpit refloreſcere. Actæ tùm ſunt grates DEO publicæ pro tanto tam incomparabilis magnitudinis beneficio. Materia laudis divinæ ex Pſalmi Sexageſimiquinti verſiculo ſeptimo & octavo deſumta, quod SIONEM Eccleſiæ, SINAI Politiæ & Reip. ac HERMONEM Oeconomiæ, MONTES ſibi electos, olim Virtute ſua fundatos, propitius DEUS illæſos ſervarit & integros reſtituerit.

Dicimus RESTAURATOREM fuiſſe Stipendii noſtratis Ducem EBERHARDUM, nam non ſaltem in veterem ſtatum omnia reduxit, Alumnos, metu belli diſperſos, revocavit, optimas & ſanctiſſimas leges dedit, ſed & Stipendium noſtrum ſplendidius reddidit. Id nos docet INSCRIPTIO, ædes Stipendii ingredientibus obvia & conſpicua, quæ ita habet: Quod DEUS bene vertat, EBERHARDI III. Ducis Wirt. munificentia, accurante Nicolao Mylero, Ducalis Conſiſtorii Directore, ædes hæ DEO & Muſis Sacræ, renovatæ ſunt, anno ſupra milleſimum, ſexcenteſimum, ſexageſimo nono. Additus eſt huic Inſcriptioni verſus MATTHIÆ HAFENREFFERI, cedro & memoriâ dignus.

CLAUS-

CLAUSTRUM hoc cum Patria ftatque caditque fua.

Sane tanto flagravit erga Stipendiarios amore Dux EBERHARDUS, ut illos FILIOS identidem fuos DELICIUMque fuum vocaverit. Nunquam Tubingam intravit, intravit autem fæpius, quin & Stipendium Theologicum falutaverit. Id autem incomparabile Principalis Gratiæ documentum, quod EBERHARDUS Dux, cum adhuc Argentinæ in exilio effet, paterno & Ducali Affectu abfens etiam Stipendium Theologicum fovit, & ob ejus confervationem literas mandatorias ad Academiam Tubingenfem Anno 1638. fcripfit. Præterea non Monafterium modo noftrum, fed Patriam univerfam fummo cum PRUDENTIÆ, JUSTITIÆ & MAGNIFICENTIÆ Elogio rexit, magnamque fibi apud exteros exiftimationem conciliavit. Raro exemplo, imò unico, inter Principes Wirtenbergiæ, per quadraginta annos Ducatum hunc, PIE, PRUDENTER, BENIGNE & FELICITER gubernavit, vivens etiam poft mortem in animis fubditorum, quorum cordibus infcriptum eft NOMEN EBERHARDI, Principis fingularium virtutum radiis confpicui. Jam morti & ÆTERNITATI proximus EBERHARDUS, adhuc vigilavit pro noftro Stipendio, & TESTAMENTI fui incomparabilis CAPITIBUS id quoque juffit inferere & Filio fucceffori inculcare: Ut non modo Academia, & Illuftre Collegium, fed & Stipendium Theologicum confervetur, augeatur, & exornetur, quantum fieri poffit.

O Decus, o Virtus! excelfo pectore digna;
Secla cui nullum prifca tulere parem!

WILHELMUS LUDOVICUS Dux, Clementia fua Sipend. Theologicum fovet.

Poft EBERHARDUM Ducem curam habuit Stipendii noftratis WILHELMUS LUDOVICUS, vix terris oftenfus, PRINCEPS MITIS, BENIGNUS ad exemplum usque, qui hinc Stipendium etiam Ducale a Majoribus FUNDATUM, REFORMATUM, AMPLIATUM, CONSERVATUM, VINDICATUM, ILLUSTRATUM, RESTAURATUMQUE mira fua Clementia recreavit, & hoc folo nos adflixit, quod morte præmatura omnes in mœrorem & luctum conjecit. Filium reliquit anniculum, cum decederet PRINCEPS Optumus, cujus hinc tutelam & Ducatus hujus Regimen nutu CÆSARIS fufcepit FRIDERICUS CAROLUS, HERCULES ille, aut, ut charactere Biblico eum infigniamus, GIDEON Wirtenbergicus, PRINCEPS FORTIS, MAGNANIMUS, SAPIENS, PIUS & CLEMENS, Stipendii Ducalis TUTOR & EVERGETA præcipuus. Is enim non fatis habuit Alumnos in Academia patria fovere, maximis beneficiis ornare, &, ut in ftudiis moribusque proficerent, fedulò curare, fed plures etiam e Stipendio in exteras Provincias cum magno fructu Ecclefiæ & Academiæ emifit.

FRIDERICUS CAROLUS Dux, Stip. Theolog. Tutor & Evergeta.

Spinola, Epifcopus Tienenfis.

Idem Princeps, omni noftra laude major, eo fervebat Zelo purioris doctrinæ, ut, cum ante hos viginti annos ille Spinola, Epifcopus Tiennenfis, ad nos veniret, &, nefcio quibus promiffis, Principem optimum tentaret, fortiter non modo reftiterit, fed & IRENARCHÆ huic callido duos Theologos, eruditione, prudentia & Auctoritate pares, WOLFLINUM, & O-

SIANDRUM

SIANDRUM objecerit, qui re penitius inspecta deprehenderunt, istum PACIFICATOREM fucos vendere. Multa blaterabat hic Episcopus de Concilio quod in Generali & libero, de Communione sub utraque, quasi penes ipsum staret, nobis concedenda, de Conjugio Clericorum, de Juribus Principum in Bona Ecclesiastica, quæ & alia multa præliminariter expedire, & nostris permittere voluit. Sed nemo potuit sibi persuadere, quod ab Imperatore, vel Papa, hæc in commissis habuerit Protestantibus proponere. Hinc rebus infectis discessit. Dux autem FRIDERICUS CAROLUS hac occasione didicit, & sæpe confessus est, PAPISMUM esse irreconciliabilem. Hinc cum Ipse in Veritate Cœlesti satis confirmato esset animo, eam operam dedit, ut sua Ecclesiæ & Doctrinæ constaret puritas, quæ non saltem à diu profligatis hæresibus, sed ab omni quoque Novaturientium libidine & SYNCRETISMI tepore staret inculpata. Istam æternam VERITATEM Alumnis instillari & ab illis in Ecclesia prædicari sanctè præcepit. GYMNASIUM etiam Stuttgardiæ fundavit, ut PROSCENIUM quoddam esset Academiæ & Stipendii nostratis, ex quo subinde bonarum Artium Cultores ad nos mitti, & in superioribus studiis erudiri possint.

Gymnasium Stuttgardianum Illustris Stipendii Theol. Proscenium.

Quo præterea animo fuerit Dux Optimus in Stipendium Theologicum, eo etiam testatum fecit, quod primus post DIVUM PARENTEM EBERHARDUM Celsissimam suam JUVENTUTEM, SPEM seculi florentissimam, Stipendiariis etiam commisit, ab iis in Capitibus Christianæ Doctrinæ & Studiis, quæ Principes Heroes decent, probe instruendam.

Sed quid ista memoro? IPSE nobis EXEMPLUM Virtutis fuit, IPSE nos omnes, inprimis cum hinc discederet, docuit, qua fide & pietate DEUM venerari, qua patientia, & Fortitudine miserias humanas ferre debeamus? Sanè PRINCEPS Augustus mentem habuit DIVI AUGUSTINI, subinde dicentis: DOMINE, hic ure, hic seca, ibi autem parce.

Sub his ergò Principibus crevit hactenus & adolevit, imò ad maturitatem pervenit CORPUS Stipendii Ducalis, multùm etiam auctum singulari cura & munificentia Serenissimi Principis ac DOMINI, DOMINI EBERHARDI LUDOVICI, Domini ac Nutritii nostri Clementissimi. Ille vix REGIMINI admotus radiis Clementiæ Ducalis Stipendium nostrum Theologicum illustravit, misso ad nos EDICTO, quo lites & controversiæ in Ecclesia nostra natæ cautè & prudenter dirimuntur. Sed & Optumus noster Princeps novennali suo REGIMINE Stipendium Ducale jam tertiâ Visitatione honoravit, & nuper admodum Alumnorum numerum ita auxit, ut a prima fundatione major in Stipendio non fuerit.

EBERHARDUS LUDOVICUS Dux, curam etiam habet eximiam Stipend. Theolog.

Diximus, Auditores, de secundis Stipendii Theologici fatis. Percipite jam paucis etiam, quæ quantaque illud passum fuerit? Statim sub ULRICO Duce, tertiùm Exule, diversam fortunam sustinuit. Quid enim non negotii facessebat LIBER INTERIMISTICUS iste, COTHURNUS PAPISTICUS, quem apud nos etiam metu perculsi receperunt multi, qui verò Librum istum respuerunt, in exilium abire jussi sunt.

Fata Stipend. Theolog. adversa.

Interim.

Cum

Cum autem alta pace posthæc frueretur STIPENDIUM, ecce pestifera lues invalescit, ut sæpius propter hoc malum Alumnis & Academiæ universæ Calvam, Hirsaugiam, Esslingam & Herrenbergam fugiendum fuerit. *Pestis.*

Hoc malo cessante Bellum tricennale, Musis nostris funestum sæviit, & ita Stipendium antehac Amplissimum imminuit, ut post cladem Nördlingensem vix octo superfuerint Alumni. *Bellum tricennale.*

Imo ne his quidem alimenta necessaria dari potuerunt, *sed illis* ringendum fuit sæpius cum fame etiam. *Erat eo* tempore totius Stipendii *Caput* quasi repræsentativum Balthas. *Raith*, *quem & cæteros* Stipendii Superintendentes *Luc. Osiander* & *Melch. Nicolai multis precibus* orare debuerunt, & vix exorare potuerunt, ut *manerent*, nec *Stipendium* evacuatum Monachis & sacrificulis cederent.

Tum ad Noachicam paucitatem, id *est*, *octo* Alumnos redactum fuit Stipendium nostrum: *Imo tum* ultra ducentas Ecclesias, suis pastoribus orbatas, *habuit Wirtenbergia.* Et Stipendiarii tùm triginta florenos pro victu solvere debuerunt, adeò res Wirtenbergicæ diminutæ & concisæ erant eo tempore. *Sed ex his* etiam Calamitatibus ope DEI præcipua & singulari licuit eluctari Stipendio nostro.

Et ab illo tempore fere intactum mansit huc usque, *nisi* quod ultimum bellum *Academia* & in hoc etiam Monasterio nostro Augustiniano *grave quid* minari videbatur.

At denuò nos eripuit DEUS ex faucibus hostium, &, quod miraculi instar est, ex *tot* ANGUSTIIS AUGUSTINIANUM nostrum Collegium *liberatum* instar Palmæ sub PONDERE crevit. *Bellum Gallicum*

O Domine, minores sumus omnibus miserationibus tuis! Calicem salutis accipiemus & laudabimus nomen Tuum in secula. *Tu multa præstas* IEHOVA, Deus noster, *mirabilia.* Tua consilia nemo satis recensere potest, si indicare & eloqui ea velimus, majora sunt, quàm ut enarremus. *Psallite* DOMINO, Commilitones, psallite DEO nostro, laudate Nomen Domini.

Quid autem memorem de *Proselytis*, quos gratia Principum in hoc Stipendium recepit? Id dicam, *varios habuimus*, *sed* vitâ & doctrinâ impares. *Celebriores* fuerunt *Petrus Paulus Vergerius*, ex Episcopo Iustinopolitano *Stipendiarius* Principis & magnus VERITATIS Evangelicæ confessor factus, *cui* Hortum *Stipendio vicinum* donavit Dux Christophorus, *qui* ab eo Hortus Vergerianus in hunc diem dicitur. *Proselyti. Vergerius.*

Post Vergerium apud nos inclaruit Jacobus REIHING, de quo infra dicemus. *Ferd. Iosephus Bekkerus*, Canonicus apud Pontificios Regularis, ex Comitatu Tirolino oriundus, *Vir*, ut nostis, insigniter doctus & pius, qui *Tyrannidem* inquisitionis ob *veritatis* studium sustinuit, & ad nos ante triennium huc venit. *Reihing. Bekkerus*

Sed & nominari meretur *Petrus Fernandez*, Inquisitionis quondam Consiliarius & in Academia Conimbricensi celeberrima *Professor* doctissimus, qui suam eruditionem non uno documento apud nos probavit. *Fernandez.*

Ad finem propero, Auditores, & *jam* vobis sistam etiam in compendio *Inspectores* & Antistites Illustris nostri Stipendii: *Inspectore, Stipendii Theologici.*

Non.

Non de *iis* ero solicitus, qui sub papatu curam habuerunt Augustiniani hujus Cœnobii, quanquam nominari posset *Paulus*, scriptoris cognomento, qui *Iustificationem* ex meritis hominum, *μετουσίαν* seu impanationem in Cœna, potestatem Ecclesiæ nimiam, acerrimè impugnavit. *Laudari* posset Conradus *Sommerhard*, indolalatriam & luxum Monasticum improbans, Item *Iohannes Nauclerus*, artes Pontificum, illatasque Imperatoribus atrocissimas injurias qua voce, qua scriptis detexit.

Testes veritatis apud nos sub papatu Paulus Scriptor, Conradus Sommerhardus, Io. Nauclerus.

Præterea nostis, Auditores, priores & subpriores disciplinam apud Pontificios in Cœnobiis urgere, *quæ nostra* quidem est rigidior, sed *quæ cæcum* & stupidum exigit obsequium, *ut ne* hiscere quidem audeant Monachi, *voto triplici* PAUPERTATIS, CASTITATIS perpetuæ & OBSEQUII strictioris, *tanquam laqueo* quodam constricti, quanquam multi inter illos sint, *qui* nec paupertatis molestias sentiunt, *nec* castitatis regulas observant, *nec* verum obsequium, DEO & Magistratui debitum, præstant.

Quod autem nostros Inspectores & Antistites, *post* Reformationem Stipendio Præfectos, concernit, fuerunt isti viri longè clarissimi: *Primus* Superintendens (sive Ephorus & Inspector) hujus Stipendii fuit, *PAULUS CONSTANTINUS* PHRYGIO SS. Theol. D. & Professor, *nec non* Ecclesiæ Collegiatæ, quæ apud nos est, *Pastor*, qui *Basileâ* ad Evangelium in hac Academia docendum ab ULRICO *Duce* evocatus fuit:

Superintendentes Ducalis Stipendii Theol. Paulus Constantinus Phrygio.

VIR virtute gravis, *VIR* multo nomine Clarus:
Seu Doctum cupias cernere, sive Pium.

Phrygioni defuncto successit *secundus* Superintendens, Erhardus *SCHNEPFFIUS*, Heilbrunnensis, hem! quantum nomen! Th. D. & Professor, Ecclesiæ nostræ Pastor & Reformator, *VIR* incomparabilis Eloquii, *Ambrosium* & *Chrysostomum* dicendi suavitate & virtute referens. Qui propter insignem Eruditionem, verum usum, humanitatem & facundiam supra humanam fere sortem apud exteros *Clarus*, & gravissimis etiam de Religione negotiis & Colloquiis publicis adhibitus fuit. De hoc *Erhardo Schnepffio*, insigni Theologo, plura habet *David Chytræus* in oratione doctissima, quam habuit in laudem *Greichgoviæ*, quæ patria fuit *Erhardi Schnepffii*. Ista oratio ab Auctore dedicata fuit *Petro a Menzingen*, & Illustri cuidam *VIRO* a *Gemmingen*.

Erhardus Schnepffius.

Discedente autem ob librum INTERIM SCHNEPFFIO in *Saxoniam*, suprema hujus Stipendii Inspectio commendata fuit *Leonhardo FUCHSIO*, *Wembdingensi*, Medicinæ Doctori & Professori, imò Restauratori in hac Academia, Cui *Collega* adjunctus est *Theodoricus Schnepffius*, *Wimpinensis*, dignus tanto Parente FILIUS, ex *Commentario* in Esaiam scripto Celeberrimus. Ab eo tempore semper BINI fuerunt Superintendentes in Stipendio.

Leonhardus Fuchsius, Theodoricus Schnepffius.

Decedente enim *Fuchsio Schnepffius* COLLATERALEM habuit *Iacobum HEERBRANDUM*, *Giengensem*, ô quantum Theologum! qui vita & doctrina nulli secundus, innotuit ex commercio literario, quod cum Ieremia Patriarcha

Iacobus Heerbrandus

Patriarcha Græco Byzantino habuit, cui Compendium doctrinæ nostræ, a CRUSIO græce versum, transmisit, & ab eo literas humanissimas sæpius accepit.

Abeunte *Schnepffio* socius ascitus fuit HEERBRANDO *Joannes BRENTIUS*, Hala Suevus, SS. Theol. D. & Professor, summi illius Theologi & Præpositi Stuttgardiani, *REFORMATORIS* nostri, FILIUS haud inficiandus, etiam ex scriptis Theologicis satis undique notus. *Ioannes Brentius junior.*

HEERBRANDO autem rude donato, jungebatur BRENTIO *Stephanus GERLACHIUS*, Knitlingensis, SS. Theologiæ D. & Professor, Academiæ Pro Cancellarius & Ecclesiæ Collegiatæ Decanus, qui BYZANTIUM Wirtenbergiæ & GRÆCIAM Sueviæ intulit, Legati Cæsarei, Liberi Baronis, *Davidis* ab *Ungnad*, ad Aulam Turcicam sacer ACHATES, nec fidus minus inter Tubingenses Theologos & JEREMIAM Græcum Patriarcham INTERPRES, qui VIRUM se in asserenda contra Jesuitam Buseum Majestate Christi ostendit. *Stephanus Gerlachius.*

Eum secutus est MICHAEL SCHÆFFERUS, Professor Theologiæ Extraordinarius & Stipendii nostri Superintendens, VIR Zelo Domus Dei ardens, quo & Stuttgardiæ in Aulico Ministerio consumptus creditur. *Michael Schæfferus.*

Sed & nostri Stipendii curam superiorem habuit MATTHIAS HAFENREFFERUS, *Laureacensis*, SS. Theologiæ D. & Professor, *VIR* longè supra meas laudes positus, in cujus venerationem cum Wirtenbergia non reliqua solum *Germania* sed extremus hinc SEPTENTRIO in SUECIA & DANIA surrexit. *Matthias Hafenrefferus.*

Quem juxta *Johannes Henricus* HIEMERUS, *Tubingensis*, (SS. Theologiæ D. & Professor Extraordinarius) Illustris hujus Stipendii Theologici Superintendens quoque fuit, hinc ad Abbatiam Monasterii Anhusani translatus. *Johannes Henricus Hiemerus.*

Hafenreffero autem suffectus est in dicto munere *Johannes Georgius* SIGWARTUS, *Winnedensis*, Theologus magni nominis, anno decimo octavo Superioris seculi Cœlo illatus. *Johannes Georgius Sigwardus.*

Cui in Inspectione Stipendii hujus surrogatus LUCAS OSIANDER, patris LUCÆ FILIUS, postea Academiæ Cancellarius, & Ecclesiæ Præpositus Dignissimus. *Lucas Osiander, junior.*

Ipse successorem in Stipendio nactus est THEODORUM THUMMIUM, Theologum edecumatæ eruditionis, agendo, patiendo, & scribendo neutiquam fatigatum. *Theodorus Thummius.*

Thummium excepit *Jacobus Reihingus*, Patricius *Augustanus*, qui contritis laqueis Pontificiis, *Jesuita* quondam Ecclesiæ nostræ admodum infensus, postea ex *Saulo Paulus* factus, Sacris nostris constanter adhæsit. *Iacobus Reihingus.*

Defuncto *Reihingo* in Ephoria Stipendii hujus Ducalis successit *Joannes Ulricus PREGIZER*, antehac Magister illius Repetens A. 1598. inde Diaconus Ecclesiæ Tubingensis, & mox Calvensis Superintendens, deinde SS. *Ioannes Ulricus Pregizer.*

 Theologiæ

Theologiæ D. & in Academia hac patria Professor, Ejusdemque denique Cancellarius & Ecclesiæ Tubingensis Præpositus, Proavus meus, cum veneratione nominandus.

Henricus Schmidius. Balthasar Philgus. Melchior Nicolai. Tob. Wagner. Christoph. Wölfflinus. Balthasarus Raithius. Georgius Henricus Kellerus. Georgius Henricus Haberlinus. Joannes Wolfgangus Jægerus. Michael Förtschius.

Illum secuti sunt *Henricus SCHMIDIUS*, *Nurtingensis*, *Balthasar Philgus*, *Lindaviensis*, Theologi, eruditionis & pietatis fama CONSPICUI.

Istis decedentibus Stipendio *Superintenderunt Melchior* Nicolai, MALLEUS ille Pontificiorum, & quotquot Ecclesiam insectati sunt, TOBIAS WAGNERUS & CHRISTOPHORUS WOELFFLINUS, Theologi, fama & meritis INCLYTI.

Post illos Inspectionem supremam in Stipendio accepit *Balthasar* RAITHIUS, VIR disciplinæ strictioris observantissimus, & ipse vitæ sanctioris studiosissimus. Cum eodem mores & studia Alumnorum tenaciter observavit *VIR* mea laude superior, *Georgius Henricus KELLERUS*, Theologus fere octogenarius, Canitie sua, pietate singulari, & meritis undique *maximis Venerandus*, qui per totos triginta annos Ducalis Stipendii Superintendentem, imò *Patrem* egit. Collegam habuit *Georgium Henricum* HÆBERLINUM, profundioris Theologiæ, ut nostis, amantissimum, triennio abhinc beatè defunctum.

Illi successit Vir Excellentissimus *Joannes Wolfgangus* JÆGERUS, per aliquos etiam annos Stipendii Ducalis Ephorus vigilantissimus, postea Theologiæ Professor apud nos celeberrimus.

Cui Stuttgardiam ad gravissimum munus, in Ducali Consistorio & Ecclesia obeundum, vocato suffectus est VIR dignissimus, *Michael FÖRTSCHIUS*, (ante hac Serenissimi *Marchionis Badensis* Confessionarius Consistorii Assessor & Concionator Aulicus Meritissimus,) SS. Theologiæ Doctor & Professor apud nos famigeratissimus: Quem ipsum & Collegam Excellentissimum *Joannem Christophorum* PFAFFIUM, SS. Theologiæ D. & Professorem exquisitissimum, diu Ecclesiæ, Academiæ & Stipendio superstites Deus conservet.

Joannes Christophorus Pfaffius.

Dignissimo Domino D. Förtschio JENAM ad Primariam Professionem Theologicam vocato in supremâ Ephoriâ Stipendii Theologici cæterisque muneribus amplissimis successit VIR Maximè Reverendus, Dn. *Christophorus Reuchlinus*, ad latus habens Collegam Integerrimum, Dignissimum Dn. *Andream Adamum Hochstetterum*. Illo A. 1707. inter fulmina cœli & tonitrua belli piè defuncto, & Hoc ad Pastoratum Tubingensem atque ad Ordinariam Professionem Theologicam promoto, rediit in Stipendium Theologicum VIR Summè Reverendus, Dn. *Jo. Christophorus Pfaffius*, ex Pastore Ecclesiæ Tubingensis ejusdem hodie Decanus Gravissimus, & Stipendii Theologici Superintendens primarius vigilantissimus, Collegam nactus denuò individuum, Stuttgardiæ jam in Ministerio Ecclesiastico Symmystam collateralem Amicissimum, Virum Maximè Reverendum, Dn. *Jo. Conradum Klemmium*; Cui A. 1711. ad pastoratum Tubingensem evecto Successor datus est VIR Dignissimus Dn. *Jo. Ulricus Frommannus*, Diaconus quondam Ecclesiæ Tubingensis ab Anno 1698. ad Annum 1711. fidelissimus. Qui in ipso vitæ famæque increscentis vigore abreptus, in suggestu Sacro die 17. Nov. Anno 1715. velut strenuus

Dux

Dux in acie, (verba hæc sunt programmatis funeralis Academici) hemiplexiâ, tanquam telo involante simul ac prosternente, procubuit, & de statione suâ, devictis omnibus hostibus, decessit, tantum sui desiderium reliquit in animis bonorum omnium, quantum vix intelligi potest. Maneat ejus dulcissima memoria inter nos in benedictione & cum Ecclesiæ, Academiæ & Stipendio Ducali multùm intersit, ut in Ejus locum cordatus Theologus succedat, precamur DEUM, ut in electione, vocatione, & confirmatione idonei successoris ipse Præses esse velit.

Pergo jam ad Ephoros, sive ad eos, qui MAGISTERIO Domus in Illustri Stipendio defuncti sunt. *Ephori Ducalis Stipendii Theol.*

Primus AUGUSTINIANÆ DOMUS, verè Augustæ, *Magister & Ephorus* fuit *Hieronymus* GERHARDUS, *VIR* eruditione, pietate & industria singulari ornatissimus, qui postea etiam Legum Doctor & Principis Consiliarius, tandem ob excellentes virtutes Vice-Cancellarius factus est. *Hieronymus Gerhardus.*

Collegas sub se in Magisterio Domus habuit M. *Jacobum* BRUNONEM, cui in eodem munere successit *Theodoricus* SCHNEPFFIUS, supra laudatus. *M. Iacobus Bruno. Theodoricus Schnepffius.*

Cum autem pestifera lues Tubingæ grassaretur, Stipendium hoc nostrum *Augustinianum* circa prima initia sua migravit cum Studiorum Universitate *Hirsoviam*, ubi celeberrimum toto orbe, *Benedictini* quondam Ordinis, Cœnobium fuit. vid. Trithemii Annales *Hirsaugiens.* FULDÆ Colonia & tot aliorum Monasteriorum Mater, cui multùm Wirtenbergica Ecclesia, & mea studia debent, eheu nunc in ruinis & cineribus suis Gallorum furore extincta jacens, cui mitiora fata & pristinum florem toto pectore adprecamur.

Sublato autem malo pestifero & reversis Tubingam Academiæ proceribus, *Magisterium Domus* accepit *Johannes HILDEBRANDUS*, Argentinensis, Academiæ Professor & Contubernii Rector, ubi Stipendiarii isto tempore adhuc degebant. *Johannes Hildebrandus.*

Eum secutus est *Martinus* FRECHTUS, *Ulmensis*, SS. Theologiæ Licentiatus & constans Religionis Confessor, ob quam tot *mala*, *vincula*, *catenas*, *carceres* & exilium a Romanensibus perpessus est. *Martinus Frechtus.*

Cui altero statim anno successit *Georgius LIEBLERUS*, Nicro *Denzlingensis*, Latinæ & Græcæ Linguæ Professor, ut vocabant, Classicus, deinde Physicus & Scholarcha Pædagogii. De Lieblero vid. oratio *Mich. Ziegleri* Medicinæ D. & Physici. *Georgius Lieblerus.*

Collegas in suo munere LIEBLERUS habuit Jacobum DACHTLERUM, Linguæ Sanctæ Professorem, deinde Biberaci Pastorem, *Samuelem* præterea BROTHAGIUM & ipsum quoque *Samuelem* HAILANDUM, Basileensem, Ethices Professorem, qui singulari quodam fato ad juventutem exquisitè educandam natus & factus fuit. *Jac. Dachtlerus. Samuel Brothag. Samuel Hailand.*

Vitus Mullerus. Eum excepit VITUS MULLERUS, Bülhemio Francus, & ipse Ethices in Academia Professor, Philosophus acutissimus, nostri Stipendii per totos triginta sex annos Ephorus, Magister Domus vigilantissimus, VIR BONUS, PRUDENS, LABORIOSUS, inde a prima juventute variâ sorte exercitus, *Fundator* Stipendii a suo nomine dicti, ut liberalissimus, ita laudatissimus.

Conradus Cellarius. Ei in Magisterio Domus successit CONRADUS CELLARIUS, Hegæus, Civis Romanus, Poeta Nobilis Laureatus, & Professor Physices clarissimus.

Henricus Schmidius. Post illum Ephorus Stipendii nostri fuit *Henricus* SCHMIDIUS, Ecclesiæ nostræ Diaconus, deinde Græcæ Linguæ Professor, mox Theologiæ Doctor & Professor, nec non Stipendii Theologici Superintendens Dignissimus.

Paulus Biberstein. Jo. Adamus Osiander. Christoph. Wolflinus. Theod. Cellarius. *Schmidio* suffectus est PAULUS BIBERSTEIN, Græcæ Linguæ Professor. Hic in utroque munere Successorem habuit JOANNEM ADAMUM OSIANDRUM, qui non diu munere hoc defunctus, sed mox ad Cathedram Theologicam promotus fuit. Post illum Magisterio Domus admotus est *Christophorus* WOELFLINUS, supra laudatus. Cui successit *Theodorus* CELLARIUS, Græcæ Linguæ Professor, Vir antiquæ fidei, virtutis & disciplinæ amantissimus.

Jo. Andreas Hochstetterus. Eo defuncto Ephoriam in Stipendio habuit Vir Dignissimus, JOHANNES ANDREAS HOCHSTETTERUS, qui integrum fere dignitatum Academicarum & Ecclesiasticarum Zodiacum emensus, & secundâ jam infulâ ornatus, præest hodie vicino Monasterio Bebenhusano, cui DEUS det vitam, incolumitatem & felicitatem perpetuam!

Benedictus Hopfferus. Illo ad majores dignitates promoto, Munus Ephori accepit *Benedictus* HOPFFERUS, Moralium apud nos Professor celeberrimus, diu jam in Academiam cœlestem translatus.

Successores, quos habuit in Magisterio domus, omnes per DEI gratiam adhuc supersunt, & Ecclesiam, Academiam, quin & rempublicam patriam officiis amplissimis juvant. Nempe JOANNES WOLFG. JÆGERUS, JOANNES OSIANDER, MATTHÆUS HILLERUS, JOANNES CONRADUS KLEMMIUS, GOTTOFREDUS HOFFMANNUS, Viri Munerum Dignitate, meritorum amplitudine, & eruditionis fama undique Excellentissimi, quibus omne gratiæ cœlestis augmentum seriò exoptamus.

Jo. Wolfg. Jægerus, Jo. Osiander, Matthæus Hillerus, Jo. Conr. Klemmius, Gottofredus. Hoffmannus.

Magistri Repetentes. Inspectoribus his Stipendii Theologici primariis adjuncti quodammodo sunt septem, vel octo Magistri Repetitionis, ex numero Alumnorum selectiores, qui ipsi quidem stant sub imperio & dominio, sive dispositione Inspectorum Superiorum, nec sine illorum præscitu, vel consensu aliquid ardui suscipere possunt, nihilominus tamen varia mandata Superiorum Inspe-

Inspectorum exequuntur, Studiosos Theologiæ & Philosophiæ nec non Philologiæ in Stipendio docent, examinant, in illorum delicta inquirunt, & res graves ad Superiores deferunt, precibus Alumnorum intersunt, solennes conciones publicas non tantùm, sed & lectiones catecheticas in templo D. Jacobi Tubingæ habent, ibi etiam ordinariè cum Diaconis, in Superiori autem Templo extraordinariè in casu necessitatis S. Cœnam dispensant, ibidemque etiam pro ordinariis Ministris concionantur, iidem Repetentes quoque Stuttgardiam & in præcipuas urbes Ducatus ad Vicariatum mittuntur.

Digni etiam sunt, qui hoc loco recenseantur non tantùm, sed & commendentur Illustris hujus Stipendii Theologici Procuratores & Oeconomi, prudentissimi, dignissimi. Quod Josephus Ægyptiis & Amplissimæ Jacobi Familiæ fuit, dexterrimus panis & necessitatumcorporalium dispensator, id BETHELI Wirtenbergicæ, Stipendio Ducali, fuerunt olim & adhuc sunt Nobilissimi Domini Procuratores, qui Salaria Ephoris hujus Seminarii & Stipendia Alumnis distribuunt, qui ne cibus & potus desit Stipendiariis, procurant, qui tantæ domus sunt Ædiles, ejusque muros, pavimenta, conclavia & tecta conservant, ornant, restaurant, qui non sanis tantùm, sed & ægrotantibus prospiciunt, multaque tædia inter tot homines varii ingenii devorant. Inter hos, quorum quidem notitia ad me pervenit, fuere *Georgius Bahlingerus*, qui per quinque lustra Oeconomi munus & onus in Stipendio gessit. *Jacobus Lieb*, ab A. 1625. usque ad Annum 1629. curam Oeconomicam in hac Sacra domo habuit. *Procuratores Stipend. Theologici. G. Bahlinger. Jac. Lieb.*

Marcus Laux, ferreo tempore belli tricennalis, ne fame perirent Alumni Principis ab Anno 1629. usque ad an. 1638. procuravit. *Marcus Laux.*

Ei successit *Jo. Conradus Brodtbeccius*, Proavus meus Maternus, etiam post fata piè colendus, Experientissimi Medici, *Jo. Conradi Brodtbeccii*, Verâ pietate & multivariâ Eruditione Clarissimi, Pater, qui non minus ac Lauxius exulceratissimis temporibus, quibus bellum, fames & pestis ex justo DEI judicio in patria sæviit, ab Anno 1638. usque ad Annum 1644. è manu DEI & Principis Stipendiariis necessaria suppeditavit. *Jo. Conrad. Brotbeccius.*

Brotbeccio successit *Joh. Bernhardus Sattler*, quo in Stipendio Ducali Oeconomiam procurante, aurea pax Germaniam & Wirtenbergiam per tot annos Bello, fame & peste enervatam, refocillavit. *Jo. Bernh. Sattler.*

Post illum Annum 1649. novus in hanc domum DEI Procurator intravit *Johannes Andreas Schollius*, qui per decem Annos huic Muneri præfuit. *Io. Andreas Scholl.*

Ejus in locum venit Anno 1659. *Martinus Maurerus*, qui usque ad Annum 1680. inter belli & pacis mixturas officio suo Procuratorio defunctus est. *Martinus Maurer.*

Hunc sequebatur *Fridericus Engel*, quem cura hæc Domestica in Ducali Stipendio gravissima per novendecim annos pressit, ab ea Anno *Fridericus Engel.*

Joh. Paulus Engel. 1699. liberatus & ad Angelos in cœlum avocatus, nactus est Successorem Filium Charissimum, *Joh. Paulum Engelum*, qui primò Patri, senectutis molestias sentienti, adjungebatur, postea pie defuncto plenissime succedebat. Cui in hunc diem Salutem externam Stipendii Ducalis fideliter procuranti supremus rerum nostrarum ARBITER & PROCURATOR cœlesti suâ gratiâ benignissimè porrò assistat.

Tale fuit & adhuc est Monasterium nostrum Augustinianum sub inspectoribus suis, quorum exacta virtus & accurata circumspectio maximum ei semper decus attulit. Hinc sub eorum cura & pollice Stipendium hoc nostrum Theologicum nunquam non fuit florentissimum, & toto orbe Christiano celeberrimum. Ex eo enim loco, velut ex Sacratissimo quodam Templo prodierunt olim BRENTII, ANDREÆ, GERLACHII, BIDENBACHII, OSIANDRI, MAGIRI, HUNNII, LYSERI, SIGWARTI, HAFENREFFERI, ZELLERI, THUMMII, NICOLAI, BINDERI, HOLDERI, HOCHSTETTERI, & alii, qui totum Europæum Orbem tanquam splendidissimi Soles, doctrinæ Puritate ac Religionis lumine irradiarunt. Hodieque ex eo prodeunt, prodire saltem possunt & debent, qui veritatem cœlestem ad salvandas plures animarum Myriades præconio suo felicissime disseminant, non intra Wirtembergiæ tantùm Pomœria, sed etiam in exteris, ad quas ablegantur Ecclesiis, ut verè fossus Tubingæ fuerit fons Sapientiæ, quod inclyti quondam Eberhardi Fundatoris Academiæ ominosum erat Apophtegma.

Miramur sæpe, unde tot Theologi non solùm in ipso Ducatu & Ecclesia Wirtenbergica inveniantur, sed in alias etiam Provincias, Ecclesias & Academias mitti olim potuerint. Sed mirabimur minus, si hunc cœtum Alumnorum Theologicorum consideraverimus. Θεολογοτρέφος enim est, & commune bonum totius Ecclesiæ Reformatæ, ex quo hactenus, tanquam ex publico Imperii Gymnasio in omnes fere partes Germaniæ, urbes & regiones Theologi eruditi prodierunt. Palæstra hæc est discendi, & peregrinis jucundum, imò admirandum est spectaculum, cernere Seminarium illud Ecclesiæ nostræ florentissimum. Initio prandii & Cœnæ post preces latino Sermone factas, post prælectum caput ex S. Scriptura & post paragraphum ex Augustana Confessione & cæteris libris symbolicis concionem ibi habet ad dimidiam horam Magister aliquis, Stipendii Alumnus, & quotidie alius atque alius. Officina hæc est discendi, concionandi. Concinitur postea musicè elegantibus & Suavibus modis: Hospitibus introductis, qui antea non viderunt, spectaculum jucundum & admirandum est, cernere convictorum mensas viginti quatuor & amplius, tantæ videlicet Juventutis ingeniosæ, optimæ spei segetem, aliquando multis Ecclesiis non solum hujus Ducatus, sed etiam aliis in Germania & extra eam inservituram. Quantum hoc est beneficium DEI! Quantum rei Christianæ adjumentum! Quantum denique ornamentum!

Optimo jure Stipendium Theologicum nominare possumus Scholam Propheticam qualem

qualem Samuel Propheta Sanctissimus in Rama fundavit, paulo post illa tempora, quibus rarescere inceperat verbum Domini, usque adeo, ut nullæ fere essent apud populum DEI Prophetiæ. Ita sane Dux ULRICUS iis ipsis temporibus, quibus verbum Domini traditionibus hominum contaminatum fuit, in hoc Ducatu nostro, Viris Propheticis & piis Ministris infeliciter tum carente, Scholam Propheticam, nempe Stipendium Theologicum erexit, nullis sumptibus pepercit, ex quo ipso non minus ac ex Rama illa prodierunt hactenus toti Chori Prophetarum, id est illi, qui verbum DEI Prophetico Spiritu scriptum recte exponere, & populo interpretari didicerunt, psallentes etiam Domino in tabernaculis Israel.

Servet, o servet, o perpetuum servet, grande hoc Cœli depositum, qui hoc dedit, *Sospitator* altissimus, ut Wirtenbergia nostra semper habeat, qui veram religionem solerter explicare & populo interpretari queant. Imò ut habeat Ecclesia eos, qui pia & inculpata vita etiam aliis præluceant, Exemplum sequentes *Augustini*, cujus tanta fuit virtus, tantum pietatis studium, ut mens ejus semper ad DEUM erecta permanserit.

O quàm detestatus est *Augustinus* juventutis peccata & illam insaniam, quod plus curavit servare leges Grammaticorum, quàm sanctissima præcepta Domini, quod plus solicitus fuit, vitare Barbarismos, quàm morum defectus & vitia. Accusat adolescentiam, in ardore libidinoso, in tot sceleribus consumptam. Orat tandem & petit veniam admissorum, fugit ad misericordiam DEI, admiratur divinam ejus Majestatem, accensus cupiditate, illam laudibus prosequendi. Sic acquiescit in DEO, extra quem nulla vera felicitas, nulla perfecta sapientia & eruditio datur. Omnis pulchritudo ex DEO est, inquit Augustinus, qui est omnibus laudandus.

Hic animus vobis sit semper, Commilitones Suavissimi, sic verè eritis Augustiniani, sic implebitis spem de vobis conceptam. Satis docti eritis, si exemplo Augustini DEUM vestrum cognoscetis, satis fortunæ & felicitatis habebitis, si quotidie magis discetis, mundum & ejus pompam contemnere. Sola DEI cognitio beat, & rerum terrenarum, id est, corruptibilium contemptus excitat animum nostrum, ut meliora, scil. æterna bona quæramus.

O Domine da nobis acquiescere in Te, da miseris hanc gratiam, ut venias in cor nostrum, & inebries illud: Dic nobis per miserationes tuas, dic animabus nostris: Salus vestra ego sum. Magnus es Domine, & laudabilis valdè, magna virtus tua, & Sapientiæ tuæ non est numerus. Et ecce laudare Te vult homo, aliqua portio creaturæ tuæ, qui nostris laudibus es major, & tamen omninò tacere, nefas est. Ex hoc Seminario Ecclesiæ Tuæ jam discedentem sine me, sine me loqui apud misericordiæ Tuæ thronum, me esse terram & cinerem.

Susceperunt me consolationes miserationum Tuarum, ex quo formasti me in tempore. Confiteor Tibi, Domine Cœli & Terræ, laudem dicens Tibi de primordiis & pro-

gressu

greſſu vitæ meæ. Adſis mihi porrò tuâ gratiâ. Tibi, Tibi ſerviat, quicquid didici, Tibi ſerviat, quicquid loquar, quicquid poſthac etiam ſuſcipiam. Ecce cor meum, DEUS mi, ecce cor meum, cujus miſeratus es in imo Abyſſi, illud laudibus tuis conſecro. In Te figam, o Domine! manſionem meam, & de loco in locum proficiſcens, ſemper in Te quieſcam, ſemper ad Te revertar, Domine.

Sed jam ad finem orationis meæ pervenio, Auditores, vota facturus primò ſanctiſſima pro Nutritio & Principe noſtro Clementiſſimo, Munificentiſſimo, cujus & ego gratiam & clementiam incomparabilem a prima ætate mea percepi. Reddat DEUS optimo Principi, quod ego reddere non poſſum. Impleat DEUS, impleat animam Celſiſſimi noſtri Principis puro illo & ſancto amore Spiritus ſui. Aſſiſtat ejus curis, easque ſanctificatas undique beet atque fortunet, ut ſub Ducis noſtri pacato Regimine ſalva maneat Religio, inconcuſſa ſtet Juſtitia, p offligentur Vitia, præmiis ornentur virtutes & Studia. DEUS Iſrael tueatur Principem, tot belli periculis & laboribus pro ſalute Imperii & patriæ ſuſtinendis expoſitum, reducat illum DEUS in patriam, multis trophæis & palmis ornatum.

Servet DEUS Sereniſſimam Conjugem cum Celſiſſimo *Herede*, Patriæ Ocello. Servet Pater Miſericordiæ Sereniſſimam *Matrem* Principis noſtri, illam *Heroinam* Seculi, cui multum etiam debet Ducale noſtrum Stipendium. Dominus ſit Clypeus & Protector ejus, ut ſub umbris Alarum divinarum tuta, videre poſſit mirabilia Domini. Benigno DEUS & provido poſthac etiam oculo reſpiciat *SIBYLLAM* Wirtenbergicam, Principem octogenariam, illam Gemmam Domus Wirtenbergiæ, radiis virtutum in tanta ſenectute pulcerrimè micantem. In qua veneramur Divum EBERHARDUM, cujus ſuperſtes illa ſoror eſt. In qua colimus JOANNEM FRIDERICUM, glorioſiſſimæ memoriæ Principem, qui centum & viginti abhinc annis natus & ante ſeptuaginta quatuor annos denatus, ſuperſtitem adhuc habet Filiam hanc incomparabilis Sapientiæ & clementiæ Principalis, quæ Stipendium etiam Theologicum magno in pretio habet, & inter cimelia Ducatus Wirtenbergici refert, quæ moris antiqui tenaciſſima, communi honore colitur ab univerſa Germania. Servet DEUS grande hoc decus & ornamentum Seculi, ſervet DEUS iſtam DEBORAM Wirtenbergicam, & tranquillâ lætaque ſenectute recreet optimam hanc Principem, in qua vivit adhuc *Avia* SIBYLLA, Anhaltina, FRIDERICI Wirtenbergiæ Ducis, Optima Conjux, quæ *Mater* & *Reſtauratrix* fuit fœcundiſſima Domus Wirtenbergicæ, quam ad orbitatem fere redactam & maſculis hæredibus, ſi pauciſſimos excipias, deſtitutam, novem filiis & ſex filiabus Sereniſſimis ab interitu vindicavit.

Adſit etiam DEUS *quadriga* Principum *Fratrum* florentiſſimæ & Matri Viduæ, Principi Sereniſſimæ, Dominæ, Dominæ, *ELEONORÆ JULIANÆ*, Dominæ ac Principi meæ clementiſſimæ. Protegat illam DEUS cum celſiſſimis Filiis in decus & præſidium Imperii, ornamentum Auguſtæ Domus Wirtenbergicæ, & ſpem Patriæ maximam pulcerrimè ſuccreſcentibus.

Sic

Sic cum Wirtenbergia nostra floreat etiam *Germania*, & Augustissimum ejus Caput *Magnus Leopoldus*, Cæsar justus, pius, felix, benignus & sapiens: Vivat Imperator cum *Rege filio*, quem Nicer hic noster & huic vicinus Rhenus nuper salutavit. Cedat armis ejus justissimis tot Regnorum Usurpatrix Gallia, & non in alio quam in *Caroli* Austriaci Capite Dignissimo fulgeat Corona Hispanica.

Denique Proceres Academiæ Amplissimi, Venerandæ inprimis *Facultatis Theologicæ* Antistites Gravissimi, vobis mea quoque vota dicata sunto, vobis, discedens hinc, gratias humillimas persolvo, quod me natum apud vos & studiis innutritum paterno hucusque affectu fovere, & innumeris beneficiis ornare voluistis. In me retribuendi facultas est nulla, precor hinc DEUM, ut Inclytam hanc Scholam porrò tueri, & probe tutatam gratiâ suâ perpetuâ recreare velit, quo sic *EBERHARDINA* hæc nostra Doctorum celebritate, optimorum studiosorum frequentiâ, legum ac disciplinæ cultu magis magisque augeatur, & inclarescat. Floreant hic meliores artes & scientiæ, absint contagia, & morborum agmina, quæ superioribus temporibus Musas Tubingenses afflixerunt: Triumphet Justitia, perennet Religio. Atque ex hoc virtutum studiorumque Seminario suis latè suggestibus, aulis, Curiis, Patria & Universa Germania, quas desiderat, copias & totos exercitus educat. Ita vale, *Tubinga* dilectissima, vale, Mater optima, vale Mater Studiorum inclyta Academia, & in hac vale, o dulcissimum meum *Stipendium* & *Contubernium Augustinianum*, in cujus honorem hactenus

D I X I.

Hæc in prosa de Illustri,

Imò ILLUSTRISSIMO STIPENDIO THEOLOGICO
dicta sunto.

Sequitur ENCOMIUM EJUS AUREO CARMINE

Ab EXCELLENTISSIMO SUI ÆVI POETA,

NICODEMO FRISCHLINO, Poetices in Schola Tubingensi Professore scriptum,

quod ita se commendavit Celeberrimo
MARTINO CRUSIO, FRISCHLINI Præceptori,
ut sequens in honorem ejus Græcâ & Latînâ Linguâ
scripserit Epigramma.

Αὐσονίου ξείνου παῖδ' ἑξῆς ὀλβίου ἀρχὸς
Βιρτεμβεργαῖος πέλε Εβέρερδος ἰδὼν:
ἐν θυμῷ γήθει θηκεύμενος, εἶπε τε μῦθον:
κάλλιον ἆν τις ἴδοι τοῦδε θέαμα χοροῦ;
καὶ Βιρτεμβεργῶν ἀγαθοῖς αὐθεῦντα δυναστῶν,
εὐγνώμων τις ἀθρῶν κοινόβι ἆθλα νέοις:
Κηρόθι γηθήσει θαυμάζων, ποῖά τε φήσει:
λωΐτερον δαπάνας θέσθ' ἔνι ῥεῖα τίσαι;
οὐ μόνον εἰς ὄφελος χώρῃ τῇδ', ἀλλὰ καὶ ἄλλαις:
χριστῷ μὲν κῦδος, τῷ σατανᾷ δὲ δύη.
Φρισχλῖνος τρανῶς φιλαναγνωστοῖσι παρέξει:
Φρισχλίνοιο φύσιν, φίλ' ἀναγνῶστα, φίλει.

IDEM.

Aspiciens Itali stantem hospitis ordine prolem,
Wirtembergensis Dux Eberhardus, ait:
Quàm jucunda meam subit admiratio mentem?
Ordine quid tali pulchrius esse potest?
Sic numerans cœtus studiosos arbiter æquus,
Wirtembergorum florida rura Ducum:
Ex animo lætans mirabitur, ac ita dicet:
His alius melior sumptibus esse potest?
Non uni prosunt regioni, sed quoq; multis:
Excellens Christo laus, Satanæq; dolor.
Frischlinus tradit cupientibus omnia clarè:
Frischlini dotes, candide lector, ama.

Ita *Martinus Crusius* de *Frischlino*, Utinam semper tam concordes mansissent *Crusius* & *Frischlinus*: Sed infelix bellum Grammaticale vincula amicitiæ solvit. *Frischlinus* memoratum carmen suum Duci *Ludovico* dedicavit hisce verbis.

ILLUSTR.

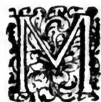
ILLUSTRISSIMO PRINCIPI Ac DOMINO,

DOMINO LUDOVICO,

Duci Wirtembergico & Teccensi, Comiti Montbelgardi, &c.

DOMINO Suo CLEMENTISSIMO.

S. P. D.

Aximus ille Prophetarum Isaias, Princeps Illustrissime, cum 49. cap. multa graviter & præclare, de secutura per Christum Ecclesiæ restitutione prædixisset: inter innumera beneficia, quibus eam cumulat, Reges quoque nutricios & Reginas eorundem Ecclesiæ nutrices affore pollicetur. Neque enim parum interest, quibus Ecclesia DEI, in hoc turbulento & exulcerato seculo, utatur hospitiis, quorumque tutelæ ac præsidio commissa sit: cum pii in hac vitæ miseria undiquaque hostium tyrannide impetantur. Et quanquam DEUS Opt. Max. nullo humano ad oves suas protegendas adminiculo indiget: tamen ut ostendat se pro Ecclesia sua excubias agere, & ut pii de auxilio DEI minus dubitent, subinde in Ecclesia præstantes aliquos Heroas excitat, quorum opera ac ministerio cultum religionis sinceræ & piorum hominum cœtum tuetur ac defendit. Quod DEI summum erga nos beneficium, ut divinus Propheta luculentius hominum oculis subiiciat, non solum magnorum Principum tutelam ac patrocinium, sed omnis generis insuper ministeria & obsequia eorundem Ecclesiæ promittit. *Vultu* (inquit) *in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.* Nam cum antea Reges & Principes Christum è finibus suis expellerent, & sublata pietatis Doctrina veros ejus ministros profligarent, tollerent, enecarent: futurum ait, ut Christum deinceps agnoscant summum Regem, omnemque ipsi cultum & honorem deferant, & cum Ecclesia Christi sese officiose conjungant, superstitiones abrogent, impios & idololatricos cultus exterminent, regnum Christi promoveant, puritatem doctrinæ conservent, scandala denique & cætera omnia, quibus DEI majestas imminuitur, quam acerrime submoveant. Quæ quidem, dum laudati & excelsi Principes studiose procurant, nihil certe eorum prætermit-

tunt, quæ ad civium suorum salutem pertinent. Consulunt enim subditorum penuriæ, egestatem sublevant: pastoribus & ministris verbi omnia ea suppeditant, quæ ad victum cultumque requiruntur: instituunt scholas, & doctoribus magnifica subornant stipendia: literarum cultoribus alimenta & cætera vitæ præsidia decernunt, & generatim omnia peragunt, quæ ad tuendam & propagandam Ecclesiam sunt necessaria. Atq; hoc est Ecclesiæ nutricium esse, hoc est prono in terram vultu adorare Ecclesiam, hoc est pulverem pedum sanctorum lingere, hoc est DEI exosculari filium. *Ps.* 2. Alii opinionum suarum deliria sequentes, tum demum Reges Ecclesiæ nutricios esse somniant, cum ipsis locupletes reditus, opimas possessiones & fructuosa prædia legaverint, quibus illi, tanquam fici in alveariis, aut porci in haris saginentur. Verum nihil hîc de fucorum alveariis, nihil de Monachorum saginis, nihil de Sacrificulorum focis agitur: sed omnia de cultu pietatis & doctrina veritatis propaganda, de sublevanda hominum inopia, de alendis Ecclesiæ ministris, & multis aliis, pio & laudato Principe dignis officiis accipienda. Sed quorsum ista commemoro? Eo nimirum, Princeps Illustrissime Ludovice, ut, cum Prophetam Reges & Principes Ecclesiæ Nutricios lenissimo verbo appellantem audimus, nobis in memoriam revocemus, qualibus nos in Ecclesia nostra & hactenus usi simus Nutriciis, & etiamnum hodie DEI beneficio fruamur. Cum enim in hac ultima mundi senecta, veritas doctrinæ cœlestis rursum humano generi illucesceret, & in omnibus fere terræ partibus lucis suæ radios emitteret, dici non potest, qualem Ecclesia nostra Nutricium habuerit ULRICUM, excellentis memoriæ Principem, T. C. Avum Illustrissimum, qui, ut pietatis cultum, antea ritibus & superstitionibus Papisticis, ipso exule, misere defœdatum, ab erroribus & omnium sectariorum corruptelis vindicaret, nihil intentatum reliquit. Atque ut eo promptius ministerium verbi progrederetur, initio scholas restituit (hæ enim sunt utriusque politiæ quasi seminarium quoddam) & ut verum se Ecclesiæ Nutricium esse comprobaret, magnificum in nostra Academia Stipendium erexit, in quo maximum honestissimorum adolescentum numerum, immensis sumptibus, ad studium pietatis ali & sustentari voluit, ut inde verbi divini ministri, & pii Ecclesiæ doctores, tanquam ex communi penario depromantur. Quid de *Christophoro* T. C. Patre, sanctissimæ memoriæ, Principe commemorem? quem si nostra Ecclesia Nutricium non habuit, neminem habuit. Nam ut, omissis aliis, quæ innumerabilia sunt, in nostram Ecclesiam collatis beneficiis, unum duntaxat percenseam: quis est, qui nesciat quanta cura, quantoque studio Princeps *Christophorus*, impietate Papistica, quæ tempore INTERIM, in hunc quoque Ducatum irrepserat, fortissime profligata, suis civibus & terrena & cœlestia alimenta subministrarit? Quis ignoret, quanto labore semper in hoc enixus sit, ut verbum DEI ad omnem posteritatem sincerum & incorruptum propagetur? Etenim ut non tam suæ, quam aliis quoque ditionibus honestos & eruditos verbi ministros educaret, Stipendium Tubingense à Patre ULRICO fundatum, nova quadam & insolita studiosorum copia ampliavit, extructo magnifico & sumptuoso ædificio: & ne quid pauperibus & egenis, cum ad alias operas perficiendas, tum ad literarum studia colenda deesset, passim in monasteriis scholas instituit, ut inde Ecclesiæ mendicitate sublata, & otiosis ventribus expulsis, ingenui adolescentes imbi studiis linguarum & artium humanitatis quasi initiati, ad munus docendi in Ecclesia præparentur.

Nihil

Nihil hîc de nutricatione dicam, qua in exteris & peregrinis, ob fidei professionem exulantibus, fovendis liberalissime est usus, nihil de munificentia erga omnes omnium ordinum homines. Hæc enim copiose dicere, præfationis limites me prohibent. Atque hos Ecclesiæ Christi & scholarum Nutricios, Tu iam tertius sequeris, LUDOVICE Princeps Illustrissime, non tam Regni aviti, quam etiam virtutum utriusque Principis hæres certissimus, cui omnia laudati & generosi Ducis ornamenta (quod sine omni verborum lenocinio verissime dicere possum) ex paterno semine, tanquam ex traduce ingenerata sunt. Nam & in cæteris omnibus T. C. parentum vestigiis insistit, & cum primis scholasticis cœtibus ita favet, ut suo patrocinio & munificentia studiis literarum plus cupere videatur, quam antehâc nemo alius. Quæ cum ita se habeant, non immerito hoc qualecunque carmen mihi deducendum sumpsi, quo Stipendium Tubingense, cæteraque summa erga Ecclesiam DEI beneficia, à summis heroibus profecta celebrare volui, ut ea sempiternæ (si quid modo in meis carminibus est genii) posterorum memoriæ innotescant, neque ullo obliterentur seculo. T. vero C. hoc quicquid est mei laboris & fœtus dedicare visum est, cũ propter multas, tùm propter hanc potissimam causam, ut hoc, licet vili attritoque & chartaceo munere animum erga accepta à T.C. & totius patriæ patre Duce, *Christophoro* beneficia, gratum declarem. Cum enim Illustrissima ejus Celsitudo, pro sua in honestas literas atque artes bonas munificentia, meam quoque egestatem & inopiam sublevarit, & primum in Gymnasiis monasticis, deinceps in laudatissimo scholæ nostræ Collegio (quod Stipendium vocant) studia mea tantisper foverit, usque dum ad lucem aliquam producerentur, omnibus iis, quæ in Musarum castris militanti sunt opus, liberaliter subministratis: quis non videt me gravissimis causis, ut hoc carmen contexerem, fuisse impulsum? Quod ideo commemoro, ut plerisque omnibus constet, quo animo consilioque istam scribendi materiam susceperim: ne quis ἀυλικὸν βλέπος, aut insanabile illud scribendi κακοήθες mihi obiicere possit.

Quare suscipe quæso, Princeps Illustrissime, hanc meam quantulamcunque in avitis paternisque laudibus percensendis operam: non tam ut auspicato in publicum exeat, quam etiam celsissimorum Principum in hoc libello celebrata memoria, mutuam quasi celebritatem ac commendationem operi reportet. DEUS interim Opt. Max. C. T. una cum Illustrissima Domina parente, & tota Wirtenbergensi familia, diutissime incolumem conservet, idemque non modo felix regni auspicium, sed ejusdem quoque longissimum & pacatissimum cursum benevole largiatur: ut de Principe vera religio & sacrosanctum pietatis opus cum in patria nostra florentissima perpetuo vigeat, tum etiam ad seros Wirtembergicæ, domus nepotes prorogetur. *Data Tubingæ, pridie Idus Iunii, Anno Christi,* M. D. LXIX.

T. C.

subiectissimus

M. Nicodemus Frischlinus *Balingensis,*
Poematum in Schola Tubingensi Prof.

Rectores

RECTORES MAGNIFIC Academiæ Tubingensis.

STIPENDIUM TUBINGENSE Ducis Wirtembergici.

VOs, quibus à tenero, Nymphæ Pimpleides, ævo
Limina Neccarica culta fuêre scholæ:
Laude Tubingiaci stipendia ferte Lycæi,
Munifica celsi Principis aucta manu.
Structaque cœnobiis nuper Musæa sub amplis
Dicite, Tecciacum voce canente Ducem:
Qui virtute potens, qui majestate verendus,
Summa manet patrij spesque decusque soli.
Qui columen cœtusq; pii fulcrumque scholarum,
Innumera studiis auxiliatur ope.
Tuque age CHRISTE fave, tu divitis ubera venæ
Suffice, tu vires viribus adde novas.
Ut valeant, qua laude decet, quo carmine fas est,
Omnia, non tardo commemorare stylo.

Vetus Stipendii ædificium, olim Monachorum Augustini sedes,

EST antiqua domus, longo satis ardua tecto,
Ad rapidum Nicri conspicienda vadum.
Augustiniaci quondam coluêre cuculli:
A quibus illa suum nomen adepta fuit.
Nunc alio dicunt STIPENDIA nomine cives,
Nomine cum facto conveniente suo.
Nam sacra discentum numerosæ pabula turbæ
Exhibet, & studiis pendit opima stipem:
Ut levet officio, si quos angustia rerum
Impedit, & navum deprimit arcta caput.

Eberhardus Probus, qui & Barbatus

Hanc olim statuit Princeps Eberhardus, & illic
Limina divitiis extulit aucta suis.
Cœlicolæ ut veris ista colerentur in æde

1. Joannes Vergenhanß/ latine Nauclerus Decret. Doctor. 14. 7br. 1477.
2. M. Conradus Feßler/ D. D.
3. M. Joannes von Stein/ SS. Theolog. D.
4. M. Ludovicus Truchses von Höffingen/ D. D.
5. M. Joannes Stein, de Honheimb/ Decret. D.
6. M. Christianus Wolmann, SS. Theolog. D. 1. Maj. Anno 1480.
7. M. Joannes Cruzlinger, J.U.D.
8. M. Joannes Fleckh/ SS. Theolog. D.
9. M. Conradus Schäfferlin.
10. Georgius Hartfesser, D. D. cujus Rectura añua fuit, quod excedere coëgit Academiam orta die S. Marci pestilentia, quæ sustulit ibi 1383. homines; tum temporis Academia dissipata fuit in Waiblingen, Urach/ Dornstetten & Rothenburg.
11. M. Mangoldus.
12. M. Conradus Pleuderer

Riti-

13. M. Conradus Summenhardt. Theol. D.
14. Conradus Bœmlin, Decanus Eccles. Tubing.
15. Ulricus Krafft/ Ulmensis, Anno 1485.
16. M. Gabriel Biel. SS. Theolog. Licentiatus, de quo dicitur, quod pro explicatione Evangeliorum, Ethicam Aristotelis publicis in concionibus docuerit, fuit Constantiensis & Ecclesiæ Uracensis Præpositus.
17. D. Petrus, Probst zu St. Guidon in Speyer.
18. D. Petrus Popphardt. J.U.D.
19. M. Georg. Lamparter. J.U.D. Decanus Mompelgartensis.
20. Joannes Steinmajer. J.U.D. Lindaviensis.
21. M. Joannes Hiller. SS. Theol. Baccalaureus, Dornstettensis.
22. M. Joannes Stein. D.
23. M. Joannes Biel. SS. Theolog. Licent.
24. M. Martinus Plantsch, Dornstettensis, SS. Theol. Baccalaureus, Fundator Stipendii Martiniani Tubingensis. Obiit anno 1533.
25. D. Wendelinus Steinbach. SS. Theolog. Professor 1490.
26. M. Conradus Fessler. D.
27. M. Conradus Summenhardt, SS. Theolog. Professor.
28. M. Mangoldus Widmann. D. D.

Ritibus, & studio mitibus iret honor,
Unde secuturis prodiret clericus annis,
Imbutus sancti cognitione libri.
Pasceret hinc sacrum cœlesti dogmate cœtum,
Et coleret pura relligione Deum.
Sed ferè jam totum Romani oppleverat orbem,
Fœda superstitio fraus\'q; maligna Papæ:
Cœperat & peponum sensim expilare dynastas,
Et regum cistas expoliare dolus.
Nec pietas monachis nec erant sacra dogmata curæ,
Sed ventrem lautis exatiare cibis.
Hoc erat in votis: segnem traducere vitam,
Illud erat Latiæ relligionis opus.
Ergo hanc Ulricus patria ditione recepta,
Restituit, sumptu non remorante, domum.
Restituit tandem veterem\'q; reduxit ad usum,
Esset ut Aonio sedes amica choro.
Tempore quo solio fuerat sceptris\'q; paternis
Redditus, & Suevos rursus habebat agros.
Tunc etenim primò subiit pietatis imago,
Quònam lapsa, foret restituenda modo.
Esset ut explosi mendis aliena Papatus,
Et veteris staret relligionis honor.
Nec mora, purgatas Missam cantare per aras,
Syncera tumidus vocis amore, vetat.
Et veteres iterum templis instaurat honores,
Nec patitur falsis ritibus esse locos.
Utque pius Gedeon fœdi delubra Baalis
Eruit, & flammis templa nefanda dedit.
Cum foret Idolis Hebræa à gente litatum,
Et data sacrilegis impia thura focis.
Sic etiam Ulricus veræ pietatis amator,
Ut primùm patriis tecta subiuit agri.
Protinus infaustas subiectis ignibus aras
Destruit, absurdos quæ coluère Deos.
Cultibus & falsis curat succedere veros,
Diuinoque sacros igne tepère focos.
Crede mihi pictis non est Ecclesia templis
Fulta, sed hac verbo nititur atque fide.
Nec bove mactato numen cœleste per aras,

dicitur, Princeps Wirtembergicus. cœnobium Augustini condidit.

Princeps Ulricus restaurator Collegii Augustiniani: cujus prima cura fuit erga Religionem collapsam, quam statim recuperato avito regno, quasi postliminio, restituit.

Sed

RECTORES MAGNIFICI
Academiæ Tubingensis.

STIPENDIUM TUBINGENSE
Ducis Wirtembergici.

Vos, quibus à tenero, Nymphæ Pimpleides, ævo
Limina Neccarica culta fuère scholæ:
Laude Tubingiaci stipendia ferte Lycæi,
Munifica celsi Principis aucta manu.
Structaque cœnobiis nuper Musæa sub amplis
Dicite, Tecciacum voce canente Ducem:
Qui virtute potens, qui majestate verendus,
Summa manet patrij spesque decusque soli.
Qui columen cœtusq; pii fulcrumque scholarum,
Innumera studiis auxiliatur ope.
Tuque age CHRISTE fave, tu divitis ubera venæ
Suffice, tu vires viribus adde novas.
Ut valeant, qua laude decet, quo carmine fas est,
Omnia, non tardo commemorare stylo.

Vetus Stipendii ædificium, olim Monachorum Augustini sedes,

EST antiqua domus, longo satis ardua tecto,
Ad rapidum Nicri conspicienda vadum.
Augustiniaci quondam coluère cuculli:
A quibus illa suum nomen adepta fuit.
Nunc alio dicunt STIPENDIA nomine cives,
Nomine cum facto conveniente suo.
Nam sacra discentum numerosæ pabula turbæ
Exhibet, & studiis pendit opima stipem:
Ut levet officio, si quos angustia rerum
Impedit, & navum deprimit arcta caput.

Eberhardus Probus, qui & Barbatus

Hanc olim statuit Princeps Eberhardus, & illic
Limina divitiis extulit aucta suis.
Cœlicolæ ut veris ista colerentur in æde

1. Joannes Vergenhanß/ latine Nauclerus Decret. Doctor. 14. 7br. 1477.
2. M. Conradus Feßler/ D. D.
3. M. Joannes von Stein/ SS. Theolog. D.
4. M. Ludovicus Truchses von Höffingen/ D. D.
5. M. Joannes Stein, de Honheimb/ Decret. D.
6. M. Christianus Wolmann, SS. Theolog. D. 1. Maj. Anno 1480.
7. M. Joannes Cruzlinger, J.U.D.
8. M. Joannes Fleckh/ SS. Theolog. D.
9. M. Conradus Schäfferlin.
10. Georgius Hartfesser, D. D. cujus Rectura añua fuit, quod excedere coëgit Academiam orta die S. Marci pestilentia, quæ sustulit ibi 1383. homines; tum temporis Academia dissipata fuit in Waiblingen, Urach/ Dornstetten & Rothenburg.
11. M. Mangoldus.
12. M. Conradus Pleuderer

Riti-

13. M. Conradus Summenhardt. Theol. D.
14. Conradus Bœmlin, Decanus Eccles. Tubing.
15. Ulricus Krafft/ Ulmensis, Anno 1485.
16. M. Gabriel Biel. SS. Theolog. Licentiatus, de quo dicitur, quod pro explicatione Evangeliorum, Ethicam Aristotelis publicis in concionibus docuerit, fuit Constantiensis & Ecclesiæ Uracensis Præpositus.
17. D. Petrus, Probst zu St. Guidon in Speyer.
18. D. Petrus Popphardt. J.U.D.
19. M. Georg. Lampatter. J.U.D. Decanus Mompelgartensis.
20. Joannes Steinmajer. J.U.D. Lindaviensis.
21. M. Joannes Hiller. SS. Theol. Baccalaureus, Dornstettensis.
22. M. Joannes Stein. D.
23. M. Joannes Biel. SS. Theolog. Licent.
24. M. Martinus Plantsch, Dornstettensis, SS. Theol. Baccalaureus, Fundator Stipendii Martiniani Tubingensis. Obiit anno 1533.
25. D. Wendelinus Steinbach. SS. Theolog. Professor 1490.
26. M. Conradus Fessler. D.
27. M. Conradus Summenhardt, SS. Theolog. Professor.
28. M. Mangoldus Widmann. D. D.

Ritibus, & studia mitibus iret honor,
Unde secuturis prodiret clericus annis,
Imbutus sancti cognitione libri.
Pasceret hinc sacrum cœlesti dogmate cœtum,
Et coleret pura relligione Deum.
Sed ferè jam totum Romani oppleverat orbem,
Fœda superstitio fraus q́; maligna Papæ:
Cœperat & peponum sensim expilare dynastas,
Et regum cistas expoliare dolus.
Nec pietas monachis nec erant sacra dogmata curæ,
Sed ventrem lautis exatiare cibis.
Hoc erat in votis: segnem traducere vitam,
Illud erat Latiæ relligionis opus.
Ergo hanc Ulricus patria ditione recepta,
Restituit, sumptu non remorante, domum.
Restituit tandem veteremq́; reduxit ad usum,
Esset ut Aonio sedes amica choro.
Tempore quo solio fuerat sceptrisq́; paternis
Redditus, & Suevos rursus habebat agros.
Tunc etenim primò subiit pietatis imago,
Quònam lapsa, foret restituenda modo.
Esset ut explosi mendis aliena Papatus,
Et veteris staret relligionis honor.
Nec mora, purgatas Missam cantare per aras,
Syncera tumidus vocis amore, vetat.
Et veteres iterum templis instaurat honores,
Nec patitur falsis ritibus esse locos.
Utque pius Gedeon fœdi delubra Baalis
Eruit, & flammis templa nefanda dedit.
Cum foret Idolis Hebræa à gente litatum,
Et data sacrilegis impia thura focis.
Sic etiam Ulricus veræ pietatis amator,
Ut primùm patrii tecta subiuit agri.
Protinus infaustas subiectis ignibus aras
Destruit, absurdos que coluère Deos.
Cultibus & falsis curat succedere veros,
Diuinoque sacros igne tepère focos.
Crede mihi pictis non est Ecclesia templis
Fulta, sed hac verbo nititur atque fide.
Nec bove mactato numen cœleste per aras,

dicitur, Princeps Wirtembergicus. cœnobium Augustini condidit.

Princeps Ulricus restaurator Collegii Augustiniani: cujus prima cura fuit erga Religionem collapsam, quam statim recuperato avito regno, quasi post liminio, restituit.

Sed

Sed mentis gaudet simplicitate coli.
Unde suos iterum rectè pietatis ad usus
Reddidit Ulricus relligionis opus.
Et longa populos ex impietate reduxit,
Quò colerent veri numina vera Dei.
Utque ministerium verbi sine labibus iret,
Doctrina vita conveniente pie.
Audiretque viros nostras Ecclesia doctos,
Qui memori sacrum pectore dogma gerant:
Qui nova, qui vetera è capsis cum fœnore promant,
Matth. 13. & 25. *Riteq; commissa muneri a sortis agant:*
Scholæ & Gymnasia Ducatus Wirtemberg. restaurantur Anno 1535. & 36. *Ille scholas veterem ducit pietatis ad usum,*
Artibus & tempe mitibus apta facit.
Et patria instaurat fundata Lycea sub oris,
Viribus antiquis restituitq; suis.
Cum prior artidocis nocuisset cœtibus atas,
Heu malè Castalio perniciosa gregi.
Eodem tempore Princeps Vlricus Academiam Tubingensem restituit, undique convocatis viris doctissimis. *Mox quoq; supremum fida bonitate Lycæum*
Corrigit, & prisci reddit honoris ope.
Condit & angustis preclara palatia Musis,
Et studiis aptat commoda templa piis.
Hîc ubi Castalie pratermeat arua Tub n a,
Neccarus, & vivo flumine prata ferit.
Hîc ubi stat Suevo Parnassus monte bivertex,
Et juvenum sacro pectora fonte lavat.
Hîc ubi cum pietate fides artesq; docentur,
Atq; piis colitur docta juventa scholis.
Sed quia pubescens sibi non benè consulit atas,
Si preceptorum destituatur ope:
Proxima cura fuit celebres accersere Musas,
Et legere eximios arte fideque viros:
Qui pia virtutum studiosa dona caterve,
Synceraque darent relligionis opus.
Qui divina gravi conamine jura docerent,
Unde sacer vitæ stet sine labe tenor.
Qui regere & laxas scirent dare legis habenas,
Qui juvenum pulchris artibus ora rigent.
" *O quantum decus est, quantò preciosior auro,*
" *Si qua schola est studiis nobilitata suis?*
Finis & utilitas Schola- *Hinc sunt, salvifici qui spargunt dogmata verbi,*
Suppeditantq; tuo pabula CHRISTE gregi.

29. Hieronymus de Crouaria, J. U. D.
30. M. Diethmarus Aschmann, Vayhingensis.
31. M. Georgius Lamparter, J. U. D.
32. Vitus vom Fürst. Tubingensis. J. U. D.
33. D. Wendelinus Steinbach. SS. Theolog. Professor.
34. M. Jacobus Lempp. Decret. ac SS. Theolog. Doctor.
35. M. Joannes Lupffdich / Blabyrensis, J. U. D. Obiit Anno. 1518.
Rector A. 1495.
36. M. Andreas de Rumpis, SS. Theolog. Baccalaureus.
37. Hieronymus de Croaria. J. U. D.
38. M. Conradus Summenhardt, SS. Theolog. Professor.
39. M. Conradus Fessler. D.
40. M. Joannes Aquila Hallensis. J. U. D.
41. M. Simon Leonis, S. S. Theolog. Baccalaureus.
42. M. Andreas. Droschtel. J. U. D.
43. Laurentius Hornstein. J. U. D.
44. D. Wendelinus Steinbach / SS. Theolog. Professor.
45. M. Conradus Sommerhardt / SS. Theolog. Professor. 1500.
46. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. & Decret. D.

47. M.

47. M. Andreas de Rumpis, SS. Theolog. Baccalaureus.
48. M. Andreas Droschtel. J. U. D. usque ad diem Veneris ante Dominicam Reminiscere continuatus. Obiit anno 1522.
49. M. Conradus Fessler, Juris Pontif. D. Calend. May. idem Rector continuatus est usque ad Calend. May anni sequentis. 1503.
50. M. Petrus Brunnius. SS. Theolog. D.
51. D. Casparus Forestarius. U. J. Interpres.
52. Reinhardus Gaisser, SS. Theolog. Professor.
53. Sigismundus Eppius. SS. Theolog. D.
54. M. Joannes Vesenmajer, Decanus Ecclesiæ Colleg: Tubingensis, Anno 1505.
55. Joannes Hilarius, J. U. D.
56. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. & Decret, D. per annum Rector.
57. D. Wendelinus Steinbach/ SS. Theolog. Professor per annum Rector.
58. M. Petrus Brunn, SS. Theolog. D. per annum in Rectura.
59. Heinricus Winckelhofer/ J. U. D. Rector quoque per annum.
60. M. Jacobus Lempp, SS. Theol. & Decret. D. & per annum Rector. 1510.
61. D. Wendelinus Stein-

Hinc sunt, civili qui lege negotia tractant,
Ac hominum leni jurgia pace regunt.
Hinc sunt, qui morbos humano corpore pellunt,
Hinc est Christicolis turba magistra scholis.
Larga viris etiam fecit stipendia doctis,
Artibus adjungens non leve pondus opum.
Ut sua doctiloquum sequerentur præmia cœtum,
Muneraq; artifices digna labore viros.
Scilicet est virtus laudato Principe digna,
Tangat ut hunc populi cura paterna sui:
Utque professores vera pietatis honoret,
Et tribuat doctis præmia larga viris.
Quid moror in parvis? etenim majora supersunt
Munera, propositi causaque saxq; mei.
Namq; ubi pauperiem multis obstare malignam
Vidit, & ingeniis usque nocere piis:
Exerit ille suas præsenti munere dotes,
Cordaq; largiflua fulcit egena manu.
Non humiles animos temerè fastidit & odit,
Quale inopes studium perdere dives habet.
Sed facilis, fidei memor, & virtutis alumnus,
Pauperiem dextra non dubitante levat.
Inde Tubingiaci stipendia clara Lycæi
Fundat & Aonio fert pia dona choro.
Indigenasque legit patrio sub limite natos,
Et larga hospitiis tecta subire jubet.
Semper enim laribus debetur gratia nostris
Prima, sibi primam patria poscit opem.
Nec decet ingenti peregrinis dote levatis,
Indigenas vacua panis egere manu.
Rectè igitur patria natos sub finibus ora,
Ex patribus vera religione piis,
Agmen alumnorum recipi præcepit in amplum,
Et voluit tanta commoditate frui.
Si tamen hos primis etiam formaverit annis,
Sanctifica virtus religione Dei.
Atq; illi ornarint laudato nomine vitam,
Quæ sine sit vitiis antè peracta malis.
Si quoque sint dociles, hirta non indole duri,
Quam male fœdarit torpor inerte situ.

[Marginal notes: sticorum cœtum. — Ulrici Principis in viros doctos munificentia. — Ejusdem magnificentia in pauperes & rerum ad studia necessariarum egenos. — Fundatur Stipendium Tubingense. — Conditiones recipiendorum in Stipendium.]

Sint maturi annis ævoque impube, fereque
Addiderint annos ad tria lustra duos.
Et jam combiberint primo sub flore juventæ,
Linguarum & studij semina prima sacri.
Quique rudimentis formarint pectora primis,
Jungentes Latijs verba Pelasga sonis:
Doctaque libarint Logices præcepta diserta,
Nonnihil & leges Quintiliane tuas.
His animum studiis quicunque politus, opimam
Supplice sollicitat principis ore manum:
Atque suam patriæ venturam jurat opellam,
Si quando meritam postulet illa fidem:
Illum fida Ducis largitis sumptibus, arcta
De paupertatis dextera tollit humo.
Magnificas nec opes nec munera larga recusat,
Quæque levant artes emolumenta piæ.
Subsidiis & cuncta suis alimenta ministrans,
Pauperis extenta damna rependit ope.
Hinc ille & superis fovit Christique popello,
Fida ministeriis agmina dicta sacris:
Publica quæ passim conscendunt fulcra cathedræ,
Auricomumque premunt relligionis ebur:
Ut doceant sanctum firmato pectore cœtum,
Quo velit omnipotens numen honore coli.
Ne quoque dispersas nullo discrimine sedes
Incolerent, stratis per juga more gregis.

Monasteriũ Augustinianum conceditur Stipendiariis inhabitandũ.

Augustiniaci cedunt habitacula tecti,
Dantque locum studiis limina prisca sacris.
Limina quæ stupidi quondam tenuere cuculli,
Excordes domina sub meretrice sues.
Queis tandem pulsis (quia fruges perdere nata
Turba erat, Æolidæ remigiumq; Ducis).
Huc sua cœlestes posuerunt castra camanæ,
Militiæ huc CHRISTUS transtulit arma suæ.
Namque inibi grandis studiosi concio cœtus
Pascitur, in studiis erudienda sacris.
Unius ut sociata colens habitacula tecti,
Adsit in obsequium CHRISTE benigne tuum.
Utque iisdem studiis & præceptoribus usa,
Conformes teneat relligionis opes:

bach. SS. Theolog. Professor, per annum Rector.
62. D. Joannes Schemer / per annum.
63. M. Petrus Brunn / SS. Theolog. & Decret. D. per annum.
64. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. & Decret. per annum.
65. Balthasar Sellarius, Anno 1515.
66. D. Wendelinus Steinbach / SS. Theolog. Professor.
67. M. Joannes Kreuss.
68. M. Gallus Müller / SS. Theolog. D.
69. M. Alexander Rieger.
70. D. Jacobus Brunn.
71. M. Petrus Brunn / SS. Theolog. D.
72. M. Franciscus Stadianus.
73. Balthasar Sellarius.
74. M. Gallus Müller / SS. Theolog. D.
75. Balthasar Keyffelin, SS. Theolog. D. & per annum Rector Anno 1520.
76. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. & Decret. D.
77. Joannes Epp, J. U. L.
78. M. Joannes Stöffler / Mathematicus.
79. M. Petrus Brunn / SS. Theolog. D.
80. D. Conradus Brunn.
81. D. Johann Eschenbach.
82. M. Fridericus Schaupp.
83. M. Gallus Müller / SS. Theolog. D.

84. M.

84. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. D. Anno 1525.
85. D. Balthasar Keuffelin.
86. M. Petrus Brunn, SS. Theolog. D.
87. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog. D.
88. M. Gallus Müller/ SS. Theolog. D,
89. D. Balthasar Keuffelin.
90. M. Petrus Brunn / SS. Theolog. D.
91. M. Jacobus Lempp, SS. Theolog D.
92. M. Martinus Kugelin.
93. M. Gallus Müller / SS. Theolog. D.
94. D. Balthasar Keuffelin/ Anno 1530.
95. Joannes Königsattler/ dictus König/ Ottingensis Suevus, Philos. & J. U. D.
96. M. Jacobus Lempp. SS. Theolog D. per annum Rector. Obit 2. Apr. 1532.
97. Joannes Königsatler/ Phil. & J. U. D. à 2do April. usque ad 1. Maii.
98. M. Petrus Brunn/ SS. Theolog. D.
99. M. Gallus Müller / SS. Theolog. D.
100. Joannes Königsattler/Philosoph. & J. U. D.
101. D. Balthasar Keuffelin.
102. M. Petrus Brunn/ S. S. Theolog. D.
103. M. Johann Armbruster/ SS. Theolog. Licentiatus.

Pulchraque conjungat socios communio fratrum:
Nectit ut aligerum mobilis aura gregem.
Hinc alium veros alius pietatis honores,
Et sancta doceat nosse salutis iter.
Hinc studii vitaque pia commercia jungant,
Indoctumque sacra doctior arte regat.
Ac veluti quondam virides Academia lucos
Turba colens, uno consociata loco est:
Discipulosque unum suscepit idemque Lycæum
Socratis, & Stoicum porticus una gregem:
Haud secus Ulricus magnæ bonitatis alumnos,
Unius voluit tecta habitare domus.
Ut legum doctis inibi regerentur habenis,
Imbuerent animos & pietate suos.
Dulceque fraterni servantes pignus amoris,
Et vitæ & studii mutua pacta colant.
Unde secuturo præstantes artibus ævo,
Pabula dent ovibus, optime CHRISTE, tuis:
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei,
Quis non ætheriæ tollat ad astra plagæ?
Quod tanto fundata nitent autore, ducemque
Patronum, columen, tegmen, Asylon habent.
Qui tegit auxiliis studiosum mitibus agmen,
Inque pios confert præmia summa viros.
Non semper fabro laudem fabrile reportat,
Conspicuum multa dexteritatis opus.
„Quondam etiam commendat opus, qui perficit, autor,
„ Et majestatem res data dantis habet.

Illustrissimus Princeps Christophorus patri in Ducatu succedens, liberalitatem in scholis ampliandis exercet.

Dux quoq; Christophorus postquam moderamina rerū
Cepit, & imperii frena tenere sui:
Æmulus antiquæ Princeps virtutis avorum,
Extulit officiis nostra Lycæa suis.
Præbuit & Musis tranquilla per otia nidos,
Utque alcedonios tempora lenta dies.
Namque sua specimen mox ut pietatis honorum
Ederet (ediderat sed quoque multa prius)
Adjicit ad patrios ter denos ille clientes,
Ut numero centum divitiore forent.

Idem numerum Stipendiariorum

auxit adjectis 30. ut essent 100. & non ita pridem quinquaginta & ultra addidit.

Nuper & his decies quinos sociavit & ultra,
Indigenas, patriæ pignora culta soli.
Hinc ut venturo doctorum turba virorum
Prodeat, in studiis, tempore, culta sacris.
Artibus & vario pollens idiomate linguæ,
Oenotrio felix Hebraicoque sono.
Pascat & hinc CHRSITI doctis sermonibus agnos,
Militiæ capiens fortiter arma suæ.
Nec patria solum, peregrinis sed quoque terris
Serviat, atheriis turba polita libris.
Non qualis nuper prodibat copia rasi
Agminis, & stupido clericus ore rudis:
Illud remigium sceleratum Ithacensis Ulyssi,
Quod tria Stesichori vix elementa tenet.
Sed pudet his nostrum lamiis fœdare libellum,
Quas decet aternos interiisse dies.

Stipendium decem studiosorum illustrissimi ac generosissimi Domini, Domini Friderici, Comitis Wittembergensis & Mompelgardici: qui etiam in hoc Collegio sustentantur: a patre Georgio, excellentis memoriæ, Comite institutum.

Principis in cœtu denos Fridericus alumnos
Sublevat, ora Comes Montpeligarda tuus:
Annuaque illorum dignis Stipendia soluit
Cultibus, & larga munera prastat ope.
Ut patriis etiam pastores educet agris,
Officio quorum dogmata vera sonent.
Dogmata non ullo sectarum schismate tincta,
Dogmata cœlesti consona ritè logo.
O decus! ô virtus excelso pectore digna,
Dotibus in sacras officiosa Deas.
In terris nihil est tàm largo Principe majus,
Cui pietas ista nomina laude facit.
Cui fidei candor cura splendorq́ scholarum.
Quem tenet obsessum relligionis amor.
Felices animæ, quibus illius obtigit avum,
Quo studiis possunt exeruisse caput.
Aurea nunc redeunt divinis tempora Musis,
Dum populi tangit cura paterna Duces:
Artibus & placidi dantur solertibus anni,
Discentumq́ terunt ocia lenta greges.
Qualia pracinuit Judaa è gente Propheta
Affore, cum reges docta Lycaa colent.
Et nutrix regina scholas & Musica tempe,
Poplite submisso prona decenter alet.

104. D. Balthasar Keuffelin. anno 1535.
105. Joannes Sichardus, J. U. D.
106. D. Balthasar Keuffelin.
107. Leonhardus Fuchsius Med. D. Et hic erat primus Rector ex Facultate Medica Magnificus.
108. M. Gebhardus Brastberger. U. J. D.
109. Constantinus Prygio, SS. Theolog. D.
110. Joachimus Camerarius.
111. Ludovicus Grempp. J. U. D.
112. Michael Rucker, Medicinæ Doctor.
113. Balthasar Keuffelin / SS. Theolog. D.
114. Caspar Volandus J. U. D. Anno 1450.
115. Leonhardus Fuchsius, Med. D.
116. Generosus Dn. Albertus Arbogastus, Baro ab Hewen.
117. Balthasar Keuffelin / SS. Theolog. D. per annum.
118. Joannes Sichardus. J. U. D.
119. Michael Ruckher, Med. D.
120. Gebhardus Brastberger. J. U. D.
121. Jacobus Scheckius, Medicinæ D.
122. Erhardus Schnepffius, SS. Theolog. D.
123. Casparus Volandus, J. U. D. anno 1545.
124. Joannes Sichardus. J. U. D.

Addi-

125. Leonhardus Fuchsius.
126. Balthasar Keuffelin / SS. Med. D.
127. Melchior Volmarus Ruffus. D.
128. Gebhardus Brastberger / J. U. D.
129. Michael Rucker / Med. Doctor.
130. Balthasar Keuffelin / SS. Theolog. D.
131. Joannes Sichardus. J. U. D. Obiit 9. Novembris anno 1552.
132. Leonhardus Fuchsius Med. D.
133. D. Balthasar Keuffelin / anno. 1550.
134. Caspar Vollandus, J.U.D.
135. Michael Rucker / Med. D.
136. Gebhardus Brastberger / J. U. D.
137. D. Balthasar Keuffelin.
138. D. Caspar Volland.
139. D. Jacobus Scheckius, Medicus.
140. Jacobus Beurlinus, SS. Theolog. D.
141. Nicolaus Varenbüler / J. U. D.
142. Leonhardus Fuchsius, Med. D. per annum Rector. Nam A. 1554. migravit Academia propter pesté, Tubingæ grassantem, Calvam, anno 1555.
143. Martinus Frechtus, S.S. Theolog. Licent.
144 Jacobus Cappelbeccius, J. U. D.

Addidit his etiam Tifferni census alumnis
Quatuor, atque illis annua dona tulit.
Ut simul hi nostri foveantur in ordine cœtus,
Cumque illo studii ritè sequantur opus.
Legibus & dociles recti, frenentur iisdem,
Atque Magistrorum condoceantur ope.
Is quia Christophorum tenero præceptor ab ungue,
Erudiit nava strenuitate Ducem:
Atque suum cælebs, sine prole, peregerat ævum,
Has virtutis erat, dignus, adeptus opes.
Postea quas illum Princeps convertit in usum,
Ut quoque sint studiis munera serva piis.
Sic memorem gratumque suo præstare Magistro
Se voluit, docti captus amore viri.
O cultum pietate Ducem, probitate decorum,
Munifica dignum laude perenne manus!
Qui sacra virtutis virtuti præmia clara
Destinat, & studiis mitibus illa sacrat.
At quis Udalricum, quis digno carmine prolem
Christophorum possit commemorare Duces?
Quòd tàm doctificas fovêre benigniter artes,
Divitiisque suis muneribusque suis.
Pierides tanta quòd majestate levarunt:
Augentes opibus culta Lycæa suis.
Ille Tubingiaci fundat collegia tecti,
Instituitque sacra munera larga stipis.
Hic numerum cœtus mirandum exauget alumni,
Ampliat & magnis sumptibus antra scholæ.
Nec minor es Princeps patribus Ludovice duobus,
O Wirtenbergi spesq; decusq; soli:
Tu quia sancta legis celsi vestigia patris,
Æquus Christophori mentibus, æquus avi,
Et benè Tecciacis fundata Lycæa sub oris
Conservas & opem reddis ubique tuam.
Tu quoq; Neccarica Stipendia clara Tubingæ
Protegis, & vera relligione foves.
O vos largificos, æterno, Heroas, ab ævo
Secla quibus nullum prisca tulere parem.
Cede locum nostris Romana gloria linguæ;
Promeritus clarum nomen habere, Fabi:

Michaelis Tifferni Stipendium, quatuor studiosis factū: qui etiam in nostro cœtu foventur.

Illustriss. Princeps ac Dominus D. Ludovicus, Dux Wirt. & Teccius, Comes Montpeligardi, &c. Stipendii Tubingensis ab avo Ulrico fundati, patre Christophoro

Cum

ampliari, conservator & patronus.

Cum faceres precium capto pro milite, septem
Divendens patrii jugera culta soli.
Appula cede locum, magnis uberrima Busa
Sumptibus, ingenii dans monimenta tui:
Dum reliquum Cannæ donis cerealibus agmen,
Ad Canusina foves mœnia, mille decem.
Exiguo vestrum duravit tempore munus:
Hæc sunt æterno non ruitura die.
Quid te, qui fines olim ditione premebas
Immensos Asiæ, dive Seleuce, loquar?
Qui reditus censusque tuos altaribus offers,
Auratisque sacras munera mille focis.
Cum Solymitano templo præesset Onias,
Infulaque illius comeret alta comas.
Major inest virtus nostris Heroibus, æqua
Largiter expendens optima quæque manu.
Quorum tot sacris extant collata camænis
Præmia, quot nullo est commemorare stylo.
Ergo Tubingiaci stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
Quod quoque Christophorum mitem reperêre patronum,
Et protectorem te Ludovice suum:
Qui sacras artes ceu Mecœnates amastis,
Principis idque pii ducitis esse decus.
Sed quia florescens æquo custode remoto,
Indulget numeris prona juventa suis:

Statuta & leges Stipendii, quibus disciplina & studia conservantur.

Edocuit pia jussa, suoque è pectore divus
Ulricus, vita commoda jura tulit.
Condidit & normam graviumq; repagula le-
Impubiq; dedit sancta statuta choro. (gũ
Quæ juxta posset studiorum tendere cursum,
Eq; ima summum tangere sede locum:
Quæ juxta posset vita componere mores,
Liber ab infandi colluvione mali.
Hæc quoque Christophorus patriæ pietatis abundè
Æmulus, ingenua nobilis auxit ope.
Ut pia sacrarum vigeant munimina legum,
Inque illis morum certa statuta sonent:
Certa statuta sonent divæ conformia voci
Quam natura colit, quam Deus ipse tulit.

145. Chilianus Vogler, J.U.D.
146. Michael Rucker, Med. D.
147. Jacobus Beurlinus, S. S. Theolog. D.
148 Nicol. Varenbüler, J.U.D.
149. Jacobus Scheckius, Med. & Philosoph. D.
150. Gebhardus Brastberger, J. U. D.
151. Jacobus Heerbrandus, SS. Theolog. D.
152. Anastasius Demler, J.U.D. anno 1560.
153. Leonhardus Fuchsius, Phil. & Med. D.
154. Jacobus Cappelbeccius, J.U.D.
155. Theodoricus Schnepffius, SS. Theologiæ D.
156. Chilianus Vogler, J.U.D.
157. Jacobus Scheckius, Phil. & Med. D.
158. Joannes Hochmannus, J. U. D.
159. Jacobus Heerbrand, S. S. Theol. D.
160. Anastasius Demler, J.U.D.
161. Leonhardus Fuchsius, M. Doctor.
162. M. Joannes Mendlinus, anno 1565.
163. Theodoricus Schnepfius, SS. Theolog. D.
164. Chilianus Vogler, J. U. D.
165. Jacobus Scheckius, Phil. & Med. D. sub hoc Rectoratu propter pestis luem discessit Academia Eslingam, Mense Novembri A. 1566.
166. Jacobus Cappelbeccius, J.U.D.

167.

167. Valentinus Volcius, J.U.D.
168. Jacobus Heerbrandus, SS. Theol. D.
169. Anastasius Demler, J. U. D.
170. Joannes Hochmannus, J. U. D.
171. Theodoricus Schnepffius, SS. Theolog. D.
172. Kilianus Vogler, J. U. D. anno 1570.
173. Jacobus Scheckius, Phil. & Med. D. Obiit 9. May. 1587. cæcus, ætat. 75.
174. Jacobus Cappelbeccius, J. U. D.
175. Valentinus Volcius, J. U. D. propter grassantem Tubingæ pestem Academia rursus concessit Esslingam An. 1571.
176. D. Jacobus Heerbrandt.
177. Anastasius Demler, J. U. D.
178. Joannes Vischer / Med. D.
179. Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Fridericus*, Comes Wirtenbergensis & Mompelgardensis.
180. Joannes Hochmannus, J. U. D.
181. Theodoricus Schnepffius, SS. Theolog. D.
182. Kilianus Vogler, J. U. D. anno 1575.
183. Georgius Hamberger /
184. Anastasius Demler, J. U. D.

Ergo ego dum paucis leges expromere verbis
Conor, ut hinc vita constet & artis honor:
Huc ades, ô juvenum mihi ter gratissime cœtus!
Nostraque sub memori dicta repone sinu.
Disce tibi quas sancta dedit prudentia leges,
Nec contempta odio verba monentis habe:
Sive tenes nostri Stipendia sacra Lycei,
Seu colis alterius tecta beata schola.
Principio ut studii ratio certissima constet, Ordo studiorum & graduum in Stipendio.
Metaque non segni transilienda pede:
Certa tibi posita est artes mensura colendi,
Hac quia nostra novus miles in arma venis.
Ne quis forte sequens tumidum Phaëtonta, relicto
Affectet superos inferiore gradus:
Aut sine prapetibus celsum petat athera pennis,
Et lapsu infelix deteriore ruat:
Qualiter incauto nimium temerarius ave
Icarus, Icaria nomina fecit aqua.
Ergò prima tuo vestigia tramite tangas
Anteà, quàm summi per juga montis eas.
Nemo repentino prodit simul impete doctus: "
Nemo potest uno discere cuncta die. "
Nascitur haud subitò flavens è gramine spica,
Dura nec arbor erit, qua modo virga fuit.
Utque favilla levis grandi primordia flamma
Prabet & hinc surgit viribus aucta suis.
Donec in immensum postremum excreverit ignem,
Quem vix Niliaca supprimat humor aqua:
Sic sua sunt etiam studiis exordia primis,
Et minimos ortus ardua quaque tenent.
Qua simulac longo rerum cumulantur ab usu,
Excedit justam copia parta modum.
Antè rudimentis primos exegerit annos,
Et possit Latiis addere Graca sonis:
Et Logices artem benè Rhetoricasque colores
Noverit & dulci cum Cicerone loqui:
Quàm Sophia sacra vigilet Sophiaque prophana,
Et magnum indoctus verset Aristotelem.
Prima igitur nostro studiosa ex agmine turma, Primus ac infimus or-
Militia in linguas suscipit arma sua.

Mm Ac

do corum est, qui lectiones tertiæ classis audiunt.

Ac benè dicendi studium subigitque domatq́;,
Dives & eloquium sub sua jura vocat.
Unde simul fandi veniat præclara facultas,
Quæ deceat culto fundere verba sono.
Hinc ubi doctificas juvenis cognoverit artes,
Quasq́; graves linguas Tertius ordo docet:
Jamque fluunt geminæ sine labe idiomata linguæ,
It Latius, docto Graius it ore modus:

Secundus ordo Baccalaureandorum, qui frequentant lectiones quartæ classis.

Mox etiam quartus paulò gravioribus ordo
Surgens, auxilio grex tibi docte subit:
Qui lauri expectas & amara præmia baccæ,
Quæque tegunt doctum frondea serta caput.
Tùm canit Iliacum grandis certamen Homerus,
Myrmidonūq́; vehit laude per astra Ducem.
Culta Stagireus Logices monumenta diserta,
Ac sine fucoso tegmine vera docet.
Tullius hîc etiam causas tractare reorum
Assolet, & tetrico dicere verba foro.
Monstrat & astrōrum positus causamque Mathesis,
Et quo sit mundi condita sphæra modo.
Quæ simulac animis juvenes hausere tenellis,
Mox capiunt operis præmia digna suis.

Gradus primæ laureæ, qui nulli Stipendiariorũ confertur, nisi privato examine dignus reperiatur.

Tunc etiam lauro dociles lambente capillos,
Implicat emeritum prima corona caput.
Sed tamen hos etiam primos virtutis honores,
Incola munificæ non capit antè domus:
Quàm trutina & gravior docti censura magi-
Judicet hoc dignum nomine posse frui. (stri,
Ocia qui fuerit vita sectatus inerte,
Nec vigili doctos triverit arte libros:
Ridendus sociis turpem feret ille repulsam,
Nec rudis optati compos honoris erit.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheriæ tollat ad astra plagæ?
Debita quòd merita virtuti præmia reddunt,
Atque artes digna sedulitate colunt.
Et contra ignavos, quos turpis inertia frangit,
Conspicuos nullis laudibus esse volunt.
Scilicet hoc fas est, largiri præmia doctis, "
Nullius ad segnes nominis esse viros. "

185. Valentinus Volcius, J.U.D. obiit 26. 7bris A. 1581.
186. Jacobus Heerbrandus, SS. Theolog. D.
187. Jacobus Cappelbeccius, J. U. D. obiit 14. Jan. A. 1586.
188. Joannes Vischer, Med. D.
189. Nicolaus Varenbüler/ J. U. D.
190. Joannes Hochmann/ J. U. D.
191. Kilianus Vogler/ J. U. D. Obiit 16. Martii A. 1585. ætat. 70.
192. Georgius Hamberger/ Med. D. anno 1580.
193. Anastasius Demler, J. U. D.
194. Theodoricus Schnepffius, SS. Theol. D.
195. Jacobus Heerbrandus, SS. Theolog. D.
196. Joannes Vischer/ Med. D. Obiit 22. Aprilis A. 1585.
197. Joannes Hochmann/ J. U. D.
198. Anastasius Demler/ J. U. D. Obiit 22. Julii 1590. ætat. 71.
199. Theodoricus Schnepff, SS. Theol. D. Obiit 9. 9bris 1586.
200. Illustris ac Generosus Dominus, Dominus *Conradus* Comes de Tüwingen, Dn. in Lichteneckh.

201.

nus

201. Georgius Hamberger/ Med. D.
202. Jacobus Heerbrand / SS. Theolog. D.
203. Andreas Laubmajer / J. U. D.
204. Andreas Planer/ Phil. & Med. D.
205. Jacobus Heerbrand/ SS. Theol. D.
206. Joannes Hochmann/ J. U. D.
207. Georgius Hamberger/ Med. D.
208. M. Georgius Lieblerus, Physicus.
209. Matthæus Enzlinus, J. U. D.
210. Andreas Laubmajer / J. U. D.
211. Andreas Planer / Philos. & Med. D.
212. Joannes Hochmann / J. U. D. anno 1590.
213. Georgius Hamberger/ Med. D.
214. Matthæus Enzlinus, J. U. D. decollatus 22. 9bris 1613. Uraci in foro publico, ætat. 58.
215. Stephanus Gerlachius, SS. Th ol. D.
216. Daniel Mögling / Med. D.
217. Joannes Hochmannus, J. U. D.
218. Joannes Halbritter / J. U. D.
219. Georgius Hamberger/ Med. D.

Post ubi prima suos excompsit laurea cives,
Addidit & titulum candida bacca suum:
Promptius ad reliquas tolluntur pectora Musas,
Doctrinaque solent uberiore frui.
Tùm demum veterum versant documenta sophorum,
Et quicquid Latium, quicquid & Hellas habet.
Tunc etiam rerum tacitas inquirere causas
Cœpêre & magnum pandere voce chaos:
Abdita naturæ rimari semina, & unde
Pendeat hæc vasti machina clara poli.
Unde vices rerum, quid tot discrimina gignat,
Tamque vago incertis ludat in urbe modis.
Aut quæ materies tot rerum assumere formas
Possit, in æternos non ruitura dies:
Qualiter ambigua famosus imagine Proteus,
Vertisse in varios dicitur ora modos.
Tunc simul accedit morum censura malorum
Ethica, Pierides nec sinit esse feras.
Doctaque virtutum versat præcepta sacrarum,
Deque Stagiræ fonte ministrat aquas.
Hic libet interdum docta connectere nodum
Socratis & docta rursum aperire manu.
Aut argumentis veterem superare Platonem,
Aut Epicurei carpere dicta gregis.
Sæpius ancipiti quæsitum exponere voce:
An virtus hominem divitiæve beent.
An fortunatum species & gloria præstet,
An mage vita bonis deliciosa suis.
Ipsa animos juvenes, studium sublime, Mathesis
Excolit, & cœli limen adire facit:
Sidereosque nova rimari indagine motus,
Quâ terit obliquum signifer orbis iter:
Arcturum pluviasque Hyadas geminosque Triones,
Scrutari & sicci torrida signa canis.
Quid tantum Oceano properet se mergere Phœbus,
Cum tellus nivea grandine tecta latet.
Curve sibi impositam Ponto qui perdidit Hellen,
Æquiparet nocti vere ineunte diem.
Cur maris occiduas non intret Parrhasis undas
Virgo, sed intacta cominus extet aqua.

Tertius ordo Baccalaureorum & Magistrandorum ut vocant, qui publicas audiunt lectiones.

Quàm satis utiliter positos sol prabeat ignes,
Quàm sint falciferi signa nociva senis.
Delia cur nigris interdum pressa tenebris,
Amittat fratris lumina clara sui?
Cur etiam plenis aliquando cornibus orbem
Expleat, aut maculis obtegat ora novis?
Adde quòd organici non desunt munia libri
Veriloqua, & Clarij dogmata celsa Sophi.
Qua reliquis etiam praestant pia commoda Musis,
Auxiliumque manu non dubitante ferunt.

Cl. D. Jacobus Schegkius Medicinæ & Philosophiæ D. ac Professor.

Schegkius hac Sophia & Medica clarissimus arte,
Ingenii mira dexteritate docet.
Argumenta docet Logicis variare figuris,
Et rem limitibus claudere quamque suis.
Aut etiam certa tumidos ratione sophistas,
Carpere, & errores prisce Epicure tuos.
Inde sub arbitrium revocans res ponderat omnes,
Quas sibi cujusvis vindicat artis opus:
Nubibus &, siqua velant mendacia, pulsis,
Veridicam cuncta pandit in arte viam.

Philosophiæ studiũ quo conducat?

Cœlica pracipue tractare volumina dextrè
Edocet, atq; apto tradere sacra modo:
Ut quondam adversos valeant explodere fucos,
Quosq; parat nobis trux sycophanta dolos.
Si modo quisque notent animo monstrata sagaci,
Nec dent nubiferis irrita dicta Notis.
Hac ubi sic animi fuerint accepta vigore,
Ingeniumque nova cognitione valet.

Gradus Magisterii, ad quem nulli Stipendiariorum, nisi honesti & idonei, admittuntur.

Altera subsequitur decoranti germine laurus,
Atque magistrali cingit honore comas.
Scilicet ut pigros laudata pompa juventa
Excitet, & studiis sint sua dona piis.
Agminis ac nostri prius indagante magistro,
Quàm fuerit studii candidus antè tenor:
Ni fuerit turpi sine labe peractus, habebit
Nemo clientela dona magistra sacra.
Nam si quem torpens enervat inertia segnem,
Munera quis tali conferat ulla viro?
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycai,
Quis non atheria tollat ad astra plaga?

220. Andreas Planer/ Phil. & Med. D. Sub hoc Rectore Mense 7bri 1594. Academia propter pestis luem Calvam & Herrenbergam fuit translata.

221. Andreas Laubmajer/ J. U. D.

222. Joannes Hochmannus, J. U. D. 1595.

223. Matthias Haffenreffer/ SS. Theolog. D.

224. Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Joannes Fridericus.* Dux Wurtemberg. & Teccens. Comes Montispeligardi, Dominus in Heidenheim. Prorector erat D. Daniel Mögling.

225. Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Augustus* Junior, Dux Brunsvicensium & Luneburgensium &c.

226. Joannes Halbritter/ J.U.D.

227. Stephanus Gerlachius, SS. Theol. D.

228. Joannes Hochmannus, J. U. D.

229. Georgius Hamberger/ Med. D.

230. Joannes Harpprechtus, J. U. D.

231. Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Augustus*, Comes Palatinus Rheni, Dux Bojorum, Comes Veldentianus, & Sponheim.

232. Matthias Haffenreffer/ SS. Theolog. D. anno 1600.

233. David Magirus, J. U. D.

234 An-

234. Andreas Planer, Phil. & Med. D. Obiit A. 1606.
235. Joannes Halbritter, J.U.D.
236. Daniel Mögling. Med. D. Obiit A. 1603.
237. Johannes Hochmannus, U. J. D.
238. Joannes Harpprechtus, U. J. D.
239. Matthias Hafenreffer, SS. Theol. D.
240. David Magirus, U. J. D.
241. M. Georgius Burckardus, Profess. Logicus, Pædagogarcha, Obiit 1607.
242. Heinricus Bocer, U. J. D. anno 1605.
243. Stephanus Gerlachius, SS. Theolog. D. Obiit 1612.
244. Joannes Halbritter, J.U.D.
245. Joannes Georgius Sigwardus, SS. Theologiæ D.
246. David Magirus, U. J. D.
247. Sebastianus Bloss, Med. D.
248. Andreas Bajer, J. U. D.
249. Matthias Haffenreffer, SS. Theol. D.
250. Valentinus Neuffer, J.U.D. Obiit A. 1610.
251. Johannes Harpprecht, J. U. D.
252. Johannes Georgius Sigwartus, S.S. Theol. D. Anno 1610. Sub hujus Rectura ob pestilentiam Tubingæ grassantem (quæ absumsit 2400. homines) dissipata est Academia Calvam & Herrenbergam.
253. Joannes Fabri, Med. D.

Quòd pia linguarum florent commercia in illis:
Quòd caput hîc dignum Philosophia locum.
Qua longè & latè miseris nunc exulat oris,
Et vix, quò corpus lassa reponat, habet.
Dein ubi Musarum studiosè castra secuta
Turba, magisterii signa decusque tulit:
Protinus æthereas animos appellit ad artes,
Mosaicosque terit vaticinosque libros.
Hic ubi divinas aperit sapientia gazas
Cœlica, & æterni numinis addit opes.
Doctorumque licet voces audire, sacrumque
Altius humanis exeruisse caput.
Quis rerum solers opifex hoc ordine cuncta
Finxerit, & numeris integra quæque suis.
Unde hominum genus & pecudes & bruta feraque,
Unde freti pisces, aëriique greges:
Cur adeò tristes infestent corpora morbi,
Tetque premant nostrum lurida damna caput:
Cur tam præcipites rapiamur in omnia lapsu
Crimina, mancipium teter Averne tuum.
Quis miseros iterum pressos tot mole laborum
Eruat, & medica porrigat arte manum:
Liberet eque malis & tristi vindicet Orco,
Servitiique hominum vertice demat onus.
Quæ fidei virtus, operum quæ præmia, Christi
Quanta sit & fuerit gratia, quanta patris.
Quamque sit aligeris Ecclesia tuta ministris,
Atque inter vepres ceu rosa verna micet.
Quæ via præcelsum scandendi limen Olympi,
Quisve sit æterni trames ad astra poli.
Talibus instructus florenti ætate magister,
Et quisquis tali nomine dignus erat:
Publica nonnunquam conscendit fulcra cathedræ,
Et sacra populos instruit arte pios.
Aut exercitus reliquum cœlestibus agmen
Imbuit, & nostra personat ædis ebur.
Ut studii cursu tandem feliciter acto,
Officium præstet cum pietate sacrum.
Seque hinc officio majori præparet olim,
Si patrius meritam postulet orbis opem.

Quartus ordo Magistrorum, qui lectiones Theologicas frequentant.

Exercitia concionum, quæ a Magistris, cum alibi in pagis, tum in Stipendio habentur, in præsentia Superattendentium: quibus illi

ad docendi munus præparantur.

Tunc præco in media consistens luce piorum,
Admonitu possit ducere corda suo.
Inq; Dei messem descendat, & auspice Christo
Veriloqua doceat relligionis iter.
Erudiatque suam firmato pectore plebem,
Quo velit astripotens numen honore coli.
Sanctorumque vetet delubra accedere picta,
Et statuas vana sollicitare prece.
Námque lupi nostrum violenter ovile subintrant,
Nectentes cæca calliditate dolos:
Priscaque Romulei mendacia diruta Papæ,
Conantur technis restituisse novis.
Quorum aliqui nigrum gaudent præfigere theta
Omnibus, hoc fidei qui profitentur opus.
Qualis jam passim, fraterno nomine Jesu,
Grassatur miserum, consociata cohors.
His opus est doctè sacris obsistere verbis,
Et vafrè structos annihilare dolos,
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
Quòd sacra cultus florent pietatis in illis,
Sanaque cœlestis dogmata vocis eunt:
Quòdque ministrorum templisque scholisque fovetur
Copia, quæ verbum spargat in orbe sacrum.
Unde Dei nomen latis celebretur in oris,
Et genus hoc hominum laudet ametque Deum.
Sed redeo ad doctos versu properante Magistros,
Nostri quos cœtus ordo supremus habet.

Magistri octo officiales, qui lectiones a junioribus repetunt, moresque observant, & quod eorum præmium.

Ex illis reliqui ductores agminis octo,
Ut præstent fidam, præficiuntur, opem:
Temporibus prælecta suis repetendo, iuventæ
Inculcent, animos expoliantque rudes.
Lectio nam demum (ceu tritus adagio fertur)
Illa placet, decies quæ repetita fuit.
Ac simul enormis carpentes crimina vitæ,
Informent limis cor puerile suis.
Pro quibus officiis denos è Principis arca,
Præmia florenos quisque laboris habet.
O quoties non est illos efferre beatos,
Qui studio morem non remorante gerunt!

254. David Magirus, J. U. D
255. Heinricus Bocer, J. U. D.
256. Andreas Bajer, J. U. D.
257. Michael Ziegler, Med. D. Physicus, Obiit A. 1615.
258. Joannes Halbritter, J.U.D.
259. Matthias Hafenreffer, SS. Theol. D.
260. Christophorus Besoldus, J. U. D.
261. Joannes Jacobus Haug, Med. D. Obiit 20. octobris 1616.
262. Joannes Georgius Sigward, SS. Theolog. D. anno 1615.
263. Henricus Bocer, J. U. D.
264. Andreas Bajer / J.U.D.
26. Joannes Fabri, Med. D.
266. Joannes Halbritter. J. U. D.
267. Christophorus Besoldus, J. U. D.
268. Joannes Georgius Sigwart, SS. Theolog. D.
269. Andreas Bajer / U. J. D.
270. Heinricus Bocer, U. J. D.
271. Joannes Halbritter / U. J. D.
272. Theodorus Thumm / SS. Theolog. D. anno 1620.
273. Christophorus Besoldus. U. J. D.
274. Andreas Bajer / U.J.D.
275. Johannes Ludov. Mögling Medicus.

276.

276. Heinricus Bocerus, Jur. D. & Prof. 1. May. 1622.
277. Johannes Halbritter. Jur. D. & Prof. Mense 8br.
278. Andreas Bajer, Jur. D. & Prof. 1. May. 1623.
279. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Th. D. & Prof. Mense 8br.
280. Christophor: Besold. U. J. D. & Profess. 1. May. 1624.
280. Theodorus Thummius, T. D. 1. 9br.
282. Johannes Halbritterus. U. J. D. & Profess. 1. May. 1625.
283. Heinricus Bocerus, U. J. D. & Profess. 1. 9br.
284. David Magirus, J. U. D. 1. May 1626.
285. Andreas Bajer / Jur. Doct. & Prof. 1. 9br.
286. Johann. Ulricus Pregizer. SS. Theol. Doctor & Profess. 1. May. 1627.
287. Johannes Harpprechtus. U. J. D. & Prof. 1. 9br.
288. Christophorus Besoldus. U. J. D. & Profess. 1. May. 1628.
299. Theodorus Thummius. SS. Th. D. d. 1. 9br.
290. Andreas Bajer / J. U. D. & PP. 1. May 1629.
291. David Magirus. U. J. D. & Profess. 1. Nov.
292. Cunradus Cellarius, Physices Professor. 1. May 1630.

„ In toto nihil est terra præstantius orbe,
„ Quàm mens in monitus obsequiosa pios.
Hac adeo superum Rex delectatur, ut illi 1. Sam. 15.
Præferat herbosi dona litata foci.
O quantas digna laudes pietate meretur,
Qui præceptorum mollia jussa colit?
Hunc quondam insigni mirum spectabis amictu,
Conspicuum populo lumen adesse suo.
Nam velut erumpit nitidus per nubila Phœbus,
Formosum & rutilo spargit ab axe jubar:
Sic benè doctorum quondam præcepta sequutus,
E tenebris clarum tollet ad astra caput.
Doctorumq; inter celebris numerabitur album,
Ac poterit summis culmen adesse viris.
Quare etiam reliquos præcedens arte Magistros,
Moribus eximiis ingenioque gravis:
Si modò sacratos vigili versare libellos
Dextera, & ætherias quærere pergat opes;
Et studii cursum peragat felicibus ausis, Quatuor
Nec referat, cursu destituente, pedem: Magistri
Doctoris titulum summaque insignia laudis Theologiæ
Auferet, inq; sacra puppe Magister erit. candidati.
Inde Magistrorum præclaro ex agmine lecti,
Continuant studium terne quaterne sacrum:
Viribus ingenÿ celebres atque artibus ampli,
Et virtute pares, & pietate graves.
Ut studii optato tangentes tramite metam,
Conscendant summi limina celsa gradus:
Atque professorum memorentur in ordine quondam,
Enarrentque sacros arte sagace libros.
Quales nunc passim doctores Suevia jactat,
Quales & nostra culta Lycæa Schola.
Postea quorum aliquos unum referemus in album,
Cum canet eximios nostra Thalia viros:
Quos schola Stipendi tanquam Myrmecia promsit
Hactenus, & porrò, Trojus ut, edet, equus.
Ergo Tubingiaci stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
Quòd sic in studiis proponitur ordo colendis,
Fineque proposito quæritur artis opus.

Nec

Nec temerè quævis rapitur diſcenda facultas,
Sed quæ divino eſt juncta miniſterio.
Qua nihil in toto præclarius eminet orbe,
Qua nihil hac rerum machina majus habet.
Et quis non plenis Stipendl limina buccis
Efferat, eximiam laude canente domum?
Quòd ſimul & patiens multorum ſponte laborum,
Hic capit officio præmia digna ſuo.
„ Scilicet ingenuam virtus laudata cohortem
„ Excitat, & magnum gloria calcar habet.

Diſciplina morum in Stipendio.

Nunc age, quæ mores ratione & lege regantur,
Expediam: pars hæc non erit usq; levis.
Multum namq; refert annis aſſueſcere primis,
Moribus & vitam excoluiſſe bonis:
Dum licet, & nondum vitiis induruit ætas,
Nec puer amiſſa fronte ſuperbit atrox.
Nam velut indomitus rejicit cervice lupatum,
Qui nunquam frenos ore momordit equus:
Sic juvenis nulla legum frenatus habena,
Officium ſurda negliget aure ſenex.
Quæque obiter poterat quondam juvenilibus annis
Diſcere jam multo comparet ære ſenex.
Quid? quod inhæreſcunt primævæ crimina vitæ,
Annoſis etiam (res lacrymanda) viris?
Quæq; olim poterat, cùm nondum adoleſceret ætas,
Effugere, heu ſerò facta piare die.
Vidi ego limoſo vitiorum in gurgite merſum,
Afflictis ſeram poſcere rebus opem:
Cum ferè duxiſſet caſum veſtigia tergum,
Exereretque ſuas carnificina manus.
Quæque prius facilis potuiſſet tollere cenſor,
Damnari in medio crimina tetra foro.
I nunc & puerum doctrina flecte ſalubri,
Dum molles animos tempora verna dabunt.
Dum licet, & totas non eluctatur habenas,
Indomitusque ruit more ferocis equi.
Hinc ſunt Aonio leges & mollia cætu
Jura data & vitæ norma tenenda ſacra.
Principio pietatis opus (primaria virtus
Eſt pietas) verum noſter alumnus amet:

ipio
Eſt pietas

293. Johannes Ulricus Pregizer, SS. Th. D. & Prof. Ord. 1. 9br.
294. Andreas Bayer / U. J. D. & Prof. 1. May. 1631.
295. David Magirus, U. J. D. PP. 1. 9br.
296. Chriſtoph. Beſold. U. J. D. & Profeſſ. 1. May. 1632.
297. Melchior Nicolaj, S. T. D. 1. 9br.
298. D. Johannes Harpprecht. U. J. D. & Prof. 1. May. 1633.
299. Johannes Gerhardus, M. D. 1. 9br.
300. Cunradus Cellarius. Phyſ. Prof. 1. May 1634.
301. Chriſtoph. Beſoldus, U. J. D. & Profeſſ. 1. 9br.
302. David. Magirus, J. U. D. & Profeſſ. 1. May 1635.
303. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Th. D. & Profeſſ. 1. 9br.
304. Johannes Harpprechtus Senior. 1. May. 1636.
305. Martinus Neuffer. Prof. Jur. 1. 9br.
306. Johannes Ulricus Rumelin, Jur. Prof. 1. May. 1637.
307. Johannes Gerhardus, Med. Doct. & Profeſſ. 1. 9br.
308. M. Johannes Martinus Rauſcheius, Profeſſ. Eloq. & Hiſtor. 1. May 1638.
309. Johannes Ulricus Pregizer,

er. SS. Th. Doctor & Professſ. 1. 9br.
310. Johannes Ulricus Rümelin/ Jur. Profeſſ. 1. May 1639.
311. Carolus Bardili, Med. D. & Prof. 1. 9br.
312. Johannes Geilfuſius, PP. 1. May 1640.
313. Johannes Ulricus Pregizer, SS. Th. D. & Prof. 1. 9br.
314. Johannes Gerhardus. Med. D. & Prof. 1, Maji. 1641.
315. Joachimus Wiebelius. J. U. D. & Profeſſor. 1. 9br.
316. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Theol. D, & Profeſſ. 1. May. 1642.
317. Johann. Ulricus Rümelin. Jur. Prof. 1. 9br.
318. Wolffgangus Gualtherus Grubecus, Jur. Prof. 1. May 1643.
319. Carolus Bardili, Med. D. & Profeſſ. 1. May 1644.
320. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Theol. Doctor. & Profeſſ. 1. May 1644.
321. Joh: Martinus Rauſcherus, PP. 9br.
322. Joachimus Wibelius. J. U. D. 1. May. 1645.
323. Wolffgangus Gualtherus Gruber. J. U. D. & Prof. 1. 9br.
324. Joh. Ulricus Pregizer. SS. Th. D. & Profeſſ. 1. May. 1646.

Dogmatibusque ſacris cupidas accommodet aures,
Atque Deum vera religione colat.
Exoſus tetrici figmenta nefaria Papæ,
Qui movet ætheriis arma cruenta plagis:
Qualia terrigenum memorantur prælia fratrum,
In rerum dominos prælia mota Deos.
Nimirum caſta ſuperum formidine tactus,
Carpet inoffenſo tramite ſolus iter.
Atque illum fortuna favens cumulabit honore,
Et faciet ſummi nomen habere viri.
At cui nec pietas nec ſancta oracula curæ,
Hic meret attrito vilior eſſe luto.
Impius incaſſum prolixa volumina verſat,
Impius hoc fruſtra nobile tentat opus,
Ipſe vides Domini contemptor ut irrita jactet
Brachia, ſucceſſum non tribuente Deo:
Cujus & exacto eſt eadem doctrina labore,
Qua fuit ad cæptum progredientis opus.
Quare age cœleſti plenam ſpiramine mentem
Concipe, doctrinæ dulcis alumne ſacræ:
Cumq; velint ſuperi voto precibusque rogari,
Auxiliumque manu non remorante ferant:
Eja age ſucciduo divinum poplite numen,
Quisquis es, & precibus devenerare tuis.
Fallor! an audivi ſub tectis æra ſonare, Exercitia precum matutinarum.
Ad ſacra quæ cœtum juſſaque vota cient?
Non fallor: rubeum linquens Aurora cubile
Surgit, & humenti ſpargit ab axe jubar:
Et modo ſub calida vernantia tempora noctis,
Quarta propinquantem nunciat hora diem:
Prorumpunt omnes, ſeque ad communia promunt
Atria, facturi vota preceſque Deo.
Jamque aliquis lecto, juvenili de grege, Pſalmo,
Qui baccæ & lauri nomina prima gerit:
Supplicibus Chriſtum genibus precibusque fatigans,
Exerit in tales ora diſerta modos:
O Deus, ex alto cœli qui vertice regnas, Formula precationis matutinæ uſitatæ in Sti-
Imperioque tenes ſubdita cuncta tuo:
Qui pater unigenum divino numine Chriſtum
Gignis, fine carens, principioq; carens:

pendio reddita carmine.

Te nos illum ipsum propter tua viscera Christũ,
Quo duce cœlorum janua lata patet:
Per cujus meritum, per cujus nomen & omen,
Das aliquod nostras pondus habere preces:
Poscimus unanimes, projecto poscimus ore,
Ore tuam miseri sollicitamus opem..
Mitte tui nobis sacri spiramina flatus,
Qui colimus cœtus sancta Lycaa tui:
Ut tua perpetua celebremus nomina laude
Jugiter & frugum mille feramus opes.
Quales Pæstanis non parturit hortus in agris,
Herbifero liquida fonte rigatus aqua.
Huc ades, atherio qui pectora numine firmas,
Imbuis & veri relligione Dei:
Corda salutaris dono juvenilia verbi
Instrue, quaque potes arte beare, bea.
Et nos cœlestis plantas ex imbribus horti
Adsere, nec pradam grandinis esse sine.
Namque vides (quid enim possit tua sancta latere
Lumina? sunt oculis abdita nulla tuis)
Quàm veneranda tui perdat vineta sacelli
Efferus, agresti milite cinctus, aper.
Quàm tua crudeli sacraria mente profanet
Hostis, & ardenti voce superbus ovet.
Cadat ut innocuos & inundet sanguine terram,
Et multa patriam cade cruentet humum.
Eja age rumpe moras & duros frange Tyrannos,
O Deus! ô populi cura salusque tui!
Effice, ut unanimes coëant in fœdera reges,
Sanctaque felicis munera pacis ament.
Aut si vesanis pergat conatibus hostis,
Te quoque mox hostem sentiat esse suum.
Ne nos dira lues, rabido aut bellona flagello
Obruat, infaustos neu fames atra premat.
Disjice quas multo Sathanas molimine technas
Adstruit, in nostrum tela cruenta chorum.
Sic tua nos fida metuamus numina mente,
Unde fluit cuncti fons & origo boni.
Huc ades, officii munus qui munere pensas,
Huc ades & larga dona repende manu.

325. Joh. Gerhardus, Med. Doctor. & Profess. 1. 9br.
326. Henricus Schmidius, Prof. Græcus. 1. Mey. 1647.
327. Joachimus Wibelius, J. U. D. & Prof. 1. 9br.
328. Johan. Geilfusius. PP. 1. May 1648.
329. Joh. Ulr. Pregizer, SS. Th. D. & Profess. 1. 9br.
330. Joachimus Wibelius, J. U. D. & Prof. 1. May 1649.
331. Joh. Gerhardus, Med. D. & Prof. 1. 9br.
332. Wolffgangus Gualther Gruber, J. U. D. & Prof. 1. May. 1650.
333. Johannes Ulricus Pregizer, SS. Th. Lic. & Moralium Profess. 1. 9br.
334. Heinricus Schmidius, Gr. Ling. Prof. 1. May 1651.
335. Joachimus Wibelius, J. U. D. 1. 9br.
336. Ser. Dn. *Johannes Fridericus*, Dux Wirtenbergiæ & Tecc. 1. May 1652.
337. Johannes Wurmserus, J. U. D. & Prof. 1. 9br.
338. Samuel Hafenrefferus, Med. D. & Professor. 1. May 1653.
339. Wolfgang Adam Lauterbachius. J. U.D. & Professˌ. 1. 9br.
340. Tobias Wagnerus, SS. Theol. D. & Profess. 1. May. 1654.

341. Io-

341. Johannes Gravius. J. U. D. & Prof. 1. 9br.

342. M. Paulus Biberstein. Græcæ Linguæ Profess. 1. May 1655.

343. Wolffgang Adam Lauterbach. J. U. D. & Prof. 1. 9br.

344. Josephus Demmler. SS. Th. D. & Prof. 1. May 1656.

345. Samuel Hafenreffer. Med. D. & Prof. 1. 9br.

346. Johannes Ulricus Pregizer. SS. Theol. Licent. & Philos. Moralis Profess. 1. May 1657.

347. Johannes Grave. J. U. D. & Prof. 1. 9br.

348. Wolffgang Adam Lauterbach, J. U. D. & Profess. 1. May 1658.

349. Josephus Demmler. SS. Th. D. & Profess. 1. 9br.

350. Balthasar Raith, SS. Th. D. & Prof. 1. May 1659.

351. Samuel Hafenreffer. Med. D. & Prof. 1. 9br.

352. Johannes Ulricus Pregizer, SS. Theol. Licent. & Professor Philosoph. practicæ. 1. May 1660.

353. Wolffgang Adam Lauterbach, J. U. D. & Profess. 1. 9br.

354. Johannes Grave. J. U. D. & Profess. 1. May 1661.

355. Balthasar Raith. SS. Theol. D. 1. 9br.

Omnia quæ summi præstant Regesque Ducesque,
Augentes opibus docta Lycea suis.
Tum verò inprimis nostri benefacta patroni,
Quo Wirtenbergus Principe gaudet ager,
Compensa, & meritas tanto pro munere grates,
Quàm potes extenta dote referre, refer.
Quòd vigiles nutrit templisque scholisque ministros,
Qui spargunt verbi munera sana tui:
Quòd patriis olim fundata Lycea sub oris,
Assiduè cultu divitiore fovet:
Claraque conservat nostri Stipendia tecti,
Semper & officiis ampliat illa suis.
Da, precor, hunc longos patriæ superesse per annos,
Ut possit doctis utilis esse scholis.
Sis bonus ô facilisque tuis, nostrosque labores
Subleva, & æthereo flamine mitis ades.
Nostraque cœlesti renova, Deus optime, luce
Pectora: sis studii duxque comesque pii.
Ut sacra possimus mysteria pandere cœli,
Et populum sancta pascere voce tuum.
Unde novas pleno diffundat copia cornu,
Et fœtu fruges luxuriante ferat.
Queis velut Ambrosia, venturo tempore vesci
Æternos liceat cœlica in arce dies.
Dixit. At hunc tacito reliqui simul ore sequuntur,
Et Domini fida numina mente colunt.
Quòd siquis, turpi sopitus membra veterno
Torpeat, hunc residem debita pœna manet.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycai,
Quis non ætheriæ tollat ad astra plagæ?
Quòd divina precum studia & pietatis in illis,
Vitaque cum studiis convenienter eunt.
Laude Deus colitur votoque rogante: nec ullus "
Hoc poterit cultus gratior esse Deo. "
Ille etiam fert promptus opem poscente vocatus "
Ore: Deus vanas non sinit ire preces.

Præcipit hinc etiam (quamvis Deus ipse requirat)
Lex pia divinæ templa subire domus: Conciones publicæ ab omnibus o-

 An-

mni tempore frequentandæ.

Audiat ut sacra veneranda oracula vocis,
Cum populoque suas jungat & ille preces:
Hauriat & pietatis opus pietatis alumnus:
Æmulus hinc quondam pascat ovile Dei.
Absentem censura notat, lex puniet aqua:
Nolle sacra, est ingens, discere verba, furor. "

Blasphemi carcere, & pro conditione delicti gravius puniuntur.

Nec tibi fas esto Divûm proscindere numen,
Aut jacere in superos impia verba Deos.
Nam malè blasphemoquicunq; profanus ab ore,
Evomit in summum dicta proterva Deum:
Eheu quàm justas abstruso in carcere pœnas
Iste luit, pœna dignus Averne tua.

Vinolentia & Ebrietas prohibita, quæ si admittitur, carcere plectitur.

Præcipuè Bacchi ne quis teneatur amore,
Qui sequitur nostri sobria castra Ducis.
Neu sit pernicies vini barathrumq; macelli
(Si modò vult studiis cultior esse sacris)
Eheu quàm largos audax temulentia fructus
Parturit, ingeniis exitiosa lues.
Hinc odia & rixæ, fraudes, injuria, cædes, "
Et quicquid tetri perditus orbis habet. "
Hinc furor & rabida flagrans vesania mentis, "
Hinc venit ingenij sæva ruina tui. "
Inde manus tremulæ totoque in corpore labes: "
Halitus inde oris fœtidus iste tui. "
Et quis nevorum memorabit nomina centum,
Quos secum comites ebria turba trahit?
Tot cùm producat numero delicta feraci
Ebrietas, animos excutiente mero.
Quare agè tàm dira cernens incommoda pestis,
Ingluviem vita grex studiose malam:
Vindicis aut justi te terreat ira tonantis,
Aut tua qui duro carcere membra domat.
Lex etenim dura religat temulenta catena
Crura, veternosum discutiente caput.

Publicæ tabernæ interdictæ.

Cauponum hac eadem probibet gustare taber-(nas,
Quaq; offert publicas lauta popina dapes.
Ne tibi gracandi fugienda occasio detur,
Neu pateat turpi lata fenestra gulæ.
O quibus & quantis est dignus laudibus alme,
Vir pietatis amans, sobrietatis amans?.

356. Johannes Conradus Brotbeckius. Med. Doctor & Profess. 1. May 1662.
357. Johann Adam Osiander, SS. Th. D. & Profess. 1. 9br.
358. Burckhardus Bardili. J. U. D. & Profess. 1. May. 1663.
359. Wolffgang Adam Lauterbach. J. U. D. & Prof. 1. 9br.
360. Georg Balthasar Mezger, Med. D. &. P. 1. May 1665.
361. Ericus Mauritius, J. U. D. & P. 1. 9br.
362. JohannesGrave, J. U. D. & Professor. 1. May 1665.
363. Johannes Andreas Frommannus, Instit. Jur. Professor 1. 9br.
364. Balthasar Raith. SS. Theol. D. & Profess. 1. May 1666.
365. Johann Ulricus Pregizer, SS. Theol. Licent. & Profess. Philos. pract. 1. 9br.
366. Serenissimus Princeps, Dn. Dominus, Wilhelmus Ludovicus, Dux Wirtenbergiæ.
367. Pro Rector D. W. A. Lauterbach, 1. May 1667.
368. Burckhardus Bardili, J.U. D. & Profess. 1. 9br.
369. Johannes Adamus Osiander, SS. Theolog. D. & Prof. 1. May 1668.
370. Johannes Conradus Brotbeck. Med. D. & Prof. 1. 9br.

371. Io.

371. Johannes Grave, J. U. D. & Profess. 1. May 1669.
372. Georg Balthasar Metzger. Med. D. & Prof. 1. 9br.
373. Wolfgangus Adamus Lauterbach, J. U. D. & Profess. 1. May. 1670.
374 Balthasar Raith. SS. Theol. Doctor & Prof. 1. Novemb.
375. Johannes Andreas Frommann, J.U. D. P.P. 1. May 1671.
376. Burckhardus Bardili, J. U. D. & Profess. 1. Novembr.
377. Johannes Adamus Osiander, SS. Theol. D. & Profess. 1. May 1672.
378. Johannes Grave, J. U. D. & Profess. 1. Novembr.
379. Georgius Balthasar Mezger, Med. D. & Prof. 1. May 1673.
380. Wolfgangus Adamus Lauterbach, J. U. D. & Prof. 1. Novembr.
381. Balthasar Raith, SS. Theol. D. & Prof. 1. May 1674.
382. Serenissimus ac Celsissimus Princeps ac Dn. Dn. *Carolus Maximilianus*, Dux Wirtenberg &c. Rector Magnificentissimus. 1. Nov.
383. ProRector. Joh. Andreas Frommann, J. U. D. & Prof. Instit.
384. Serenissimus ac Celsissimus Princeps ac Dominus. Dn. Georgius Fridericus, Dux

Numen habet placidum divina sobrius aura, "
Infensa est ipsi plebs temulenta Deo. "
Ense nefas etiam violenta in prælia quenquam Lites, calumniæ & digladiationes vetitæ.
Tendere, & armata sumere tela manu.
Nemo alium sanna postica uncisve lacessat
Naribus, aut lites ore procace serat.
Viperei morsus, venturæ semina rixæ,
Hinc abeant: placidi poscimus ora viri.
Verbaque sint nullo serpentum tincta veneno:
Candor amicitiæ nobile jungit opus. "
Sarta pios inter maneat concordia fratres,
Et conjurata fœdera pacis eant.
Hæc decet ingenuos: quod si tamen invida nectas
Iurgia, erit sceleri pœna parata tuo.
Qui lateri accingit miles temerarius ensem, Usus armorum in Stipendio inconcessus.
Atque viatoris more pererrat agros:
Aut etiam sumptis vaginam liberat armis,
Tela ut in adversum dirigat alta caput.
Irruet hic geminas animosa ob crimina pœnas,
Et privata simul publica damna prement.
Litigiose vale: noster fera jurgia cœtus
Non amat, æternum litigiose vale.
Si tamen est ensis, queque audes ferre viator, Arma in cistis reservanda ad futurum usum.
Arma tibi, in capsis illa reconde tuis,
Aut servanda tuo cautè committe Magistro,
Usque sit, illorum qui petat, usus, opem.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
Quòd sacra tàm stricto conservant munia jure,
Syncerumque colunt Relligionis opus.
Oraque compedibus rigidis blasphema coercent,
Ut sine labe Dei progrediatur honos.
Impia quòd prohibent effusi pocla falerni,
Et plectunt nimio tempora quassa mero.
Quòd lites odiumque vetant, linguaque coercent
Scommata, rixarum materiemque cavent.
Gratia quòd concors inibi fraternaque vivunt
Fœdera, non ullo diripienda modo.
Iungit ubi socias facilis concordia mentes, "
Credibile est ipsum plaudere corde Deum. "

 Nulla

Peregrinationes ultro susceptæ puniuntur.

Nulla peregrinas patriasve invisere terras
Copia, ni faciat cura magistra tibi.
Qui sine permissu ad longas spaciabitur oras,
Non impune feret, cùm redit ille, nefas,

Diverticula, & quicquid libidinem adolescentiæ fovet, interdictum.

Adde quod & tacitas prohibet lex nostra latebras,
Et lenocinium turpe in amore vetat.
Scilicet aucupium longo hic præbetur amori,
Flammaque in occulto sæpè reperta loco.
Et venus in nemorum crebrò venit ipsa recessus,
Quà pavidus tenebras sperat habere pudor.
Heu fuge suspectos juvenis ter provide casses,
Sunt hæc incautis retia tensa viris.

Choreæ illicitæ.

Nec tibi conveniens vanas agitare choreas,
Esse puta, quisquis noster alumnus eris.
Hic nam præcocibus caluerunt pectora flammis
Sæpius & juvenum corda peredit amor.
Cum ferè, læticiam vino faciente, juventus
Gaudet ad impulsam crura movere lyram:
Virgineumque gregem placidis amplectier ulnis,
Et miscere novis blandula verba jocis.

Matrimonium studiorum cursu non absoluto prohibitum.

Non prius in thalamum sociam deducere fas est,
Quàm studii justo sit via tacta pede.
Quisquis enim juvenem fervente cupidine raptus,
Maturi nondum fœdus amoris init:
Consortem &, studiis non magna ex parte peractis,
Accipit, is damno concidet ipse suo.
Et tandem nostro pelletur ab agmine, longo
Tempore uti patrios exul oberret agros.
Ergo animum compesce ferum, frenoque coerce,
„ *Tutior est sero tempore cæptus amor.*

Ratio vestitus.

Vestitus pariter ratio est præscripta clienti,
Membra vetans habitu splendidiore tegi.
Hinc abeat murex Tyrio saturatus aheno,
Hinc malè dissecto Martia bracca sinu.
Turpe erit Ostrino medicari vellera succo,
Turpius in fluidos dilacerare sinus.
Nemo etiam curta velet sua corpora palla,
Qualis Marticolis assolet esse viris.
Instita longa pedes sed demittatur ad imos,
Hoc etenim priscæ est simplicitatis opus.

Wirtenbergiæ & Tecciæ Rector Magnificentissimus.

385. ProRector, Burcardus Bardili, U. J. D. & Pand. Professor Publ. 1. May 1675.

286. Serenissimus ac Celsissimus Princeps ac Dominus, Dn. Ludovicus, Dux Wirtenbergiæ ac Tecciæ, &c. Rector Magnificentissimus,

287. Pro Rector, Johannes Grave, U. J. D. & Profess. Publ. 1. Novembr.

588, Continuavit Rectoratum Magnificentissimum, Serenissimus Idem ac Celsissimus Princeps ac Dominus, Dn. Ludovicus, Dux Wirtenb. & Tecciæ. &c. 1. May. & 1. Novembr. 1676.

389. Cujus Pro Rector per hoc temporis spatium fuit Joh. Adamus Osiander, S. S. Th. D. & Professor.

390. Georg. Balthasar Metzger, Med. D. & Profess. 1. May, 1678.

391. Balthasar Raith, SS. Th. D. & P. P. 1. 9br.

392. Johann Andreas Frommann, U. J. D. & P. P. 1. May, 1679.

393. Elias Rudolphus Camerarius, Med. D. & Professor. 1. Novembr.

394. Joh. Ludwig. Mögling, Med. Doct. & Prof. 1. May 1680.

395. Burckhardus Bardili, U. J. D. & Prof. 1. Novembr.

396. Jo-

396. Iohannes Grave, U. J. D. & Prof. 1. May 1681.
397. Georgius Henricus Keller, SS. Theol. D. & Prof. P. 1. Novembr.
398. Iohann Adamus Kurrer, U. J. D. & Professor 1. May 1682.
399. Balthasar Metzger, Med. D. & Prof. P. 1. Novembr.
400. Ferdin. Christoph. Harpprecht, U. J. D. & Prof. P. 1. May 1683.
401. Benedict. Hopfer, Moral. Prof. P. Mense Januario pie defunctus. Pro Rectoratum postea gerente prædicto Dn. Ferdinando Christophoro Harpprechto, 1 Novembr.
402. Michael Müller, SS. Th. D. & P. P. 1. May 1684.
403. Serenissimus ac Celsissimus Princeps ac Dominus, Dn. Johannes Fridericus, Dux Wirtenbergiæ & Tecciæ, Rector Magnificentissimus.
404. Pro-Rector D. Johannes Andreas Frommann. 1. Nov.
405. Gabriel Schweder, U. J. D. & P. P. 1. May 1685.
306. Elias Rudolphus Camerarius, Med. D. & Prof. P. 1. Novembr.
407. Burckardus Bardili, U. J. D. & P. P. 1. May. 1686.
408. Iohannes Grave, U. I. D. & Pr. P. 1. Novembr.
409. Georg. Henr. Keller, SS. Th. D. & PP. 1. May 1686.

Crede mihi, vestis, quæ vix obit undique lumbos, “
Judicium est animi (res ea nota) levis. “
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycei
Quis non æthereæ tollat ad astra plagæ?
Quod pudor & casta felix reverentia famæ
Hic viget, & vetiti est nullus amoris amor,
O quoties non est dignis celebrare pudicos
Laudibus, & claros integritate viros?
Quippe Dei summum virtus habet illa favorem:
Munit enim castus pectora casta Deus: “
At manet obscœnum, merces æquissima, probrum “
Ira Dei, & cuncti noxia damna mali. “

Sed jam tempus adest epulis accumbere lautis,
Carpendique venit gratior hora dapes.
Et coquus in patinam fortasse immiserit escas,
Incipiantque datum sumere quisque cibum:
Promus & in mensa nunc ordine cuncta locarit:
Quid cessas? longam est nectere turpe moram.
Serius adveniens dulci mulctatur Iacho:
Colluet hinc gelida flebile guttur aqua.
Ergo quid hic deceat, quàm suavia prandia car-
Exponit brevibus nostra Thalia modis. (pas,

Qui mores inter edendum a Stipendiariis requirantur?

Splendida quàm primum mensis apponitur esca,
Vos epulis omnes accubuisse velim:
Unanimesque Deum votis atque ore vocare,
Et tacita CHRISTUM sollicitare prece.
Corpus uti vegetum recreet potuque ciboque,
Inde animos verbi pascat odore sui:
Nectaris & tandem divinos prabeat haustus,
Faxit & Ambrosia succidiore frui.
O DEUS! O mundi rerumque æterne creator,
Quo patre res sentit nulla creata famem:
Qui nostra hæc vegetas à primo limine vitæ
Corpora, munifica dans alimenta manu:
Qui cunctis facilem prabes animantibus escam,
Hoc fragilis vitam quotquot in orbe trahunt.
Huc ades & nostros animos felicibus imple
Lætitiis, dextra muneribusque tua.

Consecratio mensæ per Novitium fieri solita, & ejusdem formula.

Huc

Ut quantum satis est, non desit copia rerum,
Dapsilis & cunctis affluat esca locis.
Hinc pia virtutum nos perficiamus abundè
Munia, quæque animos hos voluisse voles.
Auspiciisque tuis ô CHRISTE & numine freti,
In quodvis sacrum pervigilemus opus.
Sic tua perpetuo celebretur gloria seclo,
Et taceant laudes tempora nulla tuas.
Sic honor imperiumque tuum, sine fine coævum
Permaneat Patri Spirituique sacro.
Dixit & extensas attollit ad æthera palmas:
Moxque omnis tacitum concio subdit, Amen.

Baccalaurei ad mensam sacra prælegunt: tempore quidem prandiorum capita veteris: tempore vero cœnarum capita novi Testamenti.

Tunc aliquis cathedræ scandit sublimia fulcra,
A bacca & lauro nomina docta trahens:
Codicis & sacri divina volumina versat,
Historiamque pio Moseos ore legit.
Et quicunque olim veteres oracula vates,
Admonitu ducti, præcinuêre, Dei.
Aut Evangelicis quæ sunt inscripta libellis
Pandit, ubi cœna serior hora venit.
Conticuêre omnes arrectisque auribus adsunt,
Et nullum tacito murmur in ore sonat.
Turpe bonum tempus consumere multa loquendo, "
Turpe sacris animum non adhibere libris. "
Quare si linguæ ori laxabis habenas
Stentor, & audaci garrulitate strepes.
Injiciet merito stulta retinacula linguæ,
Compescetque tuum debita pœna labrum.
Non ego jam mores referam, quibus inter edendum
Carpere propositos te decet ore cibos.
Est opera alterius, nudis mihi rebus agendum,
Ne velle Iliacum vincere credar opus.
Hinc tamen à nobis epulones, hinc age venter,
Quique nitere tua Rusticitate cupis.
Culta decet juvenem re quaque modestia cœtum, "
Qua sine nil reliqua proderit artis opus.
Hanc vigil exerce studiorum dulcis alumne,
Hanc cole: nam vita convenit illa tuæ.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?

410. Johannes Adamus Kurrer. U. J. D. & P. P. 1. 9bris.

411. Joh. Ludovicus Mögling, Med. D. & P. 1. May 1688.

412. Ferdinandus Christophorus Harpprecht, U. J. D. & P. P. 1. 9bris.

413. Michael Muller. S. S. Theol. D. & P P. 1. May. 1689.

414. Joh. Andr. Frommmann, U. J. D. & P P. qui die 7. Febr. pie obdormivit, ProRectoratum gerente Dno Michaele Mullero. 1. 9bris.

415. Burckhardus Bardili. U. J. D. & P P. 1. May. 1690.

416. Joh. Wolfgang Jæger, Methaphys. Prof. & Magister Domus. 1. 9bris.

417. Gabriel Schweder. U. J. D. & P. P. 1. May. 1691.

418. Elias Rudolphus Camerarius, Med. D. & P P. 1. 9bris.

419. Johannes Zeller. Med. D. & P P. 1. May. 1692.

420. Johannes Osiander, Græcæ Linguæ Prof. & Mag. Dom. 1. 9bris.

421. Georgius Henricus Keller. S S. Theol. D. & P P. 1. May. 1693.

422. Ferdinandus Christophorus Harpprecht, U. J. D. & P P. 1. 9bris.

423. Mich-

423. Michael Müller, SS. Theol. D. & PP. 1. May 1694.
424. David Scheinemann, U. J. D. & Moral. PP. 1. 9bris.
425. Michael Grafs, U. J. D. & PP. 1. May. 1695.
426. Gabriel Schweder, U. J. D. & PP. 1. 9br.
427. Rudolphus Jacobus Camerarius, Med. D. & PP. 1. May. 1696.
428. Georgius Henricus Keller, SS. Theol. D. & P. P. 1. 9bris.
429. Ferdinandus Christophorus Harpprecht. U. J. D. & PP. 1. May 1697.
430. Ernestus Theophilus Mayer Crusianus. U. J. D. & PP. 1. 9bris.
431. Matthæus Hiller, Hebr. & Gr. Linguæ. PP. 1. May. 1698.
432. Michael Müller, SS. Theol. D. & PP. 1. 9bris.
433. Michael Förtsch SS. Theol. D. & PP. 1. May. 1699.
434. Gabriel Schweder. U. J. D. & PP. 1. 9bris.
435. Rector Magnificentissimus, Serenissimus Princeps ac Dn. Dn. *Henricus Fridericus*, Dux Wirtenb. & Tecciæ. 1. May 1700.
436. Pro Rector David Scheinemann, U. J. D. & PP.
437. Andreas Adamus Hochstetter, SS. Th. Extraord. Moral. Ord. PP, 1. 9bris.

Quòd non illotis sus mensa accumbere palmis,
Aut reprobo appositos carpere dente cibos:
Antè sed est Dominus votis precibusque rogandus:
Ut nullo pietas desit honora loco.
Quòd viget hîc morum probitas, quòd & inter edendum,
Non silet atherij lectio sacra libri.
Usque adeò pietas omnes benè collocat horas,
Decidat ut nullo tempus inane modo.

Postquam epulis exempta fames mensæque remota,
Et fuerint sumpto corpora pasta cibo:
Protinus in medium studiis avoque novellus,
Consurgens Domino fert sua vota pia.
Et celebrare patris benefacta piissima summi
Incipit, & merita tollere laude Deum.
Gloria, laus, & honor Domino super astra potenti, Gratiarum actio post sumptum cibum.
Gloria sancte tibi, Gloria Rexque tibi.
Quod nobis facili largitus pabula dextra,
Pavisti dapibus corpora nostra tuis.
Huc ades ô iterum, nos & cœlestibus imple
Latitiis, flatus muneribusque sacri.
Ut nostros moderante tuo spiramine gressus,
Ante oculos stemus concio grata tuos:
Ne rubor obducat nostros ob crimina vultus,
Improba mæstificus neu pudor ora notet:
Cum nobis olim meritorum præmia reddes,
Justifica justis & fide justus eris.
Nec mora, mox omnes unum glomerantur in agmen, Exercitia Musica.
Canturi lepidum voce sonante melos.
Tunc aliquis docta precellens arte Magister
Infert se, & numeris dulcibus ora movet.
Ille regit cantus & suavi carmine mulcet,
Omnia, ne vocum dissona fila crepent.
Jamque sonant octo melica discrimina vocis,
Dulcisanique juvant pectora fessa modi.
Quales ORLANDI suavis modulatur arundo,
Aut quos MATLANDI blanda Thalia canit.
Aut etiam CLEMENS quicquid meditatus amœnum est,
Atque alii, longum quos memorare foret.

Scilicet hoc Christi benefactis gratia pacto,
Dignaque pro merito laus sua cuique datur:
Sic celebrant cantata Deum modulamina vocum,
Qui factas inopes noluit esse preces.
„ *Pulchrior est virtus reliquis virtutibus una*
„ *Omnibus officii cum pietate memor.*
Post epulas etiam concessa hac otia turbæ,
Ut fiat requie gratior inde labor:
Aut celeres agitare pilas per florea rura,
Aut cursu aut alio membra ciere modo.
Hic ubi jam vernum demittitur æthere tempus,
Luxuriatque novo germine pictus ager.
Vocibus inprimis vires relevare sonoris
Fas erit, & blandas sollicitare fidos:
Cùm ferè Sol medium tangit rapidissimus axem,
Torret & arenti sirius arva siti.
Attamen haud ultra ludos extendere tempus
Convenit: est licitis addita meta jocis.

Vagabundi errones non tolerantur.
Non omnes vicos non compita quoq; peragret,
Spectator tota non fluat urbe cliens.
Jam vocat ad studium, doctosq; audire Magi- (stros
Hora monet, sacrum jam repetatur opus.
„ *Assiduos juvat ipse Deus lenitque labores:*
„ *Ille solet præsens acribus esse viris.*

Clamosi & turbulenti plecti solent.
Stentorea nemo clamosus voce tonabit,
Nec reliquo pergat turbidus esse gregi:
Aut studia impediat streperum faciendo tumul- (tum,
Ut cum Cyclopes æra ferire solent.
Talia si patrans omnem turbaveris ædem,
Qui tua refrenet crimina, censor erit.

Obedientia erga præceptores consueta.
Hoc quoq; cumprimis (quanquam natura requi- (rit)
Inseruit monitis cura paterna suis.
Ut studeant nostri dictis parere Magistri,
Et præceptorum jussa verenda sequi.
Non illos lingua teminant petulante rebelles,
Nullaque mordaci scommata felle ferant:
Non etiam absentum soleant arrodere famam,
Carpendi studium quale Theonis erat.
Quis furor aut quænam stolidi dementia cordis,
Te præceptores non coluisse tuos?

438. Johannes Zeller, Medic. D. & P P. 1. May 1701.
439. Michael Grass. U. J. D. & P P. 1. 9bris.
440. Ferdinandus Christophorus Harpprecht. U. J. D & PP. 1. May 1702.
441. Christophorus Reichlin. SS. Theol. D. & P P. 1. 9bris.
442. Rudolphus Jacobus Camerarius, Med. D. & P P. 1. May 1703.
443. Ernestus Theophilus Majer, Crusianus, U. J. D. & P P. 1. 9bris.
444. Michael Förtsch, SS. Theol. D. & P P. 1. May 1704.
445. Joh. And. Frommann, J. U. D. & P P. 1. 9bris.
446. Joh. Eberhard Rösler, Moral. Prof. Ord. 1. May 1705.
447. Gabriel Schweder, D.
448. Joh. Christophorus Pfaff. SS. Theol. D. & PP. 1. May. 1706.
449. Joh. Conrad Clemmius, Prof. Logices & Metaphys. 1. 9br.
450. Michael Grass. J. U. D. & PP. 1. May 1707.
451. Ferdinandus Christophor. Harpprecht. J. U. D. & P P. 1. 9br.
452. D. Andreas Adamus Hochstetter. SS. Theol. Ordin. P. 1. May 1708.

453. Ernestus Theophilus Majer, D. U. J. & Prof. Publ. 1. 9br.
454. Rudolphus Jacobus Camerarius, Med. D. & PP. 1. May 1709.
455. Gabriel Schweder. J.U. D. & P P. 1. 9br.
456. Johannes Conradus Creyling. Physices & Mathes. PP. 1. May 1710.
457. Joh. Christoph. Pfaffius. Theol. D. 1. 9br.
458. Michael Grass. J. U. D. & Prof. Publ. 1. May 1711.
459. Joh. Christian Neu, Profess. Eloq. & Hist. 1. 9br.
460. Ferdinand. Christoph. Harpprecht, J. U.D. & P P. 1. May 1712.
461. Joh. Cunrad Klemm, Theolog. D. & P. P. 1. 9br.
462. Godofredus Hoffmann, Met.& Log. P. 1. May 1713.
463. Elias Camerarius, Med. D. & PP. 1. 9br.
464. Ernestus Theophilus Majer, Crusianus, J. U. D. & P P. 1. May 1714.
465. Gabriel Schweder, J.U.D. P P. 1. 9br.
466. Joh. Eberhardus Rösler, Philosoph. Prof. 1. May 1715.
467. D. Joh. Christoph. Pfaff, SS. Theol. Prof. 1. 9br.

Qui placidas artes animo instillare tenello,
Noxia non cessant vellere quæque manu.
Ut cum quis lolium florenti extirpat ab agro,
Quæque tenax segeti crescere lappa solet.
Surgat ut impubis studio pietateque cœtus,
Efferat & clarum per rata jura caput.
Et quisquam numeret fidi benefacta Magistri,
Quæ confert juveni, qua valet arte, tibi?
Dum gerit & vitæ curam curamque salutis,
Perpolit & limis rustica corda suis.
Dum monet officiumque sequi, vitiumque coercet,
Et sibi commissum sustinet acer onus.
Annè magisterium quisquam sub tale negabit
Ire? nec hoc dicet vivere posse modo?
Scilicet hoc faciunt, quos stulta rebellio jactat, Præpostera quorundam libertas honestas disciplinas aversantium.
Quique animis optant libera frena suis.
Eheu quàm multis vesani est pectoris œstrus,
Dum cupiunt vita liberiore frui.
Pace tua liberte mihi stultissime fas sit
Dicere: te servum prava cupido trahit,
Dirus in obsequium te luxus & ocia torquent,
Hinc fers à genio regna superba tuo.
Crede mihi rabidum compesce libidinis æstum,
Atque tuas furias comprime, liber eris.
Hæc etenim demum libertas vera putanda est, "
Non servum vitiis pectus habere suum. "
At tua si cæco laxabis frena furori,
Heu mala sub domino quanta potente feres?
Sed miser hanc labem miseris aspersit Adamus,
Esse volens animi libera frena sui.
Dum superis par esse cupit, lentumque capistrum
Excutit, indomiti more rebellis equi.
Hinc omnes regni sensu stimulamur acuto,
Odimus & dominas, suffugimusque manus,
Hinc furiosa rapit dominandi nostra libido
Pectora, naturis imperiosa suis.
Ergo aliquis nostra nulla tractabilis arte, Rebelles & disciplinæ impatienter ejiciuntur.
In mores pergat luxuriare malos.
Et disciplinæ sacras exosus habenas,
Gaudeat indomita jam feritate rapi:

Protinus hunc rigido mandat lex claudere septo,
Et fera præstrictis crura tenere feris.
Nam malè pugnacem qui se monitoribus offert,
Ac surda hortatus respuit aure pios,
Nec sua se patitur propter delicta notari,
Hoc de nulla bonæ spes mihi frugis erit.
Hunc etiam justi tandem censura Magistri,
Ceu putrem reliquo de grege pellet ovem.
Morigerasque olidis agnos seiunget ab hircis,
Qui legum excutiunt ore feroce lupos.
Ut cum triticeam cribro quassante farinam,
A paleis abeunt torrida farra suis.
Livida ne toti noceant contagia turbæ,
Nequitia mores contemerante bonos:
Neu bonus infanda correptus peste malorum
Corruat, ipsorum participetque malum.
Nam velut occulto latitans in limine serpens,
Quisquis adit, sævo sauciat ore virum.
Sic, nisi provideat legum solertia, totum
Unius inficient tetra venena gregem.
Usque adeo admixtis syncerum fecibus omne,
Proh dolor, assuevit degenerare merum.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
Quòd reverenter habent docti præcepta Magistri,
Officioque illum convenıente colunt.
Insuper & plectunt furiosa mente rebelles,
Et contrà obsequiis dant sua dona piis.
Est aliquid fido morem gessisse Magistro:
Hinc fluit optati copia larga boni.

Hactenus & studij & morum vitæque tenorem
Diximus, in nostro qui solet ire choro,
Diximus & justo laudatas ordine leges,
Quas animi Ulricus munera sancta dedit.
Sed nihili fuerint latarum fœdera legum,
Ni quoque custodum sarta tegantur ope.
Sicut enim nullam produces Regula fingem,
Illam ni lignis applicet arte faber.

Tales habuit Illustrissima Academia Tubingensis Rectores Magnificentissimos & Magnificos per ducentos & fere quadraginta annos sceptris Argenteis incedentes: duo enim sceptra argentea Romani Imperatores Academiis concesserunt, indicantes, Academias bene ordinatas esse Rectrices & Ecclesiæ & Reipublicæ, easdemque formare & sistere Viros, Ecclesiæ & Reipublicæ Regimini admovendos. Imò Cæsares, Reges, Electores & Principes, Sceptris atque fascibus insignes, illos demum esse bonos, qui Studia meliora aut ipsi intelligant, aut Doctos ament, atque protegant. Vid. Jacobi Heerbrandi, Cancellarii Tubing. Concio secularis Academica Tubingensis A. 1577. habita super Evangelium Luc. cap. 7. de Centurione Scholæ Conditore p. 14. Conferantur Acta Secundi Iubilæi Academiæ Tubingensis, ubi Rectores ejusdem antiquiores recensentur, paulo quidem aliter ac eos heic recensui ex Manuscripto quodam Ducalis Consistorii. Recentiores accepi à Nobilissimo Secretario Academico, Dn. Lic. Schmalcaldero, Patrono meo Æstumatissimo.

PRÆPO-

PRÆPOSITI STUTTGARDIANI.

Joannes Brentius, Reformator Ecclesiæ Wirtenbergicæ, singularis B. Lutheri Amicus et παραστάτης fidelissmus, unde disti chon:

Brentius Antistes Sacrorum, Assecla Lutheri,
Consiliis dexter, Colloquiisque fuit.

Obiit A. 1570. d. 11. Septemb. æt. 70.

Balthasar Bidenbach, ævi sui Chrysostomus, facundissimus & ardentissimus præco verbi divini, Theologus prudens, Zelo DEI fervens & simplicitatis Christianæ amantissimus.

Obiit d. 17. Aug. 1578. æt. 45.

Joannes Magirus, piè in Domino, rebus in Ecclesia bene gestis, obiit A. 1614. æt. 77.

Erasmus Grüninger, vivere desiit inter mortales A. 1631. d. 19. Dec. æt. 65. Munificentissimus pauperum Studiosorum et aliorum Egenorum, quibus octo mille flore-

Sic nisi discipulum refrenet lege Magister,
Nullus, quem secum proferat, usus erit.
Sponte sua pauci virtutum rara sequuntur
Munia, pars major deteriora colit.
Et quotus est qui recta colat probitatis amore?
Nec fugiat pœnæ crimina tetra metu?
Ergo juventuti Dux Wirtembergidos oræ,
Doctores voluit præposuisse suæ,
Munera qui fidi Superattendentis obirent,
Et regerent nostrum more decente chorum.
Instudia & vitam simul indagare clientum
Jussit, & officium sacra docendo sequi.
Cunctaq; seu studij, seu pura commoda vitæ
Augere, & quovis damna cavere modo.
Hos quoque divina redimitos tempora lauro,
Artibus & voluit praminuisse sacris:
Ut pia divarum doceant præludia rerum,
Et spargant vivi semina prima logi.
Quaq; ministerio doctrina accommoda sacro,
Cœtibus hanc soleant explicuisse suis.
Qualem Timotheo voluit proponere Paulus,
Qualem Cretæo proposuitq; Tito.
Aut Margarita preciosa volumina sacra,
Enarrent merita sedulitate locos.
Certius ut reliquum doctis imbuta juventus,
Hisce Tyrociniis carpere possit iter.
Ne tamen immodicis geminetur cura laboris,
Obruat aut nostrum lectio crebra chorum:
Hac quacunque Jovis feriata luce juventam,
Ocia dum fuerint, edocuisse licet.
O mihi jam centum veniant in carmina vires,
Ut possim tales enumerare viros.
(Ecquis enim digno laudaret nomine?) quotquot
Officium hoc humeris sustinuere suis:
Acriter & nostrum studiis polivere Lyceum,
Moribus & juvenes excoluere bonis.
His quoque divinas debemus reddere grates
(Si modò grandiloqui sunt rata dicta sophi)
Quòd te spectandum præclaris dotibus ornant,
Et faciunt docti nomen habere viri.

Superattendentes Stipendio præpositi ab Ulrico Principe: & quod eorum sit officium.

Paulus Constantinus Phrygio, Theologiæ Doctor & Professor, Ecclesiæ Tubingensis Pastor: Stipendii Superattendens.

Qualis erat PAULus studiis imbutus & arte,
Nomen honoratum cui PHRYgionis erat.
Qui columen Nostro fulcrumq́ decusq́ clienti
Affuit & nostra remus & aura scholæ.
Quiq́ Tubingiacum cultu pietatis ovile,
Imbuit & vera religione Dei.
Vir virtute gravis, vir multo nomine clarus,
Seu doctum cupias cernere, sive pium. (batus

Erhardus Snepfius, Theologiæ Doctor & Professor, parochus Tubingensis, Stipendii Superattendens.

Qualis ERHARDUS erat pietate fideq́ pro-
SNEPFIUS, ille tuus, Suevia lata, decor.
Snepfius atheria doctor celeberrimus arte,
Viribus ingenij maximus, ore gravis:
Eloquio cui nulla parem translapsa tulerunt,
Nec referent ullum postera secla parem.
At non doctrina cultaq́ encomia linguæ,
Non vitam est animus commemorare piam.
Nam mihi labenti cum tempore verba deessent,
Materia vires exuperante meas.

Leonhardu Fuchsius, Medicus celeberrimus, Stipendii Superattendens.

FUCHSIUS hic etiam Superattendentis obivit
Munia, non cuivis suscipienda viro.
FUCHSIUS in medicis Paeon clarissimus hortis,
Cujus perpetuo tempore fama viget.
Alter apud Suevos Podalirius arte medendi,
Alter Teutoniis arte Galenus agris.
Notus ab occiduis & Eois notus ab oris,
Notus ab occulto conspicuoque polo.
Cujus ego in laudem si tentem ducere carmen,
Ingenio majus nectere dicar opus.
Nunc superattendens studiorum flectit habenas, (sacræ

Jacobus Heerbrandus, Theologiæ Doctor, & ejusdem Professor, modernus Stipendii Superattendens.

Doctor HEERBRANDUS magnus in arte
Maximus ingenio sanctoq́ gravissimus ore:
Cui fides inprimis puraq́ vita placet.
Namq́ Dei metuens & servantissimus æqui,
Doctrina sequitur consona facta sua,
Et quæ condidicit quondam juvenilibus annis
Edocet, & verbi gramine pascit oves.
Instruit & nostrum cœlesti voce Lycæum,
Mosaici monstrans abdita sensa libri.
Unde per has nostras fama notissimus urbes,
Ventura laudem posteritatis habet.

nos legavit, Pater.

Daniel Hizlerus, multa passus in Hungaria à Pontificiis, Martyris instar fortiter pro veritate Evangelica stetit, ad triumphantem Ecclesiam avocatus d. 6. Sept. 1635. æt. 59. Symbolum ejus erat memorabile Polycarpi effatum: o bone DEUS! in quæ nos tempora reservasti.

D. Melchior Nicolaj, strenuus in Bellis Domini miles, imó Dux & propugnator per complures annos, morte beatâ triumphavit A. 1659. d. 13. Aug. æt. 81.

D. Christophorus Wölfflinus, lucidissima stella inter tot tenebras sui ævi, nunc clarius in Cœlo fulgens † A. 1688. d. 30. Octob. æt. 63. Hic pius Noachus ivit in arcam tempestate undique pluviâ, ivit in Cœlum, Gallis hoc tempore charissimam patriam affligentibus.

PRÆPO-

Ecclesiæ & Academiæ Tubingensis Præpositi atque Cancellarii.

Jacobus Beurlin, D. ✠ Parisiis d. 28. Octob. 1561. æt. 41

Jacobus Andreæ D. Obiit 7. Jan. 1590. æt. 41.

Jacobus Heerbrand. D. ✠ d. 22. Maij. A. 1600. æt. 80.

Stephanus Gerlach, ✠ 30. Jan. 1612. ætat. 65.

Andreas Osiander D. ✠ 21. April. 1617. ætat. 55.

Matthias Hafenreffer D. ✠ 22. 8bris 1619. apopl.

Lucas Osiander D. ✠ 10. Aug. 1638. æt. 68.

Joh. Ulrich Pregizer D. ✠ 10. April. 1656. æt. 80.

Tobias Wagner D. ✠ d. 12. Aug. 1680. æt. 82.

Joh. Adamus Osiander D. ✠ d. 26. Oct. 1697. æt. 75.

Michael Müller, D. ✠ d. 26. Mart. 1702. æt. 63.

Joh. Wolffgang Jæger D.

Huic collega fuit divinæ SNEPFIUS artis
Doctor, in hac nostra fama decusq; schola.
Ille sui patris patriiq; vigoris imago,
Seu spectes artem, seu pietatis opus.
Nam dextrè sacros edisserit ille libellos,
Fœderis & prisci, fœderis atq; novi.
Solerterq; scholam, referens oracula vatum,
Erudit, & multa laude Professor ovat.
Cætera quid memorem præclara munera vitæ,
Virtutesque animi splendidioris opis?
Omnia majoris deposcunt carmina venæ,
Ingenioque volunt uberiore cani.

Theodorus Snepfius, Erhardi filius, Theologiæ Doctor, Stipendii Superattendens, Ecclesiæ Tubingensis Pastor.

HUJUS in officium successit BRENTIUS, arte
Nobilis ætherea, nobilis ore sacro.
Brentius eximij proles veneranda parentis,
Quo nunquam nostro major in orbe fuit.
Hujus inest animo patrij candoris imago,
Hujus inest animo cum pietate fides.
Livor abest, dolus omnis abest, stat pectore
Pectore stat vivi vivus amoris amor. (virtus,
Atq; hæc est studiis virtutum gloria parta:
Quis ubi respondet cætera vita, sat est.
Namque sacris inhiat noctuque diuque libellis,
Et vigili partas mente recondit opes.
Suavisonoque canit Davidica carmina plectro,
Eximiæ psaltes nostra per antra scholæ.
Proh dolor, Heroum sobeles quàm plurima noxa, “
Esse solet patribus turba nefanda suis. “
Hi duo sed patrio celebres de nomine, vera
Notificant patriam nobilitate domum.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
Quod benè committunt fragiles doctoribus annos,
Consilio pectus qui juvenile regant.
Inque ministerium vitæ studijque parati,
Excubias vigili mente salutis agant.
Artibus ut quondam sacris virtuteque cœtus
Noster, in obsequium sit tibi Christe pium.
Atque nos dapibus pascat cœlestibus agnos,
Et faciat multo fœnore dulce lucrum.

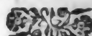
Joannes Brentius, senioris filius, Theologiæ Doctor & Professor, Stipendii Superattendens,

Intemerata

Intemerata ſimul doctrina lumina ſacra,
In ſera quondam poſteritate micent.
Superattendentibus Magiſtri domus adjuncti. *Ne tamen unius gravior cuſtodia legum,*
Cervicesve duum grande fatiget onus:
Addidit his ſocios Doctoribus ille Magiſtros,
Quos tutela penes præſidiumque foret.
Ecquis enim ſolus, quis paucorumve levatus,
Sub tantæ, auxilio, pondera molis eat?
Quisve regat meritis tantum virtutibus agmen?
Aut ſapiat quovis providus usque loco?
„ *Sunt varii mores vario ſub pectore: voto*
„ *Vivitur haud uno: velle cuique ſuum eſt.*
Ipſe vides (quid enim dubitem tibi viſa referre?)
Servitium ut concors non alat una domus.
Quàmlibet exiguum famulorum nutriat agmen,
Non omnes æqua lege gubernat herus.
Semper habet tetricus, quod poſſit rodere, livor:
Quod reprobus poſſit carpere ſemper habet.
Quare age qui tali vivis ſtatione Magiſter,
Officii præſta munus ubique tui.
Usque licet toti nequeas placuiſſe catervæ:
„ *Qui ſapit innumeris, moribus aptus erit.*
Pectora ſyncero tracta juvenilia corde,
Utque potes ſtudium confer ubique pium.
Inſtrue doctrinis, juvenes & moribus orna,
Corrige ſiqua malum crimen habere vides.
Quondam etiam miſce ſedato nubila vultu,
Et diſciplinis impia facta preme.
Nam pueri recto moderamine gaudet amicus,
At mala qui nunquàm corrigit, hoſtis erit.
Et cui relligio eſt juvenem ſubmittere pœna,
Is nihil in toto pectore mentis habet.
„ *Quæ brevis emendat puerum cenſura, perenni*
„ *Commoda venturæ tempore frugis habet.*
Utque tenor legum & vita ſine labibus iret,
Iret & officium mitis alumne tuum.
Collega magiſtro domus additus. *Additus eſt alius noſtri collega Magiſtro*
Agminis eximia vir pietate gravis.
Quem penes officio reliquam frenare cohortem,
Conſonet ut legi vita modeſta datæ:

Antiſtites Eccleſiæ Collegiatæ Stuttgardianæ.

D. Matthæus Aulber. 1549.
D. Wilhelm Bidenbach. 1563.
M. Wilhelm Holder. 1571.
D. Lucas Oſiander. 1595.
M. Daniel Schrötlin. 1597.
D. Georgius Vitus. 1606.
D. Tobias Lotter. 1680. Georgii D.
M. Jacobus Grab. 1632.
M. Felix Bidenbach. 1637.
M. Joh. Joachim Schülin 1639.
M. Johann Chriſtoph Hingher 1658. Martini.
Mr. Joannes Laurentius Schmidlin 1678.
Dr. Georg Heinrich Hæberlin. 1692.
Dr. Joh. Wolffgang Jæger. 1699.
Mr. Ericus Weißmann. 1704.
Matthæus Eſenwein. 1713.
M. Wilhelm Eberhard Faber. 1714.

Concio-

Concionatores Aulæ Wirtenbergicæ.

Conrad Oettinger. 1538.
M. Caspar Gräther. 1549.
Joh. Engelmann. 1559.
Balthasar Bidenbach. }
Joh. Parsimonius. } 1569.
Wilhelm Bidenbach. }
D. Lucas Osiander.
M. Joannes Stecher.
M. Joannes Schopff. 1578.
D. Antonius Varenbüler. 1593.
D. Andreas Osiander.
D. Matthias Haffenreffer. 1593.
Lucas Osiander, Junior.
D. Felix Bidenbach.
M. Erasmus Gröninger. Ao. 1612.
M. Michael Schäfer. 1606. ✠ 1608. 13. 9bris.
M. Andreas Böringer. 1609.
M. Christophorus Binder. 1609.
Joannes Hauber. 1612. ✠ Wormatiæ 1620. 1. Octobris.
Bernh. Ludovicus Löher. 1614. rudedonatus 1626. ✠ 1631. 1. Aprilis.
M. Erhardus Weinmann. 1620. ✠ 1637. 8. 7bris.
M. Wilhelmus Heerbrand 1627.
Joh. Valentinus Andreæ 1639.

Et ferre auxilium si quando postulet usus,
Impiaque Aonij facta domare gregis.
Vos ô felices vos terque quaterque beatos,
Vivitis in tali qui statione graves:
Quamlibet hic multum sit desudare necessum,
Improbus & pariat tædia multa labor.
Est aliquid curasse scholas, coluisse juventam: „
Est aliquid teneros erudiisse lares. „
Iste labor nullo est auri pensandus acervo, „
Quem fert discipulis turba magistra suis. „
Præstitit hunc tanta quondam pietate laborem, Hieronymus Gerhardus, primus Magister domus: J. U. Dr, & Principis Wirtenbergici Vicecancellarius.
GERHARDUS mira dexteritate gravis:
Ut nihil hic quisquam meritò desideret: omni
Nam studuit semper commodus esse loco.
Tum belle instituit vita studioque clientes,
Indolis hortator causaque faxque piæ.
Hinc tot præstantes animo & pietate, virosque
Reddidit insignes moribus, arte, fide.
Hinc tota eduxit sparsos ditione ministros,
Christiadûm sacri lumina magna chori.
Nunc etiam legum columen iurisque severi,
Est Wirtembergi gloria summa fori.
SNEPFIUS huic collega fuit BRUNOQUE Jacobus M. Jacobus Broun, collega D. Hieronymi: cui postea in eodem munere successit D. Theodoricus Snepfius.
Antea, præstantes arte, fideq; viri.
Qui placidas artes nostrum, pro parte virili,
Cœtum præclaris edocuêre modis.
Legibus, utq; decet, juvenes rexêre tenellos,
Pumicibusque illos expoliêre suis.
Tempore frendebat pestis violenta sub illo, Schola Tubingensis grassanti lue Hirsovium translata. Anno 1542.
Lataque serpebat per loca, dira lues.
Iamq; Tubingiacum contagia fœda Lycæum
Traxerat, & clariam tabes agebat humum.
Excipit hospitio jactatas peste Camœnas,
Hirsovium & multa dexteritate levat.
Tectaq; quæ jures superare Heliconia tempe
Præbuit, & larga singula quæque manu.
Donec ab infesta jam rursum tabe veneni,
Neccarica repetunt tecta beata scholæ.
Cepit & HILBRANDUS nostri moderamina cœtus, Johannes Hildebran-
Moribus Aonios instituitq; lares.

dus scholæ Tubingensis professor, domus Magister: postmodũ contubernii Rector.

Eximia probitate senex, Phœbique sacerdos,
Artibus & linguis, ingenioque potens.
Cujus ubi Cygni referebant tempora plumas,
Canicie nigras inficiente Comas:
Bursa jugum domino tandem submisit eidem,
Rectoremque fuit devenerata suum.

Martinus Frechtus, Theologiæ Lic. & Prof. Tubingens. Magister domus.

FRECHTIUS huic etiam MARTINUS præfuit (ædi,
Frechtius ingenui duxq́; paterq́; gregis.
Quem patre Christophorus nuper moriente re- (cepit
Et voluit cœtus frena tenere sui.
Quòd pariter docta cultissimus arte valebat,
Vitaq́; non ullo crimine turpis erat.
Nam lepidi mores & gratia fronte benigna
Fulgebat, placido stabat in ore decor.
Utque ejus nivei variabant tempora cani,
Sic quoque syncero pectore candor erat.
Aptior hinc nostri sumpsit moderamina cœtus:
Blandus enim & prona dexteritatis erat.
Lenis erat, facilisq́; reo veniamq́; petenti
Inq́; graves pœnas pectore lentus erat.
„ Plus valet interdum placidi cultura Magistri,
„ Quàm stricti juris tetricus ille rigor.

Horum collega fuit D. Theodoric. Snepfius: postmodum Superattendens.

SNEPFIUS his etiam sub eodem munere con- (sors
Adfuit, officio suppetiasq́; tulit:
Erudiendo suos vera pietate tribules,
Artibus ingenuos expoliendo lares.
Unde salutaris doctorum concio surgat,
Christidos informans cum pietate gregem.

M. Georgius Lieblerus, Scholæ Physicus, Magister domus. Scholarcha cum nostræ Academiæ, tum passim gymnasiorum in Ducatu Wirtenbergensi.

LIEBLERUS Physica vir præclarissimus arte,
Hic quoq́; rectoris mite subivit onus.
Et sibi commissos multa pietate clientes
Instituens, sanctum tendere jussit iter.
Imbuit & Sophia miranda indagine doctis
Artibus, obscuros exposuitq́; libros.
Unde viros etiam sublimi nomine claros
Eduxit, patrij grandia fulcra soli.
Nunc quoq́; Gymnasii lentas moderatur habenas,
Publicus inque schola rure professor erat.
Cultaq́; naturæ renovat sementibus arva,
Ante Stagiræi vomere versa senis.

Dr. Christophorus Zeller. 1645. ✠ 1669. 27. Julii.
Mr. Georgius Bader. 1651.
M. Joh. Christophorus Hingher.
Dr. Christophorus Wölfflin. Ao. 1669.
M. Fridericus Laux. 1658. ✠. 1669.
M. Johannes Schübel. Ao. 1669.
M. Joseph. Colb. Ao. 1671. ✠. 1681.
M. Joh. Frider. Hochstetter. 1680.
Mr. Johann Bartholomæus Haage. 1681.
Mr. Joh. Wolffgang Dietterich.
D. Joh. Reinhard Hedinger. 1699.
Mr. Christoph. Zeller. 1707.
Dr. Andreas Adam Hochstetter. 1711.
Mr. Samuel Urlsperger. 1714.

SACELLANI.

Christianus Eberhardus Weismann.
Josephus Malblanc.
Johannes Andreas Gramlich.

Pastore

PASTORES Ecclesiæ Tubingensis ad D. Georgium.

Theodericus Schnepff. D. Obiit 9. 7bris 1586.
Joann Georgius Sigwart D. †5. 8bris 1618.
Theodorus Thumm D.
Joann-Ulricus Pregizer. D.
Balthasar Philgus, D.
Christophorus Demmler/ D. obiit. 28. 9br. 1659.
Balthasar Raith. D.
Joh. Adam Osiander. D.
Joh. Andreas Hochstetter. D. 1681.
Michael Müller. 1682.
Christophorus Reuchlinus, A. 1699. † 1707. æt. 47.
Jo. Christophorus Pfaffius A. 1705.
Andreas Adamus Hochstetterus. 1707. Ipso die DESIDERII d. 23. Maj. A. 1715. Ecclesiæ & Academiæ Tubingensi redditus.
Joh. Conradus Klemmius, 1711.

Gymnasiumq; regit multa virtute scholarcha,
Et nostri tempe cætera visit agri.
Ut suus Æmoniis sit cuncta per oppida Musis,
Perq; omnes vicos conciliatus honor.
Collegas habuit præclaro in munere claros,
DACTLERUMq; pium, BROTHAGIUMq; pium.
Ambo pares animis, celebres virtutibus ambo,
Cœlicolûm timidi, relligione graves.
Ex quibus ille fuit Biberaci pastor ovilis
Postea, cui cœli pabula sacra dedit.
Nunc etiam sancta pandit commercia lingua,
Et Syrios culto nos docet ore modos.
Unde juventuti per Hebræos area campos
Lata patet, Mosis quò benè vertat agros.
Tempore lethifera contagia pestis in illo,
Rursum Neccaricos corripuêre focos.
Tum quoq; Musarum cœtus migrare coactus,
Venit in hospitium CALVA vetusta tuum.
Sed melior tandem patriam sors respicit oram,
Moxq; suos repetit, Musica turba lares.
Interea HAYLANDUS divinis dotibus auctus,
Proximus officii munera digna capit,
Tertius & nostri fidus collega Magistro
Culminis, admovit non dubitanter opem.
Informans teneras variis virtutibus aures,
Quosq; docet mores Ethica culta sacros.
Nunc quoq; subjectum studiis tutatur alumnum,
Et commissa domus frena Magister habet.
Quodq; prius gemini vix sustinuere tribuni,
Solus is in tanto jam grege munus obit.
Munere bis septem quo jam bene fungitur annos,
Injusti vindex, innocuiq; pater.
O ego si laudem, quantam pietate meretur,
Exiguò coner commemorare stylo:
Hæc mea, vix numeris levioribus apta Camæna,
Materia summo pondere victa gemet.
Tàm vera pietatis amans metuensq; Tonantis,
HAYLANDUS vacuum crimine pectus habet.

Collegæ M. Jacobus Dachtlerus, sanctæ linguæ Professor, cui successit D. Samuel Brothagius.

Academia Tubingensis ob pestem grassantem Calvam translata est Anno 1553.

M. Samuel Haylandus, tertius Liebleri collega: Ethices Professor, & in Stipendio Magister domus.

Instruit & nostrum cana probitate Lycæum,
Dum vita & morum sancta statuta docet.
Pulpita doctorum quem demirantur, & audent
Jam non postremos inter habere viros.

Academia Tubingensis ob pestem invalescentem Esslingam comigravit Anno 1566.

Nuper & hoc pestis contagia dira Magistro,
Invasêre scholam docta Tubinga tuam.
Inclytus Esslinga propria quam sede senatus
Cepit, & hospitii jura beata dedit.
Officiis fovitq; suis, annoq; peracto,
In patriam haud æqua mente redire tulit.
Ergo bis ornavit Stipendia clara Magistris,
Wirtembergiacæ cura salusq; plagæ.

Quos ego si meritis vellem celebrare Camænis,
Exuperet nostrum grande volumen opus.
Tam gravibus pollent illi virtutibus omnes,
Qui flectunt nostri mollia frena chori.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi
Quis non ætheria tollat ad astra plagæ?
Tantorum numero quòd abundant illa virorum,
Qui formant animos instituuntq; rudes:
Moribus exornant, studijsq; vigoribus augent,
Et faciunt doctis lumen adesse viris.
Auxilio quorum nostra vox diva salutis
Floreat, æternos intemerata dies:
Cœtibus & passim jam Wirtembergidos ora
Integra, non ulla labe nefanda sonet.

Ratio victus in Stipendio.

Nunc etiam largi rationes edere victus
Restat, & appositas commemorare dapes.
Hic etenim summam Princeps virtute meretur
Laudem, quòd lautos expedit ille cibos.
Magnificaq; suis largitur pabula dextra,
Qualia non omnis pabula cœtus habet.
Namq; datur ventri saturando dapsilis esca,
Esca sapore nitens deliciosa suo.
Lautaq; non pariunt ori fastidia docto
Fercula, nil mistum felle catinus habet.
Copia frumenti, mactata copia carnis,
Copia pomorum, copia lactis adest.

Vivum Stipendium Ducale Theologicum,
sive ejus hodierni ALUMNI quorum prima CLASSIS constat ex MAGISTRIS REPETENTIBUS, sive, ut in aliis Academiis vocantur, Legentibus.

M. Jo. Christian Klemm, Ducalis Stipendii Repetens, Ecclesiæ Metropolitanæ Vicarius & Facultatis Philosophicæ Tubingensis Adjunctus.
M. Christ. Matthias Langius, jam inter exteros sumptibus Sereniss. Principis studia Excolens.
M. Ludovicus Bæslerus.
M. Joannes Zellerus.
M. Georg. Conr. Riegerus.
M. Joannes Speidelius.
M. Georgius Fridericus Zügel.
M. Israel Theophilus Kanz.
M. Joannes Valentinus Harpprechtus.
M. Jo. Michael Hallwax, Magister Legens in Celeberrima Academia Salana Jenensi.
M. Jo. Fridericus Liesching.
M. Christophorus Fridericus Schott.
M. Georgius Bernhardus Bülfinger.

Secundam classem Alumnorum
SERENISS. WIRTENB. DUCIS
constituunt
Sacri Ministerii Candidati,
sive
Magistri & Studiosi
Theologiæ Seniores,
à
DUCALI CONSISTORIO
examinati,
dignique judicati, qui in casu
Necessitatis Vicarias operas
hinc inde in
ECCLESIIS & SCHOLIS WIRTENBERGICIS
præstent.

M. Fridericus Augustus Wölffing.
M. Johann Ernst Balthasar.
M. Philipp Gottfrid Faber.
M. Sixtus David Brecht.
M. Johann Christoph Koch.
M. Gottfried Bernhard Nicolai.
M. Georg Daniel Widmann.
M. Johann Andreas Schmid.
M. Georg Ulrich Raith.
M. Johannes Hellwag.
M. Matthæus Beeger.
M. Tobias Friderich Heim.
M. Johann Andreas Aulber.
M. Carl Albrecht Hauff.
M. Johann Iacob Schönlin.
M. Johann Christoph Harpprecht.
M. Matthæus Huber.
M. Johann Martin Sigwart.
M. Wilhelm Heinrich Rampacher.

Quæq; famem sedant epulæ præbentur edulis,
Et recreant plenam fercula terna cutem.
Vixq; parem redimunt argenti fœnore mensam;
Ære suo quotquot nostra Lycæa colunt.
Tanta Ducis nostri fert munificentia secum
Commoda, quæ studiis exhibet ille sacris.
Principiò Oeconomus nummis oneratus & auro, Stipendii Procurator, ejusque officium.
Instruit immensa fertilitate penum.
Omnia donatis coemens obsonia nummis,
Quicquid & in pleno cernitur esse foro.
Debita quò nostris haud ulla alimonia desit
Tempore, neu careat serior hora cibis.
Ac velut exemplum solers formica laboris,
Congerit æstiva multa alimenta die:
Ne fames hyberna vexet sub tempora brumæ,
Et victum nivibus condita terra neget.
Sic quoque dispiciat, quæ dispexisse necessum:
Condus & hinc apto tempore quæq; paret.
Dum precio constat fœcunda annona minori,
Ne sit difficili post redimenda loco.
Connotet acceptum simul expensumq; tabellis,
Cunctaq; sollicitus computet articulis.
Providus & cauta sub lege diaria condat,
Atq; abacum Samiis calculet arte notis.
Ut bene suscepti rationem muneris edat,
Cum præterlapsi temporis hora petet.
Illa, BALINGERUS jam quinis munia lustris Georgius Balinger Oeconomus Stipendii.
Expedit, haud cuivis expedienda viro.
Sedulus officio nondumq; senilibus annis
Fessus, in hac fidus dum statione manet.
Insigni pietate senex, virtutibus acer:
Et cui præcipuè cum fide candor inest.
Additus huic etiam famulorum turba sequentum, Famuli & officiales in Stipendio.
Turba ministeriis officiosa suis.
Quæ simul Oeconomum servet, jussosq; labores
Acriter, obsequio non renuente, ferat.
Quæq; illi dominus facienda negocia mandat,
(Utque nihil mandet) cuncta decenter agat.
Sive sequatur herum coëmentem obsonia sparsim,
Sive domus teneat limina pura suæ.

Alter enim mensas ut mappis instruat, alter
Pocula per mensas ordine plena locet:
Alter ut instructæ prædulcia fercula mensæ
Inferat à lixa dante, minister adest.
Omnibus hic largi præbentur pabula victus,
Et sua mercedes præmia quemque manent.

Pincerna.
Est etiam pincerna datus, qui vina ministret,
Et curam cellæ convenienter agat.
Proferat & Bacchum generoso è palmite natum,
Et fundat plenis vina falerna cadis.
Qualia Neccaricis manant è vitibus, agri
Qualia Campani vinea nulla tulit.
Vina sacram cerebri non evertentia sedem,
Vina coronatis nil nocitura comis.

Diurnum vini dimensum, quod Stipendiariis singulis, pro cujusq; dignitate & gradu exhibetur.
Integra debetur vigili mensura Magistro:
Sufficiet reliquo dimidiata gregi:
Quaq; sitis possit rabiem sedare diurnam,
Ingenii vires restituente mero.
Cantharus excipiet vinum cujusq; bibendum,
Sive capit cœnam, prandia sive capit.
At reliquum condus piccata in vasa reponet,
Nec sinet incauto dispertisse modo.

Stipendii coquus.
Est etiam munus qui præstet lixa coquendi,
Atque culinari præparet arte dapes.
Fercula præscriptis maturè condiat horis,
Ne pariant longa tædia longa mora.
Quasque dabit carnes, quaque illa obsonia promus,
Omnia sollicita dexteritate coquat.
Hac in frustra secet, verubus suffigat & illa,
Supposito pernas torreat igne rubras.
Non cruda apponat, non elixata malignè:
Unde eat ingenuis nausea multa labris.

Pistor.
Est quoque panificis qui munia sustinet acer,
Et curam Panis splendidioris agit.
Decutit & tenuem cribro incernente farinam,
Nudus & in furno pinsita farra coquit.
Postmodo quæ plenis ad prandia larga canistris
Expedit, ut nullo decidat esca loco.
Sic juvenem reparent Cerealia dona labores,
Dona Laboriferis contribuenda viris.

M. Iohann Iacob Rehm.
M. Ludwig Adam Müller.
M. Carl Ludwig Eckard.
M. Christoph Theodorus Seefried.
M. Wolfgang Friderich Blifers.
M. Georg Friderich Bez.
M. Iohann Dieterich Kling.
M. Georg Christoph Volmar.
M. Ludwig Friderich Martin.
M. Iohann Iacob Brose.
M. Iohann Michael Klaiber.
M. Georg Burckard Schwarz.
M. Iohann Cunrad Kallhard.
M. Iohann Laurentius Schmidlin.
M. Christoph Iacob Jenisch.
M. Johann Hartmann Misler.
M. Johann Iacob Mercklin.
M. Christoph Haas.
M. Johann Valentin Weiss.
M. Christoph Adam Mezger.
M. Georg Christian Rast.
M. Tobias Friderich Keppler.
M. Daniel Friderich Faber.
M. Iohann Daniel Fulda.
M. Cornelius Wilhelm Hoffstetter.
M. Iohann Burckard Brodthag.
M. Iohann Ægidius Haas.
M. Iohann Martin Reis.
M. Iohann Eberhardt Roth.
M. Iohann Ludwig Baur.
M. Iohann Friderich Hartmann.
M. Franz Ulrich Kreidenmañ.
M. Iohann Christoph Fleischmann.
M. Tobias Friderich Sturm.
M. Christian Daniel Hoffmann.

M. Io-

M. Iohann Heinrich Cucuel.
M. Sixtus Kapff.
M. Iohann David Gröz.
M. Benjamin Langenfass.
M. Friderich Wilhelm Breuninger.
M. Johann David Klein.
M. Felix Colb.
M. Albrecht Friderich Harsch.
M. Iohann Nicolaus Lindenmajer.
M. Caspar Ludwig Majer.
M. Christoph Caspar Osiander.
M. Johann Martin Baur.
M. Jeremias Bernhardt.
Caspar Nicolaus Jaquin.
M. Iohannes Busch.
M. Iohann Wolffgang Sutor.
M. Iacob Friderich Jung.
M. Sixtus Kapff.
M. Ludovicus Adamus Colb.
M. Iohann Fridericus Brand.
M. Samuel Cölle.
M. Matthæus Wilhelmus Brothag.
M. Philippus Jacobus Majer.
M. Georgius Christoph. Wislicen.
M. Iohann Conrad Schill.
M. Iohann Philipp Kiefer.
M. Iohannes Mader.
M. Iohannes Iacobus Hauber.
M. Iohann Conrad Krail.
M. Conrad David Hayl.
M. Iohann Wilhelmus Köhlreutter.
M. Daniel Friderich Oppel.
M. David Gottfried Engel.
M. Iohannes Fehleisen.
M. Iohannes Ludov. Andreæ.

Usque adeò nostra Dux Wirtenbergicus adi
Cuncta dedit, larga munera danda manu.
Ut nihil ingenuo studiorum deesset alumno:
Quantumvis nimias res ea poscat opes.
Adde quòd & porta custos adhibetur, ut antro Portitor.
Abditus observet limina prima domus.
Pervigil & fultos emuniat obice postes,
Semper & obliquas excubet ante fores:
Ne cuivis liceat Musarum invadere tecta,
Aut studia Aonii præpediisse chori.
Cumprimis teneat clausa munimina porta,
Hic ubi prandenti carpitur ore cibus:
Imminet aut cœnam sumendi tardior hora,
Seraque brumalis tempora noctis eunt.
Ergo Tubingiaci stipendia clara Lycai,
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
Quòd studiis alimenta sacris victumque ministrant,
Prospiciuntque animis optima quæque piis.
Et nullis parcunt ad alendas sumptibus artes,
Surgat ut hinc summo gloria summa Deo.
Si quoque pallenti squalebunt corpora morbo, Cura ægrotantium.
Æger & in tremulo pectore languor erit:
Nostra domus docto vigilem medicamine curam
Afferet, in partes officiosa suas.
Membraque componet tepidis imbellia lectis,
Ægraque conditis fulciet ora cibis.
Nec deerit medica clarissimus arte Machaon,
Pharmaca qui docta misceat uda manu:
Ut servet, servare datam natura per artem
Quos sinit, & prompta vulnera sanet ope,
Qualis Pæonia Visceru in arte medendi Joannes Vischerus, M. Doctor ac Professor: Stipendii Medicus.
Eminet, eximia vir pietate gravis.
Vir multis aliis unus præstantior, acri
Præditus ingenio, strenuitate potens,
Corporibus tollens dextra felice dolores,
Si modo non valeat plus gravis arte dolor.
Hunc quoque præstantem Podalirion ore manuque
Adjuvet, ut vivat tempora longa, Deus:
Pellat & humano violentos corpore morbos,
Et medicam longa fulciat arte scholam.

Adde

Pecunia sex florenorum, quæ singulis Stipendiariis annuatim confertur, & quovis trimestri per Oeconomum distribuitur.

Adde quòd & nummûm datur hîc indebita merces
Omnibus, hac vitam quotquot in æde colunt.
Fiscus enim largas aperit cum pondere gazas:
Majestas adeò comis ubique Ducis,
Datq; didrachmorum cuivis quocunq; trimestri
Bis tria, mercandis grandia dona libris.
Nonne satis fuerat lauta convivia mensa
Præbere, & sapidos exhibuisse cibos?
Aut præceptorum doctam fovisse cohortem,
Qui tenerum poliant arte fideque gregem?
Sed nihil officii divinus præterit Heros:
Quin studiis meritas undique præstet opes:
Ipsa tamen structura domus sine fœnore nostris,
Concessa, ingeniis addere possit opem.
Aspicis interdum quantum relevemur ab aura
Murmure, quàm strepitu prætereuntis aquæ:
Turbaque Musarum quantum coluisse recessus
Gaudeat, & Dryadum Naiadumque chorus.
At nobis etiam vivos imitantia lucos
Sunt tempe, Aonij fonte rigata lacus:
Quæ Monachis olim Princeps Eberhardus obesis
Condidit, illustri conspicienda situ.

Domus & novi ædificii descriptio.

Vestibulum ante ipsum primoq; in limine, vernis
Consitus est hortus puniceisque rosis.
Hîc virent variis operosa cultibus herbæ,
Et canam verno tempore præstat olus.
Illum lignorum circa, ceu mœnia, claudit
Alta strues, venti flamina sæva vetans.

Circuitus in Stipendio.

Intus ubi ingressus fueris laqueata videre est
Atria, quadrato conspicienda situ.
Hàc circum Monachi volitantia vela tulerunt,
Thuribulumque halans, arboreasque cruces.
Quæq; alia insani sunt instrumenta Papismi,
Heu nimium raso fabula grata choro.

Puteus.

In medio puteus sublimi culmine tectus,
Jugis aqua, viridi cespite marmor alit.
Urnaque stridenti durìus religata catenæ,
Haurit aquam, celeri circum agitata rota.

M. Johannes Christophorus Hölderlin.
M. Eberhardus Fridericus Sadler.
M. Wilhelmus Pfisterer.
M. Iohann Vitus Geiger.
M. Zacharias Dollmetsch.
M. Iohann Wilhelmus Kies.
Christianus Carolus Müller, Stud. Th.
Johannes Georgius Rast, St. Th.
Johannes Württemberger, Studios. Th.
M. Iohann Gottfried Hoffmann.
M. Iohann Cunrad Ergezinger.
M. Iohann Christophorus Varenbüler.
M. Georgius Christophorus Bäurlin.
M. Christophorus Fridericus Hochstetter.
M. Gerhard. Fridericus Fischer.
M. Jacobus Burckardus Knœbel.
M. Johannes Jacobus Staleccer.
M. Tobias Fridericus Vay.
M. Philippus Jacobus Böhm.
M. Ludovicus Fridericus Hegel.
M. Johannes Ulricus Sesslin.
M. Johannes Jacobus Jaiser.
M. Henricus Efferen.
M. Theodorus Mezler.
M. Johannes Jacobus Kercher.
M. Fridericus Reinhard. Clem.
M. Johannes Christophorus Schüz.
M. Matthias Fridericus Brecht.
M. Johann Michael Krais.
Sigismundus Fridericus Gall.
M. Eberhard David Hauber.

M. Io-

M. Iohannes Ludovicus Mænner.
M. Andreas Adam Kurrer.
M. Iohann Michael Schlotterbeck.
M. Iohann Matthias Kauffelin.
M. Iohannes Roos.
M. Iohannes Georgius Rückh.
M. Georgius Ludovicus Sadler.
M. Christoph Friderich Leibfarth.
M. Jeremias Ruoff.
M. Iohann Conrad Seeger.
M. Iohann Christoph Keller.
M. Carolus Fridericus Fulda.
M. Iohann Caspar Beurlin.
M. Adam Koch.
M. Albrecht Raab.
M. Iohann Christoph Scholl.
M. Israel Ludovicus Gebhard.
Johannes Müller.
M. Daniel Maichel.
M. Georgius Fridericus Laitenberger.
M. Iohann Friderich Hobbhan.
M. Georgius Fridericus Knobel.
M. Iohannes Ludovicus Laiblin.
M. Theodorus Joachimus Seefried.
M. Georgius Fridericus Hübner.
M. Iohannes Christophorus Wagner.
M. Iohannes Eberhardus Stein.
M. Georgius Michael Seeger.
M. Christianus Laux.
M. Iohannes Georgius Härlin.

Magnum Hybernaculum.

Non procul hybernum est spacio conclave capaci,
Murmure quod tenui nubilus Auster adit.
Hic ubi faginea longo stant ordine mensa,
Sustinet & pictam fulta columna domum.
Ferratisq́; ardet binis fornacibus ignis,
Tempore cum gelido bruma recurrit iners.
Ejus ad occiduas & Eoas tenditur oras,
Sesquicentenos area longa pedes.
Hic collecta frui mensis dapibusque juventa
Assolet, æstivum Sole tenente diem:
Aut operam hyberno sacris dare tempore Musis,
Atque exercitiis advigilare piis.
Angulus, ortivum propius qui tendit ad axem,
Sublimi mensam sede supernus habet.
Unde, velut specula, cœtus moderator, ab alta,
Inspicit in mores noster alumne tuos.

Effigies Ducis Eberhardi Barbati, lapidi insculpta.

Quæque nitent illic cœlata toreumata saxo,
Effigiem monstrant, Dux Eberharde, tuam,
Qui nostras olim fundasti divite sedes
Ubertate manus, redditibusque tuis.

Vinea ad ripam Neccari.

Proxima [illegible]fero frondescit vinea colle,
Et gemmas viridi cortice palmes agit.
Alluit hanc tumidus vicino limite Nicer,
Lataque cœruleo vortice prata rigat.
Est etiam grato redolens nidore culina
Addita, & Ætnæo lucidus igne focus.
Quâ domus Hesperias Augustinensis ad oras
Prospicit, antiquo culmine visa diu.
Ascensu erecta superanti limina scala,
Pergula per dubias cernitur ampla vias.
Multaque præfixis utrinque cubilia claustris
Munita, Aonio sunt habitanda choro,
Undique gypsatis alboque colore superbis,
Grandia parietibus carmina picta nitent,
Quæ facienda docent juvenem & fugienda vicissim:
Omnis ut hinc vitæ stet sine labe tenor.
Qualiter & prisci tabulas pendere Lacones,
Queis fidei servos commonuere suos.
Angulus Eoo est propior medioque diei:
Tablinum hoc summus Ludimagister habet.

Conjunctumque haret ligno radiante cubile,
Areaque haud elegis praterennda meis.
Pars quoque sublimis, celso contermina tecto,
Porticibus fulget continuata tribus.
Utrinque apparent camera: multumque vetuste
Accessit domui, quò foret ampla magis:
Cresceret & magna juvenem crescente caterva,
Qua cupit Aonidum splendida castra sequi.
Novum Stipendium. *Parte sub adversa, Boreum qua vergit ad axem,*
Altarecensq; domus sidera celsa petit.
Dux hanc CHRISTOPHORUS, Musarum verus amator,
Sumptibus extruxit muneribusque suis.
Cùm florenorum sex millia promptus, & ultra
Expendit facili largifluaq; manu.
Fœda hic votivi steterant altaria templi
Anteà, fictilibus turpe dicata Dis.
Illis sed versis altoque à culmine ruptis,
Magnificam artifices hic statuêre domum.
Solaque adhuc veteris superant penetralia fani,
Desuper Hebraicis affabre picta notis.
Hic ubi conscendunt cathedram quandoque Magistri,
Enarrantq; sacros voce sonante libros.
Quaque nitent supra laqueatum septa lacunar,
Dant juvenum cellas, dant hypocausta choro.
Ampla pavimenta illic sunt & longa patescunt:
Sedibus auratis aquiparanda Ducum.
Fulcra columnarum vivos imitantia lucos,
Tanarieque nitent fulgidulaque trabes.
Celsior incrustata simul conclavia sedes
Continet & clario limina digna Deo.
Tecta superductus prasentem circulus horam
Indicat, & streperis pulsibus ara sonant.
Ac, ne consecter merita nunc omnia laude,
Artifici lucent singula quaque manu.
I nunc & pharia lauda miracula turris,
Et quas pyramides barbara Memphis habet.
Cares ad astra vehant Mausoli nobile bustum:
Ac Trivia jactet plebs Ephesina focos.
Marmoreis Salomon trabibus suffulcerat aulam:
Phidiaca perstet Jupiter artis opus.

Ad Tertiam Classem Clientum
SERENISSIMI
DUCIS WIRTENBERGICI,
qui
in Stipendio Ducali
Studiis vacant,
pertinent
Magistri Philosophiæ
Juniores,
sive
Studiosi Theologiæ,
nondum examinati.

M. Iohann Melchior Kapff.
M. Iohann Christophorus Volz.
M. Bernhardus Zwisler.
M. Iohann Albertus Speidel.
M. Iohann Wilhelmus Beurlin.
M. Vitus Christophorus Enslin.
M. Iohann Daniel Kuttge.
M. Christianus Fridericus Vischer.
M. Iohannes Casimirus Frix.
M. Johannes Krumbein.
M. Christian Carolus Müller.
M. Christophorus Keller.
M. Fridericus Carolus Binder.
M. Augustinus Widenmann.
M. Gottfried Jacob Nicolai.
M. Sigismundus Christianus Betulius.
M. Wofgangus Fridericus Sigismundus Beck.
M. Henricus Albertus Schmoll.
M. Iohannes Ludovicus Glück.
M. Ioh. Bernhardus Klumpp.
M. Io-

M. Iohann David Ziegler.
M. Andreas Schaber.
M. Eberhardus Jüdler.
M. Iohann Conradus Müller.
M. Christophorus Theophilus Schmid.
M. Iohannes Georgius Mohr.
M. Georg. Christophorus Chathegnier.
M. Iohannes Henricus Botterweck.
M. Christoph. Ulricus Schmid.
M. Jacobus Christophorus Fesel.
Johannes Jacobus Widmann.
Gottofredus Schiilin.
M. Georgius Christophorus Weber.
M. Iohannes Adamus Lederer.
M. Martinus Ludovicus Neuffer.
M. Iacobus Ludovicus Schüssler.
M. Fridericus Henricus Stein.
M. Iohann Daniel Majer.
M. Iohannes Philippus Höninger.
M. Iohannes Leonhardus Hiller.
M. Philippus Fridericus Nicolai.
M. GeorgiusChristophorus Stuber.
M. Iohann Gottfried Ammermüller.
M. Iohannes Andreas Hochstetter.
M. Iohann Jacobus Baur.
M. Philippus David Fehleisen.
M. Iohann Sebastianus Biser.

At Wirtenbergo cedat labor omnis honori,
Qui sacrat Aonio talia templa choro.
Talia qui sanctis fecisse palatia Musis,
Dicetur memori tempus in omne die. (pla
SUNT quoq; præpositis Superattendentibus am- Domus Superattendentum Stipendio contiguæ.
Adjuncta, nostro Principe dante, domus:
Quas illis socia totas cum conjuge, junctis
Cum laribusque suis incoluisse licet,
Tàm propensa Ducis semper clementia nostri
Extat in hos, sumptu nil remorante, viros.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheriæ tollat ad astra plagæ?
Quòd tanto splendore nitent extructa, suisque
Indigenis præstant commoda mille viris.
Commoda, quæ juvenes animos recreantque foventque,
Commoda tractandis officiosa libris.
Et quis non summis nostros Heroibus æquet,
Carmine Tecciacos conveniente Duces?
Quòd tàm profusa fecerunt munera dextra,
In studia atque artes noster alumne tuas.
Seu videas multo conductos ære Magistros,
Qui formant mores, ingeniumque colunt.
Sive cibos, lauto quos condit aromate lixa,
Quæq; tuam pellunt optima vina sitim:
Seu quoq; magnifici cernas fulgentia tecti
Limina, quæq; illic atria culta nitent.

(sumptus,
NE tamen hosce Ducem frustra profundere Docti & præclari viri, qui ex hoc collegio, velut equo Trojano, prodierunt.
Quisquis es, & nihilum frugis habere putes.
Aspice clarorum pompam numerumq; virorum,
Quos domus hæc almi protulit alma Ducis.
Tot namq; eduxit sacri præstantia cœtus
Lumina, quot longo sit memorare libro.
Quorum ego si titulos & nomina nuda referrem,
Iliadem captum mox superabit opus,
Usque adeò multos domus hæc produxit in auras,
Patria doctores præpositosque tuos.
Qualis JACOBUS, divina maximus arte, Jacobus Andreæ, Th.D Scholæ Tu
Heros ANDREÆ, pectore & ore potens.

 Docto-

Doctorum columen, fulcrum lumenq́ꝫ virorum:
Quem schola Præpositum nostra ait esse suum.
Illa Panomphæi resonans tuba nominis, illa
Anchora salvifici dogmatis, aura, rates.
Illa Papistarum, tristis quos jactat Erynnis,
Et Latij è cœlo missa ruina Papæ.
Quem si pro merita vellem celebrare camæna,
Ac tenui saltem commemorare stylo:
Aut malè Sisyphium dicar transvoluere saxum,
Quàmve queat fieri, nectere majus opus.
Hunc modò Christe mihi longos tueare per annos,
Pascere quò verbo possit ovile tuo. (pago,
NON minor est illo BIDEbaccha à stirpe pro-
Tres BIDenbacchii, viri clarissimi. *Aureolis ramis lata virensq́ꝫ tribus:*
Qui benè fraterno conjuncti sanguine, nostro
Auxilium præstant consiliumque Duci.
Eberhardus Theologiæ Doctor, Abbas Bebenhusensis. *Qualis adest sacris EBERHARDUS in artibus Heros*
Inclytus, Abbatem quem Bebenhusa colit:
Pastoremque suum præceptoremq́ꝫ juventa,
Poplite succiduo jam reverenter habet.
Hic te Christe docet vera pietate timeri,
Teq́ꝫ sub antiqua relligione coli.
Wilhelmus Theologiæ Doctor, Ecclesiæ Stuttgardianæ Pastor. *Par illi WILHELMUS adest virtute fideq́ꝫ:*
Nec minor arte sacra, nec pietate minor.
Ambo doctores & sancti flaminis ambo
Conservi, & prisca relligione pares:
O WILhelme decus patriæ, Stutgardia felix
Quem colit, & miro semper amore fovet.
Quo pastore soni cœlestis pabula mandit,
Inscia non olim qualia carpsit, ovis.
Acre tibi ingenium, tibi lingua diserta, tibi oris
Gratia, nec versus vena maligna tui.
Tertius & frater, vera pietatis imago,
M. Balthasarus, Concionator Aulicus. *BALTHASARUS nobis non reticendus e-*
Eximia pietate gravis, studioq́ꝫ sacrato, (rit,
Artibus & linguis ingenioq́ꝫ potens.
Fronte lepor, sedet ore fides, stat pectore candor,
Stat Pithò incultis deveneranda labris.

M. Christophorus Petrus Binder.
M. Wilhelmus Klein.
M. Georgius David Beer.
M. Fridericus Ludovicus Scheinemann.
M. Iohannes Hipp.
M. Georgius Christophorus Schweicklin.
M. Iohannes Ludovicus Rother.
M. Carolus Lembke.
M. Iohannes Wilhelmus Venninger.
M. Iohannes Georgius Göz.
M. Iohannes Fridericus Mack.
M. Christophorus Fridericus Hoffmann.
M. Christian. Ludovicus Knoll.

Sequitur quarta Classis
Alumnorum,
quos
Gratia & Munificentia
SERENISSIMI & CLEMENTISSIMI
nostri
Principis atq; Nutritii
in spem
Ecclesiarum & Scholarum
Wirtenbergicarum
nutrit,
Hi sunt
Studiosi Philosophiæ,
qui
ad Gradum Magisterii
adspirant.

Ludovicus Eberhardus Fischer.
Paulus Biberstein.

Simon

Simon Böck.
Matthæus Fridericus Lederer.
Iohannes Fridericus Flattich.
Georgius Christophorus Griesinger.
Iohann David Rickirs.
Georgius Cunradus Mez.
Andreas Christophorus Scholl.
Iohannes Christophorus Schütz.
Petrus Ludovicus Dreher.
Johannes Adamus Weckerlin.
Johannes Fridericus Felner.
Georgius Henricus Denzel.
Johannes Fridericus Eisenmenger.
Johannes Fridericus Reinfelder.
Johannes Jacobus Hammer.
Johannes Matthæus Brigel.
Johannes Georgius Widmann.
Christophorus Wunderlich.
Christianus Fridericus Flattich.
Ludovicus Fridericus Heller.

Classis quinta Alumnorum,
Beneficiis Ducalibus
in
Stipendio Illustri
fruentium,
comprehendit
Studiosos Philologiæ,
qui vocantur
Novitii.

Christophorus Jacobus Seeger.
Jacobus David Kurrer.
Georgius Jacobus Gegel.
Georgius Christophorus Fischer.

Hunc quoq; præconem superûm, Ducis aula veretur,
Illius & cupida percipit aure sonos.
O vos felices, quos ornant tanta, libellos,
Nomina, clarorum nomina magna virum,
Scilicet est felix, titulos quæ pagina tales
Jactat, & hos nudos enumerare potest.
Quid loquar Abbatem Lorchi, te clare GEOR- (GI
UDAL, in ætheriios officiose libros?
Qui pius antistes sacrata vivis in æde,
Ante alios unus dignus honore coli.

M. Georgius Udal Abbas Laureacensis.

Quid te Maulbronnæ flectis qui frena MAGI- (RE,
Hic loquar, illustri vir pietate nitens?
Cœlesti pascis qui voce fideliter agnos,
Instruis & tenerum more fideque gregem.

M. Joannes Magirus, Abbas Maulbronnensis.

Quid te commemorem pastorum maxime REN (ZI,
Vir virtute potens, arte fideque potens?
Quem claustra Abbatem cepêre Georgica nuper,
Patronumque colunt docta Lycæa suum.

M. Heinricus Rentz, Abbas ad S. Georgium.

Vos quoque foverunt nostri collegia tecti
Inclyta, præclaris conspicienda viris.
Vestra sed exponet nostrum præconia carmen,
Abbatum numerus cùm referendus erit.
WILDIUS hoc etiam de cœtu prodiit acer,
Ille nitor legum, juris & ille vigor.
WILDIUS (antiphrasis fors illi nomina fecit)
Candidus ingenio, candidus ore pio:
Inclytus, & multa virtutum laude politus,
Seu doctum cupias cernere, sive probum.
Hic quoque Tecciacam probè consiliarius aulam
Adserit, & fulcrum curia magna tuum est.

M. Casparus Wild, JCtus, Duci Wirtenbergiæ a consiliis.

PLAZIUS hîc etiam doctrinæ semina sacræ
Imbibit, & magnas ætheris hausit opes.
PLAZIUS ingenio & diva clarissimus arte:
Doctorem civis quem Biberacus habet.
Verbaque divini pandentem dogmatis audit,
Atque evertentem somnia vana Papæ.
Quæque sonat Missas Monachorum turba, rudique
Non-intellectas quas canit ore preces.
Quid moror? innumeros latissima Suevia jactat,
Barthole Doctores atque Galene tuos.

Conradus Wolff Plazius, Theol. Doctor, pastor Ecclesiæ Biberacensis.

Clara Tubingiaci quos hæc Stipendia tecti
Fovère & studiis instituère sacris.

Iohannes Schwarzius, Medic. Dr, Principis Wirtenbergensis Archiatrus.

Qualis Apollineis vir præstantissimus herbis
SCHWARZIUS, & medico munere Pæonerat.
Ille Ducis nostri dextra felice Machaon,
Cui potuit medicas applicuisse manus:
Membra ubi tabificum traxerunt ægra dolorẽ,
Aut aliquis mœsto corpore languor erat.

M. Georgius Liebler Physicus. M. Samuel Hayland Ethicus.

Diximus antè tuum LIEBLER celeberrime nomen,
HAYLANDE & nomen diximus antè tuum.
Vestra sed hic etiam celebrari nomina poscunt,
Eximiumque decus, quo memorentur habent.

Nam quos nostra domus primævis fovit ab annis,
Huic vos assiduo tempore fertis opem.
Vestraque pro meritis non vilia redditus amplis
Præmia nutricem dirigitisque piam.
Ac velut exemplum rostrata ciconia grati
Pectoris, annosum sublevat alma patrem.
Imbellemque humeris gestat, nutritque vicissim,
Nec finit infirmum tabe perire senem.
Haud secus & matrem teneros quæ nutriit annos,
Vos quoque nunc vestra ritè levatis ope.
Jamque senescenti labefacti corpore mundi,
Auxilium rebus consiliumque datis.
Dum simul & nostri doctis collegia tecti
Artibus, ingenua percolitisque fide.
Et regere & laxas animorum nostis habenas
Mittere, quamque decet ferre, tulistis opem.
„ *Quippe decus magnum benefactis reddere grates:*
„ *At meritam officiis turpe negare vicem.*

M. Christophorus Stahel Jureconsultus.

Nec te prætereo legum jurisque perite,
Egregia celebris dexteritate STAHEL.
Cujus inest ori culta facundia lingua,
Qua prior in nostro non fuit ulla foro.

Cujus inest animo virtus, pietasque fidesque,
Qua gaudes trepidis utilis esse reis.
Non ego, si centum resonarent ora palato,
Persequar, hac, omnes, quos dedit alta domus.

Philippus Eberhardus Zech.
Christophorus Cunradus Rösler.
Johannes Wagner.
Fridericus David Cless.
Georgius Fridericus Schlotterbeck.
Reinhardus Ludovicus Pfalzgrav.
Jacob Dieterich Büren.
Johannes Philippus Walz.
David Samson Georgi.
Georgius Fridericus Rösler.
Ludovicus Fridericus Schmalcalder.
Samuel Gerlach.
Johannes Fridericus Huber.
Johannes Ulricus Hettler.
Andreas Krumlauff.
Fridericus Tobias Canstetter.
Wolfgang Bohle.
Johannes Ludovicus Hauff.
Christophorus Henricus Bülffinger.
Georgius Julius Nördlinger.
Johannes Jacobus Kellenbenz.
Johann David Schramm.
Andreas Rehm.
Theophilus Fridericus Tafel.
Iohannes Georgius Straub.
Iacobus Fridericus Bader.
Christophorus Carolus Faber.
Georgius Daniel Speer.
Jacobus Fridericus Diez.
Johannes Christophorus Kocher.
Johann David Dörner.
Jacobus Fridericus Schertlin.
Sigismundus Judæ.
Conrad Harter.

Stipen-

Stipendio Ducali Theologico,
etiam sunt inserti
Alumni & Studiosi
tum Theologiæ,
tum
Philosophiæ Mompelgartenses
in
DUCALI STIPENDIO
THEOLOGICO
Tubingensi Studia
tractantes,
cui numero sæpius & jure ditionis inseruntur quoque Alsati,
qui Sextam ejus Classem
conficiunt.

Jacobus Fridericus Blanchot, SS. Theol. Stud.
Georgius Gropp, Stud. Theol.
Johannes Nicolaus Dieny, Studiof. Theol.
Petrus Beley, SS. Th. Stud.
Georgius Müller, Stud. Th.
Fridericus Nicolaus Vurpillot, SS. Theol. Stud.
Johannes Cucuel, SS. Th. St.
Johannes Christophorus Renz, Phil. Stud.
Leopoldus Fridericus Perdrix, Phil. Stud.
Petrus Abraham Benniger, Philol. Stud.

Septima & ultima Classis
complectitur
Tiffernitas,

Tàm floret passim gravium numerosa virorum
Artibus, in nostro, turba polita choro.
Adde quòd hinc omnis pastorum turba sacrorum
Prodit, in obsequium dedita Christe tuum:
Quos Wirtenbergus nunc undique civis honorat,
Doctoresque vocat presbyterosque suos.
Sive habitant pagos, seu latis oppida muris
Cincta, decanatus quosque fatigat onus.
Et quotquot ludos præsignes arte Magistri,
(Excipio paucos) nostra per arva regunt:
Omnes in nostro studiorum munera cœtu,
Doctrinamque sacri condidicère soni.
Unde est unanimis nostris concordia templis,
Quæ leviter nunquam schismata nata secant.
Nullam etenim sentit graviorem Ecclesia pestem,
Dissona pastoris quàm documenta sui.
Quid multis? alta longinquis dissita in oris,
StipendI gente experiuntur opem.
Sentit opem sacra dictatum voce LABACUM,
Istria sentit opem, Carnia sentit opem.
Carnia quam vivi pascunt cœlestia Christi
Pabula, propitii numine dante Dei.
Quæ quia nunc longo pastorem tempore doctum,
Atque Evangelii quærit anhela sonum:
Clara Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Illi adjutrices exhibuere manus.
Præconemque Dei sanctis misère Magistrum
Civibus excultum moribus, arte, fide.
Moribus ingenuum comptis, probitateque canum,
Artibus insignem, relligione gravem.
Illis ut magni pandet mysteria cœli,
Imbuat & populum cultu & amore Dei.
Vindelicis etiam dives AUGUSTA sub oris:
Vinda ubi præcipiti suscipit amne Licum:
Sentit opem nostri ter felicissima cœtus,
Dum binos audit pangere sacra viros.
Eximia probitate graves, atque arte politos,
Linguarum cultos fortibus ora sonis.
Antea quos nostrum vera pietate Lycæum
Imbuit, & clarum nomen habere dedit,

Omnes fere pastores & Superattendentes tam generales quam speciales, itemque Ludimagistri in Ducatu Wirtenbergico, ex hoc cœtu prodeunt.

Pastor Ecclesiæ Labacensis in Carnia e Stipendio petitus & dimissus est.

Duo Diaconi Ecclesiæ Augustanæ nuper e Stipendio mutuati.

Quid

SexMagiſtri in Ducatum Brunſvvicenſem ablegati.

Quid loquar ut felix BRUNONIS vicus, & urbes
Finitimæ haud noſtra deſtituantur ope?
Nuper enim ſenos pietate fideque Magiſtros,
Artibus & ſancta relligione graves,
Accepêre, ſacros templiq́; ſcholæq́; Magiſtros,
Ut verum doceant ire ſalutis iter.
Nam ſimul ac illis verbi lux vera refulſit,
Chriſtus & in vivo repperit orbe locum:

Illuſtriſſimus Princeps ac Dominus, Dn. Julius Brunſuicenſis & Luneburgenſis, doctrinam religionis a Pontificiis erroribus repurgat, anno præterito, opera ac miniſterio D. Jacobi Andreæ, Theologi & Præpoſiti Tubingenſis.

JULIUS (ô quantum decus, ô quæ gloria noſtri
Temporis? ô ſplendor Teutonis ora tuus)
JULIUS antiquo proavorum ſanguine cretus,
Dux Brunſwiga tuus, Lunæburga tuus:
Pontificum larvis cultu abſurdoq́; remôtis,
Inſtaurat priſca relligionis opus:
Voce JACOBE tua noſtri pars prima Lycæi
ANDREÆ, atq́; animi dexteritate tui.
Hinc Evangelii proponi dogmata curat,
Immittiq́; agris ſemina pura ſuis.
Semina non lolio, non lappa miſta tenaci,
Semina ſectarûm non labefacta dolis.
O magnum pietate Ducem, virtute decorum,
Conſpicuum factis, ingenioq́; ſacrum:
Ludicra qui ſtolidi temnens deliria mundi,
Quasq́; mare & tellus arida condit opes:
Solius inquirit cœleſtia munera Chriſti,
Munera Erythræo divitiora ſinu.
O mihi ſi detur meritas depromere laudes,
Ilias incepto non erit una ſatis.
Tu modò Chriſte mihi longos tueare per annos
Julium, ut æthereum protegat ille ſonum.
Unde tuum toto nomen floreſcat in orbe,
Sitque plaga auſpicii neſcia nulla tui.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheriæ tollat ad aſtra plagæ?
Quod tantos edunt in lucem Heroas, & illos
Artibus excultos viviſicaque fide.
Nam velut armatos Troja ſub mœnibus altis,
Mille viros quondam parturiebat equus.
Sic quoque ſtipatas doctorum mille catervas
Fundunt ad Nicri proxima tecta vadum:

ſive Beneficiarios
Michaelis Tifferni,
de
quo ſupra actum eſt.

M. Johann Henricus Campe.
Conradus Fridericus Schmidlin. Cand. Philoſ.
Jacobus Fridericus Varenbüler. Cand. Philoſ.
Johannes Adamus Oſiander, Philol. Stud.

Hiſce omnibus & ſingulis, inprimis verò Digniſſimis Seminarii hujus ſplendidiſſimi Superintendentibus, Excellentiſſ. ejus Ephoro & Nobiliſſimo Procuratori famulantur ſequentes non quidem Stipendiarii, Studioſi tamen túm Theologiæ, túm Philoſophiæ, & Philologiæ, qui, ſi fideliter famulantur, Publicis etiam officiis Eccleſiaſticis vel Scholaſticis in patria admoventur, quandoque etiam à moleſto famulitio, ſtudia ſæpius impediente liberati, in numerum Stipendiariorum clementiſſime recipiuntur.

Jo

Ioannes Georgius Bock, Pincerna superior, Philos. Studiosus.
Matthias Seger, Pincerna inferior. Stud. Philos.
Johann Friderich Schnürle, Stud. Phil.
Johann Ulrich Koch, Stud. Philos.
Nicolaus Holzmann, Stud. Philos.
Johann Georg Schmid. Stud. Philos.
Georg Philipp Eiselin. Stud. Philol.
Philipp Jacob Schæffer. Stud. Philol.

Hospites.

Adamus Asboth. Th. Stud.
Stephanus Szedonya, SS. Th. St.
Johann Jacob Mittermajer. SS. Th. Stud.
} Ungari

Lucas Graffius. SS. Theol.
Johannes Fleischer SS. Th. Stud.
} Transsylvani.

Wernerus Masson. Mompelg. Philos. Stud.
David Hoffmann, Philos. St.
Frid. Christoph. Majer, Mathes. Cultor.

Hæc est, Lector, Benevole BETHEL Wirtenbergica, an-

Officio quorum perstat Respublica sospes,
Divaque ceu trabibus limina fulta rigent.
O seclum felix omnique beatius ævo,
Quo florent artes & pietatis amor.
Quo velut è tenebris longa rubigine lasi
Anteà, sub lucem jam redière libri.
Linguarumque decus toto splendescit in orbe,
Et Sophia hinc merces pandit ubique suas.
Cumprimis pura verbum cœleste salutis,
In toto fulgens explicat orbe jubar.
SALVE Pieridum salve gratissima sedes,
Salve linguarum Christiadumque domus:
Quæ tantam juvenum colis enutrisque catervam,
Perque artes animos exeruisse facis.
Ut sacra præcones patriis oracla sub oris,
Fecibus haud ullis contemerata sonent.
Unde fides merita celebretur cœlica laude,
Terraq; sit veri nescia nulla Dei.
Eja age perpetuo florescas tempore sospes,
O domus, ô Christi Pieridumq; nemus.
Nullaq; tàm sanctis metuenda pericula tectis
Eveniant, belli nulla, nec ulla famis.
Vos quoq; felices, cœli quos regia manes
Continet, æternum clara per astra decus:
Christophore atq; Ulrice pater, terrestria quondam
Numina, iam vivum numen uterque poli:
Vos quoq; gratisono memorabunt ore nepotes,
Et laudes vestras fama loquetur anus.
Sacra quòd hac tanto fundastis limina sumptu,
Et larga faciles amplificastis ope.
Legibus ornastis præceptorumq; coborte,
Acriter ut studii progrederetur opus:
Inque suo starent artes pietatis honore,
Cumque sacra pergat relligione fides.
Pro quibus officiis dignas persolvere grates,
Gaudet in ætheria prosperitate Deus.
Quo cum felices æternum degitis ævum,
Quo cum siderea nunc datur arce frui.

MONASTERIA DUCATUS WIRTENBERGICI,

à Celeberrimo Poëta NICODEMO FRISCHLINO descripta.

Am mea contigerant optatum carbasa littus,
Fessaq; tranquillam puppis habebat humum:
Cùm subitò ventis agitatur in alta phaselus
Æquora, per longas arte vehendus aquas.
Nam mihi cœnobiis fundata Lycaa sub almis
Inclyta sunt elego concelebranda pede:
Dux qua Christophorus, patriæ rectorq; paterque,
Instituit vera nostra per arva fide.
O mihi quàm vastum perarandum versibus aquor?
Quàm patet in laudes area lata meas?
Et quis Christophori virtutes Principis omnes,
Magnanimumq; decus, quo decet, ore ferat?
Et quis cœnobiis collegia structa sub amplis,
Wirtenbergiacas sat memoretve scholas?
L mina qua Christi, sanctique palatia flatus,
(Non idolorum) vivaq; templa Dei.
Christe tuo rursum præsta candore vigorem,
Viribus & vires adde benigne tuas:
Ut mihi Mœonio fas sit consurgere versu,
Claraque Teutonij condere facta Ducis,
Sic tua decantet totus praconia mundus,
Atque animo morem non renuente gerat.
POSTQUAM relligio multos neglecta per annos,
Antea Romani fraudeque læsa Papa:
Voce Luthere tua toti illucescere mundo
Cœpit, & in terris explicuisse jubar.
Fœdaque traxerunt Thoma documenta ruinam,
Et vetus in nulla laude magister erat,
Nullus & ad statuas posthac concursus inanes,
Missaque lethali vulnere cæsa fuit,
Cælibis & vita cæcum scelus omne retectum,
Jurataque ruit virginitatis honor,

tiqua & nova, Domus DEI, SCHOLA Sapientiæ, Seminarium & plantarium Ecclesiæ, Fons limpidissimus, ex quo aqua salutis fluit in universam Patriam, imò qui sæpe irrigavit totam Sueviam & Germaniam Evangelicam. Miraculi instar est, quod hæc Domus inter tot fulmina & incendia belli hactenus inconcussa stetit, quod in tanta paupertate, cum qua etiam hisce pacatis temporibus eheu luctamur, tanto numero Alumnorum necessaria non defuerunt. Miraculi instar est, quod hæc Domus, quam tot teneri juvenes inhabitant, nondum conflagravit. Nempe Vigiles sunt OCULI DEI, in conservationem Hujus Domus, experientia teste, singulariter defixi. Magna, imò maxima est ἀνοχὴ, longanimitas, patientia & misericordia divina, quæ filios Levi, sæpe à via Legum aberrantes, uti Pastor dispersas suas oviculas, iterum colligit. Utinam redirent cum Augustino omnes ad DEUM; qui ab Illo defecerunt. Utinam sequerentur omnes pia monita supe-

superiorum, ex quibus sub novo charactere Superattendentis nutu divino & mandato Ducali Domum hanc DEI intrat VIR Maximè Reverendus, Amplissimus& Excellentissimus, Dominus GOTTOFREDUS HOFFMANNUS, Patronus meus piè venerandus, Cui de novo triplici Munere Splendidissimo Professoris Theologi, Superattendentis Ducalis Stipendii Theol. & Ecclesiastæ in Templo ad D. Georgium publice animitus gratulor, Eique triplicem, imò millecuplam gratiam Spiritus S. ad rite obeunda hæc tria gravissima Munera toto corde adprecor. Salve VIR DEI in Hac DOMO Patris nostri Cœlestis, quam condidit ipse & sibi elegit in delicium suum. Salve Optimi Evandri mei, B. D. D. Frommanni, Dignissime Successor. Tecum salveat

VIR

MAXIME REVERENDUS & EXCELLENTISSIMUS

DOMINUS

JO. EBERHARDUS RÖSLERUS,

NOVUS STIPENDII DUCALIS THEOL. EPHORUS

Gravissimus, per compl.

Non tulit hanc speciem furiata mente profundi
Rex Erebi, invidia bellipotente ferus:
Assiduè meditans lapsum instaurare Papismum,
Inque Styga humanum præcipitare genus.
Nec mora Centimanus Christo nova bella tyrannus,
Urbe Tridentina fulminaque atra parat:
Conciliumq; legit rasaq; unctaq; cohortis,
Mitratosque vocat Cardineosq; patres,
Qui caute reparent Romana fraudis honores,
Et Latia firment impietatis opus.
Addit & ambiguum verbo sacrisq; cothurnum,
Anceps ut toto langueat orbe fides.
Cumque sacrum nequeat telluri avellere semen,
Admiscet lolium bellua sæva tamen.
Cum Missa socians verbum cœleste salutis,
Quis furor? est Christo cum Beliale nihil.
Jamque iterum nostras resonabat Missa per oras,
Atque nova statuis fraude redibat honor.
Imperat exilium Christo, Christique ministris
Bestia, Romana præsul in æde, triceps.
Preclusæque tacent cœli mysteria fauces,
Ante Evangelicum quæ docuère sonum:
Ni malint jugulum violento subdere cultro,
Aut laqueo sacrum claudere vocis iter.
Interea Synodus sævi collecta Tridenti,
INTERIMit vera relligionis opes.
Somniaque explosi restaurat falsa Papatus,
Ac magnam errorum consuit Iliadem.
Et dira jam mille sonant, anathemata mille,
Hæreticisq; Erebi janua lata patet.
Nemo nisi addictus jurare in verba Paparum,
Colloquio poterit Concilioq; frui.
Sint procul hæretici, Romæ quicunque tyrannum,
Ut caput, utq; Deum non reverenter habent.
Illius & spernunt animo decreta rebelli:
Nec posito ante illum procubuere genu.
Hæreticisq; duces legatique hæreticorum
Hinc agite, Oenotrio sordida turba patri:
Ausonis ad vestras obsurduit ora loquelas,
Ni fidei captas abjiciatis opes.

Concilium Tridentinũ sub libro Interim in Ecclesias Christi Papatum reducit.

Tridentinũ Concilium Romani imperii ordinis Theologos Orthodoxos ad colloquium non admisit: quo nomine neque Catholicum, neque Oecumenicum fuit.

Quid? confessa Ducum & Regum nova dogmata fertis,
Inclyta quos passim Teutonis ora fovet?
Ah nimium miseri temerè desistite ceptis:
Nullus in hoc vestris vocibus orbe locus.
Nil opus hæreticum doctis convincere verbis:
Verberibus Latia est incutienda fides.
Sic aliquis dixit præsul mitratus, at illi
Excusso linquunt pulvere triste solum.
Heu Romana fides verarum nescia rerum,
Prodiga dirarum sulphureæque Stygis:
Hæreticos nos esse crepas? ô hæresis ipsa,
Hæreseon fomes, hæreseôn͡q; caput.
Siccine perpetuis in nos grassabere diris,
Et CHRISTUM exilio Christiadasque premes?
Vulpes habet latebras, & nidum repperit ales:
An CHRISTO nullus cedet in orbe locus?
Non ita. CHRISTOPHORI superant Reges͡q; Ducesque,
Qui Christumque humeris ponderaq; aspra ferunt.
Qualiter Atlantem veteres finxêre Poëtæ,
Cervicem cœlo supposuisse suam.
CHRISTOPHORUS superat dux Wirtenbergidos ora,
Notus ab ortivis occiduisque plagis.
Omnia Josia similis vocem͡q; animumque,
Seu videas regimen, seu pietatis opus.
Nam velut obductum lutulento pulvere librum,
Squalentem longo tabificoque situ,
Reddidit, & sacra jussit pia fœdera legis,
Ad populum pleno præsulis ore legi,
Æmulus Isaida gradiens vestigia Regis,
Josias reprobo de genitore satus:
Cum simul horrendi lucos͡q; aras͡q; Baalis
Vertit & in flammas templa nefanda dedit,
Ossa͡q; sacrificæ combussit lurida turbæ,
Sparsit & in rapidos area signa rogos.
Cum simul instaurat sanctæ pietatis honorem,
Et renovat lapsa relligionis opus.
Sic quoq; CHRISTOPHORUS patria moderamina gentis
Dum capit, in sacras est operosus opes.
Atq; Evangelium Latiali fulmine quassum
Excitat, infaustos INTERIMque Deos:

Illustriss. Princeps ac Dominus Christophorus cultus

jam annos Philos. Moralis Professor Ordinarius, Celeberrimus, morumq; Sanctiorum ipse amantissimus, Fautor meus Æstumatissimus.

Et TIBI, VIR Spectatissime, FELICITER adclamo &, ut quicquid calcas, ROSA fiat, opto, aut, si spinæ te pungant & aculei curarum cor Tuum lancinent, si tantæ Domus moles, Tibi incumbens, molesta sit, summus Ephorus exalto Te suffulciat.

Per complures Annos magnâ cum laude & Authoritate fuisti RECTOR Contubernii, ubi quondam Celeberrimus Phil. Melanchthon, communis Germaniæ Præceptor, docuit, ubi Illustris Christophorus Forstnerus, Cornelii Taciti Exegeta πολιτικώτατος & Nobilitatis splendidissimum Sidus, per aliquot annos luxit & ab Academiâ nostrâ in laudatissimis, quæ heic tractavit, & solidissimis Studiis, non tam lucem accepit, quàm maximum fulgorem raris virtutibus suis ei intulit. Hujus Contubernii celeberrimi, quod Academiâ nostrâ est antiquius, RESTAURATOR dici mereris. Non tantùm Domum, ruinæ proximam, reparasti, sed & bonam disciplinam,

fer:

fere collapsam, restituens, multos præclaros juvenes, ut ad TE, secundum quasi Melanchthonem, magno numero convolarent, Eruditione, Gravitate, & prudentiâ tuâ Christianâ allexisti. Abusus depositionis, nempe jocos illos scurriles, à Paulo Ephes. V. v. 4. severissimè notatos, sapienter & feliciter abrogasti, Tuo Exemplo docens, posse multa, etiam inveterata, Zizania tolli, modo adsint sedulæ atque viriles manus, quæ nulli labori parcant, sed se in horrida etiam spineta immittant. Nunc age, & Te etiam in Illustri Stipendio Theologico VIRUM præsta. Heic novum REGNUM ingrederis, coronandus quondam immarcessibili SERTO & CORONA JUSTITIÆ splendidissimâ, si fidem servaveris. Ante paucos Menses RECTOR Academiæ Magnificus secundâ vice salutatus es, nunc dum Stipendium Ducale novus ejus EPHORUS ingrederis, ad latus habes Collegam Æstumatissimum, modernum Academiæ RECTOREM Magnificum, VIRUM Summe Rever. Dn. D. Pfaffium, Theologum Celeberrimũ, Præceptorem & Patronum meum piè Venerandum, Cui Sceptrum Academicum, habitâ doctissimâ oratione de causis, propter quas Augustissimus Imperator Ro-

Profligans reduces Erebi de gurgite Missas,
Quas dederat nostris Interimista plagis.
Cum simul evertis subjectis ignibus aras,
Larvarum & lemurum cultibus antè sacras.
Restituitq́, rata verbum cœleste salutis,
Objectum tenebris impia Roma tuis.
Non adjurata suspenditur æmula lympha,
Ut populi quondam crimina fœda piet.
Non sacer angusto, fatui pro more Papismi
Clauditur, ut latro, carcere panis, atrox:
Post aliquot qui fortè dies protractus ad aras,
Pœnam, sacrifici quam meruêre, luat.
Non jam cœnobiis rasi consortia cœtus
Vivunt, non pepones patria nostra fovet.
Fratrum leva cohors Latio commissa Tonanti
Exulat, & pœnam sustinet emeritam.
Dux quia Christophorus vita cum cœlibe votum
Sustulit, & fœdum virginitatis opus.
Abdita nec socias detrusit in antra sorores,
Legitimi prohibens vincula casta thori.
Qualiter Oenotris prohibet tortura tyranni,
Dum laqueo miserè guttura nexa premit.
Nam tulit à templis fœdi documenta Papatus,
Extudit èque sacro rudera tetra choro.
Tectaq́, calvastro qua fratres anteà turpes
Vertice, prò nimium longo habuere die,
Restituit veteresq́, iterum convertit ad usus,
Hospitiumq́, sacris artibus esse dedit.
Non reboant monachi temulento murmure Psalmos:
Missa silet, superis est locus ille sacer.
Artibus hic etenim impubis pietateque cœtus,
Moribus hic colitur docta inventa piis.
Hic benè limantur studiis, probitate foventur,
Hic pueri discunt nosse salutis iter.
Non etenim, ut quondam, Monachorum ea tecta sagina:
Non scelerum latebra luxuriaque domus.
Sed studiis addicta piis, sanctique Lycæa
Flaminis, & gravium publica templa precum,
Nec dubium, primus Monachis qui condidit antra,
Limina, quin doctas jusserit esse scholas.

Papisticos, qui tempore INTERIM in Ecclesiam Dei irrepserant, e suo Ducatu profligat.

Princeps Christophorus instaurat monasteria, & scholas in illis instituit.

Quo fine antiquitus in-

sint monasteria. *Hîc ubi literulis solers linguisq; juventus*
Culta, salutifera disceret artis opus.
Divorum nutrita bonis & fœnore Regum
Munifico, largis redditibusque Ducum.
Unde ministrorum quondam venerabilis ordo
Prodiret, studiis inclytus ordo sacris.
Qualiter Ambrosius, Pantanus & Augustinus
Artibus assimiles contribuère locos.
Contribuère locos confusa à plebe remotos,
Inq; illis sacras instituère scholas:

Quamobrem in locis solitariis & desertis olim extructa sint cœnobia.

Ne remoram faceret pulvis strepitusq; rotarum,
Aut alias turbas gens operosa daret.
Hinc etiam finxit sapiens & docta vetustas,
Pierium lucos incoluisse gregem.
Fertur & hinc Rhodopen melicus testudine vates,
Altaq; carminibus personuisse juga:
Quippe quod eveniunt animo deducta sereno
Hac studia & requiem mentis habere volunt.
Rectè igitur veterem Princeps revocavit ad usum
Cœnobia, inversas restituitque domos.
Scilicet ut pigra dispulsa fece cohortis,
Illius peteret gnava juventa locum.
Hîc ubi sanctificas animum demittat in artes,
Et studio haud teneros fallat inerte dies.
Discat & eximios doctrina adjungere mores,
Ut peragat justo munere, quicquid aget:
Obsequiumq; suis apte præstando Magistris,
Comparet ingenii, comparet artis opes.
Ergo ubi CHRISTOPHORUS plures deprendit egenos,
Ad studia optata continuanda rei:
Vidit & inceptum non posse absolvere cursum,
Pauperie fessos destituente pedes:
Protinus auxilio tutos opibusq; levavit,
Dulcis & hospitiî ditia jura dedit.
Cœnobiisq; illos patriis suscepit alendos
Largiter, in peponum substituitq; locum.

Conditiones eorum, qui

Si modo solertis fuerint animique capacis:
Non informe chaos, Arcadicumve pecus:

manorum CAROLUS VI. Bellum contra Turcas salvâ Conscientiâ gerere possit, semestri abhinc cessisti.

Nunc tertiam RECTURAM, sive EPHORIAM, id est gravissimum onus & munus imponere cervici tuæ pateris. *Sustentet* DEUS opt. Maximus, qui Cœlú & Sidera torquet, qui Omnia potenti suo verbo portat, sustentet & TE & Dignissimos Dominos COLLEGAS TUOS, sustentet Vos & faxit, ut in Timore DEI maximo cum fructu Ecclesiarum & Scholarum Wittenbergicarum officiis vestris defungamini. Nihil memorabo de Romanorum TRIUMVIRIS, in antiquiore Historia satis undique claris. Longè magis mihi placent illi TRIUMVIRI, sive TRES HEROES Magni REGIS Israelitarum DAVIDIS, quos SPIRITUS Sanctus Ipse celebrat & commemorat, Davidem multos habuisse VIROS fortes, qui Gigantes illos Cananæos dejecerint, sed cæteris Omnibus palmam præripuisse Iosabeamum, Eleazarum, & Sammam, qui Bethlehemum usque per media agmina Philisthæorum penetraverint & Davidis, aquas Bethlehemiticas, imò Gratiam DEI fœderalem, in JESU CHRISTO, Bethlehemi nato, fundatam, sitientis,

tis, votum atque desiderium impleverint. Faxit divinum & TRIUNUM NUMEN, ut TRES supremi EPHORI Ducalis Stipendii Theologici tales porro sint atque permaneant TRIUMVIRI, strenui nempe HEROES in BELLIS DOMINI, qui principem Tenebrarum & universum ejus Regnum infernale semper fortius impugnent, & semper felicius expugnent, qui aquis Bethlehemiticis, puris & limpidis illis, SEMINARUM nostrum florentissimum, sive Stipendium Theologicum, deinceps etiam irrigent, qui Philistæos, Moabitas, Ammonitas & Iebusæos, Hortum & vineam DEI hodienum invadentes, expellant & fragrantissimas ROSAS, LILIAque Convallium & violas posteritati sistant, qui multis contra hostes DEI victoriis reportatis serâ ætate in cœlestem Bethlehemum translati & evecti cum ANGELIS atque Cœlitibus, in Illustri Sanctissimarum Animarum COLLEGIO æternum lætentur atque jubilent.

Dùm ad finem perducimus Historiam Ducalis Stipendii Theologici, deprædicandus est Serenissimi nostri & Clementissimi Principis summus favor erga clientes & Stipendiarios suos in hoc etiam, quod ægrotantes quoque Ducali gratiâ

Qualia præteritum pecuaria rudere seclum
Audiit, & nugas deblaterare suas.
Sed ferè Grammatices teneant præcepta Latina — in scholas monasticas suscipiuntur.
Integra, sermonem menda nec atra notet.
Libarintque simul linguæ præcepta Pelasgæ,
Et norint variis flectere verba modis.
Postea quò Logicen & culti Rhetoris artem
Promptius, & Christi discere sacra queant.
Si quoque bis senos ætas superaverit annos,
Vitaque non turpi crimine fœda scatet.
Denique si patriæ venturo tempore grates,
Et fidei obstrictum polliceantur opus.
Hos fovet, his victum, vestes & pabula larga
Porrigit, his promptam Dux pius addit opem.
Dat simul & tunicas Germano murice tinctas:
Vestibus it pubes corpus amicta datis.
Præficit his etiam Abbates doctosque Magistros
Admonitu quorum cuncta decenter eant.
Namque ubi docta suos prudentia tractat alumnos,
Conveniet studiis vita modesta piis.
Sancivit pariter divæ conformia legi — Statuta & leges gymnasiorum monasticorum.
Jura, Tubingensis qualia cœtus habet.
Jura gubernandi certam monstrantia normam,
Quæque decent vitam dulcis alumne tuam.
Principiò studium posita est tibi meta colendi,
Sedulus ut memori pectore dicta notes.
Nec tibi sufficiens aliena negocia tractes,
Sed peragas ea, quæ dantur agenda tibi.
Semina proponat divini dogmatis Abbas, — Lectiones in illis consuetæ.
Communique sacros explicet arte locos.
Linguarum tradat commercia docta Magister,
Et doceat cultis edere verba sonis.
Rhetorices præcepta simul, linguâq; Latina,
Eximias cornu divite promat opes.
Utque sit eloquij nitor & præclara facultas,
Tullius ingenij det monumenta sui,
Nam verba haud quisquam melius Cicerone diserto
Sufficit, hunc studio si vigilante teras:
Lumina dicendi qui continet omnia solus,
Quoque nihil majus Roma superba tulit.

His

His quoque conjungat fido Dialectica more,
Addat & Oenotriis mella Pelasga favis.
Sæpe stylum vertant juvenes & verba figurent:
Corrigat & mendas docta litura suas.
Disciplina morum eadem cum superiori in Stipendio usitata. *Adde quòd & vitæ data sunt pia jura regendæ,*
Quò disciplinæ reproba facta doment:
Et cæcum reprimant juvenilis pectoris æstum,
Ne vitia in præceps exitiosa trahant.
Nam puer in formas mutatur cereus omnes,
Pronus & in tetrum flectitur usque malum,
Ac pravè docilis commutat candida nigris,
Et colit in vita deteriora Deo:
Ni bene doctorum & legum flectatur habenis,
Ni sit, qui juvenum corrigat acta modus.
Utque solet cæcus quovis impingere saxo,
Si fida comitis destituatur ope:
Sic puer haud ullo rerum bene doctus ab usu,
Errat & est voti nescius ipse sui:
Atque hinc progrediens sensim trahit error ruinam,
Sit nisi monstrata duxque comesque via.
At nimii fuerit vanique referre laboris,
Omnia cœnobiis fixa statuta sacris:
Quippe quòd hæc eadem Musæ exposuêre priores.
Naviget hinc alia nunc mihi linter aqua.
Christe fave, doctos versu recitabo clientes,
Quosque habet Abbates patria nostra canam.

in multis fruuntur. Habent enim proprium languentes Medicum, hodie Virum Excellentissimum Dn. Joannem Backmeisterum, Med. Doct. & Extraord. Professorem atque Poliatrum apud nos solertissimum, dexterrimum, cujus proximi Antecessores fuere D. Jo. Adamus Osiander, Medic. Professor Extraordinarius & Georgius Conradus Bardili, Med. Doct. Dantur etiam gratis Ægrotantibus quædam medicamenta & præparantur illis idonei cibi. Qui non lethaliter decumbunt iis in ædibus Illustris Stipendii manere licet, morbis verò acutis laborantes in Nosodochium Academicum transferuntur.

Supplementi loco recensendi & addendi heic sunt aliqui Stipendiarii supra omissi: ad Secundam Classem post M. Joannem Georgium Hærlinum pertinent

M. Joannes Christianus Schuhmacher.
M. Joannes Jacobus Weissenmann.
M. Joannes Eberhardus Lettner.
M. Joannes Ulricus Hellwag.

Tertiæ Classi post M. Christianum Ludovicum Ruoffium inserendi sunt:

M. Georgius Fridericus Schwarz.
M. Christophorus Fridericus Sattler.
M. Johann Daniel Korn.
M. Georgius Fridericus Härlin.
M. Wilhelmus Jacobus Beck.
M. Christophorus Fridericus Stein.
M. Johannes Eberhardus Fischer.
M. Johannes Henricus Campe.
M. Johannes Gerhardus Kaufmann.
M. Johannes Rudolphus Schulz.
M. Georgius Fridericus Seeger.
M. Christophorus Adamus Hoffacker.

Sebasti-

Cœnobii Bebenhusani
ABBATES EVANGELICI.

Sebastianus Luz, dictus Hebenstreit/ A. 1547. obiit d. 15. Novemb. A. 1560.

D. Eberhardus Bidenbach. A. 1560. †1597.

Joannes Stecher. 1597. † d. 25. Jun. 1611.

Andreas Grammer, 1611. † d. 5. Maj. A. 1612.

Georgius Schropp, 1612 † d. 21. Jun. 1612.

D. Lucas Osiander, 1612.

D. Jacobus Heilbronner, 1616. † 6. Novemb. 1618.

Joannes Magirus, 1619. † d. 11. Jun. A. 1626.

Daniel Hizler, 1626. † d. 6. Sept. 1635. Argentorati in fugâ.

Iohann Henricus Wieland, 1633.

D. Iohann Valentinus Andreæ, 1650. † d. 27. Jun. 1654.

Io. Jacobus Heinlin, † d. 4. Septemb. 1660.

Johann Conradus Zeller, 1660. † d. 12. Martii, 1683.

Josephus Cappel, 1683. † 28. Jul. 1689.

D. Johann Andreas Hochstetterus.

Monasterium Bebenhusanum.

Vallis aprica jacet summis vicina Tubingæ
Montibus, Arctoum qua videt illa polum.
Quam prope labentes gelidus prater vehit undas
Neccarus, & rauco murmure prata ferit.
Hujus in extremo domus est munita recessu
Mœnibus, antiqua relligione sacra.
Incola Teutonico Bebenhusam nomine dicit.
Telarum vetus est fama fuisse domum,
Illa Palantinum quondam statuisse Rudolphum
Tecta ferunt, Comitem clara Tubinga tuum.
Ut Bernhardino consors ex ordine frater,
Hic coleret Latiis templa dicata Diis.
Nunc ibi bis deni studiis poliuntur alumni,
Et larga veteris dote foventur heri.
Quò varias discant annis puerilibus artes,
Mens humana quibus cultior esse solet.
Unde Tubingiaci vicina ad tecta Lycæi
Post abeant, artes docta caterva pias.
Atq; inibi studiis omni sine labe peractis,
Hinc operam præstent, quo decet, ore sacram.
Hanc Eberhardus habet sedem Bidebacchius Abbas,
Erudit & mira sedulitate scholam,
Vir pius, & juxtà superumq; hominumq; minister,
Vir sacer & docta relligione gravis.
Inclytus & diva ter præstantissimus arte,
Pierii lumen præsidiumq; chori:
Eloquii virtute potens atq; ore diserto,
Teutona sive velit, sive Latina loqui,
Cujus & ornatum studiis atq; arte sacratis,
Laurea, supremo cinxit honore, caput.
Non reliquas merito celebrabo carmine dotes,
Non animi sanctas uberioris opes.
Omnia Mæoniam sibi poscunt omnia venam,
Nec possunt versu pauperiore cani.
At quoties non est dignas tibi reddere grates
Pro meritis, animo magne Eberharde, tuis?
Qui quondam informem solida probitate, rudemque,
Artibus ornasti salvificaque fide.
Pro quibus officiis fore me memoremq; piumque,
Per caput hoc juro Pieridasque meas.

Monasteriū Bebenhusanum Anno 1189. fundatum a Rudolpho Comite Palatino Tubingensi, viginti&quandoque plures studiosos alit.

Eberhardus Bidenbach Theologiæ Doctor clarissimus, Abbas Bebenhusensis.

SexMagistri in Ducatum Brunsvicensem ablegati.

Quid loquar ut felix BRUNONIS vicus, & urbes
Finitimæ haud nostra destituantur ope?
Nuper enim senos pietate fideque Magistros,
Artibus & sancta relligione graves,
Accepêre, sacros templiq; scholæq; Magistros,
Ut verum doceant ire salutis iter.
Nam simul ac illis verbi lux vera refulsit,
Christus & in vivo repperit orbe locum:

Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dn. Julius Brunsuicensis & Luneburgensis, doctrinam religionis a Pontificiis erroribus repurgat, anno præterito, opera ac ministerio D. Jacobi Andreæ, Theologi & Præpositi Tubingensis.

JULIUS (ô quantum decus, ô quæ gloria nostri
Temporis? ô splendor Teutonis ora tuus)
JULIUS antiquo proavorum sanguine cretus,
Dux Brunswiga tuus, Lunicaburga tuus:
Pontificum larvis cultu absurdoq; remotis,
Instaurat prisca relligionis opus:
Voce JACOBE tua nostri pars prima Lycæi
ANDREÆ, atq; animi dexteritate tui.
Hinc Evangelii proponi dogmata curat,
Immittiq; agris semina pura suis.
Semina non lolio, non lappa mista tenaci,
Semina sectarûm non labefacta dolis.
O magnum pietate Ducem, virtute decorum,
Conspicuum factis, ingenioq; sacrum:
Ludicra qui stolidi temnens deliria mundi,
Quæq; mare & tellus arida condit opes:
Solius inquirit cœlestia munera Christi,
Munera Erythræo divitiora sinu.
O mihi si detur meritas depromere laudes,
Ilias incepto non erit una satis.
Tu modò Christe mihi longos tueare per annos
Julium, ut ætherium protegat ille sonum.
Unde tuum toto nomen florescat in orbe,
Sitque plaga auspicii nescia nulla tui.
Ergo Tubingiaci Stipendia clara Lycæi,
Quis non ætheria tollat ad astra plaga?
Quod tantos edunt in lucem Heroas, & illos
Artibus excultos vivificaque fide.
Nam velut armatos Troja sub mœnibus altis,
Mille viros quondam parturiebat equus.
Sic quoque stipatas doctorum mille catervas
Fundunt ad Nicri proxima tecta vadum;

sive Beneficiarios
Michaelis Tifferni,
de
quo supra actum est.

M. Johann Henricus Campe.
Conradus Fridericus Schmidlin. Cand. Philos.
Jacobus Fridericus Varenbüler. Cand. Philos.
Johannes Adamus Osiander, Philol. Stud.

Hisce omnibus & singulis,
inprimis verò
Dignissimis Seminarii
hujus splendidissimi
Superintendentibus,
Excellentiss. ejus Ephoro
&
Nobilissimo Procuratori
famulantur
sequentes non quidem
Stipendiarii,
Studiosi tamen túm Theologiæ, túm Philosophiæ,
& Philologiæ,
qui,
si fideliter famulantur,
Publicis etiam officiis Ecclesiasticis vel Scholasticis in patria
admoventur,
quandoque etiam à molesto famulitio, studia sæpius impediente liberati, in
numerum Stipendiariorum
clementissime recipiuntur.

Jo

Ioannes Georgius Bock, Pincerna superior, Philos. Studiosus.
Matthias Seger, Pincerna inferior. Stud. Philos.
Johann Friderich Schnürle, Stud. Phil.
Johann Ulrich Koch, Stud. Philos.
Nicolaus Holzmann, Stud. Philos.
Johann Georg Schmid. Stud. Philos.
Georg Philipp Eiselin. Stud. Philol.
Philipp Jacob Schæffer. Stud. Philol.

Hospites.

Adamus Asboth. Th. Stud.
Stephanus Szedonya, SS. Th. St.
Johann Jacob Mittermajer. SS. Th. Stud.
} Ungari

Lucas Graffius. SS. Theol.
Johannes Fleischer SS. Th. Stud.
} Transsylvani.

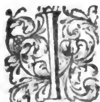
Wernerus Masson. Mompelg. Philos. Stud.
David Hoffmann, Philos. St.
Frid. Christoph. Majer, Mathes. Cultor.

Hæc est, Lector, Benevole BETHEL Wirtenbergica, an-

Officio quorum perstat Respublica sospes,
Divaque ceu trabibus limina fulta rigent.
O seclum felix omnique beatius ævo,
Quo florent artes & pietatis amor.
Quo velut è tenebris longa rubigine læsi
Anteà, sub lucem jam rediêre libri.
Linguarumque decus toto splendescit in orbe,
Et Sophia hinc merces pandit ubique suas.
Cumprimis pura verbum cœleste salutis,
In toto fulgens explicat orbe jubar.
SALVE Pieridum salve gratissima sedes,
Salve linguarum Christiadumque domus:
Quæ tantam juvenum colis enutrisque catervam,
Perque artes animos exeruisse facis.
Ut sacra præcones patriis oracla sub oris,
Fecibus haud ullis contemerata sonent.
Unde fides merita celebretur cœlica laude,
Terraq; sit veri nescia nulla Dei.
Eja age perpetuo florescas tempore sospes,
O domus, ô Christi Pieridumq; nemus!
Nullaq; tàm sanctis metuenda pericula tectis
Eveniant, belli nulla, nec ulla famis.
Vos quoq; felices, cœli quos regia manes
Continet, æternum clara per astra decus:
Christophore atq; Ulrice pater, terrestria quondam
Numina, jam vivum numen uterque poli:
Vos quoq; gratisono memorabunt ore nepotes,
Et laudes vestras fama loquetur anus.
Sacra quòd hæc tanto fundastis limina sumptu,
Et larga faciles amplificastis ope.
Legibus ornastis præceptorumq; cohorte,
Acriter ut studii progrederetur opus:
Inque suo starent artes pietatis honore,
Cumque sacra pergat relligione fides.
Pro quibus officiis dignas persolvere grates,
Gaudet in ætheria prosperitate Deus.
Quo cum felices æternum degitis ævum,
Quo cum siderea nunc datur arce frui.

MONASTERIA DUCATUS WIRTENBERGICI,

à Celeberrimo Poëta NICODEMO FRISCHLINO descripta.

IAm mea contigerant optatum carbasa littus,
Fessaq; tranquillam puppis habebat humum:
Cùm subitò ventis agitatur in alta phaselus
Æquora, per longas arte vehendus aquas.
Nam mihi cœnobiis fundata Lycæa sub almis
Inclyta sunt elego concelebranda pede:
Dux quæ Christophorus, patriæ rectorq; paterque,
Instituit vera nostra per arva fide.
O mihi quàm vastum perarandum versibus æquor?
Quàm patet in laudes area lata meas?
Et quis Christophori virtutes Principis omnes,
Magnanimumq; decus, quo decet, ore ferat?
Et quis cœnobiis collegia structa sub amplis,
Wirtenbergiacas sat memoretve scholas?
L mina quæ Christi, sanctique palatia flatus,
(Non idolorum) vivaq; templa Dei.
Christe tuo rursum præsta candore vigorem,
Viribus & vires adde benigne tuas:
Ut mihi Mæonio fas sit consurgere versu,
Claraque Teutonij condere facta Ducis,
Sic tua decantet totus præconia mundus,
Atque animo morem non renuente gerat.
POSTQUAM relligio multos neglecta per annos,
Antea Romani fraudeque læsa Papæ:
Voce Luthere tua toti illucescere mundo
Cœpit, & in terris explicuisse jubar.
Fœdaque traxerunt Thomæ documenta ruinam,
Et vetus in nulla laude magister erat,
Nullus & ad statuas posthac concursus inanes,
Missaque lethali vulnere cæsa fuit,
Calibis & vita cæcum scelus omne retectum,
Jurataque ruit virginitatis honor,

tiqua & nova, Domus DEI, SCHOLA Sapientiæ, Seminarium & plantarium Ecclesiæ, Fons limpidissimus, ex quo aqua salutis fluit in universam Patriam, imò qui sæpe irrigavit totam Sueviam & Germaniam Evangelicam. Miraculi instar est, quod hæc Domus inter tot fulmina & incendia belli hactenus inconcussa stetit, quod in tanta paupertate, cum qua etiam hisce pacatis temporibus eheu luctamur, tanto numero Alumnorum ñecessaria non defuerunt. Miraculi instar est, quod hæc Domus, quam tot teneri juvenes inhabitant, nondum conflagravit. Nempe Vigiles sunt OCULI DEI, in conservationem Hujus Domus, experientia teste, singulariter defixi. Magna, imò maxima est ἀνοχὴ, longanimitas, patientia & misericordia divina, quæ filios Levi, sæpe à via Legum aberrantes, uti Pastor dispersas suas oviculas, iterum colligit. Utinam redirent cum Augustino omnes ad DEUM; qui ab Illo defecerunt. Utinam sequerentur omnes pia monita supe-

superiorum, ex quibus sub novo charactere Superattendentis nutu divino & mandato Ducali Domum hanc DEI intrat VIR Maximè Reverendus, Amplissimus& Excellentissimus, Dominus GOTTOFREDUS HOFFMANNUS, Patronus meus piè venerandus, Cui de novo triplici Munere Splendidissimo Professoris Theologi, Superattendentis Ducalis Stipendii Theol. & Ecclesiastæ in Templo ad D. Georgium publice animitus gratulor, Eique triplicem, imò millecuplam gratiam Spiritus S. ad rite obeunda hæc tria gravissima Munera toto corde adprecor. Salve VIR DEI in Hac DOMO Patris nostri Cœlestis, quam condidit ipse & sibi elegit in delicium suum. Salve Optimi Evandri mei, B. D. D. Frommanni, Dignissime Successor. Tecum salveat

VIR

MAXIME REVERENDUS & EXCELLENTISSIMUS

DOMINUS

JO. EBERHARDUS RÖSLERUS,

NOVUS STIPENDII DUCALIS THEOL. EPHORUS

Gravissimus, per compl.

Non tulit hanc speciem furiata mente profundi
Rex Erebi, invidia bellipotente ferus:
Assiduè meditans lapsum instaurare Papismum,
Inque Styga humanum præcipitare genus.
Nec mora Centimanus Christo nova bella tyrannus,
Urbe Tridentina fulminaque atra parat:
Conciliumq; legit rasaq; unctaq; cohortis,
Mitratosque vocat Cardineosq; patres,
Qui caute reparent Romana fraudis honores,
Et Latia firment impietatis opus.
Addit & ambiguum verbo sacrisq; cothurnum,
Anceps ut toto langueat orbe fides.
Cumque sacrum nequeat telluri avellere semen,
Admiscet lolium bellua sæva tamen.
Cum Missa socians verbum cæleste salutis,
Quis furor? est Christo cum Beliale nihil.
Jamque iterum nostras resonabat Missa per oras,
Atque nova statuis fraude redibat honor.
Imperat exilium Christo, Christique ministris
Bestia, Romana præsul in æde, triceps.
Præclusæque tacent cæli mysteria fauces,
Ante Evangelicum quæ docuêre sonum:
Ni malint jugulum violento subdere cultro,
Aut laqueo sacrum claudere vocis iter.
Interea Synodus sævi collecta Tridenti,
INTERIMit veræ religionis opes.
Somniaque explosi restaurat falsa Papatus,
Ac magnam errorum consuit Iliadem.
Et diræ jam mille sonant, anathemata mille,
Hæreticisq; Erebi janua lata patet.
Nemo nisi addictus jurare in verba Paparum,
Colloquio poterit Concilioq; frui.
Sint procul hæretici, Roma quicunque tyrannum.
Ut caput, utq; Deum non reverenter habent.
Illius & spernunt animo decreta rebelli:
Nec posito ante illum procubuere genu.
Hæreticiq; duces legatique hæreticorum
Hinc agite, Oenotrio sordida turba patri:
Ausonis ad vestras obsurduit ora loquelas,
Ni fidei captas abjiciatis opes.

Concilium Tridentinũ sub libro Interim in Ecclesias Christi Papatum reducit.

Tridentinū Concilium Romani imperii ordinis Theologos Orthodoxos ad colloquium non admisit: quo nomine neque Catholicum, neque Oecumenicum fuit.

Quid? confessa Ducum & Regum nova dogmata fertis,
Inclyta quos passim Teutonis ora fovet?
Ah nimium miseri temerè desistite captis:
Nullus in hoc vestris vocibus orbe locus.
Nil opus hæreticum doctis convincere verbis:
Verberibus Latia est incutienda fides.
Sic aliquis dixit præsul mitratus, at illi
Excusso linquunt pulvere triste solum.
Heu Romana fides verarum nescia rerum,
Prodiga dirarum sulphureæque Stygis:
Hæreticos nos esse crepas? ô hæresis ipsa,
Hæreseon fomes, hæreseônq; caput.
Siccine perpetuis in nos grassabere diris,
Et CHRISTUM exilio Christiadasque premes?
Vulpes habet latebras, & nidum repperit ales:
An CHRISTO nullus cedet in orbe locus?
Non ita. CHRISTOPHORI superant Regesq; Ducesque,
Qui Christumque humeris ponderaq; astra ferunt.
Qualiter Atlantem veteres finxêre Poëtæ,
Cervicem cœlo supposuisse suam.
CHRISTOPHORUS superat dux Wirtenbergidos ora,
Notus ab ortivis occiduisque plagis.
Omnia Josiæ similis vocemq; animumque,
Seu videas regimen, seu pietatis opus.
Nam velut obductum lutulento pulvere librum,
Squalentem longo tabificoque situ,
Reddidit, & sacra jussit pia fœdera legis,
Ad populum pleno præsulis ore legi,
Æmulus Isaidæ gradiens vestigia Regis,
Josias reprobo de genitore satus:
Cum simul horrendi lucosq; arasq; Baalis
Vertit & in flammas templa nefanda dedit,
Ossaq; sacrifica combussit lurida turbæ,
Sparsit & in rapidos area signa rogos.
Cum simul instaurat sanctæ pietatis honorem,
Et renovat lapsa relligionis opus.
Sic quoq; CHRISTOPHORUS patria moderamina gentis
Dum capit, in sacras est operosus opes.
Atq; Evangelium Latiali fulmine quassum
Excitat, infaustos INTERIMque Deos:

Illustriss. Princeps ac Dominus Christophorus cujus

jam annos Philos. Moralis Professor Ordinarius, Celeberrimus, morumq; Sanctiorum ipse amantissimus, Fautor meus Æstumatissimus.

Et TIBI, VIR Spectatissime, FELICITER adclamo &, ut quicquid calcas, ROSA fiat, opto, aut, si spinæ te pungant & aculei curarum cor Tuum lancinent, si tantæ Domus moles, Tibi incumbens, molesta sit, summus Ephorus exalto Te sufFulciat.

Per complures Annos magnâ cum laude & Authoritate fuisti RECTOR Contubernii, ubi quondam Celeberrimus Phil. Melanchthon, communis Germaniæ Præceptor, docuit, ubi Illustris Christophorus Forstnerus, Cornelii Taciti Exegeta πολιτικώτατος & Nobilitatis splendidissimum Sidus, per aliquot annos luxit & ab Academiâ nostrâ in laudatissimis, quæ heic tractavit, & solidissimis Studiis, non tam lucem accepit, quàm maximum fulgorem raris virtutibus suis ei intulit. Hujus Contubernii celeberrimi, quod Academiâ nostrâ est antiquius, RESTAURATOR dici mereris. Non tantùm Domum, ruinæ proximam, reparasti, sed & bonam disciplinam, fere

fere collapsam, restituens, multos præclaros juvenes, ut ad TE, secundum quasi Melanchthonem, magno numero convolarent, Eruditione, Gravitate, & prudentiâ tuâ Christianâ allexisti. Abusus depositionis, nempe jocos illos scurriles, à Paulo Ephes. V. v. 4. severissimè notatos, sapienter & feliciter abrogasti, Tuo Exemplo docens, posse multa, etiam inveterata, Zizania tolli, modo adsint sedulæ atque viriles manus, quæ nulli labori parcant, sed se in horrida etiam spineta immittant. Nunc age, & Te etiam in Illustri Stipendio Theologico VIRUM præsta. Heic novum REGNUM ingrederis, coronandus quondam immarcessibili SERTO & CORONA JUSTITIÆ splendidissimâ, si fidem servaveris. Ante paucos Menses RECTOR Academiæ Magnificus secundâ vice salutatus es, nunc dum Stipendium Ducale novus ejus EPHORUS ingrederis, ad latus habes Collegam Æstumatissimum, modernum Academiæ RECTOREM Magnificum, VIRUM Summe Rever. Dn. D. Pfaffium, Theologum Celeberrimũ, Præceptorem & Patronum meum piè Venerandum, Cui Sceptrum Academicum, habitâ doctissimâ oratione de causis, propter quas Augustissimus Imperator Ro-

Profligans reduces Erebi de gurgite Missas,
Quas dederat nostris Interimista plagis. Papisticos, qui tempore INTERIM in Ecclesiam Dei irrepserant, e suo Ducatu profligat.
Cum simul evertit subjectis ignibus aras,
Larvarum & lemurum cultibus antè sacras.
Restitnitq; rata verbum cœleste salutis,
Objectum tenebris impia Roma tuis.
Non adjurata suspenditur æmula lympha,
Ut populi quondam crimina fœda piet.
Non sacer angusto, fatui pro more Papismi
Clauditur, ut latro, carcere panis, atrox:
Post aliquot qui fortè dies protractus ad aras,
Pœnam, sacrifici quam meruêre, luat.
Non jam cœnobiis rasi consortia cœtus
Vivunt, non pepones patria nostra fovet.
Fratrum leva cohors Latio commissa Tonanti
Exulat, & pœnam sustinet emeritam.
Dux quia Christophorus vita cum cœlibe votum
Sustulit, & fœdum virginitatis opus.
Abdita nec socias detrusit in antra sorores,
Legitimi prohibens vincula casta thori.
Qualiter Oenotrii prohibet tortura tyranni,
Dum laqueo miserè guttura nexa premit.
Nam tulit à templis fœdi documenta Papatus,
Extudit èque sacro rudera tetra choro. Princeps Christophorus instaurat monasteria, & scholas in illis instituit.
Tectaq; calvastro qua fratres anteà turpes
Vertice, prò nimium longo habuere die,
Restituit veteresq; iterum convertit ad usus,
Hospitiumq; sacris artibus esse dedit.
Non reboant monachi temulento murmure Psalmos:
Missa silet, superis est locus ille sacer.
Artibus hic etenim impubis pietateque cœtus,
Moribus hic colitur docta inventa piis.
Hic benè limantur studiis, probitate foventur,
Hic pueri discunt nosse salutis iter.
Non etenim, ut quondam, Monachorum ea tecta sagina:
Non scelerum latebra luxuriaque domus.
Sed studiis addicta piis, sanctique Lycæa
Flaminis, & gravium publica templa precum,
Nec dubium, primus Monachis qui condidit antra,
Limina, quin doctas jusserit esse scholas. Quo fine antiquitus in-

fint monasteria. *Hic ubi literulis solers linguisq; juventus*
Culta, salutiferæ disceret artis opus.
Divorum nutrita bonis & fœnore Regum
Munifico, largis redditibusque Ducum.
Unde ministrorum quondam venerabilis ordo
Prodiret, studiis inclytus ordo sacris.
Qualiter Ambrosius, Pantanus & Augustinus
Artibus assimiles contribuère locos.
Contribuère locos confusa à plebe remotos,
Inq; illis sacras instituère scholas:
Quamobrem in locis solitariis & desertis olim extructa fint cœnobia. *Ne temeram faceret pulvis strepitusq; rotarum,*
Aut alias turbas gens operosa daret.
Hinc etiam finxit sapiens & docta vetustas,
Pierium lucos incoluisse gregem.
Fertur & hinc Rhodopen melicus testudine vates,
Altaq; carminibus personuisse juga:
Quippe quod eveniunt animo deducta sereno
Hæc studia & requiem mentis habere volunt.
Rectè igitur veterem Princeps revocavit ad usum
Cœnobia, inversas restituitque domos.
Scilicet ut pigra dispulsa fece cohortis,
Illius peteret gnava juventa locum.
Hic ubi sanctificas animum demittat in artes,
Et studio haud teneros fallat inerte dies.
Discat & eximios doctrinæ adjungere mores,
Ut peragat justo munere, quicquid aget:
Obsequiumq; suis apte præstando Magistris,
Comparet ingenii, comparet artis opes.
Ergo ubi CHRISTOPHORUS plures deprendit egenos,
Ad studia optata continuanda rei:
Vidit & inceptum non posse absolvere cursum,
Pauperie fessos destituente pedes:
Protinus auxilio tutos opibusq; levavit,
Dulcis & hospitii ditia jura dedit.
Cœnobiisq; illos patriis suscepit alendos
Largiter, in peponum substituitq; locum.
Conditiones eorum, qui *Si modo solertis fuerint animique capacis:*
Non informe chaos, Arcadicumve pecus:

manorum CAROLUS VI. Bellum contra Turcas salvâ Conscientiâ gerere possit, semestri abhinc cessisti.

Nunc tertiam RECTURAM, sive EPHORIAM, id est gravissimum onus & munus imponere cervici tuæ pateris. *Sustentet* DEUS opt. Maximus, qui Cœlū & Sidera torquet, qui Omnia potenti suo verbo portat, sustentet & TE & Dignissimos Dominos COLLEGAS TUOS, sustentet Vos & faxit, ut in Timore DEI maximo cum fructu Ecclesiarum & Scholarum Wirtenbergicarum officiis vestris defungamini. Nihil memorabo de Romanorum TRIUMVIRIS, in antiquiore Historia satis undique claris. Longè magis mihi placent illi TRIUMVIRI, sive TRES HEROES Magni REGIS Israelitarum DAVIDIS, quos SPIRITUS Sanctus Ipse celebrat & commemorat, Davidem multos habuisse VIROS fortes, qui Gigantes illos Cananæos dejecerint, sed cæteris Omnibus palmam præripuisse Iosabeamum, Eleazarum, & Sammam, qui Bethlehemum usque per media agmina Philisthæorum penetraverint & Davidis, aquas Bethlehemiticas, imò Gratiam DEI fœderalem, in JESU CHRISTO, Bethlehemi nato, fundatam, sitientis,

tis, votum atque desiderium impleverint. Faxit divinum & TRIUNUM NUMEN, ut TRES supremi EPHORI Ducalis Stipendii Theologici tales porro sint atque permaneant TRIUMVIRI, strenui nempe HEROES in BELLIS DOMINI, qui principem Tenebrarum & universum ejus Regnum infernale semper fortius impugnent, & semper felicius expugnent, qui aquis Bethlehemiticis, puris & limpidis illis, SEMINARUM nostrum florentissimum, sive Stipendium Theologicum, deinceps etiam irrigent, qui Philistæos, Moabitas, Ammonitas & Iebusæos, Hortum & vineam DEI hodienum invadentes, expellant & fragrantissimas ROSAS, LILIAque Convallium & violas posteritati sistant, qui multis contra hostes DEI victoriis reportatis serâ ætate in cœlestem Bethlehemum translati & evecti cum ANGELIS atque Cœlitibus, in Illustri Sanctissimarum Animarum COLLEGIO æternum lætentur atque jubilent.

Dùm ad finem perducimus Historiam Ducalis Stipendii Theologici, deprædicandus est Serenissimi nostri & Clementissimi Principis summus favor erga clientes & Stipendiarios suos in hoc etiam, quod ægrotantes quoque Ducali gratiâ

Qualia præteritum pecuaria rudere seclum
Audiit, & nugas deblaterare suas.
Sed ferè Grammatices teneant præcepta Latinæ — in scholas monasticas suscipiuntur.
Integra, sermonem menda nec atra notet,
Libarintque simul linguæ præcepta Pelasgæ,
Et norint variis flectere verba modis.
Postea quò Logicen & culti Rhetoris artem
Promptius, & Christi discere sacra queant.
Si quoque bis senos ætas superaverit annos,
Vitaque non turpi crimine fœda scatet.
Denique si patriæ venturo tempore grates,
Et fidei obstrictum polliceantur opus.
Hos fovet, his victum, vestes & pabula larga
Porrigit, his promptam Dux pius addit opem.
Dat simul & tunicas Germano murice tinctas:
Vestibus ut pubes corpus amicta datis.
Præficit his etiam Abbates doctosque Magistros:
Admonitu quorum cuncta decenter eant.
Namque ubi docta suos prudentia tractat alumnos,
Conveniet studiis vita modesta piis.
Sancivit pariter diva conformia legi — Statuta & leges gymnasiorum monasticorum.
Jura, Tubingensis qualia cœtus habet.
Jura gubernandi certam monstrantia normam,
Quæque decent vitam dulcis alumne tuam.
Principiò studium posita est tibi meta colendi,
Sedulus ut memori pectore dicta notes.
Nec tibi sufficiens aliena negocia tractes,
Sed peragas ea, quæ dantur agenda tibi.
Semina proponat divini dogmatis Abbas, — Lectiones in illis consuetæ.
Communique sacros explicet arte locos.
Linguarum tradat commercia docta Magister,
Et doceat cultis edere verba sonis.
Rhetorices præcepta simul, linguaq; Latinæ,
Eximias cornu divite promat opes.
Utque sit eloquij nitor & præclara facultas,
Tullius ingenij det monumenta sui,
Nam verba haud quisquam melius Cicerone diserto
Sufficit, hunc studio si vigilante teras:
Lumina dicendi qui continet omnia solus,
Quoque nihil majus Roma superba tulit.

His

His quoque conjungat fido Dialectica more,
Addat & Oenotriis mella Pelasga favis.
Sæpe stylum vertant juvenes & verba figurent:
Corrigat & mendas docta litura suas.
Disciplina morum eadem cum superiori in Stipendio usitata.
Adde quòd & vitæ data sunt pia jura regendæ,
Quò disciplina reproba facta doment:
Et cæcum reprimant juvenilis pectoris æstum,
Ne vitia in præceps exitiosa trahant.
Nam puer in formas mutatur cereus omnes,
Pronus & in tetrum flectitur usque malum,
Ac pravè docilis commutat candida nigris,
Et colit in vita deteriora Deo:
Ni bene doctorum & legum flectatur habenis,
Ni sit, qui juvenum corrigat acta modus.
Utque solet cæcus quovis impingere saxo,
Si fida comitis destituatur ope:
Sic puer haud ullo rerum bene doctus ab usu,
Errat & est voti nescius ipse sui:
Atque hinc progrediens sensim trahit errs ruinam,
Sit nisi monstrata duxque comesque via.
At nimii fuerit vanique referre laboris,
Omnia cœnobiis fixa statuta sacris:
Quippe quòd hæc eadem Musæ exposuêre priores.
Naviget hinc alia nunc mihi linter aqua.
Christe fave, doctos versu recitabo clientes,
Quosque habet Abbates patria nostra canam.

in multis fruuntur. Habent enim proprium languentes Medicum, hodie Virum Excellentissimum Dn. Joannem Backmeisterum, Med. Doct. & Extraord. Professorem atque Poliatrum apud nos solertissimum, dexterrimum, cujus proximi Antecessores fuere D. Jo. Adamus Osiander, Medic. Professor Extraordinarius & Georgius Conradus Bardili, Med. Doct. Dantur etiam gratis Ægrotantibus quædam medicamenta & præparantur illis idonei cibi. Qui non lethaliter decumbunt iis in ædibus Illustris Stipendii manere licet, morbis verò acutis laborantes in Nosodochium Academicum transferuntur.

Supplementi loco recensendi & addendi heic sunt aliqui Stipendiarii supra omissi: ad Secundam Classem post M. Joannem Georgium Hærlinum pertinent

M. Joannes Christianus Schuhmacher.
M. Joannes Jacobus Weissenmann.
M. Joannes Eberhardus Lettner.
M. Joannes Ulricus Hellwag.

Tertiæ Classi post M. Christianum Ludovicum Ruoffium inserendi sunt:

M. Georgius Fridericus Schwarz.
M. Christophorus Fridericus Sattler.
M. Johann Daniel Korn.
M. Georgius Fridericus Härlin.
M. Wilhelmus Jacobus Beck.
M. Christophorus Fridericus Stein.
M. Johannes Eberhardus Fischer.
M. Johannes Henricus Campe.
M. Johannes Gerhardus Kaufmann.
M. Johannes Rudolphus Schulz.
M. Georgius Fridericus Seeger.
M. Christophorus Adamus Hoffacker.

Sebasti-

Cœnobii Bebenhusani
ABBATES EVANGELICI.

Sebastianus Luz, dictus Hebenstreit/ A. 1547. obiit d. 15. Novemb. A. 1560.
D. Eberhardus Bidenbach. A. 1560. † 1597.
Joannes Stecher. 1597. † d. 25. Jun. 1611.
Andreas Grammer, 1611. † d. 5. Maj. A. 1612.
Georgius Schropp, 1612 † d. 21. Jun. 1612.
D. Lucas Osiander, 1612.
D. Jacobus Heilbronner, 1616. † 6. Novemb. 1618.
Joannes Magirus, 1619. † d. 11. Jun. A. 1626.
Daniel Hizler, 1626. † d. 6. Sept. 1635. Argentorati in fugâ.
Iohann Henricus Wieland, 1633.
D. Iohann Valentinus Andreæ, 1650. † d. 27. Jun. 1654.
Io. Jacobus Heinlin, † d. 4. Septemb. 1660.
Johann Conradus Zeller, 1660. † d. 12. Martii, 1683.
Josephus Cappel, 1683. † 28. Jul. 1689.
D. Johann Andreas Hochstetterus.

Monasterium Bebenhusanum.

Vallis aprica jacet summis vicina Tubingæ
Montibus, Arctoum qua videt illa polum.
Quam prope labentes gelidus prater vehit undas
Neccarus, & rauco murmure prata ferit.
Hujus in extremo domus est munita recessu
Mœnibus, antiqua relligione sacra.
Incola Teutonico Bebenhusam nomine dicit.
Telarum vetus est fama fuisse domum,
Illa Palantinum quondam statuisse Rudolphum
Tecta ferunt, Comitem clara Tubinga tuum.
Ut Bernhardino consors ex ordine frater,
Hic coleret Latiis templa dicata Diis.
Nunc ibi bis deni studiis poliuntur alumni,
Et larga veteris dote foventur heri.
Quò varias discant annis puerilibus artes,
Mens humana quibus cultior esse solet.
Unde Tubingiaci vicina ad tecta Lycei
Post abeant, artes docta caterva pias.
Atq; inibi studiis omni sine labe peractis,
Hinc operam præstent, quo decet, ore sacram.
Hanc Eberhardus habet sedem Bidebacchius Abbas,
Erudit & mira sedulitate scholam,
Vir pius, & juxtà superumq; hominumq; minister,
Vir sacer & docta relligione gravis.
Inclytus & diva ter præstantissimus arte,
Pierii lumen præsidiumq; chori:
Eloquii virtute potens atq; ore diserto,
Teutona sive velit, sive Latina loqui,
Cujus & ornatum studiis atq; arte sacratis,
Laurea, supremo cinxit honore, caput.
Non reliquas merito celebrabo carmine dotes,
Non animi sanctas uberioris opes.
Omnia Mæoniam sibi poscunt omnia venam,
Nec possunt versu pauperiore cani.
At quoties non est dignas tibi reddere grates
Pro meritis, animo magne Eberharde, tuis?
Qui quondam informem solida probitate, rudemque,
Artibus ornasti salvificaque fide.
Pro quibus officiis fore me memoremq; piumque,
Per caput hoc juro Pieridesque meas.

Monasterium Bebenhusanum Anno 1189. fundatum a Rudolpho Comite Palatino Tubingensi, viginti & quandoque plures studiosos alit.

Eberhardus Bidenbach Theologiæ Doctor clarissimus, Abbas Bebenhusensis.

Cœnobium Maulbronnense.

Maulbronna a Walthero a Lomersheim Anno 1148. fundata: viginti quatuor, sæpe etiam plures studiosos sustentat.

Est etiam Maulbronna vetus redituq; superbum
Cœnobium & prisca relligione sacrum,
Cœnobium dives, quod Lomersheimius olim,
Censibus exundans ædificavit herus.
Nobilitate potens, cujus cum stemmate nomen,
Posteritas uda consepelivit humo.
Usque adeò segnis majorum incuria summos,
Heu studio quodam temsit inerte viros.
Hoc igitur juvenes Sophia & pietate ter octo
Imbuit, atque aliquod nomen habere facit.

Valentinus Vannius, Abbas Maulbronnensis.

Quos pius erudiit nuper modò Vannius Abbas,
Tutatusq; animi dexteritate fuit.
Vannius ætheria vir præstantissimus arte,
Dotibus ingenii maximus, ore pius.
Pabula qui sancto cœlestia doctor ovili
Præbuit, & vivo pane cibavit oves.
Quique renascentis divina oracula verbi
Asseruit calamo, vocibus, ore, manu.
Sanctaque victuris mandavit dogmata chartis,
Grande quibus longo tempore nomen erit.
Nuper & immisso prostravit fulmine Missam
Cœlitus, inventum frivola Roma tuum.
Vannius hic nostris postquam digressus ab oris,
Militiæ ad superos transtulit arma suæ;

M. Ioannes Magirus, Abbas Maulbronnensis, Vannii Successor.

Alter in officii succedit castra Magirus,
Par doctrina illi, nec pietate minor,
Relligione sacer, virtutum nomine clarus,
Candidus ingenio, candidus ore pio.
Justiciæq; tenax, & vita & pectore purus,
Inter honoratos gloria magna viros.
Christicolæ cultor fidei, cultorq; profanæ
Artis, & eximia cognitione potens.
Cognitione potens Christi populiq; sacerdos,
Hostia cœlicolis quo feriente cadit.
Quem pia majestas sermonis, & inclytus oris
Splendor, & admistus provehit arte lepos.
Is prius instruxit cœlesti voce Vahingam:
Enus ubi assiduis arva pererrat aquis.

Monasterii Maulbronnensis
ABBATES EVANGELICI.

Johannes Epplinus.
Valentinus Vannius.
IoannesMagirus, 1567.
Jacobus Schroppius, 1578.
Wilhelmus Holder, 1594.
D. Felix Bidenbach, 1608.
Erasmus Gröninger, 1612.
D. Christian Binder, 1614. † d. 3. Jun. 1616.
Dr. Lucas Osiander, 1616.
Melchior Volz, 1619. † 1625.
Io. Henricus Wieland, 1626.
Ludovicus Leipzig.
Henricus Dauber.
Joseph Schlotterbeck. 1656. † 21. Maj. 1669.
Io. Melchior Nicolai, 1669.
Joh. Ulricus Bauder, 1657.
D. Io. Andreas Hochstetter, 1682.

Johan-

Ioannes Zeller, 1689.
D. Io. Wolfg. Jæger, 1695.
Georg. Burck. Knöbel.
Erycus Weisman, 1711.

ABBATES EVANGELICI
Monasterii Hirsaugiensis.

Ludovicus Welderer, 1557. † 16. Jul. 1560.
D. Henr. Weickersreuter, 1560.
Johannes Parsimonius, 1569.
Antonius Vahrenbylerus, 1589.
D. Johannes Brentius, 1591. † d. 29. Jun. 1596.
Johannes Huzelin, 1596. rudedonatus 1617. † d. 9. Februarii 1621.
Paulus Rucker, 1617. † d. 9. Januar. 1627.
Albertus Bauhoff, 1627.
Bernhardus Wildersin, 1661.
Elias Springer, 1663.
Christophorus Lindenmajer.
Johannes Schübelius, 1666.
Matthæus Esenwein, 1669. † 1672.
Jo. Henricus Wielandus, 1672. † 1678.
Matthæus Rothweiler, 1676. † 1679.
Paulus Achatius Daser, 1679.
Matthæus Aulber, 1689.
Jo. Ludovicus Dreher, Metis in Lotharingia obses, pro salute patriæ in captivitate A. 1694. piâ morte defunctus.
Johannes Osiander, Ducalis simul Consistorii DIRECTOR.

Nunc quoque Maulbronnam dapibus cœlestibus Abbas
Pascit, & ingenuam dirigit arte scholam.
Præstat & officium studiis operamq; benignam
Exhibet, & multa sedulitate docet.
Unde ejus toto nomen clarescit in orbe,
Surgit & ad summos inclyta fama Polos.
Pergite Neccarides, currumq; inhibete volantes:
Ne nimium laxis expaciemur equis.

Cœnobium Hirsoviense.

Est prope lanifica felicia jugera Calvæ
Hirsovium, ad ripas flave Nagolte tuas: Hirsovium Anno 1090. a Comitibus Calvensibus fundatum.
Cœnobium multo nummorum fœnore dives,
Dives agri, dives fertilitate soli.
Fama refert illud Calvos statuisse Dynastas,
Illic qui solium tunc habuère suum.
Hinc igitur pulso tonsorum rudere fratrum,
Nunc celebris florent limina docta scholæ.
Bisque decem studiis imbi poliuntur alumni,
Doctifica ut tendant cognitionis iter.
Quos docuit nuper Weickerschreutterus, & arte Henricus Weickerschreutter, D. Theologiæ, Abbas Hirsoviensis.
Imbuit, & vera relligione Dei.
Quem pietas nostroque fides rarissima seclo,
Fecit honoratum conspicuumque virum.
Quem studia & longis vigilata noctibus artes,
Nomina Doctoris ferre dedêre sacri.
Pectore qui didicit Domino confidere soli,
Auxilio fretus subsidioque Dei.
Hoc igitur vitam nuper claudente caducam,
Alter in Abbatis munia digna subit:
Egregia pietate potens, virtutibus acer
Kargius, ingenua dexteritate gravis.
Is Wirtenbergam divis prius imbuit aulam
Vocibus, in sacras officiosus opes,
At jam commissi curam gerit agminis, agmen
Et cavet infelix ne gradiatur iter.
Doctificaque suos ornat simul arte clientes,
Muneraque hos vita non onerosa docet.
Unde refert nomen, longum quod duret in ævum:
Unde suum celebri tollit honore caput.

Alba Dominorum.

Albæ Dominorum in finibus Ducatus Wirtenbergici.

ALba quoq; illuſtris nigra contermina ſylva,
Olim qua Dominis hoſpita terra fuit:
Octodecemq; fovet, nummorum dives, alumnos,
Et victum larga datq; juvatq; manu.
Hanc Comes antiqua Berchtoldus origine clarus,
Clarus Eberſteinis ædificavit avis:
Tectaque ſacravit monachorum cœtibus illa,
Ignavis longo tempore culta viris.
Degius hîc Abbas ſenio confectus & annis
Vivit, & Abbatis munia digna ſubit.
Cui nihil in vita prius eſt quàm fidere Chriſto,
Salvificamque pia mente tenere fidem.
Quam prius in tenebris verſans & nocte Papatus
Neſciit: at ſolida nunc pietate fovet.
Luceque percepta cœleſtia ſacra tuetur,
Ac ſibi commiſſæ munera ſortis agit,
Cujus & officium noſtras Eccleſia ſentit,
Et merita grates pro pietate canit.
Cætera quid referam? vivit ſine labe beatus,
Et nihil in ſacro pectore fraudis habet.

Monaſterium Blabyrenſe.

Cœnobium Blabyrenſe.

EST locus, indigenis manſit Blaubiria nomen,
Dives & in pingui conſitus ille ſolo.
Blavus ubi percis mulliſque bilibribus undat
Cæruleis, & tacitis per vada ſerpit aquis.
Hîc vetus urbs, ripæ vicina binominis Iſtri,
A Blavi ducens nomina fonte, jacet.
Contiguos illi muros domus obtinet, olim
Quæ Benedictinis eſt habitata viris.
Viginti & quinque hac ſtudiorum nutrit alumnos,
Conſiliiſque illos auxiliiſque levat.
AULBER in his præeſt, ſacra doctiſſimus arte,
Sedibus, & verum ſe probat eſſe patrem.
Diſcipulos dum ritè docet, prompteque coercet,
Nec ſinit in mores degenerare malos.
Hîc ubi divini tradit myſteria verbi,
Et curam veræ religionis agit.
Commiſſamq; docet fido munimine pubem,
Utq; valet ſtudium præſtat ubique pium.

ABBATES EVANGELICI Albæ Dominorum.

Philippus Deg, 1555.
Conradus Weiſs, 1589.
Nicolaus Wieland, 1596. † d. 3. Maj. 1617.
Elias Zeitter, 1617.
Conrad. Haſelmajer, 1627.
Andreas Faber.
Johann Melchior Nicolai.
Joh. Chriſtophorus Hingheer.
Erycus Weismann.
Matthæus Eſenwein.
Matthæus Hiller.
Wilhelmus Eberhardus Faber.

Abbates Evangelici Cœnobii Blabyrenſis.

Chriſtianus, ultimus Pontificius Abbas, cum ſex Conventualibus converſus & ſic primus Præſul Reformatus.
Ambroſius Blaurer.
D. Matthæus Aulber, 1562. † 1570.
Alexander Bleſſing, 1571. † 1584.
Joannes Schopff, 1584. †. d. 13. Jan. 1621. ei ſucceſſit filius.
Jacobus Schopff, 1621. rudedonatus ob Melancholiam A. 1626.
Philippus Schickardt, 1626.
D. Andreas Oſiander.
Joſeph Oſiander.
Jo. Philipp Hittſtock, 1655.

Jere-

Jeremias Rebstock, †. d. 5. Aug. 1660.
Christophorus Lindenmajer.
Jo. Melchior Nicolai, 1659.
Josephus Cappel, 1675.
Jo. Jacobus Müller, 1683.
Jo. Joachimus Bardili, 1689. † 1705.
Julius Frider. Malblanc, 1705. † 1710.
Matthæus Esenwein, 1710.
Jo. Wendelin. Bülfinger, 1713.

ABBATES EVANGELICI
Cœnobii Anhusan.

Joannes Isenmannus, 1558.
Andreas Eib, 1524. Emeritus A. 1590.
Martinus Cless, 1591. Emeritus 1609.
Johannes Magirus, Junior. 1609.
D. Georgius Vitus, 1611. Emeritus 1616.
D. Jacobus Hailbronner, 1616.
Melchior Volz, 1616.
D. Io. Henricus Hiemer, 1619. † d. 14. Januar. 1621.
Henricus Efferhen, 1621.
Jos. Oesterlin, 1633.
Joannes Schübel.
Jo. Ulricus Bauder.
Joannes Hausch.
Georgius Fridericus Weinmar.
Jo. Jacobus Haim.
Joann. Sigismundus Hochstetter, 1710.

AULBER hic in toto jampridem innotuit orbe,
Casurum nullo tempore nomen habens.
Quem mea si versu cupiat memorare Thalia,
Vasta supervacuas in freta fundet aquas.
Ecquis enim meritis extollat laudibus illum,
Quem nemo potuit vituperare, virum?
Tu modò doctrina celebrem, virtute beatum,
Aulberum longùm fac superesse Deus.
Cœtibus ut Christi venturis serviat annis,
Et cultum pleno proroget ore sacrum.

Monasterium Anhusanum.

Tresq; decemq; sacra limandos arte clientes, Anhusa ad fluvium Brentam sita.
Relligione pia dives Anhusa fovet.
Cœnobium felix & amœna valle beatum,
Quem Brentes gelida parvus oberrat aqua.
Hic Isenmannus divino pectore fortis,
Assertor veræ relligionis ovat.
Abbatisque gerit fido munimine curam,
Præstat & officium sacra docendo sacrum.
Vir pietate gravis, senio confectus & ævo,
Pectore qui magno maxima sæpe tulit.
Viribus infractus, tolerandis cladibus asper,
Damnaq; jampridem doctus iniqua pati.
Unde Siderandrum vero cognomine Grajus
Hunc vocet, hoc ipsi conveniente rei.
Ferreus est illi mentis vigor, altaq; virtus
Vel durum ferrum damna ferendo quatit.
Nunc quanto studio charos informat alumnos?
Quàm facili pueros erudit arte senex?
Divina pietate senex animoq; decorus,
Et pater, & turbæ portus & aura suæ.
Quid loquar ingenium doctrinis pluribus auctum,
Relligionis amans, integritate potens?
Quid linguam vario sermonum idiomate cultam?
Quid vitam, vitiis quæ sine gesta, loquar?
Est opera immensæ plenis hic omnia ferre
Laudibus: hinc alii carbasa danda salo.

Cœnobium Adelbergense.

Cœnobium Adelbergense quondam a Baronibus in Eberspach conditum.

Dives Adelbergum studiis pietateq; felix,
In Musas etiam fert sua dona sacras.
Illud Eberspachii quondam struxêre Barones,
Ut rasos aleret, pondus inane, viros.
Nunc bis septenos studiorum pascit alumnos,
Atq; illos vera de pietate docet.
Hîc ubi jam BINDERUS habet pia munia curæ,
Abbatisque sacrum ritè capessit opus.
Atque rudes animos primævis corrigit annis,
Dum pueri est ætas mollis & apta regi.
Utque sacri quondam libavit fluminis undam,
Strenuus & CHRISTI miles in arte fuit.
Sic quoque discentem parili virtute cohortem
Imbuit, inque sacri gurgitis amne lavat.
Ut scelerum pura & vitiis mundata nitescat,
Ablutis animi sordibus, antè rudis.
Et quisquam laudes Binderi carmine dicat?
Et quisquam merita concinat arte virum?
Arte virum celebrem, vera pietate micantem,
Ingenij magnum dotibus, ore gravem:
Consiliis dextrum, verbis cœlestibus acrem,
Eximium studiis, integritate probum.
Et quisquam laudes Binderi carmine dicat?
Et quisquam merita concinat arte virum?

Monasterium Laureacense.

Monasteriũ Laureacense, An. 1108. a Friderico Duce Suevorum conditum.

Condita Suevorum Friderico à Principe Lorcha,
Sacra prius monachis Dux Benedicte tuis:
Dives agri domus atque opibus tectisque superba,
Ossa ubi Suevorum sunt tumulata Ducum:
Quam prope flaventes Rembus quatit altus arenas,
Et pinguem lato flumine scindit humum:
Quatuor & denos nutrit, studiisque tribules
Instruit, atque illos ubere fulcit ope.
Hîc tenet Abbatis curvata Georgius Udal
Sceptra, piaque animos imbuit arte rudes.

Abbates Evangelici. Cœnobii Adelbergensis.

Ludovicus Werner, 1547. †. d. 5. Januar. 1565.
Christophorus Binder. 1565.
D. Lucas Osiander, 1599.
D. Andreas Osiander,
Felix Bidenbach, 1606.
Daniel Schröttlin, 1608. † 17. Dec. 1623.
Johannes Osiander, 1624. †. 1626.
D. Melchior Nicolai, 1627.
Philippus Schickardt, 1633. † in Exilio Göppingæ d. 7. Octob. 1635.
Jo. Jacobus Hainlinus, 1650.
D. Jo. Valentinus Andreæ, 1654.
Georgius Bader, 1655. † d. 15. Mart. 1659.
Paulus Acharius Daser, 1672.
Matthæus Aulber, 1675.
Jo. Jacobus Mœrleth, 1680. †. 1685. d. 8. Mart.
Jo. Bartholomæus Haage, 1692.
D. Joh. Wolffgangus Jæger, 1709.

Abbates Evangelici Cœnobii Laureacensis.

Georgius Udal, 1563. †. 1576.
Abel Vinarius, vulgò Weinlin.
Johannes Magirus, 1602. † 11. Jan. 1624.
D. Melchior Nicolai, 1625.
Jacobus à Grab, 1627.
Jo. Jacobus Albich, 1633.
Wendelinus Bülfinger.

Joh.

Jo. Jacobus Müller.
D. Christoph. Wolfflin.
Joachimus Martini.
Georgius Burckardus Knœbel.
D. Michael Förtsch.
Jo. Wendelinus Bülfinger.
Christophorus Zellerus.

Præpositurae Denckendorffensis
PRÆSULES EVANGELICI.

Bartholomæus Käs, 1557.
Jacobus Schroppius, 1577.
Ioannes Rucker, 1578.
Ioannes Stecher, 1580. †1611.
Andreas Grammer, 1597. † d. 6. Mai. 1612.
Ioannes Magirus, † 1621.
Anshelmus Hagenlojus, 1619.
Wilhelmus Heerbrandus.
D. Christophorus Zellerus.
Io. Christoph. Hingheer, 1671.
Io. Eberh. Knollius, 1678.
Io. Iacobus Müllerus, 1689.
Io. Wolfg. Dieterich, 1699.
D. Io. Frider. Hochstetter, 1706.

Perfugium columenque suis & dulce levamen,
Cujus & extentam sentit alumnus opem.
Egregiis animi cultus virtutibus Abbas,
Sive artem videas, seu pietatis opus.
Quique Dei cultus Davides alter honorat,
Et quacunque potest arte juvare, juvat.
Sacraque cœlestis pangit penetralia verbi
Inclytus, & vivo germine pascit oves.
Inde etiam multa poliens sudore juventam,
Heu quàm difficilis munia fortis obit?
Candorem quæris? nigro caret ille veneno,
Et nihil in toto pectore fellis habet.
Sicubi doctrina vita est bene consona puræ: „
Dic mihi, quid totus pulcrius orbis habet? „
Sed prius occiduas Titan labetur in undas,
Tardaque nocturnos Cynthia ducet equos:
Quàm mihi clare tuas laudes memorare Georgi
Fas erit: ergò aliam puppis adibit aquam.

Cœnobium Denckendorffense.

Præpositura Denckendorffensis.

Est Denckendorffum sacrato fœnore dives:
Æchus ubi gelidis præterit uber aquis.
Fratribus hoc longos cultum fuit antè per annos,
Crux quorum solita est pectus obire rubra.
Bis septem nunc illa fovent ornantque clientes
Artibus, & structo limina sacra penu.
Bartholomæus ibi rerum moderatur habenas
Caseus, & studiis mitibus addit opem:
Cujus inest animo verbi doctrina sacrati,
Ingenuaque artes, dotificusq; vigor.
Cujus inest ori patria facundia lingua,
Ausonios edens Teutonicosq; modos.
Cujus inest vitæ pietas, candorq; fidesque:
Cui nihil in toto pectore fraudis inest.
Quiq; suam multis spartam virtutibus ornat,
Seu doceat populum, seu regat ille scholam.
Ad reliqua hinc pergam Musa properante Lycæa
Tangat ut optatam strenua navis humum.

Cœno-

Cœnobium Alpirſpacenſe.

Monaſteriũ Alpirſpach, quod Comites a Sulz, AlbertusComes a Zollern, & Barones ab Hanſen fundarunt.

Valle ſub aprica monachum domus ampla recumbit,
Et ſtrepera Kinzi lata feritur aqua.
Hanc Alperſpacchum patrii dixêre coloni:
Nomen ab Alpinis ſors habet illa jugis.
Sulzius extruxit quidam (ceu fama) dynaſtes,
Albertusque Comes, Huſiacusque Baro:
Muneribusque auxêre ſuis & divite cenſu,
Ut caperent fucos talia ſepta pigros.
Nunc ſtudiis illic conceditur hoſpita ſedes,
Atque pia ſurgunt inclyta tecta ſchola.
Namque ibi bis ſeptem doctis ornantur alumni
Artibus, & Muſis eſt locus ille ſacer. Abbas,
Balthaſarus ſceptrum gerit hic Elenheinzius
Commiſſumque pia ſublevat agmen ope.
Vir pietate Deo gratus, gratiſſimus ædi:
O quantus ſuperûm Chriſtiadumque decor!
Cælicolum præco virtute politus, & arte
Integer, & mentis dexteritate ſagax.
Qui ſimulac ſcandit divina fulcra cathedra,
Cæleſtes aperit voce diſertus opes.
Verbaque Juſtifici profert felicia Chriſti,
Quæque Evangelicus dogmata cœtus habet:
Non Scoti, aut veteris narrat deliria Thomæ,
Qualia ſunt raſi ſomnia multa gregis.
Te pie Chriſte ſonat, te te pie Chriſte ſonabit,
Donec in ipſius corpore nervus erit.
Adde quòd hunc moles commiſſi muneris urget,
Ejus & ex humeris non leve pendet onus.
Laſſat eum pariter juvenum tutela ſuorum,
Laſſat eum vera relligionis honor.
Non plures alias præclaro in pectore dotes,
Non animi vires ingeniive canam:
Non vitam innocuam, verſu namq; omnia durum
Ferre: ſed ad reliquas lintea tendo ſcholas.

Balthaſarus Elenheinz, Abbas Alpirſpacenſis,

Cœnobium ad S. Georgium.

Cœnobium ad S. Georgium Anno

Monte ſub aerio pendet tibi ſacra Georgi,
Non ita Magnificis dotibus ampla domus:

Abbates Evangelici
Cœnobii Alpirſpacenſis.

Balthaſar Elenheinz, 1563.
Iohannes Stecher, 1577.
Matthæus Vogel, 1580. † 3. Dec. 1591.
Ioann. Conradus Piſcarius, 1529. † d. 21. Jan. 1601.
Ioannes Eſthofer, 1601. †. 1606.
Daniel Schröttlin, 1606.
Caſpar Lutz, 1608. †. 16. April. 1609.
Andreas Vöringer, 1609. † 16. Nov. 1609.
Alexander Wolffarth, 1610. †. 22. April. 1624.
Georgius Hingheer, 1624. †. 15. Sept. 1626.
Elias Zeitter, 1627.
Ioannes Cappel, Campidonenſis, 1651. †. 1682.
Elias Springer, 1662.
Ioannes Baur, 1663.
Ioſeph Cappel, 1671.
Ioannes Zeller, 1675.
D. Ioannes Crafft, 1689.
D. Georgius Henricus Häberlin, 1693.
D. Georg. Henricus Keller.
Erneſtus Conradus Reinhardt, 1707.

Abbates Evangelici
Monaſterii ad S. Georgium.

Henricus Renz, 1567. †. d. 2. Sept. 1600.

Jo-

Ioannes Weckmann, 1600.
†. 1614.
Michael Oesterlin, 1614.
†. 20. Dec. 1617.
Christophorus Brunn, 1616.
†. 20. Dec. 1617.
Georgius Hingheer, 1618.
Jo. Ulricus Pauli, 1624.
Joannes Cappel.
Joannes Baur.
Elisæus Gerlach.
Andreas Carolus.
Joannes Georgius Essich.
D. Andreas Adamus Hochstetter.

ABBATES EVANGELICI Cœnobii Regiofontani.

Ambrosius Boxler, Hic à Christophoro, Duce Wirtenbergiæ, graves ob causas Anno 1553. ab hac Dignitate remotus & per quadriennium fere Uraci detentus fuit.
Ioannes Epplin, 1553.

Finibus extremis quà Wirtenbergica tellus,
Spectat in umbrosis robora densa jugis.
Cujus (si par est annosis credere fastis)
Gente Degernovius condidit autor opes.
Octo sed hac pueros studiorum pascit alumnos,
Sufficit & victum, sufficit artis opus.
RENZIUS hanc regit officio curaq; fideli,
Munus & Abbatis convenienter obit.
Non etenim vanis fallit sua tempora nugis,
Nec genio, cura liber edace, vacat.
Qualis obesarum, fruges consumere natus,
Larvarum exacto tempore cœtus erat.
Undiq; qui miseri cervicem cladibus avi
Dempsit, & à collo sustulit omne jugum.
Non secus, ac freni impatiens loriq; caballus
Sessorem & lentos excutit ore lupos.
Renzius officii vera pietate capessit
Munia, non vita defide torpet iners.
Utq; sacras animi quondam penetralibus artes
Indidit, & docta conditione fovet:
Sic etiam lingua profert has ille diserta,
Suavisonoque animos instruit ore rudes.
Vive diu Renzi, & studiis prodesse labora:
Hinc celebrent nomen climata cuncta tuum.

1208. ab Hezilone & Hessone, Baronibus de Tegernau, fundatum.

M. Heinricus Rentz, Abbas ad S. Georgium.

Cœnobium Regiofontanum.

JAM quoq; te Kingsbronna canam, versuq; rependam,
Heu mihi qua facto non retulisse licet.
Quod mea, primeva tenero sub flore juventa,
Vita tibi cura relligioq; fuit:
Rebus & angustis pressum, pietate levasti
Officioque tuo, subsidioque tuo.
Quòd mihi Pieria reserasti limina porta,
Assistens inita duxq; comesq; via.
Et rude formasti teneris mihi pectus ab annis,
O domus, ô studii fomes & aura mei.
Ergo tibi valeo si quas persolvere grates,
Sape meo memori carmine gratus ero.

Regii fontis, cœnobii ad amnem Brentam, descriptio.

Mons jacet acclivis rubicundum versus in ortũ:
Pars viret arboribus, cætera gramen alunt.
Aspicit hunc tollens rutilantem lampada Phœbus;
Quando pruinoso provehit axe diem.
Huic latus oppositum curru fugiente vaporat:

Situs vallis Brentianæ.

In medio est longo vallis amœna situ.
Angulus Hesperiam vergens Arctous ad oram;
Cæruleus jugi semper abundat aqua.

Scaturigo fluminis Brentæ.

Fons ibi saxosa præceps è rupe volutus,
Humectat gelidis herbida prata vadis.
Indigenæ Brentam veteri cognomine dicunt:
Stagnantem medius dissecat ille lacum.

Officinæ ferrariæ.

Antra hic fabrorum positis flammata caminis,
Ferra coquunt, vires ignibus aura ciet.
Impellit geminos transverso robore folles;
Molibus inclusa spumeus amnis aqua.
Qui simulac inflant, spirare Typhoëa credas,
Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
Hic alii scorias vitiumq; ex ære resolvunt;
Pars ferro exercent brachia nuda gravi:
Aut rigida versant candentes forcipe massas,
Brontes & Steropes Acmonidesque niger.
Tunc validi gemitum referunt incudibus ictus:
Terra tremit: crassas malleus æra ferit.

Fabrica fusoria.

Parte sub adversa, Eoum quæ tendit ad orbem,
Fabrica sub clivum montis anhela jacet.
Hic æstate nova ferri permista caminus
Semina flagranti lucidus igne coquit.
Hic æra & chalybes vasta fornace liquescunt;
Hic fluitant rivis fusa metalla suis.
Fons etiam capiti fluit utilis, utilis alvo;
Lataq; præcipiti flumine stagna secat.
Valle sed in media sacrum fastigia tollit
Cœnobium, prisca relligione pium.
Cœnobium felix & amœna valle beatum,
Regia cui fecit nomina fontis aqua.

Monasteriũ Regii fontis Anno 1303. ab Impera-

Austrius hoc olim reditu fundavit opimo,
Albertus patriis murus & arma soli.
Arbiter imperii regali sanguine cretus:
Cæsare patre satus, principe natus avo.

Jacobus Schroppius,
Anno 1557.
Martinus Clefs, 1577.
Ioannes Andreæ, 1591.
Wilhelmus Mögling,
1601. †. 6. Augusti 1602.
Melchior Hægelin,
Anno 1608.
Johannes Hutzelin,
1633.
Johannes Pfaff.
Elias Springer.
Christophorus Lindenmajer.
Johannes Baur.
Jacobus Rothweiler.
Josephus Cappel.
Georgius Hausch.
Johannes Osiander.
Petrus Schertlin.
Joh. Jacobus Baurlin,
1709.
Matthæus Hiller, 1716.

ABBATES & PRÆPOSITI EVANG. Herbrechtingenses.

1. Ulricus Schmid, 1555.

Aaron

Aaron Mang.
Philipp. Græther, 1591.
Matthæus Vogel, 1612.
Johannes Jacobus Albich, 1628.
Eberhardus Andreæ, 1633.
Johannes Pfaff.
Christophorus Lindenmajer.
Johannes Baur.
Iacobus Rothweiler.
Josephus Cappel.
D. Johann. Fridericus Hochstetter.
David Laitenberger, 1709.
Joh. Davides Schmidlin, 1710.

Cui Schlisselbergo comites à stemmate nati,
Subsidium larga dulce tulere manu.
Cultibus ut struerent locupletia limina sacris,
Et facerent studiis commoda tecta piis.

tore Alberto, & Comitibus a Schlisselberg fundatum.

Heu tamen hac durus quòd non ita nuper & omnes
Penè ejus Mavors igne cremavit opes.
Vix uti jam superent vestigia pauca prioris
Cœnobii, longo squalida facta situ.
Quorum CHRISTOPHORUS sumptu impensisq; refecit
Plurima, collapsas restituitque domos.
Nuper & hic clarum studio felice Lycæum
Instituit, priscos ritè secutus avos.
Ut Berhardinis malè quondam habitata cucullis
Limina, sint sacra docta Lycæa schola.
Jamq; ibi bis quini studiis ornantur alumni,
Et largam victus experiuntur opem.
Quos fovet officiis & docta SCHROPPIUS arte,
Schroppius ingenuus splendor honosq; chori.
Ingenii virtute potens linguaq; disertus
Præco Dei, pura cum probitate sacer.

Jacobus Schroppius, Abbas Regiofontanus.

Sobria cui teritur fædo sine crimine vita,
Vita Dei cultrix, & pietatis amans.
Quiq; suum studio format solerte clientem,
Ejus & extenta commoda fulcit ope.
Seu doceat linguas sacramve edisserat artem,
Seu mores facili dexteritate regat,
Hunc quoq; per longum Dominus mihi protegat ævum,
Christiadûm ut plebi serviat atq; scholis.
Unde Dei cunctò celebretur tempore nomen,
Et pariant multùm cœlica verba lucri.

ABBATES EVANGELICI

Monasterii Murrhardensis.

Joannes Mesolunus,

Monasterium Murrhardense.

Est quoq; Murrhardum peramano limite clarum,
Murrus ubi rauco murmure prata ferit.
Prisca domus, quondam Benedicti ex ordine junctis,
O nîmiùm longo tempore, culta viris.
Nunc ea linguarum bis quinos nutrit alumnos,
Artibus addictos doctiloquisq; sonis.

Leonhardus Otho Hoflæs, Abbas Murrhardensis.

Quos Leonhardus Otho vera pietatis amator,
Imperio studiis conveniente, regit.
Is nuper tenebris & cæca nocte Papismi
Obrutus, errorum nube sepultus erat.
Ast ubi cœlestis jubar explicuere nitores
Dogmatis, & voces emicuêre sacræ:
Hunc quoq; justifici radiorum verbera Solis,
Strinxêre & cultus edocuêre pios.
Quos ille arripiens animo felice, priori
Neglecto verum tramite carpsit iter.
„Scilicet eximia & laude est dignissima virtus,
„ Virtutem spreto ventris honore, sequi:
Et fugere errores velis remisq; dolosos,
Nec dare carbaseis cœlica verba Notis.
Non perit, atroci nec fiet præda leoni,
Devia sylvarum siqua pererrat ovis:
Si modo, pastorem non aversata vocantem,
Gaudet aberrantes prompta referre pedes.
At si qua obtusa pastorem despicit aure,
Incidet in rapidos præda cupita lupos.
Est igitur multo Leonhardus nomine felix,
Pectore quòd Christum morigerante colit.
Nec, velut insanis mos est sine fine Papistis,
Respuit ætherias, mente rebellis, opes.
Quid loquar ut pietas socio candore nitescat?
Integra quàm nullus pectora fucus alat?
Omnia majoris poscunt sibi carmina venæ,
Et mea sunt tantis ora minora viris.
Carminis interea nostri redeamus in orbem,
Gaudeat ut tacta pinea moles humo.
Ergo sic patria facilis rectorq; paterque,
Cœnobiis statuit pulchra Lycæa suis:
Ut pubes inibi rerum foveatur egena,
Moribus & studiis instituenda piis.
Præposuitq; viros omni virtute beatos,
Consiliis acres, & pietate graves.
Illorum evadent uti sedulitate, politi
Ingeniis, vita literulisque pii.
At quia cum studio vitam explorare clientum
Convenit, & gnavis addere calcar equis.

Johannes Leonhardus Hofflesf, tempore, quo liber INTERIM Ecclesiam Evangelicam Wirtenbergicam turbavit, factus est Abbas.

Johannes Mœssler, 1559.

Jacobus Flayder, 1562.

Ulricus Helpp.

Jacobus Græther, 1572.

Zacharias Ezel, 1574. † 27. Oct. 1594.

Felix Caspar.

Matthæus Aulber.

Johannes Hummel.

Martinus Blanck, 1608.

Johannes Osiander.

Ludovicus Leipzig.

Henricus Dauber.

Josephus Schlotterbeck.

Johannes Conradus Zeller.

Simon-

Simon Elsesser.
Johann Ulricus Bauder, 1671.
Paulus Achatius Daser, 1675.
Matthæus Aulber, 1680.
Johannes Conradus Creiling, 1688..
Julius Fridericus Malblanc, 1696.
Johannes Majer.
Georgius Conradus Brotbeck, piè obiit d. 30. Jun. 1714.
Wilhelmus Conradus Haselmajer.

Ut tenor impensi possit constare laboris,
Emeritumq; ornent præmia justa caput.
Propterea patriæ Princeps celsissimus oræ
CHRISTOPHORUS, Suevi fama perennis agri:
Discentum studia & mores vitamq; peractam,
Subjecit doctis inspicienda viris.
Sedulus ut capiat sudoris præmia multi,
Præmia non fucis attribuenda pigris.
Altius & scandant Cyrrhæo in monte cacumen,
Prima quibus cautè semita tacta fuit.
Ne mora curriculum studii damnosa retardet,
Adferat aut acri tædia longa viro.
BRENTIUS hunc cura peragit solerte laborem,
Officiiq; pium sustinet acer onus.
Relligione Deî & longo venerabilis ævo
BRENTIUS, ætheria plurimus arte senex.
Ille trium phœnix linguarum, maximus ille
Vates, & antiquæ relligionis apex.
Hic ubi Psalmographi sanctissima carmina Regis
Concinit, & Decadum nobile condit opus.
Blandaq; Jessæo resonat modulamina plectro,
Ut sua cùm canus tempora finit olor.
Brentius hic cultumq; Dei Christumq; professus,
Hactenus æterno dogmate pavit oves.
Atq; cucullata mendacia diruta turba,
(Nil metuens Latii fulmina sæva Papæ)
Infelix lolium sacro consulsit ab agro,
Falsaque sollicita dogmata cavit ope.
Ne corruptelis verbum cœleste laboret,
Neve pium lædant schismata fœda gregem.
Namq; prius densa nimium caligine mersa,
Atq; operum crassa nube sepulta fides.
Hoc duce profulget, de sordibus eruta priscis,
Auratumq; jacit luce nitente jubar.
Cætera prætereo docti monumenta laboris,
Plena sacro cœli flamine, plena fide.
Quorum laus & honor per postera secla vigebit:
Donec erit libris ullus in orbe locus.
Huic etiam consors in eodem munere fidus,
ANDREÆ sociam strenuus addit opem:

Annuæ inspectiones studiorum in monasteriis.

Ioann. Brentius senior, summus & eminentissimus in Theologia, princeps cœnobiorum Superattendẽs.

Iacobus Andreæ, Th D., Brentii Collega.

Fortis & invictus sancta pugil ille palæstra,
Quem nullum ingenti mole fatigat onus.
Qui, quacunque potest, studiorum promovet arte
Curriculum, & facilem prabet ubique manum.
Ut sacra discentum procedant ocia rectis
Passibus & ceptum nil remoretur opus.

Ex quibusdam Cœnobiis, sive Scholis Monasticis, primi Ordinis, olim quovis Semestri Baccalaurei fiebant, qui postea Tubingam in Illustre Stipendium ad prosequenda illic Studia, promovebantur.

Ex primis Tubiam quoquo semestre Lyceis,
Mittitur ad Clariam sedula turba scholam:
Illic ut lauri primos decerpat honores,
Mox opera fructus percipiente suas.
Omnia gymnasiis quia proponuntur in illis,
Quæ sunt laurigero ritè scienda choro.
Græca sonant, Romana sonant, Dialectica merces
Expedit, & merces Rhetoris arca suas.
Addit & Astronomi circlos & centra libellus
Sphæricus, & geminos monstrat in axe polos.
Atq; his formatos studiis linguisque clientes,
Ornatosq; pium fronde nitente caput:
Post recipit claro famosa Tubinga Lycæo,
Et sub Stipendi tecta beata locat.
Sed quia pars major non his est apta camænis,
Nec studia hæc animo percipit alta rudi.
Integra nec quivis Latia fundamina lingua
Discere, mox sumptu deficiente, potest:
(Usque adeò pulcris quondam conatibus obstans
Pauperies, navum deprimit arcta caput)

Princeps Christophorus, ut quorundam egestati consuleret, Scholas Grammaticas instituit, in cæteris monasteriis: ut illic ex optimis autoribus latinam sermonem addiscant.

Dux ideò nostra pater & mitissimus ora,
Grammatica reliquas imbuit arte scholas.
Cœnobia Ausoniis informans cætera linguis:
Ut Latiis doceant solvere labra sonis.
Quoque sit effandi monstrent concinna facultas,
Aptaq; sermonis forma paranda, modo.
Verba dat Arpinas, quo nil facundius unquam
Terra tulit, quo nil clarius illa feret.
Nunc is amicitiam, nunc tardam laude senectam
Evehit, & doctis exerit ora modis.
Tityrus ipse suas per pinguia rura capellas
Pascit, & Andino gramine Daphnis oves.

Hic

His sua conjungit cœlestia pabula Christus,
Lætaque de sacro pascua fonte rigat.
Ergo age cœnobiis fundata in talibus antra
Musarum digno carmine Musa cane.
Ut tuus hinc toto cultus florescat in orbe,
Nominis & surgat fax quotacunque tui.
Debitus hinc Claria decor & præstantia turbæ
Cedat & antiquus restituatur honos.

NON addam hic reliquos nostro sub limite ludos,
Qui tenerum formant arte fideque gregem:
Teccia quos etiam non paucis sumptibus auxit
Dextera, doctificis usque benigna scholis.
Non ludum WACKERE tuum memorabo frequentem,
Nec referam ludum CRAPNER amande tuum.
Doctrina celebres, pietate fideque decori,
Et multa insignes sedulitate viri.
Omnia nam cepti brevitas concisa libelli,
Dicere me numero divitiore vetat.
Vos modò cum reliquis diuturnos protegat annos
Christus, & immensa det bonitate frui.
Ut studia & claræ dextris successibus artes,
Per longos vigeant, non sine fruge, dies.
Spumea Calliope laxas quò flectis habenas?
Difficile est elegis dicere cuncta tuis.
Nam tot nominibus desunt tibi verba canendis,
Aptior heroo res fuit illa pedi.
O mihi sed quondam liceat consurgere versu
Majori, ut referam cum Duce gesta suo:
Christophorique omnes ut dicam carmine laudes,
Sanctaque magnanimi Principis acta canam.
Tunc ego mille sonos, quoque est celebratus Achilles,
Pectoris optabo numen Homere tui.
Tunc ego grandiloquum cupiam superare Maronem,
Inclyta Trojani qui ducis arma refert.
Tunc ego divinas optabo sumere vires,
Sive tuas Naso, sive Tibulle tuas.
Ut pia Christophori sacrati Principis acta
Eloquar, & multa laude per astra veham.

Ioannes Wacker Pædagogii Stutgardiani Rector.
M. Joannes Crapner Tubingensis Ludimoderator.

Quem

Quem si præteriti vidisset temporis ætas,
Seu tua Mæonide, seu tua culte Maro:
Exiguo sermone foret memoratus Ulysses,
Esset & Æmonij gloria quanta viri?
Cederet Heroi pietas Æneia Suevo,
Tot neque Mecænas inclytus esset agris.
Non etiam Phœbo vates sua vota tulissent:
Sed pater Aonij jam foret ille chori.
Is quia cœlestes nuper migravit ad auras,
Cumque suo Christo gaudia mille capit:
Tu jam qui superes patriæ spes altera terræ,
Wirtenbergiacæ fulta columna domus.
Inclyte Dux LUDOVICE, patris vestigia divi
Stringe, tuosque illo tramite siste pedes.
Quodque facis, studiis ad opem luctare ferendam,
Et patriæ sanctas contueare scholas:
Unde tuus sacris undet doctoribus orbis,
Turbaque subsidium sentiat orba tuum.
Sic DEUS imperium, sic salvos augeat annos,
Et patrias dextro numine servet opes.
Cujus & auspicio magni cognominis hæres,
Suscipias patrii molliter orbis onus.
Cumque tua videas felicia secla parente,
Et cedant votis omnia dextra tuis.
Sic etiam longos vivat FRIDERICUS in annos,
Wirtenbergiacæ clara propago domus:
Inque patris solium sceptro moderante locatus,
Pacata teneat frena paterna manu.
CHRISTE fac æternam pacem, pacisque ministros
Adsere, ne sanctos Mars populetur agros.
Et populo reditus pateant ad bella profecto,
Sedataque biceps Rhenus oberret aqua.
Nullaque Germanos delassent tela lacertos,
Nec bellatoris terga premantur equi.
Hinc tua relligio, nullo non integra seclo,
Castaque syncero perstet in orbe fides.
Hinc nos curriculo vitæ sine labe peracto,
Ætheria tecum sede fruamur, AMEN.

SYNO-

SYNODUS ECCLESIASTICA WIRTEN-BERGICA.

ITA NICOD. FRISCHLINUS Illustre Stipendium Theologicum & Monasteria Wirtenbergica Masculini Sexus (Manns-Clöster) descripsit; Adjeci Orationi meæ, de Ducali Stipendio Theologico habitæ, hoc Carmen eximii hujus Poëtæ in gratiam Studiosorum Philologiæ, tùm in Gymnasio Illustri Stuttgardiano, tùm in Cœnobiis inferioribus, tùm in Academiâ Tubingensi, φιλολογουμένων, quibus dulce fortean, jucundum & proficuum erit, Historiam Patriæ Ecclesiasticam in utroque Stylo Prosaico & Poëtico legere:

Nam Summâ Natale solum dulcedine cunctos
Ducit & immemores non sinit esse sui.

De cætero quatuor sunt inter Abbates Wirtenbergicos Generales Ecclesiarum Wirtenbergicarum Superintendentes, nempe Bebenhusanus, Mulifontanus, Adelbergensis atque Denckendorffensis, qui supremam curam habent purioris Religionis & Disciplinæ Ecclesiasticæ. His quatuor Episcopis Wirtenbergicis referunt Speciales Superintendentes, quotannis Ecclesias & Scholas in oppidis & pagis visitantes, quid in Ecclesiâ & politiâ, quid in Scholis observaverint? Ipsi etiam Generales Superattendentes Primarias Ecclesias Wirtenbergicas, in suo quisque districtu, singulis annis invisunt. Finitâ visitatione & completâ Relatione Specialium Superintendentium, in literas redactâ & supremis Ephoris Ecclesiæ Wirtenbergicæ transmissâ, habetur Stuttgardiæ quotannis Synodus Ecclesiastica, cujus præses est, Magnificus Ducalis Consistorii Director, Assessores sunt, præter Consultissimum Fisci Ecclesiastici Advocatum, laudati jam quatuor Generales Superattendentes, & Ducalis Consistorii Synedri. Deliberatur in hoc venerando consessu de conservandâ in hisce Terris Religione Christianâ Evangelicâ, de tollendis hæresibus & scandalis, de restaurandâ disciplinâ Ecclesiasticâ, de sustentandis pauperibus &c. Fiunt deinde conclusa & decreta Synodalia, tùm Generalia, tùm specialia; generalia plerunque typis mandantur; Specialia scribuntur & Decanis, sive Specialibus Superattentibus, ad exequendum transmittuntur. *Generalis Superintendens Bebenhusanus* sequentibus novem Diœcesibus præest, Tubingensi, Bebenhusanæ, Herrenbergensi, Freudenstadiensi, Wildbergensi, Sulzensi, Hornbergensi, Dutlingensi & Bahlingensi. *Decanatus Tubingensis* hasce habet parochias: Waltdorff, Mössingen, Gönningen, Nehren, Oeschingen, Thalheim, Podelshausen, Weil ad Nicrum, Schlaitdorff, Möringen, Custerdingen, Derendingen, Dusslingen, Offerdingen, Rommelsbach, Degerschlacht,

schlacht, Sickenhausen, Entringen, Braitenholz, Kirchen tellisfurth, Gommeringen, Pfeffingen. Ad *Decanatum Bebenhusanum* pertinent hæ parochiæ, Weil in Sylva fagorum, Altdorff, Jesingen, Offterdingen, Hagenloch, Reisten, Poltringen, Lustnau, Pfraundorff. *Diœcesi Herrenbergensi* accensentur sequentes parochiæ: Thailfingen, Remmingsheim, Gültstein, Unter Oeschelbronn, Cuppingen, Wolfenhausen, Nuffringen, Hildrizhausen, Gertringen, Mezingen in campestribus (vulgò im Göw.) *Freudenstadiensis Diœcesis* hasce sibi vindicat parochias: Dornstetten, Gründel, Glatten, Bayersbronn, Pfalzgravenwiler, Besenfeld, Tumlingen, Neuneck, Cœnobium Reuchenbacense, Schwarzenberg. *Decanatui Wildbergensi* annumerantur sequentes Ecclesiæ: Bulach, oppidulum & pagus, Sulz pagus, Gültlingen, Eb & Wölhausen, Oberletingen, Nagold, Oberschrondorff, Haiterbach, Bohndorff, Hochdorff, Warth, Altenstaig, oppidulum & pagus. *Sulzensis Diœcesis* complectitur hasce parochias: Cœnobium Alpirspacense, Rothenberg, Wittendorff, Lombach, Ober Iflingen, Hopfen, Rheinhartsau, Schemberg, Peterzell, Wittershausen, Dornhaan, Firnsal, MarschalckenZimmern, Fluorn, Mühlen ad Malbacum. *Bahlingensi Diœcesi* insertæ sunt hæ parochiæ: Bahlingen, Rosenfeld, Bickelsperg, Vöringen, Bergfelden, Leidringen, Däbingen, Trichtingen, Aystaig, Flözlingen, Frommern, Dürnwangen, Pfeffingen, Theilfingen, Instermettingen, Trochtelfingen, Winterlingen, Möstetten, Ostdorff, Thieringen, Erzingen, Engstlatt, Endingen, Ebingen, oppidulum.

Duttlingensi Diœcesi adscribuntur sequentes parochiæ: Duttlingen, Troffingen, Aldingen, Tonningen, Oeffingen, Thalheim, Neuhausen auff Eck / Schwenningen, Hausen ob Frihna, Hohentwiel, celeberrima Acropolis. *Hornbergensem Decanatum* circumjacent Ecclesiæ ei innexæ, Schiltach, Kirnbach, Guttach, Tennenbronn, Weyler Cœnobium ad S. Georgium, Mönchweiler.

Generalis Superattendentis Maulbronnensis Diœceses. Diœcesis Stuttgardiana.

Generalis Superintendens Maulbronnensis decem Diœcesium curam habet: Nimirum Stuttgardianæ, Leomontanæ, Gröningensis, Bieticanæ, Vayhingensis, Maulbronnensis, Knittlingensis, Böblingensis, Calvensis & Thermarum Ferinarum. Mater *Stuttgardia* hasce habet filias Ecclesias, Metropoli huic vicinas: Echterdingen, Plattenhardt, Bonlanden, Sielmingen, Bernhausen, Plieningen, Kemnath, Nellingen, Scharnhausen, Denckendorff, pagum, Plochingen, Ober Eslingen, Ruith, Heumaden, Feurbach, Gaisburg, Bottnang, Steinenbronn, Degerloch, Waltenbuch, Mussberg.

Decanatus Leomontanus.

Ad Decanatum Leomontanum referuntur, Leonberg, Müncklingen, Gebersheim, Ruttmarsheim, Görlingen, Weyl dem dorff, Warmbronn, Oeltingen, Heimerdingen, Dizingen, Hirschlanden, Höfingen, Mansheim, Heimsheim, Friolzheim, Hemmingen, Renningen, Scheckingen.

Diœcesis Gröningensis

Gröningensi Diœcesi adnumerantur, Gröningen, Thamm, Egolsheim, Osweil, Möglingen, Munchingen, Schwieberdingen, Bissingen, Pflug-

Pflugfelden, Asperg, Stammheim, Neccar-Beyhingen, Heitingsheim, Unter-Riexingen.

Decanatui Bieticano insertæ sunt parochiæ: Bietigheim, Major Ingersheim, Minor Ingersheim, Löchgau, Major Sachsenheim, Minor Sachsenheim, Metter-Zimmern, Bessigheim, Wahlheim, Hessigheim, Mundelsheim. *Decanatus Bieticanus.*

Ad Decanatum Vayhingensem spectant: Vayhingen, Hohen-Haslach, Ober-Riexingen, Enzweyhingen, Rieth, Sersheim, Horrheim, Ensingen, Aurich, Nusdorff, Eberdingen, Minor Gartach, *Diœcesis Vayhingensis.*

Maulbronnensis Decanatus.

Roswagen, Major Glattbach, Iptingen, Weissach, Wimbsen, Dürmünz, Mühlacker, Lommersheim, Oeschelbronn, Wurmberg, Flacht, Illingen, Wiernsheim.

Diœcesis Knittlingensis.

Gendelbach, Schüzingen, Zaisers-Weyer, Dieffenbach, Freudenstein, Oettisheim, Lientzingen, Oelbronn, Derdingen, Oberacker, Gölzhausen, Nussbaum, Gochzheim, Waldangeloch, Zaisenhausen, Inferior öwisheim, Lussheim.

Decanatus Böblingensis.

Böblingen, Synadelphinga, Schönaich, Holzgerlingen, Ehningen, Aidingen, Ostelsheim, Dagersheim, Malmsheim, Magstatt, Maichingen, Döffingen, Schaffhausen, Deuffringen, Mauren,

Diœcesis Calvensis.

Calva, Dachtel, Zavelstein, Deckenpfronn, Möttlingen, Braittenberg, Zwerrenberg, Neuweiler, Stammen, Altburg, Liebenzell, Reichenbach, Schembach, Mercklingen, Hausen, Simmertsheim, Gechingen, Hengstett.

Decanatus Thermarum Ferinarum.

Thermæ ferinæ, oppidulum. Neuenbürg, Birckenfeld, Feldrennach, Ottenhausen, Grävenhausen, Langenbrand, Grünenwetterspach, Tobel, Loffenau, Alba Dominorum, Cœnobium.

Generalis Superattendentis Adelbergensis Diœceses.

Cantstadium ad Nicrum, Waiblinga, Schorndorffium, Marpacum, Baknanga, Brackenhemium, Lauffa, Neostadium.

Decanatus Cantstadiensis.

Cantstadium, Rommelshausen, Superior Türckheim, Uhlbach, Rohracker, Hedelfingen, Wangen, Zuffenhausen, Inferior Türckheim, Kornwestheim, Felbach, Münster.

Diœcesis Waiblingensis.

Waiblinga, Korb, Neuenstatt, Hohenacker, Hegnach, Neccar-Gröningen, Beinstein, Neccar Rembs, Bittenfeld, Schmiden, Winida, Oppelsbohm, Buch, Schwaickheim.

Decanatus Schorndorffensis.

Schorndorffium, Winterbach, Geradstetten, Grünbach, Major Heppach, Beutelspach, Schnaith, Enderspach, Strimpfelbach, Pliderhausen, Aurbach, Haubersbronn, Schornbach, Ruderſperg, Hohengehren, Hegenlau, Baldmansweiler, Aichschieſſ, Aichelberg, Steinenberg, Cœnobium Laureacense, Teſſenroth, Frickenhofen, KirchenKirnberg, Welzheim.

Diœcesis Marpacensis.

Marpacum, Burgstell, Erbstetten, Weyler ad Lapidem, Benningen, Riehlingshausen, Murr, Poppenweiler, Pleidelsheim, Kirchberg, Erdmannhausen, Hoheneck, Neccar Weyhingen, Affalterbach, Riethenau, Spiegelberg, Steinheim, Höpfligheim, Major Bottwarium, Minor Aſpach, Winzelhausen, Beilstein, Owenstein, Gronau, Obriſtenfeld, Heinrieth, Gruppenbach.

Decanatus Brackenheimensis.

Brackenheim, Kleebronn, Dürrenzimmern, Hausen, Habernschlacht, Bottenheim, Kirchheim ad Nicrum, Maimsen, Northeim, Major Gartach, Minor Gartach, Stetten unter dem Heuchelberg/ Niderhofen, Hofen, Hohenstein.

Diœcesis Lauffensis.

Lauffen, Ilsfeld, Gemmerigheim, Güglingen, Leonbronn, Weyler, Pfaffenhofen, Ochsenbach, Hafner Haslach, Kirnbach, FrauenZimmern, Ottmarsheim, Kaltenwestheim.

Decanatus Neostadiensis.

Neostadium, Gochsheim, Kocher-Steinfeld, Brettach, Cläver-Sulzbach, Möckmühl, Roigheim, Siglingen, Lampolzhausen, Cœnobium Lichtenstern, Waldbach, Ober-Eisesheim, Löwenstein, Widern.

Diœcesis Weinſpergensis.

Weinſperg, Sulzbach, Willspach, Eberstatt, Wüstenroth, Schwabbach, Bizfeld, Horckheim, Unter-Eisesheim.

Generalis Superattendentis Denckendorffensis Diœceses.

Göppinga, Kirchhemium, Nürtinga, Niſſa, Heydenhemium, Uracum, Pfullinga, Blabyra.

Decanatus Göppingensis.

Göppingen, Hohenstauffen, Schlatt, Hainingen, Boll, Betzgenrieth, Gruibingen, Ganslosen, Hattenhofen, Schlierbach, Reichenbach, Eberſpach, Hochdorff, Albershausen, Uihingen, Faurndau, Wangen, Holzen, Lothenberg, Hundsholtz/ Oberwälden/ Zell, Allbach.

Diœcesis Kircho-Teccensis.

Kirchheim, Owen, Oberlenningen, Unterlenningen, Guthenberg, Schopffloch, Dettin-

Dettingen Schloſsberg, Weilheim, Biſſingen, Nabern, Zell unter Eichelberg/ Roswälden, Neidlingen, Ohmden, Holzmaden, Wendlingen, Jeſingen.

Decanatus Nürtingenſis.

Nirtingen, Grezingen, Neccarhauſen, Neccarthailfingen, Wolfſchlugen, Denzlingen, Unter Enſingen, Ober-Beyhingen, Aich, Neuenhaus.

Diœceſis Niffenſis.

Neuffen, Gramenſtetten, Linſenhofen, Groß Bettlingen/ Beuren, Grafenberg, Kohlberg, Frickenhauſen, Erckenbrechtsweyler.

Decanatus Heydenheimenſis.

Heydenheim, Mergelſtetten, Bolheim, Dettingen, Hauſen in dem Lohnthal/ Heldenfingen, Gerſtetten, Guſſenſtatt, Sehnſtätten, Schnaitheim, Natten, Fleinheim, Hohenmemmingen, Hermaringen, Ober Bäbingen, Ober Kochen, Steinheim, Heubach, Sontheim, Degenfeld, Cœnobium Königsbronn/ Cœnobium Anhauſen, Præpoſitura Herbrechtingen, Weiltingen, Veitsweiler, Brenz.

Decanatus Uracenſis.

Uracum, Hengen, Wittlingen, Gruorn, Gomadingen, Steingebronn, Bernloch, Kohlſtetten, Gechingen, Upfingen, Wirtingen, Ohnaſtetten, Böringen, Dohnſtetten, Zainingen, Feldſtetten, Sontheim, Leichingen, Mittelſtatt, Bempflingen, Mözingen, Neuhauſen, Dettingen, Seeburg, Oedenwaldſtetten.

Diœceſis Pfullingenſis.

Pfullingen, Ehningen, Genckingen, Honau, Plietshauſen, Sondelfingen, Megerkingen, Holzelfingen, Erpfingen, Unter-Hauſen/ Hauſen an der Lauchart/ Willmadingen.

Decanatus Blabyrenſis.

Blabyra, Pappelau, Rothenacker, Aſch, Machtolsheim, Berghühlen, Seyſen, Suppingen, Wippingen, Pflumern, Münſingen, oppidum, Böttingen, Mehrſtetten, Mundingen, Tapffen, Hunderfingen, Apffelſtetten, Enabeuren, Weylerſteuſlingen.

Hic eſt Generalium Superintendentium Eccleſiæ Wirtenbergicæ quaternio, ſapientiſſimè & laudatiſſime (judice A. Oſiandro) in Eccleſiâ & Politiâ conſtitutus. His ſupremis Inſpectoribus Sto[illegible]s Wirtenbergicæ incumbit, ut Relationes viſitationum à Decanis acceptas legant & examinent, neceſſaria ex illis Capita extrahant, univerſæ Synodo proponant, & quid factu opus ſit? cum cæteris Patribus decernant. Hæc dignitas Generalis Superattendentis olim nulli certo loco fuit affixa. Habuit enim Nirtinga quondam Generales Eccleſiæ Wirtenbergicæ Inſpectores, Theodoricum Schnepfium & Binderum, Seniorem, Vaihinga Johannem Magirum, Tubinga memoratum Schnepfium, & ante illum Johannem Iſenmannum, Derendinga Hainlinum. vid. Fiſchlini Supplem. Ad Memoriam Theologorum Wirtenb. p. 64.

DE DUCALI CONSISTORIO WIRTENBERGICO.

NUma, imò Salomon Wirtenbergicus, laudatissimus Dux Christophorus, Anno 1551. Ducale Consistorium formavit; constans regulariter septem personis, Præposito Directore, Antistite Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgardianæ, duobus Ecclesiastis Aulicis, Advocato Fisci Ecclesiastici, & Secretario. Præsides sive Directores Sacri hujus Synedrii, inde à tempore Reformationis fuere ex Politicorum Ordine sequentes: Sebastianus Hornmoldus, Schlezius, Hippolytus Rœschius, Johannes Enslinus, Iohannes Reinhardus, Balthasar Eisengreinius, Jo. Georgius Hüngerlinus, Ulricus Brollius, Samuel Hornmoldus, Nicolaus Myler ab Ehrenbach, Jo. Ulr. Rümelinus, Wolffgangus Adamus Lauterbachius, Andreas Bardili, Jo. Georgius a Kulpis, Jacobus Fridericus à Rühle. Hodie Splendidissimo hoc Munere magnâ cum prudentiâ defungitur, VIR Magnificus & Reverendissimus Dominus Johannes Osiander, Sacræ Regiæ Maj. Suecicæ & Polonicæ Consiliarius Ecclesiasticus, Serenissimi nostri Ducis Consiliarius Intimus, Abbas Hirsaugiensis, Statuum Provincialium in Selectiori Senatu Assessor, & Academiæ Tubingensis Visitator, undique Gravissimus, Meritissimus. Ejusdem Ducalis Consistorii ASSESSORES sunt: VIRI Munerum Dignitate & Meritorum Amplitudine Splendidissimi, Johannes Philippus Dattius, JCtus, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliarius in Senatu Justitiæ, nec non Senatus Fiscique Ecclesiastici Advocatus. Christophorus Zellerus, Monasterii Laureacensis Abbas, & Statuum Provincialium Assessor. Andreas Adamus Hochstetterus, SS. Theol. D. & Professor in Academia Tubingensi Ordinarius, & Monasterii San-Georgiani Abbas. Wilhelmus Eberhardus Faber, Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgardianæ Antistes, & Monasterii Albæ Dominorum Præsul. Samuel Ulspergerus, Ecclesiastes Aulicus. Secretarii Munere per complures annos singulari cum dexteritate defungitur venerandus Senex, Antonius Rösslerus, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliarius Expeditionum in Senatu Ecclesiastico. Laudati Consistoriales singulis Septimanis bis in Curia solennes deliberationes instituunt, circa vocationem, examinationem & confirmationem Ministrorum Ecclesiæ atque Scholarum occupati. Libros etiam, inprimis Theologicos, in patria edendos, censent, pauperibus, præcipuè Ministrorum Ecclesiæ & Scholarum viduabus, paternè prospiciunt. Ab exteris Ecclesiis Evangelicis frequenter in Consilium vocati, sapienter respondent. Scholas Monasticas & Illustre Gymnasium, quod est Stuttgardiæ, visitant. Lites Matrimoniales cum Consiliariis Justitiæ dirimunt. Veteranos Theologiæ Studiosos, Principis Alumnos & Selectos in Monasteria promovendos pueros ex Scholis Trivialibus Stuttgardiam ad Examen vocant, & in illorum profectus quotannis inquirunt, idque inprimis agunt, ut pura Doctrina Evangelica & strictior disciplina in hisce terris vel conservetur, vel labefactata restauretur.

DE

DE SENATU ECCLESIASTICO WIRTENBERGICO.

PRæter Consistorium Ducale Ecclesiis & Scholis Wirtenbergicis, Monasteriis inprimis, sapienter prospicit Senatus Ecclesiasticus, cui cura Oeconomica & legitima administratio Bonorum Ecclesiasticorum demandata est. Venerabile hoc Collegium etiam habet suum Directorem, sive Præsidem, suos Consiliarios atque Secretarios. Præsidis & Directoris officio hodie magnâ cum laude defungitur VIR Illustris & Excellentissimus Johannes Rudolphus Seubertus, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliarius Status Intimus. Fisci Ecclesiastici Advocatus est sæpe jam celebratus Johannes Philippus Dattius. Consiliarii, ut vocant, Expeditionum Ordinarii sunt, Henricus Scheinemannus, Johannes Reinhardtus Ortius, Johannes Christianus Frommannus, obses quondam & pro patria per quatuor annos captivus, de tota Wirtenbergia meritissimus. Johannes Gollius, Thomas Hesenthalerus. Johannes Philippus Bardili. Wolffgangus Adamus Jægerus. Johannes Fridericus Diez. Johannes Casparus Strampfer. Wilhelmus Christianus Faber. Johannes Christophorus Schaidlinus. Extraordinarii Consiliarii Expeditionum sunt Johannes Georgius Ungerbühl. Johannes Daniel Günthner. Consiliarii Ecclesiastici inferioris ordinis, quos Calculatores vocant, (Rechen-Bancks-Räth) sunt sequentes. Johannes Jacobus Hellerus. Georgius Christophorus Conz. Johannes Albertus Glöckler. Johannes Conradus Rösler. Johannes Petrus Molitor. Johannes Theodorus Zubrodt. Georgius Christophorus Frisch. Johannes Albertus Vayh. Henricus Adamus Lauterbach. Secretarii sunt Iohannes Daniel Günthner. Martinus Sheinemann. Henricus Scherff. Wolffgangus Henricus Wölfing. Andreas Caroli. Johannes Fridericus Rösler, Georgius Fridericus Firnhaber. Johannes Andreas Hauff.

In hoc Senatu Ecclesiastico gravissima etiam negotia tractantur. Sedet hæc cura viris supra laudatis Nobilissimis in corde, ut Bona Ecclesiastica vi Sanctissimorum Testamentorum, Christophori & Eberhardi III. Ducum Wirtenbergiæ, Gloriosissimæ memoriæ, integra conservent, pauperibus benefaciant, Templa collapsa restaurent, Ministris Ecclesiæ & Scholarum Salaria dispensent, meliora studia suppeditatis munificentiâ Ducali sumptibus promoveant, & officia Monastica Oeconomica per universam Patriam viris spectatæ fidei & maturioris judicii committant. Iidem Præfectos Monasticos, Quæstoresque & Curatores Claustrales quotannis Stuttgardiam vocant, & ut villicationis suæ rationem reddant accuratam, severè monent, idque potissimum agunt, ut damna quantum possunt avertant. Singulari hoc Collegium Ecclesiasticum, & evidentissima benedictione divinâ inter tot clades patriæ per complures jam annos fruitur, & fruetur porrò, si pergent pauperibus benefacere, si pergent suum cuique tribuere. Nempe preces & suspiria piorum Ecclesiæ Scholarumque Ministrorum, vota & gemitus rectius sentientium Alumnorum, probarumque viduarum & Christianorum pauperum, quam pauci etiam-sint,

DE DUCALI CONSISTORIO WIRTENBERGICO.

NUma, imò Salomon Wirtenbergicus, laudatissimus Dux Christophorus, Anno 1551. Ducale Consistorium formavit; constans regulariter septem personis, Præposito Directore, Antistite Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgardianæ, duobus Ecclesiastis Aulicis, Advocato Fisci Ecclesiastici, & Secretario. Præsides sive Directores Sacri hujus Synedrii, inde à tempore Reformationis fuere ex Politicorum Ordine sequentes: Sebastianus Hornmoldus, Schlezius, Hippolytus Rœschius, Johannes Enslinus, Iohannes Reinhardus, Balthasar Eisengreinius, Jo. Georgius Hüngerlinus, Ulricus Brollius, Samuel Hornmoldus, Nicolaus Myler ab Ehrenbach, Jo. Ulr. Rümelinus, Wolffgangus Adamus Lauterbachius, Andreas Bardili, Jo. Georgius a Kulpis, Jacobus Fridericus à Rühle. Hodie Splendidissimo hoc Munere magnâ cum prudentiâ defungitur, VIR Magnificus & Reverendissimus Dominus Johannes Osiander, Sacræ Regiæ Maj. Suecicæ & Polonicæ Consiliarius Ecclesiasticus, Serenissimi nostri Ducis Consiliarius Intimus, Abbas Hirsaugiensis, Statuum Provincialium in Selectiori Senatu Assessor, & Academiæ Tubingensis Visitator, undique Gravissimus, Meritissimus. Ejusdem Ducalis Consistorii ASSESSORES sunt: VIRI Munerum Dignitate & Meritorum Amplitudine Splendidissimi, Johannes Philippus Dattius, JCtus, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliarius in Senatu Justitiæ, nec non Senatus Fiscique Ecclesiastici Advocatus. Christophorus Zellerus, Monasterii Laureacensis Abbas, & Statuum Provincialium Assessor. Andreas Adamus Hochstetterus, SS. Theol. D. & Professor in Academia Tubingensi Ordinarius, & Monasterii San-Georgiani Abbas. Wilhelmus Eberhardus Faber, Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgardianæ Antistes, & Monasterii Albæ Dominorum Præsul. Samuel Ulspergerus, Ecclesiastes Aulicus. Secretarii Munere per complures annos singulari cum dexteritate defungitur venerandus Senex, Antonius Rôslerus, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliarius Expeditionum in Senatu Ecclesiastico. Laudati Consistoriales singulis Septimanis bis in Curia solennes deliberationes instituunt, circa vocationem, examinationem & confirmationem Ministrorum Ecclesiæ atque Scholarum occupati. Libros etiam, inprimis Theologicos, in patria edendos, censent, pauperibus, præcipuè Ministrorum Ecclesiæ & Scholarum viduabus, paternè prospiciunt. Ab exteris Ecclesiis Evangelicis frequenter in Consilium vocati, sapienter respondent. Scholas Monasticas & Illustre Gymnasium, quod est Stuttgardiæ, visitant. Lites Matrimoniales cum Consiliariis Justitiæ dirimunt. Veteranos Theologiæ Studiosos, Principis Alumnos & Selectos in Monasteria promovendos pueros ex Scholis Trivialibus Stuttgardiam ad Examen vocant, & in illorum profectus quotannis inquirunt, idque inprimis agunt, ut pura Doctrina Evangelica & strictior disciplina in hisce terris vel conservetur, vel labefactata restauretur.

DE

DE SENATU ECCLESIASTICO WIRTENBERGICO.

PRæter Consistorium Ducale Ecclesiis & Scholis Wirtenbergicis, Monasteriis inprimis, sapienter prospicit Senatus Ecclesiasticus, cui cura Oeconomica & legitima administratio Bonorum Ecclesiasticorum demandata est. Venerabile hoc Collegium etiam habet suum Directorem, sive Præsidem, suos Consiliarios atque Secretarios. Præsidis & Directoris officio hodie magnâ cum laude defungitur VIR Illustris & Excellentissimus Johannes Rudolphus Seubertus, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Consiliarius Status Intimus. Fisci Ecclesiastici Advocatus est sæpe jam celebratus Johannes Philippus Dattius. Consiliarii, ut vocant, Expeditionum Ordinarii sunt, Henricus Scheinemannus, Johannes Reinhardtus Ottius, Johannes Christianus Frommannus, obses quondam & pro patria per quatuor annos captivus, de tota Wirtenbergia meritissimus. Johannes Gollius, Thomas Hesenthalerus. Johannes Philippus Bardili. Wolffgangus Adamus Jægerus. Johannes Fridericus Diez. Johannes Casparus Strampfer. Wilhelmus Christianus Faber. Johannes Christophorus Schaidlinus. Extraordinarii Consiliarii Expeditionum sunt Johannes Georgius Ungerbühl. Johannes Daniel Günthner. Consiliarii Ecclesiastici inferioris ordinis, quos Calculatores vocant, (Rechen-Bancks-Rath) sunt sequentes. Johannes Jacobus Hellerus. Georgius Christophorus Conz. Johannes Albertus Glöckler. Johannes Conradus Rösler. Johannes Petrus Molitor. Johannes Theodorus Zubrodt. Georgius Christophorus Frisch. Johannes Albertus Vayh. Henricus Adamus Lauterbach. Secretarii sunt Iohannes Daniel Günthner. Martinus Sheinemann. Henricus Scherff. Wolffgangus Henricus Wölfing. Andreas Caroli. Johannes Fridericus Rösler, Georgius Fridericus Firnhaber. Johannes Andreas Hauff.

In hoc Senatu Ecclesiastico gravissima etiam negotia tractantur. Sedet hæc cura viris supra laudatis Nobilissimis in corde, ut Bona Ecclesiastica vi Sanctissimorum Testamentorum, Christophori & Eberhardi III. Ducum Wirtenbergiæ, Gloriosissimæ memoriæ, integra conservent, pauperibus benefaciant, Templa collapsa restaurent, Ministris Ecclesiæ & Scholarum Salaria dispensent, meliora studia suppeditatis munificentiâ Ducali sumptibus promoveant, & officia Monastica Oeconomica per universam Patriam viris spectatæ fidei & maturioris judicii committant. Iidem Præfectos Monasticos, Quæstoresque & Curatores Claustrales quotannis Stuttgardiam vocant, & ut villicationis suæ rationem reddant accuratam, severè monent, idque potissimum agunt, ut damna quantum possunt avertant. Singulari hoc Collegium Ecclesiasticum, & evidentissima benedictione divinâ inter tot clades patriæ per complures jam annos fruitur, & fruetur porrò, si pergent pauperibus benefacere, si pergent suum cuique tribuere. Nempe preces & suspiria piorum Ecclesiæ Scholarumque Ministrorum, vota & gemitus rectius sentientium Alumnorum, probarumque viduarum & Christianorum pauperum, quam pauci etiam-

sint,

ſint, in cœlum ſurgunt, imò cœlum aperiunt, ut depluat in hoc corpus Eccleſiaſticum omnis generis benedictio, impleanturque promiſſa divina Evergetis data; qui largiter beneficia ſeminant, largiſſime metent.

De Cœnobiis Virginum Monialium Ducatus Wirtenbergici, vulgò Frauen-Clöſtern. & quidem primo de Cœnobio Pfullingenſi.

MOnaſterium Sanctæ Cæciliæ in Pfullingen, Ordinis pauperum, S. Damiani & S. Claræ de Aſſiſio, A. 1250. Duæ Dominæ Pfullingenſes, Mechtildis & Irmula, cognomento Rempinæ, fundaverunt. In Monaſterii hujus Circuitu, vel periſtylio, leguntur hæc verba. Anno Domini 1250. an S. Martins-Tag iſt diß Gotts-Hauß zu Pfullingen geſtifft und angefangen worden von den Edlen und Geiſtlichen Frauen/ Frau Mechtild und Frau Irmel/ der Rempen Geſchlecht von Pfullingen/ welchen GOtt gnädig ſeyn wolle/ Amen. Hoc Cœnobium olim pertinuit ad Diœceſin Conſtantienſem. vid. Cruſius in Paralipom. c. 24. part. 3. lib. 1. cap. 6.

Monaſterium Steinheimenſe.

Cœnobium in Steinheimb/ diœceſis quondam Spirenſis, fundatum eſt A. 1255. à Bertholdo, Libero de Blankenſtein/ & Eliſabetha ejus uxore in honorem S. Deiparæ Mariæ. Cruſius part. 3. lib. 5. cap. 13. fol. 295.

Cœnobium Stellæ Lucidæ, vulgò Lichten-Stern.

Monaſterium hoc Ordinis Ciſtercienſis, Diœceſeos quondam Herbipolenſis, fundatum eſt Anno 1242. à Dominâ Luitgardi, nata Comitiſſâ de Limpurg, Engelhardi, Domini de Weinsberg (der Rath genandt) uxore, & à Domina Burghindi, Abbatiſſa in Himmelthal, Luitgardis Sorore.

Monaſterium in Weyler prope Eſslingam.

Cœnobium hoc ordinis S. Dominici, Diœceſi olim Conſtantienſi erat addictum, de ejus fundatione nihil aliud niſi in antiqua quadam Scriptura Germanica reperitur: Weyller vor Eßlingen iſt von Rittermeſſigen Frumen Lütten geſtifft/ ſind Wallen greſt von Demüetigkeit wegen/ jere Namen nicht nennen wellen.

Cœnobium Mariæ Reuthin, prope oppidum Wildberg.

Monaſterium hoc Ordinis Prædicatorum, Diœceſis quondam Conſtantienſis, conditum

uitum est circa A. C. 1318. à Comite Burckardo de Hohenberg, & uxore Rutgarde Palatinissa. Crusius in Annal p. 3. lib. 4. c. 4. Sed in Paralip. c. 13. A. 1309. fundatum esse scribit.

Monasterium Gratiæ Cellæ, Gnaden-Zell/ sive Offenhausen.

Cœnobium hoc Ordinis quondam Prædicatorum & Diœcesi Constantiensi addictum Anno 1262. fundatum est à Berchtoldo & Eberhardo, Comitibus de Lupffen.

Cœnobium Kircho-Teccense.

Ordinis Dominicani, Diœc. Constantiensis, fundatum est A. 1249. à Ludovico, Duce Teccensi.

Monasterium Reichentshofense.

Ordinis Cisterciensis, Diœcef. Spirensis, A. 1245. ab Alberto de Lommersheim & A. 1302. à Conrado, Comite de Vaihingen fundatum legitur.

Cœnobium Frauen-Zimmern.

Hermannus, Episcopus Herbipolensis, Monasterium hoc in Zabergoja haud procul ab Oppido Giglingen situm, Ordinis quondam Cisterciensis & Diœcef. Spirensis, aliàs vallis S. Mariæ, Marienthal dictum, fundavit A. 1238.

Fuere adhuc alia Monasteria in Wirtenbergia, & paucæ inter nos civitates, pauci pagi sunt, ubi non fuerint sexus utriusque Cœnobia.

Brevis Recensio restaurati Cœnobii Denckendorffensis, loco Monasterii Hirsaugiensis, A. 1692. á Gallis devastati, in Scholam Monasticam A. 1713. conversi.

Varia fata Cœnobii Denckendorffensis.

ANtiquissimum est, quod Divina Providentia, atque summa Serenissimi Principis nostri Munificentia atque clementia restauravit Monasterium Denckendorfense. Postquam enim vota pro salute animæ suæ & parentum jam antea de struenda hac æde Sacra, more illius temporis, fecisset Vir Nobilis & Ingenuus Berchtoldus ab Erlighaimb, tandem A. post Christi nativitatem 1124. illud exstruxit, atque Patriarchæ Sancti sepulchri Dominici Hierosolymitani donavit, repetitaque ista donatione A. 1130. & 1142. sua quoque bona legavit. Varia mox vario tempore transmissi diplomata

plomata Pontificum, Imperatorum, & aliorum bonorum accessiones mirum in modum res novi Monasterii adauxerunt. Varia verò ejusdem fuerunt privilegia, ut Canonicos ad Regulam S. Augustini caperet, idque, more Pontificio, haberet honoris & sanctitatis, ut itinera ad hunc locum, exstructumque sepulchrum Dominicum fierent, atque illi eadem pietatis & sanctitatis præmia referrent, quæ qui iter ad ipsum sepulchrum Dominicum Hierosolymitanum fecissent, accepturi fuissent. Quæ fortunæ statusque semper fuerit varietas, diuturnitas temporis, & varia rerum omnium mutatio, facile loquuntur. Ex quo enim per septingentos, si octo excipias, annos duravit, cum ipsa religionis saluberrima contigit Reformatio, tum varia fuerunt in Imperio Romano bella, præliaque, quorum multa prope ad hoc Monasterium facta sunt. Duce enim Ulrico A. 1534. sanctioribus sacris instrui cœpit, quamquam A. 1548. redirent Monachi. A. 1553. Duce Christophoro eo felicitas Monasterii aucta fuit, ut Schola quoque erigeretur Monastica expulsis Monachis, sub fide Præpositi Bartholomæi Kæsii, vel Casei, qui sumptibus Monasterii Alumnos, tum qui in hoc loco versarentur, tum qui Tubingam promoti essent, aluit. Mox verò A. 1584. & seqq. annis mutatio & Scholæ & Oeconomiæ insecuta est, ut postea Monasteria Bebenhusanum & Maulbronnense, itemque Adelbergense & Blabyrense Scholis & literis florerent. Anno 1629. proh dolor! iterum fuerat ereptum, donec pace Westphalicâ perpetua in clientela atque Regimine Ducum permaneret Wirtenbergicorum. Magna igitur fuit clementia Serenissimi Principis, ut inter media belli pericula hoc restaurari juberet Monasterium, atque in eo novum erigeret Gymnasium Monasticum, postquam inde ab A. 1584. meliores in eo doceri cessassent literæ. Felicem dico Annum 1713. quo initiatio Novi hujus Gymnasii Monastici facta est. Postquam enim die 21. Novembris Alumni in Monasterium recepti fuissent, atque examine publico eorum Ingenia studiaque explorata essent, ac Concionum Sacrarum à Plurimum Rever. Dn. Præceptore Ducali M. *Zellero*, Dominica I. Adventus Christi factum initium esset, hæc tandem successit publica initiatio. Die scilicet septimo Decembris Magnificus Dignissimusque Præpositus, Dominus *Johannes Fridericus Hochstetterus*, S.Th. Doctor, Serenissimi Principis Consiliarius, Generalis Superintendens & Monasterii hujus Præpositus Gravissimus, Orationem in Collegio habuit de Usu & Abusu Monasteriorum, felicique hujus Monasterii restauratione: Simul ut Leges statutaque prælegerentur Monastica, omnesque fidem stipulatione darent, atque singuli pro deprehensa profectuum varietate loca occuparent, jussit. Altero die, octavo Decembr. Verba publice fecit horis antemeridianis in Auditorio præsentibus quibusdam Hospitibus M. *Andreas Christophorus Zeller*, Mulifontanus, Collegii Præceptor Ducalis & Ecclesiastes templi de his, quæ res novi Monastici Gymnasii amplificare possint: Quid partim in Docentibus, partim in Discentibus esset quærendum. Nimirum Docentium esse debere eruditionem, pietatem & varie docendi peritiam; eorundem arctissimam amicitiam & consiliorum actionumque communionem & consociationem; porro curatam Ingeniorum variæque discipulorum indolis cognitionem; Patientiam insignem; Historiæ literariæ & optimorum librorum notitiam; Discentium vero capitales vir-

Solennis Inauguratio Cænobii Denckendorffensis, A. 1713. in Scholam Monasticam iterum conversi.

tutes

tutes esse sinceram castamque pietatem morumque integritatem, vitiorumque omnium maximum odium; literarum amorem & veritatis; Optimum omnium actionum finem; Diligentiam summam; propriam rerum indaginem; prudentem doctrinæ ad vitæ usum adplicationem &c. Ejusdem diei horis postmeridianis munus suum Oratione quoque exordiebatur, VIR Plur. Rever. Dn. M. *Joh. Albertus Bengel*, Wennendensis, Collegii Præceptor Ducalis & Ecclesiastes Templi, quam de certissima ad veram eruditionem perveniendi ratione per Studium PIETATIS habuit. In qua elegantissima illa Antistenis apud Laertium verba, quæ Adolescenti Pontico, qui quid sibi opus esset, si se illi in disciplinam dare vellet, interrogavit, explicuit: *δεῖ βιβλιαρίου καινοῦ, καὶ γραφείου καινοῦ, καὶ πινακιδίου καινοῦ πρὸς τὸ τὸν νοῦν ἐκφαίνειν*: Opus scilicet esse libro novo, & stilo novo, novaque tabella, animum significans, atque vocem *καινοῦ* apte in duas partes secans. Quibus peractis labores publici sua ceperunt initia & Lectiones institutæ sunt publicæ.

ORATIO
DIGNISSIMI DOMINI
PRÆPOSITI DENCKENDORFFENSIS
D. HOCHSTETTERI.

VIRI
Per quam Reverendi & Clarissimi,
Domini Collegæ Æstimatissimi,
Tuque Corona Studiosorum Ducalium Alumnorum florentissima, suavissima!

Monasteriorum Origo:

MOnasteriorum usum admodum antiquum esse, prisca historicorum monumenta abundè testantur. Cellæ primum ea vocabantur, in quibus monachi docebant, posteà etiam Cœnobia, claustra itidem quandoquidem muris claudebantur. Persecutionibus illa originem debere, nemo facile ibit inficias. Grassantibus enim iis sub Decio, Valeriano, Diocletiano, eorumque sociis, in Ægypti Syriæque solitudines multi Christianorum secesserunt, quorum non pauci, remittente etiam Tyrannorum furore, tranquillæ vitæ assueti ad mortem usque in istiusmodi eremis hæserunt. Institutum hoc primum ex necessitate natum mox alii imitati sunt, seu Zelo pietatis, mundive tædio, seu Ecclesiarum etiam dissidiis & Episcoporum factionibus, vel denique otii amore eò permoti. Dicti fuère horum Monasteriorum incolæ Monachi, à secessu autem anachoretæ, & ab exercitationibus ascetæ, degebant in cellulis valdè angu-

 stis

stis & ab invicem longè distantibus, operabantur ibi inclusi, manuum labore victum comparabant & quicquid a labore supererat, in egenos erogabant, cultui quoque hortorum vel maxime vacabant. Officinas etiam pietatis, vigiliarum, jejunii, litterarum insuper & morum Monasteria primum fuisse, nemo ignorat, hinc bene exercitato ex iis licebat exire ad matrimonium, ad rem publicam ad Ecclesiam. Imò ab eo tempore, quo publicæ Scholæ per Hunnos & Vandalos dissipatæ non modò, sed penitus etiam sublatæ fuêre, bonæ literæ migrabant, inque iis, durante deinceps barbariei diluvio, una cum Doctoribus sedem fixêre, ut adeò non artium modo divinarum & humanarum conservatio, sed plurimarum etiam per Europam provinciarum conversio Monasteriis eorumque Rectoribus ac Præpositis, Rabano scilicet, Bedæ, Bonifacio aliisque non immerito sit adscribenda. Æternum suo ævo etiam encomium hâc in parte adeptus est Carolus Magnus, Imperator Germanorum laudatissimus; prout enim universam ferè Europam Episcopatibus & Academiis implevit, ita de Monasteriis & Collegiis ille quoque prospexit non alium in finem, quàm ut Ecclesiarum essent seminaria, ibique ingenuorum parentum filii literas elegantiores, inprimis verò Scripturam Sacram, docerentur, hinc factum ut sicut Basilii & Augustini ævo Asia & Africa, ita Caroli Magni tempore Europa hujusmodi Musarum domiciliis & omnigenarum virtutum Gymnasiis referta fuerit. Id verò quàm maximè dolendum, quod subsecutis temporibus, cum amplis reditibus Monasteria donata fuêre, laborem ea ac studia unà cum pietate excusserint, perque otium ac luxuriam quicquid veræ fidei conservandæ dicatum erat, ignavi Monachi turpiter absumserint. Accesserat tunc temporis etiam istud, quod sincera Theologia enormiter corrumpi & cum Philosophia Gentili adeò misceri cœperit, ut non solum in explicando Aristotele omnia Monasteria desudarint, sed & textus ex eo loco ac vice dictorum sacræ scripturæ in habendis ad populum concionibus explicarint, hinc ortum traxerunt nomina ista infausta Magistrorum sententiarum unà cum Occamistis, Scotistis, Albertistis, Thomistis, aliisque ejus furfuris depravatoribus. Obtinuit etiam infelix istud lolium non per unum saltem seculum, tamque altas egit radices, ut non solum laudabile institutum claustrorum incolas in bonis literis ac moribus informandi, eosque ad munera in Ecclesiâ & Scholâ dextrè aliquando obeunda præparandi, planè desierit, sed puritas etiam fidei Evangelicæ per detestandos cultus idololatricos abominandum in modum fuerit depravata. Sempiternæ proinde gratiæ debentur Majoribus nostris felicis Memoriæ, qui Monasteria tempore Reformationis in pristinum statum restituere omni nisu elaborarunt, eoque rem non sine maximo & indefesso labore deduxerunt, ut ex primâ fundatorum intentione vera pietatis exercitia, morumque & bonarum litterarum cultura postliminiò revocarentur. Laudem istam & Encomium Ducibus Wirtenbergiæ Serenissimis præprimis deberi, nemo est, qui negare audeat, iis enim quàm maximè curæ cordique fuit, Patriæ Cœnobia à sordibus istis purgare, proventus quoque annuos non in propria commoda convertere, aut seculo plane donare, sed ad pristinum potius eumque sanctiorem usum revocare. Ursit gloriosum hoc opus Ulricus, tertius Wirtenbergiæ Dux, qui,post quindecennale exilium Redux, Ducatum jure hæreditario sibi competentem non solùm à fermento Pontificiæ ἐθελοθρησκείας repurgavit,

sed

sed monasteria etiam singula, Monachis prius exire jussis, Deo ejusque cultui sanctissime consecravit. Vestigia gloriosissimi Parentis felicissimè legit filius Christophorus, Princeps nunquam satis laudatus, de Ecclesiâ simul & Politiâ hujus Ducatus immortaliter meritus, ejus enim curæ præter plura alia debemus etiam ordinationem, quam Ecclesiasticam vocant majorem, exactam singulorum, quæ in Monasteriis agenda sunt, normam ac regulam. Non minorem in tuendâ puritate fidei Evangelicæ alacritatem testati sunt successores in Regimine Ducali Serenissimi, Ludovicus, Fridericus, Joh Fridericus, Eberhardus, qui omnes & singuli in administrandis Bonis Ecclesiasticis tantam laudem & gloriam sibi compararunt, ut palmam fere omnibus Principibus Evangelicis, quoad hoc punctum præripuerint, hinc scriptores historici publicè jam dudum testati sunt, nullibi fere locorum rectius collocari Ecclesiæ & Cœnobiorum reditus, quàm in nostro Ducatu. His gloriosissimorum Majorum vestigiis hodienum insistens Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus EBERHARDUS LUDOVICUS, Dux Wittenbergiæ & Tecciæ, Comes Montis Peligardi, Dynasta in Haidenheim &c. Princeps & Nutritius noster munificentissimus, cum ante annos aliquot ferali hostium flamma in cineres redactum fuerit Illustre Cœnobium Hirsaugiense, ita ut in tribus usque huc Monasteriis non sine insigni docentium pariter & discentium incommodo ac detrimento Studiosi Adolescentes continere se coacti fuerint, tribus istis Alumneis nunc quartum rursus addere, eumque in finem Cœnobium nostrum Denckendorffense restaurare, ædificia tàm nova extruere, quàm antiqua renovare, Præpositum, qui præsens curam atque Inspectionem Alumnorum susciperet, constituere, Præceptores ordinare, salaria erogare, Scholares atque Alumnos recipere, iisque quà corpus, quà animum, de sufficienti cultu, victu, atque amictu prospicere, clementissime decrevit, eoque ipso in omnes illos, quibus principali hac gratia frui datum est, eademque frui in posterum dabitur, maximum contulit beneficium. Vestrarum ergò partium erit, ut omnes & singuli quotquot in numerum Alumnorum noviter recepti estis, Munificentiam Principis grato semper animo agnoscatis, eamque non malè apud vos collocatam esse, ipso opere testatum faciatis. Ante omnia in eo industriam ponite, quà ratione in pietatis studio proficere, Deum Creatorem in primis Adolescentiæ annis religiose colere, ac florem Juventutis ipsi soli consecrare discatis. Posthæc jugiter in memoriam revocate illud: DIC CUR HIC, non scilicet ad fruges consumendas, sed ad animum bonis artibus imbuendum, vos in Cœnobium hoc missos, serió recordantes. Itaque non solum litteris humanioribus in defesso studio incumbite, sed & probos, Christianisque studiosis dignos mores gnaviter excolite, iisque, qui vobis ad hæc viam monstrabunt, Præposito ac Præceptoribus hujus Cœnobii omne obsequium atque debitam Reverentiam exhibete. Theologiæ Consecranei estis omnes, quibus adeo incumbit, ut pietatis non minus ac eruditionis specimina edere inque virtutis exemplum aliquando vos ipsos sistere possitis. Ipse verò Deus, Pater luminum, à quo omnia bona proficiscuntur, per Christum Jesum, gratiâ Spiritus S. vobis omnibus & singulis clementer adesse, & ad omne opus bonum Idoneos vos efficere velit, quò in sanctissimi sui nominis gloriam, Ecclesiæ emolumentum ac parentum vestrorum solatium adolescere & amplam tandem studiorum messem ipsimet aliquando reportare valeatis. Dixi.

PRÆPOSITI
MONASTERII DENCKENDORFENSIS,
Inde à fundatione quantum potuit indagari, maxime ex Antiqua ſchedula quadam Rüttilii aliisque monumentis, collecti à M. A. C. Zellero, Præceptore Alumnorum Ducalium Denckendorfenſium & V. D. M.

1. CUNRADUS I. Canonicus Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, ordinis Dominici, Sepulchri Hieroſolymitani à Baramundo Patriarcha ejusdem ordinis primum ordinatus & conſtitutus. Mortuus & ſepultus Denckendorfæ. Electus 1120. confirmatus 1124.

2. CUNRADUS II. & hic fuit Hieroſolymis miſſus; ſtrenuè gubernavit, & plura ædificia extrui curavit. Hoc redeunte Indigena fuit ſubſtitutus.

3. CUNRADUS III. & hic à Patriarcha fuit transmiſſus. Is Magiſtrum UDALRICUM de Lindavia, ſua regione, attraxit, qui ſe & libros plurimos huic loco contulit; Hancque Ecccleſiam cum dote & Decimis, quam Sacerdos Extraneus hactenus poſſedit, deinceps cum cura animarum in proprios uſus cedere obtinuit ab Hermanno, Epiſcopo Conſtantienſi. Anno Chriſti 1160. VII. Id. Junii.

4. ADELHARDUS citatur Præpoſitus de Denckendorff Anno 1190. Anno III. Pontificatus Clementis Papæ III. à Dietalmo Conſtantienſi Epiſcopo. Idem à Cæleſtino III. Papa, Anno Pontificatus I. nempe 1199. X. Cal. Novembr. vocatus Alardus.

5. CUNRADUS. Anno 1207.

6. MAINHARDUS Præpoſitus. Citatur Præpoſitus 1214. X. Cal. Nov. it. 1220. Præpoſitus in Denckendorf & Spira Idib. Maji A. 1229.

7. WOLFFRAMUS à Neunhuſen. Præpoſitus 1226. it. 1228. ſub Jmperatore Friderico II.

8. HUGO, Canonicus S. ſepulchri in Hieroſolymis, à Patriarcha ibidem Epiſcopo Conſtantienſi per literas præſentatus, & ab ipſo Epiſcopo inveſtitus, poſtmodum ſuper quibusdam exceſſibus, de quibus ſe expurgare non potuit, infamatus, Conſtantiæ degradatus, ex Compromiſſo voluntarie reſignavit. Anno 1240. VI. Id. Mart.

9. JOHANNES 1262.

10. HUGO CAMMERLAND Præpoſitus 1280, it. 1287. III. Id. April. 1288. IV. Id. Mart.

11. BERNHARDUS, Prior in Denckendorf, Generalem & liberrimam Conventus adminiſtrationem, tam in temporalibus, quam in ſpiritualibus obtinuit. 1295.

12. WOLPODUS, vel WOLPOTO, Præpoſitus 1295. it. 1304. XI. Cal. Febr. 1312. die S. Margarethæ.

STE-

13. STEPHANUS. Anno 1322. Præpositus.

14. Der Ehrsame geistliche Bruder Wolff von Neunhausen / und der Convent des Closters Denckendorff / Actum an St. Hilarii Tag. Anno 1326.

15. HUGO dictus Whelin, vel Wæhel, electus & confirmatus est in Præpositum Denckendorfensem Anno 1332. die 26. Nov. Citatur adhuc vivus A. 1343.

16. CUNRADUS Suevus, Præpositus obiit Anno 1348.

17. ALBERTUS PRÆPOSITUS.

18. FRIDERICUS KAYBE de Hohenstein, Decretorum Magister Anno 1362. Citatur Præpositus Anno 1351. 1353. 1365. 1373. 1385. 1387. 1396. 1397. Ultra octogenarius resignavit 1397. die XI. Septembr.

19. JOHANNES de RENKINGEN, vel Ringingen. Eligitur 1397. 11. Sept. Anno ætatis XXX. A Martino IV. Pontifice, de novo accepit privilegium, quod Mitra, Annulo, baculo Pastorali, aliisque Pontificalibus insignibus, uti posset, Anno 1416. Citatur quoque 1400. 1404. 1405. 1409. 1410. 1417. 1428. 1429. Resignavit ob ætatem Anno 1431. Vixit vero adhuc Anno 1435. da er sich mit seinem Successore etlicher Spän halber verglichen.

20. MELCHIOR de RINGELSTEIN, dictus Affenschmalz, confirmatus 1431. Citatur 1434. 1436. 1443. 1446. 1447. 1448. 1450. Resignavit Anno 1461. Und zwar dicitur, als Probst zu Bepflingen d. 1. April. Anno 1466. absolvitur à Juramento, obedientia & observantia Regulæ Augustini.

21. BERNHARDUS de BUSTETTEN. Anno 1454. fit Procurator Monasterii. Ex Procuratore fit Præpositus 1463. secessit ex Monasterio cum supellectilibus pulsus à Comite Ulrico; vel secundum alios: hat heimlich sich aus dem Kloster gethan / und es quasi plündern wollen. Deponitur 1467. die Lunæ 15. Junii, vel secundum alios die 6. Julii, sententia definitiva Generalis Prioris Ordinis. Multas lites cum Comite Ulrico Würtembergico habuit, qui illum Papam, den Pabst zu Denckendorff / vocavit, citatur adhuc 1468.

22. HENRICUS GüZEMANN (vel JUTZMANN) vel Henricus de Ensingen. Electus die 20. Julii & investitus in locum depositi Bernhardi 1467. vixit usque ad 1477.

23. PETRUS WOLFF. Præpositus Ecclesiæ Monasterii & Præpositoriatus S. Pelagii in Denckendorf Ordinis sanctissimi Dominici sepulchri Hierosolymitani cruciferorum sub regula Augustini Constantiensis Diœcesis. VISITATOR in ALEMANNIA alta & bassa, confirmatur in Præpositum Anno 1477. d. 29. Maji. Vixit adhuc in Officio Anno 1495. Mortuus est 15. April. Anno 1508. vel Anno 1509. Hic Ducem ULRICUM ex sacro Baptismatis fonte sustulit. Epitaphium ejus in templo Denckendorfensi extat.

24. JOHANNES HUNGER de KIRCHHEIMB. Electus 1508. d. 26. April. Citatur 1514. Mortuus 1516. Epitaphium ejus Denckendorfense sic se habet: JOHANN UNGAR. PRÆPOS. in Denckendorf, sancti sepulchri Hierosolymitani per totum Roma-

Romanum Imperium Vicarius. De hoc Distichon, Alumnorum sellis inscriptum, testatur:

JOHANNES HUNGHER stabulata sedilia fabri
Præpositus fieri fecit amore chori.

25. MARTINUS ALTWEEG, Landspergensis, Præpositus in Denckendorf, ordinis S. sepulchri, Vicarius Generalis, & Primus Magister Capellæ Wirtembergicæ. Citatur 1518. & 1521. Ejus Epitaphium in templo superest.

26. ULRICUS FEHLEISEN de INSINGEN. Electus 1521. d. 23. Decembr. Consecratus 1522. die Jovis post Gregorii. Denatus 1560. Dieser wurde Herzog Ulrichs Rath und Diener / und leistete Raths-Pflicht. Hingegen gabe ihme Herzog Ulrich jährlich 200. Gulden Geld / 150. Scheffel Dinckel / 100. Scheffel Habern / Kirchheimer Meß. 4. Fuder Weins / Eßlinger Aich. 4. Wagen mit Heu und 4. Wagen mit Stroh / nebst der Wohnung im Kloster und Hauß-Rath / oder der Wohnung im Klosters-Hoff zu Eßlingen. Anno 1540. verlangte er sein Leibgeding krafft seines Briefs: kame aber hernach 1549. den 9. Julii zu völliger Administration des Klosters. Anno 1553. den 4. April wurde ihme Bartholomäus Käs zum Adjutore gegeben. Dicitur Vir Duci Ulrico Charus. Vir grandis staturæ & venerandæ faciei. Epitaphium ejus est in templo Denckendorfensi.

Hi sunt veteres Præpositi Cœnobii Denckendorfensis ad quietem & sepulchrum DOMINI. Nobis nihil est negotii cum peregrinationibus illis antiquis & novis, ad sepulchrum DOMINI susceptis, quas optimus Salvator nobis haud præcepit. Nostrum potius est, sine illis ambagibus, superstitione & ἐθελοθρησκείᾳ plenis, Regiâ & directâ viâ seriæ pœnitentiæ properare ad ipsum DOMINUM, qui per sepulcrum non modo, sed & per portas inferni penetravit. Interim non sine nutu DEI factum est, ut remanserit Locus sepulcri Domini, hodieque viatoribus ostendatur sive sepulcrum ipsum, sive Regio, terra illa sancta, ubi sanctissimus quievit. Imperator etiam Turcarum Custodem sepulcri Domini nostri JESU CHRISTI se vocat & sic inscius de veritate Religionis Christianæ testatur. Nos, qui Evangelium JESU Christi purum gratiâ DEI singulari circa vesperam decrepiti hujus mundi in hisce occidentalibus Europæ terris accepimus, illud ipsum, quod in Oriente ab ipso Salvatore, Prophetâ Maximo, ejusque Apostolis, olim prædicatum fuit, veram in CHRISTO quietem quærimus, idque toto corde precamur, ut restauratum Cœnobium Denckendorfense sit maneatque Monasterium ad quietem DOMINI, ut omnes Ejus Antistites, Alumni & incolæ quietem in JESU Christo, altero Noacho, decenter quærant, feliciter inveniant & æternum possideant. Memor sit DEUS Ter-Optimus Maximus, memor sit hujus Cœnobii, loco Hirsaugiensis, proh dolor miserè devastati, sub ipsa Pacis Auspicia in scholam Monasticam iterum redacti. Sit hæc schola maneatque DOMUS QUIETIS, DOMUS PACIS, DOMUS MEMORIÆ DOMINI. Memores etiam sint omnes, qui heic vivunt, mandatorum divinorum, quæ quondam Israelitæ in phylacteriis probe conservarunt. Sistat hæc schola Monastica Ecclesiæ Wirtenbergicæ VIROS in DEO

DEO quiescentes, VIROS DEI MEMORES, & MEMORIAM JESU CHRISTI in cordibus hominum, naturâ corruptissimorum, resuscitantes.

Miraculi instar est, quod Restauratio Monasterii Denckendorfensis in illa incidit tempora, quibus Patria nostra dulcissima ob captum à Gallis Landavium & Friburgum ultima quævis metuit. Tam vigili curâ Patriæ nostræ res DEUS curat (verba hæc sunt plurimùm Rev. Domini Zelleri, Præceptoris Denckendorfensis, in supra allegatâ oratione auspicali extantia) ut, cuicunque Religio cordi fuerit, plura ad illius moderationem vix desiderare potuerit. Cogitate temporum nostrorum miseram faciem, bella cruenta & fere belluina, contagia horrenda, atque tristissima considerate; Ipsi exhausta æraria, perditas divitias, consumptos thesauros meministis. Hinc illud admirationem maximam parit, me in tanta rerum perturbatione & exulceratissimo tempore vobiscum Denckendorffæ versari. O felix igitur Denckendorffa salve, salve Monasterium exoptatissimum, cujus rudera fere ex integro divina providentia restauravit & per tot casus & rerum discrimina singulari ad hunc finem curâ servavit. Redit, quæ diutissimè latuerat, in conspectum hujus Monasterii gloria & quo magis sanctiori consilio & majori in literas Serenissimi nostri DUCIS propensione clementissima id omne perfectum est, majori luce radiat. Conferamus, si placet, priorem hujus loci cum præsenti laudem & majorem præsentis status felicitatem, si rem non utilitate & externo splendore, verùm providentiâ & voluntate DEI metiri studeamus, percipere licebit. Canonici olim hoc Monasterium ordinis, sive sepulcri Dominici Hierosolymitani, per longum temporis tractum occuparunt, quibus divi Augustini Regula erat curæ & eam loci prædicabant sanctitatem, ut, quibus remotius dissitum erat sepulchrum Hierosolymitanum, ad hoc Monasterium plures processiones, seu itinera sacra facerent. Sed quicunque illi fratres vel generis, vel famæ, vel Regulæ fuerint, fuerunt tamen non adeò felices, quia à purioris Religionis cultu & casta atque sincera pietate alieniores extiterunt & contaminata superstitione occupati erant: Ut omni jure hanc præsentem præferamus conditionem, qua omnibus divitiis totius Terrarum orbis præstantiore thesauro, sanctissimo divino Codice uti perfruique licet, pulsaque Scholasticorum Barbarie saluberrimarum disciplinarum sanioris Philosophiæ notitia imbui datur &c. Ita Plur. Rev. Dn. Zellerus MAGNALIA DEI in renovatâ suâ Denckendorfâ ore & corde piè celebravit.

Pari Zelo pietatis ardebat Plur. Rev. Dn. M. Joh: Albertus Bengelius, ejusdem novi Gymnasii Monastici Præceptor fidelissimus, qui ita in laudes SCHOLARCHÆ cœlestis erupit:

MAximam anni hujus 1713. ad finem vertentis gloriam, nec minimam felicitatis ac spei potius, in tot calamitatibus residuæ partem, in eo sitam nostra existimat Wirtenbergia, quod hæc dudum Supremo dicata Numini Aedes post multorum annorum ac prope Seculorum pausam pia iterum gente & sacra quasi colonia frequentari incipiat. Tantumque abest ut bonum hoc factum bonorum quispiam reprehendere possit, ut potius & a DEO singulare providentiæ documentum, & a Serenissimo Principe insigne clementiæ exemplum editum agnoscere debeat atque prædicare. Neque enim quisquam ita rerum

omnium ignarus fuerit, ut nesciat, quam dubia ac formidolosa, imo quam infelicia & iniqua, universæ Patriæ adhuc fuerint, atque utinam fuerint! tempora: At inter hæc diu agitato nunquam expedito antehac consilio, opus pium & præclarum, sed sumtuosum, ac secundissimis rebus conveniens ad effectum perducitur. Bello ardet vicinia, obsidionalesque strepitus ac fragores his nostris modo auribus accepimus; Sed nostri Mecænates, animose cæci surdique, pacis artibus præsidium parant, & ipsa inter arma, leges litterasque silentium jubent rumpere. Loca munita alia super alia hostis victor occupat; interim nos apertas innoxiasque sedes condimus, prorsus ac si castella pietatis, fallentibus ceteris, excitanda essent, quorum ille objectu a finibus nostris amoveatur atque abstineatur. Hæc aliaque obstacula cum nunc devicta cernimus, quis non existimet divino nutu rem gestam atque confectam, eamque Potentiæ & Sapientiæ æternæ inter perpetuas rerum humanarum confusiones, non tantum locum, sed etiam imperium obtinenti, unice deberi? Ad Te ergo, o Summe DEUS! hoc ut omnia referimus merito & ad Tuum placitum. Tu, dum alibi destruuntur omnia, hic novam Sapientiæ tuæ officinam condidisti: Tu, quod omnes salutare esse, quod pauci effici posse censuerunt, effecisti ad salutem publicam. Ad Te ergo & ad Tuam gloriam, per multorum hominum salutem promovendum redundet, quicquid hic operatus es sine nóbis, quicquid deinceps operaberis per nos. Agnoscitis mecum Auditores, hoc ipso nutus divini præconio, singularem Serenissimi Principis EBERHARDI LUDOVICI, Ducis Wirtenbergiæ, Domini ac Nutritii nostri munificentiæ laudem contineri. Hic enim est, cujus ministerio Dominus Dominantium, idemque omnium regiorum pectorum arbiter, ea in re uti voluit. Hic est, qui Sapientum bonorumque Consultorum suffragiis, clementissima assensione approbatis, hanc bonarum mentium fabricam nobis instaurat: Hic est, qui istam hæreditariam ac Wirtenbergicæ stirpi quadam tenus propriam benignitatem hoc maximæ instituto imitatur. Quod vestrum est, Adolescentes optimi, vos eximium hoc DEI beneficium, rarum hoc Principis in vos meritum bene ac feliciter apud vos positum ipso opere, ipsis fructibus demonstrabitis, conceptæque de vobis primulæ spei omni contentione, sedulitate, probitate respondebitis. Enimvero, quicquid huc Consilii, quicquid opis, otii & apparatus pertinet, id vobis DEI beneficio abunde præsto est. Videtis laborum nostrorum gubernatorem eum, qui suo judicio defecato, experientia senili, gravi auctoritate, & blanda æquitate cursum nostrum dirigit. Te innuimus, Reverendissime Præposite, cujus de prudentia & Virtute a nobis potissimum fructus maturrimos percipi divina voluit Benignitas, cui Ea semper lenem senectam & otia cœlestibus æmula diu concedat: Cui denique omnia nostra officia atque obsequia Venerabundi deferimus. Videtis conjunctissimum meum Collegam, qui sua doctrina, vigiliis, opera, labore vobis deserviturus est. De me ipso nihil promittere audeo; fidem tamen atque industriam, si bene destinata DEUS juverit, bonis omnibus adprobare conabor. Iam Vos ipsi in amœnissimo juventutis vigore constituti estis; Superest & nunc venit ætas, qua animus ad omnem ingenuam virtutem, ad omnem liberalem doctrinam adduci atque adsuefieri potest. Non duo, aut tres, sed plusculi anni exquisitissimi vobis imminent, quos honestorum studiorum culturæ integros dare licet, & qui vobis

vobis dum circumaguntur, citi lætique erunt, quum lapsi fuerint, omni reliquæ vitæ usum atque ornamentum relicturi sunt. Agite igitur, O mei, quod Vestro hoc statu, quod tanta opportunitate, quod ista ætate dignum est, atque ut Cynosuram habeatis, ad quam vos in universo cursu possitis componere, oculos animosque referte ad Pietatem; qua una omnia Vestra officia continentur. Nimirum ut actioni in eloquentia & primas & secundas & tertias tribuit Demosthenes; sic pietati, quæ & ipsa in actione laudem omnem repositam habet, & primæ, & secundæ & tertiæ cum in omnibus rebus, tum maxime in eruditionis acquirendæ studio debentur. Quare ut Reverendissimus Præpositus paterno hortatu pietatem vobis heri commendavit, & Eadem hodierno mane vobis iterum commendata est; Sic ego nunc idem rursus agere non dubito. Certissima, inquam, ad veram Eruditionem perveniendi ratio illi constabit, qui pietati valde studebit. Non ideo in pietatem injurius videri velim, quod eam eruditioni inservire facio. Domina verius est, cui litteræ, quas prisca superstitio nugas appellavit, ancillare satis habent. Meta est, ad quam per ipsa studia nostra contendere debemus; & quantum unumquodque eorum ad sincerum Numinis cultum confert, tantundem ei pretii constituendum est. Contra, qui eo solum consilio pius esse velit, ut eruditus fiat, ille & pietatem lædet, quam unice ob Deum, cui ipsa litat, amare licet; & eruditionem, pietatis pedissequam, a se alienabit. Interim, si regina est pietas, ancillas suas vel uno nutu optime docebit, quid earum ars efficere possit sibi volupe & commodum: Si meta est, ab ipsa eorum omnium, quæ discenda sunt, mensura ac ratio peti debet; & ad ejus lancem, quanti unumquodque habendum sit, expendi Denique, qui pius potius, quam eruditus esse volet, eruditionem veram vel imprudens acquiret. Summa Summarum (ut Senecæ verbo utar) hæc est: Pius homo Deum habet propitium, & quia Deum habet, fontem Sapientiæ, fontem lucis, fontem boni, fontem veri habet. Ex hoc uno fonte hausit Moses ille, cui universa gentium antiquitas omnem suam eruditionem, quantumvis inscia, debuit; nisi quod infeliciter interpolavit; ex eodem fonte ante Mosen hausit. Joseph, & post ipsum Daniel hodie jam laudatus; & uterque consummatæ doctrinæ gloria apud celebratissimas nationes effulsit. Imo quotquot unquam fuere genuina Sapientia præditi, omnes DEO ipso gavisi sunt Præceptore, quem puro, casto, devoto pectore coluerunt. Usque adeo bonis omnia bona adveniunt a Bono Deo! Quod cum nobiliores animæ inter ipsas gentes, a DEO alienas, agnovissent, quemlibet salutis suæ cupidum opem divinam precibus & obsequiis sibi conciliare docuerunt. Τὸ εὔχεσθαι πάντων ἐςὶν ἀγαθὸν, princeps medicorum ait Hippocrates: & alius isque comicus:

Θεὸν σέβε, καὶ πάντα πράξεις εὐθέως
Θεὸν σέβου, καὶ πάντα πράξεις εὐθέως.
Deum colendo cuncta facies protinus.
Numen colenti cuncta Numen diriget.

Hæc si nobis promittunt, qui veris ipsi experimentis caruere, cur Mosis, Josephi, Danielis, aliorumque Vestigia non audacter incurramus. Idem quippe DEUS est, qui illos cordi habuit, & qui nobis obvium dat sese; Eadem Sapientia, cujus illi fuere Studio-

ſi, & quam nos conſectamur; Eadem via, qua illi ad eam pervenerunt, & quæ nobis adhuc patet. Non alienum ab hoc loco fuiſſet, uberius iſtud explicare; ſed quoniam longioris temporis uſuram poſtulaſſet, & ad talia inculcanda poſthac facultas crebra dabitur, ſummas adhuc attingere ſufficiet. Omnibus notum eſt, tria requiri abs quovis, qui in quacunque doctrina operæ ſit facturus pretium: Naturam, diſciplinam, exercitationem. Quæ qui habet, is eruditionem non ſolum conſequetur, ſed eam quoque ad quoslibet ſalutares uſus convertere poterit. Atque horum nihil facile deſiderabit, qui pietati operam dederit. Naturæ quidem dona, cum Naturæ DEI beneficiariæ ſint, nemo ſibi ipſi conferre poteſt, aut acquirere; hoc tamen perpenſum habemus & exploratum; ſi quis ingenio minus valeat, ad pietatem vero ſe recipiat, eum tam exoptatos progreſſus facturum, ut neutiquam habiturus ſit, quod de natura tanquam noverca injuſta conqueratur. Plus ſcilicet præſidii piis eſt in Gratia Divina, quam aliis in abundantia ingenii; illis contra communis naturæ infelicitatem medela in promtu eſt; his non item. Peccatum quippe illud, quo gens humana ſe ipſam corrupit, animo noſtro non ea tantum parte, qua Deum reſpiciebat, atram caliginem induxit; verum omnes ipſius facultates, etiam extimas quasque, miſere perturbavit. Quo fit, ut omnis eorum cognitio, qui menti ſuæ medicinam adferri non patiuntur etiam de iis, quæ ante pedes oculosque ſunt, multis modis laboret. In iis autem in quibus imago divina etiam quoad prima ſaltem lineamenta inſtauratur, feralis illa tarditas & confuſio paulatim tollitur. Unde non tantum ad ea, quæ divinioris ſunt indaginis, ſed etiam ad alia quævis, promtius, vividius, intimiusque pervidenda & comprehendenda capaces redduntur. Ita piè & doctè Plur. Rev. Dn. *Bengelius.*

Hæc eſt plenior Hiſtoria reſtaurati biennio abhinc Cœnobii Denckendorffenſis, loco Hirſoviæ in Scholam Monaſticam redacti. De celeberrimo autem Monaſterio Hirſaugienſi & de S. Aurelio, Hirſoviæ Patrono, lubet quædam notatu digniſſima adjicere.

Sequitur ergo

Uberior Hiſtoria S. Aurelii

& Originum Antiquiſſimi & Celeberrimi Monaſterii Hirſaugienſis,

AUrelius, natus Armenius, nobili ortus Familia, maturè factus eſt Epiſcopus in urbe Rhedicianorum ORSA. Eo tempore vixit S. Dionyſius, Archi-Epiſcopus Mediolanenſis, multum tentatus ab Arianis ob Orthodoxiam ſuam & pulſus tandem Epiſcopali ſuâ ſede in Exilium venit in Armeniam A. 361. Cùm & ipſe Liberius Papa exulare cogeretur. Jungebantur ſtatim Aurelius & Dionyſius & mutuo amore invicem certabant Dionyſius quidem in loco Exilii ſui Cuſtodia cingebatur, Aurelio tamen aditus ſemper liber-

liberrimus ad Dionysium concessus fuit, qui ipsum hunc Exulem necessariis alimentis instruxit, sicque leges charitatis & hospitalitatis Christianæ probe observavit. Dionysius cum mortem diu ante prævideret, rogavit Aurelium, ut corpus suum Mediolanum, si fieri posset, transferret; quod secutâ piâ morte Dionysii strenuè, sed non sine gravissimis molestiis fecit & corpus Dionysii Mediolanum feliciter perduxit; Ibi successorem Dionysii Ambrosium salutavit. Cum autem in Armeniam ad Episcopatum suum redire vellet Aurelius, ab Ambrosio detinetur. Non tamen diu mansit, sed cursum suum maturavit. In itinere apparuisse Aurelio fertur Dionysius & ei indicasse, ipsi proximè moriendum esse. Haud multò post maligna febris Aurelium afflixit & eum extinxit, ut in brachiis & amplexibus Ambrosii decesserit, cùm prius res suas optime ordinasset & quid post mortem fieri vellet, indicasset. Obiit autem S. Aurelius d. 15. Maj. qui & Dionysii dies emortualis ante triennium fuit, illo tempore, quo Gratianus & Valerianus Imperatores ad Gubernaculum sederunt. Ambrosium ergò obitus Aurelii summe movit, ut ei lacrumabundus justa persolverit. Exuvias Aurelii ad latus Dionysii Mediolani terræ mandavit & in ejus honorem magno in cœtu parentationem habuit, cujus initialia verba hæc erant: Amisimus fratrem & Pastorem dulcissimum, imò præmisimus. Mansit corpus Aurelii in urbe Mediolanensi usque ad tempora Caroli M. Imperatoris. Tum Nothingus, Episcopus Vercellensis, id secum in Episcopatum suum perduxit. Sed nec ibi diu quievit S. Aurelii corpus: Nam tempore Ludovici I. Imp. Hirsoviam usque perductum fuit.

In Manuscripto quodam antiquissimo hæc leguntur de S. Aurelio. B. Aurelius, Nobilibus & Religiosis Parentibus in Armenia natus. Errat hinc Trithemius, qui Aurelium Germanum esse dicit. Idem scribit Dionysium A. 379. obiisse: Sed Daniel Papebroch, Celeberrimus Historiæ Sanctorum scriptor, in Actis Sanctorum ad mensem Maj. p. 4. num. 10. dicit: Enorme hoc esse quoad Dionysium Chronologiæ mendum.

Nothingus ille, Episcopus Vercellensis, filius fuit Erlafridi, Celeberrimi Calvensium Comitis & à Carolo M. Imp. Episcopatum Vercellensem accepit. Exactis primis Annis Episcopatus in patriam Nothingo redire libuit, ne autem vacuus eò perveniret, permissu Mediolanensium Corpus S. Aurelii, clitellis impositum, secum traxit. Et hæc ipsa translatio Corporis, sive Exuviarum S. Aurelii occasionem dedit ad fundationem, seu potius Restaurationem celeberrimi Cœnobii Hirsoviensis, quæ facta est A. 830. Ludovico Imperium gubernante. Tres enim sunt fundationes hujus Monasterii, in ea Sacræ Ædis Turri, quæ ad meridiem olim spectabat, delineatæ hisce quondam verbis legebantur:

Anno Domini DCXLV. ist die erst Stifftung deß Closters Hirsau beschehen von einer Wittfrawen Helisenâ, von dem Geschlecht der Edlen-Knecht zu Calw an dem Berg Ottenbronn.

Anno Domini DCCCXXX. Ist die andere Stifftung beschehen unter dem Berg Ottenbronn/ wie das Closter noch im Augenschein sicht/ durch Erlafridum, einen Graven zu Calw.

A. Christi MLXXXIII. Ist die dritte Stifftung beschehen auff diesem gegenwär-

tigen Platz (da jetzt das groß Closter stehet) durch Erneuerung Adelberti, deß Graven zu Calw und Bestättigung Kayser Heinrichs deß Vierten / und ist besetzt worden mit Dreyhundert Personen.

De fundatione primâ sequentia habet antiqua quædam Scriptura, A. 1534. in Spirensis Ecclesiæ Armario reperta.

Anno 645. Vidua quædam dives fuit, nomine HELISENA, ex familia Nobilium Servorum de Calw, quæ cum nonnullos in viduitate Annos perseverasset, solummodo DEO adhærere cupivit. Dominum DEUM fideliter & cottidie deprecata est, quia hæredem illi non dedisset, & unica sit fœmina, ipsi inspirare dignetur, qualiter possessionem suam juxta divinum suum expenderet beneplacitum, per quod nomen ejus honoraretur & laus ejus multiplicaretur. Itaque nocte quadam ad ipsam in somnis vox clamans pervenit, dicens: HELISENA respice, DEUS te tuâ prece exaudire disposuit. En tibi in signum planitiem hanc, tribus super uno trunco pinis, admodum pulcris arbusculis, exornatam vides. Illuc tu Ecclesiam in DEI honorem ædificare debes, in qua nomen ejus honoretur, & laus ipsius multiplicetur. Excitata autem, cuncta quæ viderat & audiverat, adeò præsenti retinuit memoria ac si vigilanti contigisset, jugiterque ob oculos posita conspexisset, quamvis ante hoc factum illò pervenisset nunquam, totum verò illud apud semetipsam secretò, nihil revelans, conservavit.

Mane igitur ad DEI honorem vestem se induens sericam atque festivam & assumtâ Ancillâ suâ, servisque duobus, quasi deambulatura viam contra prædia arripiens descendit, per eundem ascendens montem, planitiem illic eminus, qualem in somnis viderat, conspexit, unde lætificata festinansque progressa, pinos tres super uno trunco amœnam circa planitiem pulcros offendit, tunc in terram lacrymantibus oculis corruens, vestem posuit sericam, & juxta pinos collocavit, in signum, quod suam possessionem & substantiam omnem ad laudem & honorem DEI in ipsum locum velit commutare; sicque domum cum sua familia mox regressa, omnes suos amicos, scilicet Ewardum & Leupoldum, Nobiles servos, patruos suos, qui tunc oppidum Calw regebant, primarium quoque Civitatis Magistrum, cum omni suâ convocat familia, factum insinuat universum, postulatque cum fundus & jus loci ad ipsos pertineant, consentire velint, responderunt, quod non fundum tantùm pro ædificio, sed & nemora cum pascuis & agris ad ipsum montem & prædia pertinentia tradere velint. Mox Helisena sericam vestem, annulos & quæque pretiosa sua in Capellam S. Nicolai apportari jussit, Domino DEO promittens, posthac se nullo sæculari ornatu tam indumentis, quàm monilibus in corpore suo usurpaturam. Indies cogitabat & continuè qualiter divinam illicò perficeret voluntatem, Ecclesiam in DEI honorem cœpit ædificare, quam & triennio consummavit, quâ constructâ, rursus omnipotentem DEUM deprecata est, ut & qui Templum illi pro sui nominis honore ædificandum indicarat, in quo & nomen illius honoraretur & laus ejus multiplicaretur, id ipsum quoque præsto esset ad suam perficere voluntatem: denuò illi nox in somno advenit instruens, ut in ipsam Ecclesiam personas, quæ Nomen DEI glorificent & laudem suam multiplicent, collocet. Hinc domum, Ecclesiæ contiguam, construi ecit, in quam personas quatuor mundo abstractas & ali-

alimento sufficienti provisas, quæ divinæ laudis studio solummodo incumberent, ordinavit; hocque institutum suum tam Ecclesiasticâ, quàm seculari potestate confirmari fecit. Ecclesiam autem ingens populi frequentia, magnâ cum devotione in laudem DEIque gloriam cotidie visitabat. Sicque post rerum harum consummationem & confirmationem DEUS eam necdum quidem consecrato Templo ex hoc vocavit sæculo, ac Tubingæ sepulta est.

Et ego Bruno Nobilium servorum, EWARDI & LEUPOLDI, Notarius facto huic interfui.

Igitur defunctâ Helisenâ, Nobili ac sanctâ viduâ, Templum quod in planitie, seu vertice collis prominentis juxta præterfluentem fluvium Nagolt construxerat in honorem S. Nazarii consecratum est. Hinc & hodie Collis San-Nassarii nuncupatur, ad cujus crepidinem Cella Sancti Aurelii, antiquum nunc & transpontanum Monasterium dictum, postmodum fundabatur.

Hujus autem Ecclesiæ tugurium lapideum, & humile S. Nasario dicatum, vetustate nimiâ ante multos annos collapsum est.

Historiæ hujus memorabilis ignarus quidem *Tritbemius* erat, sed tamen in Chronico suo *Hirsaugiensi* mentionem facit Capellæ, in honorem S. Nazarii extructæ, nec procul à Castello *Erlafridi*, Comitis Calvensis, sitæ, quæ etiam nomen indidit monti, cujus vertici superstructa erat, in eam Capellam Corpus S. Patris Aurelii, in Germaniam transportati, reponi placuit, donec de alio loco provideretur, ut *Tritbemius* refert, qui plura habet de secunda, quam de prima fundatione Cœnobii Hirsoviensis, quod FULDAM quoad secundam fundationem pro Matre agnoscit. Namque Abbas *Magnentius Rabanus* Abbatem cum 15. Monachis ex Monasterio suo Fuldensi Hirsoviam misit.

De tertia Fundatione Monasterii Hirsoviensis, factâ per Adelbertum, Comitem Calvensem, Anno 1059. sub *Friderico* Abbate inceptâ, ac sub *Wilbelmo* Abbate perfecta, inter alia hæc memorat *Tritbemius*: Quod Comitis Adelberti Avus Cœnobium hoc bonis omnibus spoliaverit, expulsisque Monachis, paucos in locum Clericos posuerit, sed quod ad mandatum Leonis IX. Papæ Rom. prædicti Comitis Avunculi, Anno Monasterii quinquagesimo sexto, restitutum fuerit, maximè ad instantiam Wiltrudis Comitissæ, Conjugis suæ, natæ Ducissæ Poloniæ.

Wilbelmus Monasteriorum Conditor & Reformator.

Wilhelmus, Abbas Hirsoviensis, Monasteria & Religionem ad pristinum vigorem Reformationis revocans, 130. Abbates in diversis locis ordinavit, nec non centum & plura, tam per se, quàm per Fratres sibi subjectos deformata reformavit, insuper octo nova Monasteria construxit: Nempe Hirsoviense, S. Gregorii, quod Richenbach dicitur, S. Georgii in Nigrâ Silva, S. Martini in Bavaria, Erfurt in Thuringia, Zwifalten, Wilheim in Suevia, & Lauense in Carinthia. Verùm Schaphusanum & Petershusanum, Monasteria pene destructa, restauravit.

Hirsoviæ celebritas.

Uti autem Monasterium Hirsaugiense ob Antiquitatem celebre est, ita quoque strictioris disciplinæ & Eruditionis nomine omni sæculo extitit venerandum. Ex eo Episcopi postulati sunt sequentes:

1. Sigis-

tigen Platz (da jetzt das groß Closter stehet) durch Erneuerung Adelberti, deß Graven zu Calw und Bestättigung Kayser Heinrichs deß Vierten / und ist besetzt worden mit Dreyhundert Personen.

De fundatione primâ sequentia habet antiqua quædam Scriptura, A. 1534. in Spirensis Ecclesiæ Armario reperta.

Anno 645. Vidua quædam dives fuit, nomine HELISENA, ex familia Nobilium Servorum de Calw, quæ cum nonnullos in viduitate Annos perseverasset, solummodo DEO adhærere cupivit. Dominum DEUM fideliter & cottidie deprecata est, quia hæredem illi non dedisset, & unica sit fœmina, ipsi inspirare dignetur, qualiter possessionem suam juxta divinum suum expenderet beneplacitum, per quod nomen ejus honoraretur & laus ejus multiplicaretur. Itaque nocte quadam ad ipsam in somnis vox clamans pervenit, dicens: HELISENA respice, DEUS te tuâ prece exaudire disposuit. En tibi in signum planitiem hanc, tribus super uno trunco pinis, admodum pulcris arbusculis, exornatam vides. Illuc tu Ecclesiam in DEI honorem ædificare debes, in qua nomen ejus honoretur, & laus ipsius multiplicetur. Excitata autem, cuncta quæ viderat & audiverat, adeò præsenti retinuit memoria ac si vigilanti contigisset, jugiterque ob oculos posita conspexisset, quamvis ante hoc factum illò pervenisset nunquam, totum verò illud apud semetipsam secretò, nihil revelans, conservavit.

Mane igitur ad DEI honorem vestem se induens sericam atque festivam & assumtâ Ancillâ suâ, servisque duobus, quasi deambulatura viam contra prædia arripiens descendit, per eundem ascendens montem, planitiem illic eminus, qualem in somnis viderat, conspexit, unde lætificata festinansque progressa, pinos tres super uno trunco amœnam circa planitiem pulcros offendit, tunc in terram lacrymantibus oculis corruens, vestem posuit sericam, & juxta pinos collocavit, in signum, quod suam possessionem & substantiam omnem ad laudem & honorem DEI in ipsum locum velit commutare; sicque domum cum sua familia mox regressa, omnes suos amicos, scilicet Ewardum & Leupoldum, Nobiles servos, patruos suos, qui tunc oppidum Calw regebant, primarium quoque Civitatis Magistrum, cum omni suâ convocat familia, factum insinuat universum, postulatque cum fundus & jus loci ad ipsos pertineant, consentire velint, responderunt, quod non fundum tantùm pro ædificio, sed & nemora cum pascuis & agris ad ipsum montem & prædia pertinentia tradere velint. Mox Helisena sericam vestem, annulos & quæque pretiosa sua in Capellam S. Nicolai apportari jussit, Domino DEO promittens, posthac se nullo sæculari ornatu tam indumentis, quàm monilibus in corpore suo usurpaturam. Indies cogitabat & continuè qualiter divinam illicò perficeret voluntatem, Ecclesiam in DEI honorem cœpit ædificare, quam & triennio consummavit, quâ constructâ, rursus omnipotentem DEUM deprecata est, ut & qui Templum illi pro sui nominis honore ædificandum indicarat, in quo & nomen illius honoraretur & laus ejus multiplicaretur, id ipsum quoque præsto esset ad suam perficere voluntatem: denuò illi nox in somno advenit instruens, ut in ipsam Ecclesiam personas, quæ Nomen DEI glorificent & laudem suam multiplicent, collocet. Hinc domum, Ecclesiæ contiguam, construi ecit, in quam personas quatuor mundo abstractas & ali-

alimento sufficienti provisas, quæ divinæ laudis studio solummodo incumberent, ordinavit; hocque institutum suum tam Ecclesiasticâ, quàm seculari potestate confirmari fecit. Ecclesiam autem ingens populi frequentia, magnâ cum devotione in laudem DEIque gloriam cotidie visitabat. Sicque post rerum harum consummationem & confirmationem DEUS eam necdum quidem consecrato Templo ex hoc vocavit sæculo, ac Tubingæ sepulta est.

Et ego Bruno Nobilium servorum, EWARDI & LEUPOLDI, Notarius facto huic interfui.

Igitur defunctâ Helisenâ, Nobili ac sanctâ viduâ, Templum quod in planitie, seu vertice collis prominentis juxta præterfluentem fluvium Nagolt construxerat in honorem S. Nazarii consecratum est. Hinc & hodie Collis San-Nassarii nuncupatur, ad cujus crepidinem Cella Sancti Aurelii, antiquum nunc & transpontanum Monasterium dictum, postmodum fnndabatur.

Hujus autem Ecclesiæ tugurium lapideum, & humile S. Nasario dicatum, vetustate nimiâ ante multos annos collapsum est.

Historiæ hujus memorabilis ignarus quidem *Trithemius* erat, sed tamen in Chronico suo *Hirsaugiensi* mentionem facit Capellæ, in honorem S. Nazarii extructæ, nec procul à Castello *Erlafridi*, Comitis Calvensis, sitæ, quæ etiam nomen indidit monti, cujus vertici superstructa erat, in eam Capellam Corpus S. Patris Aurelii, in Germaniam transportati, reponi placuit, donec de alio loco provideretur, ut *Trithemius* refert, qui plura habet de secunda, quam de prima fundatione Cœnobii Hirsoviensis, quod FULDAM quoad secundam fundationem pro Matre agnoscit. Namque Abbas *Magnentius Rabanus* Abbatem cum 15. Monachis ex Monasterio suo Fuldensi Hirsoviam misit.

De tertia Fundatione Monasterii Hirsoviensis, factâ per Adelbertum, Comitem Calvensem, Anno 1059. sub *Friderico* Abbate inceptâ, ac sub *Wilhelmo* Abbate perfecta, inter alia hæc memorat *Trithemius*: Quod Comitis Adelberti Avus Cœnobium hoc bonis omnibus spoliaverit, expulsisque Monachis, paucos in locum Clericos posuerit, sed quod ad mandatum Leonis IX. Papæ Rom. prædicti Comitis Avunculi, Anno Monasterii quinquagesimo sexto, restitutum fuerit, maximè ad instantiam Wiltrudis Comitissæ, Conjugis suæ, natæ Ducissæ Poloniæ.

Wilhelmus Monasteriorum Conditor & Reformator.

Wilhelmus, Abbas Hirsoviensis, Monasteria & Religionem ad pristinum vigorem Reformationis revocans, 130. Abbates in diversis locis ordinavit, nec non centum & plura, tam per se, quàm per Fratres sibi subjectos deformata reformavit, insuper octo nova Monasteria construxit: Nempe Hirsoviense, S. Gregorii, quod Richenbach dicitur, S. Georgii in Nigrâ Silva, S. Martini in Bavaria, Erfurt in Thuringia, Zwifalten, Wilheim in Suevia, & Lauense in Carinthia. Verùm Schaphusanum & Petershusanum, Monasteria pene destructa, restauravit.

Hirsoviæ celebritas.

Uti autem Monasterium Hirsaugiense ob Antiquitatem celebre est, ita quoque strictioris disciplinæ & Eruditionis nomine omni sæculo extitit venerandum. Ex eo Episcopi postulati sunt sequentes:

1. Sigis-

Episcopi ex Monasterio Hirsaugiensi postulati.

1. *Sigismundus*, doctus Concionator, Episcopus Halberstadiensis. Anno Christi 894.
2. *Reginboldus*, Episcopus Spirensis, circa Annum 947.
3. Sanctus *Ecvvardus*, Slesvicensis Episcopus, Gottmannus transnominatus, quasi VIR DEI, Anno 964.
4. *Bernvvardus*, Herbipolensis Episcopus, † An. M. IV. Natus ex Comitibus Rottenburgensibus ad Tubarum.
5. Sanctus *Gebehardus* (Frater Berchtoldi Zeringensis, Suevorum & Carinthiorum Ducis,) Episcopus Constantiensis circa Annum 1084.
6. *Gebehardus*, Spirensis Episcopus, circa Annum 1101. Comes Uracensis.
7. Sanctus *Diemo*, Archi-Episcopus Salisburgensis circa Annum 1101.
8. Sanctus *Theogerus*, Mediomatricum Episcopus, circa Annum 1119.

Monachi quidam Hirsaugienses, sanctitatis opinione clari.

Fuere etiam Monachi quidam Hirsaugienses, sanctitatis opinione clari, inter quos eminuere sequentes:

1. *Adalhardus*, scientiâ seculari & divinâ præditus. In cæcitate oculorum & doloribus Capitis maximis miram patientiam præstitit. Triennio prius, quàm moreretur, obitus sui diem & horam præscivit. † A. 923. 7. Calendis Decembris.

2. *Wernbaldus* recusavit Episcopatum Spirensem, nolle se mundo servire dictitans. Obiit 975.

3. *Adelbertus*, vivum sanctimoniæ Exemplar ac multis incitamentum æmulandæ virtutis, dilectione erga Christum sincera flagrans, laudes ejus in ore semper habebat. † 1088. 12. Cal. Maj.

4. *S. Berchtoldus* monuit Abbatem suum Gebehardum de porrigenda pauperibus solita annona, obiit 1104.

5. *S. Ermenoldus*, ex Monacho Hirsaugiensi factus Laurissensis Abbas, ab Henrico V. Imperatore constitutus. Sed cum munera Gratitudinis ergò Frater ipsius Cæsari dedisset, ipse, ut à Simoniæ suspicione liber esset, Abbatia se abdicavit. †. 8. Id. Januar. 1115.

6. *S. Bruno*, è stirpe Comitum Wirtenbergicorum, Abbas Hirsoviensis, laudem habuit admirandæ sanctitatis. vid. Trithemius, Crusius.

Eberhardus III. Dux Wirt. Hirsoviæ singulari gratiâ addictus.

Tanto in pretio habuit Hirsoviense Monasterium *Eberhardus III.* Dux Wirtenbergiæ, PATER Patriæ, ut sæpius eò veniret & in sancto illo secessu Alumnorum Latinis atque Germanicis hymnis in choro, ut vocant, decantatis, se oblectans, curæ Acidulari ibi vacaret. Paulo ante obitum suum, patriæ tristissimum, Hirsoviæ fuit, d. 2. Jul. 1674. pie defunctus.

Wilh. Ludovicus, Dux Wirtenb. Hirsoviæ moritur.

Anno 1677. die 23. Jun. ipso tempore Jubilæi Tubingensis *Wilhelmus Ludovicus*, Dux Wirtenbergiæ, Serenissimi & Clementissimi nostri Principis Celsissimus Parens, Hirsoviæ inopinatâ, sed beatâ morte obiit. Vidua Ejus

Ser-

Serenissima eademque Mater Serenissimi nostri Principis Diva *Magdalena Sibylla*, utut Hirsoviæ primis felicissimi Conjugii sui annis tristissima morte celsissimi Conjugis profundissimum vulnus acceperit, ita æstimavit Hirsoviam, ut sæpissimè eò profecta, cultui divino ibi vacaret.

Magdalena Sibylla, vidua Dux Wirtenb.

Sed hoc tantum Monasterium post captum ad Oetishemium *Fridericum Carolum*, Ducem Wirtenbergiæ, Administratorem ac Tutorem supremum, à Gallis, vel Hibernis potius prædonibus, miserè devastatum d. 20. Septembr. (atro die) Anno 1692. conflagravit, & sic ruit alto à Culmine magni Nominis HIRSOVIUM.

Hirsoviæ Æstimatrix.

Bustum Hirsoviæ.

De Pædagogiis Wirtenbergicis & de Gymnasio Stuttgardiano.

PRæter memoratas & laudatas Scholas Monasticas duo olim fuere in Ducatu Wirtenbergico Pædagogia, Stuttgardianum & Tubingense, Lycea inter Scholam trivialem & Academicam intermedia. Sapienter enim judicarunt veteres per gradus juventuti scholasticæ divinâ ope enitendum esse ad veram Eruditionem & Sapientiam. Stuttgardiani Pædagogii Author & Fundator fuit *Christophorus*, Dux Wirtenbergiæ, qui primis quinque classibus scholæ Metropolitanæ addidit sextam, in qua Nobiles & inferioris conditionis Adolesentes, Extranei æquè ac Wirtenbergici, absoluto trivio ad studia Academica præparabantur. Tandem Pædagogium hoc Stuttgardianum in Gymnasium fuit mutatum sub auspiciis Serenissimi Principis ac Domini, Domini FRIDERICI CAROLI, Ducis Wirtenbergiæ &c. Administratoris & Tutoris supremi, qui Illustre hoc Gymnasium Stuttgardianum, die 27. Mart. Anno 1684. fundavit & sex classibus septimam adjecit. Primus hujus Gymnasii Rector fuit *Joh. Georgius Essichius*, *Josephi Gmelini*, Pædagogarchæ Stuttgardiani, Successor & Abbas Monasterii San-Georgiani, Didacticus planè singularis & in omni literaturâ elegantiore versatissimus, obiit Anno 1705. d. 6. Octobr. Ei in Dignitate Rectorali successit *Tobias Meurerus*, VIR Candidus & eximiè doctus, Serenissimæ Juventutis Wirtenbergicæ Informator quondam dexterrimus. Moderni Professores Illustris Gymnasii Stuttgardiani sunt, *Johannes Schuckardus*, Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis Antiquarius, *Joh. Ulricus Erhardus*, Poëta Cæsareus Laureatus, *Matthaus Conradus Hochstetterus*, *Philippus Jacobus Jemschius*, *Christianus Eberhardus Weismannus*, in Templo Stuttgardiano primario Ecclesiastes, *Vitus Weihenmaierus*, *Joh. Wendelinus Bardili*, *Christianus Herbertus Knobelius*, qui in Theologiâ, Mathesi, Historiâ Ecclesiastica & civili, Logicâ & Linguis cum Dignissimo Domino Rectore Auditores suos naviter & fideliter erudiunt. Precamur supremum Scholarcham cœlestem, ut eorum plantationibus & rigatibus ex alto clementissimè porrò benedicat. Ex

Pædagogii Stuttgardiani Fundatio.

Origo Gymnasii Stuttgardiani.

Ejus Rectores.

Professores Illustris Gymnasii.

Professoribus Illustris Gymnasii ad cœlestem patriam avocati sunt. *Schellenbaurius, Seizius, Cantstetterus & Reuchlinus.*

De Pædagogio Tubingensi.

Philipp. Melanchthon Tubingæ docuit, inde Wittebergam vocatus.

TUbinga etiam præter Academiam & Scholam Trivialem, vulgò Anatolicam, florentissimum olim Pædagogium habuit, cui celeberrimus *Philippus Melanchthon* suum splendorem intulit, Wittebergam vocatus circa initium Reformationis. Cessit illum *Ulricus*, Dux Wirtenbergiæ, ad tempus, bene gnarus, tantum virum in his terris esse necessarium; Sed cùm Dux *Ulricus* per quindecim Annos Exul à Ducatu suo abesset, in Saxonia mansit *Melanchthon.* Quod autem laudatum Pædagogium Tubingense concernit, in illo pro junioribus Studiosis quatuor classes olim constitutæ erant, in quibus singulis per singulos dies quinis horis secundum Lectionum constitutam ordinationem docebantur. A Rectore inscriptos & pro officio ad Pædagogarcham de profectu judicando missos Pædagogarcha, vel totum etiam Bonarum Artium Collegium, examinavit, tentavit & pro ingenii captu studiorumque progressu in competentem & aptam classem locavit, inprimis ad veram & sinceram Pietatem studiosè excitavit.

Quotidianæ in Pædagogio Tubingensi repetitiones ex auditis lectionibus instituebantur, singulis septimanis ex prælectis locis argumenta proponebantur & ad Phrasin Ciceronianam juniores Studiosi dextre examinabantur: Singulis semestribus Studiosi classici maturiores, Pædagogio egressi, ad altiora studia promovebantur. Tempore Belli tricennalis hoc Pædagogium Tubingense maximam partem evanuit. Nunc tantus defectus per Ducale Gymnasium Stuttgardianum quodammodo suppletur.

De Præceptoribus & Alumnis Monasticis.

ILLustris Gymnasii Stuttgardiani Professoribus non sunt inferiores, sed pares dignitate & laboribus Præceptores Monastici: Quot enim inter nos florent Scholæ Claustrales, tot habemus Gymnasia, in quibus Alumni Principis ad Studia Academica præparantur. Uti verò in Gymnasiis duæ sunt classes Superiores, ita etiam Lycea nostra Monastica suos habent gradus. Blabyram & Denckendorffium ex Scholis trivialibus ii mittuntur, qui in publico Examine provinciali, quod Pentecostale vocant & singulis fere Annis Stuttgardiæ habetur, bonis moribus & literis se commendarunt. Bebenhusam & Maulbronnam Blabyrâ & Denckendorfio promoventur illi, qui exacto suo biennio in bonis literis & linguis se naviter exercuerunt. In singulis Scholis Monasticis Alumni mane horâ quintâ, & noctu horâ nonâ ad preces atque Lectionem S. Scripturæ signo campanulæ vocati, conveniunt: Bis etiam singulis diebus ante & post Meridiem in Choro, ut vocant, Latinos hymnos,

hymnos, pfalmos inprimis, præfente Hebdomadario, decantant & Caput Hebraicum Græcumque ex Bibliis alternativè in ordine legunt. Sumpto etiam cibo & potu poft prandium & Cœnam denuò Cantica ingeminant & quatuor lectiones fingulis diebus frequentant. In Monafterio Bebenhufano fuperiori fub Abbate Reverendiffimo, Domino *Johanne Andrea Hochftettero*, SS. Theologiæ Doctore, Confiliario Wirtenbergico, Generali Superintendente & Ordinum Provincialium in Senatu arctiori Affeffore, undique Graviffimo, docent hodie Viri Plurimùm Reverendi & Digniffimi, *Dn. M. Chriftophorus Fridericus Weismannus*, & Dn. *M. Chriftianus Hochftetterus.* In Monafterio Superiori Mulifontano Superiori fub Abbatis Summè Reverendi Domini *Erici Weismanni*, Confiliarii Wirtenbergici & Generalis Superintendentis Meritiffimi Directione impræfentiarum Alumnos erudiunt Viri Plurimùm Reverendi & Doctiffimi, Dominus M. *Johannes Chriftianus Langius*, & Dominus M. *Johannes Chriftianus Speidelius.* In Cœnobio Denckendorfenfi inferiori fub Præpofiti Summè Reverendi, Domini *Johannis Friderici Hochftetteri*, SS. Theologiæ Doctoris, Confiliarii Wirtenbergici & Generalis Superattendentis Graviffimi Præfidio mores & Studia Alumnorum formant Viri Plurimùm Reverendi & Doctiffimi, Dominus M. *Andreas Chriftophorus Zellerus*, Dominus M. *Johannes Albertus Bengelius.* In Monafterio Blabyrenfi inferiori fub Abbatis Maximè Reverendi Domini *Johannis Wendelini Bülfingeri*, Confiliarii Wirtenbergici Meritiffimi authoritate ftudiis & moribus Alumnorum præfunt Viri Plurimum Reverendi & Doctiffimi, Dominus M. *Georgius Valentinus Zaifius*, qui recentiffimè ad Paftoratum & Decanatum Blabyrenfem clementiffimè vocatus, proximè ftatione fuâ Scholafticâ decedet. Dominus M. *Philippus Henricus Weiffenfee*, & Dominus M. *Johannes Leonhardus Seiboldus*, Digniffimi Domini *Zaifii* Succeffor. Bebenhufani, Mulifontani & Denckendorffenfes Præceptores juxta officium Scholafticum defunguntur etiam munere Publico Ecclefiaftico. Blabyrenfes Ordinariè non concionantur, extraordinariè tamen in cafu neceffitatis pro Miniftris Ecclefiæ Blabyrenfis Sermones Sacros habent. Adfit fupremus Scholarcha DEUS Optimus Maximus hifce Scholarum Monafticorum Præfulibus & Præceptoribus Omnigenâ fuâ gratiâ, eorumque laboribus fanctiffimis, fimul & moleftiffimis, in Honorem Divini fui NOMINIS largiffimè ex alto benedicat.

Catalogus Alumnorum Mulifontanorum.

JOhannes Jacobus Laitenberger, Kircho-Teccenfis.
Johannes Cunradus Beck, Göppingenfis.
Davides Fridericus Mægerlin, Cantftadienfis.
Johannes Ludovicus Cafpar, Göppingenfis.
Fridericus Jacobus Biber, Waiblingenfis.
Philippus Jacobus Gothofredus Braun, Nürtingenfis.
Johannes Fridericus Hochftetter, Burgoftallenfis.

Christophorus Fridericus Gross, Kircho-Teccensis.
Theodorus Theuss, Kirchbergensis.
Georg. Fridericus Theophilus Hirschbach, Oetingensis.
Johannes Ludovicus Densler.
Johannes Adamus Zimmermann, Heidenheimensis.
Johannes Davides Huschwadel, Kircho Teccensis.
Johannes Fridericus Mörleth, Marbacensis.
Philippus Jacobus Haage, Schorndorfensis.
Johannes Jacobus Widmann, Bahlingensis.
Philippus Jacobus Stölzel, Bieticanus.
Gothofredus Ulricus Hochstetter, Bessigheimensis.
Johannes Jacobus Gasteiger, Uracensis.
Fridericus Jacobus Leude.
Johannes Davides Hausch, Münsingensis.
Martinus Ludovicus Osiander, Tubingensis.
Joachimus Ludovicus Neuffer, Uracensis.
Israël Bremer.
Abrahamus Becherer, Waiblingensis.

Moderni Alumni Bebenhusani sunt sequentes.

JOhannes Bloss, Tubingensis.
Fridericus Guilielmus Schmid, Kircho-Teccensis.
Everhardus Ludovicus Bardili, Zellensis.
Henricus Ernestus Reinhart, Rosenfeldensis.
Johannes Christianus Philippus Leutwein, Waldenburgo-Hohenloicus.
Johannee Guilielmus Gentner, Leomontanus.
Johannes Philippus Brauch, Aschensis.
Theophilus Fridericus Hess, Herimontanus.
Johannes Philippus Burgundisch, Ober-Esslingensis.
Fridericus Jacobus Mercklin, Hornbergensis.
Johannes Fridericus Weigel, Unter-Oewisheimensis.
Johannes Jacobus Romig, Weylheimensis.
Johannes Christophorus Landauer, Gruibingensis.
Johannes Erhardus Hartmann, Herimontanus.
Thomas Andreas Nicolai, Uracensis.
Everhardus Fridericus Machtolff, Herimontanus.
Johannes Walch, Dettingensis.
Joh. Julius Fridericus Leger, Brenzianus.
Conradus Georgius Rösler, Feldstettensis.

Johan-

Johannes Jacobus Stengelin, Tuttlingensis.
Johannes Antonius Majer, Nuffringensis.
Theophilus Fridericus Salomon, Lauffensis.
Leopoldus Fridericus Wolffermann, Erzingensis.
Carolus Christophorus Sattler, Gerastettensis.
Johannes Adamus Mack, Feldstettensis.

Catalogus Alumnorum Denckendorffensium.

Helvicus Immanuel Beck, Mühringensis.
Cunradus Wilhelmus Drommer, Nusdorffensis.
Joannes Josephus Colb, Obereisesheimensis.
Philippus Fridericus Hiller, Mühlhusanus.
Petrus Mezger, Schorndorffensis.
Johannes Andreas Landenberger, Balingensis.
Johannes Jacobus Mezger, Kirchheimensis ad Nicrum.
Johannes Christophorus Müller, Vayhingensis.
Johannes Dietericus Hertelin, Vinimontanus.
Georgius Fridericus Hopfer, Altingensis ad Nicrum.
Johannes Fridericus Schickard, Hessigheimensis.
Eberhardus Fridericus Behr, Bennigheimensis.
Johannes Schweizer, Weileranus apud Eschenau.
Ernestus Gottofredus Autenrieth, Ottmarsheimensis.
Georgius Philippus Binder, Unterletingensis.
Johannes Gottlieb Jung, Steinheimensis ad Murram.
Christianus Carolus Eschenmajer, Leobergensis.
Johannes Fridericus Wohlgemuth, Marpacensis.
Davides Christophorus Magirus, Marpacensis.
Johannes Georgius Wangner, Rosenfeldensis.
Cunradus Davides Moser, Güglingensis.
Christophorus Iacobus Kœlreutter, Nagoltensis.
Tobias Borsch, Güglingensis.

(The last five: locati per sortem.)

Ordo Alumnorum Blabyrensium, quo nunc loca sua occupant.

Wilhelmus Fridericus Haselmajer, Gôppingensis.
Christophorus Fridericus Horff, Vayhingensis.

Geor-

Georgius Fridericus Steinweeg, Bottenheimensis.
Jacobus Davides Essich, Tubingensis.
Johannes Fridericus Ramsler, Mercklingensis.
Christophorus Dietericus Keller, Tubingensis.
Christophorus Cunradus Wagner, Kircho-Teccensis.
Christophorus Cunradus Heller, Rosenfeldensis.
Johannes Adamus Hoch, Tubingensis.
Georgius Fridericus Weigenmejer, Blaubyrensis.
David Schabhard, Waiblingensis.
Georgius Davides Haas, Holzmadensis.
Georgius Adam Göriz, Saxo-Wylensis.
Gebhardus Ulricus Brastberger, Endingensis.
Philippus Jacobus Lotter, Dorhanensis.
Antonius Ulmer, Steingebronnensis.
Carolus Zeller, Möckmühlensis.
Johannes Christophorus Bürcklin, Holzelfingensis.
Johannes Andreas Georgius Höfflein, Uffenheimio-Onolzbacensis.
Johannes Philippus Senckeisen, Stuttgardianus.
Matthæus Sigismundus Osiander, Dagershemensis.
Gebhardus Fridericus Keppelmann, Müncklingensis.
Johannes Sebastianus Saugenfinger, Thamnensis.
Johannes Jacobus Mörleth, Hochbergensis.
Adolphus Cunradus Schwenck, Stuttgardianus.

EPILOGUS PRACTICUS,

sive

Alloquium ad Stipendiarios & Alumnos Ducales Paræneticum.

Recensui, Fratres & Amici charissimi, longo ordine Historiam Stipendii Ducalis Theologici & Monasteriorum dulcissimæ nostræ Patriæ maximam partem etiam propter vos, ut vobis materiam suppeditarem, summum Evergetam, DEUM Ter Opt. Maximum pro tot tantisque beneficiis, quibus fruimini, semper ardentius laudandi & celebrandi. Jucundissimâ hac utilissimâque Historiâ sacrâ Patriæ, vos ad Studium pietatis & virtutis, solidæque Eruditionis, quantùm in me fuit, excitare volui. In vobis sita est spes Ecclesiæ Wirtenbergicæ, hanc spem implete & in stadio virtutum ad metam vobis præfixam, alacriter decurrite. Mundi vanitates & ineptias fugite, & in Timore DEI, qui omnis sapientiæ initium & complementum est, studia vestra rite tractate, precantes supremum NUMEN, ut vobis gratiâ suâ prælucere, vosque per Spiritum sanctum in omnem veritatem ducere velit.

Ne

Ne ſitis ſcandalo cuiquam, qui ad inſtaurandum & reſtaurandum, non ad deſtruendum Regnum JESU Chriſti vocati eſtis: Væ dantibus ſcandala proximo: (*) Cuſtodite (*) *Matth.* primò veſtras animas, pretioſiſſimo ſanguine Theandrico redemptas, cuſtodite *18, 6. 7.* eas quàm ſtudioſiſſimè, uti (**) Joſua, ad æternam felicitatem properans, po- (**) *Joſue* pulum DEI monet: Deinde pari ſummâque curâ & ſolicitudine animabus eo- *23, 11.* rum, qui vobis committentur, proſpicite. Meſſis eſt magna, Fratres & Commilitones chariſſimi, laboremus ſuo quisque loco, ſimus fideles ἐργάτῃ DOMINI; Non otioſi ſtemus in Foro & Theatro hujus mundi, ſed manus meſſi ſedulas inferamus, id eſt, in ſudore vultus noſtri laboremus, verbum DEI piè ſcrutemur, hæreſin internam, profundiſſimam noſtram miſeriam & corruptionem ſemper magis cognoſcere atque debellare diſcamus. Bella DOMINI etiam externa contra hoſtes veritatis, infra prolixius recenſendos, ſtrenuè geramus, ſed Armis Spiritus S. incedamus. State viriliter, nec confeſtim, vix viſis hoſtibus, fugite. Statum controverſiarum Theologicarum penitius inſpicite & Theſes ſanctiſſimæ atque antiquiſſimæ noſtræ fidei piè defendite. Libros ſymbolicos juxta S. Scripturam diligenter evolvite, complectuntur illi, ut noſtis, ſacratiſſimam illam Megalandri noſtri LUTHERI & ὁμοψύχων Theologorum veterum confeſſionem, quam illis non caro & ſanguis, ſed Pater cœleſtis & quidem in igneâ crucis fornace revelavit. O mei Fratres! ſimus & nos veri Confeſſores JESU CHRISTI, quos nihil depellat à ſtudio veritatis.

Commendo vobis etiam Spiritu DEI pleniſſimam Confeſſionem celſiſſimi Ducis CHRISTOPHORI, noſtris Ordinationibus Eccleſiaſticis inſertam & ad Concilium Tridentinum à ſanctiſſimo hoc HEROE tranſmiſſam, in hunc diem, tremente & fremente tenebrarum Principe, inexpugnabilem.

Scripta etiam puriorum Theologorum, quibus Patria noſtra inprimis ultimis duobus Seculis per Gratiam DEI fuit fœcundiſſima, ſedulò perlegite, ſed non in nudâ γνώσει, quæ inflat, ſubſiſtite, potius illud Salvatoris aureum Epiphonema cordibus veſtris tenaciter infigite: Hæc ſi ſciveritis, beati eritis, ſi feceritis. Non in verbis, ſed in factis, ſive pietatis Exercitiis continuis, res Religionis noſtræ conſiſtunt, verba ſunt *Juſtini Martyris*, antiquiſſimi Patris, in I. parænetico ad Græcos p. 25. οὐ λέγειν μόνον, ἀλλὰ καὶ εἶναι ποιεῖ χριστιανούς, ſcribit in Epiſt. 3. ad Magnes. Pius Ignatius, totus amore IESU flagrans. Summa Religionis Chriſtianæ eſt ſecundum Auguſtinum, imitari eum, quem *Lib. 2. de Ci-* colis. Multùm ubique ſcientiæ, conſcientiæ parum. Rectè quidem fit, *vitate DEI* (verba ſunt pii Gerhardi in præfat. ad Meditationes ſacras) quod ὀρθοδοξία li- *cap. 1.* bris, diſputationibus, concionibus & modis omnibus defenditur, ſed & vita profeſſioni Chriſtianæ ut reſpondeat, opera danda. Cogitate mecum quanto amore IESU flagraverint pii Martyres, quorum Acta *Theodoricus Ruinartus*, *Ludovicus Rabus*, aliique recenſuerunt. Dulcis & jucunda vobis ſit purior Hiſtoria Eccleſiaſtica, quam ſi rite calletis, facile vobis erit, antiquis & novis reſpondere hæreticis: namque eandem Satanas μυεμπηχίτης ludit fabulam in Theatro mundi, mutatis tantum perſonis. Pretioſum & prolixum quidem eſt ſtudium Sacræ Hiſtoriæ, cùm evolvenda ſint ſcripta Patrum & ad regulam verbi Divini exigenda; Adde, quod & recentiores Scriptores rerum Sacrarum Theologiæ

Stu-

Studiosis sunt inspiciendi; Non autem cuivis contingit adire Corinthum: Interim uti infantibus sufficit lac & pulmentum ad sustentationem hujus vitæ, ita sufficit pauperibus Studiosis Compendium Sacræ Historiæ, quale est illud Gothanum & Rechenbergianum. Quo quis est diligentior & in scrutandis veritatibus divinis devotior, eò erit in inveniendis multis Thesauris literariis atque Gazis veræ Sapientiæ felicior. Grata etiam vobis sit, imò gratissima Theologia Catechetica. Non pudeat vos cum parvulis lallare, sed placeat vobis cum Magistro nostro humilimo, Eodemque optimo Salvatore, descendere, sic ascendetis quondam & penetrabitis in interiora DEI tabernacula. Omnibus vestris Studiis intermixtæ sint piæ preces, sine quibus non patet vobis janua cœli. Aperienda est illa devotis precibus, pulsandum est sæpius ad fores Curiæ cœlestis ardentibus suspiriis. Tandem videbitis reclusa omnia Divina penetralia: Scisso velo stolidæ rationis & perruptis muris ignaviæ, Ambitionis & ignorantiæ, patebit vobis TEMPLUM veræ Sapientiæ, Sapientiæ, Salomoneo (quod tamen θαῦμα mundi fuit) longè splendidius & augustius. Mementote, quid Serenissimo Clementissimoque nostro Principi, quid Præceptoribus & Ephoris debeatis? vestrum est devotis precibus pro salute PATRIS Patriæ & pro incolumitate superiorum instare & tales vos gerere, quales pios Studiosos decet, quales in juventute Josephus, Daniel & Timotheus fuere, qualis optimus Salvator in tenera ætate fuit. His vestigiis sanctorum & Sanctissimi tenaciter insistite.

Prava consortia cane pejus & angue fugite, jejunas & ociosas quæstiones, superficiariam atque perfunctoriam Eruditionem, vitate. Solidam & edecumatam rerum divinarum humanarumque cognitionem vobis comparate. Non desunt nobis hodie subsidia, quæ defuere forsan Patribus nostris. Utamur illis Adminiculis & gratias DEO agamus humilimas, quod Wirtenbergiæ, Patriæ nostræ dulcissimæ, plenis modiis admetitus est sua χαρίσματα. Ne simus ingrati, sed in gloriam DEI, supremi Brabeutæ, donis gratiæ decenter utamur: Ne simus pigri & stupidi, sed lucente sole justitiæ oculos aperiamus & è somno peccatorum surgamus, quia certè tempus est surgendi: Incidimus enim in tenebricosa tempora, quibus infeliciter errant & ad lapides miseriarum impingunt, quotquot lucem verbi scripti non sequuntur. Non simus ambitiosi, nam pulvis & umbra sumus, hodie vivimus, cras forsitan morientibus standum erit coram Judice supremo. O DOMINE IESU, fac ut vigilemus, & oleum fidei Spiritusque in lampadibus cordium nostrorum habentes, Tibi SPONSO Animarum in occursum veniamus. Sic beati erimus in æternum, sic novis linguis cum choro Angelorum ingeminabimus: SANCTUS, SANCTUS, SANCTUS DOMINUS Zebaoth, plena est omnis Terra Gloria ejus, Amen.

BIBLIO-

BIBLIOTHECÆ SUEVO-WIRTENBERGICÆ PARS PRIMA,

sive

Recensio Librorum Theologicorum

In omnibus Partibus Eruditionis Theologicæ, Theticæ, Catecheticæ, Exegeticæ, Polemicæ, Practicæ, Casualis & Historicæ,

à

Theologis Suevis & Wirtenbergicis

Post Reformationem ad hæc usque tempora scriptorum,

SUEVIÆ ET WIRTENBERGIÆ SACRÆ inserta & adornata

à

M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO, Ecclesiæ Tubingensis Diacono.

Theologia Thetica.

LOci Theologici Slavonicè redditi à *Primo Trabero*, Pastore in pago Derendingen prope Tubingam.

Jac. Heerbrandi, Cancell. Tubing. Compendium Theologicum. Lipsiæ, Anno 1581. Tubingæ 1573. 1579. & 1608. recusum.

Lucæ Osiandri, Senioris, Institutio Christianæ Religionis, seu Loci communes Theologici, Latinè Tubingæ A. 1576. in 8. Germanicè A. 1582. in 8. & Gallicè Montispeligardi A. 1591. in 8.

Augustini Brunnii, Pastoris Jesingensis prope Tubingam, Annabergæ in Misniâ nati, Quæstiones fidei Christianæ, si . Catechismus Brentianus, Græcè versus. Tubingæ, Anno 1562. in 8.

Casp. Lucii, Abbatis Alpirſpacenſis, Chriſtliches Echo von den vornehmſten Haupt-Puncten Chriſtlicher Religion. Straßburg. 1586. in 4.

Jo. Georgii Sigwarti, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Tubing. Manuale Locorum Communium de omnibus fere Chriſtianæ Religionis Articulis. Tubingæ 1655.

Ej. Hand-Büchlein der vornehmſten Puncten Chriſtlicher Lehre/ Tübingen A. 1606. In Linguam Gallicam converſum, & impreſſum Montiſpeligardi A. 1615.

D. Matthæi Hafenrefferi, Cancell. Tubing. Loci Theologici, ſeu Compendium Theologiæ, in gratiam Sereniſſimi Wirtenbergiæ Ducis, *Johann. Friderici*, cùm adhuc Princeps eſſet Iuventutis Wirtenbergicæ, ſcriptum, eidemque dedicatum A. 1600. Tubingæ. Recuſum Witebergæ 1609. Holmiæ Suecorum 1612. 1686.

Gülden Kleinod der vornehmſten Hauptſtücke Chriſtlicher Lehre/ verteutſcht durch G. W. Frey-Herrn von Stein. vid. P. Freher.

Michaelis Schæfferi, Concionatoris Aulici, & Aſſeſſoris Conſiſtorii, Iſagoge Compendii Theolog. Tubing. 1606. Luneburg. 1663.

Jo. Valentini Andreæ, SS. Theol. D. & Abbatis Bebenhuſani, *Summa* Doctrinæ Chriſtianæ. Tubingæ 1614. Luneburg. 1644.

Theodori Thummii, SS. Theol. D. Prof. Ord. & Eccleſ. Tubing. Decani, *Synopſis* præcipuorum Articulorum fidei, noſtro ſeculo maximè controverſorum cum ſupplementis *Jo. Chriſtophori Pfaffii*, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Tubingæ 1703.

Melchioris Nicolai, SS. Theol. D. & Præpoſiti Stuttgardiani, Compendium Theologiæ Aphoriſticum Supplementis polemicis auctum à Mich. Müllero, SS. Theol. D. Prof. Ord. & Paſtore Tubing. Ulmæ 1688.

Jo. Adami Oſiandri, SS. Theol. D. & Prof. Cancell. nec non Præpoſiti Tubing. Theologia Poſitiva Acroamatica. Tubing. 1679. 1690. in 4. Collegium Syſtematicum Theologiæ univerſæ. Stuttgard. & Francofurti. 1686. in 4.

Georgii Henrici Haberlini, SS. Theol. D. & Profeſſ. primò Tubingenſis, poſtea Ducalis Conſiſtorii Aſſeſſoris, Conſpectus Locorum Theologicorum *Matthiæ Hafenrefferi* Tabellis exhibitus. Tubingæ 1690.

Johannis Graffii, SS. Theol. Doct. Profeſſ. Philoſophiæ Emeriti & Abbatis Alpirſpacenſis, Theologia Poſitivo-Polemica, methodo uniformi tradita. Francofurti 1684.

Theologia Germanica, Teutſche Theologia. Francofurti 1673.

Mich. Mülleri, SS. Theol. D. Prof. Cancell. Tub. Teſſaradecas Evolutionum Sacrarum. Tubing. 1694. in 8.

Jo. Wolffgangi Jægeri, SS. Theol. D. Prof. Præpoſiti & Cancellarii Tubingenſis, Compendium Theologiæ Methodo facili & perſpicua exaratum per fœdera. Editio ſecunda. Stuttgardiæ 1702. in 8.

Syſtema Theologicum, in quo præter Theſin copioſius quam in compendio exhibitam recentiores inprimis controverſiæ dilucide exponuntur. Tubingæ 1715. in 4.

Hi ſunt præcipui Libri Theologiæ Theticæ, à Theologis Wirtenbergicis ſcripti. Magnus eſt uſus Theologiæ Theticæ, nemo ſine hac feliciter diſputat, nemo, Theologiæ The-

Theticæ ignarus, rectè concionatur. Hanc autem qui callet, qui ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων τῶν λόγων penitus inspexit, qui Thesin suam Theologicam dictis congruis & Argumentis Domesticis probare potest, & sub cruce Salvatoris in fide perseverat, is optimus est Theologus Theticus, Achille & Goliatho fortior, contra illum nihil valent inferni portæ. Sed qui jejunus est & siccus in Theologiâ Theticâ, Theses Theologicas nec intelligit, nec probare potest, is infelix est disputator & Homileta, imò miserrimus Christianus, lapsui & Apostasiæ, si venti, si procellæ persecutionum, aliarumque adversitatum invalescant, proximus. Itaque quod est domui fundamentum, id est in Theologia, accurata Θέσεως notitia & solida defensio. Uti autem Domus, pulveri inædificata, subsistere nequit, ita nec stare illi possunt in DOMO DEI, qui non rite superædificati sunt LAPIDI Angulari JESU CHRISTO. Paulus, Gentium Apostolus, singulari curâ Timotheo Theologiam commendat Theticam, ad eum ita scribens: ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας ἐν πίστει, καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Formam habeto sanctorum Sermonum, quos à me audivisti, cum fide & charitate, quæ est in Christo JESU. 2.Tim.1.13.

Theologia Catechetica.

JOh. Brentii Catechismus, pia & utili explicatione illustratus. Tubingæ 1551. & 1594. in 8.
Ejusd. Catechismus Teutsch. Wittenberg 1572. in 8. und 12. Franckfurt 1596. in 16. Stuttgardt und Tübingen in 8. und anderem Format fast alle Jahr.

Casp. Grateri, Suevo-Halensis, tempore Ulrici, Ducis Wirtenb. Concionatoris Aulici Stuttgardiani Catechesis in 8. Teutsch.

Jac. Heerbrandi Rettung des kleinen Catechismi Lutheri / Tübingen in 8.

Primi Truberi, Pastoris in Pago Derendingen, prope Tubingam, Catechismus Lutheri, Slavonicè redditus.

Luc. Osiandri, Senioris, Catechismus-Predigten / Tubingæ 1604. in 4.

Catechistische Unterweisung zur Seeligkeit / oder kurtze Außlegung des Brentianischen Catechismi / im gantzen Hertzogthum eingeführet. Tübingen Anno 1680. in 8.

Außzug der Catechistischen Unterweisung zur Seeligkeit über den Brenzischen Catechismum im gantzen Hertzogthum eingeführt. Editiones variæ in 8. und 12.

Catechismus-Reichthum *M.* Johann Spindlers / der Kirchen Christi zu Marckgröningen Diaconi. Tübingen Anno 1623.

Philippi Grateri, Præpositi Herbrechtingensis, Catechismus-Predigten vom Heiligen Abendmahl. Tübingen / Anno 1585. in 4.

Ejusd. Præfatio in Catechismum Majorem Brentii, ibid. Anno 1590. in 8.

Polyc. Lyseri, SS. Theol. D. & Concion. Aulici El. Sax. Christianismus, Papismus & Calvinismus, das ist / drey unterschiedliche Außlegungen des Catechismi Lutheri: Eine darinnen gewiesen wird / in welchen Haupt-Stücken die Evangelische mit den Calvinisten; Die Andere / in welchen die Evangelische mit den Papisten nicht einig

nig seynd; Die Dritte / wie ein Christ / die Lehr des Catechismi zur täglichen Busse nutzlich gebrauchen solle. Leipzig / Anno 1596.

Caspari Lucii, Abbatis Alspirspacensis, Evangelisches und Catechetisches Gespräch eines Predigers und Pfarrkindes / welches mit Nutz und Frucht begehret zum Nachtmahl zugehen. Mömpelgardt / Anno 1589. in 8.

Catechismus-Kleinod / oder Erklärung des Catechismi. Mömpelgardt / 1591. in 8. Nürnberg 1621. in 4.

Joh. Hauberi, SS. Theol. D. Ecclesiastæ Aulici, & Assessoris Consistorii, Wegweiser der Layen / das ist / 15. Predigten über den Catechismum zu Bibrach gehalten. Tübingen / 1610.

Johannis Ulrici Pregizeri, SS. Theol. D. Prof. Ord. Præpositi & Cancellarii Tubing. Catechesis Abrahamitica ex Gen. 12, 2. & cap. 22. Tubingæ 1621. in 4.

Simplex Christianorum fides. Anno 1626.

Petri Menderlini, Collegii Augustani Ephori, ex Wirtenbergiâ oriundi, kleiner Catechismus / das ist / kurtze Warnung / Ermahnung und Trost-Schrifft nach Anleitung des Heil. Catechismi. Kempten / Anno 1623.

Ej. Evangelium Lutherano-Catholicum æternum, Beweisung / daß die Lehr von der Gerechtigkeit des Glaubens allein durch Christum aus Gnaden GOttes je und allezeit üblich und bekandt gewesen. Augspurg / Anno 1621.

Tobiæ Wagneri, SS. Theol. D. Prof. Præpositi & Cancellarii Tubing. Exegesis Catechismi Brentiani, auctoritate Magistratus Eslingensis introducta.

Ej. Christliche Hauß-Ubung des Wirtenbergischen Catechismi mit einem Anhang von widerwärtigen Catechismis der Papisten / Calvinisten und Schwenckfelder. Ulm / Anno 1544.

Joh. Conradi Zelleri, Monasterii Bebenhusani Abbatis & Generalis Superattendentis, Catechetische Unterweisung zur Seeligkeit / oder kurtze Auslegung des Brenzischen Catechismi. Tübingen / 1680.

D. Joh. A. Osiandri, Cancell. Tubing. Dispositiones in Catechismum Wirtenbergicum, nec non in Catechismum Lutheri. An. 1674. in 4.

Joh. Henrici Schellenbaurii, Concionatoris in summo Templo Stuttgardiano vespertini, & Professoris Hebræo-Logici in Illustri Gymnasio, Catechetische Unterweisung zur Seeligkeit. Stuttgardt / 1682. 1696. &c. &c.

Joh. Reinhardi Hedingeri, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici & Ducalis Consistorii Wirtenbergici Assessoris, erklärter Catechismus Lutheri / mit einigen nöthigen Fragstücken und Zeugnüssen der Heil. Schrifft erweitert und erläutert / samt einer Anzeig / wie ein einfältiger Christ die Folge und Zusammenhängung der Glaubens-Lehren zufassen habe. Stuttgardt 1701.

Kurtze Anweisung die gewohnliche Catechismus-Lehre nutzlich und erbaulich zutreiben in drei unterschiedlichen Projecten gezeiget / und auff Gnädigst. Befehl samt dem Hoch-Fürstl. Rescript zum Truck befördert. Stuttgardt 1701.

Christ-

Christkindleins-Catechismus / das ist / einfältige Vorstellung des gantzen Lebens-Lauff JEsu zu Erbauung der lieben Jugend / welche etwas auff ihr wahres Christkindlein hält in 26. Capitel eingetheilt / und mit den annehmlichsten Kupffern versehen. Stuttgardt / verlegts Bernh. Michael Müller.

M. Hieron. Schäfferi, Pfarrers zu Derdingen / im Maulbronner Closter-Amt / güldene Schaale voll Rauchwerck / oder GOtt-geheiligte Catechismus-Gebett. Ulm / Anno 1708.

Alii etiam Theologi in Suevia æquè celebres Theologiam Catecheticam excoluerunt; Ex. gr.

Conradus Dietericus, Superintendens & Ecclesiastes primarius Ulmensis, scripsit Linguâ Latinâ Institutiones Catecheticas. Norimbergæ, An. 1659. Lipsiæ, An. 1663. illas Selzerus Germanicè vertit. Francof. 1655. Lipsiæ 1652. Strallsund 1661.

Antonius Reiserus, etiam Theologus Suevus celeberrimus, Augustanus, primùm Schemnizii in Hungariâ per 7. annos Ecclesiastes Evangelicus, postea Posonii Decanus & Pastor primarius in annum decimum tertium, inde post toleratos fœtidi carceris squalores, cum ab acerbissimis veritatis Evangelicæ Adversariis intentatum præter omnem culpam Capitis supplicium divino nutu evasisset, quod tamen lætus expectaverat, factus est in Illustri patriæ suæ Gymnasio Augustano Rector, hinc Oeringiæ in Comitatu Hohenloico Pastor, postremo Hamburgi ad D. Jacobi Ecclesiastes, Catecheta fuit eximius, edidit Catechismum Linguâ Germanica.

Ejusd. Spruch-Catechismus. Franckf. 1677. Hamburg 1680.

Inter Catechetas dulcissimæ patriæ nostræ Wirtenbergiæ per DEI gratiam superstites primum facile locum obtinet Vir Digniss. Dn. D. *Andr. Ad. Hochstetterus*, qui non tantùm in Ministerii sui Ecclesiastici primis annis Tubingæ in catechisandis rudibus se gnaviter exercuit, sed & in officio Professorio Ducali mandato & Authoritate suffultus Extraordinariam Tubingæ Catechesin solennem primus feliciter instituit, & ad Exemplum maximorum Ecclesiæ Patrum Origenis, Clementis Alexandri, & Cyrilli per septem Annos juxta labores Academicos gravissimos publica Exercitia Catechetica habuit. Illa in hunc diem à Diaconis Tubingensibus continuantur. Göppingenses etiam Diaconi, pio spontaneoque motu Tubingenses secuti, impetratâ clementissimâ permissione Ducali, publicam Extraordinariam Catechesin haud ita pridem, faxit DEUS feliciter, instaurarunt. Eslingæ totum Ministerium simul unâ eâdemque horâ, singulis diebus Dominicis in Catechisandis rudibus est occupatum. Magnus est usus Theologiæ Catecheticæ in Ecclesia, quo autem illa est simplicior, eò est dulcior & jucundior. Quid lacte & melle dulcius? Boni Catechetæ Lac & Mel Evangelii Auditoribus suis instillant, &, quod in concionibus non ita commodè fieri potest, singula oracula Divina quasi enucleant. Antiquissimus est hic modus veritates Divinas per quæstiones & responsa exponendi. In Paradiso, sive in statu primævo, nulla noxia apud Protoplastos ignorantia fuit: Namque radiavit in primis nostris parentibus splendidissima Lux veræ & perfectæ Sapientiæ:

Interim crevisset etiam illorum sapientia, nisi peccassent. DEUS Protoplastis plura semper revelasset, & hi parentes nostri primævi, forsan catecheticè, Beneficia creationis & conservationis corporalia atque spiritualia posteris plenissime exposuissent: Sæpe DEUM quærentes & interrogantes, sæpe ad reciprocas quæstiones DEI scitè & perfectè respondentes, semper sapientiores facti essent. Post tristissimum lapsum lapsi nostri primi parentes ducti fuere à DEO Judice in Scholam Catecheticam, Legalem & Evangelicam. Ex lege quasi Catecheticè quæsivit DEUS, vindex peccatorum justissimus: Ubi es miser Adame? An scis, te lapsu Tuo Apostasiâ Tuâ æternam mortem meruisse? Male respondit Adamus, in quo prima Theologia Catechetica purissima per lapsum extincta erat, male respondit Adamus, culpam in DEUM & datam sibi à DEO uxorem male devolvendo. Nec benè stetit Eva in Examine divino Catechetico, quærenti DEO: Cur hoc fecisti? cur Maritum seduxisti? pessime respondit, culpam in serpentem, sive Satanam, draconem infernalem, devolvendo, quæ debuisset & potuisset per vires imaginis Divinæ, Diabolo calumniatori fortiter resistere. Pereundum fuisset Protoplastis & eorum posteris, si DEUS cum lapsis hisce primis Parentibus nostris Legale tantùm habuisset Examen Catecheticum. Sed habuit etiam benignissimus DEUS cum primis parentibus, lege divinâ prostratis & ad agnitionem superbiæ, inobedientiæ & θεομαχίας perductis, atque à Tribunali justitiæ Divinæ ad thronum Gratiæ fugientibus, Examen Evangelicum de Redemptore & venturo Messiâ, de Merito Christi per fidem applicando, de evertendo Regno Satanæ &c.

Nam in Protevangelio continetur Summa Theologiæ Catecheticæ, &, quod tum breviter in Paradiso de Christo fuit propositum, id DEUS Sapientissimus, qui suas habet horas & moras, semper dilucidius, semper uberius & plenius per tot periodos atque Epochas Ecclesiasticas revelavit. Non dubium est, Sethum, Enosum, Enochum, Noachumque ante diluvium methodo catecheticâ simplicissimâque rudes homines informasse, sæpiusque quæsivisse: An scitis, quantas in miserias primi nostri parentes peccando inciderint? & nos cum illis? quia in Adamo DEUS cum universo Genere humano fœdus pepigit. Nunquid verò etiam audivistis de Salvatore nobis promisso? Sed paucos habuere discendi cupidos Catechumenos Patres Antediluviani: Universa caro corruperat viam suam. Quapropter exarsit ira Divina, ut aquæ diluviales totum genus humanum, exceptâ familiâ Noachicâ, absorpserit. Post diluvium in Scholâ Catecheticâ virum se præstitit Abrahamus, Magnus Pater credentium, suosque domesticos inprimis & propinquos fideliter docuit, iis & aliis etiam, quotquot discendi cupidi erant, quæstiones de promisso Messiâ, de circumcisione, de sacrificiis, de renovato cum Noacho & ejus posteris fœdere gratiæ explicuit, seriamque pœnitentiam inculcavit, πεντάπολιν, sive quinque urbium horrendum Excidium, Adami & Evæ è paradiso tristissimum exterminium, Caini Fratricidæ fugam à Facie DEI omni supplicio graviorem, & universi fere humani Generis cataclysmo extincti tragicum funus sæpe vocans in memoriam. Crescentibus Annis crevit Theologia Catechetica, semper plures ei accedebant quæstiones, & quidem tempore Mosis, Samuelis, Davidis & Prophetarum illæ jussu Divino scribebantur. Cum DEUS festum Paschatos institueret, Catechesin denuò commendavit populo suo, & ei præcepit, ut quærentibus, quid sibi velit

velit Agnus Paſchalis? reſponderent, comedendum illum eſſe in memoriam liberationis ex ſervitute Ægyptiacâ, reſpiciendum verò inprimis ad Agnum immaculatum JEſum Chriſtum, qui tollit peccata mundi. Schola ergò ſacrificialis fuit etiam Catechetica. Nec enim nudæ erant ceremoniæ ſacrificia, ſed viſibile Evangelium de Chriſto & ſevera concio pœnitentiæ, uti pluribus expoſuere Momma, Cloppenburgius & Magnif. Dominus Cancellarius *Jægerus* in Theologia fœderali.

Optimus Catecheta fuit Salvator, cùm in his terris circumambularet, ubique lectiones Catecheticas inſtituit, & quæſtiones ſuas jam ex Regno Naturæ, jam ex Scripturâ V.T. deſumpſit & diſcipulos ſuos ſæpe examinavit, Catecheticè quærendo: *Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.* Quem dicunt homines eſſe me filium hominis? Et quid vos de me ſentitis? quid vos dicitis? Tale Examen Catecheticum cum Scribis & Phariſæis ſæpe habuit, eos quærendo: quid vobis videtur de Chriſto, cujus eſt Filius. Quomodo legitis in Scripturâ? Hanc Methodum docendi ſervarunt in Eccleſia Apoſtoli & Patres priorum ſeculorum ſupra laudati. Beatus etiam Lutherus Theologiæ Catecheticæ fuit addictiſſimus & ſe ipſum perpetuum Catechumenum vocavit. Videatur ejus Catechiſmus Major & Minor, Libris Symbolicis inſertus.

In Theologiâ Exegeticâ Theologi Wirtenbergici ſequentia ſcripta ediderunt.

P*Aulus Conſtantinus Phrygio*, in hoc opere ſæpe laudatus, SS. Theol. D. & Profeſſ. Tubingenſis, ſcripſit Commentarium in Exodum, in Leviticum, & in Micheam.

D. Joh. Brentius, Præpoſitus Stuttgardianus, Commentarios ſcripſit fere in ſingulos libros V. & N. T, Geneſin Stuttgardiæ, Exodum partim Tubingæ, partim Stuttgardiæ, Leviticum Halæ Suevorum, Numeros & Deuteronomium Stuttgardiæ elucubravit. Tubingæ, An. 1576. in fol. B. Lutherus Brentii ſcripta, inprimis Commentarium ejus in Amoſum valdè æſtimavit. Tomus II. continet ejus Commentarium in Joſuam, librum Judicum, Ruth, libros Samuelis, Regum, Eſram, Nehemiam, Eſther. Tubingæ, Anno 1576. in fol. Tom. III. Commentarium in Jobum & in Pſalmos. Tubingæ, An. 1578. in fol. Tom. IV. continet Commentarium in Eccleſiaſtem, Eſaiam, Jeremiam, Oſeam, Amoſum, Jonam, Micheam. Tubingæ 1580. in fol. Tom. V. complectitur Commentarium in Matthæum, Marcum & Lucam. Tubingæ, An. 1582. Tom. VI. continet Homilias Brentii in Evangelium Johannis. Tubingæ, Anno 1584. in fol.

Commentarium in Pſalmos ſcripſit, *Erhardus Schnepfius*, Theologus de Eccleſia Wirtenbergicâ meritiſſimus. Editus eſt Tubingæ, An. 1572. in 4.

D. Jac. Beurlini, Cancell. Tubing. Commentarius in Epiſtolam Johannis Canonicam, Tub. 1571. in 8.

Theodorici Schnepfii, SS. Theol. D. & Profeſſ. Ord. Scholæ in Eſaiæ Prophetæ vaticinia. Tubingæ, An. 1575. & 1583. in fol.

Ejus-

Ejusd. Enarrationes in Psalmos. Tub. 1571. & 1572.

Balth. Bidenbachii, Theol. D. & Præpositi Stuttgardiani, Außlegung des ersten und andern Buchs Samuelis. Tübingen / An. 1604. in fol.

Lucæ Osiandri, Senioris, Commentarius in universa Biblia Latinè & Germanicè diversis vicibus annis & locis editus. Tubingæ, An. 1573. in 4. An. 1609. in fol. Germanicè Stuttgardt / An. 1600. An. 1610. Lüneburg/ 1651. in fol.

Johannis Brentii, junioris, Magni illius Theologi, qui Wirtenbergicam Ecclesiam reformavit Filii, SS. Theol. Profess. Ord. Commentarius in Epistolam ad Hebræos. Tubingæ, An. 1571. in 4.

Stephani Gerlachii, SS. Theol. D. & Profess. Ord. nec non, Pro-Cancellarii, Commentarii super Epistolas Paulinas. Tubingæ.

Philippi Heilbronneri, Scholarchæ & Professoris Theol. in Gymnasio Lauingensi, Lauffa-Wirtenbergici, vaticinia Esajæ, Jeremiæ, Ezechielis & Danielis in Locos Communes Theologicos digesta. Lauingæ, An. 1586. in 8.

Ej. duodecim minorum Prophetarum vaticinia, simili modo illustrata. Ibid. Anno 1588. in 8.

Ej. Loci communes in Epist. ad Galatas, ad Timotheum & Titum. Ibid. Anno 1591. in 8. & 1588.

Ægid. Hunnii, SS. Theol. D. & Professoris Ord. primò Marpurgi, deinde Wittebergæ, Winendâ-Wirtenbergici, Commentarii in Epistolas Pauli & Evangelia Matthæi atque Johannis, sive Thesaurus Epistolicus. Witteberg. An. 1705. in fol. & Thesaurus Evangelicus. Witeb. An. 1706 in fol.

Polyc. Lyseri, Winendâ-Wirtenbergici, SS. Theol. D. Concionatoris Aul. Elect. Saxon. Harmonia Evangelica, à D. Chemnitio inchoata à Polyc. Lysero continuata & à D. Gerhardo absoluta. Francof. 1652. in fol.

Explicatio passionis Dominicæ secundum 4. Evangelistas. Lipsiæ 1605. in 4.

Expositio primæ partis Geneseos, quæ continet Historiam Adami. Lipsiæ, Anno 1604, in 4.

Expositio secundæ & tertiæ partis Genes. quæ continet Historiam Noachi & Abrahami. Lipsiæ, An. 1605. & 1606.

Expositio IV. V. VI. partis Genes. quæ continet Historias Isaaci, Jacobi, & Josephi.

Commentarii in Prophetam Danielem. Francof. 1609.

Johannis Assumi, Nürtingâ-Wirtenbergici, Superintend. Weickersheimensis-Hohenloici, Daniel Aulicus, oder 63. Predigten über den Propheten Daniel.

Georgii Vits, SS. Theol. Doct. & Abbatis Anhusani, doctrinale Bibliorum Harmonicum. Lauingæ, An. 1613. in fol.

D. Matthiæ Hafenrefferi, Cancell. Tubing. Templum Ezechielis sive in postrema IX. Capita hujus Prophetæ Commentarius, non tantùm genuinam Textus & expeditam Interpretationem, unà cum Templi Architectonica formis æneis expressa, verum etiam de præcipuis Christianæ Religionis capitibus jucundas & utiles medi-

meditationes, facilem insuper & Hebræorum omnium Generum Mensuris, ponderibus ac monetis cum nostratibus comparatum, explicationem complectens. Tubingæ 1613. in fol.

Ej. Analysis terminorum, vocabulorum, Regularum & Axiomatum in Scripturâ, S. Patribus & Theologis orthodoxis occurrentium. Tubingæ. 1609.

Ej. Commentarius in Prophetas Nahum & Habacuc. Opus posthumum. Stuttgardiæ. 1663.

Jonæ Hæckeri, SS. Theol. Licentiati & Superintendentis Marpacensis, Compendium Theologiæ Corinthiacum. Tubingæ 1613.

Theod. Thummii, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Ἐξήγησις dicti Paulini 1. Tim. 3. 18. de Incarnatione, Tubingæ 1620.

— Σύνοψις doctrinæ Joanneæ ex Cap. II. Epist. prioris v. 1. 2. Francofurti 1620.

— Exegesis capitis primi Epistolæ ad Galatas. Francofurti A. 1621.

— Labor sacer posthumus, seu Annotationes Exegeticæ in Novum Testamentum. Francofurti 1650.

Johannis Jacobi Hainlini, Abbatis Bebenhusani & Generalis Superintendentis, Summarien, oder kurtze Auslegung deß Neuen Testaments. Stuttgardt 1659.

Ej. Summarien, oder Auslegung aller Propheten. Stuttgardt 1662.

Jo. Conradi Zelleri, Abbatis Bebenhusani, & Generalis Superintendentis, Summarien, oder kurtze Auslegung der Bücher Mosis / Josuä / Richter / Ruth / Samuels und der Könige. Stuttgardt 1667.

— Summarien der Bücher der Chronica / Esrä / Nehemiä / Esther / Hiobs / deß Psalters / der Sprüchen / deß Predigers und deß Hohenlieds Salomons. Stuttgardt 1669.

— Summarien der Bücher Judith / Weißheit / Tobiä / Syrachs / Baruch / Maccabäer / Stück in Esther und Daniel. Stuttgardt A. 1672.

Balthas. Raithii, SS. Theol. Doct. & Prof. Ord. Tubingensis, Specimen Collegii Biblici ad magnum opus Jo. Buxtorfii Hebræo - Chaldæo - Rabbino - Masorethicum, Tubingæ 1658.

Ej. Epitome Bibliorum, continens præcipua Veteris Testamenti testimonia in Novo Testamento citata, & à B. Wilhelmo Schickardo Hebraicè & Latinè reddita, atque edita 1663.

Wilhelmi Schickardi, Profess. Linguarum Orientalium in Academia Tubing. Jus Regium, sive explicatio loci decantati, 1. Sam. 8. v. 11. 12. seqq.

Jo. Adami Osiandri, SS. Theol. D. Prof. Ord. Præpositi & Cancellarii Tubingensis, Commentarius in Pentateuchum. Stuttgardiæ 1676. in fol.

— Commentarius in libros Josuæ, Judicum, Ruth, & duos Libros Samuelis. Tubingæ & Stuttgardiæ. 1681.

— Ultima Jacobi, h. e. Oracula de duodecim filiis Israelis ex Genes. 49. Tubing. 1669.

Prælectiones Academicæ in præcipua loca N. T. Tubingæ 1686. in 8.

D. Christoph. Wölfflini, Præpositi Stuttgardiani, Exercitationes de Lapsu Adami, Tubingæ, 1661. in 4.

— Exercitationes de obligatione credendi in Christum.

— De pœnitentia Tyriorum & Sidoniorum sub conditione prævisâ. 1664. in 4.

— De Triduo Mortis Christi. 1664.

— De Christo agonizante. 1665.

— De Incestu Lothi 1665.

— De Criteriis S. Scripturæ. 1665.

— Exegesis octo priorum Capitum Johannis 1666.

Georgii Henrici Haberlini, SS. Theol. D. & Profess. Theologia Corinthiaca, in forma systematis proposita, sive explicatio Ep. Pauli prioris ad Corinthios. Tubingæ 1699.

D. Jo. Wolffgang. Jageri, Cancellarii, Dissertationes in Matthæum.

Christophori Reuchlini, SS. Theol. D. PP. Specimen Collegii Biblici, ad methodum Schmidianam adornandi de Theologia A. 1706.

Jo. Christophori Pfaffii, SS. Theol. D. & P. Dissertationes in Matthæum.

Matthæi Hilleri, SS. Theologiæ, Græcæque & Orientalium Lingg. quondam Professoris, nunc Consiliarii Wirtenbergici & Abbatis Cœnobii Regio-Fontani, Onomasticum sacrum, in duas partes distinctum, in priori nominum propriorum, quæ in S. Literis leguntur, origo, analogia & sensus declaratur, in posteriori juxta ordinem literarum digesta nomina explicantur, & hinc quibus rebus personisve fuerint imposita, significatur. Tubingæ 1706. in 4.

Ej. Syntagmata Hermeneutica, quibus loca S. Scripturæ plurima ex Hebraico textu novè explicantur. Tubingæ 1711. Operi huic summatim hæc insunt.

1. Tractatus de gemmis in pectorali summi Sacerdotis Hebræorum, in quo persequitur Author Gemmarum nomina, genus, pretium, & ordinem, juxta Exod. 28. 17. 21.
2. De origine Gentium Celticarum, id est Hispanorum, Gallorum, Germanorum, ex Gen. 10. 4.
3. De Philistæo Exule, sive de Origine, Dis ac terra Philistæorum, ex Gen. 10. 13. 14.
4. De antiquissima Gigantum Gente, eorumque sedibus ex Genes. 14. 5.
5. De Origine Gentium ex Noachi filiis genitarum ex Genes. 10. & 22.
6. De genuino sensu Nominis שילה Schilo ex Gen. 49. 10.
7. De sensu dicti Num. 24. 5.
8. De sensu Vaticinii Hoseæ 10. 14.
9. Epinicion Deboræ, versione & notis illustratum; Judic. V.
10. Crux Criticorum, sive de sensu & integritate vocis Caari Psalm. 22. 17.
11. Ænigma Psalm. 49. 15.
12. Fides Jobi cap. 19. 25. 27.
13. De genuina versione vocum, quæ extabant in crucis Dominicæ Elogio Joh. 19. 19.
14. De sermone scriptorum divinorum Elliptica.

Ej. Tractatus de KERI & KETIBH.

M. Chri-

M. Christophori Zelleri, t. t. Pastoris Maulbronnensis, nunc Consiliarii Wirtenbergici, Abbatis Laureacensis, & Ducalis Consistorii Assessoris, Scripturæ Sacræ Historia tam generalis, quàm specialis, qua de ortu, progressu & fine scriptionis sacræ, de Scriptoribus sacris, eorundemque impulsu & afflatu, de Argumento, methodo, stylo, scopo, conservatione & interpretatione hujus codicis, tùm in specie de singulorum librorum scriptore, tempore, authoritate, summa, divisione &c. Disseritur cum appendice variorum speciminum & legendi & intelligendi & applicandi S. Scripturam, quorum

I. Index omnium Textuum Scripturæ S. Chronologico - Harmonicus.

II. Expositio Prophetæ Hoseæ, & Epistolæ ad Hebræos, seu Analysis horum librorum Logico - Rhetorico - Grammatica.

III. Usus & abusus dogmaticus potissimorum dictorum de Justificatione hominis coram DEO.

IV. Dispositiones Homileticæ Textuum aliquot funebrium.

V. Concordantiæ prædicati, quo Christus dicitur Redemtor noster.

VI. Exempla Excerptorum Chrialium pro tractandis homileticè Thematibus sacris. Ulmæ 1701. in 4.

Summarien, oder gründliche Außlegung über die gantze H. Schrifft / wie auch über die so genandte Apocrypha, samt nützlicher Unterweisung zum heilsamen Gebrauch im Glauben / Leben und Leiden / hiebevor so wohl zu offentlicher Kirchen-Andacht in denen Vesper- Lectionen in dem Hertzogthum Wirtenberg und andern Evangelischen Ländern / als auch auff eines jeden Christlichen Hauß-Vatters sonderbahre Hauß-Kirche gestellet / nunmehr mit Fleiß übersehen / und auch denen / auff Ihro Kayserl. Maj. Josephi Preißwürdigste Vergönnung in Schlesien wieder geöffneten und neu zuerbauen allergnädigst erlaubten Kirchen zur Erbauung mit vielen nutzlichen Anmerckungen vermehret / durch die jetztmalige Theologische Facultät bey der Universität zu Tübingen

Johann Wolffgang Jäger / D. Cancellar.
Johann Christoph Pfaff / D.
Andreas Adam Hochstetter / D.

Nebst besagter Facultät neuen Vorrede. Leipzig 1709. in groß quart.

M. Georg Friderich Schweitzers / Pfarrers zu Hochdorff / Prophetischer Offenbahrungs Schlüssel / oder schrifftmässige Erklärung der Offenbahrung Johannis. Ulm. 1709. in 8.

Lubet addere quosdam Theologos Suevos extra Wirtenbergiam, quibus etiam curæ cordique fuit Theologiam Exegeticam rite excolere, inter hos, quorum quidem notitia ad me pervenit, fuere sequentes.

Conradus Dietericus, Antistes sacrorum in libera Urbe Imperiali Ulmensi celeberrimus, qui elegantibus scriptis Exegeticis innotuit. Erklärung deß Predigers Salomons in fol. Nürnberg 1664.

— Erklärung des Buchs der Weißheit / in fol. 1657. Nürnberg.

— Erklärung des Propheten Nahum / in 4. Ulm. 1658.

— Antiquitates Biblicæ Francofurti 1671.

Novi Testamenti illustramentum, sive Lexicon Philologico-Theologicum, Græco-Latinum. Francofurti 1680.

D. *Eliæ Vejelii*, Antistitis Ulmensis, Petrinischer Wegweiser in Erklärung der Episteln S. Petri. Ulm 1686. in 4.

Jo. Jacob Baulers, Predigers zu Geißlingen/ Ulmer Herrschafft/ Neuen Testaments Marck und Kern. Ulm. 1683.

Manuscripta Theologica Exegetica J. A. Osiandri, G. H. Haberlini, & J. U. Pregizeri inedita.

Latent in scriniis hinc inde in Sueviâ & Wirtenbergiâ complures lucubrationes Exegeticæ nondum editæ, nempe B. D. *Jo. Adami Osiandri*, Cancellarii Tubing. Paraphrasis totius S. Scripturæ. B. D. *Georgius Henricus Haberlinus*, Ducalis Consistorii Assessor, & Ecclesiæ Stuttgardianæ Collegiatæ Antistes, reliquit in Manuscripto Paraphrasin & Exegesin Psalmorum. B. meus Proavus, D. *Johannes Ulricus Pregizerus*, Cancellarius Tubingensis, concinnavit Commentarios in Prophetias Esajæ, Ieremiæ & Danielis, quos ob belli tricennalis flagrantissimum in his terris incendium edere non potuit, magno tamen cum studio inter tonitrua bellica ab A. 1620. usque ad Annum 165. enucleationi trium horum Prophetarum, è quibus Jeremiam non absolvit, sed ei immortuus est, vacavit. Danielem d. 27. Martii A. 1620. (quo Calvâ, ubi Pastor & Decanus per octo annos fuit, Tubingam ad Professionem Theologiæ Ordinariam & Ephoriam Diœcesis Tubingensis atque Bebenhusanæ vocatus fuit,) explicare incepit in lectionibus publicis horâ 7. matutinâ ad octavam. Hunc Prophetam habitis super eum 312. Lectionibus A. 1624. d. 23. Augusti cum DEO absolvit: Clausula ejus, memoratu dignissima, hæc erat: Hic finis esto Explicationis nostræ in Danielem, cujus si brevissimam cupis habere summam, habes eam in secundâ petitione Orationis Dominicæ: Adveniat Regnum Tuum. Nam in hoc totus est Daniel, ut doceat, omnia Regna Mundi esse caduca & infelicia, solum autem Regnum Christi, quod hîc per prædicationem Evangelii ad nos venit in fide, & quod in fine dierum verè, re ipsâ & perfectè possidebimus, esse æternum & beatum, quod largitur nobis DEUS Pater propter Christum per Gratiam Spiritus S. cui sit laus, honor & gloria in omnem æternitatem, Amen, Amen. Esajam exponere incepit eo die, quo Danielem ad finem perduxit, nempe d. 23. Aug. 1624. & hunc Oceanum Prophetarum superato remigio 1509. Lectionum publicarum Calendis Junii A. 1649. DUCE DEO TRIUNO feliciter enavigavit, & in portu constitutus, hunc hymnum Eucharisticum cantavit:

Viribus ecce Tuis absolvi hunc, CHRISTE, Prophetam,
Sit tibi pro cunctis Gloria, Laus & honor.
Vespera nunc vertit, nobiscum, CHRISTE, maneto,
Extingui lucem nec patiare Tuam.

Eodem die, quo Esajam pertractavit, in Ieremiæ Sacra Exegesi initium fecit, nempe Cal. Iun. A. 1649. hoc Prophetâ ultra dimidiam partem 459. lectionibus explicato, d. 10. April. A. 1656. beatè in Domino obiit, æt. 80. Ministerii 50.

Optima ratio S. Scripturam

Theologi Wirtenbergici olim Jeremiæ, Patriarchæ Constantinopolitano, nimis Patrophilo, veram & genuinam S. Scripturam interpretandi metho-

methodum hisce verbis commendarunt: Non ulla interpretandi scripturas ratio melior inveniri potest, quàm si scriptura per scripturam, hoc est, per se ipsam explicetur. Tota enim per unum eundemque Spiritum est dictata. Is suam ipsius mentem rectissimè intelligit, & quid voluerit? omnium optimè explicare potest. Sed & hoc in civilibus negotiis fieri consuevit. Exempli gratiâ, si quædam incidat inter hæredes disceptatio super Tabulis Testamenti, quas alii aliter interpretentur, profectò non quæruntur aliunde novæ Tabulæ, sed illæ ipsæ, de quarum sententiâ disceptatur, diligenter evolvuntur, & singula inter se conferuntur, donec ex multis inter se collatis dictis (sæpe etiam ex solo orationis contextu) mens Testatoris deprehendatur. Si enim ille fuerat Vir bonus & sapiens, certè noluit contraria scribere, quibus hæredes inter se committeret: Idem etiam in Scripturæ Sacræ interpretatione faciendum (quæ optimum Artificem Spiritum S. habet) ut loca inter se invicem conferamus, & ex contextu veram sententiam eliciamus: invocato inprimis Spiritu S. ut oculos mentis nostræ aperiat, nosque in omnem veritatem (sicut Christus nobis promisit) ducat. Quo in loco Magnus Basilius nobiscum facit, dum dicit: Quando nobis aliquod præceptum datur, quomodo autem perficiatur, non additur, audiamus DOMINUM, qui dicit: Scrutamini Scripturas: Imitemur Apostolos, qui ipsum interrogarunt DOMINUM de Interpretatione eorum, quæ dixerat, & horum, quæ dicit, ex illis, quæ alio in loco dicit, discamus veritatem & salutem. A nobis verò agendæ sunt DEO Optimo Maximo gratiæ, qui novissimis hisce temporibus etiam in Germania linguarum cognitionem & liberalium Artium studia excitavit: ita ut Hebrææ & Græcæ linguæ studia apud nos floreant, ut in V. T. explicando ad Hebrææ linguæ, in N.T. verò ad Græcæ linguæ fontes, quoties opus est, recurrere & genuinam inde Scripturæ sententiam haurire queamus; qua in parte videtur nostrum Seculum non cedere Antiquitati. Fateri enim oportet, inter Scriptores Ecclesiasticos, tùm Græcos, tùm Latinos, qui hodie sunt in magna admiratione, quosdam Hebrææ, quosdam Græcæ Linguæ cognitione fuisse destitutos. Unde contigit, ut qui Hebræam Linguam non tenerent, non nihil in explicando V. T. hallucinarentur, &, qui Græcæ Linguæ ignari erant, Scripta Apostolica non ubique satis dextre explicarent.

interpretandi.

Quamvis autem revera S. Patrum labores, quos in explicandis sacris literis impenderunt, magnifaciamus, iisque sæpe utamur: tamen non ita necessarii æstimandi sunt, ut absque ipsorum interpretationibus vera & genuina Scripturæ sententia inveniri nequeat. Quorum enim S. Patrum Scripta extant, (de celeberrimis loquimur, qui Scripturam interpretandam susceperunt) bene longo tempore post Apostolos vixerunt, & scripserunt: ita, ut aliquot etiam annorum centuriæ intervenerint. Ut igitur Scripta Prophetica & Apostolica Christiani legebant & interpretabantur, qui ante prædictorum Patrum tempora vivebant: neque salutis suæ jacturam faciebant, quod illorum tempora & scriptiones non attigissent: Ita & hodie, Dei beneficio, & supra commemoratis adminiculis, Scripturam sacram recte intelligi posse credimus etiam ab iis, qui absque Patrum interpretationibus sacras literas pie, & in timore Dei, tractant. Et, ut illi nihilominus veram de Deo Religionem ex literis sacris didicerunt, antequam septem illæ Synodi celebrarentur: Ita qui

post congregatas illas Synodos vixerunt, veram & cœlestem pietatis Doctrinam, ex sacris literis auxilio Spiritus Sancti haurire possunt, absque Synodorum illarum decretis. Quare, qui contenti Sacra Scriptura, ea credunt, & præstare cupiunt, quæ in sacris literis credenda & facienda nobis monstrantur: nequaquam hæreticorum loco sunt habendi: etiamsi non omnia S. Patrum dicta, aut omnia Synodorum decreta, recipiant. Ita præclarè Theologi Wirtenbergici *Jeremiæ*, Patriarchæ Byzantino, Summam Theologiæ Exegeticæ & genuinas Regulas Hermeneuticas exposuerunt. Videatur Danhaueri Hermeneutica Sacra.

Cùm autem S. Scriptura V. & N. T. LIBER ille sit omnium LIBRORUM, antiquissimus, sanctissimus, perfectissimus & utilissimus, quem pro objecto habet Theologia Exegetica, placet heic addere præcipuas Editiones Bibliorum Sacrorum, quæ in Suevia & Wirtenbergia post Reformationem Ecclesiæ prodierunt.

BIBLIA Suevica & Wirtenbergica.

Biblia Latina recognita cum Præfatione Jo. Brentii. Tubingæ. 1564. fol. min.

Primi Truberi, Austriaci, Pastoris in pago Derendingen/ prope Tubingam, Novum Testamentum Slavonicè redditum, Ejusd. Biblia Slavonica. Wittebergæ 1584. fol. in duobus Tomis.

Lucæ Osiandri Biblia Latina in tribus Tomis. Francofurti 1609. in fol.

Andreæ Osiandri, Theol. D. Profess. & Cancellarii Tubing. Biblia Latina cum Annotationibus. Francofurti A. 1606. in fol. ibidem 1635.

Ejusdem Biblia Latina in forma octava. Stuttgardiæ 1664.

D. Matthiæ Hafenrefferi, Cancellarii Tubing. Novum Testamentum Græco-Latinum, Tubingæ 1618. in 4.

Teutsche Biblia Lutheri mit D. *Lucæ Osiandri* und anderer Theologorum Erklärung. Lüneburg 1675. in fol.

Jo. Valentini Andreæ, SS. Theol. D. & Abbatis Bebenhusani, Teutsche Hand-Bibel/ gedruckt zu Tübingen bey Eberhard Wilden/ 1627.

Grosse teutsche Ulmer Bibel in folio mit D. Eliæ Vejelii, Ulmischen Superintendenten Vorrede. Ihro Hochfürstl. Durchleucht Fridrich Carl/ Hertzogen zu Wirtenberg und Administratori dedicirt. Ulm A. 1688.

Neue grosse teutsche Ulmer Bibel mit des seel. Lutheri schönen Vorreden/ Rand-Glossen/ und beygefügten Zeit-Rechnungen/ auch dritten Buch der Maccabäer/ und Zugab des dritten und vierten Buchs Esrä/ sammt nutzlichen und Lehrreichen Summarien/ auch sehr vielen Locis paralellis, item einer gantz neuen/ sehr nutzlichen und accuraten Nachricht von der Erbfolg der Jüdischen Hohen-Priester von Aaron an biß auff die letzte Zerstörung Jerusalems/ nebst einer außführlichen Vorrede M. Johann Fricken/ Predigern im Munster und SS. Theol. Profess. Ulm 1714. mit Kupffer.

ser. Ihro Hochfürstl. Durchleucht Eberhard Ludwig / Hertzogen zu Wirtenberg / dedicirt.

Johannis Frickii, SS. Theologiæ Professoris & Verbi Divini apud Ulmenses Ministri, Biblia Manualia Germanica. Das ist / die gantze H. Schrifft / Alt und Neuen Testaments / nach den bewehrtesten Exemplarien mit grossem Fleiß außgefertiget / wie auch mit gantz neuen Summarien und vielen Parallelen sorgfältig versehen. Samt einer (sehr gelehrten) außführlichen Vorrede von GOttes wunderbahrer Vorsorge vor sein H. geschrieben Wort / mit Röm. Kayserl. Majestät allergnädigsten Privilegio. Ulm. 1714. in 12. Editio secunda, prima prodiit A. 1712.

Io. Reinhardi Hedingeri, SS. Theol. D. Hochfürstl. Wirtenbergischen Hoff-Predigers und Consistorial-Raths teutsche Bibel mit pünctlichen Summarien / sehr vielen parallelen, weitläuffigen Vorreden / neuen Land-Charten, kurtzer Zeit-Rechnung und Harmonie der Evangelisten / Erklärung vieler unbekanten teutschen Wörter / saubern Kupffer / darunter vornemlich ein Abriß der Statt Jerusalem und der vornehmsten Heiligthümer deß Levitischen Gottesdienstes / gezieret / auch nach dem Grund-Text und den bewehrtisten / so wohl alt als neuen / Exemplarien auffs fleissigste revidirt und von einer grossen Menge eingerissener Fehler befreyet / wie davon nach der Vorrede eines Hochfürstl. Wirtenbergischen Consistorii in einem besondern Bericht umständlich zuersehen. Stuttgardt A. 1704. in groß Octav.

— Neues Testament nach der Ubersetzung deß seel. Herrn D. Martin Luthers mit außführlichen Summarien / richtigen Concordanzien, nöthigen Außlegungen der schwehresten Stellen / auß D. Lutheri Rand-Glossen und anderer bewährter Lehrer Anmerckungen genommen / nicht weniger mit Schrifft- und Capitel-mässigen Nutzanwendungen / zur Lehr / zur Straffe / zur Züchtigung in der Gerechtigkeit behörig / reichlich versehen / und nach den besten Exemplarien von vielen eingeschlichenen Fehlern sorgfältig corrigirt und gebessert. Mit Fürstl. Gnad uud Freyheit. Stuttgardt A. 1704. in 8. Etlich Jahr hernach zu Bremen in einem schönen Format wider neu auffgelegt.

Biblia Pauperum, Teutsche Hand-Bibel mit behörigen Parallelen und genugsamen Summarien Herrn Andreä Adam Hochstetters / SS. Theol. D. Prof. Ord. Hochfürstl. Wirtenbergischen Raths / Ober-Hoff-Predigers und Abbtens zu St. Georgen versehen / sammt einer Vorrede und Approbation deß Hochfürstl. Synodi in dem Hertzogthum Wirtenberg / den Armen zum besten in wohlfeilem Preiß herausgegeben. Tübingen 1712. in 8.

Heilbronnische Hand-Bibel nach den besten Exemplarien auff das neue übersehen mit locis parallelis und Summarien versorget / sammt der güldenen Vorrede deß seel. D. Luthers über die Epistel an die Römer / auch einem Gesang- und Bett-Buch / GOtt zu ehren / seiner Kirche zur Erbauung und den Armen zum besten edirt. Heilbronn 1715.

Die Heilige Schrifft Neuen Testaments unsers HErrn JEsu Christi nach der teutschen Ubersetzung D. Mart. Lutheri, mit kurtzem Inhalt eines jeden Capitels und nützlichen

chen Concordanzien, oder gleichen Schrifft-Stellen / nebst einer Anweisung aller Sonn und Festtägigen Evangelien und Episteln und denen dazu gehörigen Biblischen Sprüchen/ mit besonderem Fleiß nach denen bewehrtisten und neuesten Editionen außgefertiget nach dem Lemgoischen Exemplar. Auff Kosten Christlicher Freund vor die liebe Armuth. Eßlingen 1706. in 8.

Das Neue Testament nach der Teutschen Ubersetzung deß seeligen Lutheri, zu Stuttgardt sehr offt gedruckt/ und von einer Zeit zu der andern neu auffgelegt.

Hic est inæstimabilis ille Thesaurus animarum, quem PATER misericordiæ, EVERGETA cœlestis, SUEVIÆ & WIRTENBERGIÆ plenis manibus obtulit, dignus; imò dignissimus, quem in scrinium cordis ponamus. Hæc est illa EPISTOLA, uti Chrysostomus S. Scripturam vocat, quam magnis & aureis literis DEUS è patria cœlesti ad nos viatores, Paradiso expulsos, Exules, extorres & peregrinos benignissimè scripsit: Hanc legamus, relegamus & perlegamus, hanc rectè intelligere, Deumque ex illa puro corde diligere semper magis discamus. Hoc est TESTAMENTUM illud, AUREA ILLA BULLA, hæredum DEI, civiumque cœlestium Legata, Beneficia, Jura, Privilegia & Officia complectens. Recludamus & aperiamus læti Testamentum hoc sanguine pretiosissimo beneficentissimi sponsoris subsignatum & obsignatum, morte sanctissimâ mitissimi TESTATORIS confirmatum. Inspiciamus penitius INSTRUMENTUM Fœderis gratiæ, LIBRUM VITÆ, quo nullus alius liber est sanctior & præstantior. In hujus conservatione & propagatione solertissima semper & occupatissima fuit Pronoea Divina, atque utinam homines etiam ita essent seduli & laboriosi, verbum hoc DEI sanctissimum in cordibus suis asservandi. Sed maxima pars hominum spreto verbo divino audit cum summo damno suo detestabile verbum mundi & Satanæ. Princeps hic Tenebrarum S. Scripturam vario modo impugnat. Verùm enim verò nihil hactenus effecit omni suo conatu, stat VERITAS Divina & stabit semper: VERBUM DOMINI manet in æternum. Pugnet Rex inferni, milites Jesu Christi, Summi Cœlorum REGIS, etiam pugnant. Itaque ordo nos ducit ad THEOLOGIAM POLEMICAM, seu illam Theologiæ tristissimam æquè ac amplissimam partem, qua lites, controversiæ & hæreses recensentur, quâ quid Theologi Suevi & Wirtenbergici in BELLIS DOMINI longo jam tempore præstiterint & passi fuerint, indicatur.

Theologia Polemica.

Contra Atheos, Deistas & Naturalistas.

Antonii Reiseri, Suevo-Augustani, Pastoris Hamburgensis, Epistolica dissertatio de origine, progressu & incremento Atheismi ad Spizelium. Aug. Vindel. 1669. in 8.

Theophili Spizelii, Pastoris & Senioris Augustani, Scrutinium Atheismi Historico-Ætiologicum. August. Vindel. 1663. in 8.

De

Theophili Spizeli, Pastoris & Senioris Augustani, Scrutinium Atheismi Historico-Ætiologicum. August. Vindel. 1663. in 8.

— De Atheismi Radice. August. Vindel. 1663. in 8.

— De Atheismo eradicando ad Antonium Reiserum, Augustanum, Epistola. August. Vindel. 1669. in 8.

D. Lucæ Osiandri, Senioris, Refutatio Francisci Puccii Naturalistæ. Tubingæ A. 1595.

D. Lucæ Osiandri, *Junioris*, Sculterus Atheus. Tubingæ 1620.

Ægidii Hunnii, SS. Theol. D. & PP. Marpurgensis primò, deinde Wittebergensis, Winendâ Wirtenbergici, Tractatus de SS. Majestate, fide, Authoritate & certitudine S. Scripturæ Propheticæ & Apostolicæ V. & N. T. contra Atheos & Naturalistas liber eximius, quem ipsis demonstrationibus Celeberrimi Huetii, laude suâ dignissimis, longè prætulit D. *Elias Vejelius*, Theologus & Antistes Vlmensis Prodiit A. 1588. in Linguâ Latinâ. Germanico idiomate hunc egregium librum edidit cum præfatione D. *Elias Vejel*, sub hoc titulo. Deß fürtrefflichen Theologi D. Ægidii Hunnii seel. Gedächtnüs stattlicher Tractat von der Hochheil. Dreyfaltigkeit/ Herzlich- und Würdigkeit/ auch ungezweiffelten Wahr- und Gewißheit der Prophetischen und Apostolischen Schrifft A. und N. T. erstlich in Latein gestellet/ nachgehends aber um gemeinen Nutzens willen verteutschet durch Isaac Föcklern/ von neuem durchgegangen und mit einer neuen Vorrede wider die Atheistische Schrifft-Verächter versehen durch D. Eliam Vejeln. Ulm 1696. in 12.

D. Tobiæ Wagneri, Cancellarii Tubingensis, Examen Elenchticum Atheismi speculativi. Tubingæ 1677. in 4.

D. Jo. Wolfg. Jægeri, Cancell. Tubing. Spinocismus, sive Bened. Spinosæ, famosi Atheistæ, vita & doctrinalia. Tubing. 1710.

Andreas Adamus Hochstetterus, SS. Theol. D. & Prof. Ordin. cùm adhuc esset Diaconus Ecclesiæ Tubingensis, vertit Edoardi Stillingfleeti, Angli, Episcopi Vigorniensis, Doctissimam Epistolam ad Deistam, ex Anglicano in Latinum Sermonem, Lucique publicæ ad complurium vota exponi curavit; in hac Epistola ad diversas Deistæ cujusdam adversus S. Scripturam objectiones solidè respondetur, simulque Religionis Christianæ & Sacrarum Literarum Veritas atque Auctoritas perspicuè graviterque vindicatur. Ulmæ 1695. in 8.

D. Jo. Ulrici Frommanni, S.S. Theolog. Profess. Extraord. Atheus Stultus, in diversis dissertationibus selectissimis confutatus. Cui egregio operi Doctissimus Author immortuus est; Sequebatur optimus vir vestigia Beati sui Proavi Materni, *J. Ulrici Pregizeri*, Cancellarii Tubing. qui simplicem fidem Christianorum contra Atheos hujus ævi scripto publico A. 1626. defendit. Tubingæ 1712. 1713. 1714. & 1715.

Contra Turcas, sive Mahummedanos.

D. Lucæ Osiandri, Senioris, Bericht/ was der Türcken Glauben sey?

 Hen-

Henrici ab Efferben. SS. Theolog. D. Superintendentis Bietigheimensis & Pastoris Winedensis, 13. Predigen auß dem 38. und 39. Cap. Ezechielis von dem Gog und Magog/ oder den Türcken/ sammt einer Historischen Erzehlung von dem Anfang/ Ursprung und Zunehmung deß Mahumedanischen Kayserthums: Straßburg 1571. Latine editus ibidem eodem anno.

Salomonis Schweiggeri, Sulzâ-Wirtenbergici, Ecclesiastæ Norimbergensis, Alcoranus Mahometicus, der Türcken Alcoran und Aberglauben. Nürnberg 1613.

Hic Schweiggerus A. 1577. d. 10. Novemb. cum Barone Joachimo à Sinzendorff, Legato & Oratore Cæsareo, ad portam Ottomannicam Concionatoris Aulici Munere functus, Constantinopolim migravit.

D. *Tobiæ Wagneri*, Cancellarii Tubingensis, Türcken-Büchlein. Ulm. 1664. in 8.

Johannis Assumi, Superintendentis Weickersheimensis in Comitatu Hoenloico, Nirtingâ-Wirtenbergici, 4. Predigen/ Türckische Zucht-Schul genannt. Franckfurt 1595. in 4. über den 79. und 46. Psalmen.

D. *Balthasaris Raithii*, SS. Theol. Profess. Ordin. Tubing. Epitome Islamismi Turcico-Muhamedici. Ulmæ. A. 1664. in 4.

M. *Bonifacii Stölzlini*, Ulmensis, Pastoris in pago Kucheim, Türckischer Bund/ oder Türckische Religion in 57. Fragen und Antworten beschrieben. Ulm 1664.

Contra Judæos.

Balthasaris Raithii, SS. Theol. D. & P.P. Quæstionum Anti-Judaicarum Trias de Messia. Tubingæ. 1667. in 4.

Ej. Vadum Talmudicum quoad priora capita tentatum ibid. 1658. in 4.

Ej. De Proselytismo Judaico-Christiano. ibid. 1666. in 4.

M. *Johannis Philippi Storrii*, Pastoris & Con-Scholarchæ Heilbronnensis, Tractatus de Veritate Religionis Christianæ, oder Evangel. Glaubens-Krafft in einer Gründ- und füglichen Uberweisung/ das JEsus von Nazareth/ der gecreuzigte/ der einige Erlöser der Menschen/ oder der wahre Messias/ das ist/ Christus deß Lebendigen GOTTES wesentlicher Sohn sey/ aus der Heil. Schrifft Mosis/ der Propheten und Aposteln/ der ersten Christlichen Kirchen-Lehrer/ Schrifften wider die Juden und Heyden/ auch der Rabbinen eigenen Beystimmung an das Licht und insonderheit deß R. Isaac Ben-Abram vergeblich so genandten

חזק אמונה

Jüdischen Glaubens-Krafft entgegen gestellet. Tübingen. 1703.

Ej. Unchristlicher Schabbas-Knecht. Tübingen 1700. in 8.

Joh. Steuttners Jüdische A. B. C. Schule. Augspurg 1668. in 8.

R. Mosis Maimonidis Tractatus de Vacca Rufa Latinitate donatus & subjuncta ampliore hujus Ritus explicatione quoad singulas circumstantias illustratus ab *Andrea Christophoro Zellero*, h. t. in Cœnobio Denckendorffensi Verbi Divini Ministro & Alumnorum

norum Ducalium Præceptore. Adnexa est brevis typi hujus ad Christ m adplicatio. Opusculum hoc eximium celeberrimus Fechtius, Theologus Rostochiensis, & Severinus Lintrupius, Theologus Danus magni nominis, elegantissimis literis, heic etiam adjectis, adprobarunt. Amstelædami A. 1711. in 8.

Contra Photinianos & Socinianos.

Ægidii Hunnii, Theol. D. & Prof. Ord. Witteb. Winendâ - Wirtenbergici, scriptum Anti-Socinianum sub titulo: Articulus de SS. Trinitate per quæstiones & Responsiones solidè pertractatus & contra quasvis Hæreticorum veterum & recentiorum Strophas & corruptelas firmissime munitus. Francofurti 1589. Wittebergæ 1607.

Theod. Thummii, SS. Theol. D. & PP. Tubing. Majestas Iesu Christi à corruptelis Photinianorum præcipuis vindicata. Tubingæ 1621.

— Impietas Photiniana, hoc est, necessaria Admonitio de 69. Erroribus Neo-Arianorum. Francofurti 1613. Tubingæ 1627. in 4.

— *ἀπόδειξις* Theologica; DEUM essentiâ unum personis Trinum esse contra Photinianos. Tubingæ 1622. in 4.

D. Balthasaris Raithii, SS. Theol. Prof. Dissertatio de æterna Divinitate & Satisfactione IESU CHRISTI ex Act. 20. 28. Tubingæ 1673.

D. Jo. Adami Osiandri, Cancellarii Tubing. Dissertationes Anti-Socinianæ de Satisfactione, de Arianismo antiquo & novo: illam sub ejus præsidio elaborarunt & defenderunt M. *Jo. Wolffgangus Jagerus*, & M. *Ernestus Conradus Reinhardus*, tum temporis Informatores Principum Iuventutis Wirtenbergicæ: Hanc concinnavit Ejusdem ductu & authoritate *M. Christophorus Reuchlinus*, t. t. SS. Theol. Studiosus.

Contra Sagas & Magos

nec non

Balthas. Beckerum, Authorem detestandi Libri,

cujus titulus, Mundus fascinatus.

T*Heodori Thummii*, Theol. D. & Prof. Tractatus Theologicus de Sagarum Impietate, nocendi imbecillitate, & pœnæ gravitate; Tubingæ 1622. & 1667. in 4.

D. Tobiæ Wagneri, Cancell. Tubing. Kohlschwartzer Teuffel / h. e. eine solenne Predigt von und wider den Teuffel über einen Fall einer Manns-Person / der sich dem Teufel mit eigenem Blut verschrieben / aber durch GOttes Gnad wieder zurecht gebracht worden. Ulm 1643.

— Zauber- und Hexen-Predigten / 1667. in 8.

D. Jo. Adami Osiandri, Cancellarii Tubing. Tractatus de Magia. A. 1690. in 4.

D. Georgii Henrici Haberlini, Historische Relation von denen in der Statt Calw der Zauberey halben beschreyten Kindern / und andern Personen sammt einer Predigt / wie solchen und dergleichen Satanischen Läufften zu begegnen. Stuttgardt. 1683. in 4.

Theoph. Spizelii, Theolog. Augustani, gebrochene Macht der Finsterniß/ oder zerstörte teuflische Bunds- und Buhl-Freundschafft mit den Menschen/ das ist/ gründlicher Bericht/ wie und welcher Gestalt die abscheuliche und verfluchte Zauber-Gemeinschafft mit denen bösen Geistern angehe? wie dieselbe zu und fortgehe? Ob und auff was Art sie wiederum zergehe? Augspurg 1687. in 8.

M. Christoph Ehingers/ Evangelischen Pfarzers zum H. Geist in Augspurg/ Dæmonologia, oder etwas neues und altes von dem Teuffel/ das ist/ wahrhaffter historischer Bericht von einem sonder- und wunderbahren Casu, Anfechtungs-Fall und Satanischer Versuchung/ mit welcher auß GOttes Verhängniß ein Burger und Schuhmacher in Augspurg etlich Jahr vexirt worden/ den sichern/ unbändigen/ gottlosen und Cyclopischen Welt-Kindern/ die bald nicht mehr glauben/ daß ein Teufel sey/ zur Uberzeugung/ Warnung und Buß vorgestellt. Augspurg 1681. in 8.

Johannis Jacobi Fabri, sechs unterschiedliche Predigten von Zaubern und Hexen. Ulm 1684. in 8.

Mich. Theod. Seldten Bericht von einem 8. jährigen besessenen Mägdlein. Tübingen/ 1667. in 8.

Das ärgerliche Leben und schröckliche Ende deß vielberüchtigten Ertz-Schwartzkünstlers D. Johannis Fausti, erstlich vor vielen Jahren fleissig beschrieben von Georg Rudolph Widmann/ jetzo auffs neu übersehen und so wohl mit neuen Erinnerungen/ als nachdencklichen Fragen und Geschichten der heutigen bösen Welt zur Warnung vermehrt durch Joh. Nicolaum Pfizerum, Medicinæ Doctorem, nebst vorangefügtem Bericht Conradi Wolffgangi Plazii, S.S. Theologiæ Doctoris, & Antistitis Biberacensis, von der greulichen Zauberey Sünde und einem Anhang von dem Lapponischen Wahrsager in dergleichen Zaubereyen. Nürnberg 1672. in 8.

M. *Christianus Hochstetterus*, Præceptor & Ecclesiastes Monasticus Bebenhusanus, cùm adhuc Studia Theologica tractaret, Tubingæ sub Præsidio *B. Jo. Adami Osiandri*, Cancellarii Tubingensis, habuit & ipse elaboravit Dissertationem Theologicam contra Balthas. Beckeri Mundum fascinatum, cujus inscriptio: Classicum Paulinum ad pugnam spiritualem ex Ephes. 6. 10. Tubingæ 1696. in 4.

Contra Anabaptistas.

D. Lucæ Osiandri, Senioris, Predig von der Wider-Tauff samt angehengtem Bericht/ wie sich die Widertäuffer A. 1543. zu München gehalten.

Christophori Hermanni, SS. Theologiæ Doct. & Antistitis Esslingensis, Predigt von der Kinder-Tauff/ daß sie GOttes Wort gemäß sey. Tübingen 1583. in 4.

D. Lucæ Osiandri, Junioris, Enchiridion Controversiarum cum Anabaptistis. Tubingæ 1605. Francofurti 1614.

Melchi-

Melchioris Nicolai, SS. Theol. D. & Præpositi Stuttgardiani, Gründliche Widerlegung eines widertäufferischen Büchleins. Tübingen 1659. in 4.

Georgii Henrici Kellers, SS. Theol. D. & P.P. Tubing. Dissertatio Theologica de Magistratu Politico, quâ Errores Anabaptistarum confutantur. Tubingæ 1681.

Jo. Christophori Pfaffii, SS. Theolog. D. & Prof. Ord. Tubingensis, decas Thesium Theologicarum de Bello. Tubingæ. 1714.

Contra Quackeros.

ANton. *Reiseri*, Suevo-Augustani, Pastoris Hamburgensis, Anti-Barclajus, id est, Examen Apologiæ, quam Robertus Barclajus, Scoto-Britannus, pro Theologia verè Christianâ edidit, institutum in gratiam Evangelicorum. Hamburgi, Anno 1683. in 8.

M. Joh. Phil. Storrii, Pastoris & Con-Scholarchæ Hailbronnensis, Commentarius de vocum Carnis & Spiritus genuino sensu & usu. Ulmæ, 1706. in 4.

Contra Schvvenckfeldianos & Weigelianos.

D. Lucæ Osiandri, Senioris, Widerlegung der Bekanntnis Caspar Schwenckfelds. Anno 1591. in 4.

D. Lucæ Osiandri, Junioris, Enchiridion Controversiarum cum Schwenckfeldianis. Tubingæ, An. 1607.

Theodori Thummii, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Impietas Weigeliana. Tubingæ, 1622. in 4.

Contra Jacobum Böhmium.

D. Tobiæ Wagneri, Cancellarii Tubingensis, Propempticum judicium Theologicum de scriptis Jacobi Böhmii, Sutoris, dicti Teutonici Philosophi. Tubingæ, An. 1679. in 4.
Schrifftmässiges Bedencken/ von Jacob Böhmen. Stuttgardt/ An. 1681. in 4.

D. Joh. Wolffg. Jageri, Cancellarii Tubing. judicium de Jacobo Böhmio.

M. Johannis Fricken/ Predigers in Ulm / Untersuchung der vornehmsten Irrthümer Jacob Böhmen/ in 8. Ulm/ Anno 1697.

Adamus Wildius, Marchicus Bada-Durlacensis, cum Doctoris Theologi Gradum capesseret, Dissertationem Inauguralem de Jacobo Böhmio habuit.

Contra Cartesianos.

D. Joh. Adami Osiandri, Cancellarii Tubingensis, Collegium Considerationum in Dogmata Theologiæ Cartesianorum. Tubingæ, 1684. in 8.

Examen Censuræ Wittichianæ. Tubingæ, 1688. in 8.

Contra Janſeniſtas & Arnaldiſtas.

D. Joh. A. Oſiandri, Cancell. Tub. Specimen Ianſeniſmi. Tubingæ, An. 1666.
Ejusd. Diſſertatio Hiſtorico-Theologica de Arnaldiſmo.

Contra Majoriſtas.

Majorismum refutavit peculiari ſcripto Erh. Schnepfius. An. 1574. in 4.

Scripta contra Pontificios.

Joh. Brentii, ſcripta contra Petrum à Soto, & Sacramentarios, extant Tubingæ, An. 1561. fol. Reperiuntur in eo 1. Confeſſio Wirtenbergica cum Apologiâ. 2. Sententia de Unione perſonali, aſcenſione in cœlos, & ſeſſione ad dextram DEI, & præſentiâ corporis Chriſti in S. Cœna. 3. Sententia de libello Henr. Bullingeri in dictum Joannis: In Domo Patris mei multæ ſunt manſiones. 4. De Majeſtate Chriſti & S. Cœnâ contra Martyrem & Bullingerum. 5. Recognitio propheticæ & Apoſtolicæ doctrinæ de vera Majeſtate Chriſti. Tubingæ, Anno 1590. in fol.

Joh. Iſenmanni, Generalis Superintend. Tubingenſis & Abbatis Anhuſani Evangelicorum primi, Refutatio tertiæ partis Sotici ſcripti, cui titulum fecit de Utilitate & neceſſitate aliorum judicio ſine ſuo proprio credendi. Francof. 1561. in fol. Dignus liber, qui hoc tempore legatur, inprimis etiam à Separatiſtis ad proprii cordis, proh dolor nimis lubrici, dictamen provocantibus.

Jac. Heerbrandi, Cancell. Tubing. Tractatus de multiplici Pontificiorum Doctorum Idolomania adverſus convicia Gregor. de Valentia. Tubing. An. 1579. in 4.
Ejusd. Spongia adverſus Aſpergines Apologetici Greg. de Valentiâ, de pontiff. DD, Idolomaniâ. An. 1579. in 4.
Ejusd. Explicatio cauſarum, cur cum Greg. de Valentiâ non ſit amplius diſputandum? Tubingæ, An. 1580. in 4.
Ejusd. Tractatus contra librum Greg. de Valentiâ de profanâ, abominandâ, verboque DEI damnatâ Miſſâ pontificiâ. Anno 1581. in 4.
Ejusd. Defenſio Lutheri adverſus Georgium Gothardum, Canonicum Patavienſem. Tubingæ, 1587. in 4. Ejusd. Oratio de 7. Clementibus Pontificibus. Tubingæ, Anno 1580. in 4.
Ejusd. Varia Scripta Germanica, contra Pontificios.

Jac. Beurlini, S.S.Th.D.P.P. & Cancellarii Tubing. Refutatio primæ partis Sotici Scripti, cui Author titulum fecit: de una, viſibili & certâ Eccleſiâ Chriſti neceſſariò agnoſcendâ. Francof. An. 1561. in fol.

Theodorci Schnepfii, S.S. Th. D. & Prof. Ord. Refutatio quartæ partis Sotici Scripti, cui Author titulum fecit, de errore, aut ignorantiâ circa fidem excuſante, vel accuſante. Tubingæ, An. 1561. in fol.

Jac. Andreæ, Cancell. Tubing. ὑπερασπίσις τῶν πρoλεγoμένων Joh. Brentii in Apologiâ contra Bredenbachium. Anno 1558. Ejusd.

Ejusd. Refutatio pia & perſpicua criminationum contra Hoſium. Anno 1560.
Ejusd. Recuſatio Concilii Tridentini.
Ejusd. Ad Frid. Staphyl. confictas Lutheranorum antilogias reſponſio. An. 1558.
Ejusd. De uſu Calicis in Synaxi contra Barth. Latomum defenſio.
Ejusd. Apologia capitum diſputationis de Majeſtate Hominis Chriſti, deque ſubſtantiali præſentia Chriſti in Cœna contra Ingolſtadienſes. An. 1564.
Ejusd. De Majeſtate Hominis Chriſti & in Euchariſtia præſentia & Concilii Tridentini Decreto de fide Juſtif. reſponſio contra Sperlingium, An. 1565.
Ejusd. Confutatio Diſputationis Gregorii de Valentia ſub titulo, de verâ præſentia Chriſti in Cœlis tantum contra Neſtorianos novos Jeſuitas. An. 1583.
Ejusd. Nothwendige Erinnerung von der Teutſchen Bibel Dollmetſchung/ ſamt Widerlegung der Urſachen/ warum die Papiſten den Layen die Bibel verbieten. Anno 1568.
Ejusd. Theſes Germanicæ de norma veritatis & Judice controverſiarum Ratisponæ ad diſputandum propoſitæ. An. 1688.
Ejusd. Einfältiger Bericht/ wie ſich ein Chriſt aus ſeinem Catechiſmo verantworten ſolle/ warum er nicht mehr zur Meſſe gehe?
Ejusd. Bericht von Catholiſcher Communion und rechter Nieſſung des Leibs und Bluts JEſu Chriſti/ wider den Bericht aus Befehl etlicher Geiſtlichen und Weltlichen Fürſten durch derſelben Theologen von einer Geſtalt zuſammen getragen.
Ejusd. Chriſtlicher Gegen-Bericht von der Meß/ ob ſie ein Evangeliſcher Chriſt beſuchen/ oder fliehen ſoll?
Ejusd. Widerlegung der vermeinten Urſachen/ davon etliche von der Augſpurgiſchen Confeſſion zum Pabſtthum abfallen.
Ejusd. Gratulation/ daß die Prediger in Bayern Lutheriſch worden.
Ejusd. Widerruff der Gratulation wider die Mönchen in Bayern.
Ejusd. Chriſtl. Bericht/ welcher geſtalten die Herrn- und Jungfrauen-Clöſter in Braunſchweig reformirt.
Ejusd. Antwort auff den läſterlichen Gegen-Bericht Judä Iſchariots/ ſo ſich Frid. Staphylum nennt/ vom rechten Verſtand Göttlichen Worts/ Dollmetſchung der Bibel/ und Einigkeit der Lutheriſchen Prædicanten.
Ejusd. Abfertigung des Vortrabs Staphyli.

Ejusd. Erklärung dreyer Haupt-Articul: 1. Ob ein Menſch feſtiglich glauben könne/ daß er einen gnädigen GOtt habe? 2. Diß aus der Heil. Schrifft lernen könne? 3. Wodurch der Menſch bey GOtt zu Gnaden komme? ꝛc. Sonſten Antwort auff den Nachdruck Frid. Staphyli genannt.
Ejusd. Buch wider Schürers Läſterung und von dem Send-Brieff der Patriarchen zu Conſtantinopel.
Ejusd. Sendbrieff an Conrad Vettern/ Jeſuiten und Thum-Predigern zu Regenſpurg/ von ſeinem Predigen und Läſterung/ wider die Kirchen Augſpurgiſcher Confeſſion.

Ejusd.

Ejusd. Widerlegung der nichtigen Verzeichnis Gregorii de Valentia, wider die Erinnerung vor der Calvinianer Betrug und Einigkeit mit Jesuiten. An. 1583.

Ejusd. Trost-Schrifft an die arme betrübte Christen/ die hin und wider über der Lehr des Evangelii verfolget werden.

Ejusd. Gespräch eines Præsidenten/ Lutherischen Prædicanten und Jesuiten von der Catholischen/ Apostolischen Christlichen Kirchen. An. 1596.

Ejusd. Tractat von der Meß an Hertzog Eberhard von Wirtenberg ergangen.

Ejusd. Christliche Anleitung/ wie die Lehr des Heil. Evangelii in denen Kirchen/ so bißher unter dem Papstthum gewesen/ aus dem Catechismo einfältig gepflantzt werden möge/ in 31. Predigten zu Wachendorff gehalten.

Ejusd. Sechs Predigten vom Closter-Leben. Item, eine Predigt vom Fronleichnams-Fest/ ex Joh. 6. samt Widerlegung Schürers Predigt GOttleichnams-Fest und Umbgang. 1588.

Conradi Wolffgangi Plazii, S.S. Theol. D. & Biberacensium Antistitis, Lucus Succisus Errorum Pontificiorum. Tubingæ, 1594. & 1598. in 8.

Ejusd. Catholische Inquisition/ das ist/ ob im Papstthum 1. Bey den Heil. Engeln. 2. Bey der Jungfrauen Maria. 3. Bey den lieben abgestorbenen Heiligen. 4. In den guten von GOtt befohlenen Wercken. 5. In den menschlichen von GOtt nicht gebottenen selbsterwehlten Wercken. 6. In den Wercken der Ubermaß anderer/ der Closter-Personen/ ꝛc. 7. In den Todten-Hülffen/ zu Latein Obsequia Defunctorum genannt. 8. In dem Meß-Opffer Gnade und Huld GOttes/ Gerechtigkeit/ Sünden-Buß/ Verdienst/ Hülff/ Rettung/ Heyl/ Seeligkeit und ewiges Leben zu verdienen und zuerlangen gelehrt/ geglaubt und gehalten werde? Tübingen/ Anno 1577. in 4.

Ejusd. Antwort auff der Papisten Einrede/ wie die Lutherische singen: Nun bitten wir den Heil. Geist/ um den rechten Glauben allermeist. Derowegen haben wir den rechten Glauben nicht. Tubingen/ A. 1565. in 4. A. 1586.

Ejusd. Bericht/ was und welche im Grund eigentlich Catholisch seyen? samt einem Gruß an Petrum Canisium.

Ejusd. Sechs Predigten von der Lutherischen Kirchen Lehr und Glauben/ auch Seeligkeit der Ausserwehlten/ unter dem alten und neuen Papstum. Tübingen/ Anno 1594. in 4.

Ejusd. Apologiâ von Erläuterung des Christl. Namens/ auch den fünff angedichteten Päpstischen Eigenschafften des Catholischen/ wider die uncatholischen Predigten D. Caspari Franckens. Tübingen/ An. 1582. in 4.

Luc. Osiandri, Sen. Ursachen/ warum Frater Johann Naß keiner Antwort mehr zu würdigen. in 4.

Ejusd. Warnung vor falscher Lehr und Pharisäischer Gleißnerey der Jesuiten. Anno 1568. in 4.

—Bericht/ wie ein Christ auff die 27. Päpstische Articul/ so die Jesuiten denen betrangten Chri-

Christen in Teutschland in Verfolgungen pflegen vorzuhalten/ antworten solle? Tübingen/ 1571. in 8.

—Endliche Abfertigung D. Feuchten und Beweiß/ daß er das Papstum mit bösem Gewissen verfechte/ und sich seines Glaubens schäme. Tübingen/ 1571. in 4.

—Rosenkrantz vor die Franciscaner Mönchen. An. 1591. in 4.

—Warnung der Jesuitischen Anschlägen und Practiquen. 1585. in 4.

— Verantwortung wider Georg Scheerern und Christoph Rosenbusch/ Jesuiten/ die aus selbiger Warnung lauter Gifft gesogen. Tübingen A. 1586.

—Fastnachts-Triumph Georg Scheerers/ Tübingen 1587. in 4.

— Abfertigung Christian Rosenbusches Replic, A. 1587. in 4.

— Endliche Abfertigung der beeden Jesuiten/ Scherer und Rosenbuschen/ Tübingen 1589. in 4.

— Beweiß/ daß Johann Pistorius nicht aus Zwang seines Gewissens vom H. Evangelio zum Papstthum abgefallen sey/ sondern die Evangelische Lehre muthwillig verlästere. 1590. Tübingen.

— Antwort auff die vermeinte Retorsion, D. Joh. Pistorii, Niddani, der sich nicht scheuet/ die Evangelische Gemeinde GOttes zu schänden. 1591.

Johannis Magiri, Præpositi Stuttgardiani, Gründliche Widerlegung deß unwarhafften Buchs Ambrosii Wolfhi, welches er unter dem Titul Augspurgische Confessions-Historie außgehen lassen. Tübingen 1580.

— Christlicher und gründlicher Bericht von dem aus Befehl deß Ertz-Bischoffs zu Mecheln außgesprengten Symbolo, oder Catholischen Glaubens-Bekandtnis/ ibid. 1586. in 4.

Wilhel. Bidenbachii, Theol. D. & Antistitis Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgard. Consensus Jesuitarum & Christianorum, Tubingæ A. 1568. in 4. Germanicè versus à Johanne Schopffio, A. 1589. in 4.

—. Responsio ad Jesuitas, wie übel die Lehre der Pharisæischen Jesuiten mit der Lehre Christi/ und aller wahren Christen Bekandtnus übereinstimme. 1589. in 4.

— Das verläugnete Papstum/ oder Verweisung/ daß noch bey 60. Jahren die Sünde auß eignen Kräfften zu büssen gelehrt worden sey/ wider das Läugnen und Rühmen der jetzigen Päpstischen Scribenten. Tübingen 1564. in 4.

Wilh. Holderi, Abbatis Mulfontani, Tractatus de Trans-Substantiatione Pontificiorum, Tubingæ A. 1593. in 4. & 1672. in 8.

— Bericht/ welcher massen Papst Sixtus V. die neue Augspurgische Brüderschafft deß H. Berges Andex mit Gnad und Ablaß beschencket/ und was von solchem Ablaß-Kram zu halten. Tubingen 1588. in 4.

Ejusd. Bericht von zweyen Papistischen Heiligen/ nemlich de merito Sancti Congrui, und Sancti Condigni, Tübingen 1590. in 4.

Stephani Gerlachii, SS. Theol. D. Prof. & Pro-Cancell. Assertio Majestatis Christi hominis contra Jesuitam, Joannem Busæum. Tubing. 1585.

— Disputationum Theologicarum de controversiis præcipuis Tomi duo. Tub. 1610. in 4.

Phil. Heilbronneri, Scholarchæ & Profess. Theol. Lauingensis, Synopsis Errorum Pontificiorum de Scriptura & Ecclesia. Lauingæ A. 1594. in 4.

— Antithesis Doctrinæ Petri Apostoli & Pontificis Rom. 4. 16. 1597.

— Theses de Apostasia Romana. ibid. 1598.

— Synopsis Errorum variorum hujus temporis. Lauingæ 1591.

— Widerwärtige Censur und Urtheil der Päpstlichen Scribenten von der Augspurgischen Confession. Lauingen 1598. in 4.

— Jesuiter Spiegel. ibid. A. 1600.

— Der keusche Papst / ibid. 1600.

Jacob. Heilbronneri, Abbatis Bebenhusani, Papatus Acatholicus, sive Uncatholisches Papstum / Lauingæ 1609. & 1614. in fol.

— Dæmonomania Pistoriana, Magica Cabalistica morborum Curandorum ratio, Christianis propinata, cum Antidoto prophylact. ibid. 1601. in 8.

— Anti-Tannerus, sive scriptum Apologeticum, contra mendacia Adami Tanneri. in 8.

— Jesuitische Lehre von freywilligen Creutz der Geißlung / gründlich abgeleinet. Lauingen 1607. in 4.

— Bericht ob man die Altar / darauff die Papisten ihr Meß-Opffer gehalten / in den Reformirten Kirchen dulden möge. A. 1597. Lauingæ, in 4.

— Bericht von dem Jubel-Fest der Papisten in 4. Predigten. Lauingen A. 1600.

— Bericht auff alle Fragen und Disputationes von der H. Schrifft und von der Kirchen / wider Joh. Pistorium. ibid. 1600. in 4.

— Conclusions Schrifft wider Johann Baptistam Feckler / die Concilia, Päbstl. primat und den Richter in Glaubens-Sachen betreffend / ibid. 1593. in 4.

— Nothwendige kurtze und endliche Abfertigung der Ehrenrührigen vermeinten Wider- leg- und Retorsions-Schrifft Conrad Vetters / Jesuiten / ibid. 1603. in 4.

Jac. Heilbronneri, Ableinung der Kellerischen letzten Oelung.

Ægid. Hunnii, Th. D. & Prof. Ord. Witteb. Winnendâ-Wirtenbergici, Tractatus de Ecclesiâ verâ & ejus capite Christo, itemque de Ecclesiâ Romanâ, & ejus capite, Pontifice Romano.

— De Indulgentiis & Jubilæo Romani Pontificis.

— Examen & Refutatio Assertionum Jesuiticarum Laurentii Arthuri de ordinatione & vocatione Ministrorum Evangelicæ Ecclesiæ. Francofurti in 4.

— Refutatio Rob. Bellarmini de scripto verbo DEI & traditionibus. Wittebergæ 1601. in 4.

Antonii Varenbüleri, SS. Theol. Doct. & Abbatis Hirsoviensis, Bericht auff M. Sebastian Flaschen von Mannsfelden und anderer Papisten Verkehrungen der Tisch-Reden Lutheri, Tübingen 1585. in 4.

Tobiæ Lotteri, SS. Theol. Doct. Ecclesiæ Collegiatæ Stuttgardianæ Antistitis, & Consistorii Duca-

Ducalis Assessoris, nothwendiger Bericht/ die Motiven betreffend von der Augspurgischen Confession zu der Römischen Kirchen sich zu begeben. Tübingen/ 1615.

Lucæ Osiandri, Junioris, SS. Theol. D. Prof. & Cancell. Tubing. Enchiridion Controversiarum cum Pontificiis. Wittebergæ 1607. Hamburgi 1611.

Melch. Nicolai, SS. Theol. D. PP. Præpositi Stuttgardiani, Symbolum Lutheranum, ab imposturis calumniis, mendaciis & criminibus falsi Laur. Foreri, Jesuitæ, vindicatum. Tubingæ 1624.

— Jubar cœlestis veritatis Manupretio Foreri repositum. Tubingæ 1642.

— Umbellæ somnium Jesuitico-Forerianum opposito cœlestis veritatis jubare discussum Stuttgard. 1652.

— Operæ pretium ad Manu pretium Forerianum. Tubingæ. 1652.

— Reformator Germaniæ Lutherus à septem Characteribus L. Foreri vindicatus. Tubingæ 1668.

— Gründliche Beantwortung zweyer Schrifften unter dem Nahmen Christiani Wilhelmi gedruckt/ oder deß Brandenburgischen Spiegels/ und seiner Apologie. Tübingen/ 1643.

— Antwort auff die Jesuitische vermeinte Demonstrationen P. Iodoci Kedden, als ob D. Luther keinen Göttlichen Beruff gehabt hätte zu reformiren. Stuttgardt 1653.

— Bedencken über die Neu Jahrs Gabe P. Jodoci Keddens, Stuttg. 1653.

— Gründliche Abbildung deß Jesuitischen Wirbel-Geistes unter dem Titul der Pfingst-Gabe/ als solte ein Articul der Evangelischen den andern umstossen. Stuttgardt/ 1653.

— Nihil non ad rem, oder wohlgegründete Vertheidigung der Beantwortung der 12. Propositionen deß Jesuitischen Glauben-Spiegels/ Stuttgardt 1653.

— Orthodoxia de sola fide justificante in lucem producta, studio & operâ filii M. Io. Melch. Nicolai, Superattendentis Vayhingensis. Stuttgardiæ 1664. in 4.

Melchioris Volcii, Abbatis Mulifontani, Furiæ Jesuiticæ, à Jac. Gretsero & Conrado Vettero, Jesuitis, contra prædicantes Augustanos emissæ ac iisdem remissæ. Augustæ Vindelic. 1611. Idem liber Germanicè prostat Tubingæ A. 1611.

Andreæ Osiandri, S.S. Theolog. D. Profess. & Cancell. Tubing. Responsum ad Analysin Gregorii de Valentia, Jesuitæ, de Ecclesiâ. Tubingæ 1593.

— Defensio Responsi ad Analysin, ibid. 1594.

— Apologia contra crassissima mendacia Tenebrionis cujusdam Ingolstadiensis circa secunda peccata Osiandro imputata. ibid. 1595.

— Papa non Papa, h. e. Papæ & papicolarum de præcipuis Christianæ fidei partibus Lutherana Confessio. Tubingæ 1599.

— Inquisitio Catholica de tractandis Hæreticis, Inquisitioni Hispanicæ opposita. ibid. 1609.

Jo. Heinrici Hiemeri, SS. Theol. D. & ex Professore Abbatis Anhusani, Gegen Bericht auff ein Papistisch Gespräch/ Tübingen 1614.

Jo. Ulrici Pregizeri, SS. Theol. D. Prof. Ord. Præpositi, & Cancell. Tubing. Anti-Forerus, seu Disputationes de cœlibatu & de votis. Tubingæ A. 1623.
— Fundamenta quædam in 6. Articulis à nostris Jesuitis semper opposita. Tubingæ, 1624.
Jacobi Reihingi, Ex-Jesuitæ, Theol. D. & Profess. Ord. Tubing. Laquei Pontificii contriti, quibus adjuvante Domino liberatus Liberatori suo T. O. M. libenter & meritò publicas gratias in Academia Tubingensi dicere voluit. Tubingæ 1621. in 4. & Campiduni Germanicè.
— Dissertatio de vera Christi Ecclesia adversus larvatum Jesuitam, Tubingæ A. 1622.
— Araneorum operæ, seu Refutatio Scriptorum G. Stengelii, Senioris Scheitenreisseri & Laur. Foreri, Jesuitarum. Tubingæ A. 1623.
— Liber Apologeticus pro Dissertatione suâ de Ecclesia Christi. Tubingæ 1624.
— Sermon von dem vermeinten Päpstischen Meßopffer zu Stuttgardt in der Hoff-Capell gehalten. Kempten 1622.
— Retractation, oder Widerlegung seines falschgenandten Catholischen Hand-Buchs. Tübingen 1623. 1628.
Theod. Thummius, SS. Theol. D. & Profess. Majestas Jesu Christi à corruptelis Jesuitarum vindicata. Tubingæ 1621. in 4.
— Discursus de Reformatione B. Martini Lutheri, in quo contra Pontificios ostenditur, eam non ausu privato, temerario & inordinato, sed instinctu & jure divino susceptam fuisse. Francofurti 1620. in 4.
— Apocalypticus Character Anti-Christi contra *Casparum Lechnerum* Jesuitam. Tubingæ 1624. in 4.
— Idololatria Lechneriana, id est Responsio ad partem priorem Thummianæ Iconomachiæ per Casp. Lechnerum refutatæ. ibid. 1624. in 4.
— Tractatus de Verbo DEI scripto & non scripto contra Pontificios. Tubingæ 1623. in 4.
— Disquisitio de Jubilæo Anti-Christiano & Indulgentiis. A. 1625. in 4.
— Ἀπόδειξις Theologica continuata, confutationem exhibens argumentorum, quibus Sacrificium Missale falsò stabiliri solet. Tubingæ 1625. in 4.
— Tractatus de Juramentis & Jesuitarum Æquivocationibus, Tubingæ 1625. in 4.
— Ignis Purgatorii Pontificii fatuus.
— Apologia contra injustas criminationes Laurentii Foreri, & Casp. Lechneri, de crimine læsæ Sacræ Cæsareæ Majestatis. Tubingæ 1626. in 4.
— Iusta & necessaria defensio secunda de Papa Anti-Christo contra Lechnerum.
— Quæstio Controversa, an libri Biblici Divinam & Canonicam Authoritatem non tantum inter se, sed & relate ad nos ab Authore Spiritu S. an verò ab Ecclesiæ testificatione habeant. Francofurti 1623. in 4.
— Bericht / ob ein Evangelischer Christ auff begehren und nöthigen weltlicher Obrigkeit mit gutem Gewissen zu der Päpstischen Religion sich begeben könne? Francofurti 1626.

Johan-

Johannis Jacobi Hainlini, Abbatis Bebenhusani, Muri Babylonis destructi, das ist/ gründliche Widerlegung der vornemsten Scheingründen/ damit heutiges Tags die *Jesuiten* und Päpstische Lehrer die Evangelische Religion umzustossen/ dagegen ihre Päpstische Irrthümer zubehaupten/ und hohes und nideres Standes vom Papstum abgetrettene Personen wider zubereden sich unterstehen. Tübingen 1614. in 12.

Bernhardi Wildersinii, Abbatis Hirsaugiensis, Anti Wagnereccius, id est, Apologeticus pro Traduce. Tubingæ 1660. in 4.

Henrici Schmidii, SS. Theol. D. & Prof. Exercitationes de cathedra Petri, sive Infallibilitate Papæ. Tubingæ 1652. in 4.

D. Tobiæ Wagneri, Cancellarii & Præpositi Tubing. Septena Specimina Stellionatuum Wagnero-Eccianorum. Tubingæ 1655. in 4.

— Iniquitates ex Judicio Theologico Ernesti de Eusebiis super pace à protestantibus desideratâ extractæ sub ficto nomine Irenæi Philadelphi 1655. 4.

— Lutherus Thaumaturgus Laur. Forero oppositus.

— Dissertatio Revocatoria de Sectis perditionis in Papatu, juxta fundamenta salutis introductis Respondente Arbogasto Novesio, ante hac Ordinis Carmelitarum Cœnobii Hirschhornensis priore. Tubingæ 1678. in 4.

— Evangelische Censur und Widerlegung der Motiven Christoph. Besoldi, gewesenen berühmten Professoris Jur. zu Tübingen/ die ihn zu dem Abfall vermöcht haben sollen. Tübingen/ 1640. & 1648.

Christophori Zelleri, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici, Consistorii Assessoris, & Præpositi Denckendorffensis, gründliche Widerlegung deß angegebenen Außschlags und Beweisung zu der in Religions-Frieden nnd Münsterischen Friedens Instrument veranlaßter Vereinigung deß Glaubens/ so erstlich in dem A. 1659. zu Wien *edirten* Europäischen Floro A. 1660. und zu Dillingen nachgedruckt worden. Stuttgardt 1661. in 12.

— Schrifft her/ Schrifft her/ das ist unterschiedlicher Augspurgischen Confessionisten Glaubens Articuln gründliche Beweisung auß H. Göttlicher Schrifft/ *D. Eliæ* Schillens/ von Wien/ genandten Propsten/ der Reformirt-Evangelischer Lehr und Glaubens Articuln entgegen gesetzt/ Stuttgardt 1661. Gemina hæc scripta Author jussu Sereniss. Ducis Eberhardi III. eâ ex causâ concinnavit, quia Pontificiorum nonnulli, inter quos erat Johannes Abbas Elchingensis, Jodocus Keddius, Jesuita & Menardus, Abbas Neresheimensis, Principi diversa scripta dedicare, & vel Religionem Romanam, vel saltem Syncret smum persuadere sategerant.

Balthasaris Raithii, SS. Theol. D. & Prof. Hagiolatria Pontificia eversa & proscripta. A. 1654. in 4.

— Protheoria Biblica, sive Prolegomena vindicationis Bibliorum Lutheri. Tubingæ 1657. in 4.

— Vindiciæ versionis Sacrorum Bibliorum Germanicæ D. Lutheri, in quibus illa à ma-

levola Cenſura & iniquis vellicationibus non Pontificiorum ſolùm, qui eam primitus ex profeſſo oppugnarunt, ſed etiam aliorum Sciolroum temerariis correctionibus ope fontium Hebræorum in V.T. & Græcorum in N.T. vindicatur. Tubingæ 1676. in 4.

— Diatribe Hiſtorico-Theologica de Judicibus Expurgatoriis Inquiſitorum atque Cenſorum Regni Pontificii. Tubingæ 1658. in 4.

D. Johann Adami Oſiandri, Cancellarii & Præpoſiti Tubingenſis, Diſſertationes de votis, de Pontificiorum ſecreto Sacrificio incruento, de bello cathedrali, de Pontificiorum peregrino ſermone in canone miſſali, de Canonizatione & cultu ſanctorum, de judicio Sacræ Scripturæ deciſivo in Controverſiis Religionis, de perſpicuitate S. Scripturæ.

— Beantwortung der 30. Straßburgiſchen Articul/ und eines Brieffs von Straßburg/ puncto der geſuchten Union, wie auch an Herrn D. Spener. 1685. in 8.

— Beantwortng deß widerholten Jeſuitiſchen kurtz und gut. 1685. 8.

Chriſtoph. Wölfflini, SS. Theol. D. & Profeſſ. Tubing. poſtea Præpoſiti Stuttgardiani, Reformator Germaniæ Lutherus, à ſeptem characteribus Laurentii Foreri, Jeſuitæ vindicatus, opere poſthumo Melch. Nicolai, SS. Theol. D. & Præpoſiti Stuttgard. ſub forma Exercitationum Academicarum in lucem edito à B. Wölfflino. Tubingæ 1668.

— Vindiciæ Veritatis Evangelicæ contra Jeſuitas Jaurinenſes Tubingæ 1666. in 4.

Mich. Mülleri, SS. Theol. D. Prof. & Cancellarii Tubing. Diſſertationes de Invocatione ſanctorum, de imputatione Juſtificâ, de purgatione animarum ſeparatarum, de Indulgentiis, earumque S. Scripturæ antiquitati & ſanioribus Pontificiis adverſante Nundinatione. de Theſauro Eccleſiæ Romanæ Indulgentiario.

Georgii Henrici Heberlini, SS. Theol. D. & Profeſſ. Diſſertationes Anti Papiſticæ.

1. Diſſertatio revocatoria de purgatorio Joh. Wolffgangi Rädelii, Bavari, profeſſi quondam Franciſcani concionatoris & Confeſſionarii. Tubingæ 1685.
2. Papiſmus irreconciliabilis. Tub. 1688.
3. Thorus Clericorum. A. 1691.

— Dezius ſuo gladio jugulatus, oder kurtzer/ doch gründlicher Beweiß/ daß die wieder Vereinigung der Proteſtirenden mit der heutigen Römiſchen Kirchen weder nöthig zu ihrem Heil noch leicht nach ihrer Lehre. Vielmehr aber die Wiedervereinigung der Papiſtiſchen mit der Evangeliſchen Kirch nöthig zu ihrem Heil und leicht nach ihrer Lehre ſey. 1690. in 8.

Eliæ Ehingeri, Beantwortung der Frag/ wo die Kirche vor Luthero geweſen? Ulm 1649. in 4.

Erinnerung von den Urſachen der Neubekehrten in Augſpurg. Ulm 1662. in 8.

D. Johann Wolffgangi Jegeri, Cancellarii Tubingenſis, Diſſertatio de Simonia Curiæ Romanæ loco Reſponſi ad P. Joſ. Sonnenbergii, Soc. Jeſu, Nemeſin Romano-Catholicam. Tub. 1711.

Tracta-

— Tractatus de Concordia Imperii & Sacerdotii, sive de jure potestatum supremarum circa Sacra. Ibid.

— Bulla Novitia Pontif. Max. Clementis XI. cum fulmine damnationis vibrata contra doctissimum Virum P. Quesnel, ejusque Novum Testamentum sub examen vocata. ibid.

— Examinatus Prædestinationis nodus, à Cardin. Sfondrati speciosè dissolutus à C. Maur. le Tellier, Rhemensi, Lud. Ant. de Noailles, Parisiensi; Archiepiscopis, & Jac. Benign. Bossuet, Meldensi, Quid. de Seve, Atrebatensi, Henrico Feydeau de Brou, Ambianensi, Episcopis Gallicanis, rejectus. Tubingæ 1712.

— Defensio Augustissimi Imp. Josephi contra Curiæ Romanæ Bullas. Tubingæ 1709.

— Gallia discors in causa Pietistico-mystica. Tub. 1715.

— De Ecclesia Latinè & Germanicè A. 1713.

Jo. Christoph. Pfaffii, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Dissertationes Antipapisticæ, v. gr. dogmata Protestantium ex Jure Canonico comprobata. Tubingæ 1712.

— Falsitas, vanitas & novitas Sacrificii Missatici, Cultus Angelorum, Sanctorum & Reliquiarum religiosi A. 1714.

— De Imputatione Justitiæ Christi A. 1712. & sequentibus.
De Statu & Ubi Animarum Separatarum. 1716.

Christoph. Matthæi Pfaffii, Serenissimo Principi Juventutis Wirtenbergicæ, *Friderico Ludovico*, à Sacris & Studiis, Dissertatio de consecratione Eucharistiæ in primitiva Ecclesia usitatâ, qua ostenditur, eam in precibus olim, maximè verò in ἐπικλήσει Spiritus S. constitisse, ab Ecclesia verò Romanâ postea mutatam fuisse, utpote quæ in solis verbis institutionis totam consecrationem ponit. Hagæ Comitum 1715. Præmittuntur huic dissertationi S. Irenæi, Episcopi Lugdunensis Fragmenta Anecdota, ubi doctissimus Author rem habet cum Illustrissimo Viro, Scipione Maffeio, Marchione Veronensi, & Rev. Viro, Benedicto Bacchinio, Abbate S. Mariæ de Lacroma, Viro in Antiquitate Ecclesiastica versatissimo, qui non quidem sentiunt cum Clariss. Domino Pfaffio, utpote Sacris Romanis addictissimi, magno tamen in pretio illum habent ob singularem Eruditionem.

Ej. Demonstrations solides de la verité de la Religion Protestante contre la Religion pretendue catholique.

Antonii Reiseri, Suevo Augustani, Pastoris Hamburgensis, kurtze Erwegung/ wovor die 12. Schluß-Reden Jodoci Keddens/ Lojoliter Ordens/ anzusehen/ und wie denselben zubegegnen. Augspurg 1652.

— Unvorgreiffliche Erinnerungen von den Ursachen der neubekehrten in Augspurg wider Christoph Otten / Lojoliter Ordens. Ulm 1662. in 8.

— Ursachen ohne Ursachen in 2. Theilen contra eundem. Ulmæ 1665.

— Vindiciæ Evangelico-Thomisticæ pro Dorschæo contra Thomam Leonhardi, Ord. Prædic. & Profess. Lovaniensem. Ulmæ 1668. in 4.

— S. Augustinus Veritatis Evangelico-Catholicæ in potioribus fidei controversiis Testis & Con-

& Confessor, contra Bellarminum & alios Scriptores Papæos vindicatus. Francofurti, 1677. & 1678. in fol.

— Unbiblisches Papstum und wolgegründetes Lutherthum wider Matthiam Fabern A. 1655. geschrieben und A. 1679. in Franckfurth ohne Namen des Auctoris gedruckt.

— Roma non Gloriosa, wider Christoph Ottens / Jesuiten / Lebens-Beschreibung der Päpste. Ulm 1681. in 4.

— Johannes Launojus, Theologus & Sorbonista Parisiensis, Testis & Confessor Veritatis Evangelico-Catholicæ in potioribus fidei capitibus controversis, adversus Rob. Bellarminum & alios quosdam sedis Romanæ defensores, egregius & luculentus, nunc post obitum contra Christianum Lupum, Emanuelem à Scheelstrate, Natalem Alexandrum, Dominicum Galesium & Franciscum Marchesium, vindicatus. Amsterod. 1685.

D. Eliæ Vejelii, Antistitis Ulmensis, Historia & Necessitas Reformationis Evang. per Lutherum feliciter institutæ. Ulmæ 1692. in 4.

— Romano-Catholicus Dubitantius in disputatione de conceptione B. Virg. Mariæ. Lipsiæ, in 4.

Dissertatio in Nat. Alexandri Historiæ Ecclesiasticæ selecta capita. Ulmæ 1699. in 8.

Augustinus veri falsique in capitalioribus controversiis index. Ulmæ 1678. in 12.

Controversiæ VIII. de Ecclesia. Ulmæ 1679. in 12.

M. Johannis Frickii, SS. Theolog. Prof. & V. D. Ministri Ulmensis, Außführung / warum man die Lutherische vor der Römisch-Catholischen und Reformirten Religion erwehlen solle. Ulm 1689.

— Britannia rectius de Lutheranis edocta. Ulmæ 1709. in 4.

— Bulla Clementis XI. adversus P. Quesnelli observationes in N. T. protrusa, illustrata. Ulmæ 1714. in 4.

Gottfried Lomers / Predigers der Evangelischen Kirche zu Augspurg / Religions-Gespräch mit 2. Jesuiten von Anruffung der Heiligen. Augspurg 1699. in 4.

— Religions-Gespräch wider P. Mändels Garten-Gespräch. Augspurg 1710. in 8.

Contra Calvinianos, sive Reformatos.

D. Johannis Brentii Syngramma de S. Cœnâ contra Oecolampadium, Halæ-Suev. A. 1525. in 4.

D. Jacobi Heerbrandi Apologia contra Peucerianos. Witteb. 1598.

D. Jac. Andreæ Refutatio orthodoxi consensus Calvinianorum.

Simplex ac dilucida Expositio sententiæ de Cœnâ Germanicè scripta, & in gratiam externarum Ecclesiarum latinè reddita. A. 1561.

Asser-

— Assertio doctrinæ de personali unione contra Bezæ librum : placidum & modestum responsum 1565.
— Admonitio Scheckii de Comment. in Topica & Confessio de Cœna & Persona Christi 1585.
— Expositio Controversiæ de duabus Naturis in Christo, præsentia Ejus in Cœna contra Bezam & Bullingerum 1565.
-- Responsio brevis contra librum Sturmii, quem Anti-Pappum quartum inscripsit, A. 1581.
— Admonitio de crimine Stellionatus Calvinianorum, quo Jesuitas in societatem rapere conantur. A. 1582.
— Refutatio Apologiæ Lamb. Danæi de Adoratione carnis Christi 1583.
— Bericht von deß HErrn Abendmahl/und wie sich ein einfältiger Christ in die langwihrige Zwispält/ so sich darüber erhoben/ schicken soll. 107. Schluß-Reden von der Majestät deß Menschen Christi und Gegenwart im H. Abendmahl. Tübingen/ 1584.
— Widerlegung der Prædicanten Antwort zu Zürch auff Johannis Brentii Testament, in welcher zur Erhaltung deß einfältigen Verstands der Worte Christi der Sacramentirer Irrthum widerleget wird.
— Kurtze Verantwortung über Bullingers 7. Klag-Articul.
— Erinnerung von etlichen Schrifften und Büchern/ so zum Theil unter Ambrosii und Christophori Hessiandri, zum Theil ohne Nahmen außgegangen.
— Warnung vor der Calvinischen neuen Erklärung deß Catechismi/ so in Zweybrücken bey dem gemeinen Mann und der Jugend getrieben werden soll/ zu Heidelberg 1588. außgangen.
— Teutsche Theses wider der Calvinisten vielfältigen Irrthum von der H. Tauff.
— Bericht von der Ubiquität an eine hohe Fürstliche Person gestellt.

Lucæ Osiandri, *Senioris*, Anti-Sturmius primus & secundus. Tubing. A. 1579. in 4.

Ejusd. Warnung vor dem Zwinglischen Irrthum im H. Abendmahl. Tübingen/ 1576. in 4.

Ejusd. Bericht auff Daniel Tossani Büchlein vom H. Abendmahl. 1579. in 4.

Ejusd. Abfertigung der Gegen-Antwort und Warnung der Calvinischen Prediger zu Heydelberg. Tübingen/ 1584.

Ejusd. Widerlegung eines Calvinischen Studiosi in Collegio Sapientiæ, zu Heydelberg/ wider Ihn ausgesprengte Antwort von der Person Christi. Tubingen 1593. in 4.

Nicolai Cancerini, Ecclesiæ Richovilensis Pastoris, & Ecclesiarum Comitatus Horburgensis in Alsatia Superintendentis, Rettung der Augspurgischen Confession, wider das erdichtete Vorgeben Danielis Tossani, damit er gedachte Confession auff einen frembden Zwinglischen Verstand zuziehen sich unterstanden. Tübingen/ 1570. in 4.

Johannis Magiri, Præpositi Stuttgardiani, Gegen-Bericht wider D. Marcum zum Lamm

in Heydelberg / darinn erwiesen wird / daß nicht die Lutherische / sondern die Calvinische und Zwinglianer die Lehre von den H. Sacramenten und von der Person Christi verkehren. Tübingen / 1592. in 4.

Ejusd. Treue Warnung für dem falschen Calvinischen Wegweiser / Georg Hanfelds zu Bretten. Tübingen / 1592. in 4.

Ejusd. Antwort auff die schmäliche Abfertigung D. Marxen zum Lamm / mit einer Antwort D. Danielis Schadæi, auff D. Marxen Invectivam, Tubingen 1593. in 4.

Wilh. Bidenbachii, Theol. D. & Ecclesiæ Stuttg. Antistitis, Epistolæ novem ad Ioannem Marbachium apud Fechtium extantes.

— Concilia Theologica à Filio Felice collecta & edita. Francofurti, 1611. in 4.

August. Brunnii, Pastoris Jesingensis, zwölff Predigten über die 12. Articul deß Christlichen Glaubens zu frölicher Glückwünschung den frommen Meißnern wegen Außstäuberung des Calvinismi. Franckfurt in 8.

Johannis Brentii, Iunioris, SS. Theol. D. & Profess. Ord. Responsio ad Calumnias Sacramentariorum, quibus Iohannis Brentii, Patris, authoritate & Scriptis errorem suum de Cœna Domini tueri & propagare conantur, Tubingæ 1582. in 4.

Wilhelm. Zimmermanni, SS. Theol. D. & Superintendentis in Styria, nati Neostadii ad Tiliam A. 1540. Apologia Germanica contra Heidelbergenses scripta.

Wilhelmi Holderi, Gen. Superintendentis, & Abbatis Mulifontani, Admonitio de Libello Bezæ, adversus Pappum scripto A. 1580. in 4.

Ej. Candor Calvinianus, i. e. de eximiâ pietate, fide, doctrinâ & modestiâ Theod. Bezæ Admonitio altera. A. 1582. in 4.

Ejusdem Cuculus Calvinisticus, sive de Gratitudine & modestiâ Calvinianâ adversus blasphemam Jo. Jacobi Grynæi Apologiam commonefactio. Tubingæ, Anno 1585. in 4.

— Labyrinthi Sacramentarii Prodromus contra Marcum Beumlerum. A. 1586. in 4.

— Responsio ad Hieronymi Zanchii convitia, quibus discessum ex hoc mundo meditatur. Tubingæ 1587. in 4.

— Antwort auff die zierliche Schrifft und Protestation D. Marxen zum Lamm. 1593. in 4.

Contra Huberianos.

Lucæ Osiandri, Senioris, Gründlicher Bericht auff D. Samuel Hubers Läster-Schrifft deren Titul: Nothwendige Entdeckung / darinn er D. Osiandrum zum Calvinisten machen wollen. 1597. in 4.

— Letzte Antwort wider D. Samuel Huber. Tübingen 1599. in 4.

Phil. Heilbronneri, Theol. Lauingensis, Widerlegung deß Huberischen Send-Brieffs / Witteberg 1599. in 4.

Jacobi Heilbronneri, Abb. Bebenhusani, Send-Brieff an Huber.

Steph.

Steph. Gerlachii, SS. Theol. D. Profess. Ord. & Pro-Cancellarii Tubingensis, Responsio, qua Lamberti Danæi figmenta & calumniæ, quas contra Anti-Sturmium D. Oliandri in causâ S. Cœnæ & Majestatis Christi Hominis evomuit, refutantur. Tubingæ, 1580. in 4.

— Responsionis Hyperaspistes. ibid. 1581. in 4.

— Decertatio cum L. Danæi profano milite, quem Clibanarium vocat, Tubingæ, Anno 1583. in 4.

Jacobi Heilbronneri, Abbatis Bebenhusani, Schwenckfeldio-Calvinismus, seu Demonstratio, Calvinianos idem sentire in præcipuis fidei Articulis cum Schwenckfeldianis & Anabaptistis. Lauingæ A. 1594. in 4.

— Synopsis Doctrinæ Calvinianæ, oder Summarischer Begriff/ und gegründete Widerlegung der Zwinglischen und Calvinischen Lehre. Lauingen 1590.

— Nothwendiger Unterricht von den fünff Haupt und 20. Fragstücken/ welche dieser Zeit durch die Calvinische Visitatores den Christlichen Gemeinden in der Churfürstlichen Pfaltz auffgetrungen worden. Lauingen 1598. in 4.

— Widerlegung deß vermeinten gründl. Berichts vom H. Abendmahl im Nahmen der Theologen zu Heidelberg/ von D. Zacharia Ursino gestellt. Wittenberg 1593.

Basilii Sattleri, SS. Theol. Doct. Ducatus Guelpherbytani Superintendentis Generalis, & Concionatoris Aulici Neostadio-Wittenbergici, Responsio ad quæstionem de Manducatione Corporis & Sanguinis Christi, quæ fide tantum fit. Helmstadii, Anno 1586. in 8.

— Beantwortung eines Send-Brieffs von einem Calvinisten. Bruntrut. 1598. in 4.

— Christl. einfältiger Bericht von dem H. Abendmahl/ von der Majestät Christi/ von der H. Schrifft/ von der ewigen Gnadenwahl und etlichen Ceremonien. Wittenberg/ 1607. in 8.

Johannis Weningeri, Marchionatus Durlacensis in districtu Superiore Generalis Superintendentis, Tubingâ-Wittenbergici, gründlicher Bericht von denen 14. Calumnien, welche D. Jac. Grynæus und D. Amandus Polanus, Theologi Basileenses, Ihme angedichtet. Es wird darinn gehandelt von der Gnadenwahl/ von der Person Christi/ und deß Herrn Abendmahl. Tübingen 1600. in 4.

Ægid. Hunnii, SS. Theol. D. & Prof. Witteberg. Winendâ-Wittenbergici, Assertio Sanæ & Orthodoxæ doctrinæ de persona & Majestate Christi contra Pezelium. Francofurti, 1592.

— Libelli IV. de Personâ Christi, ejusque ad dextram DEI sedentis divinâ Majestate, quorum primus doctrinæ sanæ confirmationem, & contrariæ Elenchum continet: secundus Antiquitatis consensum, tertius Lutheri sententiam in varia tradit, quartus invictam demonstrationem habet, nostras Ecclesias asserendo, Majestatem filii hominis ab Aug. Confessione nihil quicquam recedere. Francofurt. 1585.

— Tractatus de Providentiâ DEI & æternâ prædestinatione contra Tossanum & Sam. Huberum. Francofurti 1596.

— Calvinus Judaizans.

—Anti-Pareus uterque de Calvino Judaizante. Francofurti 1599. & 1594.

Polyc. Lyseri, Winendâ-Wirtenbergici, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici Sax. Elect. Rettung der Unschuld wider D. Crellen vermummte Freunde/ welche Ihn/ Pol. Lyser, der Auffruhr bezüchtiget. Leipzig. 1604. in 8.

Jo. Georgii Sigwarti, SS. Theol. D. & Profess. Ord. Antwort auff die nichtige Rettung M. Parei, betreffend die zu Neustatt 1587. nachgedruckte verfälschte/ und mit Calvinischen Lehren befleckte Teutsche Bibel Lutheri, sammt gründlichem Bericht von den Calvinischen Irrthümern/ so in ermeldter Bibel zufinden. Tübingen 1590.

Johannis Magiri, Abbatis Bebenhusani, Generalis Superint. Treue Warnung vor dem Calvinischen Wegweiser Georg Hanfelds zu Bretten. Tübingen 1592. Nomimine patris Cognominis, Johannis Magiri, Præpositi Stuttgardiani exaratum.

Andreæ Osiandri, SS. Theol. D. Prof. & Cancellarii Tubingensis, Tractatus de omnipræsentia Christi contra Christianum Waldensem, personatum Calvinianum. Tubingæ 1587.

Ejusd. Duæ Tabulæ contra Calvinianos assertæ. 1591.

D. Matthiæ Hafenrefferi, Cancell. Tubing. Examen und Gegen-Bericht über den außführlichen Bericht der Calvinischen Theologen zu Heydelberg/ was die Reformirte Kirchen in Teutschland glauben/ Tübingen 1608.

Ejusd. Examinis Continuatio. 1609.

—Examinis promotio 1610.

— Examinis Conclusio. 1611.

Christophori Binderi, SS. Theol. Doctoris, Gen. Superintendentis, & Abbatis Maulbronnensis, Examen und Gegen-Bericht über das zu Heidelberg gedruckte Büchlein/ was die Reformirte Kirchen in Teutschland glauben/ Tübingen 1608. in 8.

— Antwort auff Pauli Tossani Recapitulation des Wirtenbergischen Examinis. 1615. in 8.

— Gegen-Bericht auff Pauli Tossani Abfertigung seiner Antwort. Tübingen/ 1617. in 8.

Theodori Thummii, SS. Theol. Doctoris & Professoris, *Μισανθρωπία* Calvinistica, hoc est, horrendorum & blasphemorum Errorum, quos Calvinistæ in Articulo de prædestinatione fovent, brevis & methodica narratio. Francofurti A. 1620. in 4.

Ejusd. Sculcetus Iconoclastes, hoc est, Demonstratio, in qua contra Abrahamum Scultetum imaginum fractura impugnatur, earumque usus in Templis historicus ex verbo DEI & piâ Antiquitate probatur. Tubingæ 1621. in 4.

—Πολυχρονία Calviniana, id est, solida Demonstratio, verba institutionis Cœnæ Dominicæ in sensu literali sine ullo tropo intelligenda & interpretanda esse, Calvinianorum fictis, tropis, atque confictis metonymiis opposita. Tubingæ 1621. in 4.

—Πανηγύρια Satanæ Genes. III. vani & profani illius Calvinianorum dogmatis, semel Electos regeneratos gratiam, fidem & Spiritum Sanctum non posse verè, totaliter & finaliter excutere. Tubingæ 1621. in 4.

Lucæ

Lucæ Osiandri, Junioris, Enchiridion Controversiarum cum Calvinianis. Tubingæ 1607.

D. Melchioris Nicolai, Præpositi Stuttgardiani, Gründliche Anzeig/ wie es mit dem Religions-Streit zwischen den Augspurgischen Confessions Verwandten und Calvinisch-Reformirten beschaffen. Stuttgardt 1663. in 4.

Jonæ Hæckeri, SS. Theol. Licent. & Superintend. Marpacensis, Sylloge utilissimorum Articulorum inter Augustanæ Confessionis Theologos & Pontificios, nec non Calvinianos controversorum. Tubingæ 1608. in 4.

Ejusd. Speculum Theologicum, in quo Calvinistici Errores Bartholomæi Keckermanni ex puris præceptis Logicis & ex S. Scriptura confutantur. Tubingæ 1610. in 4.

D. Tobiæ Wagneri, Cancellarii & Præpositi Tubing. Inquisitio Theologica in Acta Henotica inter Theologos Augustanæ Religionis, & Theologos Reformatæ Religionis à Reformatis renovata. Tubingæ 1664. in 4.

D. Jo. Adami Osiandri, Cancellarii & Præpositi Tubing. Animadversionis Orthodoxæ in tres libros Theologiæ Elenchticæ Franc. Turretini. Tubingæ 1693.

D. Jo. Wolffgangi Jægeri, Cancellarii Tubingensis, Dissertatio de Decreto prædestinationis ex æterno protocollo Codicis Divini fideliter extracto. Tub. 1714.

Anton Reiseri, Suevo-Augustani, Pastoris Hamburgensis, wiederholter Beweiß/ daß die Calvinisch-Reformirte sich der Augspurgischen Confession nicht anmassen können/ so lange sie ihre bißher geführte irrige Lehrsätze hartnäckig vertheidigen/ wider Christian Pauli, Prediger in Altona, nebst einem Anhang/ waß von der Reformirten Lehrer/ aus frembder in teutsche Sprach übersetzten Schrifften eigentlich zu halten sey. Hamburg 1680. in 8.

Ejusd. Gewissenhaffte Überzeugung von Nichtigkeit deß wiederholten Beweises wider Christian Pauli Anleitung. Hamburg/ 1684. in 8.

Contra Arminianos, sive Remonstrantes.

Balthasaris Raithii, SS. Theol. Doctoris & Profess. Dissertatio de præcipuis Remonstrantium Erroribus. Tubingæ 1658. in 4.

Contra Coccejanos.

Georgii Henrici Kelleri, SS. Theol. Doctoris & Professoris, Disputationes selectissimæ, de Remissione peccatorum in Veteri Testamento contra Joannem Coccejum.

Contra Syncretistas.

Jo. Georgii Sigwarti, SS. Theol. Doct. & Prof. Ord. Admonitio Christiana, de Irenico Davidis Parei, Theologi Reformati. Tubingæ 1616.

D. Tobiæ Wagneri, Cancellarii Tubingensis, Inquisitio Theologica in acta Henotica inter

Theologos Augustanæ Confessionis, & Theologos Reformatæ Religionis. Tubingæ 1664. in 4.

D. Jo. Adami Osiandri, Cancellarii Tubingensis, Beantwortung der 30. Straßburgischen Articul/ und eines Brieffs von Straßburg/ puncto der gesuchten Union, wie auch an Herrn D. Spener. 1685. in 8.

— Responsio ad Orationem Parei de pace & Unione Ecclesiarum Evangelicarum. Tubingæ 1617.

Caroli Ludovici Stromajeri, Ecclesiastæ Ulmensis, Dialysis frivolarum Calixti Responsionum. Wittebergæ 1668. in 4.

Contra Chiliastas.

Georgii Henrici Haberlini, SS. Theol.D. & Prof. Dissertatio Theologica, de hodierno Chiliasmo, fidei Christianæ ruina, & infidelitatis Judaicæ firmamento. Tubingæ, 1688. in 4.

Ej. Schrifftmässige Widerlegung deß so genandten Ambrosii Sehmanns von Caminiez muthmaßliche Zeit-Bestimmung gewiß gewärtiger Göttlicher Gerichte/ auff Hoch-Fürstl. Gn. Befehl verfertigt. Tübingen 1685. in 4.

Contra Novos Prophetas.

D. Tobiæ Wagneri, Cancellarii Tubingensis, unvorgreiffliche Propheten Predigt vom Propheten zu Görlingen/ Leonberger Amts/ Jacob Keilen. Ulm 1648.

D. Jo. Wolffgangi Jageri, Cancellarii Tubingensis, Dissertatio de Spiritu Miraculoso, Prophetico & Ecstatico, in Provincia Sevennensi Gallicâ per aliquod tempus regnante, historicè proposito cum brevi ejus Examine. Tubingæ 1712.

Contra Visionistas.

D. Tobiæ Wagneri, Cancellarii Tubingensis, Theologisches Bedencken von den Visionisten Johannis Warneri. Heilbronn 1642.

Ej. Ehren Rettung seines über die angegebene Warnerische Visionen publicirten Theologischen Bedenckens. Ulm 1648.

D. Jo. Wolffgangi Jageri, Cancellarii Tubingensis, Dissertatio Historico-Theologica contra Johannæ Leadeæ visiones. in 4.

Ej. Predigt zu Stuttgardt in der Stiffts-Kirch gehalten/ als Christina Regina Baderin öffentliche Kirchen-Buß gehalten über 2. Pet. 1. 19. Wir haben ein festes Prophetisches Wort. 1703. in 4.

Contra

Contra Petrum Poiretum.

D. *Joh. Wolffgangi Jageri*, Cancellarii Tubingensis, Comparatio Theologiæ Augustanæ Confessionis cum Theologia hodierna Fanaticorum, & maximè Dn. Poireti. Tubingæ 1707. in 4.

Ejusd. Nova purgatio animæ post mortem excocta in cerebro Bourrignoniæ & Petri Poireti. Tubingæ 1716. in 4.

Contra Separatistas.

Jo. Jacobi Steinhoferi, SS. Theologiæ D. Generalis Superattendentis, Concionatoris Aulici, & Consiliarii Ecclesiastici Byruthini, Marpaco-Wirtenbergici, Virga Exactoris confracta, hoc est, justa & necessaria Confutatio Non-Communicantium sub gratiæ & salutis dispendio sine S. Scripturæ, Antiquitatis, librorum Normalium ac Liturgicorum, Theologorum item Orthodoxorum suffragiis magno, sed inani, conatu in præjudicium Christianæ libertatis, Rituumque Adiaphoriæ, Ecclesiis Evangelicis temere obtrusæ. Byruthi 1690. in 4.

D. *Jo. Wolffgangi Jageri*, Cancellarii Tubingensis, Separatismus sub Examen vocatus. Tubingæ 1715. in 4.

Ejusd. Acta Eslingensia Separatistica, Tubingæ 1716. in 4.

Hoch-Fürstl. Wirtenbergisches Synodal-Scriptum wider die Separation, oder Prüfung deß einreissenden Separatismi, samt einem nöthigen Unterricht vor die Einfältige/ was von dem unbefugten Vornehmen derjenigen zuhalten/ die unsere Evangelische Kirch heutzu tag mit mancherley harten ungegründeten Aufflagen zubeschwehren/ und sich von aller Gemeinschafft derselben eigenmächtig zutrennen unterstehen/ und wie sich Christliche Hertzen wider solch gefährlich Aergerniß jetziger Zeit verwahren sollen/ samt angehengter außführlicher Widerlegung eines besondern wider die Kinder-Tauff außgefertigten Tractats. Stuttgardt. 1707.

Jo. Christophori Pfaffii, SS. Theol. D. & Prof. Sylloge quæstionum Theologicarum de hodiernis Controversiis Separatisticis. Tubingæ 1707. in 4.

Edictum Serenissimi Principis ac Domini, Domini *Eberhardi Ludovici*, Ducis Wirtenbergiæ &c. die 28. Februar. A. 1694. publicatum 1. de Chiliasmo 2. de Principio Theologiæ & fidei. 3. de Lumine Prophetico. 4. de Theologia literali. 5. de Vera DEI notitia. 6. Eaque etiam in Academiis tractanda & inculcanda. 7. de Servatione mandatorum legis. 8. de Enthusiasmo. 9. de Theologia mystica. 10. de Jac. Böhmio. 11. de Adiaphoris.

Edictum Ducale contra Separatistas. A. 1706. promulgatum.

Die durch GOttes Gnade wider erlangte Herstellung deß Kirchen-Friedens in etlichen Land-Gemeinen Ulmischen Gebietes in einem kurtzen Historischen Vorbericht von dasiger Separations Sach angezeiget/ und in 2. Predigten abgehandelt/ von M. Johann

hann Fricken / Predigern im Münster zu Ulm / und deß Seminarii Ecclesiastici Professoris Theol. Ord. und M. David Allgöwern / auch Predigern im Münster / und bey dem Gymnasio Mathes. PP. Ulm 1713. in 4.

Ultima Georgii Davidis à Feyerabend, Separatistæ Hailbronnensis, recensita à M. Joh. Frid. Wallisero, P. L. Pastore Steinsfeldensi in concione funebri super Job. 16. 19. Hailbronnæ 1713. in fol.

Contra nostræ fidei Socios.

Melchioris Nicolai, SS. Theol. D. Prof. Ord. & Præpositi Stuttgardiani, Consideratio Theologica quatuor quæstionum controversarum, de profundissima Κενώσει Domini nostri Jesu Christi, Tubingæ 1622. & 1676.

D. Theod. Thummii, Assertio sanæ & orthodoxæ Doctrinæ de Exinanitione Christi θεανθρώπου. Tubingæ. 1622. in 4.

Ej. Ταπεινωσιγραφία sacra, hoc est, Repetitio sanæ & orthodoxæ doctrinæ de Exinanitione Christi θεανθρώπου. Tubingæ 1623. in 4.

Ej. Amica Admonitio super quæstione de quatuor inter aliquos Theologos Aug. Confess. controversis capitibus, de præsentia Christi θεανθρώπου ad creaturas. Tubingæ 1624.

Ej. Errores Balth. Meisneri & Justi Feurbornii, Theologorum Giessensium cum Examine defensionis Balth. Meisneri 1625. in 4.

Lucæ Osiandri, Junioris, Theologisches Bedencken / welcher gestalten Johann Arnds Bücher vom Wahren Christenthum anzusehen. Tübingen 1623. in 8.

D. Eliæ Vejelii, Antistitis Ulmensis, Erweisung wider G. Arnoldi Kirchen und Ketzer-Historie. Ulm 1701. in 4.

D. Jo. Wolfgangi Jægeri, Cancellarii Tubingensis, Jus DEI fœderale cum placido Examine in Illustris Viri B. Samuelis Pufendorfii Jus Feciale divinum. Tubingæ 1698. in 8.

Christophori Reuchlini, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Exercitatio Theologica de Officio Christi Prophetico, quâ modestè examinatur sententia Immanuelis Weberi, U. J. D. & Profess. Giessensis. Tubingæ 1700. in 4.

Jo. Christophori Pfaffii, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Dissertatio Theologica de fine Oeconomiæ Christi ex 1. Corinth. 15. 14. delineato, quam ad multorum petitum recusam, & ab animadversionibus (Tit.) Domini Jo. Wilhelm. Petersenii, Doctoris Theologiæ Famigeratissimi, modestè vindicatam publicæ luci exposuit. Tubingæ, 1713. in 4.

Andreæ Davidis Caroli, Pastoris & Specialis Superintendentis Kircho Teccensis, Wirtenbergische Unschuld / durch Christliche Prüfung dessen / was Herr Gottfried Arnold von deß Löblichen Hertzogthums Wirtenberg Regenten / Regierung und Leh-

Lehren/ bevorab von dem seel. D. Jac. Andreæ auffgezeichnet/ und seiner so genannten Kirchen- und Ketzer-Historie einverleibet hat/ aus Liebe zur Warheit/ zur Ehre GOttes/ und Erläuterung zerschiedener merckwürdiger Stücke der Wirtenbergischen und anderer Kirchen-Geschichten gründlich und bescheidentlich dargethan. Ulm/ 1708. in 4.

M. Jo. Philippi Storren/Pastoris & Con-Scholarchæ Heilbronnensis, Send-Brieff an die gesammte Universität zu Altorff wegen der Zeugnisse/ so von 6. Doctoribus und Professoribus daselbst Johann Georg Rosenbach/ Sporergesellen/ schrifftlich ertheilet/ nachmahls ohne dero Vorwissen von einem Authore Anonymo der so genandten Addresse an eine Christliche Obrigkeit in Druck gebracht worden. Heilbronn 1703. in 12.

M. Ludovici Melchioris Fischlini, Pastoris & Specialis Superintendentis h. t. Heidenheimensis, Theatrum Mysterii ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων denudatum. Ulmæ 1708. in 8.

M. Jo. Andreæ Gramlichii, h. t. Verbi Divini in Aula Ducali Wirtenbergicâ Præconis, Dissertatio de Moralitate Concubinatus contra Christianum Thomasium. Tubingæ 1713. in 4.

M. Jo. Christiani Klemmii, Facult. Philosoph. Adjuncti, Specimen Moderationis Theologicæ, laudabilis potius, quàm vituperabilis, in controversiis modernis inter ipsos Augustanæ Confessionis fratres, B. Spenerum & Theologos Wittebergenses agitatis. Stuttgardiæ 1715. Ejusdem argumenti Dissertationem egregiam scripsit Dignissimus Dominus D. Förtschius, antehac Professor Theol. apud nos profundissimus, nunc apud Jenenses Professor Theologiæ Primarius Celeberrimus, commendans in Exercitatione Theologica prudentiam justorum in cavendo hoc tempore schismate circa pietatem orthodoxè promovendam. Jenæ 1714. in 4.

Si lites ex litibus ducere velimus, (verba sunt aurea laudati celeberrimi D. Förtschii) nec prius finire, quàm mortis interventu, quid denique fiet Ecclesiæ? Non omne quod superstruitur fundamento, aurum est, sunt lignum, fœnum, stipulæ, quæ, quanquam nullum adferant usum, tolerantur tamen aliquando. Postulat id humana infirmitas, & profunditas analogiæ doctrinæ Sacræ, ubi sæpe in futurum demùm se prodit momentum & ratio proportionis, quæ de præsenti suis nervis involuta est. Nec adeò manifesta hactenus est regula, juxta quam cujusvis puncti doctrinalis pondus censeri queat sine difficultate. Itaque & nobis, si qua inter difficultates justum non attigerimus punctum, condonandum erit. Videatur D. D. Förtschii præfatio ad M. Samuelem Gerhardum à Melle, Lubecensem, qui nutu & ductu D. D. Förtschii memoratam Dissertationem elaboravit & defendit. In necessariis UNITAS, in non-necessariis LIBERTAS, ubique PRUDENTIA & CHARITAS suprema lex esto in Ecclesia DEI. Maximum usum habet Theologia Polemica, nec audiendi sunt Libertini & Indifferentistæ, quibus omnis Religio placet. Servandus est ordo & typus. Ipse Salvator noster optimus, Pacis PRINCEPS; gladium Verbi Divini strinxit contra hostes Veritatis, & Sadducæis, ævi istius A-

 theis,

theis, Resurrectionem negantibus, fortiter restitit: Pharisæos etiam, propriâ justitiâ tumidos, S. Scripturæ traditiones suas (contra divinum interdictum Deut. 12. 32.) assuentes, & ἐθελοθρησκείαν, uti hodie fit in Papatu, introducentes, magno Zelo impugnavit.

Methodus CHRISTI, Stephani, & Apostolorum Sanctissima cum hostibus veritatis disputandi.

Ita autem summus PROPHETA, JESUS CHRISTUS, VERITAS Hypostatica, cum adversariis suis disputavit, ut quidem eos ob varios errores dogmaticos & practicos acriter increpaverit, nec ipsis Discipulis suis, cùm adhuc multis laborarent præjudiciis, pepercerit, sed, quia est φιλάνθρωπος, eorum etiam veram salutem ardentissimis precibus & suspiriis, monitisque & obtestationibus amore plenissimis solicitè quæsiverit. Statum controversiæ sapientissimus Salvator, quoties disputavit, rectè formavit, posthabitis otiosis quæstionibus caput rei tractavit, & aliter cum seductoribus, aliter cum seductis locutus est. Omnes à rectâ viâ aberrantes in semitam veritatis revocavit, S. Scripturam solide explicavit, & ex illa, sine clamoribus, falsa dogmata strenuè confutavit. Eodem planè modo Stephanus, proto-Martyr, Theologus Polemicus profundissimus, cum Libertinis, Alexandrinis & Cyrenæis, à veritatis tramite deviantibus, disputavit, iis ne latum unguem cessit, sed pro verâ doctrinâ fortiter stetit, eamque masculè defendit. Ipsum summum Sacerdotem, ipsos proceres & universum populum, quod Spiritui Sancto malitiosè se opposuerint, quod fundamentalem Articulum de IESU Nazareno, quem CHRISTUM, verum mundi Salvatorem esse, plenissimus Sapientiâ Divini Spiritus solidè probaverat, non crediderint, quod falsis dogmatibus aures dederint, objurgavit; de cætero non pravis affectibus æstuavit, disputando cum hostibus veritatis nullam propriam Gloriam, sed DEI honorem quærens, plenus amore pro errantibus, ipsumque lapidantibus oravit, & precibus suis, (uti Salvator centurionem, alterutrum latronem & ter mille animas, Petri Sermone Pentecostali compunctas atque conversas) Paulum lucratus est. Nam, inquit Augustinus, si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non accepisset. Sic etiam Apostoli, igne cœlitus lapso inflammati, cum Judæis & Gentilibus disputarunt, veritatibus divinis nihil derogarunt, illas potius vindicarunt, sed errantium simul animarum veram & æternam salutem precibus atque exercitationibus ad pœnitentiam quæsiverunt.

Quomodo Patres Primorum Seculorum Theologiam Polemicam & Apologeticam tractaverint?

Sic Patres quoque primorum Seculorum animosi satis & intrepidi fuerunt in propugnanda contra tot tantosque insectatores veritate Evangelica, suas scripserunt Apologias purpureo sanguine, Theologi Polemici & Martyres, sive Confessores & MILITES IESU CHRISTI, constantissimi æquè ac felicissimi, qui sua in toto terrarum orbe trophæa erexerunt, & in ipsa morte triumpharunt. Legantur apud Theodoricum Ruinartum, supra laudatum Scriptorem Doctissimum colloquia Martyrum cum Gentilibus ante Martyrium in Curiis, & in ipsis cruenti Martyrii horis habita, observabimus inter alios S. Ignatium, Antiochenæ Ecclesiæ secundum Episcopum, Petri Apostoli Successorem, S. Polycarpum, Smyrnensium Episcopum, Johannis, Evangelistæ & Apostoli, Audito-

ditorem, S. Irenæum, Lugdunensem Episcopum, Laurentium Diaconum, in Theologia Polemica fortiter stetisse, & veritatem divinam argumentis apodicticis probasse, vindicasse, hostibusque, Judæis æque, ac Gentilibus, ita respondisse, ut obmutescendum ipsis fuerit. Hæc certè methodus disputandi cum adversariis fuit sanctissima, & animabus quamplurimis saluberrima. Namque Constantia Martyrum, sive Confessorum Veritatis, multorum Gentilium conversionem promovit, uti egregiè exponit Lactantius Lib. 5. Institutionum cap. 33. & Augustinus Sermone 31. in Psalmum 118. ubi memorat, aliquos Gentiles etiam è persecutoribus Martyrum, patientiâ eorum permotos, credidisse. Itaque Theologi Polemici illi sunt optimi, qui juxta exempla sanctissima Christi, Stephani, Apostolorum & Martyrum, Patrumque puriorum, pro gloria divina & salute animarum perennante veritates cœlestes defendunt, gladium Verbi Divini ancipitem stringunt, scuto fidei incedunt, & πανοπλίαν, Armaque Spiritus S. hostium veritatis insultibus objiciunt. Preces atque lacrymæ sunt Arma Ecclesiæ. Quo quis, circa controversias Theologicas occupatus, devotius orat, quo quis profundius tot fissuris, schismatibus & hæresibus ingemiscit, eò gratior erit DEO Theologus Polemicus, eò majores reportabit triumphos contra hostes Veritatis. Tales porrò concedat & conservet nobis Milites atque Duces in Palæstra Sacra Archistrategus noster JESUS CHRISTUS, sitque noster & maneat Promachus, Imperator & Defensor, CUI, debellatis Virtute Ejus Divinâ cunctis hostibus veritatis internis & externis, translati ex militante Ecclesia in triumphantem cum S. Angelis & omnibus cœlitibus quondam cantabimus æternum Ἐπινίκιον.

De cætero, si triste Tibi fuit, Lector Benevole, Argumentum Theologiæ Polemicæ (quis enim tot rixis & bellis Ecclesiasticis non ingemisceret?) gratior jam sit, jucundior atque dulcior Theologia Ascetica, sive Practica, Suevo-Wirtenbergica. Fœcundissimum hîc agrum & florentissimum Hortum ingrederis, Lector Christiane, quæso decerpe fructus S. Spiritus, gusta mel Evangelii, patere cordi Tuo instillari Lac consolationum cœlestium.

Ingredere in vineam Spiritualem, & collige dulcissimas uvas sacras, sed non Te deterreat torcular & pressura crucis. Uvæ quò magis premuntur & calcantur, eò dulcius dant vinum. Sequitur ergò

THEOLOGIA PRACTICA,
SIVE
ASCETICA SUEVO-WIRTENBERGICA.

Dicta Sapientum, oder Sprüche der Weisen / Serenissimi Principis ac Domini, Domini EBERHARDI, Primi Ducis Wirtenbergiæ, cognomento Barbati & Probi. Hæc Apophthegmata Sapientissimi Principis, ab ipso Augustissimo Imperatore Maximiliano I. valdè æstimati, asservantur in Archivo Ducali Wirtenbergico, scripta idiomate Germanico.

Systema precum Serenissimi Principis ac Domini, Domini CHRISTOPHORI, Ducis Wirtenbergiæ, propria manu ex fundo cordis à Religiosissimo hoc Principe in diversis casibus & anxietatibus, cum quibus ipsi luctandum erat per universam vitam gloriosissimam, Lingua Germanica conscriptarum. Hunc thesaurum sacrum possedit quondam cum maximo gaudio Serenissima Princeps ac Domina, Domina SIBYLLA, Nata & Vidua Dux Wirtenbergica, vulgò Mompelgartensis dicta, Soror MAGNI EBERHARDI III. Ducis Wirtenbergiæ, quæ Systema hoc precum Ducis CHRISTOPHORI instar clinodii pretiosissimi, & instat Cimelii Domus Wirtenbergicæ inæstimabilis habuit.

D. Erhardi Schnepffii, Cygnea Cantio, oder letzte Predigt zu Jena gehalten ex Matth. 12. Tub. 1578. in 4.

Valentini Vannii, Abbatis Maulbronnensis, Sylva Locorum Communium Theologicorum, Argentor. 1563. in 8.

Ambrosii Blaureri, Geistl. Schatz/ das ist/ heilsame Betrachtung/ wie ein Mensch Christl. leben und sterben solle. Zürch 1566. und 1612. in 8.

Johannis Brentii, Homiliæ 25. de pœnitentia, Francofurti 1557. in 8.

Ejusd. Predigten vom Donner/ Hagel und allem Ungewitter. Eißleben 1565. in 8. Nürnberg 1580. 8. Erklärung der Epistel Pauli an die Römer. Eißleben 1565. in 8. Bericht/ wie man sich Christlich zum Sterben bereiten solle. Item/ wie man GOtt dienen soll und vom übel Nachreden. Franckfurt an der Oder/ 1569. in 8. Weg zu dem ewigen Leben. Leipzig. Kurtze Form deß gemeinen Gebetts vor alle Kirchen-Diener auff der Cantzel vorzulesen. Nürnberg A. 1568. in 8. Kirchen Postilla über die Evangelien an Sonn- und Feyertägen/ samt der Historie vom Leiden Christi. Tübingen 1572. und 1588. in fol. Vom Einfall des Türcken XXII. Predigten. Wittenberg 1532. Wie sich Ehleuth im Ehestand verhalten sollen. Tübingen. 1590. in 4.

Postilla Lutheri Slavonicè reddita à primo Trubero.

Matthæi Vogels/ Prälaten zu Alpirspach/ Trost- oder Seelen Artzney-Buch/ in welchem 105. schwereste Anfechtungen und Creutz/ damit fromme Christen in der Welt gequälet werden/ verfasset sind/ Franckfurt 1572. 1618. in fol.

Ejusd. Bibl. Schatzkammer in 7. Theilen. Franckfurth und Tübingen/ 1572. 1585. 1592. 1603. 1607. in fol. Epitome Thesauri Latinâ. Tubingæ 1609. in 8. Summarischer Außzug der Schatzkammer. Tübingen 1588. 1611. in fol. Sunt a. septem illi Tomi, B. Tobiâ Wagnero, Cancellario Tubingensi, judice, opus verè aureum, quod Thesauri titulo insigniverat Author, unde ab ipso Celeberrimus Ecclesiæ Thesaurarius vocatur, Primus operis Tomus Francofurti primùm sub Titulo: Medicina Animæ, Seelen Artzney A. 1572. prodiit. Inter cæteros eminet ultimus, Historiam Christi & Apostolorum complectens. Pientissimus Dux Wirtenbergiæ, Ludovicus, libros istos summâ Animi voluptate sæpius evolvisse & apud alios, quantum potuerit, commendasse scribitur. vid. Pl. Rev. Fischlini Memoria Theologg. Wirtenbergg. part. I. p. 67. 68.

Ejusd.

Ejusd. 2. Predigten von der Fußwaschung Christi. Königsberg 1558. in 4.

Jacobi Andreæ, Methodus concionandi per D. Polyc. Lyserum edita, A. 1595.

Philippi Heerbrandi, SS. Theol. D. & Antistitis Hagenoviensis (fuit hic frater *Jac. Heerbrandi*, Cancellarii Tubingensis) Trost-Büchlein allerhand betrübten und angefochtenen / sonderlich aber krancken Personen. Straßburg 1560. in 12. Leipzig 1600. Nürnberg 1630. in 12.

Lucæ Osiandri, Senioris, libellus de ratione concionandi, Tubingæ A. 1588. in 8.

Ejusd. Bauren-Postill. Tübingen 1597. in 4. Leipzig in fol. 1609.

Ej. Predigten über das Vatter Unser. Tübingen 1609. in fol. und 4.

Ej. Trost vor die Christen / so umb deß Evangelii willen verfolgt werden. Tübingen / 1601. in 12.

Ej. von Christlicher Einfalt in Glaubens Sachen / Straßburg 1581. in 4.

Philippi Grateri, Præpositi Herbrechtingensis, Gebett-Büchlein / zu guten und bösen Zeiten vor alle Tag / Wochen / und Jahr und allerley Standes Leute / darinn die gantze Bekandtnus Christl. Glaubens und Lebens begriffen; zu Schleisingen getruckt. A. 1610. in 4.

Johannis Schopffii, Abbatis Blavifontani, Academia Jesu Christi, Tubingæ, 1593. Spiræ, 1616. Germanicè conversa per G. Draudium, Francofurti 1625. in 8.

Ej. Colloquium de præsenti hac calamitosâ, & futurâ illâ vitâ Gloriosâ, Tubingæ 1612. in 8. It. Teutsch.

Ej. Gülden Kleinod / Fest-Predigten. Tübingen 1606. in 4.

Christoph. Hermanni, SS. Theol. D. & Antistitis Eslingensis, Zehen Predigten von dem H. Abendmahl. Straßburg 1606.

Ej. Bericht von der Pest / derselben Ursprung und Mitteln dawider / wie sich auch ein Christ trösten / und zum seeligen Tod bereiten solle. Tübingen 1586. in 4.

Hermanni Henrici Freyen / Superintendenten zu Schweinfurt / auß Wirtenberg gebürtig und zu Dürmintz / Maulbronner Amts gebohren / Philargyrus Ecclesiæ, der Gelt-Narr mit seinen 7. thörichten Eigenschafften / von dem Königlichen Prediger Salomon entworffen / und allen geitzigen vor Augen gestellt. Schweinfurt 1589. in 8.

Ej. Voluptuarius Ecclesiastæ, Unterricht / wie alle fromme Menschen ihre Wollust von und an eusserlichen Ständen / Gaben und Gütern GOttes schöpffen / und seeliglich gebrauchen mögen. Schweinfurt und Leipzig. 1596. in 8.

Ej. Biblisch Thier-Buch / darinnen alle vierfußige / zahme / wilde / gifftige und kriechende Thiere / Vögel und Fische / deren in der Bibel Meldung geschiehet / sambt ihren Eigenschafften und Historien beschrieben seynd / mit der alten und neuen Kirchen-Lehrer Außlegung fleissig erklärt / und auff die 3. Hierarchien gerichtet. Leipzig 1605.

Ej. XXII. Predigten vom Amt und Stand einer Christlichen Obrigkeit. Schweinfurt 1605. in 4.

Basilii Sattleri, Theolog. Doct. Gen. Superint. Guelpherbytani & Concionatoris Aul. Medulla Davidica, Erklärung teutscher Psalmen D. Martin Luthers. Mühlhausen/ 1600. in fol. Wittenberg 1602. Wolfenbütel 1625. in 4.

D. Andreæ Osiandri, Cancellarii Tubingensis, Wirtenbergisches Communicanten-Büchlein/ Tübingen 1590. *Spiræ* 1612. Heilbronnæ, 1621. Libellus utilissimus à Reverendissimo Domino Eyco Weismanno, Abbate Mulifontano, cum adhuc esset Antistes Stuttgardianus, A. 1704. plenius explicatus.

Ej. Treuhertziger Unterricht/ wessen man sich in Absterbung eines Treuhertzigen Eh-Gatten trösten solle. Tübingen 1594.

Ej. Beicht-Lehr- Trost- und Bett-Büchlein/ Tübingen 1612.

D. Matthiæ Hafenrefferi, Cancellarii Tubingensis, Unterricht/ wie man im Creutz solle gedultig seyn. Tübingen 1605.

Jacobi Magiri, Abbatis Laureacensis, Gebett-Büchlein in Anfechtungen Tübingen/ 1599. Franckfurt 1608.

Felicis Bidenbachii, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici, & Assessoris Consistorii Ducalis, Promptuarium connubiale, seu Thematum Biblicorum, quæ in nuptiis pro concionibus tractari possunt, centum dispositiones. Tubingæ 1605. Lubecæ 1612. Francofurti 1617.

Ej. Manuale Ministrorum Ecclesiæ, Stuttgardiæ 1603. Lipsiæ 1624. Francofurti 1607. recusum Stuttgardiæ 1700. Mit einer kurtzen Anleitung/ wie es mit einer nutzlich und erbaulichen Predig-Art anzugreiffen/ und die Mängel zuverbessern vor neue angehende Ministros Ecclesiæ, Authore B. Hedingero.

Ej. Promptuarium Exequiale, continens centurias aliquot Textuum exequialium earumque dispositiones. Francofurti A. 1608. Lubecæ 1611. Argentorati 1655.

Ej. Promptuarium Pœnitentiale, continens Textuum pœnitentialium dispositiones. Tubingæ 1607. Francofurti 1665.

Ej. Kurtzer Bericht/ wie mit Krancken und Sterbenden zu handeln/ samt einem Bedencken/ wie den Melancholischen und Schwermüthigen zurathen. Leipzig 1613.

Erasmi Grüningeri, Præpositi Stuttgardiani, Sünden-Zeddel und Tugend-Register/ oder 28. Predigten von den Wercken deß Fleisches/ und Früchten des Geistes/ ex Gal. 5. 19. 22. Stuttgardt 1609. Franckfurt 1614.

Christophori Enslini, Pastoris & Senioris Reutlingensis Heidenhemio-Wirtenbergici, Diabolus Relegatus, Peitsche wider den Teuffel. Stockholm. 1650

M. Georgii Conradi Maiccleri, Poetæ Nobilis Coronati, & Pastoris Fehlbacensis, Liber Psalmorum & precationum. A. 1632. in 8.

Ej. Myrrhæ poterium, i. e. de passione, Resurrectione & Ascensione Christi Carmen eximium A. 1632. Sol Musarum, sive Epigrammata Sacra de passione Christi.

Ej. Liber de Nativitate Christi & Ecloga de Nomine Iesu 1632.

Ej. Cithara Septichorda. Threni Davidici, seu Psalmi pœnitentiales Elegiaco Carmine vestiti. Tubingæ 1629. Ejusdem Threni Jeremiæ.

Johan-

Johannis Hippolyti Brentii, Cathedralis Ecclesiæ Onoldinæ Antistitis, & Consistorii Assessoris Erklärung des Passions. Onoltzbach/ 1617. in 4. Fuit hic Brentius nepos Magni Brentii, Præpositi Stuttgardiani, filius *Johannis Brentii*, Theol. D. & Abbatis Hirsaugiensis. vid. Ejusdem Brentzische Jubel-Predigt/ darinn dreyer Brentiorum Lebens-Lauff beschrieben ist. Nürnberg/ 1627. in 4.

Johann. Ulrici Pregizeri, SS. Theol. D. & Profess. Ord. Præpositi & Cancellarii Tubing. Meditatio de Salvifica Christi Passione ex Psalm. 22. & Ps. 35. A. 1625.

Ej. Exercitationes Biblicæ. Tubingæ 1625. in 8.

Ej. Meditationes de Fide Abrahæ, de Protevangelio, de Scala & cervicali atque Stella Jacobi, de Schiloh, de Propheta Magno &c. Tubingæ 1621. & 1622. Vom älltisten Glauben. ibid.

Ej. Außerlesene und Trostreiche Sprüche auß dem Wort GOttes/ Tübingen 1672.

Jo. Conradi Gœbelii, Senioris Augustani, & Pastoris ad S. Annam, ex Wirtenbergiâ oriundi, Trost-Schrifft zur Gedult und Beständigkeit in der Lehre deß Evangelii. Stuttgardt 1630.

Jo. Valentini Andreæ, SS. Theol. D. & Abbatis Bebenhusani, Christianismus genuinus. Argent. 1615.

Ej. Invitatio ad fraternitatem Christi. Argent. 1617.

Ej. Mythologiæ Christianæ, sive virtutum & vitiorum vitæ humanæ imaginum libri tres. Argent. 1619.

Ej. Hercules Christianus. Argent. 1615. Civis Christianus ibid.

Ej. Reipublicæ Christiano-Politanæ Descriptio. Arg. 1619.

Ej. Curiositatis pernicies. Stuttg. 1619.

Ej. Christianæ Societatis idea. Tubingæ 1620.

Ej. Christiani Amoris dextera porrecta, Tubingæ, 1620.

Ej. Veri Christiani Libertas, Bona causæ fiducia. Civis Christianus. Arg. 1519. in 12.

Ej. Theophilus. Stuttg. 1649. Lipsiæ 1706.

Ej. Augustus, Principis Exemplum. Stuttg.

Ej. Similia & typi ex Jo. Arndio. Lunæb. 1643.

Ej. Turbo. Argent. 1616.

Ej. Geistlicher Kurtzweil. Triumph deß Glaubens.

Ej. Christen Burgerschlacht. Geißlung Christi. Christ-Kindlein.

Ej. Peregrinatio Ecclesiæ. Ecclesia militans.

Ej. Freye Feder vom Ubelstand der Kirche Gottes. Franckfurt 1672. Opus posthumum.

Ej. Peregrini in patria errores. Argent. 1618 in 12.

Ej. Flos Virtutum. Argentor. 1613. in 12.

M. Johann Spindlers/ der Kirchen Christi zu Gröningen Diaconi, Feld-Geschrey der Kinder Gottes/ oder Geistliche Ubung rechter Wahrer Christen/ als Pilgrim in diesem Jammerthal/ in kümmerlichen/ schwürigen Zeiten. Tübingen/ 1623. in 16.

Ejusd. Jubilæum Animæ, oder Freuden-Fest der Seelen. Tübingen, 1623. in 16.

Johann

Iohannis Assumi, Superintendenten zu Weickersheim in der Graffschafft Hohenloh/ von Nürtingen gebürtig/ gründlicher Bericht aus H. Schrifft von den vornehmsten Articuln Christl. Lehren/ wie solche von den Predigern in rebus & phrasibus zum verständlichsten und nutzlichsten vorgetragen und erkläret werden sollen. Franckfurt. 1605. in 4.

Ej. Spiegel deß Erkanntnisses Gottes und Christi an dem Wesen und an den Würckungen im Menschen. Franckfurt. 1590. in 8.

Ej. Menschen Spiegel vor und nach dem Falle/ vor/ in/ und nach seiner Widergeburt hier auff Erden/ und nach seiner Aufferstehung im ewigen Leben/ sammt kurtzer Erklärung der sechs Haupt-Stücke Christl. Lehre. Franckfurt. 1592. in 24.

Caspari Lucii, Abbatis Alpirspacensis, Christliches Reb-Gärtlein darinnen allerley Unkräutlein der Laster/ und Blümlein der Tugenden zufinden/ Straßburg 1584. in 8.

Ej. Geistliche Rüst-Kammer von Sprüchen/ Historien und Exempeln H. Schrifft/ daraus in der Kriegs-Zeit und Verfolgungen Wehr- und Trost-Lehre zunemmen. Mömpelgardt 1589. in 8.

Ej. Welt-Spiegel/ darinnen jetziger Welt elender Zustand zusehen/ und dessen Ursachen zufinden. Mömpelgardt/ 1590. in 8.

Ej. Christliches Blum-Gärtlein von allerhand Tugenden/ in seine unterschiedliche Ländlein nach den Zehen Gebotten eingetheilet. Mömpelgardt. 1591. in 12.

Ej. Christlicher Ritter/ oder ein wunderbahrlicher Kampff der höllischen Bestien wider einen Evangelischen Christen/ Mömpelgardt. 1599. in 8.

Ej. Christliche Apothec, daraus zur Zeit der Pestilentz allerhand Recipe zunemmen seynd. Franckfurt/ 1606. in 8.

Johannis Cementarii, Superintendentis & Pastoris Ratisponensis, natione Suevi, Patrii Wirtenbergici, domo, ut D. D. Fischlinus arbitratur, Blabyrensis, Leben und Sterben des elenden Menschen. Solothurn. 1568. in 8.

Ej. Bericht von dem schweren/ stetigen Streit zwischen drey gewapneten/ nemlich zwischen dem Menschen dem Teuffel/ und zwischen Gott. Item/ was eigentl. die Ursach sey/ daß viele Menschen sich selbst entleiben. Basel/ 1570.

Ej. Nachfolg Christi/ wie man sich aller Eitelkeit dieser Welt entschlagen soll. Basel. 1583.

Ej. Der Geistl. Kauffmann/ wie man dem köstlichen Perle der ewigen Seeligkeit soll nachjagen. Basel/ 1583.

D. Melchioris Nicolai, Propsten zu Stuttgardt/ Christliche Predigt von unterschiedlichen Erdbebenen/ die sich hin und wider die Wochen vor und nach Dominicâ Lætare in Wirtenberg mit grossem Schrecken der Einwohner begeben/ und auff Fürstl. Gn. Befehl getruckt zu Stuttgardt. 1655.

Johann Jacobi Hainlini, Abbatis Bebenhusani, Ethica Christiana. Tubingæ 1656. in 8.

Wolffgang Jacob Christmanns/ Pfarrers zu Kirchen-Tellinsfurt Hand-Postill/ oder gottseelige Betrachtung der Sonntäglichen Evangelien. Kempten A. 1625. in 8.

Biblische

Ej. Biblische Theologia.

Christoph Oertlins Früh-Predigers zu Biberach / von Stuttgardt gebürtig / Geistliches Theologisches Lust-Gärtlein.

Levini Sutoris, Pastoris in pago Kornwesten, fasciculus Myrrhæ, sive exercitia pietatis ex passione Dominica. 1628.

D. Tobiæ Wagneri, Cancell. Tubing. Nucleus Passionis Christi, duobus Libris Epigrammatum inclusus. Tubingæ 1631. in 12.

Ejusd. Compendium deß Wahren Christenthums. Ulm. 1644. in 8.

Ej. Evangelien und Epistel Postill. Ulm und Tübingen/ 1560. 1659. 1660. 1677.

Ej. Geistliches unschätzbares güldenes Kleinod von 12. kostbaren Edelgesteinen versetzt/ das ist/ vollständiges Gebett-Buch in 12. Theil abgetheilet/ vorstellend 1580. Gebett/ aus unterschiedlichen Gottseeligen Alten Patribus und Geistreichen Theologis zusammen getragen. Stuttgardt / 1680. in 4.

Magni Hesenthaleri, Professoris in Illustri Collegio Tubing. Evangelische Jubel-Stimm/ oder Christl. Lieder auff Sonn- Fest- und Feyertäge. Amsterdam/ 1669.

Melchioris Sylvestri Eckardi, Ecclesiæ Stettensis Pastoris, Studiosus Theologiæ, h.e. fidelia monita ad SS. Theologiæ & Scripturæ studium sanctè auspicandum, devotè continuandum, adeoque Praxin cum Theoriâ feliciter conjungendum, scitu & observatu perquam necessaria & utilia. Nec non hypomnemata Oratori Ecclesiastico in concinnandis & exhibendis concionibus neutiquam contemnenda, ex præstantissimis Scriptoribus excerpta, & breviter contracta, Ulmæ 1651. 1668. in 8.

Ej. Frühmorgens-Weckerlein/ oder Bericht insgemein vom Gebett zu Hauß/ oder in der Kirchen.

Ej. Genuinus Christianus, sive Ethica Christiana, Ulmæ 1651. in 8.

Ej. JEsus Christus der vollkommene und ewige Hohepriester in 5. Passions Predigten. Ulm 1651. in 4.

Ej. Evangelien Postill. Tübingen 1655. in 4.

Ej. Gedancken-Weiser / oder kurtze Anleitung/ was ein Christen-Hertz bey den Wercken GOttes behertzigen solle.

Johann Heinrich Fabers Schadloß-Haltung der Kinder Gottes. Ulm 1644. in 4.

Ej. Lutherischer Hertzklopffer von dem H. Abendmahl. Ulm 1647. in 8.

Wilh. Fenners Puls der Seelen. Augspurg 1713. in 8.

Johann Caspar Feyrabends Psalter Davids/ Gebetts-Weiß. Ulm/ 1662. in 12.

D. Johann Friderich Hochstetters/ gewesenen Hoch-Fürstl. Wirtenbergischen Hof-Predigers und Consistorial-Raths/ anjetzo Probsten zu Denckendorff/ und General-Superintendenten, Biblische Straff-Exempel / oder Buß-Predigten. Stuttgardt 1684. in 4.

Ej. Biblische Buß-Exempel. Stuttgardt 1686. in 4.

Ej. Evangelische Denckmahl über die Sonn-Fest- und Feyertags Evangelien. Stuttgardt 1709. in 4.

D. Joh. Reinhardt Hedingers / Consistorial-Raths und Hof-Predigers / Christl. wohlgemeinte Erinnerung die Unterrichtung der lieben Jugend / in der Lehre von der Gottseeligkeit betreffend / wornach sich so wohl Kirchen- und Schul-Lehrer / als auch fromme Eltern / Herrn und Meister zuprüfen haben. Stuttgardt 1700.

Ej. 12. Andächtige Betrachtungen deß Leidens und Sterbens JEsu Christi. Stuttgardt 1702. in 8.

Ej. Gesang-Buch Stuttgardt 1713. in 12.

Gottfried Hoffmanns / dermaligen Professoris Theol. Extraordinarii und deß Theolog. Stipendii zu Tübingen Superintendenten, Klugheit der Gerechten in 16. Buß-Andachten von den 4. letzten Dingen vorgestellt. Stuttgardt 1703. in 12.

Laurentii Hoffstetters / Gebett-Schule. Ulm / 1659. in 8.

Thomä Hopffers 9. Fürbilder deß Alten mit Gegenbildern deß N. T. Tübingen / 1678. in 4. mit Kupffern.

Paul Jenisch Seelen-Schatz von den letzten Händeln der Welt. Ulm 1645. in 8.

Kern aller Gebett vermehrt von Johann Heinrich Schellenbauren. Stuttgardt. 1688.

Balthasar Kerners Predigten über das Büchlein Ruth / Tobiä / und über die Epistel Judä. Ulm / 1653. in fol. und 4.

Johann Eliä Keßlers Peinlicher Proceß deß HErrn JEsu in 30. Passions Andachten. Oetingen 1686. in 12.

Georg Burckardt Knöbels / Diaconi quondam Ecclesiæ Tubing. & tandem Abbatis Mulifontani, Conjugale Irenicum, oder Hochzeit-Predigten. Tübingen / 1675. in 8.

Heinrich Balthasar Kulpis / Hertz-Geschößlein / oder Pfeile der Liebe gegen GOtt. Heilbronn 1662.

— Der höllischer Faßnachts-Schlangen Vermaledeyungen / Heilbronn 1665. in 4.

Johannis Lassenii, Theologi Dani, H. Perlen-Schatz über die 12. Monath mit Kupfer / cum Præfatione D. Eliæ Vejelii, Antistitis Ulmensis. Ulm, 1695. in 12.

Martin Lodingers 2. Trost-Schrifften an die Evangelische Saltzburger. Ulm 1687. in 8.

D. Luthers Anweisung zum Gebett. Stuttgardt / 1707.

Evangelischer Nord-Stern / anleitend zu der wahren Gerechtigkeit und Seeligkeit aus Roman. 10. 8. Ulm. 1699.

Bericht von dem Leben JEsu / welches Nicodemus ein Rabbi beschrieben. Ulm / 1699. in 12.

Ludwig Carl Ditzingers / Ober-Pfarrers zu Eßlingen / gründlicher Bericht von der Redens-Art Lutheri / ich bin Christus. in 4. 1708.

M. Johann Jacob Dörtenbachs / Senioris und Früh-Predigers in deß H. Röm. Reichs Statt Biberach / Glaubens-Spiegel / oder Schrifftmässiger Unterricht / darinnen der wahre Glaube sammt seinem Göttlichen Adel / Natur / Reichthum und Kräff-

Kräfften den Einfältigen zur Unterweisung/ und allen Heil-begierigen Seelen zur Prüfung vorgehalten wird. Tübingen 1711. in 8.

Fürsten-Stand und Pflicht nach den Göttlichen Zeugnissen. Stuttgardt 1706. in 8. Liber in gratiam Serenissimi Principis Juventutis Wirtenbergicæ, Friderici Ludovici, Ducis Wirtenb. scriptus.

Immerquellender Bronn täglicher Andachten in Gebetten und Gesängen. Ulm. 1703. 1709.

Neugepflantztes und wohlbesetztes Würtz-Gärtlein Geistreicher Gebett. Ulm 1713.

Geistlicher Wandersmann mit einem Gesang-Büchlein und Wegweiser vor Reisende. Ulm. 1676. in 24.

Geistliche Seelen-Artzney wider die Pest/ oder Unterricht in Sterbens-Läufften. Memmingen. 1682. in 8.

Betrübter Seelen-Trost/ oder Kern aller Gesänge. Stuttgardt. 1700. in 8.

Johann Gerhards/ Theologi Jenensis, Erquickung der H. Tauff und deß H. Abendmahls/ zu Stuttgardt neu auffgelegt 1661. in 4.

Wirtenbergische Hauß- und Kirchen-Andacht mit einem Gebett-Buch und Kupffern. Stuttgardt 1698. in 12.

Durlachisches Gesang-Buch. Durlach 1703.

Geistlicher Himmels-Schlüssel/ oder Wirtenbergisches Gesang-Buch. Stuttgardt/ 1710. in 12.

Gesegnetes Kind-Gottes/ oder Gebett-Buch Christian Gödecken. Ulm. 1715. in 12.

Leonhardi Gundermanni, Catechismus der Francken. Eßlingen 1673. in 12.

Johann Habermanns Gebett-Buch. Tübingen 1675. in 4. Stuttgardt 1700. in 4. Tübingen in 8. cum Præfatione D. D. Hochstetteri.

Mosis Pflachers Postill über die Sonn- und Fest-Täge Tübingen 1610. in fol.

Balth. Pholgi Meditationes ex Augustino Tubingæ 1643. in 12.
— Nucleus Meditationum. Tub. 1644. in 12.

Samuel Edels Evangelien Schatz in fol. Ulm/ 1659.
— Catechismus-Schatz in 12. Theilen/ ibid. 1654.
— Summa Christianismi, Haupt Summen des Wahren Christenthums. ibid. 1652. in 12.

Matthæi Enderlins Zeit- und Offenbahrungs-Spiegel. Augspurg/ 1683. in 12.

Joh. Theod. Enslini, Flosculi Evangelici, Ulmæ 1700. in 8.
— Geistliches Wetter-Glöcklein. Stuttgardt 1651. in 12.
— Catechismus der Francken. Eßlingen 1673. in 12.
— Handwercks-Stands-Ehren-Kron. Francfurt 1660. in 18.

Georg. Dan. Esenweins/ Geistliches Versöhn-Opffer des Israelis im N. Test. oder Communion-Büchlein/ Stuttgardt 1714.

D. Georgii Henrici Haberlini, Postilla Epistolica von 6. Jahr-Gängen. Stuttgardt 1685. 1687. 1688. 1690. Tübingen 1692. in 4.
— Postilla Evangelica versicularis. Stuttgard. 1699.
— Specimen Theologiæ - Practicæ. Tubingæ, 1690. in 8.
— Frommer Christen Ehren-Stand. Stuttgardt/ 1677. in 24.
— Gesang-Buch mit einer ausführlichen Vorrede aus den Patribus von der ersten Christen Sing-Andacht. Tübingen 1689. in 12.

Kurtzer Begriff Göttlicher Lehren auß Matthiæ Hafenrefferi Locis Theologicis gezogen. Franckfurt 1704. in 8.

D. Johann Ludwig Hartmanns/ Superintendenten zu Rothenburg an der Tauber/ Müßiggangs-Teuffel/ neu auffgelegt zu Augspurg 1680. in 12.

M. Andreæ Hartmanns/ dermaligen Catechetæ und Predigers in dem Waysen-Hauß zu Stuttgardt/ Anweisung/ wie Landleute ihren Wandel Christlich anzustellen. Ulm/ 1709. in 12.
— Unterricht von gegenwärtig-theurer Zeit. Stuttgardt/ 1710.
— Entwurff wie ein Dorff-Pfarrer seiner anvertrauten Gemeinde erbaulich vorstehen möge. Ulm/ 1710. in 12.
— Evangelien- und Epistel-Postill. 1713. 1715. in 8.

Johann Hoffmanns Drey-Chörige Music durch Engel/ Männer und Frauen angestimmet. Eßlingen/ 1701. in 12.

Andreæ Hyperii, Christlicher Rath/ wie die H. Schrifft zulesen? Ulm/ 1672. in 12.

Icones Salvatoris & ejus servorum SS. Patrum. Augustæ 1677. in fol.

Johann Caspar Mürdels/ Göttlicher Glücks-Wechsel mit den Frommen und gottlosen. Ulm/ 1675. in 8.
— Christ wider Christ/ der Christen unchristliches Leben/ Ulm/ 1680. in 8.
— Süsse Geistes Erquickung über dem H. Geist. Ulm/ 1682. in 8.
— Hölle auff Erden/ oder Vorschmack der Höllen/ 7. Betrachtungen vom Gottes-Dienst der Frommen und Dienst der Gottlosen/ Ulm/ 1702. in 8.

Friederich Pfaffen Seelen-Apotheck/ auch Geistl. Artzney und Kräuter-Buch. Augspurg/ 1685. in 12.

Joh. Conradi Brotbequii, Med. D. & Prof. Ord. Tubingensis, Hymettus Sacer, sive Epigrammatum Sacrorum centuriæ tres. Tubingæ 1667. in 8.

Bernhardi Alberti, V. D. M. Augustani, Hauß- und Kirchen-Schatz. in 8. Hamburg/ 1667.

Johann Jacob Baulers/ Predigers zu Geißlingen/ Ulmer Herrschafft/ Facienda, Tugend-Garten in 104. Predigten. Ulm/ 1684. in 4.
— Laster-Spiegel in 110. Predigten. Augspurg/ 1681. in 4.
— Creutz- und Trost-Predigten. Franckfurt/ 1687. in 4.

Abhan-

— Abhandlung Auserlesener Trost-Sprüche auff die hohe Fest- und Feyrtäge deß Jahrs / Ulm / 1692. in 4.
— Marck und Kern der Passions-Historie. Ulm/ 1701. in 4.
— Nuptialia. ibid. 1705. in 4.
— Credenda, oder Predigten über alle Articul der Christl. Lehre. ibid. 1692. in 4.
— Wahlfart zum neuen Jerusalem. Augspurg. 1686. in 12.

M. Jacob Becken/ Diaconi der Stiffts-Kirchen zu Stuttgardt/ Himmels-Leiter/ oder Gebett-Buch auß H. Schrifft den alten Kirchen-Vättern / deß seel. Lutheri und anderer eiffriger Theologorum Schrifften. Tübingen 1648. in 4.

Ludwig Bischoffs / Gebett-Buch. Ulm/ 1628. in 8.

Joh. Henrici Calisii, Suevo-Wirtenbergici, Pastoris Gaildorfensis, Auffmunterung zu der Gottseeligkeit. Nürnberg 1676. in 8.

Ejusd. Ermahnung an die Wirthe und Bedencken von dem Tantzen.

Ejusd. Catechismus-Anweisung vor die Ulmische Kirchen/ durch D. Elias Veieln. Ulm/ 1680. in 8.

Zachariä Hermanns / Wallfarth zum Berge Golgatha / Gespräch vom Leiden Christi. Ulm/ 1672. in 12.

Himmlische Weißheit in Betrachtung der 4. letzten Dinge mit Kupffern. Augspurg/ 1697. in 8.

Historia von dem gantzen Lebens-Lauff JEsu Christi. Lindau 1691. in 4.

Steph. Prætorii, Lilium Convallium. Tubingæ, 1676. in 12.

D. Balthasaris Raithii, SS. Theol. Prof. Tractätlein von Administration der Geistlichen Güter. Tübingen 1640. in 12.

Narcissi Rauneri, Davidischer JEsus-Psalter. Augspurg 1673.

M. Hieronymi Schæfferi, h. t. Pastoris in pago Derdingen/ Hirtenstimme aus Zion/ in außerlesenen Macht und Krafft Sprüchen N. T. Ulm / 1702. in 12.

M. Johann Heinrich Schellenbaurs / Professoris Illustris Gymnasii und Predigers zu Stuttgardt/ Schrifftmässige Anweisung zu dem Christenthum aus den Sonn- Fest- und Feyertags Episteln. Stuttgardt / 1694. in 4.

Immanuel Sonthoms Gülden Kleinod der Kinder Gottes mit D. Jo. Wolffgang. Jægeri, Cancell. Tubing. Vorrede. Tübingen 1706. in 12.

M. Johannis Stierlins / Præceptoris Bebenhus. nachmahl Special-Superintendentis zu Blabeyren/ Leidender Christus und mitleidender Christ/ oder Passions-Betrachtungen. Tübingen 1691. in 8.

M. Johann Christoph Aulbers / h. t. Specialis Superattendentis und Pfarrers zu Kirchheim Unter Teck / Preßburgisches Denckmahl. Tübingen 1711. in 12.

M. Johann Georg Unkauffs / Göppinga-Wirtenbergici, ehmahlen Diaconi zu Stuttgardt / anjetzo Hoch-Gräfflichen Hohenloh-Pfedelbachischen Pfarrers und Consistorial-Raths / Maria und Martha/ oder Tractätlein/ von dem einigen Nothwendigen. Stuttgardt/ 1709. in 12.

— Opusculum de Fœcunditate Sensus S. Scripturæ. in 12.

Johann Heinrich Weihenmajers/ Predigers in Ulm/ Evangelische Pfarr- und Kirchen-Postill. Ulm 1700. in fol.

— Epistolische Pfarr- und Kirchen-Postill. Franckfurt/ 1696. in 4.

— Geistl. Fest-Posaun/ Erklärung auserlesener Sprüche auff alle Fest. Ulm/ 1692. in 4.

— Güldenes A.B.C. deß H. Geistes/ oder auserlesener Sprüche Erklärung in 90. Predigten. Ulm/ 1701. in 4.

— Davidische Schatz-Kammer/ oder Predigten über den Psalter. ibid. 1695. in 4.

— Evangelische Spruch- und Kern-Postill über die Sonn- und Festtägliche Evangelien. Leipzig/ 1705. in 4.

— Prophetischer Buß- und Gnaden-Prediger oder 183. Predigten über alle Propheten und 7. Pest-Predigten.

— Christliche Catechismus-Ubung in 68. Predigten.

— Biblischer Kern- und Spruch-Catechismus. Ulm/ 1686. in 4.

— Bett-Beicht und Buß-Tempel über die 7. Buß-Psalmen. Ulm/ 1703. in 4.

— Himmlisch Fest-Lust- und Heil. Tischgang. in 18.

— Hochzeit-Ehe-Tisch-Tag- und Berufs-Sprüche in 44. Predigten erklärt. Ulm/ 1697. in 4.

— Epist. und Evangelische Ehe- und Hauß-Postill/ Ulm/ 1693. 1710. in 4.

— Sterbens- und Todes Betrachtungen. Ulm/ 1706. in 4.

— Geistliche Kriegs-Posaun/ oder Kriegs- und Buß-Predigten/ in 4.

— Tragœdia Tragœdiarum, oder Predigten über die Passions Historie. Leipzig/ 1705. in 4.

— Betrachtung der Füllerey und Trunckenheit. Nürnberg 1672. in 12.

— Der Christliche still verschwiegene Mund. Ulm 1679. in 12.

— Betrachtung der angefochtenen Seelen. Augspurg/ 1683. in 12.

— In JEsum verliebten und geliebten Seelen. 1686. in 12.

— Der um ihre Seeligkeit höchst bekümmerten Seel. Augspurg/ 1688. in 12.

— Der Dienstfertigen Seel.

— Der im Creutz triumphirenden und Gottgelassenen Seel.

— Der Welt müden und Himmelsehnenden Seel. Augspurg/ 1698. in 12.

Bonifacii Stölzlini, Ulmensis, Evangelischen Pfarrers zu Kuchheim/ Catechismus-Hand/ Erklärung des Catechismi Lutheri, Ulm/ 1666. in 12.

— Geistliche Kirchen-Posaun. Ulm. 1672. in 4.

— Postilla Evangelica, Ulm/ 1677. in 4.

— Ecce homo, 12. Passions-Predigten/ Ulm/ 1682. in 4.

— Geistliche Hauß-Feld-Garten-Tisch- und Hochzeit-Prediger. Ulm 1655. in 8.

— Geistlicher Adler-Stein. Ulm/ 1687. in 8.

— Bethesda, Geistliche Hauß-Apotheck. Ulm/ 1697. in 12.

Geist-

— Geistl. Rauch-Altar. Ulm. 1658. in 12.
— Sanfft und ruhiges Alter/ Ulm/ 1670. in 12.
— Sterbender Christen bester Gewinn / ibid. 1676.
— Geistl. Hauß-Artzney in Kranckheit und im Tod/ Geistl. Weyrauch-Opffer. ibid. 1677. in 12.
— Fidus Pastoris Achates, Anleitung eines Evangelischen Kirchen-Dieners bey Krancken ibid. 1691. in 12.
— Geistl. Donner- und Wetter-Büchlein/ ibid. 1702. in 12.
— Neuvermehrte Geistliche Tisch-Zucht. Ulm. 1702. in 12.

Carl Ludwig Stromajers/ Predigers in Ulm/ Præparations-Predigten vom Heil. Abendmahl. ibid. 1679. in 4.
— Buß-Predigten vom verlohrnen Sohn. ibid. in 4.
— Himmlische Labsal der glaubigen Seelen wider die Schrecken des Todes. ibid. 1682. in 12.
— Der Gnaden- Gerichts- und Herzlichkeits Throne Gottes. Ulm 1655. in 8.

D. Eliæ Vejels, Antistitis Ulmensis, Erklärung der Sonn- Fest- und Feyrtäglichen Evangelien/ Ulm 1673. in 4.
— Gründlicher Unterricht aller Glaubens Articuln auß Lutheri Schrifften. Gotha. in 4.
— Gülden Kleinod der Andachten aus den Schrifften Lutheri. Ulm 1669. in 8.
— 7. absonderliche Zeit-Predigten ibid. 1677. in 12.
— Violetum Davidico-Augustinianum in 12.

Matthæi Wegelins Tractat vom Leiden deß ersten und andern Adams. Nördlingen/ 1644. in 8.

Joh. Ulrich Erhardts/ Poet. PP. in dem Hoch-Fürstl. Gymnasio zu Stuttgardt neuvermehrte im Frühling/ Somer/ Herbst und Winter singende himlische Nachtigall/ oder geistliche Frühlings- Sommer- Herbst- und Winter- Gedancken/ darinnen durch Vorstellung der zeitlichen Jahres-Lust und irdischen Ergötzlichkeit Christlichen Himmels-begierigen Gemüthern die ewige Himmels-Lust und Seelen-Freude abgebildet/ und zugleich die hohe Woltthaten GOttes bey allen hohen Festen der 4. Jahrs-Zeiten/ wie auch allerhand aus H. Schrifft gezogene Buß- und Trost-Lieder vorgestellt werden. Stuttgardt/ 1706. in 12.

Gott gewevhtes Andachts-Opffer/ darinn eine Gottgelassene Seele sich ihrem JEsu täglich Morgends/ Mittags und Abends/ in heisser Andachts-Glut mit Gebett und Liedern demüthigst auffopffert/ mit Christlichen und gottseligen Buß- Beicht- und Communion-Andachten/ auch einem Anhang etlicher Gebett/ Lieder und sonst zufälliger Gedancken/ und dann einem vollständigen Wetterbüchlein vermehret/ samt einer Vorrede/ worinnen sonderlich vermeldet wird/ wie der Allerhöchste dieses Gebett-Buch bey der erschröcklichen Feuers-Brunst zu Kirchheim unter Teck/ da diese gantze Statt den 3. Aug. 1690. in einen Total-Brand gerathen/ wunderbahrlich erhalten habe. Stuttgardt/ 1706. in 8.

Das

Das mit JEsu gecreutzigte Hertz / oder / Andächtige Betrachtungen deß bittern Leidens und Sterbens unsers HErrn und Heylands JEsu Christi / wieauch der sieben letzten Worte am Creutz / sammt angefügter Creutz-Presse der Glaubigen Seelen / mit vielen Sinbildern / Geistreichen Gebetten und neuen Liedern vermehrt. Ulm / 1707. in 8.

Betrübter Seelen-Trost / das ist Kern aller Gesänge / oder Lieder / aus denen Schrifften und Büchern der bewährtesten und berühmtesten Männern Evangelischer Kirche zu sonderbahrem Trost / Freud und Erquickung einer in diesen letzten betrübten Zeiten angefochtenen / gequälten und geängsteten Seele / mit sonderbahrem Fleiß heraußgezogen / und sammt einem Gebett-Büchlein zum Truck übergeben von einer Hohen Fürstlichen Persohn. Stuttgardt / 1700. in 8.

Thomas de Kempis von der Nachfolge Christi mit einer Vorrede D. Joh. Wolffgang. Jageri, Cancellarii Tubingensis. Tübingen / 1715. in 12.

Johann Arnds fünff Bücher von dem wahren Christenthum. Tübingen 1712. in 8.

Von dem richtigen Weg zu dem ewigen Leben durch eine wahre Buß und Bekehrung zu Gott / vorgestellt von Daniel Dycke / einem eiffrigen Englischen Lehrer / verbessert durch Johann Wolffgang Jäger / Cantzlern bey der Universität und Propst der Kirchen zu Tübingen / mit einer Auslegung / waß die Göttliche Traurigkeit sey. Tübingen 1716.

D. Andreas Adam Hochstetters geistlicher Seelen-Schatz / oder neu eingerichtetes vollständiges Wirtenbergisches Gesang-Buch / sammt dessen Historischen und Practischen schönen Vorrede von der ersten Christlichen Kirchen Art und Andacht im singen. Tübingen / 1709. 1712. 1716. in 16. 1716. in 12.

— Vorrede über D. Johann Habermanns Christliches Gebett-Buch. Tübingen / 1708. in 8.

Matthäi Hillers / h. t. Prälaten zu Königsbronn / erklärtes Evangelisches Gesang-Buch / darinnen die gewohnliche alte und aus dem neuen die kernhaffteste Schrifftmässigste Gesänge vorgetragen und zum Theil erkläret werden / mit Voransetzung der Authorum Nahmen / cum Præfatione Joh. Bartholom. Hagens / Fürstl. Wirtenbergischen Hof-Predigers und Consistorial-Raths. in 12.

Adami Weinheimers / Evangelien Postill. Ulm / 1671. in 4.

— Fünff Brüder deß reichen Mannes. Ulm / 1684. in 8.

Erici Weißmanns Kinder-Bibel. Stuttgardt 1684. in 12.

— Rhetorica Sacra. Erklärung deß Wirtenbergischen Communicanten Büchleins.

— Wirtenbergisches gros Kirchen-Gesang-Buch. Stuttgardt / 1664. 1711. in fol.

D. Georg Zämanns / Predigers zu Kempten / Apostolischer Wecker. Ulm / 1678. in 4.

— Biblische Bett-Quell / Leipzig / 1688.

— Vade mecum geistl. Seelenschatz. Nürnberg / 1675. in 12.

Neuer

Neuer Bilder-Psalter / das ist / alle von Luthero verteutschte Weissagungs-Lehr-Buß-Bett-Klag- und Danck-Psalmen deß Hocherleuchteten Königs und Propheten Davids / nach ihrem vornehmsten Innhalt in anmuthigen Bildern vorgestellet / von Johann Christoph Kolb / Kupferstechern in Augspurg in 8. Augspurg / 1710.

Die geistlich gerührte Harpffe Davids / oder das H. Psalter-Buch / eingerichtet zu der Erbauung des wahren Christenthums mit nöthigen Summarien / Eintheilungen / Erläuterungen und Nutzanwendungen versehen. Stuttgardt / 1703. in 8.

Geistliche Krancken-Apotheck / das ist / Christliche und Schrifftmässige Unterweisung wie Krancke und Sterbende ihr von GOtt zugeschicktes Creutz gedultig tragen / der Forcht des Todes mit kräfftigem Trost begegnen / und in ihrem letzten Stündlein durch Hilff und Beystand ihres HErrn JEsu seelig hinfahren können / samt einem Anhang von vielen Sprüchen / Seufftzern und Stoß-Gebettlein / die bey denen Patienten und Sterbenden in mancherley Anfechtungen heilsamlich zugebrauchen seynd / mit annehmlichen Kupfern gezieret. Stuttgardt / 1703. in 8.

Gr. Williami, der H. Schrifft Doctoris, und Decani zu Bangor in Engelland / Geistreiche und gelehrte Gedancken über die Passion, oder Historie deß Leidens und Sterbens unsers HErrn und Heylands JEsu Christi / sambt desselben erbaulichen Tractätlein / genannt / die Weinende Maria bey dem Grabe Christi / vormahls in Englischer Sprache geschrieben / nunmehr aber zur Erbauung deß Christenthums / und Erweckung brünstiger Andacht mit Fleiß übersehen / und in das Teutsche übersetzt / von Johann Nicolai / Professore Antiquitatum Ecclesiasticarum zu Tübingen. ibid. 1707. in 8.

Edwardi Pearse, Angli, Christliche Todes-Bereitung / nebst dazugehörigen Hülffs-Mitteln und Regeln / auß der fünffzehenden Englischen Edition wegen Vortreffligkeit und Nutzbarkeit deß Wercks in die Teutsche Sprach übersetzt von obgedachtem Johanne Nicolai, Antiquitatum Ecclesiast. Profess. sammt einer Vorrede Dn. D. Andr. Adami Hochstetteri, qua memoratur, ultimum hunc utilissimumque laborem fuisse doctissimi Nicolai, hisce meditationibus mortis in cœlum properantis.

Kurtze Abbildung so wol des Pharisäischen und Heuchlerischen / als auch deß Rechtschaffenen wahren und thätigen Christenthums in unterschiedlichen Predigten der Christlichen Gemeinde in der St. Georgen-Kirche zu Tübingen offentlich vorgetragen / und auff vielfältiges Begehren Christlicher Hertzen sammt einem Anhang 2. Rector-Predigten / wie Universitäten Werckstätte deß H. Geistes seyn können / wann darinnen wahre Gottesforcht / gute Disciplin und Ordnung blühet: welches der rechte Methodus Studiorum, oder die einigrechte und Gottgefällige Weise sey / die Studia auff Hohen-Schulen zutreiben und zuführen / wann nehmlich wahre Gottesforcht zum Grund geleget wird / zum Druck übergeben von Christoph Reuchlin / SS. Theol. D. Prof. Ord. und Statt-Pfarrern zu Tübingen.

— 4. sehr bedenckliche Leich-Predigten / deren eine von gedachtem seeligen HErrn

D. Reuchlin gehalten worden bey dem traurigen Fall zweyer von dem Wetter zwischen Bebenhausen und Tübingen erschlagenen Christlich-gesinnten Studiosorum Theologiæ, Herrn M. Jacob Andreæ Osianders/ und Herrn Sigmund Brinckmanns/ über die Worte Luc. 12. ℣. 35. - 40. Laßet eure Lenden umgürtet seyn ꝛc. Mense Iunio A. 1704.

Die andere Leich-Predigt wurde von dem seel. Herrn D. Reuchlin gehalten über Psal. 4. 9. Ich lige und schlaffe ꝛc. bey der Bestattung Herrn Matthäi Golthers/ löblicher Universität Syndici, darauff er von einem Schlag gerühret/ 24. Stund nach dieser Predigt seelig in dem HErrn entschlaffen: Obiit Magnus hic Theologus inter tonitrua & fulmina cœli atque belli, Gallico Hannibale ad portas Tubingæ stante, & fulmine de cœlo in turrim Templi Tubingensis Primarii emisso, septimam horam emortualem B. VIRI in ipso horologio publico memorabilem in modum signante. vid. Programma Academicum & concio funebris in memoriam Optimi Reuchlini d. 13. Jun. 1707. habita à Dn. D. And. Adamo Hochstettero super Esaj. 57. 1. 2.

Letztes Zeugnus von dem wahren und thätigen Christenthum/ von dem getreuen Diener GOttes/ Herrn Johann Ulrich Frommann/ der H. Schrifft Doctore und Professore Extraordinario, deß Hoch-Fürstl. Theol. Stipendii Superintendenten/ und Abend-Predigers zu Tübingen/ unter welchem derselbe auff der Cantzel am 22. Sonntag nach Trinitatis von GOtt mit einem Schlage gerührt/ und den 21. Novemb. A. 1715. zu seiner Ruhe sanfft und seelig abgefordert worden/ sammt denen zwey vorher von dem seel. Mann gehaltenen letzten nachdencklichen Predigten/ von den Kennzeichen der Außerwehlten/ und von der geistlichen Waffen-Rüstung der Christen. Tübingen/ 1715. in 4.

Nothwendige Seelen-Sorge in eines Predigers Sendschreiben an seine Pfarrgenossen vorgestellet auß dem Englischen in das Teutsche übersetzt. Stuttgardt/ 1706.

Geistlicher Himmels-Schlüssel/ das ist/ Wirtenbergisches Gesang-Buch/ sammt einer Vorrede Ehrenreich Weißmanns/ damahligen designirten Prälaten zu Herrenalb/ Special-Superintendenten und Spital-Predigers zu Stuttgardt/ nebst einem vollständigen Gebett-Buch. Stuttgardt/ 1700.

Deß Weyland Durchleuchtigsten Fürsten und Herrn/ Herrn Ludwigs/ Hertzogs zu Wirtenberg/ Kirchen-Gesang-Buch/ darinnen auserlesene/ reine/ geistliche Lieder/ Psalmen und Kirchen-Gesänge auff Gn. Befehl dieses gottseligen Fürsten vor die Kirchen und Schulen im Land geordnet. Stuttgardt/ 1591. Tübingen/ 1672. in 8.

Einige Geist und Lebens-volle den tieffen Kern deß in Warheit nach Christo gesinnten/ und Christo mit Ernst nachjagenden Christenthums/ in sich haltende Hertzens-und Seelen-Lieder. Tübingen 1705. in 8.

Psalmodiæ, quæ Linguâ Latinâ in Cœnobiis à Ducalibus Alumnis decantantur.

Hugonis Grotii, Christus patiens, Tragœdia Notis Illustrata, per *Matthæum Hillerum*, S.S. Theol.

Theol. Græcæque & Or. LL. Profeff. nunc Abbatem Regio-Fontanum. Tubingæ, 1714. in 16.

M. Andreæ Davidis Caroli, Diaconi quondam Ecclesiæ Calvensis. postea Pastoris & Decani Kircho-Teccensis, Sendschreiben an seine Liebe Zuhörer/ die Christliche Gemeinde zu Calw/ betreffend die greuliche Zerstörung/ dadurch bemeldte Fürstl. Wirtenbergische Amts- und Handels-Statt den 19. Septemb. und in etlichen folgenden Tagen A. 1692. zu einem jämmerlichen Steinhauffen worden. Psalm. 102. 19. das werde geschrieben auff die Nachkommen. Tübingen/ 1693. in 16.

Christliche Kirchen-Gebett/ wie solche so wohl in der Wochen/ als auch an denen Sonn- Fest- und Feyer-Tägen/ nicht weniger nach Gelegenheit deren Evangelien in dem Hertzogthum Wirtenberg zugebrauchen gnädigst verordnet worden/ sammt denen Sonntäglichen Episteln/ und der Sonntägl. Abend-Collecte. Stuttg. 1713. in 8.

Das zustossene Rohr und glimmende Docht deß Glaubens/ welches der HErr nicht zubrechen/ noch auslöschen wird/ den Schwachen zum Trost/ und den Starcken zur Erinnerung gezeiget/ von der zu Dännemarck und Norwegen Königlichen Majestät Teutschen Hoff-Prediger/ Johannes Brämer. Auff Kosten eines Christlichen und umb die Kirche GOttes hochverdienten Freundes neu auffgelegt zu Tübingen. 1711. in 8.

Johann Spechten/ SS. Theol. Licentiati, und ältern Predigers zu Jßni in Ober-Schwaben/ Geschichten unserer Erlösung/ I. Auff dem Oelberg/ II. in deß Hohenpriesters Palast, III. in dem Kayserlichen Richt-Hauß/ IV. in Golgatha/ V. bey der Begräbnus/ nach allen Umständen biß auff die Siegreiche Aufferstehung/ sammt einem Grund-Riß deß gantzen hohen Leiden-Wegs und deß H. Grabes vorgestellt. Memmingen/ 1715. in 4.

Der wahre Hertzens- und That-Christ auß dem H. Apostel Paulo und anderer Geistreichen Theologen Schrifften zu täglicher Glaubens-Prüfung vorgestellt von Ahasvero Fritschen/ D. auff begehren Christlicher Freunde wieder edirt/ und mit Johann Conrad Brotbecken seel. gewesenen Medic. D. und Profeff. Ordin. zu Tübingen Tabell von dem wahren Christenthum/ auch einer Historischen Vorrede von einigen Juristen/ die Theologische Bücher geschrieben/ vermehrt von M. **Georg Conrad Pregitzer**/ Eccles. Tubing. Diacono. Tübingen 1716. in 16.

Die Lehre von dem Anfang Christlichen Lebens bestehend I. in einer gründlichen Anleitung zu wahrer Buß und Glauben an GOtt. II. In einem einfältigen Unterricht/ wie man die H. Schrifft zu seiner wahren Erbauung lesen solle. III. In einer Schrifftmässigen Anweisung recht und Gottgefällig zu betten. IV. In einer kurtzen Prüfung/ ob man den wahren lebendigen Glauben an Christum habe oder nicht. V. In Christlichen Lebens-Regeln. Stuttgardt/ 1706. in 12.

M. Adam Gottlieb Weigens/ ehmaligen Diaconi zu Leonberg/ h. t. Pfarrers zu Wahlen/ Tractat de Jure Hominis in Creaturas, oder Schrifftmässige Erörterung deß Rechts der Menschen über die Creaturen/ nach allen dessen Ständen/ wobey

viel wichtige Materien von der Herrschafft deß Menschen über die Geschöpffe vor dem Fall / von der aus dem Fall über sie gekommenen Verderbnus / von ihrer Restitution und Verbesserung durch Christum / von dem Recht so wohl der Frommen als Gottlosen über dieselbe / von derselben rechtem Gebrauch und Mißbrauch / von denen Straffen GOttes mit und über denselben / wie auch von ihrer endlichen Wiederbringung / oder Erneurung / gründlich und außführlich behandelt werden / zur Auffdeckung vieler Sünden / Abstellung schwehrer eingerissener Mißbräuch und Anreitzung schuldigster Verbesserung in dem täglichen Umgang mit den Geschöpffen GOttes. Stuttgardt / 1711. in 8.

— Tractat über die Worte Gal. 4. v. 19. Meine liebe Kinder / die ich abermahl mit Aengsten gebähre / biß daß Christus in euch eine Gestalt gewinne. in 8.

D. Martin Luthers kurtze und einfältige Anweisung zu dem Gebett. Stuttgardt / 1705. in 12.

Christliche Vermahnung und Gebett zur Zeit androhender und einreissender Pestilentz-Seuche. Stuttgardt / 1666. in 8.

Nachricht von dem Göttlichen Seegen / welcher auff das allernechst an der Hoch-Fürstlichen Residentz-Statt Stuttgardt gnädigst angerichtete Wäysen-Hause von mildreichen Seelen geflossen / auff anhalten vieler Christlichen Hertzen zu Gottes Lob und Beförderung der heilsamen Anstalt / auch zu gesegnetem Eingang deß 1714. 1715. 1716. Jahrs mitgetheilt. Psalm. 41. v. 1. Wohl dem / der sich deß Dürfftigen annimmt / den wird der HERR erretten zur bösen Zeit. Stuttgardt / 1714. 1715. 1716. in 8.

Treuhertzige Auffmunterung zu einem reinen und unbefleckten Gottesdienst in Besuchung der Waysen und Wittwen / bey dem / von dem Durchleuchtigsten Fürsten und Herrn / Herrn Albrecht Ernst II. deß H. Römischen Reichs Fürsten zu Oetingen ꝛc. Jhro Römischen Käyserlichen Majestät General-Feld-Marschall / und deß Hochlöbl. Schwäbischen Crayses General über die Cavallerie, auch Obristen über ein Regiment Dragoner / neu-angeordneten Armen Waysen-Hauß aller frommen Christen zur Nachfolge vorgestellt / von Fridrich Heinrich Camerario, General-Superintendenten. Oetingen. 1714. in 12.

Hi sunt, Lector benevole, præcipui Libri Theologiæ Practicæ & Asceticæ, in Suevia & Wirtenbergia scripti atque editi. Ordo temporis in tanto numero istorum Scriptorum Practicorum non potuit ubique observari. De cætero quàm necessaria, quàm utilis & jucunda sit Theologia Practica, egregie exponit B. D. Hæberlinus in Præfatione Speciminis sui Theologiæ Practicæ, ubi memorat, quod hoc suo opusculo inservire voluerit Theologiæ Studiosis, præprimis Ministerio Patriæ nostræ consecratis, quibus id deesse viderit, quod in thesi licet & antithesi Theologica satis informati, quando ad vicarias operas præstandas adhibentur, aut officiis ordinariis præficiuntur, vel planè nullam, vel admodum exiguam de praxi Ecclesiastica & cura animarum rite gerenda notitiam afferant.

Revo-

Revocatum ipsi per hoc in memoriam fuisse, optasse jam antehac eximios Theologos, eâ de causâ peculiarem Theologiæ Practicæ Professorem constitui in Academiis, quemadmodum in papatu peculiares Doctores aluntur, qui Practica tradunt, & conscientiæ casus declarant, &c.

Theologiam esse Doctrinam Practicam, ac proinde minus recte eos sentire, qui speculativam eam esse contendunt, quo in numero sunt quidam ex Scholasticis, solide probavit inprimis B. Iohannes Gerhardus, Theologus Ienensis πρακτικώτατος, qui in Meditationibus Sacris Theologiam propter praxin cum Medicina comparat: quamvis enim inquit, non solum agenda, sed etiam credenda ac speranda in hac cœlesti Philosophia proponantur, id tamen non impedit, quò minus Practica dicatur, nam & Medicina in quorundam θεωρίᾳ occupata est, nec tamen propterea Theoretica disciplina est, quia hanc ipsa n θεωρίαν praxeos ratione ac in ordine ad praxin sectatur: perinde se res habet in Theologia. Videatur Gerhardus in Dedicat. meditationum sacrarum p. 5. & 6.

Juxta B. Lutherum & B. Hafenrefferum Studii Theologici tria sunt primaria capita, ORATIO, MEDITATIO, TENTATIO. Orandum est inprimis Theologo, ut sit mens sana in corpore sano. Sine DEI Lumine, Augustino teste, nihil est in homine. Lumen autem Sapientiæ dat DEUS ardenter orantibus Jac. 1. Sed & meditandum, laborandum, atque in tentationibus variis externis & internis virtute Spiritus S. masculè certandum est. Consentit Magnif. Cancellarius, Dn. D. Jægerus, qui in Systemate Theologico nuper edito p. 2. & 3. hæc habet: Theologia dicitur habitus Practicus, quia

I. Principium ejus, seu Spiritus S. omnia, quæ tradit, ad praxin refert, Rom. 15. 4. quæ scripta sunt, ad nostram informationem scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.

2. Theologia respicit hominis reparationem, ut è lapsu, morte & tenebris eripiatur, & in novam lucem, vitam & felicitatem asseratur. Hanc autem reparationem praxin importare evidens est, Eph. 2. 1. - 5.

3, Theologia, quæ tantùm est speculativa, est corpus sine Spiritu & vita. Vera fides vivere se testatur per motus charitatis spirituales Gal. 5. 6. hinc ipsa fides practica est. Jac. 2. 19.

4. Licet hinc multa in Theologia tractentur, quæ non directe videntur importare praxin, ut Mysterium Trinitatis, doctrina de Angelis stantibus & lapsis &c. non tamen ideo revelata sunt, ut in earum nuda cognitione sistatur, sed ut ad praxin referantur. Collige ex dictis Theologum, qui sententiâ saltem talis est, non praxi, ingentem esse hypocritam, qui, quod intellectu asserit, in voluntate destruit: unde scientia ejus spiritualis non est, sed in PRAXI REVERA carnalis; adeò non salvans, ut damnationem augeat & duplicet. Luc. 12. 47. Hucusque Magnif. D. Cancellarius Jægerus loc. cit. Conferatur aurea Præfatio Megalandri Lutheri super Epistolam ad Romanos.

O clementissime & sanctissime DEUS, inscribe hanc veritatem tabulis cordium nostrorum, & inflamma animas nostras amore Tui, & reple corda nostra odio mundi, car-

nis & Satanæ. DOMINE, creasti nos ad Te, & inquietum est cor nostrum, donec redeat ad Te:

O DEUS! aut nullo caleat mihi pectus ab igne,
Aut solo caleat pectus Amore Tui.

Accende in nobis ignem Spiritus Sancti, preme, ure, seca, mortifica veterem hominem, ut effugere queamus blandas ipsius fraudes & seductiones. Calamum contritum non confringes, & linum fumigans non extingues. Thesaurum nostrum in vasis fictilibus portamus, faculam fidei in vase fragili absconditam gestamus, quid aliud restat, quàm ut seriis precibus & gemitibus ejus custodiam Tibi commendemus, & pro incremento fidei quotidie ardentius supplicemus. Sanctifica nos, DOMINE, in veritate Tua, VERBUM Tuum VERITAS est: Cœlum & terra peribunt, sed Verbum Tuum manet in æternum.

Consilia, Epistolæ, Theologia Casualis, seu Conscientiaria.

Epistolas sex ad Jac. Andreæ scripsit Erhardus Schnepffius, sæpius in hoc opere laudatus, quæ extant in fama Andreanâ reflorescente. Argent. 1630. in 12.

Erhardi Schnepffii Bedencken auff die vorgeschlagene Vergleichung in Religions-Sachen / so auff dem Reichs-Tag solle gesucht werden. 1544. den 7. Octob. Manuscriptum.

Ejusd. Bedencken wie ein Concilium zuhalten. 1544. Manuscriptum.

D. Phrygio reliquit judicium de instituendo Concilio Manuscriptum die 11. Febr. 1540. vernaculo Sermone.

Valent. Vannii, Abbatis Maulbronnensis, Bedencken / was von der Meß zuhalten. A. 1555. in 8.

Ejusd. Epistola ad Jo. Marbachium apud Fechtium Epl. Theol. Tom. P. I. p. 5.

Ambrosii Blaureri, Send-Brieff an die Gemeinde zu Costantz vom Trost in Trübseeligen Zeiten 1532. in 8.

Ejusd. 2. Sendschreiben an Hanß Conrad Thummen von Neuburg / Erb-Marschallen in Wirtenberg / Schwenckfelds halben geschrieben.

Ejusd. Epistola ad Wolffg. Musculum scripta 1544. Ap. Fechtium p. 1711. p. 813.

Georgii Hala, Baruthensis, Pastoris Waiblingensis, Bedencken von Haltung eines Concilii 1541. d. 15. Februar. auffgesetzt.

Ejusd. Concilium de Concordia instituenda, & componendo dissidio Religionis 1544. vernaculo Sermone, utrumque scriptum, non minus moderatum, quàm cordatum.

Joh. Brentii, Epistolæ XIV. ad Jo. Marbachium apud Jo. Fechtium P. III. Epistol. p. 41. seqq. Durlaci 1684. in 4.

Ejusd.

Ejusd. Epistola ad Wierum Stuttgard. die Stephani scripta 1565. extat in libro Apol. Jo. Wieri Basileæ edit. 1577. p. 86.

Caspar Gräters/ Fürstl. Wirtenbergischen Hoff-Predigers/ Bedencken eines freyen Concilii halber an Hertzog Ulrichen A. 1541. d. 10. Febr. gestellt. Manuscriptum.

Ejusd. Bedencken/ wie der Streit in Religions-Sachen auffzuheben und hinzulegen 1544. d. 1. Octob. Manuscriptum. Ambo hæc Consilia ex mandato Speciali Ducis Ulrici adornare debuit.

Mart. Frechti, Theol. Lic. & Primarii Ecclesiastæ Ulmensis, tandem Profess. Theol. Tubingensis, & Illustris Stipendii Ephori, Epistolæ tres ad Io. Marbachium scriptæ, satis memorabiles, apud Fechtium Suppl. Histor. part. I. & II. Epist. p. 30. 36.

Matthäi Vogels/ Abbts zu Alpirspach/ Theologisches Bedencken/ von der Rechtfertigung deß Glaubens/ und von dem Zwispalt über solchem Articul sammt einer Antwort auff D. Johann Mörlins Sendschreiben und Apologie. 1557. in 4.

Jac. Heerbrandi, Diversæ Epistolæ ad Marbachium scriptæ. Durlaci 1584. 4. apud Fechtium in Supplem. Hist. Eccles. Sec. 16.

Balth. Bidenbachii, Theol. D. & Præpos. Stuttgard. Sex Epistolæ ad Marbachium scriptæ, apud Fechtium part. p. 477. 521. 548. 550. 554. 569.

Lucæ Osiandri, Senioris, Epistolæ ad Marbachium scriptæ, quam plurimæ apud Fechtium p. II. Appar. Hist. Eccles. Sec. XVI. Durlaci A. 1680. in 4.

Johannis Magiri, Præpos. Stuttgard. Epistolæ sex ad Marbachium scriptæ, apud Fechtium.

Wilh. Zimmermanni, SS. Theol. D. Superintend. Græcensis in Styria, Neostadio ad Tiliam oriundi, Epistolæ sex ad Marbachium scriptæ apud Fechtium.

Polyc. Lyseri, Winenda-Wirtenbergici, SS. Theol. D. Concion. Aul. El. Saxonici, Duellum Cleselianum, das ist/ zweyerley Bedencken über der Frag/ ob den Ungarischen Ständen die Freyheit der Religion zuzulassen sey? Leipzig.

Felicis Bidenbachii, SS. Theol. D. Concionatoris Aulici, & Assessoris Consistorii, Decades X. Consiliorum Theologicorum. Francof. 1614.

Conradi Dieterici, Antistitis Ulmensis, Theologische Bedencken und Consilia. in 4. Nürnberg/ 1689.

Melchioris Sylvestri Eckardi, Senioris & Pastoris Biberacensis, Christianus Religiosus, h. e. Quæstiones Theologicæ, de Casibus & Dubiis cujuslibet Christiani, cujuscunque fere ordinis & status in quavis vocatione, actione, sorte & conversatione conscientiam concernentibus ex verbo DEI, & præstantissimorum Theologorum scriptis congestæ & enodatæ. Ulmæ, 1651. & 1668. in 8.

—Pastor conscientiosus, h. e. variæ Quæstiones de rebus dubiis, Ministri Personam propius tangentibus, in quarum enodatione rejectis iis, quæ Verbo DEI, constitutionibus Ecclesiasticis, ædificationi Ecclesiæ, atque propriæ, aliorumque conscientiæ adversantur, multa ad salutarem praxin apprime facientia, succinctè proponuntur. Ulmæ, 1651, 1668. in 8.

D. Jo. Adami Osiandri, Cancellarii Tubingensis, Theologia Casualis, in qua Quæstiones, dubia

dubia & casus conscientiæ circa credenda & agenda enucleantur. Tubingæ, 1680. in 4. Librum hunc vastæ eruditionis B. Author inscripsit Serenissimo & Potentissimo Suecorum Regi Carolo XI. gloriosissimæ memoriæ.

D. Jo. Wolffgangi Jægeri, Cancellarii Tubingensis, Tractatus de Legibus tùm in genere, tùm in specie, de lege æterna Naturæ, positiva & consuetudine legali, de conscientia & inprimis etiam de probabili, de justitia & injustitia ludi in foro conscientiæ. Tubingæ 1688. in 8.

— Epistola Apologetica ad Theologos Lipsienses, inprimis ad Rechenbergium scripta, contra sic dictum J. B. Ettenhusium, Pufendorfii Hyperaspisten. Tubingæ, 1699. in 8.

Andreæ Caroli, Abbatis San-Georgiani, Epistola Apologetica pro Memorabilium ipsius Ecclesiasticorum fide historica, quoad relationes de Johanne Musæo, Theologo Jenensi, ab Anonymi cujusdam Jenensis oblocutionibus liberanda, præfationi, quam prælectionibus Musæanis in Formulæ Concordiæ Epitomen A. 1701. editis, nomine Hæredum dicti Theologi præmisit Editor, opposita. Tubingæ 1703. in 4.

Responsorum & consiliorũ Theologicorum, si pia & docta sunt, maximus usus.

. Latent in scriniis publicis & privatis complures Epistolæ, plurima Consilia Theologorum Suevicorum & Wirtenbergicorum, maximi momenti, quæ lucem publicam videre mererentur. Celeberrimus D. Fechtius, Theologus Rostochiensis, sedulus fuit in colligendis & edendis selectioribus Epistolis atque Responsis Theologorum Evangelicorum, qui si inter se concordes sunt & de rebus gravibus, Ecclesiæ salutem concernentibus, pias & doctas literas miscent, ecce quàm bonum & jucundum, cohabitare fratres in unum. Certè magna fuit olim & adhuc est authoritas Theologorum Suevicorum & Wirtenbergicorum apud exteras Ecclesias, à quibus sæpius sunt in consilium vocati, & adhuc vocantur. Supra recensuimus commercium literarium Theologicum, inter Patriarcham Constantinopolitanum Jeremiam, & Theologos Tubingenses institutum, satis utique memorabile, nec omninò frustraneum. Quamvis enim concepta spes Tubingensium illa ætate desideratum finem sortita non sit, Græcis orthodoxiam quidem in plerisque probantibus, at fermenti sui tenacibus, haud ineptè tamen auguratus est Parentator Gerlachianus, D. Matthias Hafenrefferus: Si Scripta Wirtenbergensium Constantinopolin missa, ad posteritatem conservata fuerint, Domino benedicente, in Ecclesiis Græcis procul dubio commodi & utilitatis plurimum esse habitura. Id quod inter alia superiori Seculo XVII. probatum dedit exemplum Zachariæ Gergani, Episcopi Artensis in Peloponneso, qui a multis scribitur per omnia Lutheranis consensisse dogmatibus; Author Catecheseos à Matthæo Caryophylo Sympatriota Pontificio impugnatæ, vulgator Novi Testamenti Græci, ejus cura sumptibusque propriis formâ quartâ Wittebergæ impressi. Nec dubitamus, quandoquidem publica professio tuta non est apud obstinatos Græcorum Antistites, ejusmodi Nicodemos, clanculùm veritati & puritati doctrinæ addictos, plures fuisse & esse, nec in posterum defuturos in oriente. Optamus

SacrumCommercium Epistolicum inter Græcos & Theologos Tubingenses non omninò frustraneum.

toto

toto corde, ut impleatur pium Danhaueri, Theologi Argentoratensis celeberrimi, votum, in dedicatione Hodomoriæ Spiritus Papæi extans hisce verbis: Excitet porrò DEUS Theologos, ut pergant, ubi olim desiere Tubingenses, qui ad Jeremiam Patriarcham Orientalem Constantinopolin usque Augustanam Confessionem, & Heerbrandi Compendium Theologicum, Græco Idiomate expressum, transferri curarunt, non (ut postea virulentissimi Aristarchi Stanislai Socolovii, Polonici Theologi, calumnia in vulgus sparsit) quasi vellent in subsidium suarum partium evocare militem extraneum, postquam in Occidente Schisma patrassent, sed ut abstergerent convitium novitatis in orientem per Sycophantas effusum, atque semina, quæ Stephanus Gerlachius jecisset purioris fidei, ad incrementa perducerent. Confer Hornbequii Summam Controversiarum de Græcis p. 979. D. Vejelii defensionem Exercit. de Ecclesia Græca contra Leonem Allatium p. 88. seqq. Orationem funebrem Gerlach. p. 29. Andreæ Caroli Memorabilium Ecclesiasticorum Lib. II. cap. 1. p. 285.

Votum hoc & desiderium B. Hafenrefferi & B. Dannhaueri non inane fuisse, patet ex Sacro Commercio literario inter Metrophanem Græcum & Brotbequium, Secretarium Wittenbergicum, B. Avi mei Consanguineum, qui Metrophani, Patriam nostram visitanti, omniaque in ea notatu digna perlustranti, cum in Græciam rediret, opera Lutheri, Brentii, aliorumque Theologorum Evangelicorum transmisit, sicque Semen verbi Divini hoc opere charitatis in Oriente sparsit.

De cætero quàm salutare sit pium & doctum inter Christianos Theologos Commercium literarium, videre est ex Consilio Nicolai Hunnii, Celeb. Theologi Lubecensis, de peculiari quodam Collegio Theologico suggestum, quod Magnus Dorscheus suo suffragio adprobavit.

Consilium Hunnianum, de instituendo peculiari quodam Collegio Theologico, exhibet Jo. Georgius Dorscheus hisce verbis: „ Egregium publico consecravit consilium Nicolaus Hunnius, magnum seculi nostri lumen decusque. Postquam enim ostendit, non „ esse desperandum de Compositione controversiarum Religionis; eandemque commo„ dius fieri non posse, quàm convictione Conscientiarum scripturarum S. solida applica„ tione; utpote quæ solæ sint infallibile Sapientiæ immensæ lumen; Tandem concludit, „ ejusmodi Controversiarum religionis deductionem ad illud usque fastigium, ultra quod „ nulla possit eniti sophistica, quod omnes submoveat superetque Contradictiones, & „ Conscientias convincat, nullo commodiori modo ad exoptatum progressum exitúmque „ pervenire posse, quàm si Orthodoxarum Ecclesiarum consensu, Collegium hominum „ doctissimorum huic uni labori consecraretur. Hoc institutum esse facile, nec tantis im„ pensis constitutum, quantis tot Jesuitarum in sola Germania Collegia, regiâ Magnificen„ tia instructa, seminaria & asceteria ingentibus opibus dotata. Singulos universo labo„ ri pares non esse, si brevitatem vitæ mortalis, ac plurimas ex omni parte difficultates in„ terlabentes æstimaverimus. In rebus civilibus & militaribus res magni momenti consilio „ accuratissimo selectissimorum ingeniorum perfici, dolendum esse negotio sanctissimo ac „ summe necessario, quo Gloria Divina fortiter asseri, veritas Divina utiliter vindicari,

„ tot seductarum animarum saluti prudenter consuli posset, nullum destinari Collegium,
„ quod unum hoc agat, ad unum hoc omni apparatu necessario amplissime instruatur.
„ DEUM ipsum, cum summa negotia pro Majestate sua propugnanda moliretur, & viros
„ extra ordinem mensuramque communem donis armaret admirandis, raro uni molem o-
„ mnem imposuisse; semper ferè plurium Societatem prætulisse. Salvatorem Christum,
„ Collegio Apostolico, & septuaginta discipulorum, Evangelii in Orbem proferendi cu-
„ ram commisisse. Omnino itaque necessum esse, Collegium duodecim aut decemvirale con-
„ stitui, in quod præcipue seligendi Viri in controversiis exercitati, ad labores tolerandos
„ firmi, propriarum opinionum patrocinio non nimis dediti, propositi sanctioris tenaces,
„ in pertexendo labore semel cœpto perseverantes, zelo propugnandæ veritatis ardentes,
„ non pusillanimes, aut ad periculorum laborumque magnitudinem languidi. His toti-
„ dem adjungendos è Studiosorum provectioris ætatis & eruditionis numero, qui iisdem
„ animi corporisque dotibus instructi sint, ut tanti laboris ducibus atque auspicibus nunc ad-
„ miniculo esse, dein succedere possint. Esse in eo Collegio labores ita instituendos, ut
„ primò sanctorum veteris Ecclesiæ Doctorum lectio suscipiatur, annotentur locorum Scri-
„ pturæ interpretationes, loquendi characteres, controversiarum capita, hæreses ipsæ,
„ progressus & res gestæ Ecclesiæ, sacri regiminis formæ, Conciliorum Decreta, doctri-
„ næ ad pietatem multiplices, Conscientiæ Casuum remedia, Ecclesiarum consilia, variæ
„ denique res cæteræ. Secundò Pontificiorum Scriptorum omnis generis, veterum recen-
„ tiorumque, sive quibus Scripturæ explicandæ manum admoverunt; sive quibus Scholæ
„ quæsita discusserunt in Lombardo ac Thoma occupati; sive quibus officia Ecclesiastica
„ constituerunt; sive quibus historiam Ecclesiæ tradiderunt; sive quibus ordines asceticos
„ informarunt; sive quæ sunt alia. Tertiò Calvinianorum Scriptorum varietas evolvatur.
„ Quartò denique Photiniani, Enthusiastæ, novi Prophetæ, Weigeliani perlustrentur,
„ annotatis passim, quæ ad sacrum bellum necessaria & profutura videntur. Lectione
„ absoluta, in Classes omnia digerenda, & in quædam promptuaria referenda, ad varios
„ faciendos apparatus instrumentorum & subsidiorum, nihilque prætermittendum, quod
„ operibus adornandis emolumentum adferre queat. Constitutis denique præsidiis & sub-
„ sidiis omnibus, ad opus ipsum tractandarum rerum contra varios errores progredien-
„ dum esse. Hactenus D. Nicolaus Hunnius, Ægid. Hunnii, Suevo-Wirtenbergici,
filius.

D. Dorscheus autem addit: „ Ejusmodi consilium consummatissimi Theologi opti-
„ mum esse, nemo dubitat, qui rationes ejus gravissimas expendit, Deum & Ecclesiam a-
„ mat, controversiarumque sacrarum molem rectè æstimat. Simile propemodum in Ec-
„ clesia Constantinopolitana Collegium fuisse institutum, ex Cedreno, Zonara, & Con-
„ stantino Manasse, Meursius, Professor Hafniensis, in Lexico Græco-barbaro sub voce
„ Didascalos, docuit. Nimirum inter Doctores, qui in Ecclesia Magna Constantinopoli-
„ tana eminuerunt, & Patriarchæ adstiterunt, fuisse aliquem dignitate maximum, quem
„ œcumenicum vocarunt, qui apud cisternam Regiam in palatio habitabat, cum duode-
„ cim discipulis, Viris in omni disciplinarum genere insignibus, qui tanta cum autoritate

rei

„ res Divinas tractabant, ut absque ipsorum consilio ne ipsi quidem Imperatores temere „ aliquid aggrederentur. Sperandum omninò esset, ita Dorscheus pergit, si designati „ labores è tali Collegio prodirent, & se adversis partibus sisterent, multis difficultati- „ bus carituram Ecclesiam, quibus nunc fatigatur. Ut plane obligatas censeam Regum, „ Principum, Procerumque Christianorum conscientias, ut monstrati instituti sanctissimi ac „ utilissimi votum promoveant, Ecclesiæque afflictissimæ donent autoritate benignitate- „ que solatium. Et obsecrandos puto omnes eos, quos Summatum Magnatumque late- „ ribus consiliisque Deus junxit, ut seriò secum perpendant saluberrimi consilii rationes, „ & suscitent egregio publico præpositos, ut vel tandem salutis Ecclesiæ seriam suscipiant „ curam. Erubescant, quotquot fateri necesse habebunt, longè sapientius civilia negotia „ tractata esse, eorumque tractatoribus passim majori apparatu allaboratum fuisse, quàm „ Sacra gesta sunt, & Sacrorum tractatoribus impensum. Vide de his omnibus, Dorschei Admirandorum Jesu Christi Septenarium, in Præfat. lit. b, 7. seqq. Caroli Memorab. Eccles. Lib. V. Cap. XL. p. 1045. seqq.

Theologia Historica, sive Historia Ecclesiastica.

Paulus Constant. Phrygio, SS. Theol. D. & Prof. Tubing. scripsit Chronicon Regum Regnorumque omnium, item Tractatum Historico-Theologicum de Causâ Bohemicâ.

Val. Vannii, Abb. Maulbronnensis, Historia von der Meß / in 2. Theil / wider Johannem Fabri. Tübingen / 1557. & 1587. in 4.

Martini Frechti, Theol. primò Ulmensis, deinde Tubingensis, libri tres rerum ab Henrico & Othone Impp. gestarum.

D. Lucas Osiander, Senior, scripsit Epitomen Historiæ Ecclesiasticæ à nato Christo usque ad A. 1600. inclusivè. Tubingæ, A. 1592. Insigne hoc opus est Compendium Centuriarum Magdeburgensium. Tanta fuit eximii hujus Theologi in adornando hoc utilissimo opere diligentia, ut Ludovicus, Dux Wirtenb. cognomento Pius, b. m. non tantùm clementissimo Decreto illum in instituto suo pergere juberet, verùm etiam in eodem Decreto, à quibusdam aliis occupationibus vacationem ipsi concederet, eique alterum, novo Exemplo, Collegam (pro sua insigni pietate & liberalitate) ipsi adjungeret, ut & liberius in hoc labore pergere, & vires animi atque corporis diutius conservare posset. Unde clementissimo Decreto manu sua Ducali adscripsit versum:

Quod caret alterna requie durabile non est.

Augustini Brunnii, Pastoris Jesingensis, Libellus Synopticus, in quo Romani Imperii Episcoporum, Regum, Principum &c. successiones recensentur, Tubingæ A. 1608. in 8.

Ejusdem Libellus Synopticus Theologicus, in quo recensentur præcipuè SS. Theologiæ

 Docto-

Doctores & Ecclesiæ Ministri, qui ab A. 1500. usque 1615. in Germania vixerunt, ac juxta Augustanæ Confessionis normam & formulam Concordiæ, Evangelium Domini nostri Jesu Christi purè docuerunt, multisque editis piis scriptis ac libris fuerunt celebratissimi. Tubingæ A. 1615. in 8.

Ejusd. Annales Poly-Chronici.

Wilhelmi Zimmermanni, SS. Theol. D. & Superint. Græcensis in Styria, Neostadio ad Tiliam oriundi, Historia Germanica.

Philippi Greteri, Præpositi Herbrechtingensis, Biblisches Histori-Buch/ das ist/ Summarische Historie deß recht alten Catholischen Christlichen Glaubens durch die Biblische Bücher/ Laugingen/ 1605. in 4.

— Lutheri Schatz-Kammer von Lutheri Geschichten/ Schrifften und Abschied umständlich zusammen gefaßt/ Laugingen/ 1613. in 4.

Johannis Schopffii, Abbatis Blavifontani, Academia Cœlestis Jesu Christi, incipit à Nativitate Optimi Salvatoris, & desinit in Luthero.

Steph. Gerlachii, SS. Theol. D. PP. Constantinopolitanische Reiß-Beschreibung. Francofurti. 1674. in fol.

Salom. Schweiggeri, Sulzâ-Wirtenbergici, Ecclesiastæ Norimb. Itinerarium, oder Reiß-Beschreibung aus Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem. Nürnberg/ 1620. in 4.

Polyc. Lyseri, Winnendâ-Wirtenbergici, Concionatoris Aulici Elect. Saxon. Historia Jesuitici Ordinis conscripta à M. Elia Hasenmüllero.

Ejusd. Operis contra Jac. Gretserum Jesuitam, defensio. Francof. 1593.

Johannes Schulers/ Superintendenten zu Kirchheim unter Teck/ Historische erbauliche Predigten/ darinnen angezeiget wird/ wie hoch GOtt das Hertzogthum Wirtenberg/ und sonderlich die Statt Kirchheim unter Teck gehalten/ beedes leiblich und geistlich begnadet/ und über alle Massen gesegnet habe/ wie es vormahls nicht nur im Heydenthum/ sondern auch in währendem Papstum zugegangen sey/ wie uns GOtt davon gnädig erlöset/ daß wir uns gegen Ihm desto danckbarer erzeigen. Stuttgardt/ 1613. in 4.

Jo. Ulrici Pregizeri, SS. Theol. D. Prof. Ord. Præpositi & Cancellarii, Amicitiæ & Memoriæ Monumentum, sive Oratio Historica Parentatoria in obitum Jo. Hauberi, S.S. Theol. Doct. & Concionatoris Aulici, Tubingæ, 1621.

Jo. Valentini Andreæ, SS. Theol. D. Abbatis Bebenhusani Incendium Vayhingense prius & posterius. Argent. 1619.

— Turris Babel, sive Judiciorum de fraternitate Rosaceæ Crucis chaos. Argentorati, 1619.

— Fama Andreana reflorescens. Argent. 1630. Andreäisch- und Grüningerisch-Geschlecht-Buch.

— Threni Calvenses, quibus Urbis Calvæ Bustum, sors præsens lamentabilis & innocentia expressa. Argent. 1635.

Vita

— Vita Jo. Conradi Gœbelii, Senioris Auguſtani, & Paſtoris ad S. Annam. Stuttgardiæ & Norimbergæ, 1644.
— Umbra Sauberti delineata. Stuttgardiæ 1647. Lunæb. 1647.
— Seleniana Auguſtalia. Ulmæ, 1649. 1654.
— Kurtze Kirchen-Historie / aus Lucæ Oſiandri Senioris, Centuriis gezogen / und fortgeführt biß auff 1618. Straßburg / 1630.

Matth. Frid. Beckii, Martyrologium Germanicæ Eccleſiæ pervetuſtum. Auguſt. Vindel. 1683. in 4.
— Einſidler Leben Bericht. Ulm / 1663. in 8.

Jo. Jacobi Hainlini, Abbatis Bebenhuſani, Sol temporum, ſeu Chronologia Myſtica. Tubingæ, 1647. in fol.
— Clavis Temporum. Tubingæ, 1642. in 4.
— Vindiciæ pro Sole Temporum & Chronologiâ Myſticâ. Tubingæ 1653. in 4.

Georgii Nuberi, Hiſtoria Lutheri, in 20. Predigten. Stuttgardt / 1658. in 4.

D. Eliæ Veielii, Antiſtitis Ulmenſis, de Eccleſia Græcanica Exercitationes Hiſtorico-Theologicæ. Argent. 1664. in 4. Defenſio Francofurti edita. in 4.
— Urbani Regii Memoria & Merita. Francof. 1683. in 4.
— Cauſæ Evangelicæ Eccleſiæ in negotio Reformationis. Ulmæ, 1688. in 4.
— De variis Oeconomiæ Sacræ, potiſſimùm Eccleſiaſticæ, Generibus.

Zachariæ Webberi, Evangeliſche Gnaden-Poſaun / oder Erzehlung von der Augſpurgiſchen Confeſſion. Ulm / 1699. in 8.

D. Jo. Wolffgangi Iægeri, Cancellarii Tubingenſis, Hiſtoria Eccleſiaſtica cum parallelismo profanæ, in qua Conclavia Pontificum Romanorum fideliter aperiuntur, & ſectæ omnes recenſentur, nempe Böhmiſmus, Weigelianiſmus, Arminianiſmus, Syncretiſmus, Amyraldiſmus, Janſeniſmus, Arnaldiſmus, Probabiliſmus, Naturaliſmus, Borrhiſmus, Socinianiſmus, Labadiſmus, Comenianiſmus, Hobbeſianiſmus, Carteſianismus, Coccejanismus, Beckerismus, Pietiſmus, Quackeriſmus, Familiſmus, Spinoziſmus, Nullibiſmus, Quietiſmus, Poiretaniſmus, Bourrignoniæ Doctrinalia, Lockianiſmus, Myſticiſmus, Stengerianiſmus, Neo-Origenianiſmus, Card. Petrucci & Fenelonis de Salignac cum Societate Philadelphica & Novellis Prophetis Sevennenſibus ſiſtuntur ab A. 1600. usque ad A. 1710. Hamburgi 1709. in fol.

Andreæ Caroli, Abbatis San-Georgiani, Memorabilia Eccleſiaſtica Seculi à Nato Chriſto Decimi Septimi juxta Annorum ſeriem notata, & convenienti Ordine digeſta. Tubingæ, 1698. in 4.

Jo. Chriſtiani Neui, Hiſtoriarum, Eloq. & Poeſ. P.P. Ord. in Acad. Tubingenſi, Acceſſiones ad Degor. Wheari Relectiones hiemales, quibus partim Scriptorum & Hiſtoricorum, Græcorum ac Latinorum, ab Auctore recenſitorum, plenior enarratio, partim aliorum ab eo prætermiſſorum, & præcipuè æqualium ſupplementum ſecundum ſeriem ſeculorum offertur. Tubingæ, 1704. in 8.

Sic perlustravimus, Lector Benevole, omnes partes Sapientiæ Theologicæ & libros Theologiæ Theticæ, Catecheticæ, Exegeticæ, Polemicæ, Practicæ, Casualis & Historicæ præcipuos, à Theologis Suevis & Wirtenbergicis scriptos, vel in Suevia & Wirtenbergia editos, fideliter recensuimus. Historiam Sacram, à Theologis Suevis & Wirtenbergicis exculcam, quod concernit, nihil illa, si piè scribitur, post Sacram Scripturam jucundius & utilius. Consilia Regum & Principum celanda sunt, sed facta atque Magnalia DEI ubique prædicanda & ebuccinanda; Sed res est stupendi laboris & maturi judicii, veram, genuinam & accuratam Historiam sacram scribere. Quanta sit Historiæ Sacræ dignitas in Ecclesia Jesu Christi, vel exinde apparet, omnibusque fit manifestum, quod DEUS Ipse Historiam Sacram inde à mundi primis incunabulis usque ad ingressum populi sui in terram Canaan Mosi, Antiquissimo Historico, dictavit. Post Mosen omnes fere Prophetæ Historici fuerunt, & magno studio memorabilia suorum temporum annotarunt. Quatuor Evangelistæ purissimi & sanctissimi primique sunt Historiographi Novi Testamenti, Conditores Historiæ JESU CHRISTI, & Sanctissimæ Ejus Familiæ, VIRI θεόπνευστοι, & Spiritus Sancti Archivarii. Illos secuti sunt varii Scriptores Ecclesiastici, magno cum judicio legendi. Qui enim Sacram Historiam post Apostolos conscribendam sibi sumserunt, multa sæpe incerta, vel ex fama Antiquitatis, vel ex scriptis non Authenticis haud semper optimo judicio collegerunt: Omnia rectè in Historia Sacra dijudicare & vera à falsis, genuina à supposititiis discernere, non est cujusvis, verba sunt B. Lucæ Osiandri in præfatione ad Epitomen Historiæ Ecclesiasticæ. Quare si ullibi, certè etiam in Historia Sacra illud Paulinum valet: Omnia probate, & quæ bona sunt, vobis servate. 1. Thessal. 5. Dandum id est Gratiæ Divinæ singulari, quod post Reformationem Ecclesiæ, à B. Luthero susceptam studium Historiæ Sacræ in nostris etiam Ecclesiis Evangelicis floruerit. Gratulatur sibi SION nostra Evangelica de Centuriatoribus Magdeburgensibus, Mart. Chemnitio, Jo. Hülsemanno, Balth. Bebelio, Vito Lud. à Seckendorff, Christiano Kortholdo, Thoma Ittigio, Adamo Rechenbergio, Ludov. Rabo, Jo. Fechtio, Eliâ Vejelio, aliisque supra recensitis Historicis Ecclesiasticis.

Multùm etiam apud nos in hoc Studio præstitit & plura fortean, juvante Supremo Numine, in posterum præstabit *Christianus Eberhardus Weismannus*, Ecclesiastes & Professor in Illustri Gymnasio, quod est Stuttgardiæ, cujus doctissimæ lucubrationes (conscripsit enim ex selectissimis Authoribus integrum Historiæ Sacræ Systema) ut favente gratiâ Divinâ propediem edantur, summopere optamus.

Nec Reformatis desunt Scriptores rerum Sacrarum excellentissimi. Ut ex multis paucos referamus, præclarissimè de Historia Ecclesiastica meriti sunt egregiis scriptis suis, Andreas Rivetus, Isaacus Casaubonus, Gerardus Joannes Vossius, Jo. Dallæus, Abrah. Sculretus, Frid. Spanhemius, Jacobus Usserius, Guil. Cave, Gilb. Burnetus, Jo. Henricus Hottingerus, Samuel & Jacobus Basnagius &c. Pontificii celebrant suum Cæsarem Baronium, Henr. Spondanum, Rob. Bellarminum, Ant. Possevinum, Dionysium Petavium, Jo. Labbeum, Danielem Papebrochium, Natalem Alexandrum, Eliam Dupinum, Jo. Mabillonium, Edmund. Richerium, Steph. Baluzium, Anton. & Franc. Pagi, &c. &c.

BIBLIO-

BIBLIOTHECÆ SUEVO-WIRTENBERGICÆ PARS SECUNDA,

sive

Recensio præcipuorum Scriptorum Rerum Suevicarum & Wirtenbergicarum

ORDINE ALPHABETICO ADORNATA,

STUDIO

M. GEORGII CONRADI PREGIZERI,
Eccles. Tubing. Diac.

A.

M. AASsumi (*Jo. Augusti*) Panegyrici tres Anglo-Wirtenbergici, decantantes Ordinem Regium Anglicæ Societatis, quem Fridericus, Dux Wirtenbergiæ, A. 1603. suscepit. Tubingæ 1604. in 4.

Augusti (*Michaelis*) Gratulatio ad Patriam de Reditu Illustrissimi Principis Ulrici. A. 1534.

Acta Jubilæi secundi Academiæ Tubingensis, Eberhardina, altero Jubilæo felix, id est, Festi Secularis Historica descriptio. Tubingæ 1682. in fol.

Anonymi Gesta Simonis, Comitis Suevici Montfortii, peculiari chronico descripta typis antiquis.

Artzet (*Andreæ*) Societatis Jesu, Genealogia Comitum Suevicorum Montfortiorum.

Adami (*Francisci*) Grafens von Brandis/ Teutsche Tyrolische Adeliche Ehren-Krone/ da auch vieler Schwäbischen-Adelichen Geschlechter Meldung geschihet.

Acta Eruditorum Lipsiensium passim etiam Res Suevicas & Wirtenbergicas cum singulari judicio atque exactâ crisi passim recensent.

Adami (*Melchior*) in vitis Philosophorum & Theologorum frequentissimam mentionem facit Literatorum Suevicorum & Wirtenbergicorum. Francofurti 1653. in 8.

Adelzreiteri (*Johannis*) à Tetenweis, Arcani Consilii Cancellarii, Annales Boicæ Gentis, quibus Historia à prima Bojorum Origine usque ad MDCLI. quo Maximilianus, Ele-

Elector Bavariæ decessit, continetur. Accessere Andreæ Brunneri, è Soc. Jesu, Annalium Boicorum, à primis initiis ad A. MCCCXL. partes III. cum Præfatione Godefridi Guilielmi Leibnitii. Francofurti ad Mœnum 1710. in fol. continentur in hoc egregio opere multa memorabilia Suevica & Wirtenbergica, sed quædam etiam nimis acerbè atque iniquè scripta, contra Ulricum, Ducem Wirtenbergiæ.

Aventini (Johannis) Annalium Bojorum, sive veteris Germaniæ libri VII. ut non tam Bavariæ, quàm vicinæ etiam Sueviæ, & totius Germaniæ Chronicon dici mereatur. Francofurti 1627. in fol. Nuper admodum Systema hoc Historicum Halæ-Saxonum cum variis accessionibus edidit Gundlingius.

B.

Bruschii (Caspari) Chronologia Monasteriorum Germaniæ præcipuorum, ac maximè illustrium, in qua Origines, Annales ac celebriora cujusque Monasterii Monumenta bona fide recensentur, & pleraque Cœnobia Wirtenbergica describuntur. Sulzbaci, A. 1682. in 8.

Idem scripsit Chronica Constantiæ, & Magni operis de omnibus Germaniæ Episcopatibus Epitomen, ubi etiam recenset Historiam Episcoporum Suevicorum, Constantiensium & Augustanorum. A. 1549.

Bucelini (Gabrielis) Ordinis Sancti Patris Benedicti, Monachi Theologi Imperialis Monasterii Weingartensis, Prioris S. Johannis Baptistæ in oppido Rhætiæ Superæ Veldtkirchensis, Germania Topo-Stemmato-Graphica Sacra & profana, ubi res Suevicæ & Wirtenbergicæ, inprimis Monasticæ & Cœnobiales, uberrimè describuntur, Augustæ Vindelicorum. A. 1655. in fol.

Idem scripsit Aquilam Imperii Benedictini, i.e. Monachorum Ordinis S. Benedicti, in Suevia etiam valdè potentis, de Imperio universo amplissima merita. Venetiis & Francof. 1651.

Eodem Bucelino Authore innotuit Orbi Literato Constantiæ, Rhenanæ Urbis Antiquissimæ, cum adjacente Provincia & Episcopatu ejusdem nominis descriptio Topo-Chrono-Stemmato-Graphica. Francofurti, 1697.

A Bucelino etiam accepimus Rhætiam (quæ pars Sueviæ est) Ethnicam, Romanam, Gallicam, Germanicam, Sacram & profanam. Augustæ Vindel. 1666. in 4.

Burgmeisterus (Jo. Stephanus) U. J. D. Consiliarius Saxonicus, Syndicus hoc tempore liberæ Urbis Imperialis Ulmensis, concinnavit Historiam Nobilitatis Imperialis Suevicæ Germanicam sub hoc titulo: Historia deß unmittelbaren Freyen Reichs Adels der 3. Ritter-Crayßen in Schwaben / Francken und am Rhein / Prærogativen / Alter / Splendor, Zu- und Abnahm. Tübingen / 1700. in 4.

Buddei (Jo. Francisci) SS. Theol. D. & Prof. Jenensis Lexicon Historicum Germanicum in folio, ubi fideliter res etiam Suevicas & Wirtenbergicas, antiquas æquè ac novas, recenset. Lipsiæ 1709. in fol.

Balde

Balde (Jacobus) Ensisheimensis, Societ. Jesu, scripsit Carmen Historicum & Panegyricum Henrico Ottoni Fuggero, Comiti Suevico, oblatum, cùm Ordinem Aurei Velleris acciperet, Monachii, *1636.*

Besoldi (Christoph.) Profess. quondam Jur. Ord. in Acad. Tubing. postea, cum ad Pontificios transiret, Profess. Juris in Universitate Electorali Bavarica Ingolstadiensi, Documenta rediviva Monasteriorum præcipuorum in Ducatu Wirtenbergico sitorum. Tubingæ A. *1636.* in 4. Anno eodem prodierunt ejusdem opera Monumenta Virginum Sacrarum, quibus uti in priori opere in Serenissimos Nutritios, à quibus per complures annos, clementissimè fuit habitus, animum iniquiorem prodidit, à *Gulielmo Bidenbachio* egregiè confutatus.

Barbati (Nicol. Asclepii) Oratio de expulso & restituto Duce Ulrico Wirtenbergico, habita Marpurgi.

Bitsche (Jo. Rudolph.) Diaconus Calvensis, postea Pastor in pago Derendingen, & Specialis Superintendens Diœcesis Tubingensis, scripsit & typis edidit Relationem de Excidio Urbis Calvensis, à Gallis A. *1692.* cum celeberrimo Monasterio Hirsaugiensi combustæ.

C.

Crusius (Martinus) Græcæ Linguæ Professor in Acad. Tubing. scripsit Annales Sueviæ, editos Francofurti 1595. De illis Bœclerus ita pronunciavit in Bibliographiâ: Crusii Annales Sueviæ, melioribus non extantibus, magni habendi sunt. Aliàs verò multæ ibi nugæ, & judicio pleraque parum accurato conscripta sunt. Multa affert, quæ in multis Historicis hactenus reperiri non potuerunt. Ita Bœclerus: Subjungit Excell. Dn. Profess. Neu in Doctissimis Supplementis ad Degorei Wheari Relectiones Historicas moderatissimum & Christianum de Crusio judicium hisce verbis: Industria Viri optimi meritò æstimanda est, quod Monasteria passim perquisivit, & à Laurentio Frisæo, Consiliario Herbipolitano, multa ad scribendum subsidia accepit. Legi etiam merentur, quæ Casparus Calvör, Superintendens Generalis, & Assessor Consistorii Brunsvicensis Hanoverani, de B. Crusio scribit, in nuperrimè editâ Saxoniâ Inferiore Antiquâ, Gentili & Christianâ, Germanico Idiomate scripta, ubi in Appendice & Elencho celebriorum Historicorum de Crusio hæc memorat: Martinus Crusius, ein in Griechischer/ Lateinischer/ Hebräischer/ Italiänischer und Frantzösischer Sprach wohl erfahrner Mann/ war eines in damahligem Kayserlichem Krieg hochgeplagten Evangelischen Predigers Sohn: Erblickte dieser Welt Licht zu Grebern in dem Bistum Bamberg/ den 19. Septemb. 1526. Dessen fähiges und zu der Griechischen Sprach und Literatur inclinirendes Ingenium that sich so bald auff den Trivial-Schulen hervor. Es geschahe demnach/ daß er zwar erstlich nach Memmingen als Rector Scholæ, Anno 1554. Hernach von Christophoro, Hertzogen zu Wirtenberg/ Anno 1559. nach Tübingen zu einem Professore Græcæ Linguæ und Ephoro der Adelichen Jugend beruffen wurde; Dabey nicht zu vergessen die 7000. Predigten/ die er als Professor von 1564. biß an sein seeliges

End/

End / so den 25. Mart. 1607. in dem 81. Jahr seines Alters einfiel / zu Tübingen in der Kirch inter Subsellia Professorum nachgeschrieben. Vid. Melch. Adami in vitis Philosophorum. conf. Freheri Theatrum, Jacobi Gretheri Tractatum de Episcopis Aichstettensibus. Idem Crusius scripsit & typis edidit egregiam Orationem Historicam de vetustissimo Wirtenbergensis Ducatus oppido Calva. Tubingæ, 1595.

Carolus (*Andreas*) Abbas San-Georgianus, in Memorabilibus Ecclesiasticis A. 1597. Tubingæ editis, Statum Ecclesiæ & Politiæ Wirtenbergicæ, qualis Seculo decimo septimo fuit, breviter & nervosè describit. in 4.

Carolus (*Andreas David*) Superintendens Specialis & Pastor Kircho-Teccensis, modo laudati Vener. Abbatis Filius, propugnavit Innocentiam Wirtenbergicam scripto Germanico, cujus hæc est Epigraphe: Wirtenbergische Unschuld durch Christliche Prüfung dessen / waß Herr Gottfried Arnold von deß Löblichen Hertzogthums Wirtenberg Regenten / Regierung / und Lehren / bevorab von dem seel. D. Jacobo Andreæ auffgezeichnet / und seiner so genannten Kirchen- und Ketzer-Historie einverleibet hat / aus Liebe der Warheit / zur Ehre GOttes / und Erläuterung verschiedener merckwürdiger Stücke der Wirtenbergischen und anderer Kirchen-Geschichten gründlich und bescheidentlich dargethan. Ulm / 1708. in 4.

Campelli (*Huldarici*) Außführliche Beschreibung der löblichen Graubünter und andern Rhätischen Völcker / sammt etlichen neuen Land-Tafeln / Wappen und Bildnissen herausgegeben / von Johann Gülern von Windeck. Zürch / 1617. in fol.

Calini Theatrum Gentis, Weissen Wolff / sive Comitum Suevicorum de Weissen Wolff. A. 1675. scriptum Germanicum.

Conringii (*Hermanni*) Censura diplomatis, quod Ludovico Imperatori fert acceptum Cœnobium Lindaviense. Helmstadii, 1672. in 4.

Cellii (*Erhardi*) Eques Auratus Anglo-Wirtenbergicus. Stuttgardiæ, 1605. in 4. Inquo non tantùm Garterii Ordinis Originem ac Dignitatem, sed & reliqua solennia explicavit. Descripsit etiam occultum ejusdem Principis iter A. 1600. ad Jubilæum Romanum susceptum. Eidem debemus etiam Carmen Seculare in laudem DEI Opt. Max. Honorem Illustrissimæ Domus Wirtenbergicæ, & commendationem inclytæ Academiæ Tubingensis, ante annos centum à Divo Eberhardo Duce fundatæ, & ejus successoribus clementer conservatæ atque auctæ. Argumentum hujus Carminis Author ipse indicat hisce versibus:

Jubila læta Scholæ Centesimus exhibet annus,
Quæ tibi cum pompa singula canto sua.
Canto Duces, Comites, Dominos, Patresque Ducatus.
Quotque Scholæ ornarunt Jubila festa viros.

Tubingæ, 1578. in 4.

Constantiensis Concilii Acta, Johannis Hussi & Hieronymi Pragensis Historia & Monumenta rerum in Synodo Constantiensi gestarum. Norimbergæ, 1583. in fol. Illustris Familia de Bernhausen, ex qua Jo. Sigismundus à Bernhausen A. 1696. (quo anno

anno cum B. meo Parente Constantiæ propter opus Historicum Hermanni von der Hardt / infra sub litera H. recensendum, per integrum fere mensem fui) Capitularis erat, varia Manuscripta de Historia Concilii Constantiensis habentur. Sed & in Archivo Cœnobii Franciscani Constantiensis delitescunt Acta Originalia Authentica Concilii Constantiensis, cujus Secretiores sessiones in hoc Monasterio habitæ fuerunt.

L'Histoire du Concile de Constance par Ms. l'Enfant. A Amsterdam in 4.

Chytræi (Davidis) Theologi Rostochiensis, Bericht von der Augspurgischen Confession und andern Religions-Handlungen. Eißleben/ 1599. in 4.

D.

Dattii (Jo. Philippi) Serenissimi Wirtenbergiæ Ducis in Senatu Justitiæ Consiliarii, Consistorii Ducalis Assessoris & Advocati Senatus, Fiscique Ecclesiastici, Volumen Rerum Germanicarum novum, quod Ulmæ 1698. prodiit in folio; De quo Gotthelff Struve, Professor Historiarum in Academia Jenensi Celeberrimus, ita judicat. Liber est egregius, in quo Statum Germaniæ nostræ, quatenus Henricorum temporibus degeneravit, ex veris Historiarum & Juris publici fontibus accuratissimè expressum videmus, historiam pacis publicæ, fœderis Suevici, Nobilitatis immediatæ atque alia justissime exposita, ut haud male judicemus, si hoc opere fundamenta Juris Publici Germanici contineri dicamus. Vide laudati B. G. Struvii Selectam Bibliothecam Historicam cap. 17. pag. 455.

Durchleuchtige Welt / oder kurtz gefaßte Genealogische Historische und Politische Beschreibung der meisten (mithen auch Schwäbischen und Wirtenbergischen) Standes-Personen in Europa. Hamburg/ 1710. in 12.

Du May (Ludov.) Professor Linguæ Gallicæ in Illustri Collegio Tubingensi, scripsit Linguâ Gallicâ Tractatum Historicum, cujus titulus: Le prudent Voyageur, in quo res etiam Suevicas & Wirtenbergicas recenset.

Dieterlini (Bernhardi) eximii Poetæ Wirtenbergici, Præceptoris Alumnorum Ducalium in Monasterio Blabyrensi, & paulo ante mortem ab Ampliss. Senatu Academico Tubingensi electi Professoris Poëseos & Eloquentiæ, Magneis, sive Carmen Heroicum de gloriosâ morte Magni, Ducis Wirtenbergiæ, in pugnâ ad Wimpinam 1622. d. 26. April. defuncti. Stuttgardiæ 1625. in 4.

E.

Ephemerides Wirtenbergicæ Linguâ Germanicâ scriptæ sub hoc titulo. Kurtze Historische Ephemerides deß Hoch-Fürstl. Hauses Wirtenberg/ worinnen desselben Durchleuchtigster Hertzogen Fürstl. Geburten / Vermählungen und Todes-Fälle nebst Dero vornehmsten Thaten und deren Geschichten in Dero Hertzogthum und Landen von der Zeit an Eberhardi I. Barbati biß auff das Jahr 1706. zusammen

getragen worden. Prodierunt hæ Ephemerides Ulmæ A. 1706. in 8. una cum Animadversionibus necessariis atque eruditis, quibus scriptum Historicum: Staat der Hertzogen von Wirtenberg / perstringitur. Auctor harum Ephemeridum est dilectissimus meus Frater Senior, M. Jo. Ulricus Pregizerus, Pastor in pago Unter-Türckheim prope Esslingam vigilantissimus.

Eobani Hessi (Helii) Gratulatoria acclamatio ad Illustrem & Inclytum Heroa Philippum, Hessorum Principem, de Victoriâ Wirtenbergicâ ad Lauffam A. 1534. contra Cæsareanos reportatâ.

F.

Fabri (Felix) Ulmensis scripsit Historiam Suevorum, fuit Monachus Dominicanus.

Fischlinus (Ludov. Melch.) t. t. Diaconus Stuttgardianus, nunc Pastor & Decanus Heydenheimensis, scripsit memoriam Theologorum Wirtenbergicorum, id est Biographiam præcipuorum Virorum, qui à tempore Reformationis, usque ad hanc nostram ætatem partim in Ducatu Wirtenbergico Verbum Domini docuerunt, partim extra suam hanc patriam vocati, Ecclesiæ Christi aliis in terris inservierunt, atque vel Scriptis Theologicis, vel Officiorum Dignitate, vel aliis meritis præstantibus inclaruere. Accessit Elenchus scriptorum tum editorum, tùm in Manuscriptis latentium. Ulmæ, A. 1710. Recensetur hic liber ab Authore Anonymo Novæ Bibliothecæ Germanicâ Linguâ scriptæ. Francofurti & Lipsiæ, A. 1709. pag. 609. seqq. parte septimâ. Ubi ex parte Dn. Fischlinum laudat, ex parte perstringit.

Idem Fischlinus duo Carmina scripsit, & edidit Latina, de Cancellariis Tubingensibus, & de victoria ad Hochstadium à Germanis, Anglis, Danis & Belgis contra Gallos & Bavaros d. 13. Augusti A. 1704. singulari nutu & auxilio DEI reportatâ.

Freheri (Marquardi) JCti & Consiliarii Palatini Germanicarum, inprimis etiam Suevicarum, rerum scriptores. Francofurti 1624. in fol. Conferatur ejus Theatrum Historicum.

G.

Gabelkhoferus (Oswaldus,) Medicin. Doct. Sereniss. Wirtenbergiæ Ducis, Ludovici Pii, Archiater & Archivarius, res Wirtenbergicas ex ipsis fontibus descripsit, cujus egregia Manuscripta Historica maximam partem in Ducali Archivo Wirtenbergico asservantur.

Gualdus (Galeatius) Comes Prioratus scripsit Tractatum de Origine Gentis de Sinzendorff, Comitum Suevicorum. Viennæ.

Göllniz (Georgius Christophorus) Eques Suevus Author est Panegyrici, Eberhardo & Friderico, Principibus Wirtenbergiæ dictis, qui prodiit Tubingæ A. 1650. in 4.

Per-Illustris hic Gölnizius Imperialis Cameræ Assessor fuit, dùm viveret, meritissimus, à Facultate Juridica Tubingensi, cum heic studia tractaret, consueto modo examinatus, & publico Elogio decoratus.

Gard-

Gardneri (Georgii) Descriptio Ducatus Wirtenbergici, qua Ejus Oppida, Monasteria, pagos, nemora, flumina & rivulos magnâ cum curâ exprimit. Cum hoc scripto conferri meretur elegantissima & accuratissima Mappa Geographica, à Viro Maxime Rev. & Dignissimo, Domino Johanne Majero, Monasterii Murhartensis Præsule, b. m. adornata. Gardneri liber prodiit Antwerpiæ A. 1579.

Goldastus (Melchior ab Heimensfeld) Scriptores aliquot veterum rerum Suevicarum evulgavit Francofurti, A. 1605. eâque collectione complexus est

1. Anonymum Scriptorem de Origine Suevorum.
2. Velleji Galli Fragmentum de Victoria Suevorum contra Romanos.
3. Isidori Hispalensis Historiam Suevorum.
4. Johannis Boemi Sueviam.
5. Henrici Bebelii Laudum Suevorum Epitomen.
6. Felicis Fabri, Monachi Dominicani Ulmensis, Historiam Suevorum.

— Conferri merentur ejusdem Goldasti Scriptores Rerum Alemannicarum, qui Historiam Suevicam præcipuè annotarunt.

Gmelini (Josephi) Collegii Mulifontani Præceptoris, Carmen Heroicum de Stipendio Ducali Theologico, quod Tubingæ est, scriptum A. 1677.

H.

Hermanni von der Hardt / Cœnobii Mariæburgensis Præpositi, Sereniss. Duci Brunsvicensi à Literis & Academiæ Iuliæ Professoris, Historia Concilii Constantiensis, cujus hæc Epigraphe: Magnum Oecumenicum Constantiense Concilium de Universali Ecclesiæ Reformatione, unione & fide sex Tomis comprehensum, Imperatoris Sigismundi Consilio A. 1415.—1418. Sub cœlo Germanico magnificentissimè celebratum, Imperatoris LEOPOLDI gratiâ A. 1696.—1699. gloriosissimè in Germaniæ sinu resuscitatum, Brunsvicensis Ducis RUDOLPHI AUGUSTI auspiciis ex ingenti antiquissimorum & fide Dignissimorum Manuscriptorum mole & profundis veteris illius ævi tenebris in Majorum Gloriam & posteritatis Emolumentum diligentissimè erutum ac recensitum, multisque figuris æneis exornatum. Francofurti & Lipsiæ A. 1703. in fol.

Harpprechti (Ferd. Christoph.) J.U.D. & Profess. Primarii S. Cæsarei Palatii Comitis, variorum Statuum S. R. Imperii & inprimis Sereniss. Ducis Wirtenbergiæ Consiliarii, nec non Assessoris Ducalis Dicasterii, HERCULES WIRTENBERGICUS, sive vita Gloriosissima Serenissimi Principis ac Domini, Domini FRIDERICI CAROLI, Ducis Wirtenbergiæ & Tecciæ &c. Administratoris & Tutoris supremi, descripta Oratione parentali publico Senatus Academici Nomine habita, Tubingæ d. 3. Martii A. 1699.

Hartmanni (Wolffgangi) Chronicon Augustanum. Basileæ, 1596. in fol. Idem scripsit Catalogum Episcoporum Augustanorum. Augustæ, 1614.

Helwichii (Georgii) Genealogie deß Uhralten Adelichen Ritterlichen Geschlechts deren Schwäbischen Graven von Cronberg. 1620.

Hundii (Wiguleji) Bayrischer Stamm-Baum / ubi etiam complures Familiæ Illustres Suevicæ recensentur. Ingolstadii, 1658. in fol.

Hutteni (Ulrici) Equitis varia iniqua scripta contra Ulricum, Ducem Wirtenbergiæ.

Hesenthaleri (Magni) Professoris Historiarum & Eloquentiæ, in Illustri Collegio Tubingensi, Panegyricus Nuptialis, Eberhardo Duci dictus, Tubingæ 1637. in fol.

Idem scripsit Orationem eximiam de Patriæ, sive Wirtenbergicæ Historiæ Eminentia. Tubingæ, 1663, in fol.

Hößlini (Jo. Conradi) Præceptoris & Ecclesiastæ Claustralis Bebenhusani, TUBINGA in flore. A. 1667. in 4.

Hübners (Johann) ehmahligen Hoch-Fürstl. Sächsischen Rectoris deß Gymnasii zu Merseburg / anjetzo Rectoris in dem Gymnasio zu Hamburg / kurtze Fragen aus der Politischen Historia biß auff gegenwärtige Zeit continuiret / und mit einer nützlichen Einleitung vor die Anfänger versehen / da auch die Schwäbische und Wirtenbergische Historie vorkommet. Leipzig / 1705. in 12.

I.

Jageri (Jo. Wolffgangi) SS. Theol. D. Profess. Primarii, Cancellarii & Præpositi Tubingensis, Generalis Superattendentis & Abbatis Adelbergensis, Panegyricus, supremo honori & memoriæ Serenissimæ Principi ac Dominæ, Dominæ Magdalenæ Sibyllæ, Duci Viduæ Wirtenbergicæ, Natæ Landgraviæ Hassiacæ, die 9. Augusti, 1712. piè defunctæ, dictus.

Idem scripsit & edidit publicis typis JUSTA, Serenissimis Manibus Friderici Caroli, Ducis Wirtenberg. Tutoris & Administratoris supremi, ipsâ funestissimæ sepulturæ horâ & ferali Nocte, solenni, sed lugubri Oratione persoluta in Illustri Collegio. A. 1698.

Irsingi (Jacobi) Soc. Jesu Historia Imaginis, ut putat, miraculosæ Divæ Virginis Mariæ, quæ Oetingæ conspicitur. Monachis, 1643. in 4.

Jacobi Wilhelmi Imhofii Notitia S. Rom. Germanici Imperii Procerum tam Ecclesiasticorum, quàm Secularium Historico - Heraldico - Genealogica, ad hodiernum Imperii Statum accommodata, & in supplementum Operis Genealogici Rittershusiani adornata. Editio quarta, ubi multa Suevica & Wirtenbergica occurrunt. Tubingæ, 1706. in fol.

K.

Kelleri (Georgii Henrici) SS. Theol. D. P. P. Pro-Cancellarii, Ecclesiæ Tubingensis Decani, & Ducalis Stipendii Theolog. Superattendentis, Panegyricus, supremo honori & memoriæ Serenissimæ Principis, Mariæ Dorotheæ Sophiæ, Viduæ Ducis Wirtenbergiæ,

bergiæ, Natæ Comitis Oetingensis d. 19. Jun. ipsis Feriis Petri & Pauli A. 1698. piâ morte defunctæ, ex Amplissimi Senatus Academici Decreto publicè dictus, Anno eôdem d. 12. Septemb.

Knipschild (Philippus) Syndicus Nobilitatis Suevicæ, Author est Tractatus de Immediatâ Nobilitate Imperiali, inprimis Suevicâ.

Kreidenmannus (Jo. Conradus) J. U. D. Syndicus Esslingensis scripsit A. 1646. Tractatum Germanicum, von der Reichs-Ritterschafft in Schwaben und ihren Privilegiis.

Krez (Albertus) Sub-Prior Cœnobii Ottenpurani, Ord. Benedictini, Annales Ottenpurenses continuavit, sed, quantum scio, opus hoc suum Historicum, quod A. 1696. in Monasterio Ottenpurensi B. Parenti meo, mihique itineris Paterni Socio ostendit, nondum edidit.

L.

Lansii (Thomæ) Professoris Historiarum, Polit. & Eloquentiæ in Illustri Collegio, & Visitatoris Academiæ Tubingensis, Consultatio de Principatu inter Provincias Europæ, ubi multa habentur memorabilia de Suevia & Wirtenbergia. Tubingæ 1655. in 8. Idem scripsit Titum Wirtenbergicum, sive res gestas Johannis Friderici, Ducis Regentis Wirtenbergiæ.

Lindespühlers *(Georgii Ludovici)* Commentarius über die Wirtenbergische Lands-Ordnung. Tübingen / 1652.

Ludewigs (Jo. Petri) U. J. D. Regi Borussiæ à Consiliis Curialibus, Professoris Jurium & Historiarum, atque Magdeburgici Tabularii Archivarii, Dissertatio Historico-Juridica, de primo Foro Sub-Feudorum Imperialium in Reichs Affter-Lehen. A. 1715. in 4. Hæc Dissertatio complura continet ad Historiam Wirtenbergicam spectantia, quæ tamen ex parte liberius scripta aliorum Examini relinquo.

Laurentii (Martini Christoph.) Scholæ Senatus Naumburgensis Rectoris, Origines Doringicæ, sive Monumenta Suevorum in Doringia, vulgò Thuringiâ, investigata. Naumburgi 1706. in 4. In septimo Capite doctissimus Author agit de μετοικεσίᾳ, sive transmigratione Suevorum in Saxoniam, Incolis vacuam. Doringi, sive Thuringi, à Clodoveo Theodoricoque, Patre & Filio, subacti, rebellarunt, cùm Regnum ad Clotharium I. pervenisset, sed victi quieverunt, donec Sigebertus & Clotharius II. post Saxonum in Italiam Discessum, loca vacua eos occupare jusserunt, quod factum A. C. 568. Quod verò Saxones Italiam petierint, & Suevi Oberringi Saxoniam occupaverint, probatur Authoritate Pauli Warnefridi, Gottofridi Viterbiensis, Gobelini, Mutii, Blondi & Crusii. Tandem quæritur, an integri tractus Suevici incolæ? An tantum delecti Coloni missi fuerint ad vacuam Saxoniam occupandam? Posterius probabilius videtur.

Leurer (Thomas) von Ranckweil / Author est antiqui Chronici, ubi etiam recenset res Suevicas & Wirtenbergicas.

Leporini (Johannis) Doct. Medicinæ und Fürstl. Wirtenbergischen Hoff-Medici, Beschreibung deß Deinacher Sauer-Bronnens. Stuttgardt / 1707. in 8.

Lohmas

Lohmajers (Johann Georg) 87. Stamm-Tafeln der Teutschen Chur- und Fürstlichen Häuser. Ratzeburg/ 1691. in fol.

Lucæ (Friderici) Uhralter Fürsten-Saal deß H. Röm. Reichs/ Franckfurt/ 1705. in 4.

— Uhralter Grafen-Saal deß H. Röm. Reichs. Franckfurt/ 1702. in 4.

M.

Meriani (Matthæi) Genealogische Herführung der Hoch-Fürstl. Häuser Baden und Holstein. Franckfurt/ 1672.

Mureri (Henrici) der Carthaus Ittingen Professi und Procuratoris, Helvetia Sancta, oder Beschreibung aller Heiligen/ so von Anfang der Christenheit biß auff unsere Zeit/ in Heiligkeit deß Lebens und mancherley prætendirten Wunder-Wercken in der Schweitz/ in Schwaben und andern Landen geleuchtet/ mit Kupffern. Lucern/ 1648.

Mabillonii (Johannis) Presbyteri ac Monachi Benedictini è Congregatione S. Mauri, Annales Celeberrimi in Suevia & alibi Ordinis S. Benedicti. Lutetiæ Parisiorum 1706. in fol.

Maiccleri (Georgii Conradi) Poëtæ Nobilis Coronati, & Pastoris Fehlbacensis, Arcus Jonathæ, in obitum Magni, Ducis Wirtenbergiæ, in pugna ad Wimpinam 1622. d. 26. April. gloriosâ morte defuncti. Stuttgardiæ, 1623. in 4.

Mütschelin (Balthasar) Præfectus Nirtingensis & Consiliarius Wirtenbergicus, varia reliquit Manuscripta Historica Wirtenbergica, quæ inspexit & allegavit Walzius in Chronico Göppingensi.

Maji (Jo. Burckardi) Dissertatio de rebus Badensibus. Witteb. 1677. in 4.

N.

Nauclerus (Johannes) in Chronico suo subinde res etiam Suevicas exposuit.

Neu (Jo. Christianus) Histor. Eloq. & Poëseos Professor in Acad. Tubingensi Ordinarius, scripsit Accessiones & Mantissam ad Degorei Wheari, Prælectoris Cambdeniani, Relectiones hyemales, ubi rerum Suevicarum & Wirtenbergicarum Scriptores præcipui recensentur. Tubingæ, A. 1706. in 8.

O.

Oetingeri (Joh.) Geographi & Secretarii Wirtenbergici Wirtenbergisches Land-Buch/ Manuscriptum.

Idem scripsit Tractatum de Jure & controversiis limitum ac finibus regendis, oder gründlicher Bericht von den Grentzen und Marcksteinen. Hanoveræ, 1715. in 8.

Obrechti (Ulrici) Prodromus rerum Alsaticarum huc etiam pertinet, nam veteres Duces Alsatiæ fuere Duces Alemanniæ & Sueviæ.

P.

A Pappenheim (*Matthia*) U. J. D. & Canonici Augustani Tractatus de Origine & Familia Illustrium Dominorum de Calatin, qui hodie sunt Domini de Pappenheim, Comites Suevici, S. R. I. Marechalli Hæreditarii. August. Vindel. 1553.

A Pappenheim (*Matthæus*) Marechallus U. J. D. & Canonicus Augustanus excerpsit Elwangensis Monasterii Chronicon ab A. 1095. usque ad 1477.

Parschii (*Danielis*) Augspurgische Grabschrifften und Epitaphia. Augustæ, A. 1624. Optandum esset, ut ubique inter Christianos Epitaphiorum digna ratio haberetur, & iis vera, pia, lectuque digna inscriberentur, posthabitis & rejectis iis, quæ vana sunt, turgida atque inania. Multùm lucis ab ejusmodi cippis & Epitaphiis, accuratè scriptis, accipit Historia.

Petri (*Francisci*) Imperialis Collegii Wettenhusani in Marchionatu Burgoviensi Canonici Regularis, Ordinis S. Augustini, Presbyteri, SS. Theol. D. Suevia Ecclesiastica, seu Clericalia Collegia, tùm secularia, tùm Regularia, quævis item diversorum Religiosorum Ordinum utriusque sexus Monasteria Nova & Antiqua, in celeberrimo & amplissimo S. R. I. Circulo, seu Ducatu Sueviæ, cum suis fundationibus, originibus, juribus, Privilegiis, immunitatibus recens collecta & historicè descripta. Augustæ Vindelicorum & Dillingæ, A. 1699. in fol. Desumsit hic Author pleraque ex documentis ac Monumentis Monasticis Besoldi, tùm & ex Chronico Constantiensi, Casp. Bruschio, Gabr. Bucelino & Martino Zeilero, nimis durus in Monasteria Evangelica Wirtenbergica, eorumque Abbates Reformatos. Possessionem paucorum Monasteriorum non sine nutu & provisu Divino, ad Principes Evangelicos superioribus seculis delatam, & per pacem inprimis Religiosam atque Westphalicam ab Augustissimis Imperatoribus clementissimè confirmatam, non deberet nobis invidere.

Pantaleonis (*Henrici*) Beschreibung der Statt und Marggraffschafft Baden. 1598. in 4.

Pedii (*Johannis Tethingeri*) Wirtenbergicarum rerum Libri duo de Huldrichi, Ducis Wirtenb. rebus gestis in eo potissimum bello, quod ei à fœderatis Suevis illatum fuit, apud Schardium Tomo II. & III. Script. Germ.

Pippingi (*Henrici*) Sacer Decadum Septenarius, memoriam Theologorum etiam Wirtenbergicorum renovatam exhibet. Lipsiæ, 1705. in 8.

Pregizeri (*Jo. Ulrici*) U. J. D. Consil. Wirtenb. & Supremi Dicasterii Assessoris, Teutscher Regierungs- und Ehren-Spiegel/ vorbildend deß Teutschen Reichs und desselben Stände ersten Anfang/ Fortleitung/ Hoheit/ Macht/ Recht/ und Freyheit/ auch der Chur-Fürsten/ Fürsten/ Grafen/ und Herrn und Derselben Hohen Häuser/ besonders deß Hauses Hohenzollern/ Ursprung/ Würde und Herrligkeit/ mit vielen schönen Kupffern gezieret. Berlin/ 1703. mit Königlichem Preußischen Allergn. Privilegio in fol.

Idem B. & Venerandus Parens meus Iusta Parentalia solvit diversis Wirtenbergiæ Ducibus, Wilhelmo Ludovico, Georgio Friderico, Jo. Friderico, Ferdinando Wilhelmo, quæ Orationes funebres, typis expressæ, magna pars sunt Historiæ Wirtenbergicæ. Plura autem sunt, quæ in scriniis latent, nondum edita. v. gr.

1. Historia Wirtenbergica Naturalis.
2. Von den alten Innwohnern deß Hertzogthums Wirtenberg / den alten Celten / und andern Völckern / sammt dem Zustand dieses Lands unter König Ariovisto, und Julio Cæsare, Augusto, König Maroboduo unter den Alemanniern und derselben Könige bis auff das Fränckische Reich / und bis auff Kayser Carolum M. So dann von dem Zustand dieses Landes von Caroli M. Zeiten an / bis auff Kayser Ottonem M. und von Ottonis M. Zeiten an / biß auff Kayser Henricum IV. Gibellinischen Stammens / und Conradum II. Grafen zu Wirtenberg / so dann von Conrado II. Grafen zu Wirtenberg / biß auff den Abgang der Hertzogen zu Schwaben / zur Zeit deß grossen Interregni und Graf Ulrichs / deß Stiffters zu Wirtenberg: nach verflossenem Interregno von Zeiten Kaysers Rudolphi I. an / bis auff Maximilianum I. und Eberhard im Bart / Hertzogen zu Wirtenberg / von Eberhardo Barbato an / bis auff Johann Fridrichen / Regierenden Hertzogen zu Wirtenberg / inclusivè.
3. Wirtenbergisches Jus Publicum, wie Wirtenberg mit allen Ständen deß Reichs und Puissancen in Europâ stehe?
4. Wirtenbergischer Stamm-Baum.
5. De rebus Fürstenbergicis.
6. De Insignibus Wirtenbergicis.

Pregizeri (*Georgii Conradi*) Informatoris quondam & Ecclesiastæ itineralis Serenissimi Principis Friderici Ludovici, Ducis Wirtenb. nunc Ecclesiæ Tubingensis Diaconi, Synopsis Historiæ Wirtenbergicæ in usum Principum Juventutis Wirtenbergicæ Latino Sermone conscripta. Prima pars duodecim capitibus breviter & nervosè tradit Res Gestas Comitum Wirtenbergiæ; Secunda pars, quinque capita complectens, recenset Facta primorum Ducum Wirtenbergiæ, quorum familia & stirps exaruit, nempe Eberhardi I. Eberhardi II. Ulrici, Christophori & Ludovici Pii. Tertia Pars consistit ex quatuor capitibus, in primo agitur de GEORGIO, Comite Mompelgartensi, communi Parente omnium hodie viventium Principum Wirtenbergiæ. Secundum Caput in compendio sistit Memorabilia Regiminis Friderici Magnanimi, Ducis Wirtenb. Tertium Caput delineat Momenta vitæ Johannis Friderici, Ducis Wirtenberg. Quartum Caput describit quadragenarium, idemque Gloriosissimum, & magnis factis fœcundissimum Regimen Maximi EBERHARDI III. Ducis Wirtenb. Opusculum nondum editum.

R.

Röslери (*Jo. Eberhard.*) Philos. Moralis Profess. Ord. in Acad. Tubing. Panegyricus, sive virtu-

virtutis Heroicæ Imago in Maximiliano Emanuele, Duce Wirtenb. S. R. Maj. Sueciæ Legionis Dimacharum Scanicæ Chiliarchæ, d. 25. Septemb. 1709. Dubnoviæ in Volhinia piè beateque defuncto, Oratione parentali in Illustris Collegii Auditorio d. 11. April. 1710. repræsentata.

Rassleri (Matthæi) Soc. Jesu Scriptum contra Herm. Conringium in causa Parthenonis Lindaviensis contra Civitatem Lindaviensem.

Rechenbergii (Adami) Professoris Lipsiensis descriptio Historica Johannis Hussi Martyris. Lipsiæ 1671.

Reuchlini (Johannis) Phorcensis, Vita, â Jo. Henrico Majo scripta. Durlaci, 1687. in 8.

Ruttili Fratres in Historia Wirtenbergica suo tempore multùm præstiterunt, quorum Manuscripta asservantur in Archivo Ducali Wirtenbergico.

Rittershusii (Nicolai) Genealogiæ Imperatorum, Regum, Ducum, Comitum, præcipuorumque aliorum Procerum Orbis Christiani ab A. 1400. usque ad A. 1664. in fol.

— Exegesis Historica Genealogiarum. Tubingæ, 1674. in fol.

— Tabulæ Genealogicæ Illustrium aliquot in Germania Familiarum. Tubingæ, 1668. in fol.

— Spicilegium Genealogicum. Tubingæ, 1683. in fol.

Rauscher (Jo. Martinus) Prof. Eloquentiæ in Acad. Tubingensi cum Celeberrimo Historico, Gabriele Bucelino, commercium habuit literarium, studiaque quasi communia sine livore ob diversam Religionem. Ipse Rauscherus multa egregia scripsit in Historia Wirtenbergicâ & Suevica, sed maximam partem incompleta & ἀνέκδοτα, quæ asservantur in Archivo Ducali Wirtenbergico. Si multi essent Rauschero & Bucelino similes, nempe seduli Scrutatores Antiquitatum & Veritatum Historicarum, si cessaret odium Religionis, Historia Germanica, nondum plenè exculta, semper magis assurgeret ad suam maturitatem & perfectionem. Imò per culturam & Studium Historiæ, inprimis Ecclesiasticæ, tollerentur, ad minimum minuerentur lites & dissidia Religionum; Si verum à falso, antiquum à novo rite discerneretur, mendacia, fabulæque non pro oraculis & veritatibus, nova non pro antiquis venditarentur. Ignorantia ergò Historiæ Sacræ purioris, non minima est causa rixarum Ecclesiasticarum in toto orbe.

Reiselii (Salomonis) Archiatri Wirtenbergici Antiqua Gentilium Wirtenbergica. in 4.

Reusneri & Dresseri Tractatus de Urbibus Germanicis.

S.

Stuttgardtische Chronic, Manuscriptum hoc allegatur à Walzio in Chronico Göppingensi.

Stuttgardiani Gymnasii d. 27. Mart. A. 1685. Sereniss. Ducis Frid. Caroli, Administratoris & Tutoris Supremi, auspiciis fundati, Historia Germanicè scripta A. 1686. in 4.

Studion (Simon) Ludi moderator Marpacensis, reliquit Manuscriptum Latinum Historicum de rebus Wirtenbergicis.

Schickardti (Philippi) Pastoris & Specialis Superintendentis Göppingensis, getruckte Bekehrungs-Predigt von einem Jüngling/ Nahmens Johannes Müller / welcher sich

zuvor dem Satan auff 7. Jahr ergeben / wieder bekehrt / dem Teuffel und seinen Wercken abgesagt. vid. Walzius in Chronico Göppingensi.

Schuleri (Johannis) Pfarrers und Special-Superattendenten zu Kirchheim unter Teck / Christliche Predigten / darinnen angezeigt wird / wie hoch GOTT der HERR das Hertzogthum Wirtenberg und unter andern auch die Statt Kirchheim unter Teck erhaben / beedes leiblich und geistlich begnadet / und über alle Massen gesegnet habe / auch nach der länge ausgeführt / wie es vor Jahren nicht nur im Heydenthum / sondern auch im Papstum / so viel noch Anzeigungen vorhanden / zugegangen / und welcher Gestalt uns GOtt davon gnädig erlöset / auff daß wir uns gegen ihm desto danckbarer erzeigen. Stuttgardt / 1613. Cum Præfatione Facultatis Theol. Tubing. in 4.

Sulgeri (Arsenii) Annales Zwifaltenses, Monasterii Zwifaltensis Ordinis S. Benedicti in Sueviâ, Ordine temporis & Abbatum serie distincti atque a prima Origine ad hæc usque tempora deducti. Augustæ, 1698. opus posthumum. Iniquiorem subinde animum in Serenissimam Domum Wirtenbergicam prodidit, sed egregiè illum (verba sunt Excellent. Domini Profess. Neu in Accessionibus ad Degorei Wheari Relectiones) perstrinxerunt Duum-Viri Excellentissimi, Jo. Philippus Dattius & Jo. Ulricus Pregizerus, Consiliarii Wirtenbergici, qui Jussu Serenissimi Principis sui hunc librum examinarunt & confutarunt.

Sueviæ Antiquæ Notitia tradita à Jo. Casparo Brechenmachero. Jenæ, 1716. in 4.

D. Speneri (Phil. Jacobi) Tabulæ Progonologicæ Familiarum Illustrium. Suttgardiæ, 1660. in fol.

— Theatrum Nobilitatis Europæ, Francofurti, 1668. in fol. 1676. prodiit Editio locupletior. in 8.

Sutoris (Levi) Andreis, sive Carmen heroicum, exhibens Jacobi Andreæ, Cancellarii Tubingensis, vitam. Lunæburgi, 1649. in 16.

Schwederi (Gabrielis) U. J. D. Sacri Cæsarei Palatii Comitis, Consiliarii Wirtenbergici, Placitorum, Feudalium & Juris Publ. Professoris in Acad. Tubing. Introductio in Jus Publicum Imperii Romano-Germanici novissimum, Res etiam Suevicas & Wirtenbergicas breviter ac nervosè exhibens. Tubingæ, 1707. in 8.

Suevici Circuli succincta Descriptio, das ist / kurtzgefaßte Beschreibung deß Schwäbischen Krayses / darinn die Bistümer Costnitz / Augspurg und Cur / die Gefürstete Abbtey zu Kempten / die Gefürstete Propstey zu Elwangen / die Prälaturen zu Salmansweiler / Weingarten / Ochsenhausen / Elchingen / Ursingen / Ursperg &c. das Hertzogthum Wirtenberg / die Marggraffschafft Baden / die Fürstenthümer Hohenzollern / Oetingen und Fürstenberg. Die Besitzungen Ihro Kays. Majestät / nemlich die Graffschafften Burgau und Montfort / die Herrschafften Bregentz / Nellenburg und Hohenberg. Item die Besitzungen Ihro Chur-Fürstl. Durchl. von Bajern / neml. Mindelheim und Wisensteig / und endlich unterschiedliche Graffschafften / wie auch 31. Reichs Stätte / sammt andern berühmten Stätten / Vestungen / Clöstern

und

und Schlössern / nach ihrer Fruchtbarkeit / Lager/ Grösse / Seltenheiten / Gebäu/ Glücks- und Unglücks-Fällen abgehandelt befindlich mit beygefügten Kupfern der vornehmsten Stätte. Nürnberg / 1703. in 12.

Suevici Circuli Historiam scripsisse Gœkelium memorat Buddeus in Lexico suo Historico.

Schwelini (*Narcissi*) in Senatu Redituum Ecclesiasticorum Consiliarii, Wirtenbergische kleine Chronick ab Anno 775. usque ad Annum 1660. Stuttgardiæ, A. 1660. in 8.

Schnepffii (*Jo. Theodor.*) Oratio, in Laudem & celebrationem Academiæ Tubingensis edita Tubingæ A. 1610. in 4. Idem scripsit Orationem de vita & morte Christophori, Ducis Wirtenbergiæ.

Sommerhard (*Conradi*) Oratio Encomiastica de Eberhardo I. Duce Wirt. vulgò Barbato.

Schurzfleischii (*Conradi Samuelis*) Celeberrimi quondam Professoris & Polyhistoris in Academia Wittebergensi Res Badenses. Wittebergæ, 1677. ubi de Origine, antiquitate, Genealogia & incrementis & Historiâ Serenissimorum Marchionum Badensium (judice Gotthelff Struvio) egregiè agitur.

Scheinemanni (*Davidis*) U.J.D. & Professoris in Illustri Collegio Tubingensi, Supremi Dicasterii Assessoris, & Statuum Provincialium Consiliarii, Oratio Historica Parentalis habita in laudem Eberhardi III. Ducis Wirtenbergiæ, A. 1674. piâ morte defuncti.

Schardius (*Simon*) rerum Germanicarum, adeoq; & Suevicarum, Scriptores recensuit. Basileæ.

Spangenbergs (*Cyriaci*) Adelspiegel / ubi multa memorabilia leguntur de Nobilitate Suevica. Schmalcalden / A. 1591. in fol.

Salemitanum Apiarium, oder Salmanswenlischer Bienen-Stock / worinnen die der Königlichen berühmten Freyen und Exempten Reichs Prælatur Salmansweyl / Lateinisch Salem, oder Silemium, Cistercienser Ordens in Schwaben / Fundations Acta, Privilegia, Series Abbatum und Denckwürdigheiten zufinden. Authore P. Augustino Sartorio, Cistercienser Ordens Professen zu Ossegg in Böhmen. Prag / 1708. in 4. Inter alia Author de quibusdam Cœnobiis Wirtenbergicis hæc habet: Es dependirten auch ehebevor von diesem Reichs-Stiffte drey vornehme nunmehro sæcularisirte Clöster im Hertzogthum Wirtenberg / als untergebene Ordens-Töchtern / nemlich Königs-Bronn / Bebenhausen und Herren-Alb. Hæc gratis & contra veritatem satis audacter scribuntur sæcularisata esse hæc tria Cœnobia Wirtenbergica. Quis enim nescit, Serenissimos Duces Wirtenbergiæ in hunc usque diem Bona Ecclesiastica & Monastica conservationi Ecclesiarum & Scholarum destinasse. Supra recensuimus, ingentem numerum Alumnorum Ducalium, etiam Bebenhusanorum, qui sacra tractant. Hinc Serenissimos nostros Principes Wirtenbergicos celebrat laudatus D. Schwederus in Jure Publ. p. 852. quod præ aliis Bona Ecclesiastica Sacris usibus hactenus destinarunt, verba VIRI optimi & celeberrimi, cedro digna, ita se habent: Nolim Principibus ac cæteris Ordinibus Author esse, ut sine urgente necessitate quicquam horum, quæ ad sacros ac pios, imò & superstiosos usus semel à majoribus religiosa pietate dedicata sunt, profanis consecrent, & in privata pervertant commoda, dicitur enim in communi Proverbio:

Das Kirchen-Guth hat eiserne Zähn/
Es frißt eins mit dem andern hin/
Und bringt dem dritten Erben kein Gewinn.

Sed ut potius Exemplo Serenissimorum nostrorum Ducum, quorum curam summis laudibus Mylerus A. c. 88. & Burgold. p. 2. ad I. P. disp. 9. num. 14. p. 89. promeritis evehunt laudibus, & Serenissimorum ac Potentissimorum Electorum Brandenburgicorum, Joachimi I- & Friderici Wilhelmi, quibus eadem laudum Encomia debentur, summoque jure vindicantur à Jo. Frider. Rhet. in Disput. de Secularisat. cap. 7. num. 39. seqq. ad alios non minus pios, ac meliores transferant usus, suasor exstiterim vid. Schwederus l. c.

T.

Trithemius (Johannes) Abbas Sponheimensis Chronicon Cœnobii celeberrimi Hirsoviensis scripsit, quod in Monasterio San-Gallensi A. 1690. nitidissime recusum est.

Tenzelii (Guil. Ernesti) vindiciæ Hermanni Conringii contra Matthæum Raslerum, Soc. Jesu, scriptæ in fol. sub hoc titulo: Vindiciæ Historicæ pro Hermanni Conringii, (Celeberrimi Polyhistoris & Medici Helmstadiensis) Censurâ in Diploma Fundationis fictitium, quod Lindaviense ad D. Virginem Cœnobium primo Imp. Ludovico, Lotharii Filio, post Ludovico Pio, trinâ variatione suspectissimâ adscripsit, oppositæ sic vocatæ justæ defensioni ab ipso Cœnobio, in favorem prædicti diplomatis 1691. Constantiæ typis evulgatæ. Opus hoc Tenzelianum prodiit Lindaviæ A. 1700. in fol.

Tamburini (Ascanii) de Jure & Privilegiis Abbatum, Prælatorum, Abbatissarum & Monialium, opus insigne, Historiam Sueviæ, Monasteriis fœcundæ, multùm illustrans, quatuor Tomis constans, Coloniæ Agripp. 1691. in fol.

Tanneri (Joh.) Soc. Jesu, Amphi-Theatrum Gloriæ spectaculis Leonum Waldsteiniorum, Comitum Suevicorum, adornatum. Pragæ, 1661. in fol.

Tschudi (Dominici) Abbatis antiquissimi Monasterii Murensis in Helvetiâ siti, Austriacæ fundationis, Origo & Genealogia Gloriosorum Comitum de Habspurg, quos Suevia sibi vindicat, ex antiquis monumentis Cœnobii Murensis demonstrata. Typis Cœnobii Murensis, A. 1701. in 8.

Tabulæ Tubingenses Genealogicæ, oder Genealogische Beschreibung der vornehmsten und ältisten Chur- und Fürstlichen Häuser in Teutschland/ und der daraus entsprossenen jetzigen Römischen Käyser/ Könige in Hispanien/ Engelland/ Schweden und Dännemarck in 15. Haupt-Tabellen vorgestellt/ vormahls zu verschiedenen mahlen in Lateinischer Sprach herausgegeben/ ietzo auff vielfältiges Begehren in das Teutsche übersetzet/ mit Historischen aus den besten Authoribus und der Erfahrung der Zeit gezogenen Anmerckungen vermehrt/ und bis auff diese Zeit continuirt. Tübingen/ 1695. in fol.

Tubingensis Academiæ Fundationem & Illustris Collegii Tubingensis Originem descripsit Fridericus Lucæ, Brigâ-Silesius, Ecclesiæ Cathedralis St. Elisabethæ Rotenburgi ad Fuldam

Fuldam Decanus, & Collegii Imperialis Historici Collega, Author Europ. Heliconis, oder Beschreibung der Academien und Hohen-Schulen von Anfang der Welt bis jetzo aller Nationen / besonders Europæ, mit ihren Fundationen / Unglücksfällen / Restaurationen / Privilegiis, Jubilæis, Nothwendigkeiten und Hindernissen / Wachsthum und Abnehmen / rechten Gebrauch und Mißbrauch / sammt ihren vornemsten Lehrern / deren Verdienste und Academischen Ehren-Tituln. Franckfurt am Mayn / 1711. in 4.

Tubingensis Academiæ Statuta Renovata A. MDCI. Eobanus Psalm 119.

Qua ratione suos Adolescens diriget actus?
Si Tua conservet Sacra Statuta DEUS.

MANTUANUS.

Est opus ardentem frenis arcere juventam,
Nec sinere in mores luxuriare malos. Tubingæ, 1602. in 4.

U.

Veblen (Gregorii) Liberi Baronis & Patris quondam Benedictini doctissimi in antiquissimo Cœnobio Campidonensi, Opus Genealogico-Historicum Nobilitatis, inprimis Suevicæ, nondum, quantum scio, editum: Ejus initia vidi Campiduni, A 1696.

Ulma, Urbis Imperialis Historia Germanic. Nachricht von der Statt Ulm. Buddeus hunc librum allegat in Lexico Historico p. 637.

Urbium Imperialium, adeoque & Suevicarum complurium, Jura & Privilegia scripta à Philippo Knipschildio, Nobilitatis Suevicæ immediatæ Syndico.

W.

Walzii (Jo. Georgii) Pastoris Rudersbergensis, Fürstl. Wirtenbergische Stamm- und Namens-Quell / edita Stuttgardiæ, A. 1657. in 4. Idem scripsit Chronicon Germanicum Göppingense, Chronick der Statt und Amt Göppingen aus glaubwürdigen Geschichten und Zeit-Büchern vielen alten Handgeschriebenen Wirtenbergischen Chronicken / und aus eigener Erfahrung zusammen getragen / und in die Ordnung gebracht. Manuscriptum.

— Wirtenbergische Verträg / Vergleichungen / Lands-Theilungen / Landschafftliche Abschied &c. in fol. Manuscriptum.

rlichi (Engelberti) Chronicon der Statt Augspurg / Franckfurt / 1595. in fol. Ejusdem Geschlechter Buch der löbl. Kayserlichen Reichs-Statt Augspurg von 500. Jahren her sammt Wapen / Schild und Helm / auch Ankunfft und Herkommen. Franckfurt / 1661. in fol.

Wittenius (Henningus) in Memoriis Theologorum Evangelicorum, Seculo Decimo septimo clarissimorum, etiam Theologos Suevos & Wirtenbergicos recenset. Francofurti, 1685.

Wolf-

Wolfgangi (Christoph.) De Principis Fürstenbergii detentione A. 1674. in 4. Lettres & autres pieces concernantes l'Enlevement du Prince Guillaume de Fürstenberg. Bruxelles, in 12. A. 1674.

Wolleben (David) Antistes Scholæ Schorndorfensis reliquit in Manuscripto concinnatum suâ operâ Chronicon Wirtenbergicum, Germanicâ Linguâ scriptum, i. e. Das Leben und die Regierung der alten Grafen und Hertzogen zu Wirtenberg von alten Zeiten an/ bis auff Hertzog Ludwig/ so viel von dem ersten Original-Exemplar, welches durch Unglück von Anfang und zu End mangelhafft worden/ noch übrig geblieben ist. Opus ineditum in fol.

Wirtenbergischer Sturm-Fahn/ oder unterschiedliche Historische Schrifften wegen deß Reichs-Paniers und Wirtenbergischen Sturm-Fahnen. in fol. und in 4.

Wirtenbergischer und Hessischer Stamm-Ursprung/ oder kurtze Historische Entwerffung der Herkunfft und Stammens Ursprung/ der beeden Durchleuchtigsten Häuser/ Wirtenberg und Hessen/ Stuttgardt/ 1675. in fol. De quo tractatu bene monet Excell. Dn. Profess. Neu in sæpius jam laudatis accessionibus ad Degoreum Whearum quod hæc commentatio Historica vulgò adscribatur quidem B. meo Parenti, sed illum limam tantùm aliquam adjecisse. Ita enim omninò est, Opus hoc Occasione Nuptiarum Serenissimi Principis Guilielmi Ludovici, Ducis Wirtenbergiæ, cum Magdalenâ Sibyllâ, Landgraviâ Hassiacâ, initarum, scriptum erat ab alio, & B. meo Parenti ad Censuram exhibitum, quantum per Angustiam temporis fieri poterat, expoliebatur. Invenit multa, quæ virgulam censoriam merebantur. Addidit, delevit, quæ potuit, sed ab omnibus mendis scriptum hoc, alias suâ laude dignissimum, ob exiguum temporis, quod ipsi ad censuram præfigebatur, spatium liberare non potuit.

Z.

Zeileri (Martini) Chronicon parvum Sueviæ, vernaculo Sermone scriptum, Ulmæ, 1653.
— Tractatus de decem Circulis Imperii Romano-Germanici, cujus pars septima Circuli Suevici memorabilia succinctè & nervose exhibet. Ulmæ, 1660. in 8.

Zollerische Hochzeit/ oder Historische Genealogische Beschreibung einer alten Hochgräflichen Hochzeit/ in Teutschen Reimen verfertigt von M. Jacobo Frischlino, Schul-Rectore zu Reuttlingen/ in 4.

Zollerensium Illustrissimorum Comitum & Serenissimorum Principum Historiam etiam excoluerunt Caspar Scioppius, qui scripsit Stemma Zollerense, Jo. Martinus Rauschenus, qui Author est Stemmatis Brandenburgici, Caspar Helmericus, à quo accepimus descriptionem Familiæ Zollerensis, Renschius Scriptor Cedreti Brandenburgo-Zollerensis, Brandenburg- und Zollerischen Ceder-Hayns.

LINEÆ

LINEÆ HISTORICÆ

IN

Compendio exhibentes

EPISCOPOS CONSTANTIENSES ET AUGUSTANOS,

Ut &

ORIGINES CHRISTIANISMI

in præcipuis Europæ Regnis,

loco Mantissæ, sive Appendicis,

Sueviæ & Wirtenbergiæ Sacræ

insertæ

à

M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO,

Ecclesiæ Tubingensis Diacono.

Wolfgangi (Christoph.) De Principis Fürstenbergii detentione A. 1674. in 4. Lettres & autres pieces concernantes l'Enlevement du Prince Guillaume de Fürstenberg. Bruxelles, in 12. A. 1674.

Wolleben (David) Antistes Scholæ Schorndorfensis reliquit in Manuscripto concinnatum suâ operâ Chronicon Wirtenbergicum, Germanicâ Linguâ scriptum, i. e. das Leben und die Regierung der alten Grafen und Hertzogen zu Wirtenberg von alten Zeiten an/ bis auff Hertzog Ludwig/ so viel von dem ersten Original-Exemplar, welches durch Unglück von Anfang und zu End mangelhafft worden/ noch übrig geblieben ist. Opus ineditum in fol.

Wirtenbergischer Sturm-Fahn/ oder unterschiedliche Historische Schrifften wegen deß Reichs-Paniers und Wirtenbergischen Sturm-Fahnen. in fol. und in 4.

Wirtenbergischer und Hessischer Stamm-Ursprung/ oder kurtze Historische Entwerffung der Herkunfft und Stammens Ursprung/ der beeden Durchleuchtigsten Häuser/ Wirtenberg und Hessen/ Stuttgardt/ 1675. in fol. De quo tractatu bene monet Excell. Dn. Profess. Neu in sæpius jam laudatis accessionibus ad Degoreum Whearum quod hæc commentatio Historica vulgò adscribatur quidem B. meo Parenti, sed illum limam tantùm aliquam adjecisse. Ita enim omninò est, Opus hoc Occasione Nuptiarum Serenissimi Principis Guilielmi Ludovici, Ducis Wirtenbergiæ, cum Magdalenâ Sibyllâ, Landgraviâ Hassiacâ, initarum, scriptum erat ab alio, & B. meo Parenti ad Censuram exhibitum, quantum per Angustiam temporis fieri poterat, expoliebatur. Invenit multa, quæ virgulam censoriam merebantur. Addidit, delevit, quæ potuit, sed ab omnibus mendis scriptum hoc, alias suâ laude dignissimum, ob exiguum temporis, quod ipsi ad censuram præfigebatur, spatium liberare non potuit.

Z.

Zeileri (Martini) Chronicon parvum Sueviæ, vernaculo Sermone scriptum, Ulmæ, 1653. — Tractatus de decem Circulis Imperii Romano-Germanici, cujus pars septima Circuli Suevici memorabilia succinctè & nervose exhibet. Ulmæ, 1660. in 8.

Zollerische Hochzeit/ oder Historische Genealogische Beschreibung einer alten Hochgräflichen Hochzeit/ in Teutschen Reimen verfertigt von M. Jacobo Frischlino, Schul-Rectore zu Reuttlingen/ in 4.

Zollerensium Illustrissimorum Comitum & Serenissimorum Principum Historiam etiam excoluerunt Caspar Scioppius, qui scripsit Stemma Zollerense, Jo. Martinus Rauschetus, qui Author est Stemmatis Brandenburgici, Caspar Helmericus, à quo accepimus descriptionem Familiæ Zollerensis, Renschius Scriptor Cedreti Brandenburgo-Zollerensis, Brandenburg- und Zollerischen Ceder-Hayns.

LINEÆ

LINEÆ HISTORICÆ

In

Compendio exhibentes

EPISCOPOS CONSTANTIENSES ET AUGUSTANOS,

Ut &

ORIGINES CHRISTIANISMI

in præcipuis EUROPÆ Regnis,

loco Mantissæ, sive Appendicis,

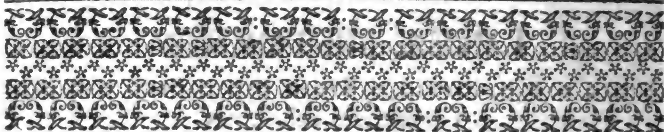
Sueviæ & Wirtenbergiæ Sacræ

insertæ

à

M. GEORGIO CONRADO PREGIZERO,

Ecclesiæ Tubingensis Diacono.

SERIES
EPISCOPORUM CONSTANTIENSIUM
cum brevi descriptione
Episcopatus Constantiensis.

Jacobi Wilhelmi Imhofii Descriptio Episcopatus Constantiensis.

PRæclara sunt, & omninò lectu digna, quæ de Celeberrimo ac antiquissimo Episcopatu Constantiensi refert famigeratissimus Polyhistor Noribergensis, *Jacobus Wilhelmus Imhof*, in Notitia procerum Imperii Romano-Germanici, Lib. III. cap. IX. p. m. 79. Episcopatus Constantiensis in urbe Vindonissa, in Ergoja, in confluxu Limagi, Araris ac Rusæ sita, ortus, postquam ea ab Alemannis eversa erat, à Rege Francorum Clothario Constantiam, à Constantino Imperatore Magni Constantini Patre appellatam, & loco opportuno, inter Acronium & Venetum lacum ad Rhenum jacentem, transportatus esse perhibetur seculo sexto, qua tempestate Maximus, seu Maximinus, Episcopi munus obibat. Sanctus Conradus, Comes Altorfensis, quartus & vigesimus ab isto præsul, omne, quod habebat, patrimonium Episcopatui donavit, si Sprengero credimus. Tam latè verò ejus Diœcesis sese extendit, ut omnes Germaniæ amplitudine superare feratur; memorantque in Synodo A. 1415. habita, ultra 17000. Presbyterorum & parochiarum in eâ numerata fuisse; & quamvis post reformatam in Suevia & Helvetia Religionem, complures civitates ejus jurisdictioni sese subduxerint, latè tamen adhuc Episcopi in Ecclesiasticis potestas divagatur, quam Abbatiæ, Monasteriaque benè multa, & Parochiæ quàm plurimæ, in 66. Decanatus divisæ suspiciunt. Neque minus prædiis ditionibusque auctus est Episcopatus, tenetque præter varia in Turgoja loca, in Imperiali Solo præcipuè civitates Merspurg & Marchtorff, quorum illa Comitibus de Rordorff quondam paruit, nuncque sedem ac domicilium Episcopis præbet: namque in ipsa urbe Constantia, nulla gaudent jurisdictione, quippe quæ penes Austriacos est: ab eo tempore, quo Ferdinandus I. Imp. Constantienses, quod Decretum Religionis, INTERIM vulgò vocant, recipere detrectassent, A. 1548. proscripsit, & postea libertate, quam Friderico III. Cæsari in acceptis ferebant, multatos in suam Clientelam suscepit, his conditionibus, ut ipsum ejusque liberos & hæredes pro suis Dominis in posterum agnoscant, eique fidem omnem & obedien-

obedientiam præstent, nec ab eis ullo tempore deficiant, neque fœdus ullum ineant; Decretis, quæ Ferdinandus ejusque præfecti de Religione cæterisque rebus facturi sunt, omninò pareant: in bellicis, aliisque negotiis ipsi ejusque hæredibus præsto sint, & imperata faciant, sicut reliqui Provinciales. vid. Gabriel Bucel. Topogr. & Chronol. Constant. pag. 5. 83. & 108. Sprengerus in Lucerna S. Imperii p. 297. Sleid. Comment. de Relig. & Reip. Statu Lib. 21.

Est cæteroquin Episcopus Constantiensis Dominus Divitis, sive Majoris Augiæ, vulgò Reichenoviæ & Oeningæ; hæc Præpositura est in pago ejus nominis ad Lacum Bodamicum sito, quem Comitatum olim fuisse Zeilerus in Topogr. Sueviæ è *Crusio* refert; Illa in amœnissima ac feracissima Insula Lacus Veneti, sive Cellensis, à Constantia dimidio milliari dissita, condita est A. 742. S. Pirminio, Episcopo Meldensi, postquam ei Carolus Martellus dictam Insulam dono dedisset. Crevit exin Regum ac Principum liberalitate opibus & splendore, ut Illustrissimum ac Potentissimum Germaniæ Cœnobium haberetur, annùique ejus reditus ad 60000. aureorum ascenderent. Bruschius refert, tam late dispersas fuisse ejus opes, ut Abbas, Romam iter faciens, singulis noctibus in suo proprio domicilio, usque dùm Romam attingeret, pernoctare posset: unde nomen Divitis Augiæ ei inditum est. Inter ditiones præcipuè Ulmensem pagum numerabat, quem cum omnibus eò pertinentibus decimis, libertatibus ac possessionibus à Pipino & Carolo M. dono acceperat; sed excussere temporum processu Ulmenses post factam ex pago civitatem jugum Monasticum, atque in libertatem, qua eos adhuc gaudere in propatulo est, sese asseruerunt. Nonus & quinquagesimus à S. Pirminio Abbas, Marcus à Knoringen, post longas cum Episcopis Constantiensibus, tam pingui inhiantibus Cœnobio, contentiones, tandem A. 1538. administrationem Abbatiæ Episcopo Johanni, eo nomine Sexto de Weza, cedere coactus est, à quo, annuentibus Imperatore & Pontifice Romano, Episcopatui una cum Oeningensi & Waldsassensi Cœnobio incorporata est. De cætero Episcopus Constantiensis est cum Sereniss. Duce Wirtenbergico Director Circuli Suevici, Crayß-Ausschreibender Fürst/ atque in dictis Circularibus primo sedet loco. Ministri hæreditarii Constantiensis Episcopatus sunt sequentes:

Nobiles & Barones de Sirgenstein Marechalli, Barones Zweyer ab Evebach Dapiferi, Nobiles Segeser de Brunegg Pincernæ, Nobiles à Razenried Camerarii Munere defunguntur.

EPISCOPI Vindonissenses & Constantienses, à primo Seculo post CHRISTUM natum usque ad hæc tempora.

Episcopi Vindonissenses.

PRimus Episcopus Constantiensis, vel potius Vindonissensis, fuisse perhibetur S. BEATUS; à Petro Apostolo, uti fertur, institutus circa A. C. 75.

S. PATERNUS, Martyr, ab aliis dictus PATERIUS, obiit A. 411.

S. LAUDO, vel LINDO, aliis LANDO, † A. 423.

BUBULCUS, f. BOULCUS, vel BOVICUS, qui interfuit Concilio Epaonensi, quod celebratum est circa Annum Christi 498. ibi sic se subscripsit: BUBULCUS, Episcopus Vindonissensis.

GRAMMATIUS, vel CHROMATIUS, interfuit Concilio quinto Aurelianensi, in Gallis celebrato A. 552. Fuit etiam circa A. 546. in Concilio Epaonensi, & se etiam subscripsit Episcopum Vindonissensem.

Episcopi Constantienses Maximinus. S. MAXIMINUS, MAXIMUS, vel MAXENTIUS. Vixit Clothari II. & Dagoberti M. Patris scilicet & Filii, Potentissimorum Galliæ Regum Temporibus. Et hunc Clotarius Rex (juxta Bruschium) transtulit è veteri Vindonissa in Regiam villam Constantiam, à Constantio I. Imp. extrui cœptam. Sic Maximus iste ultimus Vindonissensis & primus Episcopus Constantiensis dici potest. Alii verò hanc translationem demùm A. 695. factam esse existimant. vid. Franc. Haffneri, Actuarii Solothurensis, Chronicon Solothurense p. 124.

Rudelo. RUDELO, vel RUDOLPHUS: vixit circa A. 583.

Ursinus, URSINUS vixit circa A. 589.

Marianus. MARIANUS, ab aliquibus MARTIANUS, vel MARINUS dictus Hujus temporibus circumscripsit certis limitibus Dagobertus M. Galliæ Rex, Episcopatum Constantiensem, ut habetur adhuc in Bulla Friderici Barbarossæ. Accepit etiam Episcopatus Constantiensis à Dagoberto multa insignia Privilegia, quibus hodie adhuc gaudet. Id factum A. 633.

Gaudentius. GAUDENTIUS, qui obiit A. 618. hunc Bruschius Mariano præponit, Hübnerus & Franc. Haffnerus illum Mariano faciunt posteriorem.

Johannes I. pietate & humilitate clarus. JOHANNES, propter summam vitæ Innocentiam BEATUS appellatus, Patria & gente Rhætus Churiensis, discipulus S. Galli, Scoti Eremitæ & Concionatoris Accolarum Lacus Acroniani, qui cùm ipse ad Gubernationem Constantiensis Ecclesiæ vocaretur, honorem oblatum humilimè deprecatus, hunc Johannem, charissimum suum Amicum ac Sodalem ipse in Urbem ducens, Ecclesiæ commendavit in præsentia Athanasii, Nemetum, Theodori, Augusto Dinensis, & Alberini, Lugdunensis, Episcoporum item Gunzonis, sive Cunzonis, Suevorum Ducis, Residentiam suam tùm Uberlingæ ad Lacum Acronianum habentis. Hæc introductio & Electio Johannis facta est A. 650.

Obihardus. OBIHARDUS, Bosso cognominatus, aliis Obiardus, Obaldus, Bollo, Episcopus Constantiensis ab A. 652. usque ad A. 676.

Pictavius. PICTAVIUS, juxta Bruschium & Haffnerum. Hübnerus ponit post Obihardum Gangolphum ab A. 676. ad A. 681. Huic subjungit Fidelem, Fideli Theobaldum.

Severus. SEVERUS, vel SEVERINUS.

Astropius. ASTROPIUS, ASTROBIUS, vel ASTROVIUS.

Hosce duos Hübnerus non habet, eorum autem mentionem facit Bruschius & Haffnerus.

JO-

JOHANNES, ab aliis HANNO, vel HANNUS dictus, secundùm Haffnerum: Bruschius illum JOHANNEM Secundum vocat, & memorat, alios illum HAUNUM appellare. Hübnerus recensito THEOBALDO, AUDONIO, EHRENFRIDO & SIDONIO demum venit ad hunc JOHANNEM II. & memorat, illum ab A. 761. usque ad A. 778. Episcopum fuisse, & duas amplissimas Abbatias, San-Gallensem & Richenoviensem simul possedisse, consanguineis & propinquis suis, posthabitâ Episcopatus sui curâ, nimium addictum fuisse.

Johannes II. non oves, sed se ipsum & suos pascens.

RUFFO, aliis BUFO dictus, Vir (juxta Haffnerum) valdè devotus. Hübnerus hunc RUFFONEM non habet. Legitur autem ejus nomen hoc ordine etiam apud Bruschium.

Ruffonis Encomium.

AUDOINUS, vel AUSONIUS, juxta Haffnerum. Bruschio dictus AUDONIUS. Ejus meminit Hermannus Contractus. Obiit juxta Bruschium & Hübnerum A. 736. juxta Haffnerum A. 730. Hübnerus de hoc Audonio memorat, quod ab A. 708. usque ad A. 736. Episcopus fuerit, quod ejus tempore Carolus Martellus A. 722. Cœnobium San-Gallense, & S. Pirminius A. 724. Monasterium Richenoviense, vulgò Augiam Divitem, fundaverit. Cum hisce Cœnobiis sequentes Episcopi multas altercationes habuerunt.

Audonius.

AUFRIDUS, ERENFRIDUS, vel EINFRIDUS juxta Haffnerum, aliis, memorante Bruschio, ANEFRIDUS. Eligitur A. 736. à Carolo Martello, Francorum Rege. Erat prius Abbas Divitis Augiæ in lacu Veneto, ejus Cœnobii gubernationem retinuit etiam cum Episcopatu, consensu Caroli. Præfuit Episcopatui decem annis & obiit A. 746.

Erenfridus.

SIDONIUS, vel SIDOINUS juxta Haffnerum, vel SINODIUS secundum Bruschium, quo teste baculum pastoralem accepit A. 746. præfuit 14. annis, obiit dysenteria ipso in templo San-Gallensi A. 760. Homo ambitiosus & avarus: Tenuit etiam Abbatiam Divitis Augiæ, ac ut San-Gallensem quoque consequeretur, nihil intentatum reliquit tamdiu, donec S. Othmarum, pium Abbatiæ San-Gallensis Gubernatorem capi & in vincula conjici curaret: Cujus Tyrannidis confirmatores & quasi satellites erant Warinus & Ruthardus, Comites Altorffenses, Welphorum, sive Catulorum appellatione noti. His temporibus liberalissime donavit Ecclesias Solothurensem in Helvetiis, Colmariensem in Alsatia, & Constantiensem in Suevia, Domina Bertrada, Pipini, Galliarum Regis, Conjunx, Caroli Magni Mater. Hucusque Bruschius. Hübnerus addit: S. Othmarum Sidonio fortiter restitisse, sed Sidonium prævaluisse, & S. Othmarum sub prætextu, quasi votum castitatis violaverit, in vincula conjecisse, Nemesin autem Divinam evigilasse, ut Sidonio horrendum in modum pereundum fuerit. Cùm enim A. 761. Abbatiam San Gallensem occupans magnâ cum pompâ Cœnobium intrasset, stans ad Altare tormina ventris acutissima sensit, quibus extinctus, miserè obiit. Falsus Testis Lambertus, S. Othmari Accusator, utroque pede claudus factus, etiam pœnam suam

Sidonius ambitiosus & avarus.

S. Othmari adversitates.

Miserrima mors Sidonii.

suam luit. S. Othmarus verò A. 759. placidè in Domino obiit. Hæc Hübnerus. Apud Haffnerum de memorato Sidonio sequentia leguntur. Sidonius, vel Sidoinus, Abbas Richenoviensis, Monachis Monasterii S. Galli ingratus & perniciosus, miserè in Monasterio San-Gallensi ad aram, magnâ vi prorumpentibus intestinis, obiit circa A. 740. Videatur Bruschius, Hübnerus & Haffnerus, qui in Chronologia discordant, in Historia ipsa consentiunt.

Iohannes III. Sapiens.

JOHANNES III. Abbas Richenoviensis, juxta Haffnerum circa A. 781. Bruschius de illo hæc memorat: JOHANNES, Monachus Divitis Augiæ, successit Sidonio in Gubernatione non Episcopatus tantùm, sed & utriusque Abbatiæ, cui Sidonius etiam præfuerat: Electus & confirmatus à Rege Pipino. Præfuit Johannes sapienter ac utiliter annis pene 22. obiit A. 781. Post hunc Johannem, pergit Bruschius, ponunt aliqui Catalogi tres alios Episcopos Constantienses, Gangolphum, Fidelem, & Theobaldum, sed numeri annorum non conveniunt, nisi forte isti tres uno anno ex hac vita emigrarint omnes. Nec meminit horum Hermannus Contractus, ergò & hoc loco omittendos duxi.

Egino, avarus & ambitiosus.

EGINO, teste Bruschio, eligitur A. 781. præfuit annis 32. obiit Anno Gratiæ 813. Is etiam flagrans habendi cupidine Statum Monasterii San-Gallensis Abbati Waldoni graviter insidiatus est. Reliquit post se crucem, habentem puri auri 50. marcas, argenti verò 35. & pretiosissimas gemmas, cum hac Inscriptione:

Hoc tropheum Christi Egino pro luce perenni,
Virgo Maria tuo sacro dicavit honori:
Cui prece quæso tua tribuantur regna polorum.

Hæc crux postea A. 1476. ab Episcopo Hermanno de Landenberg aucta & renovata, & tota aurea facta est, cum hac Inscriptione:

Hæc crux, argento tribuit quam Præsul Egino,
Auro commutata datur, nunc sic renovata.

Hunc Eginonem Haffnerus vocat Edinonem, consentit in plerisque cum Bruschio Hübnerus.

Wolfoleon Abbatiæ San-Gallensi inhiat.

WOLFOLEON, juxta Haffnerum Wolsolion, Wolfflon, Volseron, Eginonis Episcopi, uti Bruschius refert, ex Fratre nepos, Monachus antea San-Gallensis, qui Episcopus factus, non minus fuit injurius San-Gallensi Abbatiæ, quam fuerat Egino, sed qui cum summo tandem dedecore quiescere cogebatur à Ludovico pio. Præfuit Constantiæ annis 18. obiit A. 831. Stumpfius, Helvetiorum Chronographus, hic Theodorum quendam inserit, illum Bruschius non Episcopum Constantiensem, sed suffraganeum fuisse arbitratur. Catalogi veteres hunc Theodorum non habent. Consentit Hübnerus cum Bruschio quoad hunc Wolfoleonem in plerisque.

Candor Bruschii laudabilis.

Magnus est Candor *Bruschii*, Scriptoris Romano-Catholici, quod aliquoties in Historia Episcoporum Imperatoribus jus circa Sacra vindicat, & Joannem III. à Re-

à Rege Pipino electum atque confirmatum, Wolfoleonem vero exorbitantem à Ludovico pio Imp. Romano reprehensum & coercitum fuisse satis candide scribit.

SALOMO I. juxta Bruschium Vir pius, mitis ac pacificus, Nomini suo satisfaciens, & bonus Gubernator. Electus A. 831. Præfuit summa cum laude annis 41. obiit A. 873. Primus fundator & Monasterii & oppidi, quod Episcopi Cella, Bischoffs-Cell/ vocant, celebratur, in quo frequentius, quàm Constantiæ habitasse dicitur. *Salomo I. pius ac mitis.*

BATHEGO succedens Salomoni, præfuit quatuor annis, quibus maxima fuit annonæ difficultas. Obiit anno Christianæ Salutis 877. Juxta Hasfnerum Batecho, vel Bateon. *Bathego.*

GEBHARDUS electus est post Bathegonem A. 878. præfuit, teste Bruschio, quietè quatuor annis, Vir, secundùm eundem Bruschium, pius & religiosissimus. Cum Nortmanni & Galliæ & Germaniæ extremam minitarentur vastationem, ipse etiam cum aliis Principibus ad arcendos & prohibendos ejusmodi grassatores à Germania, profectus, ab hostibus infidelibus captus, & trucidatus est A. 881. Bruschius Expeditionem bellicam hujus Gebhardi vocat pium affectum tuendæ patriæ, & pugnandi pro aris & focis. Sed Paulus 2. Cor. 10. 4. scribit: Arma militiæ nostræ Christianæ esse spiritualia, non carnalia, & optimus Salvator ad Petrum, cum gladium strinxisset, dixit: Absconde tuum Gladium in vaginam, omnes enim (sine mandato DEI) sumentes gladium per gladium peribunt. Matth. 26. 52. Preces & lacrymæ sunt arma Ecclesiæ. *Gebhardus I.* *Bruschius notatus*

SALOMO II. Gebhardo subrogatus est A. 885. præfuit sex annis. Obiit A. 891. Sub hoc Episcopo Imp. Carolus Crassus ab omnibus Principibus suis desertus, Arnolpho ab ipsis electo cedens, abdicavit se Magistratu Imperii, & in summa postea paupertate vivens, vix demensum habuit: At non diu in tali egestate vixit: Nam A. 888. à quodam Ministro suo in pago Neydingen, ad Danubium sito, interfectus, inde in Augiam Divitem avectus, & in choro majoris Ecclesiæ prope aram Divæ Virginis terræ honorificè mandatus est. Fertur paulò ante mortem Cœnobio huic Smaragdum magni ponderis & eximii splendoris, quem Richenovienses Cœnobitæ adhuc possident, donasse. Videatur Bruschius & Hübnerus. *Salomo II.* *Caroli Crassi Imp. dura fata.*

SALOMO III. Comes, vel Baro à Ramschwag, cujus Familiæ hodie adhuc Nobiles Heroes in Rhætia habitant, Divo Ferdinando Regi à Consiliis: Is primum Monachus San-Galli fuit; Nam castrum Ramschwag, in quo natus erat, non procul abest à San-Gallo, etiamsi vastatum nunc sit, & tantùm rudera ac vestigia quædam ejus appareant. Institutus ab Isone, insigni quodam & doctissimo San-Gallensis Monasterii Professore liberaliter, doctus etiam evasit ipse, ita ut sint adhuc in San-Gallensi & Constantiensi Bibliotheca libri, Latinè ab eo scripti. Ex Monacho factus est Imperatoris Ludovici II. Sacellanus, post cujus mortem sequentibus etiam Imperatoribus quatuor servivit, quibus omnibus longè charissimus fuit: præcipuè verò Arnulpho Imperatori ita charus erat, ut ille *Salomo III.* *Vir doctus,* *Imperatoribus charus, duodecim Abbatiarum Præsul.*

eum

eum duodecim Monasteriorum (inter quæ erant & San-Gallense & Campidonense) amplissimum Abbatem constitueret, quibus omnibus summâ Sapientiâ & pietate præfuit. Constituitur ergò ab Arnulpho Imperatore Episcopus etiam Constantiensis A. 891. unanimi totius cleri consensu, summo cum gaudio acceptus. Præfuit annis 29. & laudabiliter & utiliter. Impetravit non veterum solum ab Imperatoribus Privilegiorum Confirmationem, sed & nova Privilegia, præsertim à Conrado Saliquo. Erat procera corporis statura, formosâ facie, & optimis moribus præditus, mitis, clemens, benignus & hospitalis erga pauperes, facundus & eloquens, qui & ipse quoque sæpissimè è suggestu ad populum concionari solebat. Avaritia & superbia nunquam in eo animadversæ sunt. Urbem Constantiensem ampliavit & locupletavit. A. 914. à Bertholdo & Erchingero, Sueviæ Ducibus, captus, & in castrum Algoviæ Theobaldisburgum (cujus nominis mons Lindavio vicinus est) abductus. aliquandiu ibi detentus est: Quæ Tyrannis Seminarium fuit multorum dissidiorum & maximorum tumultuum, & aliqui Duces propterea capite truncati sunt jussu Conradi Saliqui, Romani Imperatoris. Valedixit tandem huic mortali vitæ & ad æternam concessit Anno redempti orbis 919. d. 6. Januar. Constantiæ sepultus cùm maximo suorum omnium luctu. Hæc Bruschius. Hübnerus, Vir alias doctissimus, anilem fabulam pro veritate habens, de hoc Salomone III. refert, quod cùm Romæ fuisset, subitò ardenti desiderio captus, cultum divinum San-Galli frequentandi, mane horâ tertiâ Româ profectus, horâ nonâ vespertinâ eodem die San-Gallum pervenerit, & spatio sex horarum iter 120. Miliarium Germanicorum perfecerit.

Ejus virtutes, *Captivitas,* *Mors.* *Legenda, vel fabula de illo.*

NOTINGUS, ex Familia Comitum de Vehringen, non verò uti quidam scribunt, de Möringen: verba hæc sunt sæpius jam allegati Haffneri, Bruschio contradicentis, quo fundamento, judicium sit penes Lectorem; Bruschius enim de hoc Notingo ita scribit: Notingus, quem aliqui Comitem Veringensem fuisse autumant, quorum opinioni tamen adversatur Insigne Notingi, Veringensibus Comitibus sanguine conjunctus fuisse creditur; Is concordibus totius cleri Constantiensis suffragiis è San-Gallensi Monasterio, ad Episcopatus gubernationem evocatus est. Præfuit 15. annis optimè ac utilissimè. Erat Episcopus eximie doctus, qui & soluta & ligata Oratione plurima scripsit, & omnes Evangelistas Commentariis illustravit. Fuit idem etiam multarum insignium Cantionum Author, quarum usus Bruschii tempore fuit in Constantiensi Ecclesia. Fuit Pædagogus sequentis Episcopi S. Conradi. Obiit tandem Anno incarnati verbi 935. sepultus in summa Basilica.

Notingus, Comes de Veringen, vel de Möringen. *Episcopus doctus, S. Scripturæ peritus & variorum hymnorum Spiritualium Author.*

S. CONRADUS, teste Haffnero, ex principali Familia Guelphorum oriundus, RUDOLPHI, Comitis Altorffensis, Filius. Bruschius verò illum habet pro filio Henrici, Comitis Altorffensis; Notingus Episcopus eum educavit & liberalissimè instituit. Post Præceptoris sui mortem unanimi totius cum cleri, tùm populi Constantiensis Consensu postulatus, & electus fuit A. 935. in Episcopum. Præfuit summa cum laude annis 41. quibus Constantiam pluri-

S. Conradus, Comes Altorffensis.

mis

mis præclaris ædificiis ac templis egregiè illustravit. Pro pauperibus & peregrinis magnificum construxit Xenodochium. Ter profectus est ad terram sanctam more ejus temporis. Fuit ei arctissimum necessitudinis & amicitiæ vinculum cum S. Ulrico, Episcopo Augustano. Ædificavit extra & paululùm infra urbem ad Rhenum Castrum Gottlieben, in cujus confinio Joannes Hussus, sanctissimus Martyr, DEOque CHARISSIMUS, combustus fuit. Tandem plenus dierum S. Conradus obiit A. 976. Othone secundo Imperio Romano præsidente. Videatur de eo Bruschius lib. cit. de Episcopis Germaniæ. Hübnerus de S. Conrado memorat, illum Episcopalem dignitatem recusasse, tandem precibus S. Ulrici, Episcopi Augustani, commotum, huic oneri se submisisse.

Pauperum Pater.

Martyrii Joannis Hussi locus memorabilis.

GAMINOLPHUS successit S. Conrado, præfuit bene & laudabiliter 4. annis, & valedixit vitæ mortalium Anno Christianæ Salutis 980.

Gaminolphus.

S. GEBHARDUS II. aliis Eberhardus dictus, Comes Brigantinus, Othonis ex Domina Dietburga Filius, post mortem Matris ex utero cæsus, vir doctus, pius, ac facundus, electus A. 980. præfuit laudabiliter annis 16. obiit A. 996. sepultus Petershusii in monasterii Benedictini à se fundati Templo. Fundavit etiam Collegium Canonicorum Zurzachii suis sumptibus.

S. Gebhardus, Comes Brigantinus, Fundator Monasterii Petershusani, & Collegii Zurzachensis.

LAMBERTUS, Monachus Petershusanus, juxta Bruschium religiosus & honestus, eligitur Episcopus Constantiensis uno omnium Canonicorum ore A. 996. præfuit prudenter et utiliter 13. annis. Obiit A. 1009. Hujus Lamberti temporibus vixit in San-Gallensi Cœnobio Hermannus Contractus, Comes Veringensis, Wolferadi ex Hiltrude Filius, Monachus eximiè doctus, Poeta, Orator, Astronomus, Musicus & Chronographus insignis, cujus ossa Bruschio ostendit Joannes Wernherus à Rischach, ordinis Teutonicorum Provincialis commendator per Baliviam Alsatiæ, Alschenhusii in Suevia habitans, & omnis generis Optimos libros summo studio cognoscens.

Lambertus.

Hermanni Contracti, Comitis Veringensis, & I. W. à Rischach Eruditio.

RODHARDUS, aliis RICHARDUS, successit Lamberto, electus à toto Clero Constantiensi. Præfuit 4. annis, S. Henrico Imp. tam charus, ut illum fere semper secum haberet in aula sua. Cùm autem Imperator Saracenos in Italia ingenti prælio vicisset, ex omnique Italia ejecisset, & cum Rodhardo, Episcopo Constantiensi, in Germaniam redire statueret, correptus est exercitus Imperatoris dira peste, quæ cum late grassaretur, nec cuiquam parceret, Rochardus etiam Episcopus, & Burckardus Abbas San-Gallensis, qui apud Imperatorem erant, è medio sublati, & Imperatoris jussu in Italia honorificè humati sunt A. 1013.

Rodhardus, S. Henrico Imp. charus.

Peste moritur.

HAYMO eligitur statim post auditam mortem Rodhardi, præfuit, Bruschio memorante, laudabiliter & piè summâ cum prudentia Annis 13. Obiit paralysi A. 1026. d. 18. Mart. Is post mortem Henrici Claudi Electores Imperii in eligendo novo Rege vehementer discordes, quosdam alios etiam graviter tumultuantes, ad pacem & tranquillitatem exhortatus, authoritate sua facile etiam persuasit.

Haymo, pacificus & pius Episcopus.

Warmañus, Comes Dillingensis, Eruditione clarus.

WARMANNUS, Comes Dillingensis, & Kiburgius, Divitis Augiæ Monachus, substituitur mortuo Haymoni A. 1026. Erat juxta Bruschium insigni doctrina & sapientia præditus, ita ut commendaretur ei erudiendus Hermannus, Dux Sueviæ. Præfuit Episcopatui sapienter & utilissimè 8. annis, decessit ex hac vita A 1034.

Eberhardus, Comes Dillingensis.

EBERHARDUS, Comes à Dillingen & Kiburg, Germanus Frater Episcopi Warmanni, præficitur Episcopatui A. 1034. bene & laudabiliter, teste Bruschio, præfuit annis 12. Sub ejus Episcopatu Comitia habita sunt Constantiæ ab Henrico III. Conradi Saliqui Filio A. 1044. In his Comitiis pax constituta est inter omnes Imperii Principes ac Status. Secutus est Eberhardus, Episcopus Constantiensis, A. 1047. Henricum Imp. proficiscentem in Italiam, ut Schisma inter tres Pontifices ortum tolleret & componeret, quod cum ita factum esset, & Imperator Swigerum, Episcopum Bambergensem, Romanæ Ecclesiæ præfecisset, isque Henricum Imperatorem, ejusque Conjugem, Agnetem, in Natali Domini coronaret, eodem die Episcopus Eberhardus subitanea morte obiit, sub S. Petri porticu honorifice sepultus. Denuò laudari meretur Candor & integritas Bruschii, cordatè commemorantis, Henricum III. Imp. jus suum circa Sacra Majestaticum ab ipso DEO summis Imperantibus concessum, etiam Romæ exercuisse, & Episcopos Germaniæ meliores illum strenuè adjuvisse.

Celebratur iterum Candor Bruschii.

Theodoricus, ab Henrico III. Imp. confirmatus.

THEODORICUS, Cancellarius prius, & Archi-Sacellanus Henrici Imperatoris, Præpositus item Aquisgrani & Spiræ, post fata Eberhardi electus A. 1047. ab Imp. Henrico III. confirmatur, & hoc rectè, non, ut hodie minus recte fit, â Pontifice Romano, sed ab Imperatore Augustissimo Henrico III. cui longe charissimus erat, & incumbebat Ecclesiarum Germanicarum paternam curam habere, confirmatus fuit. A. 1051. obiit.

Rumoldus, Episcopus contentiosus.

RUMOLDUS, alibi GRIMOLDUS, Præpositus antea Goslariensis in Saxonibus. Jussu Imp. Henrici, Jura sua Majestatica strenuè vindicantis, electus A. 1051. præfuit annis 17. Erat homo, juxta Bruschium, paulò contentiosior. Lites enim habuit cum Abbatibus, Richenoviensi & San-Gallensi, cruentas, quia tandem ad arma deventum est. Sopita sunt hæc dissidia per Rudolphum, Sueviæ Ducem, Henrici III. Imp. Generum ex unicâ filiâ, quam Imperator in teneris annis Rumoldo Episcopo erudiendam & educandam dedit. Sub hoc Episcopo concidit A. 1052. summum templum Constantiense, quod à Rumoldo fortius & pulcrius, quàm antea instauratum est. Obiit A. 1069. Sub hoc Episcopo obiit A. 1051. *Hildrudis, Wolfenradi*, Comitis Veringensis, Conjux, Hermanni Contracti, Historiographi celeberrimi, Mater, quam filius hic, eruditione inclytus, qui A. 1054. decessit, mox secutus est.

Mors Hermanni Contracti.

Carolus, Episcopus constituitur ab

CAROLUS, gente Thuringus, Canonicus Magdeburgensis, ab Henrico IV. Imp. Jura sua Majestatica etiam fortiter contra Pontifices Romanos exercente, constituitur A, 1069. Is initio suis Canonicis charus erat,

rat, nam insigni sapientia & morum suavitate, egregia etiam corporis statura ac vultus gratiâ, teste Bruschio, præditus fuit; Sequentibus annis, cùm nimis avarus Simoniacis negotiationibus sua potius, quàm Ecclesiæ suæ commoda quæreret, accusatus à Canonicorum suorum Senatu Romæ apud Pontificem Alexandrum II. jussu ejus Moguntiam vocatur, ubi in congregatâ Synodo præsente Henrico IV. Imperatore exauthoratus est, cùm præfuisset Episcopatui 2. annis. Id factum est A. 1071. Mense Augusto: Reversus igitur Magdeburgum mœrore animi consumtus, ex hac vita emigravit. Ejus etiam meminit Lambertus Schaffnaburgius in explicatione Anni 1071.

Henrico IV. Imperatore.

ob avaritiam depositus, ex mœrore moritur.

OTHO, Canonicus Goslariensis, in hac ipsa Synodo Moguntina, exauthorato Carolo ab Henrico IV. substituitur. Ordinatur igitur, confirmatur & consecratur mox in præsentia Regis, vel Imperatoris Henrici IV. & convocatorum Episcoporum à Sigefrido, Archi-Episcopo Moguntino. Præfuit Episcopatui 3. annis, Gregorii VII. Pontificis mandato depositus, eò quod Henrico IV. Imp. fideliter adhæreret, & quod se eidem Pontifici opposuisset in adserendo ac defendendo Sacerdotum conjugio. Deturbatus itaque & ejectus per Rudolphum, Sueviæ Ducem, ut Bruschius memorat, Basileam concessit, ibi defunctus & sepultus. Ei exulanti Henricus IV. Imperator Episcopatum Cilimbrensem dedit, quem tamen nec vidit, nec possedit. Constantiam verò misit idem Imperator primò Rupertum quendam, postea Bertholdum, Sacellanos suos, ad gubernandum Episcopatum, sed clerus neutrum horum agnovit. Sex annis tamen sibi invicem succedentes, aliqua Episcopatus parte potiti sunt, postea iterum ejecti, non quod clero Constantiensi adeò invisi essent, ut Bruschius bene annotat, sed propter inimicitias & intestina bella, quæ erant inter Imp. Henricum IV. & Gregorium VII. Pontificem.

Otho ab Henrico IV. Imp. Episcopus constituitur, à Papa Gregorio VII. deponitur.

GEBHARDUS III. Dux Zäringensis, & Monachus in celeberrimo Monasterio Hirsaugiensi, Senatui Canonicorum Constantiensium ab Abbate Hirsaugiensi Guilielmo, sub quo diu, teste Bruschio, sanctissime vixerat, & à Bertholdo, Duce Zäringensi, Fratre suo, ita diligenter commendatus fuerat, ut assumeretur & eligeretur in Episcopum Constantiensem A. 1082. Præfuit in summis periculis ac difficultatibus Episcopatui annis decem, multùm vexatus ab Othone, Antecessore suo, deposito Episcopo, & quia à partibus Pontificis steterat, Imperator contra illum copias suas emisit, ut Ulrico, Abbati San-Gallensi, Charinthiæ Ducis filio, Constantiam obsidenti, cogeretur loco cedere, & Episcopalem sedem relinquere, à qua exulavit 13. annis, præsidente interim Arnoldo, Comite Heiligenbergensi, quem Imp. Henricus IV. constituit. Subsidentibus autem paulatim Germaniæ tumultibus, Gebhardus auxilio Theodorici, Abbatis Petershusani, ad Episcopatum suum rediit A. 1105. & tranquilliore vita per annos 11. usus est, quibus Templum, à Rumoldo Episcopo reædificari coeptum, feliciter absolvit & consecravit. Hübnerus memorat, quod saltem per 5. annos tranquille vixerit, & quod invitus ad Episcopatum pervenerit, propter turbas & varias miserias, quibus tùm Germania ob triste inter Cæsarem & Papam

Gebhardus III. Dux Zäringensis.

Per aliquot annos Exul, restituitur.

In pace moritur. Schisma vexabatur, prævidens. Obiit A. 1116. juxta Bruschium, juxta Hübnerum, A. 1110.

Ulricus I. Comes Dillingensis à Cæsare Henrico V. constituitur Episcopus Constantiensis, condit & dotat Monasterium Creuzlingense, pauperes amat, moritur. ULRICUS I. Comes à Dillingen & Kiburg, propinqua consanguinitate conjunctus S. Ulrico, Episcopo Augustano, singulari clementiâ & favore Imp. Henrici V. pervenit ad Episcopatum Constantiensem, consentiente tamen etiam & clero & populo Constantiensi, confirmatum à Pontifice investivit Archi-Episcopus Mediolanensis. Teste Bruschio, summa prudentia præfuit Episcopatui decem a[nn]is, de suo patrimonio primus construxit ac dotavit Monasterium Canonicorum Regularium S. Augustini Creuzlingense, extra Muros Constantienses in Thurgovia situm. Renovavit item & instauravit iterùm pene collapsum Xenodochium pauperum, à S. Conrado olim constructum, ac liberalissimè dotatum. Ejus desiderio canonisatus est laudatus Conradus A. 1120. Incidit tandem Episcopus Ulricus in gravissimum morbum Comitialem, vel Epilepsiam, & obiit juxta Bruschium atque Hübnerum A. 1127. juxta Haffnerum A. 1128.

Ulricus II. Baro de Castellis, à suis Canonicis durius habitus, Episcopatui sponte renunciat & ad Monasterium S. Blasii redit. ULRICUS II. Baro de Castellis, Monachus apud S. Blasium in Hercynia, unanimi consensu Canonicorum electus successit Ulrico Dillingensi A. 1128. Memorante Bruschio præfuit utiliter ac laudabiliter annis undecim. Ac etsi variè premeretur à vicinis quibusdam, tamen istas calamitates & adversitates summa prudentia exuperavit, quod diu haberet propitium sibi ac consentientem Canonicorum Senatum. Cum autem ille seditiosus in Dominum ac Caput suum ob leviculam causam dejecti castri alicujus, quod obsessæ, aut obsidendæ urbi Constantiensi nocere potuisset, Ulricum Episcopum coram Cæsare & Pontifice graviter accusaret, Episcopus Ulricus cessit patienti animo, & Episcopatum liberè resignans, ad Monasterium suum Blasianum rediit, ubi sanctè vivens, reliquum vitæ spatium in quiete absolvit. Paucis septimanis ante illam discordiam, juxta Manuscriptum quoddam Historicum de Episcopis Constantiensibus, etiam ob severitatem & strictam disciplinam, inter Episcopum Ulricum, & ejus Capitulum, severioris disciplinæ impatiens, exortam, corruit altior turris templi majoris Constantiensis, ex quo casu omnes campanæ confractæ sunt. Resignatio hæc Episcopatus memorabilis incidit in A. 1138.

Hermannus, Baro de Arbona, Corrivalem habet Brunigundum in Episcopali dignitate. Ejus Magnificentia, humani- HERMANNUS, Baro de Arbona, eligitur à toto Collegio Constantiensi, confirmatus ab Innocentio II. Pontifice Romano A. 1139. Contradicente Conrado III. Jmp. Brunigundum, Sacellanum suum, Hermanno opposuit, sed nihil obtinuit. A Friderico Barbarossa Jmp. Hermannus Episcopus impetravit confirmationem donationis ac Bullæ Regis Gallicorum Dagoberti A. 1155. Commendatur à Bruschio propter humanitatem, qua omnium animos sibi conciliaverit. Supra laudatum Manuscriptum Historicum de illo memorat, quod non tantùm Aquisgranum in Hegovia, sed & Mühlhusium & Wolfingen Episcopatui adjecerit, & 300. Marcas auri illustrationi summæ

Basi-

Basilicæ impenderit, omnemque suam substantiam Episcopatui sub ingressum suum obtulerit, & collapsum Monasterium Constantiense, quod Scotorum vocant, A. 1142. reparaverit. Defunctus est A. 1165. *tas & obitus,*

OTHO II. Comes Habspurgius, etsi sint, scribente Bruschio, qui Zäringensem Ducem fuisse affirmant, cui sententiæ adstipulatur Salemitani Monasterii Abbatum Catalogus, ubi secundus ejus loci Abbas Godefridus dicitur electus sub Othone isto Episcopo, Duce Zäringensi. Fuit ante acceptam dignitatem Episcopalem Præpositus Augustæ ad S. Mauritium, juxta Bruschium, vir summa prudentiâ & optimis moribus conspicuus, at valdè infirmus. Factus est Episcopus A. 1165. præfuit Episcopatui 4. annis, semper fere languens, obiit A. 1169. *Otho II. Comes Habspurgius, secundum alios Dux Zäringensis. Ejus Elogium & Mors.*

BERTHOLDUS, Baro de Busnang, Thurgoviensis, vel, ut alii volunt, Küssnacensis, & Dux Zäringiæ, ex Ergovia oriundus, fit Episcopus clero unanimiter consentente, teste Bruschio, VIR eximia prudentia ac virtute præditus, post decennalem Episcopiam obiit A. 1179. d. 20. Maj. *Bertholdus, Baro de Busnang Juxta alios Küssnacensis, ejus Encomium & Obitus.*

HERMANNUS II. Nobilis â Fridingen, ex Hegovia oriundus, factus est Episcopus A. 1179. pacis & tranquillitatis, juxta Bruschium, ut amantissimus, ita custos etiam diligentissimus, omnibus suis Vir ex animo charus. Illo Episcopali munere fungente, Imp. Fridericus Barbarossa omnibus Jmperii Principibus ac Statibus Constantiam convocatis, statuit & sanxit ibi publicam pacem per totum Jmperium sanctè conservandam A. 1183. Hæc pax Constantiensis vocata fuit, quam publicis literis comprehensam Baldus, Jurisconsultus, Commentariis illustravit. Septennio post Episcopus Hermannus obiit A. 1191. cum præcedente anno Jmp. Fridericus Barbarossa in quodam Armeniæ fluvio periisset. *Hermannus II. Nobilis â Fridingen, pacificus. Fridericus Barbarossa Jmp. in Conciliis Constantiæ habitis, pacem publicam in Imperio sancit.*

DIETHELMUS, Baro de Wysenburg, & Dominus in Krenchingen, antea â Friderico Barbarossa Imperatore Abbas Divitis Augiæ designatus in Comitiis Spirensibus, cum isti cœnobio sapienter ac utilissimè præfuisset, unanimi totius Cleri ac populi Constantiensis consensu factus est Episcopus Constantiensis A. 1193. juxta Bruschium, & memoratum Manuscriptum Historicum, juxta Hübnerum verò A. 1188. munere suo per 12. annos, rite defunctus, obiit A. 1205. d. 12. Aprilis. Fuit simul Abbas Richenoviensis. *Diethelmus, Baro de Wysenburg,*

WERNERUS, Baro â Stauffen, â toto Senatu Capituli Constantiensis electus A. 1205. quatuor annis Episcopia functus, decessit. A. 1210. *Wernerus, Baro â Stauffen.*

CONRADUS II. Nobilis Comes de Andechs & Degenfeld, juxta Bruschium præfuit & profuit Ecclesiæ Constantiensi annis 24. Obiit A. 1234. *Conradus, Comes de Andechs.*

HENRICUS, Nobilis de Thanneck, aut, ut aliqui volunt, de Thannen Waldburg & Khussenberg, fit Episcopus Constantiensis A. 1234. ab Henrico & Godefrido, Nissensibus Baronibus, lacessitus, utrumque vicit *Henricus, Nobilis de Thanneck, & ce*

victor Baronum Nissensium.

& cepit, vinculisque inclusos Constantiam duxit, ac aliquandiu ibi in custodia servatos, certis tandem conditionibus iterum dimisit. Mortuus est A. 1248. Stumpfius in Chronico Helvetiæ hunc Henricum ante Conradum Episcopum fuisse autumat.

Eberhardus II. Dapifer à Waldpurg, Episcopatum Constantiensem ampliavit.

EBERHARDUS II. Dapifer à Waldpurg, à clero Constantiensi electus, præfuit, teste Bruschio, summâ prudentiâ & curâ Episcopatui 26. annis. Vir humanus & mitis, idcircò omnibus eximiè charus. Ampliavit & ditavit Episcopatum: Emit oppidum Klingen arcemque Batenhusium, obiit A. 1274. d. 19. Febr.

Rudolphus II. Comes Habspurgius bella gessit infelicia cum propinquo suo Alberto Austriaco.

RUDOLPHUS II. Comes Habspurgius, Imperatoris Rudolphi Habspurgii Patruelis, Canonicus Basileensis prius & Constantiensis, fit Episcopus A. 1274. præfuit Episcopatui 20. annis. Reliquit Episcopatum in maximis debitis propter gesta bella cum Alberto, Rudolphi I. Imp. filio. Sub eo frigoribus concretus est amplissimus Lacus Acronius totus A. 1277. obiit A. 1294. Sigismundus de Bircke in Speculo Gloriæ Austriacæ memorat lib. I. cap. 13. pag. 115. hunc Rudolphum, Episcopum Constantiensem Propinquis suis, Rudolpho I. Imperatori ejusque filio Alberto invidisse honores Imperiales, & hinc cum aliis Statibus Imperii, non minus æmulantibus, eis suo cum damno bellum intulisse.

Fridericus, Comes à Zollern, Episcopus factus in Electione discordi, cedit amore pacis potentiori.

FRIDERICUS, Comes à Zollern, Præpositus majoris Ecclesiæ Augustanæ, electus à majori parte Collegii Constantiensis, ut succedat Rudolpho Episcopo, sanguinis etiam necessitudine sibi conjuncto: At contra hunc, memorante Bruschio, à paucis quibusdam summi Collegii Canonicis eligebatur Henricus, Nobilis à Klingenberg, Legum Doctor, & Rudolphi Imp. Cancellarius, Vir valdè doctus & prudentissimus. Hoc schisma fuisset maximè perniciosum Episcopatui Constantiensi, nisi Fridericus tantâ morum lenitate & animi mansuetudine præditus, tamque pacis ac tranquillitatis studiosus, de suo jure potius cedere voluisset, quàm author & adjutor esse exhauriendi, aut annihilandi Episcopatus, cui videbat tam perniciosum fuisse, & tam infeliciter cessisse discordiam Antecessoris sui cum Consanguineis, Austriæ Principibus. Movebat eum & hoc, quod Henricus, Alberti Imp. præcipuus Consiliarius, non quieturus esset, ut qui & sapientia & præsidiis ad retinendum Episcopatum ipsum prævaleret: Reservatâ igitur annuâ pensione post annos quatuor ab electione præteritos Henrico Klingenbergensi Episcopatum plene resignavit, defunctus A. 1304. Bucelinus statuit, Fridericum hunc unius tantùm mensis spatio fuisse Episcopum.

Henricus II. Nobilis Regulus à Klingenberg.

HENRICUS II. Nobilis Regulus à Klingenberg, electus est eo die, uti jam memoratum, quo Fridericus, Comes à Zollern, discordi Electione nuncupatus fuit Episcopus. Cùm autem ei potentiori Fridericus prudentissimè cessisset, confirmatus & investitus est ab Archi-Episcopo Moguntino, Gerhardo ab Eppenstein, A. 1294. Erat Historiarum inprimis Austriacarum peritissimus,

qui

qui libellum etiam de Comitibus Habspurgensibus in gratiam Rudolphi I. Imper. (cui charissimus semper fuerat) scripsit. Nigromantiæ verò studio supra mediocritatem addictus fuit, mortuus A. 1306.

EBERHARDUS III. aliis Gerhardus, uti Bruschius memorat, Haffnerus eum appellat Gebhardum, ex Avenione Gallus, Vir, Bruschio Scriptore, in sacris ac prophanis eximiè doctus, intruditur & obtruditur à Rom. Pontifice, Clemente V. mox post obitum Henrici Episcopi. Præfuit Episcopatui 12. annis, obiit A. 1318. Hujus temporibus periit major pars Urbis Constantiensis, lugubri ac miserrimo incendio A. 1314. mense Majo, die crucis. Id incendium, ut Bruschius memorat, in Judæi cujusdam ædibus natum, facile restingui initio potuisset, nisi Judæus ille nequam tantæ calamitatis potius spectator, quam Sabbathi sui transgressor esse voluisset. *Eberhardus III. vel Gerhardus, à Papa intrusus.* *Incendium ferale majorem partem Constantiæ abripit.*

RUDOLPHUS III. Comes à Monteforti, Vir, juxta Bruschium, insigni sapientiâ præditus, fit Episcopus unanimibus totius Canonicorum Senatus sententiis A. 1318. Præfuit Sedi Constantinæ laudabiliter & utiliter annis 14. egregie eam & augens & illustrans. Erat in tanto odio apud Pontificem Romanum, quod Ludovico Bavaro constanter ac fideliter adhæreret, ut etiam excommunicaretur. Postulatus est etiam ad Churensis Episcopatus administrationem A. 1323. obiit juxta Bruschium A. 1332. juxta Hübnerum A. 1333. & quia in Pontificio Anathemate decessit, non loco sacro, sed prophano humatus est, precibus tamen & indesinenti suorum intercessione post viginti annos iterùm effossus, honorificè sepultus fuit. *Rudolphus III. Comes Montfortius incurrit in odium & Excommunicationem Papæ, quia Ludovicum Bavarum defendit.*

NICOLAUS, Nobilis à Kenzingen, & Frauenfeld, Magister Curiæ nominatus, eligitur per Schisma, & tamen à majori parte Senatus Canonicorum, confirmatus à Rom. Pontifice Johanne XXII. Contra illum eligebatur à quibusdam Canonicis Comes Albertus de Hohenberg, patre Rudolpho, furioso homine natus. Hi duo cruentis etiam bellis de possessione Episcopatus certarunt, nec Christi, nec Apostolorum vestigia prementes. Nicolaus tandem Episcopatum obtinuit, auxiliis Friderici Austrii, contra Imperatorem Ludovicum electi, suffultus. Præfuit Episcopatui per undecim annos, in eo laudandus, quod in summa Annonæ difficultate liberalissime singulis diebus trium vel quatuor millium pauperem turbam aluit: Hinc summo cum luctu & planctu pauperum obiit A. 1344. Feria S. Jacobi, pauperes ejus funus ad tumulum portarunt: Ministro cuidam avaro liberalitatem & beneficentiam suam erga pauperes culpanti, respondisse fertur: Et tu maledicte, opinaris, me Episcopum Constantiensem tam rerum omnium indigum esse, ut si desint alimenta, pecuniæ non suppetant fructibus emendis? *Nicolaus, Nobilis à Kenzingen, per Schisma factus est Episcopus.* *Evergeta Pauperum.*

ULRICUS III. Pfefferhart dictus, ex veteri & honestissima quadam Constantiensis Urbis familia prognatus, Cathedralis Ecclesiæ prius Decanus, subrogatur concordibus totius Capituli suffragiis Nicolao Anno 1344. *Ulricus III. dictus Pfefferhardt.*

Fuit

Fuit pecuniarum collector & coacervator diligentissimus. Quæsitus, cur tanto studio colligeret pecunias? respondit: ut ingruentibus tempestatibus bellicorum tumultuum, vel defendere & tueri suos, vel pacem saltem suis emere posset, sed præstant æterna caducis, quærite Regna DEI certi de sponte secundis. Sub eo multi Judæi combusti sunt, quod dicerentur infecisse fontes per totam Germaniam. Eodem tempore, nempe Anno 1349. Ordo Flagellatorum catervatim per urbes miris clamoribus ambulantium & populo mira quædam paradoxa concionantium, innotuit: is tamen mox à Clemente VI. damnatus est. Obiit Episcopus Ulricus A. 1351. d. 6. Nov.

Ordo Flagellatorum ab ipso Clemente VI. P. R. damnatur.

JOHANNES III. de Windeck, vel Windlow, Scaphusæ natus, eximiè doctus & sapientissimus Vir, secundum Bruschium, Cancellarius Austriæ Ducis, Alberti Claudi, cujus precibus obtinuit confirmationem ab Innocentio VI. Pontifice: Præfuit Episcopatui annis 5. Habebat publicum hostem, Conradum ab Honburg, Equitem auratum, qui oppidum Marckdorff meliore titulo arbitrabatur sibi deberi, quàm Episcopo, cum tamen Episcopus id consensu ac confirmatione Caroli IV. Imp. possideret: Honburgius igitur plenus indignatione ad Cainica consilia se totum convertit, & die Agnetis A. 1356. cum aliquot aliis sui similibus Centauris, non sine consensu quorundam etiam Canonicorum in urbem irruens, Episcopum cum paucis aliquot amicis Sacerdotibus in palatio Constantiensi ad instructas mensas sedentem & cœnaturientem, nihilque insidiarum, aut mali metuentem, armata manu adgreditur, ac crudeliter trucidat, fugâ sibi factâ cæde scelestissimâ consulens. In sæpius memorato Manuscripto inter Complices horrendi hujus facinoris ponuntur Wilhelmus & Waltherus de Stoffeln, Eques Eggli de Ens, Ulricus de Rogwyler, Bosmundus de Streckborn, Ulricus Goldast, & cives quidam Constantienses. Factum hoc est A. 1356.

Johannes de Windeck à Conrado ab Honburg, ejusque consortibus inter cœnandum trucidatur.

UDALRICUS IV. Nobilis de Fridingen, electus in Episcopum à toto Capitulo propter insignes animi virtutes, nihilominus confirmationem Pontificiam impetrare non potuit: Namque Pontificis animum occuparat alius quidam, Henricus videlicet à Brandis, Cardinalium etiam favorem sibi concilians. Udalricus, verus & genuinus Nobilis de Fridingen, id est pacis amans, noluit contra stimulum calcitrare: Hinc tranquillitatis conservandæ studio, sponte Episcopatui renunciavit, gratias agens Senatui Canonicorum pro oblato sibi honore Episcopali, quo prorsus carere, quàm Episcopatui turbis nocere maluit. Stumpfius in Chronico Helvetiæ hunc Ulricum Episcopum non habet, sed ejus loco mentionem facit Luitpoldi, quem Carolus IV. A. 1355. invito Capitulo Episcopum constituit, sed decem tantum mensium spatio Episcopus fuit. Bruschius illum præterivit, quia ejus nomen in Catalogis Constantiensibus non invenit.

Ulricus IV. Nobilis de Fridingen, Episcopatui studio pacis renunciat.

Luitpoldus à Carolo IV. Imp. Episcopus constituitur.

HENRICUS III. Baro à Brandis & Abbas Einsidlensis, consecutus est Episcopalem dignitatem non per legitimam Canonicorum Electionem, sed largitionibus cum maximo & Abbatiæ Einsidlensis & Episcopatus Constantien-

Henricus III. Baro à Brandis lar-

stantiensis detrimento: Corruperat enim Cardinales quosdam Romæ, teste Bruschio, qui ei confirmationem apud Innocentium VI. facile impetrabant A. 1356. d. 15. Maj. Præfuit Episcopatui 26. annis, cum Urbi Constantiæ invisus, quia summè ei molestus erat & injurius, tùm Canonicis etiam non admodum gratus. Obiit A. 1383. apud Klingenovium die S. Ceciliæ. Addit Bruschius, illum non modo non præfuisse, sed obfuisse plurimùm Episcopatui. Ejus tempore Cives Constantienses contra Nobiles sive Patritios Constantienses magno tumultu insurgentes, omnes domos Patriciorum spoliarunt. Elapso biennio sopitæ sunt hæ turbæ ita, ut patricii in multis debuerint cedere Civibus. Hic Henricus III. memorante Haffnero, A. 1374. Papales decimas collegit, hinc in promptu causa est, cur Papæ Innocentio VI. placuerit.

gitionibus venit ad Episcopatum cui magis obfuit quàm præfuit.

Seditio Constantiensis mox iterum sopita.

MANGOLDUS, Baro de Brandis, Abbas simul Richenoviensis, Henrici Episcopi, Antecessoris sui, ex fratre nepos, Episcopus factus d. 27. Januarii A. 1384. Suffragia ei dederunt novem Canonici, reliquis Nicolao à Rysenburg suffragantibus. Confirmavit Mangoldum Adolphus, Archiepiscopus Moguntinus; Nicolaus verò à Pontifice, Urbano V. confirmationem consecutus, & Constantiam ingressus, ibi sedem suam habere cœpit. Mangoldus, ut Bruschius memorat, conscripto foris exercitu tumultuatur, & armis viam sibi plenam ad Episcopatum aperire statuit. At cum plerumque nobis proponentibus aliter DEUS disponat, obiit Mangoldus subitaneâ morte apud forum Tiberii, sive Cæsaris Solium, Käysers-Stuhl/ in Ergovia, cum jamjam Equum vellet conscendere. Sic Schisma, cum durasset annum & 24. dies, cessavit. Sunt, qui eum veneno affirmant sublatum esse.

Mangoldus, Baro de Brandis, Episcopus fit per Schisma.

Gladium sumens, gladio perit.

NICOLAUS II. Nobilis à Rysenburg, ut supra dictum, discordi Electione Mangoldo opponitur & præponitur A. 1384. Præfuit Episcopatui 4. annis, at valdè inutiliter. Resignavit Episcopatum d. 4. Maj. 1388. spe amplioris dignitatis, ambiens Episcopatum Olmüzensem in Moravia, eò profectus, serò venit, alio jam in vacantem locum substituto. Interim Capitulum Constantiense novum elegit Episcopum: Nicolaus II. Constantiam reversus non Episcopatum, sed Præposituram Constantiensem accepit.

Nicolaus II. Nobilis à Rysenburg, spe amplioris dignitatis frustratus, ex Episcopo fit Præpositus Constantiensis.

BURCARDUS, Baro Höwensis, & Præpositus Summi Collegii Constantiensis, successit Nicolao II. concordi Canonicorum Electione. Præfuit Episcopatui annis decem. Profectus est Romam pro obtinenda confirmatione, sed impetrare illam ab Urbano Pontifice aliter non potuit, quàm hac conditione, ut Nicolaum Antecessorem suum Præposituræ dignitate investiret, quod se illico facturum promisit. Memor mortis & æternitatis sepulturam sibi ipsi in ambitu Summi Templi constituit & elegit. Defunctus est A. 1398.

Burcardus Baro de Heuwen.

mortem piè & æternitatem meditatur.

Fridericus II. Comes à Nellenburg.

FRIDERICUS, Comes à Nellenburg, electus fuit ab universo capitulo in successorem Burcardi A. 1398. die S. Galli, moxque in præsentia Patris, Comitis Conradi à Nellenburg magnâ pompâ investitur. Admodum lætus primò ad Episcopatum accessit, & concors electio ei valdè placuit, sed cum perciperet, Episcopatum adeò esse exhaustum, & ære alieno gravatum, ut difficillimè ei consuli, aut subveniri possit, decimo anno statim sponte resignavit, suis Canonicis gratias agens maximas pro tanto sibi honore exhibito, ut Stumpffius memorat ipso die Inaugurationis suæ.

Sponte Episcopatui renunciat.

Marquardus, Nobilis à Randeck. San-Gallenses & Appencellenses frustra oppugnat.

MARQUARDUS, Nobilis à Randeck, Suevus, ex Familia illorum, quos vulgò Neidlingos vocant, cujus Patruus Episcopus fuit Augustanus, & Patriarcha tandem Aquilegiensis designatus est. Præfuit Episcopatui decem annis, cum Nobilitate Suevica San-Gallenses & Appencellenses, sed frustra, oppugnavit, illis enim strenuè se defendentibus, cedere coactus est. Obiit juxta Bruschium & memoratum Manuscriptum Historicum A. 1408. juxta Haffnerum A. 1400. secundum Hübnerum verò A. 1407.

Albertus Blaurerus de Girsperg, valde prudens, bonus Oeconomus, resignat.

ALBERTUS BLAURERUS de Girsperg, ex honesta ac antiquissima familia Reipublicæ Constantiensis, optimisque Parentibus natus, primò fuit Præpositus summi Templi, A. 1408. ob insignem suam prudentiam Episcopus factus. Teste Bruschio præfuit Episcopatui laudabiliter & utiliter tribus annis, quibus aliquo modo restituit Episcopatum pristinæ dignitati, fideli videlicet & prudenti Oeconomiæ administratione. A. 1411. totius Canonicorum Senatus consensu resignavit, & cessit Episcopatum Othoni sequenti, reservata sibi per omnem vitam annuâ mediocri pensione. Hujus Blaureri Gentilis & propinquus fuit Ambrosius Blaurerus, Constantiensis, cui Wirtenbergia, dulcissima patria nostra, multum debet ob beneficium Reformationis, & pure prædicati verbi Divini.

Ambrosius Blaurer, Episcopi hujus Propinquus, reformavit Ecclesiam Wirtenberg.

Otho III. Marchio de Hochberg, ejus tempore habitum fuit Concilium Constantiense, ob infirmitatem corporis resignavit.

OTHO III. Marchio de Hochberg & Röttelin accepit baculum pastoralem à resignante Alberto Blaurero, consensu totius cleri Constantiensis A. 1411. Præfuit Episcopatui 23. annis. Hujus Episcopi tempore habitum fuit magnum illud Concilium Constantiense sub Imperatore Sigismundo, qui Reformationem Ecclesiæ jam tùm desideravit, sed obtinere, quod piè optavit, non potuit. Ingravescente senio Episcopus Otho Epilepsiam, seu morbum Herculeum, ut vulgò vocant, incidit. Cùm ergò infirmitatem suam satis sentiret, Episcopatum cum bona voluntate totius Cleri resignavit, & Friderico, Illustri Comiti de Zollern, Canonico Constantiensi & Argentinensi, retentâ & reservatâ sibi exigua pensione, cessit. Caducæ huic & momentaneæ vitæ, ut piè scribit Bruschius, valedixit d. 15. Novemb. Anno 1433.

Fridericus III.

FRIDERICUS III, Comes à Zollern, consecutus est munus Episcopi

pi Constantiensis per liberam resignationem Episcopi Othonis, de quo Stumpfius scribit, quod post biennalem Episcopiam Friderici Zollerensis ad Episcopatum redierit, & adhuc per 12. annos Episcopatui præfuerit, Anno 1439. demùm mortuus. Fridericus Episcopus juxta Bruschium obiit A. 1436. d. 31. Jul. Ejus tempore numerata sunt in Diœcesi Constantiensi 350. utriusque sexus Monasteria, 1760. Ecclesiæ Parochiales, Sacerdotum verò capita supra septendecim millia. *Comes à Zollern,*

HENRICUS IV. Baro Heuwensis, Præpositus Constantiensis, & Decanus Argentinensis, ab universo Clero Constantiensi in Episcopum eligitur A. 1436. d. 4. Aug. Ingressus est Constantiam quingentis Equis in vigilia Natalis Dominici, qua Christianus Orbis humilimam Nativitatem Salvatoris JESU CHRISTI, pauperrimi nostri Archiepiscopi, celebravit. Præfuit Episcopatui annis 36. Erat, teste Bruschio, homo splendidus, pomparum amantissimus, Oeconomus non admodum bonus. Obiit A. 1471. relinquens Episcopatum in maximis debitis. *Henricus IV. Baro Heuwensis.* *Ejus navi.*

BURCARDUS II. Nobilis à Randeck, ex Hegovia, Vir humilis, solitudinis & tranquillitatis studiosissimus, optimus Oeconomus, teste Bruschio: Factus est Episcopus A. 1472. Præfuit Episcopatui tribus annis & aliquot mensibus sapienter & utiliter, obiit A. 1375. Stumpfius, Haffnerus, Bucelinus & Hübnerus illum jam Anno 1466. obiisse scribunt. *Burcardus II. Nobilis à Randeck, ejus elogium.*

HERMANNUS de Lato Landenburgo, antea Decanus Summi Templi. Præficitur juxta Stumpffium & Hübnerum A. 1466. juxta Bruschium A. 1475. Cathedræ Constantiensi. Haffnerus illum vocat VIRUM DEO & hominibus amabilem. Bruschio memorante, fuit mirè religiosus, humanus, mitis, munificus in pauperes. Erat senio confectus, & plurimis ægritudinibus atque infirmitatibus affectus, ac valetudine admodum afflicta, idcirco assumpsit è Canonicorum Collegio quendam Coadjutorem Ludovicum, Nobilem à Friberg, Doctorem, Virum prudentem ac valde versutum. Is clandestinis machinationibus contra Episcopum Hermannum & totum Canonicorum Collegium Romæ confirmationem à Pontifice Xisto IV. impetravit: non quod aliquid mali contra Hermannum Episcopum meditaretur, sed quod post ipsius mortem Episcopatus possessionem facilius se hoc pacto retinere posse arbitraretur. Hoc callidum consilium Coadjutoris sui tam impatienter tulit Hermannus, senex Episcopus, ut post pauculos dies ex hac vita emigraverit, quia Senatui Canonicorum jam erat suspectus hoc nomine factus, quasi ipse author, aut suffragator fuisset tam vafre contra Summi Collegii libertatem excogitati consilii. Præfuit Episcopatui non integris duobus annis, obiit juxta Bruschium, Haffnerum & Hübnerum A. 1477. juxta Stumpffium verò A. 1472. Hübnerus illum per undecim annos Episcopali munere defunctum fuisse scribit. *Hermannus de Landenberg, Ejus virtutes,* *obiit ex mœrore.*

LUDOVICUS, Nobilis à Freiberg, ejus Familiæ, quæ stellas gestat in insignibus suis, Doctor Legum, Vir eruditus, callidus, & multarum rerum, uti Bruschius de eo scribit, experientiâ clarus, Canonicus Constantien- *Ludovicus, Nobilis à Freiberg,*

 sis

vir doctus, sed versutus. sis, Hermanni Coadjutor factus, laboravit Romæ pro confirmatione, quam auro facile impetravit, uti Bruschius, Pontificius Author, candidè fatetur, adeò, testantibus ipsis scriptoribus cordatioribus Romano-Catholicis, erant Romæ Venalia quævis. Mortuo & animi mœrore consumpto Hermanno, non jam electionem aliquam expectare, sed plenè Episcopatui præesse incipiebat Ludovicus, fretus Pontificia confirmatione. At Canonicorum Senatus contemto Ludovico alium eligebat, Othonem videlicet, Comitem Solimontanum, qui Constantiæ sedens plenâ ibi administrandi Episcopatus potestate potitus est. Ludovicus nec ipse cedere volens, in Rudolphi Cellâ sedem sibi elegit, & ibi suum etiam Senatum, suum Consistorium habuit. Romam denuò profectus impetravit apud Xistum, sive Sixtum IV. Pontificem, primo mandato inhærentem, ut jussu Pontificio discedere ex Episcopali munere juberetur Otho, quod nisi facturus esset, minitabatur ei Pontifex fulmen Excommunicationis. At Otho Constantiæ nihilominus permanens, misit Legatos Romam, qui certiorem facerent Pontificem de toto hoc negotio. Cumque alio pacto dirimi hæc Controversia non posset (neuter enim alteri cedere, nec Pontifex confirmationem suam invitam facere volebat) ad forenses disceptationes tandem ventum est, ut legibus dirimeretur, quod alia via dirimi non poterat. Cum autem hæ disceptationes in longum, ut fit, protrahebentur, incidit interim Ludovicus in periculosum morbum, quo consumptus Romæ obiit, ubi magnifice sepultus est: duravit hoc Schisma per integrum septennium, A. 1484. Haffnerus de hoc Ludovico scribit, quod fuerit Vir ambitiosus, quo gratior Romæ, eò despicatior Constantiæ. Cum videret, ipsum contra Othonem parùm valere, Romæ Abbatiam Imperialem Wingartensem, in superiori Suevia sitam, petiit, cui petito Cæsar se fortiter opposuit. Juxta Haffnerum jam A. 1480. obiit.

à Capitulo Constantiensi rejicitur, hinc lites & turbæ,

morte Ludovici sopita.

Otho, Comes à Sonnenberg. OTHO, Comes à Sonnenberg, ex Illustri Familia Comitum Suevicorum, Dapiferorum, seu Truchsessiorum de Waldburg, electus contra Ludovicum, confirmationem Pontificiam aliter impetrare non potuit, quam solutis expensis durante memorato Schismate factis. Episcopatui octo annis præfuit, defunctus A. 1491. Sepultus in Sacello prope Templum primarium, quod ipse sibi vivus construi ac adornari curavit.

Thomas Perloverus, Hungarus, Vir doctus, Maximiliani I. Imp. Præceptor. THOMAS PERLOVERUS, ex Ciliensi Pannoniæ inferioris oppido natus, utriusque Juris Doctor, Vir, juxta Bruschium, eximiè eloquens, prudentia verò, virtute ac rerum usu longe maximus, Friderici III. Imp. Orator ac Consiliarius intimus, Maximiliani I. Imp. in juventute Præceptor, qui Maximilianum, Friderici Filium, ita in Latinis literis instituit, ut ille cum omnibus Legatis latinè loqui posset: Primum Præpositus Collegii Constantiensis designatus, ita sese in hoc munere gessit, ut postea mortuo Episcopo Othone, d. 12. Mart. A. 1491. unanimi totius Collegii consensu in Episcopum Constantiensem eligeretur, Episcopatui quinque annis præfuit, illum mediocriter restituens ac instaurans. Obiit A. 1496. d. 20. April.

HUGO

HUGO, Nobilis Heros à Landenberg, Decanus Summi Collegii, Vir ita proceræ staturæ, ut nullus esset Princeps eo tempore in Germania, qui heroica statura corporis illi conferri potuisset. Erat autem & prudens, humanus, ac omnium eruditione aliqua præstantium hominum amantissimus, etsi ipse non admodum doctus, ut de eo Bruschius scribit. Concordibus suffragiis Capituli factus est Episcopus A. 1496. Præfuit Episcopatui 33. annis. Petershusanum Monasterium ita juvit, & liberaliter donavit, ut ejus secundus fundator dici possit. Hujus Episcopi tempore Comitia habita sunt Constantiæ à Maximiliano I. Imp. A. 1507. quibus omnes Imperii Status interfuerunt, quæ durarunt per integrum annum. Habitæ sunt ibi deliberationes, uti antea etiam in Wormatiensibus Comitiis de constituendo in Germania Imperiali judicio, quod illo anno constitutum & inchoatum est. Difficultate suorum temporum territus Episcopatum A. 1538. libere resignavit, & sibi quietem quærens unà cum toto capitulo Balthasarem successorem sibi constituit.

Hugo à Landenberg. Amator Eruditorum, Resignavit.

BALTHASAR MERCKELIUS, juxta Bruschium, tenuis fortunæ Parentibus, at honestis & probis natus in Waldkirchen, Hercyniæ oppido sub Friburgo Brisgojæ sito: Homo ambitiosus, & qui semper illud cogitavit, quod est apud veterem Poetam

Balthasar Merckelius.

Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, Victorque Virûm volitare per ora.

In Studiis literarum diligenter versatus, Doctor Legum & Canonicus Constantiensis designatus est. Maximiliani I. Imp. intimus fuit Consiliarius, & Imp. Caroli V. Vice-Cancellarius in Hispaniis. Totius etiam Imperii negotia expediunda subivit, & magna diligentia expedivit. Cum de eo Hugo, Episcopus Constantiensis, audivisset, hunc suum Canonicum ad tantos honores esse evectum, existimavit in ista temporum difficultate, Episcopatui Constantiensi non melius posse consuli, quam si Episcopatus Administratio ad eum deferretur, persuasit igitur Canonicis, ut missa honesta legatione eum ad officium Episcopale vocarent. Interim accidit, ut eidem a Cæsarea Majestate in Germaniam ad Electores quosdam Imperii misso, Johannes Episcopus, Saxoniæ, Angariæ & Westphaliæ Dux, resignaret Episcopatum Hildesianum in Saxonia. Utroque igitur Episcopatu accepto A. 1530. in Augustanis Comitiis, quibus sanctissima fidei Evangelicæ Confessio Augustissimo Cæsari V. oblata fuit, ab Alberto, Cardinale & Archi-Episcopo Moguntino, insigni pompa, præsentibus omnibus Imperii Statibus investitus fuit. Episcopatui autem tantùm 15. mensibus præfuit; quippe in arduis Cæsareæ Majestatis negotiis in inferiorem Germaniam iter facturus, cum in antiquissima urbe Electorali Trevirensi pernoctasset, & mane equum conscendere vellet, subitanea morte decessit in ipso Festo Pentecostali A. 1531. Hoc nuncium cum Constantiensibus Canonicis afferretur, revocarunt unani-

Magnus primo maximorum Cæsarum Maximiliani I. & Caroli V. Minister. Fuit Episcopus Hildesiensis & Constantiensis. repente moritur. Ei succedit

Antecessor Hugo, secunda vice Episcopus.

mi consensu priorem Episcopum, Hugonem à Landenberg, qui secunda vice Episcopatui præfuit, sed brevi tempore, nempe undecim mensibus, obiit A. 1532. d. 7. Januar.

Johannes V. Comes à Lupffen.

JOHANNES V. Comes à Lupffen in Hegovia, consentiente toto clero factus Episcopus concordi Electione, invitus hanc Dignitatem Episcopalem subivit, teste Bruschio, sciens nempe, Episcopatum esse valdè exhaustum, tamen petenti non solùm Clero, sed & circumjacentis provinciæ Nobilitati tandem annuit. Episcopali munere per sex annos defunctus, vidit Episcopiam habere plurimùm laborum, curarum & solicitudinum, sponte ergò resignavit A. 1537. Canonicatu suo contentus reliquum vitæ suæ absolvere in quiete, quam tot & tantis curis immersus esse voluit: Hinc secessum fecit in suam & majorum suorum Arcem, Engeniam in Hegovia.

sponte resignat.

Johannes VI. de Weza, valdè doctus & multarum linguarum peritus, Præceptor Hæredis Daniæ.

JOHANNES VI. de Weza, Nobilis de Gülch, ex inferiori Germania, Juliæ videlicet Ducatu oriundus, juxta Bruschium doctrinâ, prudentiâ, multarum rerum usu, & plurimarum linguarum cognitione insignis, & idcirco Carolo V. Imp. ejusque Fratri Ferdinando I. inprimis charus. Designatus primò à Romano Pontifice Archi-Episcopus Lundensis in Regno Daniæ, ubi à Christierno II. Rege Caroli V. Sororio, in tanto habitus est pretio, ut ille ei unicum suum Filium traderet erudiendum. Cum autem Rex Christiernus in Tyrannum degeneraret, relicto Archi-Episcopatu suo in Germaniam rediit, & Carolo V. fuit à legationibus & consiliis. In ipsa ablegatione ad Ferdinandum I. A. 1538. Regis Ferdinandi Consiliis & auxiliis factus est Episcopus Constantiensis. Episcopatui Cœnobium Benedictinum Divitis Augiæ & Præposituram Oeningensem, ad Lacum Venetum sitam, adjecit. Abbas etiam fuit in præpotenti Nariscorum terræ Cœnobio Waldsassen, ad Wonderam amnem sito. Plurimis intervenit Statuum Imperii diætis, præcipuè verò illis, quæ Carolus V. Imp. Augustæ Vindelicorum finito bello Germanico A. 1547. & 1548. habuit, in quibus repentina morte decessit Mense Majo, cum aliquoties Jacobo Mergellio, Doctori, & Canonico Constantiensi spontaneâ Resignatione Episcopatum voluisset cedere, præsagiens forsan sibi ipsi, instare ultimam & decretoriam illam mortis horam.

repente moritur.

Christophorus Mezlerus de Andelberg.

CHRISTOPHORUS MEZLERUS de Andelberg, patriâ Feldkirchianus, Rhætus, unanimi & concordi Electione Episcopus factus A. 1548. Tredecim annis præfuit Episcopatui. Obiit A. 1561.

Marcus Sitticus Comes de Hohen-Embs, resignavit.

MARCUS SITTICUS, Comes de Hohen-Embs, Cardinalis, Pii IV. Pontificis ex Sorore nepos, resignavit A. 1589. uti Bucelinus memorat, vel A. 1590. juxta Stumpfium. Erat primò Dignitatis Episcopalis cupidissimus, & mortuo Christophoro statim Romam profectus, ab Avunculo suo Pontifice Pio IV. Episcopatum hunc vacantem petiit & obtinuit, ejus tandem pertæsus & quietis amans, Andreæ, Cardinali, Archi-Duci Austriæ, Episcopatum

rum cessit. Fratres suos, Hannibalem de Ems & Gabrielem de Rosley, ex pauperibus Nobilibus Comites fecit.

ANDREAS, Archi-Dux Austriæ, Ferdinandi, qui frater fuit Maximiliani II. Imp. ex Philippina Welseria Filius, Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, Regii Belgii Hispanici Gubernator, sæpe absens Coadjutorem habuit Balthasarum Wuchrerum, A. 1599. rediit Constantiam. A. 1600. ad Jubilæum Romam profectus, ibi d. 12. Novemb. obiit undecimo anno Episcopatus sui. Fuit etiam Episcopus Brixensis, Amator Eruditorum. Hübnerus de ejus morte memorat, ipso die emortuali hujus Episcopi summum Templum Constantiense fulmine tactum fuisse, & Johannem Georgium de Hallweil, tùm temporis Decanum, mox Episcopum & Andreæ hujus Successorem, attonitum exclamasse: DEUS misereatur etiam successoris ejus, qui post duos annos, & dimidium morte illum sequetur.

Andreas, Archi-Dux Austriæ, Cardinalis, amat doctos, Romæ obiit.

Notabile sequentis Episcopi Prognosticon.

JO. GEORGIUS de Hallweil, juxta Haffnerum vir sanctioris vitæ, qui, teste Hübnero, supra memoratum notabile Prognosticon elocutus, ejus veritatem expertus est, obiit enim tertio anno Episcopalis muneris Anno 1603.

Jo. Georgius de Hallweil.

JACOBUS FUGGERUS Comes, Baro de Kirchberg & Weissenhorn, in juventute juxta Hübnerum male moratus, ut Episcopus chori Balthasar loco Gratulationis ita illum, cum Cathedræ Constantiensi præficeretur, alloqui haud dubitaverit: Nunquid, Illustrissime Princeps, alius deinceps eris, quàm fuisti? Respondit omninò & vitam emendavit. Ab A. 1604. usque ad A. 1626. Episcopatui præfuit.

Jacobus Fuggerus Comes vitia Juventutis agnoscit.

SIXTUS WERNHERUS de Prasberg, cognomento Vogt de Altensümmerow / juxta Manuscriptum sæpe jam memoratum & Haffnerum unius anni spatio, juxta Hübnerum verò per duos annos Episcopus fuit, repentinâ morte ex hac vita avocatus A. 1627. vel 1628.

Sixtus Werner de Prasberg, repente moritur.

JOHANNES VI. Comes & Truckseß de Waldburg, ejus tempore Sueci Constantiam frustra obsederunt A. 1633. obiit A. 1644.

Iohannes VI. Comes de Waldburg.

JOHANNES FRANCISCUS de Prasberg, cognomento Vogt de Sommerow / Sixti Werneri Pro Antecessoris sui, ex Fratre nepos, obiit A. 1689. d. 7. Mart. per quadraginta quinque integros annos Episcopus, pacis & belli temporibus multa expertus.

Johannes Franciscus de Prasberg.

MARQUARDUS RUDOLPHUS, genus ducens ex Equestri Familiâ Suevicâ Baronum de Rodt, obiit A. 1704. mense Junio.

Marq. Rud. Baro de Rodt.

JOHANNES FRANCISCUS, ex Illustri Familia Baronum de Stauffenberg, hodie præest Episcopatui Constantiensi, Coadjutor simul Episcopatus Augustani.

Jo. Franciscus, Baro de Stauffenberg.

DIE

DE

EPISCOPATU AUGUSTANO IN SUEVIA

& Episcopis Augustanis.

DE Perantiquo hoc & celeberrimo Episcopatu supra laudatus Imhofius sequentia habet: Prima Christianæ Religionis Semina in Vindelicia à Narcisso Episcopo, ejusque Diacono Felice, postea Gerundæ Tarraconensis Hispaniæ Urbe Martyrium passis, sparsa esse, vulgaris est traditio: Hos enim illa tempestate, qua Diocletiana persecutio, quæ in tertium seculum incidit, fervebat, profugos & Augustam delatos fortuna apud fœminam quandam Afram, è Cypro oriundam, & meretricis Veneris mysteriis cum puellis suis initiatam, iisque gnaviter litantem, divertisse, illamque cum tota familia ad pietatis verique DEI cultum perduxisse, & Sozimum Hilariæ, quæ Afræ mater erat, Fratrem, indito ei in Baptismate Dionysii nomine, primum in Vindelicia Episcopum constituisse ferunt. Verùm etsi hanc Afræ conversionem nemo facile in dubium vocaverit: ante ipsam tamen Christianos Augustæ fuisse, & jam olim Lucium quendam Rhætos Evangelium docuisse, atque ex illis, quos Augustæ Sacræ fidei adjunxit, Campestrii, Viri Primarii nomen superare, Marcus Velserus, egregius Antiquitatum patriarum vindex, edocuit in luculento ad Historiam conversionis S. Afræ Commentario: ubi neque id extra omnem dubitationis aleam positum arbitratur, quod Dionysius ille à Narcisso Episcopus Ecclesiæ Augustanæ, isque primus fuerit constitutus: id enim adversari Canonibus Apostolicis, qui Episcopum à tribus aut duobus Episcopis, non ab uno duntaxat, ordinandum esse, caverint; ne tamen traditionem antiquam Augustanæ Ecclesiæ elevet, Dionysium à Narcisso Presbyterum designatum, postea Canonicè in Episcopum promotum esse, & ideò primum dici, quod nullius anterioris memoria superstes sit, licet reapse primus in hac sede non sederit, largitur. Hunc ipsum autem Dionysium Sozimum ante Baptismum dictum fuisse ægrè concedit, sicque sentit: si Sozimus aliquis Augustæ Episcopus fuit, vel circa hæc tempora, vel multis post seculis sub Regibus Francorum, ut nonnulli scripserunt, eum omnino diversum à Dionysio fuisse, neque causam esse, cur confundantur.

Inter Successores Dionysii Simpertus numeratur, ex Ducibus Lotharingiæ, Sorore Caroli M. editus, hunc Augustanam Diœcesin Noricorum finibus auxisse, ac Novoburgensem jurisdictionem ei adjecisse, Annalium monumentis testatum est. Seculi spatio remotus ab isto erat Udalricus Episcopus, Hupaldi I. Comitis Kyburgensis, & Dietpergæ, Burckardo I. Sueviæ Duce Prognatæ, filius, in sanctorum classem post obitum relatus, cui inter alia beneficia, quæ Episcopatui exhibuisse perhibetur, id etiam adscribitur, quod glires è tota Diœcesi exterminaverit, adeò ut nec hodie aerem Augustanum tolerare valeant, uti Zeilerus è Stengelio refert. Ulrico sancto successit Heinricus, Comes de Geisenhausen, qui, quod ultimus suæ stirpis fuerat, integrum Comitatum avitum Episcopatui

dona-

donavit. Pari titulo Udalscalcus, Episcopus, Comes Eschenlöensis, A. 1202. mortuus, castrum Eschenlöe, præterea Kulsingen & Eringen, cum arce Trailenried, Ecclesiæ adjecit. Inter omnes verò optimè de ea meritus est Hartmannus Præsul, ultimus Comitum Kyburgensium & Dillingensium, qui Civitatem & arcem Dillingensem, nec non Comitatum Witislingensem & omnes fere pagos, usque ad Werdeam Suevicam sitos, ei contulit. Obiit ille A. 1286. Hoc denique Seculo Heinricus à Knöringen, qui annum sextum & quadragesimum vitæ supremum habuit, Dynastiam Otilienberg in Algoja cum adjunctis pagis, castris & decimis, emtionis titulo acquisivit, & Episcopatui incorporavit.

SERIES EPISCOPORUM AUGUSTANORUM.

SOZIMUS, juxta Hübnerum Episcopus Augustanus ab Anno 590. usque ad A. 608. *Sozimus.*

BERWELPHUS, aliis Wernolphus, Suevus, præfuit Episcopatui Augustano ab A. 614. usque ad A. 630. Bruschius de illo memorat, quod veris pii Episcopi officiis quinque annis præfuerit, sed, quando ad Episcopatum pervenerit, & quando obierit, ignorari. Hübnerus existimat, illum ab A. 608 ad A. 614. Episcopatui præfuisse. *Berwelphus, pius Episcopus.*

TAGENBERTUS, aliis DAGOBERTUS, Bruschio teste, pius ac sanctus DEI VIR, Veritatis Christianæ diligentissimus Doctor & Assertor, præfuit Augustanis concionando ac docendo, baptizando, ac aliis Christianæ pietatis officiis defungendo annis sedecim. Post ejus mortem propter summam Ecclesiarum Christum profitentium persecutionem iterùm aliquandiu sine Episcopo fuit Ecclesia Augustana. *Tagenbertus vel Dagobertus, VIR sanctus.*

MANNO, gente Suevus, juxta Bruschium fideliter præfuit Augustanæ Ecclesiæ, puté docendo Christianos annis 19. Quando autem [illegible] Ecclesiæ inceperit? & quando pedum Episcopale deposuerit? non constat. *Manno, bonus Episcopus.*

WICHO præfuit Episcopatui Augustano, ut Bruschius memorat, octodecim annis. *Wicho,*

BRICO, aliis Perichus, Comes Brigantinus, summo studio Arianam hæresin impugnavit docendo & concionando; Miserrimus tùm erat Status Germaniæ, quam Arianismus fere totam infecerat. Juxta Hübnerum hic Brico, vel Bricho. ab A. 667. usque ad A. 687. Episcopus Augustanus fuit. *Brico Arianismo se opponit.*

ZAYSO præfuit Augustanæ Ecclesiæ annis 21. testibus Bruschio & Hübnero. Hic memorat, ejus tempore Patriarcham Aquilegiensem Episcopatum Augustanum sibi vindicasse, sed nihil obtinuisse. Inchoavit hic Zayso, uti Bruschius *Zayso.*

ſchius refert, ſummum Auguſtæ Templum condere. Poſt ejus mortem Eccleſia Auguſtana iterùm vacavit juxta Bruſchium, Hübnerus verò non interrupta ſerie annorum poſt hunc Zaiſonem ponit ſucceſſorem, qui fuit

Marcomannus.

MARCOMANNUS, teſte Hübnero, Epiſcopus Auguſtanus, ab Anno 708. usque ad A. 738. juxta Bruſchium Epiſcopali munere 29. annis docendo & concionando functus eſt. Poſt illum aliqui Scriptores ponunt tres Epiſcopos Auguſtanos, Fortunatum ſcilicet, Philippum & Cyriacum, quos Bruſchius non agnoſcit: Fortunatum in Galliam peregrinatum ad S. Martinum, Epiſcopum Thuronenſem paucis diebus Auguſtæ fuiſſe, Philippum Auguſtæ Martyrii coronam accepiſſe, de Cyriaco nihil prorſus certi conſtare. Ante verò iſta tempora circiter Annum 400. memorante Bruſchio, S. Ambroſius magni nominis Epiſcopus Mediolanenſis, S. Albanum ac Epiſcopum quendam Philippenſium Theoneſtum Auguſtam Vindelicorum ad extirpandum ibi Arianiſmum ablegavit, uti jam ſupra memoratum eſt pag. 6.

Ambroſii, Epiſcopi Mediolanenſis, cura pro ſalute Eccleſiæ Auguſtanæ.

S. Victerbus, Epiſcopali munere piè defungitur.

WICTERBUS, vel S. VICTERBUS, juxta Bruſchium primò Monachus ac Monachorum Pædagogus, poſtea Abbas Cœnobii Elefancenſis, ab Hariolfo, quodam Lingonenſi Epiſcopo, fundati, electus eſt in Epiſcopum Auguſtanum à Rege Galliarum Pipino. Egit, quod pium Epiſcopum decet, ſummo, ut Bruſchius memorat, Chriſtianæ pietatis promovendæ & ampliandæ ſtudio ſedecim annis laudabiliter Epiſcopatui præfuit. Ad hunc Victerbum venit Sanctus Magnus, S. Galli diſcipulus, petens ab eo veniam ædificandi pro ſe ac diſcipulis ſuis Cœnobii, quod ſumptibus Regis Pipini & hujus Epiſcopi auxiliis conſtruxit magnificum, ad Lycum amnem in Alpium Sueviæ faucibus, unde Faucenſe nominatum. Obiit Victerbus d. 18. April. A. 752.

S. Thoſſo.

S. THOSSO, Auguſtanæ Eccleſiæ Præſes, à Pipino Galliarum Rege, S. Magni precibus ac commendationibus moto, conſtituitur, uti Bruſchius memorat. Juxta Hübnerum Epiſcopus fuit Auguſtanus ab A. 755. usque ad A. 768. Bruſchius verò illum d. 16. Januarii obiiſſe exiſtimat, qui ſimul memorat, poſt hunc Thoſſonem diu vacaſſe ſedem Auguſtani Epiſcopatus propter varios tumultus, qui tùm inter Germaniæ Principes ac Reges, Odilonem ac Thaſilonem, Bavaros, Godefridum Suevum, & Carolum Magnum, aliosque exarſerant.

S. Sympertus, Dux Lotharingiæ, pietate clarus.

S. SYMPERTUS, Dux Lotharingiæ, Patre natus Amberto, Matre verò Symphorianâ, Caroli M. Imp. Sorore, religioſiſſimis, uti Bruſchius ſcribit, parentibus. Pietatis & literarum fundamenta jecit in antiquiſſimo Alſatiæ Cœnobio Murbacenſi, inſtituti Benedictini, cujus loci tandem factus eſt Abbas: ubi ita piè vixit, ut toti ſuo Clero innocentiâ & ſanctitate vitæ præluxerit. Tandem, cùm multis jam annis Auguſtanus Epiſcopatus propter civilia bella Bavariæ & Sueviæ Ducum vacaſſet, his turbis ſopitis, & potentiſſimis hiſce Principibus devictis, Carolus M. Imp. tùm adhuc Rex Galliarum, non ſolùm cœpit Auguſtam Vindelicorum ampliare, ſed & de reſtaurando Epiſcopatu feriò cogitare. Evocato igitur ac

ſi

se è Murbacensi Abbatiâ S. Symperto, Nepote suo, constituit eum Augustanæ Ecclesiæ Episcopum A. 779. Hübnerus putat, illum demùm A. 788. ad Episcopalem dignitatem pervenisse. Obiit juxta Bruschium d. 13. Octob. A. 809. juxta Hübnerum A. 818.

HANTO, vel HAUTO, Comes de Andechs Bavarus, juxta Bruschium maximus Episcopatus Augustani locupletator. Hübnerus scribit, illum ab A. 818. usque ad A. 864. per 47. integros annos præfuisse Episcopatui, sed Bruschius nullum certum annorum numerum ponit. Fratrem habuit hic Episcopus, teste Bruschio, religiosissimæ vitæ, Ruthardum Canonicum, qui Damasiani insignis Monasterii apud Bavaros fundator esse legitur. *Hanto, vel Hauto.*

WALTHERUS, uti Bruschius scribit, Hantoni successit. Hübnerus hunc Waltherum non pro Episcopo, sed pro Coadjutore habet. Secundùm Bruschium Episcopali munere per decem annos laudabiliter defunctus, optime meruit de Imp. Lothario, cui cùm à Legationibus, tùm à Consiliis fuit intimis. Legitur, in concordiam redegisse acerrimè inter se de prædiorum quorundam possessione certantes Odogarium, Archi-Episcopum Moguntinum & Abbatem Hirsfeldensem. Quando autem mortali huic vitæ valedixerit, Bruschius ignorat. *Waltherus.*

ADELGERUS ex sententia Bruschii successit Walthero, & Episcopatui annis sedecim laudabiliter præfuit & A. 854. obiit. Hübnerus etiam hunc Adelgerum non pro Episcopo, sed pro Coadjutore habet. *Adelgerus.*

NITGARUS, vel Neodegarius, juxta Bruschium Vir Sanctæ & innocentissimæ vitæ. Fuit primò Monachus, postea Abbas Monasterii Uttenburrhani, à Silacho, Francorum Duce, ac Ilergoviæ Comite, ejusque Conjuge Ermensvinda fundati. Obiit A. 869. Hübnerus de illo memorat, quod ab A. 864. usque ad A. 869. Episcopus fuerit. *Nitgarus.*

LANTHO, aliis Dancko, vel Lancko, juxta Bruschium Episcopus Augustanus fuit per 6. annos. Obiit A. 877. Hübnerus dubitat, an Episcopus fuerit: videtur, inquit, illum Antecessoris sui Suffraganeum fuisse. *Lantho.*

UDELMANNUS, nobilissimis Parentibus in Suevia natus, juxta Bruschium A. 880. in Episcopum Augustanum electus. Ex Hübneri sententia ab A. 869. usque ad A. 876. Episcopatui Augustano præfuit, & quidem secundùm eundem ante Lanthonem. Bruschius hunc Udelmannum A. 888. decessisse scribit. *Udelmannus.*

WIDGARIUS, vel WIDOGERUS, Abbas primò Monasterii Ottenburani, teste Bruschio, eximiè doctus & humanissimus; Helvetiorum Apostolus dicitur, quia A. 898. ad Helvetios, ut eos ab erroribus Idolomaniarum Gentilitiarum in viam Christianæ veritatis ac fidei juris Concionibus ac monitis abduceret, iter fecit. Episcopatui Augustano juxta Hübnerum præfuit ab A. 876. usque ad A. 887. Bruschius verò illum demùm A. 902. obiisse scribit. *Widgarius. Helvetiorum Apostolus.*

S. ADALBERUS, Comes à Dillingen, genere quidem egregiè nobilis, sed virtute, sapientiâ & vitæ morumque integritate, juxta Bruschium, longè nobilior, factus est ex Monacho Elfangensi Episcopus Augustanus, & Abbas Elfan- *S. Adalberus.*

gensis A. 904. præfuit tùm Episcopatui, tùm Abbatiæ annis 17. obiit ex sententia Bruschii A. 912. juxta Hübnerum A. 909. Fuit Arnolpho Imperatori charissimus, baptizavit, & postea etiam pietate, literis ac bonis moribus erudivit filium ejus, Regem Ludovicum: Fuit Vir eximiè doctus, excellens Musicus, San-Gallensis Monasterii Evergeta maximus, S. Ulrici Informator & Nutritius. Assumpsit sex annis ante mortem Coadjutorem Hildinum, eximiâ virtute ac vitæ integritate præstantem Virum, uti Bruschius illum describit.

Hildinus. HILDINUS multa ab Hunnis perpessus est, illi enim A. 922. usque in Sueviam penetrarunt. Juxta Hübnerum ab A. 909. usque ad A. 923. juxta Bruschium verò saltem per 15. menses Episcopatui præfuit.

S. Ulricus, Comes Dillingensis. S. ULRICUS, Comes Kyburgius & Dillingensis, natus patre Hugobaldo, Comite Dillingensi, Matre verò Gerbirgâ, vel Dietbergâ, Comitissâ Veringensi. A Wanningo, eximiæ doctrinæ & sapientiæ Monacho in Monasterio San-Gallensi tùm in studiis, tùm in S. literis bene fuit institutus. Postea S. Adalbero, Episcopo Augustano, commendatus, illi à Legationibus & Consiliis fuit, uti Bruschius de eo memorat, ab illo Romam missus ad Pontificem Marinum, ita se ei sapientiâ doctrinâ & virtute suâ commendavit, ut statim eum successorem Adelberi, cum hic adhuc esset in vivis, declaraverit, quem honorem summâ humilitate deprecatus est. Domum reversus, apud Parentes piè vixit; A. 923. ab Imp. Henrico Aucupe constitutus est Episcopus Augustanus. Episcopatui pie sapienter, fideliter ac utilissimè per quinquaginta annos præfuit; Anno 954. adfuit devotis precibus Othoni Magno Imp. contra Hunnos pugnanti. Isti Barbari jam totam Bavariam incendiis ac rapinis vastarant. Tandem Augustam Vindelicorum obsederant. Hübnerus memorat, quod Hunni bis in urbem Augustanam impetum fecerint, primò A. 924. & secundâ vice A. 955. Cùm Hunni, sive Hungari, primum impetum facerent in hanc urbem, S. Ulricus Episcopus tenerrimos infantulos ex cunis, aliosque parvulos in Templum ferri curavit: Hosce irato DEO supplex obtulit, suisque & parvulorum precibus ac gemitibus tantum obtinuit, ut Barbari re infecta discedere debuerint. Cùm autem A. 955. numerosissimo exercitu redirent, cæsi ac profligati sunt Hunni ab Othone M. Imp. ipso die Laurentii, d. X. Augusti. Captus fuit ipse Rex Hunnorum Stephanus, qui Christo nomen dedit, baptizatus ab Episcopo Ulrico ipso pugnæ loco, ubi ab Ulrico in memoriam S. Stephani Templum conditum est & Cœnobium Monialium, cujus prima Abbatissa fuit Eleysinia, Comitissa Dillingensis, propinqua Ulrici Episcopi, cujus Frater Theobaldus, aliis Reginobaldus, fortissimè pugnans, in acie gloriosâ morte obiit. Postea S. Ulricus urbem Augustanam ampliavit, includens mœnibus Templum S. Afræ ab Hunnis miserè vastatum, ibique sibi vivus adhuc sepulcrum elegit. Superest hoc Templum, longè maximum & augustissimum, hodieque Templum S. Ulrici vocatur. Liberatus ab Hunnis S. Ulricus cum Imp. Othone M. A. 964. Romam iter fecit, sed nec Cæsar, nec Episcopus, vivus in Germaniam rediit, sed uterque A. 973. Romæ obiit.

HEN

HENRICUS, Comes à Geysenhausen, ultimus suæ gentis, hinc Comitatus Gaysenhausanus post ejus mortem ad Episcopatum Augustanum pervenit. Patrem habuit Burcardum, Matrem verò Adelheidem, Othonis M. Imp. ex fratre Henrico, Bavarorum Duce, neptim; Othonis hujus primi & Magni Imp. Cognati sui favore constitutus est Episcopus Augustanus. Cum Othone II. Imperatore iter fecit in Apuliam & Calabriam, atque depositâ stolâ sagum induens, contra Saracenos pugnavit, sed infeliciter: Namque cum aliis multis Germaniæ Principibus in acie cecidit, Othone II. Imp. capto, mox autem beneficio Linguæ Græcæ, quam calluit, liberato & fugâ elapso. Episcopatui hic Henricus præfuit annis 8. Mortuus juxta Bruschium A. 982. juxta Hübnerum A. 981.

Henricus, Comes à Geysenhausen.

EUTYCHUS, vel Etichus, sive Ethico, Comes ab Altorff, ex celeberrimâ Guelphorum familiâ natus. Episcopali munere 5. annis defunctus, obiit A. 988. Hübnerus de eo memorat, quod per septem annos Episcopatui præfuerit. Fratrem habuit Conradum, Episcopum Constantiensem.

Eutychus, vel Ethi co Comes ab Altorff.

LUITHOLPHUS, aliis Luitholdus, sedit in Cathedra Episcopali annis septem. Ejus desiderio Ulricus, Episcopus Augustanus, canonisatus fuit à Johanne XV. Pont. Rom. Obiit A. 996. d. 27. Jul. Basilicæ D. Virginis ope Adelheidis, Othonis M. Imp. Viduæ, Burgundionum Reginæ, restaurator.

Luitholdus,

GEBHARDUS, Comes ab Ammerthal, S. Ulrici, Episcopi Augustani, Sacellanus, & Summi Canonicorum Collegii Præpositus, Author & Scriptor Vitæ S. Ulrici, ex Abbate Monasterii Elefancensis, in Rhiesa siti, factus est Episcopus Augustanus. Obiit A. 1002. d. 7. Jul. juxta Bruschium, A. 1000. juxta Hübnerum.

Gebhardus, Comes ab Ammerthal.

SIGEFRIDUS, obiit A. 1009. uti Bruschius memorat. In Catalogis Augustanorum quidem non laudatur, Epitaphium verò ejus extat in Basilica Cathedrali de Virginis prope veterem chorum, ubi hæc leguntur:

Sigefridus.

Omnia subsidunt, alter cinis omnia fiunt,
Omnia nata ruunt, omnia prætereunt.
Ecce Luitholphum, Gebhardum, tùm Sigefridum,
Non vetuere mori forma genusque sui.
Urbis Prælati requiescunt hic tumulati,
Qui docuere greges, Ordine Pontifices.
Mundo sublati vivant in pace beati,
Qua sine nocte dies, qua sine fine quies.

BRUNO, Dux Bavariæ & Saxoniæ, Germanus Frater Henrici II. Imp. cognomento Sancti fundatoris Episcopatus Bambergensis, Filius Henrici, Ducis Bavariæ. Hübnerus de illo memorat, quod Fratri suo Henrico II. Imp. se opposuerit, ejusque hostibus se associaverit, cùm illis id agens, ut Fratrem de Throno dejiciat. A. 1005. cum Fratre reconciliatus, ei se submisit, & haud multò post Episcopus Augustanus constitutus est. Hoc non obstante Fratrem Imperatorem denuò

Bruno, Dux Bavariæ & Saxoniæ.

denuò laceſſivit, & Epiſcopatum Bambergenſem, à Fratre Imperatore fundatum, & in maximo pretio habitum, abolere voluit, ſed non potuit, utut Conradi II. Imp. Conjux Giſela à partibus ejus ſteterit. A. 1026. Conrado II. Imp. qui Brunonem Epiſcopum ſingulariter amavit, in Italiam profecto, Guelphus, Dux Bavariæ, Brunoni Epiſcopo Filium Imperatoris Henricum III. ſecum habenti & erudienti, bellum intulit, Auguſtam Vindelicorum obſedit, obſeſſam expugnavit, expugnatam ſpoliavit. Sed Imperator ex Italia reverſus, Guelphum ad reſtitutionem omnium bonorum, Auguſtanæ urbi & Eccleſiæ ſublatorum, compulit, uti Bruſchius ſcribit: Hübnerus addit, Guelphum pœnitentem non tantum ablata reſtituiſſe, ſed etiam Epiſcopatum Auguſtanum largiter dotaſſe. Obiit Bruno Epiſcopus d. 8. Maj. A. 1031. Ratiſponæ in Comitiis, ab Imp. Conrado II. celebratis. Hübnerus putat, hæc Comitia Noribergæ habita fuiſſe, & Brunonem A. 1029. obiiſſe.

Eberhardus, EBERHARDUS, ab aliis EPPO, à quibusdam Gebhardus dictus, juxta Hübnerum Epiſcopus fuit ab A. 1029. usque ad A. 1047. juxta Bruſchium ab A. 1031. usque ad A. 1048.

Henricus II. HENRICUS II. ex Cancellario Henrici III. Imp. factus eſt Epiſcopus Auguſtanus. Vir eximiè doctus, robuſtus & formoſus, teſte Bruſchio. Quàm charus autem fuit Henrico III. Imp. tam inviſus erat Henrico IV. Cæſari Romano, & Epiſcopis omnibus, eò quod Agneti Imperatrici Henrici III. Conjugi non ſine adulterii ſuſpicione ab intimis eſſet conſiliis, & quod ſuperbe ſe gereret. Male ſibi conſcius aufugit, & in arcem ſuam Falckenſteinenſem valde munitam ſe recepit, mox ab Henrico IV. oppugnatus, tandem Imperatori arcem cedere debuit. Vitam cum morte commutavit A. 1063. die S. Barbaræ, juxta Hübnerum obiit A. 1064.

Embricus, EMBRICUS, Imbricus, vel Emicho, Comes à Leiningen, Præpoſitus Summi Templi Moguntini, ab Henrico IV. Imp. factus eſt Epiſcopus Auguſtanus. Fuit, uti Bruſchius de illo memorat, munificentiſſimus Pater pauperum, orphanorum & viduarum: Imperator Henricus IV. illum ſingulariter amans ſingulis annis ſemel viſitavit. Diſcordiarum & Controverſiarum inter Principes Germaniæ ſuo tempore ortarum diligentiſſimus erat transactor, & feliciſſimus arbiter. Ablegatus aliquando ab Imperatore ad Longobardos, ibique captus, eloquentiâ ſuâ ſe facile ipſe liberavit. Mortuus eſt d. 3. Aug. A. 1077. Tum temporis Rudolphus Anti-Cæſar, Dux Sueviæ, ſuo damno Germaniam turbavit.

Sigefridus II. SIGEFRIDUS II. Comes à Dornberg, ſecundùm alios Marechallus à Dornſperg, à majori parte Capituli Auguſtani electus adverſarium habuit Wigoldum, quem Sigefridus I. Elector Moguntinus à Gregorio VII. in odium Henrici IV. Imp. confirmatum inveſtivit. Sigefridus Auguſtæ, Wigoldus in oppido Füſſen reſidebat: Uterque auxilia & præſidia vicinorum Principum quærebat: Sic per ſeptennium cum maximo Epiſcopatus damno inter hosce Epiſcopos diſceptatum fuit. Leopoldus, Auſtriæ Marchio, adjutus Hermanno, Suevorum Duce, occupatâ Auguſtâ Vindelicorum Sigefridum ejecit, urbem Auguſtanam per proditionem, cùm Henricus IV. Imp. in

in Italiam esset profectus, captam spoliavit, & magnam ejus partem incendiis vastavit, nec Episcopali palatio, nec Templis parcens. Leopoldo Austriaco cum suis discedente venit Wigoldus, residua quævis abripiens: Sæviit etiam in Canonicos, qui Sigefridum ipso posthabito elegerant. Cùm Henricus IV. Imp. in Germaniam ex Italia rediret, dederunt poenas grassatores illi Principes. Imperator cum Episcopo Sigefrido Augustam veniens, Sigefridum restituit. Restitutus Episcopus Sigefridus collapsa & vastata restauravit. Sed non diu quietus mansit, Guelphus enim, Bavarorum Dux, maximâ vi Augustam oppugnavit, & cum fortitudine eam expugnare non posset, insidiis tandem & proditione penetravit, captam urbem expilavit, igne delevit, muros dejecit, ac solo æquavit, ipso etiam Episcopo Sigefrido Ravenspurgum abducto, & in carcerem detruso. Habebat, memorante Bruschio, Episcopus apud se fidelem quendam Ministrum, Virum Nobilem Udalricum, Pincernam de Blanckenberg, is defensurus Dominum suum, & se hosti pro eo obiiciens, ut Clytus olim pro Alexandro, à DuceGuelpho trucidatus est: In summa Basilica D. virginis terræ mandatus, postea ab Episcopo Sigefrido Augustam reverso tali monumento donatus est:

Pontificis fidi vitam tego dùm Sigefridi,
Udalricus ego, sic tibi notus ero.
Welpho ferens aciem gladio me stravit inermem,
Ne patiar, gladios tu pete, Tartareos.

Captus fuit Sigefridus à Guelpho, Bavarorum Duce, quia Guelphos pro Advocatis ac defensoribus Episcopatus Augustani habere noluit: Antecessores enim Episcopi Advocatum suo arbitratu sibi constituerunt, quem voluerunt, capto autem Sigefrido Wigoldus Augustam venit, & Guelphum pro Advocato habere promisit. At cùm videret, urbem miserrimè vastatam ac desolatam, Füssenium rediit, ubi animi mœrore confectus, post pauculos menses obiit. Wigoldo vivis exemplo Guelphus, Dux Bavariæ, Wernerum quendam Episcopum Augustanum constituit, sed hic obiit, antequam Augustam venit. Huic à Duce Guelpho successor datus est Eckenardus, Abbas Richenoviensis & Comes Nellenburgensis, quem Hübnerus Eckardum vocat. Cum Abbatiæ Richenoviensi per 17. Annos laudabiliter præfuisset, Augustam ad capessendam dignitatem Episcopalem profectus, in ipso itinere (adeo fragiles & caduci sumus) repentino morbo prostratus, ad Monasterium suum rediit, post paculos dies decessit. Guelphus Dux nondum videns divinitus repeti ad Episcopatus Augustani administrationem injustè depositum Sigefridum, tertium quærit, quem vacanti Ecclesiæ Augustanæ præficiat. Is fuit, secundum Bruschium, Abbas, juxta Hübnerum verò Abbas Campidonensis, cujus nomen non constat, qui apud Cæsarem & Pontificem pro obtinendo Episcopatu laboravit, sed singulari fato divino & ipse in via mortis telo percussus repente obiit. Tandem Sigefridus soluta Guelpho Duci magnâ pecuniæ summâ, Augustam rediit, & post tot miserias quinque adhuc Annis Episcopatui præfuit. Mortuus est A. 1096. Die S.Barbaræ, d. 4. Decemb.

Wernerus.

Eckenardus Comes Nellenburgensis.

HER-

Hermannus, Comes à Wittelsbach. HERMANNUS, Comes à Wittelsbach, cognomine Luscus, aliis Monoculus dictus. Referente Bruschio & Hübnero non legitimè fu t electus, sed per dativum, id est, per largitiones & Simoniacas artes auxilio Fratris, Ulrici, Comitis à Wittelspach, ad Episcopalem dignitatem pervenit. Tres illum Pontifices, nempe Paschalis II. Gelasius II. & Calixtus II. excommunicaverunt. Cum autem Romæ Calixto II. Pontificio se sisteret & submitteret, ab Anathemate liberatus, veniam delictorum accepit. Annis 38. sed non admodum laudabiliter, uti Bruschius de eo memorat, Episcopatui præsedit. Ejus tempore tria Monasteria in Suevia fundata sunt, Urspergum, Anhusium & Laureacum. Obiit A. 1133.

Waltherus, Comes Palatinus Tubingensis. WALTHERUS, Comes Palatinus Tubingensis, Concordi & unanimi electione capituli factus est Episcopus A. 1134. d. 19. April. duorum Monasteriorum Pater & Fundator est. Namque statim initio Episcopalis sui muneris cum Fratre suo, uti supra jam suo loco memoratum fuit, Cœnobium Benedictinum Anhusanum condidit, & A. 1135. Monasterium S. Georgii Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini intra muros urbis Augustanæ situm, fundare incepit, idque A. 1142. perfecit. Quietis amans sponte Episcopatum A. 1150. resignavit, & in Cœnobio Selgenstadiensi Franconico ex hac vita A. 1153. d. 9. Septemb. decessit.

Conradus, Comes à Lüzelstein. CONRADUS, Comes à Lüzelstein, ex Alsatia oriundus, secundo demùm anno post abdicationem Waltheri per unanimia vota Canonicorum Augustanorum factus est Episcopus A. 1152. Tertiâ vice ad Pontificem Romanum in Italiam profectus, in ultimo itinere A. 1167. peste correptus, obiit.

Hardovicus, à Lierheim. HARDOWIGUS, vel Hardovicus, Nobilis Heros à Lierheim, Suevus. Per 17. annos inter perpetuos tumultus Episcopali munere functus est. Causa rixarum & motuum fuit Advocatia Episcopatus Augustani à Guelphis post mortuos Comites à Schwabeck ad Fridericum Barbarossam Imp. studio Hardovici devoluta. Defunctus est A. 1184. d. 25. Januar.

Udalscalcus, Comes ab Eschenlohe, vel Tennenlohe. UDALSCALCUS, juxta Hübnerum ultimus Comes ab Eschenlohe, Bruschius illum vocat Comitem à Thennenlohe: Fuit primò Præpositus Ecclesiæ Augustanæ, d. 26. Januar. statim post obitum Hardovici electus est in Episcopum. Bruschius de illo memorat, quod Episcopatui laudabiliter ac utilissimè per 18. annos præfuerit. Ex hac vita migravit A. 1202. Calendis Junii.

Hardevicus II. HARDEVICUS II. concordibus quidem suffragiis Canonicorum electus est in Episcopum, sed certantibus pro coronâ Imperiali Philippo, Sueviæ Duce, & Othone, Duce Brunsvicensi, non confirmatus fuit. Sex tamen annis, teste Bruschio, Episcopatui prudenter & laudabiliter præfuit, mortuus A. 1208. Feriâ Philippi & Jacobi.

Sigefridus III. à Rechberg. SIGEFRIDUS III. Nobilis à Rechberg, ex Præposito Augustano Episcopus. Erat, referente Bruschio, Imperatori Philippo eximiè charus, in cujus aula habebat fratrem Hildebrandum à Rechberg, strenuum virum, & ut Imperatori fidelissimum, ita etiam charissimum, qui Bambergæ eâ ipsâ horâ unà cum Dapi-

Dapifero quodam à Walburg, & alio Nobili Viro à Caladin (à quo Marechalli à Pappenheim descendere dicuntur) apud Imp. Philippum præsens fuit, &, ut cæteri, inermis, cùm irrueret in Imperatorem Otho Palatinus à Wittelsbach, quem seditiosum parricidam paucis diebus post Nobilis ille Heros à Caladin sibi obvium factum interfecit. Multùm etiam valuit Episcopus Sigefridus III. cum Fratre suo Hildebrando apud Fridericum II. Imp. quem Hierosolymam proficiscentem secutus est, sed in itinere Brundusii in Italia morte præventus, obiit A. 1227.

SIBOTHO, juxta Bruschium Baro, juxta Hübnerum vero Comes de Gundelfingen. Episcopus fuit ab A. 1227. usque ad A. 1252. memorante Bruschio, Vir eximiâ virtute & vitæ integritate præditus. Anno 1252. sponte Episcopatui renunciavit, & in Monasterium Cæsariense (Kaysersheim) ubi Fratrem habuit, Henricum de Gundelfingen, secessit, ex hac vita avocatus A. 1262. *Sibotho de Gundelfingen.*

HARTMANNUS, Comes à Kyburg & Dillingen, Patrem habuit Hartmannum, Comitem Dillingensem, Matrem verò Wilburgam, Comitissam à Kelmunz, Cœnobii Virginum Seflingensis fundatricem. Fuit hic Hartmannus gentis & Familiæ suæ ultimus: Dedit hinc Ecclesiæ Augustanæ Civitatem & arcem Dillingensem cum universo Comitatu Wittislingensi, Episcopus, teste Bruschio, mitis, benignus, clemens, & bonis omnibus charissimus. Xenodochium Augustanum ad S. Spiritum & Xenodochium Dillingense suis sumptibus fundavit. Ejus tempore Augusta Vindelicorum ab ultimo Sueviæ Duce, Conradino, varia Privilegia accepit. Defunctus est Hartmannus A. 1286. d. 4. Jul. Bruschius illum secundum Fundatorem Episcopatus Augustani vocat. *Hartmannus Comes à Kiburg & Dillingen.*

SIGEFRIDUS IV. Nobilis ab Elchrishausen, ex Franconiâ oriundus, auxit Episcopatum emtione castri Pfersheim prope Augustam. Per duos tantùm annos Episcopus fuit, ex hac vitâ avocatus Anno 1288. mense Junio. *Sigefridus IV. Nobilis ab Elchrishausen.*

WOLHARDUS, Nobilis à Rodt, Suevus, Antecessoris sui, Episcopi Sigefredi IV. Frater uterinus, factus est Episcopus d. 16. Aug. Anno 1288. Fuit valdè dives: quippe, cùm per multos annos Canonicus esset in Summo Collegio Moguntino, referente Bruschio, multa acquisivit, quæ non sibi servavit, sed Episcopatum Augustanum dotavit & locupletavit, multas arces, in Marchionatu Burgoviensi sitas, Episcopatui adjiciendo. Duodecim annis Munere Episcopali functus, obiit Anno 1300. Hübnerus illum Wolfardum, non Wolhardum vocat. *Wolhardus à Rodt.*

DEGENHARDUS, Baro ab Hellenstein, & Heydenheim, Hartmanni, Episcopi Augustani & Comitis Dillingensis nepos è Sorore, Præpositus S. Mauritii, per septem annos Episcopatui Augustano præfuit, mortuus Anno 1307. *Degenhardus, Baro ab Hellenstein & Heydenheim.*

FRIDERICUS I. vulgò Spät à Vayhingen juxta Hübnerum; Bruschius illum Nobilem à Faymingen vocat, & de illo memorat, quod concordibus Canonicorum sententiis in Episcopum electus, quatuor Provisores Sum- *Fridericus I. vulgò Spät.*

mæ Basilicæ Augustanæ constituerit, & hoc modo fortassis Canonicorum pigritiæ consuluerit. Per 22. duos annos Episcopali munere defunctus, obiit Anno 1330. Ejus tempore Schisma fuit in Imperio memorabile inter Ludovicum Bavarum & Fridericum Austriacum. Augusta Vindelicorum Ludovico Bavaro, vicino suo, adhæsit, & ab illo confirmationem Privilegiorum suorum accepit.

Udalricus II. à Schoneck. UDALRICUS II. Nobilis Heros à Schoneck, teste Bruschio, canonice & legitimè electus A. 1330. præfuit Episcopatui laudabiliter per sexennium. Stetit à partibus Ludovici Bavari, hinc Papæ Johanni XXII. minus gratus. Faventiorem habuit Benedictum XI. Pontificem Romanum, qui illum confirmavit. Ejus tempore 206. domus flammis absorptæ sunt Augustæ Vindelicorum. Obiit Anno 1336.

Henricus III. de Schöneck. HENRICUS III. de Schöneck, Antecessoris sui Frater, & ipse in odium Papæ, nempe Clementis VI. incurrit, quia Ludovico Bavaro adhæsit, per 12. tamen annos Episcopatui præfuit, tandem à Pontifice excommunicatus & exauthoratus Episcopatum, impetratâ annuâ pensione, cessit Marquardo, Nobili de Randeck. Obiit Gamundæ (ubi post resignationem in solitudine vixit) Anno 1348. Ejus ævo Judæi quidam, quod venena fontibus injecissent, combusti sunt.

Marquardus à Randeck. MARQUARDUS, Nobilis à Randeck, Neidlingus cognominatus, ex Suevia oriundus, rarò fuit Augustæ, hinc Capitulo minus gratus. Obtrusit illum & intrusit Clemens VI Pont. R. Frequentavit Aulam Caroli IV. Imperatoris, cujus in Italia Gubernator fuit. Anno 1357. à Mediolanensibus captus à Carolo IV. Imp. libertatem recepit. Anno 1368. factus Patriarcha Aquilegiensis, Augustanum Episcopatum præviâ gratiarum actione Senatui Canonicorum resignavit. Patriarchatui præfuit annis 15. & ex hac vita decessit Anno 1381. Cùm paulò ante mortem suam perciperet, gravissimas esse lites inter Senatum populumque & Episcopum Augustanum ex unâ parte, & inter Duces vicinos Bavariæ ex altera parte, venit Augustam, &, memorante Bruschio, post varias ibi habitas deliberationes felix Arbiter & Conciliator omnibus istis diffidiis compositis in gratiam & concordiam cum urbem & Episcopum, tùm Bavariæ Duces reduxit.

Waltherus II. ab Hohenschliz. WALTHERUS II. ab Hohenschliz, Matrem habuit Illustrem, Dominam à Randeck, ope Marquardi, Antecessoris & Consanguinei sui, ad Episcopalem Dignitatem pervenit, ejus etiam commendatione gratiâ Caroli IV. Imp. potitus, per aliquot annos Cæsaris Gubernator vicarius fuit in Italia. Infaustas habuit lites cum Duce Teccensi propter oppidum & castrum Mindelheim, quod propinquis suis ab Hohenschliz vi ereptis voluit vindicare. Sed, cum positis ad Mindelhemium castris, incautius obambularet, tactus lethali telo ab Alberto, Comite Wardenbergensi, ex obsessa urbecula emisso, statim occubuit Anno 1369. die Francisci. Ejus tempore Regimen Augustanum Aristocraticum in Democraticum transmutatum est.

Johannes I. cognomento Schadland. JOHANNES I. cognomento Schadland, fuit etiam Episcopus Hildesiensis & Wormatiensis, SS. Theologiæ Doctor, Hildesiano Episcopatui per duos annos præfuit, ab illo decedens, quod esset contentionum ac peri-

periculorum pleniſſimus, Romam iter fecit, ubi Anno 1368. & Auguſtanum & Wormatienſem Epiſcopatum accepit. Tempore hujus Johannis Epiſcopi Eberhardus III. Comes Wirtenbergiæ, quem Hübnerus per errorem Ducem vocat, cum Civitatibus Imperialibus in Suevia ſitis, cruentum habuit bellum, & adjutus à confœderato Duce Bavariæ contra illas acerrimè pugnavit. Johanne Epiſcopo Anno 1372. defuncto, Johannes Fuggerus Textor è pago Gôggingen Auguſtam cum Familia ſua profectus, ſedes ibi fixit, cujus nepotes & poſteri tantas opes acquiſiverunt, & de Imperio tam præclarè meruerunt, ut Comitum Imperii honores & titulos acceperit.

BURCARDUS, ex Illuſtri Familia de Ellerbach oriundus, unanimi quidem & concordi electione ad Epiſcopalem dignitatem pervenit, ſed cum Urbe Auguſtana graviſſimas habuit lites, ita ut utrinque flammis & ferro ſævitum fuerit. Tandem poſt acceptas mutuas clades animi diſſidentium pacati ſunt. Obiit Burcardus, triginta annorum periodum in Epiſcopali munere emenſus A. 1404. Sub ejus Epiſcopatu A. 1382. dimidia pars incolarum Auguſtæ horrenda peſte abſumta eſt. *Burcardus de Ellerbach.*

EBERHARDUS, Comes à Kirchberg, per unanimia Canonicorum Summi Collegii ſuffragia Epiſcopus factus, non Auguſtæ, ſed Dillingæ ſedem ſuam habuit. Bruſchius de illo memorat, quod per 7. annos non admodùm utiliter Epiſcopatui præfuerit. Ex hac vita deceſſit Anno 1411. Sepultus in Cœnobio Wiblingenſi, Ordinis Benedictini, prope Ulmam ſito ad Ilerum, & Anno 1069. ab Othone & Hartmanno, Fratribus Comitibus à Kirchberg fundato, & largiſſimè donato. *Eberhardus Comes à Kirchberg.*

ANSHELMUS, Nobilis Heros à Nenningen, ex Suevia oriundus, ex cuſtode Cathedralis Eccleſiæ Auguſtanæ in Epiſcopum unanimiter electus, Senatui Auguſtano diſplicuit, ut ejus interceſſione Sigismundus Imp. Fridericum à Graveneck Epiſcopum Auguſtanum conſtituerit, quem Cæſari valdè charum, & Ungarici cujusdam Cœnobii Abbatem Papa Bonifacius IX. confirmavit, ſed litigandum ipſi fuit per 9. annos cum Anshelmo. Tandem uterque ceſſit juſſu Pontificis Martini V. Comitis de Columna, in Concilio Conſtantienſi electi. Anshelmus Blabyræ, Fridericus verò in Ungaria obiit. Quidam putant, illum factum eſſe Epiſcopum Brandeburgenſem. *Anshelmus à Nenningen.*

PETRUS à Schaunberg, Nobilis Francus, ex Canonico Bambergenſi ac Herbipolenſi, conſtituitur Epiſcopus Auguſtanus à Martino V. Pontifice Romano A. 1420. ſed demùm A. 1424. confirmatus & inveſtitus: Eximiâ fuit eruditione conſpicuus, Vir eloquentiſſimus & prudentiſſimus. Studia ſua tractavit in antiquiſſima Academia Bononienſi. Interfuit Concilio Baſilienſi, quo decretum fuit, Papam eſſe infra Concilium: Ex quo conſtat etiam Sueviæ Epiſcopos & proceres jam tùm Dominatum Pontificis improbaſſe. Fridericus III. Imp. hunc Epiſcopum Petrum ſingulariter æſtimavit, & per illum maxima in Imperio negotia expedivit. Tandem factus eſt Cardinalis, & ipſe ſibi Coadjutorem adjunxit. Referente Bruſchio, diſceptantes inter ſe Galliæ & Angliæ Reges ac Burgundiorum Ducem miſſus à Friderico III. *Petrus à Schaunberg, eximiè doctus.*

 Imp.

Imp. reconciliavit. Bavariæ etiam Ducum lites & dissidia feliciter diremit. *Pauperum Pater.* Erga pauperes liberalissimus fuit, ut egenorum Pater dici mereatur. Hübnerus de illo refert, quod per 48. annos Episcopatui præsederit, secundum Bruschium verò Episcopatum per 45. administravit, post mortem, quæ in Anno 1469. incidit, hoc ornatus Epitaphio

Petrus eram Schaunberg quondam de stirpe creatus,
Pilea rubra tuli, quæ mihi Roma dedit.
Cardineos titulos Sancti Vitalis habebam,
Vindelicam rexi Præsul hic Ecclesiam.
Quadraginta & quinque illic præsedimus annis,
Cardineos titulos gessimus octodecim.

Ejus tempore omnes Judæi Augustâ in perpetuum relegati sunt.

Joannes, Comes à Werdenberg. JOHANNES, patrem habuit Comitem à Werdenberg, Matrem verò Comitissam Wirtenbergicam, primò Coadjutor fuit Antecessoris sui, post ejus mortem unanimi consensu electus est in Episcopum Augustanum. Nimis Magnificum pro Episcopo & præcone crucis Jesu Christi Augustæ habuit ingressum, intravit enim cum mille & octingentis Equitibus d. 17. Jun. A. 1470. Reparavit arcem Dillingensem, ubi fere semper habitavit Anno 1486. d. 20. Januar. obiit in Comitiis Francofurti ad Mœnum habitis, quibus Maximilianus I. in Imperatorem Romanum electus est.

Fridericus III. Comes à Zollern. FRIDERICUS III. natus Patre Comite Zollerensi, Matre verò Comitissâ Werdenbergensi, Antecessoris sui Sorore. Decanus fuit Capituli Episcopalis Argentoratensis, utrique Imperatori Friderico III. & Maximiliano I. Patri atque filio charissimus, & Capitulo commendatus, concordi electione totius Cleri factus est Episcopus Augustanus. Episcopatui præsedit annis 19. vir mitis, teste Bruschio, pius ac castus, omnibus virtutum cultoribus longè charissimus, Episcopatus sui Ampliator & Dotator, beneficentissimus Eleemosynarum distributor. Tandem mutatus ab illo tenax & avarus insolitis exactionibus Episcopatum oneravit, & grave ei accersiturus fuit bellum, nisi, quicquid erat dissidii inter Episcopum & urbem Augustanam, à Comite quodam Montis fortis compositum esset. Arcem Zollerensem, Majorum suorum acropolin, egregiis ædificiis illustravit, Burladingum ex imis fundamentis instauravit, & Hechingum etiam reparavit. Vivere inter mortales desiit A. 1505. d. 8. Mart. Ejus tempore Conradi Peutingeri, Patricii Augustani, Filia quadriennis, Maximilianum I. Imp. Latino Sermone compellavit: Et divites Textores Fuggeri Imperatori septuaginta millia florenorum mutuò dantes, pro Hypotheca Comitatus Weissenhorn & Kirchberg acceperunt. Defunctis Comitibus à Weissenhorn & Kirchberg sine mascula prole Anno 1530. utriusque Comitatus hæredes facti, pro se & posteris titulos atque honores Comitum à Weissenhorn & Kirchberg acceperunt.

Henricus IV. à Lichtenau. HENRICUS IV. ex Illustri Familia de Lichtenau oriundus, ultimus suæ gentis, utriusque Juris eximius Doctor, memorante Bruschio, Vir eximiè

Sapien-

ſapientiæ & virtutis laude conſpicuus, pacis ac tranquillæ vitæ ſtudioſiſſimus, Capituli Auguſtani Canonicus ac Vicarius, unanimi totius Collegii ſupremi conſenſu in Epiſcopum electus, laudabiliter Epiſcopatui præfuit 12. annos. Cum ſenio confectus languere inciperet, ipſe cogitavit de Succeſſore, & cum conſenſu totius Capituli Coadjutorem conſtituit Chriſtophorum à Stadion, Senatus Canonicorum Epiſcopalium Decanum. Obiit Anno 1517. plenus dierum ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo ſeptimo d. 12. April. ipſo Feſto Paſchali, cùm rationis optimè compos omnibus ac ſingulis Conſiliariis porrectâ manu valedixiſſet. Arcem Dillingenſem ab Anteceſſoribus ſuis non plenè conditam abſolvit. Ejus tempore ita creverunt opes Familiæ Fuggerianæ, ut tres naves cum omnibus requiſitis Antwerpiâ in Americam ſuis ſumptibus miſerint.

Chriſtophorus à Stadion.

CHRISTOPHORUS à Stadion, Anteceſſoris ſui Coadjutor primò, mox poſt ejus mortem concordibus ſupremi Collegii ſuffragiis in Epiſcopum electus. Ejus tempore Cardinalis Cajetanus Auguſtæ Vindelicorum cum Luthero Colloquium Religionis cauſâ memorabile habuit, in quo beatus Confeſſor fortiter ſtetit, & veritates divinas maſculè defendit, uti Sleidanus & Seckendorfius ad An. 1518. pluribus accurate recenſent. An. 1525. Auguſtani plerique papiſmo renunciantes, puram doctrinam Evangelicam profeſſi ſunt. Anno 1530. Electores Principes & Status Imperii illibatæ doctrinæ Evangelicæ addicti, Confeſſionem fidei ſuæ Cæſari Carolo V. in ſolennibus Comitiis obtulerunt, uti ſupra jam memoratum fuit. Vitam cum morte commutavit Epiſcopus Chriſtophorus in Comitiis Noribergenſibus A. 1543. poſtquam Epiſcopatui per 26. annos præfuiſſet. Bruſchius illum commendat à beneficentia erga pauperes, & ab eruditione ſingulari: Fuiſſe eum Juris utriusque Doctorem, & omnium eruditorum incomparabilem Fautorem, diſcordiarum etiam ac diſceptationum inter Principes Imperii ortarum ſolertiſſimum ac feliciſſimum Arbitrum.

Otho, Comes à Waldburg, Tubingæ ſtudiis incumbit.

OTHO, Comes & Dapifer de Waldburg, qui ſub Præceptore Luca Landiſtrato, Legum Imperialium eximio Doctore, uti Bruſchius refert, fundamenta bonarum literarum in Academia Tubingenſi feliciter jecit, & in Univerſitate etiam Patavinâ ſtudia excoluit, Papiæ tandem abſolvit, electus ibi in Rectorem Academicum, ut Alciati, Magni Juris Conſulti Oratio teſtatur. In Germaniam reverſus concordi electione conſtitutus eſt Epiſcopus Auguſtanus. Anno 1544. galerum Cardinalitium accepit, Epiſcopus Carolo V. & Ferdinando I. Imperatoribus chariſſimus. Ejus tempore Aurea Pax Religioſa, ſed invito hoc Epiſcopo, Anno 1555. inita fuit: Hinc indignabundus Romam conceſſit, Theologis Evangelicis, inprimis Auguſtanis, opponens Jeſuitas, qui Anno 1563. in Academia Dillingenſi, Anno 1549. fundatâ, docere inceperunt. Obiit Epiſcopus Otho Anno 1573.

Johannes Egolphus à Knöringen.

JOHANNES EGOLPHUS, à Knöringen, Vir doctus, Ingolſtadienſi Academiæ numeroſiſſimam & ſelectiſſimam Bibliothecam procuravit. Cum Auguſtam Vindelicorum ingrederetur, attrectavit illum mulier quædam ſuſpecta, ab illo tempore languidus fuit, & biennio poſt Electionem ſuum mortuus eſt Anno 1575.

Marquardus II. Nobilis à Berg.

MARQUARDUS II. ex Illustri familia Suevica Bergensi oriundus. Symbolum ejus fuit valdè memorabile & Episcopo dignum: Fiat Justitia & pereat mundus.

Johannes Otho à Gemmingen.

JOHANNES OTHO à Gemmingen, factus est Episcopus An. 1591. calculo obiit A. 1598. Sub ejus Episcopatu Arx Dillingensis flammis absorpta est, ut Hübnerus memorat, illum etiam ex mœrore obiisse.

Henricus V. à Knöringen.

HENRICUS V. à Knöringen, Episcopatum valdè auxit, eique eximiam Dynastiam Otilienberg cum multis pagis adjecit. Ejus tempore celeberrimus & doctissimus Patricius Augustanus, Marcus Velserus, obiit, & funestissimum bellum tricennale incepit, de quo in Theatro Europæo & Historia Gustaphi Adolphi, Regis Suecorum, à Pufendorffio scripta, ex professo agitur. Obiit Henricus Episcopus Anno 1646. postquam per integros 48. annos Episcopatui præfuisset.

Sigismundus Franciscus, Archi-Dux Austriæ.

SIGISMUNDUS FRANCISCUS, Archi-Dux Austriæ. Ejus tempore pax Westphalica Anno 1648. inita, Germaniam bello exhaustam refocillavit. Ducta Uxore Episcopatum resignavit Anno 1665.

Johannes Christophorus à Freyberg.

JOHANNES CHRISTOPHORUS, Baro à Freyberg, electus in Episcopum Anno 1665. Sub ejus Episcopali munere Fœdus contra Galliam Augustissimus Imperator Leopoldus sancivit cum Rege Hispaniarum & Confœderatis Belgis, quod Fœdus Augustanum vocatur. Obiit Anno 1690.

Alexander Sigismundus, Comes Palatinus Rheni.

ALEXANDER SIGISMUNDUS, Comes Palatinus Rheni, ex Coadjutore Augustano fit Episcopus Anno 1690. quo anno ejus ex Sorore Nepos Augustissimus JOSEPHUS electus fuit in Regem Romanorum. Multùm sub hoc Episcopo Augusta Vindelicorum & universa Suevia in Bello Bavarico atque Gallico sustinuit, sed victoria Hochstadiensis collapsam restituit rem. Datus est haud ita pridem huic Episcopo Coadjutor Johannes Franciscus, Episcopus Constantiensis, natus Baro à Stauffenberg.

Recensitis breviter & concinne Episcopis Constantiensibus & Augustanis, dicendum etiam aliquid esset de Episcopatu Curiensi, qui olim etiam ad Sueviam pertinuit, sed quia Episcopi Curienses a multis annis non amplius in Diætis Circuli Suevici comparent, pergimus ad alia. Nempe superest, ut paucis aliquid in genere commentemur de Originibus Christianismi in Germania, & præcipuis Europæ Regnis, postquam Origines Christianismi, in Suevia & Wirtenbergia plantati, satis descripsimus.

DE

De
CHRISTIANÆ RELIGIONIS
IN GERMANIA ORIGINIBUS.

HAud inanis fama, dicente Hachenbergio, tenet, Maternum Divi Petri jussu venisse in Germaniam, novisque sacris populum alligasse, cujus proinde monumentum apud Hellum, tribus milliaribus a Selestadio distans, ostenditur, vid. B. Rhenan. lib. peculiari de rebus Germanicis.

Id autem satis ex Iræneo, vetustissimo inter Christianos scriptore constat, mature Germaniam ad Christum fuisse conversam, vid. Centuriatores Magdeburgenses, ubi Centuria III. IV. V. VI. VII. purissima seculorum istorum doctrina apud Germanos etiam vigens proponitur. Sed Bonifacius Moguntinus Archi-Episcopus Purgatorium primus in Germaniam intulit. Accepta autem fuit avide a Germanis doctrina hæc, quum facillima libertatis via grassari se ad Cœlum posse intelligerent, & quantovis pretio redimendas purgatorii ustulationes judicarent. Qui ipse Bonifacius eruditione & facundia sua pollens, utique majori nobis laude dicendus esset, nisi serviliter Pontifici addictus, Germaniam ad ritus traditionesque Ecclesiæ Rom. traduxisset, ordinemque & ceremonias potius, quam Christianismum introduxisset. Carolus M. Imperator in multis repurgavit Ecclesiam Germanicam Concilio inprimis Francofordiensi Anno 994. habito, in quo cultus & adoratio imaginum damnata fuit. Hujus Synodi meminerunt Walafridus Strabo Adoviennensis, Regino, Hermannus Contractus, omnium autem fidelissime Hincmarus Remensis Archiep. Nec in cæteris Religionis momentis, quæ jam a Christi sententia secesserant, sanctissimus Princeps curam suam deesse passus est, cuncta ad D. Augustini doctrinam retrahens, cujus libris, ut ait Aventinus lib. IV. impense delectatus est. Hachenberg. p. 296. 297. seqq. De primo Christianismo in Thuringia videantur Casp. Sagittarii antiquitates Gentilismi & Christianismi Thuringici. Jenæ 1685. De Originibus Christianismi in Ducatu Gustroviensi Mecklenburgico videantur Annales Pomeranici, ut & Thomas Rantzovius, Scriptor Integerrimus, Ducis Philippi I. olim Secretarius, qui Anno 1542. reliquit chronicon Pomer. Msc. cui Cramerus & Micrælius plurima debent. De Initio Christianismi in Bavaria videatur Matthæus Raderus in Bavaria sancta.

De Origine Christianismi in Saxonia vid. Casp. Calvori Gen. Superint. & Consil. Consist. Brunsvic. Hanoverani in Cornwall recentissimus Tractatus, cujus titulus: Saxonia inferior antiqua Gentilis & Christiana, d.i. das alte Heydnische und Christliche Nider-Sachsen/ darinn vorgestellt wird/ waß es vor eine Beschaffenheit mit dem alten Nider-Sachsen/ zuvorderst was das Religions- und Kirchen-Wesen betrifft/ in dem ersten

ersten Millenario, oder Jahrtausend nach Christi Geburt gehabt/ Goslariæ, Anno 1714. in fol.

De Ecclesiarum Germanicarum Origine & progressu ab Adscensione DOMINI usque ad Carolum M. elegantissimum scripsit Compendium Historicum Jo. Henricus Ursinus, Superintendens Ratisponensis, Norimberg. Anno 1664.

De Initio Christianismi in Austria vid. Bruschius in tractatu de Patavio; Lazius l. VI. migrationum.

B. Hülsemannus in aureo Tractatu de Auxiliis Gratiæ cum aliis nostris Theologis contra Reformatos docet: DEUM ex merâ gratiâ omnibus hominibus lapsis, & ad resurgendum impotentibus media communicare velle, per quæ resurgant, eâque benevolentiâ DEUM omnes prosequi, qui redemti sunt Eph. 1. 9. Hanc suam benevolam intentionem deducit DEUS in actum, universaliter quidem administrando omnibus hanc mensuram cognitionis, quâ possunt ad visibilem Ecclesiam pervenire, particularitur, mittendo vel conservando huic & illi Genti prædicationem Evangelii. Si Gratiam DEI à verbo auspicamur, certum est, & de fide, DEUM omnibus Auditoribus dare sufficientem gratiam, non immediatè ad perseverandum, aut coronationem obtinendam, sed sufficientem ad posse resistere, posse credere. Quod constat ex claris illis dictis, Jesai, 5. 3. Jer. 9. 13. Ezech. 3. 6. c. 12. 2. Matth. 11. 23. Luc. 7. 30. Act. 7. 51. Rom. 10. 21. Apoc. 3. 20. Hæc Gratia præveniens ad recipiendam Gratiam majorem sufficiens est: instituto enim DEI sic ordinatum est, ut successivè detur habenti, quò plus obtineat Marc. 4. 25. non enim, aut certè rarò DEUS plenum gratiæ cadum semel effundit in convertendos, nec Latronis, aut Pauli mensuram quivis infidelium ex primo Bibliorum aut prædicatoris obtutu polliceri sibi potest: Sed gradatim DEUS movet, hunc tardius, illum velocius, pro benevolâ suâ voluntate, Luc. 17. 6. 7. seqq. ut Confessio August. Art. 5. profitetur: per verbum & Sacramenta, tanquam per instrumenta datur Spiritus S. qui fidem efficit, ubi & quando visum est DEO, in iis, qui audiunt Evangelium. Atque hoc cogitur ipse Bellarminus fateri, cum ait, lib. 2. c. 8. p. 536. non quidem omnibus adesse auxilium, quo possint immediatè credere, nulli tamen deesse auxilium sufficiens, quo possit mediatè fidem concipere. Aliqui etiam ex Reformatis non possunt diffiteri, tantùm gratiæ Deum singulis admetiri, quo possint ad agnitionem veritatis devenire: Ita Bullingerus in cap. 1. Rom. fatetur: Gratiam DEI gentibus non defuisse ad cognoscendam veritatem & religionem, si modo uti eâ voluissent. Idem ad verba v. 24. ubi Gentiles dicuntur traditi in reprobum sensum, ita commentatur; comperies, si istis conferas alios scripturæ locos, DEUM neminem tradidisse in reprobum sensum, nisi prius ei sese prorsus manifestarit, imò nihil omiserit, quomodo ad salutem spectare videbatur. Pergit B. Hülsemannus, & probat ex Col. I. 23. prædicatum esse Evangelium omni creaturæ sub cœlo, cui nempe Christus prædicari mandaverat, Marc. 16. 20. Quo non venit pes Apostolorum, eò venit sonus Evangelii, ut adeò singulis etiam individuis ratione utentibus innotuerit aliquando per prædicationem Apostolorum saltem fama de Christo, vel etiam notitia, ex ipsa prædicatione, cominus factâ. Etiam in Americâ reperta sunt rudera Evangelicæ prædicationis, secundùm Benzo-

Benzonis & Lætii testimonia, ubi fatentur: In utraque Indiâ reperta esse quædam indicia extincti apud Barbaros veri DEI, quam primùm Columbus & ejus sequaces eò penetrarint. Hist. novi orbis lib. 1. c. 8. & Navig. in Brasiliam c. 16. p. 223. Habuisse illos notitiam de diluvio, de mundi interitu, de resurrectione corporum. Petrus Larricus, etsi multa mentiatur pro Jesuitis suis, fatetur tamen Tom. I. Thesauri rerum Indicarum lib. 2. c. 17. quod per universam Indiam Orientalem primi Lusitani invenerint non solùm manifesta indicia Christianitatis, sed etiam professione Christianos Thomæos, Templa, tabulas æneas, quibus dicta & facta S. Thomæ, aliorumque Martyrum fuerint inscripta. Tom. II. lib. 2. c. 20. idem fatetur de Chinensi regno. Tom. III. l. 1. c. 54.

Nulli unquam populo, aut individuo, subtracta est prædicatio semel collata, nisi per voluntariam & evitabilem contumaciam repudiata fuerit. Matth. 21. 41. 43. c. 23. 33. 38. Apoc. 2. 5. Hæc B. Hülsemannus in alleg. libro p. 142. seqq.

ORIGINES CHRISTIANISMI IN GALLIA

ILlustrissimus Parisiensium Archi-Episcopus, Petrus de Marca, qui orbi erudito eximio libro de Concordia Sacerdotii & Imperii, seu de libertate Ecclesiæ Gallicanæ, Francofurti A. 1708. noviter edito, innotuit, Origines Christianismi in Gallia egregiè descripsit. Sequitur ergò:

Petri de Marca Epistola ad Clariss. Virum, Henricum Valesium, de tempore, quô primum in Gallis suscepta est Christi fides.

Petrus de Marca, Archiepiscopus Tolosanus,
Clariss. & Eruditissimo Viro, H. Valesio,
S. P. D.

GRatulor tibi & Ecclesiæ universæ ob eam, quam in vertenda & ornandâ Eusebii Historiâ Ecclesiasticâ operam posuisti, juxta Cleri Gallicani desiderium. Illam quippe acris ingenii solertiam, maturiorisque judicii vim, cum summâ eruditione conjunctam, quam in Editione Ammiani & Excerptorum Polybii Senatui literatorum olim probaveras, nunc felicius exeruisti in majoris momenti Historiâ, tùm à vitiis Lectionum, tùm ab Interpre-

 interpre-

terpretum hallucinationibus purganda, egregiis denique in difficiliores locos adhibitis Commentariis illustranda. Rerum Ecclesiasticarum origines indefessâ diligentiâ perquisitas descripsit Eusebius; Sed usus quandoque Oratione ex Genio Orientalium perplexâ, aliquando verò propter linguæ morumque ignorationem minus intellectâ, quem singularis Eruditionis Tuæ luce, apertis vetustatis Ecclesiasticæ Arcanis, civilis quoque, quando res exigebat, patefecisti. Ex quo voluptatem cepi maximam, non solùm propter illam, quæ mihi communis futura est cum probis & eruditis Viris, ex eâ lectione hauriendam doctrinæ copiam; sed quod studio decessoris mei Caroli de Montchal, Archiepiscopi Tholosani, Viri pietate & Eruditione quondam Celeberrimi, ad hoc opus arduum perficiendum Te accinxisti, cujus sedem cum possideam, reddendarum Tibi gratiarum nomen, quod successione contraxi, his literis solvere necessum putavi.

I.

Ceterùm ante, quàm ultima manus ponatur Editioni, quæ nunc sub prelo fervet, monendum te duxi, in dissertatione nostrâ de primatu Lugdunensi, quæ in Appendice ad Concilium Claromontanum Tomo XXVI. conciliorum edita est, nos quædam adnotasse numero CV. CVI. & CVIII. illius Exercitationis ad Epistolam Lugdunensium Christianorum, quam exhibet Eusebius Lib. V. Hist. cap. I. Πανήγυριν enim illam, quæ Lugduni habebatur, quando supplicia sunt à Martyribus exacta sub Antonino, de Conventu trium Galliarum intelligendam scripsi; quem ex sexaginta populis conflatum docuit Strabo, cujus mentem explicui num. CIII. eumque cum loco Taciti emendato composui. Tentavi quoque Gregorii Turonensis testimonium de Martyribus Athanacensibus cum illâ apud Eusebium narratione conciliare. Denique lapsu Ruffini & Christophorsoni observato, locum Epistolæ illius insignem, deprehensione Martyrum & de interrogatione factâ à Tribuno cohortis, quæ tendebat Lugduni, una cum urbis Magistratibus non infeliciter, ut puto, interpretatus sum. Quæ tamen severiori judicii Tui censuræ submitto.

II.

Finem faciebam huic Epistolæ, quando me patriæ & tuendæ veritatis amor, Lugdunensium Martyrum occasione, pupugit & adegit, ut apud te paucis conquererer de injuriâ Gallis factâ, non ab exteris quidem, sed à nostratibus; qui reconditioris & à vulgo semotioris, qua pollent, doctrinæ cupidine illecti, veritatem, quæ in proparulo est, velut in puteo latentem sibi quærendam putarunt. Galliis quippe detrahunt, quam Æthiopibus & Indis sciunt ab Apostolis ipsis exhibitam Evangelii prædicandi curam; ac si florentissimæ & vicinæ nationes Capiti Gentium Romæ, quam sanguine suo Petrus & Paulus consecrarunt, remotissimis illis extraque Romanum Imperium sitis regionibus posthabitæ fuissent. Alia fuit mens Apostolorum, qui Gallias in fide erudiendas statim post adventum in Italiam susceperunt. Beatus quippe Lucas, à Pauli comitatu discedens, magistri sui mandato se contulit in Gallias, ubi præcipuum fidei prædicandæ studium impendit. Deinde per Italiam & Dalmatiam in eodem opere industriam suam præstans, in Macedoniam, eodem functurus officio, se recepit. Auctorem habemus locupletem hujus narrationis Epiphanium, qui hæresi LI. quod diximus, de Luca testatur, uno ex LXX. discipulis,

pulis, cui munus Evangelii prædicandi creditum ait: Κηρύττει πρῶτον ἐν Δαλματίᾳ καὶ ἐν τῇ Γαλλίᾳ: idque ipse primùm in Dalmatiâ, Galliâ & Italiâ, ac Macedoniâ præstitit, sed in Gallia præ cæteris, vel si malis, principium verò in Gallia Principium fecisse prædicationis in Galliâ, sive potiorem ejus curam gessisse, disertissimè testatur. Duplici quippe significatione hæc verba exponi possunt, ἀρχῇ καὶ ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Quod autem primùm in Dalmatia prædicasse dicatur, ad solam Dalmatiam referendum non est, sed ad Galliam etiam, atque Italiam, habitâ ratione Macedoniæ, in quâ erudiendâ demùm laboravit. Quæ dictio fortasse restituenda est in contextu, ut sit, quod respondeat τῷ primùm. Sicque illud τὸ primùm non impediet, quin significet ultimis verbis Epiphanius, principium operæ suæ Lucam posuisse in Gallia. Excipiunt viri eruditi, nescire se ab ullo veterum auctorum prodita, quæ scripsit Epiphanius. Scilicet. Sed non ideò minus sunt vera, quæ gesta refert. Petivit ille suam narrationem ex vetustiori scriptore, quo, ut plerisque aliis, caremus. Fortasse ex Hegesippo illud hauserat, qui in pandendis Ecclesiarum orginibus se exercuit. Extabat integrum opus Hegesippi, non solùm Eusebii, sed etiam Hieronymi temporibus, atque adeò Epiphanii. Supererat quoque Georgii Syncelli ætate, qui ejus Auctoris fragmentum profert in Chronico, aliud à fragmentis, quæ recitat Eusebius. Gravius doleo de Viri illius eruditissimi, tibique ac mihi quondam amicissimi, glossemate, qui in animadversionibus ad eum Epiphanii locum vim testimonii illius nobis adimere conatur. De Galliâ enim Cisalpinâ loqui Epiphanium notat. Scilicet apud illum auctorem Cisalpinam Galliam intelligimus, quæ nulla tunc erat ab ipsis Augusti temporibus, qui novam Provinciarum Imperii divisionem instituit. Amovit ab Italia nomen Galliarum, quas objectu Alpium terminavit, Italiam solidam in regiones XI. partitus, Galliis in quatuor Provincias, Narbonensem, Lugdunensem, Belgicam & Aquitanicam sectis, ut docent Strabo, Mela & Plinius. Quam rationem quoque secutus est Ptolemeus in suis tabulis, ut & Ammianus, ac reliqui, quos de Galliis & Italiâ disserere occasio coegit. Itaque non alia est apud Epiphanium Gallia, quàm quæ post Christum natum ab omnibus auctoribus vocatur Gallia, juxta limites ab Augusto institutos.

III.

Non solùm autem Lucam adhibuerunt Apostoli ad informandas in Religione Gallias, sed etiam Crescentem. Ejus rei testis ipse Paulus 2. Tim. 4. qui missum fuisse docet Crescentem in Galliam. Certum quidem est, variam fuisse hujus loci Paulini lectionem, etiam apud veteres. Etenim Chrysostomus & Theodoretus apud Græcos, vulgatus interpres & Ambrosiaster apud Latinos, legerunt Galatiam, non autem Galliam. Sed vetustioris & verioris lectionis vindicem habemus Epiphanium, qui constanter scribit in hæresi LI. eos errare, qui hoc loco Pauli Galatiam legunt, cum scribendum doceat Galliam: οὐ γὰρ ἐν τῇ Γαλατίᾳ, ὥς τινες πλανηθέντες νομίζουσιν, ἀλλὰ ἐν Γαλλίᾳ. Eodem modo cæteris antiquior Eusebius tuus legit in Codice Pauli *Galliam*, quemadmodum Epiphanius; si rectè verba ejus expendantur, & vera apud auctorem illum lectio retineatur ex Rufino & omnibus Codicibus Manuscriptis, ut tu disertè monuisti. Theodoretus sanè, qui Galatiæ dictionem in contextu Pauli retinet, licet de Galatiâ Asiaticâ potuisset illam accipere, maluit

luit ad Galliam nostram, id est, Galatiam occidentalem referre. Adeò certa erat apud omnes veteres Crescentis in Gallia prædicatio. In quo cum veteribus Vivardi & Adonis Martyrologiis conveniunt, qui post fidem à Crescente in Galliis promulgatam meminere reditus illius in Galatiam Asiaticam.

IV.

Enim verò quid vetat, quin Lucæ & Crescenti, assiduis Pauli Comitibus, adjungamus & Paulum ipsum Apostolum; qui testibus Græcis, Athanasio, Epiphanio, Chrysostomo, ac Theodoreto, & è Latinis, Hieronymo, post primum adventum suum in urbem, ubi biennium exegit, à Lucâ memoratum, (quo temporis intervallo fortean Lucas in Gallia prædicationem Evangelii auspicatus est) Hispanias adivit, ad promulgandam illis in regionibus Christianam fidem. Atqui Hispanias petenti pergendum fuit per celeberrimam apud veteres viam illam publicam, quæ ab Italia per Gallias in Bæticam ipsam ducit. Ejus descriptionem exhibet non solùm Antonini Itinerarium à Nicæa per Arelatem, Narbonem, Summum Pyrenæum, Juncariam Barcinonem, & reliqua loca, sed etiam Strabo, qui sedulò se habuit in viæ illius explicatione, quam in plerisque capitibus minus ab interpretibus intellectam nos patefacere conati sumus libro Cataloniæ illustratæ, cujus Editionem maturamus. Non iners fuit Paulus in Galliis erudiendis, qui gentium salutem sibi specialiter commissam, tam flagranti studio peragratis regionibus, undequaque procurabat, qua de re statim uberius agemus.

V.

Possumus quoque Philippi Apostoli operam Gallis vindicare, ipsisque Britannis ex Isidoro Hispalensi Lib. de vita & morte sanctorum. Cap. LXXIV. Philippus Gallis prædicat Christum, barbarasque gentes vicinasque tenebris, & tumenti oceano conjunctas, ad scientiæ lumen fideique portum deducit; additque, hoc munere perfectum Philippum in Phrygiam migrasse, ubi Hierapoli occubuit. Sed quoniam hunc Apostolum Gallis quoque tum Baronius, tum eo duce alii subtrahere conantur, narrationem istam ad Galatas Asiaticos traducendo, non pigebit viri eruditissimi, licet è Novatorum grege, Userii Armachani, verba hic transcribere è capite secundo de Antiquitatibus Ecclesiarum Britannicarum: Quod autem de Philippi in Galliis apostolatu habet Freculfus à Malmesburiensi citatus, ex Isidori libro de Patribus utriusque Testamenti cap. LXXIV. ad verbum expressit. Apud utrumque enim legimus, Philippum Gallis prædicasse Christum, barbarasque gentes, vicinasque tenebris, & tumenti oceano conjunctas, ad scientiæ lucem fideique portum deduxisse. Neque hic mihi Baronii conjectura placet, Isidori ista à Gallis nostris ad Galatas Asiaticos traducentis; multoque minus nuperi operum Isidori editoris Jacobi Breulii temeritas, Galatis pro Gallis in ipso textu (sine ulla veteris lectionis commemoratione) reponentis. Nam præterquam, quod Isidorus in hoc ipso opere cap. LXXXII. & in officio Toletano, (quod Gothicum & Mozarabum vulgo appellatur) itemque Julianus Toletanus, Archiepiscopum in Nahum Prophetam scribens, & Beda, (vel quicunque author fuit Collectaneorum & Florum) Philippo Galliam assignant, idemque Gallis prædicavisse Christum legitur in libello de Festis Apostolorum, qui in Hierony-

miano

miano martyrologio M.S. habetur, (ex quo pleraque omnia in librum suum de Patribus novi Testamenti transscripsit Isidorus) illa barbararum gentium oceano conjunctarum mentio Europæos Gallos, non Gallo-Græcos, ab Isidoro intellectos esse, satis evincit.

VI.

His adjungendum putavi testimonium vetustissimi codicis manuscripti ex Bibliotheca Sancti Germani Parisiensis, in quo iste tractatus Isidori ante octingentos annos adscriptus, una cum aliis ejusdem auctoris libris continetur; ubi antiqua lectio disertissime præfert, Philippum Gallis prædicasse, quemadmodum cap. LXXXII. habetur, Galliam illi fuisse assignatam. Nec dissimulandum est, in eodem codice legi, Hispaniam Jacobo Apostolo datam, eumque Hispanis fidem prædicasse. Quæ vetusti Codicis Auctoritas à quibusdam conceptam suspicionem eximere debet vitiatæ fortean loco in illo lectionis in prioribus Editionibus ab aliquo Hispaniarum partium Studioso. Disceptatur quidem apud eruditos de Jacobi in Hispaniam adventu, ex eo præcipuè capite, quod Apostoli nondum â Judæa, sortibus sibi apud Gentes prædicandi distributis, recessissent. Sed quemadmodum auctoritate Isidori, qui sua ex prioribus haurire potuit, se tueri possunt Hispani adversus opinionis convictæ novitatem, quæ illis opponi solet, ita nobis de Philippo disserere licet, eò tamen securius, quod illius prædicatio apud Gallias, cum incidat post sortitionem Provinciarum, ab Apostolis factam, libera est ab eo telo, quo prædicatio Jacobi apud Hispanos impeti solet. Cæterùm illud fuit Apostolorum propositum, ut quaquaversum orbis patet, Evangelium diffunderent, ex mandato Christi. Quare (ut optimè adnotavit Eusebius lib. III. demonstr. Evang. cap. V.) non solùm Romam caput Imperii, atque Romanas Provincias, sed etiam alia Regna, tùm Parthorum, tùm Armeniorum, Scytharum, Indorum, Æthiopum, ipsimet prædicationibus suis instituerunt, adeò, ut, quemadmodum subjungit Eusebius, ipsis quoque Britannicis Insulis, Oceanum prætervecti, fidei lumen intulerint. Sanè neminem puto tam insipidum, qui sibi persuadeat, de divisis toto orbe Britannis sollicitos Apostolos, negligentiores fuisse in Galliis, per quas iter est ad Britannias, per se aut per legatos veritate imbuendis. Quod egregiè illi præstiterunt per Philippum, unum ex eorum Collegio, Lucam, Crescentem, Trophimum, Paulum, Martialem, aliosque in tabulis Ecclesiasticis adnotatos; & perfecit Clemens per Dionysium, Saturninum, Europium Sartonensem, Ursinum Bituricensem & alios.

VII.

Neque sane infrugifera fuit Philippi, Lucæ, Crescentis, & reliquorum, quam in Galliis sparserant, Christianæ fidei sementis Dei clementia, qui reliquas orbis regiones fovebat, Gallias non destituente. Dicit pro nobis Irenæus, qui circiter anno CXC. scripsit in Lib. I. Cap. 3. veram fidem probari ex ejusdem doctrinæ professione, quæ in variis Ecclesiis, per universum orbem constitutis, constanter traditur, tum in Oriente, in Ægypto & Lybia, tum in Germania, apud Hispanos & Gallos, atque alibi. Nam etsi, inquit, in mundo loquelæ dissimiles, sed tamen virtus traditionis una & eadem est; Et neque hæ, quæ in Germania fundatæ sunt, Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ, quæ in Iberis sunt, neque hæ, quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ,

quæ in Ægypto, neque hæ, quæ in Libya, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut Sol, creatura Dei, in universo mundo unus & idem est, sic & lumen & prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad Cognitionem veritatis venire. Illa tempestate Germaniæ quidem & Hispanis suas Ecclesias nostri liberaliter absque ulla restrictione concedent; sed digladiabuntur de Celtis contra Irenæum: qui generaliter cum sit locutus de Celtis, ejus sententiam ad specialem tractum Lugduno vicinum invidiose coercebunt. Absit livor iste à Gallorum pectoribus; neque genus honori manus violentas inferant, cui exteri parcunt; seque multum venditant eo nomine, quod paria nobiscum faciant in fidei susceptæ initiis. Sane quo in statu esset, Irenæi ætate, fides Christiana apud Gallos, ille facile conjiciet, qui Tertullianum 30. post annis disserentem expenderit de recepto Evangelio per omnes Orientis tractus; quibus mox subjunguntur ab auctore Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diversæ nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo vero subdita, & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium, & Provinciarum & insularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare non possumus. Per Galliarum diversas nationes Tertullianus 4. Galliarum Provincias esse divisione Augusti, Narbonensem, Lugdunensem, Belgicam & Aquitanicam intelligit: esse quibus corpus Galliarum tunc conflatum erat, quod postea in decem & septem Provincias distributum fuit,

VIII.

Quare cum testimoniis vetustissimis ac firmissimis nitatur exordium prædicatæ fidei in Galliis, ex Apostolorum delegatione, & susceptæ à Celtis, ut loquitur Irenæus, seu à diversis nationibus Galliarum, ut ait Tertullianus, ægerrimè fero quorundam in suam patriam acerbitatem, qui origines omnium Ecclesiarum Gallicanarum, præter Lugdunensem, & alias paucas, ad medium tertii seculi detrudunt, affixo ex Gregorio Turonensi paulo ante Decii & Grati consulatum, id est, paulo ante annum ducentesimum quinquagesimum, initio septem sociorum Episcoporum, Gratiani Turonensis, Trophimi Arelatensis, Pauli Narbonensis, Martialis Lemovicensis, Dionysii Parisiensis, Saturnini Tholosani, & Stremonii Avernensis, qui primi in illas Galliarum partes lumen Evangelii intulerunt, & in Ecclesiis à se constitutis stabiliverunt.

IX.

Quin primi illi duces præcipui fuerint Christianæ expeditionis in Provinciis Narbonensi & Aquitanica, & in remotioribus partibus Lugdunensis Provinciæ, à nemine dubitatur, consentientibus tabularum ecclesiasticarum monumentis & solennibus sacris, quæ in eorum memoriam annuo ritu divino numini peraguntur in singulis Ecclesiis. Illarum autem antiquæ traditioni, Bedæ, Usuardi, Adonisque martyrologiis & actis veteribus fultæ in temporis consignatione cur derogari debeat, plane non video; Præsertim cum aliis quoque argumentis hæc veritas innitatur. Sumatur initium discussionis à Trophimo, & expendantur verba libelli, ab Episcopis Provinciæ Viennensis Leoni Papæ oblati anno quadringentesimo quinquagesimo. Omnibus Gallicanis regionibus notum est, inquiunt, sed

sed nec sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ habetur incognitum, quod prima intra Gallias Arelatensis civitas missum à beatissimo Petro Apostolo sanctum Trophimum habere meruit sacerdotem, & exinde aliis paulatim regionibus Galliarum bonum fidei & religionis infusum. Quem Gregorius ponebat sub Decio Trophimum cœtus Episcoporum Provincialium, quibus perspectus erat census Ecclesiarum suarum, quique Gregorium centum & quinquaginta fere annis antecedebant, Trophimum à Petro missum docent, & ut rem omnibus perspectissimam narrant; subjiciuntque exinde aliis paulatim regionibus Galliarum bonum fidei & religionis infusum. Hoc ipsum significat Zosimus Papa epist. V. ad quam (Arelatensem urbem) primum ex hac sede Trophimus summus Antistes, ex cujus fonte totæ Galliæ fidei rivulos acceperunt, directus est. Porro hæc epistola Zosimi, edita à V. C. Sirmondo, & laudata olim tam in Concilio Francofordiensi, quam etiam ab Usuardo & Adone, cum scripta sit anno quadringentesimo decimo septimo, Gregorii Turonensis testimonio potior esse debet in ponenda Trophimi epocha, quam disertissime Synodus Episcoporum Provincialium refert ad Petrum Apostolum: à quibus non discedit Zosimus, cum doceat, primum in Galliis Trophimum fuisse constitutum Episcopum. Libelli supplicis ad se ab Episcopis missi rationem habuit Leo Pontifex rescripto, quod ad eos statim dedit, quo veterem Arelatensis & Viennensis Ecclesiæ de metropolitica dignitate contentionem Viennensis Provinciæ divisione componit.

X.

Necesse est, controversiæ illius statum compendio perstringere; ut qui suborti sunt ex eo non sane percepto in eruditorum animis scrupuli, quod ad Trophimi antiquitatem spectat, facilius eximantur. Vienna civitas, metropolis erat Provinciæ Viennensis in laterculo imperii. Unde, juxta Canones Nicænos, jus metropoliticum ad se pertinere in ordine Ecclesiastico contenderat olim Simplicius, civitatis illius Episcopus, adversus Arelatensem, in Concilio Taurinensi, anno trecentesimo nonagesimo septimo. Qua in lite interlocuti sunt patres, eam civitatem frui debere honore primatus, quæ doceret, se esse Provinciæ metropolim; dato interim ad fovendam concordiam Episcopis consilio, ut quisque viciniores sibi civitates ad suam curam revocaret. Pessumdata erat hac interlocutione Arelatensis Ecclesiæ dignitas, quæ in ordine civilis dispositionis à metropoli civitate Viennensi absque dubio pendebat. Quare Zosimus viginti post Synodum Taurinensem annis interpellatus ab Arelatensi Episcopo, Simplicii Viennensis impudentiam damnat epist. VII. quod in eo Concilio postulasset, ut sibi creandorum Sacerdotum in Provincia Viennensi permitteretur arbitrium; quod ait esse contra statuta Patrum, & Sancti Trophimi reverentiam; decernitque juxta preces Patrocli Arelatensis, ut ejus civitatis Episcopus jam inde à Trophimo ordinationis seriem, temporibus roboratam, possideat, non solum in Provincia Viennensi, sed etiam in utraque Narbonensi. Cujus prærogativæ rationem quoque reddit epist. VIII. ad Hilarium Narbonensem, quoniam Trophimus Sacerdos quondam Arelatensi urbi ab apostolica sede transmissus ad illas regiones (sc. utramque Narbonensem & Viennensem) tanti nominis reverentiam primus exhibuit, & in alios non immerito ea, quam acceperat, auctoritate transfudit. Totam ergo primatus metropolitici cau-

causam ἐν τῇ πρωτοκλησίᾳ, seu in priore vocatione ad fidem, & in vetustiore Episcopatus institutione apud Arelatem à Trophimo facta Zosimus diserte constituit.

XI.

Ceterum quoniam hæc Zosimi rescripta consuetudine quidem vetusta, ut ipse ait, ex relatione Patrocli nitebantur, sed disciplinam Ecclesiæ universalis à Synodo Nicæna decretam convellebant, quæ singulas Provincias suis commiserat Metropolitanis, non autem plures Provincias uni, hinc factum, ut Bonifacius Papa non exprobrarit quidem Patroclo Arelatensi Metropoliticæ potestatis usurpationem, sed potius integram illi relinquens in Provincia Viennensi, illius tamen temeritatem damnaverit epistola, data ad Hilarium Narbonensem anno CCCCXXII. quod scilicet in Lutubensi Ecclesia ordinationem Episcopi celebrasset in aliena Provincia, inquit, sc. in Narbonensi, quæ à Viennensi erat distincta. Illud autem factum pertendit contra Synodi Nicenæ constitutionem, quam describit; commonetque Hilarium, ut metropoliticæ jure munitus, & præceptionibus suis fretus, quæ facienda sunt in Lutubensi Ecclesia, præstet.

XII.

Noluit Hilarius Arelatensis, Patrocli successor, fultus & Zosimi priori rescripto & consuetudine vetusta, parere decreto Bonifacii restringentis intra Viennensem Provinciam Arelatensis Episcopi potestatem. Quam ob rem, & propter Chelidonii causam, aliasque gravissimas rationes, iratus Hilario Leo Papa, quod minus colere Romanæ sedis Majestatem videretur, acerbe in eum invehitur in epistola, ad Episcopos Viennensis Provinciæ scripta anno quadringentesimo, quadragesimo quinto. Inter cætera illi objicit, quod projecto Episcopo infirmo & nescienti alium superposuisset Episcopum, idque in alienâ Provinciâ, scil. extra Viennensem. Quid sibi Hilarius quærit in aliena Provincia, inquit, & id, quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, cur usurpat? cum & ipsum, quod Patroclo a sede Apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit meliore sententia mutatum. Quibus verbis Leo apertissime significat, priora Zosimi rescripta, & posterius Bonifacii decretum, quo potestas Arelatensis Episcopi intra limites Viennensis Provinciæ coercebatur, ut superius monui.

XIII.

Quæ autem exceptiones objicerentur adversus Zosimi rescriptum, in eo capite, quod ordinationes in utraque Narbonensi Patroclo concessas respicit, idem manifeste docet, si ejus verba juxta regulas juris expendantur. Scilicet obreptum Zosimo per falsam Patrocli suggestionem, qui referebat ad consuetudinem vetustam, quam ipse primus usurpabat, ordinandi potestatem in Provincia Narbonensi. Deinde significat ad summam prærogativam illam à Zosimo ad tempus Patroclo concessam, intelligi debere. Denique utitur posteriore Bonifacii decreto, quod, juxta Canonum præscriptum, ambitiosum illud & per fraudem elicitum Zosimi rescriptum, duas Provincias uni Metropolitano concedens, resciderat.

XIV.

Tandem præfracta Hilarii Arelatensis contumacia Leo Papa succensus, absque cognitio-

gnitio-

gnitione causæ, inauditis illis, quorum intererat, jus omne Metropoliticum etiam in Provincia Viennensi ademit Episcopo Arelatensi, illudque Viennensi adjudicavit, ac si ad eum ex jure civilis metropoleos juxta Canones pertineret, quemadmodum Simplicius in Concilio Taurinensi a patribus olim impetrare tentaverat. Hanc injuriam Arelatensi Ecclesiæ illatam, adversus vetustissimæ consuetudinis ἐν τῇ πανηγύρει fundatæ, & a Trophimo ductæ, auctoritatem Episcopi Provinciæ Viennensis, hac novitate perculsi amovere curarunt, occasione arrepta ex obitu Hilarii, & electione a se facta Ravennii, viri gravissimi, & Leoni pergrati. Itaque libello supplici ad LEONEM dato, primatus Arelatensis originem arcessunt a Trophimo: qui missus a beato Petro, primus in Galliis Arelatensem Episcopatum instituit, cujus quidem primævæ institutionis ratio potior sit habenda, quam civilis dispositionis, quæ Viennæ jus metropoleos politicæ olim tribuerat. Quod telum, ex ordine civili petitum, ut repellant Episcopi, non dubitant, civilem quoque dignitatem, qua temporibus illis florebat civitas Arelatensis, Leoni proponere, in ea nempe sedem præfecturæ Galliarum, a Civitate Trevirorum eò translatam, consistere, atque adeò urbem illam matrem omnium Galliarum esse. Quod dictum, ut opponatur Viennæ, quæ pro matre Viennensis tantùm Provinciæ se gerebat. Addunt etiam, quicunque intra Gallias, scilicet jam inde à Constantino Maximo & Valentiniano, ostentare voluit insignia dignitatis, in hac urbe consulatum accepisse & dedisse, hoc est, Consulatum Circensibus celebravisse; quemadmodum egregie hunc locum interpretatur Vir eruditissimus Hadrianus Valesius, literarum & sanguinis germanitate frater tuus, o mihi charissime Henrice Valesi, in libro octavo rerum Francicarum, quas doctissimis curis & ingenii sui solertia illustravit.

XV.

Expensis tandem rationum momentis, quæ libello Episcoporum Provincialium continebantur, auditis quoque allegationibus Episcopi Viennensis, Leo Papa privilegii Arelatensis rationem habendam censuit, restituendamque metropoliticam dignitatem illi Ecclesiæ, quæ vitio Episcopi sui Hilarii antiquo jure in perpetuum privari non poterat. Itaque rem totam, juxta Concilii Taurinensis consilium, datum olim contendentibus duarum civitatum Episcopis, sic temperavit, ut majorem partem Provinciæ Viennensis restitueret Arelatensi Ecclesiæ; solis quatuor Civitatibus penes Viennensem Episcopum relictis, ne honorem metropoliticum, quem ipsemet concesserat, adimere per inconstantiam, aut injuriam videretur; &, ut ipse loquitur, ne Viennensis, cui potestatem metropoliticam Hilario ablatam deputaverat, semetipso factus videretur inferior. Sed tum de isthac controversia, tum etiam de dignitate civili Viennensis & Arelatensis civitatis, accuratam disceptationem dabimus in secunda editione libri nostri de Primatibus, quam adornamus.

XVI.

Ceterum hæc Trophimi antiquitas confirmatur epistola Cypriani ad Stephanum Papam, qua petit, ut ab eo scribantur literæ in Provinciam, (id est, Narbonensem solidam, quam veteri Provinciæ nomine nuncupat) quibus Marciano Episcopo Arelatensi alius in e-

jus locum subſtituatur; quoniam ſpretis collegarum monitis, Novatiani erroribus pervicaciter adhærebat. Neceſſum verò eſt, hanc Cypriani epiſtolam ſcriptam eſſe initio ſedis Stephani, quando duos inter illos Pontifices diſſenſio nondum ulla interceſſerat. Initium autem illud Stephani cum cadat in annum ducenteſimum quinquageſimum ſextum, ſequitur, Marciani exordia antecedere Decii Conſulatum. Unde rectiſſime colligitur, miſſionem Trophimi in anteriora promovendam, invito licet Gregorio Turonenſi, ſcilicet ad Petri ætatem, juxta libelli Epiſcoporum Provinciæ Viennenſis teſtationem. Sola falſi ſuſpicione ultro excogitata, tum adverſus Cypriani epiſtolam, tum adverſus Zoſimi reſcripta, & Epiſcoporum libellum, nollem, à manifeſtis illis probationibus ſe liberarent Gregorii fautores. Admiſſa quippe ſemel hac reſpondendi & præſcribendi ratione adverſus ſcripta, quæ ſtilo & vetuſtorum codicum editionumque fide veterumque auctorum teſtimonio muniuntur, cadit omnis de quæſtionibus literariis diſſerendi ingeniorum delectatio. Interim omittendum non eſt, aſſertam Cypriano epiſtolam a Rigaltio in notis ad Cyprianum, diſcuſſis falſi argumentis a viro doctiſſimo allatis. Operam quoque non indiligentem poſuit Vir eruditus, Hugo Menardus, in refellendis argumentis, adverſus Cypriani epiſtolam, & Zoſimi reſcripta atque libellum ſupplicem adductis.

XVII.

Quæ teſtimonia licet ad vindicandam veritatem ſufficiant, non alienum erit ad traditionis antiquæ ſeriem comprobandam, Adonem Viennenſem teſtem laudare, cujus hæc ſunt verba in Martyrologio IV. Kal. Januar. *Apud Arelatem Natalis ſancti Trophimi Epiſcopi & Confeſſoris, Diſcipuli Apoſtolorum Petri & Pauli.* Idem uberius in libello de feſtivitatibus Apoſtolorum: *Natalis Sancti Trophimi, de quo ſcribit Apoſtolus ad Timotheum:* Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Hic ab Apoſtolis Romæ ordinatus Epiſcopus, primus ad Arelatem urbem Galliæ ob Chriſti Evangelium prædicandum directus eſt: ex cujus fonte, ut beatus Papa Zoſimus ſcribit, totæ Galliæ fidei rivos acceperunt; qui apud eandem urbem in pace quievit.

XVIII.

Errore Gregorii Turonenſis in conſignanda Trophimi epocha diſpuncto, te impetrabiliore utemur in probanda ſimilis ejuſdem auctoris hallucinationis confutatione. Paulum Narbonenſem ad Decii tempora Gregorius dejicit. Cui opponemus locupletiſſimum teſtimonium vetuſtiſſimi Martyrologii, a Rosweydo editi, quo Eccleſia Romana inter ſolennes ritus utebatur teſte Gregorio Magno. Lib. VII. Epiſt. XXIX. Martyrologii illius hæc ſunt verba ad XI. Kal. Aprilis: Narbonæ, Sancti Pauli Epiſcopi, diſcipuli Apoſtolorum. En Paulum Epiſcopum Narbonenſem, diſcipulum Apoſtolorum, id eſt, ab ipſis Apoſtolis Chriſtianam fidem edoctum. Cauſa eadem, niſi conſtans ſit in eodem Martyrologio verbi illius, quam propoſui, ſignificatio; quæ alia certe eſſe non poteſt juxta proprium dictionis ſenſum, referam loca, ex quibus hæc ſignificatio verbi adſtruitur. Pridie Nonas Januarii. apud Cretam, Titi Apoſtolorum diſcipuli. III. Kal. Maji. apud Paphum, Tychici Apoſtolorum diſcipuli. VII. Kal. Junii. apud Athenas, quadrati Apoſtolorum diſcipuli. Pridie Nonas Auguſti. Ariſtarchi diſcipuli Apoſtolorum. IV. Kal. Decemb.

Decemb. Sosthenio Discipuli Apostolorum. VI. Kal. Jun. Trophimi Episcopi, Discipuli Apostolorum. Quare diserta est, ut dixi, Martyrologii veteris Romani testatio ad figendum Pauli Narbonensis Episcopatum in ipsis Apostolorum temporibus, quamvis Trophimi Episcopatu posteriorem. Celeberrimum quidem apud antiquos fuisse Pauli hujus nomen, docet Prudentius in Martyribus Cæsar augustanis.

Burcino claro Cucufate fulta.
Surget, & Paulo speciosa Narbo.

Sed temporis veram consignationem ex testimonio vetustissimo Romanæ Ecclesiæ supra laudato haurire debemus. Traditionis vero series petenda est tum ex Usuardo, & ex actis Vitæ Pauli Narbonensis, tum etiam ex Adonis Martyrologio, atque ex ejusdem libello de festivitatibus Apostolorum; cujus hæc sunt verba ad diem XI. Kal. Apr. Natalis Sancti Pauli, quem beati Apostoli ordinatum Urbi Narbonæ Episcopum miserunt; quem tradunt eundem ipsum fuisse Sergium Paulum Proconsulem, Virum prudentem, a quo ipse Paulus sortitus est nomen, quia eum fidei Christi subegerat; quique ab eodem sancto Apostolo, cum ad Hispanias prædicandi gratia pergeret, apud præfatam urbem Narbonam relictus, prædicationis officio non segniter impleto, clarus miraculis coronatus sepelitur.

XIX.

Hic duo quædam observanda sunt. Ac primo quidem, Paulum Narbonensi Ecclesiæ præfectum Episcopum ab ipsis Apostolorum temporibus, absoluta est auctoritas, cum eorum discipulus fuerit, ut dixi. Alterum respicit veterem famam, quæ Paulum illum cum Paulo Proconsule miscet, eandemque facit. Præterea docet, in possessione Episcopatus institutum a Paulo Apostolo, in Hispaniam proficiscente. Quæ quidem prudenter Ado non asseruit ut certa, sed ut fama vetustiore recepta: Cujus narrationis auctores Braulio, Leander, Julianus & alii veteres Scriptores Hispani proferuntur in literis Stephani Papæ, editis à Viris clarissimis & eruditissimis Guilielmo Catello, Senatore Tolosano, & Philippo Labbeo, Societatis Jesu Presbytero; quarum exemplar extat etiam in archivis Ecclesiæ Tarraconensis, quarumque fidem & sententiam expendimus in secunda editione libri nostri de Primatibus.

XX.

Quod attinet Martialem, illud unum habetur in Martyrologiis veteribus, eum Lemovicæ fuisse Episcopum. Veruntamen antiqua ejus vitæ acta, unum fuisse ex LXX. discipulum Domini, & a Petro Apostolo ad Aquitanos missum, docent, quam traditionem amplexa est Synodus Lemovicensis anno MXXXIV. in disceptatione, quæ de Martialis Apostolatu in Galliis habita est.

XXI.

Dionysii Parisiensis succedit vexata disputationibus gravissimorum Virorum epocha: His stantibus a Gregorio, & ad Decii tempora antistitem illum detrudentibus, quo spes omnis Parisiensium Dionysium cum Areopagita permiscendi abscindatur; illis vero contrario proposito, ad Clementem Romanum ejus missionem referentibus. Sane a Clemente in Gallias Dionysium missum fuisse, Beda & Usuardus docent in suis Martyrologiis: quam tradi-

traditionem eos hausisse certum est ex actis antiquis vitæ S. Dionysii, quæ dudum ex MStis Codicibus edidit Vir Cl. & eruditissimus, Franciscus Bosquetus, nunc meritissimus Episcopus Ecclesiæ Monspeliensis. Nomen auctoris illius vitæ deprehendi in Codice MS. Turonensis Ecclesiæ, qui complectitur vitas Sanctorum aliquot, a Fortunato descriptas, & inter ceteras, Dionysii Parisiensis illam, quæ jam, ut dixi, edita est in publicum. Habemus ergo Fortunatum Pictavensem Episcopum, æqualem Gregorii Turonensis, qui Dionysii Parisiensis epocham ad tempora Clementis retrahit. Quam sententiam secuti sunt Episcopi Galliarum in Epistola ad Eugenium Papam scripta anno DCCCXXIV, quæ habetur apud Baronium; a quibus Fortunato teste adeo locuplete fultis discedere, piaculum esse puto.

XXII.

De Saturnino, Gatiano, & Stremonio mox agam, quoniam specialis illorum est causa.

XXIII.

Non me latet, quid eruditos Viros ad deprimendam in posteriora tempora septem Episcoporum epocham veluti præcipites egerit, Severi Sulpitii nempe atque Gregorii Turonensis auctoritas. Scripsit ille, sub Aurelio Antonini visa primum in Galliis martyria, DEI religione trans Alpes serius suscepta. Unde tabulis Ecclesiasticis fidem non esse habendam colligunt, quæ sub Domitiano, vel sub Trajano, aut Hadriano passos tradunt quosdam ex prioribus illis Pontificibus. Utinam maluissent, interpretatione ex illis Juris & rhetorum principiis ducta, Severum cum diptychis Ecclesiasticis in concordiam adducere. Generi quippe per speciem derogatur, ut docent Juris Consulti. De martyriis generalibus loquitur Severus, scilicet de cæde tum Pontificum, tum plebis Christianæ, per supplicia consumptorum; ut accidit in Ecclesiis Viennensi & Lugdunensi sub Antonino, quo solum respiciebat Severus; cui cladi similis ante nulla contigerat in Galliis. Quod tamen non impedit, quia priores aliquot Episcopi pro Christo mortem obierint, absque ulla tamen generali plebis Christianæ strage; ut factum postea sub Decio, qui in solos Episcopos animadvertebat. Neque vero sequitur, errasse Severum in pertexenda rerum serie, cum per compendium summa illarum capita attigerit, neque in se susceperit Origines Ecclesiarum Gallicanarum, quas omnino intactas reliquit, & singulorum Pontificum eventus tradere. Quod autem subjungit serius trans Alpes susceptam religionem, verum est, habita comparatione partium orientalium atque ipsius Italiæ, quæ prius imbuta est doctrina fidei, & fortassis cum uberiori & faciliori proventu, quam in Galliis, Gentilium superstitionum retinentioribus.

XXIV.

Depulsa ex Severo petita machina, liberi esse possumus a metu Gregorii. Docet ipse duo quædam Lib. I. Hist. c. XXX. Alterum, septem illos socios eodem tempore in Gallias pervenisse, Ecclesias septem ab eo commemoratas primas constituisse. Alterum vero, horum adventum referendum ad tempora Consulatui Decii & Grati vicina, i. e. ad annum CCL. aut circiter. Quæ narratio manifeste pugnat cum Irenæo, qui Sexaginta & amplius

amplius annis ante hunc Consulatum Ecclesiarum apud Celtas fundatarum meminit. Pugnat quoque cum Tertulliano, qui triginta & amplius annis ante Decii epocham diversas Galliarum nationes fidem Christianam profiteri testatur: quæ cum sit ex auditu, plane prædicantium missorum ministerio diversis illis nationibus infundenda fuit; qui quidem alii non sunt præter eos, quos tabulæ Ecclesiasticæ exhibent. Erravit ergo Gregorius, prætextu vitæ sancti Saturnini, cujus verba laudat in Epocha Decii constituenda; quam scriptor ille cum soli Saturnino affigeret, Gregorius de suo ad alios extendit, ex recepta jam tum opinione de septem illorum Societate. De suo addidisse dixi; quoniam in verbis actorum Saturnini, quæ Gregorius laudat, nulla fit seu Pontificum mentio, neque etiam in corpore actorum, quæ apud Surium extant; quæ plane sunt eadem cum iis actis, ex quibus locum a se laudatum Gregorius decerpsit, cum iisdem omnino verbis ibi locus ille descriptus reperiatur. Porro acta illa interposita sunt longo intervallo post obitum Exsuperii Tolosani, cujus meminere; ut recte observat Hugo Menardus. Destituitur itaque Gregorius sui auctoris testimonio in sex Pontificibus; adeo ut Epocha Consulatus Decii ad solum Saturninum Episcopum ex illo auctorum scriptore referenda sit.

XXV.

Quod autem ad Saturninum attinet, controverti non debet, quin Gregorii tempore duplex invaluisset opinio, & quin utraque sola relatione niteretur. Altera est, quam sequitur Gregorius hoc loco, passum esse Saturninum Decii Consulatu. Illud autem Auctor ab eo laudatus hausit, non ex vetustis Saturnini passionis actis, sed ex fideli recordatione, ut loquitur. Vetusta enim passionis acta, vel per incuriam tempore illo scripta non fuerant, vel ex Præsidum Decreto temporibus Decii igne perierant; ut de actis Martyrum generaliter testatur Prudentius. Altera sententia, sua quoque relatione fulta (cujus testis ipse Gregorius L. I. C. XLVIII. de Miraculis) tradebat, missum Saturninum a discipulis Apostolorum, id est, plus quam centum & quinquaginta annis ante Decium. Adeo, ut in ancipiti positis liceat ultimam Gregorii sententiam sequi, quæ cohæret priori illi apud eum non controversæ, de non divellendis adeo prolixa temporum intercapedine a se invicem prioribus Episcopis, qui a Petro & Paulo, & deinceps a Clemente Apostolorum discipulo, non longo intervallo missi, exordia fidei per Gallias propagarunt. Hinc factum, ut Ado in Martyrologio Saturninum scribat passum sub Decio, juxta primam Gregorii opinionem; Rabanus autem in suo Martyrologio sequatur secundam, usurpatis quoque Gregorii verbis: *Iste vero, inquit, Saturninus martyr, ut fertur, ab Apostolorum discipulis ordinatus in urbem Tolosatum est directus.* Quod intelligendum de Clemente, a quo missus dicitur Saturninus una cum Dionysio in actis veteribus Sancti Dionysii, compositis a Fortunato Pictavensi, qui secundam Gregorii sententiam disertissime confirmat. Quanquam vetusta sancti Saturnini acta missum a Petro doceant, & in Elusana urbe, Novempopulaniæ scilicet metropoli, deinde Pompelonæ, & in aliis Hispaniarum Gentibus Ecclesias constituisse; ut ex suis quoque tabulis fatentur auctores Hispani. Sed satius est, ut hæreamus relatæ a Gregorio traditioni; scilicet à discipulis Apostolorum ordinatum, id est, à Clemente juxta Fortunatum.

XXVI.

Eadem explicatio adhibenda est alteri loco cap. 8 de Gloria Confessorum, ubi tradit Bituricæ urbi verbum salutis prædicasse Ursinum Episcopum, qui à Discipulis Apostolorum in Gallias destinatus fuerat, scilicet à Clemente, ut ejus vitæ acta perantiqua testantur.

XXVII.

Speciales, quas adhibuimus, probationes pro fulcienda veteri Epocha quinque Pontificum Trophimi, Pauli, Martialis, Dionysii, Saturnini, quibuscum par est causa plurium aliorum, qui Ecclesias in Galliis fundaverunt, generales probationes ex Irenæo, Tertulliano & Eusebio de vetustate Ecclesiarum, ut juvant, sic mutuum quoque ex illis subsidium capiunt. Qua de re diligenter disseruit Juris utriusque celeberrimus Antecessor in Academia Tolosana, Antonius Dadianus Alteserra, Lib. IV. Rerum Aquitanicarum capite 9.

XXVIII.

Quod autem attinet ad Gatianum, Turonensis Ecclesiæ Episcopum; cum ejus Successor Gregorius, cui perspecta erant Ecclesiæ suæ tabularia, docet conceptis verbis Lib. IX. Hist. Cap. XXXI. Gatianum anno Decii primo à Papa sedis Romanæ transmissum, additis quoque aliquot ejus Episcopi gestis, neque ulla nobis aliunde suppetat auctoritas, qua illum ad vetustiora tempora revocemus, temerarium censeo, adversus Gregorium de propriæ Ecclesiæ statu disputare. Idem dicendum puto de Stremonii Arvernensis Episcopi initiis; quæ Gregorium, utpote Patria Arvernum, atque adeo in suis non peregrinum, latere non poterant. Quæ fortasse fuit occasio, cur negligentius se habuerit in aliarum Ecclesiarum investigandis initiis: quibus exordia duarum sibi curarum, Turonensis & Arvernæ, æquari non posse cum videret, maluit ad harum tempora priorum quinque fundationes indiscussas deprimere.

XXIX.

Quare cum apud Viros eruditissimos antiqua Ecclesiarum Gallicanarum diptycha, in quibus Pontifices fidei prædicatæ Antesignani descripti sunt, cum missionis Apostolicæ vetustissima Epocha, ex eo solo capite nutarint in temporis assignatione, quod cum Severo & Gregorio pugnare viderentur, religiosissimi Episcopi Collegæ nostri poterunt intrepide in suis Ecclesiis decessorum suorum traditam asserere vetustatem, securi de illa, quæ nostris objici solet veterum Auctorum ignoratione aut contemptu, tum etiam de aliquo veritatis historicæ dispendio, quæ alioqui laboraret, si actis antiquis fides sua detraheretur. Itaque præter ceteros superius memoratos, Clementem à Petro Apostolo missum, sibi vindicabunt Metenses ex actis, unde narrationem suam hausit Paulus Diaconus, mediæ ætatis & non contemnendæ auctoritatis Scriptor. Ejusdem Apostoli curæ, & postea Clementis, plures populi acceptum quoque ferre poterunt ex veteribus actis & martyrologiis, primum Episcoporum suorum institutionem. Quorum labores si suis Provinciis ex Augusti instituto dispositis, redduntur, Tertulliani sententia quantopere vera sit, de diversis Galliarum nationibus Christiana fide imbutis, patebit. Narbonensis quippe Provincia

cia non solum à Crescente Viennensi, sed etiam à Trophimo Arelatensi, à Paulo Narbonensi, qui proxime secutus est Trophimum, & demum à Saturnino Tolosano exculta fuit. Aquitanica à Martiale Lemovicensi, Ursino Bituricensi, Frontone Petragoricensi, & Eutropio Santonensi, atque etiam à Saturnino in Novempopulania, quæ pars erat Aquitaniæ. Belgicam curaverunt Eucharius Trevirensis, Clemens Metensis, Xystus Remensis, & Memmius Catalaunensis. Quod attinet ad Lugdunensem Provinciam; fidem in ea instituerunt Dionysius Parisiensis, Savinianus Senonensis, Nicasius Motomagensis, Caraunus Carnocensis, & Julianus Cenomunensis.

XXX.

Superest, ut de Lugdunensi Civitate quæramus: quæ quidem cum Principia Episcopatus debeat Pothino, qui passus sub Antonino anno CLXXVII. nonagenario major, sed inferior Trophimi Arelatensis institutione, non dubito, quin hujus studio debeat primitias fidei. Siquidem, ut tradiderunt Episcopi in libello, oblato Leoni Papæ anno quadringentesimo quinquagesimo, ex Trophimo, velut ex fonte, profluxerunt rivuli fidei in alias Galliarum partes, quod confirmat quoque Zosimi Papæ Epistola. Quare cum Arelas Italiæ, Orientis & Africæ commerciis pateret, & ob eam rationem Lugduno, florentissimo Galliarum emporio, conjungeretur, obvium fuit Trophimo per se & per alios Legatos fidei Christianæ sementim ibi serere, quæ tandem in eum fidelium cœtum crevit, qui à Pothino Episcopo regi mereretur.

XXXI.

Non me latet, in quædam acta, quibus vitæ Pontificum illorum describuntur, multa (quod attinet ad eorum res gestas) irrepsisse, quæ manu medica egeant, ut repurgentur; quemadmodum de Actis hujusce generis decreverat olim Concilium Francofordiense anno septingentesimo nonagesimo quarto. Id tamen non officit missionis veritati; de qua sola asserenda nunc agitur; omissis cæteris, quæ in quæstionem adducuntur a Viris Eruditis, de quibus alias fortasse sententiam meam aperiam.

XXXII.

Interim amicos nostros obtestor, ut boni consulant, quæ, licet aliena ab eorum sententia dixi, provocatus tuendæ veritatis desiderio, ad restituendam Ecclesiæ Gallicanæ Majestatem, aliquo pacto imminutam, ex depressa Originis illius vetustate; qua in rebus sacris non vulgarem venerationem conciliare solet, tum Ecclesiis, tum Imperiis Christianis, in quibus sunt constitutæ. Quare non evertendas sed retinendas putavi, quæ vero nituntur traditiones nostras, præcipue cum in Ecclesia Romana ac toto in Orbe Christiano jam olim recepta fuerint, adeo ut non egeamus prava illa diligentia, quam adhibuerunt illi, qui etiam falsis atque confictis sub nomine veterum Auctorum monumentis vetustatem Christianæ Religionis sibi arrogare nituntur, vel etiam receptam confirmare. Tu vero, Vir Clarissime, pro ea, qua polles non solum eruditione, sed etiam prudentia, de nostro isto conatu, prout par est, decernes, & dignitatem Ecclesiarum Gallicanarum robustius vindicabis. Vale, Lutetiæ Parisiorum, Nonis Septembris, anno MDCLVIII. Ita Petrus de Marca Origines Christianismi in Galliâ describit, quibus addi

addi merentur ea, quæ Illustris Dn. de Franckenberg, sive Zechius, in eximio rerum Europæarum Commentario (Europ. Herold) de eodem argumento verbis Germanicis tradit. Clodovæo dem grossen König in Franckreich / dancket gantz Franckreich die Befestigung deß Staats / noch mehr aber die Christliche Religion. Denn er tödtete Anno 486. Syagrium, den Römischen Gouverneur, in dem übrigen Theile Galliæ, und brachte es durch Befestigung seines Throns dahin / daß die Römische Kayser an Wiedereroberung der Gallischen Provintzien nicht weiter gedencken dürfften / verstörte das Reich der Gothen in Languedoc, und machte sich dieselbe Gegend Landes auch unterthan / bezwang einen feinen Theil Ober-Teutschlandes / tilgte den Rest der Römischen Bottmässigkeit auch in diesem Lande / machte ihm die Burgunder tributbar / und brachte auff Veranlassung seiner Gemahlin Chlotildis / die eine Christin / und aus Königlichem Burgundischen Geblüte entsprossen war / sich selbst und durch sein Exempel die gantze Nation zum Christlichen Glauben. Dann als er Anno 499. denen Sicambris im Lande Jülich eine Schlacht lieferte / thäte er ein Gelübde / daß er sich / dafern ihme der Christen GOtt den Sieg verleihen würde / zum Christenthum wenden wolte: Da er nun das Glück deß Sieges erlanget / begab er sich mit grosser Devotion zum Christlichen Glauben / und liesse sich zu Rheims vom Bischoff Remigio, nebst Annehmung deß Nahmen Ludwigs / tauffen / dahero Rheims noch biß auff diese Stunde der Crönungs Ort derer Könige in Franckreich geblieben. Er war nach den Römischen Kaysern der erste unter allen Königen / welcher die Christliche Religion annahm / deßwegen ihm der Titul deß Allerchristlichsten und deß erstgebohrnen Sohns der Kirchen beygeleget worde / aus welcher Titulatur die nachfolgende Könige in Franckreich sich deß Vorsitzes über andere Könige / ausgenommen den Kayser / angemasset. Bey der Tauffe soll in Ermanglung deß Oels / eine Taube von dem Himmel kommen seyn / und ein Gefäß mit Oel gebracht haben / womit Clodovæus gesalbet worden; Jnmassen denn die Könige in Franckreich mit diesem heiligen Oel aus der sogenandten Ampulla Rhemensi bey ihrer Crönung noch allemahl gesalbet werden; Dazumahl soll auch ein Engel einen Schild mit Lilien gebracht haben / welcher noch zu Rheims / als ein Heiligthumb / auffgehoben wirdt / worauff Clodovæus die 3. Kröten / oder Binen / aus dem Frantzösischen Wapen genommen / und dargegen vorgedachte 3. Lilien hinein gesetzt haben soll.

So soll auch eine Fahn vom Himmel gefallen seyn / welche die Frantzosen Oriflamme oder Auriflamma, weil sie von Gold / und Feuerfarbener Seide gewesen / insgemein aber die Standarte der Abbtey S. Dionysii nennen / und welche die Könige in Franckreich vor diesem im Kriege gebraucht. Endlich soll auch dieser König zum erstenmahl die Heiligungs Krafft der Kröpffe empfangen haben / wiewohl andere solches Clotario I. andere Ludwig IX. und andere Philippo VI. zuschreiben.

Sub Imperio Decii Dionysius & Martialis cum Collegis aliis in Galliam venerunt uti Gregorius Cæsaradunensis testatur. Dupinus p. 284.

ORIGI-

ORIGINES CHRISTIANISMI IN SUECIA.

BERO, vel Biorno III. primus fuit Christianus REX Sueciæ, ex sententiâ Johannis Loccenii, rerum Suecicarum peritissimi. Quippe Carolus M. Imp. pius & DEI amans Princeps, divino haud dubiè instinctu Exterorum & Borealium amicitias appetebat, ut illas à spissis errorum tenebris ad veram DEI cognitionem alliceret, aut saltem Christianos illos, qui sub eorum Imperio & persecutione degebant, quâ posset ope, sublevaret. Ab excessu Caroli M. Ludovicus pius, paternæ pietatis & amicitiæ erga Biornonem Hæres, Anscharium in Sueciam mittebat, qui Bircæ ad sesquiannum verbum DEI cum fructu docuit & propagavit. Cum Biornone autem fatis functo extinctus jacuit Christianæ Religionis ardor usque ad Stenchillum Regem: Etenim pagana superstitio tam altas radices egerat in animis hominum, ut ad eam extirpandam præsentiori luce opus esset. Ita scribit Johannes Loccenius, cui Frid. Gronovius magnificum dedit testimonium. Extat Loccenii Historia Suecica, Anno 1676. tertiâ vice cum Antiquitatibus Sueco-Gothicis edita Lipsiæ & Francofurti.

Huc pertinent, quæ Andreas Bureus, Suecus, in Regni Sueciæ Geographicâ & Politicâ descriptione de Originibus Christianismi in Suecia recensuit.

ANDREÆ BUREI, SUECI, RELATIO DE PROPAGATIONE RELIGIONIS per Sueciam, ejusdemque Reformatione tempore LUTHERI; item Serie *Archiepiscoporum Upsaliensium.*

IMperante Carolo Magno, anno DCCC. sacrosancta doctrina Evangelica primum ad Saxoniam, deinde ad Regna Aquilonaria, DEO misericorditer providente, pervenit. Siquidem is diu multumque laboravit, antequam

Caroli M. Imp. studio doctrina E-

Saxo-

vangelica ad Suecos pervenit.

Saxoniam â saxeis Diis & Idolis posset avertere. Sed tandem bello triginta annorum defatigata, quum abjectis Idolis verbum DEI accepisset, mox tot sanctissimi & doctissimi illi Viri in illâ emergere cœperunt; ut, quæ prius fœdos fœdæ Idololatriæ cultores genuisset, post illa Viros clarissimos, & Apostolicam vitam proferentes, ad vicinas & remotas terras ad lucrandum Christo animas, destinaret. Quippe, vivente adhuc Carolo Magno, complures magnæ sanctitatis Viri, & in lege Christi doctissimi ex Saxoniâ in Gothiam & Sueciam pervenerunt, atque in diversis ejus locis Idololatriam impugnantes, divini verbi semina sparsere. In quorum numero erat ille Herbertus, quem Ecclesia Lincopensis protopastorem suum recolit & veneratur. Verùm, quia nondum venerat plenitudo temporis, quod DEUS providerat de Suecis nostris, (quibus usque ad horam undecimam otiandum erat,) supervenit inimicus homo, & tenerum semen, ne in fructum erumperet, conculcavit. Consumptis enim verbi DEI nuntiis, partim naturali, partim violentâ morte, & persecutione, plerique Gothi ad Idololatriam reciderunt. Pius Imperator solicite interim laboravit, quomodo Regna Aquilonaria ad fidem reducerentur; duas Ecclesias cathedrales, Hamburgensem nempe, & Bremensem, erexit; ex quarum collegiis assumi possent Viri religione & doctrina præclari, qui per Regna Aquilonaria Evangelium Christi prædicarent. Verum, dum hæc urget, per mortem ad cœlestem patriam est evocatus. Optimo Patri filius optimus Ludovicus anno Domini 814. successit. Qui nihil â paternâ pietate degenerans, Christi Religionem totis viribus augere studuit; curamque præcipuam gessit de Regnis Aquilonaribus ad Christi fidem convertendis. Anno VI. Imperii ejus fundari cœptum est Cœnobium Corbejense, ad Visurgum fluvium in Saxonia, in Diœcesi Paderbornensi, translatis Patribus cum nomine de Corbeja Galliarum; (quæ in ripa Sommæ fluminis hodie apparet;) ut viri, sanctitate & prædicatione verbi DEI celebriores, ex eodem Cœnobio assumpti, in omnem terram Aquilonarem transplantari possent.

Relapsus Gothorum ad Idololatriam.

GOTHORUM PONTIFICES.

Ansgarius, primus Suecorum & Gothorum Pontifex.

I. ANSGARIUS Suecorum Gothorumque primus Pontifex, in Gallia natus, vix puerilem ætatem egressus, relictis hujus mundi opibus, se in Monasterium Corbejense contulit. A cujus patribus benigne susceptus, & in lege DEI excellenter edoctus, in eum sanctitatis gradum ascendit, ut tandem omnia Aquilonaria Regna sanctimonia suâ & doctrina illustraret, factus eorum Apostolus, & præcipuus verbi divini prædicator. Venit autem in Sueciam circa annum Christi DCCCXVI. *Lupoldus* enim Bebenburgensis, in libro, quem conscripsit, de Zelo Christianæ Religionis veterum Principum Germaniæ, dicit, in historia Francorum contineri, quod *Ludovicus* Imperator, *Caroli M.* filius, convertit Suecos ad fidem Christi per sanctum *Ansgarium*, anno Domini DCCCXVI. *Haraldum* verò, *Regnem*, Dano-

Danorum Regis competitorem, Moguntiæ una cum Conjuge & filiis baptizari fecit, anno Domini DCCCXXXII. ut idem *Lupoldus* ex Francorum historia affirmat. Sciendum ergò ex testimonio *Cranzij*, non semel, sed sæpius, *Ansgarium* ad Regna Aquilonaria ad Christi fidem plantandam transivisse; & quidem ipsum eo tempore, quo supra dictum est, prima vice in Sueciam pervenisse. Cooperatores habuit *Gissemarum* & *Wittmarum*: Illum *Haraldo* Regi in Dania reliquit: hunc secum in Sueciam adsumpsit. Ubi benigne â Rege *Berone IV*. suscepti, in civitate Birchensi verbum DEI publice prædicare permissi sunt; totam civitatem Birchensem, omnemq; in circuitu regionem ad verum Dei cultum converterunt; Idola destruxerunt; Ecclesias construxerunt; multosque per annum integrum Christo sunt lucrati. His in Suecia patratis, *Ansgarius* ad Hamburgensem Ecclesiam (ubi Episcopus erat) se contulit; relinquens suo loco apud Bircham sanctum Virum, *Simonem*, Pontificem, & *Nitardum* Presbyterum. Hi quum Christianam doctrinam prædicarent, gravissimas persecutiones ab infidelibus sustinuerunt, & tandem glorioso martyrio vitam consummarunt. Postquam sanctissimus Vir *Ansgarius*, relicta Suecia, in suas terras rediisset, illud pusillo gregi Christiano in Gothia accidit, quod in caulis ovium absente pastore & veniente lupo evenire solet. Quippe, occiso sanctissimo Episcopo *Simone*, & venerabili Presbytero *Nitardo*, magna Gothiæ pars ad idololatriam est relapsa. Hoc potissimum accidit ex eo, quia Rex *Ingellus* bellum susceperat in avunculum suum *Beronem*, ex quo certamine immortalis Dei cultus, qui tenera radice subnitebatur, pene eversa est. Remansit tamen aliqua pars populi in vero Dei cultu, sed occulte. Mortuo *Erico Sergersel*, successit filius ejus *Ericus Aorsel*. Quo dæmoniis immolante, Pontifex, qui impiis sacrificiis præerat, subita cæcitate percussus, coram Rege & tota populi multitudine concidit. Qui postquam diu & frustra auxilia Deorum suorum prostratus implorasset, desperato penitus usu vivendi, in domum suam est reductus. Cui mater Jesu (uti narrant) in somno se ostendere dignata est, & ipsum filii sui inimicum increpare cœpit; Noveris, inquiens, juste tibi illatum esse, quod patieris, qui honorem & obsequium DEO & Jesu Christo exhibendum, dæmoniis impendisti. Nunc igitur, si sanari vis, promitte, quod Idolorum cultu abjecto, de cætero fidem Christianam firma mente conservabis, servandamque omnibus prædicari curabis. Quod quum ille promisisset, mox detersa cæcitatis caligine, lumen mentis & corporis recepit. Hanc gratiam consecutus Idolorum Sacerdos, mox Apostolica vice fungens, omne Regnum circumibat, mirabilia Dei prædicans, & annuntians, Christum verum esse lumen, ad revelationem omnium gentium. Favit illi populus, miraculi novitate attonitus, seque ad suscipiendam fidem Christi parat. Quo & ipse Rex commotus, oratores misit ad Bremensem Archiepiscopum pro viris doctrina & sanctitate præclaris, qui reparandæ fidei Christianæ essent idonei. Unde & Viri præclari missi sunt, *Adalvardus*, & *Stephanus*: qui, subversa Idolorum superstitiosa cultura, populo Christianam Religionem sedulò prædicarunt.

Gissemarus & Wittmarus Ansgarii cooperatores.

II. ADALVARDUS itaque secundus post S. *Ansgarium* Episcopus fidem Christi in Suecia, præsertim circa Upsaliam, prædicans, ad mandatum

Adalvardus, Ansgarii Successor.

Archiepiscopi Bremensis, secutus est oratores Regis Stonchilli. A quo humaniter exceptus, in civitate Sigtunensi verbum DEI prædicavit, & Sacramenta distribuit. Sed populo ad Idola eversa fremente, ingens seditio orta est; & *Adalvardus* apud Upsaliam virgis cæsus, deinde ad civitatem Birchensem reversus, ibidem tandem vitæ finem & sepulturam invenit.

Stephanus tertius Upsaliensis Episcopus.

III. STEPHANUS, qui una cum *Adalvardo* in Sueciam venerat, ipsi successit, & non tam metu mortis, quam Zelo propagandæ religionis, relicta Upsalia, ad Helsignos se convertit. Huic genti non tam difficile fuit religionem persuadere, adeo, ut innumerabilis populus quantocius prædicationi illius acquieverit. Tandem consummato tam laudabili studio, in terris Helsingorum, quorum primus & præcipuus Apostolus erat, martyrio coronatus est; sepultus in Ecclesia & villa Norala, ad Australiorem partem Helsingiæ. Post cujus obitum Ecclesia Upsaliensis ad aliquot annos à pastoribus vacavit: donec *Olaus Shotkomings*, Rex Sueciæ, Legatos mitteret ad *Eldredum*, Regem Anglorum, ut Viros aliquot in fide Christiana eruditos ad se mitteret. Is misit *S. Sigfridum*, Archiepiscopum Eboracensem; qui relicta patria ad Gothiam meridionalem pervenit, ubi nunc exstat Ecclesia cathedralis Vexionensis, quam erigendam curavit. Mox ad Regem se contulit; qui in fide eruditus ac confirmatus, statim suscepto per manus Pontificis baptismatis Sacramento, arcem regiam Husabii in Ecclesiam consecrari præcepit; in qua sanctus Episcopus diuturniorem moram trahens totam Westro-Gothiam ad Christum convertit & baptizavit. Demum multis miraculis clarus, labore defessus vitam finivit, & in Ecclesia Vexionensi sepultus, in sanctorum numerum postmodum fuit relatus.

Olai, Regis Suecorum, cura pro Religione Christiana.

Suerinus, IV. Upsaliensis Episcopus.

IV. SUERINUS, quartus Ecclesiæ Upsaliensis Episcopus; Hic intrepido animo destructis Idolis verbum DEI annunciavit; & tandem plenus dierum in Domino defunctus est.

Nicolaus, quintus Upsaliensis Episcopus.

V. NICOLAUS, quintus Ecclesiæ Upsaliensis Episcopus, magnæ eruditionis & singularis sanctimoniæ, incidit in felicia tempora Ingonis, Regis Junioris, quum jam tota patria verum DEUM agnosceret. Itaque ab optimo Rege liberaliter sustentatus, libere fidem Christianam prædicabat, Deoque & eidem Regi fidelissimum populum efficiebat. Rege vero veneno extincto, optimus quoque pastor ex animi mœrore piè in Domino vitam finivit.

Sueno, sextus Upsaliensis Episcopus.

VI. SUENO, sextus Upsaliensis Episcopus, Ecclesiam à multis incommodis, quæ discordiam civilem comitari solent, prudenter præservavit: Sedavitque domesticum bellum inter Sueciam & Gothiam ob electionem Regis enatum; & electo demum *Suerchero* Rege, quietiora sortitus est tempora. Quorum commoditate ita usus est, ut magnum ubique animarum lucrum faceret. Inprimis ipsum Regem ad multa præclara opera pietatis induxit. Hic enim inter cætera suæ Regiæ magnificentiæ præclariora monimenta, monasterium Alvastrense construxit, in quo & sepultus est. Episcopus quoque haud diu post illum superfuit.

VII. D,

VII. D. HENRICUS, ſeptimus Upſalienſis Epiſcopus, totius Findlandiæ Apoſtolus & patronus; qui relicta patria, in qua natus erat, exemplo S. Sigfridi, in Sueciam veniens, *Erico R.* (qui poſtea Sancti nomen meruit,) auctor fuit, ut memorabilem illam militiam in Findlandos Idololatras pro dilatanda fide Chriſtiana ſuſciperet. Quos bello adortus, comitem habuit *Henricum* Epiſcopum; in pugna cruenta Findlandi ſuperati manus victori Regi porrexerunt. Relictus poſt victoriam *Henricus* Pontifex apud Findlandos, eos ad Chriſtum convertit & baptizavit anno MCLI; tandemque Rex glorioſo martyrio pro religione & juſtitia certans occubuit, & in Eccleſia Aboenſi eſt ſepultus. *Henricus, ſeptimus Epiſcopus Upſalienſis.*

VIII. COOPMANNUS, octavus Epiſcopus. Poſtquam S. Henricus, auctoritate ſummi Pontificis Adriani Papæ IV. anno MCLIV. ad diœceſim Aboenſem, quam nuper ad Chriſtum converterat, eſſet translatus, in locum ejus ſuffectus eſt; ſed poſt Regis Erici martyrium, vix duobus annis revolutis, in fata conceſſit. *Coopmannus octavus Epiſcopus Upſalienſis.*

Hactenus Suecia tantum Epiſcopos habuit; Carolus autem Rex, qui Erico ſucceſſit, ut ſuos ab extraneo jugo in ſacris eriperet, ab Alexandro III. Papa Rom. pallium Archi-Epiſcopale petiit, & haud difficulter impetravit.

ARCHI-EPISCOPI UPSALIENSES.

I. STEPHANUS, primus Upſalienſis Archiepiſcopus, ex Oſtrogothia ortus, in lege divina & humana excellenter eruditus, mundanæ felicitatis contemptor, eam monaſtico inſtituto ſub Regula divi *Bernhardi* in Monaſterio Alvaſtrenſi commutavit. Ex quo Monaſterio Rex Carolus, ob eximiam ejus eruditionem & vitæ ſanctimoniam, evocandum curavit. A Sueciæ & Gothiæ incolis, ut Pater Patriæ coli meruit, & ad maximum Pontificatum primus omnium in terris Suecorum ſublimatus eſt. *Alexander* autem Papa comperta Viri dignitate, miſſo ab urbe Roma pallio, Archi-Epiſcopali prærogativa ipſum tempore Friderici primi Imperatoris inſignivit; adjecta duplici cruce, auro & gemmis illuſtri, cui lignum ſanctæ crucis erat incluſum. Præterea & ſingulari dono librum Evangelicorum ei contulit: quo ipſum Legati munere apud externos & novellæ fidei populos inſtruxit. Obiit anno MCLXXXV. & Pontificatus ſui XXIII. translatus in Monaſterium Alvaſtrenſe, unde prius evocatus fuerat. *Stephanus, primus Archi-Epiſcopus Upſalienſis.*

II. JOHANNES, ſecundus Archi-Epiſcopus Upſalienſis, *Stephano* ſuccedens, à *Lucio III.* Papa, tempore *Friderici II.* Imperatoris, confirmationem & pallium eſt conſecutus; ſed anno Pontificatus ſui tertio occiſus fuit à paganis Eſtonibus in propriis ædibus Almerſtok, anno Dn. MCLXXXVIII. & ſepulturæ traditus in Eccleſia Upſalienſi. *Johannes, ſecundus Archi-Epiſcopus Upſalienſis.*

III. PETRUS, tertius Upſalienſis Archi-Epiſcopus, impetrato à *Clemente* Papa, ejus nominis tertio, circa tempora *Henrici* Imperatoris, pal- *Petrus, tertius Archi-*

Episcopus Upsaliensis.

lio Archiepiscopali, tanto feliciorem occasionem propagandæ religionis Christianæ sortitus est, quanto nobilior tum Rex *Canutus*, nimirum filius *S. Erici*, imperaret. In tumultu domestico inter Suerconem Regem & proceres, quem Archipræsul sedare moliebatur, exstinctus est, & sepultus Upsaliæ anno MCXCIIX, XVIII. Septembr.

Olaus, quartus Archi-Episcopus Upsaliensis.

IV. OLAUS *Lamba-Tunga*, ab Innocentio, Papa III. (tempore Henrici VI. Imperatoris) confirmatus, & pallio Archiepiscopali insignitus, paucis annis præfuit, anno MCC, 3. Novembris, Upsaliæ sepultus.

Valerius, quintus Upsaliensis Archi-Episcopus.

V. VALERIUS, Olao surrogatus, quintus Upsaliensis Archi-Episcopus, brevi quoque tempore præfuit, obiitque anno MCCXIX. VII. Idus Aprilis, in Ecclesia Upsaliensi honorifice sepulturæ traditus.

Olaus, sextus Upsaliensis Archi-Episcopus.

VI. OLAUS, sextus Upsaliensis Archi-Episcopus, postquam ab Henrico Papa III. pallium accepisset, satis tranquillum Pontificatum principio habuit. Postea per discordiam Folchungorum disturbatum est Regnum, ob mortem Regis *Johannis*, in cujus locum constitutus est *Ericus* cognomento Balbus. Et Præsul hic in fata concessit anno Christi MCCXXXIV, XIII. Cal. Aprilis.

Jerlerus, septimus Upsaliensis Archi-Episcopus.

VII. JERLERUS, â Gregorio IX. Papa fuit confirmatus. Hujus tempore *Ericus* Balbus Rex multa Privilegia, libertates immunitatesque Ecclesiis & Ecclesiasticis personis concessit. Constituit quoque in Ecclesia Upsaliensi duas insignes Prælaturas, totidemque canonica Sacerdotia, quibus præpositus Archi-Diaconus & duo canonici honeste foveri possent. Eo tempore Tavasti armis superati, ad fidem Christi & obedientiam Regis adducti sunt. Quibus *Jerlerus Thomam* Episcopum Aboensem antistitem dedit. Obiit anno Christi MCCLX, VIII. Cal. Septembris. Sepultus Sictunæ in Monasterio prædicatorum. Quo tempore concilium â *Guilielmo* Cardinale Sabinensi in Scheningia, vetustissimo Ostrogothorum oppido, sub Innocentio IV. fuit celebratum, & interdictum Sacerdotibus Suecorum matrimonium; quo ad ea tempora, more Græcorum, utebantur.

Laurentius, octavus Upsaliensis Archi-Episcopus.

VIII. LAURENTIUS, monasticæ vitæ sub Regula *Francisci* addictus; summo ardore & constantia fidem incolis Regni prædicavit; & vitæ curriculo absoluto sepultus est Enecopiæ apud fratres suos minores anno MCCLXVII. III. nonas Martij.

Falco, nonus Archi-Episcopus Upsaliensis.

IX. FALCO, ex Archi-Diaconatu assumptus, â *Gregorio X.* Papa, consecrationem & pallium consecutus est. Hic Ecclesiam Upsaliensem magnifice construxit: Archi-Episcopalem sedem ex antiqua Upsalia in novam transtulit, & in ea ipsa metropoli octo canonica Sacerdotia constituit. Et, postquam omnia in Regno composuisset, in fata concessit. Sepultus Upsaliæ anno MCCLXXVII. V. nonas Martij.

Jacobus Erlandi, deci-

X. JACOBUS ERLANDI, tempore Rudolphi Imperatoris Romanorum â *Nicolao III.* Papa consecratus, multum in Pontificatu laborem & dolorem

jorem invenit. A quo consumptus, diem obiit Upsaliæ, anno MCCLXXXI. ibique sepultus est VIII. Cal. Novembris.

cimus Archi-Episcopus Upsaliensis.

Deinceps metropolis Upsaliensis per annos XIV. vacavit: nam tres quidem successive electi sunt Archi-Episcopi; nempe *Johannes Odalphi*, *Magnus Boetij*, *Johannes* Episcopus Aboensis: sed quoniam pallium â sede Romana non obtinuerunt, inter Archi-Episcopos communiter non numerantur.

XI. NICOLAUS ALLONIS, Anagnium se se, (quæ tunc erat curia Pontificis Romani) contulit, palliumque Archi-Episcopale facile impetravit. Inque patriam reversus, & summo honore â Rege *Birgero* exceptus, post multa præclare acta ad patriam cœlestem transmigravit, anno MCCCV. sepultus Upsaliæ, XI. nonas Februarij.

Nicolaus Allonis undecimus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XII. NICOLAUS CATULLI, ob egregia in patriam merita dignus habitus fuit, qui Nicolao succederet. Hic enim prius Episcopus Arosiensis, pallium â Clemente V. circa tempora Henrici VII. Imperatoris obtinuit. Ericum & Valdemarum, fratres Regis Birgeri (eo quod Petrum Arosiensem Episcopum in exilium egerant), excommunicavit; qui facta pœnitentia, calicem magni ponderis ex auro purissimi & alia donaria pretiosa, Ecclesiæ Upsaliensi contulerunt. Hinc Nicolaus statim, postquam ad Archi-Episcopatum pervenit, obtinuit â Rege Birgero Privilegia & libertates pro tota Ecclesia Suecana, prout in literis Birgeri continentur. Optimus Pontifex, magnitudine doloris ob discordiam civilem obrutus, in fata concessit præmatura, anno MCCCXIV. III. Cal. Junij.

Nicolaus Catulli, duodecimus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XIII. OLAUS, Sapiens agnominatus, â Johanne Papa XXII. tempore Ludovici IV. Bavari, Imperatoris, confirmatus, & pallio Pontificiali decoratus est, anno MCCCXV; Hic incidit in ea tempora, quibus implacabile odium viguit inter Regem Birgerum & fratres ejus; ad quod compescendum, plurimum, verum frustra, laboravit. Tandem laboris pertæsus in Christo beate obdormivit, anno MCCCXXX. III. Id. Mart. Hujus *Olai* tempore Regnum post miserum fatum Regis *Birgeri* vacavit. Suffectus autem Magnus *Smeck, Ingebergis filius*, cum Consiliariis, (tametsi minorennis) omnia Ecclesiasticorum Privilegia confirmavit.

Olaus, decimus tertius Archi-Episcopus Upsaliensis.

XIV. PETRUS PHILIPPI, â *Johanne* Papa XXII, tempore *Ludovici* Imperatoris, in locum demortui Olai suffectus, & pallio Archi-Episcopali insignitus est. Contemptis mundi illecebris & vanitatibus se totum divinæ religionis obsequio mancipavit; susceptoque S. Dominici habitu, insignem se divini verbi prædicatorem præbuit. Multos sua patientia eo traduxit, ut humanius & mitius Clericos tractarent. Obiit anno MCCCXLI. Sepultus Sigtunæ apud fratres prædicatores.

Petrus Philippi, decimus quartus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XV. HEMMINGUS, â Benedicto XII. Papa, tempore Ludovici II. Imperatoris accepto pallio, meruit inter Archi-Episcopos numerari: antea Episco-

Hemmingus, decimusquintus Archi-E-

piscopus Upsaliensis. Episcopus Arosiensis. Hujus tempore terra Scania gravissima servitute à Teutonicis premebatur. In qua in libertatem vindicanda plurimum hic præsul laboravit; ad Vardbergum, oppidum Hallandiæ, medio Novembri, cum omnibus Episcopis suis, & Petro Archi-Episcopo Lundensi, profectus: ubi consentientibus & petentibus Rege Daniæ *Christophoro*, totoque Danico Senatu, ingenti summa, nimirum 2000. librarum argenti puri, Holsatis soluta, Scania Imperio Suecico adjudicata est. Quam tamen anno MCCCXL. Valdemarus, Rex Daniæ sibi vindicavit, abusus simplicitate Magni Smech, ac dolo liberis ejus omnibus combustis. Post hæc & alia præclara in patriam merita, æterna dignus memoria, defunctus est, anno MCCCLI.

Petrus Gothus Schoningensis, decimus sextus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XVI. PETRUS GOTHUS SCHONINGENSIS, per Clementem Papam VI. tempore Caroli IV. Imperatoris, ab Ecclesia Lincopensi ad Upsaliensem translatus, meruit Archi-Episcopali pallio decorari. Hic ab Infantia bonis literis & moribus à Parentibus suis in oppido Schoningensi antiquissimo Ostrogothorum fuit imbutus, unde multi sancti Pontifices & Prælati originem traxisse memorantur. Hic bonus Pontifex plurima incommoda perpessus in aula Regis Magni Smech, eorum pertæsus tandem in Christo pie obiit, anno MCCCLXVI. XVIII. Octobris.

Birgerus Gregorii, decimus septimus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XVII. BIRGERUS GREGORII, ab Urbano Papa V. imperante Carolo IV. confirmatus, & pallio Archi-Episcopali in Viterbio decoratus est. Hujus, quanta fuerit in sacris literis divinisque & humanis legibus scientia, satis ostendunt Ecclesiasticæ historiæ, quæ ab ejus fœcundissimo ingenio prodierunt. Hoc tempore missi sunt in Sueciam fratres Dominicani & Franciscani. Hic Birgerus anno Domini MCCCLXXVII. primo die Junij, in oppido Telgensi, celebravit concilium Provinciale contra usurarios & alios errores. Item Concilium Provinciale celebravit Upsaliæ. Idem cum Episcopis suis & omnibus Abbatibus Regnorum Sueciæ & Gothiæ scripsit Urbano & Gregorio II, & Urbano VI. pro canonizatione S. Brigittæ; prout in examine ejus inter acta producta, sub eorum sigillis, Romæ in hospitali ejusdem S. Brigittæ demonstrari potest. Ab eodem anno MCCCLXXX. die XI. mensis Septembris, celebratum est Concilium Provinciale in oppido Telgensi: Hic & legendam S. Brigittæ composuit, in qua continentur hæc verba: Beata Brigitta, in Regno Sueciæ oriunda, non solum juxta revelationem divinitus sibi factam ex sanctorum ibidem Regum progenie, qui suis sanctis promeruerunt meritis, (en fermentum Papisticum!) ut magnificaret Dominus misericordiam suam cum illa, illustrem duxit originem; verum etiam de nobilibus devotisque progenitoribus & parentibus nata fuit. Post plurima præclara facta obiit hic Pontifex anno MCCCLXXXIII. V.to, Idus Martij.

Henricus, decimus octavus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XIIX. HENRICUS, ob excellentia animi dona vitæque probitatem ab Urbano VI. quo tempore Venceslaus imperare cœpit, pallio Archi-Episcopali meruit honorari, Margaretha imperium super Suecones tenente. Multa salutaria consilia contulit cum senatoribus, ut Ericum Pomeranum in Regem suasu Margarethæ eligerent, à quo non parum molestiæ percepit, post-

postquam Margerethæ filius, filius adoptivus effectus est, una cum ea multis annis regnans: de provisionibus quippe Ecclesiarum se ingerere nitebatur; sed constantia & magnanimitate Pontificis repressus, minus audere cœpit; donec mortua Regina Margaretha pleniorem occasionem detestabilis sui propositi assequeretur; prius tamen Henricus requiem in cœlo nactus est, anno MCCCCVIII. XIV. Martij.

Johannes Gerichini, decimus nonus Archiepiscopus Upsaliensis.

XIX. JOHANNES GERICHINI, natione Danus, â Gregorio XII. temporibus Roberti Bavari Imperatoris confirmatus, & pallio insignitus, per aliquot annos majore usus est licentia, quam Pontificem decebat. Temporalibus enim se se negotiis immiscuit, Regalia tributa colligendo, & Clerum Diœceseos suæ extorsionibus affligendo. Colonis item Ecclesiarum gravis & intolerabilis erat nimia hospitalitate & exactione. Consistoriales suos contemptui habuit, tam in consiliis, quam conversatione. Cum mulieribus nobilibus nimiam familiaritatem habuit: quare Consistoriales tam scriptis, quam vivæ vocis oraculo, multipliciter eum sunt adhortati, & fideliter monuerunt. Ortaque tandem gravi infamia, Regis quoque animus contra eum graviter commotus est. Unde tam per Regem, quam per Capitulum impetratus est in causa ipsius judex delegatus Archi-Episcopus Rigensis: qui propterea Holmiam venit: causaque cognita & relata ad Papam, privatus est Upsaliensi Præsulatu, & in carcerem Regis conditus. Elapsus autem è carcere venit Islandiam, factusque Episcopus Scalatensis, â rusticis Diœceseos ejusdem crudelissime fuit interemptus.

Johannes Haquini, vigesimus Archiepiscopus Upsaliensis.

XX. JOHANNES HAQUINI, Gothus Vastenensis, licet ante assumptionem Monachus esset, de ordine S. Brigittæ Vastenensis, & vitæ sanctimonia insignis; tamen â patribus Ecclesiæ Upsaliensis nequaquam fuisset electus, nisi Rex Ericus mandasset, qui Pontifici Martino, V. Papæ tempore Sigismundi Imperatoris scripsit, & huic pallium Archi-Episcopale gratis impetravit, eâ conditione, ut deposito habitu ordinis S. Brigittæ in posterum uteretur habitu eorum, qui vocantur Canonici regulares Augustini. Fuit devotus, modestus ac prudens; remissus tamen in officio suo pastorali Regem tempore suo pro magna parte consiliis suis dirigebat. Ædificavit Upsaliæ domum lapideam novam in curia Archi-Episcopali, & tandem morbo lepræ infectus, obiit subito in negotio visitationis, anno MCCCCXXXI, V.to Id. Februarij.

Olaus Laurentii, vigesimus primus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XXI. OLAUS LAURENTII, Treudæ non procul ab Upsalia natus, primum domesticis præceptoribus traditus, super omnes coætaneos suos eruditione & moribus enituit. Deinde & missus est â Capitulo & Patribus Ecclesiæ Upsaliensis ad præclaram universitatem Parisiensem, in qua brevi doctissimos Viros ingenio, facundia, prudentia, visus fuit superare. Quibus virtutibus ornatus, summo gaudio in patriam reversus excipitur, & præpositturæ dignitate omnium consensu honoratur. Igitur mortuo Johanne Haquini concorditer electus est in Archi-Episcopum; & difficillimo itinere per Finnoniam, Livoniam, Borussiam, Silesiam profectus, Romam tandem appulit, & benevole ab Eugenio Papa (tempore Sigis-

 mundi,

mundi Imperatoris) consecrationem & pallium impetravit. Quo comperto Rex Ericus implacabili exarsit odio, & summo conatu hanc studuit electionem & consecrationem impedire, & hunc Olaum falso apud Papam accusavit. Durante hac discordia inter Regem Ericum & Olaum, substituit Rex alium Archi-Episcopum, nomine Arnoldum Clementis, Bergensem Norvegianum; qui â Deo protinus percussus crudeli morte expiravit. Huic Rex alium substituit Norvegianum, nomine Zorlacum, qui cognita dissensione in Regno fugam paravit. Sub hoc tumultu Olaus Regi est reconciliatus, & ad Ecclesiam Upsaliensem magna lætitia reductus; tandemque veneno extinctus periit, anno MCCCCXXXVIII. VII. Cal. Julij.

Nicolaus Ragvaldi, vigesimus secundus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XXII. NICOLAUS RAGVALDI, Gothus Vexionensis, post obitum *Olai* postulatus est Archi-Episcopus, Vir multæ eruditionis & prudentiæ. Talem se Regi & Patriæ præbuit, ut omnium aquilonarium Regnorum Pontifices præcellere putaretur. Nam unus ex omnibus electus, qui nomine Regis quatuorque Regnorum ad concilium Basiliense mitteretur, â patribus summo honore fuit exceptus, & præ cæteris omnibus congregatis dignus judicatus, qui perplexam & diuturnam illam discordiam inter Regem Galliæ & Ducem Burgundiæ, una cum Archi-Episcopo Nicosiensi exstingueret; quod & prudenter & sedulo perfecit, â Principibus ipsis jam reconciliatis, donis magnificentissimis ornatus. Plurima præterea laude digna effecit, inter quæ hoc præcipuum, quod ad honorem patriæ, historiam de antiquitatibus, origine, progressu, victoriis & eminentia Gothorum pertexuit, & in publico omnium consessu ita peroravit, ut persuasum esset Patribus, Regi Gothorum nulla injuria primum deberi locum inter Reges & Principes Christianos. (Extat hæc oratio apud Johannem Magnum Lib. XVI. Cap. 28.) obiit anno Chr. MCCCCLIIX, XVII. Febr. & Upsaliæ sepultus est.

Johannes Benedicti de Sadelstadt, vigesimus tertius Archiepiscopus Upsaliensis.

XXIII. JOHANNES *Benedicti de Sadelstadt*, Vir nobilitate & literarum præstantia præclarus, communi patrum consensu post fata Nicolai ad dignitatem Pontificiam adscendere meruit. Et, quoniam eo tempore Schisma vigebat in Ecclesia Romana inter Felicem & Nicolaum, missi sunt solennes nuncii â capitulo Upsaliensi, qui confirmationem & pallium electo Pontifici suo impetrarent; plures item alii cum hujusmodi mandato, ut ab invicem divisi, per diversas transirent nationes, diligenter inquisituri, uter haberetur pro indubitato Apostolico successore; quem autem cognoscerent pro vero haberi summo Pontifice, ab illo confirmationem & pallium postularent. Altera pars ad concilium Basiliense, altera Romam se contulit ad Nicolaum, Papam V. Qui eidem electo Archi-Episcopo rescripsit, præcepitque, ut, damnati concilij Basiliensis confirmatione rejecta, â se unico & vero summo Pontifice acciperet confirmationem. Hic Præsul, incolis Regni enixe petentibus, ut se â tyrannide Regis Caroli liberaret, Regi bellum movit, cumque Stockholmiæ multitudine incolarum stipatus obsedit. Rex fugam capessere coactus, Gedanum se contulit. Archi-Episcopus autem cum paucis Consiliariis imprudenter Christiernum, Regem Daniæ, in Regnum accersitum, Stockholmiæ temere & absque Senatus

Regni

Regni consensu decretoque populi coronavit. Quod illius factum Christiernus postea summa ingratitudine compensavit, & Præsulem absque justa causa secum captivum in Daniam abduxit, perpetuoque carceri mancipavit; donec Catillus, Episcopus Lincopensis, collectis undique copiis, Christiernianæ factionis homines ex Suecia ejecit, Carolum ex Borussia revocavit, Archiepiscopumque e manibus & carcere Christierni eripuit, eumque ad suam metropolim redire permisit, Patria cum Rege & Pontifice in libertatem & tranquillitatem restituta.

Jacobus Ulfonis, vigesimus quartus Archiepiscopus Upsaliensis.

XXIV. JACOBUS ULFONIS, quum Romæ intellexisset, Regem Carolum in locum defuncti Johannis Archi-Episcopi quendam Tondonem, Decanum Lincopensem, capitulo invito, intrusisse, indignissime tulit eam Regis præsumptionem, quæ legibus divinis & humanis nimium repugnare sibi videbatur: ideoque sibi consecrationem & pallium impetravit â *Paulo II.* Papa, (tempore Friderici III. Imperatoris, anno 1469.) & limina Patriæ ingressus, spectator factus est atrocis prælij, quod anno 1471. VIII. Octobr. juxta mœnia civitatis Holmensis inter *Christiernum*, ejus nominis primum, Regem Daniæ, & Stenonem Sture, Regni Sueciæ gubernatorem, commissum fuit. Senatorum enim rogatu in numerum Senatorum adscriptus est; quod tamen strenue recusabat. Hic Pontifex multis injuriis lacessitus atque defatigatus, circa quadragesimum sextum sui Pontificatus annum, Archiepiscopatum in manus *Leonis* Papæ X. in favorem *Gustavi Trolle* resignavit, & supervixit annis VIII. Tempore hujus Archiepiscopi Jacobi erat in Suecia Bartholomæus de Camerino, quæstor *Innocentii VIII.* qui maximum thesaurum è Regnis Aquilonaribus exportavit, sub prætextu debellandi Turcam. Mors hujus Archiepiscopi incidit in annum 1522. nec corpus ejus permissum est Ecclesiasticæ sepulturæ commendari ante annum 1526. quod tunc translatum fuit ex Monasterio Carthusianorum Gripsholmensi, in quo obierat, & Upsaliæ honorifice sepultum IV. Febr. ejusdem anni. Inter cætera ejusdem Præsulis egregie facta haud minimum est, quod summa cura & industria allaboravit, ut Academia instituerertur Upsaliæ, consilio Cleri totius Regni in eum finem coadunato, & Regis consensu impetrato: è Synodo quoque Romam cum literis ablegatus est *Ragualdus Ingemundi*, Canonicus Upsaliensis, qui ea, quæ jam commonstrari possunt, privilegia Sixti IV. Pontificis, anno CIↃCCCCLXXVI. III. Cal. Martij, in urbe Roma exarata, obtinuit; quibus Upsaliensi Academiæ eædem prorsus immunitates, quæ Bononiensi, conceduntur.

Gustav. Trolle, vigesimus quintus Upsaliensis Archi-Episcopus.

XXV. GUSTAVUS TROLLE, patrem habuit *Ericum Trolle*, genere, eruditione, virtutibus nobilissimum; Huic confirmationem & pallium *Steno Sture* per literas petiit â *Leone X.* Papa, impetravitque anno CIↃIↃXV. munus Pontificiale summa difficultate peregit, una cum *Christierno* Regno expulsus, & extra patriam mortuus.

Joannes Magni, vigesimus sextus Archiepisco-

XXVI. JOHANNES MAGNI, Gothus, Lincopiæ anno CIↃCCCCLXXXVIII. *XIX.* Martii ex honestis parentibus natus, & eorum cura bonis literis mancipatus, laudabiles valde progressus in iis fecit non modo domi, sed & in clarioribus Germaniæ, Galliæ & Italiæ Academiis.

pus Upsaliensis. Jussus quoque est à Stenone Sture, Regni Sueciæ gubernatore, ad Romanam curiam se conferre, ut doctissimorum Virorum institutione & consuetudine talis evaderet, qualem Respublica Suecana unicè flagitabat. Et postquam gradu Magisterii in Gymnasio Perusiano esset insignitus, & Professor Theologiæ factus, Romam ab Adriano VI. Papa fuit evocatus; eique legatio in causa periclitantis fidei Romano-Catholicæ in Suecia est destinata. Qui, quum in Sueciam venisset, comperit, Gustavum à Proceribus Regni CIↃIↃXXIII. VI. die Junij, in Regem fuisse electum & coronatum. Qui adeo in religione reformata erat confirmatus, ut Legatus frustra in ipso ab ea deducendo laboraverit. Nihilosecius à Rege & Proceribus Regni Capitulique Upsaliensis Archi-Episcopus, specie recusantis, electus est. Sed quum reformatam religionem amplecti noller, frustratus est officio Archiepiscopali, Romamque reversus. Ubi tandem mortuus anno CIↃIↃXLIV. XXII. die Martij. Hic historiam Gothorum summa diligentia & fidelitate conscripsit, item historiam metropolitanæ Ecclesiæ Upsaliensis, Romæ editam CIↃIↃLX.

Hi præfati XXVI. Archi-Episcopi Romanæ religioni fuerunt addicti, & à Pontificibus Romanis confirmati, & pallio Archi-Episcopali insigniti.

Laurentius Petri, vigesimus septimus Archi-Episcopus Upsaliensis.

XXVII. LAURENTIUS PETRI, *Gothus*, postquam Johannes Magni Romam esset regressus, & reformata religio secundum Confessionem Augustanam in Sueciam spargi & propagari cœpit, ad munus Archi-Episcopale, postulante Rege Gustavo, & toto Capitulo Upsaliensi, electus est anno CIↃIↃXXXI. pallio Archi-Episcopali à Papa confirmari & decorari noluit; sed simplici suffraganeorum electione & trium Episcoporum ordinatione fuit contentus. Hic *Laurentius* fratrem Germanum habuit *Olaum Petri*. Qui circa annum Chr. CIↃIↃXX. Wittebergæ studuit, & attentissimus B. Martini Lutheri discipulus fuit: quem contra Papam legentem disputantemque audivit, & publico scripto indulgentias Papales impugnavit. Hic Olaus doctrina & moribus B. Lutheri ita informatus in Sueciam reversus est, eo ferme tempore, quo Synodus Provincialis Stringnensis celebrata est, anno CIↃIↃXXIV, ubi *Gustavus* electus est. Hic *Olaus* eandem, quam inbiberat, doctrinam publice & privatim coram Rege & Proceribus Regni, nullo resistente, prædicare cœpit. Quæ ut vera & orthodoxa fuit, ita felicem & optatum progressum & eventum sortita est. Hanc Rex amplexus est, & præfatus *Olaus* hoc ipso singularem gratiam apud Regem consecutus est, idoneumque nactus est discipulum *Laurentium Andreæ*, Presbyterum & Archidiaconum Ecclesiæ Stringnensis: & uti *Lutherus & Melanchthon* in Germania; sic hi duo in Suecia abjecto jugo Papali Ecclesiam, à fæcibus Pontificis purgatam, in vera salutifera Evangelica doctrina informarunt: ut item *Gustavus* à servitute civili Rempublicam Suecanam adoptatam libertatem vindicavit; ita & hic eandem à servitute Ecclesiastica in veram libertatem restituerunt, & per totum Regnum Evangelicam doctrinam seminarunt. Nec minori diligentia & dexteritate Laurentius Petri, Archi-Præsul Upsaliensis in

Olaus & Laurentius Andreæ puri Doctores Evangelii in Suecia.

hoc

hoc negotio laboravit; qui cum fratre suo Olao Sacra Biblia in linguam Suecicam ex versione Germanica Lutheri transtulit.

XXIIX. ABRAHAMUS ANDREÆ ANGERMANNUS, incidit in tempora Johannis Regis tertij, sub quo viguit illud malum Liburgicum, multis exosum, cui se Archi-Episcopus opposuit. Cujus rei causa in exilium fuit pulsus. Quo sedato in patriam est reversus. *Abrah. And. Angermannus, vigesimus octavus Archiepiscopus Upsaliensis.*

XXIX. OLAUS MARTINI, Vir singulari pietate & in sacris literis apprime eruditus: in concionibus sacris excellens, quæ, si typis mandatæ essent, magnum ubique fructum commune Ministerium Ecclesiasticum sentiret. *Olaus Martini, vigesimus nonus Archiep. Ups.*

XXX. PETRUS KENICIUS, Bodniensis, S.S. Theologiæ Doctor, & Academiæ Upsaliensis Vice-Cancellarius; antequam ad hanc dignitatem solenniter vocatus fuit, Ecclesiæ Scarinensi in munere Episcopali summa cum laude præfuit: Vir mira sane gravitate & animi corporisque dotibus summè præclarus. *Petrus Kenicius, trigesimus Archi-Episcopus Upsaliensis.*

DE
ORIGINE CHRISTIANISMI
IN DANIA.

Origines Christianismi in Daniâ vel digito tangit, id est, breviter tradit Cyriacus Spangenberg in Speculo Nobilitatis, Adel-Spiegel/ Lib. VI. c. V. p. 50. ubi meminit, quod Dani Seculo nono & decimo post Christum natum ad Christianam Religionem pervenerint. Plura habet Fridericus Leutholff de Franckenberg, sive Illustris Zechius, Regis Poloniarum & Electoris Saxoniæ Consiliarius Intimus in eximio Tractatu, cujus titulus: Europäischer Herold/ in cujus libri Tomo secundo p. 240. Origines Christianismi in Daniâ ita describit. König Erich I. so A. C. 847. zum Dänischen Thron kommen/ hat die Glückseeligkeit gehabt/ daß er die Christliche Religion nicht nur vor seine höchste Königliche Person und sein Königliches Haus angenommen/ sondern auch durch S. Ansgarium, Ertzbischoff zu Bremen/ selbige in dem Königreich pflantzen lassen. Wiewol andere es seinem Herrn Bruder und Reichs-Vorfahren Haraldo zuschreiben. Hergegen meldet König Erich/ Hertzog in Pommern/ in seinem Verzeichnus vom Ursprung der Dänen/ daß dieser König Erich I. den Christlichen Glauben wieder verläugnet/ und alle Christliche Kirchen seiner Reiche und Lande schliessen/ die Bischöffe und Cleriley nidermachen lassen/ und das Volck zum Heydenthum zurückgezogen habe. Mit seines Bruders Sohn/ König Guthorn in Norwegen/ habe er ein fatales Treffen gehalten/ darinnen neben der grossen Menge beederseits Armeen/ die Königliche Häuser einander derge-

dergestalt auffgerieben / daß nur ein einiger Printz Erich Barn / König Sivards III. Sohn / übrig blieben / und dieser hat die Christliche Religion wieder angenommen und eingeführt / auch in die 40. Jahre regieret. Bey seinen Nachfahrern hat die Christliche Lehre veränderliche und mehrentheils beschwerliche Fälle gehabt / indem weder Regenten noch Unterthanen beständig dabey geblieben / und bald die H. Tauff empfangen / bald wieder zum Heydenthum / mit Verfolgung der Christen / sich zuruckgeschlagen.

DE ORIGINE CHRISTIANISMI IN POLONIA.

ILlustris Fridericus Leutholf de Franckenberg, sive Bernhard Zechius, in allegato rerum Europaearum eximio Commentario, linguâ Germanicâ scripto, Tom. II. p. 306. Origines Christianismi in Poloniâ ita recenset. Fürst Ziernomislus / war ein Friedliebender Regent / welcher in seinem Alter einen Sohn / Nahmens Miesko / oder Miecißlaus I. genandt / erzeuget / starb A. Chr. 962. Gedachter sein Sohn folgte ihm nach in dem Regiment / er war blind gebohren / als er aber / damaliger Mode nach / im siebenden Jahr seines Alters zuerst das Haar abnemmen lassen / und einen gewissen Nahmen empfangen solte / wurde er gantz unvermutheter weise sehend / welches man vor ein gut Omen auffnahme / daß er und die ihm unterthänige Nation zum Glantz und Licht deß Christenthums forthin gelangen solte. Innmassen auch also erfolget / daß er sich A. C. 965. tauffen lassen. Hiezu haben ihn einige Teutsche beweget / vorstellende / wann er sich würde tauffen lassen / und die Heydnische Abgötterey ablegen / so würde er Kinder bekommen. Dann ob er wohl sieben Concubinen hatte / war er doch ohne Kinder. Diesen Vorschlag liesse er sich wohlgefallen / verstieß die Heydinnen / und vermählte sich an Fräulein Dambronikin / oder Dambrawca / Hertzogs Boleslai in Böhmen Tochter / mit welcher er sich und zugleich auch mit der Christlichen Kirchen copuliren / auch nach der Hand gantz Polen zum Christenthum anführen liesse. Die Ertzbistümer / welche er gestifftet / sind Gnesen und Krackau / die Bistümer aber Posen / Breßlau / Crußwitz / Plozko / Culm / Libus und Kaminiez. Wozu ihme Papst Johannes / der XIII. durch den Bischoff zu Tusculo Ægidium gute Anleitung gabe. Es ließ auch dieser erste Christliche Fürst Papst Benedict VII. umb die Königliche Kron und Titul ansuchen / erlangte aber selbige deßwegen nicht / weil der Papst nicht recht trauen wolte / ob der neue Christl. Regent in der Religion auch beständig seyn / oder es nach Art seiner Nachbarn / der Schweden / machen würde. Mitlerweile bekam Miecislaus I. einen Sohn / welchen er Boleslaum nennen ließ / welches seinen Eifer vor die Christliche Religion noch mehr anflammete / dahero er ein Gesetz ertheilte / daß / wann in der Meß das Evangelium gelesen wurde / die anwesende ihre Sebel halb auß der Scheiden ziehen / und hiedurch

die

die Beschützung der Religion / dazu sie sich in Bereitschafft setzten / andeuten sollten. ꝛc. Hæc Zechius. Consentit Johannes Dlugossus, sive Longinus, Canonicus quondam Cracoviensis, qui in Historiâ Polonicâ, Libris XII. constante, p. 1042. Lib. 6. hæc habet. Polonorum Conversionis annum assignant Annum 965. Conferri meretur Simon Staro Volscius, primicerius Tarnoviensis, in Historiâ Episcoporum Cracoviensium, & in scriptorum Polonicorum Hecatontade, seu Illustrium Poloniæ Centum scriptorum vitis & Elogiis. Francofurti A. 1625. editis, ubi plura de hoc Argumento conf. Sam. Joach. Hoppii de Scriptoribus rerum Polonicarum Schediasma literarium Gabr. Groddeckii, PP. ac Bibliothecarii Gedanensis & Valent. Schieffii, Patritii Gedanensis, annotationibus auctum.

DE ORIGINE CHRISTIANISMI IN RUSSIA.

Lectu dignissima sunt, quæ de initiis Christianismi in Russiâ scribit Author quidam latens sub nomine Theophili Wahrmund in libello, cujus Epigraphe: universa Religio Ruthenica, sive Moscovitica, oder die auffgehende Sonne der Christlichen Religion / wie und zu welcher Zeit dieselbe durch die finstere Wolcken deß Heydenthums sich hervor gethan / und das gantze Moscovitische Reich bestrahlet / auch waß darinnen biß auff jetzige Zeit / so wohl in Glaubens Articuln / als Kirchen Ceremoniis, vorgegangen und geändert worden ist / und wie weit sie mit andern Religionen überein komme. Es rühmen sich die Moscoviter gar starck / daß sie den Anfang ihres Christenthums von dem H. Apostel Andrea empfangen / welcher über den Pontum Euxinum aus Griechenland solle geschiffet / und an den Mund deß Boristhenis angeländet seyn / von dannen er nach Kiou (welche ehmal die vornehmste Russische Handels-Statt gewesen) sich begeben / dem Volck allda das grosse Erkanntnis GOttes gelehret / gantz Reußland getaufft / und ihnen das Zeichen deß H. Creutzes / wie sie sich seegnen solten / gezeiget hätte. Hernach sey er weiter nach Novogrod gereiset / sie auch daselbst zum Christlichen Glauben bekehrt / und dann wäre er über die Ost-See gesegelt / hätte sich nach Rom / und endlich nach der Insul Peloponneso, so jetzt Morea heißt / gewendet / allwo er um Christi willen / unter dem König Ægo sey gecreutzigt worden.

Die zu Novogrod aber haben in ihren geschriebenen Annalibus, daß ein gewißer H. Antonius genandt / sie zu dem Christlichen Glauben bekehrt habe. So viel ist gewiß / das diese Roxolani, oder Reussen / ein Barbarisches Volck gewesen / nulli disciplinæ, nulli Curiositati ergeben / und bis auff das neunte Seculum nach Christi Geburt Heyden geblieben / da also das erste Lichtlein deß im ersten Seculo unter ihnen gepredigten Evangelii / wie bey vielen andern / aus ihrer eigenen Schuld / ihnen bald wieder entwichen. Wie sie dann die Götzen-Bilder Piorum, Scribi, Chorsi, Mocossi, angebetet /

tet / welche gedachter Author, Wahrmund / von einem Juden / so sich auff Reussisch tauffen lassen / communicirt bekommen / nebst andern gründlichen Nachrichten von der Reussischen Religion.

Als der Reussische / noch Heidnische / Regent Rurich sterben wollte / hat er seinem Sohn Igor das Reich übergeben / welcher nach deß Rurichs Tod mit der Ola / so auß Pleskoa gebürtig / Beylager gehalten / mit deren er einen Sohn / nahmens Stoslaus, gezeugt. Als nun dieser Igor auch gestorben / hat die Ola / weil ihr Sohn noch zu schwach / die Regierung allein angetretten / die auch endlich A. Chr. 955. zu Constantinopel unter dem damaligen König Johannes sich hat tauffen und Helena nennen lassen.

Diese Heldenmüthige Groß-Fürstin Helena wird in den jetzigen Reussischen Geschicht-Büchern Imago Solis, oder das Sonnen-Bild / genennt: Dann sagen sie / gleichwie die Sonne die gantze Welt / also hätte sie das gantze Reussische Reich durch den Glauben an Christum JEsum bestrahlet und erleuchtet. Es ist auch diese Groß-Fürstin Helena in dem Christlichen Glauben beständig geblieben und seelig gestorben. Ihr Sohn aber Stoslaus hat den Christlichen Glauben nicht annemmen wollen / sein Sohn dagegen Wolodomirus, den er von der Maluscha, eines Burgers Tochter von Novogrod, (so er in der Frau Mutter Frauen-Zimmer zu Fall gebracht / und nachmahls mit ihr Beylager gehalten) gezeugt hatte / als er seine beede Brüder Jeropolch und Olega totaliter geschlagen / und also ein Monarcha des gantzen Reichs geworden / hat endlich ob er gleich vorher zu Kiou viel Götzen-Bilder setzen lassen / und selben geopffert / den Christlichen Glauben angenommen. vid. Auth. cit. p. 1. seqq. vid. plura in Baronis ab Herberstein, Legati Cæsarei ad Magnum Ducem Russiæ, Commentario rerum Moscoviticarum, ubi scribit, Russos A. 961. ad Christianam Religionem sub Ottone III. Imp. pervenisse. Guagninus in descript. Moscov. ponit Annum 947. Conferatur etiam Micrælius in Syntagm. Eccles. lib. 3. p. 3. & Martin. Cramerus l. 3. Rerum Polon. Paulus Jovius, Lib. de Legat. Basilii M. Principis Moscov. ad Clementem VII. Pontif.

Sub Regimine Basilii, Magni Principis Russiæ, tota Russia ad Christianismum pervenit, uti notus ille Moscoviæ Tyrannus, Johannes Basilides, vel Iwan Vasilowiz, in responso ad confessionem Johannis Rahitæ, Theologi Poloni, A. 1570. Legatis Sigismundi, Regis Poloniæ, dato, modestè & egregiè sequentibus exponit. Baptizantur Nostri in Nomine DEI Patris, & Filii & Spiritus Sancti, postquam primus Progenitor, Beatus ille & Magnus Czar Wolodimirus, divinitus illustratus, nomen Basilii ad mysticam undam nactus est, à quo tempore usque ad hunc diem, non Russiaca, sed Christiana appellatur fides nostra. vid. Heidensteinius, Secret. Regis Polon. lib. I. de Bello Moscovit. item Russorum Annales, & Historia Byzantina.

DE

DE RELIGIONE LAPPONUM CHRISTIANA EX JOHANNIS SCHÆFFERI, Argentoratensis,

Historia Lapponica.

UT gentes cæteras, sic & Lapponicam, post diuturnas paganismi tenebras religionis Christianæ lumen collustravit. Quare nobis & de ipsa nunc dicendum. Ante omnia quærendum, quando id sit factum, quoque primum tempore nomen Christi ceperit à Lapponibus audiri. Sed hoc dictu admodum difficile, quia nihil de eo consignatum literis habemus. Equidem testatur Dn. Plantinus, seculo superiori demum ipsos dicere, se primum de religione Christiana cœpisse audire, indeque colligit, egressos à Finnonibus, priusquam ipsi Finnones fuerint conversi ad religionem istam. Verba ejus hæc sunt. Constat, cum præterlapso proximè seculo primum deprædicaretur Evangelium, Barbaris totum salutis negotium fuisse inauditum, ut ne fando quidem fateantur, se de Christo inaudisse. Verum utut isthoc tradant, tamen fides eis adhiberi difficulter potest. Constat enim ex adverso, jam temporibus Ziegleri cognitam habuisse religionem Christianam, quosdam ipsorum quoque coluisse. Vixit autem Zieglerus ab initio proximo præterlapsi seculi, ut qui cladi Holmensi, à Christiano tyranno factæ, interfuerit, eamque descriptione luculenta memorarit. Quin imò Zieglerus sic de ea re, ut videatur memorare veterem, & ante ista tempora non ignotatam. Religionem Christianam, inquit, subinde admittunt in gratiam Regum, quibus parent. Dicit, Regum, ut non modo Christierni tempore, & seculo præcedente proximo, sed & ante ipsum, & sic seculis superioribus intelligatur, nomen Christi & religionis Christianæ cognovisse. Ac profecto quis crediderit, tot Reges Christianos religionis Christianæ plane nullam habuisse curam in Lapponibus, atque licet sub Imperio haberent suo, passos tamen esse, ipsos vivere impietate paganica, & ne nomen quidem Christi, aut religionis Christianæ ipsis fecisse notum. Cum præsertim extent litteræ Erici Pomerani Regis, quibus monet Consistorium Upsaliense, ut mittat Sacerdotes ad erudiendos Lapponas. Quarum argumento postea & Carolus Nonus, suum Sueciæque jus in Lapponas contra vicinos asseruit, qui sic inter alia: Rex quoque Ericus Pomeranus, licet æque esset Rex Daniæ Norvagiæque, ac Sueciæ, ad Upsal. tamen capitulum dedit litteras, ut destinaret Sacerdotes in Lapponiam. Quid? Quod vicinos habuerint Birkarlos, gente Finnonas aut Suecos, atque pridem factos Christianos: quod cum his exercuerint commercia; quod tributa quoque ipsis pependerint, jam inde à Regis Magni Ladulaos temporibus, ut supra demonstravimus, & faciemus pluribus in sequentibus, qui Rex Magnus vixit seculo à præsenti quarto. Itaque non potest verum esse, quod de seculo proximè præterlapso memoratur. Contra credo

do inde ab ipsis illis Regis Magni Ladulaos temporibus fuisse semper inter Lapponas, qui aut essent Christiani, aut se esse simularent. Neque tum subacta est Lapponia, & Provincia facta Regni Suecici, ut in sequentibus monstrabo, neque potest ambigi, quin cum Imperio in Lapponas notitiam Religionis Christianæ simul Sueci propagarint. Quanquam, si est vera conjectura nostra de migratione Lapponum ex Finnonia ob bella Erici Sancti, & religionem Christianam introductam in Finnoniam, etiam tum aliquid audiverint de Christo, & Religione Christiana, licet neglexerint ac repudiarint. Maximè cum vicinos semper haberent Finnonas, quos nil eis per tot secula significasse de Christo & Religione Christiana, prudens nemo sibi facile persuaderi patietur. Manet ergo mea sententia hoc potius verum, Lapponas jam inde à temporibus Erici Sancti, i. e. seculis quinque & amplius nomen Christi audivisse, repudiasse tamen pietatem Christianam, & doctrinam, quamdiu juris sui fuerunt. Postquam verò venerunt sub Imperium Suecorum sive sponte sua, & ut placerent Regibus suis, sicut ait Zieglerus, sive causis aliis amplexos quoque esse nomen Christianum. Quod cum acciderit sub Rege Magno Ladulos, qui vixit anno MCCLXXVII. post nativitatem Salvatoris, liquet, quibus ex temporibus initia religionis Christianæ apud Lapponas sint repetenda. Et hoc primum est. Videamus jam, quæ ista fuerit religio, ac qualis. Docet hoc Zieglerus, quando ait: Religionem Christianam neque sequuntur, neque etiam refugiunt, tanquam Judaico odio in eam offensi, sed subinde admittunt in gratiam Regum, quibus parent. Ostendit aperte, non fuisse studium apud eos vel ardorem, nec secutos esse hanc Religionem, quod præferrent suæ veteri, crederentque sibi necessariam ad salutem, sed exterius solummodo, & in speciem, ut haberent eam inter instrumenta aucupandæ gratiæ regiæ, & avertendi mali, quod imminuisset, si pertinacius obstitissent illi. Atque huc spectabat, quod conjugia celebrarent evocato & præsente Sacerdote Christiano, quod liberos à se editos deferrent ad templa, Christianoque ritu curarent baptizari. Erantque ista duo præcipua, intra quæ religio ista subsistebat. Itaque & sola ab Olao Magno memorantur. Nam verbi divini prædicatio, informatioque cætera in religionis Christianæ capitibus præcipuis omninò penè tum ignota ipsis. Quod apparet facile, quia testatur Zieglerus, Præsules plerosque curam instituendæ gentis ejus abjecisse. Colligitur & ex notitiis antiquis diœcesium & populorum, qui cuique sint adscripti. Nulla quippe ibi mentio Diœceseos Lapponicæ, vel templi alicujus, vel in universum Lapponum ad diœcesin aliquam spectantium. Denique si fecissent ipsi officium suum, quod ita necesse fuerat, ut ab Erico Pomerano admonerentur per literas, ad mittendos in Lapponiam Sacerdotes, uti supra vidimus. Laborat equidem Olaus Magnus, hoc, & cætera, quæ affert de religione Christiana minus propagata in Lapponibus Zieglerus, revellere, Libr. IV. Historiæ suæ c. 19. Sed tamen testari ipse cogitur, extremi Aquilonis populos ad fidem catholicam in tot retroactis ætatibus & seculis integraliter haud vocatos esse, id est, verbum atque Evangelium Dei non audivisse. Unde & in cap. 17. ejusce libri spectat tantum, fore, ut aliquando fiant Christiani, & verbum audiant divinum. Spes est, ait, ut aliquando audita divini verbi vera prædicatione ad communionem Christi fidelium accedere non tardent. Atque hic religionis Christianæ quidem

dem status apud Lapponas ad tempora Gustavi usque. Miserabilis videlicet, & quia paganismo veteri differret nihil, nisi solo nomine, & externis ritibus quibusdam, quibus nomen Christianum Lappones utcunque studebant tueri. Ut non immerito conquestus fuerit Damianus à Gòes, æqualis & amicus licet Johannis & Olai Magnorum, in Regionibus Lapporum nullam Dei & Christi cognitionem esse. Nam quod Olaus Magnus scribit lib. 4. cap. 17. pia prævalente exhortatione Catholicorum Sacerdotum magna pars sylvestrium hominum (sic vocat Lapponas, ut alibi ostendi) inducta est, majorque spes oritur, ut à modo sedatis alibi erroribus, unanimiter inducendi accedant ad religionem Christianam, id quo loco sit habendum, & quo modo debeat intelligi, vel ex superioribus cognoscitur. Quid autem factum, postquam Rex Gustavus venit ad imperium? Tunc ut cura major habita religionis veræ, quam superioribus temporibus per Regnum cæterum, ita & per Regiones Lapponum. Quo inprimis conducebat, quod cum ante Lappones essent tributarii Birckarlis potius, quam Regibus, & propterea à Regibus negligerentur, à Gustavo revocati sint sub curam atque dispositionem regiam, ut dicetur amplius in sequentibus. Tum enim institutum, ut de anno certis convenirent temporibus, quibus ut tributa penderent Regiis ministris, ita conciones audirent iis ipsis locis, & in verbo divino erudirentur. Memorat institutum ipsum Buræus in Desc. Sueciæ; Hyeme, inquit, cum tributa ab illis exigenda sunt, certis quibusdam locis, certoque tempore, quasi in hordas congregantur. Illo tempore Sacerdotes adsunt, qui illorum infantes baptizant, articulosque fidei aliaque religionis Christianæ exercitia Lapponibus proponunt, examinantque anno sequente, quod priori illos docuerant, rationem poscentes Christianismi. Institutum hoc initium sumsisse sub Gustavo liquet, quia Reges ante ipsum tributa nulla â Lapponibus capiebant, ac proinde nulla erat tributorum causa congregatio eorum, nulli certi & statuti conventus. Sed nec tale quidpiam ab Olao memoratur, quod non erat omissurus, si fuisset receptum. Imò contra Lapponas tum, si qui vellent baptizari liberos suos, fatetur coactos iter facere ad Ecclesias Christianorum, ducentis & pluribus miliaribus Italicis distantes ab ipsis. Verba ejus sunt ex lib. 4. cap. 17. Distant ducentis & amplius miliaribus Italicis ab Ecclesiis Christianorum, ad quas ob eam immensam distantiam rarius valent appropinquare. Verum tamen, qui Christiano ritu sese subdiderant, obedientissimi reperiuntur, licet ob prædictam distantiam semel aut bis in anno suas visitent Ecclesias baptismales, liberosque lactentes cophinis seu corbibus impositos post tergum ligatos secum baptizandos comportent. Nullos ergo ipsi tum in suis Regionibus habuere Lappones, nullus ad ipsos veniebat Sacerdos, liberi non apud ipsos, sed in proximis Suecorum templis, Angermannorum puta, Helsingorum & similium, quæ hic vocat Ecclesias Christianorum, item Ecclesias baptismales Lapponum, baptizabantur. Ad quæ templa nisi venirent ultro, liberosque deferrent suos, nemo erat, qui hoc nomine ipsos arguebat. Id quod intelligitur ex literis Gustavi primi, scriptis Holmiæ A. 1559. d. 24. Julij, ut in quibus queritur, non paucos esse Lappones non baptizatos: Allatum est ad nos, multos existere inter vos, qui nec dum passi sint, se baptizari. Fiebatque hoc magis, quod apud Lapponas crederentur mori, si qui baptizarentur adulti. Qua de re testatur Peuce-

rus:

rus: Dicunt, ait, quod si provectiores ætate baptismum suscipiant, ii communiter intra septimum aut octavum diem à baptismo moriantur. At verò temporibus Gustavi una cum ministris Regiis tributa collecturis, in ipsas Lapponum terras penetrabant Sacerdotes, ipsorum ibi baptizabant liberos, in religione Christiana informabant ipsos. Neque fuit nuda recitatio divini verbi. Auscultare id sollicite ac cum cura tenebantur, quia cogebantur reddere rationem auditorum, & profectus demonstrare suos in examine, quod sequebatur. Cœpit ergo verè tum audiri apud ipsos Dei verbum, bonaque fide atque serio coli pietas Christiana. Ut non sine causa hoc respectu quidem dicant aliqui eorum, seculo præterlapso demum annunciatum sibi Evangelium, antea salutis negotium incognitum fuisse, uti supra vidimus. Cum præsertim certi ad Lapponas sint destinati Sacerdotes, qui erudirent ipsos in religione Christiana. Quod manifesto ostendunt Gustavi primi litteræ, superius laudatæ, quibus præcipit, ut missum ad ipsos Dominum Michaelem diligenter pieque audiant, quem existimo fuisse primum, saltem post religionis reformationem, quem Lapponas acceperunt Sacerdotem anno MDLIX. verba litterarum, quia longiora sunt, Latine tantum adferam. Igitur ut æque Lappones ac cæteri sanctam hanc Dei notitiam, animæque suæ salutem queant consequi, huic nostro fideli Domino Michaeli mandavimus, sicut & eidem per præsentes mandamus, ut det operam, quantam potest, per pias Christianasque adhortationes ac informationes, quo prædicti Lappones pervenire queant ad veram Dei agnitionem, Baptismum, & religionem Christianam &c. Longe verò magis hoc factum temporibus sequentibus, & sub Carolo, Gustavo Adolpho, & Christina Regibus. Tum enim adjecta duo præcipua subsidia, sine quibus subsistere, viresque aut incrementa sua capere religio non potest. Templa intelligo & Scholas, quæ tum primum in Lapponia sunt constituta. Templa ædificari primus curavit Carolus Nonus, quod testatur Olaus Petri: Carolus IX. ait; templa in singulis Marchiis ædificanda, & cuilibet Marchiæ pastores præficiendos, Regioque sumtu sustentandos, & clementer & diligenter procuravit. Sic Andreas Buræus in descriptione Sueciæ. Templa, inquit, in quibus Sacra peraguntur, Carolus Nonus iis locis ædificari fecit. Idem Balius Lib. VII. Hist. Eccl. cap. 5. Rex Sueciæ Carolus Nonus curabat templa ædificari in Lapponia. Et Joh. Tornæu: Circa finem Imperii Caroli Noni primum inchoata ædificari templa in Lapponia Tornensi. Qui & templa illa nominat, nempe Tenotekis & Jukas jærff, quorum alterum Anno MDC. alterum triennio post conditum, sumptu Regis. Secuta hoc exemplum Christiana, quæ post inventam ibi fodinam argenti publico diplomate circa An. MDCXL. quatuor ibi extrui curavit in Arwitzierf, Arieplog, Silbojoch & Nasafiell, uti verba diplomatis illius manifeste testantur. Inde ergo templa Christiana etiam in ipsa Lapponia, numeranturque hodie in Aongermonniæ Lapponia unum, quod vocatur Aosalo, in Uma Lapponia unum, cujus nomen Lyksala, in Lapponia Pithensi quatuor, quorum nomina sunt Graatræsk, Arwitzierfs, Storaswawyks & Arieplogs templa. Fuerat & quintum ibi, Silbojochs vocatum, sed id ante annos plusculos à Danis dirutum, & ignibus deletum est. In Lapponia Lulensi tantum unum est, Jochmoch dictum. Habuit equidem & alterum Nasrilochs vocatum. Sed id periit incendio fortuito ante tempus

non

non ita diuturnum. In Lapponia Tornensi numerantur tria Juckochsierfs, Rounala, & Enotaches templum. In Lapponia Kimensi tantum unicum, Enare vocatum. Quæ omnia numero sunt tredecim, hodieque duobus Silbojochs videlicet, & Nafrilochts exceptis, manent sarta tecta, & à gente Lapponum frequentantur. Sicut isthæc omnia testantur Samuel Rheen, in Lapponiæ descriptione calamo exarata, quam nunc aliquoties laudavi. Habent autem templa hæc conditores Reges, primumque Carolum Nonum, sicut dixi, qui ea sumptu publico curavit ædificari. Quod confirmat Joh. Tornæus, quando de exstructione ipsorum: Fiebat ea omnis sumptu Coronæ. Unum solum est excipiendum, Rounala dictum, quod in Lapponia Tornensi structum sumtu privato à tribus fratribus gentis Lapponicæ, ornatumque campana. Quæ ipsorum pietas eò majorem meretur laudem, quod, quicquid ad id ædificium requirebatur materiæ ac lignorum, id omne comparare sibi ex Norvagia, inque locum destinatum per rangiferos suos devehere coacti fuerint: Narrat rem Joh. Tornæus verbis, quæ sic transtuli: In Marchia Tornensi pagus est in medio montium, qui dividunt Sueciam à Norvagia situs, qui Rounala vocatur, in quo tum habitabant Lappones sat opulenti. E quorum numero tres fuere fratres, viri probi honestique, qui cum viderent, hic illicque in Lapponia ædificari templa, ipsi quoque amore studioque verbi divini, suo sumtu in dicto pago templum aliquod extruere cœperunt: Materiam ligneam ad eam ex Norvagia devehebant trans dictos montes, itinere longissimo, & plus difficili molestoque, quam quis facile possit credere. Post & campanam ad id suo ære compararunt. Est exemplum hoc eo magis memoratu dignum, quod paucissimi ex iis etiam, qui civiles, culti, & in pietate singulares ac eximii videri cupiunt, id hodie sequantur, adeoque non æquent, multoque minus superent. Cæterum species formaque illorum templorum simplex quidem, ad hos usus tamen apta satis; Materia caudices lignei, quibus vulgo domus exstrui per Sueciam consueverunt. Adjuncta quoque habent ædificia sustinendis campanis, item domicilia in usus Sacerdotum, & procul adventantis multitudinis, tempore hyberno præsertim, ut se ignibus instructis in foco queat recreare. Quod videtur primum constitutum per Christinam circa annum MDCXL. cum ante Sacerdotes aliunde adventarent, statis temporibus quotannis. Ita enim habet diploma ejus illo anno publicatum: Curabimus etiam, ut ad templum quodque bonæ utilesque extruantur ædes &c. ex adverso Sacerdotes tenebuntur, quisquis ad suum templum constanter habitare. Scholæ institutæ sunt à Gustavo Adolpho primum, ut suspicor, & in oppido Pithensi, ante annum hujus seculi decimum & nonum. Illo certe anno in præfatione quadam Ritualis alicujus, ut appellant, Nicolaus Andreæ, Pastor Pithensis, gratias hoc nomine Regi Gustavo Adolpho agit, simul Rituale illud scribit ipsi sese dedicare, ut cognoscat orbis Christianus piam hanc Gustavi Adolphi curam. Verba ejus sunt, ut in Latinum verti ex Suecico; se ideo dedicare Rituale illud Regi, ut omnes Suecici Regni ordines superiores inferioresque cum universo orbe Christiano intelligant, quanta commiseratione Majestas Regia instituerit Scholam, inque eam convocari curaverit liberos Lapponum, quo erudiantur, & in verbo divino, & in artibus litterarum. De Gustavo Adolpho, Scholæ Lapponicæ conditore, testatur & Olaus Petri, qui constituendæ ejus causam

docet fuisse præcipuam, quod videret Rex, nil effici apud Lapponas per Suecicæ, id est, peregrinæ linguæ concionatores, quales hactenus habuere; nec si qui missi Upsaliam (quod Carolus pater ejus instituerat) aliam victus secuti essent rationem, reversos domum diu posse superesse. Verba ejus post commemorationem instituti Carolini, ex quo Upsaliam abire jubebantur: Moritu in peregrino loco, äere, & victu pars maxima, pars autem reliqua supervivens meliore victu & amictu assueta, ad deteriorem redire, patriæque inservire prorsus detrectavit. Cum hæc omnia fefellere, ecce Deo benedicente, majore Zelo & prudentia Gustavus Magnus, Rex noster, rem aliter urget, alios, ne ut ante factum, tam vehementi äeris & victus mutatione perirent, aliquot annos in Schola Lappiæ proxima Pithensi Regio aluit stipendio. Fuit ergo prima hæc, quam unquam habuit Lapponia, litterarum atque pietatis schola, in qua observamus, primum curam ejus fuisse commissam dicto Pastori Pithensi, Dn. Nicolao Andreæ, quod colligitur ex antenominata dedicatione. Deinde ut successu majore juventutis proficeret, negotium eidem datum ab ipso Rege Gustavo Adolpho, ut libros ad hanc rem præcipuè utiles ac necessarios verteret in linguam Lapponum ex Suecico, quod testatur ipse in prædicto loco, ubi ait: Majestas vestra per litteras injunxit mihi, ut ex verbo DEI, liberisque veterum Doctorum excerptum verterem in sermonem Lapponicum, quod Lappis possit esse ad notitiam salutis æternæ, vitæque Christianæ informationem. Nempe ante litterarum atque scriptionis omnis rudes erant Lappi, libros sua lingua scriptos habebant nullos. Tum primum factum, ut Lapponico sermone aliquid comprehenderetur litteris. Fuitque illud, ut existimo, liber Alphabetarius, qualis solet pueris dari, cum præcipuis religionis Christianæ capitibus, Decalogo videlicet, Symbolo Apostolico, Oratione Dominica, & similibus, à prædicto Nicolao Andreæ concinnatus, de quo ipse: Igitur in honorem nominis divini, & salutem propriam Lapponum, composui atque reformavi librum Alphabetarium, cum solitis adjungi partibus ipsius. Nisi quis ex eo, quod se reformasse librum eum dicat, colligat, jam ante aliquem ejusmodi fuisse publicatum, cum nihil reformari soleat, nisi quod jam antea est formatum. Quanquam videatur ipse hoc fecisse, librumque illum prius à se scriptum, denuò revocasse sub incudem, & in eo emendasse, quæ respectu linguæ Lappicæ emendanda videbantur. Certe primus ipse fuit, qui librum Ritualium Lapponico sermone publicavit. Liber extat hodieque impressus Holmiæ, apud Ignatium Meurerum An. MDCXIX. cum ejusmodi inscriptione: Libellus cantionum, quomodo sit celebranda Missa, quomodo orandum cantandumve, sermone Lappico. Factus & compositus à Nicolao Andreæ, Pastore in Pitha. Et hi primi libri, editi sermone Lapponico, ut ex iis elementa religionis Christianæ disceret gens Lapponum. Primo dico, quoniam deinde secuti alii, publicati ab aliis, quos inter Manuale est, ut vocant, ex Suecico translatum in Lapponicum à Johanne Tornæo, Pastore ac Præposito Tornensi, continetque Psalmos Davidis, Proverbia Salomonis, Ecclesiasten, Syraciden, Catechesin Lutheri, Cantiones Sacras, Evangelia & Epistolas cum precibus solennibus, historiam Passionis Christi, vastationem urbis Hierosolymorum, rituale, preces omnis generis, sicut ipse hujus rei auctor est in Lapponiæ descriptione. Tertium, quod observamus, illud est, quod ut eo promptius

ptius faciliusque liberos ad Scholam suos mitterent Lappones, Gustavus Adolphus certas decreverit pecunias, non in victum modo puerorum, sed in amictum quoque aliaque necessaria, & in præmium illius, qui de educatione ipsorum esset curam habiturus. Sicut & hoc ipsum discimus ex dedicatione Nicolai Andreæ, ubi inter alia; Et quo ista melius expedirentur, Majestas Vestra indulsit, concessitque, cum in juventutis Lapponicæ victum amictumque aliaque necessaria, tum pro meis obsequentissimis ministeriis, curis & laboribus, amplum laudandumque præmium ac stipendium. His igitur subsidiis adjuta gens Lapponica majori cura cogitare cœpit de religione Christiana, cum præsertim eam discerent non lingua peregrina, verum sua. Olim qui erudiebant ipsos, lingua utebantur Suecica, ut dixi superius, docetque Baazius Hist. Eccl. lib. 7. Cap. 15. Rex Sueciæ Carolus Nonus curabat templa ædificari, sed deerant concionatores verbi Dei, qui materna Lapponum lingua illis verbum prædicarent, neque aliam linguam vulgo intellexerunt. Et Olaus Petri: Clerus concionibus assiduis non in Lappica lingua, quam nemo calluit, sed Suecica, quam Lappi perperam intellexere, rem se præclare gessisse autumabat. Itaque discebant quidem aliqua, verum ita, ut ne ipsi quidem scirent satis, qualia, quæ didicissent, essent: Dn. Nicolaus Andreæ, sæpe nominato loco; Quidam ex ipsis adulti pariter ac juniores hactenus orationes fundebant sermone Suecico, sed ignorabant ipsi, quid orarent. Stabat aliquando Sacerdos in suggestu, cum interprete inferius collocato, cujus opera explicabantur, quantum poterant, quæ Sacerdos docebat. Samuel Rheen: Cum concio habetur à Sacerdote Suecico, interpretem oportet inferius ad suggestum stare, atque reddere Sermone Lapponico, quod alter concionatur. At vero beneficio libro prædictorum & ipsi incipiebant intelligere, quid orarent, & qui erudiebant ipsos, lingua jam non Suecica, sed Lapponica poterant hoc facere. Quin imò ex ipsa juventute Lapponica eo usque in litteris & religione Christiana profecere nonnulli, ut committi ipsis Sacerdotia, & informationes popularium suorum possent. Qua de re sic Baazius: Rex Magnus Gustavus Adolphus traxit pueros illorum ad scholas, quos ibi sustentavit, donec adolescerent, & in studiis liberalibus exercitati quidem, Academiam Upsaliensem adirent, ubi cognitis fundamentis veræ fidei, rectâque religione illis confirmata, ordinabantur Ministri Ecclesiæ, qui patriotas suos veritatem salutis docerent, & lingua materna verbum DEI illis prædicarent. Olaus Petri tres potissimum commemorat sic institutos, qui propterea fuere primi Sacerdotes gentis Lapponicæ. Verba sunt ipsius, post ea, quæ de instituta à Gustavo Adolpho Rege Schola Pithensi supra retulimus: Postea ita pedetentim assuefactos peregrina aura, in Academia tam diu sustentavit, quo ad tres ministerio fungi Ecclesiastico censerentur digni & idonei. Quilibet horum sua jam in assignata Marchia Lappis in Lappica lingua verbum DEI diligenter & sincere proponunt, Sacramentaque fideliter administrant. Atque ita factum, quod sæpe dictus Nicolaus Andreæ testatur, ut quid esset Religio Christiana, vere inciperent novisse, ut non pauci adhiberent ei fidem, & cum lætitia gaudioque Christum meritaque ejus amplecterentur. Verba ejus ista sunt, ut Latine sonant. Lappones quoque nunc per misericordiam divinam circa finem mundi hujus facti sunt Ecclesiæ Christianæ membra per Baptismum & Evangelii sancti prædicationem,

tionem, acceperuntque notitiam de Christo, quod ipsis æque ac cunctis cæteris Christianis propter cruciatus suos acerbissimos mortemque velit remittere peccata, concedereque vitam æternam. Quam ob rem ingenti gaudio perfusi, plurimum lætantur. Et hucusque quidem curas primas Gustavi Adolphi, & per eam religionis Christianæ, inter Lappones amplificationem explicavimus. Verum sicut omnium initia rerum sua inveniunt obstacula, ita factum & cum verbi divini prædicatione, & cum cæteris huc pertinentibus negotiis. Ante omnia res erat plena difficultatis ac laborum, Scholam conservare, præsertim extra Lapponiam, & ad eam trahere Lapponicam juventutem. Igitur secunda vice actum de ipsa cum Gustavo Adolpho Rege, per Illustrem Virum, Dominum Johannem Skytte, liberum Baronem in Duderhoff, Regnique Senatorem, atque, quod ad immortales ejus viri laudes pertinet, de novo constitutum, ut deinceps esset schola, verum ipsa in Lapponia, & Marchia Umensi, prope templum Lyksala, unde dicta schola est Lyksensis, ut ex testimonio examinis ibi instituti apparebit in sequentibus. Et Olaus Petri de Gustapho Adolpho: In ipsa Laplandia Scholam introduci judicavit operæ pretium & necessarium, in qua suo cœlo & äere fruerentur, nec avito suo desuescerent victu, aut assuetæ vitæ tædio afficerentur &c. Favit cœptis amplius clementia singularis DEI, quæ huic Regio, pio, & prudentissimo animo & conatui addidit calcar per Senatorem, Illustrem & Generosum Baronem, Dominum Johannem Skytte, &c. Hæc secunda schola gentis Lapponicæ, firmata Regio diplomate, cum Gustavus Adolphus esset in Germania bello implicitus gravissimo, quod non impediebat tamen, quo minus curam ageret Lapponiæ, ac in ea confirmandæ pietatis Christianæ, Anno MDCXXXII. Adscribam verba Regii diplomatis, licet longiora, ut latine reddita sunt à Baazio: Nos Gustavus Adolphus, D.G. Suecorum, Gothorum Vandalorumque &c. Rex, significamus, quanquam dilectissimus Pater noster, piæ memoriæ Carolus IX. olim Rex Sueciæ, sicut & nos ipsi, postquam divina providentia in solium Regni ascendimus, sedulo incubuerimus, ut subditi nostri in ultima plaga septentrionali habitantes, dicti Lappones, litteris & artibus liberalibus imbuerentur, reliqueque in negotio salutis informarentur, tamen difficultas temporum nostrorum, quæ tumultu bellico omnia liberalia turbat, pium nostrum propositum hactenus impedivit. Verum ne pia intentio plane concidat, ordinamus & constituimus Nostrum Regnique Sueciæ fidelem Senatorem, Generalem Gubernatorem Livoniæ, Ingriæ, & Careliæ, nobis dilectum, prælustrem Dn. Johannem Skytte L. B. in Duderhoff &c. Directorem Scholæ Lapponicæ in Uma instituendæ: Sicut se ipsum huic operi administrando obtulit, seque hanc effecturum operam, quantum divina benedictio dederit successus, recepit. Hæc directio hujus scholæ erit in familia Skyttiana perpetua. Ut autem quid certi habeant tum Præceptor, tum discentes hujus scholæ, unde vivant, donamus huic Scholæ totam summam decimarum, quam parochiani in granarium Umense quotannis inferunt, postquam ordinaria subtractio de allatis decimis fuerit facta. Has decimas segetum, cum aliis donariis, quæ bene nominatus Dn. Johannes Skytte sua diligentia ac industria in hunc usum acquirere potest, disponet ipse in usum scholæ ad necessariam ejus sustentationem: prout necessitas requirit, tamen servata nobis, Coronæ, & Succes-

successoribus suprema hujus ordinatione, ac futura necessaria dispositione. In rei confirmationem subscribimus nostram manum, & sigillum Regium imprimi curamus. Datum in Veteri Stetino Pomeraniæ 20. Junii. Anno Christi MDCXXXI. Hoc diploma illud, quo nova instituitur in ipsa Lapponica Schola, & quidem in Lapponia, seu Marchia Umensi. Nullam enim ibi antea fuisse liquet, quia dicitur INSTITUENDA. Quæ Schola hoc etiam peculiare habuit ante illam veterem, quod daretur ei Director non Pastor, sed Senator Regni, atque adeo auctoritate firmaretur ampliori. Deinde quod docentibus discentibusque ibi constitueretur non modo stipendium certum, sed & medium, unde sumerentur decimæ Umenses. Habuerunt quidem antea quoque constitutum quid hujusmodi, ut patet ex superioribus; sed quia, unde sumeretur, non erat definitum, ideò non raro mora, neque sequebatur solutio, quo necesse erat tempore. Unde difficultas non exigua, & negotii suscepti interruptio. Huic malo allatum remedium, constitutumque, ut quid CERTI haberent. Quod quum ne ipsum quidem videretur sufficere, concessum simul Illustri Domino Johanni Skytte, ut si posset alia invenire media huc conducentia, conferendi ea jus & fas haberet. Neque destitit Vir summus pro singulari sua erga DEUM pietate, ac amore erga bonas literas, impendere omnem operam, qua denique conquisivit quinque millia nummorum uncialium, seu imperialium, partim ex sua propria, partim ex amicorum liberalitate, quam summam in usus Cuprifodinæ obtulit Reginæ Christinæ, ut pro usura ejus Schola Umensis reciperet quotannis, quicquid è villis aliquibus in parœcia Umensi pervenire redituum ad Coronam soleret. Neque distulit Regina optima beneficentissimaque precibus ipsius isthoc indulgere, datis biennio post literis, novoque diplomate, per Tutores Regni, quorum sine prædicatione commemoratio hic non est omittenda. Verba diplomatis illius similiter apponam, quia non sunt nota omnibus. Nos Christina, D. G. Suecorum, Gothorum, Vandalorum Electa Regina & Princeps hæreditaria, Magna Princeps Finlandiæ, Princeps Esthoniæ & Careliæ, Domina Ingriæ, significamus, quemadmodum Celsiss. Rex olim Sueciæ, Pater noster dilectissimus, singulari amore pietatis, & religioso affectu promovendæ Ecclesiæ DEI, præsertim ut converterentur barbari in extrema Septentrionis ora viventes ad plenam Dei cognitionem verumque Christianismum, ordinaverit institutionem scholæ Lapponicæ in Marchia Umensi, & Directorem ejus operis fecerit Nostrum Regnique Sueciæ fidelem Senatorem, Præsidém Judicii Regii in Gothia June copia instituti, Cancellarium Academiæ Upsaliensis & Legiferum citerioris Finlandiæ, nobis dilectum Prælustrem Dominum Johannem Skytte, L. B. in Duderhoff, Dominum in Grœnsiæ, Strœmsrum, & Skytteholm, Equitem Auratum, post cujus obitum concesserit ejus posteritati directionis ejusdem Scholæ potestatem, clementer additis illi exercitio decimis de granario Umensi quotannis Coronæ debitis. Quare Nos potestate harum literarum non solum confirmamus salutarem constitutionem Nostri pie demortui Parentis, sed simul notum facimus, Prælustrem Dominum Johannem Skytte comportasse in usum Scholæ Lapponicæ pecuniam, de sua & aliorum piorum donatione collectam, quinque millium thalerorum monetæ argenteæ, quam integram numeravit Compagniæ Cupreæ, rogans humilime, ut ea summa

ma in illa compagnia Nobis & Coronæ reservetur, nosque pro usura hujus pecuniæ quotannis, octo pro cento reddenda, demus scholæ Lapponicæ usum villarium in Norlandia, ut coloni illarum suas reddunt nominatæ scholæ contributiones. Quapropter mandamus nostris officiariis, omnibusque, quorum interest, ne præscriptam hypothecam auferant eidem Scholæ ante redditam pecuniam, neve ullam injuriam aut præjudicium contra hoc Edictum nominatæ Scholæ inferant, aut inferri sinant. In confirmationem hujus instrumenti subscripserunt suam manum nostri respective Tutores & Regni Administratores, Regioque sigillo confirmarunt Edictum. Datum Holmiæ 5. Novembr. 1634. Ista verba sunt diplomatis Regii, sicut in sermonem Latinum versa leguntur apud sæpe nominatum Baazium. Qui vero subscripserunt Regni Administratores, eorum hæc sunt nomina: Gabriel Oxenstierna, Gustavi F. R. Drotsetus, Jacobus de la Gardie, R. Archi-Marschallus, Carolus Caroli Gyldenhielm R. Admiralius, Petrus Baner loco Cancellarii, Gabriel Oxenstierna R. Thesaurarius. Atque hæc jam Schola est, ex qua deinde prodierunt, prodeuntque etiamnum ingenia, per quæ gens Lapponica magis magisque discit intelligere ac sectari Religionem Christianam. Nam & bona copia dein à Juventute Lappica est frequentata, & adhibita diligentia, ut in literis pietateque desiderata obtinerentur incrementa. Quod docet testimonium examinis in ea instituti eo ipso anno, quo est aucta Regiis beneficiis prædictis. Verba ejus quoque placet apponere, quia meretur sciri, ususque Scholæ illius intelligi, prout ea refert Baazius Hist. Eccl. Lib. VIII. c. 5. Nos subnotati significamus, fuisse nos vocatos â nostro & Ecclesiæ Umensis Pastore, Reverend. & Doctiss. M. Olao, ut examini juventutis Lapponicæ, frequentantis Scholam Lyksensem in Marchia Umensi institutam, interessemus. Testamur autem, nos huic petitioni satisfecisse & audivisse, examinatos fuisse pueros Lapponicos à suo Rectore. Primo cecinerunt recte omnes pueri conjunctim Psalmos Davidis in Suecicum sermonem translatos, prout in patriæ Ecclesiis sunt diu cantati. Deinde omnes ac singuli recitarunt librum dictum Abecedarium, continentem non tantum Elementa literarum, sed partes Catecheticas, sc. Orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, decem Præcepta cum verbis institutionis Sacramentorum, Baptismi & S. Cœnæ, item benedictionem ac gratiarum actionem ad mensam recitandas, additis precibus matutinis & vespertinis. Hunc librum omnes pueri legerunt, juxta formam in aliis Patriæ scholis propositam. At qui ingeniosiores, etiam recitabant distincte & sine hæsitatione quæstiones Catecheticas, ad expositionem parvi Catechismi à B. Luthero conscriptam. Ad hæc legebant hi ipsi in libro Evangelia Dominicalia & Festivalia stylo Suecico impressa. Omnes pueri in schola nominata erant huic exercitio dediti, saltem octo illorum erant tardiores, qui cum minus valerent ingenio, æmulabantur tamen ingeniosos, quantum poterant. Nunc incipiunt omnes hi pueri discere partes Catecheticas idiomate Lapponico, ut fundamenta pietatis materno sermone suis patriotis ediscenda proponant. Hoc exercitium scholasticum & fructus inde promanans, quia vicit opinionem nostram, dum intelleximus, juventutem barbaram brevi tempore didicisse gratia DEI fundamenta salutis, quæ alias solent pueri literati longo tempore perdiscere, igitur singularis gratiarum actio erit ipsi DEO agenda, qui huic

labori

labori felicem dederit successum, piisque hominibus, qui hanc scholam instituerunt, donatiis auxerunt, hodieque sustentant, suus non erit denegandus honor; Sed certe dabitur loco mercedis juxta DEI promissionem divina benedictio. In veritatem rei sic peractæ confirmamus hoc testimonium subscriptione nostrarum manuum, & impressione sigillorum. Datum & actum Anno 1634. loco nominato. Jacobus Andreæ Buræus, Petrus Jonæ, Andreas Haquini, Jacobus Nicolai, Olaus Olai. Apparet ex hoc utique testimonio scholæ istius Liksensis, seu, ut ego mallem appellare, Liksalensis frequentatio, non exiguo juventutis Lapponicæ numero. Intelliguntur & ingenia illius non omnino inepta ad studia literarum. Cura denique ipsorum hinc animadvertitur in discendis illis, quæ ad vitam Christianam recte colendam sentiuntur esse necessaria. Ad postremum ipsorummet Lapponum adultorum hinc colligitur facilitas & promptitudo aliqua, sine qua non mitterent profecto suos liberos ad scholam. Unde simul satis intelligitur, esse aliam religionis Christianæ faciem in Lapponia, quam qualis fuit seculis superioribus. Major quippe cura Regum, qua nunc ipsis abunde de templis, de scholis, libris etiam, & per quos erudiantur, magistris & pastoribus est provisum. Major quoque circa ipsorummet Sacerdotum & pastorum, quos non habet nunc, ut olim, Suecos solum, unamque linguam Suecicam callentes, sed & peritos linguæ Lapponicæ, & sæpe fuimet ipsius gentis homines. Qua de re sunt testes hodierna die plurimi. Et Samuel Rheen, in Descriptione sua cap. 23. ita inquit: In Lapponia Umensi unus Presbyter, sive Pastor est Lapponicus, ubi Lappones bene informantur in religione Christiana. Pergit idem de Lapponia Pithensi, & ait: In Lapponia Pithensi tres sunt Pastores, ubi æque Lappones in verbo divino bene erudiuntur. In Lapponia Luhlensi major difficultas est, ob sparsos Lapponas per spatia ingentia. Facit tamen ibi quoque Pastor unicus, quantum potest: In Lapponia Luhlensi unicus solum est Sacerdos Lapponicus, qui solus ægre magnaque difficultate potest expedire, quæ ad cultum divinum pertinent, propter partis ejus spatia ingentia. In Lapponia Tornensi & Kimensi pariter Pastores habent Lapponicos, quo cum quotannis Pastor Sueticus Kimensis Tornensisque iter facit ad Lapponas longius dissitos, eosque in verbo divino informat. In Lapponiam Tornensem Pastor Tornensis semel de anno iter facit, ut baptizet infantes, Lapponasque erudiat in religione Christiana. Idem facit Pastor Kimensis in Lapponiam suam semel de anno cum Pastore Lapponico. Addam de his ipsis testimonium Olai Petri Niurenii, qui vixit tempore Gustavi Adolphi. Marchia Umensis concionatore templo, & schola administratur, ex qua liberi eorum ad informandas familias à templo remotas prodeant quotannis. Marchia Pithensis tribus diversis locis tres pastoratus distractos, & consequenter tres Pastores possidet, hodie Regio sumtu suffultos. Ibi igitur Lappi à suis Pastoribus & templis non procul habitant, ut sæpius in anno convenire & audiri possit. Marchia Luhlensis, quia templo & concionatore prædita est assiduo, & ex ipsis Lappis oriundo, inspectoreque Præposito Luhlensi vicino, avide salutem eorum quærente & desiderante, non potest non optime administrari, ibique locus industria concionatoris inventus non ita pridem, quo sæpius in hyeme, tota autem æstate ad audiendum verbum DEI queant coalescere. Reliquæ Marchiæ binæ, Tornensis sc. & Chimen-

sis, magnitudine longe cæteras superantes, semel duntaxat in anno in nundinis, quæ in Februario celebrantur, à suo Pastore invisuntur. Tornensis gaudet duobus templis. Chimensis ex nullo dolet. Totus religionis cultus in utraque Marchia in lingua, quam quodammodo videntur intelligere, Finnonica proponitur & exercetur. Habes ecce testimonia de studio Sacerdotum hac ætate, curaque quam in erudienda gente Lapponica in religione Christiana hodieque solent adhibere, Cum præsertim constituta sibi habeant & præmia certa laborum, unde se familiamque suam alant. Ex decimis enim rangiferorum, quas tenentur dare Lappones Coronæ, tertia pars assignata est in usus Sacerdotis. Samuel Rheen: Rangiferi, quos tributi nomine tenentur dare, dividuntur inter Coronam & Sacerdotem, sic ut illa duas partes capiat, hic tertiam, Similiter tributa ei portio de vestimentis piscibusque, quos Coronæ dant. Idem: Lappones decimarum nomine dant Coronæ ac Sacerdoti vel duo paria calceorum, vel vulpem albam, vel pondo dimidium luciorum, quod in partes duas æquales dividitur inter Coronam & Sacerdotem. Jam ut hæc, & alia, quæ ipsis à Regibus tributa sunt beneficia, Sacerdotes faciunt alacriores, ita & ipsorummet Lapponum cura major, ut proficiant quotidie in religione dicta. Quo pertinet initio, quod Sacerdotes dictos audiant excipiantque cum honore observantiaque. Nam & advenientes ad se salutare solent inclinato capite, & deducere sua in tuguria, & præbere ipsis cibum, & quæ possunt alia humanitatis exhibere officia, postremo in signum reverentiæ appellare Dominos. Sic enim prædictus Rheen, ut verba ejus sonant Latine: Verbi divini doctores ipsis adsignatos amant, & honorant, eosdemque vocant Herrai; hoc est, Dominos. Et Wexionius in Desc. Suec. Lib. IV. c. 8. Gens Lapponica Sacerdotes honorat, circa festum natalitium Christi visitantes rhenonibus procul excipit ac provehit. In tentoria mollibus ramis betulinis, superstrata pelle rhenonis adornata deducit. Accurrunt omnes inclinato corpore Rhutenico more salutantes his verbis: Gratulamur adventum in Lapponiam. Mensa est asser humi positus, fercula, pisces aridi, carnes rhenonis arefactæ, ejusque lingua ad ignem tosta, ossaque ad forum calefacta, quibus discissis medulla promitur. Hæc sine sale & pane, quem utrumque verbi divini ministri secum afferunt, itemque vinum (cerevisia enim ob frigoris rigorem inutilis est,) Lappi vero aquam in vasculo corticeo potui apponunt. Deinde observant dies quoque sacros, ut Dominicos & festos alios. Olaus Petri: Unanimes in observando Sabbatho sunt omnes. Nec in eis labores suscipiunt graviores. Abstinent ab omni labore iis diebus, inquit Torbæus de Lapponibus Tornensibus. Quin imò & pecoribus suis tum indulgent quietem. Multa à labore incipiunt cessare pridie ante diem Dominicum, quæ omnia testatur dictus Rheen his verbis, ut Latine quidem sonant: Celebrant omnes dies festos & Dominicos, usque abstinent ab omni graviore opere, illo præsertim tempore, quo sciunt verbum DEI sacris in concionibus annunciari. Nec hoc tantum diebus Dominicis faciunt, sed & Saturni, quibus itidem non facile suscipiunt laborem graviorem. Diebus Dominicis etiam pecoribus & jumentis suis quietem concedunt. Reperiuntur denique plurimi, qui ne quidem lac ex ipsis capere diebus sustinent. Istis diebus, ait, rhenones suos nolunt emulgere, sed liberos otiososque sinunt ambulare. Cum habetur concio, diligenter auscultant, cum ca-

nuntur

nuntur Psalmi, canunt & ipsi, estque notabile, quod Tornæus scribit de Lapponibus Tornensibus: Adeo in hoc negotio se pios præstant, ut & certent inter se, quis probitate cantionis alterum possit anteire. Sacramenta quoque Christiana multo cum honore venerantur & usurpant. De Baptismo idem Samuel Rheen: Sacramentum Baptismi in magna habent veneratione. Ideo nec differunt, sed puerperæ ipsæ octo, vel quatuordecim diebus post partum perferunt infantes recens editos, per longinquas vias sæpè ad Sacerdotem. Quod testatur idem cap. 12. ubi habet ita, sicut verba ejus à me reddita sunt latine: Cum Baptismo suorum infantum, quanta possunt festinatione, properant, ita & puerpera Lapponica octo, vel quatuordecim diebus post editum infantem iter suscipiat longinquum per altissimos montes, amplos lacus, & profundas sylvas cum infante illo suo ad Sacerdotem. Non minori reverentia prosequuntur Cœnam Dominicam, &, quæ præmitti solet, confessionem absolutionemque peccatorum. Olaus Petri: Absolutione & Cœna Domini, quantum externe apparet, videntur magna cum devotione frui. Cum præsertim sciant, nunc demum ejus verè fieri participes. Nam antea & tempore Pontificiorum dabatur eis, verum nulla solenni adhibita consecratione. Quod colligimus ex Petro Claudi, qui hoc ita receptum in Norvagia testatur fuisse; unde verosimile fit, etiam in Suecia servatam illam consuetudinem: Sacramentum Altaris dabatur ipsis tempore religionis Pontificiæ, & aliquanto post, absque consecratione, uti putabatur. De devotione hodierna testis Samuel Rheen: Ad confessionem absolutionemque veniunt devotione magna; ut & ad Cœnam Domini sanctissimam. Tornæus de Lapponibus Tornensibus: Cœnæ Dominicæ & Baptismi Sacramenta magna veneratione colunt, plane sicut Christiani alii. Sed & alia pietatis Christianæ capita non negligunt. Nam â juramentis, execrationibus, blasphemiis in Deum, & similibus abstinent religiose. Quod testatur idem. Hoc, ait, commendandum in eis, quod â juramentis horribilibus, maledictis, & ejusmodi sibi caveant, neque ista vulgo sint in usu apud ipsos. Erga pauperes sunt benefici ac liberales, sicut loco alio jam dixi, ubi furta quoque plerisque ostendi esse ignota. Ipsi quoque inter se versantur multa cum humanitate, mutuo se invisentes, & confabulantes amice, præsertim, qui sunt gentis unius & cognationis, vel affinitatis. Qua de re ille ipse Samuel Rheen: Mutuo sese crebro solent invisere, alterque alterum excipere, qui sunt necessitate, vel affinitate, aliave amicitia juncti inter se. Atque ista quidem faciunt omnia, quoniam abunde didicerunt, quæ qualisque sit religio Christiana, quid â singulis exigat non respectu modo fidei, sed & operum vitæque reliquæ. Quod testatur rursum dictus scriptor Cap. 24. Sciunt optime Lappones, unum esse DEUM, qui creavit cœlum & terram, nosque omnes per mortem Filii ejus esse liberatos. Et post non pauca interjecta: Fides hæc est Lapponum, ut intelligant unum esse DEUM, in Divinitate tamen unica personas tres, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Jam ut hæc omnia ex præceptis religionis Christianæ observant, ita versa vice, quæ ad superstitionem spectant veterem, fugiunt & abominantur. Tympana tollunt, abolentque; idola, stipites, saxa, quæ pro Diis habuere quondam, comminuunt & comburunt. Est exemplum elegans, quod memorat Johannes Tornæus in hunc modum. In pago quodam Lappmarkiæ Tornensis, Pældojærf

 vocato

vocato, Lappo habitabat aliquis, Petrus Pæiwiæ appellatus, homo probus, pius & locuples. Is initio cum suis omnibus colebat Seitam idolum. Accidit quodam tempore, ut rangiferi ejus morerentur magno numero: idcirco Seitam implorabat suum, ut malo occurreret. Verum irritæ fuerunt preces; rangiferi nihilominus moriebantur. Postremo iter ipse suscipit ad locum, ubi Seita stabat erectus, cum familia omni copiaque lignorum aridorum. Circa idolum spargit ramos virentes piceæ, sacrificia quoque ipsi offert, pelles rangiferinas, cornua crania, se denique cum familia omni prosternit, Seitæque implorat opem, ac ut signo aliquo testari velit, se verum esse Deum, rogat. Postquam vero signum accipit nullum, licet toto die devotione summa orasset, ipse cum suis surgit, ligna arida conjicit in idolum, iisque accensis Seitan totius illius pagi comburit. Cumque ob id vicini ejus ipsum vellent occidere, cur, inquit, non finitis ipsum DEUM sumere de me ultionem? Factus autem Pæiwiæ dein tam constans religionis Christianæ cultor, ut, cum alii minarentur ei damna magicis suis artibus, is contra caneret Symbolum Apostolicum, Orationem Dominicam, & id genus; Omnes Seitas, quotquot posset, cremaret, mitteret postremo filium, ætate maximum ad Enareby, ut idola omnia ibi etiam exstirparet. Quod ob factum is Filius ejus, Wuollaba nomine, fugere in Norvagiam est coactus, metu insidiarum, quas struebant ipsi Tnarenses. Jam ut hic Seitam suum, ita Clemmet quidam, Lappo Tenobyensis, suum tympanum abolevit, de quo idem Tornæus testatur, quod admonitus non semel à Sacerdote, noluerit reddere tympanum. Postremo matrem ejus incidisse in morbum gravem, illum contra quæsivisse remedium per tympanum, sed matrem nihilosecius esse defunctam. Itaque tympanum in frusta conscidisse minima, adjecto, se videre, tympani nullum esse usum. Habemus itaque religionem Christianam haud paulo melius excultam apud Lappones, & ab ipsis Lapponibus receptam, & adhibitam in quotidianos usus, quam fuit priscis temporibus. Licetque hinc colligere, quantam adhibuerint curam, quotquot hoc negotium auctoritate sua, consilio, suasu, ministeriove potuerunt promovere. Quanquam ne sic quidem eò res deducta sit, ut de extirpata omni vetere impietate jure debeamus gloriari, cum proh dolor multæ adhuc tristissimæ reliquiæ etiam crassissimi Gentilismi in Lapponia supersint.

DE
ORIGINE CHRISTIANISMI
IN HUNGARIA.

SAnctus Apostolus Paulus ad Romanos cap. XV. 19. scribit, quòd ab Hierosolymâ usque ad Illyricum omnia Evangelio Jesu Christi impleverit, & Coloss. 1. ✝. 6. toti orbi fuisse prædicatum Evangelium, conf. Rom. 10. ✝. 19. unde patet, Hungaris maturè Evangelium de Jesu Christo innotuisse, sed hunc tantum thesaurum non solicitè custodiverunt. Hungari enim ex Christianis, qui fuere tempore Pauli, vel fieri potuissent, facti sunt fere totius Europæ prædones, & excusso Romanorum jugo, cæsoque Macrino, Consu-

Consule Romano, sub Attila totum orbem Europæum seculo quinto post Christum natum infestarunt. Seculo decimo Christianam religionem denuo professi sunt, uti Illustris Zechius refert: Grisa, Toxi Sohn / ein sittsamer Regent dieser wilden und räuberischen Nation, war der erste / welcher sie civilisirt / und den von Kayser Carln / dem Grossen / gepflantzten Samen deß Christlichen Glaubens wieder erwecket. Er empfieng selbst die H. Tauff von dem damaligen Bischoff zu Prag / Adelberto. Dahin war es gleichwol nicht zu bringen / daß die Götzen völlig abgeschafft / und die Heydnische Opffer unterlassen worden / weil die andere Hungarische Fürsten noch fest bey dem Unglauben hielten. Sein Herr Sohn aber Hertzog Stephan / welcher nachmahl den Zunahmen deß Heiligen empfangen / war / darinn glücklicher. Dann nachdem er sich A. C. 996. mit Printzessin Gysela, Hertzog Heinrichs in Bayern / nachmahls Kaysers / Schwester / unter der Condition vermählet / daß er sambt seinem Volck und Unterthanen den Christlichen Glauben annemmen wollte / hat er solches durch Abthuung der heydnischen Greuel / und sonst durch Christliche Anstalten und Ubung der Gottseeligkeit dergestallt eifrig erwiesen / daß die Geschichte zweifeln / ob er oder der heilige Kayser Heinrich / mehr Ubung deß Christenthums gehabt. Europ. Herold Tom. II. p. 372.

DE
ORIGINE CHRISTIANISMI
IN ITALIA.

Epistola Pauli ad Romanos scripta satis superque testatur, Religionem Christianam primo statim seculo post Christum natum Romæ non tantum innotuisse, sed & plantatam fuisse, ita ut Rex Regum JESUS CHRISTUS sedem fixerit apud victorem populum, totius fere orbis Dominum. De Tiberio Imperatore Tertullianus in Apologia pro Christianis scripta memorat cap. 5. illum Senatui Romano proposuisse: Quod ex Syria de Christo audiverit ea, ex quibus colligat, illum esse Deum. Eundem etiam â Senatu Romano petiisse, ut Christum publicè pro DEO haberent & agnoscerent. Senatum quidem ex impia ratione status non annuisse, Imperatorem tamen Tiberium sententiam suam de CHRISTO non mutasse, & Christianis quietem concessisse. At sub Imperio Claudii dura fuit sors Christianorum in Italia, conf. Act. 18. 2. & Suetonius in vita Claudii Imp. cap. 25.

Eximium Imp. Tiberii de Christo judicium.

Romæ Petrus & Paulus uno die, d. 29. Jun. A. Ch. 62. uti Calendarium Romanum recenset, sanguine suo testimonium Evangelii, quod ibi prædicarant, obsignarunt. Cum illis, teste Clemente Romano in Epist. ad Corinthios, plures Martyres obierunt, in quos Tertullianus Apolog. cap. 5. Neronem Cæsariano gladio ferociisse scribit, & Cornelius Tacitus libro 15.

Petrus & Paulus Romæ Martyrio coronantur.

Anna-

Annalium refert: Christianos à Nerone quæsitissimis pœnis affectos fuisse. Tertullianus libro de præscriptione Hæreticorum cap. 36. Romanæ Ecclesiæ hisce verbis gratulatur: *Ista quàm felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, ubi Paulus Johannis Exitu coronatur, ubi Apostolus Johannes posteaquàm in oleum ignitum demersus, nihil passus est, in Insulam Pathmum relegatur.*

Primi Episcopi Ecclesiæ Romanæ strenui fuerunt Confessores Veritatis Evangelicæ, quam sanguine suo obsignarunt.

CLETUS, à Petro ad fidem conversus, ab eodem Presbyter factus sanctissimè rem Christianam in Ecclesia Romana, cujus tandem fuit Episcopus, administravit, & Martyrio obiit sub Imp. Domitiano A. Ch. 84. Ante hunc Cletum LINUS, Episcopus Romanus, jussu Saturnini, impii ingratissimique Consulis, cujus filiam Dæmonum æstu agitatam, divinitus liberarat, securi percussus est sub Nerone A. C. 68. *Clemens*, Episcopus Romanus, Petri Apostoli discipulus, scriptis illustravit Ecclesiam, relegatus in Insulam ob fidei prædicationem, cùm ibi in summa veneratione esset, tandem tyranni jussu alligatâ ad collum anchorâ in mare projectus est sub Trajano Imp. A. C. 92. ANACLETUS, Episcopus Romanus, Petri Apostoli Discipulus, sacrosanctis institutis Ecclesiam auxit, debiles in fide confirmavit, postremo in summa persecutione martyrio coronatus est sub Domitiano An. C. 96. EVARISTUS, Episcopus Romanus, multa salutariter decrevit, & inter alia, ut nuptiæ celebrarentur publicè, & Sacerdotis benedictio adhiberetur. Cùm autem Ecclesiam pietatis & virtutum exemplis auxisset, martyrio coronatus est sub Imp. Trajano A. C. 109. HIGINUS, Episcopus Romanus, Martyrium subiit sub Antonino pio Imp. A. C. 142. PIUS I. Episcopus Romanus, Vir doctus & eruditus, Episcopatum Romanum dignè gessit, tandem pro Christi gloriâ Martyrio coronatus est sub Marco Antonino, pio Imp. An. C. 163. ANICETUS, Episcopus Romanus, genere Syrus, Vir singulari pietate clarus, Episcopatu Romano multis annis religiosè sanctèque administrato in summa Ecclesiæ perturbatione, per Cæsares excitatâ, Martyr obiit sub Marco Antonino Vero, & Lucio Commodo Imperatoribus A. C. 165. SOTHER, Episcopus Romanus, liberalis in egenos, & constans in fide Christiana, nunquam animum à rebus divinis abduxit in maximis periculis. Martyrium subiit sub Imp. Antonino Vero A. C. 171. ELEUTHERIUS, primò Aniceti, Episcopi Romani, Diaconus, postea ipse Ecclesiæ Romanæ Episcopus, Britanniam Insulam Lucii Regis rogatu, per Fugatium & Damianum Legatos fidei sacris instituit: Ecclesiâ DEI sanctè & utiliter administratâ Martyr migravit in cœlum sub Imp. Commodo A. 186. VICTOR, Episcopus Romanus, omni genere virtutum insignis, Ecclesiæ DEI præfuit. Multis rei Christianæ causâ piè sancitis præclareque gestis rebus pro Christi gloriâ Martyrio coronatus est sub Imp Severo A. C. 195. ZEPHERINUS, Episcopus Romanus, Vir pius & prudens, piè rexit Ecclesiam DEI, multaque prudenter sancivit, tandem martyrio coronatus sub Antonio Imp. An. 218. CALIXTUS, Episcopus Romanus, multa piè, sapienter & utiliter fecit & decrevit, ab impiis autem ob Christi liberam confessionem comprehensus, in squalidum carcerem conjicitur, inde è fenestrâ præceps in puteum dejectus, Martyrio coro-

coronatur sub Aurelio Antonino Imp. A.C. 223. URBANUS, Episcopus & Civis Romanus, doctrinâ & vitæ sanctitate suis prælucens, Episcopalem dignitatem omni virtutum studio ornavit. Sæpe Româ ob Christi fidem pulsus, & clam â fidelibus revocatus, postremò datis pro Christo cervicibus coronam Martyrii accepit sub Imp. Alexandro A.C. 231. PONTIANVS, Episcopus Romanus, ob constantem fidei Christianæ Confessionem in Sardiniam relegatus, ibique multis affectus incommodis, laboribus & calamitatibus ad Martyrii palmam pervenit sub Alexandro Imp. A.C. 236. FABIANUS, Episcopus Romanus, cum adhuc Presbyter esset, in beatorum Martyrum corporibus humandis piè fuit occupatus. Episcopus factus multa piè fortiterque gessit pro Ecclesia DEI, tandem Martyrii palmam est adeptus sub Imp. Decio A.C. 251. CORNELIUS, Episcopus Romanus, mittitur in exilium, Romam revocatus ab Imperatore plumbatis cæditur, raptusque ad Martis templum sacrificare idolo jubetur, quam impietatem graviter detestatus, præciso capite Martyrii insignem palmam tulit sub Imp. Decio A. 253. STEPHANUS, Episcopus Romanus, raptus ab infidelibus ad templum Martis, cum sacrificare recusasset, Martyrio insigniter coronatus est sub Imp. Valeriano A. C. 257. SIXTUS, Episcopus Romanus, Civis Atheniensis, sanctè præfuit Ecclesiæ, accusatus & apprehensus ob veræ fidei prædicationem, & ad Martyrii locum ductus, gaudenti animo pro Christi gloriâ cervicem præbuit sub Imp. Valeriano A. 259. FELIX primus, Episcopus & Civis Romanus, Vir omni virtutum laude insignis, piè Episcopali munere defunctus, multa decenter in Ecclesia statuit; Manetis hæresi acriter restitit, tandem multis pro fide Christiana susceptis dimicationibus Martyrio coronatus est sub Imp. Aureliano A.C. 275. CAJUS, Episcopus Romanus, ortus è genere Diocletiani Imp. Episcopus factus, multa ad Ecclesiæ amplitudinem instituit. Tyrannidem consanguinei sui Diocletiani in Christianos fugiens, aliquandiu in spelunca delituit, tandem ab illius satellitibus comprehensus, datis pro Christo cervicibus, Martyrii poculum hausit sub Imp. Diocletiano A. C. 296. MARCELLINUS, Episcopus Romanus, per vim thus idolis sacrificavit, cujus eum postea ita pœnituit, ut Imperatorem adiens, graviter eum accusaret, quod ipsum ad tantam impietatem impulisset, quam ob causam securi percussus gaudenti animo Martyrium obiit sub Imp. Diocletiano A. Chr. 304. MARCELLUS, Episcopus Romanus, in maxima Ecclesiæ perturbatione rem Christianam valdè adjuvit, â tyrannis multa passus, & intolerabilis odoris fœditate confectus, obdormivit in DOMINO sub Imp. Maximino A. Chr. 310. Possent adhuc plures adduci Ecclesiæ Romanæ Episcopi, qui partim cruentâ & sanctâ, partim ordinariâ morte obierunt, & in pura fide Evangelica perseverarunt, non terras & ditiones, non vanam gloriam, nec honores, sed animas quæsiverunt, DEUM humiliter honorantes: Seculo quinto enim celebratur Leo I. qui templa â Barbaris eversa restituit: Seculo sexto claruit Johannes I. Arianæ hæresis fortissimus impugnator, â Theodorico, Italiæ Rege, Ariano, in carcerem inclusus, squalore inediaque confectus A. Chr. 526. sub Imp. Justino I. Seculo septimo commendatur, si non in omnibus, tamen in multis Gregorius Magnus, ille Moralista celeberrimus; Laudatur Marcellus II. Adrianus I. Caroli V. Imp. Præceptor, natione Germanus qui fassus est, Ecclesiam Romanam in capite & in membris indigere notabili

 tabili

tabili Reformatione. Celebratus fuit nostro tempore ob varias virtutes Innocentius XI. Mich. Molinosi Patronus: Sed hæc prolixius deducere, nostri instituti non est. Qui plura de his legere cupit, is plura inveniet apud Guicciardinum, Platinam, Wolfium, Baronium &c. quorum hic nimius quidem Paparum Panegyrista & Monarchiæ Papalis defensor, inficiari tamen haud potest, complures Papas turpiter se gessisse. Conferatur Historia Ecclesiastica Magnif. Dn. D. Jo. W. Jægeri, Cancellarii Tubingensis.

Quid memorem de illis, qui primos pios Episcopos Romanos secuti, cum hisce Doctoribus suis purpureum pro Christi gloria sanguinem suum fuderunt. Inter hos emicuit IGNATIUS, tertius post Petrum Apostolum Episcopus Antiochenus, qui Romam vinctus ducebatur, ubi primùm inauditis cruciatibus tortus, postremò leonibus rugientibus Senatu spectante objectus, hostia Christi efficitur sub Imperatore Trajano Anno Christi 110 Ante illum PRISCA, castissima Virgo, fidei Christianæ accusata, varia tormenta pertulit, tandem extra urbem præciso capite virginitatis palmam martyrii coronâ cumulavit sub Imp. Claudio An. Ch. 45. PRAXEDES, filia Pudentis, pii Viri Romani, & soror Pudentianæ virginis, Christianorum corpora sepeliens, facultates suas pauperibus erogans, orationibus, vigiliis & jejuniis se dedens, tota Christo adhæsit, sanctè obiit sub Antonino Imp. A. C. 141. CÆCILIA, virgo Romana, Nobilis, à prima ætate Christianæ fidei præceptis instituta, Valerianum sponsum & Tiburtium fratrem ad Christum perduxit: quare comprehensa, & ter securi icta à carnifice, martyr abiit in cœlum sub Alexandro Imp. An. C. 225. RUFINA, virgo Romana cum *Secunda* Sorore fidem Christi confessa, virgis cæsa, in tenebricosum carcerem detrusa, saxo ad collum alligato in Tyberem projecta, & ab Angelo tandem liberata, capite plectitur sub Impp. Valeriano & Galieno An. C. 262. SECUNDA, Rufinæ soror, in fide Christi constantissima virgo, post varios cruciatus cum sorore Rufina martyrii coronam adepta est A. Chr. 262. His viam stravit ad Constantiam pio & laudabili exemplo Sanctus LAURENTIUS, Diaconus Ecclesiæ Romanæ, Sixti, Episcopi Romani, Auditor, multis affectus tormentis, Christum liberè profiteri non desiit: demum subjectâ craticulâ ferreâ assus, igne magis amoris in Jesum Salvatorem, quàm flammis lignorum arsit, & egregiam martyrii coronam accepit sub Valeriano Imperatore Anno Christi 259. LUCIA, vidua Romana, ab ipso filio suo accusata fidei Christianæ, in ollam, pice & plumbo ferventem, demittitur, unde incolumis evadens, ferro plumboque onerata per urbem ducitur, tandem abscisso capite martyr migravit in cœlum sub Imp. Diocletiano An. 286. ROMANUS, miles, sancti Laurentii & Sixti confessione firmâ commotus, petiit ab eo baptizari, quam ob rem Imperatoris jussu fustibus cæsus, tandem in summa fidei constantia securi percussus, martyr obiit sub Imperatore Valeriano An. Christi 259. ADRIANUS, Civis Romanus, nobili genere ortus, Nataliæ conjugis co- horta-

Ignatius, Episcopus Antiochenus, Romæ martyrio obiit.

Prisca, Martyr.

Praxedes, pia virgo Romana.

Cæcilia, Christiana virgo Romana Martyr.

Rufina, pia virgo Romana Martyr.

Secunda, Rufinæ soror, fidelis Christi serva.

S. Laurentius, Martyr.

Lucia, pia vidua Romana Martyr.

Romanus, pius miles, Martyr.

Adrianus, civis Roma-

hortationibus, & viginti trium Martyrum sociorum fortitudine atque constantia incitatus, fractis cruribus, manibus pedibusque præcisis, martyrii palmam absolvit sub Imp. Maximiano An. Chr. 206. ALEXIUS, Civis Romanus, genere Nobilis, ad multas Ecclesias profectus, Romæ tanquam peregrinus à Patre hospitio exceptus, diu omnibus incognitus, & à servis injuriosè habitus, patiens obdormivit in Domino sub Innocentio I. Episcopo Rom. A. C. 398.

...nus, nobili genere ortus. Martyr. Alexius, Civis Romanus, Confessor Veritatis Evangelicæ.

Magnum etiam fuit lumen in Italia AMBROSIUS, Episcopus Mediolanensis, in hujus, infantis adhuc, ore examen apum consedisse dicitur, quæ res divinam Viri eloquentiam præmonstrabat; baptizatus, & ad Episcopale munus invitus quasi tractus, Arrianis multis ad fidem conversis, obiit sub Valentiniano & Theodosio I. Impp. A. C. 390.

Ambrosius, Episcopus Mediolanensis.

Uti Historiam originum Christianismi in Italia cum Paulo incepimus, ita eam cum verbis Pauli claudimus, ita enim ille in eximia Epistola ad Hebræos cap. 13. v. 24. Salutant vos fratres, qui sunt in Italia: unde patet, jam tum non tantum Romæ, sed passim in Italia fuisse quandam Ecclesiam Christianam.

ORIGINES CHRISTIANISMI IN HISPANIA.

HIspaniæ mentionem facit Divus Apostolus Paulus in aurea Epistola ad Romanos cap. XV. v. 24. Quando profectus fuero in Hispaniam, ad vos veniam: Spero enim, quod transiens visurus sim vos, & à vobis deducar eò. Exinde conjicitur, Lucem Evangelii primo statim seculo post Christum natum in Hispania radiasse. ALPHONSUS I. Rex Hispaniarum jam circa Annum C. 790. propter expulsos & devictos Barbaros Rex Christianus Catholicus dictus est, adeoque illo tempore Christianismus in Hispania jam radices egit. vid. Europäisch. Herold/ Tom. II. p. 125. L. Marinei Siculi Histor. Hispanic. Isidori Hispalensis Chronicon Concilii Tolotensis &c.

An Paulus Hispanis Evangelium de Iesu Christo prædicaverit?

GELASIUS Papa ac Innocentius I. Pontifex Romanus, tradunt, Paulum quidem Rom. 15. 24. promisisse, quod in Hispaniam proficisci velit, sed hanc promissionem illum non implevisse. Id certum est, Athanasium in Epistola ad Dracontium, Cyrillum in Catech. 17. Epiphanium Hæres. 27. Chrysostomum in Homiliis ad Epist. ad Hebr. & ad Matth. Theodoretum in Epistola ad Timoth. cap. ult. Hieronymum, Isidorum, Bedam, Adonem &c. Præconium Pauli apud Hispanos pro conjectura habere. Huc pertinent ea, quæ supra in Suevia Sacra ad seculum sextum, & in Epistola Petri de Marca ad Valesium hac de materia in antecessum commemorata sunt.

Quidam negant, quidam conjiciunt.

Quando persecutiones Christianorum in Hispania inceperit?

Hispaniam à persecutione eximit Henricus Dodwellus Anglus, in Dissertatione de paucitate Martyrum, quod eam sub Constantii Cæsaris ditione fuisse censeat. Eam enim, inquit, aliis ditionibus non accensuit Victor. Sed nec eam Constantio attribuit. Hispaniam autem Herculio subjectam fuisse, disertis verbis tradit Lactantius libro de Mortibus persecutorum cap. 8. quod mirum est, à Dodwello aut animadversum non fuisse, aut dissimulatum. Idem Lactantius cap. 16. ait: vexabatur universa terra, & præter Gallias ab oriente usque ad occasum tres acerbissimæ bestiæ sæviebant: Et quidem Donatistæ apud Optatum Gallias solummodo à persecutione eximunt, unde judices sibi dari ob hanc rationem postulabant. His adde Concilii Eliberitani aliquot Canones de lapsis & forte Magni Osii Confessionem, quæ sanè hanc persecutionem in Hispania sæviisse probant. Videatur Theodoricus Ruinartus in Actis primorum Martyrum sinceris & selectis p. 66. in præfat.

Persecutiones Religionem Christianam dilataverunt, nedum eam extinxerint.

Erunt fortassis (verba sunt egregia ejusdem Ruinarti p. 71. 72. in præfat.) qui dicant, vix fieri potuisse, ut Ecclesia tot procellis agitata, adeò tamen creverit, ut seculo tertio jam pene per totum terrarum orbem dilatata fuerit. Non enim, inquient, verisimile est, tam multos homines reperiri potuisse, qui Religionem amplecterentur, non solùm peregrinam & novam, sed, quæ præter vitam austeriorem quam præscribit, cultores etiam suos exiliis, bonorum proscriptionibus, amicorum & parentum, totiusque generis humani invidiæ, tormentis acerbissimis, ipsique morti obnoxios reddit. At licet humanæ rationi parùm consentaneus videatur iste dilatandæ Religionis modus, certum est tamen, hanc ipsum â Christo Domino præ cæteris delectum fuisse, qui, ut exemplo simul & verbo suis sequacibus præiret, nonnisi per varias tentationes mortem acerbissimam in gloriam Patris voluit introire.

Id suos Apostolos docuerat, qui, ut refert Lactantius Lib. 5. Institutionum cap. 3. non tantum pro fide mortem subierunt, sed etiam morituros se sciebant & prædixerant, & postea universos, qui eorum disciplinam secuturi essent, acerba & nefanda esse passuros. Unde Martyres non nisi moriendo victoriam adepti sunt, nec, à tormentis ut liberarentur, petebant à DEO, sed ut ea patientissime tolerarent. Uno verbo, ut ait Tertullianus ad Scapulam, hac conditione fiebant Christiani, & magis damnati, quam absoluti, gaudebant, unde in Apologetico cap. 5. præsides sic alloquitur: Cruciate, torquete, damnate, atterite nos. Plures efficimur, quoties metimur à vobis. Semen Ecclesiæ est sanguis Christianorum.

Fortitudinis ac patientiæ Martyrum rationes.

Verùm cum naturæ humanæ vires ad hæc perferenda prorsus impares essent, CHRISTUS suis athletis tam præsens aderat, ut sæpius mediis in tormentis nullus, aut certè exiguus eis esset dolorum sensus, eorumque animos internis semper auxiliis, nonnunquam externis etiam & visibilibus signis confortabat. Certè Stephanus vidit cœlos apertos, & JESUM stantem à dextris virtutis DEI. Polycarpo facta est vox de cœlo: odor è Martyribus Lugdunensibus emana

manabat. Adhæc fideles divinis, ut loquitur Cyprianus, ostensionibus de instantibus persecutionibus admonebantur, ne imparati ad prælium accederent. Excitabantur etiam Episcoporum verbis & exemplis. Tum persuasum eis erat leve & momentaneum, quod passuri erant, æternum gloriæ pondus in eis operaturum, ac brevi & caduca vita æternam & beatam se mercaturos, ad quam, quod Martyrium alter esset Baptismus, sine ulla mora se ingressuros esse, non dubitabant. His adde funestam lapsorum vicem, quorum nonnulli divinitus ante omnium oculos puniti sunt. Ex his aliquot recenset Cyprianus in libro de lapsis, quorum unus, postquam Christum negavit, obmutuit. Mulier, in balneis à Dæmone correpta, suam laniavit dentibus linguam, quæ fuerat vel pasta impie, vel locuta. Alii aliis modis puniebantur. Idem etiam quandoque persecutoribus contigit, ut de Saturnino & Herminiano Pro-Consulibus observat Tertullianus in Lib. ad Scapulam. Et quidem hac de re totus est Lactantii liber de Mortibus persecutorum.

Martyrum Constantia Gentilium conversionem promovit.

Hæc autem omnia Gentilium conversioni occasionem præbebant, quod qua ratione, quibusve gradibus contingeret, egregiè exponit Lactantius Lib. 5. Institutionum cap. 33. Certè Augustinus Sermone 31. in Psalmum 118. observat, aliquos etiam è persecutoribus Martyrum patientia permotos credidisse. Quid cum evidentia fierent miracula? Martyres mirè sanati, voces cœlitus emissæ, bestiæ mansuefactæ, aliaque ejusmodi miracula palam patrabantur? Hæc autem in certis & probis monumentis occurrunt. Quam verò frequentia fuerint miracula in Ecclesia, Patres attestantur. Hac de re Irenæus lib. 2. adversus Hæreses cap. 58. Alii, inquit, Dæmones excludunt firmissimé & verè, ut etiam sæpissimè credant ipsi, qui emundati sunt à nequissimis Spiritibus, & sint in Ecclesia: alii autem & præscientiam habent futurorum, & visiones & dictiones Propheticas: alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impositionem curant, & sanos restituunt. Jam etiam mortui resurrexerunt & perseverarunt nobiscum annis multis. Et quid multis? Non est numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum Ecclesia à Deo accipiens in nomine Christi Jesu crucifixi sub Pontio Pilato per dies singulos in opitulationem gentium perfecit &c. Hæc Irenæus l. cit. Illa in Gentilium quoque favorem operabantur Christiani, ut etiam ex variis aliorum Patrum testimoniis patet. Unde, etsi nonnunquam Gentiles ejusmodi miracula maleficiis, aut incantationibus tribuerent, nemo tamen de factorum veritate, quæ CHRISTI nomine patrabantur, ausus est inficiari; Hinc Christiani pro ejus asserenda Divinitate graviora quæque supplicia alacriter sustinebant, cujus Martyres, id est, testes se esse gloriabantur, quod in eorum sincerioribus Actis disertè sæpius exprimitur. Vide SS. Tarachi &c. Acta Græca p. 424. Theodoric. Ruinarti Acta Martyrum Selecta p. 72. seqq. in Præfat. Generali.

DE ORIGINE CHRISTIANISMI IN ANGLIA.

BEatus *Gregorius* videns Romæ viros Anglicos elegantes corpore, contristatus, quod diabolus tam formosorum corporum esset possessor, misit discipulos suos in Angliam, *Augustinum & Mellitum* Episcopos, per quos tota illa Insula ad fidem Christi est conversa, qui postea dolentes de errore paterno, quia Anglici de semine Saxonum processerunt, miserunt ad eos diversos Doctores diversis temporibus, ut istos beatos viros, qui in humilitate & paupertate laboraverunt pro ejusdem gentis conversione, sed ferocitas Barbarorum tum temporis in tantum prævaluit, ut modicum proficerent, & propterea nulla autentica de eorum actibus sunt relicta, etsi conscripta, sed per vetustatem, aut negligentiam consumpta. Hæc *Casp. Calvör* in Saxonia inferiori antiquâ Gentili & Christianâ ad seculum IX. p. 179. ex Chronico Verdensi, quod Illustris *Leibnitius* edidit, recenset. *Gul. Camdenus*, celeberrimus rerum Britannicarum scriptor, ipse Anglus, origines Christianismi in Angliâ ita tradit: Imperante *Adriano*, Iulius Severus Insulæ nostræ (Angliæ) præerat, qui cùm contra Iudæos, tunc tumultuantes, evocatus esset, Britanni sua Romanâ ditione teneri non poterant, nisi ipse *Adrianus* adiisset, qui multa correxit, murumque pro LXXX. mill. pass. primus inter Barbaros Romanosque duxit. Sub *Antonino* tamen hoc bellum denuò exarsit, quod per *Lollium*, Urbicum Legatum, Barbaris submotis, alioque muro cespititio ducto, restinxit: Sed Britanni bellum ex Bello ferentes res sub *Antonino* Philosopho movere ceperunt, ad quas componendas missus est *Calphurnius* Agricola. Quo tempore discussis superstitionum nebulis divinus Christianæ lucis fulgor Regioni nostræ *Lucii* Regis operâ illuxit, qui alicubi Romanorum permissu (illi enim & Reges servitutis instrumenta habuerunt) hic regnavit, unde Nennius: *Lucius Rex, agnomine Lever Maur, magni splendoris propter fidem, quæ in ejus tempore venit.* Sub hæc, inquam, tempora, historiæ nonnullæ veram Religionem ad nos primùm pervenisse produnt. Certum tamen est, Britannos in ipsa Ecclesiæ infantiâ Christianam Religionem imbibisse. Nam ut *Josephum* Aramathæum & *Claudiam* Britannam, A. *Pudentis* uxorem, omittam, cujus D. Paulus in posteriori ad Timotheum Cap. 4. ℣. 21. meminit, & quam *Martialis* Poëta tantopere laudat: *Dorotheus*, Tyri Episcopus, in suâ Apostolorum Synopsi, *Simonem Zelotem*, qui Mauritaniam peragravit, in Britannia tandem occisum & sepultum tradit: nec non *Aristobulum*, cujus meminit *Paulus* in Epistolâ ad Romanos C. 16. ℣. 10. Britanniæ Episcopum factum fuisse. *Petrus* etiam ipse (si *Lippomanno* credimus, *Simeonis*, Methaphrastis Græculi, fide suffulto) huc penetravit, & divini verbi lumen diffudit. Et quidni credamus? Cùm *Nicephorus* idem de Petro prodat. Eandem, inquit, doctrinam ad occidentalem oceanum, Britannicasque Insulas perfert. *Paulus* etiam, teste

teste *Sophronio* & *Theodoreto*, post secundam Romæ incarcerationem, hanc nostram Regionem adiit, unde de illo *Venantius Fortunatus*:

> Transiit oceanum, vel quâ facit Insula portum,
> Quosque Britannus habet terras, quosque ultima Thule.

Huc etiam reflectit tùm *Origines* in Comment. ad Ezechielem, tùm *Tertullianus* contra Iudæos. Hic enim intimas Britanniæ regiones & inaccessa Romanis loca suâ ætate Christum amplexas fuisse tradit; ille verò Britannos in fidem consensisse, & ad DEUM per Druidas viam sibi munivisse ostendit, qui unum esse DEUM semper inculcarunt. Ita *Camdenus* in descriptione Britanniæ. p. 39. 40. edit. Ffurtensis A. 1616. Idem *Camdenus* p.650. de Provinciâ Angliæ Northumberland hæc memorat: postquam *Sigga*, Patricius, *Elswaldum* Nordanhumbrorum Regem, perfidè trucidasset, Ecclesia à fidelibus extructa fuit in honorem *Cuthberti* & *Oswaldi*, cujus nomen ita cæteris offecit, ut pristino nomine obliterato, S. *Oswaldus* nunc dicatur. *Oswaldus* hic, Nordanhumbrorum Rex, prope hunc locum *Ceduallam* Britannum, qui Cumbriæ, ut videtur, præfuit, & jam duos Nordanhumbrorum Reges occidisset, regionemque istam effusè vastasset, justo prælio peremit. Ex qua pugna, prima Christianæ Religionis lux huic Provinciæ affulsit. Cum enim opem Christi, quam implorarat hoc in prælio, præsentem sensisset *Oswaldus*, protinus Christo nomen dedit, *Aidanum* Scotum ad suos Christianâ religione imbuendos evocavit, & ipsum victoriæ locum *Heafonfield*, id est, campus cœlestis, vocarunt posteri &c. *Cœlestinus*, Episcopus Romanus, A. C. 431. ad Hibernos misit *Palladium* Episcopum, hunc tamen morte in Britanniâ præreptum, nihil præstitisse, author est *Nennius*, qui ex Hibernicis scriptoribus Christianam Religionem à *Patritio* hic disseminatam scribit. Hic enim natione Britannus & *Martino* Turonensi affinitate conjunctus, Palladio defuncto à Cœlestino subrogatus, tanto successu Christianam Religionem per Hiberniam propagavit, ut longè maximam Insulæ partem ad Christum converterit, Hibernorum Apostoli nomen meruerit, & ejus discipuli tantos progressus in re Christianâ fecerunt, ut subsequenti ætate Scoticis Monachis nihil sanctius, nihil eruditius fuerit, & in universam Europam sanctissimorum Virorum examina emiserint, quibus Fulda Germaniæ, S. Gallus Helvetiæ, aliæque urbes & monasteria originem debent suam.

Nicolaus Harpsfeldius, Archi Diaconus Cantuariensis, Historiam Anglicanam Ecclesiasticam â primis Gentis susceptæ fidei incunabulis ad sua fere tempora deduxit, & in quindecim centurias distribuit: Huic operi brevem narrationem de divortio *Henrici* VIII. Regis ab uxore Catharina, & ab Ecclesia Romana discessione adjecit *Edmundus Campianus*. Prodiit hoc Systema Historiæ S. Anglicanæ, Editore *Richardo Gibbono*, Anglo, Societatis Iesu, Duaci A. 1623. in fol. Iuxta sententiam *Nic. Harpsfeldii* Evangelium paulo post Christum passum per omnem orbem, & in Britannia per *Josephum* ab Arimathia propagatum fuit. Verba ejus hæc sunt: Certè de *Josepho* ab Arimathæa, nostræ salutis salutari præcone, frequentissima & antiquissima apud nostrates extat recordatio. Quem *Philippus* Apostolus (qui, ut, *Isidori* verbis utar, Gallis prædicavit Christum) ad nos cum undecim sociis in Britanniam

tamen am delegavit ad Annum Christi sexagesimum tertium. Jactis fidei fundamentis per *Josephum* & socios, credibile est, hanc sementem in plurimorum postea animis opimam messem, fructumque uberrimum produxisse. Sunt, qui existimant, *Claudiam* illam, de qua *Paulus* meminit 2. Tim. 4. 21. fuisse nobilem mulierem Britannicam, ipsiusque Pudentis uxorem. Sementis certè illa jacta per Josephum & socios in opimam messem postea erupit imperante LUCIO, Rege Britanniæ. Etsi enim ante ejus tempora multi privatim clanculumque sanctissimæ huic se devoverint Religioni, nemo tamen saltem ex principibus apertè & palam eam professus est. Hanc glaciem primus feliciter perfregit *Lucius* sublata veteri Druidarum, qui maxime celebres erant, superstitione.

Scribit certè *Suetonius*, *Claudium* Imperatorem Druidarum Religionem, apud Gallos diræ immanitatis, sub *Augusto* etiam interdictam, penitus removisse. Cui consentanea scribit & *Plinius* libro 30. cap. 1. Nec sine causa diræ eam religionem immanitatis appellat *Suetonius*. Nam his Galli in Sacrificio administris humanis diu litabant hostiis. conf. Jul. Cæsaris Comment. lib. 6. Bell. Gall. c. 34. Hos Druidas *Lucius*, Rex Britanniæ, quemadmodum & Flamines atque Archiflamines suos prorsus sustulit, & Christianæ Religionis Episcopos atque Archi-Episcopos substituit.

Atque ut hoc contra Druidas edictum aliquam forte ei occasionem, ut Christo initiaretur, dedisse non abnuerem, ita plane arbitror, multa alia, quæ animum ejus multò magis promoverent & concuterent, accessisse, cogitasseque eum, ut hominem pium & prudentem, idque attentissimâ meditatione, de vanitate suorum Doctorum, deque sanctitate, soliditate, & certitudine Christianæ doctrinæ, neque perfunctorie sæpius audivisse, quanta & quàm stupenda non modo Christus Hierosolymis, sed & Apostoli, aliique ejus discipuli, pro Christi doctrinâ stabiliendâ, fideique suæ magnitudine, per totum orbem designarint, & cumprimis admirabile illud pluviæ beneficium, paucis ante annis in Germania à Christianis, qui in Marci Antonii exercitu stipendia faciebant, precando impetratum. Credibile præterea est, intellexisse eum, quàm confertim homines undique ad Christianam se religionem conferrent, quàmque sanctè & inculpatè Christiani viverent, & quàm gravia atque immania supplicia, quantâque constantiâ, animorumque fortitudine passim pro Christi fide asserendâ non solum in remotioribus mundi Regionibus, sed etiam in vicina Gallia, & olim atque adeò recens, decertarint. De hac pluviâ miraculosâ videatur Eusebius in Chronico Ecclesiastico, Tertullianus in Apolog. cap. 5. & Scapulam, Justinus Martyr in Apolog. ubi ipsius Imperatoris ea de re Rescriptum habet.

Neque verò vel illud forsan mediocriter animum ejus accendit, & inflammavit ad veram pietatem, quod M. Antonius Imp. post stupendum illud pluviæ cœlestis miraculum edixerit, ne cuiquam Christiana Religio vertatur crimini, eumque, qui deferret Christianum hoc solo nomine, quod Christianus esset, vivum comburendum, quodque intelligeret, multos deinde illustres Romanos fidem Christianam professos. His aliisque id genus causis Deoque eum arcanis rationibus excitante Lucius accensus, Elvarium Avalonium sanctæ illi Josephi Societati, Collegioque adscriptum, & Meduinum Belgium (id est ex Wellensium Regione, quam olim Belgiam appellabant) Viros pios & doctos ad Eleu-

Eleutherium, Romanum Pontificem, amandat, sibi, totique Regno Christianæ fidei initiando opem implorans. Datur itaque hoc negotium Fugacio & Damiano, Viris singulari doctrina & pietate, qui delegante Eleutheurio Româ profecti, atque in Insulam delati, *Lucium* cum tota domo populoque salutari baptismate perfusum, Christi Familiæ adjunxere; quorum sancta memoria in ea Britanniæ parte, quam olim Cambriam dixere, & quæ hodie Wallia dicitur, sanctè celebratur. Templum enim (ut audio) eorum memoriæ dicatum illic extat. Non mediocriter dolendum est, antiqua illa Britanniæ monumenta, cùm propter alia, tùm potissimum propter præclaras Fugacii & Damiani actiones interiisse. vid. Nicol. Harpsfeldii Historia Anglicana Ecclesiastica cap. 3. pag. 6.

Ignatium in Anglia celebrem fuisse, patet ex *Gilda* Sapiente, ad Clerum Britanniæ sic loquente: Quis vestrûm, ut Martyr Ignatius? Idem *Gildas* statim ab ortu Evangelii & ante eum *Theodoretus*, Græcus Author, testantur, inter alias gentes Britanniam fidem ab Apostolis, aut eorum discipulis, accepisse, Illud verò inter omnes constat, *Lucium*, ut diximus, palam fidem Christianam professum; crediturque Britannia prima omnium Romanarum Provinciarum ad Christi Religionem admota, nisi forte Æthiopia prævenerit, quæ tamen inter Romanas Provincias non recensetur. Mansit autem Religio Christiana inter Britannos illibata, usque ad immanem illam vastationem *Diocletiani*. Atque ita aptè & accommodatè, imperante *Lucio*, Britannia *Divus lucis* facta dici potest. Templa autem aliaque sacra monumenta, quæ absque dubio plurima *Lucius* Christo, DEO opt. Max. posuit, partim Diocletiani atrox illa persecutio, quæ omnes Ecclesias Christianas passim sustulit, Sacrasque Scripturas medio in foro igne combussit, partim Saxonum postea incursatio, vastitasque abolevit. Sunt, qui Templum divi Petri apud Westmonasterium *Lucio* tribuunt, alii ad Sigebertum referunt. Eant jam, qui plenis (quod ajunt) buccinis Romanorum victorias trophæaque decantant, eosque vel eo saltem nomine Alexandro M. longè anteponunt, quod illius victoriæ oceano circumscribantur: Isti devictâ Britanniâ non tam de ea, quàm de ipso quoque Oceano triumphum retulisse videantur. Næ totus hic triumphus tenuis & ignobilis erit præ *Lucii* nostri trophæis, qui tamen, quod legerim, nec Oceanum unquam transgressus est, (nam quod in Germania quidam Evangelicum concionatorem hunc Regem egisse, ibique Martyrio obiisse tradunt, nulla id mihi certa probatarum Historiarum fide niti videtur, & forsan isti *Lucium* Cyrenensem in *Lucium* Britannicum transformant) nec tristes unquam de humano sanguine fuso triumphos reportavit. Sed sint istorum trophæa, quantacunque eorum præcones illa esse volunt, sordescent tamen præ nostri *Lucii* Coronis, quæ cœlestes & perpetuæ sunt, cum illorum tantùm terrestres & momentaneæ fuerint. Glorientur illi (si aliqua in eo gloria sita sit) quod liberis prius populis libertatem illam, quam Natura omnibus ab initio dedit, eripuerint, &, cum omnia dixerint, de hominibus tantùm triumpharint. Quantò speciosior *Lucii* nostri triumphus, qui suos durissimo ignorantiæ, perfidiæque atque idololatriæ jugo hactenus pressos, in sanctissimam illam certissimæ veritatis, Christianæque fidei libertatem generosè vindicavit & asseruerit, nec de homine, sed de ipso diabolo gloriosum triumphum reportaverit? Post *Lucium* Christo initiatum, Religionem Christianam hoc & proximo se-

culo in Britannia durasse, non solùm veterum, qui ad ea tempora celebres erant, præsertim *Tertulliani* & *Origenis* monumenta, sed & celeberrima, quæ Britanni quidam obiere, Martyria palam testantur. Quorum omnium Choragum & Antistitem à majoribus accepimus, fuisse beatum *Albanum Verolamium*, unum ex Britannica Nobilitate, quique prius septennio sub Diocletiano terrestris militiæ stipendia fecit, mox sub Christo Duce cœlestis militiæ æterna stipendia felici omine facturus: ut Insulæ nomini, quæ *Albion* olim, aut, ut quidam conjiciunt, ὄλβιον dicebatur, id est, felix Protomartyr *Albanus* responderet. De quo inter cæteros hujus temporis Martyres ita cecinit Fortunatus:

Albanum egregium fœcunda Britannia profert.

Decertavit egregius iste Athleta in decima illa post Neronem persecutione, quam Diocletiani & aliorum id temporis furor omnium acerrimam & atrocissimam excitavit, quamque mox altissima sub Constantino M. Ecclesiæ pax & Halcyonea tempora excepere. vid. Harpsfeldius loc. cit.

REFLEXIONES CIRCA HISTORIAM
ORIGINUM CRISTIANISMI
IN
REGNIS EUROPÆIS

VAstum navigavi mare, referendo Origines Christianæ Religionis in præcipuis Europæ Regnis. Nobilissima hæc materia pleniorem & accuratiorem meretur tractationem. Præclara sunt, quæ *Jo. Henricus Ursinus*, Superintendens quondam Ecclesiæ Evangelicæ Ratisponensis, de Origine Christianismi in Germania annotavit. Distinguo, inquit, in quatuor intervalla. *Primum* esto Ecclesiæ nascentis, ab Apostolorum prædicatione usque ad Constantinum M. & Annum Domini 306. *Alterum*, crescentis, inde usque ad Honorium & A.C. 400. *Tertium*, decrescentis, propter Barbarorum irruptiones, usque ad Clodovæum, primum Francorum Regem, Christianum, & A.C. 496. *Quartum*, renascentis, inde usque ad Carolum M. primum Germanorum Imperatorem Christianum, Annumque Domini 800. Ita *Ursinus* in Compendio Historico de Ecclesiarum Germanicarum origine & progressu ab Adscensione Domini, usque ad Carolum M. Noribergæ A. 1664. editum, & Serenissimo Principi EBERHARDO III. Duci Wirtenbergiæ, Secundo nostro CHRISTOPHORO, gloriosissimæ memoriæ, inscriptum. Multum juvat, quatuor hasce surgentis, assurgentis, declinantis & resurgentis non in Germania tantum & Europâ, sed universo orbe, Christianismi, toti mundo à Salvatore optimo destinati, periodos probe observare. Apostoli cum suis asseclis CHRISTI mandato, prædicandi universo orbi Evangelium, tenaciter inhæserunt, uti ex Actis Apostolorum, Epistolis Paulinis & trium primorum post Christum natum seculorum scriptoribus abunde patet: Quò non venit pes Apostolorum, eò venit sonus Evangelii. Obtulit

tulit ergò gratiam ſuam plenis manibus Pater cœleſtis omnibus populis; at verò quod Chriſto accidit ſummo Prophetæ & Doctorum Doctori, ut multos quidem Auditores, ſed paucos veros & genuinos diſcipulos habuerit, id experti ſunt etiam cum dolore ejus Apoſtoli ex prædicto ſui Magiſtri, eadem ipſis fata præſagientis. Si viventibus adhuc Apoſtolis multi defecerunt iterum à veritate, quantò magis poſt illorum deceſſum, creſcentibus undique calamitatibus & perſecutionibus, crevit etiam ἀπιστία, & primus fervor decoxit. Interim nihilominus DEUS Opt. Max. ſuos habuit ubique terrarum Cultores, & ſemen Evangelii, largiſſimè ſparſum, paſſim ſuos fructus dedit. Utinam Idola caderent ubique, & turpiſſimus Gentiliſmus verè poſſet dici extirpatus, ſed quod de Lapponia refert Schæfferus, altas apud Lappos gentilitiam impietatem radices egiſſe, idem de multis & plerisque Europæis gentibus cum lacrymis memorandum eſt, redire illas maximam partem ad vomitum, & Chriſtianam Religionem pleno quidem ore jactare, ſed ejus virtutem abnegare. Hinc celeberrimus quidam Scriptor, Romanæ Eccleſiæ addictus, Bonal, Franciſcani Ordinis, egregium edidit librum de Chriſtiano hujus temporis in quatuor Sectionibus. I. agit de Origine Chriſtianiſmi. II. de vocatione omnium hominum ad fidem Chriſtianam. III. de puritate Chriſtianiſmi primæva. IV. de diſſolutis moribus Chriſtianiſmi hujus temporis. Liber hic eximius primò Gallicè ſcriptus, haud ita pridem Latinâ linguâ prodiit Ulmæ A. 1715. in fol. Omnino ſe res ita, proh dolor! habet: diſſoluti ſunt mores modernorum Chriſtianorum plerorumque,

Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.

Bonum ſemen DEUS ſparſit, ſed dormientibus hominibus hoſtis humani generis ſevit Zizania. Evellamus iſta, quantum per DEI gratiam poſſumus, valemus autem illâ roborati plurimùm. Surge GERMANIA ex ſomno peccatorum, & alis fidei, aquilarum inſtar, in cœlum te effer, ut verè ſancta tandem dici queas. Vos populi Europæi date Jehovæ gloriam & robur. Date gloriam & laudem ſupremo Numini divino, incurvate vos coram throno Altiſſimi in ornatu Sanctitatis. Pſallite DOMINO omnes populi, clangite manibus, concinite DEO, quia JEHOVAH eſt excelſus & venerabilis, REX Maximus ſuper omnem Terram, Hallelujah.

De cætero plura de originibus, incrementis & decrementis Chriſtianiſmi in Europæ Regnis memorari potuiſſent, ſed brevitati fuit ſtudendum. Qui de Eccleſiis Germanicis plura legere cupit, is evolvat Annales *Broweri* Trevirenſes, *Jo. Schilteri* Tractatum de Libertate Eccleſiarum Germanicarum, *Wigulei Hundii*, ſupremi Bojorum Senatus Monachii quondam Præſidis, Metropolin Salisburgenſem, qua continentur primordia Chriſtianæ Religionis per Bojariam, & loca quædam vicina, nec non Catalogi Archiepiſcoporum Salisburgenſium & Coepiſcoporum, Friſingenſium, Ratisponenſium, Paſſavienſium ac Brixinenſium, ſimulque fundationes & erectiones Monaſteriorum & Eccleſiarum Collegiatarum. Ingolſtadii A. 1562. in fol. Legi etiam meretur *Davidis Chytræi*, Theologi Roſtochienſis, Chronologia Hiſtoriæ Herodoti & Thucydidis recognita, additisque Eccleſiæ Chriſti ac Imperii Romano-Germanici rebus præcipuis, ab initio mundi usque ad tempus Reformationis per Lutherum ſuſceptæ, contexta. Roſtochii, A. 1578. in 8. cum

Privilegio Cæsareæ Majestatis. Notus denique est in vulgus aureus liber *Jo. Sleidani* de statu Religionis in Germania. &c.

Hispanorum Episcopos recensuit *Isidorus* in libro de claris præsertim Hispaniæ scriptoribus ac Episcopis. *L. Andreas Resendius* de Eborensis Ecclesiæ sanctis Epistolam scripsit ad *Bartholomæum Kebedium.* Confer etiam *Eulogii* Martyris opera, ejusdemque vitam cum scholis Ambrosii Moralis. Inter scriptores Hispanicos, Struvio judice, præ cæteris æstimandi sunt, *Rodericus Ximenes*, *Rodericus Sanctius*, & *Johannes Mariana*, qui omnes vincit, oratorem tamen adfectatur, atque iniquus est in Protestantes. *Franciscus Ximenius*, Cardinalis, & Archiepiscopus Toletanus, cujus vitam libris VIII. egregiè scripsit *Alvarus Gomecius*, magnam Hispaniæ intulit lucem, edendo BIBLIA Regia Complutensia, A. 1515. linguis Hebraicâ, Chaldaicâ, Græcâ & Latinâ, sex Tomis jussu & authoritate Philippi II. Regis Hispaniarum, promulgata. Divinum hoc opus constitit summâ 60. m. ducatorum, auro & gemmis pretiosius,

Quod Gallicam Ecclesiam concernit, Fratres San-Marthani Galliam sacram scripserunt. Editionem magni hujus operis secundam procurat hodie *Dionysius* San-Marthanus, Prior Abbatis S. Germani Lutetiæ Parisiorum, uti nuperrime Maximè Reverendus Dn. *Jo. Guilielmus Janus*, Historiarum apud Wittebergenses Professor celeberrimus, ex Gallia redux mihi retulit. Maximo in motu est Ecclesia Gallicana hoc tempore, dum Cardinalis de Noailles, & cum illo magna pars Cleri Gallicani pro *Paschasio Quesnellio*, eximio Novi Testamenti Enucleatore, contra ipsum Pontificem *Clementem* XI. hactenus strenuè pugnavit, & Ecclesiæ Gallicanæ, jam tempore Concilii Constantiensis seculo XV. Papam infra Concilium esse, statuentis, libertatem ad exemplum *Johannis Gersonis*, Cancellarii quondam Parisiensis, *Job. Launoji* & *Edmundi Richerii*, illustrium Galliæ Luminum, masculè huc usque vindicavit. A. 1645, prodiere BIBLIA Regia Parisiensia in octo linguis Latinâ, Græcâ, Hebraicâ, Abyssinâ, Chaldaicâ, Samaritanâ, & Gallicâ; cui insigni & divino operi Ludovicus XIV. Galliarum Rex, tum adhuc minorennis, multùm pecuniæ impendit. Nunc etiam sub hodierno Rege Galliarum, Ludovico XV. minorenne, iterum quasi ex pulvere & tenebris in lucem apud Gallos exponitur S. Scriptura, notis Paschasii Quesnellii piis & doctis illustrata. Splendeat in universa Gallia Lux Evangelii, & dissipatis tenebris papalibus, post tot noctes & vesperas miseriarum, post feralem & cruentam noctem Nuptiarum Parisiensium, post tot horrenda & immania bella, lætos dies pacis, temporaque gratiæ & tranquillitatis reddat. Gratulatur sibi Suevia & Wirtenbergia, quod Gallorum doctissimi, per gratiam DEI hodie superstites, Suevorum eruditissimos in magno pretio habent. Johannes Paulus de Bignon, Abbas S. Quintini, Regis Galliarum Consiliarius Intimus, & Academiarum Regiarum cum scientiarum, tum inscriptionum Præses celeberrimus, Commercium litterarium habet cum D. *Jo. Wolffgang. Jagero*, Cancellario Academiæ Tubingensis. Censores librorum Gallici præclare sentiunt de Matthæo Hillero, Professore quondam Linguarum Orientalium in Academia Tubingensi Celeberrimo, nunc Abbate Cœnobii Regiofontani, & Consiliario Wirtenbergico. P. Nourri, Theologus Parisiensis, ob eruditionem singularem amat & æstimat Matthæum Christophorum Pfaffium,

fium, Sereniſſimi Principis Hæreditarii Wirtenbergici Informatorem. Imò univerſa Gallia poſt mortem Henrici II. Galliarum Regis ſe in Tutelam Chriſtophori, Ducis Wirtenbergiæ, ſubmittere voluit. Sed Adminiſtrationem Regni Gallici tantus hic Princeps glorioſè recuſavit; Exinde autem patet, quantæ exiſtimationis apud exteros fuerit Dux Chriſtophorus, qui, utut gubernaculum hoc Galliæ vicarium in ſe non ſuſceperit, Reformatos tamen, ſive Hugonotas in Gallia, propter Evangelium multa perpeſſos, ad patientiam & conſtantiam excitavit. Ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam Regni Gallici, referente Struvio, faciunt potiſſimum Caroli le Cointe Annales Eccleſiaſtici Francorum, A. 1683. Pariſiis 8. tomis editi; opus eſt præſtantiſſimum, quô Hiſtoria S. Francorum ab A. 235. usque ad Annum 845. deducitur. Concilia Galliæ antiqua omnia collegit *Jacobus Sirmondus*, Pariſiis A. 1629. in fol. 3. voluminibus. Elegantiſſimum eſt opus Petri de Marca, de Concordia Sacerdotii & Imperii, ſive de libertate Eccleſiæ Gallicanæ, quod primùm prodiit Pariſiis A. *1669.* quo ex omni Hiſtoria demonſtravit Auctor, Galliam ſemper à jugo Papali ſe immunem præſtitiſſe. De eadem libertate Eccleſiæ Gallicanæ edidit duo volumina *Petrus Puteanus* Gallicè, Pariſiis 1657. in fol. *Benedictus Bonnefoy* ſcripſit Hiſtoriam hæreſis in Gallia ortæ, & oppugnatæ ſub poſtremis Valeſiæ, & primis Bourboniæ ſtirpis Regibus, Toloſæ 1670. in 4. *Johannes Launojus* tres diſſertationes ſcripſit de 7. Epiſcoporum adventu in Galliam, & de primis Galliæ Martyribus. Pariſiis 1611. in 8. *Claudius Robertus* in Gallia Chriſtiana, ſupra jam laudata, Regni Franciæ ditionumque vicinarum Diœceſes, & in iis Præſules deſcripſit, quæ cum Scævolæ & Ludovici Samarthanorum additamentis prodiit Pariſiis *1656.* in fol. Nota eſt denique controverſia, quæ ab aliquot retro annis in cauſa Regalium inter Pontificem & Galliarum Regem fuit. Hic enim in Regno ſuo prætendit nominationem novi Epiſcopi, collationem beneficiorum ſimplicium ſine cura, redituumque Epiſcopalium perceptionem vacante ſede. Gallorum Rex ex Iure Majeſtatico ſibi hoc vindicat, Pontifex nonniſi ex papali concedit indulgentia, nec in aliis Provinciis, quâm in illis, quibus in concilio Lugdunenſi A. 1274. nominatim fuere conceſſa. Pontifici favebant Epiſcopi illarum Provinciarum, Jeſuitæ Regi. *Ludovicus Maimburgius* quidem in ſuo de *Gregorio M.* tractatu, Amſtelodami A. *1682.* pro Regalibus agit, ſed *Cœleſtinus Marchio de Sfondrati*, Abbas San-Gallenſis, edidit Galliam vindicatam, in qua tradit, plura à ſeculo undecimo ſibi ſumſiſſe Galliarum Reges. Acerrime etiam Pontificis cauſam defendit Epiſcopus Apamienſis, qui de Jure Regaliæ ſcripſit pro Pontifice. *Franciſcus Pictto*, in Franciâ adflictâ Gallice ſcriptâ, Coloniæ 1688. editâ, molimina Aulæ adverſus libertatem Eccleſiæ denudavit. Plenius Hiſtoriam hujus controverſiæ expoſuit *Gilbertus Burnetus*, de Regalibus Eccleſiaſticis Regis Galliæ, Londini 1682. quem librum in Germanicam linguam tranſtulit *Henricus Ludolphus Benthemius*. vid. Burc. Gotthelfi Struvii ſelecta Bibliotheca Hiſtorica cap. 14. pag. 352. & 353.

Hiſtoriæ Sacræ Anglicanæ ſcriptores quod concernit, commendata mihi fuit à laudato *Jo. Guil. Jano*, Anglia Sacra Wartoni. *Struvius* celebrat *Gregorium Leti*, qui Italico ſermone Theatrum Britannicum ſcripſit, Amſtelod. 1684. vix priores tomi editi erant,

cum prohiberentur non solum in Anglia, sed ipse etiam Author Angliam relinquere cogeretur, eò quod cum libertate nimia scripserat. In iis autem exponit etiam Religionem, hujusque varias sectas, indolem Anglorum &c. *Jacobus Tyrrel* scripsit Historiam Angliæ Generalem, tam Ecclesiasticam, quam Civilem, ab origine repetitam, atque ad Guilielmum III. usque, Regem Angliæ, perductam, cujus Volumen primum Anglico sermone prodiit Londini 1697. in fol. *Gilbertus Burnetus* Historiam Reformationis Anglicanæ accuratissimam scripsit, eandemque ab Henrico VIII. Rege Angliæ, usque ad Annum 1559. deduxit. Suevorum in gloriam vergit maximam, quod hodie ex sanguine Comitum Suevicorum Altorfensium, sive Guelphorum Familiâ celeberrimâ, Thronum Britannicum occupat Augustissimus REX GEORGIUS, Elector simul Brunsvicensis Hanoveranus, Fidei Defensor Evangelicæ contra Jacobitas acerrimus, etiam Sueviæ & Wirtenbergiæ nostræ superiori Bello Gallico Propugnator fortissimus, Cui DEUS det vitam & salutem.

Ad Suecos revertimur, quorum res sacras recensuit *Vaslevius Vitus* in Aquilonias, sive Suecia Sancta. Sic etiam habemus *Paulini*, Archiepiscopi quondam Upsaliensis, Historiam Ecclesiarum Sueciæ. Sed præ cæteris, judice Struvio, æstimandum est *Johannis Baazii*, Inventarium Ecclesiarum Sueco-Gothicarum, Lincopiæ 1642. in 4. Locupletissimi sunt *Claudii Archenii*, Historiæ Suecorum Gothorumque Ecclesiasticæ Libri IV. priores Holmiæ 1689. in 4. editi. Describitur in hoc opere utilissimo Religionis Christianæ origo atque progressus, usque ad finem seculi duodecimi. Animum tamen in Danos testatur iniquiorem. Abbas de Vertot scripsit Histoire des Revolutions de Suede, à Paris A. 1695. & Amsterdam, 1696. Elegans est tractatus, quo & vicissitudines Imperii & Religionis, ab initio seculi decimi quarti factas, exponit accuratissimè, atque usque ad tempora Gustavi progreditur. De Episcopis Sueciæ *Johannes Magnus* scripsit Historiam Metropolitanam, seu Episcoporum & Archiepiscoporum Upsaliensium, editam per Olaum Magnum, Romæ, 1560. in fol. Eandem Historiam, ulterius deductam, breviter tamen tradidit *Johannes Messenius*, quam edi curavit *Adamus Rechenbergius*, Lipsiæ 1685. vid. Struvii Biblioth. Selecta Historica cap. 29. p. 745. 746. Nostro tempore Ecclesia Suecica suspirat & gemit sub multis adversitatibus, quas ut clementissimus Pater omnis misericordiæ lenire, & mitiora fata SIONI Suecicæ concedere velit, enixissime precamur.

Danorum memorabilia Ecclesiastica summatim etiam sunt tangenda. Ab industria & fide maximè commendantur *Pauli* & *Johannis Adolphi Cypræorum* Annales Episcoporum Slesvicensium, unius, veræ, sanctæ, catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ statum, quoad ejus originem, propagationem ac mutationem in Regno Daniæ, & finitimis Slesvici ac Holsatiæ Ducatibus, aliasque res quovis seculo in Ecclesia ac Politia admirandas, vereque admirabiles illic gestas. Coloniæ, 1634. *Hieronymus Cypræus*, scripsit Epigrammata, sive Tetrasticha de 36. Episcopis Slesvicensibus, qui ab Erico usque ad Adolphum Ducem Holsatiæ, Ecclesiæ Slesvicensi præfuerunt. Magna est nostro hoc tempore moderni Potentissimi Daniarum Regis *Friderici* cura, in convertendis Malabaris: de sanctis hisce molimi-

liminibus videatur *Barthol. Ziegenbalgi*, Regii Danici Missionarii, & Præpositi Ecclesiæ ex Gentilibus in Trangebar collectæ, brevis Relatio Historica, Halæ, A. 1715. edita idiomate Germanico. Commendat in illa Serenissimi nostri & Clementissimi Principis ac Domini, Domini, EBERHARDI LUDOVICI, Ducis Wirtenbergiæ, ardorem in promovendo per liberalissimam stipem hoc arduo negotio conversionis Gentilium in Malabaria.

Ad illustrationem & enucleationem Historiæ Sacræ septentrionalis omnino multum conducit aureum scriptum *Erpoldi Lindenbrogii*, cujus hæc est Epigraphe: Scriptores rerum Germanicarum Septentrionalium vicinorumque populorum, veteres diversi, quibus continentur Historia Ecclesiastica, & Religionis propagatio, gestaque Saxonum, Slavorum, Wandalorum, Danorum, Norwegorum, Suedorum, situs denique & natura omnium, quæ in septentrione Regionum, ipsarumque gentium vetustis temporibus mores ac Religiones, præterea variorum Pontificum, Imperatorum, Regum & Ducum Diplomata & Privilegia omnia ad veterum codicum fidem emendata, & aucta, partim etiam primum ex Archivis prolata, cum præfatione *Jo. Alberti Fabritii*, D. & Prof. P. in Gymnas. Hamburg. Hamburgi, 1706. in fol.

Apud Polonos sedem olim habuit etiam Ecclesia Evangelica, nunc valde coangustata, & fere ad incitas redacta, nisi quod Dantisci adhuc viget, ibi etiam superioribus annis per pestem valdè imminuta. De cæteris Ecclesiis Evangelicis Polonico-Borussicis videantur Annales Borussici, à Christoph. Hartknoch scripti.

Statum Religionis & Ecclesiæ Russicæ, sive Moscoviticæ, exhibet Itinerarium Johannis Struys, quod Amstelodami A. 1681. in 4. prodiit. *Sigismundus L. B. in Herberstein*, scripsit rerum Moscoviticarum Commentarium, quo Chorographiam Moscoviæ, ritusque Russorum tum domesticos, tum religionem atque ceremonias publicas eleganter explicat. Celebratur etiam à *Struvio*, *Johannis Fabri* liber, cui titulus: Religio Moscovitarum, Anglorum Navigatio ad Moscovitas, sub Edoardo VI. R. Angl. omnium Regionum Moscoviæ Monarchæ subjectarum, morum & Religionis descriptio.

Hungariæ, sive Pannoniæ Regnum insignia habet verè insignia, duplicem JESU CHRISTI Crucem. Multum enim ibi patitur Christiana Religio à Turcis & Ecclesia Evangelica, duplicem omnino portat crucem, sub illa, si constans manserit, non peritura, sed vires nactura novas, modo maneat DEO & Cæsari fidelis, bene illi erit in æternum.

Italiam Sanctam nobis exhibuit Ughelli, Siciliæ Sacræ Author est Netini, cujus Sicula Meletemata Historica Ecclesiastica prodiere A, 1638. in fol. uti mihi retulit *J. W. Janus*, supra laudatus Vitebergensium Polyhistor eximius.

Et sic peragravi tecum, Lector Benevole, præcipua Europæa Regna, ubique quærens vestigia Christianæ Religionis, quæ ut semper magis evalescat, & in cordibus eorum, qui Christum ore profitentur, radices agat, sub finem calidissimis precibus iterum iterumque opto & voveo.

SUPPLE-

SUPPLEMENTUM BIBLIOTHECÆ THEOLOGICÆ SUEVO-WIRTENBERGICÆ.

UTI sæpe fit, quando rumpunt horrea messes, & plenis spumat vindemia labris, ut aliquid tritici & uvarum in agris atque vineis remaneat. Ita certè mihi in amplissimâ & largissimâ messe vindemiâque literariâ accidit, ut in tanto numero librorum, à Theologis Suevis & Wirtenbergicis scriptorum, aliqui omissi, ad spicilegium quoddam, & post-vindemiam, ut ita loquar, remanserint.

SUPPLEMENTUM AD THEOLOGIAM THETICAM & CATECHETICAM.

CAttechismo Evangelico espresso per dialoghi famigliari frà due Forastieri sulpunto della vera, ed unica Religione Christiana, studio molto utile, e necessario per confondere, convertire gli Eretici ostinati. Con una compendiosa aggiunta nel fine delle Principali controversie, che sono frà i Papisti e gli Evangelici Protestanti. Da F. G. IN Tubinga, in 8.

SUPPLEMENTUM AD THEOLOGIAM EXEGETICAM.

Andreæ Adami Hochstetteri, SS. Theol. D. & Prof. Ord. de Festo Expiationis ad Levitic. cap. 16. Commentatio. Tubingæ, 1707. in 4.

Jo. Georgii Dorschei, Doctoris, Theologi Argentoratensis & Rostochiensis Famigeratissimi, in Epistolam D. Pauli ad Ebræos Commentarius, pluribus Hypomnematibus Apodictico-Analytico-Exegeticis, juxta seriem capitum commatumque auctus, ut justi simul Systematis Theologiæ Harmonicæ veteris ac Novi Testamenti, ac demonstrationis Evangelicæ contra Atheos & Deistas vicem subire possit; cum Præfatione Facultatis Theologicæ in Universitate Tubingensi. Francofurti & Lipsiæ, impensis Hiobi Franckii, Typographi Academiæ Tubingensis. Opus hoc eximium sudat adhuc sub prelo, ejus Ergodioctes est Vir Plur. Rev. Dn. M. Cucuel, Pastor Schwiberdingensis vigilantissimus, qui incredibili labore Manuscriptum hoc Dorscheanum revidit, descripsit, & Ecclesiæ Evangelicæ usibus inæstimabile hoc clinodium destinavit.

SUPPLE-

SUPPLEMENTUM AD THEOLOGIAM POLEMICAM.

Contra Atheos.

B. *Jo. Ulrici Frommanni*, SS. Theol. D. & Profess. Extraord. Dissertatio nondum edita, sed plenè elaborata, & proximè forsan erudito orbi communicanda, de Atheorum tolerantia, Ecclesiæ & Politiæ valdè noxia.

M. *Jo. Michaelis Halwachsii*, Ducalis Stipendii Theologici, quod est Tubingæ, Repetentis, & Magistri Legentis in Academia Salana, Dissertatio, de Juramento Athei & Religionis. Jenæ, A. 1715. in 4.

Contra Pontificios.

B. *Jo. Adami Osiandri*, Academiæ Tubingensis Cancellarii, Collegium Theologicum in Augustanam Confessionem. Stuttgardiæ, A. 1683. in 8.

— Collegium Theologicum in præcipuas Controversias Theologicas. Tubingæ, 1695. in 8.

M. Gottfried Lomers/ Evangelischen Predigers zu den Parfüssern in Augspurg/ Ausgang auß dem Päpstischen Irrgarten nach Anleitung H. Schrifft/ Augspurg/ 1711. in 8.

— Drey und zwantzig Zweiffels-Knöpff/ womit Herr Mauritius, ein Römisch-Catholischer/ den Herrn Gottfried/ einen Evangelischen Christen/ in einem sogenandten Heimgarten/ unter Anführung eines Jesuiten/ Herrn Caspar Mändels/ dermaligen Predigers bey St. Mauritz, zubestricken gesucht/ welche aber bey ruhigen Stunden/ als in einer Sauerbronnen-Cur/ völlig auffgelöset worden. Augspurg/ 1710. in 8.

Contra nostræ fidei Socios.

M. *Lud. Melch. Fischlini*, h. t. Pastoris & Specialis Superattendentis Heydenheimensis, Tractatus contra D. Jo. Guil. Petersenium de primogenito. Ulmæ, 1715. in 4.

— Pietismus detectus. Heilbronnæ, 1706. in 12.

SUPPLEMENTUM THEOLOGIÆ PRACTICÆ.

Jo. Adami Osiandri, Cancell. Tubing. Theologia Moralis. Tubingæ, 1678. in 4.

Jo. Wolffg. Jægeri, Cancellarii Tubingensis, Tractatio de Fœdere Gratiæ, ejusque Oeconomia sub periodis septem Vet. & Novi Testamenti. Tubingæ, 1712. in 4.

Ejusd. Theologia Moralis. Tubingæ, in 4.

Ejusd. Vorrede über deß Johann Arndten Paradis-Gärtlein. Reutlingen/ in 12.

Ejusd. Homiliæ quædam Chrysostomi.

Jo. Philippi Storrii, Theologi Heilbronnensis, Commentarius de vocum carnis & Spiritus gemino sensu & usu. Ulmæ, 1706. in 4.

Petite Bible c'est à dire, Un Abrégé contenant la quintessence des histoires du vieux & du nouveau Testament, redigé par demandes & par réponses pour faciliter à la Jeunesse Chrétienne l' intelligence des Prédications, & de la doctrine salutaire du Catéchisme. Par Monsieur *Eric Weismann*, Conseiller du Consistoire de Son Altesse Séréníssime Monseigneur le Duc de Wittemberg, Grand Doyen de la Catédrale de Stoutrgardt, & Abbé du Cloitre d' Herren Alb. Et Traduit d' alemand en françois Par P. Lamotte, Maître de la langue françoise de la Cour Sérénissime de Wittemberg, & du Collége illustre de Stougard. Imprime à Stougard, 1707. in 8.

Jo. Andreæ Gramlichii, h. t. Sacellani Aulici Wirtenbergici, Tractatus Theoretico-Practicus, de fœderibus divinis in genere. Ubi tum omnes hac de re Auctores, laboriosè undiquaque conquisiti, recensentur, & in partes vocantur, tum novæ ubique accessiones adduntur, ut & compendium sit & complementum cum Appendice, quæ per Tabulas Analyticas in συνόψει repræsentat divina fœdera, doctrinamque fœderalem per universum SS. Codicem exsequitur, & locos Theologicos omnes Fœderali methodo dispositos complectitur; præfixa est Epistola Clar. Viri *Johannis à Marck*. Lugdun. Batav. 1715.

M. Jo. Martinus Sigwartus, Sacri Ministerii Candidatus, Calvâ-Wirtenbergicus, in Academia Giessensi edidit Exercitationem Theologicam de hæresi practica in 4.

M. Andreä Hartmanns / t. t. Pfarrers zu Truchtelfingen / jetzt Waysen-Predigers zu Stuttgardt / 2. Tractätlein / eines von der Christlichen Kinderzucht / an dem Exempel der Eltern Christi / das andere / von Christlichem Jugend-Wandel / an dem Exempel Christi / über Luc. 2. v. 41. Tübingen / 1710.

Die Geschichte deß heilwärtigen Leidens und Sterbens unsers HErrn und Erlösers JEsu Christi / wie solche aus den 4. Evangelisten zusammen gezogen / jährlich in der Fastenzeit der Gemeinde GOttes vorgelesen und erkläret wird / mit kurtzen Anmerckungen und Nutzanwendungen versehen / samt einem Anhang zerschiedener Passions-Lieder und Gebett / mit schönen Kupffern. Stuttgardt / 1704. in 8.

JEsus und die Seele / ein geistlicher Spiegel deß Gemüths / bestehend in viertzig angenehmen und erbaulichen Sinnbildern / verfasst in 3. Theil. Ziehe mich nach dir / aus mir selber und allen Creaturen / warhafftig / eiffrig / still und lauter / so können wir still und unermüdet lauffen / in dem allersüssesten Geruch / welcher Christus ist mit vereinigten Kräfften / in dem inwendigen unserer Seele frey geniessen und schmecken / ins Hochteutsch übersetzt durch Cosmum Conrad Cuno. Augspurg A. 1707. in 8.

SUPPLI-

SUPPLEMENTUM
THEOLOGIÆ CASUALIS.

D. Jo. Adami Osiandri, Cancellarii Tubingensis, Commentarius in Tractatum Hug. Grotii, de Jure belli & pacis, quo multi casus Theologici resolvuntur & examinantur. in 8.

D. Jo. Wolffg. Jageri, Cancellarii Tubingensis, Commentarius in Grotii librum eundem. Tubingæ, in 8.

Jo. Reinh. Hedingeri, SS. Theol. D. Profess. primò Jurisprudentiæ Univers. in Academia Giessensi, & Ecclesiastæ, postea Ducalis Consistorii Stuttgardiani Assessoris, & Ecclesiastæ Aulici, Sicilimenta Jurisprudentiæ Universalis, quibus etiam multi casus conscientiæ enodantur.

Andreæ Adami Hochstetteri, SS. Theol. D. & Prof. Ord. Collegium Pufendorffianum super libris duobus de Officio hominis & civis A. MDCC. in Academia Tubingensi 12. Exercitationibus institutum, etiam momenta Theologiæ Conscientiariæ tradit. Tubingæ, 1710. in 4.

— De jure pœnarum liber singularis. Tubingæ, 1710. in 4.

Davidis Scheinemanni, U. J. D. & Prof. Ord. in Acad. Tubingensi, Dissertationes variæ Theologico-Morales & Conscientiariæ, de Facto Pinehasi. &c. &c. Tubingæ, in 4.

Jo. Eberhardi Rösleri, Philos. Practicæ Profess. Ord. in Academia Tubing. Dissertationes variæ Theologico-Morales & conscientiariæ, de Immolatione Isaaci Gen. 22. de Consilio Chusai 2. Samuel. 17. 6. seqq. Tubingæ, in 4.

SUPPLEMENTUM
BIBLIOTHECÆ HISTORICÆ.

Michaelis Mæstlini, Professoris Mathematum Ord. in Academia Tubingensi, Chronologia Sacra & Politica. Tubingæ, in 4.

Eliæ Vejeli, Theologi Ulmensis, Dissertatio Historico-Practica Theologica, de Errore Apostolorum. Argentorati 1664. in 4.

Pacis Augustæ Memoria Augustana. Erneuertes Augspurgisches Friedens-Gedächtnüs/ das ist/ eigentliche und zusammen verfaßte Vorstellung aller Friedens-Gaben und Gemählden/ welche auff das jährliche von A. 1650. biß auff diese Zeit wiederholte Frieden- und Danck-Fest der Evangelischen Schul-Jugend daselbst jederzeit außgetheilt worden. Augspurg/ 1678. in 4.

Johannis Frickii, SS. Theol. in Seminario Eccles. Ulm. PP. Ord. & V. D. M. Dissertatio Historico-Theologica, de Fide Constantini M. haud dubie Christiana. Ulmæ, 1713. in 4.

Veit Ludwig von Seckendorff/ außführliche Historie deß Luthertums/ und der heilsamen Reformation, welche der theure Mann/ innerhalb 30. Jahren glücklich ausgeführt/ aus dem Lateinischen ins Teutsche mit allem Fleiß übersetzet/ in eine gantz neue bequeme Ordnung gebracht/ und mit vielen Anmerckungen/ nebst einigen neu eingerückten documenten, vollständiger Nachricht von denen Wercken des Herrn Lutheri, und einem dreyfachen sehr nutzlichen Register/ als 1. aller seiner Schrifften. 2. derer in dieser Historie enthaltenen Sachen und Nahmen. 3. derer Glück- und Lebens-Lehren/ wie auch der Gegensätz derer Widersacher versehen. Authore *Elia Frickio*, Predigern im Münster zu Ulm. Leipzig/ 1714. in 4.

Samuel Urlspergers/ Consistorial-Raths und Hoffpredigers zu Stuttgardt/ kurtze Historische Nachricht von dem Missions- und Bekehrungs-Werck auff der Küste von Coromandel bey den Malabarischen Heyden in Ost-Indien/ sammt der Erinnerung zu einer Christlichen Beysteuer/ auß Gelegenheit der in Sr. Hoch-Fürstl. Durchleucht deß jetzt regierenden Herrn Hertzogen zu Wirtenberg/ gantzem Lande zur Ausbreitung deß Evangelii unter den Heyden/ Gn. ausgeschriebenen freywilligen Collecte. Stuttgardt 1715. in 4.

M. Andreæ Christophori Zelleri, Ducalis in Monasterio Denckendorffensi Præceptoris, & Ecclesiastæ, Epistola Historica, qua Viri de Ecclesia Christi optimè olim meriti B. Jo. Val. Andreæ opusculorum variorum novam Editionem indicat, eosque ut, quicquid illam juvare, amplificare, promovere possit, tribuant, quàm officiosissimè & amicissimè rogat. Tubingæ, 1713. in 4.

Oesterreichischer Tugend-Spiegel und Helden-Saal/ worinnen deß Großmächtigsten Kayser und Königlichen Ertzhauses Oesterreich denckwürdigste Geschichten/ betreffend dessen Ursprung/ Wachsthum/ Fortstammung/ Großmacht und jetzigen Flor durch alle Stamm-Glieder/ samt denen bey Geburthen/ Vermählungen und Todfällen/ auch andern zu Kriegs- und Friedens-Zeiten/ nicht weniger im Staats- und Policey-Wesen vorgegangenen wichtigsten Begebenheiten/ deßgleichen auch die Preißwürdigste Tugenden und tapfferste Helden-Thaten aller Oesterreichischen Kayser/ Könige/ Ertz-Hertzoge &c. und dann die Geschichten derer durch Heuraths-Allianz mit diesem Ertz-Hauß verbundenen auswärtigen hohen Potentaten/ besonders der meisten Könige in Franckreich von 2. Seculis her/ nach Art der Annalium, mit darzu gehörigen Genealogischen Tabellen, vorgestellet werden. Ulm 1716. in 8.

Andreæ Adami Hochstetters/ SS. Theol. D. Prof. Ord. Hochfürstl. Wirtenbergischen Consistorial-Raths/ und Ober-Hoff-Predigers zu Stuttgardt/ Pietas Wirtenbergica erga coronatum Imp. CAROLUM VI. oder Kayserliche Crönungs-Predigt/ über 1. Samuel. X. 24. Stuttgardt/ 1712. in 4.

Jo. Christiani Neui, Profess. Eloq. Histor. & Poes. Ord. Tubing. Oesterreichischer Geschichts-Calender von Rudolpho I. Habspurgico. Tübingen in 8.

SUPPLE-

SUPPLEMENTUM
SCRIPTORUM RERUM SUEVICARUM ET WIRTENBERGICARUM.

M. Joannis Deuceri, Dieners am wort GOttes bey der Gemeinde in dem Wildbad/ Beschreibung deß Wildbads/ dessen Natur, Art / Eigenschafften / Tugend und Gebrauch / Stuttgardt 1714. in 8.

Samuelis Hafenrefferi, Medic. D. & Profess. Ord. Tubingensis, Beschreibung deß Bläßi-Bads bey Tübingen.

Jacobi Rudolphi Camerarii, Med. D. & Prof. Ord. Dissertatio Historico-Medica, de Acidulis Niderovienfibus prope Rotenburgum ad Nicrum. in 4.

Jo. Matthæi Brigelii, Med. D. Land- und Stadt-Physici zu Bietigheim/ auch Inspectoris deß Gesund-Bronnens zu Zaißenhausen / kurtze Beschreibung des neu entdeckten Gesund- und Heilbronnens bey Zaisenhausen Maulbronner Amts / Stuttgardt 1715. in 8. NB. Der Author handelt hier von der Gelegenheit dieses Bronnens/ desselben Eigenschafften. &c.

Unfrieds Historisches Manuscript von Wirtenberg. Vidit hoc Excell. Dn. *Dattius* apud Dn. *Davidem Frischium*, Registratorem in Ducali Curiâ Wirtenbergicâ, de eo ita judicans: Esse illud præclarum scriptum, & dignum, quod è tenebris in lucem exponatur.

Michael Braun, Consiliarus Aulicus Bada-Durlacensis, & Syndicus Campidonensis, varia reliquit Manuscripta de rebus Suevicis, quæ adhuc in scriniis latent.

Jo. Ulricus Wildius, Ecclesiastes Aulicus Hasso-Darmstadiensis, sedulus etiam fuit rerum Wirtenbergicarum Collector, uti B. Seckendorffius in Epistola, ad B. meum Parentem scriptâ, adnotavit.

Wirtenbergische grosse Kirchen-Ordnung / oder summarischer Begriff / wie es mit der Lehre und den Ceremonien in den Wirtenbergischen Kirchen / auch derselben Kirchen anhangenden Sachen und Verrichtungen / bißher geübt und gebraucht / auch fürohin mit Verleihung Göttlicher Gnade gehalten und vollzogen werden solle. Stuttgardt 1660. in fol.

Confession, oder Glaubens Bekantnis des Durchleuchtigsten Fürsten und Herrn / Herrn Christoph / Hertzogs zu Wirtenberg und Teck / der grossen Wirtenbergischen Kirchen-Ordnung mit einverleibt.

Deß Hertzogtums Wirtenberg erneuerte Ehe und Ehgerichts Ordnung / samt Cynosura Ecclesiastica, das ist / summarischer Extract, deren in diesem Hertzogthum zu Erhaltung Evangelischer Kirchen-Zucht und Ordnungen nach und nach außge-

schriebener Hoch-Fürstl. Rescripten, Decreten und Resolutionen. Stuttgardt / 1687. in 8.

Des Hertzogthums Wirtenberg erneuertes gemeines Land-Recht. Stuttgardt 1634. in 12.

Des Hertzogthums Wirtenberg gemeine Lands-Ordnung / denen etliche Fürstliche General-Ausschreiben / so nach Publication angeregter Lands-Ordnung seithero in das gantze Hertzogthum ausgegangen / als Novellæ Constitutiones, zu Ende angehengt. Stuttgardt 1650. in 12.

Ad ordinationes Politicas incluti Ducatus Wirtenbergici (über die Fürstliche Wirtenbergische Lands-Ordnung /) Commentarius succinctus, varias Politicas & Juridicas Quæstiones, omnemque fere Municipalis Reipublicæ continens administrationem, ex Adversariis, & Notationibus *Christophori, ac Jo. Georgii, Besoldorum*, delibatus, privatæque disputationis loco sub præsidio *Christophori Besoldi*, semel atque iterum propositus à *Georgio Ludovico* Lindenspür / Stuttgardiano. Tubingæ 1632. in 4.

Juris Communis Provincialis Wirtenbergici per omnes 4. partes, ut & in causis criminalibus (in Peinlichen Sachen) differentiæ principes, quatuor disputationibus à Wolfgango Adamo Lauterbachio, U. J. D. & Prof. Ord. in Academia Tubingensi, exhibitæ, quibus accesserunt *D. Christophori Besoldi*, Disputationes Juridicæ quinque ad idem Jus Provinciale, quod enucleant, nec non aliquot Ordinationes Wirtenbergicas directæ, præcipuas itidem differentias utriusque tam Communis, quam Provincialis Juris Wirtenbergici continentes, cum observationibus criminalibus in foro Wirtenbergico usitatis. Opus tam in foro hoc, quam alibi Practicam exercentibus apprime utile & necessarium. Tubingæ, 1692. in 4.

Illustris Lauterbachii eximium de bonis ordinationibus Wirtenbergicis epiphonema.

Egregiè præfatur Celeberrimus Lauterbachius, VIR singulari eruditione & verâ pietate conspicuus: Si ulla Germaniæ Provincia optimis legibus est ornata, institutisque convenientibus condecorata, hac certè in parte Inclytus Wirtenbergiæ Ducatus, vix alteri ulli ut cedat, necesse habet: Hic variorum, ne dùm Comitatuum, sed & quorundam Ducatuum, legitimâ unione præfulgens; saluberrimarum legum vinculo tam arctè connexus est, ut nulla diversa consuetudo, nulli dissoni mores, pulcherrimam hujus CORPORIS temperiem perturbent, sed ubique parilia pondera & mensuræ, pariaque statuta (cum Provinciæ statum, tum res Privatorum concernentia) adeo singulari prudentiâ introducta inveniatur, ut omnia, quæ ad Reipublicæ conservationem, & rectæ gubernationis normam proficua sunt, decenti modo concurrant. Ita Illustris Lauterbachius loc. cit. Respondentes tum in disputationibus hisce habuit Per-Illustres & Generosissimos Studiosos Jo. Henricum à Gaisberg, Johannem Gerlachium, & Johannem Eberhardum Varnbüler ab Hemmingen.

Mompelgartense Colloquium inter *Jacobum Andreæ*, Cancellarium Academiæ Tubingensis & *Theodorum Bezam*, Theologum Calvinianum Genevensem, A. 1587. in arce Mompelgartensi habitum: oder Gespräch / in Gegenwart des Durchläuchtigen / Hoch-

Hochgebohrnen Fürsten und Herrn / Herrn Friderichen / Grafen zu Wirtenberg und Mömpelgardt &c. Samt seiner Fürstlichen Gnaden Räthen / Hoff-Junckern / und guter Anzahl fürnemer Herrn vom Adel / und hochgelehrten Männern auß Franckreich / zwischen dem hochgelehrten *D. Jacobo Andreæ*, Propst und Cantzler der Hohen-Schul zu Tübingen / und *D. Theodoro Beza*, Professorn und Pfarrern zu Genff A. 1586. im Mertzen zu Mömpelgart im Schloß gehalten / auffrichtig und treulich beschrieben / und aus Befehl / und Verordnung hochgedachten Fürsten / Grafen Friderichs / und mit Seiner Fürstl. Gnaden Vorrede und Beschluß / A. 1587. in den Truck verfertiget / dadurch die ungleiche und leichtfertige außgesprengte Schrifften von diesem Gespräch / besonders aber die erdichtete und lästerliche Epistel hievon in dem Truck ausgegangen / gründlich abgeleinet und widerlegt worden. Auß dem Latein verteutscht. Tübingen 1587. in 4.

Colloquii Maulbronnensis A. 1564. habiti descriptio Historico-Theologica. in 4.

Rothen-Ackers Leid und Jammer-voller Trauer-Tag / als sich an demselben die Donau allda / den 15. Februarii Freytag Abends vor Invocavit, A. 1709. ungewohnlicher Weise ergossen / und bey dem höchstgefährlichen Eißgang / da man suchte die Brücke noch zuerretten / mehr als 40. Menschen von dem Sturm dahin gerissen / und davon 24. Personen jämmerlich durch den Tod weggeraffet worden seynd / durch warhafften Bericht des Falls und der verunglückten Personen / auch unterschiedlicher / meistens an den monathlichen Buß- und Bett-Tägen darüber gehaltenen Buß-Trost-Danck-Leich- und Letze-Predigten / zum stets währenden Andencken unsrer Zeit / zur heilsamnen Erweckung aufrichtiger Busse / und Gottseeligkeit / wie auch zu kräfftigen Trost der verwittibten Einsamkeit / und anderer hiedurch betrübt gewordenen Christen / auff vielfältiges Begehren guter Freund mit leidmüthiger Feder angeschrieben / von *M.* **Georg Christoph Ludwigen** / damals gewesenen Pfarrern zu Rottnacker an der Donau in dem Hertzogthum Wirtenberg / Blaubeyrer Amts / jtzo Pfarrern zu Linsenhofen / Neuffer Amts. Leipzig 1713. in 8.

Theodorici Schnepffii, Doctoris & Professoris Theologi in Academia Tubingensi, Oratio in laudem præpotentis DEI, honorem Illustrissimæ Domus Wirtenbergicæ, celebrationem inclytæ Academiæ Tubingensis, à divo EBERHARDO, primo Duce Wirtenbergico, fundatæ, & à Principibus successoribus clementer conservatæ & auctæ, habita A. 1578. die 20. Februar. Tubingæ, 1578. in 4.

— Oratio de vita & morte Illustrissimæ Principis ac Dominæ, Dominæ DOROTHEÆ URSULÆ, Illustrissimi Principis ac Domini, Domini CAROLI, Marchionis Badensis & Hochbergensis &c. Filiæ, Illustrissimi Principis ac Domini, Domini LUDOVICI, Ducis Wirtenbergiæ, Conjugis dilectissimæ, quæ A. 1583. ipso die Pentecostes Noribergæ feliciter in Christo obdormivit, habita Tubingæ, A. 1583. in 4.

Drey-

Dreyzehn Predigten/ die in Franckreich bey der Reiß des Durchleuchtigen hochgebohrnen Fürsten nnd Herrn / Herrn Ludwig Fridrichen / Hertzogen zu Wirtenberg &c. sind gehalten worden / durch *M. Christoph. Brunnium*, Haydenheimensem, dazumahl Fürstl. Wirtenbergischen mitreissenden Predigern / nachmahl Pfarrern uud Special-Superintendenten zu Leuenberg. Stuttgardt 1615. in 4.

Acht und zwantzig Predigten / gehalten in Gros-Britannien / A. 1608. bey der Reiß deß Durchl. und hochgebohrnen Fürsten und Herrn / Herrn Ludwig Fridrich / Hertzogen zu Wirtenberg &c. durch *Christoph. Brunnium*, dazumahl Fürstl. Wirtenbergischen mitreissenden Predigern / nachmal Abbten zu St. Georgen. Stuttgardt 1617. in 4.

Jacobi Andreæ, Cancellarii Academiæ Tubingensis, Oratio de Principum officio, in Collegiis Monasticis tuendis, & Studiis literarum fovendis, in Collegii Gandersheimensis inauguratione recitata. Tubingæ, 1571. in 4.

— Oratio, de Disciplina in Academia Tubingensi instauranda & conservanda, recitata in cœtu Scholastico d. 14. April. A. 1583. Tubingæ; in 4.

M. Erhardi Cellii, Poetices & Historiarum in Academia Tubing. Professoris, Oratio funebris, de Vita & Obitu Reverendi & Clarissimi Viri, Theodorici Schnepffii, Wimpinensis, Sanctæ Theol. Doctoris & Professoris in Academ. Tubing. Celeberrimi, ac Ecclesiæ ibidem Pastoris Vigilantissimi, A. 1586. d. 9. Nov. pie in Domino mortui. Tubingæ, 1587. in 4.

Jacobi Heerbrandi, Cancellarii Tubingensis, Oratio funebris, de Vita & Obitu Reverendi & Clarissimi Viri, pietate, eruditione, sapientia, & usu, atque experientiâ rerum Præstantissimi *D. Jacobi Andreæ*, SS. Theol. D. & Prof. Celeberrimi, & incomparabilis, Acad. Tubing. Cancellarii & Præpositi Ecclesiæ Dignissimi, habita. Tubingæ, 1590. in 4.

Antonii Varenbüleri, SS. Theol. Doct. & Cœnobii Hirsaugiensis Abbatis, Oratio funebris, de Virtutibus Viri Incomparabilis, *D. Jacobi Andreæ*, SS. Theol. D. præstantissimi, Scholæ & Ecclesiæ Tubing. Cancellarii, & Præpositi Dignissimi, habita in Cœnobio Hirsaugiensi. Tubingæ, 1590. in 4.

Georgii Liebleri, Professoris Physici Tubing. Oratio funebris, de Vita, Moribus & Studiis Nobilissimi & Clarissimi Viri, *D. Jacobi Schegkii*, Schorndorffensis, Medici & Philosophi summi, Professoris quondam in Academia Tubingensi Celeberrimi, habita pietatis & gratitudinis ergò. Tubingæ, 1587. in 4. In hac Oratione Studiosis Philosophiæ præponitur illustre rectè discendi & vivendi exemplum.

Oratio in Honorem Nobilis & Amplissimi Viri, *Jo. Georgii Besoldi*, J.C. ac Antecessoris in Illustri Collegio Ordinarii & Præclarissimi 6. Octob. A. 1625. piissimè mortui, quam Decessori Successor *Martinus Neuffer*, U. J. D. habuit, simulque Professorium munus auspicatus est in Illustri Collegio Tubingensi d. 31. Januar. 1626. Tubingæ in 4. Quàm jucundum eo tempore fuit, quod fratres habitarunt in unum & vi-

& virorum, de Ecclesia, Scholis, & Politiâ meritissimorum, laudes post mortem piâ gratitudine cecinerunt.

Königliche Schwedische Leich-Klag über dem Christlichen Hochseeligsten tödtlichen Ableiben/ deß Weyland Durchleuchtigsten/ Großmächtigsten Fürsten und Herrn/ Herrn GUSTAVI ADOLPHI, der Schweden/ Gothen und Wenden Königs &c. so in der blutigen Schlacht bey Lützen in Meissen/ den 6. Novemb. A. 1632. vorgangen. Darinn einfältig berichtet wird/ wie männiglich diesen/ Ihrer Höchstseeligsten Königl. Majestät/ Höchstbetrübtesten Christlichen Todfall/ Christlich betrachten/ und sich darüber wider Christlich auffrichten nnd trösten solle. Gehalten zu Ulm im Münster Domin. II. Advent. mit männiglichen dero Zuhörer mitleydenden Hertzen und Thränen/ Authore Conrad Dietrich/ der H. Schrifft Doctorn/ Ulmischer Kirchen-Superintend. Ulm/ 1633. in 4.

Johannis Pistorii Nidani, Theologi Romano-Catholici, & Serenissimi atque Illustriss. Austriæ, Bavariæ, & Marchiæ Badensis Principum Consiliarii, Orationes duæ, de Vita & Morte *Jacobi*, Marchionis Badensis, recitatæ Friburgi. Coloniæ, 1591. in 4.

Johannis Harpprechti, J. C. & Antecessoris Tubingensi Ordin. Oratio, de Ortu, & obitu Perillustris & admodum Generosi Domini, Domini *Eberhardi*, Baronis in Lymburg, S. R. Imperii Pincernæ Hæreditarii, semperque Liberi Magni Curiæ Provincialis Wirtenbergicæ Magistri, A. 1622. d. 26. Febr. placidissimè pientissimeque defuncti, habita d. 16. Septemb. ejusd. anni, in publico & frequentissimo Academiæ Conventu. Tubingæ, 1624. in 4.

Johann Christian Lünigs/ Stattschreibers in Leipzig/ Teutsches Reichs-Archiv, in welchem zu finden I. desselben Grund-Gesetze und Ordnungen. II. die merckwürdigste Recesse und Concordata, Vergliche/ Verträge/ Erb-Verbrüderung und Vereinigungs-Pacta, &c. welche zwischen Kayser und Königen/ ingleichem Chur-Fürsten/ Fürsten und Ständen deß H. Röm. Reichs/ in Geist- und Weltlichen Sachen auffgerichtet und geschlossen/ wie nicht weniger was zwischen Reichs-Ritterschafften/ auch Frey- und andern vornehmen Stätten/ verglichen und abgehandelt worden. III. Itzt Höchst-Hoch- und Wohlermeldter Chur-Fürsten/ Fürsten und Stände deß H. Römischen Reichs/ sonderbahre Privilegia und Freyheiten/ auch andere Diplomata, woraus derselben Würde/ Hoheit/ Rechte und Gerechtigkeiten behauptet werden können/ &c. Leipzig/ 1710. in fol. Opus insigne, multùm etiam faciens ad illustrationem Historiæ Suevicæ & Wirtenbergicæ.

—Teutsche Reichs-Cantzley/ worinn zufinden auserlesene Brieffe/ welche von Kaysern/ Königen/ Chur- und Fürsten/ Prälaten/ Grafen und Herrn/ auch Rittern/ Edlen und Unedlen/ ingleichem Freyen Republiquen, Reichs-Crayß- und Land-Ständen/ Geist- und Weltlichen Collegiis, der Freyen Reichs-Ritterschafft/ auch Reichs- und andern Stätten/ so wohl in frölichen/ als traurigen Begebenheiten/ dann in Religions- Staats- Kriegs- Justiz- Müntz- Zoll- Post- Commercien und andern Sachen seit dem Westphälischen Friedens-Schlusse de

A. 1648. von Jahren zu Jahren / bis auff den zwischen Ihro Kayserl. Majestät / dem H. Röm. Reich / und der Cron Franckreich A. 1714. zu Rastatt præliminariter geschlossenen / und zu Baden in der Schweitz vollends zum Stand gebrachten Frieden / in teutscher Sprach abgelassen worden / in 8. Theilen. Leipzig / 1714. in 8. Et hoc opus, magno studio elaboratum, penetrat in intima Historiæ Suevicæ & Wirtenbergicæ.

— Europæische Staats-Consilia, oder curieuse Bedencken / welche von grossen Herren / hohen Collegiis, vornehmen Ministris, und berühmten Männern in Religions-Staats-Kriegs- und andern wichtigen Sachen / die so wohl gantz Europam, als auch vornemlich das H. Römische Reich Teutscher Nation concerniren / und zur Illustration der neuen Geist- und Weltlichen Historie, ingleichem des Juris Publici, ohnentbehrlich seynd / seit dem Anfang des XVI. Seculi nach beschehener Reformation der Kirche bis auff A. 1715. abgefasset worden. Leipzig / 1715. in fol.

— Spicilegium Ecclesiasticum des Teutschen Reichs-Archivs, oder Germania Sacra Diplomatica, worinnen nicht allein viele merckwürdige Kayser / Könige und Päbst / ingleichem unterschiedene andere Diplomata, Urkunden / Recesse und Verträge / welche die Christliche Religion in Teutschland concerniren / enthalten / sondern auch die Fundationes, Donationes, Statuta, Capitulationes, Privilegia, Lehen-Brieffe / Vergliche / und andere vortreffliche Documenta derer Ertz- und Hoch-Stiffter / dann des Teutschen- und Johanniter-Ordens / ingleichem der Gefürstet- und Ungefürsteten Reichs-Prælaturen und Abbteyen deß H. Römischen Reichs Teutscher Nation, begriffen seynd. Leipzig / 1716. in fol.

— Grundfeste Europäischer Potentzen Gerechtsame / worinnen durch auserlesene Deductiones und Informationes, Repræsentationes, Demonstrationes, und andere merckwürdige Schrifften / ausführlich dargethan wird / wie es so wohl um der Röm. Kayserl. Majestät / als auch Chur-Fürsten und Stände des H. Römischen Reichs rc. unterschiedene hohe Jura, Ansprüche / und Præcedenz-Streitigkeiten / eigentlich beschaffen sey? Leipzig / 1716. in fol.

— Grosser Herren / vornehmer Ministern / und anderer berühmter Männer gehaltene Reden / Glück-Wünsch / Empfahungen und Bewillkommungs-Reden / Vermählungs- und Gevatterschaffts-Reden / Huldigungs- und Lehens-Empfängnüs-Reden / Reichs-Crayß-Land- und Stiffts-Tags-Reden / Reden in Religions-Sachen / Ritter-Ordens-Reden / Reden in Regierungs-Justiz- und Cammer-Sachen / Hof-Reden / Staats- und Gesandschaffts-Reden / Kriegs-Reden / Condolenz- und Trauer-Reden. Leipzig / 1709. in 8.

— Literæ Procerum Europæ, ab Imperatoribus, Electoribus, Principibus, Statibusque S. R. Imperii Romano-Germanici ad Reges, Principes, Respublicas liberas, & vice versa in multifariis tam lætitiæ, quàm tristitiæ casibus, nec non pacis & belli negotiis,

gotiis, itemque Religionis causa ab A. 1552. usque ad A. 1712. Latina lingua exaratæ, in tres partes divisæ. Lipsiæ, 1712. in 8.

— Orationes Procerum Europæ, eorundemque Ministrorum ac Legatorum, ut & Virorum Celeberrimorum in multifariis, tàm lætitiæ, quam tristitiæ casibus, nec non belli ac pacis negotiis, itemque Religionis causa ab aliquot seculis usque ad annum 1713. Latinâ linguâ habitæ, in tres partes divisæ.

Hoch-Fürstlich-Brandenburgischer General. Lust-Wald und Ahnen-Cron / in welchem erzehlet werden / 7. Römische Kayser / 7. Kayserinnen / 15. Könige / 15. Königinnen / 15. Chur-Fürsten / 16. Chur-Fürstinnen / 1. Römischer Papst / 3. Groß-Fürsten / 7. Kayserliche / 10. Königliche / und 16. Chur-Fürstliche Princessinen / sammt kurtzer Entwerff- und Beschreibung / deren jeglichen Stammens Ursprung / und bis auff bemeldte Person Fort-Führ- und Ab-Stammung / Authore Johanne Mich. Wildeisen / Consil. Wirtenberg. & Oetingen. Senatore Dunckelspilensi Primario. Opus, quod pertinet ad Illustrationem Suevicorum Comitum & Principum Zollerensium, ex quorum sanguine oriundi sunt Marchiones Brandenburgici. Recensentur etiam & deducuntur in hoc præclaro opere aliæ Illustres Familiæ Suevicæ. Onolßbach / 1680. in fol.

LIBRI THEOLOGICI, PRACTICI ET HISTORICI.

à Theologis Romano-Catholicis scripti, & in Suevia editi.

Athanasii von Dillingen / Argonautica Spiritualis, Dominicalis & Festivalis, oder Geistliche Schiffarth. Dillingen / 1689. in 4.

— Geistlicher Lust-Garten in Sonn-Feyrtäglichen und Leich-Predigten. Dillingen / 1691. in 4.

— Vinea Evangelica, oder Evangelischer Weinberg / in Sonn- und Feyr-Täglichen Predigten. Dillingen / 1693. in 4.

Joh. Bonifacii Bagatta, Veronensis, Clerici Regularis Theatini, Admiranda Orbis Christiani, quæ ad Christi fidem firmandam, Christianam pietatem fovendam, obstinatamque perfidiam destruendam ἐν τῷ μακρῷ καὶ τῷ μικρῷ Κόσμῳ, hoc est, in magno inque parvo mundo, aut præteritis extitere seculis, aut adhuc vigent, vel illorum adhuc apparent judicia, ex Historiæ Sacræ selectioribus monumentis, Fastorum Ecclesiasticorum Tabulis, Religiosarum Familiarum Chronicis, nec non ex singularium

Eventuum, signorum, miraculorumve quacunque narratione & ex nonnullis congestis ab Aloysio Novarino. Augustæ Vindelicorum & Dillingæ A. 1695. in fol. Post Editionem Venetam prima in Germania. Cum gratia & Privilegio S. Cæs. Majestatis. Libro primo exponit Admiranda circa cœlum. Libro secundo agit de Admirandis circa Elementa. Liber tertius sistit Admiranda circa meteora. Liber quartus tradit Admiranda circa mixta. Liber quintus habet Admiranda circa inanimata. Liber sextus describit Admiranda circa mixta Animata vegetativá, & denique Liber septimus evolvit Admiranda circa mixta sensitiva.

Michaelis Benisii, Allerblutigste und tröstlichste Fasten-Exempel JEsus am Creutz/ oder Passions-Betrachtung. Augspurg/ 1692. in 4.

Johannis Bisselii Exempla de pestiferis peccatorum mortalium fructibus. Dillingæ, 1652. in 8.

Johannis Bodleri Sonntäglicher Prediger Curs, oder entlarvte Falschheit. Dillingen/ 1697. in fol.

— Fest- und Feyr-Tägliche Predigten/ oder Geistliche Wettrennen. Dillingen/ 1683. in fol.

Joh. Bona Manuductio ad cœlum. Campidunæ, 1671. in 12.

Jo. Rom. Brüglers Trotz Tod und Himmel-flammende Liebe/ oder Kunst zu sterben. Augspurg/ 1691. in 8.

Johannis Capistrani Candelabrum Apocalypticum, das ist 7. Jahr-Schätze auff die Sonntäge. Kempten/ 1690. in 4.

Corbin. Cherle quinque Gemitus suspirantis Animæ. Augustæ, 1681. in 8.

Martin Cochems Auserlesenes Histori-Buch. Dillingen/ 1690. in 4.

— Historia Ecclesiastica, oder Kirchen-Historie von Zeiten der Apostel bis 1650.

— Güldener Himmels-Schlüssel mit Kupffern. Dillingen/ 1699. in 8.

Cleoph. Distelmajers Historische Marter-Cron der Heiligen mit Kupffern. Augspurg/ 1683. in 8.

August. Erathi, Himmel-Brod der Seelen. Augspurg/ 1681. in 4.

Marci Eschenloberi Weiß und Manier recht zubetrachten/ und das Gebett wohl zu verrichten. Augspurg/ 1693. in 8.

Jul. Fati Seelen nutzliches Mortifications-Büchlein/ oder Vorstellung/ wie die Affecten zubezwingen. Augspurg/ 1694. in 12.

Thoma Ferselii Vierfacher Paradies-Strom. Augspurg/ 1680. in 12.

Ruperti Gansleri Lugen-Schmid/ oder entdeckter Welt-Betrug. Dillingen/ 1697. in 4.

Augusti Grieningeri Refugium Parochorum. Augustæ, 1688. in 4.

— DEI Filius in corpore mortali & immortali. Augustæ, 1681. in 4.

— Manuale in Festa Sanctorum. Augustæ, 1683. in 8.

— Eitler Welt-Pracht. Augspurg/ 1682. in 8.

Christi

— Christi Schmach-Schul / vom Leiden Christi / in 8.
— Seelige Hauß-Ordnung Monicæ. Augspurg / 1683.
— Christliches Ehren-Gedächtnus deß Sohns GOttes. in 8.
Jo. Stephan. Grosez Heil. Tag-Buch / oder Betrachtung der Heiligen GOttes. Dillingen / 1690. in 8.
Joh. Christian Hainzmanns himmlische singende Nachtigall Gottseeliger Begierden. Augspurg / 1699. in 12.
Historia vom Ursprung der Geistlichen Orden. Augspurg / 1692. in 8.
Henrici Lamparteri Stola Gloriæ, seu vita, prædicata, & miracula Christi per Meditationes distributa. Augustæ, 1666. in 12.
Leonhardi Lessii Opusculum de Nominibus DEI. Dillingæ, 1669. in 12.
Tob. Lohneri Bibliotheca Concionatoria, in 4. tomis. Dillingæ, 1681. in fol.
— Decem instructiones Practicæ. Dillingæ, 1676. in 8.
— Geistliches Trost-Büchlein. Dillingen / 1694. in 8.
— Geistl. Contrefait-Büchlein vor alle Stände. Dillingen / 1695. in 12.
— Geistl. Schatz-Kämmerlein. in 12.
Benigni von Lohr Concionator Tripartitus, oder Prediger-Buch. Dillingen / 1693. in 4.
Dionysii von Lützemburg sicherer Himmels-Weg / das ist / Sonn- und Feyr-Tags-Predigten. 1687. in 4.
— Entdeckter Höllen-Weg / Sonn- und Feyr-Tags-Predigten. Dillingen / 1688. in 4.
Francisci Merchese Tägliches Brod / oder tägliche Andachts-Ubung von dem H. Sacrament deß Altars. Augspurg / 1700. in 4.
Ang. M. Marchesini Geistlicher Herold in 310. Buß-Predigten / in 5. Theilen / Augspurg / 1689. in 4.
— Geistlicher Buß-Zaum deß in sein Verderben rennenden Sünders. Augspurg / 1694. in 4.
Pauli Mezgeri Philosophia Sacra, de Incrementis Divini Amoris in corde humano. Augustæ, 1618. in 12.
Anton. Milliet Mose Viator, seu Imago militantis Ecclesiæ Mosaicæ. in 8. Dillingæ, 1679.
Thomæ Muniessa Stimulus conscientiæ. Dillingæ, 1699. in 4.
Dan. Pawlowski, Locutio DEI ad cor religiosi. Dillingæ, 1688. in 12.
Franc. Pomey Weiß und Manier recht zubetrachten / und das innerliche Gebett wohl zuverrichten. Augspurg / 1694. in 12.
Wolffgang Rauschers Oel und Wein deß mitleydenden Samariters in Sonntäglichen Predigten in 2. Theil / Dillingen / 1695. in fol.
— Marck der Cedern Bäume / oder Fest-Predigten in 2. Theil. in fol. ibid.

— Trauben-Preß / oder Passions-Predigten / in fol. ibid.
— Zugab von der guten und schlimmen Haußhaltung / in fol. ibid.

Herib. Rosweidi vitæ Patrum, oder Leben der Vätter in 10. Büchern. Dillingen / 1691. in fol.

Scala cœli piorum meditationum de Christo, distincta à Bernhardo, Abbate Augustino. Augustæ 1662. in 12.

W. Schallers Christi Vale in 100. Fasten-Predigten. Dillingen / 1682. in fol.

Joh. Eberhard. Scheffleri Vita Christi Concionatoria, Augustæ 1697. in fol.

Mar. Schotts Kurtzweil der ewigen Weißheit. Costantz / 1690. in 8.

Pauli Seyneri Unterricht eines wahren Christen / was er gutes thun / und böses meiden solle. Augspurg / 1696.

Plac. Spiesen Praxis Catechistica, Kempten / 1670. in 12.

Michael Stanndachers Centum affectus Amoris divini. Dillingæ, 1657. in 8.

Matth. Stozii Tribunal pœnitentiæ, Dillingæ, 1684. in 4.

SUPPLEMENTUM
AD THEOLOGIAM PRACTICAM.

Mart. Crusii, Latinæ & Græcæ Linguæ Professoris Tubing. Corona Anni, id est Conciones Sacræ ex ore Prædicantium Ministrorum Ecclesiæ in Græcam Linguam translatæ. in fol.

M. Johann Stierlins / Statt-Pfarrers und Special-Superintendenten zu Blaubeyren / Leidender Christ und Mitleidender Christus / oder Krancken Last und Lust / darinnen gezeiget wird / wie ein Patient nicht allein vielen Zufällen / Widerfällen und Wunderfällen unterworffen / sondern auch / wie er sich in derselben Manigfaltigkeit von dem Anfang biß an das Ende zu verhalten / zu trösten und auffzurichten / zur Ehre deß Dreyeinigen GOTTES und Dienst so wohl der Krancken selbsten / als auch der jenigen / so selbe bedienen und ihnen zusprechen sollen / zusammen getragen. Ulm / 1705. in 8.

F I N I S.

CATA-

CATALOGUS QUORUNDAM LIBRORUM JOHANNIS GEORGII COTTÆ, Bibliopolæ Tubingensis, propriis sumptibus excusorum, & de quibus ipsi copia suppetit.

Andreæ *Joh. Valent.* Rei Christianæ & literariæ subsidia, 1642. 12

Beckens *Johann. Jacob.* geistl. Himmels-Leiter / oder Gebettbuch / mit Kupf. 1648. 4

Brämers *Johann* zustossenes Rohr und glimmendes Docht des Glaubens. 1711. 8

Camerarii *Eliæ* Anmerckungen über Thomasii Versuch vom Wesen des Geistes. 1701. 8

-- Anmerckungen über die ansteckende oder so genandte a la mode Kranckheiten / 1712. 8

Caroli *Andr.* Memorabilia Ecclesiastica Seculi XVII. juxta annorum seriem notata, & convenienti ordine digesta cum indice & apologet. IV. partes. 1702. 4

-- Apologeticus contra Calixtum. 4

Caroli *Andr. Dav.* Abschieds-Predigt nebst dem Send-Schreiben an seine Zuhörer in Calw. 1698. 12

Castellionis *Sebast.* Dialogorum Sacrorum libri IV. 1711. 8

Cellii *Joh. Erhard.* Buß-Spiegel in zwey Theilen / 1627. 4

-- Ehe-Spiegel oder Hochzeit-Predigten / 1627. 4

-- 6. Zeit- und Jahrs-Predigten / 1628. 4

D. Chrysostomi *Joh.* Homiliæ VII. Selectæ Græco-Latinæ, cum præf. D. Jægeri. 1709. 8

Dannhauers *Johann. Conrad.* Kircken-Predigten / 1664. 4

Demonstrations solides de la Verité de la Religion Protestante contre la Religion pretendue Catholique &c. 1713. 8

Dorschei *Joh. Georg.* dissertationum theologicarum Argentinensium pentadecas 1654. 4

Dörtenbachs *Joh. Jac.* Glaubens-Spiegel / oder Unterricht von des wahren Glaubens göttlichem Adel / Natur und Kräfften. 1711. 8

Eckhards *Melch. Sylv.* Postilla / oder Auslegung der Sonn- und Fest-Tägl. Evangelien. 1666. 4

-- 5. Passions-Predigten / samt des Authoris Leich-Predigt / 1666. 4

Fabri *Joh. Jacob.* Specimen Zeli contra maleficos, oder Hexen-Predigten ex Mich. 6. vs. 12. samt andern Haupthandlungen mit dergleichen Personen / 1667. 8

Foertschii *Michael.* dissertationes theologicæ selectæ. 1704. 4

Grotii *Hug.* Libri III. de Jure Belli & Pacis, observationibus theologicis, moralibus & politicis illustrati à D. *Joh. Wolffg.* Jägero, 1710. 8

Häberlins *Georg. Heinr.* Epistel-Postill 6ter Theil / 1692. 4

--- Specimen theologiæ practicæ. 1690. 8

--- conspectus locorum theolog. Hafenrefferi. 1690. 8

Hertzliche Andachten einer GOttergebenen Seele. 1667.

Hochstetters *Andr. Adam.* Tübingisches Liebes- und Seegens-Denckmahl / oder Abschieds-Predigt / 1711. 4

Holderi mus exenteratus, h. e. tract. valde Magistralis super quæstione quadam Theologicali, Spinosa & multum subtili &c. 1688. 8

Jägeri *Johann. Wolffg.* sub examen vocata. Bulla novitia Pontificis Max. Clementis XI. cum fulmine damnationis vibrata contra Doct. P. Quesnel ejusque Nov. Testamentum, 1715. fol.

-- defensio August. Roman. Imperatoris Josephi, contra Curiæ Romanæ Bullas, 1709. 4

-- Systema Theologicum dogmatico-polemicum, in quo recentiores inprimis controversiæ exponuntur. 1715. 4

-- opuscula varia theologica maximam partem hactenus inedita 1716. 4

-- Jus DEI fœderale cum placido examine in illustris Viri B. Pufendorffii Jus feciale divinum. 1698. 8

-- de concordia imperii & sacerdotii, s. de jure potestatum supremarum circa sacra, adjecta dissert. de Simonia curiæ Romanæ loco Responsi ad P. *Jos.* Sonnenbergii S. I. Nemesin Romano-Catholicam. 1711. 8

-- Erörterung der vornehmsten Streit-Fragen aus dem Hauptstück von der Kirche / wo

ruder

oder die Evangelisch- und Römisch-Catholische strittig sind. 1713. 8
Jannevvay *Jacob.* Geistl. Exempel-Buch für Kinder / vermehrt. 1709. 12
Kempis *Thomæ* vier Bücher von der Nachfolge Christi / aus dem Frantzösischen übersetzt / nebst einer Einleitung auch Anmerckungen und Kupffern / 1716. 12
Knöbels *Georg. Burckard.* conjugale irenicum, oder Hochzeit-Predigten. 1675. 4
Mülleri *Mich.* compendium Theologiæ Polemicæ. 1707. 8
-- Tessaradecas Evolutionum Sacrarum, 1695. 8
Nicolai *Joh.* Antiquitates Ecclesiasticæ de veterum Christianorum moribus in publicis sacris. 1705. 12
Nicolai *Melch.* Beantwortung des Brandenburgischen Warheit-Spiegels. 1643. 4
-- Consideratio Theol. quatuor quæstionum Controversarum. 1676. 4
-- Orthodoxia de sola fide justificante. 1664. 4
-- *Mart.* Lutherus Reformator Germaniæ à 7. Characteribus Laurent. Foreri Jesuitæ vindicatus. 1668. 4
-- Umbellæ somnium Jesuitico-Foreriaunm 1653. 4
Osiandri *Joh. Ad.* Primitiæ Evangelicæ, s. Dispositiones Evangeliorum Dominicalium & Festivalium, in XIV. Fascicul. cum Oraculis. 1691. 4
-- Theologia Casualis in VI. partes divisa. 1682. 4
-- Theologia Moralis. 1678. 4
-- Systema Theologiæ s. Theologia positiva. 1679. 4
-- Animadversiones orthodoxæ in Turretini Theologiam elenchticam. 1693. 4
-- Explanatio dictorum Jacobi ad filios. 1669. 4
-- Deus in lumine Naturæ repræsentatus. 1665. 4
-- Disputationes in Augustanam Confessionem. 1690. 4
-- Pentas Dissertationum Sacr. de Consummatione seculi. 1667. 4
-- Dissertationes de Sabbatho. 1672. 4
-- de Jubilæo Ebræorum, Christianorum, Academicorum. 4
-- de Luce increata & creata exercitationes XI. 1690. 4

Osiandri *Joh. Ad.* Typus Legis moralis, 1671. 4
-- de Magia, 1687. 4
-- Examen censuræ Wittichianæ. 1688. 4
-- Observationes in H. Grotii Libr. III. de Jure Belli & Pacis. 1670. 8
Pearse *Eduard.* Geistl. Todes Bereitung / aus dem Englischen übersetzt. 1709. 12
Pfaffii *Joh. Christoph.* Dogmata protestantium, ex Jure Canonico comprobata. 1711. 4
Racholii *Joach.* Christl. Glaubens Unterricht / oder Gespräch zwischen Vatter und Sohn. 1666. 12
Raithii *Balth.* Vindiciæ versionis S. Bibliorum Germani B. M. Lutheri labore editæ. 1676. 4
-- Epitome Islamismi Turcico-Muhh. 1664. 4
Responsum Facultatis Theolog. Tubing. ad Epistolam D. Fabricii 1709. 4
Reuchlins *Christophor.* Predigten vom pharisäisch-heuchlerisch- und wahren thätigen Christenthum. 1705. 4
-- Auserlesene Predigten über unterschiedliche Evangelische Texte / sambt seinen zwey letztern / und der dem Authori gehaltenen Leich-Predigt. 1708. 4
Scharfensteins *Petri* Schäfer-Predigt / über des 23. Psalmen vs. 1. 2. gehalten 1716. 4
Schmidts *Joh.* Raths-Predigten. 1666. 4
Thummii *Theod.* tract. Theologicus de Bello. 1668. 4
-- Impietas Weigeliana. 1650. 4
-- Synopsis controversiarum cum supplement. D. Pfaffii, 1703. 8
Wagneri *Tob.* Vita Melchioris Nicolai, Theol. Wittenb. cum effigie. 1662. fol.
-- Inquisitio in Oracula Sibyllarum de Christo. 1664. 4
-- Theolog. in resuscitata acta Syncretistica 4
-- Casual-Predigten über allerhand bedenckliche schwehre Fälle. 1658. 4
-- Vita Consul. Wagneri. 4
-- Inquisitio in acta Henotica. 1666. 4
Walthers *Georg.* Trostbüchlein auff allerley Fäll gerichtet. 1669. 12
Wielandi *Martin.* Schediasma sacrum, quo Judas Ischarioth Cœnæ Dominicæ conviva sistitur. 1710. 4
Wildens *Joh. Ulric.* Eßlingische Antritts- und Pfaltzweldingische Abtritts-Predigt. 1677. 12
Zellers *Joh. Conrad.* Bekantnuß von wochentl. Sabbath im Neuen Testament. 1672. 4

HDI
HW 2ENF I